

ISBN: 978-605-74399-2-5

ISOEVA – 5

INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EDUCATION AND VALUES - 5

(ULUSLARARASI EĞİTİM VE DEĞERLER SEMPOZYUMU -5)

18 - 21 October 2021, Bodrum / TURKEY

18-21 Ekim 2021, Bodrum / TÜRKİYE

BİLDİRİ TAM METİNLERİ (FULL TEXTS)

Düzenleme Kurulu Başkanı / Organizing Committee

Prof. Dr. Hamza KELEŞ (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Emre ÜNAL (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nil DUBAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Fuat Serkan SAY (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Osman ÇEPNİ (Karabük Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE)

Sergi Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Sergi Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Arzu UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ (Akdeniz Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fatma YETİM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Leyla VARLIK ŞENTÜRK (Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mehmet ÖZKARTAL (Süleyman Demirel Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. MİNE CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Ebru ALPARSLAN (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Emrah UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Hülya KASAPLI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Meral AKAN (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Serdar SAYGILI (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Sibel ADAR CÖMERT (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Vildan BAĞCI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zeynep BALKANAL (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi M. Sema ÜŞENMEZ (Sakarya Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ali BÜYÜKPARMASIZ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi Pakize KAYADİBİ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)

İÇİNDEKİLER

LDR SENSOR CIRCUIT FOR HALLWAY	6
DEVELOPMENT OF ARM MOVEMENT DIGITAL COUNTER FOR THERAPY	13
DESIGN THE BED THERAPY FOR COMATOSE	18
AUTOMATIC SAFETY DEVICE TO AVOID SPREADING COVID 19	24
THE DEVELOPMENT OF QUARANTINE TRACKING BRACELET FOR COVID-19PATIENT	31
ULTRASONIC VIBRATING SHOE FOR VISUALLY IMPAIRED PEOPLE.....	39
JOGGING TRACK ADVISOR.....	47
A STUDY OF USING SPATIAL-TEMPORAL PARAMETER ON FOLDABLE MOTORIZED WALKER FOR STABILITY AND BALANCING ASSESSMENT	56
THE RELATION BETWEEN FOOD DELIVERY APPS ATTRIBUTES AND CUSTOMER PERCEIVED VALUE.....	67
ZAKAT COLLECTION AND DISTRIBUTION IN WILAYAH PERSEKUTUAN, MALAYSIA.....	74
ONLINE LEARNING EXPERIENCE DURING THE COVID- 19 PANDEMIC AMONG STUDENTS.....	83
THE IMPACT OF SERVICE QUALITY, FACILITIES AND ATTRACTIONS ON VISITORS' SATISFACTION OF ZOO NEGARA MALAYSIA.....	90
THE RELATIONSHIP BETWEEN TELEPRESSURE AND FOMO TOWARDS SOCIAL MEDIA FATIGUE AMONG STUDENTS	102
THE IMPACT OF MONETARY, BENEFIT AND CONCERN ON PURCHASE INTENTION OF MEDICAL AND HEALTH INSURANCE DURING THE COVID-19 PANDEMIC.....	109
AUGMENTED REALITY LEARNING EXPERIENCE OF HAND GESTURE DEVICE FOR MUTE AND DEAF CHILDREN..	120
FACTORS INFLUENCING THE UPTAKE OF MEDICAL AND HEALTH INSURANCE AFTER COVID-19 AMONG HIGHER EDUCATORS IN SHAH ALAM, SELANGOR	127
THE APPLICATION OF INTEGRATED SYSTEM AND ANTENNA DESIGNS IN PINEAPPLES FERTIGATION AT SULTAN SALAHUDDIN ABDUL AZIZ SHAH POLYTECHNIC'S, SMART FARM.....	136
A STUDY ON THE EFFECTIVENESS OF ASSET MANAGEMENT SYSTEM (ASIS) IN HOSPITALS	147
DEVELOPMENT OF DOOR HANDLE SANITIZER FOR C19.....	156
BUBBLE AIR TRAP TRASH.....	166
THE DEVELOPMENTS FOR PEST REMOVAL AND WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE	174
THE INNOVATION OF WATER TRASH COLLECTOR BY USING ARDUINO.....	182
THE DEVELOPMENT OF BLUETOOTH REHABILITATION DEVICE FOR STROKE AND BROKEN ARM PATIENT USING ARDUINO.....	188
AN INNOVATION OF DIGITAL WIRELESS STETHOSCOPE	196
DESIGN AND DEVELOPMENT OF 2 IN 1 AGRICULTURE ASSISSTING MACHINE FOR CROP PLANTATION	205
ANALYSIS ON THE USABILITY OF WIRELESS HAND GESTURE DEVICE	211
ISSUES OF BUKHARA HISTORY İN ISMAİLBEK GASPIRİNSKY'S "TRAVELS OF TURKESTAN"	219
THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HISTORY IN BUHARA IN THE PERIOD OF MANGITS	225
FOREIGN RELATIONS OF THE ASHTARKHANI DYNASTY AND THE USMANI STATE.....	231
PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT FOR CHOOSING THE RIGHT CAREER CHOICES	236
SOSYAL BİLİMLER VE DOĞA BİLİMLERİ BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLERİ DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIMLA YENİDEN DÜŞÜNMEK.....	244
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIK DÜZEYLERİ.....	259

KORDON TUTTURMA TEKNİĞİ İLE İŞLENMİŞ BİR GRUP CEPKENİN İNCELENMESİ.....	273
MACARİSTAN TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI/TÜRK İMAJI	287
MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÖĞRENMEYE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ	300
GELİŞMİŞ ÜLKELER BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SORUNLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	311
DEĞER ÜRETME ARACI OLARAK HUKUK (MEDENİ KANUN ÖRNEĞİ)	322
GÜNÜMÜZ SANATINA POSTFEMİNİST BİR YAKLAŞIM OLARAK DİL OYUNLARI.....	334
KONSERVATUVAR ÖĞRENCİLERİNİN VE ÖĞRETİM ELEMANLARININ BAKIŞ AÇISIYLA EZBER OLGUSU	344
ÖZEL YETENEKLİ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE KİRLİLİĞİ KAVRAMINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ İLE İNCELENMESİ	351
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMININ ÖĞRENCİ TERCİH DURUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ: NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	365
SOSYAL BİLGİLER ALANINDA 2018-2020 YILLARI ARASINDA DEĞERLER EĞİTİMİ ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN İNCELENMESİ	373
SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (2018)'NİN İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KAVRAMLARI AÇISINDAN ANALİZİ	384
SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (2018)'NİN ÇEVRE EĞİTİMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	395
TARİH ÖĞRETİMİNDE 3B ÖĞRETİM ARAÇLARI KULLANIMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ: 9.SINIF ÖRNEĞİ .	403
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA HZ. MUHAMMED'İN BİRİNCİ AKABE BİATİ	415
FEN ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLERİN ÖĞRENİLMESİNE YARDIMLARININ İNCELENMESİ: TALIS 2018'DEN KANITLAR	428
EFFECTIVENESS OF LEVERAGING TECHNOLOGICAL ONLINE RESOURCES FOR THE IMPLEMENTATION OF PSYCHOMOTOR ACTIVITIES IN ENGINEERING EDUCATION.....	442
5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ ÇEVRE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	452
CUMHURİYET DÖNEMİ LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA ENVER PAŞA.....	462
DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMANIN TEKSTİL VE MODA TASARIMI EĞİTİMİNDE ÖNEMİ	476
TEKNOPEĞAGOĞİK EĞİTİMİ ALAN BİLGİSİ	485
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE DİĞİTAL ÇAĞIN HABERCİLİK ANLAYIŞI: İNTERNET VE ELEŞTİREL HABER OKURYAZARLIĞI.....	497
SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN HUKUK OKURYAZARLIĞINA OLAN ALGILARININ İNCELENMESİ	513
TÜRKİYE'DE ÖZEL ÖĞRETİMİN ÖNCÜSÜ OLARAK TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ	536
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME PRATİKLERİNİN OKURYAZARLIK BECERİLERİNE FAYDALARI.....	568
ONLINE LEARNING EXPERIENCE DURING THE COVID- 19 PANDEMIC AMONG STUDENTS.....	578
THE EFFECT OF WORK FROM HOME ON JOB SATISFACTION DURING PANDEMIC AMONG LECTURERS.....	586
ÜNİVERSİTELERDE TÜRK DİLİ ÖĞRETİMİ	596
SAİT FAİK'İN "SON KUŞLAR" BAŞLIKLİ ÖYKÜSÜNÜ "DERİN EKOLOĞİ" ETİĞİ AÇISINDAN OKUMAK.....	605
MUSTAFA KUTLU'NUN 'HAYAT GÜZELDİR'DEKİ HİKÂYELERİ VE 'KAMBUR HAFİZ VE MİNÂRE' HİKÂYESİ ÖRNEĞİNDE 'AHLÂK – SANAT' VE 'TEMSİL – TAKLİT' DİYALEKTİĞİ	619
HADİSLERDEN ŐİRLERE: MEHMED ÂRİF BEY'İN "BİN BİR HADİS" ŞERHİ	638

BASIC INCOME PROPOSAL IN THE FIGHT AGAINST POVERTY IN TURKEY	653
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DERS DIŞI ÇALIŞMA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ	660
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ TEKNOLOJİYE YÖNELİK TUTUMLARI	667
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ EĞİTSEL SOSYAL AĞ KULLANIM ÖZ-YETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	674
INFLATION PROBLEM IN TURKISH ECONOMY FROM PAST TO PRESENT	682
YÖK ATLAS VERİLERİNE GÖRE ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ COĞRAFYA BÖLÜMÜ ÖĞRENCİ PROFİLİ	692
ANADOLU'DA BİR HİPER-REALİST RESSAM: HASAN DEMİR	710
BİR KÖY TOPLUMUNDA DEĞİŞEN TARIMSAL YAPIYA VE AİLE KURUMUNA SOSYOLOJİK BAKIŞ: TEKİRDAĞ KARACAKILAVUZ KÖYÜ	723
İSMAİL BEY GASPIRALI'NIN UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE USUL-Ü CEDİDE GÖRE SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİ	732
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE YÜZ YÜZE EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR	741
UZUNKÖPRÜ İLÇESİNDE (EDİRNE) ÇELTİK TARIMI	750

LDR SENSOR CIRCUIT FOR HALLWAY

Mr Dinie Asyraf Bin Rosli

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, dinieasyrafr@gmail.com

Mrs Nadiyah Binti Din

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haidannid78@gmail.com

ABSTRACT

This project was made for saving an electrical energy. This is because the electrical wasted are too much and cost more money. Just for one day, electrical wasted can reach more than 65kwatt and its cost RM3490 per day. Circuit effects and bulbs are easily damaged due to lack of brightness control. Additional, when the bulb damage, users cannot ensure the hallway is safe to use. Infected, it takes time for management to fix a burning light bulb because sometimes users do not report the matter or the report is slow to reach the management. This is one of the reasons why the lamps in the hallway are always dark and do not work. The project created because of this electrical wasted and manage to control the brightness of light. The project build thought Arduino, LDR sensor, and programming. The Arduino is for coding that connected to control the brightness of light from phone. Next, the LDR sensor is for manage the brightness of light from the sunshine. Furthermore, the expected result is the circuit can completely use and work. The LDR sensor can be respond to the sunshine.

Keywords: LDR Sensor Circuit, Control Brightness From Phone, Control Light, Light Resistance, And Sensor Light.

INTRODUCTION

The project was named as LDR sensor circuit (Hallway). The name was created because of this project is for the hallway and some improvement was made such as LDR sensor and brightness control. The benefit of this project is the bulb and the circuit can be used for a long time. Next, this project created is for saving the energy of electricity. As we known, this project is for environment friendly. In fact, the project was created for easy people to use and feels more save while walking alone. First, the LDR sensor is the main function in this project. This is because the LDR sensor was interact with sun light. For example, when the sun light was starting to darkness such as dust and brightness such as dawn the brightness of the light in the circuit will automatically reduce or increase the brightness and the darkness. This is the function form LDR sensor that has been use for the project. Second, the brightness control by phone was added in this project. This is because the requirement forms the task is to use the internet of things in the project. This could be a perfect combination to complete the project. For example, the brightness of light can be managed to control the brightness or the darkness thru the phone. By using the Arduino, this device needed to add some coding that function and connection from phone to circuit. This can be complete by downloading application on phone that connect thru Arduino device to control the brightness and darkness of light. When the coding complete add in the Arduino and successfully connect to the phone. The circuit can completely control by the phone too. Third, the benefit by using the project is an electrical energy can be saved and it can save the cost form paying a huge amount for the electricity. As we can know, in every month we need to pay an electricity. We can save the energy of electrical by close or not using the light. In fact, by using the project the amount of saving could be a necessary. In this project, we can save the energy by using the LDR sensor in the circuit. This can be the main reason we can afford to pay an electricity in the average amount. Otherwise, we can prevent from wastage of electrical energy. Last but not lease, the main reason why this project was created is to keep the environment stay healthy and energy could be saved. For example, this project can less the burden from the owner to pay a huge amount of electrical in the hallway. After that, this project can make someone feels better to walk alone in the hallway and can prevent form criminal.

LITERATURE REVIEW

This paper focus on the idea of automatic lightning system and peculiar way of implementation with embedded tool systems. The proposed method is used to measure and control the intensity of light in room which is essential and good for vision for a particular work. Also, with user adjustable light intensity control without using LUX meter and light sensors required intensity is obtained. This technique is implemented with help of LDR's, microprocessor and IRF520 MOSFET Driver Module to measure as well as to control the intensity of light as per the requirement of the user.(Geethika Kilari, 2020).

Same measured and method be taken to the LDR sensor Circuit

The main objectives are to build an automation system of street lighting using a low-cost microcontroller which is Arduino and to achieve energy-saving. Light Emitting Diode (LED) is represented as the light module. This system is controlled according to the specific mode. These modes are controlled by two sensors which are Light Dependent Resistor (LDR) and Passive Infrared (PIR) sensor. This system can automatically turn on and off the

lights according to traffic flow. This system operates during the night and the focus is only for the one-way road at a junction. Street light will be on when only there is road user otherwise, it will turn off. This design can save a great amount of electricity or energy consumption compared to conventional street lights that keep alight during nights.(Ramli et al., 2015).

METHODOLOGY

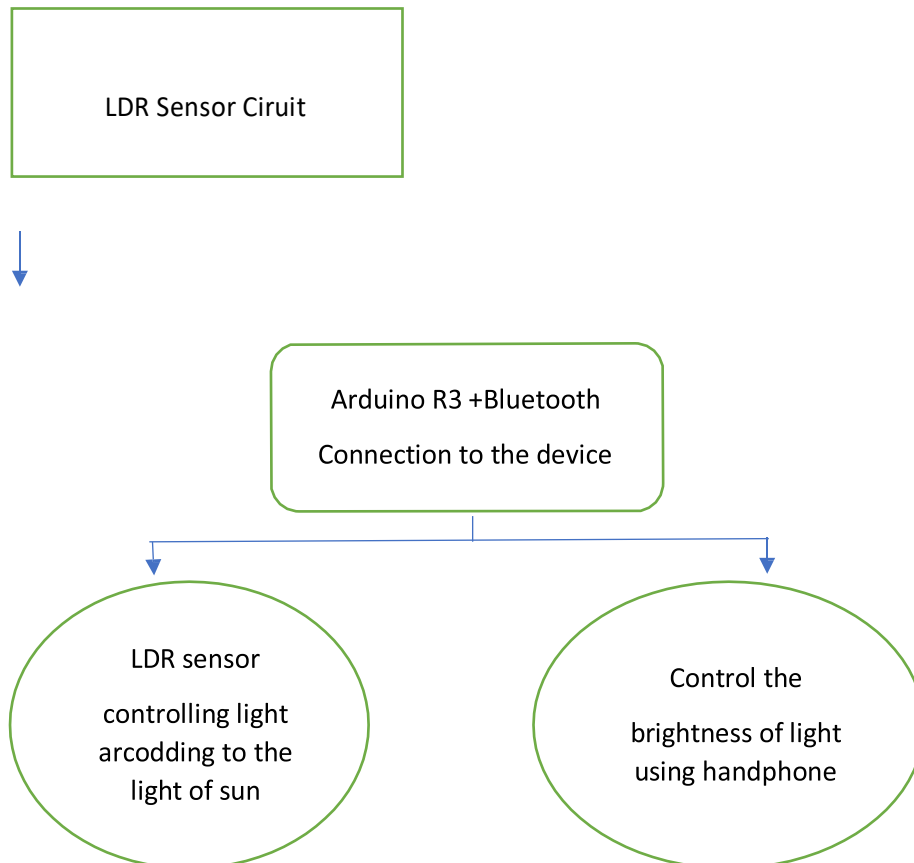

Figure 1: Block Diagram For The LDR Sensor Circuit

This LDR sensor circuit depends on the LDR sensor circuit and is programmed to the Arduino R3. The LDR sensor will automatically control the lights according to the current brightness depending on the weather. Smartphones can be used by accessing the installed Bluetooth so that users can control the lights manually on the smartphone itself.

An LDR or Light dependent resistor is also known as photo resistor, photocell, photoconductor. It is a type of resistor whose resistance varies depending on the amount of light falling on its surface. When the light falls on the resistor, then the resistance changes. These resistors are often used in many circuits where it is required to sense the presence of light. These resistors have a variety of functions and resistance. For instance, when the LDR is in darkness, then it can be used to turn ON a light or to turn OFF a light when it is in the light. A typical light dependent resistor has a resistance in the darkness of 1MΩ, and in the brightness a resistance of a couple of KΩ.

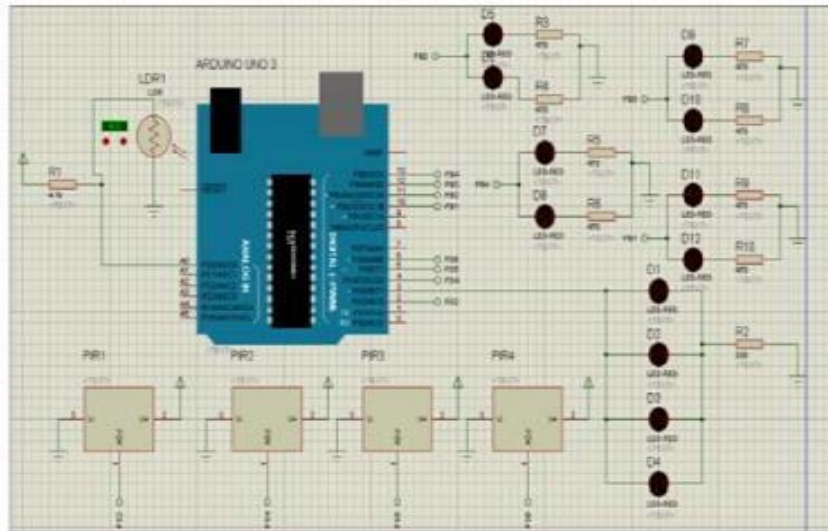

Figure 2: Schematic Circuit For The LDR Sensor Circuit For Hallway

The LED Brightness Control is the first module of the Dabble App. This module allows you to control the brightness of devices such as LEDs. You can enter the pin number to which your device is connected and vary the brightness. If your device is connected to a digital pin, you can turn it ON or OFF by pressing the power button in the center of the screen. If your device is connected to a PWM pin, you can vary its brightness by sliding the green bar in the clockwise direction.

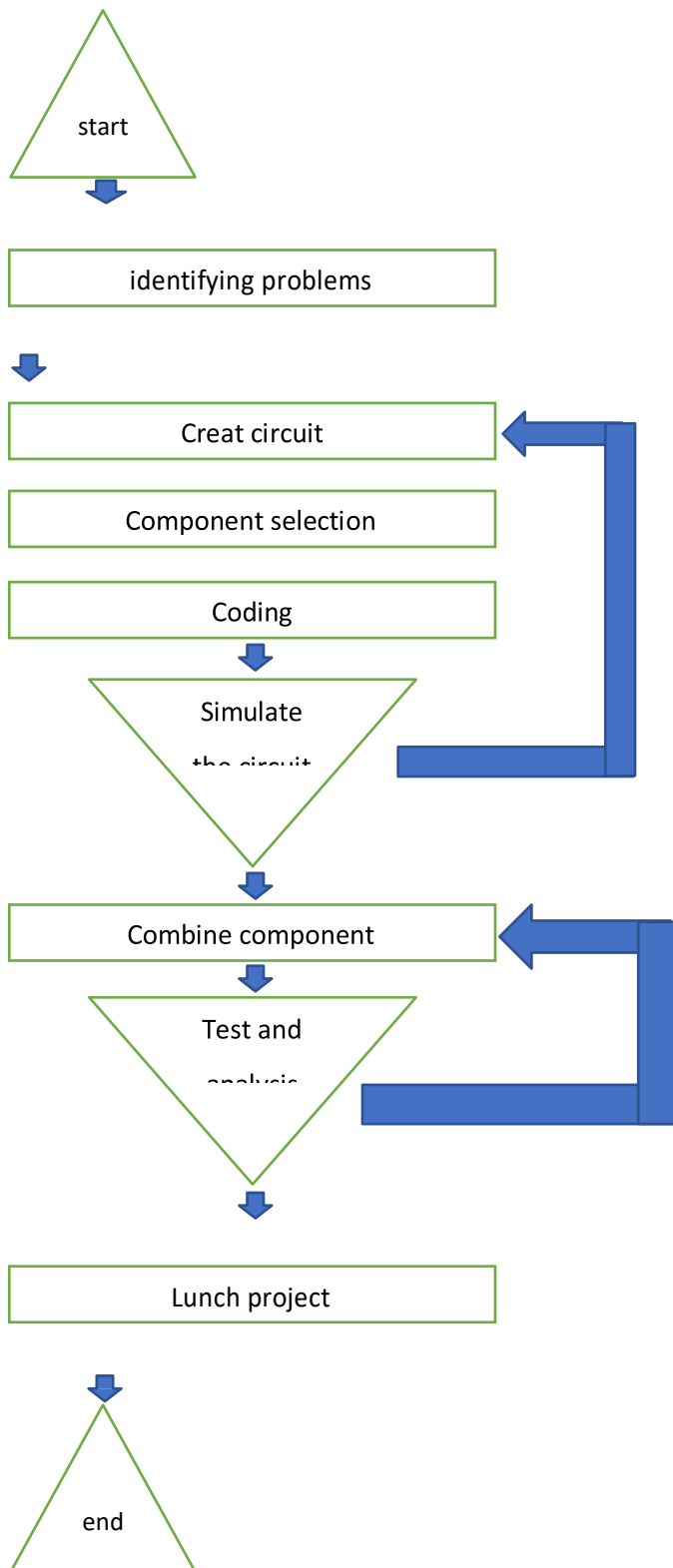

Figure 3: Flowchart Project LDR Sensor Circuit Hallway

The flow project was created to ensure that the development of this project goes smoothly and to avoid blind testing because the circuit will be tested in a simulation platform like software proteus 8 and the Arduino IDE. The first step in determining whether this project development is legitimately needed by society and can

help the current condition is to identify the problem.

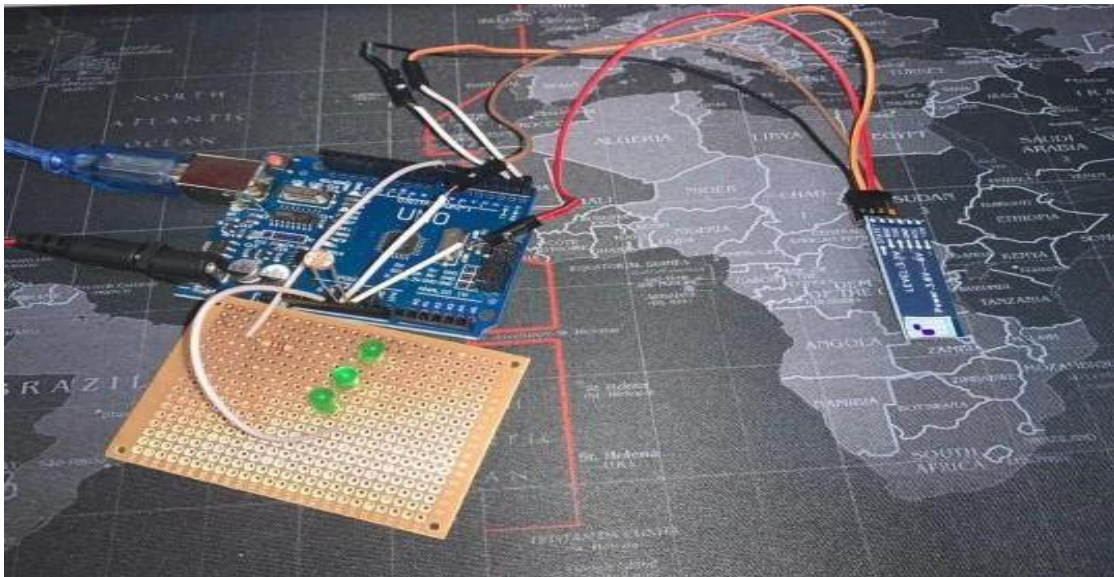

Figure 4: Progress Hardware Construction For LDR Sensor Circuit Hallway

The progress of constructing a hardware circuit according to a schematic circuit is represented in Figure 4. At first sight, we can see that this circuit is small and inexpensive.

FINDINGS

From this project, this circuit represent the LDR sensor circuit for hallway. We can see that the LDR sensor, Arduino and Bluetooth module is combine and become one circuit. This is because the main function of the circuit is saving electrical energy and control brightness from device to make it easier to manage. From the figure, we can see that the LDR sensor controlling the brightness form the sunlight and the Bluetooth module control by human to change the brightness follow by the weather.

CONCLUSION

With this project LDR sensor circuit can help users to save electricity consumption. Nowadays, we need new technology to solve problems that often occur than we often use traditional methods. This project can also be used by all parties and ages because it is user friendly. There are many benefits that can be taken from this project, for example, the managment does not need to make daily inspections to ensure the lights are in good condition. This can also educate users to save more electricity consumption.

REFERENCES

- Geethika Kilari, Rizwana Mohammed and Ramesh Jayaraman "Automatic Light Intensity Control using Arduino UNO and LDR" International Conference on Communication and Signal Processing, July 28 - 30, 2020, India
- Ghassan Maan Salim Faculty of Engineering University Selangor Bestari Jaya, Selangor, Hashimah Ismail, Niranjan Debnath, A.Nadya Faculty of Engineering U ni versity Selangor "Optimal Light Power Consumption Using LDR Sensor" 015 IEEE International Symposium on Robotics and Intelligent Sensors (IEEE IRIS2015)
- R A Candra et al 2021 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 644 012015 "Load current, dropped voltage and size

considerations in LDR based light control system”

SRI SUPATMI “PENGARUH SENSOR LDR TERHADAP PENGONTROLAN LAMPU” 22 Januari 2010

Noor Lina Ramli, N. MD. Saad, Sulaina Ab Ghani “Implementation of passive infrared sensor in street lighting automation system” Article- January 2015

Control LED brightness with your smart phone | make your own android app – Jugad Machine
<https://www.youtube.com/watch?v=H1n8U4KOgN4&t=550s>

How to make automatic street light (DIY) <https://www.youtube.com/watch?v=7WYw7jbHURM>

cProteus simulation of Bluetooth module and android | app development on MIT app Inventor
<https://www.youtube.com/watch?v=eGXo5K19iqs>

DEVELOPMENT OF ARM MOVEMENT DIGITAL COUNTER FOR THERAPY

M.R.A. Zunuwanas

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, ridzuanttdi13@gmail.com

R. Zakaria

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia, roshidi@psa.edu.my

ABSTRACT

Physical therapy is a branch of rehabilitative health that performs specially designed to exercise. It is applicable for many types of patients suffer such as musculoskeletal, lower pain, back pain, effects of injury or surgery, post stroke and Parkinson patients. Currently, the therapy device used is in conventional method, by calculating their own. Sometimes the patient forgets to calculate the no of arm movement or doubts the number made when making therapy without any monitoring. Therefore, the Digital Counter Movement for Arm Therapy is design to help patients recover or improve their physical abilities by developing an automatic movement calculation system. The patient or physiotherapist also can measure the number of hand movements and making calculations during therapy. Therefore, the data of ability arm movement may analyse for the progress recovery. So, this is the method that can show accurate calculation data and may facilitate patient for motivating further exercises. As a result, this project will monitor the improvement of hand performance from the session of therapy. Recently, home rehabilitation is preferred choice, because of the familiarity of the home environment as well as the ease of potential long-term rehabilitation training (Brennan et al., 2020). Besides, the advantage of reducing financial burden, the home environment also has the benefit of training time flexibility. Moreover, person who do therapy feel more comfortable and relax especially when have the digital counter arm movement to help for calculating arm movement during therapy. Therefore, this Development of arm movement digital counter adaptation IR sensor may potentially in guiding clinical decision making of appropriate treatment session for patient in effectively.

Keywords: Therapy, Anatomy, Disease, Sensors,

INTRODUCTION

Physical therapy (PT), also known as physiotherapy, is one of the healthcare professions. Physical therapy is provided by physical therapists who promote, maintain, or restore health through physical examination, diagnosis, prognosis, patient education, physical intervention, rehabilitation, disease prevention and health promotion. Physical therapists are known as physiotherapists in many countries.

In addition to clinical practice, other aspects of physical therapist practice include research, education, consultation and health administration (Katzan, 2013). Physical therapy is provided as a primary care treatment or alongside, or in conjunction with, other medical services. In some jurisdictions, such as the United Kingdom, physical therapists have the authority to prescribe medication.

Therapy is the treatment of a person physically without the use of drugs or surgery. It is to heal an injured limb and reduce pain. Normally, movement therapy will enhance arm recovery but the effect varies according to the method used and timing (Da-Silva et al., 2018). However, there are some problems that have happened instead of data, environment, equipment and the patient himself in health monitoring and rehabilitation. In this case, sometimes the patient forgets to count the number of arm movement during therapy (Bin Ambar et al., 2012). Therefore, Digital counter movement for arm therapy is useful to a person to help in making calculations while doing therapy. Then, it will show accurate calculation data and facilitate a patient while doing therapy on the arm. Furthermore, it can also monitor the strength of the patient's hands.

This main objective of the project is to develop arm movement digital counter for therapy. To achieve the main objective, the work is divided into several components and carried out systematically with associated research objectives that have been identified as stated below. Design a device that can measure the number of hand movements. Then, Developing an automatic movement calculation system. Furthermore, analysis of ability arm movement data for patients. Lastly, the study was conducted to Development of arm movement digital counter for therapy. This project was developed for patient has been accident at arm, stroke and Parkinson to know the progress of recovery and improvement of arm during do therapy session (Marumoto et al., 2019).

METHODOLOGY

This section discusses the techniques used in sensor-based on digital counter for arm movement. The digital counter of arm movement will identify the hand-movement that is produced by Infrared sensor (IR) that has been used in this project as a sensor to get the result counting during therapy (Song et al., 2006).

The input is obtained from the counting that is produced by the IR sensor and it is then transferred LCD display. Limitation of interaction between the educator and student can be overcome by using this 'arm movement digital counter for therapy'. IR sensor are placed near the front of hand and voltage that are required is +5v (Bento, 2018). The IR sensor serves to detect the movement that takes place between the IR sensor and the object within a distance of 3 cm. Therefore, the IR sensor helps in calculating the hand movements during the therapy session,

the IR sensor will start counting as the hand moves closer to the IR sensor and away from the IR sensor. Then it will start calculating and getting the results into digital form. The input of this sensor is recorded from the IR sensor from analog form. The analog will be converted to digital form by using microcontroller and is then shown as output by using LCD display. In addition, Arduino Uno is used as the part of the microcontroller which will interpret the input to the output.

Figure 1 shows the Block Diagram of arm movement digital counter for therapy. It consists IR sensor that will transfer data to the processor. 5V Power supply is connected to the processor in order to operate the processor. The processor then transfers the data to the LCD display and appear on the lcd display.

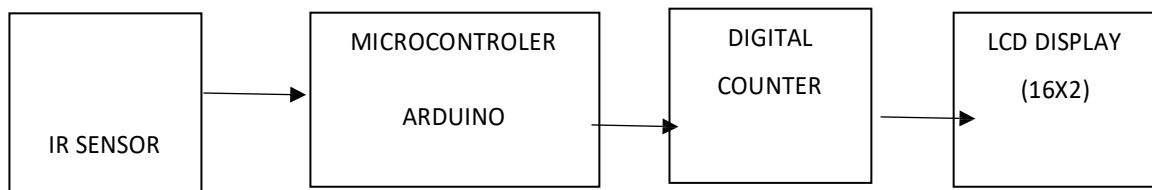

Figure 1. Block Diagram of arm movement digital counter for therapy

RESULTS AND DISCUSSION

In this section will discuss about the result of development circuit simulation. The experiments have been done by moving the arm up and down. The monitor will display and record the number of arm movement. The experiment will be repeated for validating the result obtained.

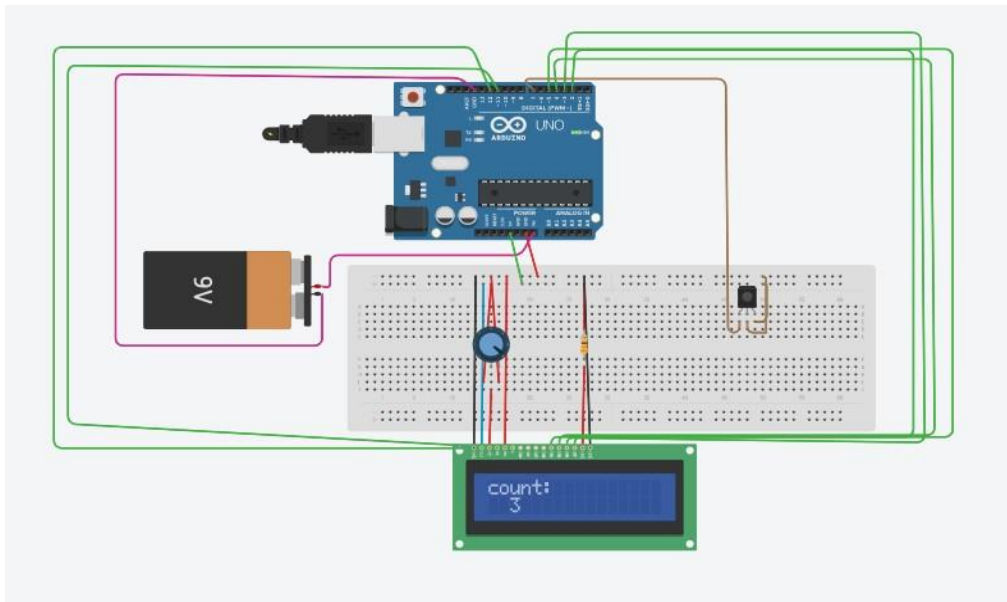

Figure 2. simulation development of arm movement digital counter circuit

Figure 2, show the result counting of arm that doing therapy depending on the strength of the patient. The result will help the patient to know the improvement of arm from during and after the therapy session. It will also help patients do exercises to ensure their hands experience increased strength and the arms to gain movement from previous and subsequent therapy sessions. This process will help the patient for the arm recovery process and help the patient make counts during the up and down arm movements while getting the target for recovery. All things considered, when increasing the number of arms counted up and down from the previous session performed. This indicates that there is improvement and good recovery process by the patient as a result of therapy.

CONCLUSION

As the conclusion, this project proposes a monitoring rehabilitation activity by using IR sensor for counting the arm movement. This project may motivate patient in daily rehabilitation activity for recovery process. Design a device that can measure the number of hand movements will help the patient to do the therapy easily by get helping for measure movement from the sensor. Besides that, developing an automatic movement calculation system can help the people especially to the patient that less enthusiastic in doing therapy to get the energy for therapy session. Then, they can know how far the in daily rehabilitation activity for recovery process. Lastly, data analysis of ability arm movement data for patients can get from LCD board as accurate data then transfer into the schedule box that show the improvement of ability arm. Next the patient can know the step and predict the process of recovery by doing daily rehabilitation.

REFERENCES

- Bento, D. A. C. (2018). IoT: NodeMCU 12e X Arduino Uno, Results of an experimental and comparative survey. *International Journal of Advance Research in Computer Science and Management Studies*, 6(1), 46–56. <http://www.ijarcsms.com/docs/paper/volume6/issue1/V6i1-0022.pdf>
- Bin Ambar, R., Hazwaj, B. M. P., Ali, A. M. B. M., Bin Ahmad, M. S., & Bin Abdul Jamil, M. M. (2012). Multi-sensor arm rehabilitation monitoring device. *2012 International Conference on Biomedical Engineering, ICoBE 2012, February*, 424–429. <https://doi.org/10.1109/ICoBE.2012.6179051>
- Brennan, L., Zubiete, E. D., & Caulfield, B. (2020). Feedback design in targeted exercise digital biofeedback systems for home rehabilitation: A scoping review. *Sensors (Switzerland)*, 20(1). <https://doi.org/10.3390/s20010181>
- Da-Silva, R. H., Moore, S. A., & Price, C. I. (2018). Self-directed therapy programmes for arm rehabilitation after stroke: a systematic review. *Clinical Rehabilitation*, 32(8), 1022–1036. <https://doi.org/10.1177/0269215518775170>
- Katzan, I. L. (2013). Epidemiology of stroke. *Handbook of Clinical Nutrition and Stroke*, 114(3), 3–14.

https://doi.org/10.1007/978-1-62703-380-0_1

Marumoto, K., Yokoyama, K., Inoue, T., Yamamoto, H., Kawami, Y., Nakatani, A., Fukazawa, Y., Hosoe, Y., Yamasaki, A., & Domen, K. (2019). Inpatient Enhanced Multidisciplinary Care Effects on the Quality of Life for Parkinson Disease: A Quasi-Randomized Controlled Trial. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology*, 32(4), 186–194. <https://doi.org/10.1177/0891988719841721>

Song, G., Mo, Y. L., Otero, K., & Gu, H. (2006). Health monitoring and rehabilitation of a concrete structure using intelligent materials. *Smart Materials and Structures*, 15(2), 309–314. <https://doi.org/10.1088/0964-1726/15/2/010>

DESIGN THE BED THERAPY FOR COMATOSE

Dr. Z. Mohamad

Politeknik Bagan Datuk, Perak, Malaysia, zunuwanas@yahoo.co.uk

R. R. Amirah

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia, raihanahramly@gmail.com

Dr. W. R. W. Omar

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia, rosemehah@gmail.com

ABSTRACT

The Bed therapy was developed for comatose patient or the patient who was in intensive care unit (ICU). Ventilation issues are very important for a patient that needs mechanical ventilation. This bed are used to relief the pressure for prevent any sore for comatose. This bed will be rotate 180 degree by using some special electronic device designed to rotate the bed automatically for 30 minutes in reverse. For 30 minutes, comatose will stay upside down to relief the pressure and also reduce soreness. This bed therapy is also capable of accommodating the weight of patient up to 120 kg to be reversed as a therapy to reduce pain. There also has the programming to setup the time for being upside down depend on the patient's need and for sure there is precaution to handle to prevent others accidents

Keywords: Comatose, ventilation, pressure, sore, upside down, bed

INTRODUCTION

Coma may be defined as a state of profound unconsciousness which the patient cannot wake up from profound sleep by ordinary treatment [1]. In fact, coma is not sleep at all, but a state of unconsciousness usually caused by injury or illness. In general, unlike patient who are experience even very deep sleeps such as narcolepsy (sudden uncontrollable sleep attack and cataplexy, often accompanied by visual or auditory hallucinations at the onset of sleep).

The comatose patient display no spontaneous eye movement, nor ability to speak. There are however, degrees of conscious impairment in patients which may not rise to the level of coma as measured by Glasgow come scale. Under that scale, in which best motor response, best verbal response and minimum stimulus to cause eye opening are tested and scored the score may range from 3 to 15.

A score of 3 indicates no motor response (regardless of cause) no vocalization even in response to noxious stimulus, and no eye opening in response to noxious stimuli. Scores of 7 or less on the Glasgow scale quality as coma.

Table 1. Glasgow coma scale (Source: John Furst , 19 2013)

TABLE 38-2		
Glasgow Coma Scale		
BEHAVIOR	RESPONSE	SCORE
Eye opening response	Spontaneously	4
	To speech	3
	To pain	2
	No response	1
Best verbal response	Oriented to time, place, and person	5
	Confused	4
	Inappropriate words	3
	Incomprehensible sounds	2
	No response	1
Best motor response	Obeys commands	6
	Moves to localized pain	5
	Flexion withdrawal from pain	4
	Abnormal flexion (decorticate)	3
	Abnormal extension (decerebrate)	2
	No response	1
Total score:	<i>Best response</i>	15
	<i>Comatose client</i>	8 or less
	<i>Totally unresponsive</i>	3

In addition, the effect for coma patient's body should be worried too, because the body also effected by laying down for too long. While the comatose in unconscious condition, they produce the pressure sore behind their body. Pressure sore occur most often in elderly patients and immobile patients for example patients who are in intensive care unit (ICU) [2]. Bed therapy was created for comatose patient or the patient who was in intensive care unit (ICU) frequently exhibit pulmonary function worsening, especially in cases of pulmonary infection.

One investigation of geriatric nursing problems in hospital on 1959 until 1960 shown that the sore cases in elderly patients is high and it increase with age [3]. They are particularly at risk because they are relatively immobile [4].

Prolonged pressure, shearing forces, friction and moisture are all etiological factors [5]. They usually formed over bone prominences, such as the base of spine, hips and heels. Prevention depends on excellent nursing care that concentrates on meticulous skin care and relief of pressure. Pressure ulcer commonly happened in certain area, where is soft tissue injury resulting from compression between bone prominences. There is similar on use of the pressure term ulcer that is synonyms which is decubitus ulcer or bed sore. The most common place for decubitus ulcer was hips, buttocks, back and ankle. This condition is common among the people who spend long periods in bed or a wheelchair, for disable people and the people who cannot move the certain body parts without supporter.

Normal capillary pressure varies between 12 and 32 mm Hg. The human body can withstand extremely high pressure when equally distributed over the body, which is demonstrated by the deep sea divers who regularly withstand pressure of 1000 mm Hg without injury. When external pressure is applied to a localized area of the body such as a bony prominence, however, interstitial pressure increases. Once this has exceeded the capillary venous limb pressure of 12 mm Hg, a marked increase in total pressure is produced. This result in increased capillary arteriolar pressure, capillary leakage, edema and eventually autolysis.

The position of patient are the most important to prevent of pressure ulcers [6]. This bed are used to relief the pressure for prevent any sore for comatose. This bed will be rotating 180 degree by using some special electronic device design to auto rotate the bed which is 30 minute upside down. For 30 minutes, comatose will stay upside down to relief the pressure and also reduce soreness [7].

Decubitus or pressure sore is one of the most difficult management problems [8]. Ripple mattress or pressure mattress has been carried out by Geriatric Research Unit at the Whittington Hospital, was reported [9]. This mattress was shown to be effective and have since been widely used in this country, mainly in the form of Ripple Beds.

In June 1976, ten year after report, a survey was carried out of all the ripple beds in used in geriatric. Besides that the effect of rolling bed to decubitus patients which turns the patient 15 degree inclined lateral position with an inflating ripple mattress and the result was no totally successful and size that had been measured with before are no significant difference. [10].

Air wave system has been used to. The cells are kept in register by polystyrene like mold along each side. Pressure is alternates caused by deflating every third cell in turn, each cycle taking 7 and half minutes. To help ease the problem caused by the patient lying on skin soaked with sweat or urine the mattress is ventilated with numerous

pinholes through which a continuous flow of air passes. The air is dispersed by means of a washable wool fleece which is placed on top of the mattress. No plastic draw sheets are used, since they hinder the flow of air through the pinholes [11].

METHODOLOGY

This area depicts the investigative concentration, look into strategy and particular techniques utilized as a part of this examination. The system utilized was blended techniques inquire about structure enveloping both quantitative and qualitative strategies and measures. It's also part of study information and requirement, such as hardware and software. After that, the data will collecting by the questionnaire that will two times, at the first time data will collect at the Bachelor of Electronic Medical student. Then, the last one data will collect with patient who have and the Technologist and Nurse Staff. The population will get from the Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz, focusing on the 50 subject of Bachelor of Electronic Engineering Technology (Medical Electronics) with Honors. Sample Size and Sampling Technique. For the 50 subject of Bachelor of Electronic Engineering Technology (Medical Electronics) with Honors, the sample size is the 44 subject.

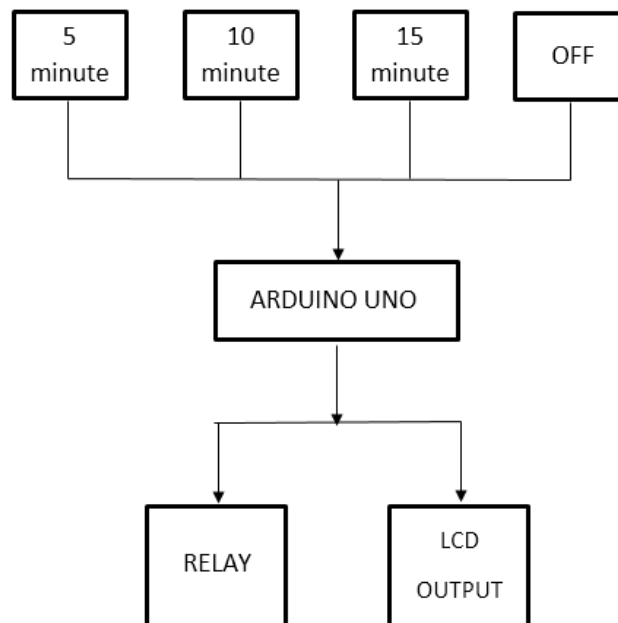

Figure 1 Block Diagram Project

Based on the figure above, we using the Arduino Uno, that are programming to set the timer about 15 minutes and to get the output. First step is, we have to choose the time that needed for the comatose which is 5 minutes, 10 minutes and the last one is 15 minutes. After we choose the right time needed, the time will be display on the LCD Screen to show the time choose to prevent any mistaken. Next, after the confirmation about the selection time, the bed will rotate, and the speed was depend on the weight of comatose, and the comatose will staying upside down for the time choose. The last process which is after having enough time of upside

down, the bed will back to its normal. In case there is any emergency case like have something happened to the comatose, then we can push the off button to reset the programming and the bed automatically return back to normal.

Flow Chart

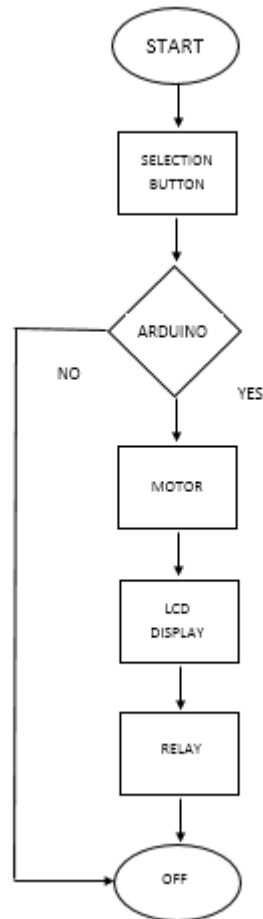

Figure 2. Flow Chart Project

The flow chart above are the process how the bed therapy functioning. It just the 1 set time has been shown because for the second and third, the process was same. It just repeat the same process

RESULTS AND DISCUSSION

While various modifications have been attempted, there presently does not exist the way how to prevent the pressure sore or also the decubitus for comatose who are having the prolonged sleep which is they having not enough of ventilation mechanical that should had for every person. According to our research, we designed the bed therapy for comatose which considers treatment to prevent the sore. According to medical researches warming hand could help people who suffer from pressure sore, this fact encouraged us to develop the bed therapy for comatose. Bed Therapy is capable to rotate automatically after setting the time needed and also able to afford 120 kg of load and this bed also using programming to make it happened fully automatically rotate.

CONCLUSION

The objective of this bed therapy is to help the comatose to reduce pain and pressure that can make sore and also to make sure that to reduce the energy of medical staff by rotate the bed therapy by just following the instruction given about how to use the bed therapy. Aim of this project is also to introduce the new type of bed therapy that using motor to rotate, besides rotate by manually. Last but not least, the goals of this project was to investigation of the problems faced by the comatose who having pressure sore. The target user group chosen consist of comatose and also consisted by public to trying the ability of this bed and the effectiveness towards comatose. In this article, researcher seek to address these problems. Also, a new idea presented for better design of bed therapy for developing a better design.

REFERENCES

- h A.N. Exton Smith, J.Wedgwood, P.W.Overstall, Gillian Wallace. (1982). Used Of The Air Wave System To Prevent Pressure Sore In Hospital.
- Allman,R.M., Goode, P.S., Patrick, M.M., Burst, N., 7 Bartolucci, A.A. . (1995). Pressure ulcer risk factors among hospitalized patients with activity limitation. *J. Am. Med. Assoc*, 273(11), 568-870.
- Bliss, M.R,McLaren,R & Exton-Smith, A.N. (1967). Preventing Pressure Sore in Hospital: Controlled trial of a large-celled ripple mattress. *Br.Med. J.*1,394.
- Hanonu S, Karadag A. . (2016). A prospective, descriptive study to determine the rate and characteristics of and risk factor for medical device related pressure ulcer in intensive care units. . *Ostomy Wound Manag*, 62(2):12-22.
- Joachim F. Wernicke, League City, Reese S. Terry, Jr.;Ross G. Baker, Jr.,. (1996). Treatment of Patient in Coma by Nerve Simulation. United States.
- Manley MT, *S Afr Med J* . (1978). Incidence, contributory factors and cost of pressure sores, . 53:147-152. Miki Hospital, Maesawa-machi and department of geriatric medicine. (n.d.).
- Nicky Cullum, Jon J Deeks, Alison W Fletcher, Trevor A Sheldon<Fujian Song . (1995). Preventing and Treating Pressure Sores. *Quality in Health Care*.
- Norton D, McLaren R, Exton-Smith AN. . (1962). An investigation of geriatric nursing problems in hospital London National Corporation for care of Old People,.
- P.A, L. (1982). Review of pressure sore pathogenesis. *Nursing Times*, 78:117-121 .
- Takeshi Izutsu, Toshifumi Matsui, Toshihiro Satoh, Takayuki Tsuji and Hidetada Sasaki. (1998). Effect of Rolling Bed on Decubitus in Bedridden Nursing Home patients. 184,153-157

AUTOMATIC SAFETY DEVICE TO AVOID SPREADING COVID 19

Author1 NOR MARINI AINA BINTI MARLIZAN

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, marinimarlizan@gmail.com

Author2 MRS NORAZLINA BINTI JAAFAR

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, azlina0104@gmail.com

ABSTRACT

During this pandemic covid 19, Automatic Safety Device To Avoid Spreading Covid 19 is the one of the needed devices in Malaysia and also over the country . The possibilities that this devices will get the highly demand from the customer to use it at all entrance place. For now,the manual method is used at all entrance place to avoid the spreading of covid 19 and this manual method also cannot ensure the safety of customers and staff from infection with each other at the same time. Therefore, this project was proposed to develop the Automatic Safety Device that can avoid the spreading of covid 19 which is automatically control by the controlling system. In this project the Infrared Temperature Sensor, Adjustable IR Sensor,ESP-32 CAM WIFI ,Infrared Sensor and Water Pump has been used in the using process and this device will develop by using Arduino Uno to control the LCD . All the process automatically detected as it controlled by the Arduino Uno. This project which is Automatic Safety Device To Avoid Spreading Covid 19 also will be able to help all the place in this country to avoid the spreading of covid 19 at the same time can be reduce mutual infection with each other. Among other aspects it is also can help all the place which is they do not need to hire any staff to control this device especially at the public place as example workplace,mall,restaurant, and etc.With this devices it will help all the entrance place to avoid spreading covid 19 during this pandemic covid 19.

Keywords: Arduino Uno, Infrared Temperature Sensor, Adjustable IR Sensor, ESP-32 CAM WIFI , LCD , Infrared Sensor and Water Pump

INTRODUCTION

Automatic safety device is an alternative device that capable to avoid spreading covid 19 in Malaysia. In this country, mostly all the entrance place faced a lot of problem to avoid the spreading of covid 19. There are many problems that they faced for an example, they have to use entrance device by manual. From that, they need to hire people to control customer demand in one period of time. Due to that, this project was proposed to avoid spreading covid 19 device that will automatically control by the controlling system. Among the features of this device was I use the sensor to to get into that place. This device is able to automatically make sure the safety directly. This device will develop by using Arduino Uno to control the Lcd .

In this project, I used the ESP32-CAM WIFI to make sure the device detect the customer who is wearing mask and infrared temperature sensor to scan the temperature . Temperature over 37.5°C will be appear on Lcd automatically according to the facemask detector and the temperature that control by Arduino Uno while the Infrared Sensor to control the water pump. In other words, this device is created to facilitate the process of entrance with safetiness more assured. I have obtained information from several place where they still use the manual way to prevent the spreading of covid-19. The way they are used is risk. This is because the process of the manual device was requires more attention during the execution.

METHODOLOGY

The methodology is the method or procedures used for carrying out project in more specific. These methods are very important to ensure the completion of the project. The methods that are used including the project planning flow chart and collecting data components.

In this study, the information of Automatic Safety Device To Avoid Spreading Covid 19 has been collected according to the method through various kinds of journal, books and internet which is related to the project. This information has been used in developing the Automatic Safety Device To Avoid Spreading Covid 19 and complete final report appropriately.

BLOCK DIAGRAM OF THE PROJECT

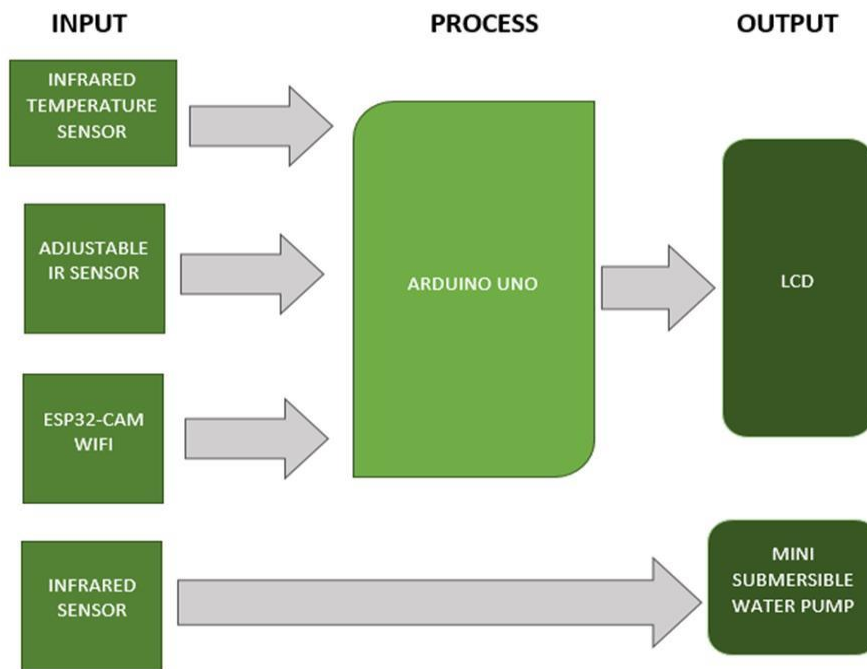

Figure 1: Block diagram of the project

FLOWCHART OF THE SYSTEM

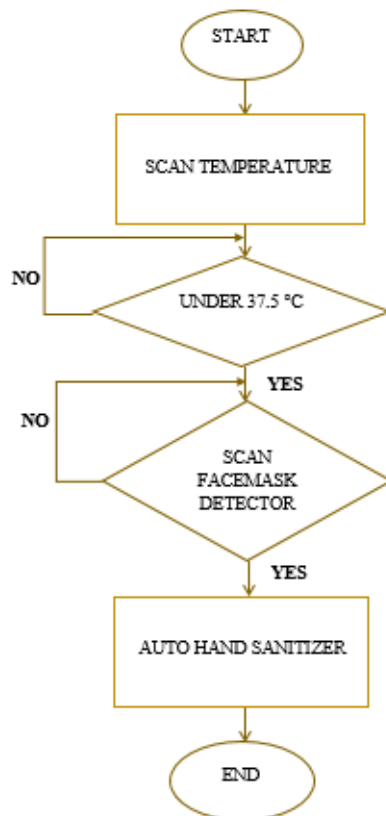

Figure 2: Flowchart of the system

SCHEMATIC CIRCUIT

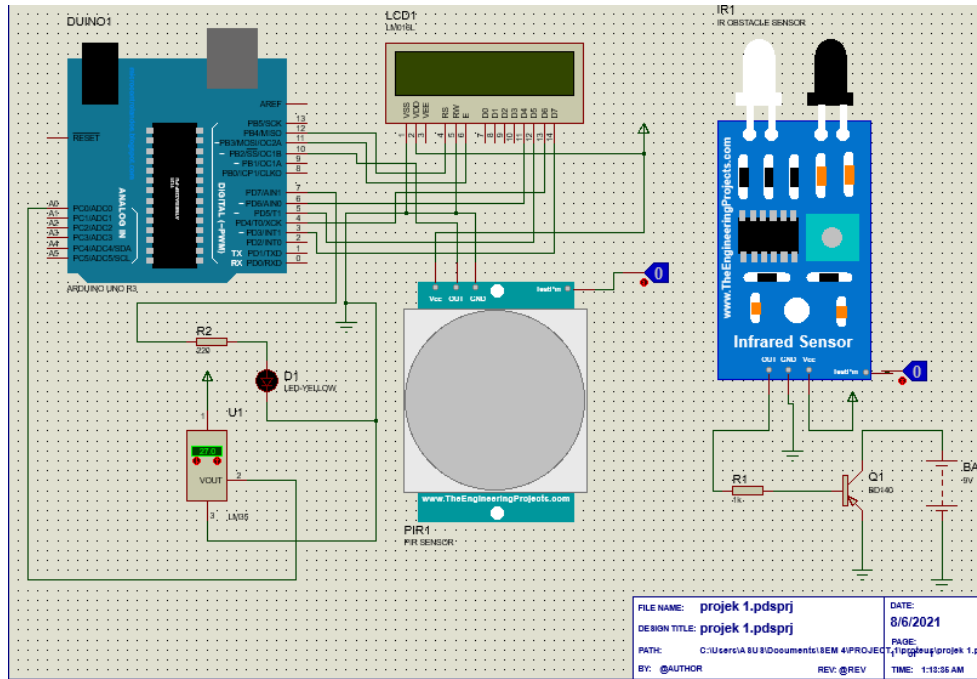

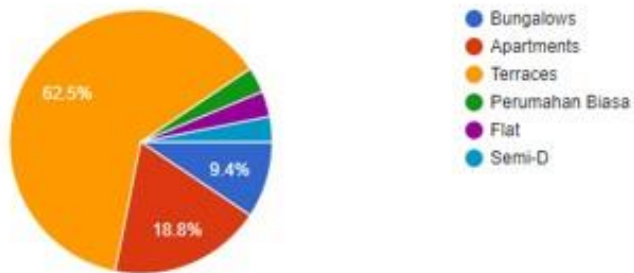
Figure 3: Schematic Circuit

FINDINGS

The purpose for this project is developing An Automatic Safety Device To Avoid Spreading Covid 19 for all the entrance place that use manual devices and able to use this safety device by automatic. I already collect all the information about entrance place and also people in Malaysia and get the result by interview themselves in questionnaire at google form . After the product done develop, testing the product at the entrance place and get the result. Then, the analysis was done basic on the result and make a graph. If the graph shows positive response, so that, this result is validated.

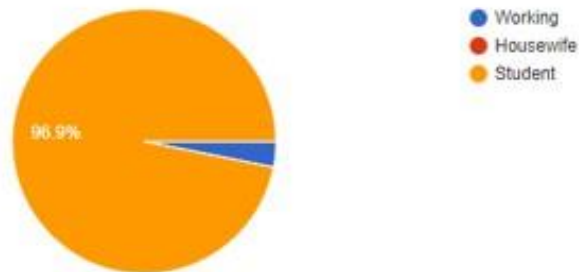
Residential Area

32 responses

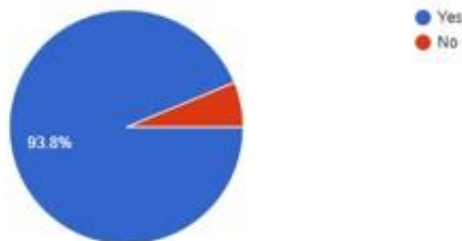
Occupational

32 responses

Do you think the infection can be spread through the process of manual scan temperature and manual hand sanitizer ?

32 responses

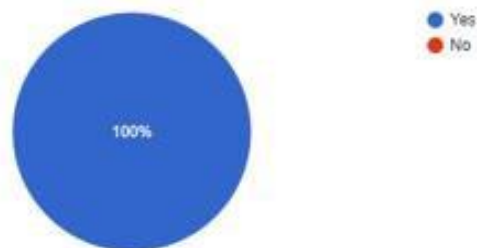
Do you agree if there is an 'AUTOMATIC SAFETY DEVICE TO AVOID SPREADING COVID 19' that is capable of reduce infection to humans and saving energy?

32 responses

Do you agree that 'AUTOMATIC SAFETY DEVICE TO AVOID SPREADING COVID 19' is able to help all the entrance place from prevent covid 19 infection?

32 responses

Do you want if you are provided with an AUTOMATIC SAFETY DEVICE TO AVOID SPREADING COVID 19 ?

32 responses

Do you think facemask should be worn during the COVID-19 pandemic?

32 responses

CONCLUSION

During the process to develop the automatic safety device to avoid spreading covid 19, I faced a lot of problems. The problem that I faced was I'm unable to find the right and suitable place to put the automatic safety device because when people want to use the device, it needs the right place so that the device does not disturb any entrance. I already do some research and also please of advice to people around me such a lecturer and my parent. After that, I finally realise that I need to create a frame to make sure the device is strong to use. From the process also, I learnt a lot of thing. I learnt so many knowledges out of my scope that do not have in the text book. I also learnt how to solve the problem with research, please of advice to people who know detail about it, find the book in the library and more. Lastly, this automatic safety device to avoid spreading covid 19 is really suitable to the all entrance place because it more guarantee our safety to avoid spreading covid 19 by using this device. This device used a lot of latest technology and this device will not be marketable because this is a new renovation from me.

REFERENCES

- [1]Jo, K.S., Yoon, J.: Fever Screening and Detection of Febrile Arrivals at an International Airport in Korea: Association among Self-reported Fever, Infrared Thermal Camera Scanning, and Tympanic Temperature. *Epidemiology and Health* 36, 1{6 (2014)
- [2]Nishiura H., and Kamiya K.: Fever screening during the in uenza (H1N1-2009) pandemic at Narita International Airport, Japan. *BMC Infectious Diseases* 11:111(2011)
- [3]Mercer J.B., Ring E.F.J.: Fever Screening and Infrared thermal Imaging: Concerns and Guidelines, *Thermology*. 19, 67{69 (2009)
- [4]K. Huang, Y. Shen, F. Zhang, S. Wang, X. Wei, Evaluation of effects of thymidylate synthase and excision repair cross-complementing 1 polymorphisms on chemotherapy outcome in patients with gastrointestinal tumors using peripheral venous blood, *Oncol. Lett.* 11 (2016) 3477–3482.
- [5]K. Onseong, N.P. Johns, T. Khuayjarernpanishk, S. Subongkot, A. Priprem, C. Hurst, J. Johns, Beneficial effects of adjuvant melatonin in minimizing oral mucositis complications in head and neck cancer patients receiving concurrent chemoradiation, *J. Altern. Complement. Med.* 23 (2017) 957–963.
- [6]J.S. Young, J.W. Simmons, Chemotherapeutic medications and their emergent complications, *Emerg. Med. Clin. North Am.* 32 (2014) 563–578.
- [7]De Jong, J. C., Claas, E. C. J., Osterhaus, A. D. M. E., Webster, R. G., & Lim, W. L. (1997). A pandemic warning? *Nature*, 389(6651), 554-554.W.-K. Chen, *Linear Networks and Systems*, Belmont, CA: Wadsworth, 1993, pp.123–135.

THE DEVELOPMENT OF QUARANTINE TRACKING BRACELET FOR COVID-19 PATIENT

Mr Syahmi Aqasha Bin Mohammad Zawawi

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, Syahmiagasha9@gmail.com

Mrs Nadiah Binti Din

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haidannid78@gmail.com

ABSTRACT

At present, the quarantine centers has the surveillance camera and few security guards are employed to monitor all covid-19 patients' movement to ensure they still in the quarantine area and all the personal data are being recorded traditionally. These system are not sufficient to monitored huge number of patients and ensure that there is no chance of them to illegally escape the quarantine centers within quarantine session. This shows that there is a demand of such a secure system for the authorities to provide less human contribution but still effectively monitored huge numbers of people to stay in place they should be. Through this project researcher came up with an Idea to design quarantine tracking system that helps detect quarantine breaks and instantly alert authorities using IOT and the system make use Arduino mega and nano with radio trasnmitter circuit to achieve the task. The aspiration of this project is to easily monitor the motion of each patients in limitation area. From the questionnaire, the data result shows that this device is needed widely used for patient who infected with the Covid19 virus in order to tracking their coordinate in quarantine centre.

Keywords: Quarantine Break and Alerting System, Covid-19 Quarantine Centers, Patients Location, Quarantine Patient Tracker, Wearable Device, Arduino Radio transmitter bracellet, Quarantine Bracelet.

INTRODUCTION

Covid-19 pandemic is well known and actually a really serious crisis that involve worldwide, with the number of cases climbing daily, many pop ups quarantine centres has been introduced to stop the spread of viruses and taking care the people that are infected. There's a lot of sectors have been closed and a lot of people are effected economically and that is the reason why everyone really need to teamed up to ensure this pandemic can be ended as soon as possible. The COVID-19 pandemic situation in Malaysia has resulted in a whole country approach where a newly built makeshift low risk Covid-19 treatment centre was chosen to house all COVID-19 positive Malaysian patient and also illegal immigrants. In view of the desperate situation the detained illegal immigrants were in as the risks of them behaving aggressively, taking hostage, running away and escaping from the treatment centre were high which is being concerned in reference article paper (Abd Rahman et al., 2020) [1]. Objective and goals is important aspect to be focused in order to put the country in the a good healthy environment and secured condition. From the article that I picked up, I realised that theres a demand on new security system to ensure covid 19 cases are not spiking. That is why the developement of quarantine tracking bracelet for covid 19 patients were in progress. The idea is providing the devices that portable that can track the patients coordinate that been centralised in the quarantine centre and can also instantly report to authorities through their station centre device. Both device for main centre and patients bracelet will make use Arduino, Arduino mega for centre device and arduino nano for portable patients bracelet. Main centre and bracelet device will link and comunicate by using radio transmitter component like RF transmitter and RF receiver. Authorities will got the information of the presence of patients through IOT by using wifi module. This device is expected can decreased the quarantine break and lowered the covid 19 cases.

LITERATURE REVIEW

Reported cases article Quarantine Breaks shows that This devices are In need, According to article by star (The Star, 2020) There have been 147 people who have ran away from quarantine centres here, says Datuk Dr Noor Hisham Abdullah. The Health director-general said most of them were from the construction sector. "All of these people have been tested negative, but they are still required to be quarantined for 14 days," he said during his daily briefing on Wednesday (May 6). It was reported that seven foreigners ran away from a quarantine centre housed in an educational institution in Kuala Lumpur. The foreigners' disappearance was noticed around 10am on Monday (May 4), after the doctors in charge made their rounds examining patients under quarantine. It is believed that those who ran away were Indonesians and Bangladeshis who were living with those suspected of having tested positive for Covid-19 at Selangor Mansion, Menara City One and Kampung Baru. Dr Noor Hisham added that the ministry has lodged a police report, and that police are taking action against those who ran away this shows that .

Same measured and method be taken to prevent prison breaks,

According the research paper (Cynthia et al., 2018) This project basically is the same approach of restricting people from go outside of the area .This article presents the approach to the problem of creating a digitally robust and useful system to alert authorities in the event of a prison break and to monitor inmates using IOT.

The purpose of this device is to regularly monitor the activities of the inmates and to recognize their whereabouts as well as the change of location of the inmates by radio and to send the alarm signal to the appropriate police station in the event of an escape from the prison. The device consists of an Arduino and a radio frequency (RF) module. A module is installed in each occupant that continuously tracks their location. As soon as the inmate has left his validated location, an alarm signal is sent on the official portal and also throughout the prison to alert the escape.

METHODOLOGY

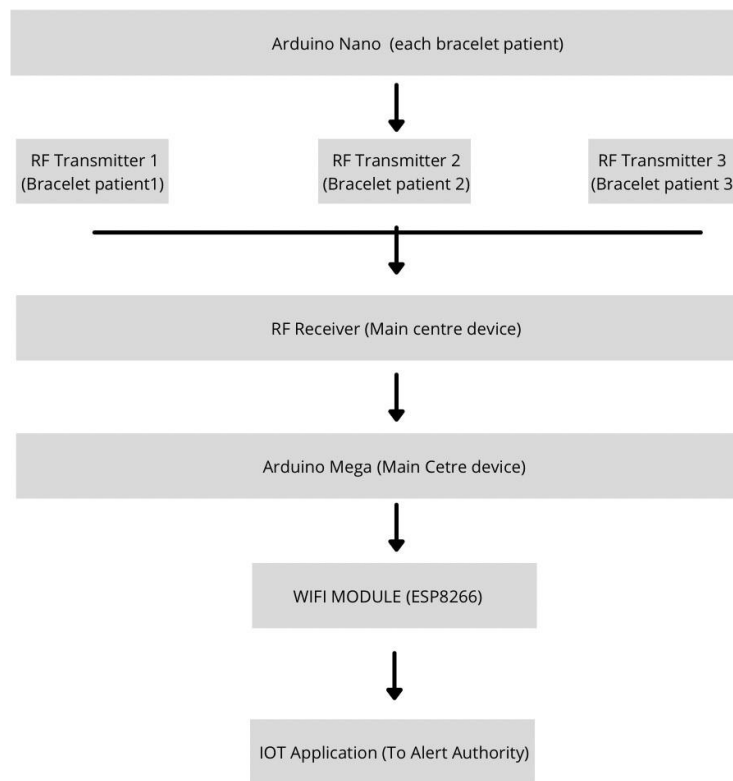

Figure 1. Block Diagram for the development of quarantine tracking bracelet for covid-19 patient

This quarantine tracking bracelet will be divided into two parts which is patients end and main centre for authorities. From the block diagram of the project above we can see this project need to be focused on development of software such as application and the hardware for devices.

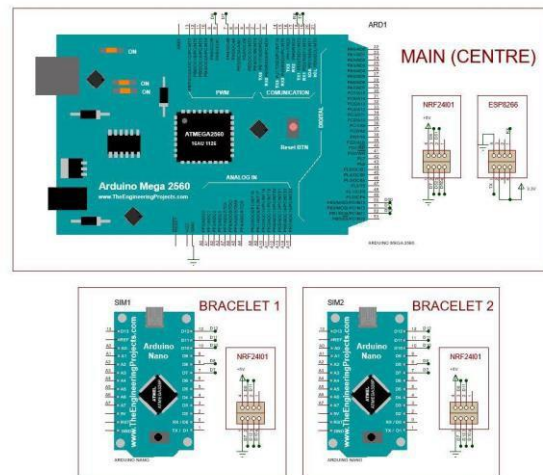

Figure 2. Schematic Circuit for the quarantine tracking bracelet

Figure 2 shown that schematic circuit for development of this project, its important to ensure the patients bracelet is having circuit that much smaller and compact to make it wearable and portable. Each part of the device will be using battery as power supply.

Radio frequency (RF) been used in this project because RF communication is one of the well-known wireless communication methods that were been used all over the world and currently preferred over the free space optical communication. Rf technology is very old technology that been used more than 100 years. Based on the reference paper (Alsemmeari et al., 2016)[2] RF can be divided into several categories upon the use and data rate. Also, the receiving equipment is dependent on the data rate it could handle which lower data ensure better sensitivity towards the receiver side and so signal might be detected across a vast distance. RF system data rate is dependent on the bandwidth given to the system as well as the link distance the bandwidth is increased to boost the data rate should be increased, while the distance between them should be reduced. The RF frequency range begins at 3 kHz and ends at 300GHz.

In this development project, when making wearable device such as electronic bracelets based on the research paper (Bhutto et al., 2016) an Arduino Nano board is the best choice because its compact size, light weight and inexpensive cost. It can be powered by an unregulated external power 6-20 V DC. There are 14 digital pins and 8 analog pin on the board. These pins can fully function as both input and output devices. This Arduino board is programmed using the Arduino intergrated development environment (IDE) which includes a serial communication interface that burns program into Nano board.

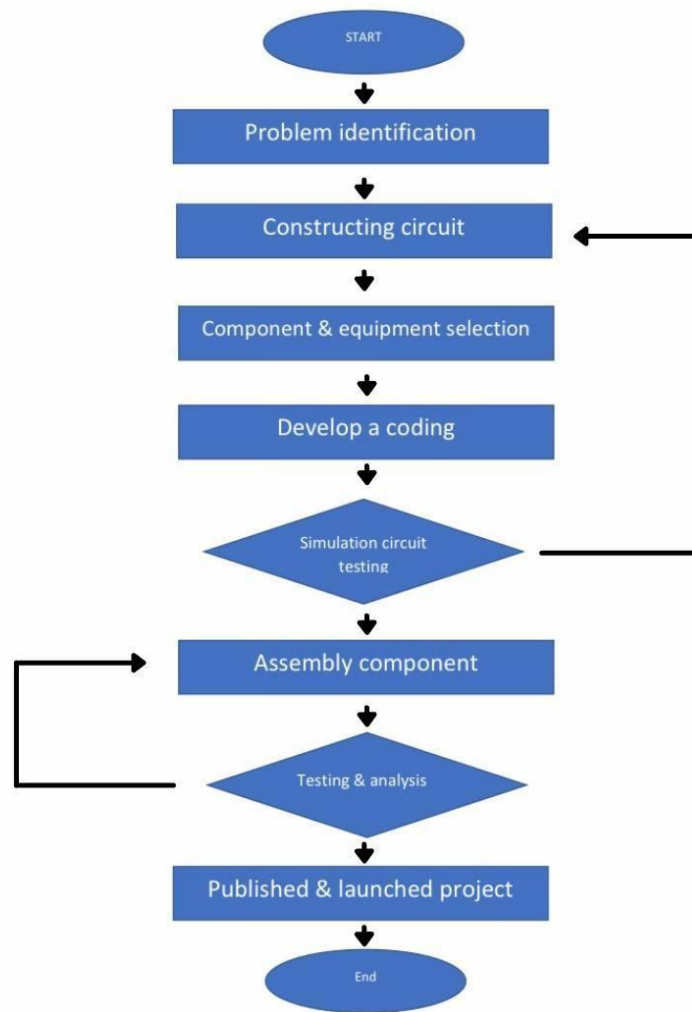

Figure 3. flowchart project quarantine tracking bracelet

Flow project were design to ensure the development for this project will smooth the progress and to prevent blindly testing because the circuit will be tested in simulation platform such as software proteus 8 and Arduino IDE. Problem identification need to be first aspect in order to firmly sure either this project development is legitly needed by the society and can help the current situation.

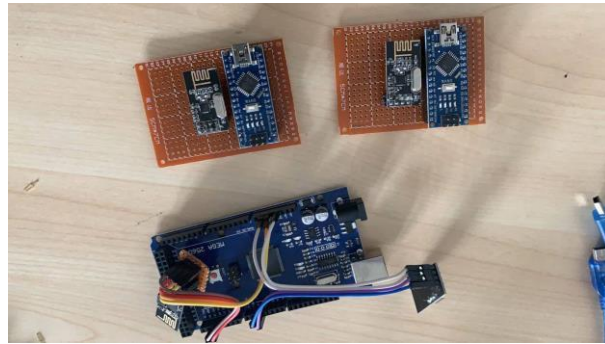

Figure 4. Progress hardware construction for quarantine tracking bracelet

Figure 4 above shown the development of constructing a hardware circuit according to schematic circuit. By the first glance we can already observed that this circuit are compact in size and low in cost.

FINDINGS

Expected result is the benchmark that this project where it need to be. For this project, the expected result it would be to help the society to prevent covid 19 cases to spiking and reduce the possibility of cases that cause by the people that are selfish and breaking the standard operation procedure when they supposed to be quarantine in one places. In society preference, I would say the society will agree with the functionality and the objectives of this project since the situation which is pandemic era is still on going. There will be high demand when this project is finally launched on every small quarantine centres. When the movement of the people that are suspected to have the viruses are being well limit by using this devices it will helps to prevent the virus to spread to others. Also, by using this devices of this quarantine tracking bracelet we can reduce the amount of human labour that can be used for other station instead of focusing on security of the patients. There also a concern to ensure the bracelet are comfortable to wear, so the project will comewith a proper bracelet outerbody like a smartwatch than will be making using 3D printer

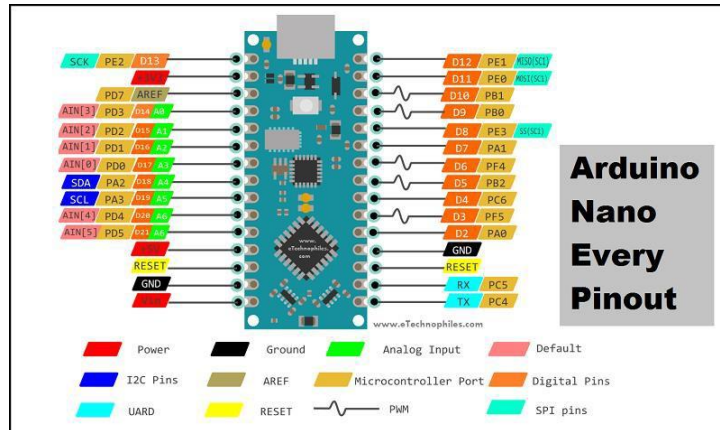
CONCLUSION

This paper provided an overview about developing the devices that will help preventing the spread of covid 19 viruses by focusing on preventing quarantine breaks for covid 19 patients. In this era of technology, we need a new technology device to help us control the outbreak of the viruses instead by using traditional way. This device is also user friendly and have a lot of rooms for improvement such as make a wider range of coverage. It will benefit the authorities to make their job easy to monitor the patients, the patients also will be well behaved and discipline by following the standard operation procedure.

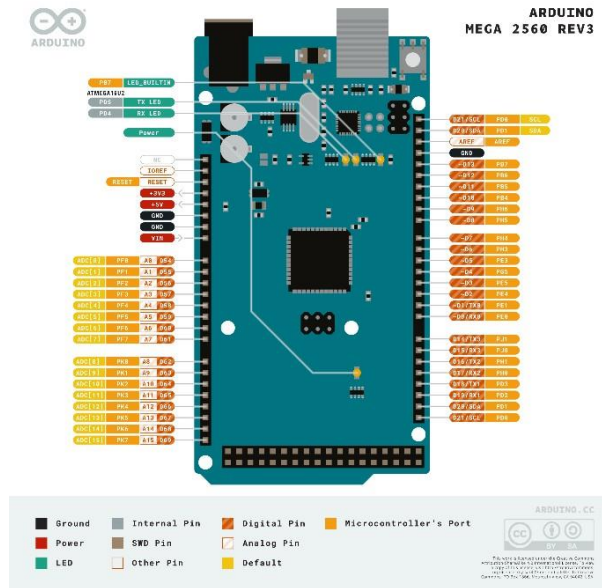
REFERENCES

- Abd Rahman, A., Moideen, M. A., Mohd Anuar, E., Mahabot, F. R., Wan Mustapha, W. M. H., & Rusli, M. F. (2020). Risk Evaluation on Security Personnel Managing Illegal Detainees In A Makeshift Covid-19 Low Risk Quarantine and Treatment Center. *Research Square*, 1–11. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-89160/v1>
- Alsemmeiri, R. A., Bakhsh, S. T., & Alsemmeiri, H. (2016). Free Space Optics Vs Radio Frequency Wireless Communication. *International Journal of Information Technology and Computer Science*, 8(9), 1–8. <https://doi.org/10.5815/ijitcs.2016.09.01>
- Bhutto, G. M., Daudpoto, J., Jiskani, I. M., Sciences, M., & Author, C. (2016). Development of a Wearable Safety Device for Coal Miners. *International Journal of Chemical and Environmental Engineering Development*, 7(4), 225–229.
- Cynthia, J., Bharathi Priya, C., & Guptha, N. (2018). IoT based Prisoner Escape Alert and Prevention system. *International Journal of Pure and Applied Mathematics*, 120(6), 11543–11554.
- The Star. (2020). Covid-19 : 147 people ran away from quarantine centres. *Star Media Group Berhad*, May 6, 4–5. <https://www.thestar.com.my/news/nation/2020/05/06/covid-19-147-people-ran-away-from-quarantine-centres>

Appendix

Appendix 1, Arduino Nano Pinout (google Image by the engineering project)

Appendix 2, Arduino Mega 2560 Pinout function (google image by Arduino store)

Appendix 3, wearable bracelet 3D printed proposal design

ULTRASONIC VIBRATING SHOE FOR VISUALLY IMPAIRED PEOPLE

Mr Hesvaar Arumugam

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, hesvaar@gmail.com

Mrs Nadiyah Binti Din

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haidannid78@gmail.com

ABSTRACT

The eye is a sense organ which allows us to see the “world”. In scientific terms the eye is called the sight organ, the organ of vision and is also sometimes called as Photoreceptors. When we are talking about eyes, there are some people get trouble with their daily life, who are visually impaired people. Visual impairment can limit people's ability to perform everyday tasks and can affect their quality of life and ability to interact with the surrounding world. Blindness, the most severe form of visual impairment, can reduce people's ability to perform daily tasks, and move about unaided. So, going through a lot of discussion I decided to help visually impaired people by giving them a third eye for decrease their daily life challenges by inventing an ultrasonic vibrating shoe. I came with this ‘Ultrasonic vibrating shoe for visually impaired people’ idea with many future scopes and can help blind people to understanding their new environment. In this system, six vibration motors are utilized for giving the best possible indications like right, left, front and back. Ultrasonic sensor is utilized for obstacle detection in the project that the obstacle is distinguished out and about then buzzer will turn ON. And as indicated by the heading, motor will begin vibrating when the shoe detect any obstacles in user’s path. So, the visually impaired people can go anywhere without much of a stretch. Moreover, this project came with a simple android app to help blind people with voice assist when they are walking. The android application will instruct the blind people when the shoe detect any obstacle in their way with the help of bluetooth connection and the user not required for any internet connection.

Keywords: Obstacle Detection, Vibration Motor, Buzzer, Visually impaired people, Android application.

INTRODUCTION

In Malaysia most of the people are facing the problem of visual impairment which are preventing them to become independent. Where obstacles passing away from the visually impaired person, so that the blind people must develop their hearing sense or any guide to localize him to the new atmosphere. The blindness can be of two types, partially blindness and totally blindness. Partially blindness refers to condition in which a person is only able to perceive a part of visual light and totally Blindness refer to Complete absence of visual light interception. Many People Suffer from serious visual impairment due to which they get trapped in their known environment. People suffering from total blindness are not able to do even simple task for example switching on the fan, finding their daily stuffs, or going on a walk. The main problem with blind people is loss of self-esteem and physical integrity due to which they loss self-confidence. Whenever they enter in new environment, they need to memorize the position of each object of their need and obstacle. Accordingly, they need some tool or technique which can help them in their mobility and in doing daily chores. The purpose of the paper is to design an ultrasonic vibrating shoe for visually impaired people, so they get rid of the cane and make them more independent. This will also help them to survive freely in their daily life. Blind spot that mixes social networking and ultrasonic sensors to assist visually impaired individuals to navigate public areas. The ultrasonic detects the placement of the obstacle and alerts the blind to avoid them striking the obstacle. Hence, a visually impaired person can sense, feel, listen, and walk with the ease of use and faster response time with the environment around him with the help of these Smart Shoes. The Arduino is a big part of this project. Arduino is an open-source electronics platform based on easy-to-use hardware and software. And this project came up with a easy to use android application to connect the user's device with the smart shoe to instruct the user much easier.

LITERATURE REVIEW

According to the journal by the International Journal of Innovative Research in Electrical, Electronics, Instrumentation and Control Engineering, they propose a project in name Smart Navigational Shoes for the Blind Person. This navigational shoe can be developed for blind people with obstacle detection and water recognition. In this system four vibration motors are utilized for giving the best possible indications like right, left, front and back. As indicated by the heading, motor will begin vibrating. So, the visually impaired people can go anywhere without much of a stretch. IR sensor is utilized for obstacle detection In the project that the obstacle is distinguished out and about then buzzer will turn ON. Additionally, if the water is available on street it will distinguish by water sensor lastly this information will show on LCD.

According to the second journal by International Journal of Advanced Research in Computer and Communication Engineering, a project in name Smart Shoes – An Aid To Blind People. Power of sight is considered as the most important of all senses. Blind people are often dependent on others for their daily tour. Over time several advancements in technology has helped in increasing entertainment and comfort for the blind. "Smart shoe" can assist the blind on their daily routine and can act as a comfortable and safe companion on their journey. Common assistances provided earlier for the blind include walking sticks or guide dogs. It includes ultrasonic sensors with a step counter that can alert the person of the impending obstacles. The technology results can improve their ways of growth and can drive them to lead their independent lives.

METHOD

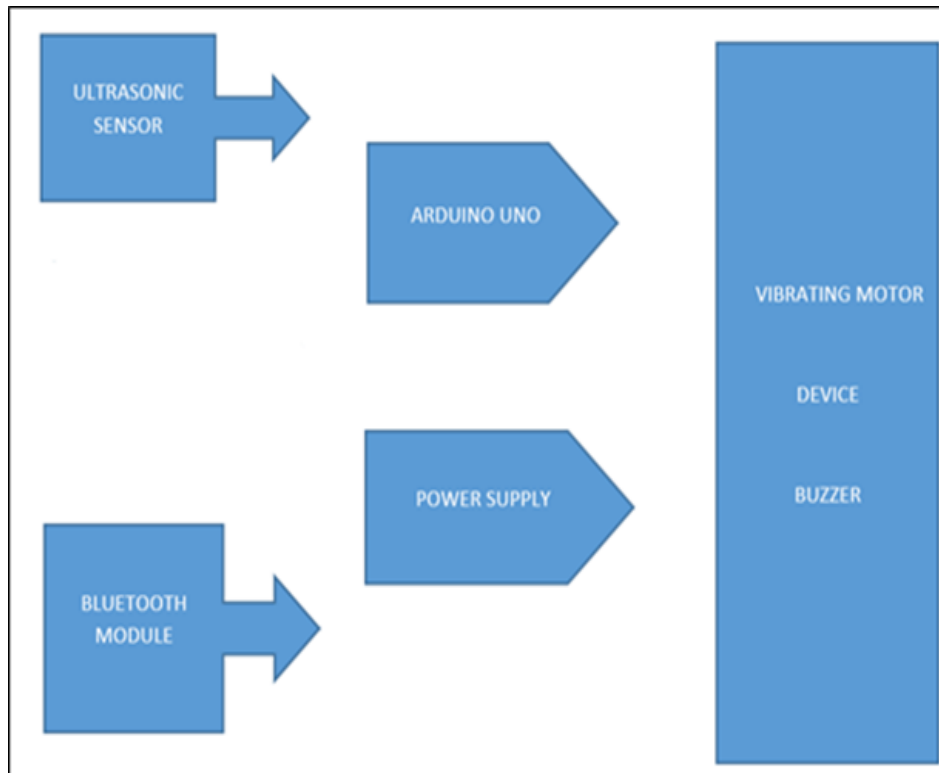

Figure 1 : Block Diagram

The block diagram of this projects shows, when the Ir sensor or the ultrasonic sensor detect any obstacles infront of the user and then the Arduino uno will make the buzzer and vibrating motor response immediately. Moreover, the Bluetooth module will transfer the data to the mobile application to inform the user in voice command

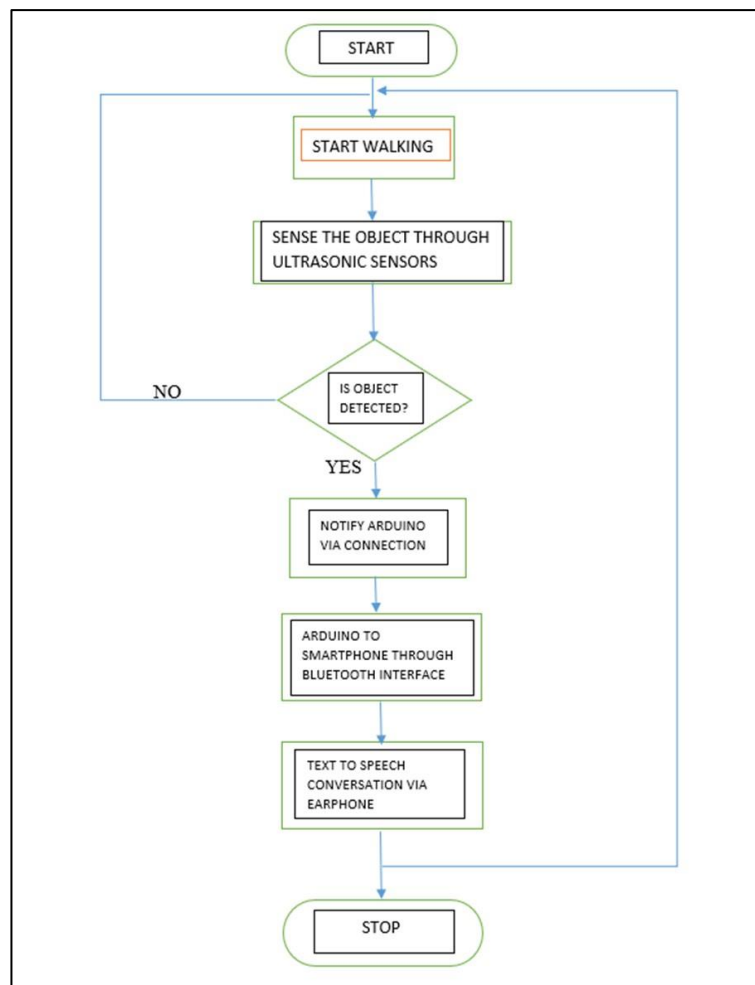

Figure 2 : Flowchart

The coordinated START to Initialize Hardware Setting by setting the input and output. The module Initialize the ultrasonic sensor. Then the ultrasonic sensor will sense the object. As the object will detect the sensor notify Arduino via connection. Each and every time the ultrasonic sensor detect object within 50cm the data will notify Arduino via connection. If no object detected by the sensor that will start again to detect object. Though IoT, the data will be sent to android app via Bluetooth module to inform the user. The user must wear the earphone to keep in touch with the command given by the android app. The command will be given in text to speech conversation. Then this process keep repeated until the user reached their destination.

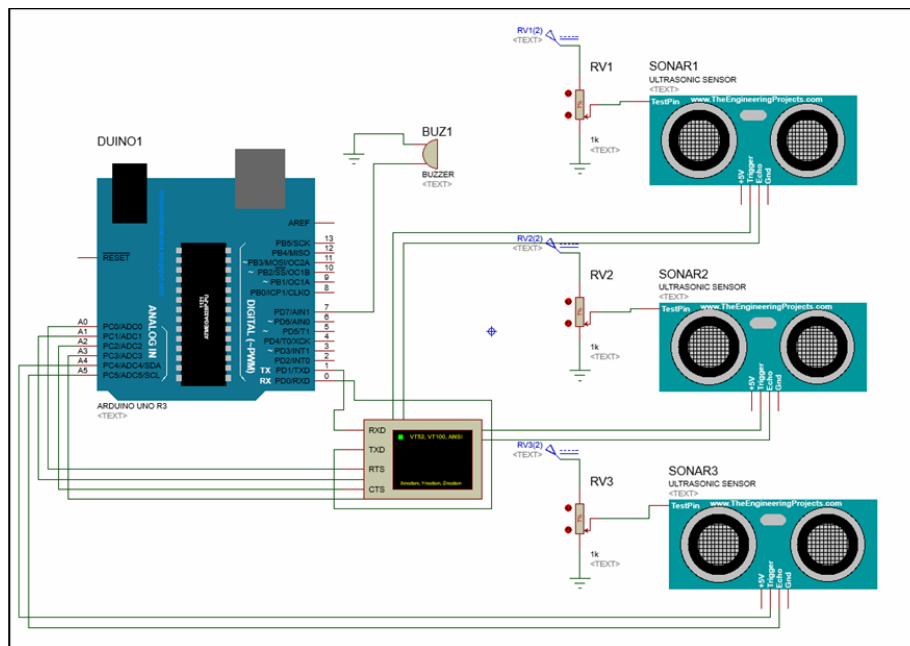

Figure 3 : Schematic Diagram

Above schematic diagram shows the various components used in our project and their dependencies on each other. The ultrasonic sensor, role of these components is to detect oncoming obstacles. Arduino Uno, this component is used to embed the sensors and Bluetooth module on it.

EXPECTED RESULT

The population of the blind people in Malaysia get increased year by year. The smart shoes help the visually impaired to get rid of cane and travel independently. It is accurate in detecting the obstacle and alerting the visually impaired person find their way by passing every obstacle that comes on their way to the destination. Moreover, this system did not require for any internet connection, so the user can handle the android application in any simple basic android handphone. The shoes are designed such that it is comfortable and user friendly.

FINDINGS

Globally, at least 2.2 billion people have a near or distance vision impairment. In at least 1 billion or almost half of these cases, vision impairment could have been prevented or has yet to be addressed. The leading causes of vision impairment and blindness are uncorrected refractive errors and cataracts. The majority of people with vision impairment and blindness are over the age of 50 years; however, vision loss can affect people of all ages. Vision impairment poses an enormous global financial burden with the annual global costs of productivity losses associated with vision impairment from uncorrected myopia and presbyopia alone estimated to be US\$ 244 billion and US\$ 25.4 billion.

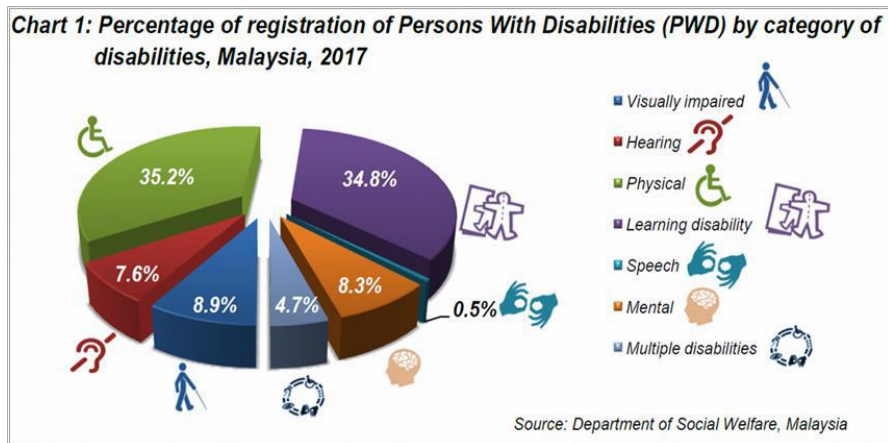

Figure 4: Percentage of registration of Person With Disabilities, Malaysia, 2017

The registered Person with Disabilities (PWD) at the Department of Social Welfare, Malaysia in 2017 were 453,258 persons. PWD in physical category recorded the highest number, which was 35.2 per cent, followed by Learning disability category (34.8%) and visually impaired category (8.9%). That's not a small number of percentages in Malaysia. This can affect the economic pace of our country. And those people are struggle every day in their life.

CONCLUSION AND DISCUSSION

The ultrasonic vibrating shoe has been used to solve impaired blind people's problems. In this paper, an ultrasonic vibrating shoe is designed which is mainly for impaired people. To use this shoe the user only needs a smart android handphone to connect with the shoe. And by using this shoe undoubtedly, we can avoid impaired blind people's accidents and make a healthy lifestyle for them. Other than that, they can understand the new environment as fast as possible by using this kind of technology.

RECOMMENDATIONS

This smart shoe can further be improved by adding piezoelectric material to the sole of the shoe such that when the person walks energy is generated which can be used for the working of the shoe thus eliminating the use of battery.

REFERENCES

- [1] Saylee Begampure¹, Renuka Deshmukh², Sheetal Chotaliya³, Shubham Sirsat⁴, “Smart Navigational Shoes for the Blind Person”, E&TC, RMD School of Engineering, Pune, India 2018
- [2] 1Ariba Khanam,²Anuradha Dubey, ³Bhabya Mishra, “SMART ASSISTIVE SHOES FOR BLIND PEOPLE”, Dept. of Electronics and Communication engineering, Gorakhpur, (India) 2018
- [3] 1MOHAMMAD HASSAN, 2MD.ATIQR RAHMAN, 3SHAKEB ALAM, “DESIGN OF ARDUINO BASED SHOE FOR BLIND WITH WIRELESS CHARGING”, Electrical Electronics Engineering, Maulana Azad College of Engineering and Technology 2017
- [4] Divya V Chandran¹, Aswathy N², Parvathy S Kumar³, Neelima Sunil⁴, Nikhil Krishnan⁵, Parvathy Krishnan⁶, “Smart Shoes – An Aid To Blind People”, Electronics and Communication Department, Adi Shankara Institute of Engineering and Technology, Kalady , Kerala³⁻⁶ 2020
- [5] Tejal Chandekar¹, Ranavikrant Chouhan², Rajanigandha Gaikwad ³ , Hrushikesh Gosavi ⁴, Prof.S.A. Darade ⁵, “Implementation of Obstacle Detection and Navigation system for Visually Impaired using Smart Shoes”, Dept. of Computer Engineering, SITS, Maharashtra, India 2017.

APPENDIX

Figure 5: Final output of the project

This is the final output of this project come up with safety shoe base and it is totally safe to use and very comfortable for the user.

JOGGING TRACK ADVISOR

Ms. Tharshini A/P Manichelvam

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, tmanichelvam@gmail.com

Mrs. Nadiyah Binti Din

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haidannid78@gmail.com

ABSTRACT

Jogging track conditions play a critical role to ensure the jogger's safety. Ensuring a good condition of jogging track requires constant monitoring to detect and predict potential track deterioration. This work proposes a low-cost solution that takes advantage of Internet-of-Things. The proposal describes a monitoring and alert system of jogging track based on connected sensors such as gyroscope and accelerometer on a line following mobile robot, which are connected to an Internet-of-Things platform over the Internet. My motivation is to create a real-time Android Application that vibrates automatically after detect the poor quality of the track based on tri-axial accelerometer and gyroscope. Then, the connected watch and smartphone vibrates to alert the joggers regarding upcoming hazard on their track. Authorised parties are also benefitted from this system to evaluate the state of the jogging track and determine does the track meet the required quality. Besides, jogging track advisor also comes with an alarm system in a condition where a noisy alarm will go on whenever the emergency button is pressed. This system is added on after perusal in the aspect of getting quick help from the public. With this, we can increase a jogger's overall awareness to maximize safety. Hence, the joggers are always safe and sound regardless their age. In another hand, the weather detection system is to alert the joggers to get back home quickly before the rain starts. Moreover, the proposed method is efficient to assist the authorised party such as municipal council to arrange an optimal allocation for jogging track infrastructure development and maintenance.

Keywords: Accelerometer, Gyroscope, Jogging Track Condition, Safety, Alarm

INTRODUCTION

As a human, everyone in this world wants a healthy lifestyle. Researchers proved that one of the important key to stay healthy is exercise regularly. Many non-profit organisations around the world organize campaigns to create awareness among the public of the importance of exercise such as “GET FIT, DON’T QUIT” campaign. Jogging has become increasingly popular in many countries during the past several years. Unfortunately, a great many joggers are facing some hindrance. Dangerous jogging track surface conditions are the major distractions for the joggers’ safety. As a jogger, it is their responsibility too to be safe and sound. They should be always alert on uneven or pothole jogging track to avoid themselves becoming the victim of trip and fall. In another hand, the authorised parties are also responsible to fix this problem as soon as possible. However, the conditions of the jogging track to be identified first. In this fast-growing technology era, smartphones and embedded sensors technology are used for various purposes besides simple voice communication. Nowadays, these devices are also used as low-cost systems which are able to process, sense and communicate. In this paper, we are going to focus on accelerometer and gyroscope for data processing to detect uneven and pothole in jogging track. Accelerometer is an instrument for measuring the acceleration of a moving or vibrating body. A Gyroscope can be understood as a device that is used to maintain a reference direction or provide stability in navigation and stabilizers. This works in real time and alert the joggers on the spot so that they are aware. The application shall use a line following mobile robot with sensors such as gyroscope and accelerometer which are connected to an Internet-of-Things platform over the Internet. be more user friendly and widely accepted by the community, it is necessary to make it in more attractive way. Hence, in this system, beside vibrating and keep data on uneven path, it is added on with alarm system and weather detection system. Alarm system is to drag public attention when the joggers need immediate help and a notification is sent to the guardian. With this, regardless of the age, joggers will be safe and sound. In another hand, the weather detection system is to alert the joggers to get back home quickly before the rain starts. Moreover, the proposed method is efficient to assist the authorised party such as municipal council to arrange an optimal allocation for jogging track infrastructure development and maintenance.

LITERATURE REVIEW

The purpose of literature review is to identify the need for additional research to justify my proposed project and research in this field. Besides, identify the relationship of works, in context of its contribution to the topic and to other works. Hence, by placing my findings within the context of existing literature making a case for why further study is needed. For this project, I opt the best 5 literature review which are most related to my jogging track advisor.

The first paper is Enhancement of Road Safety using Accelerometer and Gyroscope. This research is about finding potholes on road without external hardware. Which is to say, they only use built in sensor in their smartphones to track the potholes. This is because nowadays most smartphone comes with built in sensor of accelerometer and gyroscope. Their research found that the number of accidents and traffic death increase tremendously due to poor condition of road. Hence, they took this initiative to detect the potholes and report it to the authorised party. They main objective of this papers is to develop the poor condition of road by monitoring it. They

proposed to Monitor road condition, based on built in a smartphone, sensors (accelerometer, gyroscope and GPS). On the other hand, to use machine learning system, quality of different road sections is obtained and it is possible to visualize a road quality map of a selected region.

The second paper is Real Time Pothole Detection using Android Smartphones with Accelerometers. The paper is describing a mobile sensing system for road irregularity detection using Android OS based smart-phones. Selected data processing algorithms are discussed and their evaluation presented with true positive rate as high as 90% using real world data. They consider the dangerous road surface as major hindrance for comfortable and safe transportation. This proposed work uses two general sensors namely accelerometers and microphones.

The third paper is Road Condition Monitoring and Alert Application. This proposal describes a road condition monitoring and alert application using the in-vehicle Smartphone as connected sensors, which are connected to an Internet-of-Things platform over the Internet. This application uses embedded system by installing applications required by the sensors such as GPS, Accelerometer, Magnetometer and compass. The application has a real-time alert system and a dashboard application, which shows a web view of the road conditions map of a city. The alert application shall directly benefit the end-user by allowing him to avoid bad roads and potholes etc. The application can also be used by insurance companies and vehicle servicing stations for better understanding the vehicle conditions and doing a vehicle condition prognosis.

The fourth paper is an Intelligent Road Surface Condition Monitoring System. This paper target to develop a system to analyses road condition. This proposed work uses built in app such as GPS, accelerometer and gyroscope. While the main indicator for road anomalies is the accelerometer, their research also investigates the use of the gyroscope around gravity rotation to detect speed bumps in addition to the accelerometer as a cross-validation method to confirm the detection result.

METHODOLOGY

Block diagram of Jogging Track Advisor

This is the block diagram of my proposed work. The accelerometer and gyroscope helps to generate graph on the opt path. If the generated graph exceeds the threshold limit, a short vibration will have occurred on watch to alert the joggers for them to avoid the hazard. Temperature sensor will detect the falling or rising of temperature. If the temperature exceed the maximum threshold or temperature fall below minimum threshold a long vibration will be sent to the joggers indicating the climate is not suitable for exercise. An emergency button is added as an extra function to drag public's attention in any case of emergency.

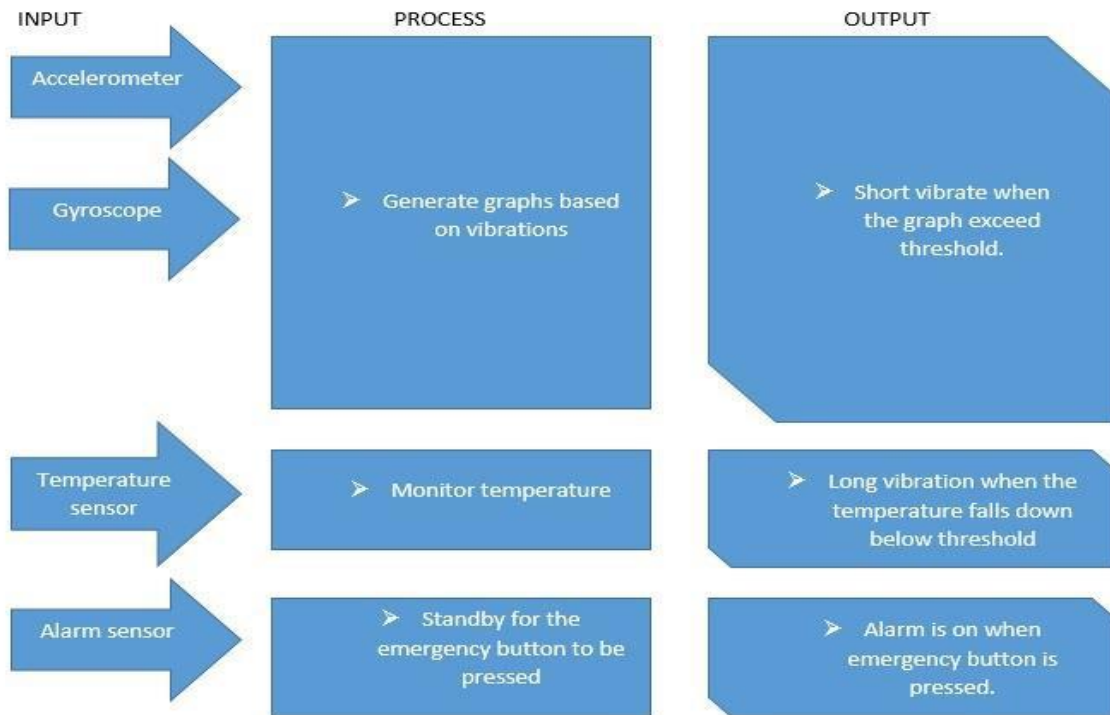

Figure 1. Block Diagram of Jogging Track Advisor

Schematic Diagram of Jogging Track Advisor

In this circuit, the maker Uno is connected to the breadboard which interface with accelerometer, Bluetooth sensor and temperature sensor. Then this board is powered with battery and L298N motor driver. The DC gear motors consume currents 120mA each motor at 6V. The recommended operating voltages are 5-10VDC. Then, line following mobile robot which carry these sensors is connected to the smartphone via Bluetooth. When the accelerometer detects vibration due to uneven path, the signal is sent to user using Bluetooth. This is the main circuit on the line following mobile robot is very important because it is the pillar of the project.

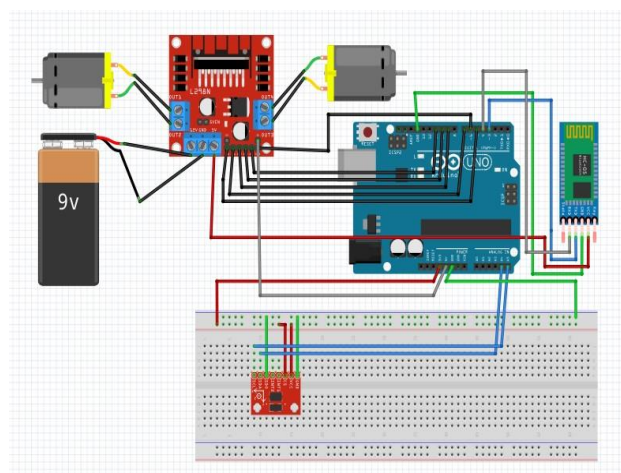

Figure 2. Schematic Diagram of Jogging Track Advisor

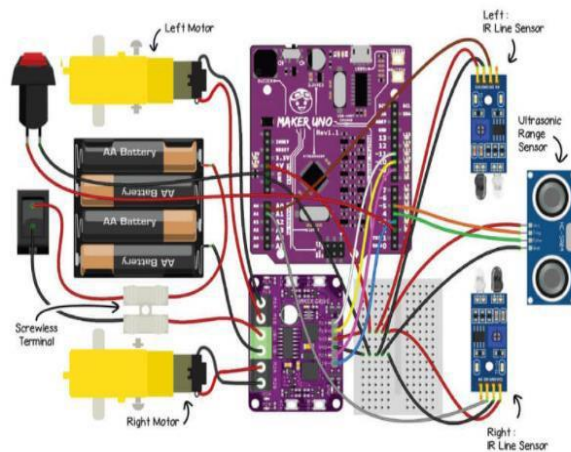

Figure 3. Schematic Diagram of Line Following Mobile Robots which carries sensors for Jogging Track Advisor

Flowchart of Jogging Track Advisor

Once the app is login by the users, all the function will standby to start their work. When the installed sensor exceed the threshold limit the watch begin to vibrate indicating the users are going to face some difficulties either in jogging track or weather. To distinguish this, long vibration is set for unsuitable weather while short vibration is set to indicate the joggers are heading to uneven paths. All the data is recorded and stored in files to be viewed and analysed in future.

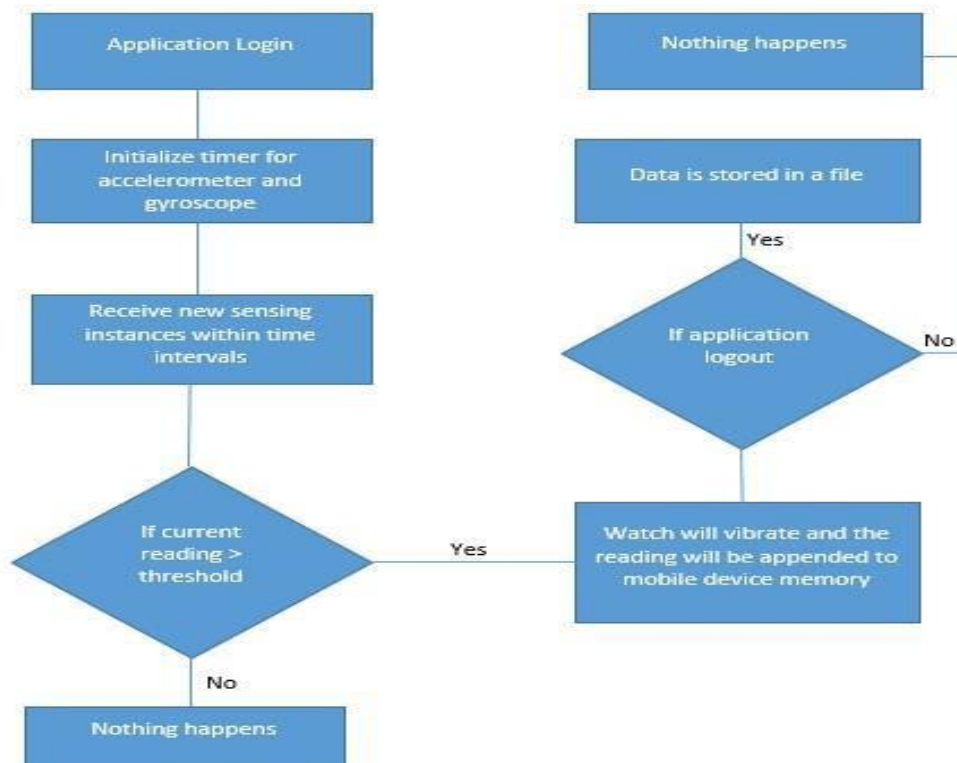

Figure 4. Flowchart of Jogging Track Advisor

Hardware of Jogging Track Advisor

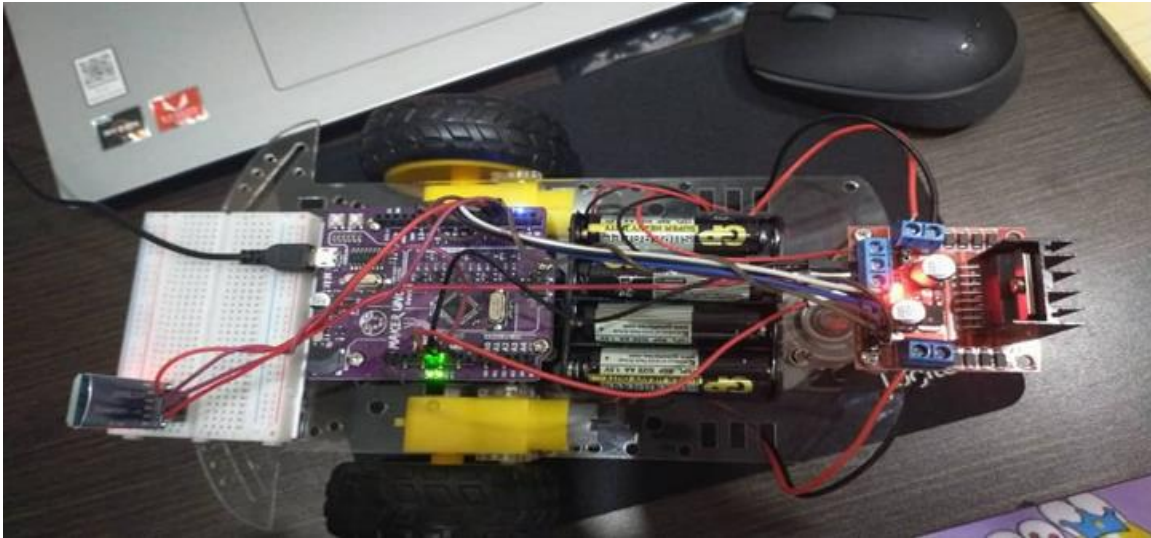

Figure 5. Progress hardware of Jogging TrackAdvisor

Figure 5 shows the hardware progress of jogging track advisor by referring to schematic diagram in figure 2 and figure 3. This shows the proposed works are small in size, easy to carry, low in cost and almost looks like a toy car which is more attractive.

FINDINGS

The expected result of this project is the car is able to move on the desired path by detecting a black tape on the track and detect the uneven track. Then, it should notify to the user earlier as users can be benefited from this. Whenever, the weather is not suitable to carry out an exercise, the users must be notified too. Once the emergency button is pressed by users, a noisy alarm will be produced to grab public attention and a notification is sent to the guardian of the user.

CONCLUSION

To put it in a nutshell, as a jogger, it is their responsibility too to be safe and sound. Joggers are facing some dangerous jogging track with potholes, cracks and uneven paths. They should be always alert on uneven or pothole jogging track to avoid themselves becoming the victim of trip and fall. In another hand, the authorised parties are also responsible to fix this problem as soon as possible. This proposed works uses some simple sensors such as accelerometers and gyroscope. It describes a jogging track condition monitoring and alert application using the Smartphone with connected sensors, which are connected to an Internet-of-Things platform over the Internet. To be more user friendly, we add some extra features to this proposed work such as emergency alarm systems where we can get the public attention by pressing the emergency buttons and the alarm will start to sound. Then, a notification is sent to the guardian to alert them. I added this features to make sure the joggers are always safe and sound. With this proposed work, we are encouraging peoples to jogging which leads them to a healthy lifestyle.

REFERENCES

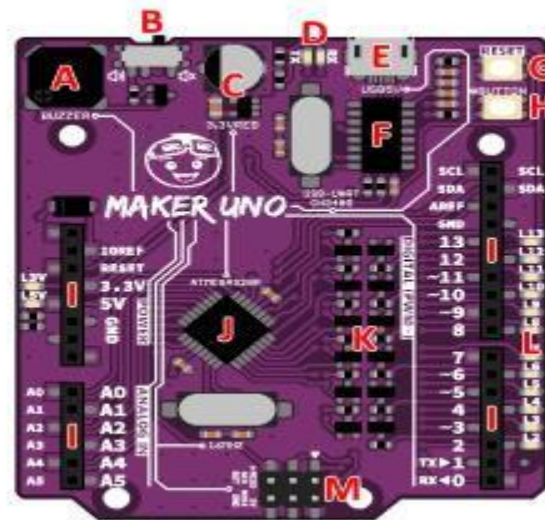
- [1] A. Allouch, A. Koubaa, T. Abbes, and A. Ammar, "RoadSense: Smartphone Application to Estimate Road Conditions Using Accelerometer and Gyroscope," *IEEE Sens. J.*, vol. 17, no. 13, pp. 4231–4238, 2017, <https://ieeexplore.ieee.org/document/7922534>
- [2] Y. A. Alqudah and B. H. Sababha, "On the analysis of road surface conditions using embedded smartphone sensors," *2017 8th Int. Conf. Inf. Commun. Syst. ICICS 2017*, pp. 177–181, 2017, <https://sci-hub.se/10.1109/IACS.2017.7921967>
- [3] B. Y. Amirgaliyev, K. K. Kuvatov, and Z. Y. Baibatyr, "Road condition analysis using 3-axis accelerometer and GPS sensors," *Appl. Inf. Commun. Technol. AICT 2016 - Conf. Proc.*, 2017, <https://sci-hub.se/10.1109/ICAICT.2016.7991662>
- [4] V. Douangphachanh and H. Oneyama, "Exploring the use of smartphone accelerometer and gyroscope to study on the estimation of road surface roughness condition," *ICINCO 2014 - Proc. 11th Int. Conf. Informatics Control. Autom. Robot.*, vol. 1, pp. 783–787, 2014, <https://sci-hub.se/10.5220/0005117407830787>
- [5] J. Eriksson, L. Girod, B. Hull, R. Newton, S. Madden, and H. Balakrishnan, "The Pothole Patrol: Using a mobile sensor network for road surface monitoring," *MobiSys'08 - Proc. 6th Int. Conf. Mob. Syst. Appl. Serv.*, pp. 29–39, 2008, <https://sci-hub.se/10.1145/1378600.1378605>
- [6] A. Ghose, P. Biswas, C. Bhaumik, M. Sharma, A. Pal, and A. Jha, "Road Condition Monitoring and Alert Application," *2012 IEEE Int. Conf. Pervasive Comput. Commun. Work. (PERCOM Work.*, no. March, pp. 489–491, 2012.
- [7] R. Goregaonkar and P. S. Bhosale, "Safe Driving and Accidental Monitoring Using GPS System and Three Axis Accelerometer," *Int. J. Emerg. Technol. Adv. Eng.*, vol. 3, no. 11, pp. 122–125, 2013.
- [8] F. D. Harper, "Outcomes of Jogging: Implications for Counseling," *Pers. Guid. J.*, vol. 57, no. 2, pp. 74–78, 1978, <https://sci-hub.se/10.1002/j.2164-4918.1978.tb05105.x>
- [9] S. M. Kamirkar, "Enhancement of Road Safety using Accelerometer and Gyroscope," *Int. J. Res. Appl. Sci. Eng. Technol.*, vol. 8, no. 5, pp. 169–175, 2020, doi:10.22214/ijraset.2020.5029.
- [10] A. Mednis, G. Strazdins, R. Zviedris, G. Kanonirs, and L. Selavo, "Real time pothole detection using Android smartphones with accelerometers," *2011 Int. Conf. Distrib. Comput. Sens. Syst. Work. DCOSS'11*, 2011, <https://sci-hub.se/10.1109/DCOSS.2011.5982206>
- [11] A. Mohamed *et al.*, "Roadmonitor: An intelligent road surface condition monitoring system," *Adv. Intell. Syst. Comput.*, vol. 323, pp. 377–387, 2015, https://sci-hub.se/10.1007/978-3-319-11310-4_33.

[12] K. Prażnowski, J. Mamala, M. Śmieja, and M. Kupina, "Assessment of the road surface condition with longitudinal acceleration signal of the car body," *Sensors (Switzerland)*, vol. 20, no. 21, pp. 1–19, 2020, <https://sci-hub.se/10.3390/s20215987>

[13] J. Sauer, "Paper 5," *MRCPsych Parts I II Individ. statements EMI Pract. exams*, vol. 5, no. 2, pp. 139–168, 2020, doi: 10.1201/b13400-12.

[14] C. Wu *et al.*, "An automated machine-learning approach for road pothole detection using smartphone sensor data," *Sensors (Switzerland)*, vol. 20, no. 19, pp. 1–23, 2020, <https://sci-hub.se/10.3390/s20195564>

APPENDIX

LABEL	FUNCTION
A	ON BOARD PIEZO BUZZER Piezo buzzer is connected to pin 8 through slide switch (labeled B).
B	PIEZO BUZZER SLIDE SWITCH Slide switch to connect between pin 8 to piezo buzzer (labeled A). To use piezo buzzer, slide the switch on and program the buzzer. To use pin 8 for other purpose, slide the switch off.
C	VOLTAGE REGULATOR 3.3V Voltage regulator 3.3V used to regulate 5V USB to 3.3V and connected to pin 3.3V (labeled I).
D	LED INDICATOR FOR USB-SERIAL Indicates USB-Serial data for uploading process or debug purpose (Serial Monitor).
E	USB MICRO B CONNECTOR Main supply for Maker Uno. Used for program and debug purpose (Serial Monitor) too.
F	USB-SERIAL IC CONVERTER (CH340G) Converts USB data to serial data. Used for program and debug purpose (Serial Monitor).
G	RESET BUTTON Button to restart Maker UNO program.
H	PROGRAMMABLE BUTTON This button is connected to pin 2 and GND. To use it, user need to configure it as INPUT_PULLUP.
I	ARDUINO UNO R3 STANDARD FEMALE PIN HEADER Maker UNO female header pin follows Arduino UNO R3 standard. The only difference is, Maker UNO does not have Vin.
J	MAIN MICROCONTROLLER (ATMEGA328P) Main controller for Maker Uno is ATmega328P, same as Arduino Uno R3.
K	SERIES OF MOSFET These series of MOSFET is a 'secret' why you can control LED or make it as indicator for input, even for pull-up input.
L	SERIES OF LED FOR DIGITAL I/O Every digital IO is equipped with LED, where you can control it or make it as indicator for input.
M	ARDUINO UNO STANDARD ISP PIN HEADER These are 2x3 header pins, standard for loading program via AVR programmer. Some uses it for SPI communication too.

**A STUDY OF USING SPATIAL-TEMPORAL PARAMETER ON FOLDABLE MOTORIZED WALKER
FOR STABILITY AND BALANCING ASSESSMENT**

Mahrus Bawafie bin Mhd Harip

Electrical Engineering Department,

Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic, Shah Alam, Selangor Malaysia, bawafiem@yahoo.com,

Suryani binti Ilias

Electrical Engineering Department,

Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic, Shah Alam, Selangor Malaysia, kamasue77@gmail.com

ABSTRACT

The number of elderly people in Malaysia is gradually increasing as the population ages. These elderly people, particularly those suffering from disease-related mobility issues, are finding it increasingly difficult to walk as their physical abilities deteriorate. For children and teens who need help walking, walkers designed especially for the needs and bodies of younger users. A walker, also known as a walking frame, is a device that helps disabled people maintain balance and stability while walking. Whether a child needs short-term assistance after an injury or illness or due to a long-term disability or medical condition, walkers are an excellent solution for safe and comfortable mobility. Older adults are often prescribed walking aids to encourage balance and mobility. Most walkers on the market are only able to be folded only once, causing huge sizes, so these walkers are not convenient for carrying, transportation and storage. The goal of this project is to design a foldable rollator walker into a virtually flat configuration for effective mobility-aid devices. After that, it is used to assess of stability and balancing walking aid users based on the biomechanics principle. Then, to implement the Internet of Things (IoT) through mobile application. This foldable walker is a mobility-aid device that can be folded easily for transportation and reduce the user's physical power when lifting it. With the combination of walker and the motorized system would help the users to walk faster while using a walker. That way, this walker enables users to walk faster with less exhaustion. This walker also can be folded easily and it reduces the physical power when the users lift it. The use of IoT for wireless technology makes it easier for everyone who has a smartphone.

Keywords: Aged People, Mobility, Balance, Stability, Biomechanics.

INTRODUCTION

The number of elderly people in Malaysia is gradually increasing as the population ages. These elderly people, particularly those suffering from disease-related mobility issues, are finding it increasingly difficult to walk as their physical abilities deteriorate (Pan, 2017). Aging, injury, and disease can cause users to lose their balance and put them at risk of falling. In vulnerable populations, fall-related injuries lead decreased activity, lower quality of life, depression, social isolation, and mortality (Ely Rabin , New York , NY (US) ; Ziqian Dong , North Bergen, 2018). There are a variety of mobility aids, also called assistive technologies or assistive devices, which are used to help resolve mobility restrictions related to walking disabilities. The walker is a very popular walking aid. To develop a walker, one must first learn the basics of walkers. A walker, also known as a walking frame, is a device used by people with disabilities who need extra help to maintain balance or stability while walking. As we can see, the elderly make up the majority of those who use walkers because muscle mass decreases as one gets older (Foley et al., 2010). Mostly, people who have problems while walking use a walker as a walking aid.

The main purpose of using a walker is to improve the walking performance and minimize the risk of falling (Leonard, 2017).

Older adults are often prescribed walking aids to encourage balance and mobility. Nevertheless, their use was curiously correlated with increased falls-risk. Most walkers on the market are only able to be folded only once, causing huge sizes, so these walkers are not convenient for carrying, transportation and storage (Pan 2017). This makes the walker bulky. Such action is very difficult for the users, especially those who have difficulties in walking. As we can see, the majority of people who use walkers are elderly because as a person's age increases, their muscle mass decreases(Foley, Johnson, and Mcnally 2010). Mostly, people who have problems while walking use a walker as a walking aid.

The objective of the project is to design a foldable rollator walker for effective mobility-aid devices, to assess of stability and balancing walker based on the biomechanics principle, and to implement the Internet of Things (IoT) through mobile application. The significant of project is enable users to walk faster with the motorized system. After that, foldable walker can be folded easily. The stability and balancing depend on the criteria of the walker. Finally, the use of IoT for wireless technology makes it easier for everyone who has a smartphone.

METHOD

There are two parts that involved in this project which is hardware and software. For the hardware, this project uses a motor, walker wheel, and foldable walker. While for the software is used to program the coding to the Arduino and Motor Driver to make the motor and wheel rotate. An Arduino is used as a microcontroller. Motorized system is used to enable the walker moves faster and make the user feel less exhaustion when use a walker. For the aluminium part, aluminium alloy will be used in this project because it is light enough to be picked up and moved easily.

Figure 1 below shows the flowchart of the overall activities in developing the foldable motorized walker. The process consists of three phases that consist hardware and software development.

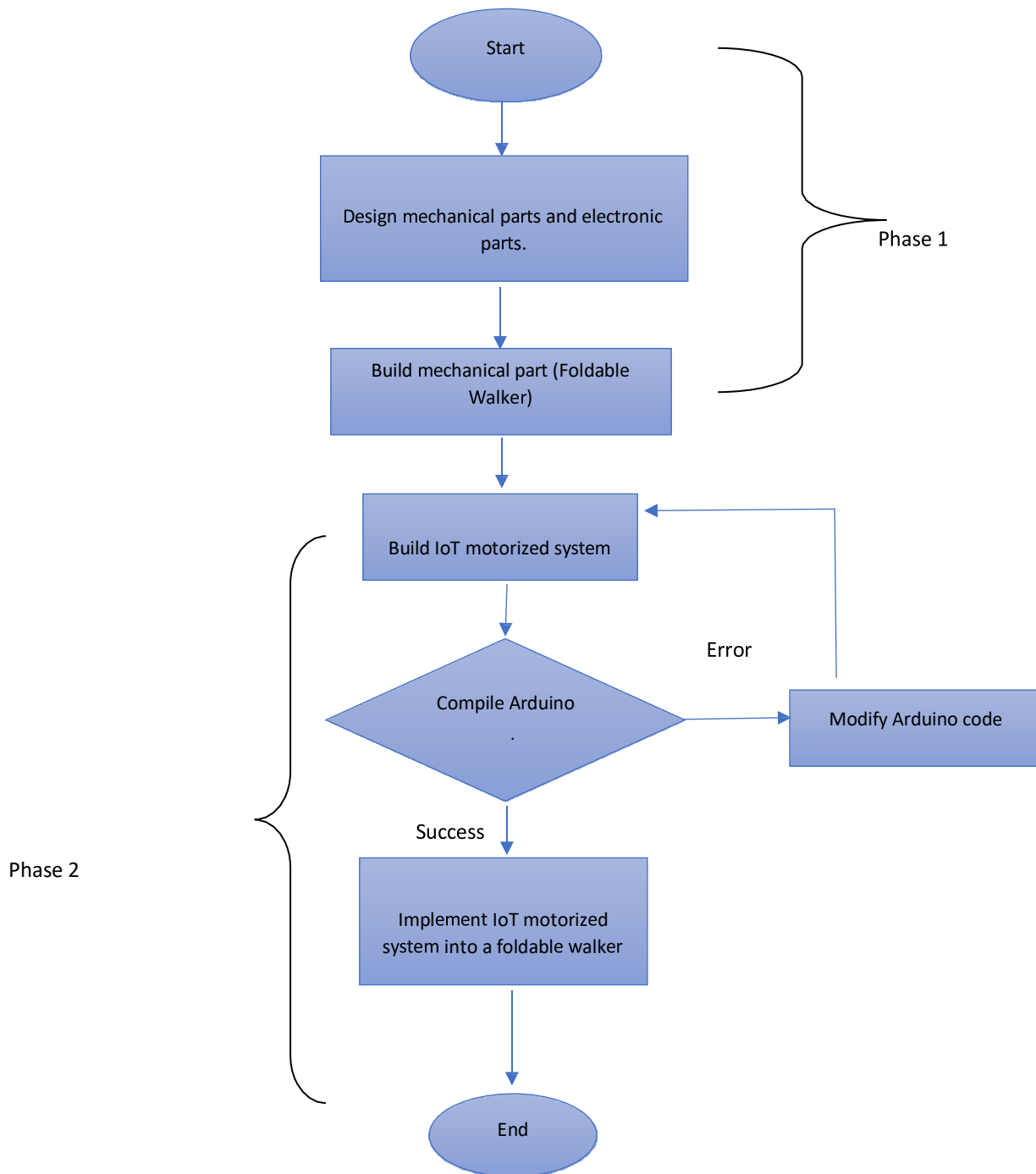

Figure 1. Flowchart of the Project

Phase 1 of the flowchart shows the process of designing the mechanical and electronics part. After that, the development continued with building the mechanical part which is foldable walker.

For phase 2, the progression carried out on designing IoT motorized system. Since Foldable Motorized Walker uses Internet of Things,

smartphone will be used to control the speed of the motorized system. Suitable coding and commands are constructed for this project. In order to ensure the functionality of the program that will be used, the processing of compiling Arduino code of the IoT motorized system is implemented on the device. If we succeed compiling the code, then we move on implementing IoT motorized system into a foldable

Figure 2 below shows a block diagram of the IoT motorized system. It consists of battery, switch button, Arduino, motor driver, Bluetooth module and dc geared motor. When the switch button is ON, the Bluetooth will start blinking and connected to the Blynk. The wheel will rotate as the motor rotates when controlling through smartphone. DC geared motor will be attached to the wheel. Motor driver will control the speed of the DC motor by using slider on Blynk application.

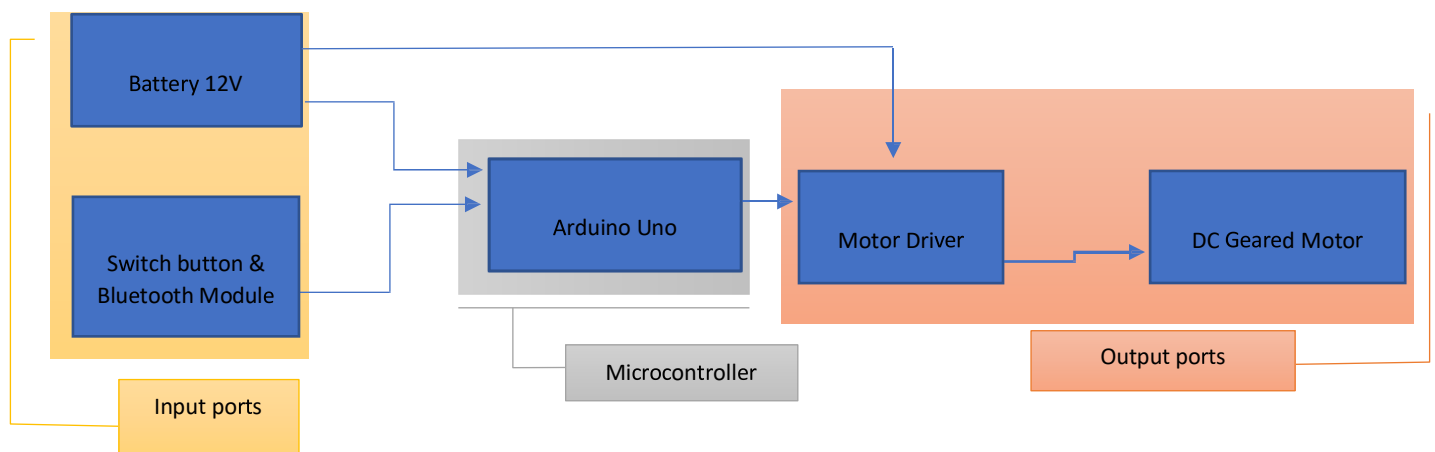

Figure 2. Block Diagram of the IoT Motorized System

HARDWARE DEVELOPMENT

This project will undergo the process of design development. The process of designing is one of the crucial parts in developing foldable motorized walker. Hardware that use in this project is divided into 6 types which is DC Geared Motor, Arduino Uno, Rollator Walker, Motor Driver, Bluetooth Module and Rechargeable Li-On Battery. DC Geared Motor is used to rotate the walker wheel. This DC motor will be attached to the walker wheel. Next, Arduino Uno. Arduino Uno allows to construct programs in code segments to perform individual tasks. The code will be programmed in Arduino Uno to give instructions to other hardware to work. Then, the next hardware is Rollator Walker. Rollator Walker that will be used in this project. Rollator is used for a foldable part and it is two smalls wheels at back or one wheel each leg, no need for lifting the whole device. Besides, this walker also uses motor driver. Motor driver is used to regulate the speed of a DC motor. Bluetooth module is used to connect the device to the Blynk application. Rechargeable Li-On Battery is also used as a power source of DC Motor.

Figure 3 below shows the circuit diagram of IoT motorized system. We used Fritzing to design the circuit of IoT motorized system.

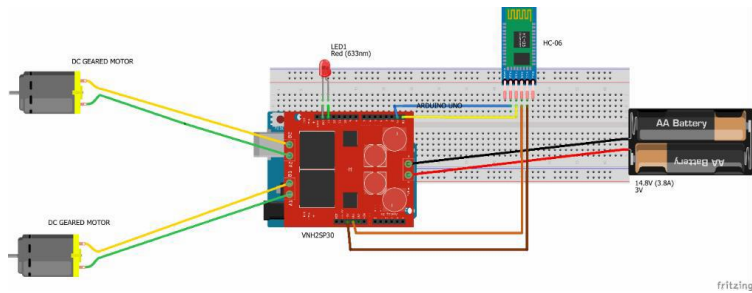

Figure 3. Circuit Diagram of IoT Motorized System

PROJECT DESIGN

Figure 4 shows the 3D design of Foldable Motorized Walker. We used Thinkercad to design the project. Figure 5 shows the prototype of project. The project consists of foldable motorized walker and a smartphone. The smartphone is connected to the project and the device operational is controlled by using Blynk application in smartphone.

Figure 4. 3D Design

Figure 5. Project Prototype

EXPERIMENTAL ON SPATIAL TEMPORAL

There are three parameters that have been measured and analyzed such as velocity, acceleration and force. 3 subjects are tested to analyze the spatial temporal. 3 subjects are selected from different age. Table 1 below shows the demography data of 3 subjects. Subject 1 is children, subject 2 is adult and subject 3 is elderly. The table shows the age and weight of subject.

Table 1. Demography Data of 3 Subjects

A photograph of a young child (Subject 1) wearing blue patterned pajamas, standing and using the motorized walker.	A photograph of an adult (Subject 2) wearing a blue t-shirt and black pants, standing and using the motorized walker.	A photograph of an elderly woman (Subject 3) wearing a green patterned dress and a red headscarf, standing and using the motorized walker.
SUBJECT 1 (CHILDREN) AGE : 5 YEARS OLD WEIGHT : 21.9kg	SUBJECT 2 (ADULT) AGE : 22 YEARS OLD WEIGHT : 75kg	SUBJECT 3 (ELDERLY) AGE : 59 YEARS OLD WEIGHT : 60kg

In this experiment, the subject is told to walk for 10m. Then, the time taken of each subject has been recorded. The slider value is set from 30 to 90. The time taken is recorded from slider value 30, 40, 50, 60, 70, 80, and 90. Before using the device, adjust the height of the walker and make sure the height of the handles should be level with your wrists. After that, control the speed of the motor depends on the user suitable speed by using Blynk application. Then, make sure the safety lock is tightened when using the walker.

RESULT & DISCUSSION

VELOCITY

Figure 6 below shows the graph of velocity vs time taken for 3 subjects (children, adult, and elderly). In general, it was found that the final velocity is not proportional to the time taken. It means that the higher the time taken, the lower the final velocity. The result revealed that the final velocity is ranged between 0.172ms^{-1} and 0.287ms^{-1} . Furthermore, the time taken is ranged between 34.89s and 58.21s. It also can be seen that the adult has the highest final velocity with the value of 0.287ms^{-1} at 34.89s and the children has the lowest final velocity with the value of 0.256ms^{-1} at 39.09s.

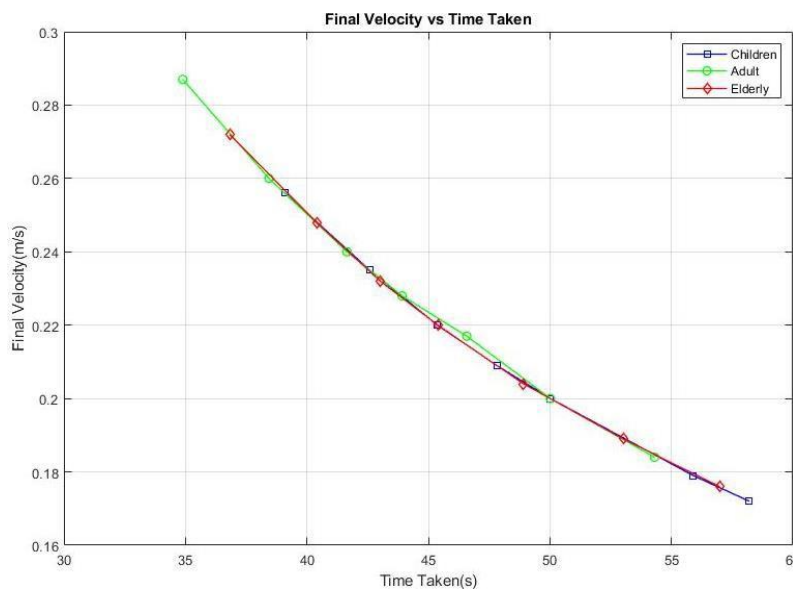

Figure 6. 3 Subjects Velocity vs Time Taken Graph

ACCELERATION

Figure 7 below shows the graph of acceleration vs time taken for 3 subjects (children, adult, and elderly). In general, it was found that the acceleration is not proportional to the time taken. It means that the higher the time taken, the lower the acceleration. The result revealed that acceleration is ranged between $2.955 \times 10^{-3} \text{ms}^{-2}$ and $8.226 \times 10^{-3} \text{ms}^{-2}$. Furthermore, the time taken is ranged between 34.89s and 58.21s. It also can be seen that the

adult has the highest acceleration with the value of $8.226 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$ at 34.89s and the children has the lowest acceleration with the value of $6.549 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$ at 39.09s.

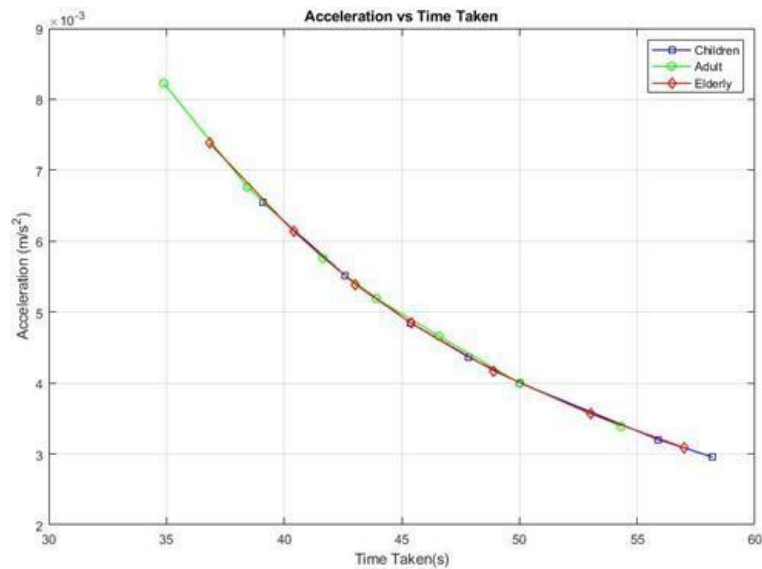

Figure 7. 3 Subjects Acceleration vs Time Taken Graph

FORCE

Figure 8 below shows the graph of acceleration vs force for 3 subjects (children, adult, and elderly). In general, it was found that the acceleration is directly proportional to the force. It means that as the higher the acceleration, the higher the force. The result revealed that the acceleration for Subject 1 is ranged between $2.955 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$ and $6.549 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$. Then, the time taken is ranged between 39.09s and 58.21s. For Subject 2, the acceleration is ranged between $3.388 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$ and $8.226 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$. Then, the time taken is ranged between 34.89s and 54.31s. For Subject 3, the acceleration is ranged between $3.089 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$ and $7.387 \times 10^{-3} \text{ ms}^{-2}$. Then, the time taken is ranged between 36.82s and 56.98s. It also can be seen that the adult has the highest force with the value of 0.695N at 34.89s and the children has the lowest force with the value of 0.206N at 39.09s.

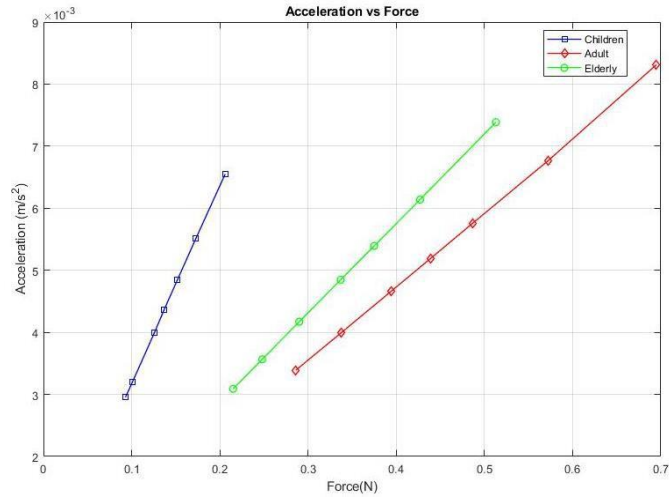

Figure 8. 3 Subjects Acceleration vs Force Graph

Table 2. Result for Subject 1

Slider (control)	Time Taken (s)	Final Velocity (ms ⁻¹)	Acceleration (ms ⁻²)	Force (N)
30	58.21	0.172	2.955 x 10 ⁻³	0.093
40	55.90	0.179	3.202 x 10 ⁻³	0.101
50	50.02	0.2	4 x 10 ⁻³	0.126
60	47.82	0.209	4.371 x 10 ⁻³	0.137
70	45.37	0.22	4.849 x 10 ⁻³	0.152
80	42.59	0.235	5.518 x 10 ⁻³	0.173
90	39.09	0.256	6.549 x 10 ⁻³	0.206

Table 3. Result for Subject 2

Slider (control)	Time Taken (s)	Final Velocity (ms ⁻¹)	Acceleration (ms ⁻²)	Force (N)
30	54.31	0.184	3.388 x 10 ⁻³	0.286
40	50.02	0.2	3.998 x 10 ⁻³	0.338
50	46.58	0.217	4.659 x 10 ⁻³	0.394
60	43.92	0.228	5.191 x 10 ⁻³	0.439
70	41.65	0.24	5.762 x 10 ⁻³	0.487
80	38.44	0.26	6.764 x 10 ⁻³	0.572
90	34.89	0.287	8.226 x 10 ⁻³	0.695

Table 4. Result for Subject 3

Slider (control)	Time Taken (s)	Final Velocity (ms ⁻¹)	Acceleration (ms ⁻²)	Force (N)
30	56.98	0.176	3.089 x 10 ⁻³	0.215
40	53.02	0.189	3.565 x 10 ⁻³	0.248
50	48.92	0.204	4.17 x 10 ⁻³	0.29
60	45.39	0.22	4.847 x 10 ⁻³	0.337
70	43.02	0.232	5.393 x 10 ⁻³	0.375
80	40.40	0.248	6.139 x 10 ⁻³	0.427
90	36.82	0.272	7.387 x 10 ⁻³	0.513

Table 2, 3 and 4 above show the result for 3 subjects. The spatial temporal method is successfully achieved in this analysis. The result was obtained using spatial temporal experiment.

CONCLUSION

In conclusion, the objective of the project is achieved. The foldable motorized walker has been designed and developed for effective mobility-aid devices. After that, the stability and balancing of the walker has been analyzed through experimental on Spatial Temporal. Lastly, IoT is successfully implemented to the project using Blynk application. At the same time by implementing foldable and motorized system to the walker, it helps the user folded the walker easily and walk faster with less exhaustion when using this walker. This project will assist the aged and disabled people who have problem while walking.

REFERENCES

- Alves, J., Seabra, E., Caetano, I., & Santos, C. P. (2017). Overview of the ASBGo++ Smart Walker. ENBENG 2017 - 5th Portuguese Meeting on Bioengineering, Proceedings, d. <https://doi.org/10.1109/ENBENG.2017.7889420>
- Bruijn, S. M., & Van Dieën, J. H. (2018). Control of human gait stability through foot placement. *Journal of the Royal Society Interface*, 15(143). <https://doi.org/10.1098/rsif.2017.0816>
- Cubo, E., Moore, C. G., Leurgans, S., & Goetz, C. G. (2003). Wheeled and standard walkers in Parkinson's disease patients with gait freezing. *Parkinsonism and Related Disorders*, 10(1), 9–14. [https://doi.org/10.1016/S1353-8020\(03\)00060-9](https://doi.org/10.1016/S1353-8020(03)00060-9)
- Ely Rabin , New York , NY (US) ; Ziqian Dong , North Bergen, N. (U.). (2018). MOTORIZED WALKER. 2(12), 1–4.
- Foley, M., Johnson, K., & McNally, B. (2010). Improved walker design. *Improved Walker Design*.
- Hamacher, D., Liebl, D., Hödl, C., Hesler, V., Kniewasser, C. K., Thönnessen, T., & Zech, A. (2019). Gait stability and its influencing factors in older adults. In *Frontiers in Physiology* (Vol. 10, Issue JAN). <https://doi.org/10.3389/fphys.2018.01955>
- Harip, M. B. . (2021). Development of Foldable Motorized Walker for Stability and Balancing. 10(1), 38–48.
- Leonard, J. (2017, July 18). Mobility aids: Types, benefits, and use. <https://www.medicalnewstoday.com/articles/318463>
- Osoba, M. Y., Rao, A. K., Agrawal, S. K., & Lalwani, A. K. (2019). Balance And Gait In The Elderly : A Contemporary Review. February, 143–153. <https://doi.org/10.1002/lio2.252>
- Pan, S. (2017). FOLDABLE ROLLATOR. 2.

THE RELATION BETWEEN FOOD DELIVERY APPS ATTRIBUTES AND CUSTOMER PERCEIVED VALUE

Norfaizah Abas

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, norfaizahabas@gmail.com

Nurfadillah Ahmad Mahmud

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, fadillahahmad2018@gmail.com

Azma Husnaiza Abdul Aziz

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, azmahusnaiza@gmail.com

ABSTRACT

The nature of traditional business has been drastically changed as a result of the Covid-19 pandemic, and all sectors of business have been affected. In the new era, particularly in this new norm, technology has transformed the world into a new phenomenon by modernising human behaviour. As a result, the ordering procedure has shifted to a new channel due to technological advancements. An electronic food ordering system is a food ordering process that uses online, mobile, and text message to place an order. Food delivery application are widely used by consumers due to its convenient and quick food delivery. However, there are limited studies focusing on consumers' behaviour towards food delivery application's visibility and values. This study was designed to specifically explore five quality attributes representing conveniences, design, trustworthiness, price and various food choices associated with food delivery application with consideration to their impact upon customer perceived value among young adults. A quantitative study was conducted using online survey method and a total of 384 responses were collected. The findings revealed that the aspect of design is the most important quality attribute of the food delivery application among youngsters as at they are more concern to not to waste their time when they are using the application. Most respondents prefer to use Food Panda application to order their food as compared to other service provider in Malaysia. Furthermore, a user-friendly and up-to-date food delivery applications make the youngsters to feel more comfortable when using the services.

Keywords: Customer perceived values, Food delivery application, quality attributes

INTRODUCTION

The advancement of internet and information communication technology has promotes e-commerce operations which changed the business activities and consumer behaviour. Customers may shop comfortably, compare items and prices efficiently, and arrange for product delivery right away due to the availability of online market platforms as a shopping medium (Yeo et al., 2017). In the restaurant setting, customers may order meals through restaurant websites or online food delivery services such as FoodPanda, GrabFood, Bungkusit, and others in Malaysia. According to Belanche et al. (2020), food delivery apps are perfect for people who are busy in their work life and these applications suits the lifestyle of the customer such as eating at home and ordering via mobile phone. Customers can access the website and choose the restaurant according the real-time customized using the system provided through food delivery service application (Hendrickson, 2016). The growth of food delivery application has created an opportunity and a challenge for restaurants since it lead to competitive environment. Therefore, it is important to understand consumer perceived value in order to achieve sustainable competitive advantages Carter & Curry (2013). Customer perceived value is the concept that the success of a product or service is largely based on whether customers believe it can satisfy their needs and wants. In other words, when a company develops its brand and markets its products, customers ultimately determine how to interpret and react to marketing messages (Gill et al., 2007). There are many studies about the customer perception and satisfaction but most of them are too general for certain issue. Therefore, this research was constructed to specifically explore five quality attributes representing conveniences, price, trustworthiness, design and various food choices associated with food delivery apps with consideration to their impact upon customer perceived value among youngsters.

LITERATURE REVIEW

Customer Perceived Value

Customer Perceived Value is also called the value perceived by the customer is the difference between prospective customers for all benefits and costs of perceived and alternative offers (Kotler, 2016). According to Javeed et.al, (2017) the perceived value of customers is usually regarded as an exchange between two parties, one party gets a profit from the purchase and the other party receives benefits by consuming the product or service. Naami et al. (2017) defined perceived value as an evaluation of the customer from the costs paid to obtain certain goods and services and benefits found from certain goods or services. Companies involved in creating value when they design and promote their products to prospective customers. The customer will evaluate the perceived value of the company's offerings and competitors in making the decision to consume (Jamrozy et al., 2016). Besides, the perceived value has a strong impact beyond the satisfaction of new customers who switch from competitors because customers have accumulated shopping experience and value awareness (Lin et al., 2016). This is because, customer perception will form a loyalty in the presence of other important factors that are considered important by customers, namely things that feel positive and a comfortable experience (Keshavarz & Jamshidi, 2018). The customer values also rely on many other attributes which includes financial resources, knowledge about the product and location of the outlet or service center (Leroi-Werelds et

al., 2014). Therefore, the development of strategies for creating customer value is a key to attract attention of new customers, develop and maintain a good relationship with them and for gaining customer loyalty.

Food Delivery Application Attributes And Customer Perceived Value

A study by Al Dmour et al. (2014) assessed mobile application quality based on technology (technology-oriented quality attributes consist of convenience, mobile features, technical adequacy and assurance) and product or service-oriented quality attributes related to trustworthiness, competitive price, options or customizations on their products. While Liu et al. (2017) highlighted mobile application quality attributes which include convenience, design and trustworthiness improved the consumer's experience in using the application. The finding is supported by Packard et al. (2018) mentioned that customer convenience is the most important factor in deciding on how to spend their time and money. Convenience represents the guarantee of being able to access and utilize a mobile app at any convenient time and location, has been addressed in order to check mobile app quality (Liu et al., 2017). Besides, Convenience is a universal attraction and motivation for consumers to select one company over another, as well as a key sign of how devoted the firm is to making those customers' lives easier (Azizul et al., 2019).

Based on prior literature, user-trustworthiness toward mobile apps plays an essential part in their decision-making for online shopping, which leads to increased loyalty for using mobile apps, trustworthiness in mobile applications has been widely acknowledged as a critical quality trait (Nilashi et al., 2015). Given its importance in showing relationships, it's no surprise that the element of trust has received a lot of attention in previous research and is seen as a supporting factor in a variety of non-business and business interactions (Ben-Ner et al., 2010). Another quality feature, design is refers to the logical structures of mobile applications, such as usability, understandability, and operability, which need effort from users in order to utilise (Yang et al., 2004). The importance of mobile app design was underlined in a research by Kim and Hwang (2012), particularly in the e-commerce sector, where consumers expect to complete all browsing, ordering, and purchasing procedures in a few clicks.

Another study by Cho & Park (2001) recognised that an appropriate variety of products or services at a fair and reasonable price as one of the main online quality attributes that affects users' attitudes and behaviour. This is supported by Alam and Yasin (2010) revealed that product quality, deals, product diversity, and delivery performance are the four major variables impacting online shopping consumers' satisfaction. Accordingly, based on the previous studies, these five attributes which consist of convenience, design, trustworthiness, price and variety of food choice are predicted to be main requirement for food delivery application features. Thus, in the foodservice business environment, a positive relationship between the five dimensional aspects of food delivery app quality and customer value perception is presented as follows:

H1: There is a significant relationship between convenience and customer perceived value **H2: There is a significant relationship between design and customer perceived value**

H3: There is a significant relationship between trustworthiness and customer perceived value **H4: There is a significant relationship between price and customer perceived value**

H5: There is a significant relationship between various food choices and customer perceived value **H6: There is a significant influence by the factors towards customer perceived value**

METHODOLOGY

A quantitative study was conducted using online survey method and a total of 384 responses were collected. The questionnaires were distributed to the specific target population which is youngsters in Petaling District that are using service of food delivery applications at random. The measurements in this study were adapted from prior studies. The items used to measure relationship between food Delivery apps attributes towards customer was adapted from Ahmad (2019) The scales were presented as a five-point Likert scale ranging from 1 as strongly disagree to 5 as strongly agree. The SPSS statistical software version 22 has been employed to test the relationship between variables studied. Descriptive analysis, Pearson correlation and regression test was conducted.

FINDINGS

Descriptive Analysis

Total respondents were 384, with most of the respondents were female with a total number of 232 (60.4%) while 152 (39.6%) are male students. The majority of the respondents, 173 of them (45%) are currently live in Shah Alam, 66 (17.2%) lives in Petaling Jaya, 50 (13%) live in Damansara, 37 (9.6%) live in Puchong, 29 (7.65%) live in Seri Kembangan and 29 of them (7.6%) live in Subang Jaya. In the study, the reliability coefficient of the Customer Perceived Value, food choice, price, trustworthiness, design and convenience were calculated to be 0.805, 0.829, 0.826, 0.827, 0.785 and 0.752 respectively indicated an acceptable reliability value (Sekaran & Bougie, 2019). **Table 1** showed the levels of mean, standard deviation, skewness, and kurtosis of the scales in the study. Acceptable values of skewness fall between -3 and $+3$, and kurtosis is appropriate from a range of -10 to $+10$ (Brown, 2006) for normal distribution. Thus, all skewness and kurtosis are within the range of normal distribution.

Table 1. Descriptive Statistics

Scale	N	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
Convenience	384	4.2856	0.889	-1.280	2.232
Design	384	4.1745	0.844	-1.021	2.069
Trustworthiness	384	4.1424	0.844	-0.979	1.839
Price	384	4.0313	0.959	-0.704	0.260
Various Food Choice	384	4.3247	0.868	-1.335	2.452
Customer Perceived Value	384	4.151	0.868	-0.992	1.965

Results

In order to test the relationship between variables studied, a 2-tailed Pearson correlation coefficient test was employed. From the result obtained, it can be concluded that there is positive relationship between customer perceived value and convenience ($r=.685$), design ($r=.731$), trustworthiness ($r=.689$), price ($r=.643$), various food choice ($r=.678$) indicated that all 5 hypothesis is supported. As conclusion, from the findings in **Table 2**, it shows the most influential attribution of food delivery apps towards customer perceived value among youngsters in Petaling Jaya District is design. Design has the highest relationship towards customer perceived value as most of

the respondents wants the apps of food delivery to be simpler and not complicated to use.

Table 2. The correlation between research variables

		Convenience	Design	Trustworthiness	Price	Various Food Choices
Customer Perceived Value	Pearson Correlation	.685**	.731**	.689**	.643**	.678**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000
	N	384	384	384	384	384

From the **Table 3**, it shows that design has the highest contribution toward customer perceived value using food online delivery apps. Followed by convenience as a second most influence attribution, third is price, fourth is various food choice and last but not least is trustworthiness. As conclusion the Coefficients shows that all five independent variable is significant to predict dependent variable. This is because p-value is less than the alpha value 0.05.

Table 3: Multiple Regression Analysis –Coefficients

Model		Standardized Coefficients	t	Sig.
Convenience		.223	4.777	.000
	Design	.294	5.570	.000
Trustworthiness		.112	2.136	.033
	Price	.201	4.714	.000
Various Food Choice		.116	2.339	.020

From **Table 4**, it shows the multiple regression testing for Convenience, Design, Trustworthiness, Price, Various Food Choices with customer Perceived Value. It shows that the value of correlation coefficient (R square) is 0.652. Independent variables recorded 65.2% of the change in variance of independent variable. However, another 34.8% is not been measured in this study.

Table 4: Multiple Regression Analysis – Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.808a	.652	.648	1.26579

CONCLUSION

The objective of this current study is to examine the relationship between food delivery apps attributes focusing on five quality attributes consists of convenience, trustworthiness, design, price and variety of food choice towards customer perceived value among youngsters in Petaling District, Malaysia. From the analysis, all the relationship was supported, but in different strength. The findings of the study may significantly assist researchers and practitioners in understanding the complex relationships between foodservice quality application and customer perceived value in the restaurant industry. However, this study has some

shortcomings. The study includes a convenience sample of respondents from a single city. As a result, the results' generalizability is restricted. As a consequence, further research should be carried out in other cities with a varied population in order to enhance the representation of the results. Besides, in order to accurately reflect the real demographic features of the people, further study should be done in randomly selected cities throughout Malaysia. Patterns linked to marital status, age, and household residential composition are unknowns that should be investigated in future study on this issue.

REFERENCES

Al Dmour, H., Alshurideh, M., Shishan, F. (2014). The influence of mobile application quality and attributes on the continuance intention of mobile shopping. *Life Sci. J.* 11 (10), 172–181.

Alam, S. S., & Yasin, N. M. (2010). An investigation into the antecedents of customer satisfaction of online shopping. *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 5(1), 71-78.

Azizul, J., Albattat, A., Shahriman, I. A., & Irfan, K. F. (2019). The relationship between food delivery apps attributes towards customer perceived value among young working adults in Shah Alam. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 8(11), 2478-2482.

Belanche, D., Flavián, M., & Pérez-Rueda, A. (2020). Mobile apps use and wom in the food delivery sector: The role of planned behavior, perceived security and customer lifestyle compatibility. *Sustainability*, 12(10), 4275.

Ben-Ner, A., & Halldorsson, F. (2010). Trusting and trustworthiness: What are they, how to measure them, and what affects them. *Journal Of Economic Psychology*, 31(1), 64-79.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford Press.

Carter, R. E., & Curry, D. J. (2013). Perceptions versus performance when managing extensions: new evidence about the role of fit between a parent brand and an extension. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 41(2), 253-269.

Cho, M., Bonn, M. A., & Li, J. J. (2019). Differences in perceptions about food delivery apps between single-person and multi-person households. *International Journal of Hospitality Management*, 77, 108-116.

Cho, N., & Park, S. (2001). Development of electronic commerce user-consumer satisfaction index (ECUSI) for Internet shopping. *Industrial Management & Data Systems*.

Gill, K. (2007). Interlinked contracts and social power: Patronage and exploitation in India's waste recovery market. *The Journal of Development Studies*, 43(8), 1448-1474.

Hendrickson, B. M. (2016). System and Method for Improving Customer Wait Time, Customer Service, and Marketing Efficiency in the Restaurant, Retail, Hospitality, Travel, and Entertainment Industries. United States Patent, 1-38.

Jamrozy, U., & Lawonk, K. (2017). The multiple dimensions of consumption values in ecotourism. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*.

Javed, F., & Cheema, S. (2017). Customer satisfaction and customer perceived value and its impact on customer loyalty: the mediational role of customer relationship management. *Journal of Internet Banking and Commerce*,

22(S8).

Keshavarz, Y., & Jamshidi, D. (2018). Service quality evaluation and the mediating role of perceived value and customer satisfaction in customer loyalty. *International Journal of Tourism Cities*.

Kim, D. J., & Hwang, Y. (2012). A study of mobile internet user's service quality perceptions from a user's utilitarian and hedonic value tendency perspectives. *Information Systems Frontiers*, 14(2), 409-421.

Kotler, P. (2016). Marketing's lost frontier: the poor. *Markets, Globalization & Development Review*, 1(1).

Leroi-Werelds, S., Streukens, S., Brady, M. K., & Swinnen, G. (2014). Assessing the value of commonly used methods for measuring customer value: a multi-setting empirical study. *Journal of the academy of marketing science*, 42(4), 430-451.

Lin, T. T., Paragas, F., & Bautista, J. R. (2016). Determinants of mobile consumers' perceived value of location-based advertising and user responses. *International Journal of mobile communications*, 14(2), 99-117.

Liu, W., Batra, R., & Wang, H. (2017). Product touch and consumers' online and offline buying: the role of mental representation. *Journal of Retailing*, 93(3), 369-381.

Naami, A., Sheykhaghaee, K., & Ghanbarzad, A. (2017). The effect of extrinsic cues of products on brand preference and customer purchase intentions: the moderating effect of social factors. *Helix*, 8, 1171-1177.

Nilashi, M., Ibrahim, O., Mirabi, V. R., Ebrahimi, L., & Zare, M. (2015). The role of Security, Design and Content factors on customer trust in mobile commerce. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 26, 57-69.

Packard, J. and Hyken, S. (2018). The Convenience Revolution. Retrieved from <https://hyken.com/onlinestore/the-convenience-revolution/>

Sekaran, U., & Bougie, R. (2019). *Research methods for business: A skill building approach*. John Wiley & Sons.

Yang, Z., Jun, M., & Peterson, R. T. (2004). Measuring customer perceived online service quality: scale development and managerial implications. *International Journal of operations & production Management*.

Yeo, V. C. S., Goh, S. K., & Rezaei, S. (2017). Consumer experiences, attitude and behavioral intention toward online food delivery (OFD) services. *Journal of Retailing and Consumer services*, 35, 150-162.

ZAKAT COLLECTION AND DISTRIBUTION IN WILAYAH PERSEKUTUAN, MALAYSIA

Norlela Binti Zaman

*Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia,
norlelazaman241272@gmail.com*

Rosamiza Meor Razak

Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, rosamizamr@gmail.com

Noreen Nastasha Binti Yusof

*General Studies Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia,
noreennastasha@gmail.com*

ABSTRACT

Zakat institutions are responsible to collect zakat fund from the Muslims and distribute it to the needy. However, a lot of zakat surplus was not distributed to the asnaf. Therefore, this study aims to examine the trends of zakat collection and distribution in Malaysia. The data was gathered from annual report Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP) (2014 – 2019). This study aims to examine the change in trends of zakat collection and distribution in Malaysia and second, to analyse the distribution performance of the institution zakat based on the measurement of the performance of financial distributions. This study also finds that the collection of zakat for MAIWP from 2013 to 2019 remains an up in terms of volume. This indicates the efficiency of MAIWP in making zakat collection. The change in trend in zakat collection has an uptrend and a down trend. This downward trend in distribution may be due to the existence of surplus zakat distribution in the previous year, distributed in the current year and the zakat surplus efficiency score is considered to be performing well. Therefore, zakat institutions should improve their management skills to increase the number of distributions to the needy. It will create a good image and confidence among the zakat payers in Malaysia.

Keyword(s): Zakat, Collection, Distribution

INTRODUCTION

The payment of zakat is one of the five pillars of Islamic principle. Zakat is an important mechanism for the development of the country as it contributes to social security and harmony to help bridge the gap between the rich and the poor as well as to strengthen the economic independence of the Muslim community

Zakat is a means of discharging social accountability and is obligatory to Muslims to provide a specific amount of their wealth to beneficiaries that meet certain conditions and requirements. The main aim of zakat is to improve the socio-economic status of the recipients and the nation as a whole. In Malaysia, zakat collection is institutionalized although it is a state matter. The respective state authority is responsible for managing zakat administration which includes zakat collection and distribution (raja adzrin raja ahmad, Ahmad Marzuki Amiruddin Othman, & Muhammad Sufiyudin Salleh, 2015)

Though, Wahid & Ahmad and Abdul Kader (2009) indicated, there was a lot of zakat surplus which was not distributed to the asnaf by the zakat institution. It will lead to the wastage and injustice of Muslim economics. At the same time, this situation will contribute to the bad impression towards the ability of the zakat institution if this institution is unable to distribute zakat to the recipients fairly and comprehensively.

Due to these issues of zakat management in Malaysia, this study aims to examine the change in trends of zakat collection and distribution in Malaysia and second, to analyse the distribution performance of the institution zakat based on the measurement of the performance of financial distributions. This paper consists of five parts. The first part is the introduction of the research. Second and third parts are the literature review and research methodology. The next part are the finding and discussion and the last part is a conclusion (Wahid, Ahmad, & Abdul Kader, 2009)

Literatue review

Malaysia zakat institution has undergone a revolution in the management of the distribution of zakat funds (Ab Rahman, Ali Basah, M.Y. Abdullah, Nooh, & M.N. & Mohd Fauzi, 2014). According to (Md Idris, 2006) state administrative and economic management, compliance behavior of community members and laws that clearly enforce are factors that affect the collection of individuals. According to AbRahman, Ali Basah, Abdullah, Nooh, and Fauzi (2014), the current state of development of zakat institutions in Malaysia is positive especially in terms of collection of zakat increased drastically.

The aspects of the collection and distribution of zakat had been studied by many researchers of zakat but the study on the distribution of zakat and its effectiveness is less discussed. The performance of zakat collection cannot be denied has increased from year to year (Ahmad & Wahid, 2005a). However, Wahid, Ahmad and Abdul Kader (2009) indicated that there was a lot of excess zakat and distributed to asnaf by each institution. They also found that there are still many Muslims in Malaysia that are not satisfied with the method of distribution of zakat.

According to Mujaini (2012) customer satisfaction is the level of expectation and buyers' hope towards a product. Hence, satisfaction is a feeling of happiness or sadness arising from the comparison between the perceptions and expectations of the customers (Mujaini, 2012). Apart from that, to maintain the performance of the zakat, the satisfaction of zakat distribution must be improved in order to encourage the Muslims to pay zakat through zakat institutions (eza & Mohd, 2011). (Mohammad Alias, Ismail Mat, Zurina Kefeli, Zulkefli, & Asharaf mohd Ramli,

2011)

According to Kamil and Ahmad (2002), distrust towards zakat institutions, especially in terms of transparency and inefficiency in zakat distribution management led to non-compliance. The higher of satisfaction to zakat institutions, the higher of zakat compliance. Consistent with the above arguments, it is expected that a stakeholder who has a high level of satisfaction on the zakat distribution would contribute to a greater trust in zakat institutions and vice versa.

Zakat funds can have an impact in eradicating community poverty and economic development of the country if the aspect of zakat distribution is emphasized (Mannan, 2003). Thus, the community's acceptance of the efficiency and fairness in the management of zakat funds by zakat institutions is very critical to discuss. This is because this situation can affect the performance of the collection and distribution of zakat in the long run

The asnaf priority efficiency score is formed based on the importance of the asnaf group which must be given priority in the order as stated in the Qur'an and as-sunnah, based on the school of Imam Shafie. There are four groups that must first be given priority in receiving zakat money according to Imam Shafie, namely al-fuqara '(the poor), al-masakin (the poor), al-gharimin (those who have debts) and ibn sabll (traveler.) (Mohamad Uda 2005) Amil takes third place after the poor and needy asnaf based on the argument that at least the distribution should be done to the three groups of asnaf if the distribution is done by the imam or the ruler. Based on this priority, the zakat institution must ensure that the five asnafs receive the proper share of zakat before the distribution is implemented to the other three groups of asnafs mentioned in the Qur'an.

Although the administration of zakat has undergone many improvements in terms of infrastructure, human capital, delivery system and governance transparency, there are still issues that need to be tackled to ensure that the administration of zakat is moving on the right track, henceforth to eradicate poverty and to upgrade people's standard of living nationally and internationally. No matter how well the system is developed, if it could not cater to the needs of the community especially the poor and needy, such institution is considered inefficient. In order to empower zakat institutions in Malaysia a number of issues need to be addressed (Mohammad et al., 2011).

The efficiency of distribution of zakat funds is an important element that should be prioritised by a zakat institution. Effective and efficient zakat distribution can bring holistic benefits to the asnaf and the country's development. A study conducted by Pg Mohd Faezul Fikri Ag Omar (2019) and Hairunnizam Wahid et al. (2017) investigated the performance of financial management efficiency and zakat distribution, which were classified into two categories: financial and non-financial performance. The zakat surplus efficiency score (SKORLZ) is used to measure financial performance, whereas the asnaf priority efficiency score is used to measure non-financial performance (SKORKA). Wahid et al. (2017) discovered that for practically all State Islamic Religious Councils, there is a corresponding relationship between financial performance and zakat distribution performance, and the study of Pg Mohd Faezul Fikri Ag Omar (2019) found that this relationship is at a very satisfactory level when the value of zakat is considered.

Methodology

This study collects data from annual reports related to the collection and distribution of zakat from 2013 to 2019. The samples were taken from the data of the annual report of the Federal Territory Islamic Religious Council (PPZ-MAIWP) zakat collection centre. This study applies descriptive analysis methods. Based on the data

collected, the study analyzes the trend of collection and distribution of income zakat. The study also examined the trend of increasing and decreasing collection and distribution of zakat. The data was then analyzed using the method of score Z efficiency of excess zakat. This method is used to measure the efficiency of zakat distribution management in the form of financial distribution.

The percent increase and the percent decrease are two types of percent change, which are used to express the ratio of how the initial value is compared to the result of the change in value. In this regard, a decrease in percent is the ratio that describes the devaluation of something with a certain rate while the percent increase is the ratio that reflects the increase in the value of something with a particular rate. The easiest way to determine whether the percentage change is increment or decrease is to calculate the difference between the original value and the balance of value to find the change then divide the change by the original value and multiply the result by 100 to get the percentage – if the resulting figure is positive, the change is an increase in percent, but if it is negative, the change is a decrease in percent.

The trend of increasing and decreasing the collection and distribution of zakat is calculated based on the following method of equation 1.

$$T_n = \frac{A_{n-} + A_{n+}}{A_{n1}} \times 100$$

T_n = Trend percentage change zakat

A_{n-} = Current year's zakat amount

A_{n-1} = Amount zakat the previous year

The value of this zakat distribution trend can reflect the increase or decrease in the number of zakat distributions from year to year. No previous studies have reported on the trend of changes in zakat collection and distribution. This trend study of change is important to look at the consistency of the rate of zakat and distribution. The efficiency of the collection and distribution system can be seen in the event of an increasing trend towards the collection and distribution of zakat. In the event of a decrease in the rate of change from one year to the next the zakat center needs to analyze what is the factor that is causing the change in the trend of collection and distribution. Through this method the operation of zakat center will become more efficient in managing and identifying problems.

Financial distribution performance involves a score of zakat surplus efficiency (ScoreZ). The zakat surplus efficiency score (ScoreZ) was formed based on the percentage of the total surplus of zakat money not distributed compared to the total collection of zakat (Latelf, Hassan, & Palil, 2014). This score assesses how much surplus zakat money is and which percentage is not distributed at the end of each year. ScoreZ calculation method can be referred to in Equation 2.

$$\text{ScoreZ} = \frac{\text{total surplus (total collection - total distribution)}}{\text{total of collectio}}$$

The efficiency score of the zakat surplus is measured in the range of values ranging from 0 to 1. The value of 0 indicates that the score is at its best and very efficient level. This means that the lower the amount of zakat surplus compared to the more efficient the performance of the zakat distribution. However, it is possible for zakat institutions to perform zakat distribution beyond the zakat collection obtained in the current year. This situation may be due to the availability of surplus zakat distribution in the previous year which was distributed in the current year. This situation resulting from the value of the surplus zakat will be negative and indicates inefficiency in the management of zakat distribution. Efficient distribution should be made during the year the zakat collection is collected (Latelf, Hassan, & Palil, 2014).

FINDINGS AND DISCUSSION

Efficient distribution of zakat to those who are eligible to receive zakat is very important in the face of today's challenging times. This is because zakat as an instrument of taxation in Islam is a unique wealth distribution system when only the rich and capable are required to pay zakat which is then distributed directly to eight asnaf groups such as Fakir, Miskin, Mualaf, Amil, al-Riqab, Ibnu Sabil, Fisabilillah and Gharimin through the mediation of zakat institutions. Effective distribution of zakat to the recipients' asnaf is achieved when the zakat funds can be delivered to asnaf and subsequently the benefits from it are felt by the group. Therefore, the role of zakat institutions in ensuring that the management of zakat distribution is at an efficient, efficient and convincing level of the Muslim community while maintaining a commendable zakat collection performance is of great concern and given close attention.

The trend of zakat collection which indicates the percentage of increase and decrease in the collection and distribution of zakat as shown in table 1. The trend of changes in zakat collection and distribution in 2013 cannot be determined because to calculate the trend this change requires the previous year's data. The trend change in zakat collection from 2013 to 2014 increased the highest at 16%, compared to the following year which was less than 10%. The trend of quote changes from 2014 to 2015 and 2015 to 2016 showed decreases of 4% and 2% respectively. Then the trend of collection changes increased again from 2016 to 2017 by 4% as well as for 2017 to 2018 increased by 9%. However, the trend re-declined from 2018 to 2019 at 6%. The collection of zakat for MAIWP from 2013 to 2019 remains an ups in terms of volume, this indicates the efficiency of MAIWP in making zakat collection.

The analysis of the trend of change continues with a view to the distribution aspect, which refers to table 1. The trend of changing zakat distribution from 2013 to 2014 was 8% and increased by a considerable 45% from 2014 to 2015. However, the distribution trend was negative 35% from 2015 to 2016 which reflected a decrease in the total distribution of RM182,626,761.00. The trend of zakat distribution rebounded from 2016 to 2017 by 39%. Then the trend re-decreased from 2017 to 2018 at negative 6%, but for 2018 to 2019 the trend of zakat distribution increased slightly by 3%. This downward trend of distribution may be due to the existence of surplus zakat distribution in the previous year distributed in the current year.

Table 1. Amount of zakat and distribution and change of zakat and distribution of zakat

Years	Zakat Collection (RM)	Trend change	in Zakat Distribution (RM)	Trend change
2013	318,789,658.83	-	328,394,455.00	-
2014	369,796,559.60	16%	355,739,104.00	8%

2015	385,157,868.82	4%	514,986,761.00	45%
2016	392,446,919.06	2%	332,360,000.00	-35%
2017	408,868,187.00	4%	462,270,000.00	39%
2018	445,442,587.00	9%	433,555,688.00	-6%
2019	471,942,901.16	6%	445,352,346.00	3%

Analysis continued to study aspects of the distribution performance of zakat institutions. The performance of zakat distribution is measured based on the efficiency score of the zakat surplus (financial distribution performance). Table 2 shows the results of the analysis of the performance of the zakat distribution. Analysis is carried out to achieve the second objective of the study which is to evaluate the distribution performance of zakat institutions based on the measurement of financial distribution performance. Based on the Table 2, overall, for studies from 2013 to 2019, the value of the scores scored was quite inconsistent. The zakat distribution efficiency scores that showed negative scores were in 2013, 2015 and 2017 with scores -0.03, -0.34 and -0.13, respectively. It is possible for MAIWP to implement the distribution of zakat beyond the zakat collection obtained in the current year. This situation may be due to the availability of surplus zakat distribution in the previous year distributed in the current year. While for 2014, 2016, 2018 and 2019 the zakat distribution efficiency score was positive with the values of 0.04, 0.15, 0.03 and 0.06. In 2013, 2018 and 2019 the score value close to value 0 indicates that the score is at the best and very efficient level.

According to Hairunnizam et al. (2009), meanwhile, states that the optimal distribution of zakat to 100% (surplus of 0.00) is the best distribution (Wahid & Ahmad, 2009). Nevertheless, Hairunnizam et al. (2009) thinks the surplus under the 0.228 range is considered to be performing well. The results of this analysis are in line with the discussion of Eza Ellany et al. (2014) whereby the excess distribution of zakat below 0.228 percent for the zakat surplus efficiency score is considered to be performing well even though it has not reached the optimum distribution level to 100 percent.

Table 2. Analysis of the performance of the zakat distribution

Years	Zakat distribution efficiency score
2013	-0.03
2014	0.04
2015	-0.34
2016	0.15
2017	-0.13
2018	0.03
2019	0.06

CONCLUSION

The efficiency of the performance of zakat distribution is something that is considered important by the Muslim community especially the zakat payers. The performance of balk and efficient zakat distribution can influence the collection of zakat in the future. Therefore, the distribution of zakat by zakat institutions is not something that can be taken lightly. Allah s.w.t. has entrusted that every zakat money be distributed fairly to eligible asnaf. For zakat institutions that have accepted this responsibility, they need to play their best role in carrying out the trust given. Therefore, studies suggest that zakat institutions, especially MAIWP, to maximize their power,

energy and expertise in carrying out their duties and responsibilities in managing zakat funds as best and as quickly as possible. The study also recommended that issues related to zakat in the Federal Territory of Kuala Lumpur in particular be more studied and explored by future researchers to assist in the delivery of information to the public and develop new ideas that are more beneficial to the zakat institutions, penile payers and zakat recipients as a whole.

BIBLIOGRAPHY

Ab Rahman, Ali Basah, M.Y. Abdullah, Nooh, & M.N. & Mohd Fauzi. (2014). Keberkesanan program usahawan asnaf oleh institusi zakat dalam menginterprestasikan kehormatan ummah.

Paper presented at International Conference on Arabic Studies and Islamic Civilization (casic).

Ahmad, & Wahid. (2005a). Persepsi Agihan Zakat dan kesannya terhadap pembayaran zakat melalui institusi formal. *Journal Ekonomi Malaysia* 39, 53-69.

eza, E.A.L, Mohd, & R.P. (2011). Faktor-faktor yang mempengaruhi pembayaran zakat pendapatan di Malaysia. *Persidangan Ekonomi Malaysia VI (PERKEMVI)*, 1, 148-159.

Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad, & Radiah Abdul Kader. (2009). Pengagihan Zakat Oleh Institusi Zakat di Malaysia: Mengapa Masyarakat Islam Tidak Berpuas Hati? *Shariah Journal*, 9, 89- 112.

kamil, M.I, Ahmad, & M.A. (2002). Peranan sikap dalam gelagat kepatuhan zakat gaji. *Analisis* 9 (1-2) 171-191.

Latelf, E. E., Hassan, M. S., & Palil, M. R. (2014). Prestasi Kecekapan Agih Kewangan dan Bukan Kewangan di kalangan Institusi Zakat di Malaysia. *Jurnal Ekonomi Malaysia*.

Mannan, M.A. (2003). *Islamic Economics : Theory and Practice*. Cambridge : Hodder and Stroughton.

Md Idris, & K. (2006). kesan persepsi undang-undang dan penguatkuasaan zakat terhadap gelagat keputusan zakat pengdapatan gaji. *Journal of ethics, legal and government*, (2), 32-41.

Mohamad Uda, & K. (2005). *Zakat : Teori, kutipan dan Agihan Kuala Lumpur*. Utusan Publication & Distributors Sdn Bhd.

Mohammad Alias, Ismail Mat, Zurina Kefeli , Zulkefli, & Asharaf mohd Ramli. (2011). Zakat Management in Malaysia In life, Proceeding 3rd Insaniah- IRTI. Langkawi Islamic Finance and Economics International Conference/ 29-31 October PP 89-213.

Mujaini. (n.d.). *Zakat al-mal Al-mustafad Amalan dan Pengalaman di Malaysia Kuala Lumpur*. Pusat Pungutan Zakat.

Norlela Binti Zaman, Mohd Khairy Kamarudin, & Noor Asmani Ahmad. (2017). Zakat Collection and Distibution In Malaysia. *Inter Continatal Journal of Finance Research Review*.

Omar, P. M. (2019). Analisis Prestasi Kecekapan Agihan Zakat: Kajian di Tabung Baitulmal Sarawak.

Labuan e-Journal of Muamalat and Society, 60-78.

raja adzrin raja ahmad, Ahmad Marzuki Amiruddin Othman, & Muhammad Sufiyudin Salleh. (2015).

Assesing the satisfaction level of zakat recipients towards zakat amangement. Elsevier.

Wahid, Ahmad, & Abdul Kader. (2009). Pengagihan zakat oleh Institusi zakat kepada lapan asnaf kajain di Malaysia. Paper presented at seminar kebangsaan Ekonomi Islam.

Wahid, H., & Ahmad, S. (2009). Pengagihan Zakat oleh Institusi Zakat kepada Lapan asnaf: Kajian di Malaysia. Kertas Kerja dibentangkan di Seminar Kebangsaan Ekonomi Islam .

Wahid, H., Ahmad, S., Noor, M. A., & Rasid, M. A. (2017). Prestasi Kecekapan Pengurusan Kewangan dan Agihan Zakat: Perbandingan antara Majlis Agama Islam di Malaysia. *Jurnal Ekonomi Malaysia*.

ONLINE LEARNING EXPERIENCE DURING THE COVID- 19 PANDEMIC AMONG STUDENTS

Azma Husnaiza Abdul Aziz

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, azmahusnaiza@psa.edu.my

Nurfadillah Ahmad Mahmud

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, nurfadillah@psa.edu.my

Norfaizah Abas

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, norfaizahabas@psa.edu.my

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has affected many organisations worldwide including higher educational institutions. The majority of higher education institutions have switched to a completely online learning method to ensure the continuation of academic activities. Both lecturers and students were required to adjust their style of teaching and learning methods as to suit with the new landscape of education. Synchronous and asynchronous learning became more interactive during this period, which it brought new experience and enjoyment to students. Thus, this study aims to assess students' experience in online learning implementation during this pandemic. This study employed an online survey and 115 undergraduate students from Diploma in International Business at Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia participated in the survey. The findings of the study revealed that students are satisfied with the current online learning experiences at polytechnic. Besides, this study also provides an overview and recommendation in enhancing sustainable online learning implementation specifically on the element of the interaction and instruction. It will help in future improvement towards teaching delivery and materials.

Keywords: Online learning, COVID-19 pandemic, higher educational institution, student's experience

BACKGROUND OF THE STUDY

On March 2020, the World Health Organisation (WHO) declared COVID-19 outbreak as a pandemic (World Health Organisation, 2020). Countries worldwide are still battling the spread of the virus which affect almost all aspect of people's lives which lead to dramatic changes in health, business, economy, politics and education sector. In order to curb the spread of the virus, educational institutions which include schools, colleges and universities were compelled to suspend their operation for an extended period of time. Consequently, the closure of the educational institution had led to the increased demand for online learning to ensure continuity of academic activities worldwide including Malaysia. The COVID-19 in Malaysia has necessitated the implementation of online learning approaches for over 5 million pupils and 1.2 million university students (Abdullah et al., 2020).

Previous studies identified the change to online learning approach by educational institution as forceful, yet necessary for continuing the learning process (Halim et al., 2020; Zhu et al., 2020). The changes from traditional face-to-face learning to online learning has sparked a discussion regarding the quality of learning and student satisfaction. Therefore, this paper aim to study the students' experience towards online learning during lockdown period in Malaysia.

ONLINE LEARNING EXPERIENCE

Online learning refers to the use of the internet and other significant technologies to create educational resources, deliver teaching, and administer programs (Fry, 2001). Furthermore, online learning focuses on providing both teachers and students the freedom to study whenever and wherever they choose (Fuller, 2020). Algahtani (2011) classified online learning into synchronous online learning which offer direct interaction between instructors and students during class through video conference or chatroom while asynchronous approach assist lecturers and students to communicate before or after the online class through online messages and emails. Both method of online learning increases the quality and quantity of interaction among students, teachers and peers (Wei & Chou, 2020). This is because, online learning include flexibility in term of interaction with peers and instructors anytime and everywhere, and accessible to diverse online content and professional knowledge (Wei & Chou, 2020).

Nevertheless, online learning can be burdensome specifically for disabled and underprivileged students with limited resources and access to online learning which lead to disparity and dropout among them (Selvanathan et al., 2020). Furthermore, the success of online learning also involves students' dedication and discipline (UNESCO IESALC, 2020). Previous literature has investigated the key success factors and failures of online learning in developing countries(e.g., Iqbal & Ahmad, 2010; Bhuasiri, 2012; Sanchez-Gordon & Luj'an-Mora, 2014). Most of higher educational institution in developing countries are having limited supply of online learning tools such as efficient devices and internet connections. This is supported by Bhuasiri (2012), the challenges of online learning in developing countries include investments in technology such as hardware, software, learning material, maintenance, training and support from management.

In Malaysia, The Ministry of Higher Education declared that all public and private universities to conduct teaching and learning activities via online learning until the end of December 2020 in order to minimise the spread of COVID-19 (Malaysian Ministry of Higher Education, 2020). Polytechnics in Malaysia has started online learning on end March 2020. The Learning Management System (LMS), Microsoft teams was launched to complement the earlier CIDOS system. Prior to the implementation of full online learning, blended learning (BL) was used. This rapid changes in educational sector have discovered that students were struggling to adapt with online learning (Chung et al., 2020). Lee (2020) reported that inadequate online learning infrastructure and limited internet access has complicate online learning among students living in rural and remote locations in Malaysia. Moreover, students are also having difficulties to interact with their lecturers and peers which have an impact on their academics (Selvanathan et al., 2020)

Thus, this paper attempts to examine the students' experience through online learning in order to take effective actions to ensure successful implementation of online learning.

RESEARCH METHODOLOGY

A quantitative approach is employed in this study. This approach was selected as it is naturally immediate and has the ability to reach more respondents at a relatively low cost (Babbie, 2007). The target population of this research was the students from programme Diploma in International Business, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah. The target population of this research was the students from Semester 1 until Semester 5 in Academic Session Dec 2020. The total population of this study is 163 students. Therefore, based on Krejcie and Morgan (1970), the sample size in this study, 115 respondents is adequate to reflect the population.

Besides, descriptive analysis is used to describe the characteristics of the data collected. The method used for data collection in this study is through a questionnaire. The questionnaire consists of two sections. The first part is about demographic profile while the second divided into five (5) dimensions of students' experiences in online learning adapted from Selvanathan et al. (2020) which include interaction, instruction, instructor, course management, and Technology. Each item was measured using a 5-point Likert scale, specifically (1) Strongly Disagree, (2) Disagree, (3) Neutral, (4) Agree, (5) Strongly Agree. A pilot study was conducted to ensure the questionnaire is suitable for the polytechnic's setting. A total of 30 respondents participated in the pilot study. The results of the reliability showed that all item ranged from 0.765 to 0.924 indicated reliable internal consistency (Sekaran & Bougie, 2010).

DATA ANALYSIS

Statistical analysis was performed using SPSS software package version 26. All measurement showed acceptable reliability value from 0.694 to 0.885. A descriptive statistic was performed to describe the data by mean, percentage and frequency. From the instrument used, the data was analysed based on the mean value as classified by Julie (2010); 1.00–2.33 is considered as low, 2.34–3.66 is considered as medium and 3.67–5.00 is considered as high.

RESULTS

DEMOGRAPHIC PROFILE

Based on the 115 data collected, majority of the respondents are female (73.9%) while 30 (26.1 %) male. The respondents consist of student from first year (34.8%), second year (48.7%) and third year (16.5%). 58.3% of the students are from Klang Valley and 99 students (86.1%) are living in urban and sub urban area while 16 (13.9%) are living in rural areas. Most of the student (88.7%) are using laptop for online learning followed by mobile phone (76.5%), tablet (4.3%) and desktop (4.3%). Besides, participant in the study is from low-income household (58.2%), 27.8% from middle income and 18.2% are in high income category. Furthermore, there are 38 (33%) students who are currently working while studying.

DESCRIPTIVE ANALYSIS

The finding is based on the objective to study the students' perception towards online learning experiences during Covid-19 pandemic in Malaysia. Table 1 indicated the mean values for students' learning experiences through online teaching. Generally, the students showed high satisfaction towards online learning experience specifically on course management with total mean score of 4.3252 followed by the usage of technology (4.2768) and instructors (4.0800). While instruction (3.6496) and interaction (3.2652) aspect demonstrated medium level of satisfaction.

For the interaction aspect, most students agreed that online learning sessions keep them alert and satisfied with the process of collaboration activities during the course. Besides, students indicated high agreement as lecturer allow them to ask question when he or she is lecturing and satisfied with their participation in class. As for the instruction section, students agreed that the use of online learning technology has encouraged them to learn independently. Moreover, they are satisfied with the level of effort and the final grade from online learning classes. However, students indicated medium level of agreement in term of their understanding through online classes as compared to face-to-face class.

In the context of instructor, the students indicated high level of agreement with the lecturers' ability to use the technology appropriately. Besides, students are satisfied with the accessibility and availability of the lecturer. Students agreed that their lecturers are considerate and understand if they face any difficulty during classes. However, instructions on class assignments need to be improved and clearly communicated to students. For the course management section, the students indicated high agreement on the class discipline and attendance monitored by the lecturer and feel that the online classes as the same with face-to-face class. Furthermore, students agreed that the lecture recording help them to study after class.

In the aspect of technology, the result reported that students agreed that they are not having frequent technical problems that negatively affect their understanding in class as the lecturer's voice is audible and course content shown or displayed on the screen is clear during online classes. Most students agreed that technology used is reliable and adequate to support online learning. The result of this study revealed that students were satisfied with their online learning experience suggesting that high acceptance of online learning implementation among

students. Thus, higher education institution should be considering the integration of online teaching as a new approach for teaching and learning processes in the future.

Table 1. Students learning experience in online teaching	N	Mean
Interaction		
Online learning sessions keep me always alert and focused	115	3.3826
Interaction is adequately maintained with the lecturer	115	3.7130
These teaching methods make it more important for students to be with the lecturer in real time or live more frequently	115	3.8435
My lecturer allow me to ask question when he/she is lecturing	115	4.5739
I am satisfied with the quality of interaction between all involved parties	115	3.7739
I am satisfied with the process of collaboration activities during the course	115	3.5826
I am satisfied with the way I interact with other students	115	3.7043
I am satisfied with my participation	115	4.1217
Total	115	3.2652
Instruction		
The use of online learning technology in this course encourages me to learn independently	115	4.0348
My understanding is improved compared to face-to-face class	115	3.0609
My performance in exams is improved compared with face-to-face class	115	3.5913
I am satisfied with the level of effort this course required	115	4.0435
I am satisfied with my performance in this course	115	4.0000
I believe I will be satisfied with my final grade in the course	115	4.0087
I am willing to take another course or repeat the course when they are taught in face-to-face delivery later	115	2.5304
I am satisfied enough with this course to recommend it to others	115	4.1217
Compared with face-to-face course settings, I am satisfied with this learning experience	115	3.3739
I enjoy working on assignments by myself	115	3.7304
Total	115	3.6496
Instructor		
The lecturer makes me feel that I am a true member of the class	115	4.0870
I am satisfied with the accessibility and availability of the lecturer	115	4.1478
The lecturer uses technology appropriately	115	4.2087
Class assignments were clearly communicated to me	115	3.8522
Lecturer is considerate and understand if I face any difficulty during class	115	4.1043

	Total	115	4.0800
Course Management			
Discipline is highly observed by the lecturer	115		4.1913
My lecturer monitor my attendance	115		4.6609
I attend these classes the same way I attend face-to-face classes	115		4.3478
Lecture recording help me to study after class	115		4.5826
I prefer recording lecture as compared to live online lecture	115		3.8435
	Total	115	4.3252
Technology			
The instructor's voice is audible	115		4.1913
Course content shown or displayed on the screen is clear	115		4.6609
The microphone is in good working condition	115		4.3478
Technical problems are not frequent, and they do not adversely affect my understanding of the course	115		4.5826
The technology used for online teaching is reliable	115		3.8435
Online resources are adequate to support my learning	115		4.0348
	Total	115	4.2768

DISCUSSION

From the findings, online learning and teaching in Malaysia required improvement specifically in the interaction and instruction aspect. Even though most respondents are satisfied with the instructor, course management and the technology element, some improvements should be implemented to ensure effective delivery on online teaching and learning in Malaysia. This paper emphasises the need of higher education institution in Malaysia specifically polytechnics to take more attention to ensure their online courses interesting and creative in order to attract and enhance students' engagement. This study suggested that all the material and assignment given by lecturers have to be preceded by clear explanation. Besides, it is important to establish clear goals and expected outcomes from the learning sessions (Cukusic, 2010). Support from management by providing training and improving internet connectivity is also needed to accommodate online teaching and learning.

REFERENCES

- Abdullah, J.M. (2020) "A critical appraisal of COVID-19 in Malaysia and beyond," *Malaysian J. Med. Sci.*, 27 (2), 1–9.
- Algahtani, A. (2011). *Evaluating the effectiveness of the e-learning experience in some universities in Saudi Arabia from male students' perceptions* (Doctoral dissertation, Durham University).
- Babbie, E. (2007). *The practice of social research* (11th ed.). Thomson Wadsworth.
- Bhuasiri W, Xaymoungkhoun O, Zo H, et al. (2012) Critical success factors for e-learning in developing countries: a comparative analysis between ICT experts and faculty. *Computers and Education* 58(1): 843–855.
- Chung, E., Subramaniam, G., & Dass, L. C. (2020). Online learning readiness among university students in Malaysia amidst COVID-19. *Asian Journal of University Education*, 16(2), 46-58.

- Fry, K. (2001). E-learning markets and providers: some issues and prospects. *Education+ Training*.
- Fuller, R., Joynes, V., Cooper, J., Boursicot, K., & Roberts, T. (2020). Could COVID-19 be our 'There is no alternative'(TINA) opportunity to enhance assessment?. *Medical teacher*, 42(7), 781-786.
- Halim, A., Soewarno, S., Elmi, E., Zainuddin, Z., Huda, I., & Irwandi, I. (2020). The Impact of the E-Learning Module on Remediation of Misconceptions in Modern Physics Courses. *Jurnal Penelitian & Pengembangan Pendidikan Fisika*, 6(2), 203-216.
- Huei-Chuan Wei & Chien Chou (2020): Online learning performance and satisfaction: do perceptions and readiness matter?, *Distance Education*, DOI:10.1080/01587919.2020.1724768
- Iqbal MJ and Ahmad M (2010) Enhancing quality of education through e-learning: the case study of Allama Iqbal Open University. *Turkish Online Journal of Distance Education*, (11), 84–97.
- Julie P (2010) SPSS Survival Manual. McGraw-Hill Education.
- Krejcie RV and Morgan DW (1970) Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement* 30: 607–610.
- Lee, S (2020, 16 June). Sabah student stays overnight in tree to get better Internet connection for online university exams. Available at: <https://www.thestar.com.my/news/nation/2020/06/16/>
- Malaysian Ministry of Higher Education (2020). *Press Release by the Malaysian Ministry of Higher Education*, retrieved from <https://www.nst.com.my/education/2020/06/599586/overseas-dream-put-hold>
- Sanchez-Gordon S and Luján-Mora S (2014) MOOCs gone wild. In: The 8th International Technology, Education and Development Conference INTED. Valencia, Spain, 8–10 March 2021, pp. 1449–1458.
- Selvanathan, M., Hussin, N. A. M., & Azazi, N. A. N. (2020). Students learning experiences during COVID-19: Work from home period in Malaysian Higher Learning Institutions. *Teaching Public Administration*, 0144739420977900.
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2014). *Research methods for business* (6th ed.). India: John Wiley & Son Ltd
- UNESCO IESALC (2020) UNESCO IESALC: COVID-19 and higher education: today and tomorrow. Impact analysis, policy responses and recommendations. Available at: <http://www.iesalc.unesco.org/en/wp-content/uploads/2020/04/COVID-19-EN-090420-2.pdf>
- World Health Organization. (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020.
- Zhu, Y., Zhang, J. H., Au, W., & Yates, G. (2020). University students' online learning attitudes and continuous intention to undertake online courses: A self-regulated learning perspective. *Educational technology research and development*, 68(3), 1485-1519.

**THE IMPACT OF SERVICE QUALITY, FACILITIES AND ATTRACTIONS ON VISITORS'
SATISFACTION OF ZOO NEGARA MALAYSIA**

Khasniza binti Abd Karim

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Shah Alam, Malaysia, khasniza@psa.edu.my

Aziam binti Mustafa

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Shah Alam, Malaysia, aziammustafa@gmail.com

Khairiani binti Othman

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Shah Alam, Selangor, Malaysia, khairiani@psa.edu.my

ABSTRACT

The majority of society shows a keen interest in activities of recreation, vacation, and traveling which all three are considered tourism. There are various destinations of tourism located in Malaysia and one of them being the renowned Zoo Negara. Preserving a flow of visitors in the rising competitive tourism market requires accounting for the demands and the degree of satisfaction of zoo visitors. Hence, the main objective of this study is to examine the impact of service quality, facilities, and attractions on visitors' satisfaction with Zoo Negara Malaysia. The mode of study is quantitative and through convenience sampling technique using questionnaires. Feedbacks through questionnaires from 400 visitors of Zoo Negara were acquired. Evaluation of visitors' satisfaction of Zoo Negara relies upon service quality, facilities, and attraction. The data were analyzed using regression analysis. Based on the findings, the indication is clear that service quality and attraction bring significant impact to visitors' satisfaction of Zoo Negara. The prosperity of this research suggests problem areas can be alleviated to garner greater satisfaction among visitors. Furthermore, suggestions based on results also emphasize on the improvement of the facilities in Zoo Negara and maintaining the service quality and attractions that earned positive feedbacks of satisfaction from visitors.

Keywords: Service quality, facilities, attractions, visitor's satisfaction

INTRODUCTION

Tourism industry is used as a vehicle for economic development and diversification, as well as an integral part of the local, regional, and national economic development policies. It is also the world's largest industry, contributing significantly to the economies of most developed and developing countries (Sharpley, Richard & Telfer & David J. 2002). Malaysia was ranked as the world's tenth most popular travel destination, with twenty-five million inbound travelers (Henderson, 2017; Sharpley & Telfer, 2015). The effort to increase traveler numbers will continue with a target of 36 million by the year 2020, providing RM168 billion to the Malaysian economy. The quality of all types of tourism in Malaysia must meet minimal levels of tourist satisfaction if the country is to accomplish its goal of repeat visits.

Zoo Negara is one of Malaysia's major tourist attractions. It has long been one of the country's most popular tourist destinations, drawing both local and international visitors. Zoo Negara was the first Malaysian zoo, and it was located just 5 kilometers outside of Kuala Lumpur's municipal limit (Zoo Negara, 2014). It is located in Ulu Klang, near Taman Melawati, in northeast Kuala Lumpur on 110 acres of land. This zoo was officially opened on November 14, 1963, and run by the Malaysian Zoological Society, a non-governmental agency. It was founded to establish Malaysia's first local zoo. 5,137 specimens are representing 476 species of mammals, birds, reptiles, amphibians, and fish. The zoo has evolved into an open concept zoo, with animals housed in large enclosures with natural topography over the years (Zoo Negara, 2014). Because of its strategic and vast number of animals representing many species from throughout the world, it became well-known as a tourist destination. Every day, some 5,000 people visit Zoo Negara on weekends and public holidays (The Star, 2014). Despite its popularity, the zoo is struggling to stay afloat, relying heavily on public and private funding as well as sponsorship to stay afloat (Zoo Negara, 2011). Every tourist destination should seek to be self-sustaining in terms of sustainable tourism (Jones and Gripiaios, 2000). Zoo Negara should be able to gather enough funds to continue operating in this manner. To accomplish so, it must ensure that each visit is instructive, enjoyable, and entertaining for the visitors.

PROBLEM STATEMENT

Zoos have long been thought to be essential sources of entertainment. The entertainment industry, on the other hand, is always expanding, allowing visitors to choose from a wide range of attractions, making it harder for zoos to compete and provide pleasant experiences (Lee, 2015). In addition to entertainment, museums, zoos, and other similar institutions now provide recreational and educational opportunities to their visitors (Ballantyne, Packer, and Hughes, 2008; Kamolpattana et al., 2015; Kidd and Kidd, 1997; Ma et al., 2012; Marino et al., 2010; Randler, Höllwarth, and Schaal, 2007). When it comes to determining satisfaction, the quality of the service is critical. To thrive, Zoo Negara must continue to provide great services to its visitors. Zoo Negara has received negative comments from visitors, according to TripAdvisor (2019). Zoo Negara received a three-star rating from those who visited the zoo. Aside from that, paying greater admission fees isn't worth it if the facilities' service

isn't up to par. Furthermore, the animals' condition has fallen short of the high expectations of the visitors. Year after year, the number of visitors has decreased (Figure 1). Zoo Negara, for example, needs 500,000 visitors per year to break even on ticket sales (New Straits Time, 2019). The goal of this study is to see how the quality of service, facilities, and attractions affect visitors' satisfaction with Zoo Negara.

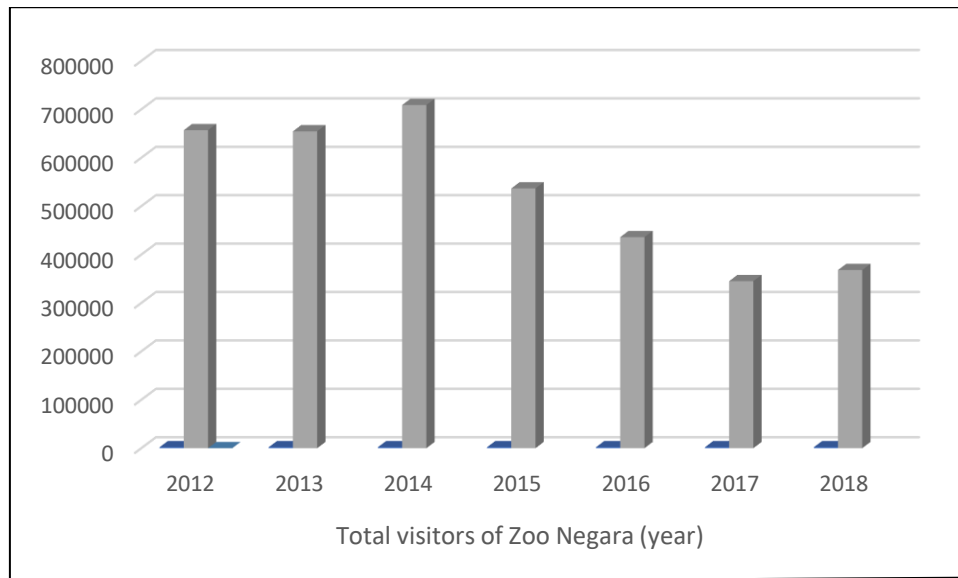

Figure 1 Total number of visitors of Zoo Negara (2012 – 2018)

LITERATURE REVIEW

Service Quality

Service quality is defined by Kotler, Keller, Ancarani & Constabile (2014) as to how well customer demands are met and how well a service satisfies their expectations. Furthermore, rather than being satisfied with an incident or transaction, service quality refers to the consumers' evaluation of the perceived quality (Oliver, 2010). Many scholars have proposed that service quality performance be used to assess visitors' satisfaction since tourists are more likely to be satisfied when a product or a service meets their expectations (Chen & Chen, 2010; Oliver, 2010; Udo, Bagchi and Kirs, 2010, Zeithmal, Berry and Parasuraman, 1993). In Al-Ababneh's study (2013), the impact of service quality on visitors' satisfaction was explored. This study discovered that service quality has a direct impact on visitor satisfaction, and that service quality boosts satisfaction levels, which is crucial in tourism. One of the most frequently held opinion is that one of the most crucial factors for business success is outstanding service quality. Service quality has an impact on customer satisfaction and it is often considered that customer happiness and service quality have a favorable relationship (K.S. Moon et al, 2011). Service quality is positively related to visitor satisfaction, according to Naik, Gantala, and Prabhakar (2010), and Shahin and Janatyan (2011). To put it another way, better service quality will almost always result in increased visitor satisfaction. As a result, since the 1980s, various researchers have been working on related studies to better comprehend and examine the crucial idea of quality of service and its measurement (Tsitskari et al., 2006).

Facilities

According to Yoeti (2003:56), tourism facilities are all amenities that suit the needs of tourists who stay for an extended period in a tourist destination, allowing them to relax, enjoy and participate in activities available in a tourist destinations. Furthermore, Mappisammeng (2001:39) considers facility convenience to be one of the most significant aspects of tourism growth. Visitors frequently travel to a specific location, region or country, because of the convenient amenities available there. According to Kiswanto (2011:43), what distinguishes the provision of facilities is the completeness, cleanliness, and neatness of the facilities provided, the condition and function of the facilities to be delivered, and the ease with which the facilities can be used. According to Nurcahyo, R., Fitriyani, A., & Hudda, I. N. (2017) bad facilities lead to low customer satisfaction, whereas improved facilities lead to higher customer satisfaction. According to Sammeng (2001), one of the most important factors of tourism growth is facilities. Tourists may visit an area, region, or country to make use of the amenities. As a result, tourism facilities should be a critical factor to consider to generate tourist pleasure and a desire to return. Facilities and infrastructure are being improved to increase visitor satisfaction and interest, as a result, to grow tourism to attract visitors.

Attractions

Zoos are one of the most popular tourist destinations on the planet (Nekolny & Fialova, 2018). Zoos have been around since the 1800s, intending to preserve a collection of wild animals for study, conservation, or public display (Smit & Wood, 2015). Zoo tourism helps the general public to broaden their interest in wildlife while also learning about the importance of biodiversity conservation (Shani & Pizam, 2008). As tourist destinations, zoos are intended for public exhibition, teaching, and scientific purposes (Catibog-Siha, 2008). According to Sickler and Fraser (2009), people enjoy visiting the zoo because it allows them to interact with the animals and allows parents to spend meaningful time with their children. People can engage in activities such as family bonding, curiosity seeking, education and leisure while visiting the zoo (Catibog-Siha, 2008). Zoos were once primarily built to entertain tourists (Bahari & Ling, 2016) with caged animals being displayed for the visitor's viewing pleasure. As a result, the majority of animal-based attractions serve as captive-setting facilities, with animals held in specialized enclosures that may or may not be acceptable or small enough for them. The public now demands a higher emphasis on animal care when visiting zoos. They want to make sure that the facilities available provide enough space, behavioral stimulation, opportunity, and food for the animal to be healthy and breed (Smit & Wood, 2014). Visitor attractions have an impact on tourist satisfaction, according to Nurlestari (2016), since tourist attractions must have enticing on tourist satisfaction, which is a component that might increase a tourist's contentment when they visit. Attractions, according to Ismayanti (2009), are the most important factor driving tourism in a destination. Tourist attractions, in some respect, serve as the major reason for tourists to visit them. According to Leask (2016), the most essential feature of a destination's attractiveness and the reason for people

to visit there is its draw. Furthermore, according to Goeldner & Richie (2009), attractions are the key reason why potential tourists choose one venue over another. Apart from the current attractions and places that contribute to the nation's economy, two charming pandas from China, Fu Wa, and Feng Yi have arrived in Malaysia on 21st May, 2014. The Giant Panda Conservation Centre (GPCC) in Zoo Negara was built specifically for the two giant pandas. Zoo Negara's revenue has increased as a result of this new attraction.

Visitors' Satisfaction

When experiences exceed expectations, contentment happens, and when experiences fall short, disappointment ensues (Park, Hwang, Lee, and Heo 2018). Great service quality and subsequent satisfaction are regarded to contribute to desirable mouth-to-mouth endorsements, referrals, and repeat visits in the tourist industry, which affects tourism suppliers' financial performance. Visitors' satisfaction surveys are conducted regularly by most tourism product providers and destination agencies. After a service contract in which goods or services are exchanged, a consumers' satisfaction is determined (Yi, 1990). Finally, Parasuraman et.al. (1998) stated that customer satisfaction is powered by perceived service quality, and that service quality is strongly linked to contentment and loyalty.

RESEARCH FRAMEWORK

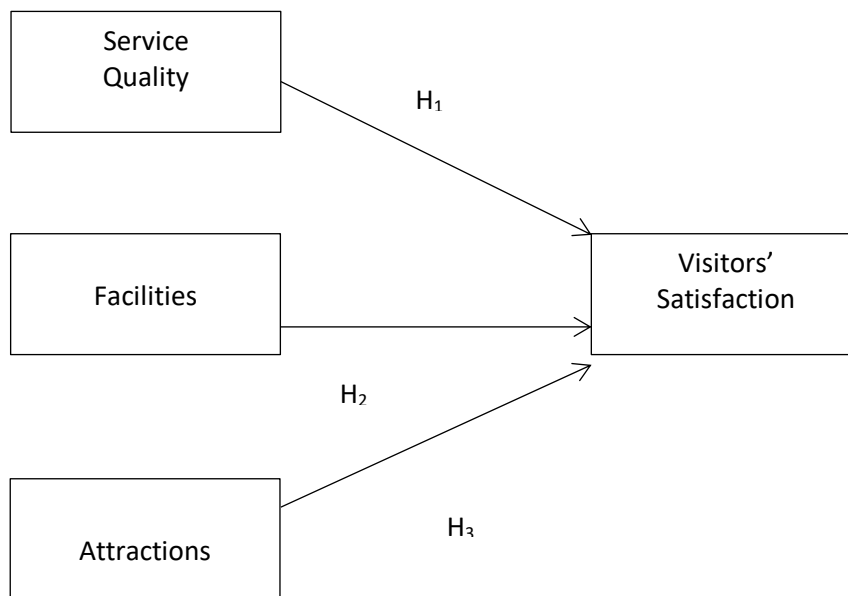

Figure 2. Research framework for the research

Therefore, the hypotheses for the study were developed based on the independent and dependent variables:

H₁ There is a significant relationship between service quality in Zoo Negara and visitor satisfaction

H₂ There is a significant relationship between facilities in Zoo Negara and visitor satisfaction

H₃ There is a significant relationship between attractions in Zoo Negara and visitor satisfaction.

METHODOLOGY

The goal of this research is to figure out what elements influence visitors' satisfaction. Quantitative research was used in the study to make the research more accurate and to meet the study aims. In this research, we distribute questionnaires to visitors. 400 respondents were chosen based on Krejcie and Morgan's (1970) sample table. The questionnaires are distributed to the visitors using google forms and it includes questions about their general information, do service quality, facilities, and attractions in Zoo Negara meet the expectations of visitors, and how service quality, facilities and attractions affect visitors' satisfaction? The reliability test was carried out to guarantee that each of the scales used was evaluated to determine the study's internal consistency. Table 1 shows the Cronbach's alpha for the scales. The numbers imply a high level of trustworthiness. A dependability coefficient of not less than 0.7, according to (Nunnally, 1978) is usually appropriate. The reliability test result for this study is greater than 0.7 as shown in Table 1.

Table 1 Result of Pilot Test

Variables	No. of Items	Items Deleted	Cronbach Alpha
Service quality	5	-	0.965
Facilities	5	-	0.960
Attraction	5	-	0.954

RESULT AND DISCUSSION

This section is more on the discussion on major findings to validate the research objectives and hypotheses. The data of demographics had been analyzed through descriptive statistics provided in the SPSS software.

Descriptive Analysis

Table 2, displayed the demographic profile of 400 respondents which were obtained from 400 questionnaires. Based on the displayed table, the respondents comprised mainly of females, 291 respondents (72.8%) and 109 respondents (27.3) were males. In terms of race, 338 respondents (84.5%) were Malay, 44 respondents (11.0%) were Indian, followed by both Chinese and others were 9 respondents (2.3%). Next, the age range of the highest respondents was 18-30 years old comprised of 325 respondents (81.3%). This was followed by the age range for 31-45 years old that comprised 42 respondents (10.5%). The second-lowest respondents were less than 18 years old comprised of 18 respondents (4.5%) and the lowest age range of respondents was 40-60 years old that comprised 15 respondents (3.8). Besides, the term of nationality also has been obtained. The nationality of Malaysian that has been obtained were 399 respondents (99.8%) and the nationality of non-Malaysian that has been obtained were 1 respondent (0.3%). Lastly, 322 respondents (80.5%) of the 400 respondents that visit Zoo Negara were single status. It was followed by 78 respondents (19.5) who were married.

Table 2 Demographic Profile of Respondents

Demographic Profile	Frequency (N)	Percentage (%)
---------------------	---------------	----------------

Gender		
Female	291	72.8
Male	109	27.3
Race		
Malay	338	84.5
Indian	44	11.0
Chinese	9	2.3
Others	9	2.3
Age		
Less than 18 years old	18	4.5
18-30 years old	325	81.3
31-45 years old	42	10.5
46-60 years old	15	3.8
Nationality		
Malaysian	399	99.8
Non-Malaysian	1	0.3
Marital Status		
Married	78	19.5
Single	322	80.5

Regression Analysis

Regression is an arithmetical method utilized to identify a calculation that shares a single continuous dependent variable (DV) to two or more independent variables (IV). Results from Table 4, point out that the R Square=0.530, and adjusted R Square=0.572. The R Square displays that 53 percent of the visitor satisfaction can be explained by service quality and attractions. Two variables namely service quality ($\beta=0.403$) and attractions ($\beta=0.330$) showed significant influence towards visitor satisfaction whereby it indicated that the significant p-value of each connection was less than 0.05. Therefore, hypotheses H_1 and H_3 are accepted. However, one variable namely facilities did not show significant influence on visitors' satisfaction with ($\beta=0.079$) and the significant p-value of 0.124 which was more than 0.05. Therefore, hypothesis H_2 is not accepted.

Table 4 Regression Analysis

Model	Unstandardized B	Coefficient Std Error	Standardized Coefficient Beta	t	Sig
Constant	0.724	0.157		4.62 6	0.000
MEAN SQ	0.420	0.054	0.403	7.81 7	0.000
MEAN F	0.077	0.050	0.079	1.54 0	0.124
MEAN Att	0.334	0.050	0.330	6.74 6	0.000

R ² = 0.530	Adjusted R ² = 0.572	F = 149.100	Sig F = 0.000
------------------------	---------------------------------	-------------	---------------

Based on Table 4, (Coefficients) shows that service quality and attractions factors are significant to predict the dependent variable (visitors' satisfaction) and this is because the p-value is less than alpha value 0.05 which is 0.000 for both of the factors. On the other hand, the independent variables service quality and attractions are significant to predict the dependent variables as the p-value is lower than the alpha value (0.05) which is 0.000 and 0.000 respectively. The relationship can be represented as the following equation from the analysis in Table 3:

$$\text{Visitors' satisfaction} = 0.724 + 0.420 (\text{service quality}) + 0.334 (\text{attractions})$$

According to Table 3, service quality was found to exert a significant impact on visitor satisfaction ($t = 7.817$, $p = 0.000$, $B = 0.420$) as its p-value is less than 0.05. When other variables are held constant, every single unit increase in service quality will lead to an increase in visitor satisfaction by 0.420 units. In addition, Table 3 also portrays that attractions was found to exert a significant positive reason that led to visitor satisfaction ($t = 6.746$, $p = 0.000$, $B = 0.334$) as its p-value is less than 0.05. When other variables are held constant, each unit increase in attractions will lead to an increase of 0.334 units for visitor satisfaction.

H₁ indicates that service quality has a significant influence on visitor satisfaction. The result presents a P-value of 0.000 and a B-value with 0.420 respectively indicating that H₁ is supported. Hence, as represented in chapter 2, the literature review statement made by it can be supported that good service quality led to visitor satisfaction. This hypothesis receives support from previous studies. In their findings, Hussain and Leo (2008) concur that service quality is a strong antecedent and is strongly linked with customer satisfaction. Meanwhile, Osman and Sentosa (2013) found that service quality had a significant impact and favorable relationship with tourist satisfaction in Malaysian rural tourism. In al-Ababneh's study (2013), the impact of service quality on visitors' satisfaction was explored, and it was revealed that service quality plays a significant role in tourism by improving satisfaction levels.

H₂ denotes that facilities have no discernible impact on visitor satisfaction. The result shows that H₂ is not supported with a P-value is 0.124 and a B-value is 0.077. This finding agrees with Nurcahyo, R., Fitriyani, A., & Hudda, I. N. (2017), who found that bad facilities lead to low customer satisfaction, while improved facilities lead to higher customer satisfaction. Feedback on the importance of technology and infrastructure contributes to the P-value of 0.124. The facilities supplied were unsatisfactory to the respondents According to Nurul Farah Izzah et al. (2020), Zoo Negara should prioritize maintaining its image in terms of appearance that appeals to both local and international tourists. Two facilities that should be enhanced are car parking and public toilets. Tourists will spread the word and promote Zoo Negara to their colleagues and friends if Zoo Negara maintains a clean environment and ensures that the animals are in good health, benefitting both Zoo Negara and the country's economy.

Attractions have a considerable impact on visitor satisfaction, according to the result of H₃. The result indicates

a P-value of 0.000 and a B-value of 0.280, indicating that H_3 is supported by studies of Aprilia and Edriana (2017) and Basiya and Rozak (2012), which revealed that attraction has a significant positive effect on tourist satisfaction. As a result, H_3 is completely supported.

Table 5: Review of Hypothesis Finding

NO	HYPOTHESIS	SIG	RESULT
1	There is a significant relationship between service quality and visitor satisfaction	0.000	Accepted
2	There is a significant relationship between facilities and visitor satisfaction	0.124	Rejected
3	There is a significant relationship between attractions and visitor satisfaction	0.000	Accepted

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Visitors' satisfaction is one of the most investigated topics, with a realization that it is a key component in any tourism attraction's existence (Gursoy et.al., 2003; 2007; Neal & Gursoy, 2008). It also influences tourists' decision's about whether or not to suggest a location to others and whether or not to return to a place (Gursoy et.al., 2003; 2007; Neal & Gursoy, 2008). Zoo Negara should have a greater emphasis more on service quality, facilities, and attraction to increase revenue and provide additional activities for the visitors. Zoo Negara's administration should take action by introducing new animals and activities, such as animal shows, to encourage visitors to return in the future. The quality of service and attractions have a beneficial impact on visitors' satisfaction, according to this study. Meanwhile, facilities must be enhanced to improved visitors' perceptions. The government of Malaysia should continue to provide financing so that Zoo Negara can develop its facilities and attract more people in the future. However, it may be more beneficial for future researchers to adopt exclusively a qualitative technique because it provides a more in-depth understanding of the topic and the respondents' thoughts and experiences. It also leaves a possibility for future research, as there are still other approaches or influential aspects to test in terms of visitors' satisfaction.

REFERENCE

- Al-Ababneh M. (2013). Service Quality and its Impact on Tourist Satisfaction. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*.4(12), 164-177.
- A.F. Nurlestari, (2016). "Pengaruh daya tarik wisata terhadap niat kunjungan ulang wisatawan dengan kepuasan wisatawan sebagai variabel intervening pada taman safari indonesia cisarua bogor," *Jurnal Pariwisata*.
- Aprilia, E.R., Sunarti., Pangestuti, E. 2017. Pengaruh Daya Tarik Wisata dan Fasilitas Layanan Terhadap Kepuasan Wisatawan di Pantai Balekambang Kabupaten Malang. Vol 51, No 2.
- Bahari, N. M. & Ling, S. (2016). Performance of services and facilities in Zoo Negara, Malaysia. *Asia-Pacific Journal of Innovation in Hospitality and Tourism*, 5(3), 135 – 154.

Ballantyne, R.; Packer, J. and Hughes, K. (2008). Environmental awareness. Interests and motives of botanic garden visitors: Implications for interpretive practice. *Tourism Management*, 29(3): 439-444.
Doi: 10.1016/j.tourman.2007.05.006.

Basiya, R., Rozak, H. A. 2012. Kualitas Daya Tarik, Kepuasan, dan Niat Kunjungan Kembali Wisatawan Mancanegara di Jawa Tengah. *Jurnal Dinamika Kepariwisata* [The Tourism Dynamics Journal], Vol.XI No.2, p. 1-12.

Catibog-Sinha, C. (2008). Zoo Tourism: Biodiversity Conservation Through Tourism. *Journal of Ecotourism*, 7 (2&3):155-173.
Doi: 10.2167/joe-02290.

Chen, C.-F., & Chen, F.-S. (2010). Experience quality, perceived value, satisfaction and behavioral intentions for heritage tourists. *Tourist Management*, 31(1), 29-35.

Goeldner, C. R., and Ritchie, J. R. B. 2009. *Tourism Principles, Practices, Philosophies 9th Editions*. Canada: John Wiley & Sons.

Gronroos, C. (2004). The relationship marketing process: communication, interaction, dialogue, value. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 19(2), 99-113.

Gursoy, D., McCleary, K. W. & Lepsito, L. R. (2007). Propensity to complain: Effects of personality and behavioral factors. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 31 (3), 358-386.

Gursoy, D., McCleary, K. W. & Lepsito, L. R. (2003). Segmenting dissatisfied restaurant customers based on their complaining response styles. *Journal of Food Service Business Research*, 6 (1), 25-44.

Henderson, J. C. (2017). Destination development: Trends in Japan's inbound tourism. *International Journal of Tourism Research*, 19(1), 89-98.

https://www.tripadvisor.com.my/Attraction_Review-g1087671-d1595517-Reviews-or20-Zoo_Negara-Ampang_Selangor.html

Ismayanti. 2009. *Pengantar Pariwisata*. Jakarta. PT Gramedia Widiasarana Indonesia

Kamolpattana, S.; Chen, G.; Sonchaeng, P.; Wilkinson, C.; Willey, N.; Bultitude, K. (2015). Thai visitors' expectations and experiences of explainer interaction within a science museum context. *Public Understanding of Science*, 24 (1): 69-85.
Doi: 10.1177/0963662514525560.

Kidd, A. H. and Kidd, R. M. (1997). Aquarium visitors' perceptions and attitudes toward the importance of marine biodiversity. *Psychological Reports*, 81 (3): 1083-1088.
Doi: 10.2466/pr0.1997.81.3f.1083.

Kiswanto, A.H. (2011). Pengaruh Harga, Lokasi dan Fasilitas Terhadap Keputusan Berkunjung Wisatawan di Objek Wisata Dampo Awang Beach. *UNNES: Eprint*.

Kotler, P., Keller, K. L., Ancarani, F., & Costabile, M. (2014). *Marketing management 14/e*: Pearson.

Kozak, Metin, & Rimmington, M. (2000). Tourist satisfaction with Mallorca, Spain, as an off-season holiday destination. *Journal of Travel Research*, 38 (3), 260-269. <https://doi.org/10.1177/004728750003800308>

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.

Leask, A. 2016. Visitor Attraction Management: A Critical Review of Research 2009-2014. *Tourism Management* 57: 334-361.

- Lee, H. S. (2015). Measurement of visitors' satisfaction with public zoos in Ko-rea using importance-performance analysis. *Tourism Management*, 47: 251-260.
Doi: 10.1016/j.tourman.2014.10.006.
- Ma, J.; Liao, I.; Kwan-Liu, M.; Frazier, J. (2012). Living Liquid: Design and Evalu-ation of an Exploratory Visualization Tool for Museum Visitors. *IEEE Trans-actions on Visualization and Computer Graphics*, 18 (12): 2799-2808.
Doi: 10.1109/TVCG.2012.244.
- Marino, L.; Lilienfeld, S. O.; Malamud, R.; Nobis, N.; Broglio, R. (2010). Do Zoos and Aquariums Promote Attitude Change in Visitors? A Critical Evaluation of the American Zoo and Aquarium Study. *Society & Animals*, 18 (2): 126-138.
Doi: 10.1163/156853010X491980.
- Mohammed Hussain and Shirley, Leo (2008). Customer perception on service quality in retail banking in Middle East: the case of Qatar. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 2(4): 338 – 350
- Moon, KS, Kim, M., Ko, YJ, Connaughton, DP, & Lee, JH (2011). The influence of consumer's event quality perception on destination image. *Managing Service Quality*, 21 (3), 287–303.
<https://doi.org/10.1108/09604521111127974>
- Naik, C. K., Gantasala, S. B., & Prabhakar, G. V. (2010). Service quality (SERVQUAL) and its effect on customer satisfaction in retailing. *European Journal of Social Sciences*, 16(2), 231-243
- Neal, J. and Gursoy, D. 2008. A multifaceted analysis of tourism satisfaction. *Journal of Travel Research*. 47 (1): pp. 53-62.
- Nurchahyo, R., Fitriyani, A., & Hudda, I. N. (2017). The Influence of Facility and Service Quality towards Customer Satisfaction and Its Impact on Customer Loyalty in Borobudur Hotel in Jakarta. *Binus Business Review*, 8(1), 23-29. <http://dx.doi.org/10.21512/bbr.v8i1.1790>
- Nurul Farah Izzah, Zailani; Albattat, Ahmad; Azizul, Jamaludin; Geok Peng, Wi; Farhana Nadia, Ramli, *International Journal of Scientific & Technology Research* Volume 9, Issue 04, April 2020, Tourist Satisfaction of Service Quality in Zoo Negara, Kuala Lumpur
- New Straits Time (2019), Zoo Negara desperately needs you
<https://www.nst.com.my/news/nation/2019/05/489195/zoo-negara-desperately-needs-you-drop>
- O.A. Yoeti, (2002). *Perencanaan Strategis Pemasaran Daerah Tujuan Wisata*. Jakarta: PT. Pradnya Paramita.
- Osman, Z. and Sentosa, I (2013). Mediating effect of customer satisfaction on service quality and customer loyalty relationship in Malaysian rural tourism. *International Journal of Economics and Management Studies*, 2(1), 25-37.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). Servqual. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40.
- Park, S., Hwang, D., Lee, W. S., & Heo, J. (2018, October 9). Influence of Nostalgia on Authenticity, Satisfaction, and Revisit Intention: The Case of Jidong Mural Alley in Korea. (J. Grahe, Ed.) *Internet Resource*, p. 6.
- Randler, C.; Höllwarth, A. and Schaal, S. (2007). Urban Park Visitors and Their Knowledge of Animal Species. *Anthrozoos*, 20 (1): 65-75.
Doi: 10.2752/089279307780216696.
- Sammeng, A. M. (2001). *Cakrawala Pariwisata*. Jakarta: Balai Pustaka

- Shahin, A., & Janatyan, N. (2011). Estimation of customer dissatisfaction based on service quality gaps by correlation and regression analysis in a travel agency. *International Journal of Business & Management*, 6(3), 99-108.
- Sharpley, Richard and Telfer, David J. (2002). *Tourism and development* (pp. 221). Channel View Publications
- Sharpley, R., & Telfer, D. J. (2015). *Tourism and development in the developing world*. Routledge.
- Sickler, J., & Fraser, J. (2009). Enjoyment in zoos. *Leisure studies*, 28(3), 313-331
- Telfer, D. J., & Sharpley, R. (2015). *Tourism and development in the developing world*. Routledge.
- The Star (2014), "Festive surprises at the zoo", 6 February, available at: www.thestar.com.my/News/Community/2014/02/06/Festive-surprises-at-the-zoo-Visitors-get-mandarin-oranges-and-treated-to-liondance-performance/ (accessed 1 March 2014).
- TripAdvisor, 2019. <https://www.tripadvisor.com.my>
- Tsitskari E. Tsiotras D.G. (2006) Measuring service quality in sport services. *Total Quality Management and Business Excellence* 17(5), 623-631
<https://doi.org/10.1080/14783360600588190>
- Udo, G. J., Bagchi, K. K., & Kirs, P. J. (2010). An assessment of customers' e-service quality perception, satisfaction and intention. *International Journal of Information Management*, 30(6), 481-492.
- Yee, L. L., Ramachandran, S., Shuib, A., Johari, S., & Afandi, S. H. M. (2018). Factors Influencing Visitors' evaluation Of Service Quality In Giant Panda Conservation Centre (Gpcc), Zoo Negara. *International Journal Of Business & Society*, 19.
- Yi. Y. (1990). A Critical Review of Consumer Satisfaction, in V. A. Zeithaml (Ed.), *Review of Marketing*, Chicago: American Marketing Association, 68-123.
- Yoeti, O.A. (2003). *Tours and Travel Marketing*. Jakarta: Pradnya Paramita.
- Zeithaml, V. A., Berry, L. L., & Parasuraman, A. (1993). The nature and determinants of customer expectations of service. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 21(1), 1-12.
- Zoo Negara (2011), "Zoo Negara annual report", available at: www.zoonegaramalaysia.my/annualreports/ar2011.pdf (accessed 1 May 2014). Zoo Negara (2014), "Welcome to Zoo Negara", available at: www.zoonegaramalaysia.my/index.htm (accessed 10 February 2014).

**THE RELATIONSHIP BETWEEN TELEPRESSURE AND FOMO TOWARDS SOCIAL MEDIA
FATIGUE AMONG STUDENTS**

Nor Zarina Binti Pitdin

*Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia,
nor_zarina@psa.edu.my*

Nurfadillah Ahmad Mahmud

*Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia,
fadillahahmad2018@gmail.com*

Haryanti Binti Abdullah

*Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia,
mahanum@psa.edu.my*

Siti Mahanum Binti Shaik Ismail

*Commerce Department, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia,
haryanti@psa.edu.my*

ABSTRACT

Countries worldwide have implemented lockdown measures to mitigate the spread of coronavirus in 2020. Throughout this period, social media became the primary source of information about the pandemic. It was revealed that social media may negatively impact psychological well-being among Z generations. While prior studies have highlighted the benefits of social media during the COVID-19 pandemic, this study focuses on the causes of social media fatigue and possible negative impacts of social media among students. Therefore, the current paper aims to investigate the relationship between telepressure and fear of missing out on social media fatigue. The stressor-strain-outcome (SSO) model have been applied in order to explain the association between ICT-related stressors specifically technostress and fear of missing out towards social media fatigue. This study employed a cross-sectional quantitative survey method. The questionnaire has been distributed through online google form to the respondents consist of 145 undergraduate students from public and private higher institutions in Shah Alam district, Selangor, Malaysia. The SPSS statistical software version 26 has been employed to test the relationship between variables studied. The findings of the study revealed that telepressure and fear of missing out among students have a positive relationship with social media fatigue during the lockdown period in Malaysia. Accordingly, future research has been suggested to examine the further impact on social media fatigue towards younger generation particularly on the academic performance among students. Besides that, since there are limited studies on social media fatigue, the present paper also contributed to the current literature related to social media focusing in the Malaysian context.

Keywords: Social media fatigue, telepressure, fear of missing out

INTRODUCTION

The rapid development of technology has led to wide usage of mobile phones in daily life which indirectly increased people's reliance on social media significantly. The use of social media is common among people worldwide including in Malaysia. As of January 2021, around 86 per cent of Malaysians were active social media users. This was a 24 per cent rise as compared to 2016, when social media users accounted for about 62 per cent of Malaysia's entire population (Statista, 2021). Facebook was the most popular social media site among all those offered in Malaysia and most Malaysians reported that social media contributed to their happiness and that it would be difficult for them to stop using social media (Statista, 2021).

Researchers have been exploring the association between fatigue and the usage of information and communication technology (ICTs) in recent years (Salanova et al., 2013). Due to the recent outbreak of the COVID-19 pandemic, people tend to spend most of their time on social media platforms which lead to social media fatigue (Zheng & Ling, 2021). Social media fatigue refers to a variety of negative emotional reactions to social networking site activities such as fatigue, burnout, exhaustion, frustration and lack of interest in communication (Zheng & Ling, 2021).

Continuous connection to smartphones, tablets and laptops may be driven by psychological responses to stay connected and respond quickly which resulted in telepressure (Barber & Santuzzi, 2015). Besides that, the fear of missing out (FOMO) has lately become a research topic for academic scholars as previous literature found that individuals with high FOMO are associated with excessive usage of social media (Kirik et al., 2021). In light of the fact that social media fatigue research is still in its infancy, the purpose of this study is to give an insight into related factors by examining the relationship between telepressure and fear of missing out on social media fatigue.

LITERATURE REVIEW

SOCIAL MEDIA FATIGUE

The term social media fatigue can be defined as the exhaustion one feels after spending time on various social media sites (Lee et al., 2016). Due to its subjective nature, the degree of fatigue experienced by users varies, ranging from being a little off schedule to being completely exhausted. Users of a specific platform, for example, may become weary of managing and comprehending the privacy settings for shared material. Meanwhile, some users may feel overburdened while communicating with a constantly growing number of friends on a variety of sites (Ravindran et al., 2014). Therefore, this study described social media fatigue as a collection of negative emotional responses to activities on social media platforms which include tiredness, burnout, exhaustion and unwillingness towards communication.

The negative consequences of social media fatigue have not only been impacted users but also platform operators and service providers (Zheng & Ling, 2021). From the standpoint of the user, social media weariness is likely to have negative consequences in terms of psychological and physiological well-being (Dhir et al., 2018). Similarly, the ramifications of this phenomenon may be adverse for social media platforms and their related

service providers since users may limit, switch, or discontinue use, affecting profitability (Ravindran et al., 2014). Thus, it has been urged that an urgent assessment into factors connected with social media fatigue (Dhir et al., 2018). Therefore, the current study seeks to determine whether telepressure and FOMO have relationship with social media fatigue.

TELEPRESSURE AND SOCIAL MEDIA FATIGUE

Telepressure is a psychological state characterised by a preoccupation with and the need to reply promptly to others' message-based conversations (Barber & Santuzzi, 2017). Telepressure is experienced in asynchronous forms of communication which include e-mails or WhatsApp messages which do not require real-time response, as would be expected in synchronous forms of communication like face-to-face communication (Albers, 2020). However, Individuals with high telepressure start to view asynchronous forms of communication at the workplace as similar to synchronous forms, thinking that others expect to receive immediate responses (Barber & Santuzzi, 2017). As a result, engagement with ICT platforms, such as checking or replying to text messages, allows individuals high in telepressure to feel as though they have met social expectations, providing short term relief from felt pressure (Rogers & Barber, 2019).

According to Barber and Santuzzi (2017), telepressure was strongly related to more negative outcomes such as burnout, stress and poor sleep hygiene and negatively affect work–life balance and life satisfaction. The finding is supported by Pfaffinger et al. (2020) as telepressure can also categorise as stressor based on the traditional stress and recovery models and thereby lead to feelings of strain and reduced well-being as it negatively impacts employees' physical and psychological health. Thus, building on the stressor strain outcome model and previous findings, this study formulated that:

H_1 : Telepressure is positively related to social media fatigue

FOMO AND SOCIAL MEDIA FATIGUE

According to Przybylski et al. (2013), a new phenomenon termed Fear of Missing Out, popularly referred to as FOMO indicated by a desire to stay connected with others doing and also as a pervasive apprehension that others might be having rewarding experiences from which one is absent. Whereas FoMO at work is defined as the fear of missing out on rewarding experiences such as developing professional relationships, learning new skills, and contributing to important organisational decisions and projects (Budnick et al., 2020). The double-edged quality of social media has driven popular interest in and increased speculation about the nature of fear of missing out (Przybylski et al., 2013). According to Oberst et al. (2017), individuals with high social media involvement with addictive symptoms are partly related to FOMO. Consequently, FOMO also has been linked to the overuse of new technology (Durak, 2018; Tomczyk & Selmanagic-Lizde, 2018).

Besides that, Blackwell et al. (2017) also found that FOMO sufferers are more prone to spend too much time online because social media allows for convenient access to social contacts and can improve perceived social involvement. For instance, individuals with high FOMO were likely to use social media such as Facebook more often immediately after waking, before going to sleep, and during meals (Przybylski et al., 2013). Accordingly, a

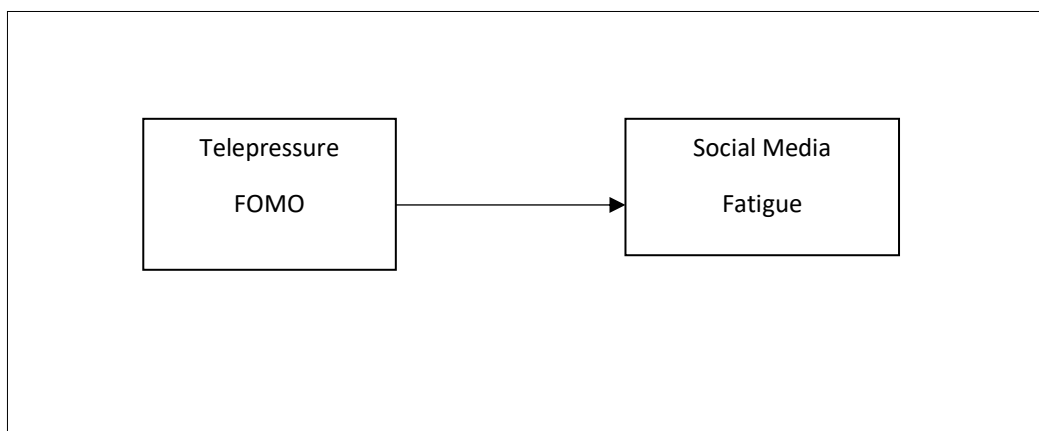
recent study by Tomczyk and Selmanagic-Lizde (2018) revealed that FOMO is a type of internet addiction that primarily affects children and teenagers. When the needs to be online and acquire information as gratification are not met, individuals experience negative emotions. Therefore, based on the stressor strain outcome model and previous literature, the study hypothesised that:

H₁: Fear of missing out positively related to social media fatigue

Research Framework

The present study employed the Stressor Strain Outcome (SSO) framework by Koeske and Koeske (1993) to elaborate on the relationship between telepressure, FOMO and social media fatigue. Stressors is defined as an event in the environment that are perceived as difficult and challenging by individuals (Koeske & Koeske, 1993). According to the stressor-strain-outcome concept, stressors caused by technology or environmental stimuli cause emotional or psychological strain in users (Cao et al., 2018). Exhaustion is a psychological condition induced by long-term engagement in stressful events, and it may be used to explain individuals' experiences of exhaustion connected to technology use (Cao & Sun, 2018; Moore, 2000). As a result, stressor factors which include telepressure and FOMO may induce social media fatigue among users. The research framework is presented in Figure 1.

Figure 1: **Research Framework**

METHOD

This study employed a cross-sectional quantitative survey method. The questionnaire has been distributed through an online google form to the respondents consist of 145 undergraduate students from public and private higher institutions in Shah Alam district, Selangor, Malaysia at random. The measurements in this study were adapted from prior studies. The items used to measure telepressure was adapted from Barber & Santuzzi (2017) and FOMO was operationalised using items from Przybylski et al. (2013) and social media items have been adapted from Bright et al. (2015). The scales were presented as a five-point likert scale ranging from 1 as strongly disagree to 5 as strongly agree. The SPSS statistical software version 26 has been employed to test the relationship between variables studied. Descriptive analysis, Pearson correlation test was conducted.

Descriptive Analysis

Most of the respondents were female students with a total number of 88 (60.68%) while 57 (39.31%) are male students. The majority of the respondents, 107 of them (73.79%) are currently studying at public institutions and 38 (26.21%) are from a private institution in Shah Alam. There are about 46 (31.72%) of the respondents in their first year, 51 (35.17%) in the second year, 30 (20.68%) in the third year and 18 (12.41%) in the fourth year and above. In the study, the reliability coefficient of the telepressure, FOMO and social media fatigue was calculated to be 0.857, 0.886, and 0.879 respectively indicated an acceptable reliability value (Sekaran & Bougie, 2019). Table 1 showed the levels of mean, standard deviation, skewness, and kurtosis of the scales in the study. Acceptable values of skewness fall between -3 and $+3$, and kurtosis is appropriate from a range of -10 to $+10$ (Brown, 2006) for normal distribution. Thus, all skewness and kurtosis are within the range of normal distribution.

Table 1. Descriptive Statistics

Scale	N	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
Social Media Fatigue	145	3.2991	0.9699	-.240	-.687
Telepressure	145	3.7523	0.8238	-.632	-.171
FOMO	145	3.4344	1.078	-.277	-1.007

Results

In order to test the relationship between variables studied, a 2-tailed Pearson correlation coefficient test was employed. From the result obtained, it can be concluded that the relationship between telepressure and social media fatigue among students is positively significant ($r = .579$) indicated that hypothesis 1 is supported. This finding has shown similar findings with previous studies as telepressure lead to feelings of strain and negatively impacts employees' physical and psychological health (Barber & Santuzzi, 2017; Pfaffinger et al., 2020). Besides that, the findings also revealed that FOMO has a significant positive relationship with social media fatigue specified that hypothesis 2 is also supported. This is in accordance to previous studies as individuals with high FOMO tend to have high social media involvement which lead to experience negative emotions (Tomczyk & Selmanagic-Lizde, 2018; Oberst et al., 2017).

Table 2. The correlation between research variables

			Telepressure	FOMO
Social Media Fatigue	Pearson Correlation		.579**	.709**
	Sig. (2-tailed)		.000	.000
	N		145	145

Conclusion

Generally, the current study has proven that telepressure and FOMO are positively related to social media fatigue among students. Using the stressor strain outcome model, the findings of the study contributed to the literature

on social media fatigue as identifying factors related to fatigue helps social media service providers and health professionals to propose relevant intervention strategies to mitigate this phenomenon. Besides, this study also has several practical implications for governments, mobile social networks, and the general public. It is important to create a boundary in using social media that protect student's recovery and health. Thus, regular workshops and counselling services for students should be provided by educational institutions and government agencies to address the issues related to social media usage and misuse. Furthermore, parents are responsible to monitor their children online activities regularly to ensure fair usage of social media and other technologies. This is because, Wallace (2015) revealed that the younger generation is more engaged on social media and spend a significant portion of their day on these sites. Uncontrollable use of technology leads to negative psychological and physiological effect which include depression, anxiety and stress (Dhir et al., 2018). Besides that, companies and technology firms should redesign their marketing strategies which not only focusing on the intensity of social media usage but provide features such as auto sleep or away mode setup that can help users to control and monitor their activities on social media which may enhance user's satisfaction and loyalty.

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

- Albers, K. (2020). *Always on Mentality: The Effects of Workplace Telepressure on Health and Motivation of the Dutch Young Workforce Examining the Moderating Role of Workplace FoMO and Social Comparison Orientation* (Master's thesis).
- Barber, L. K., & Santuzzi, A. M. (2015). Please respond ASAP: Workplace telepressure and employee recovery. *Journal of Occupational Health Psychology, 20*, 172-189.
- Barber, L. K., & Santuzzi, A. M. (2017). Telepressure and college student employment: The costs of staying connected across social contexts. *Stress and Health, 33*, 14-23.
- Blackwell, D., Leaman, C., Trampusch, R., Osborne, C., Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences, 116*, 69-72.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford Press.
- Budnick, C.J., Rogers, A.P., Barber, L.K. (2020). The fear of missing out at work: Examining costs and benefits to employee health and motivation. *Computers in Human Behavior, 104*, 106161
- Dhir, A., Yossatorn, Y., Kaur, P. and Chen, S. (2018), 'Online social media fatigue and psychological wellbeing—a study of compulsive use, fear of missing out, fatigue, anxiety and depression', *International Journal of Information Management, 40*, 141-152.
- Durak, H. Y. (2018). Investigation of nomophobia and smartphone addiction predictors among adolescents in Turkey: Demographic variables and academic performance. *The Social Science Journal, 56(4)*, 492–517.

- Hong, F.-Y., Chiu, S.-I. & Huang, D. H. (2012), "A model of the relationship between psychological characteristics, mobile phone addiction and use of mobile phones by Taiwanese university female students", *Computers in Human Behavior*, 28 (6), 2152-2159.
- Kırık, A. M., Çetinkaya, A., & Gündüz, U. (2021). Fear of Missing Out and Problematic Social Media Use Among University Students in Turkey: Correlates and Further Analysis.
- Lee, A.R., Son, S.-M. and Kim, K.K. (2016), "Information and communication technology overload and social networking service fatigue: a stress perspective", *Computers in Human Behavior*, 55, 51-61.
- Malik, A., Dhir, A., Kaur, P. and Johri, A. (2021), "Correlates of social media fatigue and academic performance decrement: A large cross-sectional study", *Information Technology & People*, 34 (2), 557-580.
- Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M., Chamarro, A. (2017). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: The mediating role of fear of missing out. *Journal of Adolescence*, 55, 51–60.
- Pfaffinger, K. F., Reif, J. A. M., & Spieß, E. (2020). *When and why telepressure and technostress creators impair employee well-being. International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 1–16.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29, 1841–1848
- Ravindran, T., Yeow Kuan, A.C. and Hoe Lian, D.G. et al. (2014), "Antecedents and effects of social network fatigue", *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65 (11), 2306-2320.
- Rogers, A. P., & Barber, L. K. (2019). Addressing FoMO and telepressure among university students: Could a technology intervention help with social media use and sleep disruption?, *Computers in Human Behavior*, 93, 192-199.
- Salanova, M., Llorens, S. and Cifre, E. (2013), "The dark side of technologies: technostress among users of information and communication technologies", *International Journal of Psychology*, 48 (3), 422-436.
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2019). *Research methods for business: A skill building approach*. John Wiley & Sons.
- Statista. (2021). <https://www.statista.com/statistics/883712/malaysia-social-media-penetration/>
- Tomczyk, L., Selmanagic-Lizde, E. (2018). Fear of missing out (FOMO) among youth in Bosnia and Herzegovina—Scale and selected mechanisms. *Children and Youth Services Review*, 88, 541–549.
- Turula, T. (2017), "YouTube co-founder: social media fatigue is coming — so block out your feed to make an impact - business Insider Nordic", "available at: <http://nordic.businessinsider.com/youtubes-co-founder-social-media-fatigue-is-coming-2017-1/>
- Wallace, K. (2015), "Teens spend 9 hours a day using media", report says – CNN, available at: <https://www.cnn.com/2015/11/03/health/teens-tweens-media-screen-use-report/index.html>
- Zheng, H., & Ling, R. (2021). Drivers of Social Media Fatigue: A Systematic Review. *Telematics and Informatics*, 101696.

**THE IMPACT OF MONETARY, BENEFIT AND CONCERN ON PURCHASE INTENTION OF
MEDICAL AND HEALTH INSURANCE DURING THE COVID-19 PANDEMIC**

Ainiza Silim

*Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA)
Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, ainiza@psa.edu.my*

Nor Laila Hassan

*Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA)
Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, norlaila@psa.edu.my*

Aziam Mustafa

*Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA)
Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, aziammustafa@gmail.com*

ABSTRACT

A Medical and Health Insurance Policy (MHI) provides protection on the cost of treatment for a covered illness or accident in exchange for a premium paid by the insured. In Malaysia, there is no obligation for a citizen to purchase MHI. The national healthcare system required broad authority to manage the Covid-19 pandemic since its global uprise in 2020. Most non-COVID-19 treatments were delayed in COVID-19 hospitals, with some cases transferred to other government or private hospitals. Patients with MHI may continue pursuing their medical treatment in private hospitals, but circumstances will be difficult for those without MHI. The importance of MHI has been garnering public attention since the COVID-19 outbreak. Therefore, the purpose of this study is to determine the impact of monetary, benefit and concern over rising medical costs on purchase intention of MHI among consumers during the COVID-19 pandemic. Data of 384 respondents in Klang Valley, Malaysia, were acquired quantitatively through convenience sampling. Analysis was run through SPSS under the utility of regression analysis; results presented a direct impact of monetary, benefits and concern over rising medical cost upon purchase intention on MHI during the COVID-19 pandemic. There is a clear indication of monetary being the most contributing factor to purchase intention of MHI. Based on the research, the public acknowledges the benefit and importance of MHI and monetary are accounted as the primary factor affecting their purchase intention. This suggests future research to analyze other possible factors contributing to the customers' purchase intention of MHI.

Keywords: Medical and health insurance, purchase intention, monetary, benefit, concern, Covid-19 pandemic

INTRODUCTION

Malaysia's healthcare system is split into two highly developed sectors: a government-led and supported public sector and a thriving commercial sector that has risen significantly in the previous quarter-century. Government health care service consists of fully tax-funded and runs primary health care centres and hospitals, and fast-growing private services mainly located in physician clinics and hospitals in urban areas. (Jaafar, Mohd Nor, Abdul Mutalib, Othman & Healy, 2012). According to Data World Bank (2018), health expenditure per capita for Malaysia was 427 US dollars. Malaysia's health expenditure per capita increased from 155 US dollars in 2004 to 427 US dollars in 2018, growing at an average annual rate of 7.99%. The Malaysian health system is generally supported by general revenue and taxation collected by the federal government, while the private sector is supported by private health insurance and out-of-pocket customer expenditures. The federal government, state governments, local governments, and social security funds are all examples of public-sector funding sources. At the same time, private insurance companies, managed care organisations, private household Out-Of-Pocket (OOP), non-profit institutions, and private corporations provide funding to the private sector (Yorulmaz & Mohamed (2019). The Ministry of Health spent the most, accounting for 45 per cent of overall healthcare spending. Private home OOP expenditures accounted for 35% of total expenditure and were followed by private insurance enterprises of 8% of overall healthcare spending (Malaysia National Health Accounts Section, 2021).

In Malaysia, medical and Health insurance (MHI) was introduced in early 1970 to give basic coverage for personal accidents, workmen's compensation, and third-party bodily injury as part of motor vehicle insurance. Today, MHI is a sophisticated financial risk management tool that can be customized to cover a wide range of medical conditions and services (Life Insurance Association Malaysia [LIAM]).

PROBLEM STATEMENT

National Health and Morbidity Survey 2019 reported that only 22 per cent of the Malaysian population are insured with personal health insurance. It shows that most Malaysians opt for government hospitals rather than purchasing MHI. The COVID-19 outbreak, which began in December 2019, is still spreading over the world. Because of its extreme severity, the COVID-19 situation has gotten much attention (Xiocang Xu, 2020). COVID-19 pandemic had increased the healthcare expenditures, and this situation might be an alarm to the people to look for health financing arrangements to protect themselves towards any emergency medical care.

The number of factors that influence the purchasing of MHI has increased dramatically in recent years. The increase is primarily attributable to the public's growing awareness of the rising cost of medical costs (Wilfred, 2020). Despite that, according to Sarwar and Qureshi (2013), the low demand for health insurance services is due to the very high premiums requested by insurance providers. Insurance companies also find it challenging to offer policies to customers who do not have good creditworthiness, which results in a lower number of sold policies. In addition, Wilfred (2020) found that the income level, income protection, risk attitude, social factor, and knowledge impacted consumers' purchase intention.

This study was focused on determining the impact of monetary factors, the benefit of MHI and concern over rising medical cost on purchase intention of MHI among consumers during the Covid-19 pandemic.

LITERATURE REVIEW

Medical and Health Insurance

Medical and Health Insurance (MHI) is a combination of medical insurance and health insurance. Health insurance policies cover hospitalization, pre-and post-hospitalization, ambulance and room rent, and more. In comparison to health insurance, medical insurance covers fewer expenses. Only hospitalisation expenditures are covered by medical insurance if the policyholder is hospitalised for at least 24 hours. For a pre-specified or limited amount, it provides treatment for pre-specified illnesses and accidents. Health insurance also covers critical illnesses, maternity care, and other services.

According to Malaysian General Insurance Association, MHI is general insurance coverage designed to cover the cost of private medical treatment, such as hospitalization and healthcare services in any cases the patient diagnosed with covered illness or accidents.

Medical and health insurance policy scheme covers:

1. Hospitalization and surgical insurance provide for hospitalization and surgical expenses incurred due to illnesses covered under the policy.
2. Dread disease or critical illness insurance provides you a lump sum benefit upon diagnosis of any of the 36 dread diseases or specified illnesses.
3. Disability income insurance provides an income stream to replace a portion of your predictability income when you are unable to work because of sickness or injury.
4. Hospital income insurance pays you a specified sum of money on a daily, weekly or monthly basis, subject to an annual limit if you have to stay in a hospital due to covered illness, sickness or injury. Normally the policy covers hospital accommodation& nursing expenses, surgical expenses, treatment charge and more.

Purchase intention

Purchase intention is defined as the chance of purchasing concerning the intention to buy or possess the products (Chimedtseren & Safari, 2016). Wilfred (2020) explained that there are two basic theories to describe the concept of health insurance demand, and both theories can be used to explain the demand for health insurance. First, it explains that people buy health insurance because they prefer to lose a fixed amount rather than an unknown one with the same predicted magnitude, according to traditional thinking. The second idea is an alternative viewpoint that considers health insurance purchases as a way for consumers to transfer their money when they become ill.

Monetary, benefit and concern over the medical cost

Many factors might be impactful to consumers in deciding to purchase MHI. Consumers are primarily concerned with the financial factors when making judgments about purchasing life insurance products, but service-related aspects are also significant (Chimedseren & Safari, 2016). According to Sarwar & Qureshi (2013), the role of agent, willingness to buy, accessibility and flexibility of service are all factors that were contributing to the purchase intention of consumers.

Monetary

Monetary is referring to the ability of the customer to pay for the goods or services. According to Rizwan, Chockalingam, Nassar and Uphadye (2016), income elasticity and risk aversion are two critical characteristics for the purchase of insurance. The price and insurance coverage ratio is always the top priority on the customer's agenda while searching for insurance (Rizwan et al., 2016). While Sarwar and Qureshi (2013) found out that there is very little demand for such services because the premiums charged are usually very costly. Insurance companies also find it difficult to sell insurance to customers with poor credit histories, resulting in fewer policies sold. It shows that the income level of consumers will determine their ability to purchase an insurance policy. Wilfred (2020) stated that health insurance is viewed as a luxury for low-income people because it is expensive. On the other hand, those with higher income are more willing to get health insurance since they are aware of its benefits as a kind of future protection.

Benefit of MHI

Awareness of MHI benefits is very important to attract consumers to purchase it. Non-purchasers of health insurance may be due to a lack of understanding about the importance of having coverage (Wilfred, 2020). The insurance company, on the other hand, need to provide good coverage on the MHI policy. The accessibility and services of panel hospitals, the reliability and flexibility of the coverage also become important factors that impact consumers' purchase intention on health insurance. (Sarwar & Qureshi, 2013)

Concern over medical cost

The concern refers to consumers' awareness of the importance of MHI as the rising of medical cost each year. The rising expense of medical care necessitates the purchase of health insurance policies that provide greater security and protection for families (Jayaraman, Alisa & Azeema, 2017). Even though the government has provided almost all the infrastructure and human resources from rural clinics to district hospitals to tertiary specialists throughout the country, the delay in receiving treatment still happens (Quek, 2009). It continued became worst during the pandemic of COVID 19. To expedite the treatment, the private health sector is the best choice for those who can pay its price. As medical expenditures increase each year, it may raise concern over medical costs on consumers to purchase MHI.

COVID-19 pandemic

COVID-19 crisis was a shock that resulted in the near-total shutdown of large swathes of the economy. It caused the losses of health insurance coverage due to people losing a job which caused the workers to lose access to health insurance previously they got through their employees (Bivens and Zipperer, 2020). According to the Life Insurance Association of Malaysia (LIAM), there was a decline in the life insurance industry in 2020 as consumers were more mindful of their spending (The Star,2021).

In Malaysia, the Ministry of Health (MOH) has been working with the private health sector, namely hospitals, clinics and private laboratories, to deal with COVID-19 cases. This cooperation aims, among others, to optimize the existing health resources and facilities in the country in various sectors and ensure the continuity of health services provided to the people. In collaboration with the Association of Private Hospitals Malaysia (APHM), the MOH has outsourced medical services, especially surgeries or procedures for non-COVID-19 patients delayed because of the outbreak. This outsourcing situation would open people's minds to the importance of MHI in providing coverage of medical treatment.

Research framework

This research framework was based on demand theory. Demand theory describes how changes in the quantity of a good or service demanded by consumers affect its price in the market. The theory states that the higher the price of a product is, all else equal, the less of it will be demanded, inferring a downward sloping demand curve (Gong, 2021). The rule of supply and demand has highlighted that the higher the price of a commodity, the fewer individuals who want it. This is because the chances of purchasing the item will be greater. Aside from the product's pricing, various factors might influence the demand for a product or service. The utility of goods or services and the ability to pay for them are two elements that drive demand (Corporate Finance Institute, 2015-2021).

Several factors can influence the demand for health insurance. The purchasing power of a household was defined by its income level. The bigger the number of factors influencing the purchase of health insurance, the higher the income level (Wilfred, 2020). To this research, the framework was developed to identify the impact of monetary, benefits and concerns over rising medical costs on customers' purchase intention.

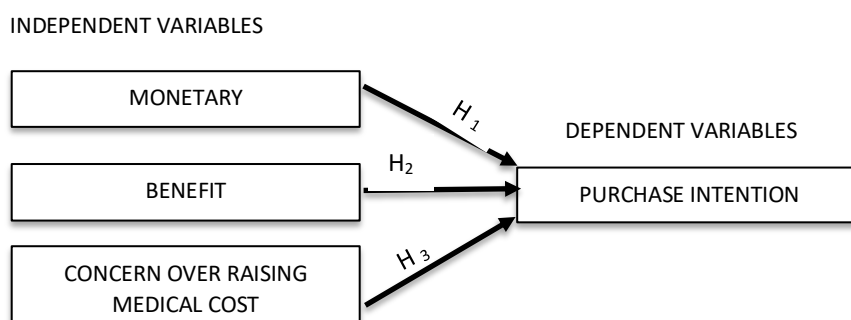

Figure 1: Research Framework of the Study

A few hypotheses have been developed for the research as follows:

- H₁ There is a significant impact of monetary on purchase intention of MHI during Covid 19 Pandemic.
 H₂ There is a significant impact of benefit on purchase intention of MHI during Covid 19 Pandemic
 H₃ There is a significant impact of concern over rising medical cost on purchase intention of MHI during COVID19 Pandemic.

RESEARCH METHODOLOGY

Data collection

This study was categorized as survey research as it involved handing out questionnaires to respondents. Questionnaires are important for the data collection tool (Malhotra, N.T. and Birks, D.F., 1999). A questionnaire is relevant because they produce an effective and efficient way of gathering data within a short period. Therefore, a self-administered questionnaire is an instrument for this study.

The total sample size of 384 respondents was randomly selected from the Klang Valley area, Malaysia. Based on (John T. Roscoe. Holt, 1975), the rules of thumb for appropriate research are that the sample sizes must be larger than 30 and less than 500. Therefore, the convenience sampling technique was chosen to handpick the sample units.

The questionnaire was adapted from Sarwar and Qureshi (2013). The questionnaires were divided into three sections: Section A, Section B, and C. Part A contained questions regarding the general demographics of the respondents. Part B dan C consisted of 5 points Likert scale to determine dependent and independent variables.

Data analysis

To find out whether the variables are related to consumers' purchase intention, the researchers used Statistical Package for Social Sciences (SPSS) Version 26.

Reliability analysis

Table 1 display the result of reliability analysis of the study. Uma Sekaran and Roger Bougie, (2009) stated that if the reliability coefficients measured by Cronbach Alpha for each set of items is 0.8 and above, therefore it will be considered as 'good', whereas if it is 0.7, it will be considered as 'acceptable' and if it less than 0.6 its will be considered as 'poor'. Therefore, based on table 1, only Benefit (B) variable is 0.8 above while Purchase Intention (PI), Monetary (M) and Concern (C) are 0.7 above.

Table 1: Reliability Analysis

Variables	Cronbach'sAlpha	Number of Items
-----------	-----------------	-----------------

Dependent Variable:		
Purchase Intention (PI)	0.743	5
Independent Variables:		
Monetary (M)	0.747	5
Benefit (B)	0.888	5
Concern (C)	0.735	5

RESULTS AND DISCUSSION

Table 2 shows demographic profiles of respondents, which were divided into gender, marital status, occupation, education and age.

Table 2: Demographic of Respondents

Demographic factors	Description	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	204	53.1
	Female	180	46.9
Marital Status	Single	207	53.9
	Married	17	4.1
Occupation	Employed	143	37.2
	Self-employed	67	17.4
	Retired	28	7.3
	Unemployed	31	8.1
	Student	115	30.0
Education	SPM	46	12.0
	Diploma	142	37.0
	Degree	137	35.7
	Master	47	12.2
	PHD	12	3.1
Age	Below 25	163	42.2
	26-35	102	26.6
	36-45	50	13.0
	45 and above	69	18.0

Pearson correlation analysis

Table 3 displays the correlations between independent variables, including monetary, benefit of Medical & Health Insurance (MHI) and concern over medical cost with a dependent variable, consumers' purchase intention. Independent variables have a positive linear correlation to the dependent variable at a significant level P-value less than 0.01. There is a correlation between monetary and consumers' purchase intention. This is because the P-value is equal to 0.000. Moreover, the correlation coefficient value is 0.636, which falls for the coefficient range of $-\pm 0.519$ to ± 0.636 . This indicates that monetary and consumers' purchase intention has a positive correlation.

Table 3: Pearson Correlation

		MEAN PI	MEAN M	MEAN B	MEAN C
MEAN PI (Purchase Intention)	Pearson Correlation	1			
	Sig. (2-tailed)				
	N	384			
MEAN M (Monetary)	Pearson Correlation	.636**	1		
	Sig. (2-tailed)	.000			

	N	384	384		
MEAN B (Benefit)	Pearson Correlation	.553**	.519**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		
	N	384	384	384	
MEAN C (Concern)	Pearson Correlation	.558**	.542**	.642**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	
	N	384	384	384	384

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

There is a correlation between benefit of Medical & Health Insurance (MHI) and consumers' purchase intention. This is because the P-value is equal to 0.000. The correlation coefficient value is 0.553 and under the coefficient range of $-\pm 0.519$ to ± 0.642 . This indicates a positive correlation between benefit MHI and consumers' purchase intention.

There is a correlation between concern over medical cost and consumers' purchase intention. Due to the P-value is 0.000, the correlation coefficient value is 0.558, and it is between the coefficient ranges of $-\pm 0.542$ to ± 0.642 . Overall, there is a positive correlation between the concern and consumers' purchase intention.

Regression analysis

According to Uma Sekaran and Roger Bougie (2009), the basic idea of multiple regression analysis is similar to simple regression analysis. Only in this case, it happens when the independent variable is more than one and is used to explain variance in the dependent variable.

Table 4: Regression Analysis

Model	Unstandardized B	Coefficient Std Error	Standardized Coefficient Beta	t	Sig
Constant	1.045	0.163	6.399	.000	
MEAN M	0.380	0.041	0.421	9.335	0.000
MEAN B	0.179	0.043	0.208	4.199	0.000
MEAN C	0.196	0.050	0.196	3.902	0.000
$R^2 = 0.492$	Adjusted $R^2 = 0.488$		F value = 122.718		$Sig F = 0.000$

Results from Table 4 point out that the R-Value is 0.701, R Square is 0.492, and adjusted R Square is 0.488. The R Square displays that 49.2 per cent of the consumers' purchase intention can be explained by the monetary, benefit of MHI and concern over medical cost. Three variables, namely monetary ($\beta=0.421$), benefit ($\beta=0.208$) and concern ($\beta=0.196$), showed significant impact on customer intention to purchase medical & health insurance during the Covid-19 pandemic whereby it indicated that the significant p-value of each connection was less than 0.05. Therefore, hypothesis H_1 , H_2 and H_3 are accepted.

Table 5: Review of the Hypotheses Finding

No	Hypotheses	Finding
H ₁	There is a significant impact of monetary on purchase intention of MHI during Pandemic Covid-19	Accepted
H ₂	There is a significant impact of benefit of Medical & Health Insurance purchase intention of MHI during Pandemic Covid-19	Accepted
H ₃	There is a significant impact of concern over medical cost towards purchase intention of MHI during Pandemic Covid-19	Accepted

Based on the result of this study, all three variables have positively correlated and significantly impacted customers' purchase intention on MHI during the Covid-19 pandemic. Table 5 shows that all hypotheses are accepted.

There is a significant impact of monetary on purchase intention of MHI during the pandemic of COVID 19. Esau (2015) found that when the pricing is established correctly and corresponds to the customer's income, the consumer will purchase the insurance product. Jayaraman et al. (2017) and Rizwan et al. (2016) also found that income has a positive impact on the purchase intention of the insurance policy. As insurance requires the payment of premiums either yearly, quarterly or monthly, it is expected that the consumers need to have a good monetary status to purchase MHI.

The benefit of MHI has a significant impact on the purchase intention of MHI during the pandemic of COVID-19. Esau did the previous research (2015), Sarwar and Qureshi (2013) also found that insurance products significantly affect consumers' purchase intention. When an insurance company can create a product that meets consumers' requirements and needs, the product will cause the customer to make a purchase.

There is a significant impact of concern over medical costs towards customers' purchase intention during the pandemic of COVID -19. The increasing medical expenditures cause fear in consumers, especially when COVID-19 struck the world in 2020. However, according to Wilfred (2020), consumers may be aware of the significance of obtaining insurance, but they refuse to do so because they believe the government will supply them with the necessary health care and facilities when they are needed.

In conclusion, the monetary, benefits of MHI and concern over medical costs influence the consumers to purchase MHI. As healthcare costs continue to rise year after year, consumers must consider purchasing insurance that will cover future medical expenses.

SUGGESTION AND RECOMMENDATION

Future research may consider other factors that may influence the purchase intention of MHI. The pandemic of COVID-19 has been affecting us for about two years, and it is to be declared endemic. Future research could investigate the aspects that may influence customers buying intentions following the COVID-19 endemic.

Insurance companies should additionally promote MHI to improve consumer understanding of the benefits and significance of MHI. This is because consumers' intents to acquire MHI are impacted by their awareness and understanding of the benefits of MHI.

REFERENCES

- (NIH), I. f. (2019). *National Health and Morbidity Survey (NHMS) 2019 -18-3084-44207*. Malaysia: Ministry of Health Malaysia ISBN 978-983-99320-6-5. (2015-2021). Retrieved from Corporate Finance Institute: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/demand-theory/>
- Enkhjargal Chimedtseren, M. S. (2016). Service Quality Factors Affecting Purchase Intention in Life Insurance Products. *Journal of Insurance and Financial management, Vol.1, Issue 1, 1-12*.
- Gong, J. (2021). Demand and supply analysis. *Journal of Business and Financial Affairs, Volume 10:6*.
- Institute, C. F. (2015 - 2021). *Demand Theory*. Retrieved from Corporate Finance Institute: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/demand-theory/>
- John T. Roscoe. Holt, R. a. (1975). *Fundamental research statistics for the behavioral sciences*.
- Josh Bivens, B. Z. (2020). *Health Insurance and COVID-19 shock*. Washington, DC: Economy Policy Institute.
- Kerjasama KKM dengan sektor kesihatan swasta bagi menangani Pandemik COVID-19*
Retrieved from <https://covid-19.moh.gov.my/semasa-kkm/112020/kerjasama-kkm-dengan-sektor-kesihatan-swasta-bagi-menangani-pandemik-covid-19>
- Malaysia National Health Accounts Section, P. D. (2021). *Health Expenditure Report 1997-2019*. Putrajaya, Malaysia: Ministry of health.
- Malhotra, N.T. and Birks, D.F. (1999). *Marketing Research: An Applied Approach, FT*. London: Prentice-Hall.
- Medical and Health Insurance. Retrieved from <https://piam.org.my/medical-and-health-insurance/>
- Mehmet Yorulmaz, N. N. (2019). *Malaysia Health System Review: Overviews and opinions*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/627351>.
- PIAM, L. M. (n.d.). Understanding Health Insurance/Takaful. *Consumer Education Series*.
- Quek, D. K. (2009). The Malaysian Health Care System: A review. *Workshop on Health System Transition*. Kuala Lumpur.
- Rizwan, M. A. (2016). Consumer buying intention towards health insurance: Empirical evidence from the United Arab Emirates (UAE). *Gulf-Pacific Journal of Business Administration, Vol. 1, No. 2, pp. 109-125, 109-125*.
- Safurah Jaafar, K. M. (2013). *Malaysia Health Review (Health System in Transition, Vol 3 No,1)*. World Health Organization 2012.
- Sarwar A, Q. H. (2013). Awareness and willingness to buy private health insurance and a look into its future prospects in Pakistan. *European Journal of Business and Social Sciences, Vol.2, No.1, 69-81*.

Understanding Medical and Health Insurance/Takaful. Retrieved from <https://www.liam.org.my/pdf/consumer/MHITedu.articles.Part%201.pdf>

Wilfred, V. (2020). Factors influencing the purchase intention of health insurance in Kota Kinabalu Sabah. *Malaysian Journal of Business and Economics*, 99-121.

Xiocang Xu, L. Z. (2020). Does COVID-19 have an impact on the purchase intention of commercial long term care insurance among the elderly in China? *Healthcare*, 8,126.

AUGMENTED REALITY LEARNING EXPERIENCE OF HAND GESTURE DEVICE FOR MUTE AND DEAF CHILDREN

Bayan S.N.F. Manan

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malezya, sitinoorfarrahien@gmail.com

Dr. W.R.W. Omar

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malezya, rosemegah@gmail.com

Dr. Z. Mohamad

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malezya, zunuwanas@yahoo.co.uk

ABSTRACT

Deaf and mute disorder not only occur among adults but also in kids among age 3 to 5 years old. Most of them having a problem in hearing. Hearing loss in children can be categorized into two types which are prelingual where it is occur before language is developed and post-lingual is occur after the language is developed. Sign language focuses to give a brief and comprehensive of the art in sign language linguistics. The existence of sign language enabled deaf and mute people make use of the spoken languages with their surroundings. It uses hand gesture with facial expression and body language to deliver certain meaning. Augmented Reality (AR) is a technology that gives real time integration of digital content with the information in real world. With Augmented Reality Learning Experience of Hand Gesture Device for Mute and Deaf Children is use as a teaching aid in order improving communication among deaf and mute children. It could display the 3D animation from the pattern of sign language and become an interactive learning device for mute and deaf children to learn sign language more interesting. As well enhances the perception of the real world. The objective of this project was to develop an AR system in mobile application based on sign language. When the camera is focused on a sign language pattern flashcard, the pattern of the hand gesture will be spotted by the application and an animated 3D of animals will be displayed in real-time. This project as well is to evaluate the usability of AR in learning hand gesture. The method used in this project is by using not only cognitive domain but also with a psychomotor. The result indicates that with the combination of image and movement is the best ways for the mute and deaf children to learn and understand the hand gesture better and more focus.

Keywords: Deaf and Mute, Augmented Reality, Sign Language.

INTRODUCTION

Muteness may result from two conditions which is first when the person with problem in the throat or vocal cords and cannot produce sounds such as physical muteness, and the deaf person who can make the sounds but not speak, as he cannot hear (Tin et al., 2017). Mute can also be due to genetics or drugs. Deafness can be from a mutation in a single gene or combination of mutations in different genes (Kaufman et al., 2010). Today in deaf community is referred as deaf and hard of hearing terms. The reason is because people who have critical of hearing loss are considered as deaf and those with mild or moderate hearing loss is known as hard of hearing. Hearing loss can be categorized into two type which is pre-lingual hearing loss and post lingual hearing loss. Pre-lingual hearing loss is occurring when before the language is develops. Mostly it happened in newborn among age that is below 5 years old (Mehrabian, 2017). While the post lingual is occur after the children has develops the language. In addition, the children with post lingual which is uses the multichannel cochlear implants, they will have better ability in speech compared to post lingual among adults. However, the children with pre lingual hearing loss would not receive the same advantages such as post lingual. This is because, they does not developed a proper auditory in memory (Tin et al., 2017). Therefore, it is very important to develop speech among the children when at the age between three to five years. If the hearing loss is occurred during this time the development in speech will be weak.

The existence of the sign language enables the community to communicate with their surroundings in other perspective. The common sign language that is used are America Sign Language (ASL) and British Sign Language (BSL). ASL is use to exhibits formal structuring at the same levels as spoken languages (the internal structure of lexical units and the grammatical scaffolding underlying sentences) (Ponzio, 2006). It is also a language that have a grammatical meaning in every gesture like alphabet (Bellugi & Klima, 2015). The BSL also has own the grammatical structure and syntax. It is widely used among the people in UK as their language (Woll & Lawson, 2005). Most of the differences in these signs are based on variation within the deaf communities of that area, which has led to an interesting evolution of sign language worldwide. Sign language has shown that it is one the basic language which is naturally developed in a visual mode (Kusters & Sahasrabudhe, 2018). visual role of images needs to be enhanced and used by teachers in the process learning, because the use of images is a cultural resource that involves all the field of knowledge and visual image can also be used as a tool in enhancing children to think (Lebedeff, 2020). To improve the learning and teaching of students with disabilities hearing, the need to use teaching aids such as photography, graphics, diagrams shows in Figure 1 are much needed to improve capabilities learning and also to motivate them towards positive learning (Alias et al., 2016).

Augmented reality (AR) gives an opportunity for the physically challenged to regulate and manage the information and acclimatize it easily to expand their interactions with the people around them, by bridging real and virtual objects in an environment, that runs interactively in real-time (Deb et al., 2018). AR uses a marker-based tracking technique to generate a 3D animated object. This tracking technique that interprets the computer to track the markers created and place the object 3D picture at the position it should be (Klopschitz et al., 2010). It analyses the connected components of the matrix code contained in the barcode-shaped markers and then

the information obtained from the matrix codes is used to estimate the position of the camera, so that the marker position could be tracked (Kalkofen et al., 2011). There is the potential that AR can promote the efficiency of education and training in academic and corporate surroundings by providing information at the right time and right place and offering rich content with computer-generated 3D image (van Berkel-van Hoof et al., 2016). AR can make educational environments more productive, pleasurable, and interactive as it can provide everyone with one's unique discovery path with rich content from computer-generated three-dimensional environments and models (Klopschitz et al., 2010).

METHODOLOGY

The AR system will appear a 3D image that is captured from flashcard of the sign language based on American Sign Language (ASL). The input is obtained from the image tracking that is produced by the Vuforia Engine and it is transferred to the mobile application platform. Difficulty of interaction that occur between the educator and student can be solved by using this 'Augmented Reality of Hand Gesture Device for Mute and Deaf Children'. For the data extraction, Unity3D and Vuforia software is used to operate the AR system application. The Vuforia Engine will detect and tracs the image by comparing extracted features from the camera image against a known target resource database. Once the Image Target is detected, Vuforia Engine will track the image and augment the content seamlessly using best in market image tracking technology. In addition, the sign language from A to I is apply to act as an image target. The Unity 3D is applied to display the 3D images when the sign language is detected. In this software also responsible to keep the component needed such skin color to make the image become more realistic.

Figure 1 shows the block diagram of the Augmented Reality (AR) system. It consists of camera which the Galaxy Tab will detect the image of the sign language at tracking process. In the controller process, it has a reaction force and deflection. And then the image will be modified to 3D appearance model in displaying AR view process.

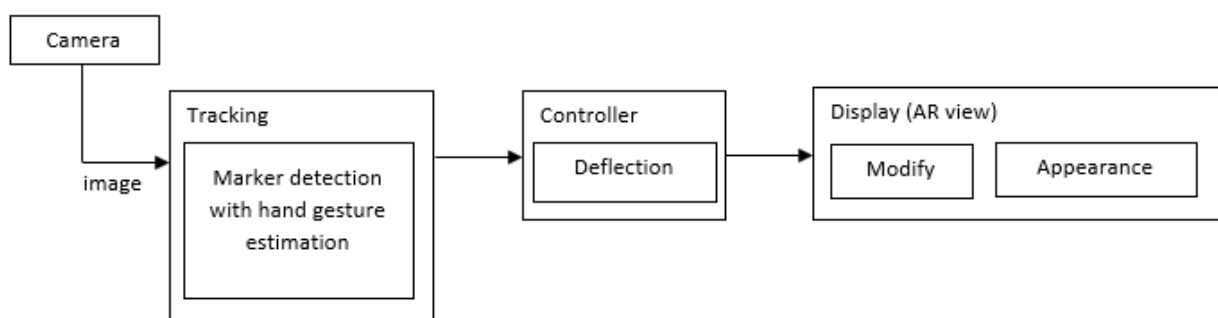

Figure 1. Block Diagram of Augmented Reality System

Software development

This project is used the Augmented Reality (AR) software to operates the AR system such as Unity3D and Vuforia Engine. The Unity3D software is implemented to display the 3D images by using the marker. The marker is used as flashcard to indicate the sign language pattern for beginner sign language.

In Unity3D software consists of several features offer for unity editor to execute the AR system such as GameObjects, Assets, Scene and Hierarchy as shown in Figure 2. The GameObject is the most important concept in the Unity editor. This is because that every object which inserted in this software is basic component before adding extra character. In addition, asset is applied to keeps the resources for game uses which is includes the 3D models, materials, textures, audio, scripts, fonts and others. Meanwhile, the scene can drag into the project assets and arrange them to make levels and game screens and the Hierarchy panel shows the contents of the current scene like a tree-like format. This feature is used to organize the scene and keeping them tidy.

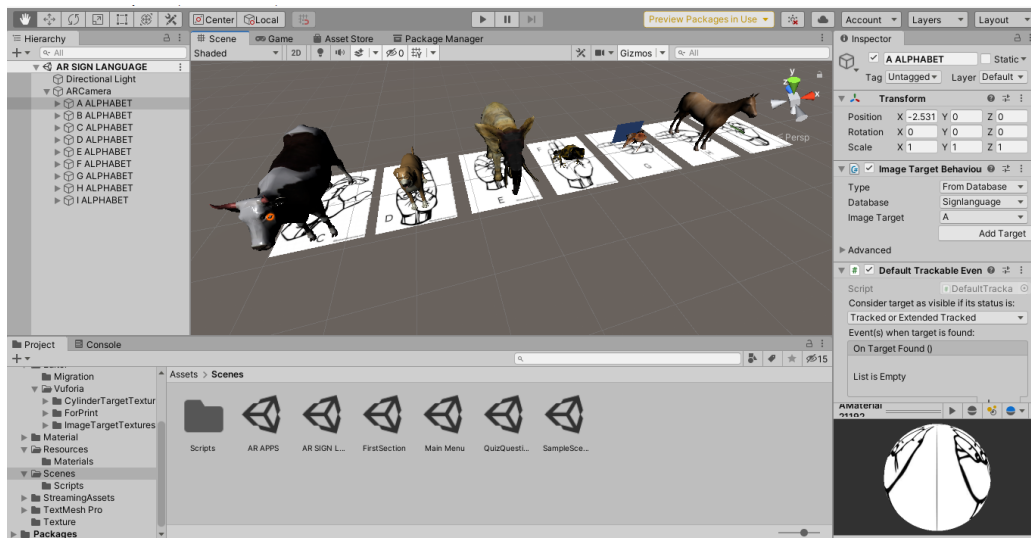

Figure 2 Feature of Unity3D to execute AR system

In Figure 3 shows the features that Vuforia Engine provides to detect and track the image target. Once the image target is detected, the Vuforia Engine will track and augment the content by using the best image target tracking technology. The sign language is applied to act as an image target. Every image target consists of rating of augmented is defined on how well the image is tracked and detected. The higher the augmentable rating of the image target, the stronger detection of tracking ability contains. If the image is 5 stars rating is shows that the image is easily tracked by the AR system.

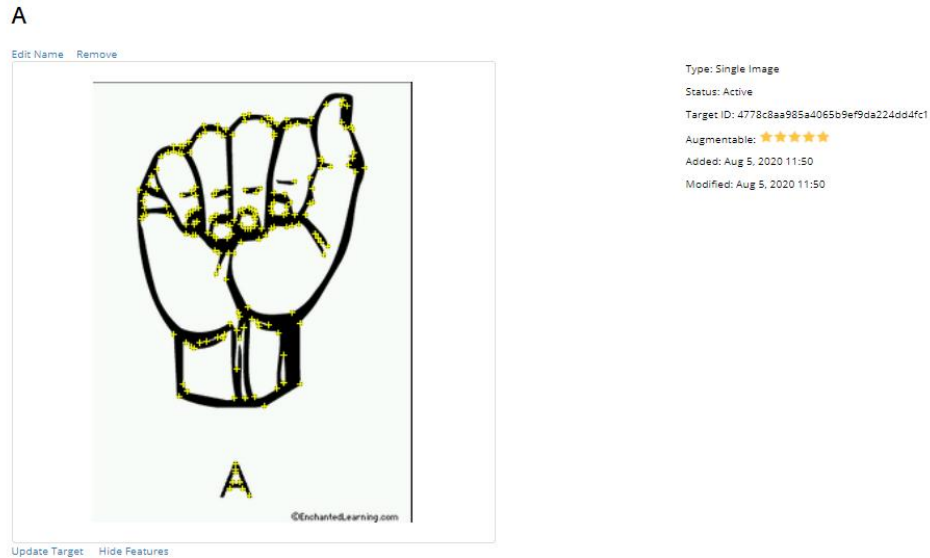

Figure 3 The features of the Vuforia Engine use to detect the image target

RESULTS AND DISCUSSION

In this section, measurement data analysis is focused on the usability of AR system in learning the sign language. The AR system for mobile application is created in the tablet to display the 3D images based on the sign language. In Figure 4, each of the sign language of alphabet A to I, indication to several names of animal that start with the related alphabet. The sign language is also used as a flashcard. Where the respondent needs to scan the flashcard until they have reach at the last alphabet. Then, they have been given random picture of the animals based on the image on the tablet. Lastly, the respondent is asked to perform the sign language pattern gesture by referring to the animal's picture. This step is repeated to measure the understanding of respondent in sign language by using the AR system. It is also the important steps that give a two-way learning, not only cognitive domain is occur but psychomotor as well.

Figure 4. 3D image of frog for sign language F

CONCLUSION

This project is developed to create an interactive Augmented Reality (AR) learning system of hand gesture for mute and deaf children as a learning tool. AR is a modern technology that can display the real 3D image of certain things. With the implementation of the Augmented Reality system can motivate the children in learning experience of the sign language become more interesting. This is because, the children are attracted to learn new things especially for beginner learner who wants to learn the sign language. In addition, the mobile application of AR which based on sign language is developed. The sign language consists of alphabet from A to I. Other than that, animal animation is used as indicator for each alphabet. Every alphabet of the animal's name represents the sign language. The reason this application is created because the conventional method to learn the sign language is not effective and interesting. To solve this problem, the mobile application is developed. The device could help deaf and mute children to learn the sign language more interesting compared to traditional method. Finally, all the sign language from alphabet A to I is tested by the children and with the uses of the interactive Augmented Reality learning technology can bring more focus and joy for the children.

REFERENCES

- Alias, A., Sharif, N., Baharuddin, N., Hamzah, M., & Zahari, F. (2016). Exploring the effects of teaching and learning using visual images among hearing impaired children. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 32(1), 145–162.
- Bellugi, U., & Klima, E. S. (2015). Sign Language. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition*. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.52018-2>
- Deb, S., Suraksha, & Bhattacharya, P. (2018). Augmented Sign Language Modeling(ASLM) with interaction design on smartphone - An assistive learning and communication tool for inclusive classroom. *Procedia Computer Science*. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.12.064>
- Kalkofen, D., Sandor, C., White, S., & Schmalstieg, D. (2011). Visualization Techniques for Augmented Reality. In *Handbook of Augmented Reality*. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0064-6_3
- Kaufman, L., Ayub, M., & Vincent, J. B. (2010). The genetic basis of non-syndromic intellectual disability: A review. In *Journal of Neurodevelopmental Disorders*. <https://doi.org/10.1007/s11689-010-9055-2>
- Klopschitz, M., Schall, G., Schmalstieg, D., & Reitmayr, G. (2010). Visual tracking for augmented reality. *2010 International Conference on Indoor Positioning and Indoor Navigation, IPIN 2010 - Conference Proceedings*. <https://doi.org/10.1109/IPIN.2010.5648274>
- Kusters, A., & Sahasrabudhe, S. (2018). Language ideologies on the difference between gesture and sign. *Language and Communication*. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2018.01.008>

Lebedeff, T. B. (2020). The Value of Visual Literacy Practices in the Education of Deaf Students: The Experience of Deaf Teachers. In *Refocusing the Vision, the Viewer and Viewing Through an Interdisciplinary Lens* (pp. 79–87). BRILL. https://doi.org/10.1163/9781848880221_010

Mehrabian, A. (2017). Nonverbal communication. In *Nonverbal Communication*. <https://doi.org/10.4324/9781351308724>

Ponzio, A. (2006). Body Language. In *Encyclopedia of Language & Linguistics*. <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/01397-3>

Tin, W., Lin, Z., Swe, -, & Mya, N. K. (2017). Deaf mute or Deaf. *Asian Journal of Medical and Biological Research*. <https://doi.org/10.3329/ajmbr.v3i1.32031>

van Berkel-van Hoof, L., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2016). Benefits of augmentative signs in word learning: Evidence from children who are deaf/hard of hearing and children with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2016.09.015>

Woll, B., & Lawson, L. (2005). British sign language. In *Language, Communication and Education*. <https://doi.org/10.4324/9780203975107-9>

FACTORS INFLUENCING THE UPTAKE OF MEDICAL AND HEALTH INSURANCE AFTER COVID-19 AMONG HIGHER EDUCATORS IN SHAH ALAM, SELANGOR

Rohayah Adiman

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, rohayaa@psa.edu.my

Aziam Mustafa

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, aziammustafa@gmail.com

Siti Khadijah Yusof

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, skhadijah_75@yahoo.co.uk

Nor laila Hassan

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Persiaran Usahawan Seksyen U1, 40150, Shah Alam, Malaysia, Selangor, norlaila@psa.edu.my

ABSTRACT

COVID-19, which became a global healthcare crisis in a century, recorded the sharpest decline in income in Malaysia for the year 2020 for most industry including insurance, due to the impact of the pandemic and the Movement Control Order (MCO). However, in the insurance industry, due to the increased awareness and realization of most people regarding the importance of having healthcare protection, in the first six months of 2020, the income premiums for medical and health insurance recorded an increase by 3%. Recognizing the demand for this type of policy become increase due to the pandemic along with medical treatment costs was increasing day by day, especially in the private sector of health care, this study was conducted aiming to examine whether awareness, education, and economics factor will influence the uptake of Medical and Health Insurance after COVID-19 among higher educators in Shah Alam, Selangor. Descriptive statistics and questionnaires were conducted for this research, and 317 questionnaires were distributed randomly to the targeted respondents from three (3) higher institutions in Shah Alam. The findings revealed that only awareness and economic factors has significant impact on the uptake of Medical and Health Insurance. Awareness is the most vital factor influencing the uptake of Medical and Health Insurance compared to economic factors and education. Outbreaks of Covid-19 affirm that the demand of MHI increase and the higher educators aware the importance of this kind of policy.

Keywords: Medical & Health Insurance, Covid 19, Awareness, Education, Economics factor

INTRODUCTION

Covid-19 which spread rapidly around the world including Malaysia had given a detrimental effect on the economy and health system of the country, which has a population of 32 million people (Tan et al., 2021). Over the years, the demand and consciousness of Malaysian towards Medical and Health Insurance (MHI) being increased, even though covid-19 impacted the Malaysian individuals, society, business and the wider economy across the globe though. In 2019 yearly insurance measurements, Malaysia's insurance industry recorded its sharpest decline in the first half-year 2020 due to the impact of the pandemic and the Movement Control Order (MCO). Premiums written reduced by 3.6% in general insurance for the first six months in 2020. However, Medical and Health Insurance, benefitting from the increase awareness was among the few winners in the first six months 2020 with premiums up by 3% (Partner, 2021) .

Even though the insurance sector has risen sharply in Malaysia, the number of health and life insurance still consider low based on penetration rate. Zhe (2020), asserted that the country's penetration rate was about 54% last year still far from 75% target set by previous government. Blum & Long (2016) on National Health and Morbidity Survey (NHMS) 2019 reported the number of population being covered by MHI for the year 2019 were only 22% and 67.1% who are admitted in private hospital were from T20 population and the lowest population admitted in private hospital were B40 population with 4.7%.

Most empirical study found that factors that influencing customer purchasing towards MHI were attitude and perceived benefits, hence became the main factors (Choon et al., 2014). Besides that, customer intention also can be influencing by risk adverse decision maker always plan what is the risk that may cause their income or losing their wealth due to some unexpected events such as illness, hospitalization and more. As such, they buy a lot health and life insurance in order to minimize the risk that had been expected (Vijay & Krishnaveni, 2018). Furthermore, socioeconomic factors associated with factor influencing purchasing private health insurances are income, education, job status, job sector, ethnicity, states and lifestyles. Compared to the omitted group, individuals with income between RM1,000 and RM 1,999, individuals with a lower level of income (RM 400–RM 699, RM 700–RM 999 and middle income from RM 2,000–RM 3,000) are less likely to purchase private health insurance. Furthermore, compared to individuals with secondary education, individuals with tertiary education are also less likely to buy private health insurance. This is most likely the case because highly educated individuals have access to generous health subsidies from their employer (Kefeli & Jones, 2012). Indicate the issue, this study were conducted to examine whether awareness, education, and economics factor will influence the uptake of Medical and Health Insurance after COVID-19 among higher educators in Shah Alam, Selangor.

LITERATURE REVIEW

Medical and health Insurance in Malaysia

Medical and Health insurance (MHI) products have been accessible in Malaysia since the 1970s. Be that as it may, in those days, the vast majority depended vigorously on government's general clinics, which give social insurance at a significantly less expensive cost. Henceforth, right now numerous nations including Malaysia, has opened

the wellbeing administration to the private part. This circumstance happened, because of the ascending of populace and expanding way of life which driven huge development inside the worldwide social insurance benefit division, as purchasers requested better therapeutic care to help their enhancing ways of life (Zarei et al., 2015).

Historically, the demand for MHI in Malaysia surged in mid-1990 after the introduction of personal income tax relief for the purchase of MHI policies in 1996 and following policy relaxation to allow life insurers to sell standalone MHI policies in 1997 (Bank Negara, 2005). Over the years, Bank Negara Malaysia (2016) affirm that the positive growth occurred in the motor, fire and medical businesses where this three become largest contributors to gross premiums and contributions. Medical business grew by 6.4% (2016: 20.2%). Excluding reinsurance and re-takaful, direct medical business growth was stable at 7.3% (2016: 7.8%), supported by higher demand for group medical cover and higher average premiums and contributions (Bank Negara Malaysia (BNM), 2016).

The Contribution of MHI to Malaysia Gross Premium Income (GDP) continuously even when COVID-19 crisis occurred and significantly impact an individuals, society, business and the wider economy across the globe though. Traditionally, most researchers focused on the relationship between buyer and providers in making care decisions or how to improve buyer efforts to manage their own care (Bombard et al., 2018). Align with this, it is important to know from the customers, the factors that drive the intention and or continuance to purchase health insurance policy. Towards this, an attempt is made in the present article to determine the influencing predictors of purchase intention of higher educators towards health insurance policy in a situation of Covid-19.

Research Framework

The study using the management theory of stimulus–response (Bagozzi, 1986) as a base for conceptualization and covers three independent variables as namely awareness of Health Insurance products, education and economic factors and one dependent variable namely the uptake or purchase intention of Health Insurance policy. The measurements scale for the identified variables are borrowed from the extensive literature review. The proposed conceptual research framework is displayed in Figure 1.

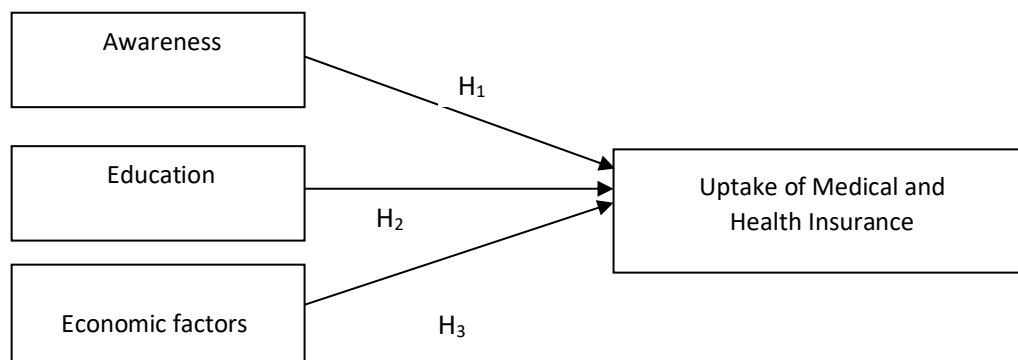

Figure 1 Factors effecting uptake of Medical and Health Insurance

Awareness

Awareness define as a situation where respondent has the relevant and correct information on registration procedures, premiums and benefits of insurance and also aware about the importance of Medical and Health Insurance (Choon et al., 2014). According to (Guan & Yusuf, 2020) the awareness among Malaysian regarding insurance are still low especially in rural due to the situation that all healthcare cost in Malaysia funded by the government through public Hospital. Wolfe et al., (2004) have suggested that by increasing the awareness of customer it will promote more people to go for the purchase of health insurance policy. Hence, the study hypothesized that:

H₁: There is a significant influence between awareness factor and the uptake of Medical and Health Insurance.

Education

Education is an important link to health and its determinants including health behaviors, use of preventive services and general attitudes to risks. Dennis (2019) asserted that, consumers with documented low-to-moderate levels of health insurance literacy are challenged in making health insurance purchases due to little knowledge and understanding of universal health care. Align with this finding Choon et al., (2014) affirm education can be direct influence on the knowledge of insurance. Amount of education is commonly positively correlated with knowledge whereas higher level of knowledge and education has the higher probability of purchasing private insurance. This is because they have lower costs of information to make decision in purchasing insurance between the complex plans offered by private insurance. According to Ndung'u (2015), education is important in shaping future occupational opportunities and earning potential by providing knowledge and life skills that allow better-educated persons access to information and resources to promote their health. Education is measured by the duration of schooling is correlated with good health through better lifestyles and providing consumers with basis for evaluating they are their dependents require treatment. Accordingly, the study hypothesizes that:

H₂: There is a significant relationship between the educational factor and the uptake of Medical and Health Insurance.

Economic Factors

Many research studies have stated that economic factors have an effect on the purchase intentions (Dong et al., 2003; Lofgren et al., 2008; Zhang et al., 2006). Carson et al., (2009) claimed that

Economic factors such as level of income, level of premiums and employment have an impact on the purchase decision of insurance policy. Choon et al., (2014) found that the demand of purchasing health and life insurances are mostly affected by the employee's salary. There are two types of employees, one is blue collar and the other one is white collar. Normally, white collar employees will have the higher salary compare to the blue collar employees and hence they will have more intention to purchase health and life insurance compare with the blue

collar. Educated persons have higher purchase power on health insurance(Yunus et al., 2021). The challenge however is in setting levels of premiums that are affordable to the vulnerable populations. In addition, in most of the studies on health insurance, the researchers find that the uptake of health Insurance is influenced by the changes in employment status, the size of the employing entity, the type of employer and the macro-economic environment (Stroe & Iliescu, 2013). Accordingly, the study hypothesizes that:

H₃: There is a significant influence between the economic factors and the uptake of Medical and Health Insurance.

METHOD

Data Collection

317 samples (Male = 131, Female = 186) were acquired through cluster sampling from three higher institution: Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Universiti Teknologi Mara (Uitm) and Management and Science University (MSU). Questionnaires were distributed through Google form known as the online survey or online questionnaire. Online survey method approach or in other words, online questionnaires by using Google form are chosen for this research because it is the most appropriate method in this time of COVID-19 with social distancing, no physical touch and it is of low-cost price. Using this online questionnaire, were easier for respondents to complete the scaling and ranking given. The questionnaires have closed ended. The researcher conducts analysis on data from the sample clusters. In this research the number of subset from the population is 317 targeted respondents based on Krejcie and Morgan (1970) table. The population was divided into three clusters that are lecturers at Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA), Management Science and University (MSU) and Universiti Teknologi Mara (UiTM). Thus, the responses from this three clusters are used to analyze the conclusion of this research.

Data Analysis

Data was analysed with the utility of Statistical Package for Social Sciences (SPSS). The analyses data presented in frequency distribution tables to study the three variables which is level of awareness, education factors and level of economic factors that influence on uptake of Medical and Health Insurance.

RESULTS AND DISCUSSION

General Questions

Out of 317, the male respondents were (41.3%) compared to female (58.7%). Based on Table 1, a majority (49.7%) of the respondents were in the age group (41-45 years old). In term of races, majority of the respondents were Malay (60.6%), followed by Chinese and Indian 17% (20.0%) and (4.0%) for other races. Most of respondent

were married (78.5%) and (21.5%) are single. Size of household of the respondents involved in the survey indicated that (53.9%) were 3-5, followed by 6-8 with (23.0%). While (19.2%) were 1-2 size of household and the least is 9 and above which amounted (3.8%).

Table 1 Respondents' Demographic Profile (n = 317)

Respondents' Profile		Frequency	Percentage
Gender	Male	131	41.3
	Female	186	58.7
Race	Malay	192	60.6
	Chinese	54	17.0
	Indian	54	17.0
	Others	17	5.4
Marital status	Married	249	78.5
	Single	68	21.5
Size of Household	1-2	61	19.2
	3-5	170	53.9
	6-8	73	23.0
	9 and above	12	3.8

Table 2 shows that the correlation between independent variables which includes awareness, education and economic factors with a dependent variable which is the uptake of Medical and Health Insurance. Independent variables have a positive linear relationship to the dependent variable at a significant level of 0.01.

Table 2 Pearson Correlation Analysis

	AWARENESS	EDUCATION	ECONOMIC FACTORS	UPTAKE MEDICAL
AWARENESS	1			
EDUCATION	0.657**	1		
ECONOMIC FACTORS	0.605**	0.689**	1	
UPTAKE MEDICAL	0.507**	0.449**	0.467**	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

There is a significant relationship between awareness, education, economics factors and the uptake of Medical and Health Insurance. This is because of the p-value equal to 0.000 and less than alpha value 0.01. Moreover the value of the correlation coefficient, which are 0.507, 0.449 and 0.467 fall under the coefficient range of " ± 0.41 to ± 0.70 ". This indicates that awareness, education, economics factors independent variables have a moderate correlation with the dependent variable "uptake of Medical and Health Insurance".

Table 3 above presented the significant value is at 0.000 ($p < 0.01$). Therefore, the null hypothesis is rejected and the alternative hypothesis is accepted. The three (3) independent variables are significantly contributing to the

Uptake of Medical and Health Insurance. Based on the t statistic for all the independent variable, it has indicated that awareness has significant relationship due to moderate significant level ($p < 0.005$). Therefore, hypothesis H_2 rejected, while hypothesis H_1 and H_3 are accepted and displayed in Table 3. This is inline/in contrast with the study conducted by.....

Table 3 Multiple Regression Analysis

Model	Unstandardized B	Coefficient Std Error	Standardized Coefficient Beta	t	Sig.
(constant)	1.649	0.235		7.033	0.000
MEANAWARENESS	0.334	0.069	0.318	4.874	0.000
MEANEDUCATION	0.100	0.074	0.097	1.359	0.175
MEANECONOMIC	0.206	0.067	0.207	3.056	0.002
R2 = 0.302 Adjusted R2 = 0.295 F Value = 45.128 Sig F = 0.000					

Dependent Variable: MEANUPTAKEMEDICAL (Uptake of Medical and Health Insurance)

Predictors: (Constant), MEANECONOMIC (Economic factors),

MEANAWARENESS (Awareness), MEANEDUCATION (Education)

Kena ada table hypothesis kat sini.....

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATION

The research identifies key factors that influence the uptake of MHI policy. From the three variables only awareness and economic factors has significant relationship. Outbreaks of Covid-19 affirm that the demand of MHI increase and the higher educators aware the importance of this kind of policy. However, unlike life insurance, MHI policy is a short time investment and therefore factors such as, education are not found to be significant on the uptake of health insurance policy. The customers take the purchase decision on their own and they are not influenced by income, size of household, family members, friends, relatives and colleagues. Higher educators express their concerns on the high premium of the health insurance and no returns they receive at the end if they are not hospitalized during the stipulated time of the policy. In order to sustain health insurance business especially for higher educators insurance companies may need to think developing a suitable policy for this group of customers. The health insurance agencies may focus on new product innovation like micro-insurance or pro-active loss control services and analytical decision-making techniques to make more effective marketing. Further, they have to expand their product segment by widening their capabilities such as understanding customer needs and wants, broadening product portfolio, capital, diverse talents, and more interesting products to attract customers especially during Covid-19 outbreak hit Malaysia.

REFERENCES

- Bank Negara. (2005). *Developments in the medical and health insurance sector*. 57–62.
- Bank Negara Malaysia (BNM). (2016). Insurance and Takaful Sector. *BNM Financial Stability and Payment Systems Report 2016*, 1(July 2011), 1–2. <http://www.takaful.bh/default.asp?action=article&id=77&menuid=sub4>
- Blum, A. F., & Long, R. T. (2016). *Key Findings* (Vol. 20). https://doi.org/10.1007/978-1-4939-6556-4_7
- Bombard, Y., Baker, G. R., Orlando, E., Fancott, C., Bhatia, P., Casalino, S., Onate, K., Denis, J. L., & Pomey, M. P. (2018). Engaging patients to improve quality of care: A systematic review. *Implementation Science*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/s13012-018-0784-z>
- Choon, T., Yee, T., Theng, G., & Jun, B. (2014). The Determinants on Health and Life Insurance Demand among Malaysian 2014. *The Determinants on Health and Life Insurance Demand Among Malaysian 2014, August*, 1–101.
- Dennis, N. (2019). *Factors Influencing Health Insurance Uptake In Nyeri County. November*, 1–51.
- Guan, L. P., & Yusuf, D. H. M. (2020). Factors Influencing Customer Purchase Intention Towards Insurance Products. *International Journal of Business and Management*, 4(5), 70–79. <https://doi.org/10.26666/rmp.ijbm.2020.5.9>
- Kefeli, Z., & Jones, G. (2012). Moral hazard and the impact of private health insurance on the utilisation of health care in Malaysia. *Jurnal Ekonomi Malaysia*, 46(2), 159–175.
- Ndung'u, T. (2015). Factors Influencing Uptake of National Health Insurance in the Informal Sector: A Case of Ithanga Division in Murang'a County, Kenya. *Journal of International Business Studies*, 1(3), 25–30.
- Partner, E. (2021). *Malaysian Insurance Highlights 2020*. www.faberconsulting.ch
- Stroe, M. A., & Iliescu, M. (2013). Attitudes and Perception in Consumer's Insurance Decision. *Global Economic Observer*, 1(2), 112–120.
- Structures, M. B. (1986). Attitude formation under the theory of reasoned action and a purposeful behaviour reformulation. *British Journal of Social Psychology*, 25(2), 95–107.
- Tan, C. S., Lokman, S., Rao, Y., Kok, S. H., & Ming, L. C. (2021). Public and private sectors collective response to combat COVID-19 in Malaysia. *Journal of Pharmaceutical Policy and Practice*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/s40545-021-00322-x>
- Vijay, A., & Krishnaveni, V. (2018). A study on policyholders' satisfaction of health insurance with special reference to Ernakulam District, Kerala. *International Journal of Engineering and Technology(UAE)*, 7(3), 160–163. <https://doi.org/10.14419/ijet.v7i3.6.14961>
- Yunus, S. Z. S. A., Puteh, S. E. W., Ali, A. M., & Daud, F. (2021). The Covid Impact to Public Healthcare Utilization Among Urban Low-Income Subsidized Community in Klang Valley Malaysia. *Health Services Research and Managerial Epidemiology*, 8, 1–9. <https://doi.org/10.1177/23333928211002407>

Zarei, E., Daneshkohan, A., Pouragha, B., Marzban, S., & Arab, M. (2015). An Empirical Study of the Impact of Service Quality on Patient Satisfaction in Private Hospitals, Iran. *Global Journal of Health Science*, 7(1). <https://doi.org/10.5539/gjhs.v7n1p1>

Zhe, K. S. K. (2020). Insurance: Medical insurance premiums rising at an unsustainable rate, says LIAM. *Theedgemarkets.Com*, 1–13. <https://www.theedgemarkets.com/article/insurance-medical-insurance-premiums-rising-unsustainable-rate-says-liam>

**THE APPLICATION OF INTEGRATED SYSTEM AND ANTENNA DESIGNS IN PINEAPPLES
FERTIGATION AT SULTAN SALAHUDDIN ABDUL AZIZ SHAH POLYTECHNIC'S, SMART FARM**

Lecturer Muhamad Hashim Ahmad

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, mhashim4225@gmail.com

Lecturer Ir. Dr. Ts. Ahmad Azlan Ab Aziz

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, drazlan@psa.edu.my

Lecturer Zaharatul Akmar Zainuddin

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, serikandijannah@gmail.com

Lecturer Datin Seri Dr. Zainah Othman

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, ozainah@psa.edu.my

Lecturer Dr. Noordini Abdullah

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nordiniabdullah@yahoo.com

Lecturer Nor Zarina Pitdin

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, norzarina@psa.edu.my

ABSTRACT

This study explores the suitability of growing pineapples by using the fertigation technique in Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic's smart farm. Soil conditions were studied by using the AgroSync Antenna which was developed to read data from the internet. The research was aimed at establishing the relationship between seven thematic soil conditions and suitability of growing pineapples at the Smart Farm. Data were read and relayed from three different stations through the internet medium to the farmer. A digital data based was developed with seven thematic variables, they are the battery, humidity, pH, RSSI, electronic conductivity, moisture and temperature. Then, a dependent variable, the height of the crop was included in the process of identifying the suitability of the crop growth. A non-parametric analysis was employed due to the non-normal nature of the data. This test was carried out to determine the co-relations between the thematic variables and the height of pineapples. An Independent K-Samples analysis was performed indicating that the data was significantly different between three stations with low and high readings that lead to the suitability of growing pineapples in Polytechnic's Smart Farm. The findings concluded that in future, the height of the crop should be included in the thematic variables for easy measurement of the crop growth.

Keywords: Antenna, pineapple fertigation, IOT and smart farming

INTRODUCTION

The United Nations (UN) Food and Agriculture Organization predicted that by the year 2050, world population will reach 9.7 billion (Brown, 2018). Engineers and farmers are working together towards precision in food production through smart farming. The recent shift in agriculture technology 4.0 has replaced the 19th and 20th technology of which based on handheld tools and gasoline engines. Now, the focus is on integration and advanced technologies in order to increase production efficiency and quality products. According to Brown (2018), the pillars of smart farm fall into three agricultural technological categories such as autonomous robots, drones or UAVs, and sensors and the Internet of Things (IoT).

Smart farming has encouraged the development of integrated multi-functions systems. Apparently, the use of pesticides not only increases the productivity of crops but it also increases the adverse effects on human health. The World Health Organization estimates that there are 3 million cases of pesticides poison in each year and up to 220,000 deaths primarily in developing countries (Shivaji, 2017). Nawi et al. (2012) found that the spraying pesticides operation in the rice field cultivation is one of the most tedious operations and the most energy consuming (Mat Su, 2018). Muazu et.al (2015) reported that both fertilizing and spraying operations constituted about 63.42% of the total cost expenditure in North-West Selangor (Mat Su, 2018).

Malaysia's agricultural sector is one of the major drivers for the country's economy however it is still facing difficulties which have resulted in significant losses. Despite the difficulties, the agriculture sector remains positive, with smart farming providing a potential solution to longstanding challenges. MADA (Muda Agriculture Development Authority) took the initiative to introduce the use of drones in pesticides spraying and monitoring in the paddy field. This was done to solve the problem of depleting human resources, group pesticides control, scheduled pesticides spray (Shuhaimi, 2017). Even if human resources are used they would not be able to spray 20 hectares of paddy field area in a day. The use of drones also improves crops management and provides better mapping where it is able to describe the crops conditions in each flight. At the same time, it optimizes crop treatment, increasing productivity of paddy and reducing costs.

According to Mohd. Zamri Ibrahim (2020), the small land under the electric grid is infertile and farmers develop it using their own method to improve the soil condition according to its sustainability. Crop fertility is disrupted due to planting conducted near the electricity supply area. It can also cause the growth of the tree to deteriorate, the plants wither or die. The growth was stunted which may be due to poor action of hormones responsible for cell division and cell enlargement. The humidity of plants over saturated because of continuous rainfall which also affect the moisture of soil to be imbalance. The nutrient that the plant needs cannot travel through the plant when the soil contains too much water than it needs. The soil temperature affects plant growth indirectly by affecting water and nutrient uptake as well as root growth. The information transmitted using RSSI also cannot be done in such as this place is located near to forest area where it's lack of facilities and technology. Therefore, this research was conducted to explore the application of integrated system and antenna designs in Pineapples Fertigation at Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic's, Smart Farm. The objectives are as follows.

Objective:

1. To identify different soil conditions between three stations at the Polytechnic's Smart Farm.
2. To identify variability between soil conditions in three stations at the Polytechnic's Smart Farm.
3. To determine the co-relations between the height of pineapples and the three stations at Polytechnic's Smart Farm.

Literature Review

Fertigation can be defined as the application of fertilisers through irrigation systems (Komosa et al., 1999b; Conradie & Myburgh, 2000; Treder, 2005; Sharma et al., 2008). Smart fertigation involves the managing of the crops through integrated software systems and antenna by using drones. The crops growth and handling can be done effectively through the internet. According to Aditya et al., (2016), the advancement of technology is needed to support the intensive production and mechanization in the field spatial variability. By using an automated fertigation system, it can help growers make informed decisions that can significantly impact water and nutrient usage (Cyril, et al. 2017). It enables the regulation of nutrient amounts and application frequency according to the plants requirement (Treder, 2005).

Research proves that the use of pesticides increases the productivity of crops but it also affects human health. The World Health Organization estimates that there are 3 million cases of pesticides poison in each year and up to 220,000 deaths primarily in developing countries (Shivaji, 2017). One of the famous papers, revealed that in the Midwest of the United States, death rates among the farmers are twice that of the general population during 1997-2005 (Balaji, et al. 2018). Usage of pesticides should be in a more advanced way in order to have an average margin to the current farmers in Malaysia (Yahya, et al., 2018).

In the internet world and ubiquitous computer, the control, monitoring, remote supervision became accessible both in terms of technology and price (Vasilescu and Popescu, 2015). They also indicated that the new technologies developed M2M and IoT have found their place rapidly in all activities, from industry and agriculture to transport and health. This has induced variability in the design of software and antenna to improve the method of crop management. Currently, this includes additional EBG structure which ensures the accurate application of daily water and nutrient requirement for the plant by monitoring the crop condition with the reading of the data that will be sent to the software system. Han Nien Lin and Chun Chi Tang (2010) stated that EBG material is the band-stop and slow-wave response from the periodic arrangement of structure or component. Thus, EBG structure gained the most attention in the microwave community and was used in this research to develop the AgriSync antenna.

The AgriSync antenna and the integrated systems were built for this study to identify the soil characteristics of Polytechnic's Smart Farm. According to Eric Baran and Fiona Warry, (2008) the soil scientists use characteristics to group soils into land use classes and successful farmers learn to use this information to their best advantage.

Referring to figure 1, the most fertile layers for agriculture such as pineapple are Harizon A and B. Study elements such as EC, pH, soil temperature and soil fertility can be recorded by PSA AgriSync.

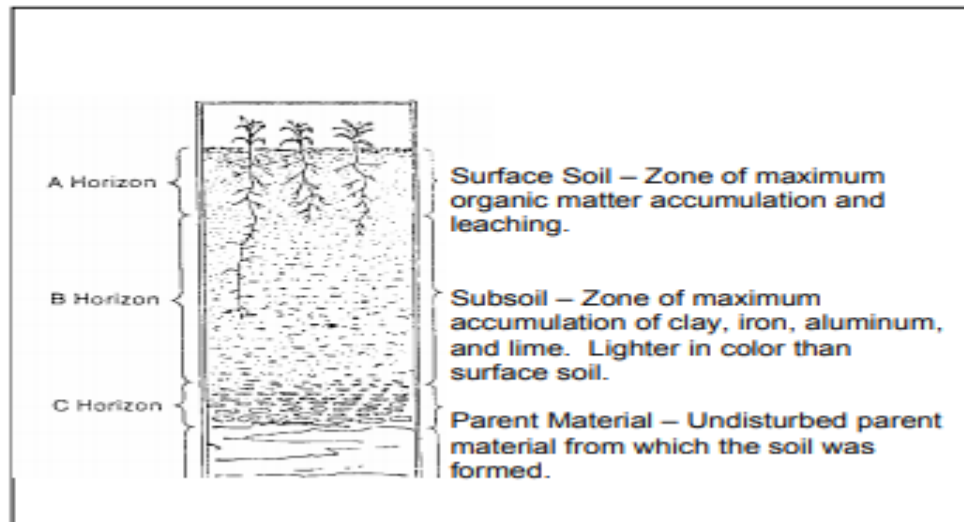

Figure 1: Horizons of Soil (The Bio-Scientist, 2008)

Soil is produced by soil forming processes acting on materials deposited or accumulated by geological activity. The characteristics of the soil at any given location are determined by five factors of soil formation (Eric Baran and Fiona Warry, 2008):

1. The climate under which the soil material accumulated and existed since its deposition or accumulation.
2. The physical and mineralogical composition of the parent material.
3. The ecology (plant and animal life) on and in the soil over the time of formation.
4. The relief or slope of the land.
5. The length of time the forces of soil

These characterized the soil conditions in an area. Satisfactory crop growth and yield depends on adequate available soil moisture. The pH conditions of the soil depend much on the rain fall to the area. The relationship between soil moisture, plant nutrient availability and crop growth is important. According to Eric Baran and Fiona Warry, (2008), moisture influences soil temperature and the soil water affects the activity of soil organisms that lead to plant nutrient uptake of adequate soil moisture. However, sufficient amounts of oxygen is needed for proper root development and function. This information is critical for the farmers to avoid problems in tillage operations, to protect soil nutrients and to control pesticides use. On average, plants take up about 100 tons of water for each 2 tons of dry matter produced, or a ratio of about 50 to 1. For example, a corn plant will take up as much as 50.8 gallons of water, of which 50.0 gallons is lost through transpiration and only 0.8 gallons is retained in the plant (Advances in Agronomy 14, 1962).

An ideal climate for pineapple plantation is ample rainfall and humidity (760-1,000 mm). The optimal temperature must be between 22 and 32°C. The leaves grow best at 32°C and the roots grow best at 29°C. Pineapple crops do not grow at temperatures below 20°C and above 36°C. There must be a difference of 4°C between day and night temperatures. However, a high temperature at night is not desirable for pineapples. Though ample rainfall is well-suited for pineapples, it grows best at 100-150 cm rainfall. Ideally, pineapples are planted 12-15 months and this depends on the onset of monsoon, its intensity, precipitation, etc. It can be planted during April-June or August to October. Pineapples can grow well in any type of soil although sandy loam is the most ideal choice for pineapple growth. It can even grow in heavy, clay soil provided the soil has good drainage capacity. Pineapple cultivation is avoided during the heavy rainy period. The most basic requirement for pineapple cultivation is the soil must be well-drained. Soils that log water is not recommended for pineapple cultivation. Alluvial and laterite are other soil types suitable for pineapple cultivation.

Methodology

The Location

Figure 2 shows Pineapple Fertigation at Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic's Smart Farm with the total area of 50 x 40 feet. This crop is divided into three boundaries which used to record 7 different reading such pH, battery, temperature, moisture, humidity, electric conductor and RSSI of the soil for pineapple fertigation by 3 different station.

Figure 2: Pineapple Fertigation at Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Polytechnic's Smart Farm (Field Trip 2020)

Method

This research is conducted by observing data from three different stations of Polytechnic's Smart Farm from the month of November 2019 until May 2020. The EBG surfaces were used because of their advantages of low profile, light weight, and low fabrication cost, and were widely considered in antenna engineering (Savita, 2014). In addition, patch strips antennas, called AgriSync were used to integrate data with the IOT. This data was transmitted to the farmers from the integrated systems that were located in the Smart Farm through the internet medium. Data was received by the farmers in the form of seven thematic variables such as the battery, humidity, pH, RSSI, electronic conductivity, moisture and temperature. This data of the soil conditions was relayed to the farmers three times in a day. The protocol of observed variables (battery, humidity, pH, RSSI, electric conductivity, moisture and temperature) are indicated below table 1. However, for this research the data received was limited to the month of November until February only. Starting March 2020, Malaysia Government implementing MCO for combat the covid19 and citizen must stayback in house.

Table 1: Protocol of variables observed

Variables	Stations	Month	Daily	Height of the Pineapples (cm)
The thematic variables such as the battery, humidity, pH, RSSI, electronic conductivity, moisture and temperature.	Three different stations in the Smart Farm	From the month of November 2019 until February 2020	Data received at 9 am, 1 pm and 5pm	The height of pineapples in centimeters.

Source: Adopted and adapted from Bio-Scientist (2008)

Data Analysis And Discussion

The total data received from the system was 127 daily. From the months of November until February, the sum of data received was 11,430. Data was transformed into $\log(x+1)$ to allow for data analysis in the SPSS. The task of data cleaning and the search of missing values were performed to proceed for further analysis operations. The test of normality was conducted to determine whether the sample data was drawn from a normally distributed population. The table below shows the Shapiro-Wilk test of less than 0.05, which means that null hypothesis is rejected, data distribution is not normal so further analysis is run using the non-parametric test. RSSI is constant and excluded from the variables.

Table 2: Normality scores

Variable	Station	Shapiro-Wilk
BATTERY_1	1	.000
	2	.000
	3	.000
HUMIDITY_1	1	.000
	2	.000
	3	.000

PH_1	1	.000
	2	.000
	3	.000
EC_1	1	.000
	2	.045
	3	.000
MOISTURE_1	1	.000
	2	.000
	3	.000
TEMPERATURE_1	1	.000
	2	.000
	3	.000
CPHEIGHT1	1	.000
	2	.000
	3	.000

Source: Field work (2020)

The first objective of research are to identify different soil conditions between three stations at the Polytechnic's Smart Farm. The highest mean score is humidity with the value 4.16 and the lowest mean is pH with 1.97 mean. Table 3 shows the different soil conditions in the Smart Farm.

Table 3: Soil Conditions at Smart Farm

VARIABLES	PH	Temperature	Moisture	Electric Conductivity (EC)	Humidity
MEAN	1.9703	3.4634	3.4978	4.0323	4.1636
Interpretation	Low	Medium	Medium	High	High
(Majid Konting, 1990)					

The second objective of research are to identify variability between soil conditions in three stations at the Polytechnic's Smart Farm. The Kruskal Wallis test conducted enables continuous variables to be compared with three stations located in the Smart Farm. This data can be further explained as the figure 3 where data variability is dispersed between stations.

Table 4: Variability of soil conditions at three stations in PSA Smart Farm

VARIABLE	STATION	MEAN RANK	RANK
BATTERY	1	336.27	HIGHEST
	2	293.39	LOWEST
	3	331.76	
HUMIDITY	1	279.25	LOWEST
	2	335.67	HIGHEST
	3	323.63	
PH	1	403.99	
	2	123.28	LOWEST
	3	462.31	HIGHEST
RSSI	1	318.00	CONSTANT

	2	318.00	
	3	318.00	
EC	1	231.81	
	2	511.00	HIGHEST
	3	175.55	LOWEST
MOISTURE	1	82.15	LOWEST
	2	273.71	
	3	505.33	HIGHEST
TEMPERATURE	1	360.41	HIGHEST
	2	306.94	
	3	303.49	LOWEST
HEIGHT OF PINEAPPLES	1	74.62	LOWEST
	2	269.63	
	3	514.00	HIGHEST

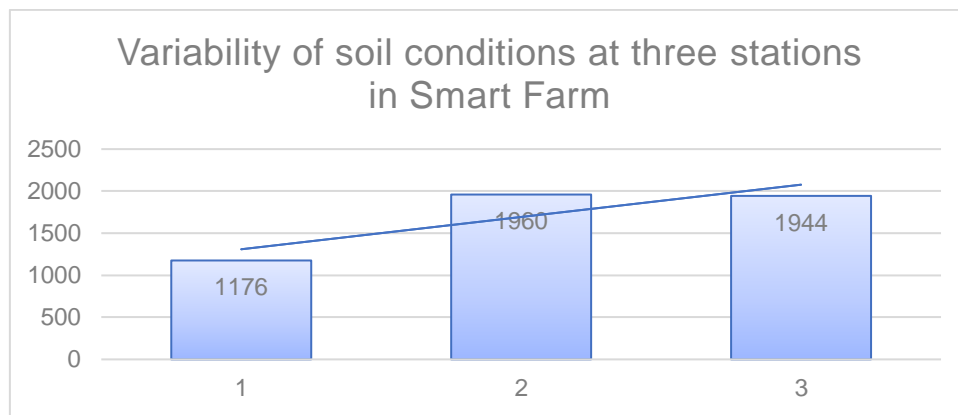

Figure 3: Variability of soil conditions at three stations in Smart Farm

There is a significant difference between continuous variables across three stations and the height of pineapples, according to Pallant (2007), significant level less than 0.05 showed significant difference. Table 5 shows this significant value from the Kruskal Wallis test of nonparametric.

Table 5: Significant difference between variables using Kruskal Wallis Test

VARIABLE	BATTE RY	HUMIDITY	PH	RSSI	EC	MOISTURE	TEMPERA TURE	CPHEIGHT
Chi-Square	7.34	9.06	476.58	0.00	450.37	510.90	10.26	564.54
df	2	2	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	.025	.011	.000	1.000	.000	.000	.006	.000

The third objective of research are to determine the co-relations between the height of pineapples and the three stations. Table 6 below indicates the co-relations between the height of pineapples and the three stations.

Table 6: Co-relations between the height of pineapples and three stations

		STATION	CPHEIGHT1
Spearman's rho	STATION	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000
		N	635
	CPHEIGHT1	Correlation Coefficient	.944**
		Sig. (2-tailed)	.000
		N	635

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The CPHEIGHT1 of value 0.94 shows that there were strong positive co-relations between the height of pineapples and the three stations. According to Pallant (2007), the value of 0.5 to 1.0 suggested strong relationship.

CONCLUSION

In conclusion, the three objectives of this research were achieved. The soil conditions at the PSA Smart Farm are characterized by three conditions, they are the high mean of electric conductivity and humidity, the medium mean of moisture and temperature and the low mean of pH. The variability of soil conditions also dispersed between three stations with each station has the lows and highs median rank. The final objective is achieved through the high value of positive co-relations between the height of the pineapples and the three stations. In the future the height of the crop should be included in the integrated database system to enable the farmers to make a projection of the crop growth and soil conditions.

REFERENCES

- Aditya S. Natu, Prof. S.C. Kulkarni (2016), Adoption and Utilization of Drones for Advanced Precision Farming. Retrieved on 4 January 2020 from <https://www.semanticscholar.org/>
- A.S.Mat Su, A. Yahya, N. Mazlan, M. S. Ahmad Hamdani (2018), Evaluation on the Spraying Dispersion and Uniformity using drone in Rice field Application. Mackenzie Kelly (2014), Agricultural Drones.
- Baran E., Warry F. (2008) Simple data analysis for biologists. WorldFish Center and the Fisheries Administration. Phnom Penh, Cambodia. Retrieved on 11 January 2020 from <https://www.worldfishcenter.org/>
- B. D. Patel, Tanisha Narang, Shubhangi Jain (2013), Microstrip Patch Antenna - A Historical Perspective of the Development. Retrieved on 20 December 2019 from <https://www.semanticscholar.org/>
- Chavan Priyanka Shivaji, Jagtap Komal Tanaji, Nimbalkar Aishwarya Satish, Prof P. P. Mone (2017), Agriculture Drone for spraying fertilizer and pesticides. Retrieved on 1 March 2020 from <http://www.ijrti.org/>
- C Y N Norasma, M Y Abu Sari, M A Fadzilah, M R Ismail, M H Omar, B Zulkarami, Y M M Hassim, Z Tarmidi (2018) , Rice crop monitoring using multirotor UAV and RGB digital camera at early stage of growth. Retrieved on 20 January 2020 from <https://iopscience.iop.org/>
- Han-Nien Lin, Chun-Chi Tang (2010), Analysis and design for high-gain Antenna with periodic structure. Retrieved on 15 January 2020 from <https://www.researchgate.net/>
- Haseeb Ahmad Khan, Sadiq Ullah, Muhammad Aamir Afridi, Salman Saleem (2016), Patch antenna using EBG structure for ISM band wearable application. Retrieved on 2 October 2019 from <https://www.researchgate.net/>
- Mehgan Brown (2018) Smart Farming, Automated and Connected Agriculture Retrieved on 11 November 2019 from <https://www.engineering.com/>
- Mr, I.D. Pharne, Shubham Kanase, Sikandar Patwegar, Pradip Patil, Akshay Pore and Yogesh Kadam (2018), Agriculture Drone Sprayer. Retrieved on 3 January 2020 from <https://www.ijrter.com/>
- Peter Kovacs, Tomas Urbanec (2012), Electromagnetic Band Gap Structures: Practical Tips and Advice for Antenna Engineer. Retrieved on 10 Oktober 2019 from <https://www.semanticscholar.org/>
- Philip Myburgh, Carolyn Howell (2012), Comparison of three different fertigation strategies for drip irrigated table grapes – Part I. Soil water status, root system characteristics and plant water status. Retrieved on 10 November 2019 from <https://www.researchgate.net/>
- Piotr Kardasz, Jacek Doskocz, Mateusz Hejduk, Paweł Wiejkut, Hubert Zarzyc (2016), Drones and Possibilities of Their Using. Retrieved on 20 February 2020 from <https://www.researchgate.net>

Prof. B. Balaji, Sai Kownshik Chennupati, Siva Radha Krisna Chilakapudi, Rakesh Katuri, Kowshik Mareedu (2018), Design of UAV (Drone) for Crop, Weather Monitoring and for Spraying Fertilizers and Pesticides. Retrieved on 3 February 2020 from <http://www.ijrti.org/>

Sanjay Kumar Gupta, Sunil Kumar, Pratibha, B.Thombare (2019), Drones In Agriculture. Retrieved on 15 January 2020 from <https://www.researchgate.net/>

S. Ahirwar,R. Swarnkar,S .Bhukya,G. Namwade (2019), Application of Drone in Agriculture. Retrieved on 20 January 2020 from <https://www.researchgate.net/>

S.R.Kurkute, B. D. Deore, Payal Kasar, Megha Bhamare, Mayuri Sahane (2018), Drones for Smart Agriculture: A Technical Report. Retrieved on 21 January 2020 from <https://www.researchgate.net/>

A STUDY ON THE EFFECTIVENESS OF ASSET MANAGEMENT SYSTEM (ASIS) IN HOSPITALS

Sr Ts. Rohaizana RAMLI

Polytechnic Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, rohaizana312@gmail.com

Nur Fatin Azarinah MOHAMAD NAZRI

Polytechnic Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, anurfatien1994@gmail.com

ABSTRACT

Asset and Services Information System' (ASIS) is a web-based IT system used by the parties involved with Hospital Support Services which contains information, data and reports to manage, monitor the condition of assets and maintenance information as well as regulate Privatization. This ASIS system has become an interest and need for users in hospitals. The objective of this study was to identify the factors influencing the use of ASIS among hospital users. The main question of this study is how to ensure the asset management system (ASIS) is at the best level in order to facilitate users when using the asset management system (ASIS). The goal set is to suggest that 'Best Practices' on asset management systems (ASIS) are at their best. This study uses a deductive approach. To obtain the findings, data collection through the method of questionnaires was done. Thus, the appropriate analysis technique used in this study is descriptive analysis such as mean score, standard deviation by using Statistical Package for Social Sciences (SPSS) software. Random sampling method was applied in this study and the sample involved a total of 50 respondents (Malaysia) consisting of users in Pulau Pinang Hospital, Seberang Jaya Hospital, Balik Pulau Hospital, Sungai Bakap Hospital and Bukit Mertajam Hospital, the level of effectiveness of asset management system (ASIS) needs to be improved . Finally, in this study are included suggestions for improvements that can be taken to improve the effectiveness of the asset management system (ASIS) in hospitals.

Keywords: ASIS, Asset and Services Information, Hospital, Asset Management System

INTRODUCTION

The 'Centralized Integrated Nationwide Management Information System' (CMIS) is a 24-year-old existing system used in 1997 that records maintenance information in public hospitals. CMIS's limited ability to update and analyze data as well as meet the latest PSH technical requirements has implications for monitoring. In this regard, MOH developed the ASIS system which has been used since September 2017 which is equipped with 'alert' and 'flagging system' facilities to provide warnings before the implementation date of PPM on behalf of consumers and concession companies (Ministry of Health Malaysia, 2017). In addition, features new available in ASIS is the automatic calculation of technical and financial information and the existence of a 'Business Intelligence' (BI) platform helps determine key related decisions. Integration of ASIS with the Asset Management Monitoring System (SPA) by the Ministry of Finance Malaysia and the Immovable Asset Management System (mySPATA) by the Public Works Department (JKR) successfully achieved comprehensive asset management between Government agencies.

Maintenance monitoring is performed almost entirely manually, using physical forms in addition to the assistance of the Centralized Integrated Nationwide Management Information System (CMIS). Extensive maintenance records provide a high workload in addition to limited document storage issues having implications on the smooth running of management. CMIS is an existing system over 20 years old that records maintenance information. The limited ability of CMIS to update and analyze data as well as meet the latest technical requirements of PSH has implications for monitoring (Ministry of Health Malaysia, 2020). Therefore, there is a proposal to produce 'Best Practices' on asset management systems (ASIS). These 'Best Practices' can solve the constraints faced by users of asset management systems (ASIS). 'Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus © Cambridge University Press' defines 'Best Practice' as a method or technique that is officially accepted as the best of any alternative because it produces higher results than those achieved in other ways or because it has become a standard, formal and detailed to do something, mission, standard way to comply with legal or ethical requirements.

The proposal to provide 'Best Practices' also indirectly allows the ASIS system to operate more systematically and can be an ongoing practice for users of this system. Therefore, this system can play an important role for consumers, concessionaires and hospitals. Therefore, there are various best practices that affect the use of asset management system (ASIS) that should be studied in order to improve the effectiveness of the use of ASIS management system in the long run.

PROBLEM STATEMENT

As we know the computerized maintenance management system 'Computerized Maintenance Management System' (CMMS) is widely used in organizations and it has become very popular among building maintenance management in daily activities. CMMS is designed to store complete information and data for building activities, systems or equipment such as planned or unplanned maintenance; activity schedule; maintenance history, suppliers, spare parts; purchase orders and financial flows. In addition, the recorded data will be used in the

monitoring and control of maintenance works; budget planning as well as preparation of financial reports and maintenance of all information stored in CMMS is easy to refer back to when needed (Hafizi et al 2010). According to Tladi (2012) states that 'Buildings can last a long time and better plan for efficient and cost effective operation and maintenance from the beginning'.

However, what is an asset management system 'Asset and Services Information System' (ASIS)? It is also a computerized management system that has been established by the Ministry of Health Malaysia (MOH) for government hospitals in Malaysia. The purpose is to be able to monitor the condition of assets and maintenance information in the hospital accurately and quickly. ASIS was developed after there were shortcomings in its previous system, the 'Computerized Maintenance Management System' (CMMS). According to KKM, the ministry develop this ASIS system after taking into account all the weaknesses found in the CMMS and the modules developed can help improve the monitoring work of Engineers in the monitoring of hospital support service team in the field.

CMMS and ASIS systems have similarities. Basically, the use of the ASIS system produced by the MOH can help in producing guidelines where it can be used to facilitate the work of Edgenta Mediserve Sdn. Bhd. in managing assets at Penang Hospital. However, there are some constraints in the use of the ASIS system that need to be studied. Therefore, the question arises whether the asset management system (ASIS) produced by the Ministry of Health Malaysia can be effective in the long run? This study aims to present research results related to 'Best Practices' to ensure that the asset management system (ASIS) is at its best.

METHOD

According to Kothari in his book, Research Methodology – Methods and Techniques, stated that research design or research methodology helps in smooth the research operations that can yield maximal information. The arrangement of conditions for collection and analysis of data in such way relevant to the objectives and aim of the research. Ranjit Kumar (2011) stated in his book, there are main methods in research methodology which are research design, data collection method and data analyzing method. All methods will be guide for the researcher to produce high quality of research paper.

The data collection process for the study involves data collection instruments that use questionnaire techniques. The questionnaire was distributed to the respondents through 'Google Form' of 55 forms, to get their feedback and a total of 50 questionnaires were returned. The data obtained will be analyzed using the 'Statistical Package for the Social Sciences' (SPSS). The methods of analysis used are in the form of percentage, mean and frequency.

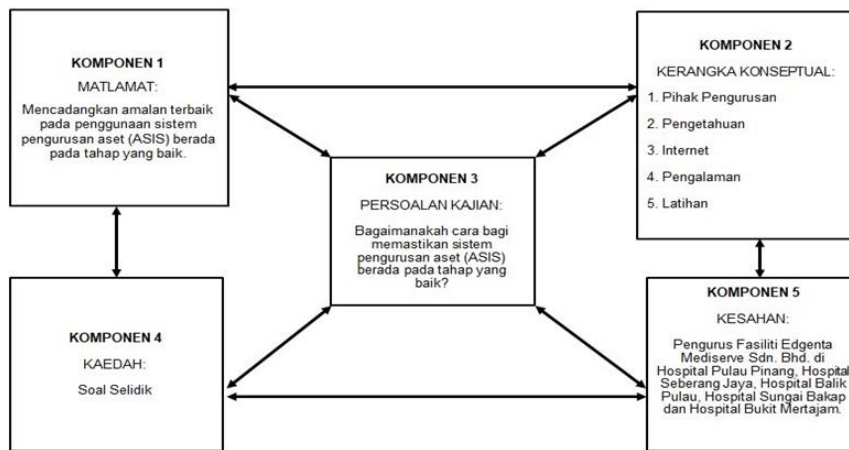

Figure 1: Research Design

FINDING

Pilot study in this study, a total of 10 respondents working in Penang Hospital were randomly selected to conduct this pilot study. The purpose of this pilot study was to review and ensure that the survey questions were complete and complete with clear instructions and easy to understand by the respondents when they fill out the actual questionnaire later. In addition, reliability tests on the items made were also conducted. Referring to Table 1, it can be seen that the value of the coefficient of this pilot study exceeds 0.7 which is 0.953, the researcher concluded that the designed survey questions have high reliability (Najib, 1999). This reliability test uses SPSS software.

Table 1: Pilot Study Coefficient Values

Case Processing Summary				Reliability Statistics	
Cases	Valid	10	100.0	Cronbach's Alpha	N of Items
	Excluded ^a	0	.0		
	Total	10	100.0	.953	20
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.					

FINDING 1

Table 2 shows the mean score to identify the factors that influence the use of ASIS among users in hospitals using SPSS software to analyze the data of the questionnaire. There are five factors that can influence the use of ASIS among hospital users. The management factor recorded the highest total mean score of 4.56. Therefore, each factor produced will influence the use of ASIS among users in hospitals.

The first factor for this study is the management where there is a question related to this factor has been issued related to the management. Based on the mean score of 4.56 and the Cronbach Alpha reading issued is 0.705 which is beyond the level set of 0.7 which has been described in Table 5.3 which has been categorized as good and acceptable. Directly, the use of these management factors has been accepted and can be taken as data in this study. This management factor is also the most important factor in this study and this is an important factor to achieve the goals of the study. Therefore, management is one of the factors that play an important role in this study and should be given comprehensive attention.

The second factor for this study is the knowledge where there is a question related to this factor has been issued to achieve the objectives of the study. Based on the mean score of 4.46 and the Cronbach Alpha reading issued is 0.706 which is beyond the set level of 0.7 which has been described categorized as good and acceptable. Therefore, this knowledge factor is also suitable to be used and taken as data in this study.

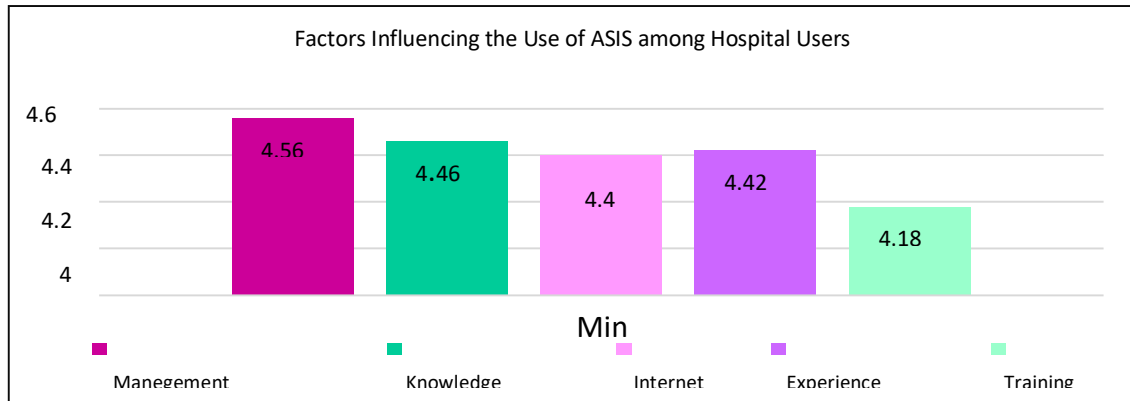

Table 2: Factors influencing the use of ASIS among user

FINDING 2

In table 3 shows the mean score to analyze the level of effectiveness of the use of ASIS system among users using SPSS software to analyze the data of the questionnaire. There are five factors that can influence the effectiveness of the use of ASIS among users in hospitals.

The analysis of the five levels of effectiveness found that the highest mean score value was 4.60, which is the level of knowledge about the use of ASIS asset management system among users. This can be seen through the choice of respondents who chose to agree with 32% which is a total of 16 respondents, while as many as 66% which is a total of 33 respondents who voted strongly agree with this statement and only 2% who chose not sure.

For the second level analysis that is the choice of the respondents is the experience that can affect the use of the ASIS system. It can be seen that the respondents agree that having experience it can have a positive effect among users of the ASIS system in hospitals with a mean score of 4.36. Of the total 50 respondents, 52% with 26 respondents have chosen to agree while a percentage of 44% that is a total of 22 respondents chose to strongly agree with this experience factor it can affect the use of the ASIS system. The remaining percentage of respondents who chose not sure is as much as 4% which is a total of 2 respondents.

For the analysis of the third level of effectiveness that is the choice of the respondents is through the management that can affect the use of the ASIS system. It can be seen that the respondents agree with the management factor because it can have a positive effect among users of the ASIS system in the hospital with a mean score of 4.34. Of the total 50 respondents, a total of 54% with a total of 27 respondents have chosen to agree while a percentage of 44% that is a total of 22 respondents voted strongly agree with the management

will have a positive impact on the use of the ASIS system. The remaining percentage of respondents who chose not sure is as much as 2% which is one respondent.

Next for the analysis of the fourth level of effectiveness that is the choice of respondents is through training that can affect the use of the ASIS system. It can be seen that the respondents agreed that sending to training can have a positive effect among users of the ASIS system in hospitals by getting a mean score of 4.18. Of the total 50 respondents, a total of 58% with a total of 29 respondents have chosen to agree while a percentage of 36% that is a total of 18 respondents chose to strongly agree that through this training can affect the use of the ASIS system. The remaining percentage of respondents who chose not sure is as much as 6% which is 3 respondents.

The last level of effectiveness that got a score of 4.16 is that the use of the internet in the organization can have an impact on the use of the ASIS system. This can be seen where as many as 72% voted agree that is a total of 36 respondents while as many as 24% voted strongly agree that is a total of 12 respondents. There are also respondents who choose not sure which is 4% which is a total of 2 respondents. With this can be seen, through this analysis the use of the internet in organizations less respondents to have an impact on the use of ASIS system among users in hospitals.

The conclusion that can be made based on data analysis on this second objective is that the majority of respondents who answered this questionnaire agreed that the level of effectiveness stated by the researcher in this study can affect the use of ASIS system.

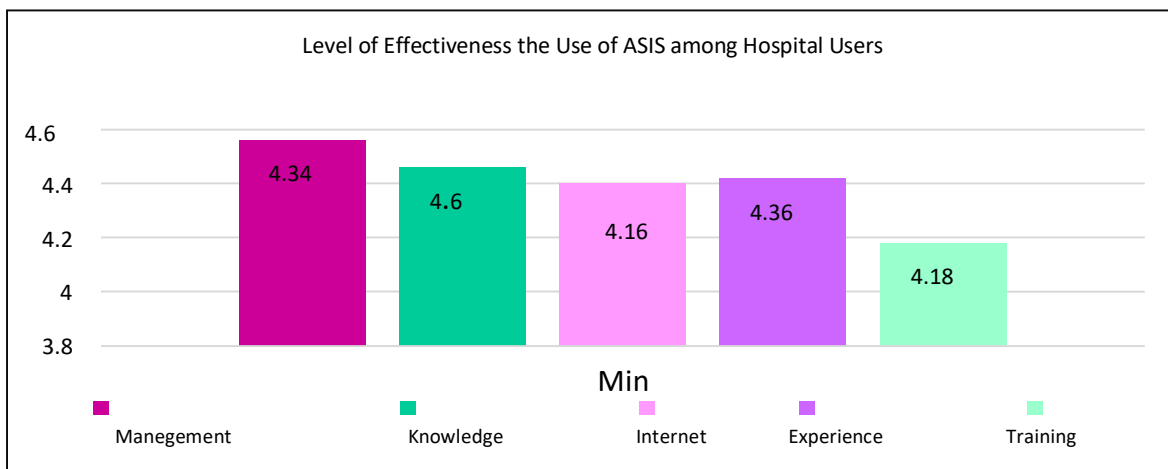

Table 3: Level of effectiveness the use of ASIS among users

FINDING 3

Table 4 shows the mean score for the proposed improvement of the use of ASIS system for the long term using SPSS software to analyze the data of the questionnaire. Referring to Figure 4.3, there are five factors that can influence the use of ASIS among hospital users.

Analysis of the five improvement suggestions found that the highest mean score value was 4.52, which is the management. Management should be responsible for informing users about new information available in the ASIS system so that the use of this system can be used in the long run. This can be seen through the choice of

respondents who chose to agree with as much as 40% which is a total of 20 respondents, while as many as 58% which is a total of 29 respondents who voted strongly agree with this statement and only 2% who chose not sure.

For the second improvement proposal that is the choice of the respondents is through training that can affect the use of the ASIS system. It can be seen that respondents agree with the training factor can have a positive effect among users of the ASIS system in hospitals by getting a mean score of 4.5. Of the total 50 respondents, a total of 42% with a total of 21 respondents have chosen to agree while a percentage of 56% that is a total of 28 respondents chose to strongly agree with this training factor can affect the use of the ASIS system. The remaining percentage of respondents who chose not sure is as much as 2% which is one respondent.

For the third improvement proposal that is the choice of the respondents is through knowledge and internet network. Having knowledge of the ASIS system on the overall use of the ASIS system starting from study, design, production and installation to operation, maintenance and finally disposal can ensure the use of this ASIS system is used in the long run. Similarly, a good and fast internet network can ensure the use of the ASIS system in the long run. It can be seen that respondents agree with the knowledge and good internet network can have a positive effect among the use of ASIS system in hospitals with a mean score of 4.46. From a total of 50 respondents, a total of 42% with a total of 21 respondents have chosen to agree while a percentage of 54% that is a total of 27 respondents voted strongly agree with the knowledge and the internet network can affect the use of the ASIS system. The remaining percentage of respondents who chose not sure is as much as 4% which is a total of 2 respondents.

The last improvement suggestion that got a score of 4.32 was through experience. This can be seen where as many as 60% voted agree that is a total of 30 respondents while as many as 38% voted strongly agree that is a total of 19 respondents. There are also respondents who choose not sure which is 2% which is one respondent. With this can be seen, through this analysis through experience it is less respondents to give an impact on the proposed improvement on the use of the ASIS system among users in hospitals.

The conclusion that can be made based on data analysis on this third objective is that the majority of respondents who answered this questionnaire agreed that the improvement suggestions stated by the researcher in this study can have an impact on the use of ASIS system.

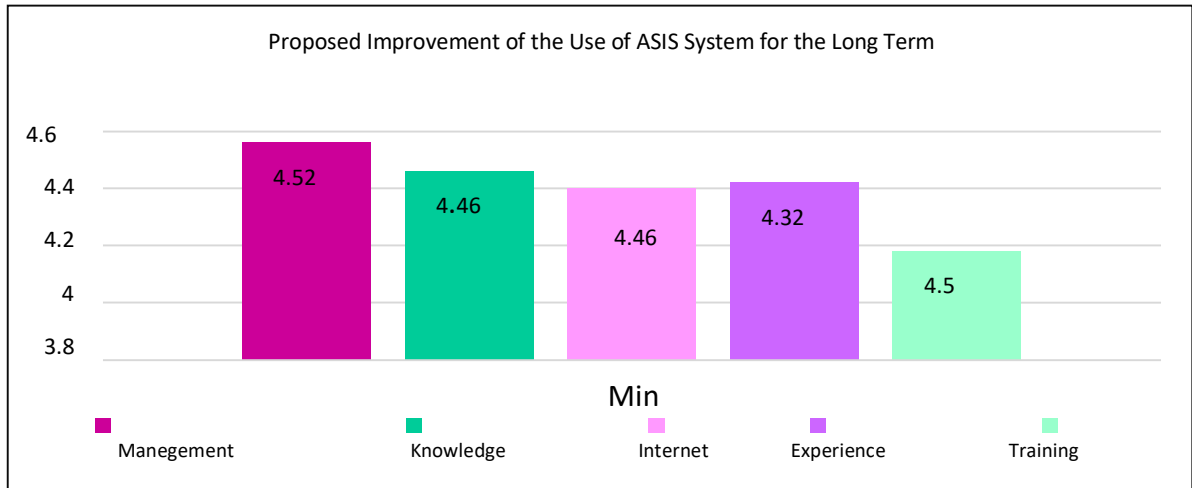

Table 4: Proposed Improvement of the Use of ASIS System for the long term

CONCLUSION AND DISCUSSION

This study aims to suggest that 'Best Practices' on asset management systems (ASIS) are at their best for hospital users. Based on the literature highlights show that the researcher has chosen a deductive approach in achieving the effectiveness of asset management system (ASIS) in hospitals. Researchers have selected five factors to measure the effectiveness of the ASIS system, namely management, knowledge, internet, practice and training.

Given the increasing number of assets that need to be managed by users of the ASIS system in hospitals because the first is many donors who donated movable assets to the hospital in this Covid-19 pandemic, the second is the many assets that need to be placed then the researcher would like to suggest if the study the proposed extension is to make an effectiveness assessment of the use of asset management systems (ASIS) in hospitals. This is intended to give a comprehensive picture of process practices, programs for the use of ASIS systems among users in hospitals as a whole.

RECOMMENDATION

Suggestions for improvement for this study are stated to assist further studies that can be continued by subsequent researchers. In conclusion, the good results of the study should be extended in the future to further improve the effectiveness of the use of this asset management system (ASIS).

REFERENCES

Andr'as, B. (2003). *Integration of Building Automation Systems and Facility Information Systems*, pp. 1-11

Hafizi Z., Kadir A., Shahrudin A., Kadaruddin A. and Zahedi F., (2010). *Pengurusan Fasiliti Dalam Penyelenggaraan Bangunan: Amalan Kualiti, Keselamatan dan Kesihatan*, pp. 1-14

Jurča, V. (2004). *Possibilities of Using and Processing Data from Maintenance Management*. Czech Society for Quality, pp. 1-6

Kamaruzzaman, S.N., Zawawi, E.M.A. (2010). *Development of Facilities Management in Malaysia*. *Journal of Facilities Management*, Volume 8(1), pp. 75–81

Kementerian Kesihatan Malaysia, (2017). *Dewan Rakyat yang 13 Tahun 2017 Penggal Kelima Laporan Jawatankuasa Kira-Kira Wang Negara Parlimen Ketiga Belas*. Kuala Lumpur: Kementerian Kesihatan Malaysia.

Kementerian Kewangan Malaysia, (2007). *Panduan Penggunaan Sistem Pengurusan Aset Mengikut Pekeliling Perbendaharaan Bil. 5 Tahun 2007*. Kuala Lumpur: Kementerian Kewangan Malaysia.

Krystyna, A. (2017). *Digital Technologies in Facility Management – The State of Practice and Research Challenges*, pp. 1-9

Najib, M. and Manaf M. (2005). *The Role of Facilities Management Information System (FMIS) in Construction Project Management*, pp. 1-9

Pouriya, P. (2014). *Effective Facility Management and Operations Via a Bim-Based Integrated Information System*, pp. 1-12

Saberi, M., D., (2007). *Tahap Keberkesanan Pengurusan Penyelenggaraan Fasiliti Bangunan Di Sektor Awam Malaysia*. Ijazah Sarjana. Universiti Teknologi Malaysia.

DEVELOPMENT OF DOOR HANDLE SANITIZER FOR C19

MASLIZAH BINTI MUNAHDAR

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, maslizahmunahdar75@gmail.com

FA'IZAH BINTI YA'ACOB

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia kakpai75@gmail.com

HAZIM AIMAN BIN ARSHAD

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, maslizahmunahdar6875@gmail.com

ABSTRACT

Door Handle Sanitizer is using an automatic system that will be controlled by the door. This project controller using Ir sensor at the door and will detect when the door is closed and open. Proper hand hygiene is the most important safety tool to stop the transmission of the COVID-19 infection in public health care institutions such as hospitals, shopping malls, houses, and other public areas. The virus will be attached to the handle if someone touched the handle. If someone touches the same handle, he also gets infected and when people deliver the thing to others they will also get infected. Door handles, in particular, are a well-documented breeding ground for pathogens. They are a high-risk common contact surface facilitating the transmission of germs throughout a facility. The main objective of this study is, to design the clean knob door or door handle and develop technology for knob or door handle clean. This study is the combination of hardware and software where the main controlling unit is a microcontroller such as Arduino Uno that consists of the central unit for the whole system. It has been observed that the sensor chip at the input end is connected with the Arduino Uno through its interfaces for gathering current readings. At the output side of the reported product, the interfaces of the aforementioned microcontroller are connected with the servo motor to spray the sanitizer. The microcontroller is also connected to the sensor to retrieve information and send data to the servo motor to further rotate in the required direction. The microcontroller is also connected to the sensor to retrieve information and send data to the servo motor to further rotate in the required direction. This Door Handle used an IR sensor to sense the door when closed, next the servo motor will rotate 90 degrees. Same as the door open the IR sensor will sense and the servo motor will rotate to 0 degrees. The sanitizer bottle can be upheld because it can make it easier for the sanitizer to be sprayed. In addition, this project can also add the switch to make sure the long-lasting battery or use TP4056 charger module and use usb cable to make sure the long lasting battery.

Keywords: microcontroller, sensor, sanitizer.

INTRODUCTION

During the recent global public emergency, the healthcare system was involved in the pandemic response, which included novel tactics to combat the epidemic. Microorganisms are thought to be spread by a variety of mechanisms, including respiratory droplets from person to person, inhalation, and deposition. by a carrier (water, food, fomites, or inanimate items) or a vector on mucosal surfaces (insects), Inhalation of aerosols created during aerosol-generating processes and contact with contaminated fomites procedures. In the absence of routine precautions, the largest risk of healthcare-associated transmission exists. When it comes to fundamental infection prevention and control methods for respiratory infections, take care.

The breakthrough dates back to December 2019, when severe acute respiratory syndrome corona virus 2 (SARS-CoV-2) caused a novel coronavirus illness (COVID-19) in Wuhan, Hubei Province, China. People all across the world have been infected with the corona virus, and in roughly half a year, the death rate from COVID-19 has reached around 6 million, with over 12 million people impacted. As minute droplets can be suspended in the air as aerosols, this disease is mainly spread through cough, sneeze, inhalation, and contact with a contaminated surface. Hands are the critical route to transmutation, according to various studies.

Proper hand hygiene is the most important safety tool for preventing the spread of the COVID-19 infection in public health care institutions such as hospitals and nursing homes. The necessity of interrupting the COVID-19 infection chain is demonstrated in the following scenario. Assume a woman was at a hospital with her husband, receiving treatment for the Corona Virus. Her hands grow nauseous if she touches her spouse, and she then touches the doorknob to open it so she may leave the patient room. As a result, the infection has become connected with the handle. In addition, if the hospital compounder comes into contact with the same substance. Furthermore, in public health care institutions such as hospitals and nursing homes, adequate hand cleanliness is the most critical safety tool for preventing the transmission of the COVID-19 infection. The following example demonstrates the importance of breaking the COVID-19 infection chain. Assume a woman was seated behind her spouse in a hospital, receiving treatment for the Corona Virus. If she touches her spouse, her hands become sick, and she then touches the door doorknob to open it so she may leave the patient room. As a result, the virus is associated to the handle in this manner. If the hospital compounder touches the same handle, he becomes contaminated, and if he delivers the file to the nurse, she becomes sick as well. The aforementioned scenario demonstrates that many people are infected by a single person and are unaware of it.

To break the COVID-19 infection cycle, many Arduino-based projects have been created. Some of the projects are based on a system that closes the door when it closes, a sanitizer for the door handle or knob, but in any event, if the door does not close, there is a risk of the virus spreading. The given project, which is described in, can help to overcome this limitation. The engineers, on the other hand, did not utilize an infrared sensor (IR) to detect the door closing. Furthermore, in order to improve sanitizing-based projects, we created an automatic door handle or knob sanitizer, which sanitizes the door handle or knob when a person touches it.

The main objective of this study is, to design the clean knob door or door handle and develop technology for knob or door handle clean. This study is the combination of hardware and software where the main controlling unit is a microcontroller such as Arduino Uno that consists the central unit for the whole system. A variety of complementary measures should be employed to break the infection chain and restrict the number of

potential cross-contamination sources. Hand washing and the use of alcohol-based hand gels are two optional strategies to reduce the risk of infection. They're simple to overlook or dismiss. Handle Door handles that have been treated for hygiene are inescapable, and they increase compliance. Handle Hygiene is a tool that infection preventionists can use to keep door handles clean. It's a straightforward, long-lasting, and cost-effective strategy. Handle Hygiene is a simple-to-install mechanical disinfection dispenser system for most door handles. Every time a door is opened, the device sprays a mist of discipline.

Methodology

The methodology has been elaborated to design the door handle sanitizer. The circuit diagram of the automatic door handle or knob sanitizer was designed. The main controlling unit is a microcontroller for example Arduino Uno that behaves as the central unit for the whole system. It has been observed from the sensor chip at the input end is connected with the Arduino Uno through its interfaces for gathering current readings. At the output side of the reported product, the interfaces of the aforementioned microcontroller are connected with the servo motor to spray the sanitizer. The microcontroller is also connected to the sensor to retrieve information and send data to the servo motor to further rotate in the required direction.

Project Design and Overview

This section will cover the details of methodology that is being utilized to make this project finish and functioning admirably. The method used in this study is quantitative where the questionnaire is distributed to 36 random people to survey the development of door handle sanitizer for Covid-19. The research question that has been asked are frequently holding the door will make a cause of Covid-19 infection.

The design controller is using with Arduino Uno as the main controller. Then the IR sensor as sensor to detect thing and send to microcontroller Arduino Uno. The design of the controller circuit using Arduino Uno, IR sensor and servo motor to be realized using Proteus.

Figure 2.1: Design methodology of door handle sanitizer

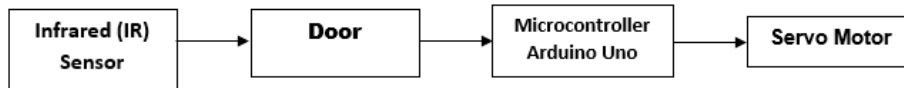

Figure 2.2: Block diagram of door handle sanitizer

Designing and making the hardware for the device can also be executed. After the equipment is finished, the device is tested to ensure the device is working in good and safe aspect (if the testing failed, return to the previous step, re-try the procedure then testing again the device). The test device on random respondent for the technical testing and convenience testing. The information is acquired by distributed questionnaire to the respondent.

This study is the combination of hardware and software where the main controlling unit is a microcontroller such as Arduino Uno that consists the central unit for the whole system. It has been observed that the sensor chip at the input end is connected with the Arduino Uno through its interfaces for gathering current readings.

Project Description

The main controlling unit in the circuit diagram of the automatic door handle or knob sanitizer is a microcontroller, such as the Arduino Uno, which acts as the centre unit for the entire system. The sensor chip at the input end has been discovered to be connected to the Arduino Uno via its interfaces for gathering current data.

The interfaces of the aforementioned microcontroller are connected with the servo motor to spray the sanitizer on the output side of the reported product. The microcontroller is also attached to a sensor, which allows it to retrieve data and transfer it to the servo motor, which allows it to rotate in the desired direction.

The main controller for the design controller is an Arduino Uno. The IR sensor is then used as a sensor to detect objects and sends data to the Arduino Uno microcontroller. Proteus will be used to construct the controller circuit, which will include an Arduino Uno, an IR sensor, and a servo motor.

The Door Handle Sanitizer has been upgraded from a basic to a more advanced version because it is an independent project. It will be simple for store personnel to tidy the entrance each time a customer walks in. An infrared sensor is used to determine whether the door is open or closed in this invention. Important components such as the Arduino Uno, Servo Motor, and IR Sensor were used to create the Door Handle Sanitizer.

The main controller for this project was an Arduino Uno, a servo motor, and an IR sensor, as indicated in the project hardware. The servo motor and Arduino Uno, as well as the IR sensor and Arduino Uno, are coupled. Arduino is an open-source electronics platform that makes it simple to use by using minimal hardware and software. Arduino boards can translate inputs like light from a sensor, a finger on a button, or a Twitter post into outputs like turning on an LED, starting a motor, or publishing anything online.

A servomotor is a rotary or linear actuator that can control angular or linear position, velocity, and acceleration with precision. It is made comprised of an appropriate motor and a position feedback sensor. It also necessitates

a complex controller, which is frequently a separate module created exclusively for servomotors. An infrared sensor is an electrical device that emits infrared light in order to detect certain features of its environment. An infrared sensor can detect motion as well as measure the heat of an item. The term "passive IR sensor" refers to a sensor that just measures infrared radiation rather than emitting it.

An infrared sensor is an electronic device that produces infrared light to detect certain characteristics of its surroundings. An infrared sensor can both detect motion and measure the temperature of an object. The term "passive IR sensor" refers to a sensor that measures rather than emits infrared radiation.

When the door is closed the IR sensor will detect and send the signal to Arduino, after that it will send the signal to servo motor and servo motor will rotate 90 degree and the spray will on. Next when the door is open the IR sensor will detect and send the signal to Arduino, after that it will send the signal to servo motor and servo motor will rotate 0 degree and the spray will off.

FINDINGS

Due to the ever increasing resistance of microorganisms to traditional methods of treatment, infection control and prevention is more important than ever. According to the World Health Organization, most Healthcare Associated Infections (HAI's) are caused by germs transmitted from healthcare providers' hands to patients when providing care¹. Contaminated surfaces are greatly responsible for the spread of germs on healthcare professionals' hands. Door handles, in particular, are a well-documented breeding ground for pathogens. They are a high risk common contact surface facilitating the transmission of germs throughout a facility.

After the design and development parts are completed, some testing and analysis are done.

Figure 3. 1: Front view of the full project

Figure 3.2 When the door open and close

The outcomes of the analysis and discussion of the study that was conducted to meet the goals of the Development of Door Handle Sanitizer. This Door Handle used IR sensor to sense the door when closed, next the servo motor will rotate 90 degree. Same as door open the IR sensor will sense and the servo motor will rotate to 0 degree.

Analysis survey on the Development Of Door Handle Sanitizer

To study the public's perception of the benefits and facilities of the Development of Door Handle Sanitizer, a questionnaire was conducted to 36 respondents.

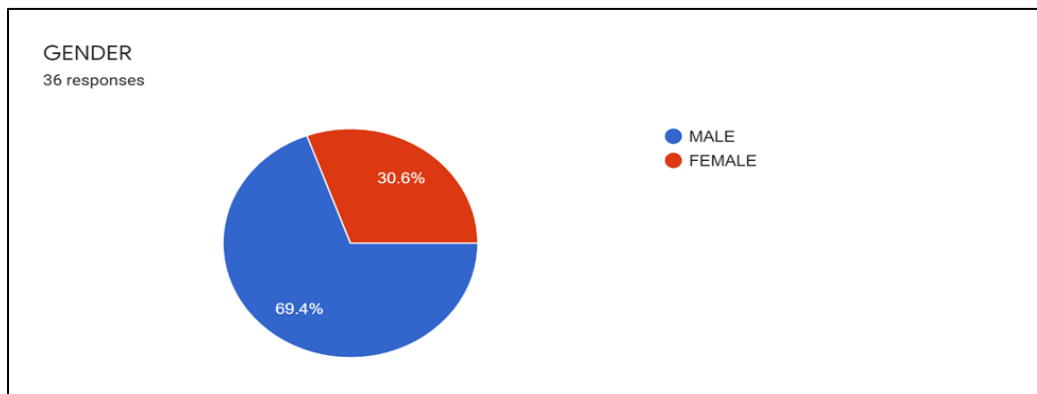

Figure 3.3: Feedback from the respondent by Gender

The graph at Figure 3.3 show the feedback from the respondent. These respondents consisted of 30.6 % women and 69.4 % were men who were a community located in various places.

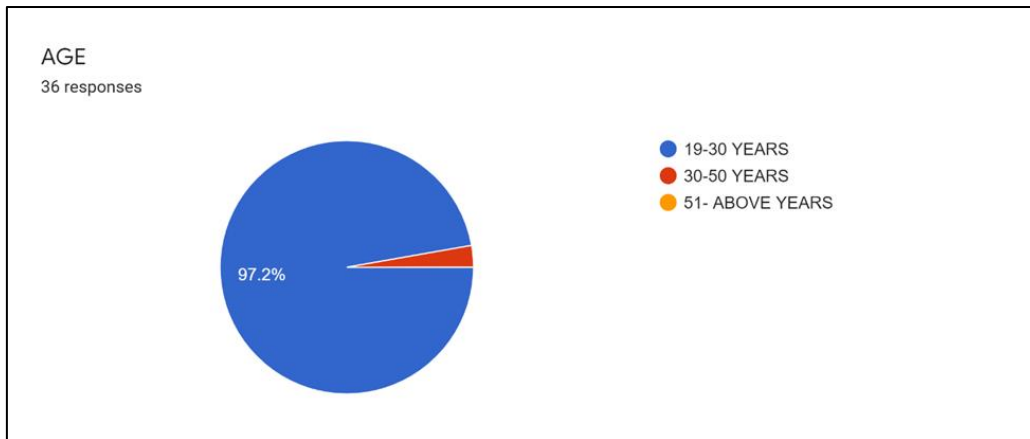

Figure 3. 4: Feedback from the respondent by Age

From the graph Figure 3.4 show 97.2 % of respondents are aged 19 - 30 years and 2.8 % are over 30 years old.

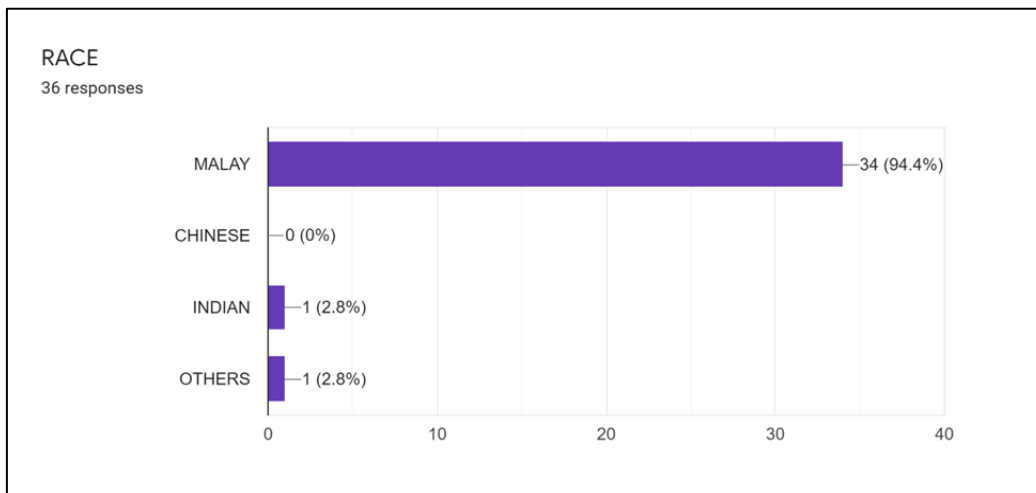

Figure 3. 5: Feedback from the respondent by Race

In terms of race from the graph in Figure 3.5, 94.4 % of the total respondents are Malays and 2.8 % are Indians. In general, all these respondents are students of which 94.4 % are sensitive to the dangers of viral infections found on the door handles.

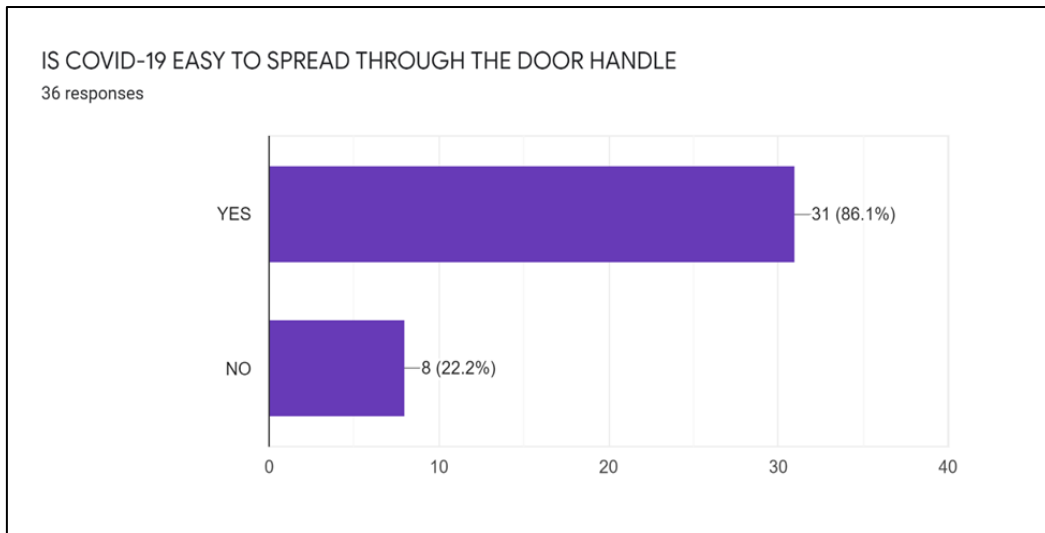

Figure 3. 6:Survey on virus spread through the door handle

Findings from a questionnaire related to the development of door handle sanitizer This can be evidenced by the survey data from Figure 3.6 conducted that there are 86.1 % stated that the virus is very easy to spread through the door handle and as many as 80.6 % from graph Figure 3.7 agreed to say that regularly holding the door will cause the virus is contagious.

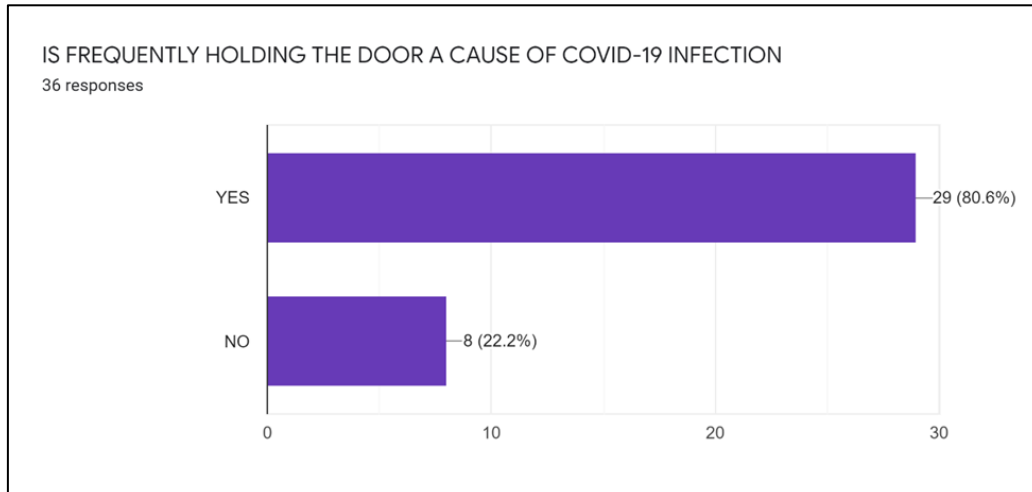

Figure 3. 7: Survey on frequently holding door handle can cause infection

In addition, the survey data also showed in Figure 3.8 that there is 94.4 % agreed that putting a door handle sanitizer can prevent the occurrence of virus transmission.

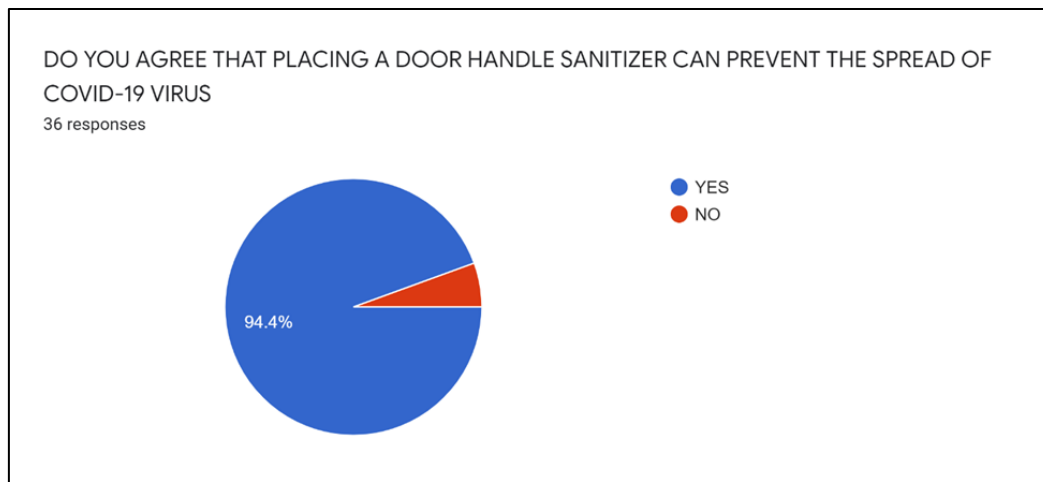

Figure 3. 8: Survey on frequently holding door handle can cause infection

CONCLUSION AND DISCUSSION

The world is facing a difficult time of the coronavirus pandemic because there is no vaccine to prevent it to date. Hence, every positive step taken in this direction is very important. In the direction of the research field to find out the preventive measure, we have demonstrated a door handle sanitizer based on Arduino Uno, IR sensor, and servo motor to sanitize the handle or knob of the door that is used by many people. Our objective is, to design the clean knob door or door handle and develop technology for knob or door handle clean. As a result of this, the handle or knob of the door can be sanitized automatically whenever the person opens the door. The reported project would be a very helpful project for countries to protect their families, friends, Citizens to stop the spread of the virus through door gates. Owing to the extensive use of the door handle by users in public places, there is a higher probability of transmission of the COVID-19 virus. Therefore, this project may help to reduce the risk of spreading the COVID-19 virus.

From the result obtained, we concluded that the Development of door handle sanitizer for c19 is tested and works satisfactorily with minimum assistance to the user. This automated door handle sanitizer control by a microcontroller for the whole system using an IR sensor to sense the door when closed, next the servo motor will rotate 90 degrees. In addition, Door Handle Sanitizer innovation makes it simple for a worker to clean the doorknob every time customers come to their shop. It is because the Door Handle Sanitizer will make sure the knob door will be sanitizer every time customers open the door.

Recommendations

In the future, this project will be made improvements with an added infrared sensor to detect the obstacle and ensure the safety of the user. Besides that it can be improved with this project there is a possibility of expansion on the design or improvement on the design itself. For example, the sanitizer bottle can be upheld. It is because it makes it easier for the sanitizer to be sprayed easily. In addition, this project can also add a switch to make sure the long-lasting battery or use TP4056 charger module and use universal serial bus cable to make sure the long-lasting battery.

This project is easy to install and affordable. It can provide many benefits for shops or places where people always touch the door because door handles are one of the causes of the spread of COVID-19.

REFERENCES

L. Morawska, J. W. Tang, W. Bahnfleth, P. M. Bluyssen, A. Boerstra, G. Buonanno, et al. How can airborne transmission of COVID-19 indoors be minimised? *Environment international*, vol. 142, p. 105832, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.105832>

M. Alzyood, D. Jackson, H. Aveyard, and J. Brooke. COVID-19 reinforces the importance of hand washing. *Journal of Clinical Nursing*, 2020. <https://doi.org/10.1111/jocn.15313>

M. Alzyood, D. Jackson, J. Brooke, and H. Aveyard. An integrative review exploring the perceptions of patients and healthcare professionals towards patient involvement in promoting hand hygiene compliance in the hospital setting. *Journal of clinical nursing*, vol. 27, pp. 1329-1345, 2018. <https://doi.org/10.1111/jocn.14305>

B. Allegranzi, L. Conway, E. Larson, and D. Pittet. Status of the implementation of the World Health Organization multimodal hand hygiene strategy in United States of America health care facilities. *American journal of Infection Control*, vol. 42, pp. 224-230, 2014. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2013.11.015>

D. S. C. Lam, R. L. M. Wong, K. H. W. Lai, C.-N. Ko, H. Y. Leung, V. Y. W. Lee, et al. COVID-19: special precautions in ophthalmic practice and FAQs on personal protection and mask selection. *Asia-Pacific Journal of Ophthalmology (Philadelphia, Pa.)*, 2020. <https://doi.org/10.1097/APO.0000000000000280>

University Hospitals Birmingham NHS Foundation Trust. Infection control: break the chain. 2010. [online] Available: https://youtu.be/_o9SxDFPUIA [Accessed: June 2020]

Bunzl Cleaning & Hygiene Supplies. Handle Hygiene Door Handle Sanitiser. 2017. [Online]. Available: <https://youtu.be/DBvW0qll6hY> [Accessed: June 2020].

Aatik's lab. DIY Door Handle Sanitizer || Corona Virus Precaution. 2020. [Online] Available: <https://youtu.be/DP06k6w2ILE> [Accessed: June 2020]

BUBBLE AIR TRAP TRASH

NUR SAMHANA BINTI ABDUL HALIM

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, samhana.halim@gmail.com

Mrs NORAZLINA BINTI JAAFAR

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, azlina0104@gmail.com

ABSTRACT

Now a day's water is a necessity of humans and all living beings. There is a plenty of water on earth but that is not suitable for human use. Clean water is more important and is used for some purpose. The impurities present in water can cause hazardous diseases. The work was done looking at the current situation of our national rivers, which are dumped by sewage, pollutants, toxic materials, debris etc. Bubble air trap trash generate distinct acoustic and hydrodynamic fields, and through proper manipulation, juvenile carp migration can be prevented. A conveyor will lift the waste surface debris from the water bodies, this will ultimately result in reduction of water pollution and lastly the aquatic animal's death will be reduced. The main aim of the project is to permanently decrease the number of plastics entering oceans in Malaysia. This project uses a standard process of describing process, how it is done in simplest manner. In this project we use bubble air trap trash to clean the flowing water body with help of conveyor we lift the waste from water body. In this project I use DC motor and Arduino uno to run the system when power supply is available& the Equipment, we used to be motor, chain, driver, bucket, frame, wheel, sprocket gear, solid shaft etc. This project emphasis on design and fabrication of the "bubble air trap trash system" a machine, which involves the removing of waste debris from water, and safely dispose it from the water body.

Keywords: Bubble air trap trash, water body, conveyor, Arduino uno and Motor

INTRODUCTION

Water is a necessity of humans and all living beings. There is a plenty of water on earth but that is not suitable for human use. Clean water is more important and is used for some purpose. The impurities present in water can cause hazardous diseases.

The Bubble Air Trap Trash system are used to clean wastes from water like polythene, bottles etc. present in water. This can be used to overcome the problem of filtration of wastes from water and it save the time and cost that spend on cleaning the river. As the industry setup increase in the environment the water coming from industries are full of wastes like polythene, bottles, and other materials and that water mix with the other water that are used by people and we know that that water is not good for the for our health. So, to overcome from these problems we can filter the water drainage water before it mixes with other water. This type of filtration of water is called primary filtration. In this project I use DC motor and Arduino uno to run the system when power supply is available and the Equipment, we used to be motor, chain, driver, bucket, frame, wheel, sprocket gear, solid shaft etc.

Bubble Air Trap Trash will block plastics from moving downstream and make clever use of the current of the river to direct the waste to the banks. We create a bubble barrier by pumping air through a tube with holes, placed on the bottom of the river. We found an elegant solution that blocks waste in the river, but also allows the passage of fish a barrier of bubbles. By placing two bubble barriers diagonally in the waterway. The upward current that the bubbles generate brings the waste to the surface, and the turbulence stops the waste from flowing downstream the waste gathers on the side of the river, where it can easily be collected for example a conveyor belt.

METHOD

Methodology used for whole processing of Machine is given below; this methodology gives way about how work is to be carried out in systematic way. It is standard process of describing process, how it is done in simplest manner. The device is placed on the bank of the river until only water flows. Floating waste such as bottles, plastic cans, lids will be lifted by the fittings connected to that chain. The chain rotates with a sprocket wheel driven by a motor. Energy provided for the motor is electrical energy. While the motor is running the chain starts circulating making lifter to lift. Waste is picked up and stored in a storage area or bin. Once the trash bin is full, the waste is removed from the trash bin.

BLOCK DIAGRAM OF THE PROJECT

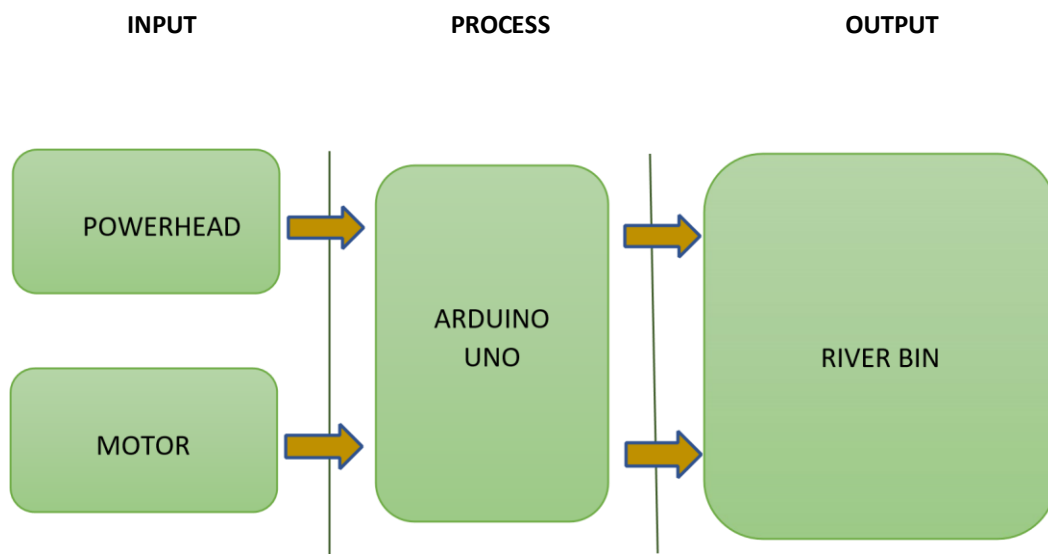

Figure 1: Block diagram of the project

Start with the input which the Powerhead will connect to the pipe and create air bubbles from inside the water. Next, the motor will move the river barrel to make sure all the trash goes into the provided container. After that, the process uses Arduino uno, programming coding will be entered into Arduino uno to run the river barrel system and Bluetooth with the phone using Bluetooth Arduino HC-05. All plastic waste or light trash will go into the river bin to be collected by workers to be sent to a landfill or recycling site.

FLOWCHART OF THE PROJECT

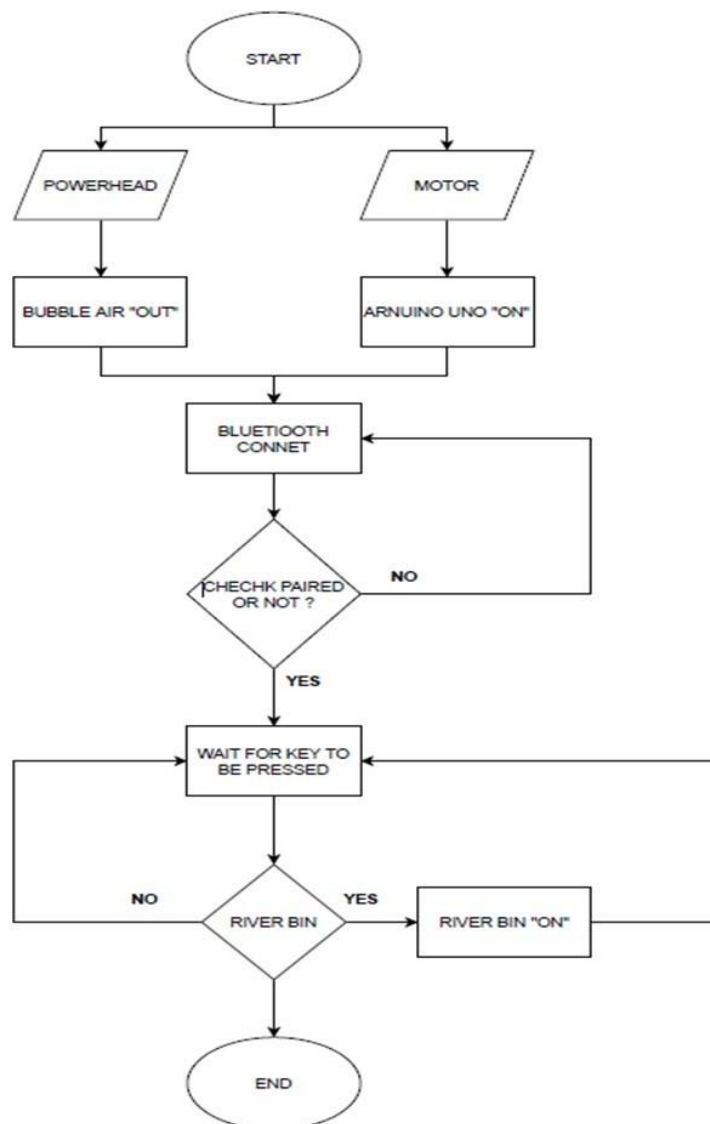

Figure 2: Flowchart of the project

This flow chart is to show the Bubble Air Trap Trash system to collect plastic trash in the river from flowing to the sea. When the project starts, the powerhead will be 'ON', and air bubbles will come out of the tube. At the same time, the motor on the river bin will move and the Arduino uno is 'ON'. Next, the phone will connect Bluetooth with the river bin so the river bin can be controlled via the phone. This step will occur each time using the Bubble Air Trap Trash. Bubble Air Trap Trash only works from 10:00 am - 13:00 pm and 16:00 pm to 18:00 pm. This will make it easier for people to manage the Bubble Air Trap Trash system.

FLOWCHART OF THE SYSTEM

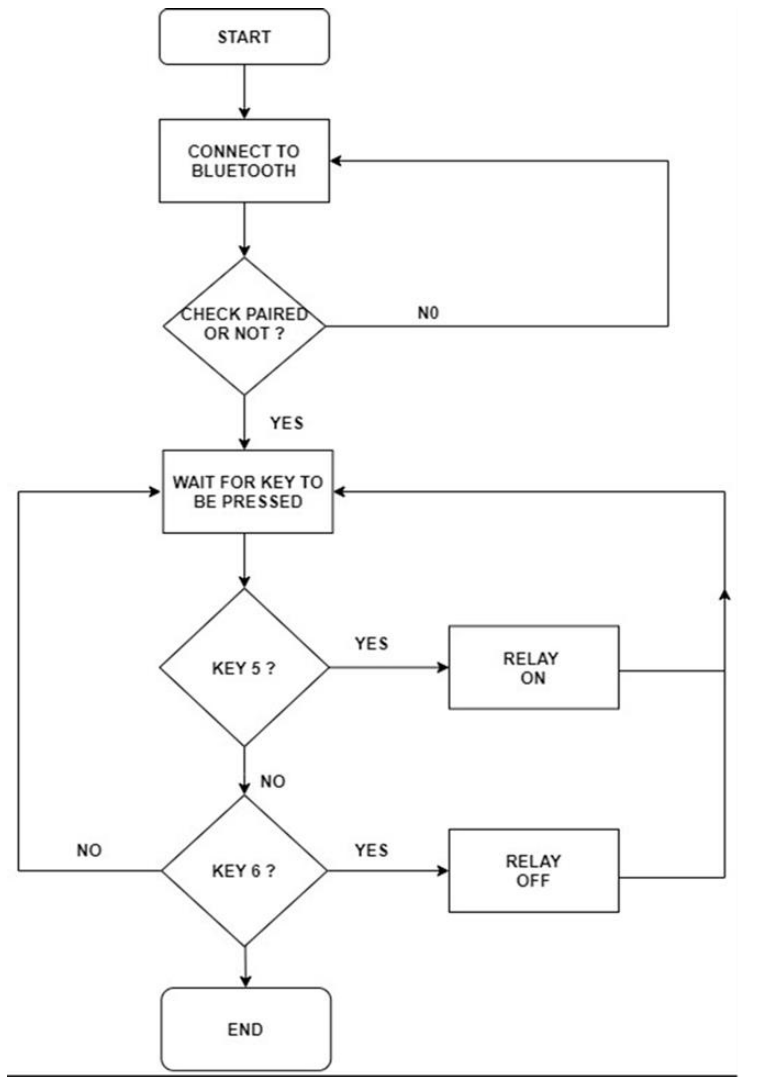

Figure 2: Flowchart of the system

This software to facilitate the control system on the river bin just by using the phone to control the vibration on the motor. Because this software wants to make it easier to open and close the river bin system. When the software starts, it will be connected to the phone via Bluetooth. Next, already connected to the phone, there will be a key that comes out, namely key 5 and key 6. If you press the button on the key 5 then the relay will be 'ON'. After that, press the button on key 6 then the relay will be 'OFF'. This step will occur each time using the River Bin. Bubble Air Trap Trash only works from 10:00 am - 13:00 pm and 16:00 pm-18:00pm. This will make it easier for people to manage the Bubble Air Trap Trash system.

SCHEMATIC CIRCUIT

This circuit diagram for my project where Arduino uno will be connected to the Relay, HC05 Bluetooth Module, Motor and AAA battery cell.

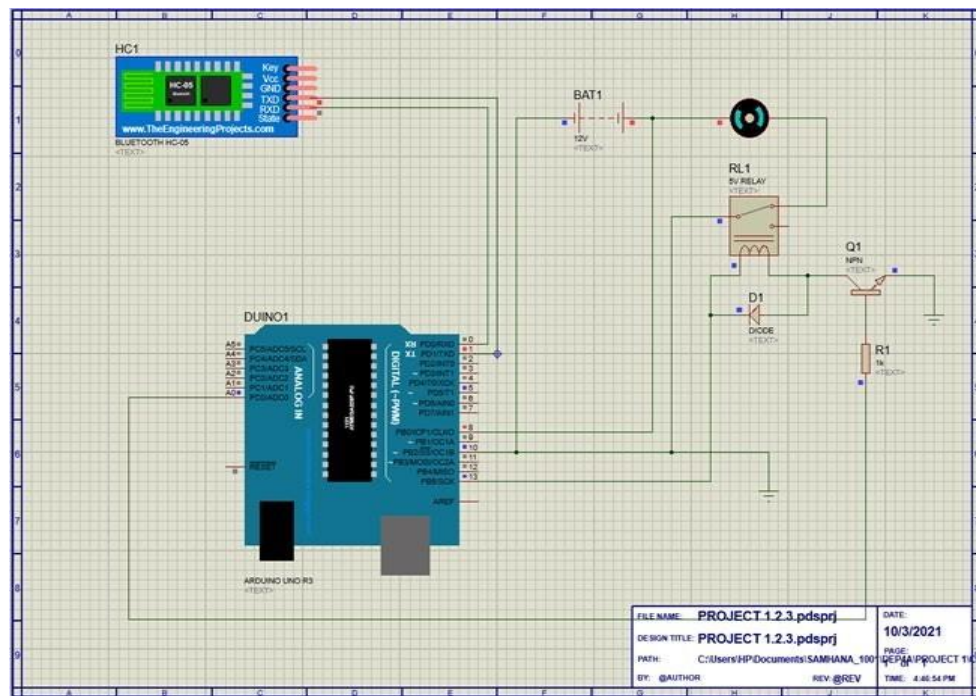

Figure 3: Schematic Circuit

In the operation of this circuit can be seen the connection of components to develop the Bubble Air Trap Trash project. This project uses 4 AAA batteries when the total voltage value is 6V. A 6V battery will power the Arduino uno and motor. Next, the Arduino uno will connect to the relay and Hc-05. Vcc HC-05 will relate to RES, GND HC05 will relate to GND, TXD HC-05 will relate to RX pin Arduino uno and RXD HC-05 will relate to TX pin. Hc-05 will Bluetooth with phone users. It is to control the movement of the motor on the trash can. If the user wants the motor to run, press key 5, if you want to close, press key 6 on the Arduino Bluetooth application.

FINDINGS

The Bubble Air Trap Trash will reduce the amount of plastic pollution in rivers and can help raising awareness to prevent further plastic pollution and it can be placed in various rivers and canals. It catches more plastic than current solutions in flowing water because we can reach plastic in the total width and depth of a river. A Bubble Air Trap Trash can be placed both in rivers as in small canals. The waste debris which are collected in bubble barrier that will be simultaneously dumped out of the canal by automatic operated conveyor. And speed of the conveyor belt is regulated with respect to the diffuser variation.

Figure 4: Bubble Air Trap Trash

Bubble Air Trap Trash is a social incentive project where try to present a much better procedure to keep our river clean and thus providing to cleaner and safer surroundings. The following test, and results are being discussed as follows: Plastic Trash Lifted, tried to present the model where the model is successfully able to lift the plastic trash, Speed of the River, Time taken by each lifter to lift each object from bottom to top is 14sec, and the quantity of waste collecting in the collecting bin is nearly 8-9 kilogram.

While conducting the experiment the parameters should be considered as uniform flow rate of water, rate of disposal of waste is uniform, lifter speed and motor speed is constant. Lifter speed is constant, and it regularly lifts the waste. Cost of the machine will be economic, and it requires only 6-24 volts of current.

CONCLUSION

At the end of this project can, the project concludes that the main objective of project “BUBBLE AIR TRAP TRASH” is used for various purposes such as, the rising bubble produces an upward current, which carries the plastic waste to the surface. Next, the flow of water directs it to the side of the body of water which stops it from flowing further into the sea. In addition, it can monitor the amount of plastic in the body of water. Other than that, this Bubble Air Trap Trash system helps in cleaning the rivers automatically and helps in decreasing the plastic pollution at rivers and oceans. Integrating features of all the hardware components used have been developed in it. Presence of every module has been reasoned out and placed carefully. Thus, the project has been successfully fabricated and tested.

REFERENCES

S. Jayasree, PG Research Scholar “Fabrication of Automatic Sewage Cleaning System” International Journal for Research in Engineering Application & Management (IJREAM). ISSN: 2454-9150 Vol-04, Issue-06, Sep 2018 [2]
 Kanagala Veerendra Kumar¹, Bulla Pavan², Janamala Naga Malleswararao³, Chilukoti Bhanu Teja⁴ “AUTOMATIC DRAINAGE CLEANER” International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET) e-ISSN: 2395-0056. Volume: 07 Issue: 03 | Mar 2020 www.irjet.net p-ISSN: 2395-0072

SatyaPrakesh1, Shatrudhan Kumar Yadav2, Mr Rahul Srivastava3 “Automatic drain and gutter cleaning system”. International Journal of Advance Research in Science and Engineering (IJARSE) Volume: 07 Special Issue No.01 | April 2018 www.ijarse.com ISSN: 2319-8354.

S.H. Fauziah et al., Mary George f “A review on the pollution intensity and mitigating measures” journal homepage: www.elsevier.com/locate/marpolbul. Received 4 November 2020; Received in revised form 5 March 2021; Accepted 8 March 2021. Marine Pollution Bulletin 167 (2021) 112258

B. BABU. P. RAJA, and A. ANAND JAYAKUMAR “DESIGN AND DEVELOPMENT AUTOMATIC SEWAGE CLEANING MACHINE” Journal of Huazhong University of Science and Technology ISSN NO: 1671-4512

MR. AKSHAY HALINGALI, MR. AMIT HOSAMANI, MR. ATUL MAGDUM and MR. BASAVARAJ MARIGERI “AUTOMATED GUTTER CLEANING SYSTEM UNER SWACHH BHARAT ABHIYAAN” PES&T’S SHAIKH COLLEGE OF ENGINEERING AND TECHNOLOGY 15/2, Abu Campus, Adjacent to Rani Chennamma University, Bhootramanhatti, Belagavi 591113 2018-2019

THE DEVELOPMENTS FOR PEST REMOVAL AND WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE

Mrs Nur Anisah Binti Kamaruzaman

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, anshkmrzmn.14@gmail.com

Mrs Nur Syafiqah binti Abdullah

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, fiqahmarcus23@gmail.com

ABSTRACT

Agriculture plays a vital role in developing countries. There have many issues hindering the development of agriculture in developing countries. This project is focusing at making agriculture smart using automation and IOT technology. For example, gardener can monitor their farm operation via application in any smartphone. This project presented the application of ultrasonic sound in repelling monkey and smart water control. Nowadays for gardeners, their crops are always damaged because animals like monkeys and wild boars always uproot and break trees. Other than that Gardeners have to spend a lot of money to buy chemicals like pesticides to prevent insects on their crops. Meanwhile sometimes gardeners forget giving water to the crops due to lack of workers and time. For the main hardware that used in ultrasonic system is Ultrasonic Sensor HC - SR04. This is the HC-SR04 ultrasonic distance sensor. This economical sensor provides 2cm to 400cm of non-contact measurement functionality with a ranging accuracy that can reach up to 3mm. Each HC-SR04 module includes an ultrasonic transmitter, a receiver and a control circuit. Next this project used GSM-GPRS Modem SIM900 KIT. The SIM7600E-H 4G HAT is a 4G/3G/2G communication and GNSS positioning module, which supports LTE CAT4 up to 150Mbps for downlink data transfer and it is pretty low power consumption. For the main hardware that used in smart water system is Soil Moisture Sensor. This is a simple water sensor that can be used to detect soil moisture when the soil moisture deficit module plant waterer device so that the plants in your garden without people to manage. The irrigation system is a method that ensures that all plants get enough water for growth. Although the Automatic irrigation system has been applied in the agriculture sector, water consumption and energy cannot be controlled through this system due to the system operated under time delay. Farmers only can switch on or off the system manually depends on the weather. Comfort to farmers was provided for they will control irrigation pumps and valves with just a click on their mobile devices. Monitor the soil moisture levels and status or irrigation valves from anywhere around the world and anytime. This project will be successfully.

Keywords: agriculture smart, ultrasonic, soil moisture sensor, water control, GSM, ultrasonic sound.

INTRODUCTION

Ultrasound is sound waves with frequencies higher than the upper audible limit of human hearing. Sound is characterized as a type of electromagnetic energy created by the mechanical vibration and spreads through air as waves. Ultrasound is not different from "normal" (audible) sound in its physical properties, except that humans cannot hear it. This limit varies from person to person and is approximately 20 kilohertz (20,000 hertz) in healthy young adults. Ultrasound devices operate with frequencies from 20 kHz up to several gigahertz. Ultrasound is used in many different fields. Ultrasonic devices are used to detect objects and measure distances. This ultrasonic pest project is a device that will emit a single wave that will only be heard by the specifics of the animal depending on the set frequency. An ultrasonic sensor is an electronic device that measures the distance of a target object by emitting ultrasonic sound waves, and converts the reflected sound into an electrical signal. The Ultrasonic sound is present in the antennae of flies. Ultrasonic sound emitted by Repellent will startle pests and confuse them. Ultrasound creates stress on the nervous system of insects and jams their natural ultrasound frequency. This immobilizes the insects to hurry away from the ultrasound source. Human cannot hear ultrasonic and infrasonic sound vibrations because human tympanum vibrates just to react to sound vibrations inside the range of 20 Hz to 20 kHz.

Water is an inorganic, transparent, tasteless, odourless, and nearly colourless chemical substance, which is the main constituent of Earth's hydrosphere and the fluids of all known living organisms. Water plays an important role in the world economy. Approximately 70% of the freshwater used by humans goes to agriculture. This project is an irrigation system that can be controlled by a smartphone. It can be controlled at any time as long as there is an internet connection. This project, it can control the moisture of the crop at any time. Garden plants can suffer when the soil dries out. On the flip side, they don't like "wet feet," meaning they also suffer if their roots are sitting in water and not getting sufficient oxygen. On a hot, windy day, the soil's surface may appear dry, while the ground beneath is still moist, so it's essential to perform a quick check to ensure you don't overwater. Keep a wooden dowel handy and insert it a few inches into the garden soil and then pull it out and check it. Moist soil will stick to the dowel, but if it comes out clean, the soil is dry, and it's time to water. Directing water at the base of your plants delivers the hydration right where it's needed: the roots. Consider winding a soaker hose between plants in a flower or vegetable bed to soak the soil slowly and deeply and ensure healthy growth.

METHODOLOGY

For this chapter, it will discuss this Final Year Project (FYP) process from beginning to end complete this project. Methodology is closely related to methods and applications flow chart to show the ongoing project process. Two flowcharts are stated to state the project process and also the system process is running. In addition, there are also circuit drawings to describe the shape of the circuit that will be produced. Lastly is the type of component and also its function in this project. This is all stated in this chapter.

FLOW CHART:

PEST REMOVAL

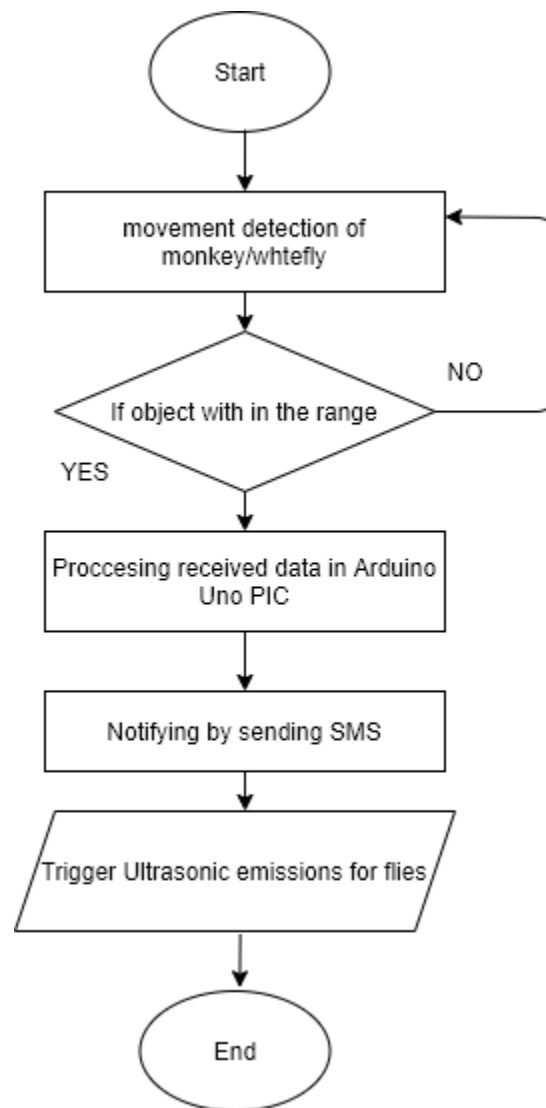

Figure 1: Flow Chart 'PEST REMOVAL'

WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE

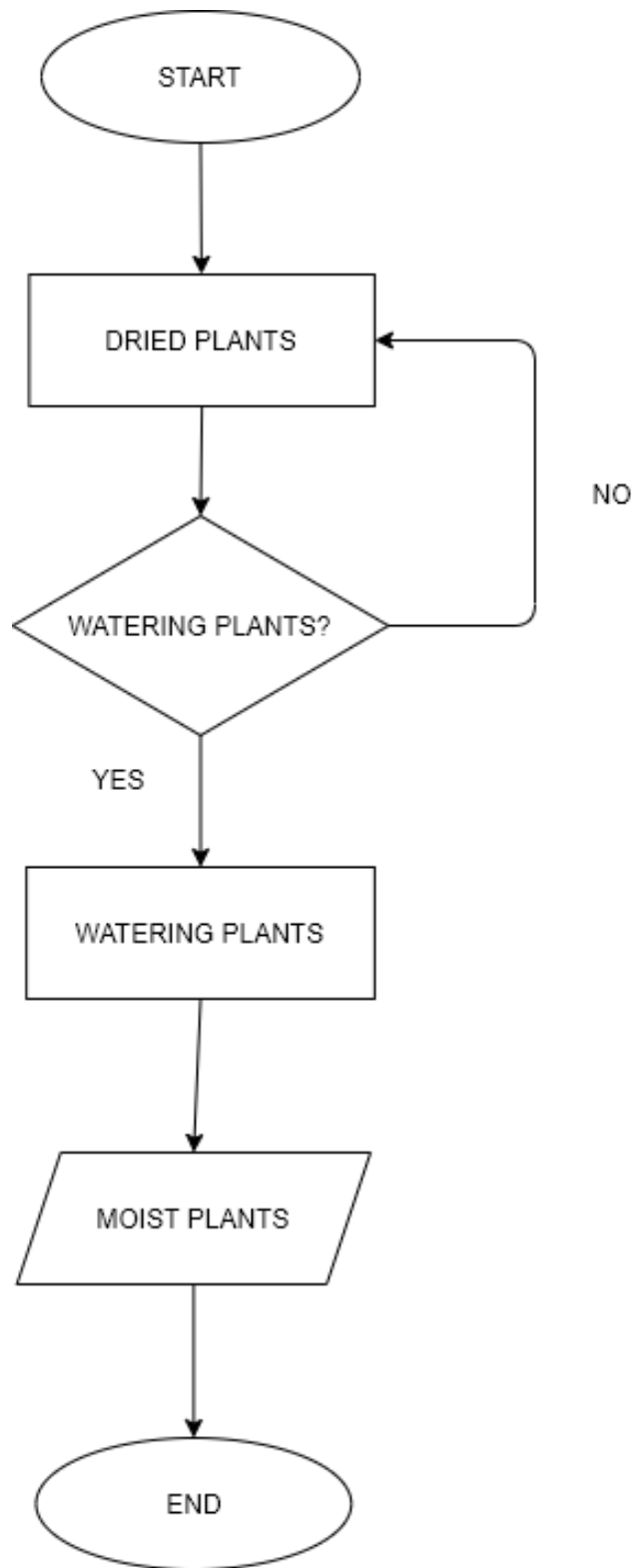

Figure 2: Flow Chart 'WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE'

Schematic Circuit:

PEST REMOVAL

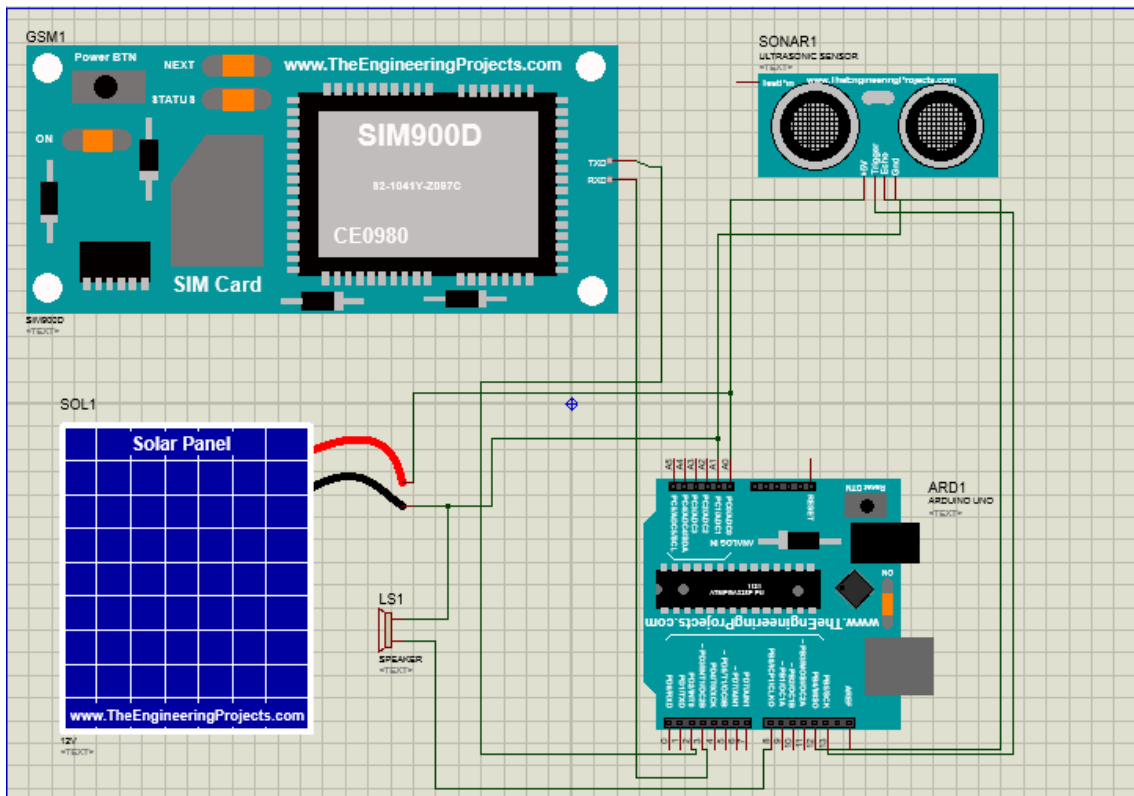

FIGURE 3 - Schematic Circuit 'PEST REMOVAL'

This pest removal system is a system that will emit a frequency that can only be heard by certain organisms. This happens with this ultrasonic will emit a frequency radar in the loudspeaker that can be supplied with power from the solar panel. There any an organism that can be affected. The Arduino will be the transmitter hub to the internet -supplied gsm and the owner will get notifications on the mobile phone.

WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE

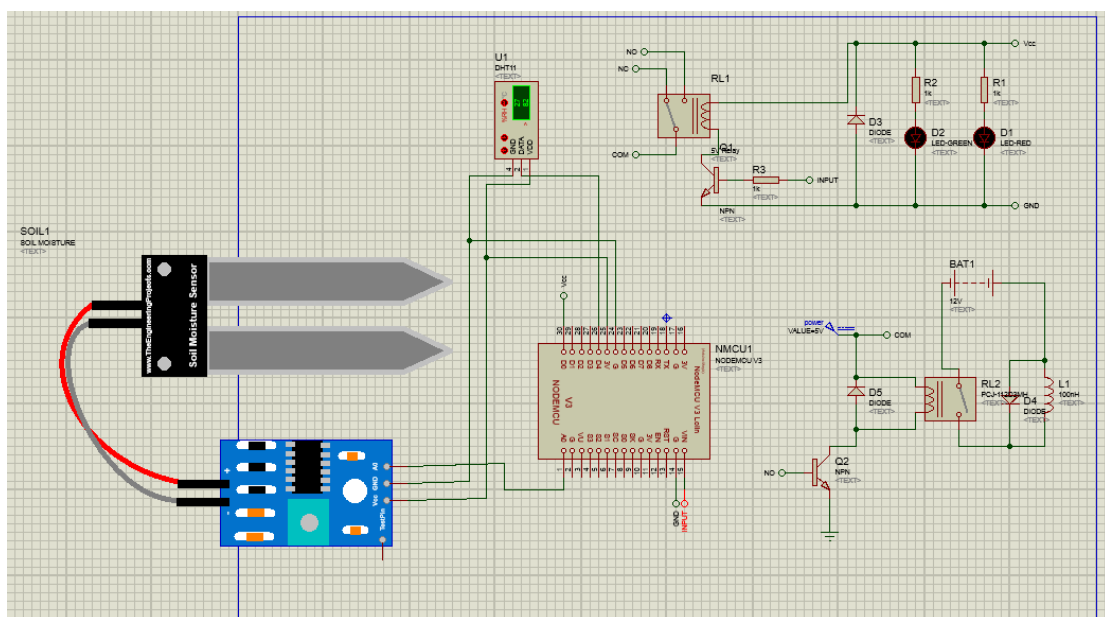

FIGURE 4 - Schematic Circuit 'WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE'

Water control system is a system that provides water to plants automatically using only a mobile telephone. Soil moisture sensor will detect soil moisture. Readings will be visible in the application used for this system. Besides that if we want to give water to the plants. we can give water to the plant as long as it is connected to the NODE MCU as the main he, Solenoid will water valve will allow water to flow to the plant.

FINDINGS

PEST REMOVAL

Basically the device is programmed to continuously sense 4-5 m range radius for moving objects (flies or pests). Upon detection it shall send an SMS to user with notification and start playing tones from 38kHz to 45kHz frequency for 100 seconds. Once done it shall continue sensing and detecting, until there are no flies or pests in the range.

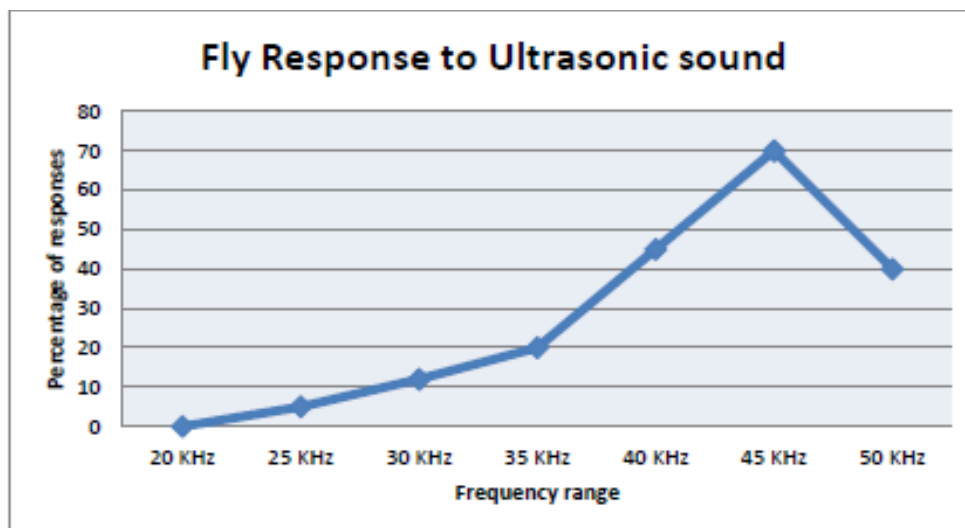

Figure 5 – Fly Response to Ultrasonic sound

The result of the frequency studies gives different outcome. All three frequency ranges (20 kHz – 30 kHz, 30 kHz – 40 kHz, 40 kHz – 50 kHz) that we tested had a significant impact on the flies' flight behaviour compared to the control situation without sound. In addition, the frequency ranges from 38 kHz to 45 kHz affected flies flight behaviour at all distances. At this frequency, the houseflies early flight behaviours were affected much more than at the other frequencies and they become more active.

WATERING OF PLANTS USING SMARTPHONE

a. Soil moisture sensor test

The sensor consisted of copper plates as electrodes to measure soil moisture. Measured soil moisture is the conversion of electrical voltage converted into digital data. The result is shown in Table 1.

Table 1 - Soil moisture sensor test

No.	Water volume (cc)	Moisture (%)
1	1	30
2	2	35
3	3	37
4	4	42
5	5	47
6	6	55
7	7	57
8	8	58
9	9	58
10	10	62

b. Driver relay and Solenoid valve test

The solenoid valve is a pipe component that can open and close automatically with the working principle of electric magnets. If the electricity gets an electric current, the solenoid will open and vice-versa. It gets electric current from a relay connected to the relay driver circuit. The relay will get high logic to activate the solenoid valve. Meanwhile, if it gets low logic, the valve will not be active. The result is shown in Table 2.

Table 2 - Driver relay and Solenoid valve test

Logic	Driver relay input voltage (Volt)	Solenoid valve voltage (Volt)
1	4.8	218
0	0	0

The system described in the paper can be accessed anywhere, anytime provided gsm network available for communication between user and the system.

Table 3 - Soil Moisture Sensor

Data from moisture sensor	Condition of soil
0-300	Soil is dry
300-700	Soil is partially wet
700-1020	Soil is wet

Based on the data provided by the soil moisture sensor its values lies between the ranges of 0-1020 which helps in determining the soil type of field in terms of moisture content. The tables show the moisture content and status of the soil and the temperature and humidity along with operating voltage.

CONCLUSION

At the end of this project, I was able to conclude that having this project can help and ease the burden of farmers in many aspects. In addition, this project will help many users to use the technology in their farming systems. Finally, this project can also open the eyes of all parties to innovate something into something more sophisticated in line with the current era.

REFERENCES

- [1] C. Qingmei, Z. Zhili, and Z. Mingzhu, "The Design of Communication Nodes in the Tractor Control Network Based on ISO11783 Protocol," in 2010 International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation, 2010, vol. 3, pp. 772–775.
- [2] Ma Yuquan, Han Shufen, and Wang Qingzhu, "New environment parameters monitoring and control system for greenhouse based on master-slave distributed," in 2010 International Conference on Computer and Communication Technologies in Agriculture Engineering, 2010, vol. 1, pp. 31–35.
- [3] E. Pradeep, R. Ganeshmurthy, K. Sekar, and E. Arun, "Automation of PV farmers pump," in International Conference on Sustainable Energy and Intelligent Systems (SEISCON 2011), 2011, vol. 2011, no. 583 CP, pp. 163–166.
- [4] I. Idris and Muhammad Ikhsan Sani, "Monitoring and control of aeroponic growing system for potato production," in 2012 IEEE Conference on Control, Systems & Industrial Informatics, 2012, pp. 120–125.
- [5] N. R. Patel, R. B. Lanjewar, S. S. Mathurkar, and A. A. Bhandekar, "Microcontroller based drip irrigation system using smart sensor," in 2013 Annual IEEE India Conference (INDICON), 2013, pp. 1–5.
- [6] M. Rosinski, "An unattended flower watering system," *Electron.Educ.*, vol. 1996, no. 2, pp. 26–28, 1996.

THE INNOVATION OF WATER TRASH COLLECTOR BY USING ARDUINO

MRS PUTERI NUR DINI BINTI MEGAT ABD HALIM

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, puteridini0@gmail.com

MRS NADIAH BINTI DIN

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haidannid78@gmail.com

ABSTRACT

Water is essential to life, yet water pollution is one of the most serious environmental threats that we face today. The purpose of this project is to overcome the problem of garbage disposal on the water surface, especially in lakes. It is because of the cases of water pollution are increasing due to the large human population and the ignorance of the importance of water resources and environmental cleanliness. Due to the frequent environmental pollution has harmed aquatic life in lakes and nature polluted with garbage. As an improvement, this project has also been equipped with oil absorption in order to absorb dirt, especially oil floating on the water surface. This water trash collector is very meaningful for reducing waste as well as manpower consumption for handling the hygiene process. Due to the nature of the cleaning work, I designed the robot structure with car like mechanism that can provide high stability, good ability in maneuver and can easily collect all the waste flowing on the water. This will reduce the difficulties which we face when collection of debris take place. The innovative system that I propose offers a unique and automated way to tackle water pollution by eliminating manual labour thus increasing efficiency and decreasing the cost and time needed. Furthermore, this project can facilitate the work of lake water maintenance. This project being remote-operated is controlled by a Bluetooth wireless using which it can be maneuverer accordingly, I use submergeable pumps to provide the direction control and servo motor arrangement for the steering. To make the boat self-sustainable we have implemented a solar panel which would charge the battery. Trash collector mesh is used for garbage collection. This project will successfully help in to clean the garbage accumulated on the surface of the water and at the same time maintain the cleanliness of the water to reduce pollution.

Keywords: water trash collector, rubbish, oil absorption, water pollution, waste disposal.

INTRODUCTION

Waste water is a common problem in different water worldwide. Clean water and sanitation are very important thing, it will be monitored to prevent contamination of the water, killing aquatic species and other water species extinction. All of pollution and waste in the water can affect wildlife and people living in the vicinity. There are many people are irresponsible when it comes to waste disposal. The most common areas that people are irresponsibly throwing out their wastes are on rivers and lakes near bridges, tourist spot beaches, and ship terminals. When a major increase of water level happens in river or lake, all the wastes are deposited to the canals on rural and urban areas. This incident resulted in flooding in the area and bring havoc to the environment and the people living in the area. Not only can this garbage block the ducts, but it can also spread dangerous and deadly diseases. Furthermore, to achieve the goal of protecting water quality, water pollution management strategies must be from an administrative point of view and based on hydrology, geology and water catchment conditions as well as the control and administration of the water environment as a whole by taking complete measures. So, with this project which will become the pillars that provides simple and effective waste removal and accommodates large amounts of waste within a little space.

LITERATURE REVIEW

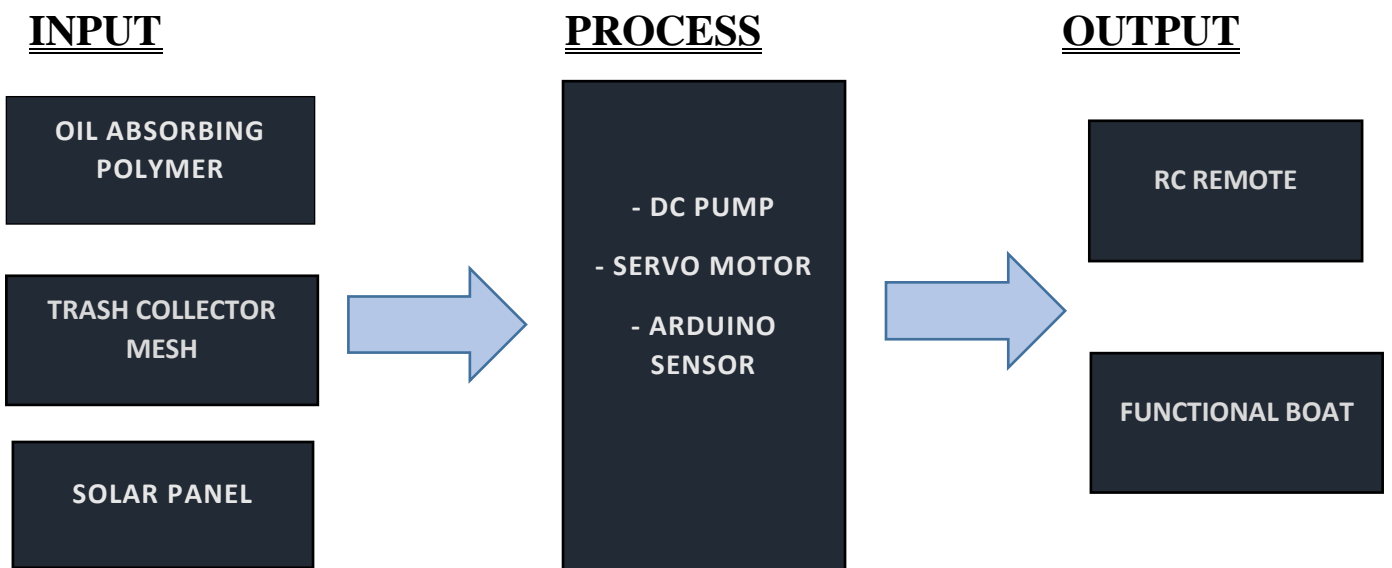
The literature review is based on other projects that will helps to clarify the conceptual issues of your research related area. In addition, with the results of the project that has been successfully produced can improve the research of methodology. For the first paper, it written by Faculty of Electrical and Electronic Engineering Technology, University Malaysia Pahang, MALAYSIA. In this paper, the objectives of the project are to reducing the garbage as well as the manpower consumption and for handling the cleanliness process. The project focuses on designing a high stability of Water Trash Collector (WTC) model and fabricate this vehicle with the high stainless-steel material. This process will depend on the manpower usage and the time for collecting process will limited to the working hour. I can also state that the project will require manpower to be used and also with the structure of very large project will require a very large cost in financial terms and requirements of the project components. Next for paper 2, it written by Department of Physics, Faculty of Science, University Technology Malaysia, 81310 UTM Skudai, Johor. This paper highlights a proposed design of rubbish collecting system with a real structure that have man-power to move the system of the boat. Cleaning the trashes by using manual processes would be ineffective as it often covers vast area of works and efforts. The two objectives that been in this project are to garbage collection systems for rural areas waterway and to collect solid and liquid waste. With the project requirement the function of analysis method is to establish the functions required by the rubbish collecting system to perform the desired task which is to collect rubbish from inland waterways.

For the 3 papers, it written by Department of Electrical and Electronics Engineering, Vivekanandha College of Engineering for Women, Namakkal, India. This project emphasis on design and fabrication of the river waste cleaning machine. The main aim of this concept is to reduce man power and time consumption for cleaning the river. For collect many types of wastes from water bodies and also reduces the human interference, the remote

operated floating river cleaning machine has more scope to remove large capacity of garbage automatically as fast as possible. Based on this project, I see that it related with my project with the structure of the boat and the function. Furthermore, paper 4 is written by Department of Mechanical Engineering, Hubballi, India. This design is a way to collect the waste which floats on water bodies and the collected waste can be easily disposed from the product. Prime objective of the project is to collect all the wastes which are found floating on water bodies and to minimize labor work. Through the project statement of the function, it closed to my project but need to do some innovations at the structure of the boat. Last for the paper 5 that written by Faculty of Integrated Technologies, University Brunei Darussalam, Jalan Tungku Link, BE1410, Brunei Darussalam. The proposed design will be focusing on dynamic system which is fully autonomous. It is a multi-functional design which incorporated with different types of sensors. The objective that have in the project are to help in reducing the issue of floating trash and to classification of trash cleaning systems. Based on it, I know that this robotic is also equipped with sufficient multiple sensors all around the upper frame and this project unrelated to my project but could be the best reference about the function of the sensor that been used.

METHODOLOGY

BLOCK DIAGRAM OF THE PROJECT

As the input, the oil absorbing polymer is added to the products to absorb the excess of oil in the surface of the lakes. The trash collector mesh used as a small storage bin it is a garbage collector that serves as a garbage collection point during garbage collection sessions conducted on the surface of the water. Then, solar panel also added to gather that energy and convert it to electricity to bring power to the product. The process includes the method of Arduino sensor will sense the fullness of garbage in the garbage collector. DC pump and the servo motor will be a mainstay in this product movement. Last but not least, the output that I get is the functional boat that can be controlled with the RC remote from a distance.

SCHEMATIC CIRCUIT

In this circuit, we could see the connection each of the components.

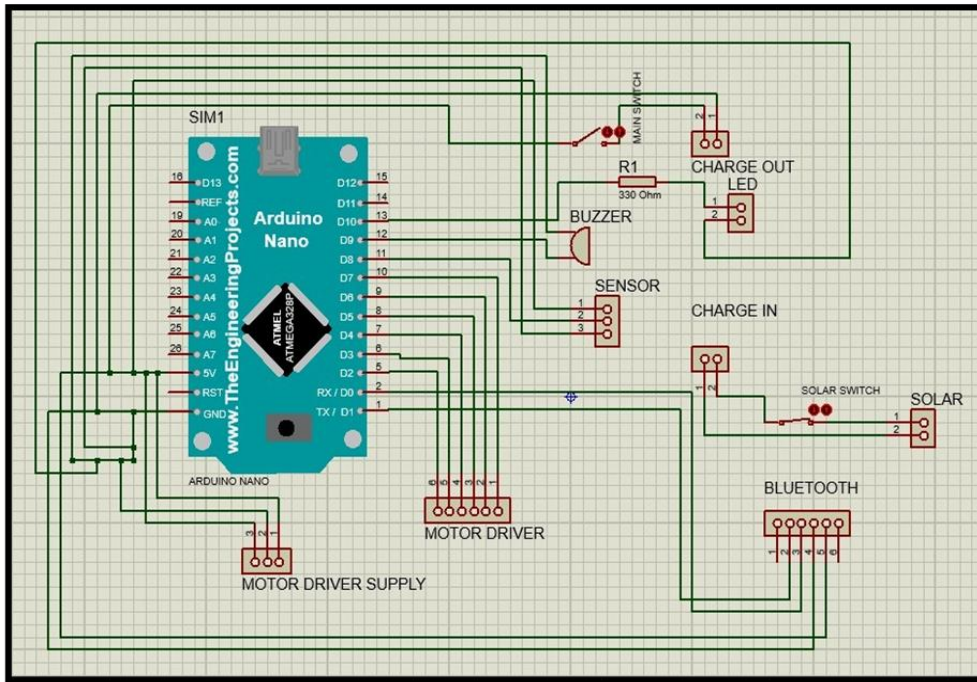

Figure 1: Schematic circuit for the innovation of water trash collector by using Arduino.

FLOWCHART OF THE SYSTEM

The product will start and collect data from the smart waste-bins. At this points the message will be send to the central server to be process and the level of the bin will be checked. If its full the instructions will be issued to the product then it will be sending the waste collector at the location that the person in charge will clear up the bin. If the bin is not full, the product will store the data and analysis the data. The product will be displayed the level of bin and the process will repeated again.

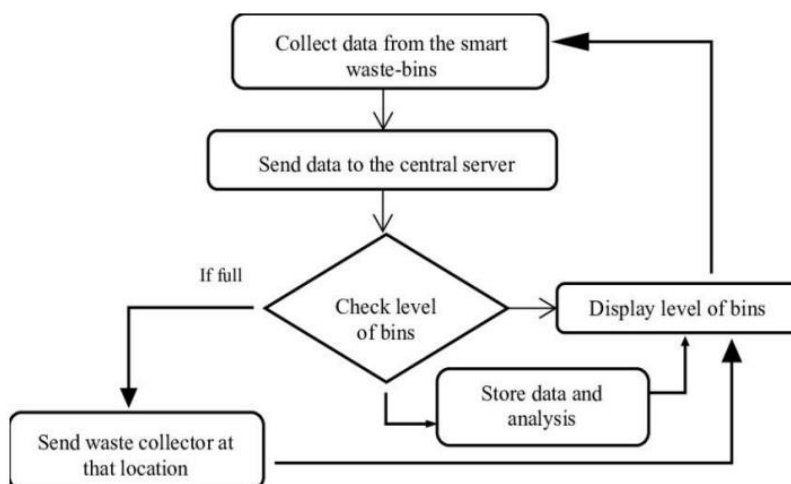

Figure 2: Flowchart of the system for the innovation of water trash collector by using Arduino.

FINDINGS

In this project, I expect that this project will reducing the garbage as well as the manpower consumption for handling the cleanliness process and fulfil all of requirements. As we can see that the difference between an actual result and an expected result are very different. Water Trash Collector project is to overcome the problem of garbage disposal on the water surface, especially in lakes. A design that resembles a boat and is operated using a remote control by a person can facilitate the cleaning work on the water surface. Last but not least, it will be able to be the first boat innovation in lake cleaning.

CONCLUSION and DISCUSSION

In conclusion, the project purpose is to build a cleaning system that cleans the waste that accumulates on the surface of the water to overcome the problem of garbage disposal on the water surface, especially in lakes. A design that resembles a boat and is operated using a remote control by a person can facilitate the cleaning work on the water surface. Thus, it makes it easier to clean and with the addition of tools that hardens the oil on the water surface will be used to clean the lake surface more effectively. Therefore, this project is very environmentally friendly because we use tools that can reduce fuel consumption and also it is very easy to use. The used of trash collector mesh especially the boat is very important to do cleaning work on the surface of the water in the lake. In addition, Ultrasonic also used for detect the movement in the area and it sends a signal when the trash is full to your security system's control panel, which connects to the monitoring centre. Lastly, it will provide benefits to human because it can provide convenience and is a highly innovative boat in water maintenance in the lake.

REFERENCES

1. Shamsuddin, P. N. F. M., Mansor, M. A., Hadi, A., Abidin, N. Z., & Ibrahim, R. (2020). Development of Water Trash Collector. *Journal of Advanced Industrial Electronics Research and Applications*, 1(1), 1–05. <https://journal.scientiaca.org/index.php/jaiera/article/view/154>
2. Zhao, B. Z., He, W., & Fan, S. C. (2001). P Reliminary D Esign S Ystem for. 6(July), 234–242.
3. Malavika, S., Meena, S., Indhumathi, E., Nandhini, M., & Srinivasan, S. (2020). Solar Operated Water Trash Collector. 4, 3–5.
4. Math, S., Kalasapur, S., Bavalatti, V., & Kammar, S. (2016). Aqua Drone Remote Controlled Unmanned River Cleaning Bot Project. 1–39.
5. Othman, H., Iskandar Petra, M., Chandratilak De Silva, L., & Caesarendra, W. (2020). Automated trash collector design. *Journal of Physics: Conference Series*, 1444(1). <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1444/1/012040>
6. Patil, D. (2020). A Review on Design and Fabrication of Motorized Low-Cost Cultivator. *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology*, 8(6), 2123–2125. <https://doi.org/10.22214/ijraset.2020.6346>
7. Wardani, R. R. I. K., Istiqomah, I. W., Shalihah, M., Rusdiyana, E., & Wibowo, A. (2021). The Dynamic of Rubbish Bank Management in Solo City, Indonesia. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 709(1), 012015. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/709/1/012015>
8. Li, H., & Lu, Y. (2021). A Bilevel Programming Location Approach to Regional Waste Electric and Electronic Equipment Collection Centers: A Study in China. *Mathematical Problems in Engineering*, 2021. <https://doi.org/10.1155/2021/6669989>

9. Mukhtar, M. F., Rosley, M. I. F., Lubis, A. M. H. S., Tamaldin, N., Hussin, M. S. F., Damanhuri, A. A. M., Azlan, K. A., & Hanizat, N. H. (2020). DEVELOPMENT of RIVER TRASH COLLECTOR SYSTEM. Journal of Physics: Conference Series, 1529(4). <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1529/4/042029>
10. Tiwari, R. V., Maheshwari, A., Srivastava, M. C., & Sharma, A. (2018). Design and Fabrication of Project on Water Bodies Cleaning Robot. International Journal of Engineering and Management Research, 3, 15–17. www.ijemr.net
11. Tech Insider. Drone Swims Through Water To Collect Trash. (2018). <https://youtu.be/dBA0-W4E0Gk>
12. Sick Science. Oil Absorbing Polymer - Oil Spill Clean-up Powder. (2010). <https://youtu.be/qO4S2Y1hwEo>
13. Nevon Projects. DIY Lake Pool Cleaner Robot | RC Remote Water Cleaner Trash Collector Mechatronics | Robotics. (2020). <https://youtu.be/o2JSqG7zYK0>

APPENDIX

Appendix 1, the model of the project.

THE DEVELOPMENT OF BLUETOOTH REHABILITATION DEVICE FOR STROKE AND BROKEN ARM PATIENT USING ARDUINO

MR KHAIROL NAPISHAM BIN ABDL RAZAK

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, annemariamrose77@gmail.com

MRS MARIANA BINTI ROSDI

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, marykaywithanne@gmail.com

ABSTRACT

Stroke is a disease that causes a person to be paralyzed all over or partially and, in some cases, only paralysis of limbs such as hands and feet. Fractures occur as a result of severe injuries to the bones due to accidents, falls or osteoporosis. Most cases of fractures occur in the hands and feet. So, when there are two injuries, stroke and fracture, the patient's movement is so limited that he needs someone's help to perform daily activities. After that, the patient needs therapy to restore the injured limb due to the disease. Earlier and if not make therapy the chances of permanent disability are very high. This project suggests exercise or therapy on the patient's hands to help soften the muscles that have long been hardened due to lack of movement. Therapy that takes about 2-3 hours per session. so this project is designed based on five servo motors and an Arduino. The project comes with a bluetooth system so patients can use this project at home and save their time. They just need to insert their hands into the provided gloves and connect the bluetooth on the project and the motor will pull their fingers. Speed and angle are determined by the patient and can be modified. This project not only saves patients time but it also inexpensive and suitable for everyone.

Keywords: stroke, rehabilitation, Bluetooth, therapy

INTRODUCTION

A stroke occurs when the blood supply to part of your brain is interrupted or reduced, preventing brain tissue from getting oxygen and nutrients. Brain cells begin to die in minutes. A stroke is a medical emergency, and prompt treatment is crucial. Early action can reduce brain damage and other complication. A broken hand is a break or crack in one or more of the bones of your hand. This injury can be caused by direct blows or falls. Motor vehicle crashes can cause hand bones to break, sometimes into many pieces, and often require surgical repair. A common therapy in broken or stroke rehabilitation uses low levels of electric current to stimulate the paralyzed muscles to open the hand, improve muscle strength and possibly restore hand function. Stimulation intensity, cycle timing and repetitions are set by a therapist.

The epidemiological literature of stroke in Malaysia was scarce until the implementation of the National Neurology Registry (NNEUR) of Malaysia in 2009 . Malaysia witnessed an escalating incidence of stroke cases, being the third most common cause of mortality and topped the nation's disability rate. In 2016 alone, stroke accounted for 11,284 cases, mostly affecting men (55%) and those aged 60 years or older (60%). Age-standardized stroke mortality rates were 103 per 100,000 in men and 97 per 100,000 in women. Significant functional disabilities and psychiatric morbidities posed substantial burden to patients, caregivers, healthcare systems and providers, thus escalating high economic burden.

In 2015–2020, we identified 414 hand fractures (303 in boys and 111 in girls), 247 phalangeal fractures (60% of all hand fractures), 140 metacarpal/carpal fractures (except the scaphoid bone) (34%), and 27 scaphoid fractures (6%). The crude hand fracture rate in children was 448/100,000 person years (639/100,000 in boys and 247/100,000 in girls), with a 2.5 times higher age-adjusted incidence in boys than in girls. Compared to 2010/2014, the age and gender-adjusted hand fracture incidence was twice as high in 2015–2020 and more than twice as high in 2010–2014. Compared to 2010–2014, we found no significant difference in the age and gender-adjusted hand fracture incidence in 2015–2020. In 2015–2020, sports injuries explained 42%, fights 20%, and traffic accidents 13% of the hand fractures. So, I make this hand rehabilitation via Bluetooth to treat who are getting better from stroke and also need physiotherapy for hand injuries. It low-cost hand rehabilitation device so all people can afford it.

Background Research

- Hand rehabilitation is a glove that will be the therapy equipment at patient finger. It builds to help patient to grip and release their hand.
- We create and focus our Glove Finger Rehabilitation by using green term.
- We focus for the low-cost therapy equipment which decided to use a recycle thing such as box.
- Arduino is the main board in this project and we also use servo motor and rechargeable battery that portable to bring anywhere so it can attract more attention from hospital and patient to get our equipment.

Problem Statement

Nowadays stroke and broken arm are the leading cause of disability and brings difficulty to the one who suffered of it. Traumatic injury as well as conditions like muscular dystrophy or arthritis or regional pain syndrome, also add on as the chief causes of a patient's disability and functional dependence. Shortcomings in motor control and coordination synergy patterns, in spasticity and in pain are some of the most recurrent symptoms of these conditions.

Rehabilitation is very much necessary to take care of flexor tendon injuries or to evade scarring and adhesion following surgery. Rehabilitation is performed manually by physiotherapists. High personnel costs and lack of motivation of patients to perform exercises at home is present problem. Some devices help the physiotherapists by applying a uninterrupted passive motion to the patient's hand. After hand operations it is necessary to perform rehabilitation to recover previous dexterity. Sensing gloves could be a prospective tool for increasing the effectiveness and dependability of performing a rehabilitation task. A review of the most related hand rehabilitation systems that have contributed by representing a blend of technological advances along with clinical outcomes is presented.

Currently there is a wide variety of research groups that are developing robotic devices that can help in hand rehabilitation. Studies indicate that stroke patients who have robotic assistance when performing intense repetitive movements can attribute this to significant improvement in hand motor functions. The main challenge associated with developing a hand rehabilitation device is that traditional robotic devices use actuators that are less compliant than the joints themselves.

The main objective of this project is to help patients who suffer with stroke and broken arm to strengthen their hand muscle so they can use their hand as usual.

More specifically the principle objective of this research are:

To design a low cost hand rehabilitation project for patients.

To save patients time for therapy session.

To develop a device for patient having daily treatment without frequent assistance from therapist

Scope of Research

This project will develop a new device that can perform physiotherapy own without the need for detailed supervision of a doctor. There were three main scopes for this project, the first scope is ages that has been decide to focus on the ages between 30 to 80 years old only. Secondly this project are been focused on patient who got stroke and broken arm especially the stroke and broken arm that involve arm and more specific the area from wrist to finger of the patient. Lastly, this project also can be both using by man and woman and it can save cost and time for patients.

Project Significance

This hand rehabilitation project is not the first project that we invented. They are many inventors of this hand rehabilitation but mostly not come with BLUETOOTH module. The first inventor of hand rehabilitation is Li Tao,

Chaoyue Yin, Xinliang Zhou and Juan Liu from School of Engineering in Wuhan, China. They create a hand rehabilitation with bluetooth module to help stroke patients easily do the hand therapy at their own home. So, I take this information to make my own hand rehab via Bluetooth module and using app to active this device. Patients just need to download app that I created and they can select how fast motor to rotate and angle of the glove. So, they can use this device anywhere and it also a low-cost project.

LITERATURE REVIEW

Stroke

A stroke occurs when the blood supply to part of your brain is interrupted or reduced, preventing brain tissue from getting oxygen and nutrients. Brain cells begin to die in minutes.

A stroke is a medical emergency, and prompt treatment is crucial. Early action can reduce brain damage and other complications.

Type of stroke

There are three types of strokes which are: Ischemic stroke Haemorrhagic stroke Transient ischemic attack(TIA) Ischemic stroke is one of three types of strokes. It’s also referred to as brain ischemia and cerebral ischemia. This type of stroke is caused by a blockage in an artery that supplies blood to the brain. The blockage reduces the blood flow and oxygen to the brain, leading to 6 damage or death of brain cells. If circulation isn’t restored quickly, brain damage can be permanent. Approximately 87 percent of all strokes are ischemic stroke.

Broken arm

A broken or fractured arm means that one or more of the bones of the arm have been cracked. This is a common injury occurring in both children and adults. In adults, fractures of the arm account for nearly half of all broken bones. In children, fractures of the forearm are second only to broken collarbones.

The arm consists of 3 major bones. The humerus runs from the shoulder to the elbow. This is called the upper arm, or, simply, the arm. At the elbow, the humerus connects with 2 bones: the radius and the ulna. These bones go from the elbow to the wrist and are regarded as the forearm.

Treatment

There are varieties of treatment to improve patients who suffer with stroke and broken arm such as motor-skill exercises, mobility training, constraint-induce therapy and range of motion therapy.

Treatment	Equipment
Music glove hand therapy	
Therapy ball exercise	

Therefore, this project is designed with a glove and five servo motors that can connect with Bluetooth. Patient also has given app that they need to download in their phone. They just need to put their hand in the glove set the angle and speed of the motor and begin the therapy session.

2.5 Development of Circuit

A microcontroller is a compact integrated circuit designed to govern a specific operation in an embedded system. A typical microcontroller includes a processor, memory and input/output (I/O) peripherals on a single chip.

Sometimes referred to as an embedded controller or microcontroller unit (MCU), microcontrollers are found in vehicles, robots, office machines, medical devices, mobile radio transceivers, vending machines and home appliances, among other devices. They are essentially simple miniature personal computers (PCs) designed to control small features of a larger component, without a complex front-end operating system (OS).

Programmable Logic Control (PLC)

A programmable logic controller (PLC), or programmable controller is an industrial digital computer control system that continuously monitors the state of input devices and makes decisions based upon a custom program to control the state of output devices.

Almost any production line, machine function, or process can be greatly enhanced using this type of control system. However, the biggest benefit in using a PLC is the ability to change and replicate the operation or process while collecting and communicating vital information.

Another advantage of a PLC system is that it is modular. That is, you can mix and match the types of Input and Output devices to best suit your application.

Arduino

Arduino is an open-source electronics platform based on easy-to-use hardware and software. Arduino boards are able to read inputs - light on a sensor, a finger on a button, or a Twitter message - and turn it into an output - activating a motor, turning on an LED, publishing something online. You can tell your board what to do by sending a set of instructions to the microcontroller on the board. To do so you use the Arduino programming language (based on Wiring), and the Arduino Software (IDE), based on Processing. As mention in previous chapter, the design controller is using motor with arduino nano as the main controller. The design of the controller circuit using arduino nano is realize using Proteus Software and then convert to PCB circuit so we can see the 3D circuit layout. This project is eco-friendly because it use box to store the main components such as arduino nano, wires and Bluetooth module. So no pollution when use this hand rehabilitation. It also come with app patients just need to connect their phone with this hand rehab. They can choose the angle of the fingers and motor speed.

Figure 2.5 : The design of the circuit and end product

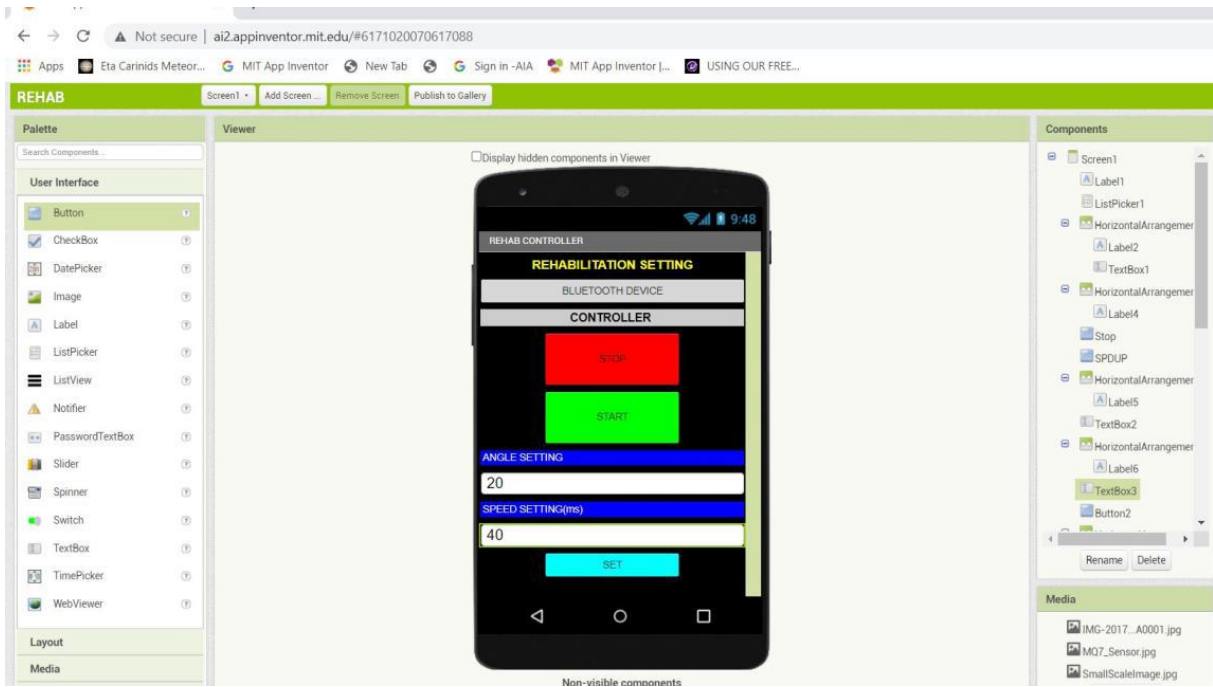
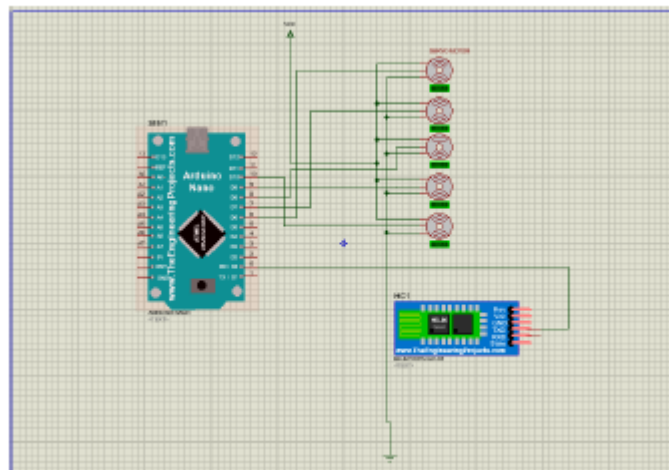

Figure 2.5 : The design of interface

RESULT

The results section is a section containing a description about the main findings of a research, whereas the discussion section interprets the results for readers and provides the significance of the findings. This section should not repeat the results section. In this section we interpret the data from patients who suffer with stroke. After that we analysis his data to get what we want to observe how much effectiveness my project to the patient.

RESULTS AND ANALYSIS

Figure 4.1. results that are generated by ThingSpeak

DISCUSSION

From the results that we were obtained, we can observed that every each of the fingers have a different type of reading according to their finger force. This is because not all the fingers have the same value of strength and force that can be applied when the person to grab and squeezes the ball. Muscle weakness has been considered as a common dysfunction after stroke. Conceivable reasons for this weakness incorporate diminished number of motor units, disturbed recruitment order of motor units, diminished firing rate of motor units and muscle atrophy after disuse The resistivity values of the FSR sensor mainly depends on the person's strength, the curved shape 23 of the hand palm, and the sensor's position therefore calibration is needed every time before use the glove in order to get the best results. In stroke, motor learning does not refer to the acquisition of new skills, but to the re-learning process of a previously acquired movement pattern. Stroke patients might have lost their significant portion of the brain tissue that supporting the neural associated with the execution or learning of movements. Therefore the results that we obtain from the exercise may be vary for each attempt and interventions aiming to improve muscle strength post stroke and post broken arm are considered crucial part in stroke and broken arm rehabilitation

CONCLUSION

As conclusion this project presents the design and validation of a low-cost, customizable, soft robotic hand for rehabilitation of hand injuries using bluetooth. The design improves upon previous work done by other inventor

of this hand rehabilitation project by implementing the same kinematic functionality, but with the focus shifted to ease of assembly and cost effectiveness to allow patients and physicians to manufacture and assemble the hardware necessary to implement treatment.

SUGGESTION FOR FUTURE WORK

I hope my hand rehab will be known in world. I also will improve my project hand rehab to be better in future. Maybe in future my hand rehab can be used at hospital or clinic and can be sold to other with low price.

REFERENCE

Ramizah Bt Sulaiman, Nur Azah Hamzaid. Department of Biomedical Engineer. Kuala Lumpur, Malaysia.

Passive Hand Rehabilitation: Soft Actuated Finger Mobilizer. 1. Rachel Nall.

What Are the Different Types of Strokes? Dec 13, 2016 retrieved from 2. <https://www.healthline.com/health/stroke-types> 3.

"What's A Servo?," Seattle Robotics society, retrieved from

4. <http://www.seattlerobotics.org/guide/servo_s.html > 5. ARDUINO & GENUINO PRODUCTS > Arduino/Genuino UNO retrieved from

< 6. <https://www.arduino.cc/en/main/arduinoBoardUno> > 7. <https://aip.scitation.org/doi/pdf/10.1063/1.5005436> 8. file:///C:/Users/60184/Downloads/applsci-09-03751%20(1).pdf 9.

Polygerinos. P., Lyne. S., Wang. Z., Fernando. L., Nicolini., Mosadegh B, George M. Whitesides., Conor J. Walsh. (2013).

Towards a Soft Pneumatic Glove for Hand 10. Rehabilitation. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/261352972>

Towards_a_soft_pneumatic_glove_for_hand_rehabilitation 11. C. D. Takahashi, L. Der-Yeghiaian, V. Le, R. R. Motiwala, and S. C. Cramer,

"Robot-based hand motor therapy after stroke", Brain, vol. 131, pp. 425-437, 2008.

AN INNOVATION OF DIGITAL WIRELESS STETHOSCOPE

MR KHAIROL NAPISHAM BIN ABDL RAZAK

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, annemariamrose77@gmail.com

Mrs MARIANA BINTI ROSDI

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, marykaywithanne@gmail.com

ABSTRACT

Stethoscopes are used to listen to acoustic signals from the internal organs of the human body. Although stethoscopes play a very important role in the diagnosis process, the chest piece and the connecting cable are known to facilitate transmission of pathogens from patient to patient and from patient to the user. Replacing the connecting cable with a wireless system may help reduce the potential risk and further allow broadcasting of the signals to multi-users for examination. This paper presents a design and implementation of a digital stethoscope using a mobile device and wireless transmission. Our goal is to develop a smart digital stethoscope that adopts modern electronics and computing technologies to provide accurate information to assist cardiac auscultation. A signal conditioning circuit was designed to process an auscultation signal measured by a microphone. An Arduino processor board was used to convert the processed signal to a digital format. A Bluetooth module was employed to allow communication between the Arduino computer and an Android mobile phone. A mobile signal processing app was developed and implemented in Java. The current mobile app can store and retrieve uploaded heart sound signals for display; it also engages further analysis to identify the first and second heart sounds, and thus the systole and the diastole. The mobile app was implemented and validated using different clinical heart sound episodes.

Keywords: Heart sounds and murmurs, wireless transmission; mobile computing;

INTRODUCTION

Stethoscopes are used regularly by medical personnel to listen to acoustic signals picked from the internal parts of the human body during diagnosis and treatment of patients. Typically, signals that are picked from the body for diagnosis include that of the heart, lungs, and bowels. Although stethoscopes have become ubiquitous in healthcare delivery and are often used as a symbol of medicine in several media, their use may also serve as a threat to both patient and health personnel. For example, the diaphragm of the chest-piece and the connecting cable of the stethoscopes have been shown to harbor potentially pathogenic bacteria as these elements make the most contact with the patients and are also the parts mostly exposed to hospital wares.

Background The stethoscope is an acoustic device that transmits the sounds from the chest piece through an air-filled hollow tube to the listener's ears. The French physician René Laennec first invented it in the 1800s. The design was modest and consisted of a hollow wooden tube that was monaural. Around the same time period, a British physician, Golding Bird, described his version of the stethoscope that comprised flexible tubing that was also monaural. Later, an Irish physician, Arthur Leared, advanced the design and a binaural stethoscope emerged.⁸ The binaural stethoscope has evolved tremendously since then; however, the concept remains the same. The current acoustic binaural stethoscope consists of a hollow tube attached to a chest piece consisting of a wider-based diaphragm and a smaller hollow bell. The diaphragm will transmit higher frequency sounds, whereas the bell will transmit lower-frequency sounds. Thus, the acoustic stethoscope will attenuate sound transmission proportional to the frequency created by the heart sounds. Due to the variation in sensitivity of a human ear, some sounds may not be heard due to low frequency, such as below 50 Hz. This limitation of the acoustic stethoscope has led to the emergence of an electronic device that is far more sophisticated than the original conventional stethoscope.

PROBLEM STATEMENT

Sound detection of heart beat for the stethoscope is mainly problem that always occurs for medical doctors and physicians at hospital. This problem is in listening to heart sounds through the stethoscope when the signal level of detections is very low and cause very difficult to be analyzed. This is why some form of digital electronic stethoscope needs to be developed to replace the existing acoustic stethoscope. As the diagnosis part can be done by anybody except by an experiences medical doctor or physician for details of analysis, by developing the Digital Stethoscope where it will save the measured heart beat signal from a patient and the data input signal in voltage can easily be read by patient when they used.

PROJECT OBJECTIVE

The project is implemented in order to achieve the following objectives which are to investigate:

- to make the doctor easily carry the stethoscope everywhere
- to solve the problem of slow heart sounds using an acoustic stethoscope

- to make the doctor can easily analyze the patient's heartbeat

PROJECT SCOPE

There the searcher will focus on how to use the wireless stethoscope properly

Investigate the root cause of the problem, for example it is difficult to carry and the sound of a slow heartbeat.

Easier to carry and heart rate readings are accurate

PROJECT SIGNIFICANCE

To help a doctor or analyst solve a problem easily. In addition, the polytechnic can also obtain sophisticated project design results and can further strengthen the employment of students at the polytechnic. The effect on the doctor or analyst is to address the problem of sound as well as the patient's heartbeat results. In addition, the project also gives an advantage to doctors and analysts because the tools produced can facilitate them to analyze a patient's heartbeat accurately.

LITERATURE REVIEW

Introduction

Initial research was conducted to determine the types of heartbeats that are routinely measured during a visit by a doctor in hospital. This is a respiration rate of breathing that can give a total of heartbeats in heart rate per minute. One of the methods used to measure this heartbeat is by the auscultation method. These methods provide information about a variety of internal body sounds originated from the heart, lungs, bowel and vascular disorders (Khan et al. 2012). The ability to detect heart sounds may be influenced by a number of factors, including the presence of ambient noise or other sensory stimuli. This may result in inaccurate or insufficient information due to the inability of the user to discern certain complex, low-level, short duration or rarely encountered abnormal sounds (Jiang & Choi 2006). Therefore, only the skilled physician who is proficient in the skill of auscultation is likely to make accurate diagnoses upon cardiac auscultation. It is, thus, desirable to enhance the diagnostic ability by processing the auscultation signals electronically and providing a visual display and automatic analysis to the physician for a better comparison study.

HISTORICAL OF STETHOSCOPE

The expression of stethoscope is an examination that is an acoustic medical device for auscultation, or listening to the internal sounds of an animal body. It is often used to listen to lung and heart sounds as well as the intestines and blood flow in arteries and veins. In combination with a sphygmomanometer, it is commonly used for measurements of blood pressure and to detect small-scale acoustic signal in monitoring tasks. A stethoscope that intensifies auscultatory sounds is called phonendoscope. Acoustics Stethoscope is an evolution of a low-cost active artificial ear or also known as ear pieces device to detect a sound frequency of the internal body (Scope n.d.).

Stethoscope history began in 1816 with French physician called Doctor Rene Laennec at Necker-Enfants Malades Hospital in Paris. The stethoscope designed by Dr. Rene consisted of a wooden tube and was monaural design as shown in Figure 2.1. With this device which was similar to the common ear trumpet, a historical form of hearing aid; indeed, his invention was almost indistinguishable in structure and function from the trumpet call microphone. Laennec said to have seen schoolchildren playing with long, hollow sticks in the days leading up to his innovation. The children held their ears to one end of the stick while the opposite end was scratched with a pin, the stick transmitted and amplified the scratch. His skill as a flautist may also have inspired him. He built his first instrument as a 25 cm by 2.5 cm hollow wooden cylinder as shown in Figure 2.2, which he later refined to comprise three detachable parts (Ramon n.d.).

PREVIOUS STUDY FOR DIGITAL STETHOSCOPE

Table 2.2 shows the list of papers that focuses on Digital Electronic Stethoscope design. With several types of new features and characters that is being developed to make it more reliable and easier to be used by doctors, physicians and others end user.

Table 2.2: Project Development for others Electronics Stethoscope

Authors	Title of Paper and Project Development
Jatupaiboon, N Pan-ngum, S Israsena, P Year: 2010	Electronic Stethoscope Prototype with Adaptive Noise Cancellation This electronic stethoscope prototype can filter frequency, reduce external noise and make real time digital signal processing with low cost product (Jatupaiboon et al. 2010).
Myint, W W Dillard, B Year: 2001	An Electronic Stethoscope with Diagnosis Capability This device can extract the heartbeat of sound cycle, also the murmur of data, time frequency analysis, with statistical metrics and diagnosis algorithms (Myint & Dillard 2001).
Rashid, Rb A Ch'ng, H S Alias, M A Faisal, N Year: 2005	Real Time Medical Data Acquisition over Wireless Ad-Hoc Network With real-time digital signal and can plot recording of body acoustic include standard audio data file. Have a multimedia computer with broadband, and a set of multimedia speakers is embedded inside the network with low cost (Rashid et al. 2005).
Reed, Todd R. Reed, Nancy E. Fritzsos, Peter Year: 2004	Heart Sound Analysis for Symptom Detection and Computer-Aided Diagnosis This prototype system with heart sound analysis, based on a wavelet decomposition of the sound and a neural network-based on classifier for pathologies (T. R. Reed et al. 2004).

The papers mentioned above have different features in their project prototype development such as the filter on frequency noise and sound, the recording standard for the audio data file also the sound analysis.

PROJECT WIRELESS STETHOSCOPE

Table 2.3 shows the list of papers that focuses on wireless Stethoscope. There are several wireless communication techniques involved including Bluetooth and wireless local area network (Wi-Fi).

Table 2.3: Project Development for others Wireless Stethoscope

Authors	Title of the Paper with a Description:
Cho, Kyu Jin Asada, H Harry Years : 2002	Wireless, Battery-Less Stethoscope for Wearable Health Monitoring This system can capture and monitored the respiratory human body sound for asthma and other pulmonary diseases. The sensor and batteries are wireless to make it easy to attach at the skin (Kyu Jin & Asada 2002).
Luo, Yi Years: 2008	Portable Bluetooth Visual Electrical Stethoscope Research This project can separate the sound of cardiovascular sound based on the embedded system, Bluetooth, wireless transmission technology visualized and instrument. It can possess the features in real time display, playback and record the sound functions (Yi 2008).
B. Hok, V. Bythell, M. Bengtsson Years: 1988	Development of a Wireless Stethoscope for Auscultatory Monitoring during Anaesthesia Have microphone and battery operation with range 10 meters at operating theatre. The frequency is lower audible limit to ~20 Hz and the highest expected of the signal to ~1 kHz (U. 1988).
Hung, K B Choy, L Luk W H Tso, B Tai S K Years: 2004	Multifunction Stethoscope for Telemedicine This Bluetooth Wireless Communication can be used at home, by providing a video conferencing, remote auscultation, heart and lung sound separation, ECG recording, and automatic pre diagnosis for systems for doctors monitored the patients (Hung et al. 2004).
K. Hung, Y.T. Zhang Years: 2002	Usage of Bluetooth™ in Wireless Sensors for tele- Healthcare Using power consumption of the radio module, with spread spectrum and short range transmission Bluetooth that is an attractive option in medical sensors. Using Powertrain Control Module (PCM) for a feasible solution for transmission of heart and lung sounds.

METHODOLOGY

INTRODUCTION

Hardware product that I used. It consists of stethoscope, Arduino, Piezoelectric sensor, HC-05 Bluetooth module, and lcd.

This chapter describes the process or implementation of the project and the selection of the title is the earliest step to be done before starting other work related to the project. The title chosen must be appropriate to the diploma level because it is a final project throughout the study at the Polytechnic in the Diploma in Electronic Engineering (medical) course. The knowledge of an individual in aspects involving electricity and electronics. Next, a framework or flow chart is needed to ensure the implementation of the project is more neat and orderly. This can also ensure that the project implementation work is smooth and no problems at the same time can save on expenses.

PROJECT DESIGN AND OVERVIEW

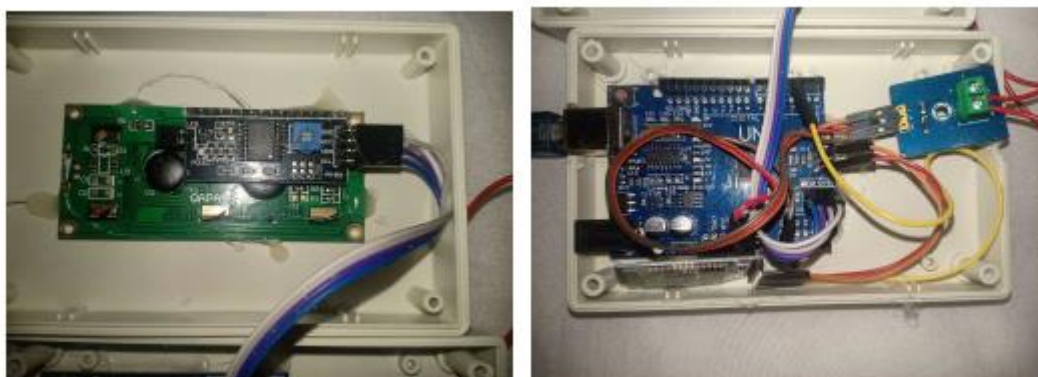

Figure 3.2 : Circuit Design Overview

PROJECT DESCRIPTION

The technical purpose of this project is, to build a digital wireless stethoscope at the hospital, equipped with a piezoelectric sensor. Once heart beat is detected by the sensor, it will send an electrical signal then produces an output. A technical problem that may occur in this project is with the sensor. Work performed on both electrical, grilling and product assembly areas on printed circuit boards.

PROJECT HARDWARE

3.3.2.1 Component 1

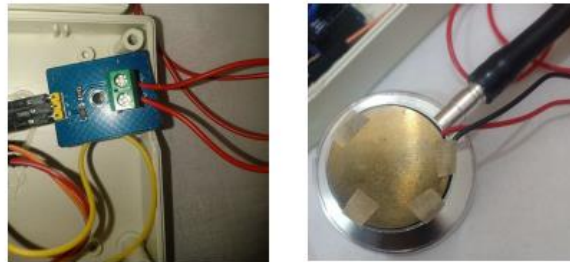

Figure 3.3 : DESCRIPTION OF MAIN COMPONENT

A stethoscope chest piece has a chest piece housing containing a piezoelectric (piezo) element mounted within a housing. This is a device that uses the piezoelectric effect to measure the electrical potential caused by applying mechanical force to a piezoelectric material. The piezo element converts body signals to an electrical representation that is processed by circuitry on a circuit board. A back stop is affixed to the circuit board to prevent excess excursion by the piezo element and may be one of the circuit elements on the circuit board.

Component 2

HC-05 Bluetooth module

Arduino will be programmed and subsequently integrated into a wide range of projects from simple to complex. Arduino contains a programmable microphone to detect and control objects in the real world. By reading the responses from sensors and inputs, Arduino will process these reactions and control various outputs such as LEDs, motors and LCD displays. Arduino will control the device in a chip that is capable of controlling inputs and outputs according to the encoded instructions.

Component 4

LCD

LCD (Liquid Crystal Display) is a type of flat panel display which uses liquid crystals in its primary form of operation. LEDs have a large and varying set of use cases for consumers and businesses, as they can be commonly found in smartphones, televisions, computer monitors and instrument panels.

HARDWARE DESIGN

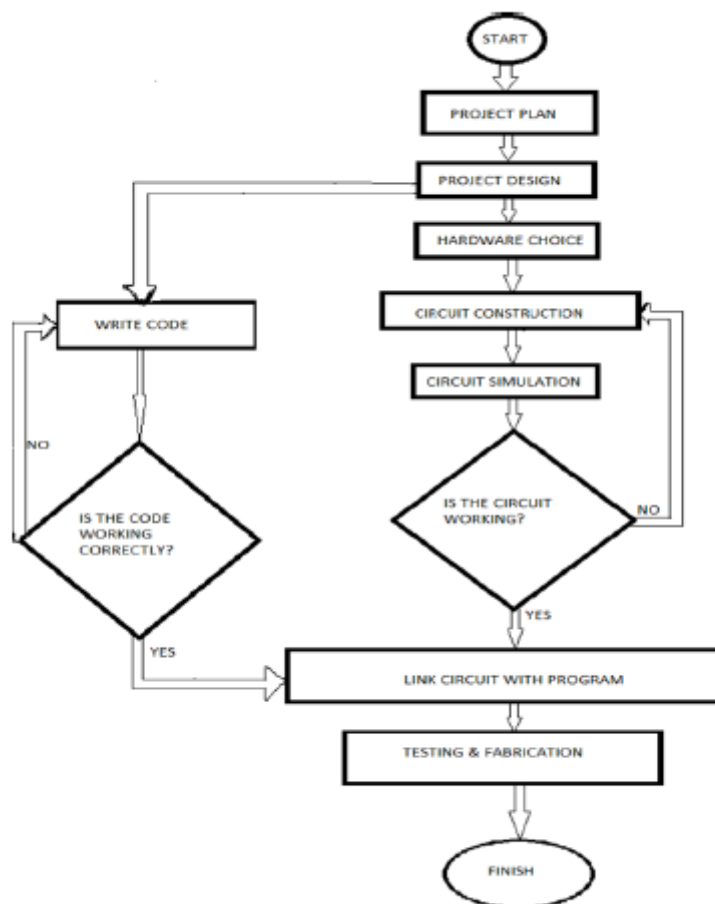

Figure 22: FLOWCHART FOR PROJECT DESIGN PROCESS

MECHANICAL DESIGN/PRODUCT LAYOUT

Shows the design of the product Front view of the project.

3.6 SUSTAINABILITY ELEMENT IN THE DESIGN CONCEPT

Social design criteria

Social design criteria are very important in a product to ensure that it can have a social impact. For example:

- i. This product can be marketed on hospital or medical institute
- ii. Product safety is very important

Figure 3.6 : Front view of the project

RESULT AND DISCUSSION

RESULT AND ANALYSIS

To accurately observe the performance and response of the system to the heartbeat, 8 simulated tests on different individuals with different heartbeat rates were performed. The test results show that the system responds to the desired in different test conditions precisely.

Digital wireless stethoscope systems are becoming difficult and have a wide range of applications. By using this system, the heartbeat response is accurate and gets the same heart wave as the heart's capacity. This is the easiest system for an analyst or doctor to make an analysis of their patient's heart.

Testing has been done in stages to get the desired results to facilitate operation and software. Testing has also been conducted on every important aspect of the project. Tests are performed on the circuit to allow the software to be inserted into the microcontroller circuit. Testing on the relay circuit to empower the pump. Finally, the most important test is the test of project operation. In order to get good results, testing is done on how the operation of this project runs.

CONCLUSION

As a result of the discussion of project findings above, it can be concluded that the skills on practical work gained from theoretical learning last semester and from here basically have led us to greater and challenging manufacturing work. Through this training, it can foster a spirit of cooperation and curiosity about something new as well as theoretical learning which in turn puts us in a state of readiness to practice in the future. From here, the project we are implementing is not complicated in terms of electronics but requires imagination in manufacturing in the capital of this project.

In planning an activity and work related to the project carried out, a group discussion to reach the best consensus has been done to ensure that the activity goes smoothly as planned and organized.

In addition, all the problems encountered such as project malfunction, problems to obtain information related to the project and so on are also voiced to get the best views and solutions from the views of supervisors. All planning is done carefully. With this, the issues and developments of this project can be shared together. All doubts and problems regarding the project discussed at this time until a solution is reached by mutual agreement.

SUGGESTION FOR FUTURE WORK

Proposed actions are intended to provide what needs to be added. Some suggested actions for this project. Among them:

Add a microphone so patients can hear their heartbeat

REFERENCE

1. Chan, M. et al., 2012. Smart wearable systems: Current status and future challenges. *Artificial Intelligence in Medicine*, 56(3), pp.137–156.
2. Fu, B.B. et al., 2013. Research and application of heart sound alignment and descriptor. *Computers in biology and medicine*, 43(3), pp.211–8.
3. Hung, K. et al., 2004. Multifunction stethoscope for telemedicine. In *Computer Architectures for Machine Perception*, 2003 IEEE International Workshop on. pp. 87–89.
4. Myint, W.W. & Dillard, B., 2001. An electronic stethoscope with diagnosis capability. In *System Theory*, 2001. Proceedings of the 33rd Southeastern Symposium on. pp. 133–137.

DESIGN AND DEVELOPMENT OF 2 IN 1 AGRICULTURE ASSISTING MACHINE FOR CROP PLANTATION

Alias OTHMAN

Politeknik Banting, Selangor Malaysia, alias@polibanting.edu.my

Hartiny ABD KAHAR

Politeknik Banting, Selangor Malaysia, hartiny@polibanting.edu.my

Mohd Rosli RASHIDI

Politeknik Banting, Selangor Malaysia, lirasidi@polibanting.edu.my

ABSTRACT

Manual agricultural tools are used by crop farmers in farming or other planting activities namely pest control, compact soil, break up and loosening hard, making crop boundary, soil/plants fertilizing, which is time consuming and lot of energy needed. Main objectives for Design And Development Of 2 In 1 Agriculture Assisting Machine For Crop Plantation are to ease the crop farmer's work in the early process like loosening the soil and boundaries making for the crop planting, in addition the machine can be used for fertilizing/pests and weeds control by combining different functions in 1 machine. Methodology used for the design consist of metal joining – fabrication via welding process, electrical installation for spraying system and the connection for power source for rechargeable batteries combined with solar panels as a sustainability green power alternative. To conclude, the machine can be utilized for soil loosening and boundaries forming simultaneously and also can be used in fertilizing/pest control using a solar-powered battery. Time consuming will be reduced, minimizing human resource and increase efficiency.

Keywords: Crop plantation, machine fro agriculture, renewable energy.

INTRODUCTION

The Department of Statistics Malaysia released a data that shows the agriculture sector contributed 7.1 per cent (RM101.5 billion) to the Gross Domestic Product (GDP) in 2019 [1]. Oil palm was the major contributor to the agriculture sector at 37.7 per cent, followed by other agriculture (25.9%). Other agriculture here includes crops (fruits, vegetables and other crops) [2].

Basic and manual agricultural tools are used by the crop farmers in farming stages or other agriculture-related process. Other agriculture-related activities or crop farming include soil-loosening, crop boundary-making, pests/weeds control, fertilizing and others. Most of these processes if not all are performed manually which consumed too much time and energy for the farmers. Commonly used agriculture equipment are hand tools, power tools, machines or other farming machinery that are towed or operated.

Globally, the use of machinery has been adapted in various facets of agriculture as it helps to improve the farm practices of the farmers [3]. Relevant information on the environments the machine is to be designed is the influencing factor in agricultural machinery design [4]. Meanwhile, various solar energy collecting systems have been developed and analyzed for agricultural applications such as solar crop dryers, solar water pumps and many more [5][6]. This innovation combines different functions to facilitate the agricultural process where it can be used for multiple tasks in crop farming.

METHOD

The materials selections and methods section, also known as methodology, describes all the necessary information that is required to obtain the results of the study. Figure 1 shows the flow chart of the design process.

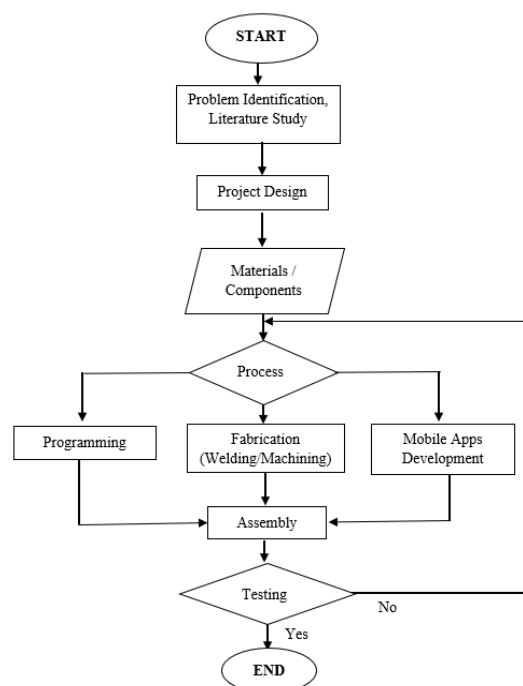

Figure 1: Flow chart of design process

Metal is needed in this design as the main parts and components for the main body frame, petrol engine and tiller blades for soil works. The second part is the spraying system, it consists of a pump, tank, hose and sprayer. Meanwhile for sustainability energy, solar powers system is used, and a rechargeable battery is needed together with a solar panel.

The methodology of this design includes the metal joining process, MIG welding is chosen for fabrication and assembly of the mild steel as the main body frame, petrol engine and tiller blades. The tiller blades which are used to break up the ground for planting, the shaft rotation is 2500 rpm with 4 blades with a diameter of 150mm each. Fabrication process for the main body part is shown in Figure 2. Electrical components installation includes the connections for the fertilizing system, consists of spraying components and rechargeable batteries combined with a solar panel as a sustainability and green alternative power source. Solar-powered 12V 9Ah rechargeable battery would last for 2 ½ to 3 hours while the fertilizer tank maximum capacity is 1.2 litre. Figure 3 shows the electrical and solar panel installation process. The project field testing was executed as a critical stage for improvements and some modifications are made to the machine after being tested.

Figure 2: Fabrication process

Figure 3: Electrical & solar panel installation

FINDINGS

The main objective for this innovation is combining 2 or more different functions in a single machine. The early stage in farming i.e., soil loosening, and crop boundary-making can be done simultaneously and for fertilizing/pest control using a solar-powered mechanism system, Therefore, the 2 in 1 Agriculture Assisting Machine was being tested to test the functionality and its efficiency. The field test where the machine can break up and loosen the hard, compact soil while forming the boundaries for the crop planting simultaneously is shown in Figure 4. For the second part, a spraying system using a pump and solar-powered battery is used in fertilizing the soil and pest/weeds control.

Figure 4: Field test

Figure 5: Fertilizing system

Conducting a test run during the development process is to measure the capability and functionality of this machine. The test run data in Table 1 show a 40 per cent reduction in the processing time in breaking up, loosening the compact soil and boundary-making using 2 In 1 Agriculture Assisting Machine as compared to manual tools done by humans. Thus, this multi-functioning machine achieved its goal in facilitating agriculture-related activities, reducing time with minimum human energy used. Figure 6 shows the assembled 2 In 1 Agriculture Assisting Machine.

Table 1: Field Test Data

Distance of crop boundary (m)	Time Taken (mins)	
	Manual tools	Agriculture 2 in 1 Machine
1	2	1.5
5	6	3.5
10	10	6

Figure 6: 2 in 1 Agriculture Assisting Machine

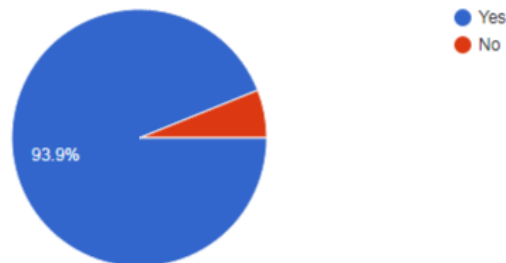
CONCLUSION and DISCUSSION

A number of crop farmers in Selangor, Malaysia has tested this machine on their crops, and feedbacks was tabulated below in Figure 7, their opinion on the 2 in 1 Agriculture Assisted Machine. From the figure, 27.3 per

cent strongly agree that this machine will be helpful to farmers and the agricultural industry. While 93.9% is willing to buy the machine when it's available in the market.

4.If this machine is available in the market, would you like to buy?

33 responses

5.This machine will be helpful to farmers and agricultural industry

33 responses

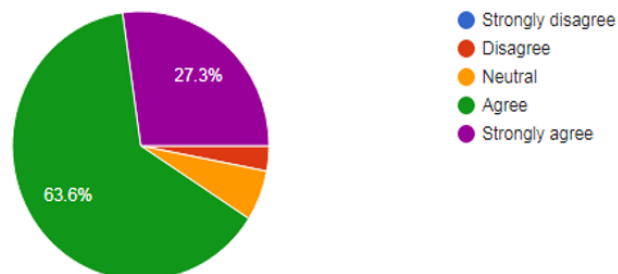

Figure 7: User's feedback

Therefore, this innovation benefits the agriculture sector and farmer's community by facilitating crop farming activities. It combines multiple functions in a machine which will reduce activities time and increase productivity. This will also serve as another development in technology for the Malaysian agricultural industry, further enhancing the agricultural sector in the production of crops (fruits, vegetables and other crops) and increases the export of food products such as fruits and vegetables.

RECOMMENDATIONS

Machines that can facilitate the process of farming and crop plantation are in demand, many machines that are available in the market are usually big in size and not eco friendly, also most of them are only for single function. However the solar panels are not enough to charge the battery when the machine is used during cloudy day, we need to find another renewable energy as a back up to the solar energy in case in rainy or cloudy day, like using kinetic energy device attached to the machine's wheel to produce secondary power source.

REFERENCES

- [3] Benson Z. Munar, Maria Adrielle Estigoy, Danilo, Vargas, (2021) "Awareness Level on Farm Machinery Among Rice Farmers", *Agriculture Engineering eJournal*, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3804325> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3804325>.
- [1] Department of Statistics Malaysia, (2021) "Keluaran Dalam Negara Kasar Tahunan 2015-2018", 2019. [Online]. Available: <https://www.dosm.gov.my>.
- [2] Department of Statistics Malaysia, (2021) "Selected Agricultural Indicators, Malaysia", 2020. [Online]. Available: <https://www.dosm.gov.my>.
- [5] [Muhammad Imtiaz Hussain, Gwi Hyun Lee](#), (2015) "Utilization of Solar Energy in Agricultural Machinery Engineering: A Review", *Journal of Biosystem Engineering*, 40(3), pp. 186-192.
- [6] M. Z.A. A. Kadir and Y. A. Rafeeu, (2010) "A review on factors for maximizing solar fraction under wet climate environment in Malaysia", *Renew. Sust. Ener. Rev.*, 14, pp. 2243-2248.
- [4] Vinicius Kaster Marina, Leonardo Nabaes Romanob, (2009) "Influencing Factors In Agricultural Machinery Design", *Journal for Transdisciplinary Research in Innovation (Product: Management & Development Product)*, (7), p. 111-130.

ANALYSIS ON THE USABILITY OF WIRELESS HAND GESTURE DEVICE

Mr. M.S.A. Amri

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, rosemehah@gmail.com

Dr.W.R.W. Omar

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia, syamil.arif7@gmail.com

Mr. I.Kamaruddin

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia

ABSTRACT

Wireless technology has been branded as one of the most fast-moving, growing spheres of science. Its application can be seen in various fields that include security system, communication, healthcare and more. Xbee is one of a type of wireless technology module that enable the communication of data from sensors. With the application of Xbee module within the hand gesture device, most wires can be reduced and made the device to be wireless. The hand gesture device is a glove with the flex sensors along all five fingers which produce specific audio when sign language is gestured. Sign languages commonly develop in deaf communities, which can include interpreters, friends, and families of deaf people. The hand gesture device uses sign language as a medium to perform recovery exercise or treatment for post stroke patient. This device is used as an exercise tool for patient as they pronounced the produced audio when they gestured one of the sign languages. The device is suitable for post stroke patient who need to regain their fingers strength and practicing speech therapy. Furthermore, the performance of each exercise done by the patient can be monitored and analyzed with the application of wireless technology. The caretaker of the patient can monitor the recovery process through developed smartphone software whether the patient is improving or not. The purpose of this study is mainly to compare the differences of usability between wireless and wired device in the application of hand gesture device for post stroke patient.

Keywords: Wireless Technology, Sign Language, Sensors

INTRODUCTION

The wireless technology has been a major highlight in today's world. There's no denying as to how extensive the serviceability of wireless technology has produced in the world. It has been branded as one of the most fast-moving, growing spheres of science (O. Ur-Rehman and N. Zivic, 2018). Wireless technology is simple enough to understand, it makes use of radio waves to convey information in the absence of wirings or cables (T. Ranjini and R. Yamuna, 2011). This technology is being extensively made use across the globe. With wireless technology, people can enjoy blazing data speeds and activate on devices at greater distances (M. R. Neuman, 2011).

In other application, wireless technology also been used in the medicine and healthcare (M. R. Neuman, 2011). Wireless technology offers significant convenience and accessibly with the use of sophisticated devices capable of detect, monitor and feedback to designated personnel in real-time (M. R. Yuce, 2010). Currently, there is no method in monitoring the performance of post stroke patient in doing the therapy (S. R. Belagaje, 2017). Post stroke patients are using the conventional method in doing physical exercises. The most famous exercise tools are squishy therapeutic ball and rubber therapeutic putty which used for stroke recovery to help patients reclaim their strength and dexterity (A. Pollock, 2014).

The hand gesture device is made for post stroke patient especially one with language impairment. Language is the roots in communication, and it is very important when interacting with people. For people with a speech disability, sign language is very crucial (U. Bellugi and E. S. Klima, 2015). By equipping the hand gesture device, post stroke patient recovery progress can be track. Lines of graph of each finger are shown in a software which can be seen in real-time. As the angle of finger bend increases, the graph will rose accordingly. Not only that, when the post stroke patient gestured a sign language, a sound of gestured letter will also be produced by the speaker. This will encourage the post stroke patient to do gesture and pronounce the letter that has been produced repetitively in the effort toward recovery. The hand gesture device is made wireless by the equipment of Xbee module. Xbee modules which are based on the IEEE 802.15.4 standards used in this system to build a low-power, low maintenance and self-organizing WSNs.

METHODOLOGY

The methodology of the study consists of two parts. The first part is the device development that include it hardware and software. The device is designed, assembled, and uploaded with coding via Arduino that integrated within the device. The second part of the methodology is survey analysis among Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah students regarding the hand gesture device.

Device Development

The hardware development of the wireless hand gesture device consists of circuit diagram and design consideration. Next, software development of the wireless hand gesture device is coding writing and uploading to the microprocessor.

Hardware development

The wireless hand gesture device features flex sensors that able to measure the resistance of fingers movement. Next, Arduino NANO is used as a microcontroller and power is supplied by rechargeable Li-ion battery. In addition, there will be 2 XBee modules that act as a receiver and a transmitter that allow the communication between the flex sensors and the Arduino wirelessly. Figure 1 to Figure 3 shows the main components used in the hardware development.

Figure 1: Arduino NANO.

Figure 2: XBee PRO module.

Figure 3: Flex sensor.

The wireless hand gesture device is a wearable glove. Each finger of the glove will be fitted with a flex sensor, so the data input received resistance of finger movement. The data then will be encoded into Arduino and check over the comparison of each letter to get into the array that match it. The encoded data will recheck with database which of storage of alphabets has encoded for the particular resistance. After a match is found, Arduino produce signal to play audio through the speaker. Figure 1 shows the schematic diagram of the wireless hand gesture device.

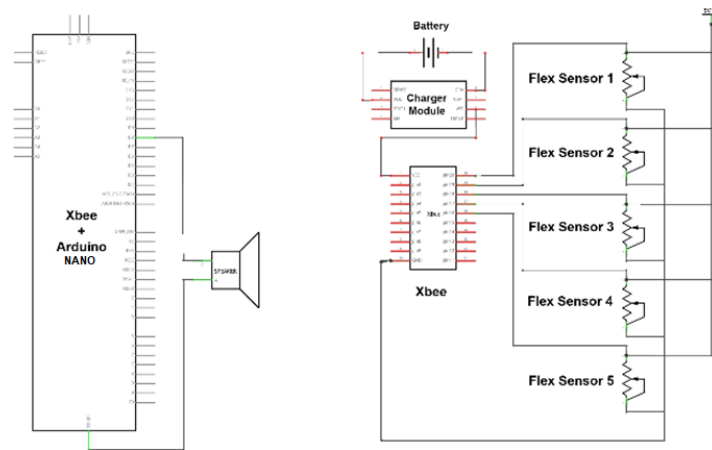

Figure 4: Schematic diagram of wireless hand gesture device.

The schematic device is sketch by using Proteus software. Simulation and sketch of the circuit is made as a guide for hardware assembly for the wireless hand gesture device. Figure 5 shows the design consideration of wireless hand gesture device.

Figure 5: Design consideration

3D design is made using SketchUp software. The final sketch is rendered to visualize the actual product that to be 3D printed. The wireless hand gesture device is a glove with a transmitter module in it and a control box that equipped with receiver module that can be connected to PC or smartphone for monitoring and analysis purpose.

Software development

Code writing is done by using Arduino IDE software. The device action sequence and behavior is written in the software. Figure 6 shows the interface of Arduino IDE software.

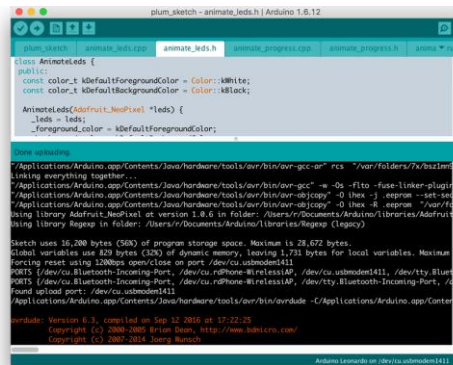

Figure 6: Arduino IDE

The written code is then tested for error or conflict by attaching it into circuit simulation in Proteus software. The coding is then uploaded to Arduino NANO when no error is present.

Survey on Wireless Devices Among Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (PSA) Students.

Survey has been conducted to find out PSA students' perception on wireless devices, opinions, and their knowledge on wireless technology. The survey is conducted through a platform named Google Forms. Link to the survey is distributed among PSA students via SMS forwarding. Students have to fill out the form accordingly. Data will be automatically analyzed and can be seen on the platform page after they submitted their answered. Figure 8 shows the flow chart of data collection.

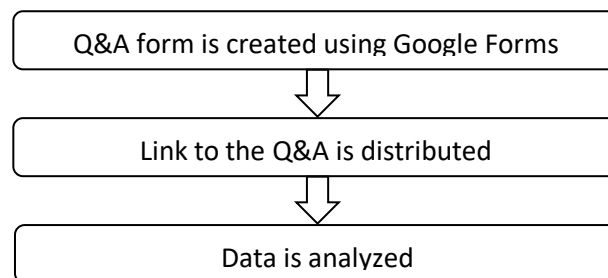

Figure 7: Flow chart of data collection

RESULTS AND DISCUSSION

As for user survey regarding wireless technology, the survey received a number of 226 responses among PSA students; 46% of them are Male and the remainder 54% are female. Figure 8 shows the visualization of the result.

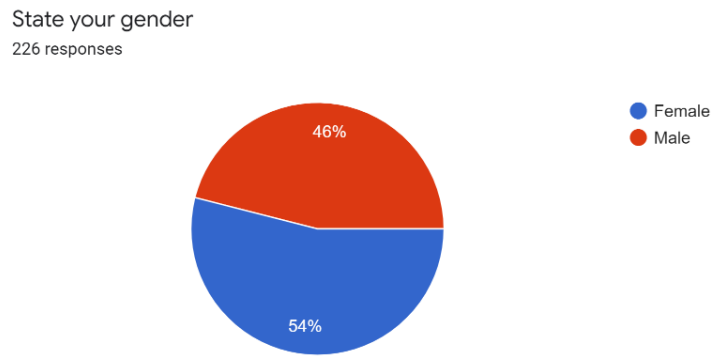

Figure 8: Respondent's count based on gender

Figure 9 shows the highlight of the questionnaire. Based on the responses, majority of the students are familiar with simple wireless technology yet useful which are Bluetooth, WiFi and GPS. These technologies can be found in most of smartphones.

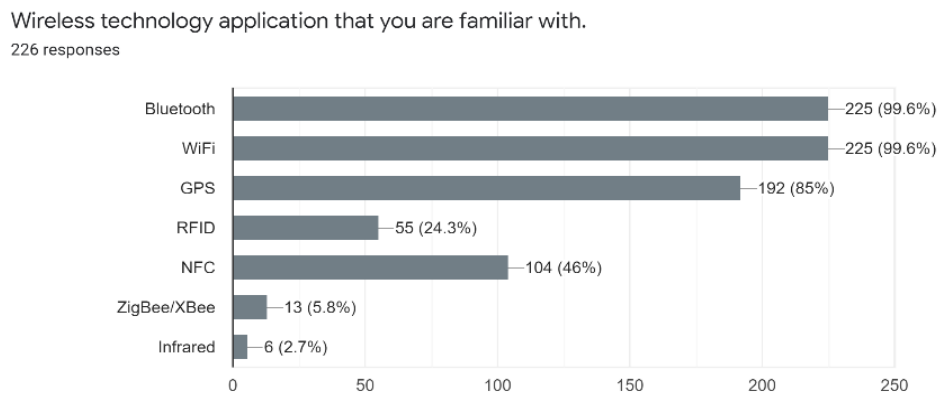

Figure 9: PSA students' knowledge based on type of wireless technology.

Figure 10 shows that most PSA students prefer wireless devices over wired devices. These devices include earphones, mouse, keyboards, mics and more.

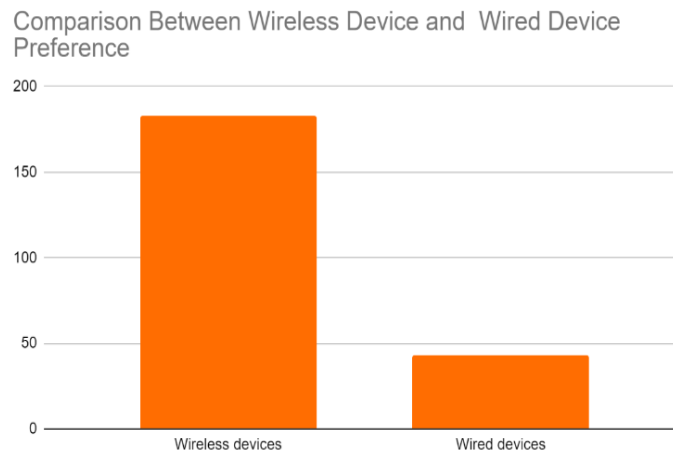

Figure 50: Comparison between the preference of wireless and wired device.

Last but not least, over 88% of the PSA students would like wireless technology to be expended and implemented in various field and sectors such as in medical healthcare, entertainment, security, and contactless payment method. The result from the survey shows that majority PSA students preferred wireless device over wired device. This is because wireless devices provide much more mobility while on the move without worrying on strangled wires. Both wireless and wired have their own pros and cons. The best selection either wireless and wired can be determined by the purpose of one project or business. For instant, one who required large files transferring is best to opt for wired and one who always on the move is best to opt for wireless. Table 1 shows the common differences between wired and wireless.

Table 1: Wireless and wired comparison based on category.

Category	Wireless	Wired
Freedom of movement	Users can access network from anywhere within range.	User location limited by need to use cable.
Cables	Far less complicated, disruptive, and untidy cabling needed.	Lots of cables and ports needed.
Connection speeds	Usually slower than wired,	Usually faster than wireless.
Security	Less secure than wired.	More secure than wireless.

CONCLUSION

As for user experience during therapy, strangling wires can be annoying and troublesome while doing an activity. For this kind of therapy, it seems that wireless is best option to offer to the users and patients. Most people agreed that working while using wireless devices offer the best experience. Implementing wireless technology in medical healthcare can be an effective way in increasing the safety and the level of comfort to the patient as it can improve one mobility while undergoing a therapy session. Moreover, patient can do therapy without being worried on the cables or wires to disconnect by accident. Thus, this device was designed to help patient due to post stroke to undergo a speech treatment along with their physical treatment for a better recovery experience.

REFERENCES

O. Ur-Rehman and N. Zivic. (2018). Wireless communications. *Signals and Communication Technology*.

T. Ranjini and R. Yamuna. (2011). Wireless technology. *Proceedings of National Conference on Innovations in Emerging Technology. Presented at NCOIET'11*.

M. R. Neuman. (2011). Wireless. *IEEE Pulse*.

M. R. Yuce. (2010). Implementation of wireless body area networks for healthcare systems. *Sensors Actuators, A Phys*.

S. R. Belagaje. (2017). Stroke Rehabilitation. *CONTINUUM Lifelong Learning in Neurology*.

A. Pollock. (2014). Physical rehabilitation approaches for the recovery of function and mobility after stroke: Major update. *Stroke*.

U. Bellugi and E. S. Klima. (2015). Sign Language. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition*.

ISSUES OF BUKHARA HISTORY IN ISMAILBEK GASPIRINSKY'S "TRAVELS OF TURKESTAN"

D.Jamolova,

lecturer of Bukhara State University (PhD), Uzbekistan, dilnoza.jamolova@mail.ru

ABSTRACT

In the study of the social, economic, political and cultural history of the Bukhara Emirate in the late XIX century along with archival documents, press publications, play an important role also diaries and memoirs written in the form of memoirs. Ismail Gaspirinsky, the founder of the Jadid movement, wrote the book "Journeys to Turkestan." At the invitation of Amir Abdullah Khan, on May 10, 1893, Ismail Gaspirinsky set out for the Emirate of Bukhara and based on his impressions of his travels wrote a work entitled "Travels of Turkestan." This work was published in the newspaper "Tarjimon" in issues 29-38 and another part in issues 40-43 in 1893. Translated from Crimean Tatar language into Uzbek by Tahir Qahhor and published in the journal "Jahon Adabiyati". On the basis of this work we can learn about the socio-economic and cultural life of the Emirate of Bukhara, the creative work of Amir Abdullah Khan, as well as the education system of schools and madrasas, which play an important role in the education system of Turkestan. It should be noted that the author does not hide his admiration for the Islamic order and cleanliness in Bukhara. Detailed information about the socio-political life of the emirate can be found on the basis of the meeting of senior officials of Bukhara Jonmirzabey Koshbegi and Badriddin Kozikalon in the capital, as well as conversations with Amir Abdullah Khan in Shahrisabz. The work is also significant in that it is based on the author's own experiences and reminiscence. Reading Ismailbek Gaspirinsky's "Travelogue", we learn that 128 years ago, the prosperous and astonishing city of Bukhara, its historical monuments, markets and the mausoleum of Bahauddin Naqshband were the greatest shrines for the Muslim East. Thus, this work serves as an important source in the study of social, economic and cultural history of the Emirate of Bukhara in the late XIX century.

Keywords: Ismailbek Gaspirinsky 1, Amir Abdulahadkhan 2, Travel 3, Bukhara 4.

İSMAİLBEK GASPIRİNSKİ'NİN "TÜRKİSTAN SEYAHATI" ÇALIŞMASINDA BUKHARA TARİHİNİN SORUNLARI

D.Camolova

Buhara devlet üniversitesi öğretmeni, (PhD), dilnoza.jamolova@mail.ru

Özet

Buhara Emirliği'nin XIX yüzyılın sonlarındaki sosyal, ekonomik, politik ve kültürel tarihinin incelenmesinde anı şeklinde yazılmış arşiv belgeleri, basın yayınları, günlükler ve anılar da önemli bir rol oynamaktadır. Jadid hareketinin kurucusu İsmail Gaspirinski'nin "Türkistan Seyahatleri" de bu tür çalışmalardan biridir. Emir Abdullah Han'ın daveti üzerine, 10 Mayıs 1893'te İsmail Gaspirinski, Buhara Emirliği'ne gitti ve seyahat izlenimlerine dayanarak Türkistan Seyahatleri'ni yazdı. Bu eser 1893 yılında "Tarjimon" gazetesinin 29-38 ve 40-43 sayılı yayınlandı. Kırım Tatarcasından Özbekçeye Tahir Qahhor tarafından çevrilmiş ve "Jahon Adabiyati" dergisinde yayımlanmıştır. Bu çalışmanın temelinde Buhara Emirliği'nin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatı, Amir Abdullah Khan'ın yaratıcı çalışmaları, yanı sıra, Türkistan'ın eğitim sisteminde önemli rol oynayan okulun ve medreselerin eğitim sistemi hakkında bilgi mevcuttur. Bu not alınmalı, yazar, Buhara'daki İslami düzen ve temizliğe olan hayranlığını gizlemiyor. Buhara'nın büyük yetkilileri Jonmirzabey qoshbegi ve Badriddin kozikalon ile başkentteyi buluşması ve Shakhrisabz'de Emir Abdullah Khan ile yaptığı görüşmelerin detayları dayalı emirlikteki sosyo-politik yaşam hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Çalışma, yazarın doğrudan deneyimi ve gördüklerine göre yazılması için de önemlidir. İsmailbek Gaspirinsky'nin Seyahat Günlüğünü okurkenbiz, 128 yıl önce, rahat ve müreffeh Buhara şehrinin, tarihi anıtlarının, pazarlarının ve Bahauddin Nakşibendi türbesinin Müslüman Doğu için en büyük tapınaklar olduğunu öğreniyoruz. Kısacası, bu çalışma Buhara Emirliği'nin XIX yüzyılın sonlarındaki sosyal, ekonomik ve kültürel tarihinin incelenmesinde önemli bir kaynak olarak hizmet etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsmailbek Gaspirinsky 1, Amir Abdulahadkhan 2, Seyahat 3, Buhara 4.

Бухоро амирлигининг XIX аср охирларидаги ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва маданий тарихини ўрганишда архив ҳужжатлари, матбуот нашрлари билан бир қаторда эсдаликлар тарзида ёзилган кундаликлар ҳамда хотиралар ҳам муҳим ўрин тутати. Исмоил Гаспиринскийнинг “Туркистон саёҳатлари” ана шундай асарлардан биридир. Бу асар асосида Бухоро амирлигидаги ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаёт ҳақидаги маълумотларга эга бўлиш мумкин. Асар - муаллифнинг бевосита бошидан ўтказганлари ва кўрганлари асосида ёзилганлиги билан ҳам аҳамиятлидир.

Амир Абдулаҳадхон таклифига биноан, 1893 йил 10 май куни Исмоил Гаспиринский Бухоро амирлигига қараб йўл олади ва ўз саёҳати таассуротлари асосида “Туркистон саёҳатлари” номли асарини ёзади. Ушбу асар “Таржимон” газетасининг 1893 йилги 29-38 сонларида ва бошқа бир қисми 40-43 сонларида босилган бўлиб, Тоҳир Қаҳҳор томонидан қрим-татар тилидан ўзбекчага ўгирилиб, “Жаҳон адабиёти” журналида нашр этилган.

Исмоилбекнинг Бухоро амирлиги ҳақидаги дастлабки таассуротлари Чоржўй беклигидан бошланади. У беклик ҳақида: “Янги бир дунёга келгандек, кўнглимиз нурларга тўлди, латиф бир вилоят бағрида эдик. Атроф дон-дун далалари, мевали боғлар, теракзорлар ва толзорлар, шарқираб оқаётган ариқлар билан безанган эди. Бу яшиллик орасида пахсали иморатлар, қалъалар, қишлоқлар, қўрғону қўрғончалар... Бу гўзал ерлар Бухоро хонлигининг Чоржўй беклигига мансуб экан”, - дейди. Янги Бухоро (ҳозирги Когон) темир йўл бекатига етиб келиб, режа ва рус услубига кўра қурилаётган кичик шаҳарчадаги европача мусофирхонада жойлашади. Сиёсий агент Лессар Россияда бўлгани сабабли унинг ўринбосари Клем билан учрашади. Туркий ва форсийда бемалол гаплаша оладиган, ҳар жиҳатдан маълумоти етук, хушмуомала, табиати ўта нозик, ёқимли, маданиятли маъмур, шарқча назокат соҳиби бўлган Клем Исмоил Гаспиринскийда яхши таасурот қолдиради. Клемга Бухорога келиши сабабларини айтгач, Бухоро шаҳрига қараб йўл олади. Амир Абдулаҳадхон топшириғига биноан тош ётқизилган темир йўл бекати ва Бухоро орасидаги 11 верстлик (11,66 км) йўлдан борар экан, амирнинг бу бунёдкорлик ишини халқпарварлик самараси, деб атайди.

Исмоилбек ўз асарида Бухоро амирлигининг пойтахти бўлган Бухоро шаҳри ҳақида қуйидагиларни ёзади: “Бухоройи шариф атрофи боғ билан ўралган текисликдаги гўзал бир шаҳардир. Атрофи қалин ва юксак деворлар билан ўралган қалъадир. Темир билан қопланган катта дарвозаларидан шаҳарга кириладир. Улар оқшомдан сўнг беркитиладир. Кечаси кирган-чиққанлар алоҳида сўроқ саволга тутилиб сўнгра йўл очилади. Русия фуқаролари учун дарвозалар ҳар вақт очилди. Лекин Бухоро фуқароси оқшомдан кейин шаҳарга кириб-чиқмайди, қадимдан одат шундайди. Шаҳардаги уйлар асосан, бир қаватлидир ва пахсадан тиклангандир. Фақат айрим карвонсаройлар, мадрасалар ва масжидлар тошдан ва ғиштдан бино қилингандир. Шаҳар ичида боғлар, майдонлар кенг эмас, бозору кўчалар жуда тор. Ҳар ким қалъа ичида яшашни истагани учун шаҳар ўта тиқилинч, ер ва уйлар қиммат.

Шаҳарнинг кўчалари ва бозорлари ҳар куни супириладир; тўпланган турли чиқиндилар ҳаммомларда ёқиб юбориладир, шу боис ила шаҳар тоза ва покизадир. ... Ичимлик суви ҳовузлардан олинадир. Бу сувлар ариқлар воситасида Зарафшон дарёсидан келади. Ёзда баъзан 10-15 кун сув тўхтаб қолганидан ҳовузларда сув бузилса-да, халқ ўрганиб қолгани учун ичаверади. Ҳовузларда сув айниши натижасида омма орасида ришта касаллиги тарқалар экан”. Шаҳарга таъриф беришда давом этиб, “Бухорода

Русиянинг мукамал фаолият юритадиган почта ва телеграфхонаси бор. Маъмурлари русдир, аммо почтахона харажатидан ортиқ ҳисобдаги пул ойма-ой Бухоро хазинасига топшириладир. Бухоро бозорлари жудаям каттадир. Барчасининг усти ёпиқ, тонгдан шомгача ниҳоятда гавжум... Дўконлар катта-кичик, ердан шифтгача лиқ-лиқ молу мато. Бухоро бозорларида Русия, Бухоро, Туркистон ашёларидан ҳар турлиси ва Хитой, Эрон, Ҳиндистон ва инглиз давлатларидан келтирилган анвойи товарлар ҳам сотилмоқдадир. Бозорлар орасида алоҳида карвонсаройлар бор, улар ҳам молу меҳмонга тўладир. Бухоро бозорларига бир-бир назар ташланса, унинг Туркистон ўлкасида энг биринчи маҳаллий савдосотиқ маскани экани аён бўладир”, - деб таъриф беради. Тошкентда бўлган чоғида шаҳарни Самарқанд ва Бухоро билан солиштириб: “Муслмонлар яшайдиган Тошкентнинг қурилиши Бухоро ва Самарқандга ўхшайди, кўчалари тор ва аҳоли тиғиз жойлашган. Тошкентдаги масжид ва мадрасалар қанчалар улкан ва чиройли бўлмасин, Бухоро ва Самарқанддаги бундайин иморатлар билан бўй ўлчашолмайдир. Бозорлари ҳам Бухороникидай мол-матого тўла ва бой эмас”, - деб ёзади.

Исмоилбек шаҳарга кириши билан ҳукумат маркази бўлган аркка боради. Амир Абдулаҳадхон Шаҳрисабзда бўлгани учун Бухоро ҳукуматини қўшбеги бошқараётган эди. У Исмоилбек Гаспиринскийни жуда яхши кутиб олади. Қўшбеги Исмоилбек кўксидаги “Бухоройи шариф” олтин нишонини кўриб, унга қаерда берилганлигини сўрайди. Шунда у амир Абдулаҳадхон Боғчасаройга ташриф буюрганларида ушбу нишонни унга тортиқ қилганларини айтади. И. Гаспиринский асарида қўшбегини “45-46 ларга кирган саодатманд вазир жаноблари барваста, қора соқолли бағоят чиройли қиёфадаги бир одамдир”, деб таърифлайди.

Ўша кунни хазиначи Остонақул парвоначи ва шайхул ислом мақомидаги қозикалон Бадриддин билан учрашади. Қозикалон билан усули жадида, яъни 6 ойда ўқиш-ёзишни ўрганилаётган янги усулдаги мактаблар хусусида гаплашиб, унга “Хўжаи сибён” (Болалар мураббийси) дарслигини ҳаёда этади. Қозикалон Исмоилбекнинг нима демокчилигини дарҳол фаҳмлаб: “Бу каби алифбо форсийда бўлса, бу ерларда янада рағбат-ла қаршиланарди”, - деб жавоб беради. Исмоилбек Гаспиринский Остонақул парвоначинини “Жуда ёш ва фаҳми ўткир одамдир. Бухоронинг молия бошқаруви ва хазинасининг ҳисоб-китоби унинг қўлида”, - деб, қозикалонни эса “Оқ соқолли, мулойим чеҳрали бир уламо дир. Бир кўришдаёқ бу одамни ёқтириб қолдим. Бир оз суҳбатлашим биланоқ унинг кўп тафаккурли, фаҳми майдон зот эканлигини англадим. Қозикалон Бухоройи шарифнинг қозисидир, яъни Истанбул шайхулисломни мақомидадир”, - деб таърифлайди.

Исмоилбек Элчихона маҳалласидаги саройга жойлаштирилади. Бухорода 4 кун бўлиб, шаҳарни томоша қилади. Бухоро масжид ва мадрасаларини кўради. У келган вақтида талабалар таътилга чиқиб кетгани учун мадрасалар бўш бўлган. Шунга қарамай, бир қатор мадрасаларни кириб кўриб, бир-икки талаба билан суҳбатлашади. Мадрасаларнинг барчасида ўқитиш эски усулда эканидан, арабий илмлар ва адабиётдан бошқа фанлар ўқитилмаслигидан афсусланади. Бошланғич мактаблардаги аҳволдан ташвишланиб: “Бизнинг маҳаллий мактаблардаги каби алифбе, ҳафтияк, каломи қадим ўқиладир. Бу ерда усули жадида, яъни янги усулда ўқитиш йўқ, фунуни ақлиядан, турли фанлардан дарс берилмайдир”, - дейди. Мадрасалардаги таълим тизими ҳақида: “Олий мадрасаларда диний илмлар юксак савияда ўқитиладир. Лекин мўғуллар босқинидан сўнг ислом ўлкалари учраган инқироз ва қолоқликдан Бухоро

ҳам мустасно эмасдир. Ўтмиш даврларда эътибор қозонган астрономия, тиб, ҳандаса, кимё ва бошқа фанлар кейинги замонларда бу ерда унутилиб юборилган. Умидвормизки, Техронда, Истанбулда, Мисрда, Бомбейда янгидан жонланган бу тур илмлар Бухоройи шарифда ҳам тирилик қолар...”, - деб ёзади.

Исмоилбек Гаспиринский Бухоро шаҳри яқинидаги Баҳоуддин Нақшбанд зиёратгоҳига боради. Ҳазрат Баҳоуддин асос солган тариқатдан 200 қадар дарвеш борлигини, зиёратга Хитой, Қошғар, Ҳиндистон, Афғонистон ва Туркистоннинг ҳар тарафидан зиёратчилар келиб-кетишини айтиб: “Шарқ мусулмонлари учун бундан буюк зиёратгоҳ йўқдир”, - дейди. Зиёратдан қайтиб, қўшбеги билан учрашганида, амир Исмоилбек Гаспиринский билан Қуръон ҳайити арафасида учрашишга истак билдиргани ва уни олиб кетиш учун Шаҳрисабздан Самарқандга файтон юборишини айтади. Исмоил Гаспиринский у вақтгача, Самарқанд ва Тошкент сафарларида бўлишини, Самарқандга қайтганини телеграмма орқали билдиришини айтади. Самарқандга қайтган Исмоилбек Боқудаги дўстларидан бири рус тили муаллими Мажид Ғанизода (1886-1937) билан амир томонидан юборилган файтонда Шаҳрисабзга йўл олади.

Шаҳрисабзга етиб келишганда, уларни маҳаллий бек Насруллоҳон кутиб олади ва байрам намозидан сўнг амир уларни қабул қилишларини билдиради. 12 июнь куни амир Абдулаҳадхон Исмоил Гаспиринский ва Мажид Ғанизодани қабул қилади. Амир Исмоилбекка ваъдасини бажариб, унинг ҳузурига келгани учун миннатдорчилик билдиради. Исмоил Гаспиринский билан ёлғиз сўзлашиб олиш учун иккинчи бор ҳузурига чақирганда, амир ундан Русиядаги саёҳатлари ҳақида сўрайди. У Русиядаги таълим тизими ҳақида қисқача маълумот беради. Амир Абдулаҳад ўзининг тез-тез Петербургга бориб туришини қуйидагича изоҳлайди: “Сулҳ ва осойиш бутунлай таъминланса, худованди оламнинг лутфи ила адҳу бошқарувимга омонат қилинмиш юз мингларча мусулмон фуқаронинг тинчлигу иқболдан бошқа фикрим ва қайғум йўқдир”, - дейди. Сухбат сўнгидан амир Исмоилбек Гаспиринский ва Мажид Ғанизодага қимматбаҳо ҳадялар тортиқ қилиб хайрлашади.

Исмоилбек Гаспиринскийнинг “Саёҳатномаси”ни ўқир эканмиз, 128 йил олдин обод ва фаровон Бухоро шаҳри, унинг тарихий обидалари, бозорлари ва Баҳоуддин Нақшбанд мақбарасининг мусулмон шарқи учун энг буюк зиёратгоҳ эканлигини билиб оламиз. Хулоса қилиб айтганда, ушбу асар XIX аср охирида Бухоро амирлиги, Кавказ ва Қрим халқларининг ижтимоий, иқтисодий, маданий тарихини ўрганишда муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

Абдурашидов З. (2011). Аннотированная библиография Туркестанских материалов в газете «Таржуман» (1883-1917). Япония. – Б. 79.

Исмоилбек Ғаспарали. (2010). Туркистон саёҳатлари (Қрим-татар тилидан Тоҳир Қаҳҳор таржимаси). “Жаҳон адабиёти”, № 10, – Б. 78-103.

Jamolova, D. (2016). Tarbiyai Atfol” society and its activities. Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives, 1(27), 52-54.

Jamolova, D. (2020). Traveling to Modernity: Perception of Modernity of the Central Asian Muslims in the early 20th century. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. № 24. P. 4202-4207. www.psychosocial.com

Jamolova, D. (2021). The History of Jadid School in Samarkand. Mediterranean Journal of Basic and Applied Sciences (MJBAS), 5 (2), 53-58.

THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HISTORY IN BUKHARA IN THE PERIOD OF MANGITS

V.Sadullaeva

Basic doctorate (PhD) student of Bukhara State University, Uzbekistan, vazirasadullaeva@gmail.com

ABSTRACT

Political, economic, social and cultural events in the life of the state and society are recorded as important events and become an example and a source of lessons for future generations. During the reign of the Mangit dynasty, which ruled the Emirate of Bukhara, a number of works devoted to its activities were written, and today these sources serve to study a specific part of our history. One of the historians who wrote a work on the history of the Bukhara emirs was Mohammed Yaqub Buhari, son of Daniolbiy Atalik, the second acting ruler of the Mangit dynasty. He was born in 1771 and studied in Bukhara madrasas. He wrote "Gulshan ul-muluk" (Flower of Kings) in 1825-1831. The first part of the work is devoted to the ancient history of Bukhara, the genealogy of its rulers, and the second part is devoted to the history of the period in which the author lived. Muhammad Yaqub Buhari died in 1831 in the city of Bukhara. Abdulkarim Buhari (born in the second half of the 18th century), who held high positions in the palace of the Emir of Bukhara, Haydar, is also one of the scholars who wrote an excellent history. He was a supplier in the ranks of the ambassadors sent to Russia by Amir Haydar in 1804 and had been in St. Petersburg, Moscow, Haji Tarkhan (Astrakhan). He went to Istanbul in 1807 among the ambassadors sent to the Ottoman Turkish reign, got married there and lived to the end of his life. He died in Istanbul in 1830. Nedimi's History, written by Abdulkarim Buhari on the history of Turkestan and Afghanistan, has reached our hands. The French orientalist Schaefer called this work "History of Central Asia" and published it in French in Paris in 1876. Another historian of Bukhara is Muhammad Sharif ibn Muhammad Naki (late 18th - early 20th centuries), whose life has not been preserved. In 1800 he wrote "Taj ut-tavorix" ("Crown of Annuals") on the history of the Bukhara khanate. It tells the history of Genghis Khan and his descendants, the Shaybani and Ashtarkhanids, and the events that took place in the first years of Emir Haydar's reign. Two copies of the work are kept in the Center for Oriental Manuscripts in Tashkent. During the Mangit period, more than a hundred historians and scientists lived and wrote historical works in Bukhara. Only some of them were translated by source academics and translators and entered into scientific circulation. Reading and researching manuscripts is one of the most pressing problems of our time.

Keywords: Mangit dynasty 1, history 2, historian 3, Bukhara 4.

MANGİTS DÖNEMİNDE BUHARA'DA TARİH BİLİMİNİN GELİŞİMİ**ÖZET**

Devletin ve toplumun hayatında yer alan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olaylar önemli olaylar olarak kayıt altına alınmakta ve gelecek nesillere örnek ve ders kaynağı olmaktadır. Buhara Emirliği'ni yöneten Mangit hanedanının saltanatı sırasında, faaliyetlerine adanmış bir dizi eser yazılmıştır ve bugün bu kaynaklar tarihimizin belirli bir bölümünü incelemeye hizmet etmektedir. Buhara emirlerinin tarihi üzerine bir eser yazan tarihçilerden biri, Mangit hanedanının ikinci vekili hükümdarı Danielbiyo Atalık'ın oğlu Muhammed Yakub Buhari idi. 1771'de doğdu ve Buhara medreselerinde okudu. 1825-1831'de "Gulshan ul-muluk" (Kralların Çiçeği) adlı eseri yazdı. Eserin ilk bölümü Buhara'nın kadim tarihini, hükümdarlarının soykütüğünü, ikinci bölümü ise yazarın yaşadığı dönemin tarihine ayrılmıştır. Muhammed Yakub Buhari, 1831'de Buhara şehrinde öldü. Buhara Emiri Haydar'ın sarayında yüksek mevkilerde bulunan Abdukarim Buhari (18. yüzyılın ikinci yarısında dünyaya gelmiştir) aynı zamanda mükemmel bir tarih yazan alimlerden biridir. 1804 yılında Amir Haydar tarafından Rusya'ya gönderilen elçiler saflarında tedarikçiydi ve St.Petersburg, Moskova, Hacı Tarkhan (Astrakhan)de olmuştı. Osmanlı Türk saltanatına gönderilen elçiler arasında 1807 yılında İstanbul'a gitti, orada evlendi ve ömrünün sonuna kadar yaşadı. 1830'da İstanbul'da öldü. Abdukarim Buhari'nin Türkistan ve Afganistan tarihi üzerine yazdığı Nedimi'nin Tarihi adlı eseri elimize ulaşmıştır. Fransız oryantalist Schaefer bu eseri "Orta Asya Tarihi" olarak adlandırmış ve 1876'da Paris'te Fransızca olarak yayınlamıştır. Buhara'deyi başka bir tarihçi, hayatı korunmamış olan Muhammed Şerif ibn Muhammed Naki'dir (18. yüzyılın sonları - 20. yüzyılın başlarında). 1800'de Buhara hanlığı tarihi üzerine "Taj ut-tavorix" ("Yıllıkların tacı") eserini yazdı. Cengiz Han ve onun soyundan gelen Şeybaniler ve Aştarhanlılar'ın tarihini, Emir Haydar'ın saltanatının ilk yıllarında yaşanan olayları anlatır. Eserin iki nüshası Taşkent'teki Şark El Yazmaları Merkezi'nde muhafaza edilmektedir. Mangit döneminde Buhara'da yüzden fazla tarihçi ve bilim adamı yaşadı ve tarihi eserler yazdı. Bunların sadece bir kısmı kaynak akademisyenler ve çevirmenler tarafından tercüme edilmiş ve bilimsel dolaşıma girmiştir. El yazmalarını okumak ve araştırmak günümüzün en acil sorunlarından biridir.

Anahtar Kelimeler: Mangit dönemi 1, tarih 2, tarihçi 3, Buhara 4.

Давлат ва жамият ҳаётида содир бўлган сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳодисалар муҳим воқеалар сифатида қайд қилиб борилади ва у келажак авлодлар учун ибрат ҳамда сабоқ манбаи бўлиб хизмат қилади. Бухоро амирлигини бошқарган манғитлар сулоласи ҳукмронлиги даврида уларнинг фаолиятига бағишланган қатор асарлар ёзилган бўлиб, бугунги кунда ушбу манбалар тарихимизнинг муайян қисмини ўрганишга хизмат қилади.

Бухоро амирлари тарихига бағишланган асар ёзган тарихчи олимлардан бири Муҳаммад Яъқуб Бухорий бўлиб, манғитлар сулоласининг амалдаги иккинчи ҳукмдори Дониёлбийё Оталиқнинг ўғли эди. У 1771 йилда туғилган ва Бухоро мадрасаларида таҳсил олган. 1825-1831 йилларда “Гулшан ул-мулк” (Подшолар гулшани) асарини ёзган. Асарнинг биринчи қисмида Бухоронинг қадимги тарихи, унинг ҳукмдорлари шажараси баён қилинган, иккинчи қисми эса муаллиф яшаган давр тарихига бағишланган. Муҳаммад Яъқуб Бухорий 1831 йилда Бухоро шаҳрида вафот этган.

Бухоро амири Ҳайдар саройида юқори лавозимларда ишлаган Абдукарим Бухорий (18 аср иккинчи ярмида туғилган) ҳам мукаммал тарих ёзган олимлардан бирidir. У Амир Ҳайдар томонидан 1804 йил Россияга юборилган элчилар сафида таъминотчи бўлиб, Петербург, Москва, Ҳожи Тархон (Астрахан) шаҳарларида бўлган. Усмонли турк султонлигига юборилган элчилар сафида 1807 йил саркотиб бўлиб, Истанбулга борган ва у ерда уйланиб, умрининг охирига қадар яшаб қолган. Истанбулда 1830 йилда вафот этган. Абдукарим Бухорийнинг Туркистон ва Афғонистон тарихига оид “Тарихи Надимий” асари бизгача етиб келган. Бу асарни француз шарқшуноси Ш.Шефер “Марказий Осиё тарихи” деб номлаб, француз тилида Парижда 1876 йилда нашр эттирган.

Бухоролик яна бир тарихчи Муҳаммад Шариф ибн Муҳаммад Нақий (18 аср охири 20 аср бошлари) бўлиб, ҳаётига оид маълумотлар сақланмаган. 1800 йилда Бухоро хонлиги тарихига оид “Тож ут-таворих” (“Йилномалар тожи”) асарини ёзган. Унда Чингизхон ва авлодлари, шайбонийлар ва аштархонийлар тарихи, амир Ҳайдар ҳукмронлигининг дастлабки йилларидаги воқеалар ҳақида маълумот берилади. Асарнинг 2 нусхаси Тошкентдаги Шарқ қўлёзмалари марказида сақланади.

1804 йилда Бухоро шаҳрида туғилган Мирзо Шамс Бухорий сарой муншийлари авлодларидан бўлиб, тарих ёзиш билан шуғулланган. Ўз аждодлари изидан бориб, Бухоро амирлари саройида муншийлик қилган. 1845-1849 йилларда Маккага ҳаж қилган. 1859 йилда тижорат иши билан Оренбургга борганида шарқшунос В.В. Григорьев унга Бухоро ва Қошғар хусусида тарихий асар ёзишни маслаҳат берган. Натижада “Баёни баъзи ҳаволисоти Бухоро, Ҳўқанд ва Қошғар” (“Бухоро, Қўқон ва Қошғарнинг айрим воқеа-ҳодисалари баёни”) асари дунё юзини кўрган.

Бухоролик тарихчи олимлардан яна бири Муҳаммад Миролим Бухорий бўлиб, Амир Насрулло даврида яшаб ижод қилган. Миролим Бухорий Ғузур ҳокими Муҳаммад Олимбекнинг хизматида бўлган ва унинг топшириғига биноан “Фатҳномаи Султоний” (“Султон фатҳномаси”) тарихий китобини ёзган. У амир Шоҳмурод давридан то амир Насруллоҳон ҳукмронлигининг дастлабки йилларигача Бухоро амирлигида бўлиб ўтган воқеаларни ўз ичига олади. Асар О. Чехович томонидан рус тилига таржима қилинган.

Амир Музаффарнинг ўғли Саййид Муҳаммад Носирхон Тўра ҳам тарих илмига қизиққан ва бир қатор тарихий китоблар ёзган. Носирхон Тўра XIX асрнинг ўрталарида туғилган. Бухоро мадрасаларида таҳсил олган. Отасининг ўлимидан сўнг, акаси Сиддиқхон Тўра (Ҳашмат) сингари вақтини китоблар мутолааси ва

турли мазмундаги асарлар битишга бағишлаган. Бухоро амирлиги тугатилгач, Бухоро Халқ Совет Республикаси идораларида хизмат қилган. 1921-1923 йилларда Бухоро илмий жамиятининг "Анжумани тарих" бўлимида ишлаган. 1922 йилда жамият ҳамкорлигида Бухоро арки тарихига оид форс тилида "Таҳқиқоти Арки Бухоро" ("Бухоро Арки ҳақида тадқиқот") асарини ёзган. Шунингдек, унинг Бухоро амирлиги тарихига бағишланган "Осори салотин" ("Султонлардан қолган ёдгорликлар"), "Тухфат уз-зоирин" ("Зиёратчиларга тухфа"; Янги Бухоро, 1910), "Ҳоди уз-зоирин" ("Зиёратчилар учун кўрсаткич"), "Кунуз ал-атқиё" ("Тақводорларга аталган хазиналар") асарлари мавжуд. Амир Олимхоннинг талаби билан Носирхон Тўра 1923 йил июлда Бухородан Афғонистонга юборилган. Кобул шаҳрида XX асрнинг 30-йилларида вафот этган. "Таҳқиқоти Арки Бухоро" асари 2009 йилда шарқшунос олимлар Ғулом Каримий ва Санжар Ғуломов томонидан ўзбек ва рус тилларида, "Тухфат уз-зоирин" асари тарихчи олим Ҳалим Тўраев томонидан рус тилида Тошкентда чоп этилган.

Бухорода маърифатпарварлик ҳаракатининг йирик намояндаси, адиб, хаттот, мунажжим ва мусаввир, давлат арбоби Аҳмад Дониш тарих фани ривожига ҳам ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган. Аҳмад Дониш 1827 йилда Бухоро шаҳрида туғилган. Унинг отаси Носир Маҳдум Шифиркон туманининг Суғут қишлоғидан бўлиб, Бухоро мадрасаларида мударрислик қилган. Аҳмад Дониш Бухорода мадраса таълимини олгач, манғит амирлари Насруллоҳхон (1806-1860), Музаффархон (1819-1885), Абдулаҳадхон (1859-1910) даврларида саройда турли лавозимларда ишлаган. Россияга юборилган элчилар таркибида 3 марта 1857-1858, 1869, 1873-1874 йилларда Санкт-Петербург ва Москвада бўлган. Тарихга бағишланган "Рисолаи мухтасари аз таърихи хонадони манғития" ("Манғитлар хонадони салтанати тарихи ҳақида қисқача рисола") асари машҳур бўлиб, манғит ҳукмдорлари фаолияти танқидий ёритилган. Китоб 2014 йилда Қиёмиддин Йўлдошев томонидан форс тилидан ўзбек тилига таржима қилинган. Аҳмад Дониш 1897 йилда вафот этган ва Калабод мавзесидаги Пуштаи Беҳиштиён қабристонидан дафн этилган.

Бухоролик машҳур тарихчи олимлардан яна бири Мирзо Абдулазим Сомий Бўстоний бўлиб, 1839 йилда Бухоро амирлигига қарашли Бўстон қишлоғида туғилган. Бухоро мадрасаларида таҳсил олган. Бухоро амирлари Музаффархон ва Абдулаҳадхонлар даврида сарой муншийси лавозимида ишлаган. Россия империяси билан Бухоро амирлиги ўртасида бўлган жангларда воқеанавис сифатида бевосита иштирок этган. Кейинчалик амирлик тузумига қарши фикрлари ва ҳажвий шеърлари учун саройдан четлатилган. Бухоро амири Абдулаҳадхондан узр сўрасада, кечирилмаган. Барча мол-мулки мусодара қилинган. Умрининг саройдан ташқаридаги даврини қашшоқлик ва камбағалликда ўтказган.

Сомий манғит амирлари тарихига бағишланган "Тухфаи шоҳий" (1900-1902) ва "Тарихи салотини манғития" (1906-1907) тарихий асарларини ёзган. Биринчи асар расмий сиёсат талаблари даражасида ёзилган бўлиб, ҳукмдорларга ижобий таъриф берилган. Иккинчи асарда эса манғитлар ҳукмронлиги даври танқидий нуқтаи назардан баҳоланган. У ўзи гувоҳ бўлган ва эшитган ҳодисаларга таяниб, амирлик идора услубидаги иллатлар, Россия ва Бухоро қўшинлари ўртасидаги жанглар, амир қўшин бошлиқларининг лаёқатсизлиги ва масъулиятсизлиги оқибатида мамлакатнинг катта қисми босқинчилар томонидан босиб олинганлиги ва валиаҳд Абдумалик Тўранинг баъзи муваффақиятли жангларини тасвирлайди.

"Тарихи салотини манғития" асари шарқшунос Л.П.Епифанова томонидан рус тилига жузъий қисқартиришлар билан таржима қилиниб, факсимилеси билан Москвада 1962 йилда нашр этилган. Илҳом

Султонов томонидан ўзбек тилига ўғирилган ва “Шарқ юлдузи” журналида 1993 йилда эълон қилинган. Мирзо Абдулазим Сомий 1908 йилда ўз қишлоғида вафот этган.

Бухоро амирлари саройида юқори лавозимларда фаолият кўрсатган Мирза Салимбек ҳам тарих ва адабиёт илмига жуда қизиққан. У Бухоро шаҳрида 1848 йилда туғилган. Бухоро мадрасаларида таҳсил олган. Бухоро амирлари Музаффархон, Абдулаҳадхон ва Олимхонларга хизмат қилган. Мирза Салимбек 1885 йилда Амир Абдулаҳад жўнатган элчилар таркибида Петербургда бўлган. 1920 йил 29 августда Бухорони босиб олган қизил аскарлар томонидан Чоржўй шаҳрида қамоққа олинган ва амирликнинг 56 нафар амалдорлари билан бир йил қамоқда ўтирган. Озодликка чиққач, 1921-1924 йилларда Бухоро Халқ Совет Республикасидаги Вақф ва Бухоро илмий жамияти ҳамда турли идораларда фаолият кўрсатган. Мирза Салимбек тарихчи сифатида “Кашкўли Салимий” (“Салимийнинг дарвеш идишиси”, Тошкент, 1913), “Тарихи Салимий” (1917-1920 йилларда ёзилган) каби асарлар муаллифидир. 1930 йилда 82 ёшида Бухоро шаҳрида вафот этган. Мирза Салимбекнинг “Кашкўли Салимий” асари форс тилидан ўзбек тилига Нарзулло Йўлдошев томонидан, “Тарихи Салимий” асари форс тилидан рус тилига Наим Норқулов томонидан таржима қилинган ва нашр қилинган.

Манғитлар сулоласи вакили, Амир Музаффархоннинг яна бир ўғли Сиддиқхон Тўра ҳам адабиёт ва тарих фанига жуда қизиққан. У 1854 йилда Бухоро шаҳрида туғилган. Чоржўй вилояти ҳокими бўлган. Амир Музаффархон вафотидан сўнг сиёсатдан четлаштирилган ҳамда укаси Амир Абдулаҳадхон ва жияни Амир Олимхон даврида Бухоро шаҳрида яшаган. Унинг атрофида Бухоронинг машҳур олим, шоир ва уламолари тўпланган. Унинг бой кутубхонаси бўлган. Бухорода амирлик тузуми ағдарилиб, Бухоро Халқ Совет Республикаси тузилгач, 1921 йилдан Бухоро илмий жамиятида фаолият кўрсатган. Амир Олимхоннинг талаби билан 1923 йилда Кобулга юборилган. Автобиографик характерга эга “Дуррат ат-тож”, “Тазкират уш-шуаро”, “Тазкират ас-Салотин” тазкираларини ёзган. “Тазкират ас-Салотин” тарихий тазкира бўлиб, XV-XX асрларда шеърлар ёзган ҳукмдорларга бағишланган. 1931 йилда Сиддиқхон Тўра ҳаж зиёратига отланади ва Мадина шаҳрида вафот этади.

Юқорида номлари тилга олинган тарихчи олимларнинг асарлари қўлёзмалари Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти фондларида сақланмоқда. Хулоса қилиб айтганда, Бухорода манғитлар даврида юздан зиёд тарихчи олимлар яшаганлар ва тарихий асарлар ёзиб қолдирганлар. Манбашунослар ва таржимонлар томонидан уларнинг бир қисмигина таржима қилинган ва илмий муомалага киритилган. Қўлёзмаларни ўқиш ва тадқиқ қилиш бугунги куннинг долзарб муаммоларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Сайид Муҳаммад Носир ибн Музаффар. (2009). Таҳқиқоти Арки Бухоро. Форс тилидан таржима, сўз боши, изоҳлар ва кўрсаткичлар муаллифи Ғ. Каримов. Тошкент: Tafakkur.

Дониш А. (1964). Наводир ул-вақое. Форс-тожикчадан А. Ҳамроев ва А. Шокиров таржимаси. - Тошкент: Фан.

Дониш А. (2014). Рисола ёҳуд манғитлар хонадони салтанатининг қисқача тарихи. Таржима, изоҳлар ва кириш сўзи муаллифи Қ.Йўлдошев. - Тошкент: ЎЗМЭ нашриёти.

Мирза Абдал Азим Сами. (1962). Тарихи салатин-и мангитийа (История мангитских государей). Издание текста, предисловие, перевод и примечания Епифановой Л. М. – Москва.

Мирза Салимбек. (2009). Тарих-и Салими. Перевод и примечания Норкулова Н. К. - Ташкент: Академия.

Jamolova, D. (2020). Traveling to Modernity: Perception of Modernity of the Central Asian Muslims in the early 20th century. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. № 24. P. 4202-4207. www.psychosocial.com

FOREIGN RELATIONS OF THE ASHTARKHANI DYNASTY AND THE USMANI STATE

U. Bakoev

A student at Bukhara State University, Uzbekistan, dilnoza.jamolova@mail.ru

ABSTRACT

It is known from history that all countries have established diplomatic relations with neighboring and foreign countries in order to develop trade relations, establish friendly relations and international cooperation. The Ashtarkhanid dynasty, which ruled the Bukhara Khanate, which played an important role in the history of Uzbek statehood, paid special attention to the development of foreign relations. In foreign affairs, they have established trade and diplomatic relations with countries such as Russia, India and Turkey, and have exchanged embassies on a regular basis. The Ashtarkhanid rulers developed friendly relations with the Ottomans who ruled Turkey and relied on their military support. In this article, one of the first representatives of the Ashtarkhanid dynasty, an envoy was sent during the reign of Abdalboki Muhammad Khan and the need for joint action against Iran to form an alliance against Khorasan and Ottoman military aid that the Ottoman sultan had asked for help in the recapture of Baghdad, that Sultan Ahmad IV had recaptured Baghdad and called for an alliance against Iran, and that his relationship with the Ashtarkhanid ruler, Nadir Muhammad Khan's son Abdulaziz Khan and appealed to the Turkish sultan for help in the Mongol invasion, and two years later Nadir Muhammad sent envoys with valuable gifts, in response to which the Turkish sultan sent letters to the Abbasid king of Iran, the ruler of India, to end the conflict and the need to re-enthroned Nadir Muhammad, the Subhanqu of the Ottoman Sultan Suleiman II A letter of alliance and friendship with Likhan, Ahmad II sent an envoy named Mustafa Chovush to Subhanqulikhan with valuable gifts and stressed the importance of fighting the Farangs and the Red Army. Congratulations on the accession of Ahmad III to the throne, information about his victories over the Kalmyks and his march against Khorezm.

Keywords: khan 1, sultan 2 , military alliance 3, foreign relations 4, ambassador 5,

AŞTARHANIYLER HANEDANI VE OSMANLI DEVLETİNİN DIŞ İLİŞKİLERİ**ÖZET**

Tarihten, tüm ülkelerin ticaret ilişkileri geliştirmek, dostane ilişkiler kurmak, uluslararası işbirliği yapmak amacıyla ordu ve yabancı ülkelerle diplomatik ilişkiler kurdukları bilinmektedir. Özbek devleti tarihinde önemli bir yer tutan Buhara Hanlığı'nı yöneten Aştarhanid Hanedanı, dış ilişkilerin gelişimine özel önem veriyordu. Dış politikada Rusya, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerle ticaret ve diplomatik ilişkiler kurdular ve ülkeler arasında sürekli bir Büyükelçi değişimi oluşturdular. Aştarhani hükümdarları, askeri desteklerine dayanarak Türkiye'yi yöneten Osmanlılarla dostane ilişkiler geliştirdiler. Bu makalede, Aştarhaniyeler hanedanının ilk temsilcilerinin Abdulboqi Muhammadhan döneminde bir Büyükelçi gönderildiği ve Horasan'a karşı bir ittifak oluşturmak için İran'a karşı birlikte çalışma ihtiyacı ve Osmanlıların askeri yardımı olduğu, İmamkulihan Ali Muhammed'in oğlu Buhara'ya Türk Sultanı adına Büyükelçi olarak geldiği belirtilmektedir. Aştarakhan hükümdarı Nadir Muhammadhan'ın oğlu Abdulazizhan'a Moğolların işgali için Türk padişahından ilişkileri ve yardımı için başvurması, iki yıl sonra Nadir Muhammed'in değerli hediyelerle büyükelçiler göndermesi ve buna karşılık İran Kralı Abbas'a mektuplar göndermesi, Hindistan hükümdarı Şahcehan anlaşmazlıklarını durdurmak ve Moğolların işgali için Türk padişahından yardım alması, Farang ve kyzylbosh's'a karşı savaşmak, Mustafa Çovuş adlı büyükelçisini Subhonkulihon'a değerli hediyelerle göndererek, Ubaydullah'ın tahtına gelmesiyle Hoca Mahmud Amin adında bir Büyükelçi göndererek, Ahmed III'Ü tahtına gelmesinden dolayı tebrik ederek, kalmaklara karşı zaferleri ve Khorezm karşıtı yürüyüşü hakkında bilgi vererek önemlidir.

Anahtar kelimeler: Han 1, Sultan 2, askeri ittifak 3, Dış ilişkiler 4, Büyükelçi 5,

Shayboniylar sulolasi inqirozidan so'ng, Buxoro xonligida hokimiyat tepasiga Ashtarxoniylar sulolasi keldi. 1599-1600 yillarda Ashtarxoniylar sulolasining birinchi vakili Abdulboqi Muhammadxon(1599-1605) Usmoniylar sultoni saroyiga elchi yubordi. Abdulboqi Muhammadxon sultonga yozgan maktubida sulton Sulaymon Qonuniy va xon Baroqxon hamda Murod III va Abdullaxon o'rtasida bo'lgan harbiy ittifoqlarni esga soldi. U Eronga qarshi bir vaqt amalga oshirilgan harakatlar to'g'risida eslatib o'tdi va Xurosonni qaytarib olish rejalari haqida gapirdi. Buning uchun u sultondan harbiy yordam so'radi. Usmoniylar devoni ushbu xatni muhokama qildi va uning tarjimasini devon qarori bilan birga sultonning ko'rib chiqishi uchun topshirdi. Devonning vazirlaridan biri Ismishchi Hasan Poshoga sulton uchun maxsus Telxis qog'ozini tuzish, masalaning mohiyati va uni hal qilish yo'lini ko'rsatib berish topshirildi. Telxisda Buxoro hukmdori qizilboshlarga qarshi kurashish uchun qurol va to'p so'rganligini ta'kidlandi. Ammo Usmoniylar imperiyasi Eron bilan qulay shartlarda tinchlik o'rnatdi, shoh Abbas bilan to'qnashuvga borish imkonsiz edi. Bunday vaziyatda devon Shirvondagi Usmoniylar gubernatori Dovudbekga dengiz orqali 200 arquebus va uchta to'pni o'zbek hukmdoriga yuborishni taklif qildi. Usmoniylar sultoni Buxoro xoni shaxsida tengdosh ittifoqdoshini saqlamoqchi edi. Boshqa tomondan, keskin vaziyat Yevropa va Anadolu Abbas bilan tinchlikning buzilishiga yo'l qo'ymadilar. Biroq, sulton Eron bilan ziddiyat faqat vaqt masalasi ekanligini tushundi. Bunday vaziyatda Mexmed III(1595-1603) Abdulboqining murojatini qabul qilishga majbur bo'ldi. U Buxoroga javob xati yozib, unda o'z qarori to'g'risida xabar berdi. Sulton saroyi tarixchisi so'zlariga ko'ra, 1603-yilda Usmoniylar va Safaviylar urushi Buxoroga qurol yetkazib berish bilan boshlangan. Ammo shoh Abbas xonlikka hujum qilmagan, Abdulboqi esa Usmoniylar qurolidan foydalanmadi(1: 88-89).

1624-1625 yillarda Buxoroga ikkita usmoniylar elchisi keladi. Birinchi elchining nomi saqlanmagan. Ikkinchi elchi esa Imomqulixonning o'g'li Ali Muhammad bo'lib, u Eronda 8 yil tutqunlikda yashagan. Eron hukmdori shoh Abbas Bag'dodni qamal qilish paytida qochishga muvaffaq bo'lgan. U keyinchalik Istanbulga keladi va sulton huzurida bir necha oy yashaydi(1: 90-91). Elchilikdan ko'zlangan maqsad Erondan Bag'dod shahrini qaytarib olish edi. Bundan tashqari Usmoniylar Buxoro hukmdoridan safaviy va mo'g'ul hukmdorlariga qarshi birgalikda kurashishga umid qilgan. Ali Muhammad aftidan 1927 yilda turklarni Bag'dodni qaytarib olishga urinishi barbod bo'lganidan so'ng, Buxoroga yetib borgan.

Ammo Shoh Abbas va Buxoro hukmdori o'rtasida tinchlik o'rnatilib, harbiy harakatlar olib borilmagan. 10 yildan so'ng, 1638 yilda Sulton Ahmad IV yana Bag'dodni qaytarib olish uchun o'zbeklarga murojaat qiladi. U Imomqulixonga xat yuborib, ittifoq tuzish muhim ekanligini aytadi. Biroq Imomqulixon Eronga qarshi urushishda manfaatdor emas edi. Shuning uchun Imomqulixon Istanbulga xat yubormagan va uni bu qiziqirmagan bo'lishi mumkin.

XVII asrning 40 yillarida Usmoniylar imperiyasi O'rta Osiyo xonliklari o'rtasida tashqi aloqalar muhim rol o'ynagan. XVII asrda Buxoroda Nodir Muhammadxon davrida siyosiy tarqoqlik boshlandi. 1645 yilda qozoqlar Movarounnahrda yurish qilib Xo'jandgacha kirib bordilar. Nodir Muhammad ularga qarshi o'g'lini katta qo'shin bilan yuboradi. Xondan norozi bo'lgan amirlar o'g'li Abdulazizni xon deb e'lon qildilar va taxtga o'tqazadilar. Bundan g'azablangan Nodir Muhammad Boburiylar humdori Shoh Jahondan(1626-1658), Eron shohi Abbas II (1642-1666) va turk sultonidan ko'mak so'raydi. Bu hodisadan so'ng Boburiylar Balx va Badaxshonni egallab, ikki yil davomida hukmronlik qiladi. 1647 yilga kelib Balx Nodir Muhammad qo'liga o'tdi.

Taxminan 1648 yilda Nodir Muhammad buyrug'iga binoan Abdumannon ismli elchi Istambulga xat bilan borgan. Ushbu xatda Nodir Muhammad mamlakatdagi tartibsizliklarni, o'g'li Abdulazizxon bilan ichki nizolar va shuningdek mo'g'ullar bosqini haqida aytib o'tgan.

1649 yil 30 martda buxorolik elchilar yana Istambulga boradi. Elchi sulton Mexmed IV(1648-1687) saroyiga qimmatbaho sovg'alarni keltiradi: 5 ta qimmatbaho qadah, qimmatbaho toshlar bilan bezatilgan qilich va xanjar, 10 ta ajoyib ot, 27 tirsak naqshli oltin mato, oltin bilan bezatilgan egar va jabduq kabi sovg'alarni yuboradi(1: 92). Turk sultoni elchiligi 14 kun davomida Nodir Muhammadga xat javobi tayyorlaydilar. Bundan tashqari Eron shohi Abbos, Hindiston hukmdori Shoh Jahonga maktublar yuborilib, nizolarni to'xtatish, Abdulaziz o'rniga qayta Nodir Muhammadni taxtga o'tqazish kerakligi aytiladi. Biroq bu yozishmalar hech qanday natija bermadi.

1651 yil Abdulazizxon otasidan Balxni tortib oldi. Nodir Muhammadxon 1651 yilda Simnon(Eron) shahrida vafot etadi(2: 266).

Ashtarxoniylar sulolasi vakillaridan Abdulazizxon(1645-1681) davrida ham davlat hukumdorlari bilan aloqalar o'rnatgan bo'lib, u 1675 yilda elchilarini Usmoniylarning Istanbul shahriga yuboradi(1:94). Elchilik xatida Abdulazizxon sultondan Balx hokimiga qarshi kurashishda yordam berishini so'raydi.. Xatga javoban, sulton Abdulazizxonga yordam bera olmasligini va u Moskvaga borishini aytadi. Abdulazizxon Xivaga qarshi kurashishda muvaffaqiyatlarga erishdi ammo u Makkaga haj safarida bo'lgan paytda vafot etadi. 1688 yilda Usmoniylar sultoni Sulaymon II (1687-1691) Buxoro hukmdoriga maktub yozib, unda forslarga qarshi birgalikda jangavor harakat boshlash zarurligini aytadi. Bunga javoban Subxonqulixon sultonga maktub yuborib, o'zining Xurosondagi yurishlari haqida aytib o'tib, qalmoqlarning mag'lubiyati, birlashish va aloqalarni mustahkamlash zarurligini bildiradi.

1691 yil Usmoniylar hukmdori Sulton Ahmad II(1691-1695) Subxonqulixon huzuriga elchi Mustafoni yuborgan. Vengriyalik sharqshunos va sayyoh A.Vamberi yozishicha Subhonqulixon tomonidan Turkiyaga sovg'a salomlar bilan elchilar yuborilgan(3:142). Sovg'a salomlarga javoban usmoniylar hukmdori Sulton Ahmad II (1691-1695) Mustafo Chovush nomli kishining rahbarligida Turkiyadan Buxoroga o'z elchilarini yubordi. 1102(1691) yilda kelgan elchilar o'zi bilan birga siyosiy bir maktub ham olib keldi. Muhammad Yusuf Munshiy o'zining asarida elchilik haqida to'xtalib, xat bilan bir qatorda Mustafo Chovush elchi sifatida turli xil qimmatbaho toshlar, arab otlari, rangli matolar va boshqa sovg'alar bilan Buxoroga kelganligini qayd etadi (4: 154). Elchilikdan asosiy maqsad ashtarxoniylar hukmdorini Eron shialariga qarshi birgalikda chorlash edi (2:261).Tarixi Muqimxoniy asarida Ahmad II ning Subhonqulixonga yuborilgan xati keltirilgan bo'lib, u o'z xatida Subhonqulixonga sog'liq tilab, yerni kofir faranglardan va qizilboshlardan tozalash, Eronga qarshi ittifoq tuzish kerak ekanligini takidlaydi. U xatida Yevropa ustidan usmoniylarning g'alabalarini, yevropaliklar O'rxon viloyatiga kelib islom ahlining mulkiga tajovuz qilganliklari, ularga qarshi tura olgani yozib o'tadi. U faranglar ustiga yengilmas askarlarini yuborishini va birgalikda harakat qilish kerak ekanligi, go'zal Iroq vodiylarni g'ayridinlardan tozalash kabi takliflarni o'z xatida yozadi. Vamberi yozishicha, "Subhonqulixon har qancha dunyo parast musulmon bo'lsada, xalifani judayam hurmat qilsada, qaysari Rumning (usmoniylar sultonligini nazarda tutyapti U.B) yuqorida zikr etilgan dabdabali maktubga javoban o'zining behisob o'zbek askarlarini Amudaryoning narigi tomoniga o'tkaza olmadi" – deb yozadi. Subxonqulixon ushbu maktubga javoban hech qanday tadbirlar amalga oshira olmadi. Mamlakatdagi ichki ziddiyatlar bunga yo'l qo'ymadi. Ashtarxoniylar hukmdori Ubaydullaxon II (1702-1711) taxtga kelishi bilan

Istambulga elchi yubordi. U Istanbulga Xoja Mahmud Aminni yuborib, sulton Ahmad III (1703-1730) taxtga kelganligi bilan tabrikladi. Ubaydullaxon tabrik xatida o'zi erishgan muvaffaqiyatlari ya'ni qozoq qabilalari ustidan g'alabasi va Xorazmga yurishlari haqida aytib o'tdi(1: 97).

Ashtarxoniylar humdori Abulfayzxon (1711-1747) 1719 yilda Istanbulga elchi qilib qo'riqchiboshi Olloberdini yuboradi. Abulfayzxonning nomasida shunday deyilgan: "Otamdan qolgan taxtni islom an'analariga ko'ra xalq manfaatlarini ustun qo'yib boshqarmoqdamiz. Sizga bo'lgan hurmatimiz kundan-kunga ortmoqda. Elchimiz ahvolimiz to'g'risida yanada keng ma'lumot beradi".

Usmoniylar sultoni Ahmad III Abulfayzxonga yo'llagan quyidagi javob maktubida jumladan shunday deyiladi: "Elchingiz orqali yuborgan maktubingizni oldik. O'qib juda sevindik. Do'stligimizning boqiy bo'lmog'i uchun harakat qilamiz". 1720 yilda ikkinchi marotaba Abulfayzxon Xo'ja Muhammad boshchiligidagi elchilarni Istanbulga yuboradi. Bu davrga kelib, Ashtarxoniylar sulolasi inqiroz yoqasiga kelib qolgan edi. Hech bir tashqi kuch ushbu sulolaning saqlab qolinishda yordam qo'lini cho'za olmadi. 1721 yilda Abulfayzxon uchinchi marta Abdusamiy Yasovulxonni Usmoniylarga elchi qilib yubordi. U Eronga nisbatdan adovatini bildiradi. Usmoniylar sultoni javob maktubida biror-bir amaliy faoliyat to'g'risida to'xtalmagan(5:32).

Xulosa qilib aytganda, Ashtarxoniylar davrida Usmoniylar bilan ko'plab elchilik aloqlari olib borildi. Jumladan, Abdulboqi Muhammadxon, Nodir Muhammadxon, Abdulazizxon, Subhonqulixon, Ubaydullaxon, Abulfayxon kabi hukmdorlar usmoniylar sultonlari bilan yozishmalar olib borib, ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamladilar va yuqori pag'onaga ko'tardilar. Ashtarxoniylar davrida mamlakatdagi tartibsizlar bo'lishiga qaramay, ma'lum darajada tashqi aloqalar rivojlandi. Ashtarxoniylar 150 yildan ortiq hukmronlik qilgan bo'lsada, tashqi siyosatda muhim elchilik aloqalari olib bordi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Васильев А. Знамя и меч от падишаха. Политические и культурные контакты ханств Центральной Азии и Османской империи (середина XVI - начало XX вв.) Москва 2014.-С. 88-97.

Азамат Зиё Ўзбек давлатчилиги тарихи.-Тошкент: Шарқ. 2000.-Б.261-266.

Армений Вамбери. Бухоро ёхуд Мовароуннаҳр тарихи. – Тошкент: Info capital group, 2019. – Б. 142.

Мухаммад Юсуф Мунши. Муқим-ханская история / Перевод с таджикского, предисловие, примечания и указатели А.А.Семенова. -Ташкент: Изд-во АНУзССР, 1956. -С. 154.

Рахмонқулова З. Б. XVI-XX аср бошларида Ўрта Осиё ва Усманийлар давлатлари ўртасидаги ижтимоий-сиёсий ва маданий муносабатлар тарихи Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертация Тошкент-2002.- Б.32

PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT FOR CHOOSING THE RIGHT CAREER CHOICES

Sakdiah Md Amin

*Commerce Department, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor Malaysia,
sakdiahamin@gmail.com*

Afrizal Muchti

Master Management Programme, Faculty Economic University Pamulang, Indonesia

ABSTRACT

It has become an alarming phenomenon for youth and early career adults to make a right decision regarding their career choices. The problem arose when these groups of people were not equipped with proper guidance either through formal or informal means. Thus, many of them have ended up with securing jobs that are not really matched-up with their academic qualifications and personality strengths. This study was conducted to offer an alternative for the early career seekers to be in tuned with their personalities based on finger prints test to choose the right career. The instrument is known as STIFIn intelligence machine which tested the five psychological aspects of human characteristics namely Sensing [S], Thinking [T], Intuiting [I], Feeling [F] and Instinct [In]. The assessment also provides perspective from introvert [i] and extrovert [e] as an intelligence drive personality. A qualitative method was employed on voluntary basis by collecting data from ten senior high school students and ten individuals working in multi professional fields in Jakarta, Indonesia. Findings of this study are beneficial for school administrations, parents, and employers in giving advices and guidance to their students, children and employees. The Impact of STIFIn Personality test method is very significant in helping individuals in making the right career choices that is well-suited with their personality strengths and weaknesses

Keywords: Personality Test, career choices, qualitative, psychological assessment

INTRODUCTION

The phenomenon of career choices in individual lives is often associated with personalities, interests and achievements in academics. According to (Holland, 1980) individuals achieve satisfaction in their careers when their personality suit with the working environment. Choosing the right career is a crucial aspect of life, therefore, individuals need guidance and counseling to utilize their full potentials. This can be done through psychological career assessment. One of the famous career psychological assessment tools to help individuals to explore their occupations is the Self Directed Search (SDS) Standard version developed by John Holland (John L. Holland, Melissa A Messer, 2017). It is based on RIASEC theory that to be classified into six (6) types of the personality namely Realistic (R), Investigative (I), Artistic (A), Social (S), Enterprising (E) and Conventional (C). Holland suggested (Advances In Vocational Psychology,, 1986,2013) that the choice for occupation is an expression of personality and interest inventories. The origin and development of SDS is an application to career counseling, other forms of career assistant and an account for future research. This SDS test which focuses on individual personality type took 35 minutes to complete (J.G.L Robert C Reardon, Janet G. Lenz, 2015). However in Malaysia, the Sidek Career Interest Inventory (*Inventori Minat Kerjaya Sidek- IMKS*) personality type is often used compared to SDS (Noah, Perkembangan Kerjaya Teori Dan Praktis, 2002). Refer to (Noah, Perkembangan Kerjaya Teori Dan Praktis, 2002) individual personality traits must be in harmony with the environment he or she is in. Myers-Briggs personality type indicators (MBTI) also one of the psychological career assessments can use to learn about their personality and help them choose the right career

This study concentrates on individuals by using fingerprint STIFIn Personality test to explore their personality types that aligned with their career undertaking. The fingerprint STIFIn Personality Test is related to nerves and subsequently linked to dominant brain hemisphere. These fingerprint STIFIn tests are concerning nervous system, connected to brain operation systems and become our intelligence engine. This intelligence engine and personality traits are both genetics and will never change (Farid Poniman; Baha Nordin, 2012). Refer to (Nur Husna Mohamad Hasbullah and Zalmiyah Zakaria, 2017) the development of STIFIn fingerprints test using the 'Menthontology Approach' for classify the hierarchy STIFIn Ontology as figure 1.1 below;

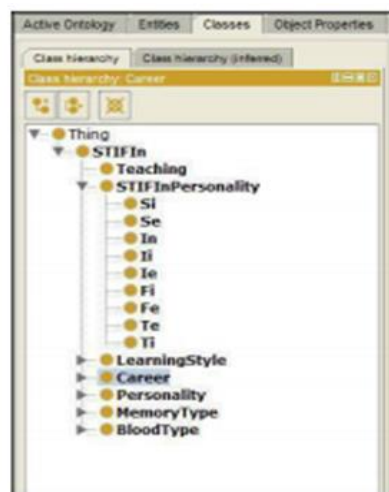

Figure 1.1: The Hierarchy STIFIn Ontology

According to (Nordin, Farid Poniman & Baha, 2012) Malaysian independent researchers comprises of Prof. Dr. Mohammad Zin Nordin, Dr Mohd Suhaimi Mohamad and Dr. Wan Shahrazah Wan Sulaiman concluded that the STIFIn tests classify individual five (5) personality types and nine (9) genetic intelligences. In addition, (Poniman, Farid; Nordin, Baha, 2012) a research which was conducted by them at Universiti Pendidikan Sultan Idris involving 99 respondents showed that the Cronbach alpha reliability fingerprints STIFIn Personality Test was 0.849. Another research that was done in 2011 (Farid Poniman, Rahman Mangussara, Niqya Rasyida Amalia, 2009, 2017) using an experiment setting on 352 students from Batam Institution, of Indonesia also recorded 95% reliability. The objectives of this study are:

To identify the individual personality traits using STIFIn Psychological assessment fingerprints machine.

To assess whether the respondents' current job match-up with their personality traits.

To propose a guide on aligning individual personality traits with the chosen employment.

This study also using the profile personality STIFIn concept for analyse alignment personality trait with career choices (Parid Poniman, Monde Ariezta, 2018) as below;

Personality Traits	Characteristic		Filed of Career
	Intelligence Drive		Suggestion
	Introvert(i)	extrovert (e)	
Sensing (S) Si, Se	Persistent, detailed, recorder, discipline, careful, energetic, encyclopedic, hard work, mature, indifferent, capable saving	Adventurous, Playful, Experience Demonstrative, Generous, Repetitious, Factual Inoffensive, Endurance,	Medical, Pharmacy, Finance, Linguistic, Logistic, Business, Entertainment. Economy, Sport, Military, Hospitality, History
Thinking(T) Ti, Te	Expert, On time, Scheduled, Independent, Focus, Thorough, Mechanistic, Prudent, Scheme Responsible,	Thoughtful, Analytical, Competitive, Reserved, Planner, Positive, Forceful Justice, Formal, Argumentative	Research & Technology, Information Technology, Mining, Construction, Health, Textile, Management, Manufacturing, Property, Husbandry
Intuition (I) li, le	Leaner, Assertive, Perfectionist, Scholar, Hard to please, Proud, Optimistic, Deep, Insistent, Capable Selling	Inspiring, Solver, Bench marker, Expressive, Respectful, Assemblies, Detective, Selective, Diesel, Romantic	Marketing, detective, Advertising, Lifestyle, Designer Agroforestry, Entrepreneur, Investment, Police, Education, Training, Art and Writer, Photography,
Feeling (F) Fi, Fe	Influencing, Idealistic, Leader, Kindness, Reflective, Popular, Convincing, Diplomatic, Friendship-appeal	Empathy, Tolerant, Communicative, Listener, Guiding Sympathetic, Persuasive, Affectionate, Enable, Considerate,	Politics, Administration, Lawyer, Arts, Education Psychology, Communication, Diplomatic, Promoter
Instinct (In)	Balanced, Compromising, Peaceful, Resourceful,	Music, Performance, Service, Culinary,	Instinct (In)

Simple, Forgiving, Occupied, Flowing, Smooth, Intermediary	Religion, Culture, Charity
--	-------------------------------

Figure 1.2; Profile Personality STIFIn

The Intelligence Drive in STIFIn personality concept divided into introvert (i) and extrovert (e). Both of the intelligence drive using small letter (i or e), that means for introvert(i) is the intelligence drive directs from inside to outside and for extrovert (e) the intelligence drive from outside to inside. Using small letter introvert and extrovert (i -e) give difference meaning from using big letter Introvert and Extrovert (I -E), if the Introvert (I) means that the personality tends to quiet, passive, antisocial and negative trait by psychologist while for the Extrovert (E) means more open personality, outgoing and active social.

METHODOLOGY

This study utilized an exploratory qualitative method using the STIFIn Personality Test on volunteers of ten senior high schools' students and ten individuals working in multi professional fields in Jakarta, Indonesia. The diagnosis was based on finger prints test to know their personality traits namely Sensing(S), Thinking (T), Intuiting (I), Feeling (F) Instinct (In) that provides an intelligence drive personality as introvert (i) and extrovert (e). The STIFIn Intelligent Machine was used to detect the personality traits via fingerprint diagnosis, and the response that are linked to level one personality with their career choices and their academic interests.

Interview data were transcribed verbatim and analyzed using thematic analysis. It adopts a purposive sampling technique to ensure the right type of respondents were chosen that represents from a range of career choices, interest and experience using psychological assessment. The structured interviews were conducted and recorded based on questions and non-verbal observation as follows;

Questions		Interview Session	Observation
		Oral [recorded]	Non -verbal
Q1;	Are you satisfied with your choice of career and do they coincide with your academic or personal interests?		
Q2;	Did you manage to get any information pertaining to your academic or personal interests prior to your career choice?		
Q3;	Do you think that your personality coincide with your choice of career and your academic or personal interests after using the fingerprints test STIFIn?		

Figure 2.1:

Structured Question and Non-Verbal Observation

RESULTS AND DISCUSSIONS

Findings from this study will be discussed according to the research objectives.

Research Objective I: To identify the individual personality traits using STIFIn Psychological assessment fingerprints machine.

The respondents were categorized as follows according to the fingerprint test and personality traits. From the data, only 20 respondents were selected to be interviewed from voluntary people who turned up to be tested. They were 10 multi-professional individuals and 10 high school students. Results from the STIFIn fingerprint test for the 30 individuals are as follows:

Table 1.1 Respondents Personality Traits

Personality Traits	No. of Respondents	Intelligent Drive	
		Introvert (i)	Extrovert(e)
Sensing	4	Si = 2	Se = 2
Thinking	6	Ti = 4	Te = 2
Intuition	4	li = 2	le = 2
Feeling	3	Fi = 2	Fe = 1
Instinct	3	Null ¹	Null
Total	20	8	7

Research Objective II: To assess whether the respondents' current job match-up with their personality traits.

The following table are personality traits data of the respondents who have already being employed in various employments:

Table 1.2 Personality Traits for Employed Respondents

Personality Traits	No. of Respondents	Occupation	Most dominant Personality Traits
Sensing	2	1 – Entrepreneur 1 - Businessman	Adventurous Energetic
Thinking	2	1 – Chef 1 - Salesman	Argumentative Responsible, reserved
Intuition	2	1 – Government officer 1 - Accountant	Optimist, perfectionist Inspiring, Solver
Feeling	2	1 – Doctor 1 - Teacher	Empathy, Listener Communication, Leader
Instinct	2	1 – Pathologist 1 - Supervisor	Serving Resourceful

The respondents were purposely selected evenly, that is two peoples for each type of personality to be interviewed. From the interview, three (3) out of ten (10) respondents are doing jobs that are not aligning with their personality traits. They are Chef, Government officer and Salesman. They voiced out their grudges on the duties and responsibilities which seemed to be burden, boring and unhappily performed.

The other seven (7) respondents are having jobs that accidentally match up with their personality traits. Most of them are happy, passionate, highly confident, and comfortable with their existing jobs. For example, the

¹ Instinct does not have intelligence drive introvert (i) and extrovert (e) means people with the instinct (in) personality trait are more responsive because instinct brain in the middle which is directly connected to the spine.

salesman (Respondent 4) who is Te type of personality, told “... was told easy, yes easy ... if it is not easy, I have to make it easy too... no choice! I was promoted to do sales marketing, so it was normal work from A to Z...but its already too late to know this STIFIn things but I had no choice (thinking and grasp his fingers) Whether I like it or not,, this job need to be done (pressing lips).” Te personality traits essentially suit for technical and management job, therefore, the salesman would much better if he works in technical and management job field.

Another example is the government officer which he is in li category. He mentioned “I am the government officer! But when I already know my STIFIn test (nodded)... yes yes yes,, sometimes I feel bored (crossed arm, grasping arms and holding forehead)... to not having any combination in my experience, so much so I would like to look for a new job that suits my personality ,, like that”.

On the other hand, the Pathologist (Respondent 5) who is Instinct (In) type of personality looks very confident, happy, and showing so much interest in her job. She indicates “My profession suit my passion, so I have to concentrate on what I have possessed... from school I learn about humanity ... and worked as pathology clinic ... lot suits my interest, the job that I am in and with the surrounding that I had. I can help people and make people happy”.

According to STIFIn profile Instinct (In) type of personality likes to serve to other people, social works, resourceful, and easily adapt to the surrounding environment. Another example to support STIFIn profile is the businessman (Respondent 2) reaction. From observation during the interview, he has full of energy and confident, cool, hardworking, particular, persistent and adventurous. His type of personality is Se. He quotes “Yes, so easy... I am a businessman... I can meet many people of difference level... from there I build my own business... so I really like my job because every day makes money...”

Research Objective III: To propose a guide on aligning individual personality traits with the chosen study field and future career path.

Table 1.2 Personality Traits for Employed Respondents

Personality Traits	No. of Respondents	Course	Most dominant Personality Traits
Sensing	2	IPA ² IPA	Energetic, adventurous Discipline
Thinking	2	IPA IPA	Expert, Focus
Intuition	2	IPS ³ IPA	Focus Independent
Feeling	2	IPS IPS	Planner communication
Instinct	2	IPS IPS	Peaceful Balanced

Finding demonstrates that students who have undergone STIFIn personality consultation and fingerprint test tend to undertake a study in the field that align with their interest and their future career path. This data was

² IPA –Nature of Study (Ilmu Pengetahuan Alam)

³ IPS – Social of Study (Ilmu Pengetahuan Sosial)

captured during the interview with the students, which revealed that 9 out of 10 students choose academic study that closely aligns with their personality traits. According to (Farid Poniman, 2016) those who have trait personality Ti tend to choose technical base career such as engineering, information technology and construction, whereas Si personality tend to choose academic study in sport, medical, pharmacy and business. One respondent with Ti trait personality who is currently studying engineering in one college said that the STIFIn test has help him a lot in choosing the right field of study. He said that “,,,,, *thank you Uncle, after testing with you I can choose a field that matches my talents so I am happy to attend chemical engineering college*”. On the other hand, Respondent 11 with Si trait personality advocates the same idea that STIFIn test gave him awareness on the important of knowing their personality and matching up with their career path. He said “....*therefore I took the science of natural education specifically the science of biology, yes uncle....right after the test I think there is a match so I keep actively with sports*”

CONCLUSIONS

In essence, the findings of the current study suggest that the fingerprints STIFIn personality test is ready for further testing on other area such as organisation, marital couple, education, and family or child development personality. It's because the fingerprints test can avoid bias compare using written psychological inventory. This is in accordance with the scientific research (Harold Cummins and C. Midlo, 1926) which used for the studies of epidermal ridges he found that the ridge pattern are determined partly by heredity, accidental or environment influence. It is based on the individual peculiarities of the patterns formed on the fingertips are absolutely constant and persistent throughout life and the patterns of two hands do not resemble each other, even the fingerprints of twins are not similar (B.V, 1999). Thus, data from this kind of psychological assessment (STIFIn Fingerprint Personality Test) seems to be highly accurate in determining the personality traits as it is based on biological evidence which is unique in the sense that no one has the same fingertips. In another study (Adekoya,K.O, Ahmed ,R.A, Oboh B,O and Alimba ,C.G, 2013) has revealed that the mean total ridge count of left fingers can indicate the level of kinaesthetic intelligence. Also recommendations for the similar study can be replicated on different ethnicity of people and different country using a large scale for quantitative research.

ACKNOWLEDGEMENT

We sincerely appreciate and wish to thank all those who gave their support to the success of this study. My sincere gratitude goes to Dr. Rokimah Mohammed especially for professional guidance, thoroughness, dedication and all her times feedback. We also would like to thank the STIFIn Institute and Yayasan STIFIn Bekasi, Indonesia for giving us the permission to carry out the study and their support throughout the period of data collection. Special thanks also goes to our spouse Mr. Zulkifli Mohammed Ali and Mrs. Mariyam Bakri for the encouragement duration of study.

REFERENCES

- Adekoya,K.O, Ahmed ,R.A, Oboh B,O and Alimba ,C.G. (2013). Relationship Between Dermatoglyphics and Multiple Intelligence Among Selected Secondary School Students In Lagos State, Nigeria. *NISEB Journal*, 13.
- B.V, S. (1999). Personal Identity. *Moid's Medical Jurisprudence and Toxicology*, 22nd edition(view at Google Scholar), 71-77.
- Farid Poniman. (2016). *9 Personaliti Genetik*. (Pikacinta, Ed.) Kota Bekasi, Jawa Barat.
- Farid Poniman,Rahman Mangussara, Niqya Rasyida Amalia. (2009,2017). *STIFIn Personality Mengenal Kecerdasan dan Rumus sukses*. Kota Bekasi, Jawa Barat: Yayasan STIFIn, Jl Poksai Perum Bumi Makmur IVH-3 PGede, Kota Bekasi Jawa Barat.
- Farid Poniman;Baha Nordin. (2012). *STIFIn Personality*. Seri Kembangan: STIFIn Bio- Metriks Sdn. Bhd.
- Harold Cummins and C. Midlo. (1926). Palmar and Plantar epidermal ridge configurations (dermatoglyphics) in European -Americans. *American Journal of Physical Antropology*, 9 ;no 4, 471-502.
- Holland, J. (1980). *Making Vocational Choices; A Theory of Careers*. New Jersey: NJ Prentic Hall.
- J.G.L Robert C Reardon,Janet G. Lenz. (2015). *Handbook For Using The Self Directed Search ; Integrating RIASEC and CIP Theories In Practice*. PAR.
- John L. Holland,Melissa A Messer . (2017). *Standard SDS Assessment Booklet*. PAR ,Inc.
- Noah, S. M. (2002). *Perkembangan Kerjaya Teori Dan Praktis*. Serdang: Universiti Putra Malaysia.
- Noah, S. M. (2002). *Perkembangan Kerjaya Teori Dan Praktis*. Serdang: Universit Putra Malaysia(UPM).
- Nordin, Farid Poniman & Baha. (2012). *Personality STIFIn*. Seri Kembangan: STIFIn Bio Metriks Sdn Bhd.
- Nur Husna Mohamad Hasbullah and Zalmiyah Zakaria. (2017). The Development of STIFIn Ontology Based on The Methontology Approach. *Innovation in Computing Technology and Applications*, 2.
- Nur Husna Mohamad Hasbullah,Zalmiyah. (2017). The Development of STIFIn Ontology Baseed on The Menthontology Approach. *UTM Computing Proceeding; Innovation in Cumputing Technology and Applications*, 2.
- Parid Poniman,Monde Ariezta. (2018). Kota Bekasi,Jawa Barat: Yayasan STIFIn ,Griya STIFIn Jl.Pokasi Perum Bumi Makmur IVH-3.
- Poniman, Farid; Nordin, Baha. (2012). *Personality STIFIn*. Seri Kembangan: STIFIn Bio Metriks Sdn Bhd.
- W. Bruce Walsh;Samuel H. Osipow. (1986,2013). *Advances In Vocational Psychology*, (Vol. 1). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associiated Inc .

SOSYAL BİLİMLER VE DOĞA BİLİMLERİ BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLERİ DİSİPLİNERARASI BİR YAKLAŞIMLA YENİDEN DÜŞÜNMEK

Ahmet Utku ÖZENSOY

Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye, autkum@yahoo.com

ÖZET

Sosyal bilgiler eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, araştırma yapma, yaratıcı düşünme gibi üst düzey becerileri geliştiren etkin vatandaşlık becerilerini kazandıran tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, hukuk, ekonomi gibi farklı sosyal ve beşerî bilimlerin bilgilerinden yararlanan disiplinlerarası bir derstir. Sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimlerin, sosyal bilgiler temelinde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü farklı disiplinleri bütünleştirmek bilişsel gelişmeyi, soyut düşünmeyi, yaratıcılığı ve problem çözme becerilerini arttırmaktadır. Böylece sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantığının daha iyi kavranılacağı, sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin ayrıntılı öğrenileceği, öğrencilerin sosyal bilimcilerin çalışma sistematiğini yakından tanıyacaklardır. Araştırmanın amacı sosyal bilimler, beşerî bilimler, doğa bilimleri ile edebiyat, sanat ve matematik bağlamında sosyal bilgileri disiplinlerarası olarak yeniden ortaya koymak, örnekler vermektir. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgilerin sadece sosyal bilimler ve beşerî bilimler değil aynı zamanda doğa bilimleri ve matematik disiplinleriyle bağlantılı olduğunu örneklerle ortaya koymaktır. Çünkü hayat bir bütündür ve sosyal bilgiler hayatın bu bütüncül yapısına uygun bir yaklaşım sergilenmelidir. Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Araştırmada sosyal bilimler, beşerî bilimler, doğa bilimleri ile edebiyat, sanat ve matematik bağlamında sosyal bilgiler yeniden ele alınmış ve bu alanların disiplinleriyle ilgili örnekler verilmiştir. Sonuç olarak öğretim programlarının geliştirilmesinde dersler bütüncül ve disiplinlerarası bir stratejiyle ele alınmalıdır. Sosyal bilgiler dersinin doğasının da uygun olması nedeniyle bütüncül ve disiplinlerarası bir mantıkla yeniden düzenlenmelidir. Sosyal Bilgiler Bölümlerinde öğrencilere ve sosyal bilgiler öğretmenlerine bütüncül ve disiplinlerarası stratejinin önemi anlatılmalı ve etkinlikler tasarımları sağlanmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde kullanabilecekleri etkinlikler hazırlanmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde bütüncül ve disiplinlerarası stratejinin akademik başarıyla, becerilere etkileriyle ilgili deneysel çalışmalar yapılmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde bütüncül ve disiplinlerarası stratejiyle ilgili nitel çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, sosyal bilimler, fen bilimleri, doğa bilimleri, disiplinlerarasılık.

RE-THINKING SOCIAL STUDIES IN THE CONTEXT OF SOCIAL SCIENCES AND NATURAL SCIENCES WITH AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

ABSTRACT

Social studies is an interdisciplinary course that makes use of the knowledge of different social and human sciences such as history, geography, sociology, anthropology, law, economics, and provides effective citizenship skills that develop high-level skills such as critical thinking, problem solving, decision making, research and creative thinking. It is thought that social sciences that make up social studies should be examined on the basis of social studies. Because integrating different disciplines increases cognitive development, abstract thinking, creativity and problem-solving skills. Thus, the interdisciplinary logic of social studies will be better understood, the disciplines that make up social studies will be learned in detail, and students will get to know the working systematics of social scientists closely. The aim of the research is to re-examine social studies in the context of social sciences, humanities, natural sciences and literature, art and mathematics interdisciplinary and to give examples. For this purpose, it is to demonstrate with examples that social studies is not only related to social sciences and humanities, but also to natural sciences and mathematics disciplines. Because life is a whole and social studies should be approached in accordance with this holistic structure of life. This research was carried out according to the qualitative research method. In the research, social studies in the context of social sciences, humanities, natural sciences and literature, art and mathematics were reconsidered and examples of the disciplines of these fields were given. As a result, courses should be handled with a holistic and interdisciplinary strategy in the development of curricula. Due to the appropriate nature of the social studies course, it should be rearranged with a holistic and interdisciplinary logic. In Social Studies Departments, the importance of holistic and interdisciplinary strategy should be explained to students and social studies teachers and they should be encouraged to design activities. Activities that social studies teachers can use in lessons should be prepared. Experimental studies should be conducted on the effects of holistic and interdisciplinary strategy on academic success and skills in Social Studies course. Qualitative studies on holistic and interdisciplinary strategy should be done in the Social Studies course.

Keywords: Social studies, social sciences, natural sciences, science, interdisciplinary.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, araştırma yapma, yaratıcı düşünme gibi üst düzey becerileri geliştiren etkin vatandaşlık becerilerini kazandıran tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, hukuk, ekonomi gibi farklı sosyal ve beşerî bilimlerin bilgilerinden yararlanan disiplinlerarası bir derstir (Barth, 1991; NCSS, 1992; Erden, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; Sunal ve Haas, 2005; TTKB, 2005; Kabapınar, 2007; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Ross, Mathison ve Vinson, 2014; Öztürk, 2015; Zarrillo, 2016; Parker, 2018).

Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır (Öztürk ve Deveci, 2016: 2). Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla sosyal ve beşerî bilimler kavramlarının disiplinlerarası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır (Barth, 1991: 7). Sosyal bilgiler sosyal bilimlerden aldığı ve disiplinlerarası bir yaklaşımla bütünleştirdiği içeriği "genişleyen çevre programı" ve "spiral program" anlayışlarından biriyle ya da bunların ikisini kaynaştırarak yapılandırır. İçeriğini aldığı belli başlı sosyal bilimler tarih, antropoloji, sosyoloji, ekonomi, coğrafya, siyaset bilimi ve psikolojidir (Öztürk, 2015: 28). Sever'e (2017: 3) göre sosyal bilgiler, değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler yaşadıkları topluma ve çevrelerine uyumlu, hak ve sorumluluklarının bilincinde, kendisinin ve yaşadıkları toplumun yararını savunan, çevresine duyarlı, dünyadaki gelişmelerden haberdar olan bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimler olan tarih, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi gibi disiplinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir ilk ve ortaokul dersidir (Turan, 2019: 66).

Sosyal bilgilerin amacı, öğrencilerin kamusal yaşamda aktif ve katılımcı katılımcılar olmaları için gereken yurttaşlık yeterliliği, bilgiyi, entelektüel süreçleri ve demokratik eğilimleri teşvik etmektir. Yurttaşlık yeterliliği, demokratik değerlere olan bu bağlılığa dayanır ve kişinin üyesi olduğu toplum, ulus ve dünya hakkındaki bilgileri kullanma yeteneklerini gerektirir ve veri toplama, analiz etme, işbirliği yapma, karar verme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini kullanır. Bilgili, yetenekli ve demokrasiye bağlı gençler, demokratik yaşam tarzını sürdürmek, geliştirmek ve küresel bir topluluğun üyeleri olarak katılmak için gereklidir (NCSS, 1994).

Eğitimde Disiplinlerarasılık Kavramının Önemi

Çeşitli çalışmalarda (Jacobs, 1989; Aybek, 2001; Doğanay, 2007; Park ve Mills, 2014; Drake ve Burns, 2014; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005) multidisipliner, transdisipliner, çoğul disiplinli, krosdisipliner ve interdisipliner kavramları açıklanmıştır. Bu çalışmalarda interdisipliner (disiplinlerarası) anlayışının pozitif yönleri bu çalışmalarda da ortaya konulmuştur.

Multidisipliner ya da çok disiplinli (multidisciplinary) kavramı birbiriyle etkileşim sağlamadan farklı disiplinlerin bağımsız bir araya getirilmesi anlayışına dayanır. Transdisipliner ya da disiplinler ötesi (transdisciplinary), belirli

bir kavram anlayışı çerçevesinde disiplinler ve interdisipliner anlayışlarının bir arada kullanılabilmesidir. Çoğul disiplinler (pluridisciplinary) anlayışı, bir birine az ya da fazla yakın olduğu düşünülen Türkçe-Kazakça, fizik-astronomi gibi disiplinlerin ilişkilendirilmesidir. Krosdisipliner anlayışında iki bağımsız disiplinden birinin diğerinin bakış açısına göre ele alınmasıdır. Astronomi ve tarih disiplinlerinin “astronomi tarihi” çerçevesinde bir araya getirilmesi buna örnek olarak verilebilir. İnterdisipliner ya da disiplinlerarası (interdisciplinary) kavramı ise bir tema, konu, ünite, sorun vb. bağlamda birden fazla disiplinin etkileşim içinde ve bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirilmesidir. Bu anlayıştaki amaç hayatın bir bütün olduğu ve birçok disiplinin çalışma alanına girdiği gerekçesinden yola çıkarak ancak farklı disiplinlerin birbiriyle işbirliği ve etkileşim sağlayarak hayatın gerçekliğinin anlaşılabilceğidir.

Disiplinler arası programlara katılan öğrencilerin, tek bir disiplinden türetilen içeriğe özgü bilgiden ziyade bütünleşik bakış açıları ve çözüm odaklı stratejiler edinmeleri daha olasıdır (Ivanitskaya, Clark, Montgomery ve Primeau, 2002:108). Disiplinlerarası öğrenmeyi desteklemek için çeşitli argümanlar geliştirilebilir: temel konuların daha kapsamlı ve bütünsel olarak ele alınması ve çok disiplinli ve disiplinler arası kavramların daha derin bir özümsemesi. Disiplinlerarası çalışmaların beklenen öğrenme çıktıları, üst bilişsel becerilerde, eleştirel düşünmede ve kişisel epistemolojide kademeli ilerlemeyi içerir. Bunun yanında bu yüksek öğrenim çıktıları, kişiselleştirilmiş bir entegrasyona ve diğer bağlamlara, konulara veya problemlere aktarılabilen bilginin özümsemesine katkıda bulunur (Ivanitskaya, Clark, Montgomery ve Primeau, 2002:108). Davis (1995) disiplinlerarası stratejinin çağdaş bir toplum için gerekli problem çözme gibi becerilerin kazanılmasında, farklı bakış açılarının oluşturulmasındaki önemine dikkat çekmektedir.

Sosyal Bilgiler ve Disiplinlerarasılık

Sosyal bilgiler vatandaşlık yeterliliğini teşvik etmek için sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin entegre bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi sosyal bilim disiplinlerinden, beşerî bilimlerle matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikten yararlanan koordineli, sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel olarak çeşitli, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak gençlerin kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar almalarına yardımcı olmaktır (NCSS, 1994).

Sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden yararlanan disiplinlerarası bir sistematığının olduğunu NCSS'in yanında birçok araştırmada ifade edilmiştir (Bruner, 1960; Lucas, 1981; Barth, 1991; NCSS, 1992; Erden, 1996; Martorella, 1996; Savage ve Armstrong, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; TTKB, 2005; Sönmez, 2005; Sunal ve Haas, 2005; Ata, 2006; Kabapınar, 2007; Safran, 2011; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Ross, Mathison ve Vinson, 2014; Öztürk, 2015; Zarrillo, 2016; Sever, 2017; TTKB, 2018; Parker, 2018; Bilgili, 2018; Turan, 2019; Bektaş, 2019). NCSS'in tanımında sosyal bilgileri sosyal ve beşerî bilim disiplinlerinin yanı sıra matematik ve doğal bilimlerden de yararlanması gerektiği belirtilmektedir. Buna karşın Dinç ve Doğan'a (2010) göre sosyal bilgiler içeriğinin sadece sosyal bilimlerden oluştuğunu ifade etmektedir.

Sosyal bilim disiplinlerinin, sosyal bilgiler temelinde olmak üzere ayrı ayrı ele alınması, sosyal bilgiler ile matematik ve doğa bilimleri arasında disiplinlerarası bir anlayışla bağlantı kurulması gerektiği düşünülmektedir. Özensoy (2021) bu şekilde sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantığının daha iyi kavranılacağını, sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin ayrıntılı öğrenileceğini ve öğrencilerin sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımına uygun olarak sosyal bilimcilerin çalışma sistematiğini yakından tanıyacağını belirtmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde tematik bölümler, sosyal bilgiler müfredat tasarımı ve geliştirilmesi için bir çerçeve sağlamak üzere tüm sosyal bilim disiplinlerinden ve diğer ilgili disiplinlerden ve çalışma alanlarından alınmıştır. Temalar, sosyal bilgiler eğitimcilerinin tarih, coğrafya, yurttaşlık, ekonomi, psikoloji ve diğer alanlar için geliştirilen ulusal içerik standartlarının ayrıntılarına ve devletleri tarafından geliştirilen içerik standartlarına başvurarak programlarını daha eksiksiz geliştirebilecekleri bir temel sağlar. Bu nedenle, NCSS sosyal bilgiler müfredat standartları, herhangi bir sosyal bilgiler programı için düzenleyici temel olarak hizmet eder. Disiplinler için içerik standartları ve öğretim teknolojisi için olanlar gibi diğer standartlar, müfredatın tasarımı ve gelişimi için ek ayrıntılar sağlar (NCSS, 1994).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi ve Disiplinlerarasılık

Türkiye’de sosyal bilgiler dersi 1962 yılına kadar tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri şeklinde verilirken aynı yıl üç ders toplum ve ülke incelemeleri altında bir araya getirilmiştir. 1968’de ilkokullarda, 1971’de ortaokullarda dersin adı “sosyal bilgiler” olmuştur. 1985’te ortaokul 6 ve 7. Sınıflarda sosyal bilgiler dersi yerine millî tarih, millî coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri okutulmaya başlanmıştır. 1998’de ortaokullarda bu üç ders kaldırılmış ve sosyal bilgiler dersi tekrar kabul edilmiştir. 2005 yılında ise önce ilkokullarda, ardından ortaokullarda disiplinlerarası bir mantıkla yeni sosyal bilgiler dersi ders programlarına girmiştir.

Türkiye’deki güncel sosyal bilgiler programlarında tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, hukuk, etnografya, arkeoloji, psikoloji ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerin çok farklı alanlarından elde edilen bilgiler disiplinler arası, bütünleşik bir yaklaşımla ele alınmıştır (Sağdıç, 2019: 391). Sağdıç’a (2019) göre eğitim programlarının disiplinlerarası yaklaşımla ele alınması hem disiplinler yaklaşımına göre fazladan bir zaman gerektirmemekte hem de zaman kaybını önlemektedir.

Sosyal bilimler disiplinlerine ait bulguların kazanımlara yansıtılması noktasında başarılı olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kazanımların disiplinler arası anlayışla yapılandırılması konusunda ise eksikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. 1998 programındaki kadar olmasa da 2005 sosyal bilgiler müfredat programlarında da tarih ve coğrafyaya ait kazanımların fazlaca yer aldığı görülmektedir. Din bilimi, arkeoloji ve felsefeye ilişkin bulguların kazanımlara yansıtılması konusunda yine eksikliklerin olduğu saptanmıştır (Keçe ve Merey, 2011: 110).

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın öğrenme alanları düzeyinde farklı disiplinlerle ilişkilendirildiği görülmüştür. Farklı sınıf düzeylerinde farklı disiplinlerle ilişkilendirilen öğrenme alanlarının genel olarak vatandaşlık, sosyoloji, felsefe, tarih, çevre eğitimi, bilimsel araştırma, siyaset bilimi, ekonomi, fen ve teknoloji, coğrafya, antropoloji, bilişim, hukuk, insan hakları ve demokrasi, psikoloji, etnografya disiplinleriyle

ilişkilendirilmiştir. Bu disiplinlerin programdaki ağırlıklarına bakıldığında programda %71,42 ile vatandaşlık ve sosyoloji disiplinlerinin %57,14 ile felsefe, tarih ve çevre eğitiminin, %42,85 ile siyaset bilimi, ekonomi, fen ve teknoloji disiplinlerinin, %28,57 ile coğrafya, antropoloji, bilişim, hukuk disiplinlerinin, %14,28 ile de insan hakları ve demokrasi, psikoloji ve etnografya disiplinlerinin yer aldığı söylenebilir (Turan, 2019:166).

Araştırmanın amacı sosyal bilimler, beşerî bilimler, doğa bilimleri ile edebiyat, sanat ve matematik bağlamında sosyal bilgileri disiplinlerarası olarak yeniden ortaya koymak, örnekler vermektir. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgilerin sadece sosyal bilimler ve beşerî bilimler değil aynı zamanda doğa bilimleri ve matematik disiplinleriyle bağlantılı olduğunu örneklerle ortaya koymaktır. Çünkü hayat bir bütündür ve sosyal bilgiler hayatın bu bütüncül yapısına uygun bir yaklaşım sergilenmelidir. Ata'ya göre (2009) bilim ve teknolojide uzmanlığın çok dallanıp budaklanacağı gelecek günlerde bile sosyal bilimlere bütüncül yaklaşabilecek ve fotoğrafın bütününe sezebilecek iyi vatandaşlara ihtiyaç olacaktır. Çalışmanın alt amaçları şunlardır:

Eğitimde disiplinlerarası strateji bağlamında yapılan etkinlikler nelerdir?

Sosyal bilgiler öğretimde disiplinlerarası strateji bağlamında yapılan etkinlikler nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada sosyal bilimler, beşerî bilimler, doğa bilimleri ile edebiyat, sanat ve matematik bağlamında sosyal bilgiler yeniden ele alınmış ve bu alanların disiplinleriyle ilgili örnekler verilmiştir. Araştırmada sosyal bilgilerin sadece sosyal ve beşerî bilimlerle değil aynı zamanda doğa bilimleri ile edebiyat, sanat ve matematik disiplinleriyle bağlantılı olduğunu örneklerle ortaya konulmuştur. Çünkü hayat bir bütündür ve sosyal bilgiler hayatın bu bütüncül yapısına uygun bir yaklaşım sergilenmelidir.

Çalışmada sosyal bilgilerin tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, hukuk, ekonomi, sosyal psikoloji, psikoloji, felsefe gibi farklı sosyal ve beşerî bilimlerle bağlantısı örneklerle verilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler dersi ile jeoloji, biyoloji, astronomi gibi doğa bilimleri, edebiyat, sanat ve matematik disiplinleri disiplinlerarası bir mantıkla ilişkilendirilmiş ve örneklendirilmiştir. Böylece sosyal bilgilerin matematikten, edebiyattan, sanattan, beşerî ve sosyal bilimler ile doğa bilimlerinden elde ettiği bilgileri nasıl disiplinlerarası bir mantıkla ele aldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada sosyal bilgilerin bu mantıkla hem ilkökul ve ortaokulda hem de üniversitelerin sosyal bilgiler bölümlerinde öğretiminin yapılması gerektiği önerilmiştir.

Çalışmanın ilk alt amacı doğrultusunda NCSS (1994), Yıldırım (1996), Risinger (2005), Akıns ve Akerson (2002) ve Farris'ten (2015) örnekler verilmiştir. İkinci alt amaç doğrultusunda ise sosyal bilgiler dersi konularının bütüncül ve disiplinlerarası stratejiyle nasıl ele alınabileceği ile ilgili dört örnek yer almıştır.

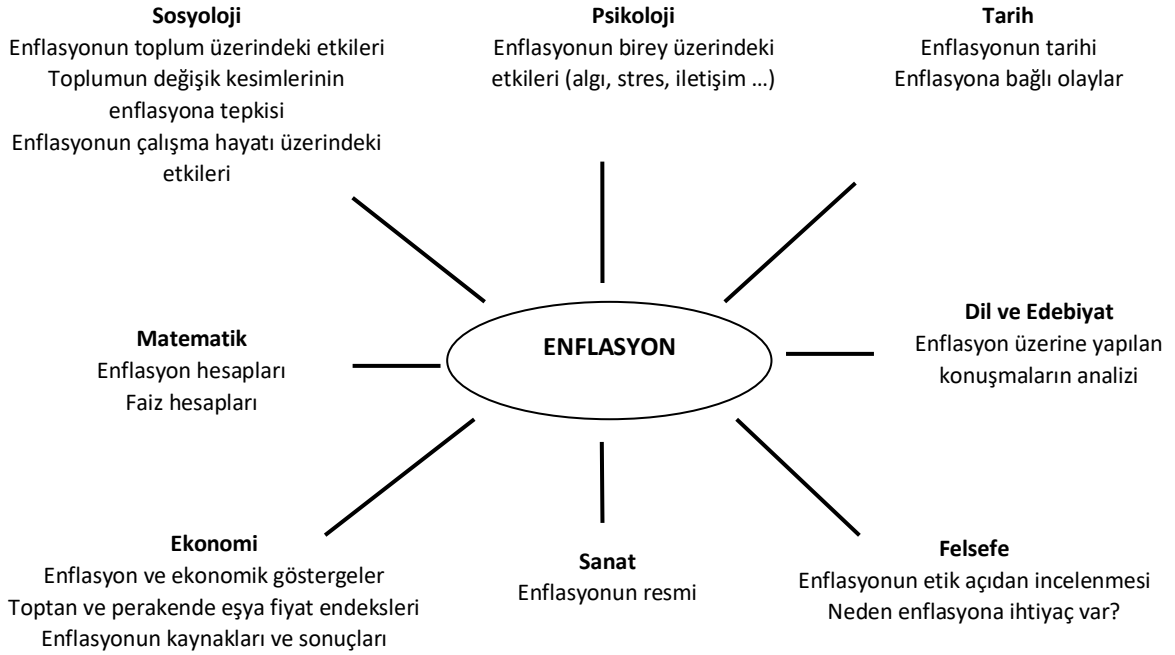
BULGULAR

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu alt problemde disiplinlerarası stratejiyle ilgili etkinlik örneklere yer verilmiştir. NCSS (1994) sosyal bilgiler dersinde disiplinlerarası stratejiyi “örneğin, erken nehir vadisi uygarlıklarını ele alan bir dünya tarihi dersinde Zaman, Süreklilik ve Değişim temasına odaklanan bir ders, Zaman, Devamlılık ve Değişim temasının yanı sıra İnsanlar, Yerler ve Çevreler temasını da kesinlikle işleyecektir.” şeklinde açıklamaktadır.

Yıldırım (1996) yaptığı çalışmada eğitimde disiplinlerarası stratejinin önemini vurguladıktan sonra enflasyon ünitesini disiplinlerarası yaklaşıma göre örnek vermiştir (Şema 1).

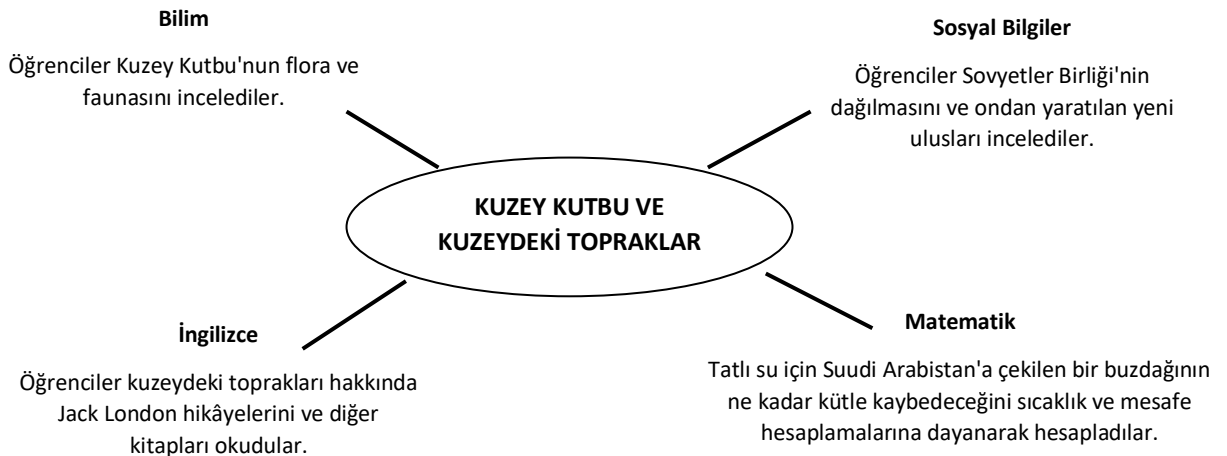
Şema 1. Disiplinlerarası yaklaşıma göre hazırlanan enflasyon ünitesinin kavramsal temeli (1996:92).

Farris (2015) Sosyal bilgilerle ilgili disiplinlerin yanı sıra sosyal bilgiler, dil bilimleri, müzik, bilim, matematik ve sanat disiplinleri bir ünite çerçevesinde ele almıştır. Örneğin Orta Çağ ünitesini, bu disiplinlerin çalışma alanlarıyla ilgili etkinlik yaparak, sorular sorarak işlemektedir. Ona göre sosyal bilgiler dersinde altı sosyal bilim (antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, politik bilimler ve vatandaşlık ve sosyoloji) konu ve temalara entegre edilebilir. Bu sosyal bilimler nasıl entegre edildiği Amerikan İç Savaşı olayında aşağıdaki gibi gösterilebilir (Şema 2):

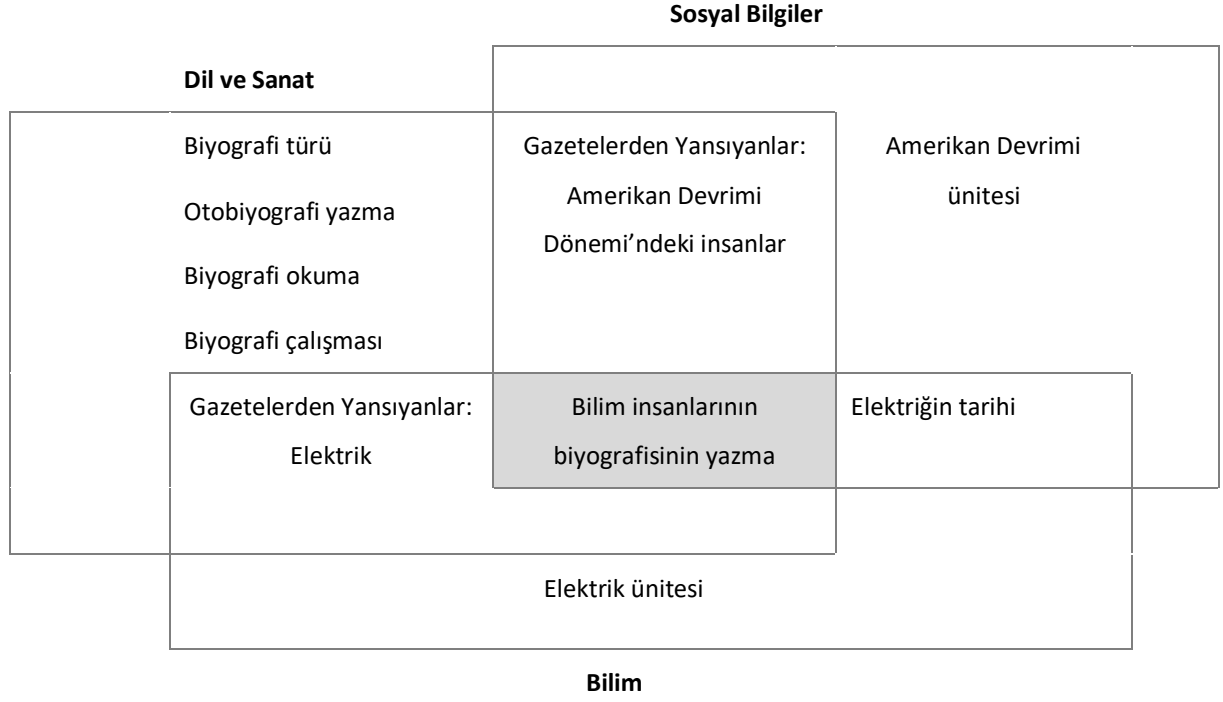
Şema 2. Entegre edilmiş ünite, Amerikan İç Savaşı, 5-8. sınıflar (1996:92).

7. sınıf için üst düzey öğrencilere göre daha fazla disiplinlerarası etkinlik ve proje bulunmaktadır. Risinger 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde Kuzey Kutbu ve kuzeydeki topraklarla ilgili bir etkinliği disiplinlerarası şu şekilde hazırlamıştır (Şema 3):

Şema 3. Kuzey Kutbu ve kuzeydeki topraklarla ilgili bir etkinliği disiplinlerarası (2005:149)

Akins ve Akerson (2002) elektriğin toplumsal hayattaki önemi konusuna disiplinler arası bir anlayışla odaklanan dil ve sanat, bilim ve sosyal bilgiler müfredatı tasarladı ve sonrasında uyguladı (Şema 4).

Şema 4: Elektriğin toplumsal hayattaki önemini konusunun disiplinlerarası tasarımı (2002:485)

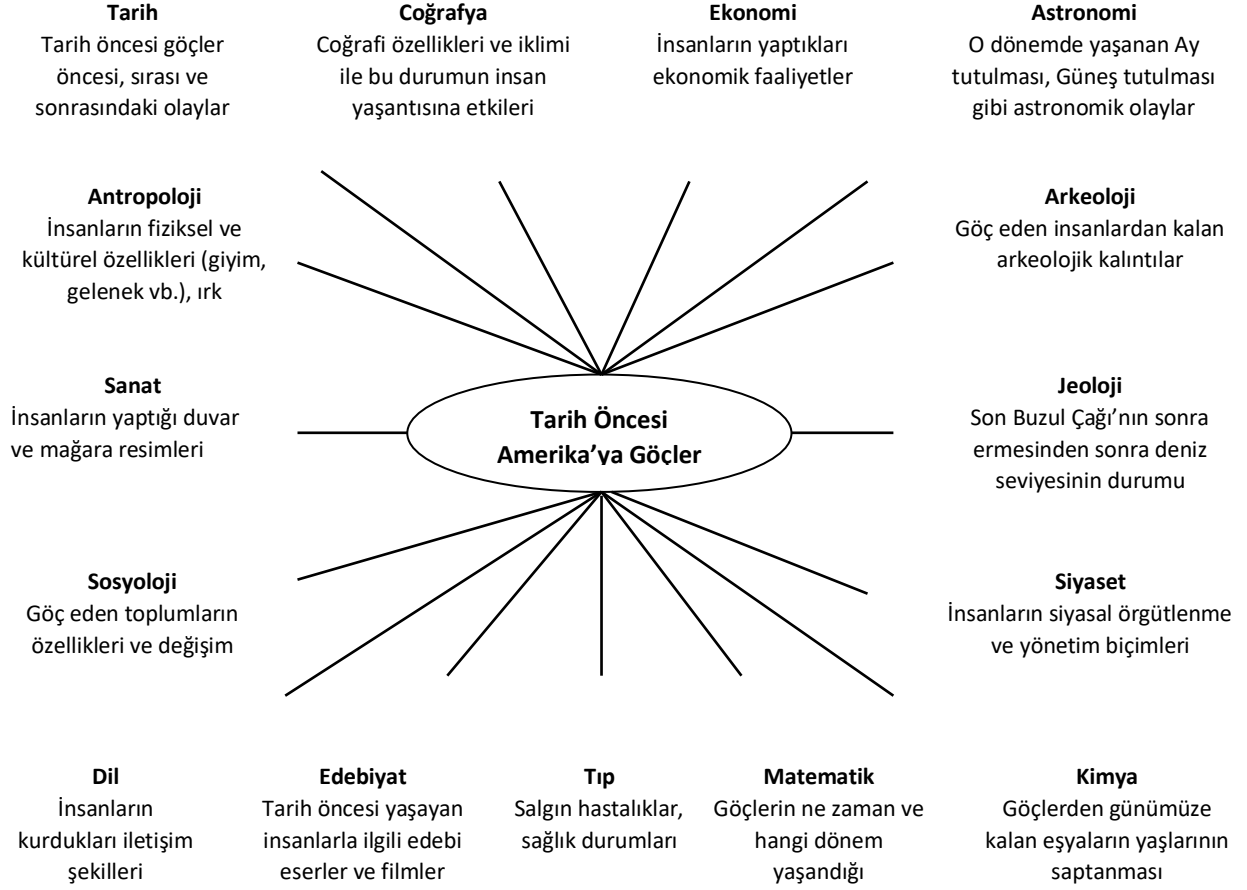

Şema 4'te dil ve sanat (biyografi), sosyal bilgiler (Amerikan Devrimi) ve bilim (Elektrik ünitesi) disiplinlerinin bağımsız alanları görülmektedir. Bunun yanında dil ve sanat ile bilimin ortak alanı (Gazetelerden yansıyanlar: Elektrik), dil ve sanat ile sosyal bilgilerin ortak alanı (Gazetelerden Yansıyanlar: Amerikan Devrimi Dönemi'ndeki insanlar), sosyal bilgiler ile bilim disiplininin ortak alanı (Elektriğin tarihi) bulunmaktadır. Ayrıca her üç disiplinin kesişiminde ise "bilim insanlarının biyografisini yazma" yer almaktadır. Öğrencilerin uygulama sonunda dil sanatları ve biliminin, dil sanatları ve sosyal bilimlerin disiplinlerarası doğasını görebildiklerini ortaya koydu.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu alt problemde araştırmacı tarafından ortaya konulan sosyal bilgiler dersi konularının bütüncül ve disiplinlerarası stratejiyle nasıl ele alınabileceği ile ilgili örnekler yer almıştır. İlk örnek tarih öncesi dönemlerde Amerika'ya yapılan göçlerle ilgilidir. Bu dönemde insanların ilk kez Amerika'ya Bering Boğazı'ndan geçişleri sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası bağlamında tarih, coğrafya, ekonomi astronomi, arkeoloji, antropoloji, sanat, sosyoloji, dil, tıp, edebiyat, matematik, kimya, jeoloji ve siyaset disiplinleri açılarlarından incelenmiştir.

Şema 5. Tarih öncesi Amerika kıtasına yapılan göçler

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretimin disiplinlerarası bağlamda yapılması öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmakta (Sullivan, 2000; Suraco, 2006), kültürel duyarlılık seviyelerini yükseltmekte (Laughlin ve Nganga, 2008), otantik problemlere çözüm bulmalarını sağlamalarına yardımcı olmaktadır (Suiter, 2006), yaratıcı problem çözmelerini sağlamakta (Özkök, 2005), sanat eğitimini (Yarımca, 2011), derse ilişkin tutumlarını olumlu etkilemekte (Arslantaş, 2013) ve akademik başarıyı arttırmaktadır (Riskowski, Todd, Wee, Dark ve Harbor; 2009; Kanukaldı, 2012; Doğan, 2014).

Disiplinler arası yaklaşım ile derslerin öğretmenler ve öğrenciler için daha zevkli hâle geldiği, bilimsel araştırma yapma isteğinin arttığı, küresel düşünme ve kendine güven duygusunun geliştiği görülmüştür (Diker, 2004; Özkök, 2004; Alp, 2010; Budak, 2009, Kartal 2017). Kartal (2017) interdisipliner anlayışın bireylerin bağımsız ve eleştirel düşünceleri, karşılaşılan problemlere yaratıcı çözüm üretmeleri gibi becerileri geliştirmesindeki önemini vurgulamaktadır.

Yıldırım'a (1996) göre disiplinlerarası öğretimin hem etkili ve anlamlı öğrenmeye hem de öğretmenler arasındaki mesleki işbirliğini arttırıcı yönde bir katkısı bulunmaktadır. Disiplinlerarası yaklaşım sayesinde öğretmenler farklı disiplinlerin özelliklerini, ihtiyaçlarını daha iyi tanıyabilirler, etkili ve anlamlı öğrenmeyi oluşturma yönünde nasıl birlikte çalışabileceklerini keşfedebilirler.

ÖNERİLER

Öğretim programlarının geliştirilmesinde dersler bütüncül ve disiplinlerarası bir stratejiyle ele alınabilir. Sosyal bilgiler dersinin doğasının da uygun olması nedeniyle bütüncül ve disiplinlerarası bir mantıkla yeniden düzenlenmelidir. Sosyal Bilgiler Bölümlerinde öğrencilere ve sosyal bilgiler öğretmenlerine bütüncül ve disiplinlerarası stratejinin önemi anlatılmalı ve etkinlikler tasarımları sağlanmalıdır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde kullanabilecekleri etkinlikler hazırlanmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde bütüncül ve disiplinlerarası stratejinin akademik başarıyla, becerilere etkileriyle ilgili deneysel çalışmalar yapılmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde bütüncül ve disiplinlerarası stratejiyle ilgili nitel çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akins, A. ve Akerson, V. L. (2002) Connecting science, social studies, and language arts: an interdisciplinary approach. *Educational Action Research*, 10(3), 479-498.

Alp, E. (2010). Disiplinlerarası öğretim yaklaşımının öğrencilerin olasılık konusundaki akademik başarılarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Arslantaş, S. (2013). İlköğretim 4. sınıf görsel sanatlar dersinde disiplinlerarası yaklaşıma göre yapılan öğretimin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına etkisi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 2, 1-13.

Ata, B. (2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. Öztürk, C. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem.

Ata, B. (2009). "Sosyal bilgiler ünitesi" kavramı üzerine bazı düşünceler. Turan, R. ve Sünbül, A. M., Akdağ, H. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1*. (25-42). Ankara: Pegem.

Aybek, B. (2001). Disiplinlerarası bütünleştirilmiş öğretim yaklaşımı. *Eurasian Journal of Educational Research*, 3, 3-9.

Barr, R., Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. Ankara. Pegem Akademi.

Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities and materials*. (3rd ed.). Maryland: Universty Press of America, Inc.

Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.

Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (1-37). Ankara: Anı.

Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. Bilgili, A. M. (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (1-34). Ankara: Pegem.

Bruner, J. (1960). *The process of education*. Harvard University Press.

Budak, S. (2009). İlköğretim 8. sınıf matematik dersinin disiplinler arası yaklaşım ilkelerine göre işlenmesinin öğrencilerin matematik başarısı üzerindeki etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davis, J. R. (1995). *Interdisciplinary courses and team teaching: new arrangement for learning*. Phoenix: American Council on Education and the Oryx Press.

Dewey, J. (2008). *Okul ve toplum*. Ankara: Pegem.

Diker, Y. (2004). Disiplinlerarası öğretim yaklaşımına ilişkin durum çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.

Doğan, C. (2014). Coğrafya öğretiminde disiplinlerarası ders işlenişinin başarıya etkisinin değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.

Drake, S. M. ve Burns, R. (2004). *Meeting standards through integrated curriculum*. Alexandria: ASCD.

Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkim.

Farris, P. J. (2015). *Elementary and middle school social studies: an interdisciplinary, multicultural approach*. Illinois: Waveland Press.

Ivanitskaya, L., Clark, D., Montgomery, G. ve Primeau, R. (2002). Interdisciplinary learning: process and outcomes. *Innovative Higher Education*, 27(2), 95-111.

Jacobs, H. H. (1989). The growing need for interdisciplinary curriculum content. H. H. Jacobs (Ed.), *Interdisciplinary curriculum: Design and implementation* (1-11). Alexandria: ASCD.

Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.

- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Kalaycı, N. ve Baysal, S. B. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017- 2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 106-129.
- Kartal, A. (2017). GEMS tabanlı etkinliklerin ilkokul sosyal bilgiler dersinde etkililiği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VIII (1), 110-139.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 3-16). Ankara: Pegem.
- Konukaldı, I. (2012). İlköğretim fen ve teknoloji eğitiminde disiplinlerarası tematik öğretim yaklaşımının öğrencilerin öğrenme üzerine etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Laughlin, P. ve Nganga, L. (2008). Interdisciplinary ways of knowing: a collaborative teacher education project for culturally responsive pedagogy in rural white America. *Spaces for Difference: An Interdisciplinary Journal*, 1(2), 96-125.
- Lucas, T. A. (1981). Social studies as an integrated subject. H.D. Mehlinger (Ed.), *UNESCO handbook for the teaching of social studies*. London: Crom Helm.
- Martorella, P. H. (1996). *Teaching social studies in middle and secondary schools*. Prentice Hall.
- NCSS (1994). *The curriculum standards for social studies*. <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-introduction>
- Özensoy, A. U. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretiminde sinemanın kullanımı, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(45), 489-509.
- Özkök, A. (2005). Disiplinlerarası yaklaşıma dayalı yaratıcı problem çözme öğretim programının yaratıcı problem çözme becerisine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 159-167.
- Öztürk, C ve Deveci, H. (2016). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretimi programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk, (Ed.). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı* (1-41). Ankara: Pegem.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1-31). Ankara: Pegem.

Öztürk, C., Keskin S. C. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.

Park, Y. J. ve Mills, K. A. (2014). Enhancing interdisciplinary learning with a learning management system. *Merlot Journal of Online Learning and Teaching*, 10(2), 299-313.

Parker, W. C. (2018). *İlkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Pegem.

Risinger, C. F. (2005). Social studies, interdisciplinary teaching, and technology. *Social Education*, 69(4), 149-150.

Riskowski, J. L., Todd, C. D., Wee, B., Dark, M. ve Harbor, J. (2009). Exploring the effectiveness of an interdisciplinary water resources engineering module in an eighth grade science course. *International Journal of Engineering Education*, 25(1), 181-195.

Ross, E. W., Mathison, S. ve Vinson, K. D. (2014). Social studies curriculum and teaching in the era of standardization. *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, and Possibilities* (Ed: E. W. Ross), Albany: StateUniversity of New York Press.

Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2-16). Ankara: Pegem.

Sağdıç, M. (2019). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde disiplinlerarası öğretim yaklaşımının tarihsel gelişimi. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 390-403.

Savage, T. V. ve Armstrong, D. G. (1996). *Effective socialstudies in elementary school*. Prentice Hall.

Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.

Sever, R. (2017). Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili temel kavramlar. Sever, R., Aydın, M. ve Koçoğlu, E. (Ed.). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi*. (1-12). Ankara: Pegem.

Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. (5. baskı). Ankara: Anı.

Suiter, M. C. (2006). Effectiveness of an interdisciplinary approach to teaching mathematics and economics in middle school mathematics classrooms. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. St. Louis: University of Missouri.

Sullivan, J. M. (2000). A study of the effect of an interdisciplinary study improvement program on the academic achievement and classroom behavior among tenth grade students. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Massachusetts: Universty of Massachusetts.

Sunal, C. S. and Haas, M. E. (2005). *Social studies for the elementary and middle grades: a constructivist approach* (2nd ed.). Pearson Education.

Suraco, T. L. (2006). An interdisciplinary approach in the art education curriculum. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Georgia: Georgia State University.*

Tanrıöğen, A. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminin tanımı, önemi ve özellikleri. A. Tanrıöğen (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (11-23)*. İstanbul: Lisans.

TTKB (2015). *Sosyal bilgiler 6 ve 7. ders programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

TTKB (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

TTKB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Turan, S. (2019). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının disiplinlerarası yapısının incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies, 2(2)*, 166-190.

Yarımca, Ö. (2011). Disiplinlerarası yaklaşıma dayalı bir durum çalışması. *Akademik Bakış Dergisi, 25*, 1-22.

Yıldırım, A. (1996). Disiplinler arası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*, 89-94.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

Zarillo, J. J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIK DÜZEYLERİ⁴

Serap AKSOY AKBAŞ

Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye, serapp.aksoyy@gmail.com

Bayram GÖKBULUT

Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye, bayramgokbulut@hotmail.com

ÖZET

İnternet bağımlılığı, internetin aşırı düzeyde kullanımına ilişkin isteğin engellenememesi ve internet kullanımı dışında harcanan zamanın önemsiz görülmesi, internetten ayrı kalınan zamanlarda sinirli ve saldırgan davranışların sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma “Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin cinsiyet, sınıf, başarı düzeyi, okul türü, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu, günlük internet kullanımı değişkenleri arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel araştırma türlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmaya 599 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 46’sı Anadolu Lisesinde, 208’si Fen Lisesinde, 173’ü Meslek Lisesinde ve 172’si İmam Hatip Lisesinde öğrenim gördüğü görülmektedir. Veri toplama aracı olarak Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu kullanılmıştır. Ölçek, 12 maddeden oluşmakta olup beşli Likert (1=Hiçbir zaman, 5=Çok sık) tipi bir ölçektir. Yapılan analizler sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ile cinsiyet değişkeni, öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, anne eğitim durumları, baba eğitim durumları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin not ortalamalarına, okul türlerine, aile gelir durumlarına, anne baba çalışma durumlarına, günlük internet kullanımları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Not ortalaması 0-49 arasında olanların internet bağımlılık düzeyleri, not ortalaması 50-74 puan ve 75-100 puan aralığında olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden daha düşük olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin aile gelir durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda aile gelir durumu 0-1500 TL arasında olanların internet bağımlılık düzeyleri aile gelir durumu 4501 TL ve üzerinde olanlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Son olarak lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin günlük internet kullanım durumları incelendiğinde günlük internet kullanım durumu 0-1 saat arasında olanların internet bağımlılık düzeylerinin 5 saat ve üzeri olanlara göre en düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Akademik başarı, internet bağımlılığı, lise öğrencileri, internet kullanım süresi.

⁴ Bu çalışma Dr. Öğretim Üyesi Bayram Gökbulut danışmanlığında yürütülen Serap Aksoy Akbaş’a ait yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden oluşmaktadır.

INTERNET ADDICTION LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS⁵**ABSTRACT**

Internet addiction is defined as the inability to prevent the desire for excessive use of the Internet, the insignificance of the time spent outside of the Internet, and the display of nervous and aggressive behaviors when separated from the Internet. This study was conducted to determine the difference between high school students' internet addiction levels in terms of gender, class, success level, school type, family income status, mother's education level, father's education level, mother's working status, father's working status, daily internet use. The study was carried out with the relational survey model, which is one of the descriptive research types. 599 students participated in the study. It is seen that 46 of the students study at Anatolian High School, 208 at Science High School, 173 at Vocational High School and 172 at Imam Hatip High School. The Young Internet Addiction Test Short Form was used as a data collection tool. The scale consists of 12 items and is a five-point Likert type scale. As a result of the analysis, no significant difference was found between high school students' internet addiction and gender, their grade level, mother's education level, father's education level. Significant differences were found among other variables. Internet addiction levels of those with a grade point average of 0-49 were higher than those with a grade point average of 50-74 and 75-100. It was observed that the internet addiction levels of science high school students were lower than those of other high school students. When the daily internet usage status was examined, it was seen that those whose daily internet usage status was between 0-1 hour were the lowest compared to those whose addiction levels were 5 hours or more.

Keywords: Academic achievement, internet addiction, high school students, internet usage time.

⁵ This study It consists of a part of the master's thesis of Serap Aksoy Akbaş, conducted under the supervision of Dr. Faculty Member by Bayram Gökbulut.

GİRİŞ

Günümüzde yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen internet kullanımı, hayatı kolaylaştıran pek çok olumlu özelliğinin yanında bilinçsiz bir şekilde kullanılması nedeniyle hayatımızı internet bağımlılığı şeklinde olumsuz yönde etkilemektedir. Yıldız ve Bölükbaş (2005)'a göre internet bağımlılığı, internetin aşırı düzeyde kullanımına ilişkin isteğin engellenememesi ve internet kullanımı dışında harcanan zamanın önemsiz görülmesi, internetten ayrı kalınan zamanlarda sinirli ve saldırgan davranışların sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Young (2007) ise internet bağımlılığını; bireyin internet kullanımını kontrol edememesi sonucu kişiler arası ilişkilerinde, mesleki ve sosyal yaşamında problemler yaşaması şeklinde tanımlamıştır. İnternet bağımlılığı sonucu ortaya çıkan problemler; akademik, ailevi-sosyal ilişkiler, finansal, iş ve fiziki problemler biçiminde beş kategoride ifade edilmektedir (Young, 1998). Nalwa ve Anand (2003)'ün yaptıkları araştırmaya göre işyeri ve okul performansının düşmesi, uyku bozukluğu, internetsiz hayatın çok sıkıcı ve boş gelmesiyle kendini gösteren yoğun irade kaybı, hatta internetin aşırı kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan kas ve iskelet sistemi problemleri ile belirli cins oyunlara bağlı nöbetler internet bağımlılığının belirtileridir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde internet bağımlılığının ergenlik dönemindeki bireylerde daha sık görüldüğü ortaya çıkmaktadır (Kurtaran, 2008). İnternet bağımlılığının ortaya çıkarabileceği olası problemler göz önünde bulundurulduğunda ergenlik dönemindeki bireyler üzerindeki etkilerin çok daha yıkıcı olacağı açık bir şekilde görülmektedir (Gökçearsan ve Günbatır, 2012). Çünkü ergenlerin en belirgin özelliklerinden birisi de merak duygusudur. İnternet ise onların merakını giderecek her türlü bilgiye ulaşma imkanı sunmaktadır. Her an karşısına çıkabilen, koruma kapsamında olmayan içerikler bireyleri gereksiz bilgilerle ve istenmedik görsellerle karşılaştırmaktadır. Ödev yapmak, arkadaşlarıyla iletişim kurmak, araştırma yapmak gibi masum nedenlerle yapılan başlangıçlar onlara yeni ve farklı bir dünyanın fırsatlarını sunuyor. (Gürcan, 2010).

İnternetin yanlış kullanımından meydana gelen problemler gün geçtikçe artmakta ve bu problemlerden yine en çok çocuklar ve ergenler etkilenmektedir. Yapılan bu çalışma ile lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ortaya konulmaya çalışılmış olup aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

- Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri nedir?
- Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile cinsiyet, sınıf, başarı düzeyi, okul türü, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve günlük internet kullanımı değişkenleri arasında fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel araştırma türlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar,2018).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan bir ilçede ve Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan bir ilçede Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı liselerde öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	N	%
Kadın	347	57,9
Erkek	252	42,1
Toplam	599	100

Tablo 1'e göre çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %57,9'unun (N=347) kadın, %42,1'inin (N=252) erkek öğrencilerden oluşmuş olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Okul Türlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Okul Türü	N	%
Anadolu Lisesi	46	7,7
Fen Lisesi	208	34,7
Meslek Lisesi	173	28,9
İmam Hatip Lisesi	172	28,7
Toplam	599	100

Tablo 2'ye göre çalışmaya katılan öğrencilerin okul türlerine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %7,7'sinin (N=46) Anadolu Lisesinde, %34,7'sinin (N=208) Fen Lisesinde, %28,9'unun (N=172) Meslek Lisesinde ve %28,7'sinin (N=172) İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Sınıf Düzeyi	N	%
9.Sınıf	244	40,7
10.Sınıf	144	24,0
11.Sınıf	147	24,5
12.Sınıf	64	10,7
Toplam	599	100

Tablo 3'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında, katılımcıların %40,7'sinin (N=244) 9.sınıfta, %24,0'ünün (N=144) 10.sınıfta, %24,5'inin (N=147) 11.sınıfta ve %10,7'sinin (N=64) 12.sınıfta öğrenim gördükleri görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Not Ortalamalarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Not Ortalamaları	N	%
0-49 arası	40	6,7
50-74 arası	288	48,1
75-100 arası	271	45,2
Toplam	599	100

Tablo 4'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin not ortalamalarına göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %6,7'sinin (N=40) 0-49 arası not ortalamasına %48,1'inin (N=288) 50-74 arası not ortalamasına ve %45,2'sinin (N=271) 75-100 not ortalamasına sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Okul Düzeyi	N	%
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	388	64,8
	Ortaokul	115	19,2
	Lise	73	12,2
	Üniversite	23	3,8
	Toplam	599	100

Tablo 5'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin anne eğitim düzeyleri incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin %64,8'inin (N=388) ilkokul mezunu, % 19,2'sinin (N=115) ortaokul mezunu, %12,2'sinin (N=73) lise mezunu, %3,8'inin (N=23) üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Okul Düzeyi	N	%
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	216	36,1
	Ortaokul	147	24,5
	Lise	193	32,2
	Üniversite	43	7,2
	Toplam	599	100

Tablo 5'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde ise %36,1'inin (N=216) ilkokul mezunu, % 24,5'inin (N=147) ortaokul mezunu, %32,2'sinin (N=193) lise mezunu, %7,2'sinin (N=43) üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Anne ve Baba Çalışma Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Anne- Baba Çalışma Durumları	N	%
Anne çalışıyor	11	1,8
Baba çalışıyor	429	71,6
Her ikisi de çalışıyor	56	9,3
İkisi de çalışmıyor	103	17,3
Toplam	599	100

Tablo 7'ye göre çalışmaya katılan öğrencilerin anne ve baba çalışma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %1,8'inin (N=11) annesi çalıştığı, % 71,6'sının (N=429) babası çalıştığı, %9,3'ünün (N=56) annesi ve babasının her ikisi de çalıştığı ve %17,3'ünün (N=103) anne ve babasının ikisinin de çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Günlük İnternet Kullanım Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Kullanım Süreleri	N	%
0-1 saat	57	9,5
1-2 saat	126	21,0
2-3 saat	134	22,4
3-4 saat	108	18,0
5 saat ve üzeri	174	29,0
Toplam	599	100

Tablo 8'ye göre çalışmaya katılan öğrencilerin günlük internet kullanım düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %9,5'inin (N=57) günlük internet kullanımı 0-1 saat arasında olduğu, % 21,0'inin (N=126) 1-2 saat arasında olduğu, %22,4'ünün (N=134) 2-3 saat arasında olduğu, %18,0'inin (N=108) 3-4 saat arasında olduğu ve %29,0'unun (N=174) 5 saat ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması aşamasında Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF), Young(1998) tarafından geliştirilen ve Pawlikowski ve arkadaşları tarafından kısa forma dönüştürülen YİBT-KF, 12 maddeden oluşmakta olup beşli Likert (1=Hiçbir zaman, 5=Çok sık) tipi bir ölçektir. Ölçek Kutlu, Savcı, Demir ve Aysan (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 23.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla t-Testi uygulanmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara, başarı, okul türlerine, aile gelir durumlarına, anne - baba eğitim durumlarına, anne - baba çalışma durumlarına ve günlük internet kullanımına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Ayrıca ANOVA testi sonucunda anlamlı farka rastlanan değişkenlerde, farkın hangi aralıklarda olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests'lerinden Scheffe testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla t-Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 8' verilmiştir.

Tablo 8. Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılığına ait t-Testi

Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
İnternet Bağımlılığı	Kadın	347	28,10	10,35	597	1,44	,14
	Erkek	252	29,28	9,47			

Tablo 8 incelendiğinde lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farka [$t(597)=1,44$; $p>.05$] rastlanmamıştır.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 11. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre farklılığına ait ANOVA testi

Sınıf Düzeyi	n	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
9.Sınıf	244	40,9	Gruplararası	392,29	3	130,76	1,34	,25	--
10.Sınıf	144	23,7	Gruplarıçi	57771,35	595	97,09			
11.Sınıf	147	24,7	Toplam	58163,63	598				
12.Sınıf	64	10,7							
Toplam	599	100							

Tablo 9 incelendiğinde lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında anlamlı farka [$F(3,595) = 1,34, p > .05$] rastlanmamıştır.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin not ortalamalarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile not ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmıştır [$F(2,596) = 14,08, p < .05$]. Bu farkın hangi not aralıkları arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests’lerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin not ortalamalarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Not Ortalamaları	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
A)0-49	40	32,07	Gruplararası	2625,23	2	1312,61	14,08	,00*	A>B>C
B)50-74	288	30,23	Gruplarıçi	55538,41	596	93,18			
C)75-100	271	26,35	Toplam	58163,63	598				
Toplam	599	28,60							

* $p < .01$

Tablo 10 incelendiğinde not ortalaması 0-49 arasında olan öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri ($\bar{X} = 32,07$), not ortalaması 50-74 puan aralığında olan öğrencilerin bağımlılık düzeyleri ($\bar{X} = 30,23$) ile not ortalaması 75-100 puan aralığında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 26,35$) daha yüksek olduğu görülmüştür.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin okul türlerine göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri okul türleri arasında anlamlı farka rastlanmıştır [$F(3,595) = 3,42; p < .05$]. Bu farkın hangi okul türleri arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests’lerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe

testi sonucunda farkın hangi okullar arasında olduğu görülmemiştir. Bu nedenle daha esnek olan Post Hoc Tests'lerinden LSD testi uygulanmıştır Test sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin okul türlerine göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	n	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
A)Anadolu Lisesi	46	29,97	Gruplararası	986,70	3	382,90	3,42	,01	B< C-D
B)Fen Lisesi	208	26,86	Gruplarıçi	57176,93	595	96,09			
C)Meslek Lisesi	173	29,24	Toplam	58163,63	598				
D)İmam Hatip Lisesi	172	29,68							
Toplam	599	28,60							

*p<.01

Tablo 11 incelendiğinde fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri (\bar{X} =26,86), Meslek Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri (\bar{X} =29,24) ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinden (\bar{X} =29,68) daha düşük olduğu görülmüştür.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin aile gelir durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile aile gelir durumları arasında anlamlı farka rastlanmıştır [F(3,595)=4,31; p<.05]. Bu farkın hangi okul türleri arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests'lerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin aile gelir durumlarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
A) 0-1500 TL	135	48,28	Gruplararası	2281,26	3	760,42	4,31	,00	A<C-D
B) 1501-3000 TL	247	51,70	Gruplarıçi	104797,71	595	176,13			
C) 3001- 4500 TL	136	53,44	Toplam	107078,97	598				
D) 4501 TL ve üzeri	81	53,64							
Toplam	599	51,58							

Tablo 12 incelendiğinde lise öğrencilerinin aile gelir durumu 0-1500 TL arasında olanların internet bağımlılık düzeyleri (\bar{X} =48,28), aile gelir durumu 4501 TL ve üzerinde olan öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerinden (\bar{X} =53,64) daha düşük olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
İlkokul	338	28,0 6	Gruplararası	369,010	3	123,003	1,26	,28	--
Ortaokul	115	29,1 5	Gruplarıçi	57794,629	595	97,134			
Lise	73	29,8 7	Toplam	58163,639	598				
Üniversite	23	30,7 3							
Toplam	599	28,6 0							

Tablo 13 incelendiğinde lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile anne eğitim durumları arasında anlamlı farka $[F(3,595)=1,26; p>,05]$ rastlanılmamıştır.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
İlkokul	216	27,81	Gruplararası	506,689	3	168,896	1,74	,15	--
Ortaokul	147	29,58	Gruplarıçi	57656,950	595	96,902			
Lise	193	28,24	Toplam	58163,639	598				
Üniversite	43	30,79							
Toplam	599	28,60							

Tablo 14 incelendiğinde lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile baba eğitim durumları arasında anlamlı farka rastlanılmamıştır $[F(3,595)=1,74; p>,05]$.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin anne baba çalışma durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile anne baba çalışma durumları arasında anlamlı farka rastlanmıştır $[F(3,595)=4,05;$

$p < ,05$]. Bu farkın hangi çalışma durumları arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests'lerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe testi sonucunda farkın hangi durumlar arasında olduğu görülmemiştir. Bu nedenle birde LSD testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin anne baba çalışma durumlarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
A)Anne çalışıyor	11	35,36	Gruplararası	1165,327	3	388,442	4,05	,00	D<A-B
B)Baba çalışıyor	429	28,58	Gruplarıçi	56998,312	595	95,795			
C)Her ikisi çalışıyor	56	30,87	Toplam	58163,639	598				
D)İkisi de çalışmıyor	103	26,69							
Toplam	599	28,60							

Tablo 15 incelendiğinde Lise öğrencilerinin anne-baba her ikisi de çalışmıyor ise internet bağımlılık düzeylerinin ($\bar{X}=26,69$), anne çalışma durumu ($\bar{X}=35,36$) ve baba çalışma durumuna ($\bar{X}=28,58$) göre daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin günlük internet kullanım durumlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile günlük internet kullanımları arasında anlamlı farka rastlanmıştır [$F(4,594)=26,47$; $p < ,05$]. Bu farkın hangi düzeydeki kullanımlar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Post Hoc Tests'lerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin günlük internet kullanımlarına göre farklılığına ait ANOVA testi

Okul Türü	N	\bar{X}	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
A)0-1 saat	57	21,84	Gruplararası	8799,112	4	2199,778	26,47	,00	A<B<C<D<E
B)1-2 saat	126	24,47	Gruplarıçi	49364,527	594	83,105			
C)2-3 saat	134	27,53	Toplam	58163,639	598				
D)3-4 saat	108	32,09							
E)5 saat ve üzeri	174	32,45							

Toplam	599	28,60
---------------	-----	-------

Tablo 16 incelendiğinde lise öğrencilerinin günlük internet kullanım durumu 0-1 saat arasında olanların internet bağımlılık düzeylerinin (\bar{X} =21,84), 1-2 saat (\bar{X} =24,47), 2-3 saat (\bar{X} =27,53), 3-4 saat (\bar{X} =32,09) ve 5 saat üzeri (\bar{X} =32,45) olanlara göre en düşük olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır. Bu sonuç alanyazındaki araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir (Anlı, 2018; Balcı ve Gülnar, 2013). Bunun dışında bazı çalışma sonuçlarında erkeklerde kızlara göre internet bağımlılığının daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır (Balta- Çakır ve Horzum, 2008; Leung ve Lee, 2012; Tsai, vd., 2009; Younes vd., 2016).

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında anlamlı farka rastlanılmamıştır. Literatürdeki bazı araştırmaların sonucunda ise bu durumun tersi olarak, öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı farkın olduğu görülmüştür (Ayas ve Horzum, 2013; Günüş, 2009; Kısa, 2018; Taş, 2018;).

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile not ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Öğrencilerin not ortalamaları yükseldikçe internet bağımlılığı düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Demir ve Kutlu (2017) da günlük beş saat ve üzeri internet kullanan ergenlerin akademik başarılarının bir saatten daha az kullanan ergenlere oranla düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre öğrencilerin akademik başarılarının düşük olmasının başlıca sebeplerinden biri internette gereğinden fazla zaman geçirmeleri olabilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri okul türleri arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Buna benzer bir araştırma yapan Gürcan (2010) araştırmasında sağlıklı internet kullanımının değerlerini incelemiş ve genel lise ile meslek lisesi öğrencilerinin ölçeklerden almış oldukları puanların Anadolu ve İmam hatip lisesinde okuyanlara göre oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma bulgusuna göre Fen Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin düşük çıkmasının nedeni, Fen Lisesi öğrencilerinin akademik başarılarının yüksek olması, vakitlerinin büyük çoğunluğunu derslerine ayırdıkları, dolayısıyla internette daha az vakit geçirmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmanın bulgularına göre lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile aile gelir durumları arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Aile gelir durumu yüksek olan öğrencilerin internet bağımlılığının da yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Alanyazında bu sonuca ulaşan araştırmalara (Bayhan, 2011; Durak Batıgün ve Kılıç, 2011; Toraman, 2013) rastlanılmaktadır. Bu duruma göre ekonomik imkanları geniş olan bireylerin teknolojiye ve internete kolay ulaştıkları ve bu imkanları olması gerektiğinden fazla kullanıp internette zaman geçirme alışkanlıklarını zamanla bağımlılığa dönüşmesinden kaynaklanmış olabilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile anne eğitim durumları ve baba eğitim durumları arasında anlamlı farka rastlanılmamıştır. Tanrıverdi (2012) araştırmasında internet bağımlılık düzeyi ve anne eğitim durumu arasında anlamlı farka rastlamazken, internet bağımlılık düzeyi ile baba eğitim durumu arasından anlamlı farka rastlamıştır. Anne baba eğitim durumu ile çocuklarının internet bağımlılığı arasında anlamlı bir farkın çıkmamasının nedeni çocuklar ile anne babaları arasında ki kuşak farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile anne baba çalışma durumları arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Anne-baba her ikisi de çalışmıyor ise internet bağımlılık düzeylerinin, anne çalışma durumu ve baba çalışma durumuna göre daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre annenin de aktif olarak çalışması, babaların annelere göre çocuklar üzerinde ilgi ve denetim konusunda etkilerinin daha az olması veya somut olarak ortaya koyulamayan faktörlerin de sonucu etkilediği düşünülebilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile günlük internet kullanımları arasında anlamlı farka rastlanılmıştır. Günlük internet kullanım durumu 0-1 saat arasında olanların internet bağımlılık düzeylerinin en düşük, 5 saat ve üzeri olanların en yüksek olduğu görülmektedir. Kwiatkowska ve arkadaşları (2007) günlük internet kullanımı 5 saati geçen kişilerin bağımlı olma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonucuna göre internette geçirilen süre arttıkça bağımlılık oranının arttığı, bunun da beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

Bu çalışma lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin cinsiyet, sınıf, başarı düzeyi, okul türü, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve günlük internet kullanımı değişkenleri ile arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılmıştır. Benzer şekilde değişkenler farklılaştırarak yeni çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma lise öğrencileriyle yapılmış olup farklı öğrenim seviyelerindeki veya farklı yaş gruplarındaki bireylerle aynı değişkenler incelenerek çalışmalar yapılabilir. Ayrıca araştırma sonucuna göre günlük internet kullanımı gittikçe fazlaşan öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. İnternet bağımlılığına neden olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Anlı, G. (2018); *“Kişilerarası Duyarlılık İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi,”* MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 2018 Cilt: 7 Sayı: 1

Ayas, T. &, Horzum, M. B. (2013). *İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(39), 46-57.

Balcı, Ş., & Gülnar, B. (2013); *“Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı Ve İnternet Bağımlılarının Profili”* Selçuk İletişim , 6 (1) , 5-22 .

Balta-Çakır, Ö., & Horzum, M.B. (2008). *Web Tabanlı Öğretim Ortamındaki Öğrencilerin internet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41: 187-205.

Bayhan, V. (2011). *Lise öğrencilerinde internet kullanma alışkanlığı ve internet bağımlılığı (Malatya uygulaması)*. Akademik Bilişim 'II - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. İnönü Üniversitesi. Malatya.

Demir, Y., & Kutlu, M. (2017). *İnternet Bağımlılığı, Akademik Erteleme Ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*. The Journal of Academic Social Science Studies. Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7296> Number: 61 , p. 91-105.

Durak Batıgün, A., & Kılıç, N. (2011). *İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler*. Türk Psikoloji Dergisi, Haziran 2011, 26 (67), 1-10.

Gökçearslan, Ş., & Günbatır, M.S. (2012). *“Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı”*. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 2(2), 10-24.

Günüç, S. (2009). *İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Gürcan, N. (2010). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile uyumları arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.)

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Kwiatkowska, A., Ziolk, E. & Krysta, K. (2007). *Internet Addiction and Its Social Consequences*. European Neuropsychopharmacology, 17(4), 559-560.

Kısa, Ö. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal beceri düzeyleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırklareli.

Kurtaran, T. G. (2008). *İnternet Bağımlılığını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezidir. Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Mersin.

Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y., ve Aysan, F. (2016). *Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2016; 17(Ek.1):69-76.

Leung, L., & Lee, P. S. N. (2012). *The Influences of Information Literacy, Internet Addiction and Parenting Styles on Internet Risks*. New Media & Society, 14(1): 117-136.

Nalwa, K. & Anand, A., (2003). Internet addiction in students: A cause of concern. CyberPsychology & Behavior, 6 (6), 653–656.

Tanrıverdi, S. (2012). *Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Bilim Dalı. Van.

Taş, İ. (2018). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2018 6(1) 31-41.

Toraman, M. (2013). *İnternet Bağımlılığı Ve Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarıları ile İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.

Tsai, H. F., Cheng, S. H., Yeh, T. L., Shih, C. C., Chen, K. C., ve Yang, Y. C. (2009). *The Risk Factors of Internet Addiction - A Survey of University Freshmen*. *Psychiatry Research*, 167(3): 294-299.

Yıldız, M.C., & Bölükbaş, K. (2005). *İnternet Kafeler, Gençlik ve Sosyal Sapma, İnternet ve Toplum*. Ed.: A. Tarcan, Anı Yayıncılık, Ankara, 38-54.

Younes F, vd. (2016). *Internet Addiction and Relationships with Insomnia, Anxiety, Depression, Stress and Self-Esteem in University Students: A Cross-Sectional Designed Study*. *PLoS ONE* 11 : c01611 26.

Young, K. .S. (1998). *Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder*. *Cyber Psychology & Behaviour*, 1(3), 237-244.

KORDON TUTTURMA TEKNİĞİ İLE İŞLENMİŞ BİR GRUP CEPKENİN İNCELENMESİ**Mine CAN***Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye, mine_can82@hotmail.com***ÖZET**

Bu çalışmanın amacı kordon tutturma tekniği ile işlenmiş cepkenlerin ulaşılabilen örnekler üzerinden süsleme özelliklerini kullanılan malzeme, teknik, renk, bezeme konusu ve kompozisyon özellikleri bakımından belirlemektir. Çalışmanın örneklem grubunu kordon tutturma tekniği ile işlenmiş özgün niteliklere sahip altı adet cepken oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen cepkenlerin kesin olarak yapım tarihi tespit edilememekle birlikte, kaynak kişilerden elde edilen bilgilere göre tamamı Osmanlı dönemine aittir. Cepkenlerin süsleme özellikleri ayrıntılı olarak incelenerek elde edilen bilgiler bilgi formlarına kaydedilmiştir. Cepkenlerin genel ve detay fotoğraf çekilmiş ve örnekler sunulmuştur. Çalışma içerisinde Türk işleme sanatının geleneksel bir iğne tekniği olan kordon tutturma ve cepken hakkında literatür taraması yapılarak elde edilen bilgilere yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarına göre incelenen cepkenlerin zemininde kadife, çuha ve saten kumaş kullanıldığı ve birisi hariç tamamında işleme ipliği olarak iki kattan bükülmüş, altın veya gümüş rengi, seyrek sarımlı klaptan kullanıldığı tespit edilmiştir. Cepkenlerde ana işleme tekniği olan kordon tutturma iğnesinin yanı sıra; applike, rokoko ve basit nakış iğne teknikleri gibi yardımcı iğne teknikleri kullanılmıştır. İncelenen cepkenlerin tamamında bitkisel ve geometrik kaynaklı bezemeler kullanılmıştır. Bitkisel motifler arasında stilize edilmiş çeşitli çiçek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motifleri bulunmaktadır. Daire, üçgen ve helezoni, düz veya zig zag çizgi gibi geometrik motiflerin ise bitkisel kaynaklı motiflerle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. İşlemelerin yoğun olarak cepkenlerin ön parçaları üzerine, karşılıklı simetrik olarak yerleştirildiği anlaşılmıştır. İncelenen cepkenlerin biri hariç tamamının kenar temizliği balıksırtı şeklinde hazırlanmış, altın veya gümüş rengi klaptanla örülmüş kaytanla yapılmıştır. Kaytanların yoğun olarak cepkenlerin ön kenarları üzerine S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol oyuntusu ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: El sanatları, işleme, cepken, kordon tutturma tekniği.

ANALYZE OF A GROUP OF CEPKENS EMBROIDERED WITH CORD ATTACHMENT TECHNIQUE**ABSTRACT**

The aim of this study is to examine the ornamental properties of the cepkens processed with the cord fastening technique, in terms of the material used, technique, color, decoration subject and compositional properties. The sample group of the study consists of six cepkens with unique qualities processed with the cord fastening technique. Although the exact date of construction of the cepkens examined within the scope of the research cannot be determined, according to the information obtained from the sources, all of them belong to the Ottoman period. The ornamental features of the cepkens were examined in detail and the information obtained was recorded in the information forms. General and detailed photographs of the Cepkens were taken and examples were presented. In the study, the information obtained by scanning the literature about cord fastening and cepken, which is a traditional needle technique of Turkish embroidery art, is included. According to the results obtained from the research, it was determined that velvet, broadcloth and satin fabric were used on the ground of the examined cepkens, and gold or silver colored, sparsely wound clapper was used as embroidery thread in all but one of them. In addition to the cord fastening needle, which is the main embroidery technique in cepkens; Auxiliary needle techniques such as applique, rococo and simple embroidery needle techniques are used. Floral and geometric decorations were used in all of the examined cepkens. Floral motifs include various stylized flower, leaf, twig and paisley motifs. It has been determined that geometric motifs such as circle, triangle and spiral, straight or zig zag line are used together with motifs of plant origin. It is understood that the embroideries are densely placed on the front parts of the cepkens, mutually symmetrical. The edge cleaning of all of the examined cepkens, except one, was made with herringbone pattern, knitted with gold or silver clasp. It has been determined that the slacks are densely attached to the front edges of the cepkens with S curved lines, and to the collar, armhole and hem ends in a straight row.

Keywords: Crafts, embroidery, cepken, cord attachment needle.

GİRİŞ

Geleneksel bir giysi türü olan cepken, eskiden asker, esnaf, rençberler tarafından gömlek üzerine giyilen ve sahibinin statüsünü gösteren bir üst giysidir (Koçu, 1969: 51).

Cepken kelimesinin kökeni bilinmemekle birlikte, Türkoğlu (2002: 150) Anadolu’da kısa cekete benzer üstlülklerle “çekrek” adı verildiğini, ayrıca “çekmen” adı ile bilinen eski bir üstlük cinsi olduğunu belirtmiş ve cepken isminin bu sözcüklerden gelme ihtimali üzerinde durmuştur.

Günümüz ceketlerinin yerine kullanılan cepkenler; genellikle V ya da U şeklinde düz yakalı (hakim yakalı olanları da vardır), önü düz veya çapraz, uzun kollu veya kolsuz, eteği kısa ve bel hizasını geçmeyecek şekilde hazırlanmıştır. İlikli veya iliksiz olanları bulunmaktadır. Yapımında genellikle çuha veya kadife gibi değerli kumaşlar kullanılmış olup, yaşlılar için siyah veya kahverengi, gençler için ise kırmızı ve mavi renkler tercih edilmiştir. Giyen kişinin varlığına göre ipek ya da altın ve gümüş tellerler işlenen cepkenlerin önleri, yaka ve kol kenarları, etek köşelerinin üzeri işlemlerle süslenirdi. Bu tür işlemeli olanları en değerlileri olup, cepkenlerin süslemesiz olarak kalınca bezden dikilmiş olanları da bulunmaktadır (Koçu, 1969: 51).

Şekil 1. İşlemeli cepken örneği (Koçu, 1969: 51).

Cepkenin tarihsel süreç içerisinde kullanımına bakıldığında, Orta Asya’da Hunlara ait kurganlarda ele geçirilen buluntularda bir erkeğe ait mezar odasında V yakalı kısa bir ceket bulunması, cepkenin kullanımının oldukça eski olduğunu ortaya çıkarmıştır (Aslanapa, 1984: 5). Selçuklu dönemine minyatür ve çini eserleri üzerinde yer alan ve saray yaşamını gösteren insan tasvirlerinde de kaftan, kısa etekli cepken ile şalvar kullanımına rastlanmıştır (Küçükosmanoğlu, 1992: 12). Türkoğlu (1994: 53) cepkenlerin kısa olmalarını bele enli kuşak veya kemer (maden, kumaş ve boncuk) bağlama geleneğinden dolayı üzerini örtme endişesinden olabileceğini belirtmektedir.

Cepken Osmanlı döneminde hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılan giysiler arasındadır. Yörelere göre farklı isimler alan cepkenler, Ankara’nın Beypazarı yöresinde “*salta*” adını almaktadır (Yetim, 2017: 410). Eskişehir’in İnönü ilçesinde “*tuğlu sarka*” ismi ile bilinmektedir (Koç ve Koca, 2016: 249). Çuha veya aba kumaştan hazırlanmış, kenarları kaytanla işlenerek süslenmiş bir tür kısa yelek olan *fermene* ve önü çapraz kavuşan *camedan* da bu grupta yer almaktadır. Aynı şekilde sadece kadınlar tarafından giyilen ve *libade* adı verilen dikişli, pamuklu kısa hırkalar da bu grupta incelenmektedir (Koçu, 1969: 111-112, 49-50).

Fotoğraf 1: Ankara Beypazarı yöresine ait kordon tutturma tekniği ile işlenmiş salta-cepken (Yetim, 2017: 411).

Anadolu'nun birçok bölgesinde örneklerine sıklıkla rastlanılan cepkenler zamanla önemini yitirmiş ve değişen moda anlayışı nedeniyle kullanımı son bulmuş bir giysi durumuna gelmiştir (Türkoğlu, 1994: 53). Günümüzde cepkenler sadece kına gecesi gibi özel gün ve gecelerde ya da folklor kıyafeti olarak giyilmekte ve yeni teknolojilerle üretilmiş olanları sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Ancak etnografya müzelerinin dışında, kayıt altına alınmamış halk tarafından hatıra olarak saklanan çok sayıda geleneksel Türk işleme teknikleriyle bezeli cepken bulunmaktadır. Tespiti yapılmamış maddi kültür ürünlerinin belgelenmesini amaçlayan bu çalışmada alan araştırmaları sırasında rastlanan özgün niteliklere sahip işlemeli cepkenlerin süsleme özellikleri incelenerek belgelenmiştir. Çalışmanın Türk kültür tarihine ilişkin mirasın belgelenerek korunması ve ilgili alanlarda yapılacak yeni araştırmalara kaynak oluşturması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı kordon tutturma tekniği ile işlenmiş cepkenlerin ulaşılabilen örnekler üzerinden süsleme özelliklerini kullanılan malzeme, teknik, renk, bezeme konusu ve kompozisyon özellikleri bakımından incelenmektedir. Çalışmanın örneklem grubunu kordon tutturma tekniği ile işlenmiş özgün niteliklere sahip altı adet cepken oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen cepkenlerin kesin olarak yapım tarihi tespit edilememekle birlikte, kaynak kişilerden elde edilen bilgilere göre tamamı Osmanlı dönemine aittir. Cepkenlerin süsleme özellikleri ayrıntılı olarak incelenerek elde edilen bilgiler bilgi formlarına kaydedilmiştir. Cepkenlerin genel ve detay fotoğraf çekilmiş ve örnekler sunulmuştur. Çalışma içerisinde Türk işleme sanatının geleneksel bir iğne tekniği olan kordon tutturma ve cepken hakkında literatür taraması yapılarak elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

BULGULAR

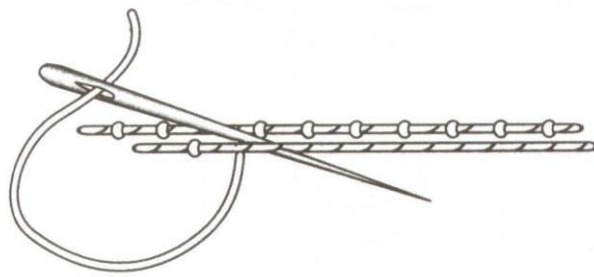
Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamına incelenen kordon tutturma tekniği ile işlenmiş altı adet cepkenin süsleme özelliklerine ait bilgiler yer almaktadır. Araştırma kapsamında incelenen cepkenlerin tamamı kordon tutturma tekniği ile işlenmiş özgün niteliklere sahip ürünlerdir.

İşleme sanatı tarihine yönelik yapılan araştırmalar kordon tutturma tekniğinin geçmişinin Orta Asya'ya kadar dayandığını göstermektedir. Türk sanatının öz kaynağı olan Orta Asya'da yapılan kazılardan elde edilen bulgular, Altay dağlarında yaşayan Hunlara ait Pazırık ve Noin-Ula kurganlarında M.Ö. 1. yüzyıla ait renkli keçe parçalarıyla yapılmış eyer örtüleri, perdeler ve çeşitli örtüler üzerinde kordon tutturma tekniğinin çok başarılı şekilde

uygulandığını göstermiştir. Aynı şekilde Göktürklere ait Katanda kurganında bulunan elbiselerin dikiş yerlerinde kaytanlarla yapılmış kapamalar kordon tutturma tekniğinin uygulandığını ortaya koymuştur (Barışta, 1995a: 6-10).

Barışta (1995b: 157), bugüne kadar yapılan inceleme ve araştırmalarda Anadolu Selçukluları ve Beylikler dönemi ait bir işleme parçasının ele geçmemesine karşılık, Selçuklular dönemi minyatür ve çini eserleri üzerinde işlemenin varlığının görüldüğünü ve bu sanata çok önem verdiklerini belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde işleme sanatı gelişerek devam etmiştir. 18. Yüzyıl Osmanlı işlemleri arasında gümüş veya altın rengi metal iplikler kullanılarak işlenmiş levent giysileri, kalyoncu ceketleri bu tekniğin yaygınlaştığını göstermiştir. 19. Yüzyılda kordon tutturma tekniğinde kullanılan gümüş veya altın rengi metal ipliklerin yanı sıra metal iplik bileşimi harçlar ve püsküller bu işlemeye çeşitlilik kazandırmıştır (Barışta, 1999: 79-104). Özellikle bu döneme ait askeri üniformalar ve mehter kıyafetlerinin üzeri kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. Mehter takımına ait giyim kuşamın yanı sıra bandoya ait müzik aletlerinin örtüleri de kadife üzerine dival işi veya kordon tutturma teknikleriyle oluşturulmuş bitkisel kaynaklı motifli işlemlerle süslenmiştir (Barışta, 1993: 75-76).

Kordon tutturma, süslenecek kumaşın üzerine çizilen desenin çizgilerine serilen kordonun gizli iğneyle tutturulması ile oluşturulan bir işleme tekniğidir (Barışta, 1999: 217). Kullanılan kordon birkaç kat ipliğin bükülmesi ile oluşturulur. Kordon tutturma tek başına kullanılabildiği gibi değişik iğne teknikleri ile birlikte kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır (Köklü, 2002, s.176).

Şekil 2. Kordon tutturma (Köklü, 2002: 177).

Eski Türk işlemleri arasında hem erkek, hem de kadın giysilerinde kordon tutturma iğnesi yoğun olarak kullanılmıştır. Bu iğnenin tek sıra kordon yürütülerek uygulananları olduğu gibi, iki veya üç sıra kordon yürütülerek yapılanları da bulunmaktadır (Koç ve Koca, 2016: 249).

İşlemede kullanılan kordonlar, eskiden çıkırık adı verilen alet yardımı ile birkaç kat iplikten bükülerek hazırlanırdı. Çıkırık, ipliği bükmek için kullanılan, iki çubuk arasındaki eksen etrafında dönen bir çark ve çarkla bağlantılı ucunda iplik sarmak için masuranın takıldığı iğ bulunan bir araçtır. Çeşitli tipleri bulunan çıkırıklar tek veya çift çarklı da olabilir. Çıkırık iki ve daha çok katlı büküm yapmak veya masuraya iplik sarmak için kullanılır (Soysaldı, 2008: 1236).

1.Cepken örneği

Fotoğraf 2: Cepken (Subaşı İlkokulu Erdemir Fidan Göç Müzesi)

(a) Cepkenin önden görünüşü.

(b) Cepkenin ön etek ucundan detay.

Kullanılan gereçler: Zeminde kadife kumaş, işlemede klaptan, kenar temizlemede klaptandan örülmüş kaytan

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma, aplike

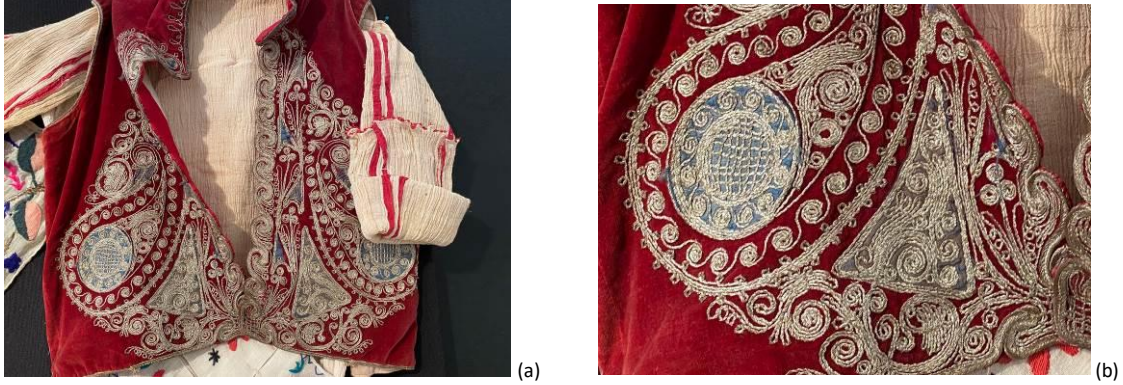
Kullanılan renkler: Zeminde kırmızı, işlemede gümüş rengi, mor, lacivert, petrol mavisi ve yağ yeşili, kenar temizlemede gümüş rengi

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: Cepken hakim yakalı, uzun kollu ve önü açık olarak dikilmiş olup içi astarlanmıştır. Kadife kumaş üzerine gümüş rengi klaptan kullanılarak kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. İşleme aralarında desen özelliğine göre kordon tutturma tekniğiyle aynı zamanda farklı renkte kumaşlar kullanılarak aplike uygulanmıştır. Cepkenin ön parçaları üzerine karşılıklı olarak simetrik şekilde yerleştirilen üçgen formundaki motifler, giysinin etek uçlarından yakaya doğru yükselen bir düzenle işlenmiştir. Bu bölümde bitkisel kaynaklı çiçek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motiflerinin arasında daire, üçgen ve helezoni çizgiler yer almaktadır. Benzer motiflerin cepkenin kol uçlarına da işlendiği görülmektedir. Cepkenin kenar temizliği ise balıksırtı şeklinde hazırlanmış kaytanla yapılmıştır. Kaytanın ön kenarlara S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol kenarı ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı döneminde kordonlar işlemenin yanı sıra kenar süslemelerinde de kullanılmıştır. Kenar süslemelerinde kullanılan kordonların saç örgüsü veya balıksırtı şeklinde örülerek kullanılmış oldukları görülür. Oyman (2008: 997) çalışmasında, çeşitli şekillerde örülerek hazırlanan bu kordonlara *kaytan* adı verildiğini belirtmekte ve kaytanı gevşek dokunmuş, üzerine sırma işlenen, saç örgüsü şeklinde bir çeşit kordon olarak açıklamaktadır.

2.Cepken örneği

Fotoğraf 3: Cepken yelek (Subaşı İlkokulu Erdemir Fidan Göç Müzesi)

(a) Cepken yeleğin önden görünüşü.

(b) Cepken yeleğin ön etek ucundan detay.

Kullanılan gereçler: Zeminde kadife kumaş, işlemede klaptan, kenar temizlemede klaptandan örülmüş kaytan

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma, aplike

Kullanılan renkler: Zeminde kırmızı, işlemede gümüş rengi ve petrol mavisi, kenar temizlemede gümüş rengi

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: Hakim yakalı cepken yelek kadife kumaş üzerine gümüş rengi klaptan kullanılarak kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. İşleme aralarında desen özelliğine göre kordon tutturma tekniğiyle aynı zamanda farklı renkte kumaşlar kullanılarak aplike uygulanmıştır. Cepkenin ön parçaları üzerine karşılıklı olarak simetrik şekilde yerleştirilen üçgen formundaki motifler, giysinin etek uçlarından yakaya doğru yükselen bir düzende işlenmiştir. Bu bölümde bitkisel kaynaklı çiçek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motiflerinin arasında daire, üçgen ve helezoni çizgiler yer almaktadır. Vaghefi (1998: 7-8) araştırmasında, şal motifinin Farsçada *büte*, *bote* olarak tanındığını ve küçük ağaç, bir demet yaprak anlamına geldiğini, Doğu halılarında çok kullanılan bu motifin soylu bitki anlamına gelen *mir-i bote* şeklinde genişletilmiş olduğunu belirtmiştir. Buradan şal deseninin bitkisel kaynaklı bir motif olduğu anlaşılabilir. Aynı kaynaktan şal deseninin çeşitli simgesel anlamlar içeren sır dolu bir motif olduğundan da söz edilmektedir. Cepkenin kenar temizliği balıksırtı şeklinde hazırlanmış kaytanla yapılmıştır. Kaytanın ön kenarlara S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol oyuntusu ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir.

3.Cepken örneği

Fotoğraf 4: Cepken (Subaşı İlkokulu Erdemir Fidan G Mzesi)
 (a) Cepkenin nden görünüşü.
 (b) Cepkenin n ortasından detay.

Kullanılan gereçler: Zeminde kadife kumaş, işlemede klaptan, kenar temizlemede klaptandan rlmş kaytan

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma, applike

Kullanılan renkler: Zeminde bordo, işlemede altın rengi, açık mavi ve bej rengi, kenar temizlemede altın rengi

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: Cepken hakim yakalı, uzun kollu ve n açık olarak dikilmiş olup içi astarlanmıştır. Kadife kumaş üzerine altın rengi klaptan kullanılarak kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. Klaptan, altın veya gümüş alaşımlı tellerin, ipek ya da pamuk ipliği üzerine sarılmasıyla elde edilen bir çeşit metal iplik türüdür. Osmanlı döneminde saray için yapılan işleme ve dokumalarda som altın ve gümüşten çekilen teller kullanılmıştır (Görünür ve Ögel, 2006: 63). Işleme aralarında desen özelliğine göre kordon tutturma tekniğiyle aynı zamanda farklı renkte kumaşlar kullanılarak applike uygulanmıştır. Cepkenin n parçaları üzerine karşıllık olarak simetrik şekilde yerleştirilen üçgen formundaki motifler, giysinin etek uçlarından yakaya doğru yükselen bir düzenle işlenmiştir. Bu bölümde bitkisel kaynaklı iek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motiflerinin arasında daire, üçgen ve helezoni çizgiler yer almaktadır. Benzer motiflerin cepkenin kol uçlarına da işlendiği görülmektedir. Cepkenin kenar temizliği ise balıksırtı şeklinde hazırlanmış kaytanla yapılmıştır. Kaytanın n kenarlara birbirine paralel iki sıra olarak S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol kenarı ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir.

4.Cepken örneği

(a)

(b)

Fotoğraf 5: Cepken yelek (Subaşı İlkokulu Erdemir Fidan Göç Müzesi)

(a) Cepken yeleğin önden görünüşü.

(b) Cepken yeleğin ön etek ucundan detay.

Kullanılan gereçler: Zeminde kadife kumaş, işlemede klaptan, kenar temizlemede klaptandan örülmüş kaytan

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma, applike

Kullanılan renkler: Zeminde mor, işlemede altın rengi, kırmızı ve yağ yeşili, kenar temizlemede altın rengi

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: Hakim yakalı cepken yelek kadife kumaş üzerine gümüş rengi klaptan kullanılarak kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. İşleme aralarında desen özelliğine göre kordon tutturma tekniğiyle aynı zamanda farklı renkte kumaşlar kullanılarak applike uygulanmıştır. Cepkenin ön parçaları üzerine karşılıklı olarak simetrik şekilde yerleştirilen üçgen formundaki motifler, giysinin etek uçlarından yakaya doğru yükselen bir düzende işlenmiştir. Bu bölümde bitkisel kaynaklı çiçek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motiflerinin arasında daire, üçgen ve helezoni çizgiler yer almaktadır. Cepkenin kenar temizliği ise balıksırtı şeklinde hazırlanmış kaytanla yapılmıştır. Kaytanın ön kenarlara birbirine paralel iki sıra olarak S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol kenarı ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir.

5. Cepken örneği

(a)

(b)

Fotoğraf 6: Cepken yelek (K. K.-1)
 (a) Cepken yeleğin önden görünüşü.
 (b) Cepken yeleğin arkadan görünüşü.

Kullanılan gereçler: Zeminde çuha kumaş, işlemede pamuklu iplik,

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma,

Kullanılan renkler: Zeminde, işlemede ve kenar temizlemede siyah

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: Düz yakalı cepken yelek çuha kumaş üzerine pamuklu iplik kullanılarak kordon tutturma tekniği ile işlenmiştir. Cepkenin ön etek ucunun köşelerine karşılıklı olarak simetrik şekilde yerleştirilmiş üçgen formundaki motifler, giysinin omuz motifleriyle bağlantılı olarak işlenmiştir. Bu bölümde bitkisel kaynaklı kıvrımlı dal motiflerinin aralarında ve etrafında daire ve helezoni çizgiler yer almaktadır. Monokrom tarzda renklendirilen cepkenin işlemede farklı kalınlıklarda kordon kullanılarak motiflere boyut kazandırılmıştır. Benzer motiflerin eşkenar dörtgen formunda cepkenin yanlarına da işlendiği görülmüştür. Cepkenin kenar temizliği ise balıksırtı şeklinde hazırlanmış kaytanla yapılmıştır. Kaytan, cepkenin yaka, ön kenarlar, kol oyuntusu ve etek uçlarına birbirine paralel olarak yedi sıra olarak tutturulduğu tespit edilmiştir. Cepken zemin kumaşı yıpranmış durumdadır.

6.Cepken örneği

(a)

(b)

Fotoğraf 7: Cepken yelek (K. K.-1)
 (a) Cepken yeleğin önden görünüşü.
 (b) Cepken yeleğin arkadan görünüşü.

Kullanılan gereçler: Zeminde saten kumaş, işlemede klaptan, süslemede sutaşı harç, metal pul, örme düğme ve kum boncuk

Kullanılan teknikler: Kordon tutturma, rokoko, basit nakış iğneleri

Kullanılan renkler: Zeminde açık mavi, işlemede gümüş rengi, süslemede altın ve gümüş rengi

Bezeme konusu: Bitkisel ve geometrik

Kompozisyonu: V yakalı cepken yelek saten kumaş üzerine gümüş rengi klaptan kullanılarak işlenmiştir. Cepkenin ön etek ucunun köşelerinde karşılıklı olarak simetrik şekilde rokoko ve kordon tutturma tekniği ile oluşturulmuş büyük tek bir çiçek motifi yer almaktadır. Bu motifin üzerine omuza doğru yükselecek şekilde sırasıyla küçük bir tomurcuk motifi ve selvi motifleri işlenmiştir. Cepkenin arkasına da benzer tek büyük çiçek motifinin çapraz olarak işlendiği ve bu motiflerin arasına ise verev olarak üç adet tomurcuk motifinin yerleştirildiği görölmektedir. İşleme aralarında helezoni çizgiler şeklinde kordon tutturma tekniği ile yapılmış motifler yer almaktadır. Ayrıca cepkenin arka yaka ve arka etek ucunda basit nakış iğne teknikleriyle oluşturulmuş zig zag formlu süslemeler mevcuttur. Tüm yüzeyi işlemelerle bezenmiş olan cepkenin ön parçalarının dışına iki sıra, arka parçasına ise üç sıra olmak üzere basit nakış iğne teknikleriyle düz çizgi işlenmiştir. Oluşturulan bu düz çizgilerin iç kısmına ayrıca bir sıra altın rengi sutaşı harç tutturulmuştur. Cepkenin yakası, ön kenarları, kol oyuntusu ve etek uçları birbirine paralel olarak iki sıra halinde tutturulmuş sutaşı harçla süslenmiştir. Sutaşı harçların iç kısmına bir sıra pul tutturulduktan sonra bu süslemelere bordür havası verilmiştir. Cepkenin önünde klaptanla örölmüş ve üzeri kum boncuklarla süslenmiş, damla formlu beş adet örme düğme yer almaktadır.

Osmanlı döneminde gerek saray kesiminde gerekse sarayı örnek alan halk kesimine ait giysilerde kullanılan düğmeler, işlevselliğinin yanı sıra süsleyici bir unsur olarak sıklıkla görülmektedir. Sabia Tansuğ (1991: 296-298) Anadolu'da yaptığı araştırmalarda, bazen altın ya da gümüşten yapılmış üzeri değerli taşlarla bezeli her biri takı niteliğindeki düğmelere, bazen de sırma ya da ipek örgülü düğmelere kadın ve erkek giysilerinde rastladığını belirtmektedir. Can (2020: 1533) araştırmasında, Osmanlı dönemi giysilerinde kullanılan örme düğmelerin yuvarlak (top), damla, oval, prizma gibi çeşitli formlarının bulunduğunu ve bu düğmelerin kağıttan hazırlanan özel bir alt dolgu üzerine iğne kullanılarak, özel bir teknikle örülerek oluşturulduğunu aktarmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma kapsamında kordon tutturma tekniği ile işlenmiş özgün niteliklere sahip altı adet cepken süsleme özellikleri bakımından incelenmiştir. İncelenen cepkenlerin zemininde kadife, çuha ve saten kumaş kullanıldığı belirlenmiştir. Cepkenlerde zemin rengi olarak kırmızı, bordo, mor, siyah ve açık mavi renkleri tercih edilmiştir. Kordon tutturma iğnesi ile işlenmiş olan cepkenlerin birisi hariç tamamında işleme ipliği olarak iki kattan bükülmüş, altın veya gümüş rengi, seyrek sarımlı klaptan kullanıldığı anlaşılmıştır. Siyah renk pamuk ipliği kullanılarak işlenen cepkelerde farklı kalınlıklarda bükülmüş kordon kullanılarak motiflere boyut kazandırılmıştır. Ayrıca bu cepkenin zemin rengi ve kenar temizlemede de siyah renk tercih edilerek monokrom olarak tasarlanmıştır. Cepkenlerde ana işleme tekniği olan kordon tutturma iğnesinin yanı sıra; aplike, rokoko ve basit nakış iğne teknikleri gibi yardımcı iğne teknikleri kullanılmıştır. Aplikenin mor, lacivert, petrol mavisi, yağ yeşili, kırmızı, açık mavi ve bej rengi kumaşlar kullanılarak, kordon tutturma iğnesiyle uygulandığı tespit edilmiştir. Ayrıca cepkenleri süslemek için işleme aralarında sutaşı harç, metal pul gibi gereçlerin kullanıldığı görülmüştür. İncelenen bir cepken yeleğin önünde klaptanla örülmüş örme düğmelerle süslendiği ve üzerinde kum boncuk kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen cepkenlerin tamamında bitkisel ve geometrik kaynaklı bezemeler kullanılmıştır. Bitkisel motifler arasında stilize edilmiş çeşitli çiçek, yaprak, kıvrımlı dal ve şal deseni motifleri bulunmaktadır. Daire, üçgen ve helezoni, düz veya zig zag çizgi gibi geometrik motiflerin ise bitkisel kaynaklı motiflerle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. İşlemelerin yoğun olarak cepkenlerin ön parçaları üzerine, karşılıklı simetrik olarak yerleştirildiği anlaşılmıştır. Benzer motiflerin kompozisyona göre cepkenin kol, yan veya arkasına da işlendiği gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen cepkenlerin tamamı astarlanmıştır. İncelenen bir cepken hariç tamamının kenar temizliği balıksırtı şeklinde hazırlanmış, altın veya gümüş rengi klaptanla örülmüş kaytanla yapılmıştır. Kaytanların yoğun olarak cepkenlerin ön kenarları üzerine S kıvrımlı hatlarla, yaka, kol oyuntusu ve etek uçlarına ise düz bir sıra şeklinde tutturulduğu tespit edilmiştir. Siyah renk pamuk ipliği ile hazırlanmış kaytanla kenar temizliği yapılan cepkelerde ise kaytanın yan yana paralel sıralarla tutturulduğu gözlenmiştir.

ÖNERİLER

Maddi kültür ürünlerinin ve Türk kültür tarihine ilişkin mirasın belgelenmesini amaçlayan bu çalışmada özgün niteliklere sahip kordon tutturma tekniği ile işlenmiş cepkenlerin süsleme özellikleri incelenerek belgelenmiştir.

Çalışmanın Türk işleme sanatı ve geleneksel giysilerinin belgelenecek korunması ve ilgili alanlarda yapılacak yeni araştırmalara kaynak oluşturması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Geçmişte erkek ve kadın giyim kuşamının önemli bir gereksinimi, genç kızların çeyizlerinin vazgeçilmez parçası olan cepkenlerin genç nesile tanıtılması adına günümüz sanat ve moda gereksinimlerine göre yeni tasarımlarda yaşatılması gerekmektedir. Bu amaçla Türk işleme sanatının kaybolmaya yüz tutmuş özgün tekniklerinin unutulmaması için üniversiteler ile tekstil sektörü arasında yürütülecek ortak projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu projeler sayesinde geleneksel Türk motiflerinin çağdaş sanat anlayışı ile yeniden yorumlanması ve kültür tarihimizin yaşatılması için maddi kültür ürünlerini gün ışığına çıkaracak büyük ölçekli araştırmalar gerçekleştirilebilir. Bu araştırmalarda yeni teknolojiler kullanılarak desen kataloglarının hazırlanması da bundan sonraki hedeflerden birisi olmalıdır.

KAYNAKÇA

Aslanapa, O. (1984). *Türk Sanatı I-II*. İstanbul: Kervan Yayınları.

Barışta, H. Ö. (1993). İstanbul Harbiye Askeri Müzesi'ndeki Türk İşlemeleri Üzerine. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, S.335, s.71-83.

Barışta, Ö. H. (1995a). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*. (2. Baskı). Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Yayın No:1. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi.

Barışta, Ö. H. (1995b). *Dolmabahçe Sarayı'nda Türk İşleme Sanatından Örnekler*. Ankara: TBMM Basımevi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No: 15.

Barışta, Ö. H. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*. (1. Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2342. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Can, M. (2020). Süsleyici Bir Gereç Olarak Düğme ve Osmanlı Döneminde Kullanılan Örme Düğmeler Üzerine Bir İnceleme. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 13 (32), 1526-1533.

Görünür, L. - Ögel, S. (2006). Osmanlı kaftanları ile entarilerinin farkları ve kullanılışları, *itüdergisi/b*, 3(1), 59-68.

Küçükosmanoğlu, Ş. (1992). *Konya Müzelerinde ve Evlerinde Bulunan Cepkenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.

Koç, F. ve Koca, E. (2016). Türk Halk Giyiminde Kullanılan Süslemelere Tipolojik Bir Yaklaşım. *İdil Dergisi*, 19 (5), 237-262. 22 Mart 2018 tarihinde <http://www.idildergisi.com/> veritabanından alınmıştır.

Koçu, E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Sümerbank Yayınları.

Köklü, H. (2002). *El İşlemeleri*. İstanbul: Turan Ofset. YA-PA Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

Oyman N. R. (2008). Burdur Müzesindeki Yöresel Kadın Giysileri, Süsleme ve İşlemeleri. Ankara, 38. ICANAS - Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı. 1 (1), 989-1010. 22 Mart 2018 tarihinde <http://www.academia.edu/> veritabanından alınmıştır.

Soysaldı, A. (2008). Eski Erzurum Evlerinde Sergilenen Yöreye Ait Etnoğrafik Eserler Koleksiyonu. Ankara, 38. ICANAS - Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı. 1 (1), 1233-1252. 22 Mart 2018 tarihinde <http://www.academia.edu/> veritabanından alınmıştır.

Tansuğ, S. (1991). Karacaoğlan ve Türk giyiminde düğmeler. II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, Çukurova Üniversitesi bildirileri, Adana.

Türkoğlu, S. (1994). Anadolu Folklorunda Kadın Giysilerimiz. *Türkiye'miz Kültür ve Sanat Dergisi*, 24 (73).

Türkoğlu, S. (2002). *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam*. İstanbul.

Vaghefi, A. (1998). Tekstil Sanatında Şal Motifi. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi). Marmara Üniversitesi.

Yetim, F. (2017). Beypazarı Yöresi Geleneksel Kadın Giyiminde İşlemeli Çevre Hırka Örnekleri. *İdil Dergisi*, 29 (6), 401-422. 14 Mart 2018 tarihinde <http://www.idildergisi.com/> veritabanından alınmıştır.

Kaynak Kişiler

K.K. 1 – Ümran Ceyhan, Gölcük HEM Müdür Yard., Kocaeli.

MACARİSTAN TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI/TÜRK İMAJI

Prof. Dr. Hamza Keleş

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye, hkeles@gazi.edu.tr

Hülya Sadık Yılmaz

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora öğrencisi, Ankara, Türkiye, hulya2129@hotmail.com

ÖZET

Ders kitapları özellikle gelişim dönemindeki ve sürecindeki öğrencilerin kişiliklerinin şekillenmesinde önemli araçlardan biridir. Tarih ders kitapları bilhassa tarihsel olarak etkileşim içinde olmuş ülkelerin/halkların birbirlerine yönelik yaklaşımlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Gerçekten Macarların İslamiyet’le tanışıklıkları ve Türkler ile Macarların tarihsel olarak etkileşimleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu araştırmanın amacı Macaristan tarih dersi kitaplarında Türk tarihine nasıl yer verildiği ve bunun dönemsel olarak değişimini anlamaktır. Bu amaçla Macaristan ortaöğretim kurumlarının 9., 10., 11. ve 12 sınıf tarih ders kitapları incelenmiştir. Araştırma modeli olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada incelenen 9.sınıf tarih ders kitaplarında 6. Ünite’nin 98 ve 107 sayfalarında Osmanlı İmparatorluğu’ndan bahsedilmektedir. Üniteye Osmanlı İmparatorluğu’nun güçlü olmasının nedenlerinin altı çizilmekte ve merkez teşkilatı ile ordu yapısının nasıl oluştuğu haritalardan yola çıkarak ve bilgiyi yapılandırarak etkinliklerle verilmekte; Ünitinin 97-115 sayfaları arasında Osmanlı İmparatorluğu 5 defa; Türk ifadesi ise 31 defa geçmektedir. 10. sınıf tarih ders kitabında ise bir üniteye (II.Ünite) “Macaristan’da Türk İşgalinin Çağı” başlığı altında geniş olarak Türk tarihi anlatılmakta; Osmanlı yenilgisine yol açan tarihsel olaylara yer verilmektedir. Üniteye birinci el kaynaklardan alıntılar yapılırken Türk tarihçilerin görüşlerine yer verilmesi dikkat çekici bulunmuştur. 11. sınıf tarih ders kitaplarında Birinci Dünya Savaşı ile ilgili bölümde Osmanlı İmparatorluğu’na yıkılış süreci anlatılmakta ve Türk Ulus Devleti ifadesiyle yeni kurulan devlete vurgu yapılarak Mustafa Kemal’den (Türklerin atası) bahsedilmektedir. Aynı zamanda Osmanlının etnik yapısına vurgu yapılarak özellikle Ermeniler ve Yunanlar açısından bir değerlendirmeye yer verilmektedir. 12. Sınıf tarih ders kitaplarında ise İkinci Dünya Savaşı ve sonrası olaylarında Türkler açısından gelişen tarihsel olaylar ele alınmaktadır. Macar tarih yazımında ve tarih ders kitaplarında Müslümanlara ve Türklere bakışın dönemsel olarak gelişen olaylara bağlı olduğu bilinmekle birlikte 2004 yılında yapılandırmacı eğitim kuramına geçişle birlikte tarih ders kitaplarında tarih öğretiminde içerik ile birlikte geniş bir şekilde düşünme becerilerine yer verilmekte ve nesnel bir yaklaşım sergilenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Macaristan, Osmanlı, tarih ders kitapları, tarih eğitimi

THE IMAGE of OTTOMAN/TURKISH in HUNGARIAN HISTORY TEXTBOOKS

Hülya Sadık Yılmaz

Gazi University, Education science Institution, PhD student, Ankara, Turkey, hulya2129@hotmail.com

Prof.Dr. Hamza Keleş

Gazi University, Education Faculty, Ankara, Turkey, hkeles@gazi.edu.tr

ABSTRACT

Textbooks are one of the vital apparatuses in shaping the personalities of students, especially in the developmental period and process. History textbooks have an important role in shaping the approaches of countries that have interacted historically towards each other and in history education, as well. In fact, the encounters and interactions of Hungarians with Islam and Turks date back to very. The objective of this study is to determine the approaches towards the Turkish history in Hungarian history textbooks and to understand its periodical changes. For this purpose, it was studied at the 9th, 10th, 11th and 12th grade history textbooks of secondary education institutions in Hungary. In the study we used the method of document analysis, one of the qualitative research methods as a research model. The Ottoman Empire is mentioned on pages 98 and 107 of Unit 6 in the 9th grade history textbooks examined in the research. In the unit, the reasons for the strength of the Ottoman Empire are underlined, and how the central organization and the army structure was formed is given based on the maps and activities that will structure the information; Between pages 97-115 of the unit, the Ottoman Empire is mentioned 5 times; The Turkish expression is used 31 times. In the 10th grade history textbook, in one unit (unit II) Turkish history is explained in detail under the title of "Age of Turkish Occupation in Hungary"; The historical events that led to the Ottoman defeat are included. While quoting from primary sources in the unit, it was found remarkable to include the views of Turkish historians. In the 11th grade history textbooks, the collapse of the Ottoman Empire is explained in the chapter on the First World War, and Mustafa Kemal (Father) is mentioned by emphasizing the newly established state with the expression Turkish Nation State. At the same time, an evaluation is given especially in terms of Armenians and Greeks, emphasizing the ethnic structure of the Ottoman Empire. In the 12th grade history textbooks, the historical events that developed in terms of Turks during the Second World War and its aftermath are discussed. Although it is known that the view of Turks and Muslims in Hungarian historiography and history textbooks depends on the events that develop periodically, with the transition to the constructivist educational theory in 2004, history textbooks include the content and thinking skills in a broad way, and an objective approach has been tried to be exhibit.

Keywords: Hungary, history textbooks, history education, Ottoman

GİRİŞ

Ders kitapları öğrencilerin gelişim döneminde oldukları süreçlerde kişiliklerinin oluşmasında en önemli araçlardan biridir. Özellikle tarih ders kitapları geçmişte etkileşim içinde bulunulan/bulunulmayan ve coğrafik olarak uzak/yakın ülkelerin/halkların birbirlerine yönelik yaklaşımlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar (Köstüklü, 2018). Araştırmalar açıkça göstermektedir ki dünyada tarih eğitimi dönemsel olarak değişen siyasi akımlardan etkilenmekte ve biçimlenmektedir. Örneğin Orta çağda hakim düşünce din olduğu için tarih eğitiminde dinin etkisi belirleyici olmuştur. Modern çağda ulusçuluk; küreselleşmenin getirdiği yenilikle de çok kültürlülük/postmodernist yaklaşımı öne çıkmıştır (Şimşek, 2007: 10). Türkiye’de de tarih eğitiminin temelde ulusalcı bir yaklaşımdan beslediğini belirten Şıvgın, bilimsel bir tarih anlayışı siyasal erkin bilime bakış açısıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir (Şıvgın, 2009, 45). Tarih eğitiminin öğrencilerin kendi yaşamlarını inşa etmeleri konusunda araçsal bir öneme sahip olduğunu ifade eden Yıldırım bu alanın çoğu zaman siyasal iktidarlar tarafından kullanıldığını belirtir (Yıldırım, 2007, s:1)

Dolayısıyla tarih ders kitaplarında başka ülkelerin tarihlerine yönelik olumlu/olumsuz kalıp yargılar toplumların birbirlerine yönelik algıları açısından oldukça önemlidir. Tarih ders kitapları bu yönüyle çok belirleyici olduğu için buna yönelik çalışmalar uluslararası düzeyde ele alınmış ve dikkat çekilmiştir. Tarih ders kitaplarında uluslararası bir anlayışı geliştirmenin ne denli önemli olduğunu göstermesinin en açık kanıtı buna yönelik girişimlerin Birinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra Milletler Cemiyeti tarafından başlatılması olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra UNESCO ve Avrupa Konseyi böyle bir sorumluluk üstlenmiştir. Konuyla ilgili önemli gelişmelerden biri 1951 yılında tarihçi ve eğitimci *Georg Eckert* tarafından Almanya’da “Ders Kitaplarının Gelişimi için Uluslararası Enstitü” adıyla bir enstitü kurulmuştur. Takip eden yıllarda birçok Avrupa ülkesi, bu amaca hizmet edecek şekilde, ders kitaplarının yenilenmesi ve iyileştirilmesi için ortak komisyonlar kurarak çalışmışlardır. Ders kitaplarındaki bu yenilenme ihtiyacının temelini ülkelerin dönemsel olarak değişen düzeylerde tarih ders kitaplarında yer alan nefrete yol açacak küçük düşürücü ifadelerin ellenmesi ve çıkarılması olmuştur. Batı Avrupa’dan başlayarak birçok Avrupa ülkesinde bu yöndeki çalışmaların devam ettirildiği ve bu çalışmaların ortak komisyonlar düzeyinde yürütüldüğü anlaşılmaktadır (Çelik, 2020: 570). Buna karşılık dünden bugüne ülkelerin tarih ders kitaplarında bu yönde önemli iyileştirmelere gidilmesine rağmen hemen hemen her zaman bir ötekinin/başkanın yer aldığı görülmektedir (Şimşek, 2016). Öteki algısı ve bakış açısı her zaman kötü olmasa da ülkelerin coğrafik olarak uzak/yakın olmaları ve tarihsel bir etkileşim için olup olmadıklarına göre değişiklik göstermektedir (Şimşek ve Cou, 2019).

Türklerle Macarların tarihi etkileşimleri çok eskiye dayanır. Her iki halkın köken olarak Asyalı oldukları ve dönem itibariyle çok geriye giden kavim etkileşimine dayanan süreçlerde bir etkileşim içinde olduğu görüşü genel bir kabul olarak ortaya konulabilir. Orta Asya’da başlayan bu etkileşim, tarihsel derinliği olan kültürel bir etkileşimdir. Bu derin tarihsel etkileşim bir “Türk Macar akrabalığı” görüşünü doğurmuştur ve hatta batılı kaynaklarda Macarların Avrupalı Hunlardan köken aldığı görüşüne kadar götürülmüştür (Baştav, 2001:59; Güler, 2018:2). Bütün bunlarla birlikte Macarların kökeni ve Avrupa’ya nasıl geldikleri konusu hala açıklığa kavuşturulamadığı gibi bu, Macar bilim adamları arasında da ciddi kutuplaşmalara yol açmıştır. Kendi yerel kaynaklarından yoksun olmaları ve bunun için çoğunlukla yabancı kaynaklardan yararlanılması bu yöndeki kutuplaşmaların önemli

sebeplerinden biri olmuştur. Zira Moğol akınlarında Macarların yerel kaynaklarının ve el yazmalarının çoğunluğu yakılmış ve yok edilmiştir. Ancak, Macar bilim adamlarının 19.yüzyıldaki dil bilimsel çalışmaları Macar tarihi konusunda önemli bilgilere ulaşmalarını sağlamıştır. Buna göre Macarların tarihi, Türklerde olduğu gibi, Orta Asya’da başlamıştır. Macarlar tarih sahnesine çıktıkları V. yüzyıldan bugün yerleştikleri topraklara IX. Yüzyılda (896) gelip yerleşmişlerdir. V. ve IX. Yüzyılları arasında ise On-ogur birliği içinde Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlarda hayatlarını sürdürdükleri bildirilmektedir (Doğan, 2007: 3). Günümüzde hala varlıklarını sürdüren Estler, Ostyaklar ve Vogullar ile dilsel akrabalıkları olan Macarların MÖ 1000 yıllarında Ugor birliğinin bozulmasıyla tarihlerinin başladığı belirtilmektedir. Hun akınlarıyla birlikte MS 4.yüzyılda Volga nehrinin orta bölgelerine göç etikleri görülmektedir. Türklerle etkileşimleri bu tarihten itibaren başlamış, Onogur-Bulgar kavimleriyle etkileşimleri olmuş ve atlı-göçebe yaşam biçimini benimsemişlerdir. Macar adının da *Onogur* kavimi adından köken aldığı ifade edilmektedir. Macarların Türklerle etkileşimlerinde önemli rol oynayan bir değer tarihsel olay ise VII. Yüzyılda yine bir Türk kavmi olan Hazarların hakimiyetinde yer almalarıdır. Türk Macar ilişkilerinin ikinci alt dönemini ise Macaristan’a yerleşen Peçenekler ve Kumanlar dönemidir. Türk Macar ilişkilerinin üçüncü alt dönemini ise 1526’dan 1686’ya kadar devam eden Osmanlı dönemidir (Doğan, 2007).

Türk Macar ilişkilerine yönelik araştırmalar iki halk arasında derin tarihsel ve kültürel bağların oluştuğunu açıkça göstermektedir. İki halk arasındaki bu tarihsel etkileşimin ülkelerin tarih yazımına ve tarih ders kitaplarına nasıl yansıtıldığı önemlidir. Gerçekten ülkelerin tarih yazımı ve buna dayanarak hazırlanan tarih ders kitapları ülkelerin birbirlerine yönelik algılarının belirlenmesinde en önemli araçlardan biridir.

Bu araştırmanın amacı güncel Macaristan tarih dersi kitaplarında Osmanlı/Türk imajına nasıl yer verildiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla Macaristan ortaöğretim kurumlarının 9., 10., 11. ve 12 sınıf tarih ders kitapları incelenmiş ve tarih eğitimi özelinde öteki algısının nasıl oluşturulduğu ve tarihin kötüye kullanılması noktasında analiz edilmiştir.

Macaristan Eğitim Sistemi

Macaristan eğitim sistemi merkezi, bölgesel ve yerel olmak üzere üç düzeyde planlanmıştır. Ancak 2013 yılında devlet, anaokulları hariç, eğitim kurumlarının sorumluluğunu devralmıştır (EURYDICE, 2020). Ulusal düzeyde eğitimin sorumluluğu Eğitim ve Kültür Bakanlığının sorumluluğundadır. Bakanlık, bakana bağlı sekreter ve atanan sekreter yardımcılar yoluyla gerçekleştirilir. Daimî sekreter bakanın yardımcısı olarak görev yapmakta ve “Yasal konular, iç denetim birimleri, personel ve ulusal/azınlık eğitimi” ile ilgili işlerden sorumludur. Sekreter yardımcıları ise “Uluslararası ilişkiler, halk eğitimi, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim” gibi teknik işlerin yönetiminden sorumludurlar (EURYDICE, 2021). Macaristan’da yükseköğretim öncesi eğitim 5-18 yaş grubu arasında zorunludur. Okul öncesi eğitim 3-6 yaş grubunu kapsamakta, beş yaş dışında, isteğe bağlıdır (EURYDICE,2021). Bu eğitimin amacı; çocukların zihinsel, duygusal, sosyal vb. açılardan gelişimlerinin desteklenmesidir. Temel eğitim, 6–14 yaş grubunu kapsar. Bu eğitimin amacı, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre gelişimlerine yardımcı olmaktır (EURYDICE, 2021). Temel eğitim ve 2. kademe ortaöğretim okulları müdür tarafından yönetilir. Müdür, kurumun işleyişinden ve iyi bir şekilde yönetilmesinden sorumludur. Okul müdürlüğü atamalarında, “Öğretmenlik mesleği sınavında başarılı olma, en az beş yıllık öğretmenlik deneyimine sahip olma,

kadro lu ya da sözleşmeli devlet memuru olma” gibi ölçütler temel alınır. Müdürler, görevlerini yardımcılarıyla iş birliği içerisinde gerçekleştirirler. Okullarda mali işlerden sorumlu bir müdür yardımcısı vardır. Diğer görevler, Yönetim Kurulu tarafından yürütülür. Okul müdürü, öğretmenler tarafından kabul edilen Kalite Yönetimi Programını hazırlar (EURYDICE, 2020).

Macaristan’da tarih öğretimi periyodik olarak değişen eğitim sistemiyle ilişkilidir. Tarih dersi önemli derslerden biri olduğu için eğitim sistemindeki reformlardan doğrudan etkilenmiştir. 1989 yılından önce Macar eğitim sisteminde Rus etkisi ve ideoloji merkezli yaklaşım benimsenmiştir. 1989-1990 yıllarında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte eğitim sistemlerinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Ancak geçmişten günümüze Macar eğitim sisteminin ana çerçevesi 8+4 sistemi üzerinden kurulmuştur. Günümüzde Macar eğitim sisteminde tarih dersi temel eğitimin 5-8. sınıf kademelerinde ve ortaöğretimde 9-12.sınıf kademelerinde tarih dersine yer verilmektedir. Başka bir ifadeyle Macar eğitim sisteminde okul tipine bakılmaksızın her çocuk 5. sınıftan 12.sınıfa kadar Macar ve dünya tarihinin çeşitli periyotlarını alır. Temel eğitimde tarih öğretimi kronoloji ve terminoloji üzerinde anlatılırken ortaöğretimde öğrencilerin beceri ve kabiliyetlerini geliştirmeye yönelik bir yaklaşım benimsenmektedir. Temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde ele alınan tarihi konuları tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Temel ve ortaöğretim düzeyinde tarih öğretimi ve konuları

Temel ve Ortaöğretim düzeyinde tarih öğretimi	Tarih konuları
5-9. sınıf	Tarih öncesi dönemler (Antik Ortadoğu, Antik Yunan ve Roma gibi); Erken Orta çağ (5-10.yüzyıllar).
6-10.sınıf	Orta çağ ve Erken Modern Çağ (11-17.yüzyıllar).
7-11. Sınıf	Modern çağ (18-19. yüzyıllar)
8-12.sınıf	Modern çağ (20-21.yüzyıllar)

YÖNTEM

Bu araştırmanın örneklemini Macaristan’da Millî Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumlarında okutulan 9., 10., 11. ve 12. sınıf tarih ders kitapları oluşturmuştur. Tarih ders kitapları şunlardır;

Borhegyi Péter, Száray Miklós, Pappné Gellényi Judit-ortaöğretim 9. Sınıf (Budapeşte, 2021)

Száray Miklós (tananyagfejlesztő) -ortaöğretim 10. Sınıf (Budapeşte, 2021)

Borhegyi Péter, Paksa Rudolf, Boronkai Szabolcs-ortaöğretim 11. Sınıf (Budapeşte, 2012)

Borhegyi Péter, Bódy Zsombor, Kojanitz László, Szász Péter (Budapeşte, 2012)

Macaristan Eğitim İşleri Ders Kitapları web sayfasından alınmıştır. Aynı zamanda konuyla ilgili alan yazından faydalanılmıştır (<https://www.tankonyvkatologus.hu>). Araştırma modeli olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinden yararlanılmıştır. Bu analiz yöntemi yazılı ve görsel belgelerin içeriğini sistematik olarak analiz etmeye dayanan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi, doküman analizi de elde edilen yazılı/görsel belgelere dayanarak bir anlayış oluşturmak, incelemek ve yorumlamaktır (Corbin ve Strauss, 2008). Araştırmacı müdahalesinin olmadığı bu araştırma yöntemi kitap, gazeteler, sanat eserleri, notlar, reklamlar ve sair doküman çeşitlerini oluşturmaktadır (Labuschagne, 2003).

Mevcut araştırmada incelenen tarih ders kitaplarında Türk/Osmanlı tarihiyle ilgili metinler ve görseller belirlenmiş ve Türkçe 'ye çevrilmiştir. Çalışmada, ilgili ders kitaplarından bazı doğrudan alıntılar yapılarak yorumlara gidilmiştir. Yapılan doğrudan alıntılarda, ilgili kitap ismi ve alıntının yapıldığı sayfa numarası parantez içinde verilmiştir.

Bulgular

9.sınıf

Macaristan 9.sınıf tarih ders kitabına ilişkin üniteler ana başlıklarıyla birlikte verilmektedir. Macaristan ortaöğretim 9.sınıf tarih ders kitabının VII. Ünitesi'nde "Orta çağ Macar Krallığı'nın en parlak dönemi" adlı başlıkta 98, 99 ve 107.sayfalarından Osmanlı imparatorluğundan bahsedilmektedir.

Tablo 2. Macaristan 9.sınıf tarih ders kitabı ve ünite başlıkları

Ünite	Adı
I	Antik çağda uygarlık ve devlet örgütlenmesi
II	Antik çağda dinler
III	Ülkeleri Fethetmek
IV	Orta çağ Avrupası
V	Macar halkının kökeni ve Árpádian (ilk Macar Hanedanlığı) çağı

Ünitede 5 defa Osmanlı İmparatorluğu, 97-115 sayfaları arasında ise 37 kez Türk ismi geçmektedir. Biri harita olmak üzere iki görsel kullanılmıştır. Kitabın 97. sayfasında verilen haritada Bizans, Osmanlı ve Selçuklu imparatorluğunun 14. yüzyıldaki sınırları verilmekte ve haritanın hemen altında öğrenciler bazı destekleyici sorularla yeniden haritaya yönlendirilmektedir. Osmanlılarla ilgi sorular şunlar olmuştur: *Osmanlıların ilerlemelerini erteleyen yenilgi ne zaman, nerede ve kimin tarafından gerçekteştirildi? Osmanlıların Balkanlara akın etmesini hangi iki ülke engelledi?*

Ayrıca bir görsel yardımıyla Osmanlı askeri idari teşkilatı verilmiş ve boşluk doldurma türünde sorularla öğrencinin bilgiyi yapılandırması sağlanmıştır. Boşluk doldurma sorularından önce "*Osmanlı imparatorluğunun gücü askeri ve idari teşkilat yapısına dayanmaktadır*" ifadesine yer verilmiştir. Böylece verilen görselle Osmanlıların gücü, askeri ve idari teşkilatı ile ilişkilendirilmiş ve değerlendirilmiştir. Verilen görselde en dikkat çekici olanı Osmanlı padişahının (zsultan) despotik güç olarak ifade edilmesi olmuştur. Görselde ve destekleyici sorularda aynı zamanda Osmanlı topraklarının tek hakiminin padişah olduğuna vurgu yapılmış ve tımar sistemi ele alınmıştır.

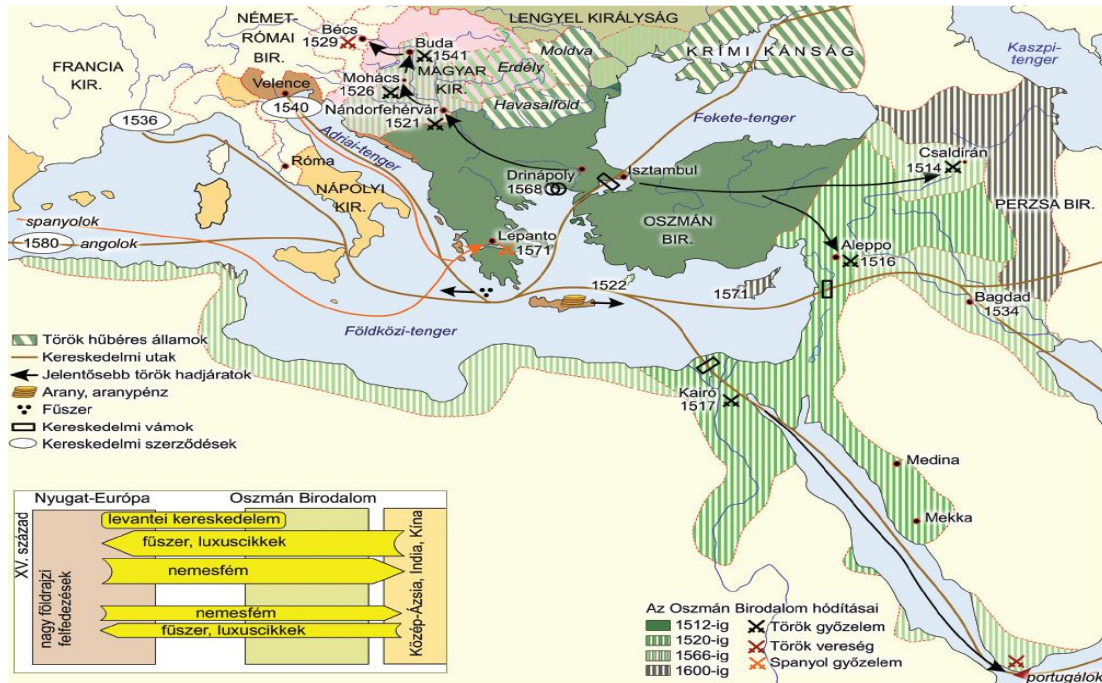
10.sınıf

Macaristan 10.sınıf tarih ders kitabına ilişkin üniteler ana başlıklarıyla birlikte Tablo 2’de verilmektedir. Osmanlı imparatorluğuna ve tarihine en fazla yer verildiği ders kitabıdır.

Tablo 3. Macaristan 10.sınıf tarih ders kitabı ve ünite başlıkları

Ünite	Adı
I	Erken Yeniçağ
II	Macaristan’da Türk Karı Çağı
III	Aydınlanma Çağı
IV	Reform
V	Devrim ve Bağımsızlık Mücadelesi

Macaristan 10. Sınıf ders kitabında II. Ünite’nin 40-59. sayfaları arasında “Macaristan’da Kış Çağı” başlığı altında Osmanlı imparatorluğunun hem Doğuda hem de Balkanlarda ilerlemesine yer verilmiştir.

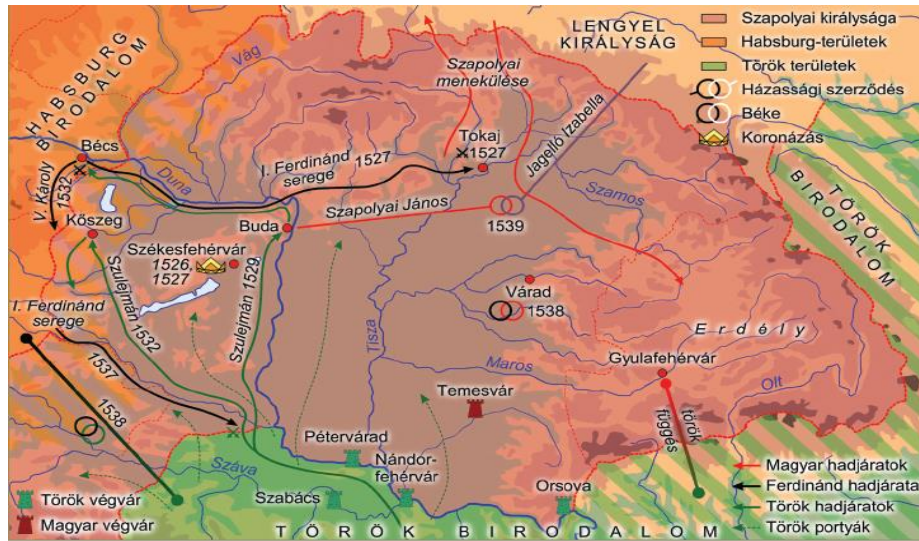

Şekil 1. Osmanlıların Doğu ve Balkanlara doğru ilerleyişi

Ünitenin alt başlıkları ise “Ülkenin üç parçaya bölünmesi”, iki Macar devleti” ve “Türklerin kovulması ve Türk çağının dengesi” olarak adlandırılmıştır. Üniteye 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun giderek genişleyen sınırları ile bunun ekonomik gücüne yansımaları gösteren bir haritaya yer verilmiştir. “Osmanlı İmparatorluğu XVI. 20. yüzyılın başlarında Mezopotamya, Suriye ve Mısır’ın fethi ile topraklarını ikiye katladı. Fetihler imparatorluğun gücünü artırdı” ifadesiyle Osmanlıların I. Selim döneminde Doğu seferleri anlatılmıştır. Buna karşılık “Selim’in halefi I. Süleyman fetihlerini doğu ve güneyde değil, Avrupa’ya doğru sürdürmek istiyordu. Osmanlı ordusu bu nedenle Macaristan’a döndü” ifadesine yer verilmiştir. Dönem itibarıyla Macaristan yönetim yapısının ve taht kavgalarının ele alındığı bölümlerde ülkenin siyasi ve ekonomik olarak bir çıkmazda olduğunun altı çizilmiş ve bunun Osmanlılara büyük bir avantaj sağladığı değerlendirilmiştir. Macar kraliyet gücünün iyice zayıfladığı dönemde Osmanlılar Mohaç Savaşı’nda Macarları yendiği dile getirilmiştir. Savaşın Macar Devletinin iç dinamikleri üzerinden anlatılması ve eleştirel bir yaklaşımın benimsenmesi önemli görülmüştür. Savaşın

sonunda ağır yenilgi alan Macarların bir buçuk yüzyıl sürece Osmanlı hâkimiyetine vurgu yapılmıştır. Kitabın bu bölümünde Buda'yı fetheden Türklerin bir yıkım yaptıkları dile getirilmiştir. *Yavaş yavaş ilerleyen Türk ordusu Buda'ya ulaştı. Savunmasız şehre ve kaleye giren Türkler kaleyi soydular, şehri yaktılar ve sonra güneye doğru ilerlediler. Kendilerini savunan kitleler ise öldürüldü* ifadesine yer verilmiştir. Kitabın bu bölümünde tarihi kötüye kullanma yöntemlerinden “yadsıma” tekniğine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadelerden bazıları “işgalciler”, “soyguncular” “katledenler”, “yakıp yıkanlar” “zorla dinle değiştirme” hoşgörüsüzlük” gibi tariflere yer verilmiştir. Bu ifadelerden hoşgörüsüz ve acımasız bir Osmanlı/Türk imajı çizildiği görülmektedir. Mohaç Meydan Muhaberesinin anlatıldığı bölümde bir toplu mezar ve bir de Mohaç Meydan Muharebesi mezar anıtı görseline yer verilmiştir.

Mohaç Meydan Muharebesinin yorumlandığı sayfalarda (45-46) Kanuni Sultan Süleyman'ının Buda işgalini neden ertelediği konusunda öğrencilerin bilgiyi yapılandırması açısından ilginç olmuştur. Bu çerçevede Sultanın Macaristan'ın iç dinamiklerinden faydalanmak için uygun zamanı beklediği anlatılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın temsili fotoğrafının verildiği bölümde Buda'nın işgalinin önemli sebeplerinden biri de izlenen Türk politikasının anlaşılmasından kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Şekil 2. Osmanlıların Buda politikası ve Macaristan iç dinamikleri

10.sınıf tarih ders kitabında cami temsili fotoğraflarına yer verilen sayfalarda (60-61), Macar halkının işgal ile birlikte ülkeyi terk ettiği ve bazılarının zorla Müslümanlaştırıldığı dile getirilmiştir. Bu ifadeyle yine Osmanlıların gayrimüslimlere yönelik kötü uygulamalarda bulunduğu ifade edilerek tarihin kötüye kullanma tekniğine başvurulduğu görülmüştür.

11.sınıf

Macaristan 11.sınıf tarih ders kitabına ilişkin üniteler ana başlıklarıyla birlikte Tablo 4’de verilmektedir. Osmanlı imparatorluğuna ve tarihine en fazla yer verildiği ders kitabıdır.

Tablo 4. Macaristan 11. sınıf tarih ders kitabı ve ana başlıkları

Ünite	Adı
I	Ulus Devletler Çağı ve İmparatorluk Politikaları
II	Macaristan’da Uzlaşmaya giden yol ve Dualizm Çağı
III	Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası
IV	İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa ve Dünyanın Geri Kalanı
V	Macaristan İki Dünya Savaşı Arasında
VI	II. Dünya Savaşı

11.sınıf tarih ders kitabı ulus devletler çağı ve inşası ile birlikte başlamakta I. Dünya Savaşı, İki Dünya Savaşı ve sonrası gelişmelere yer verilmiştir. İlgili bölümlerde meydana gelen tarihsel olaylar Macaristan açısından da değerlendirilmiştir. Osmanlıların *Balkanlardan kovulmasını*, *Türk işgalinin sonlandırılması*, *Türk zulmünün ortadan kaldırılması* ifadelerine yer verildiği anlaşılmıştır. Yer yer geçmiş tarihsel olaylarla bağlantı kurarak Hıristiyanlığın kabulü ile Türk zulmüne (a török zsarnokság) karşı “*Macaristan ve Hıristiyanlık için özgürlük*” ifadesi kullanılmıştır (sayfa 49). Aynı sayfada Balkanların *Türk işgalinden* (a török megszállás) kurtulması olarak verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile ilgili bölümde Osmanlı İmparatorluğu’na yıkılış süreci anlatılmakta ve Türk Ulus Devleti ifadesiyle yeni kurulan devlete vurgu yapılarak Mustafa Kemal’den (Türklerin atası) bahsedilmektedir. Aynı zamanda Osmanlının etnik yapısına vurgu yapılarak özellikle Ermeniler ve Yunanlar açısından bir değerlendirmeye yer verilmektedir. Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasından sonra Macaristan ders kitaplarında Osmanlı yerine Türk (török) ismine daha fazla yer verildiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasına ilişkin bilgiler ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Cumhuriyet dönemi Millî Mücadele döneminden övgüyle bahsedilmiştir.

Şekil 3. Mustafa Kemal Atatürk’ün temsili fotoğrafı (Musztafa Kemál pasa a háború után újjászervezte Törökországot, ezért az Atatürk (‘törökök atyja’) nevet adományozták neki)

12.sınıf

Macaristan 12. sınıf tarih ders kitabına ilişkin üniteler ana başlıklarıyla birlikte Tablo 5’de verilmektedir.

Tablo 5. 12. Sınıf tarih ders kitabı ve ünite başlıkları

Ünite	Adı
I	Soğuk savaş dönemi
II	1945 ve 1956 yılları arasında Macaristan
III	Kádár dönemi
IV	1990 Sonrası ve Macaristan
V	Macaristan İki Dünya Savaşı Arasında
VI	Sosyal Bilgi

12.sınıf tarih çalışma kitabı ise soğuk savaş dönemi ve sonrasında meydana gelen tarihsel olaylara yer verilmiştir. “Soğuk Savaş dönemi” “1945 ve 1956 yılları arasında Macaristan” ve “1990 sonrası dünya ve Macaristan” alt başlıkları altında verilmiştir. Kitabın ilgili bölümlerinde Osmanlı Devleti yerine “Türkiye” (Torokorszag – Isztambul ifadesinin kullanıldığı anlaşılmıştır. Marshall yardımlarıyla ilgili sayfada (6) Türkiye’nin aldığı yardım oranı verilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

İncelenen Macaristan tarih ders kitapları içinde 9. ve 10.sınıf tarih ders kitabında Osmanlı ve Türklere önemli yer verilmiş ve dönem itibarıyla meydana gelen tarihsel olarak aktarılmıştır. 11. ve 12. sınıf tarih ders kitaplarında ise Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nden bahsedilmiştir. Kurtuluş savaşı ve ardından yapılan yeniliklerden övgüyle bahsedilmiştir. Türkiye’de özellikle tarih ders kitaplarının incelenmesi yeni bir alan olmakla birlikte alan yazında konuyla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Bununla ilgili yapılan çalışmalarda ve konu edilen ülkelerin Türkiye ile geçmişte var olan ilişkileri bakımından dönemsel Osmanlı/Türk imajına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mevcut araştırmada Macaristan tarih ders kitaplarında genellikle nesnel bir tutum sergilenmesine rağmen satır aralarında halen bir öteki algısının devam ettirildiği anlaşılmaktadır. İncelenen tarih ders kitaplarında Osmanlı idari ve askeri teşkilatından Osmanlı padişahı için *Despot, işgalci, zorla din değiştirme, Katletme, Türk Zulmü, Türklerin Balkanlardan kovulması* gibi ifadeleri yer almıştır. Ancak bu ifadelerin sıklıkla tekrarlanmadığı anlaşılmakta; öğrencilerin çoğunlukla tarihsel olaya odaklanmaları ve bir analize varmaları amaçlanmaktadır. Örneğin *Osmanlıların gücü idari ve askeri teşkilat yapısına dayanmaktadır* ifadesi ve ardından sorulan sorular öğrencilerin tarihsel olayı kavramaları yönünde bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

Mevcut araştırmanın amacı bakımından benzer olan çalışmalarda tarih ders müfredatlarında, içerik ve amaçta önemli değişikliklere ve uluslararası sözleşmelere rağmen, özellikle Balkan Ülkeleri açısından bir öteki algısının halen devam ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin Tüncer (2012) Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajına yönelik yüksek lisans tezi çalışmasında Osmanlı ve Türk imajının Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sonrası olmak üzere iki farklı yaklaşımın benimsendiğini bildirmektedir. Tarih ders kitaplarında Osmanlı yönetim sistemine ve uygulamalarına yönelik olumsuz nitelermelere yer verildiği “işgalci” “terör uygulayan” “çocukları rehin alan” “despot” orta çağ anlayışlı” gibi tanımlamaların defalarca tekrarlandığı bildirilirken tersine Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde övgüyle bahsedilmektedir. Köstüklü (2015) Kıbrıs Rum Kesimi Tarih Ders Kitaplarında “Türk” ve “Türkiye İmajı” adlı araştırmada Türk ve Türkiye imajının her yönüyle olumsuz algılandığı

ve olumsuz yaklaşımların sergilendiğini ifade etmiştir. Ülkelerin tarihlerini küçük düşürmeye yönelik bütün uluslararası girişimler ve sözleşmelerine rağmen Yunan ders kitaplarındaki anlayışı benimseyen bir tutumla ötekiyi dışlayan ve aşağılayan bir tarih yazımı ve tarih ders kitapları yapısına büründüğü ifade edilmiştir. Ugarkovic (2017) güncel Sırp ve Türk tarih ders kitaplarını incelediği yüksek lisans tezinde her iki ülkenin tarih anlatımlarının birbirinden oldukça farklı olduğunu bildirmektedir. Örneğin Türk tarih ders kitaplarında Türklerin Balkanlara *kurtarıcı* olarak gittikleri değerlendirilirken Sırp tarih ders kitaplarında Türkler Balkanlardaki “vahşi işgalciler” olarak ifade edilmektedir. Araştırmada dönemsel olarak değişen politik tutumların bu algıyı belirlediği bildirilmektedir. Erözden (2018) Hırvatistan Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı adlı araştırmada 2007 yılından sonra daha nesnel bir yaklaşımın geliştirildiği görüle bile satır aralarında ve seçilen görsellerde milliyetçi kalıpların halen devam ettiğini bildirmektedir. Şahingöz ve Bilalli (2018) Balkan ülkeleri tarih ders kitaplarında Osmanlı algısının tarih eğitiminde ve öğretiminde önemli rol oynadığını ve olumlu/olumsuz algının dönemsel değiştiğini bildirmektedirler. Olumsuz ve ötekileştirici bir Osmanlı algısının oluşturulduğunu ifade eden araştırmacılar tarihin kötüye kullanıldığını belirtmişlerdir. Buna karşılık Şimşek ve Cou (2019) ulus devlet çağı ile birlikte tarih eğitiminin ve tarih ders kitaplarının bu amaca hizmet edecek şekilde yapılandırıldığını belirterek bir öteki yaratma çabasının amaçlandığı ifade edilmiştir. Bunun çok önemli bir sorun olduğunu ifade eden araştırmacılar uluslararası girişimlerin önemli olduğunu altını çizmişlerdir. Araştırmacılar Güney Kore özelinde tarih ders kitaplarında Türklere nasıl yer verildiğini incelemişlerdir. Buna göre Güney Kore tarih ders kitaplarında Osmanlı imparatorluğu ve Türk tarihine geniş yer verildiği ve olumsuz ifadelerle rastlanmadığı evrensel bir yaklaşımın benimsenmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Ermeni tarih ders kitaplarında Türk imajına yönelik çalışmada (Deveci Bozkuş, 2020; 30) iki ülke arasında hem geçmişte hem de günümüzde yaşanan sorunların tarih ders kitaplarına yansıtıldığı ve genel olarak olumsuz bir Türk algısı oluşturulduğu görülmüştür. Türk ve Osmanlı imgesine yönelik olarak genellikle despotizm, barbarlık, vahşet gibi kelimelerin ön planda olduğu görülmüştür. Örneğin “Osmanlı denince aklınıza gelen tanım aşağıdakilerden hangisidir/hangileridir?” sorusuna öğrenciler “düşman”, “İşgalci” ve “Barbar” şıklarını işaretlemişlerdir. Araştırmacı, Ermenistan tarih ders kitaplarında olumsuz Osmanlı/Türk imgesinin günümüzde halen devam ettiğini ve tarih eğitiminin bu kısaçattan kurtarılmasının önemine dikkat çekmiştir (Deveci Bozkuş, 2020; 30). Araştırmalar Macarlarla Türklerin çok eskiye dayanan tarihsel bağlara ve kültürel geçişlere sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Mevcut araştırmada incelenen Macaristan tarih ders kitaplarında özellikle 2004 yılından sonra Avrupa Birliği ile bütünleşme çabalarının bir sonucu olarak Macaristan eğitim sisteminde köklü bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Osmanlı/Türk imajı açısından ele alındığında ise bunun dönemsel değişimlere bağlı olarak yansıtıldığı görülmektedir. İncelenen yeni ve güncel ders kitaplarında nesnel bir tutumun benimsendiği anlaşılmalı birlikte satır aralarında yer yer bir öteki algısına yol açacak kavramsal ifadelerle yer verildiği görülmüştür.

Türklerle Macarlar arasındaki ilişkiler derin bir tarihsel etkileşim içinde meydana gelmiştir. Her ne kadar Osmanlı'nın Balkanlarda ve Avrupa'daki ilerleyişi nedeniyle bir düşmanlık oluşmuşsa da 19. Yüzyıldan sonra ve Birinci Dünya Savaşı sırasında dostane ilişkiler yeniden kurulmuş, Millî Mücadele dönemi Macarlar tarafından yakından takip edilmiş, sempatiyle bakılmış ve övgüyle bahsedilmiştir. Osmanlı idaresi dönemi ise bir tür *kölelik* olarak ele alındığı anlaşılmaktadır (Şimşek, 2019: 323). Ancak Osmanlı imparatorluğunun gücü ve idari teşkilatı

ortaya konularak Osmanlıların bu güce nasıl eriştiklerini öğrencilerin anlamaları noktasında bir yaklaşımın benimsenmesi dikkat çekici bulunmuştur. Ders kitaplarında Türk/Macar tarihlerini ilişkilendirmeye dönük yaklaşımları da önemli olmuştur.

Genel olarak, tarih eğitiminin dönemsel olarak değişen koşullardan etkilenen en önemli derslerden bir olduğu ve araçsal bir nitelik taşıdığı gerçeğini geçmişten günümüze ülkelerin tarih yazımında, tarih ders müfredatlarında ve ders kitaplarında görmek mümkündür. Halbuki tarih eğitiminin ve öğretimin ülkelerin kendi geleceklerini sağlıklı bir şekilde inşa edebilmelerini sağlayacak şekilde planlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hem dünya hem de ulusal tarih öğretiminde öğrencilerin tarihsel analiz ve sorgulama yapmalarına katkı sağlayacak ve böylece tarihsel bir anlama ulaşmalarına yol açacak öğretim yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi kaçınılmazdır. Mevcut araştırmada incelenen Macaristan tarih ders kitaplarında özellikle 2004 yılından sonraki düzenlemelerle tarih öğretiminde önemli iyileştirmelere gidildiği anlaşılmakta ve nesnel bir tarih eğitimi ve öğretiminin inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkler özelinde meydana gelen tarihsel olaylar mümkün olduğunca yeni tarih anlayışı yaklaşımı içinde kalarak verilmeye çalışılmaktadır. Ancak satır aralarında öğrencilerde olumsuz yargılar oluşturacak ifadelerin, çok sıklıkla olmasa da, kullanıldığı görülmüştür. Bu çerçevede yer yer tarih eğitiminin kötü amaçlarla kullanılma tekniklerine başvurulduğu, anakronik hataların ortaya konulduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak mevcut araştırmada incelenen tarih ders kitaplarında yeni tarih anlayışı çerçevesinde bir yaklaşımın uygulanmaya çalışıldığı anlaşılmış fakat bazı bölümlere olumsuz Osmanlı/Türk imajına yol açacak ifadeler yer verilmiştir. Bununla birlikte bu ifadelerin sıklıkla tekrarlanmadığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Baştav, Ş. (2001). Macar-Türk Akralılığı. In: Tarih ve Toplum. Kasım, s: 58-65.
- Corbin, J., Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage
- Creswell, J. W. (2007). Qualitative inquiry and research design. Thousand Oaks: Sag.
- Çelik, H. (2020). Tarih Ders Kitabı Araştırmalarına Kısa Bir Bakış. Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 5(2): 565-586.
- Deveci Bozkuş, Y. (2020). Ermeni Tarih Ders Kitaplarında Türk İmgesi. Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı, Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR)
- Doğan, İ. (2007). Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 47 (2): 1-12.
- EURYDICE, 2020. www.eurydice.org. Erişim tarihi: 20.08.2021.
- Güler, E. (2018). Osmanlı Hakimiyeti Döneminde Türk-Macar Kültürel İlişkileri. Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi, 1(1): 1-13.
- Erözden, O . (2014). Hırvatistan Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 50 , 39-54.

- Fazekas, C. (2013). The Image of the Arabs and Muslims in Hungarian History Textbooks And History Teaching. *International Journal of Historical Learning, Teaching And Research* 12 (2): 87-106.
- Köstüklü, N. (2015). Kıbrıs Rum Kesimi Tarih Ders Kitaplarında “Türk” Ve “Türkiye” İmajı. *Türk Yurdu*, yıl 104, sayı 330.
- Köstüklü, N. (2018). Türk Tarih Ders Kitaplarında Macaristan ve Macar Halkının Temsili. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 13 (25), 19-29.
- Kıran, M. (2014). Yunan Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Türk Ve Türkiye İmajı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi (basılmamış) Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 215s, Konya.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 170-189.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1).
- Şahingöz, M., Bilalli, S. (2014). Balkanlar’da Eğitim Kurumlarında Okutulan Tarih Ders Kitaplarında “Osmanlı-Türk” İmajı, *CTAD*, 14 (28), 163-182.
- Şeritoğlu, H. (2020). Cumhuriyet Dönemi Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 90s, Sakarya.
- Şimşek, A. Cengiz, NG. (2015). Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk-Osmanlı İmgesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 225-258
- Şimşek, A. (2016). “Başka Ülkelerin Tarih Ders Kitaplarında Türk/Osmanlı İmajını Konu Eden Tez Araştırmaları Hakkında Bir İnceleme”. IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu (ISHE-2016). Muğla: Muğla Üniversitesi. 240-249.
- Şimşek, A., Ee Young, C. (2019). “Güney Kore Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algıları”. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 89: 143-170.
- Tuncer, F.F. (2012). Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Uros UGARKOVIĆ (2017). Sırp Ve Türk Güncel Okul Tarih Kitaplarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), 165s, Ankara.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÖĞRENMEYE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ***Mevlid Eren ÇIRAK***Işıklar Ortaokulu, Trabzon, Türkiye, ecirak@outlook.com***Prof. Dr. Meltem DÜZBASTILAR***Trabzon Üniversitesi, Trabzon, Türkiye, meltemerol78@yahoo.com***ÖZET**

İnsanoğlunun en önemli özelliği karmaşık bir öğrenme becerisine sahip olmasıdır. Küresel salgının yaşamlarımızda birçok şeyi değiştirdiği gibi çalışma alışkanlıklarımız ve öğrenmeye yönelik tutumlarımızı da etkilediği görülmektedir. Tutumlarımızın yönü ve şiddeti davranışlarımızın rotasını belirler, öğrenmeye ilişkin oluşturulan tutumlarda olumlu bir tutuma sahip iseniz ilgi, merak, güdülenme gibi öğrenmeye yardımcı duyguları harekete geçirir, eğer tutumun yönü olumsuz ise bu öğrenme yardımcılarından yararlanabilmek oldukça zor olacaktır. Müzik öğretmenliği mesleğinin doğası gereği yenilikleri takip etmek ve yeni şeyler öğrenmek için, öğrenmeye ilişkin olumlu tutumlara sahip, iyi yetişmiş müzik öğretmeni adaylarına ihtiyaç vardır. Bu niteliklere sahip müzik öğretmeni adaylarının gerek kendi kişisel gelişimleri gerek mesleki gelişim için önemli olduğu düşünülmektedir. Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarını incelemek amacı ile yapılan bu çalışmada tarama (survey) modeli kullanılmıştır. 2020-2021 Eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Türkiye’de bulunan devlet üniversitelerinin müzik öğretmenliği lisans programında okuyan 200 müzik öğretmenliği lisans programı öğrencisi çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmada Kara (2010) tarafından geliştirilmiş olan “Öğrenmeye İlişkin Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Uygun (elverişli) örnekleme yöntemi ile yapılan araştırmada veriler çevrim içi veri toplama araçları (Google formlar) ile toplanmıştır. Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, aile ekonomik geliri (aylık), anne ve baba eğitim durumları değişkenlerine göre incelendiği çalışmada elde edilen verilerin analizi sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan bir istatistik paket programı ile yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutum algılarının olumlu yönde ve yüksek düzeyli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrenmeye ilişkin tutumların cinsiyet değişkenine göre kadınlar lehine anlamlı şekilde farklılaştığı, aile gelir düzeyi değişkenine göre ölçek tümü ve açıklık alt boyutunda anlamlı şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik öğretmeni adayları, öğrenme, öğrenmeye ilişkin tutum.

* Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

INVESTIGATION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES' ATTITUDES TO LEARNING**ABSTRACT**

The most important feature of human beings is that they have a complex learning ability. It is seen that the global epidemic has changed many things in our lives, as well as affecting our working habits and attitudes towards learning. The direction and severity of our attitudes determine the course of our behaviors, if you have a positive attitude towards learning, it activates learning aids such as interest, curiosity and motivation. If the direction of the attitude is negative, it will be very difficult to benefit from these learning aids. Due to the nature of the music teaching profession, there is a need for well-trained music teacher candidates who have formed positive attitudes towards learning in order to follow innovations and learn new things. It is thought that music teacher candidates with these qualifications are important for both their personal development and professional development. Survey model was used in this study, which was conducted to examine the attitudes of music teacher candidates towards learning. The study group consists of 200 music teaching undergraduate program students studying in the music teaching undergraduate program of state universities in Turkey in the spring semester of the 2020-2021 academic year. Attitude Scale Towards Learning" developed by Kara (2010) was used in the study. In the research conducted with the convenient sampling method, the data were collected with online data collection tools (Google forms). The analysis of the data obtained in the study, in which the attitudes of music teacher candidates towards learning were examined according to the variables of gender, grade level, academic achievement, family economic income (monthly), mother and father education status, were made with a statistical package program that is frequently used in the field of social sciences. Based on the findings obtained in the study, it was concluded that the music teacher candidates' perceptions of attitude towards learning were positive and high-level. In addition, it was concluded that the attitudes towards learning differed significantly in favor of women according to the gender variable and differed significantly in the whole scale and openness sub-dimension according to the family income level variable.

Keywords: Music teacher candidates, learning, attitude towards learning.

GİRİŞ

İnsanın yaşam sahnesinde yer almaya başladığından itibaren davranışlarına yön veren en önemli olgunun öğrenme olduğu düşünülmektedir. Yaşamın ilk yıllarında oldukça savunmasız olan insanın, ihtiyaçlarını karşılama, değişen çevre ve koşullara uyum sağlama becerisini geliştirmesi öğrenme ile sağlanmaktadır. Washburne (1936: 603) göre öğrenme insanın deneyimleri sonucu problem çözme becerisindeki artıştır. Öğrenme en geniş anlamı ile bireylerin bilgisinde ya da davranışlarında nispeten kalıcı izli değişikliklerdir (Woolfolk, 1990: 278). Bilgi ve teknolojiye hızlı değişimler insanı sürekli bir öğrenme faaliyetinin içerisinde tutar. İnsan öğrenmesi karmaşık özelliklere sahiptir ve öğrenmeyi etkileyen doğrudan ve dolaylı pek çok faktörün bulunduğu bilinmektedir. Tutumlar öğrenme ürünleridir aynı zamanda öğrenmeleri etkileyen bir faktör olarak da değerlendirilir. İnceoğlu (2010: 13) tutumları “bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir” biçiminde ifade etmektedir. Tutumun yönü ve şiddeti davranışlarımız üzerinde etkilidir, öğrenmeye yönelik geliştirilen olumlu yönde güçlü bir tutum ilgi, merak, güdülenme gibi öğrenmeye yardımcı duyguları harekete geçirirken, olumsuz yönlü bir tutum bu öğrenme yardımcılarında yeterince yararlanmamızı zorlaştıracaktır. Müzik öğretmenliği mesleğinin doğasında var olan günceli takip eden, yeni öğrenmeleri desteklemek için olumlu ve güçlü tutumlar oluşturan, iyi yetişmiş müzik öğretmeni adayları gerek mesleki gelişim gerek kişisel gelişim için önemli olduğu düşünülmektedir. Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının incelendiği bu çalışmada, tutum algılarının cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, aile ekonomik gelir düzeyi (aylık) ve anne- baba eğitim düzeyleri değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının incelenmesini amaçlayan bu çalışmada betimsel araştırma türlerinden tarama (survey) modeli kullanılmıştır. 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Türkiye’de bulunan devlet üniversitelerinin müzik öğretmenliği lisans programlarında eğitim gören 200 müzik öğretmenliği lisans programı öğrencisi araştırma grubunu oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Kara (2010) tarafından geliştirilmiş olan “Öğrenmeye İlişkin Tutumlar Ölçeği” ve demografik veriler için bilgi formu kullanılmıştır. Veriler çevrimiçi veri toplama araçları (Google formlar) kullanılarak toplanmıştır, müzik öğretmeni adaylarının demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 1. de gösterilmiştir. Toplanan verilerin dağılımının normal olup olmadığının belirlenmesi amacı ile Kolmogorov-Smirnov testi ve merkezi eğilim ölçümleri kullanılmış çıkan “p” değeri dağılımın normal olmadığını işaret etse de aritmetik ortalama ve medyan değerinin, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 sınırları içerisinde kalması sebebi ile dağılımın normal olduğu değerlendirilmiştir. Kullanılan ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ,73 bu çalışma için bulunan Cronbach Alpha değeri ise ,637 dir. Elde edilen verilerin analizinde cinsiyet değişkeni için T- testi, diğer değişkenler için ise tek yön Anova testi uygulanmıştır.

Tablo 1. Müzik Öğretmeni Adaylarının Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Demografik	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	144	72,0
	Erkek	56	28,0
Sınıf	1.sınıf	37	18,5
	2.sınıf	57	28,5
	3.sınıf	43	21,5
	4.sınıf	63	31,5
Not Ortalaması	20-45	14	7,0
	46-60	22	11,0
	61-85	99	49,5
	86-100	65	32,5
Gelir Durumu	0-999 TL	13	6,5
	1.000-2.499 TL	41	20,5
	2.500-4.999 TL	72	36,0
	5.000-9.999 TL	58	29,0
Anne Eğitim	10.000 TL ve üstü	16	8,0
	Okuryazar değil	26	13,0
	İlkokul-Ortaokul	73	36,5
	Lise	69	34,5
Baba Eğitim	Üniversite	32	16,0
	İlkokul-Ortaokul	78	39,0
	Lise	78	39,0
	Üniversite	44	22,0
	Toplam	200	100,0

BULGULAR

Bu bölümde müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarına ait, betimsel istatistikler ve demografik özelliklere göre farklılaşmasının belirlenmesine ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Müzik Öğretmeni Adaylarının Öğrenmeye İlişkin Tutumlarına Ait Betimsel Bulgular

Öğrenmeye İlişkin Tutum	\bar{x}	s.s.
Öğrenmeye İlişkin Tutumlar (Ölçeğin Tümü)	3,68	0,29
Öğrenmenin Doğası (1. Alt Boyut)	3,86	0,53
Kaygılanma (2. Alt Boyut)	3,42	0,44
Beklenti (3. Alt Boyut)	4,24	0,40
Açıklık (4. Alt Boyut)	3,42	0,36

Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarına ait betimsel bulgulara bakıldığında ölçek alt boyutlarında ve ölçeğin tümünde öğrenmeye ilişkin tutum algılarının yüksek düzeli olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{x}	s.s	t	sd	p																																												
Öğrenmenin Doğası (1. Alt Boyut)	Kadın	144	3,85	0,53	-0,338	198	0,735																																												
	Erkek	56	3,88	0,55				Kaygılanma (2. Alt Boyut)	Kadın	144	3,43	0,44	0,265	198	0,791	Erkek	56	3,41	0,48	Beklenti (3. Alt Boyut)	Kadın	144	4,28	0,38	2,022	198	0,045*	Erkek	56	4,15	0,45	Açıklık (4. Alt Boyut)	Kadın	144	3,40	0,34	-1,463	198	0,145	Erkek	56	3,48	0,40	Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	Kadın	144	3,69	0,28	0,150	198	0,881
Kaygılanma (2. Alt Boyut)	Kadın	144	3,43	0,44	0,265	198	0,791																																												
	Erkek	56	3,41	0,48				Beklenti (3. Alt Boyut)	Kadın	144	4,28	0,38	2,022	198	0,045*	Erkek	56	4,15	0,45	Açıklık (4. Alt Boyut)	Kadın	144	3,40	0,34	-1,463	198	0,145	Erkek	56	3,48	0,40	Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	Kadın	144	3,69	0,28	0,150	198	0,881	Erkek	56	3,68	0,33								
Beklenti (3. Alt Boyut)	Kadın	144	4,28	0,38	2,022	198	0,045*																																												
	Erkek	56	4,15	0,45				Açıklık (4. Alt Boyut)	Kadın	144	3,40	0,34	-1,463	198	0,145	Erkek	56	3,48	0,40	Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	Kadın	144	3,69	0,28	0,150	198	0,881	Erkek	56	3,68	0,33																				
Açıklık (4. Alt Boyut)	Kadın	144	3,40	0,34	-1,463	198	0,145																																												
	Erkek	56	3,48	0,40				Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	Kadın	144	3,69	0,28	0,150	198	0,881	Erkek	56	3,68	0,33																																
Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	Kadın	144	3,69	0,28	0,150	198	0,881																																												
	Erkek	56	3,68	0,33																																															

Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amacı ile yapılan T-testi sonucuna göre; beklenti alt boyutunda cinsiyet grupları değişkenine göre istatistiki olarak %95 güvenilirlik düzeyinde anlamlı biçimde farklılaştığı saptanmıştır. ($t= 2.022$; $p=0.045$; $p<0.05$). Buna göre kadınların ($\bar{x}=4,28$) beklenti alt boyutu, erkeklere ($\bar{x}=4,15$) göre daha yüksektir.

Tablo 4. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Sınıf	n	\bar{x}	s.s	f	p
Öğrenmenin Doğası (1. Alt Boyut)	1.sınıf	37	3,80	0,51	2,637	0,051
	2.sınıf	57	4,02	0,49		
	3.sınıf	43	3,86	0,55		
	4.sınıf	63	3,76	0,55		
Kaygılanma (2. Alt Boyut)	1.sınıf	37	3,32	0,47	2,029	0,111
	2.sınıf	57	3,42	0,47		
	3.sınıf	43	3,56	0,39		
	4.sınıf	63	3,40	0,45		
Beklenti (3. Alt Boyut)	1.sınıf	37	4,20	0,49	0,884	0,450
	2.sınıf	57	4,26	0,35		

	3.sınıf	43	4,17	0,42		
	4.sınıf	63	4,29	0,38		
	1.sınıf	37	3,36	0,35		
Açıklık	2.sınıf	57	3,45	0,36	1,745	0,159
(4. Alt Boyut)	3.sınıf	43	3,51	0,40		
	4.sınıf	63	3,37	0,34		
	1.sınıf	37	3,62	0,33		
Öğrenmeye İlişkin Tutum	2.sınıf	57	3,72	0,29	1,663	0,176
(Ölçeğin Tümü)	3.sınıf	43	3,74	0,30		
	4.sınıf	63	3,65	0,26		

Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının sınıf düzeyi değişkenine göre farklılıklarının anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacı ile yapılan ANOVA testi sonucunda müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının sınıf gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. ($p>0.05$).

Tablo 5. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Akademik Başarı Düzeyi Gruplarına Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Not Ortalaması	n	\bar{x}	s.s	f	p
	20-45	14	3,94	0,47		
Öğrenmenin Doğası	46-60	22	3,54	0,54	2,118	0,080
(1. Alt Boyut)	61-85	99	3,91	0,52		
	86-100	65	3,86	0,54		
	20-45	14	3,34	0,50		
Kaygılanma	46-60	22	3,49	0,30	0,725	0,576
(2. Alt Boyut)	61-85	99	3,46	0,44		
	86-100	65	3,37	0,48		
	20-45	14	4,10	0,55		
Beklenti	46-60	22	4,18	0,42	1,110	0,353
(3. Alt Boyut)	61-85	99	4,27	0,37		
	86-100	65	4,26	0,39		

	20-45	14	3,42	0,36		
Açıklık (4. Alt Boyut)	46-60	22	3,58	0,33	1,116	0,350
	61-85	99	3,41	0,37		
	86-100	65	3,39	0,37		
	20-45	14	3,64	0,36		
Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	46-60	22	3,68	0,26	0,428	0,789
	61-85	99	3,71	0,27		
	86-100	65	3,66	0,31		

Müzik öğretmeni adayları öğrenmeye ilişkin tutumlarının akademik başarı düzeyi gruplarına göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacı ile yapılan ANOVA testi sonucuna göre; müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumları akademik başarı düzeyi gruplarına göre farkı istatistiksel olarak anlamlılık göstermemiştir. ($p>0.05$).

Tablo 6. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Aile Gelir Düzeyi Gruplarına Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gelir Durumu	n	\bar{x}	s.s	f	p	Scheffe
Öğrenmenin Doğası (1. Alt Boyut)	0-999 TL	13	3,77	0,58	2,319	0,058	
	1.000-2.499 TL	41	3,94	0,48			
	2.500-4.999 TL	72	3,81	0,55			
	5.000-9.999 TL	58	3,80	0,53			
	10.000 TL ve üstü	16	4,20	0,48			
Kaygılanma (2. Alt Boyut)	0-999 TL	13	3,53	0,37	1,837	0,123	
	1.000-2.499 TL	41	3,49	0,39			
	2.500-4.999 TL	72	3,32	0,40			
	5.000-9.999 TL	58	3,45	0,45			
	10.000 TL ve üstü	16	3,56	0,70			
Beklenti (3. Alt Boyut)	0-999 TL	13	4,26	0,39	2,109	0,081	
	1.000-2.499 TL	41	4,38	0,34			
	2.500-4.999 TL	72	4,20	0,44			
	5.000-9.999 TL	58	4,23	0,41			
	10.000 TL ve üstü	16	4,08	0,33			

Açıklık (4. Alt Boyut)	0-999 TL ⁽¹⁾	13	3,36	0,20	4,329	0,002*	(1-5)			
	1.000-2.499 TL ⁽²⁾	41	3,44	0,32				(2-5)		
	2.500-4.999 TL ⁽³⁾	72	3,32	0,29					(3-5)	
	5.000-9.999 TL ⁽⁴⁾	58	3,47	0,38						(4-5)
	10.000 TL ve üstü ⁽⁵⁾	16	3,70	0,58						
Öğrenmeye İlişkin Tutum (Ölçeğin Tümü)	0-999 TL ⁽¹⁾	13	3,69	0,29	3,069	0,018*	(3-2)			
	1.000-2.499 TL ⁽²⁾	41	3,75	0,23				(3-5)		
	2.500-4.999 TL ⁽³⁾	72	3,60	0,25					(3-5)	
	5.000-9.999 TL ⁽⁴⁾	58	3,69	0,30						(3-5)
	10.000 TL ve üstü ⁽⁵⁾	16	3,83	0,48						

Öğrenmeye ilişkin tutumları aile gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan ANOVA testi sonucuna göre; öğrenmeye ilişkin tutumların aile gelir düzeyi gruplarına göre istatistiki açıdan %95 güvenilirlik düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. ($F= 3.069$; $p=0.018$; $p<0.05$). Gelir durumu 2.500-4.999 TL olanların ($\bar{x}=3,60$) öğrenmeye ilişkin tutumları 1.000-2.499 TL ($\bar{x}=3,75$) ve 10.000 TL ve üstü olanlara ($\bar{x}=3,83$) göre daha düşüktür. Açıklık alt boyutunda gelir durumu grupları değişkeni, istatistiksel olarak %95 güvenilirlik düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmıştır. ($F= 4.329$; $p=0.002$; $p<0.05$). Gelir durumu 10.000 TL ve üstü olanların ($\bar{x}=3,70$) açıklık alt boyutunda 0-999 TL ($\bar{x}=3,36$), 1.000-2.499 TL ($\bar{x}=3,44$), 2.500-4.999 TL ($\bar{x}=3,32$) ve 5.000-9.999 TL olanlara ($\bar{x}=3,47$) göre daha yüksektir. Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının aile gelir düzeyi değişkenine göre açıklık alt boyut ile öğrenmeye ilişkin tutum ölçek öznelinde anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 7. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	s.s	f	p
Öğrenmenin Doğası (1. Alt Boyut)	Okuryazar değil	26	3,81	0,54	0,182	0,908
	İlkokul-Ortaokul	73	3,87	0,52		
	Lise	69	3,89	0,54		
	Üniversite	32	3,83	0,56		
Kaygılanma (2. Alt Boyut)	Okuryazar değil	26	3,36	0,40	0,254	0,859
	İlkokul-Ortaokul	73	3,42	0,44		
	Lise	69	3,44	0,47		

	Üniversite	32	3,45	0,48		
	Okuryazar değil	26	4,33	0,42		
Beklenti	İlkokul-Ortaokul	73	4,27	0,39	1,723	0,164
(3. Alt Boyut)	Lise	69	4,16	0,46		
	Üniversite	32	4,28	0,26		
	Okuryazar değil	26	3,29	0,24		
Açıklık	İlkokul-Ortaokul	73	3,41	0,32	2,083	0,104
(4. Alt Boyut)	Lise	69	3,44	0,40		
	Üniversite	32	3,52	0,44		
	Okuryazar değil	26	3,64	0,29		
Öğrenmeye ilişkin Tutum	İlkokul-Ortaokul	73	3,69	0,27	0,430	0,732
(Ölçeğin Tümü)	Lise	69	3,68	0,30		
	Üniversite	32	3,72	0,33		

Müzik öğretmeni adayları öğrenmeye ilişkin tutumlarının anne eğitim düzeyi gruplarına göre anlamlı farklılaşmanın olup olmadığının tespiti amacı ile yapılan ANOVA testi sonucuna göre; müzik öğretmeni adayları öğrenmeye ilişkin tutumlarının anne eğitim durumu gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermemiştir. ($p>0.05$).

Tablo 8. Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Baba Eğitim Durumu Gruplarına Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	s.s	f	p
	İlkokul-Ortaokul	78	3,87	0,55		
Öğrenmenin Doğası	Lise	78	3,79	0,51	1,914	0,150
	Üniversite	44	3,98	0,53		
	İlkokul-Ortaokul	78	3,41	0,43		
Kaygılanma	Lise	78	3,42	0,42	0,093	0,911
	Üniversite	44	3,45	0,54		
	İlkokul-Ortaokul	78	4,23	0,45		
Beklenti	Lise	78	4,25	0,38	0,062	0,940
	Üniversite	44	4,24	0,36		

		İlkokul-Ortaokul	78	3,39	0,32		
Açıklık		Lise	78	3,42	0,36	1,212	0,300
		Üniversite	44	3,49	0,42		
		İlkokul-Ortaokul	78	3,67	0,28		
Öğrenmeye Tutum	İlişkin	Lise	78	3,67	0,27	0,757	0,470
		Üniversite	44	3,73	0,34		
		İlkokul-Ortaokul	78	3,67	0,28		

Müzik öğretmeni adayları öğrenmeye ilişkin tutumlarının baba eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testi sonucunda müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumlarının baba eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmadığı görülmüştür. ($p>0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre öğrenmeye ilişkin tutumlar incelenmiş kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre öğrenmeye ilişkin tutumlarının daha yüksek düzeyli ve olumlu yönlü olduğu, öğrenmeye ilişkin tutumlar ölçeği beklenti alt boyutunda ise kadın katılımcılar lehine anlamlı şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Dikmen, Tuncer ve Şimşek (2018) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrenmeye ilişkin tutumların cinsiyet değişkenine göre “beklenti” alt boyutunda kadınlar lehine anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koyan bir diğer çalışmadır. Öğrenmeye ilişkin tutumların cinsiyet değişkeni ve alt boyutlarına göre farklılaştığı benzer çalışmalar araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir (Yetgin, 2017; Taşgın ve Coşkun, 2018). Öğrenmeye ilişkin tutumların sınıf düzeyi değişkeni ve akademik başarı düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Adıgüzel ve Dolmacı (2018) öğretmen adayları ile yaptıkları benzer çalışmada sınıf düzeyi ile tutumlar arasında gerek alt boyutlarda gerekse ölçeğin tümünde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ortaya koymuşlardır. Sonuçları destekler nitelikte olan bir diğer çalışmada ise lisans ortalaması değişkeni ile öğrenmeye ilişkin tutumların anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Adıgüzel vd., 2014). Aile gelir düzeyi değişkeni bakımından incelendiğinde yüksek gelir düzeyi gruplarında bulunan katılımcıların orta ve alt düzey gelir gruplarında bulunan katılımcılara göre öğrenmeye ilişkin tutumların ölçek bütünü ve açıklık alt boyutunda anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Müzik öğretmeni adaylarının öğrenmeye ilişkin tutumları anne ve baba eğitim düzeylerine göre incelendiğinde anne ve babaları üniversite mezunu olan katılımcıların, öğrenmeye ilişkin tutumlarının lise, ilkokul-ortaokul mezunu ve okur yazar olmayanlara göre yüksek olduğunu ortaya koymaktadır ancak gerek alt boyutlarda gerekse ölçeğin tümünde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenmeye ilişkin tutumların anne- baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık oluşmadığı sonucunu ortaya koyan ve araştırma sonuçlarını destekler benzer çalışmalar bulunmaktadır (Yetgin, 2017; Demir, 2021).

ÖNERİLER

Aile gelir düzeyi değişkeninde öğrenmeye ilişkin tutumları kapsamlı şekilde araştırmaların yapılması, aile gelir düzeyi, düşük gelir düzeyi gruplarında yer alan müzik öğretmeni adaylarının tutumlarının olumlu yönlü artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir. Küresel salgın sürecinde yapılan bu ve benzer çalışmaların ileriki yıllarda, farklı yaş aralıklarında, demografik değişkenler zenginleştirilerek tekrar edilmesi bu süreçte öğrenmeye ilişkin tutumların daha etkili kavranabilmesine olanak sağlayacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A., & Dolmacı, A. (2018). Öğretmen adaylarının öğrenmeye yönelik tutumlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 63-79.

Adıgüzel, A., Kaya, A., Balay, R., & Göçen, A. (2014). Öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özellikleri ile öğrenmeye ilişkin tutum düzeyleri. *Milli Eğitim*, 43(204), 135-154.

Demir, C. G. (2021). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(1), 415-439.

Dikmen, M., Şimşek, M., Tuncer, M. (2018). Öğrenme stilleri ile öğrenmeye yönelik tutum arasındaki ilişki. *The Journal of International Social Research*, Cilt 11, Sayı 57, 388-400.

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı ve iletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.

Kara, A. (2010). Öğrenmeye ilişkin tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 49-62.

Tasgin, A., & Coskun, G. (2018). The relationship between academic motivations and university students' attitudes towards learning. *International Journal of Instruction*, 11(4), 935-950.

Washburne, J. N. (1936). The definition of learning. *Journal of Educational Psychology*, 27(8), 603-611.

Woolfolk, (1990), *Educational Psychology*, New Jersey: Prentice_Hall Inc. AE (13th edition, 2016)

Yetgin, O. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin matematik kaygısı ve öğrenmeye ilişkin tutumlarının incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.

GELİŞMİŞ ÜLKELER BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SORUNLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İshak AKYILDIZ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ishk.akylz@gmail.com

ÖZET

Öğrenme ihtiyacı, toplumsal ve bireysel gelişimin önemli bir ögesidir. Bu nedenle toplumsal normlar ve örgütsel bir yapı çerçevesinde eğitim gelişmiştir. Eğitimin en önemli uygulayıcısı konumundaki öğretmenler, yeterlilikleri kapsamında eğitimin niteliğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan donanımlı ve toplum odaklı öğretmen yetiştirmek, toplumun eğitimden beklentisini karşılamak adına hayati bir önem taşımaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışma ile Türkiye de öğretmen yetiştirme programının tarihine ve sorunlarına değinilmekle beraber Türkiye yanı sıra ABD, Almanya, Avusturya, İngiltere, Japonya, Finlandiya, Güney Kore ve Çin’in öğretmen yetiştirme programları üzerine bir değerlendirme ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Araştırma kaynakları olarak bu alanda yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Verilerin toplanmasında belgesel kaynak taramasından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Çalışma bulgularına göre, öğretmen yetiştirme programında öğretmen adayını seçme, eğitime ve atama kriterleri ülkelerin eğitim politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Türkiye özelinde ise, öğretmen adayı seçme sürecinin merkezi yerleştirme sınavı “YKS” bağlamında gerçekleştiği, öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimi üniversitelerin, Fen ve Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinde, hizmet içi eğitimi ise bağlı buldukları eğitim kurumunda aldığı, özel okullarda ya da “KPSS” ile devlet okullarında istihdam imkânı bulunduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında sonuç olarak, Türkiye de öğretmen yetiştirme programına, aday seçim sürecinde arz talep dengesi kurulmadan ihtiyaç fazlası aday alındığı ve aday seçme sürecinde, öğretmenlik mesleğine yönelik yeterliliğin ölçülmediği saptanmıştır. Hizmet öncesi eğitimin bilgi odaklı ve uygulama bakımından yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Pedagojik formasyon gibi uygulamalar ile öğretmenlik mesleğinin niteliğinin olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Bu bağlamdan hareketle okul-fakülte iş birliğinin geliştirilerek uygulamalı eğitimin yoğunlaştırılması yanı sıra öğretmenlik mesleğine adayların seçilmesi, seçilen adayların eğitim süreci, adayların eğitim sonrasında istihdam edilmesi, öğretmen ihtiyacının eğitim fakültelerinden karşılanması ve hizmet içi eğitimlerinin belirli bir sistem dahilinde standardize edilmesinin önem taşıdığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Öğretmen yetiştirme, nitelikli öğretmen yetiştirme, öğretmen yetiştirme sorunları.

**AN ASSESSMENT ON TEACHER TRAINING PROBLEMS IN TURKEY IN CONTEXT OF
DEVELOPED COUNTRIES**

İshak AKYILDIZ

*Kütahya Dumlupınar University, Department of Turkish Education, Post Graduate Student,
ishk.akyldz@gmail.com*

ABSTRACT

The need for learning is an important element of social and individual development. For this reason, education has developed within the framework of social norms and an organizational structure. Teachers, who are the most important practitioners of education, reveal the quality of education within the scope of their qualifications. In this respect, it is of vital importance to train well-equipped and community-oriented teachers in order to meet the expectations of the society from education. With this study, the history and problems of the teacher training program in Turkey are mentioned, and it is aimed to present an evaluation on the teacher training programs of the USA, Germany, Austria, England, Japan, Finland, South Korea and China as well as Turkey. In the study, document analysis, one of the qualitative research designs, was preferred. Studies in this field were used as research resources. Documentary source scanning was used to collect the data. The obtained data were analyzed by descriptive analysis. According to the findings of the study, the criteria for selecting, training and assigning teacher candidates in the teacher training program vary according to the education policies of the countries. In Turkey, the process of selecting teacher candidates takes place in the context of the central placement exam "YKS", the pre-service education of the pre-service teachers is in the Faculties of Science, Literature and Education of the universities, the in-service training is in the educational institution they are affiliated with, in private schools or in the state with "KPSS". It was determined that they found employment opportunities in their schools. As a result of the study, it has been determined that surplus candidates are taken into the teacher training program in Turkey without establishing the supply-demand balance during the candidate selection process and the competence for the teaching profession is not measured in the candidate selection process. It has been understood that pre-service training is knowledge-oriented and insufficient in terms of practice. It has been observed that the quality of the teaching profession is negatively affected by practices such as pedagogical formation. In this context, it has been determined that it is important to develop school-faculty cooperation and intensify applied education, as well as to select candidates for the teaching profession, the education process of the selected candidates, the employment of the candidates after the training, the need for teachers from education faculties and the standardization of in-service training within a certain system.

Keywords: Teacher training, qualified teacher training, teacher training problems.

GİRİŞ

Örgütsel bir yapı çerçevesinde her toplum kendi eğitim sistemini geliştirmektedir. Bu bakımdan eğitim sistemleri, içinde bulunduğu kültüre ve toplumsal yapıya özgüdür. Bir eğitim sisteminin programı, yöntemi, işleyişinde bağlı bulunduğu değerler göz önünde bulundurulmalıdır (Özcan, 2011). Ancak eğitim toplumsal ve bireysel bir ihtiyaç olması itibarıyla küresel bir etkileşim ile gelişim gösterme özelliğine de sahiptir. Çünkü eğitim toplumların ihtiyaç duyduğu evrelsel bir paydadır. Eğitimin üç önemli ögesi bulunmaktadır. Bunlar; Öğretmen, öğrenci ve program olarak adlandırılmaktadır. Eğitim sisteminin işleyişi öğretmen, öğrenci ve programının birbiri ile uyumlu bir şekilde çalışması ile mümkün olmaktadır. Ancak sistemin uygulayıcısı konumundaki öğretmenin niteliği belirleyici unsurdur (Abazaoğlu, 2014). Bu bakımdan eğitim sisteminin etkili bir biçimde işleyişini sağlamak için üstün nitelikli öğretmen yetiştirmek gerekmektedir. Öğretmen yetiştirme, öğretmen yetiştirme programları dahilinde yürütülen çok yönlü, kapsamlı ve karmaşık bir konudur (Egüz, 2018). Dolayısıyla öğretmen yetiştirmek; aday seçim sürecinde izlenen yöntemler sınav aşamaları, hizmet öncesi eğitim kapsamında yapılan teorik ve uygulamaya dönük staj eğitimleri yanı sıra hizmet içi eğitim kapsamında yapılan seminer vb. oluşmaktadır (Kavcar, 2002). Öğretmen, eğitim sisteminin bir üretici ve temsilcisi konumunda yer alır. Bu anlamda öğretmenden öğrenme ortamını hedefleri doğrultusunda yönetmesi, eğitim sürecini değerlendirmesi, eğitim politikalarını uygulaması, eğitim hizmetlerini sunması, geliştirmesi ve değerlendirmesi beklenmektedir (Yar, 2013). Bundan dolayı öğretmen eğitimin niteliğini arttırmak, Türkiye gibi bir çok ülkede sık sık gündeme gelen bir konu olmuştur. Dolayısıyla öğretmen yetiştirme programı bu doğrultuda uygulanan politikaların önemini ortaya koymaktadır (Aras; Sözen, 2012). Bu bağlamdan hareketle Tarihsel bir yaklaşım ile bakıldığında, Türkiye’de öğretmenlik mesleğinin geçirdiği dönüşüm süreci zaman içinde çeşitli yapılanmalar ile günümüze ulaşmıştır. Farklı eğitim-öğretim kademelerinde görevlendirilmek üzere yetiştirilen öğretmenler mesleki eğitimleri, zaman içinde farklı tip ve düzeydeki eğitim kurumları tarafından sürdürülmüştür (Baskan, 2001; Üstüner, 2004). Bu bağlamdan hareketle öğretmen yetiştirme çalışmalarının başlangıç tarihi incelendiğinde Cumhuriyet öncesi dönem dikkat çekmektedir. Çünkü Tanzimat fermanında hemen sonra kurulan Maarif meclisleri memleketin eğitim ihtiyaçlarının sorgulandığı ve Osmanlı Devleti’nin Batı dünyası karşısında gerilemesine çare arandığını göstermektedir. Öncelikle askeri anlamda eğitim ihtiyaçların karşılanması için kurulan rüştiyeler ve bu rüştiyelerin öğretmen ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan “Darülmualimin-i Rüşti adlı okullar.” öğretmen yetiştirme anlamında atılan ilk adımlardır (Selçuk, 2013; Kavcar, 1980; Üstüner, 2004; Ada, 1996). Askeri okulların ardından toplumsal ve sivil anlamda eğitim kurumlarının açılması, 19 yy. ve 20 yy. dayanmaktadır. Sivil anlamda kurulan eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla "Darülmualimin-i Aliye" adından ilk öğretmen yetiştirme kurumları açılmıştır (Selçuk, 2013). Bu bilgilerden alarak, çeşitli kademelere göre öğretme yetiştiren kurumlar farklı isimlerle Cumhuriyet dönemine kadar hizmet etmiştir. Bunlar; 1848’de Orta Öğretmen Okulu (Dârülmualimin-i Rüşdi) 1868’de Erkek İlköğretmen Okulu (Dârülmualimin-i Sıbyan) 1870’te Kız Öğretmen Okulu (Dârülmualimat) 1891’de Yüksek Öğretmen Okulu (Dârülmualimin-i Âliye) 1913’te Anan Öğretmen Okulu (Ana Muallim Mektebi) açılmıştır. (Gurbetoğlu, 2015; Abazoğlu, 2014).

Cumhuriyet öncesi dönemde ise, eğitim reformlarının toplumun tamamına yayılması düşüncesi, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Bu ekseriyette kurulan ilköğretmen okulları 1974 yılına ilkökul kademesine

öğretmen yetiştirmiştir. Bu okulların eğitim süresi yıllara göre farklılık göstermektedir. 1924'te 5 yıl, 1932-33'te 3 yıl ortaokul, 3 yıl mesleki eğitim, 1970-71'de ilkokul+7 yıl, ortaokul+4 yıl olmuştur. Bu dönemde ilköğretmen okulu mezunları lise mezununa denk sayılmıştır. Ardından bu okullar öğretmen lisesine daha sonra 2 yıllık eğitim enstitüsüne dönüşmüştür (Baskan, 2001; Tekişik, 1987; Murat, 2011). Güncellenen eğitim anlayışının beraberinde getirdiği toplumun tamamını eğitime ve nitelikli insan faktörü oluşturma çabası neticesinde köylerde kurulan köy enstitüleri, köy öğretmen okullarının bir devamı ancak daha kapsamlı hali olarak meydana gelmiştir. Bu bağlamda ilkokuldan sonra 5 yıl eğitim süresi olan enstitüler köy kalkınmasını sağlayacak ve çeşitli meslek gruplarında eleman ihtiyacını karşılayacak donanıma sahipti. Ancak 1954 yılında tümüyle kapatılan köy ve şehirdeki öğretmen ihtiyacını karşılamak adına alternatif oluşturan köy enstitüleri, ilköğretmen okulu adı altında hizmet vermeye devam etmiştir (Baskan, 2001; Elçiçeği ve Yılmaz, 2019).

1739 sayılı yasa çerçevesinde kapatılan ilköğretmen okullarının yine 1739 sayılı yasa gereği her düzeydeki öğretmen ihtiyacını yükseköğrenim yoluyla karşılanması ilkesi çerçevesinde 1974 yılında 2 yıllık eğitim enstitüleri açılmıştır. Ardından 1982 yılında tamamen eğitim yüksek okulları adı altında öğretmen yetiştirme programları üniversitelerin bünyesine kazandırılmıştır (Baskan, 2001; Murat, 2011). Öğretmen yetiştirme çalışmalarının üniversite bünyesine kazandırılması ile kurulan, eğitim yüksek okullarının sayısı, 1982 yılında 17, 1990 yılında ise 24 kadardır. Yüksek okullarının öğrenim süreleri 4 yıldır (Baskan, 2001).

1982 Anayasasıyla kurulan Yükseköğretim Kurulu (YÖK), üniversitelere bağlanan eğitim enstitülerinin de yeni planlama ve yönetim merkezi haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren eğitim enstitüleri dört yıllık eğitim fakültelerine dönüştürülerek standart bir model oluşturulmaya çalışılmıştır (Selçuk, 2013). Dünyada ise Eğitim programları ülkelerin dinamiklerine göre değişiklik göstermektedir.

Dünyada Öğretmen Yetiştirme Programları

Öğretmen adaylarının eğitimi küresel anlamda geçmişten günümüze kadar süregelen ve önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur. Çünkü toplumun ve o topluma temsil eden bireylerin gelişim sürecinin ne kadar nitelikli olduğu hususu gelişim sürecini yöneten öğretmen niteliği ile doğru orantılıdır. Bu bakımdan Türkiye'de olduğu gibi diğer ülkelerde de öğretmenlik mesleği ve mesleğin niteliklerine uygun bir şekilde sürdürülmesi üzerine öğretmen yetiştirme sistemleri geliştirilmeye çalışılmış ve sıkça gündeme gelen bir konu olmuştur (Abazaoğlu, 2014; Aras ve Sözen, 2012).

ABD'de Öğretmen Yetiştirme

ABD'de öğretmenlik yapabilmek için gerekli koşullar eyaletten eyalete değişmektedir. Öğretmenlik yapabilmek için en az dört yıllık lisans eğitimi yapma zorunluluğu vardır. Eyaletlerin bir çoğunun da ise okul müdürü olabilmek için yüksek lisans veya doktora derecesi gerekmektedir. Lisans düzeyindeki programlar genellikle öğrencileri üniversitedeki 3. yılından itibaren öğretmen yetiştirme programlarına kabul etmekte bu programdan mezun olan öğrenciler eğitimde lisans diploması ile öğretmenlik sertifikaları almaya hak kazanmaktadırlar. Florida

Üniversitesinde yer alan Profesyonel Öğretmenlik programı gibi programlarda eğitimde master derecesi ile sonlanan 5 yıllık programlar yoluyla öğretmen yetiştirmektedirler. Bir lisans programı dâhilinde ilk 2 yılını tamamlayan ve eğitim fakültesinin ön koşul dersleri olan en az 45 kredi alan aday 3. yıl eğitim fakültesine kabul edilir (Abazoğlu, 2014; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Almanya’da Öğretmen Yetiştirme

Almanya’da 1970 yılından beri, okul öncesi öğretmenliği dışındaki öğretmenlerin eğitimi yükseköğretim kurumlarında yapılmaktadır. Almanya’da, öğretmenlik eğitimlerini tamamlayan öğretmen adaylarının öğretmenliğe atanabilmeleri için, her eyaletteki Devlet Sınav Dairesi tarafından yapılan I. Devlet Sınavını başarıları zorunludur. Sınavı kazanan adaylar stajyer öğretmen olarak bir okulda görevlendirilirler ve iki yıl süren stajyerlik eğitimine başlarlar. Okulda rehber öğretmen gözetiminde ve bağımsız olarak ders verirler ve diğer eğitim etkinliklerine katılırlar. Bu sürenin sonunda yapılan değerlendirmede başarılı bulunan adaylar, öğretmenlik meslek bilgilerinin sınındığı II. Devlet Sınavına girerler. Bu sınavı başaranlar, öğretmen ihtiyacı olan bir okulda asil öğretmen olarak görevlendirilirler (Abazoğlu, 2014; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Avusturya’da Öğretmen Yetiştirme

Avusturya’da zorunlu genel okulların (ilköğretim, özel okullar, genel ortaokullar, meslek öncesi okullar/sınıflar) öğretmenleri, üniversite sistemiyle benzerlik gösteren 3-4 yıl süreli Öğretmen Eğitim Kolejleri tarafından yetiştirilmektedir. Öğretmen adayları, asıl alanlarının yanı sıra bir yan alanda da belli bir düzeyde eğitim alırlar. Öğretmenlik eğitiminin sonlarında, ilkokullarda, deneyimli öğretmen gözetiminde 12 haftalık öğretmenlik staj uygulamasına katılırlar. Eğitim Kolejleri tarafından düzenlenen stajyer öğretmen final sınavına tabi tutulurlar. Ayrıca akıcı ve etkili konuşma yeterliliğinin arandığı okuma, yazma ve konuşma etkinliklerini içeren çeşitli sınavlardan geçirilirler (Abazoğlu, 2014; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

İngiltere’de Öğretmen Yetiştirme

İngiltere’de öğretmenlik eğitimi, 3 veya 4 yıllık lisans ve 1 yıllık lisansüstü sertifikalar olmak üzere 2 grupta incelenebilir. 3 ve 4 yıllık lisans eğitimlerinde alan dersleri, eğitim dersleri ve öğretmenlik uygulaması eş zamanlı olarak yapılmaktadır. İlkokul öğretmenlerinin %95’i 3 ya da 4 yıllık lisans programları ile ortaöğretim öğretmenlerinin %95’i ise lisansüstü programlarla yetişmektedir (Aras ve Sözen 2012).

Japonya’da Öğretmen Yetiştirme

Japonya’da öğretmen eğitimi üniversitelerde ve Eğitim, Bilim, Spor, Kültür ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanan diğer yükseköğretim kurumlarında yapılmaktadır. Üniversiteler kendi öğretmen eğitimi programlarını kendilerini düzenlemektedir. Eğitim, Bilim, Spor, Kültür ve Teknoloji Bakanlığı dersleri sertifikalandırmakta, derslerin içeriği ve fakültedeki öğretim konularını takip etmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim öğretmeni, üniversitelerin dört yıllık öğretmen yetiştirme programlarından mezun olmuştur (ilköğretim ve ortaöğretim

öğretmenleri, eğitim fakülteleri, devlet üniversiteleri, özel üniversiteler veya öğretmenlik sertifikası veren eğitimciler bakanlık tarafından onaylanmış fakültelerde yetiştirilmektedir. Bu bağlamda Ortaöğretim öğretmenlerinin dört yıllık lisans eğitimi alması gerekmektedir. Japonya’da iki yıllık kolejler de vardır fakat mezunları ön lisans derecesi almaktadır ve sadece ilkokullar ve ortaöğretim birinci kademe okullarında çalışabilmektedir. Öğretmen eğitiminin farklı türleri vardır. Ortaöğretim öğretmenlerinin eğitiminde, alan bilgisi eğitimine önem verilmektedir (Abazoğlu, 2014; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Finlandiya’da Öğretmen Yetiştirme

Finlandiya’da öğretmen eğitimi 1980 yılından itibaren yüksekokullar tarafından verilmektedir. Finlandiya’da öğretmen olabilmek için sadece üniversite giriş sınavı yeterli değildir. Üniversite giriş sınavında başarı olan öğrenciler öğretmen olabilmek için yazılı giriş sınavı, yetenek testi, bireysel mülakat ve grup tartışması aşamalarından geçmek zorundadır. Bu sınavların içerikleri üniversiteden üniversiteye farklılık göstermektedir. Araştırma temelli oryantasyon, ulusal ve uluslar arası değerlendirmeler ve pedagojik program içeren bir yapıya sahip olan öğretmen yetiştirme süreci yoğun bir öğretim sürecine tabidir. Finlandiya’da öğretmenlik mesleğinin statüsü yüksektir ve yüksek yeterlilikler gerektirmektedir. Tüm öğretmenlik türlerinde yüksek lisans düzeyinde eğitim zorunludur. Finlandiya öğretmen yetiştirme sisteminde teori ve pratik bütünlüğünün önemi büyüktür. Uygulamaya yönelik dersler eğitim süresince teorik dersler kadar yoğunluk içerisindedir. Öğretmen adayları iki yıl süren uygulama eğitimine katılmaktadır. Bu süreç, üçü eğitim fakültelerine bağlı uygulama okulları, biri devlet okulunda olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Abazoğlu, 2014; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Güney Kore’de Öğretmen Yetiştirme

Güney Kore’de öğretmenlik eğitimi seçilen alana göre ya lise ya da üniversiteden başlar. Güney Kore’de öğretmenlik eğitimiyle, okul öncesi, ilköğretim ve lise öğretmeni olabilmenin yanı sıra, asistan öğretmen, profesyonel danışman, bakıcı öğretmen ve kütüphane memuru olmak da mümkündür. İlköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerini yetiştiren kurumlar farklıdır. İlköğretim öğretmenliği için bir tane özel olmak üzere 13 tane eğitim üniversitesi vardır. Dört farklı kurum da ortaöğretim için öğretmen yetiştirmektedir. Bunlar; Öğretmen kolejleri, genel üniversitelerdeki öğretmen eğitim sınıfları, eğitim bölümleri ve eğitim enstitüleridir. Öğretmenlerin mezun olduktan sonra yüksek lisans veya doktora programlarını bitirme zorunlulukları yoktur. Her ne kadar öğretmenlik sertifikası alabilmek için sınava tabi tutulmasalar da devlet kurumlarında öğretmenlik yapabilmek için öğretmen yerleştirme sınavına girmek durumundadırlar öğretmen adayları kontenjanlar dâhilinde devlet okullarına yerleştirilmektedirler. Devlet kurumları için yapılan Sınavın %30’unu ilk aşama genel eğitim derslerini ölçmeye yönelik hazırlanmış test sunulurken, ikinci aşaması alan ve meslek bilgisiyle ilgili açık uçlu sorular ve görüşme oluşturmaktadır. Aday sınavı kazansa bile mülakata alınıp öğretmenlik tutumunun ölçülmesi öğretmenlik mesleğini yerine getirebilmede belirli niteliklere sahip olması gerektiğini ve bunun meslek için önemli olduğunu göstermektedir (Abazaoğlu, 2014; Aras ve Sözen, 2012; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Çin’de Öğretmen Yetiştirme

Öğretmen olmak için çeşitli alternatif okul ve imkânlar mevcuttur. Öğretmen yetiştirmek için sadece eğitim fakülteleri görevli değildir. İlkokul Öğretmenliği için 3-4 yıllık öğretmen kolejlere, ortaokul öğretmenliği için 4 yıllık öğretmen koleji veya normal üniversite, lise öğretmenliği için 4 yıllık öğretmen koleji veya normal üniversite. Bazı Lise Öğretmenliği için yüksek lisans eğitimi gerekmektedir (Abazoğlu, 2014; Aras ve Sözen, 2012; Göçen Kabaran ve Görgeç, 2016).

Bu bildirinin amacı, Türkiye’de öğretmen yetiştirme programının tarihine ve sorunlarına değinilmekle beraber Türkiye yanı sıra ABD, Almanya, Avusturya, İngiltere, Japonya, Finlandiya, Güney Kore ve Çin’in öğretmen yetiştirme programları üzerine bir değerlendirme ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Bu bağlamda nitel araştırma *“gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”* olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım, Şimşek, 2018). Doküman incelemesi ise, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular ile ilgili bilgi içeren yazılı, görsel ve elektronik materyalleri değerlendirmek için kullanılan bir sistemdir (Wach; Ward, 2013).

Çalışma Kaynakları

Araştırmanın çalışma kaynaklarını yazılı belgeler oluşturmaktadır. Bu bakımdan çalışma kaynakları olarak, çeşitli veri tabanlarında hedeflenen konuyla ilişkili çalışmalar dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında belgesel kaynak taraması kullanılmıştır. Dolayısıyla çeşitli veri tabanlarında çalışmanın kapsamı ile ilgili veri toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018)”.

BULGULAR

Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Politika Sorunları

Öğrenci Seçimi ve Öğretmen Adaylarının İstihdamı

Öğretmen yetiştirme politikaları incelendiğinde öğretmen yetiştirme sistemine dahil edilecek adayların seçimi iki ana sistem temelinde şekillenmektedir. Bu bağlamdan hareketle Finlandiya ve Singapur gibi ülkelerin tercih ettiği sistem olarak 1. sistem öğretmen yetiştirme programına aday alınmadan önce niteliklerinin belirlenmesi ve arz talep doğrultusunda programa dahil edilmesi bir diğer sistem ise, Türkiye’de uygulandığı gibi adayın programdan mezun olduktan sonra niteliklerinin ölçülmesi ve arz talep dengesinin sağlanmadığı sistemdir. Bu bakımdan mevcut politika incelendiğinde, ihtiyaç duyulan öğretmen sayısından daha fazla öğretmen adayı kabul edilmektedir. İlgili bölümde değinileceği üzere hizmet öncesi eğitim programlarında yaşanan yığılma eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Özellikle büyük şehirlerde, hizmet-öncesi eğitimin önemli bir parçası olan staj uygulaması uygulama okullarında yaşanan yığılmalardan dolayı işlevselliğini neredeyse tamamen yitirmiş durumdadır (Murat 2011; Çiftçi 2011; Azar 2011).

Hizmet-Öncesi Eğitim

Öğretmen yetiştirme sorunları bağlamında hizmet öncesi eğitimde yaşananlar sorunların başında, eğitim fakültelerinin kontenjan fazlalığı nedeniyle öğretim elemanı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının artması öğrenme sürecinin niteliği düşürmektedir. Ayrıca aday sayısının fazla olması neticesinde staj uygulamalarının yeterince verimli olmadığı gibi fakültelerde fiziksel koşulların mevcut kalabalığa hazır olmadığı gözlenmiştir (Murat 2011; Çiftçi 2011; Kavcar 1980).

Mesleğe Giriş ve Mesleki Gelişim

Yeni atanan öğretmenlerin çoğu süreklilik arz eden oryantasyon eğitiminden ziyade kısa süreli ve ihtiyaç temelli olmayan paket programlar eşliğinde oryantasyon eğitimi almaktadır. Öğretmenlerin gözlemi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi kâğıt üzerinde gerçekleştirilmekte ama pratikte yeni öğretmenler kendi kaderine terk edilmektedir (Murat 2011; Kavcar 1980; Özer 1990; Tekişik 1987).

Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Niteliksel Sorunlar

Nitelikli öğretmen yetiştirme üzerine sorunlar Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar süregelen üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Bu bağlamda öğretmenlik sorunları ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde isteyen hemen herkesin öğretmen olarak görev alabildiği görülmektedir. Ardından 2. Meşrutiyet devrinde ortaokul kademesinde okulların lise kademesine dönüştürülmesi

sonucunda ortaokula ders veren öğretmenlerin bir ön çalışma yapmadan lise düzeyinde eğitim vermesi sağlanmıştır. 1965 sonra hazırlık ve ön çalışma yapmadan açılan eğitim Enstitüleri ise niteliği düşüren bir başka etken olmuştur. Devamında ise mektupla öğretim ve hızlandırılmış eğitim gibi alternatifler öğretmenlik mesleğinin niteliğini etkilemiştir (Kavcar, 1980).

Yedek Subay Öğretmenler

Lise mezunları, öğretmenlik kurslarına tabi tutulmuş ve sonrasında askerlik görevlerini köylerde öğretmen olarak yapmaları sağlanmıştır. 1960'da bağlayan bu uygulamada, 1963 yılında çıkarılan bir yasayla bu öğretmenlerden isteyenlerin sürekli öğretmenlik kadrosuna geçmelerine olanak tanınmıştır (Selçuk, 2013; Ada, 1996).

Mektupla Öğretmen Yetiştirme

Üniversiteye girişte oluşan yığılmaları önlemek ve öğretmen ihtiyacını karşılamak için kısa yoldan öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan bu uygulama 1974-1975 yılında uygulanmıştır. Açılan, "Mektupla Yükseköğretim Merkezi" aracılığıyla özellikle yaz aylarında birkaç haftalık kısa süreli derslerle çok sayıda öğretmen yetiştirilmiştir (Selçuk, 2013; Ada, 1996).

Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirme

Eğitim enstitülerinde özellikle 1975-1980 arasındaki dönemin politik ve ideolojik çatışmaları nedeniyle eğitim kesintiye uğramıştır. Bu dönemde eğitimini tamamlayamayan öğrenciler 1979-1980 yıllarında birkaç aylık hızlandırılmış eğitime tabi tutularak öğretmen olarak görevlendirilmişlerdir (Egüz, 2018; Selçuk, 2013; Ada, 1996).

TARTIŞMA, SONUÇ, ÖNERİLER

Bu çalışmada öğretmen yetiştirme sorunlarını genel bir çizgide ortaya koymak amacıyla alanyazında ilintili çalışmalar incelenmiştir. Sonuç olarak, Öğretmen yetiştirme sürecine genel bir perspektif ile bakıldığında üç temel başlık altında yoğunlaşmaktadır. Bunlar; eğitim fakültelerine öğretmen adayı seçim süreci, hizmet öncesi ve hizmet sonrası süreçlerdir. Bu süreçler bağlamında yapılan çeşitli olumsuz politikalar devamında öğretmen yetiştirme sorunlarını doğurmaktadır (Selçuk, 2013). Öğretmen yetiştirmek amacıyla kurumların arz talep dengesini kuramaması yanı sıra formasyon eğitimleri ile bu sürece devam etmeleri ihtiyaç duyulandan fazla öğretmenin yetişmesine neden olmuştur. Bu anlamda hizmet öncesi eğitimin niteliğini etkileyen bu durum karşısında kaliteli öğretmen bakımından dengesiz bir dağılımı ortaya çıkarmaktadır (Murat, 2011). Öğretmenlik mesleğine adayların seçilmesi, seçilen adayların eğitim süreci ve adayların eğitim sonrasında istihdam edilmesi gibi hususların belirli bir sistem dahilinde standardize edilmesi önem taşımaktadır (Egüz, 2018). Çünkü nitelikli bir öğretmen yetiştirebilmek için belirli stratejiler geliştirilmeli ve o stratejiler ışığında öğretmen yetiştirme programlarına yön verilmelidir. Öğretmen yetiştirme ekseninde nitelik sorununu ortadan kaldırmak adına önemle üzerinde durulması gereken stratejiler şu şekildedir: Öğretmenliğe yönelik hizmet öncesi eğitim, öğretmenlik mesleğine adayların seçimi ve istihdamı, adaylık ve uyum eğitimi, kariyer geliştirme ve ödüllendirme, öğretmenlik

mesleğinin statüsü ve sürekli mesleki gelişimin sağlanmasıdır. Bu anlamda öğretmen yetiştirme sürecinde sık sık değişen ya da kurumdan kuruma değişiklik gösteren uygulamalar öğretmenlik mesleğine belirli bir kimlik kazandıramamakta ve eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan öğretmen yetiştirme sürecinin nicelik ve nitelik boyutlarının ciddiyetle, sistemli bir şekilde işlenmesi ve öğretmen yetiştirme uygulamalarının kurumsal bir sorumluluk bağlamında ele alınması gerekmektedir (Aydın, 1998).

KAYNAKÇA

- Abazoğlu, İ. (2014). Dünyada öğretmen yetiştirme programları ve öğretmenlere yönelik mesleki gelişim uygulamaları. *Turkish Studies*, 9(5), 1–46.
- Abazoğlu, İ., Yıldırım, O., & Yıldızhan, Y. (4). Geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2016(6), 143–160.
- Ada, S. (1996). Öğretmen yetiştirme sorunu. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 45(9), 13–15.
- Aras, S; Sözen, S. (2012). Türkiye, Finlandiya ve Güney Kore'de Öğretmen yetiştirme programlarının incelenmesi.
- Aydın, A. (1998). Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması ve öğretmen yetiştirme sorunu. *Osman Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*.
- Azar, A. (2011). Türkiye'deki öğretmen eğitimi üzerine bir söylem: Nitelik mi, nicelik mi? *Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*, 1(1), 36-38
- Baskan, G. A. (2001). Öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirmede yeniden yapılanma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 16–25.
- Çiftçi, M. (2011). Türkçe öğretmeni yetiştirme programı sorunu. *Turkish Studies*, 6(1), 403–410.
- Çoban, A. (2010). Türkçe öğretmenliği lisans programlarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 5(3), 958–976.
- Çoban, A. (2016). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminin Sorunları. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 121–138.
- Egüz, Ş. (2018). Öğretim elemanlarına göre öğretmen yetiştirme sorunları ve çözüm önerileri bir odak grup çalışması.
- Elçiçeği, B; Yılmaz, A. (2019). Tanzimat'tan Günümüze Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Değer Yargılarında Yaşanan Dönüşümler. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 168–187.
- Göçen Kabaran, G; Görgeç, İ. (2016). Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Türkiye'deki Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 478.
- Gurbetoğlu, A. (2015). Tanzimat'tan günümüze Türkiye'de öğretmen yetiştirme çabaları ve geçmişten alınmayan dersler. *Dil Edebiyat Ve Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kavcar, C. (1980). Nitelikli Öğretmen Sorunu. *Eğitim ve Bilim*, 5(28).
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 35(1), 1–14.

- Murat, Ö. (2011). Türkiye'nin öğretmen yetiştirme politikası. *21. Yüzyılda Türkiye'nin Eğitim ve Bilim Politikaları Sempozyumu*.
- Özcan, M. (2011). *Bilgi çağında öğretmen eğitimi, nitelikleri ve gücü: Bir reform önerisi*. Türk Eğitim Derneği Yayınları. Türk Eğitim Derneği.
- Özer, B. (1990). 1990'lı yılların başında Türkiye'de öğretmen yetiştirme: Sorunlar ve çözüm önerileri, *3(2)*, 27–35.
- Özkan, B; Şahbaz, N. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Alan Derslerinin İşlevselliğine Yönelik Görüşleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *1(1)*, 32–43.
- Selçuk, A. (2013). Türkiye'de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesi ve sorunları. *Turkish Studies*, *(8)12*, 15–28.
- Tekışık, H. H. (1987). Türkiye'de öğretmenlik mesleği ve sorunları.
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme ve günümüz sorunları.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis.
- Yalap, H; Demirgüneş, S ve Akay, A. (2020). Türkçe eğitimi bölümlerinde eğitim programı nasıl olmalıdır? *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, *5(2)*, 230–254.
- Yar, M. A. (2013). Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Finlandiya'da öğretmen yetiştirme ve atama politikaları. *Electronic Turkish Studies*, *8(12)*.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. baskı). *Seçkin sosyal bilimler: no. 76*. Seçkin.

DEĞER ÜRETME ARACI OLARAK HUKUK (MEDENİ KANUN ÖRNEĞİ)**Dr. Ahmet Selim KADIOĞLU***Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye, dr.askadioglu@gmail.com***ÖZET**

Toplumsal olarak en temelde iyi ile kötünün ne olduğunu, dolayısıyla bireylerin içinde buldukları toplumda sosyal statüleri ve rolleri gereği hangi tutum ve davranışlarda bulunacağını değerler belirler. Değerler bu özelliğiyle toplumsal yapıyı ayakta tutmakta ve sosyal kurumların bozulmaksızın sonraki nesillere aktarımını sağlamaktadır. Bu işlevlerini ise normların kaynağı olması yönüyle yerine getirirler. Din, ahlak ve hukuk gibi sosyal kurumlar, bilhassa norm koyucu sıfatları bağlamında değerlerle ilişkiindedirler. Bu kurumlar toplumsal değerlerden etkilendikleri gibi, değerlerin kaynağı olarak da, yani değer üreticisi olarak da fonksiyon icra ederler. Dolayısıyla değerler durağan ve mutlak değildir; toplumsal yapı ve kurumların ya tedrici veya kendi kendine ya da aniden veya devlet eliyle değişimleri doğrultusunda değişirler. Özellikle din ve medeniyet havzası değişiklikleri ile politik devrimler bu noktada dikkat çekicidirler. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ve onu takip eden Atatürk devrimleri Türk toplum yapısında sosyal değerlerin değişim ve dönüşümünü açısından incelenmesi zorunlu bir devredir. Devrimlerle hukukun, önceleri norm koyuculuğu neredeyse eşit olarak paylaştığı diğer iki sosyal kurum olan din ve ahlakın kesin biçimde önüne geçmesi, böylece yeni Türkiye’de temel değer üretim aracı rolünün hukuka verilmesi amaçlanıyordu. Zira devrimlerin kalıcılığı normların ve değerlerin devrimler doğrultusunda değişmesine bağlıydı. Bunun olabilecek en hızlı, kolay ve mümkün yolu ise hukuki normları değiştirmektir. Bu doğrultuda Cumhuriyetin kurucu kadrosu, kendilerinden yaklaşık elli yıl önce Ahmet Cevdet Paşa’nın müdahalesi olmasaydı resmiyette şeriat ile yönetilen Osmanlı Devleti zamanında gerçekleşecek olan bir şeyi yaptılar. Cumhuriyetin ilanından henüz üç yıl geçmeden, 1926 yılında Avrupa’dan tercüme yoluyla Medeni Kanunu alarak kabul edip yürürlüğe koydular. Atatürk tarafından ana hedefi muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak olarak beyan edilen Atatürk Devrimleri aslında zorunlu olarak kanunların Batı toplumlarının değerleri doğrultusunda düzenlenmesini gerektiriyordu. Bu noktada ise medeni hukukun idare, ticaret, ceza gibi teknik hukuk dallarına göre toplumsal yanı ve işlevinin çok daha etkin olması nedeniyle Medeni Kanun, ilk yürürlüğe girişinden itibaren teknik bir hukuki düzenlemenin ötesinde değer üretme aracı olarak kabul edilmiş ve kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer ve hukuk ilişkisi, Medeni Kanun, Atatürk Devrimleri, değer, norm.

**LAW AS A MEANS FOR VALUE PRODUCTION
(CASE OF THE CIVIL CODE OF TURKEY)**

Dr. Ahmet Selim KADIOĞLU

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye, dr.askadioglu@gmail.com

ABSTRACT

It is values that determine, what is socially, at the most basic level, good and bad, and consequently, which attitudes, and behaviours individuals carry out due to their social status and roles within the society they live in. With this feature, values keep the social structure alive and enable the transformation of social institutions without distortions. Values fulfil this function by being sources of the norms. Social institutions, like religion, morality, and law, are related to values especially regarding their norm prescribing feature. These institutions are affected by values, but also function as the source of values, that is, as value producers. Therefore, values are not static and total, but they change in line with the changes in social structures and institutions, either gradually or autonomically, or suddenly or by the state. Especially changes in religion and civilization, and political revolutions attract attention in this regard. In relation to change and transformation of social values in Turkish society, examination of the era comprised of the proclamation of the republic and subsequent Atatürk revolutions is a necessity. With the revolutions, it was aimed that the law would take precedence over religion and morality, thereby allocating the law the role of primary means for value production in the new Turkey. Since the permanence of the revolutions was depended on change of norms and values in the direction of the revolutions, The fastest, easiest, and possible way was to change the legal norms. In this direction, the founders of the Republic did something that would have taken place in the time of the Ottoman Empire, which was officially ruled by sharia had it not been for the intervention of Ahmet Cevdet Pasha, about fifty years ago. They received the Civil Code from Europe through translation, accepted, and put it into effect in 1926, not three years later than the proclamation of the Republic. Atatürk Revolutions, as its main aim was declared as elevating the society above civilized nations by Atatürk, necessitated regulation of laws in the direction of the Western societies. In this respect, the Civil Code, as having a social aspect and function much more effective than technical legal areas like administrative law, commercial law, or criminal law, has been accepted and used, as a mean for value production since its first entry into force, rather than only as a technical legal regulation.

Keywords: Relationship of Values and Law, Civil Code, Atatürk Revolutions, Value, Norm.

GİRİŞ

Sosyal bilimler terminolojisindeki bazı kavramların bahtsızlıklarının başında, gerek günlük konuşma dilinde gerekse akademik literatürde sıkça kullanılmaları nedeniyle, içeriklerinin önü alınmaz biçimde genişlemesine koşut olarak anlamlarının bulanıklaşması gelmektedir. Değer kavramının da bunlardan biri olduğuna şüphe yok. Kavramın, bir sosyoloji sözlüğünde “*Tamamen farklı anlamlar taşıyabilen bir sözcük*” (Marshall, 1999: 133) şeklindeki giriş cümlesiyle açıklanmaya başlanması da sözünü ettiğimiz bulanıklaşmanın sonucu ve işareti olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durum tabii ki değer kavramının mahiyetini anlama ve açıklamaya dönük çabaları engellememektedir.

Değer kavramı sosyal bilimlerin hemen her alanında, psikolojik, ekonomik, dini, hukuki, eğitimsel, antropolojik, felsefi, toplumsal açılardan inceleme ve araştırma konusu yapılmakta, analiz edildiği bilim dallarına ait diğer kavram ve olgularla ilişkileri açıklanmaya çalışılmaktadır. Değer kavramının, özellikle sosyolojik açıdan ele alındığında herhangi bir gerçekliğinin bulunmadığı, salt kişisel niteliklerden bağımsız olarak incelenmesinin mümkün olmadığı gibi gerekçelerle önceleri çok sayıda sosyal bilimci tarafından toplumsal değil, psikolojik ve ahlaki olgu olduğu öne sürülüyordu. Ancak, sosyal bilimlerde hala en çok tartışma yaratan konuların başında gelse de, günümüz sosyal bilimcileri değerlerin aynı zamanda birer sosyal olgu oldukları, sosyal bilimlere ait yöntemlerle inceleme ve analiz konusu yapılabilecekleri noktasında hemen hemen ortak görüşe sahip bulunmaktadır. (Fichter, 1996: 141-142)

Konumuz açısından değerlerin toplumsal yönünü ele almak gerektiğinden dolayı değer kavramı üzerinden toplumun mahiyetine kısaca değinmek gerekir. Toplum sözcük olarak, etimolojisinden de anlaşıldığı üzere bir şeylerin toplamını, toplu halde ve birlikte bulunmalarını ifade eder. Bu şeyler sosyolojik açıdan en temelde bireyler ve sosyal gruplardır. Her biri diğerinden farklı olan fertlerin ve sosyal grupların bütünlüklü ve toplumun varlığını sürdürebilecek şekilde bir arada bulunmaları, belli toplumsal rol ve görevlerini yerine getirmelerine, bu ise normların, kuralların ve değerlerin varlığına bağlıdır. Normlar fert ve grupların nasıl davranacaklarını dıştan ve daha katı olarak düzenlerken, değerler nasıl davranacaklarını içten ve daha yumuşak bir biçimde yönlendirirler. Öyleyse değerler, “*uzlaşılan, paylaşılan, tatmin veren, takdir edilen, sosyal ihtiyaçları karşılayan, insan-nesne ve olay ilişkisinde ulaşılmış, sosyalleşmiş hükümler*” (Sezen, 2000: 197) olarak tarif edilebilir.

Değer kavramının bu işlev ve özelliklerinden yola çıkılarak açıklandığında toplum, çok sayıda tanımına ilaveten, Ülken (1969: 73)’in ifade ettiği gibi bir değerler sistemi olarak tarif edilebilir: Toplumun hem sahip hem de bağlı olduğu kültürün teknik, sanat, bilgi, ahlâk, din, hukuk, dil, ekonomi gibi maddi ve manevi unsurlarından her biri bir değer olup, sözü edilen değerler sistemini meydana getirirler ki, Durkheim’ın toplumun temeli ve kaynağı olarak kabul ettiği kolektif bilinci, değer hükümleri sistemi diye tanımlamasının da bu gerçeğe dayanmakta olduğu söylenebilir.

TOPLUMSAL AÇIDAN DEĞER VE HUKUK İLİŞKİSİ

Bu çalışmada, konunun iki ana kavramı olan değer ile hukuk, toplumsallık ortak paydası üzerinden açıklanmakta ve anlaşılmaktadır. Sosyolojik olarak bakıldığında değer ve hukuk kavramları içerik bakımından olduğu gibi toplumsal mahiyetleri bakımından da birbirlerinden belli farklılıklarla ayrılmaktadırlar. Sosyolojik terminoloji açısından ifade edilirse değer bir sosyal olgu iken hukuk bir sosyal kurumdur. Bununla birlikte bu iki kavramın aralarındaki içeriksel ve bilhassa işlevsel yakınlıklar, farklılıklarına göre çok daha fazladır. İçeriksel olarak, kurallarının büyük çoğunluğu itibarıyla yazılı ve devlete dayalı yaptırım gücüne sahip olmamakla beraber değerler de aslında hukuk gibi kurallardan meydana gelir. İşlevsel olarak ise her ikisi de, toplumu oluşturan en temel birim olan bireylere ve daha sonra sosyal gruplara belli olaylar karşısında nasıl hareket edeceklerini ve hangi tutumları almaları gerektiğini gösterir ve buyurur.

Hukuku toplumsal açıdan ele aldığımızda göz önünde tutulması gereken en önemli husus, esasen toplum var olduğu için hukukun da var olduğudur. Bilindiği gibi toplum yapıları genellikle ikili bir ayırım içerisinde incelenirler. Örneğin Emile Durkheim bu ayrımı organik iş bölümü ve dayanışmaya dayalı toplum yapısı ile mekanik iş bölümü ve dayanışmaya dayalı toplum yapısı şeklinde yapıyordu (Ozankaya, 1991: 126). Ferdinand Tönnies ise cemaat/topluluk/gemeinschaft ve cemiyet/toplum/gesellschaft kavramlaştırması üzerinden benzer ayrımı yapıyordu (Gezgin, 1988). Bu ayrımı dikkate alarak söylersek, işbölümünün ve uzmanlaşmanın arttığı, heterojen toplum yapısından, daha basit ve homojen topluluk yapısına indikçe, toplum veya topluluğu oluşturan insan sayısının ve insan ilişkilerinin karmaşıklığının azlığından dolayı hukukun işlev ve varlığının da yok olmasa bile azaldığı yadsınamaz. İnsan toplulukları küçüldükçe, birbirleri arasındaki ilişkileri ve sorunları çözmek için devlet gücüne dayalı hukuk kurumuna daha az başvurumaktadırlar. Ancak bu durum, sosyal bir kurum olarak hukukun var olmadığı ve bireylerin belli normlara uymadıkları anlamına gelmemektedir. En küçük sosyal gruplarda da insanlar arası ilişkilerde anlaşmazlık çıktığı yahut bireyler grubun diğer üyelerini etkileyecek eylemlere girişeceği zaman yazılı olmayan kurallara veya devlet tarafından yetkilendirilmemiş olsa dahi içinde yaşadıkları grup tarafından sorunları çözme yetkisi verilmiş kişi ve heyetlere başvurulmaktadır.

Fertlerin, içinde buldukları toplumun birer üyesi olarak öğrendikleri ve ortak davranış kuralı haline getirip benimsedikleri kuralları içeren ve düzenleyen hukukun temel var oluş amacı, uyulmasını zorunlu tuttuğu bu kurallar yoluyla toplumun bütünlüğünü ve devamını sağlamaktır (Arslantürk ve Amman, 2000: 280). Dolayısıyla hukuk, bir taraftan kendisini oluşturan normlar vasıtasıyla insanları belli davranış kalıplarına uymaya zorlayarak onların tutum alış ve hareket ediş tarzlarını değiştirip düzenlemek suretiyle, diğer taraftan da bir bütün halinde değerler sistemini oluşturan bir değer vasfında diğer değerleri etkileyip dönüştüren değer kaynağı olmak suretiyle değer üretme aracı mahiyetine sahiptir.

Bununla birlikte hukuk ve değer arasındaki ilişkiyi, farklı açılardan da olsa, yadsıyan hukuki yaklaşımlar da vardır. Hukuku esasta veya çoğu zaman sadece normlardan ibaret olarak ele alan pozitif hukuk anlayışı kapsamındaki bazı yaklaşımlar ile kimi fenomenolojik hukuk yaklaşımları hukukun ne girdisi ne çıktısı olarak değerlerle ilişkisi olmaması gerektiğini savunurlar (Güriz, 2020: 42, 381). Hukuk kuramcıları ve felsefecileri açısından hukuk-değer

ilişkisi genellikle hukukun ve hukuk normlarının toplumsal ve ahlaki değerlere uygunluğu, hukuki akıl yürütmede değerlerin yeri gibi konular çerçevesinde incelenmiştir. Fakat bu çerçevede dahi hukuk kurallarının kendi özgül değerlerinin bulunup bulunmadıkları bağlamındaki felsefi nitelikli tartışmalar (Hirş, 2000: 53) dolayımında hukukun değer üretici işlevi söz konusu edilebilir.

Burada Max Weber'in toplumsal eylem tipleri sınıflamasına göre de kısaca konuyu ele almak gerekir. Bilindiği gibi Weber'e göre toplumsal eylemler dört şekilde belirlenir/yöneltilirler (oriented): Birincisi araç-akılsal (instrumentally rational, zweckrational) yönelimli eylem, ikincisi değer-akılsal (value-rational, wertrational) yönelimli eylem, üçüncüsü duygusal (affectual) yönelimli eylem, dördüncüsü geleneksel (traditional) yönelimli eylem. Eylemin değer-rasyonel yönelimli olması, doğuracağı sonuca bağlı olmaksızın, davranışın sırf kendi varlığı itibarıyla ahlaki, estetik, dini veya başka nitelikli olarak değer taşıdığına yönelik bilinçli bir inançla toplumsal eylemin gerçekleşmesidir (Weber, 1978: 24-25). Dolayısıyla bazı toplumsal eylemler, bir takım üst değerlere olan inancın bilinçli ve rasyonel yönlendirmesiyle gerçekleşirler. Toplumsal bir olgu olması itibarıyla hukuk da, özellikle gerek genel-soyut normların konulması gerekse bu genel-soyut normların somut-özel olaylara uygulanması cihetleriyle norm koyucuların ve hukuk uygulayıcılarının değer-akılsal yönelimli toplumsal eylemlerine konu olmaktadır.

Değerler ve hukuk kuralları birer norm olmaları yönüyle kişilere belli olaylar ve olgular karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiğini buyururlar. Ancak hukuk kurallarının benimsenme düzey ve yoluyla değerlerinki arasında fark olduğu açıktır. Hukuki normlar kendilerini daha çok dışardan ve devlet gücüne yaslanarak kabul ettirirlerken; değerler daha ziyade bireylerin içsel onaylamasıyla ve devlet ya da hatta kimi zaman toplumun zorlayıcı gücüne ihtiyaç duymaksızın benimsenirler. Burada hukuk felsefesinde yapılan kavramlaştırmayla söylenirse, hukukun dış norm koyucu (heteronom) oluşu ile değerlerin iç norm koyucu oluşu (otonom) oluşu söz konusudur (Aral, 1983: 259).

Değer normlarının temelde vicdan ürünü olmaları nedeniyle kişiler imkan veya fırsatını bulduklarında hukuk kurallarına uymayabilirlerken, değerlere uyma konusunda daha hassas davranabilmektedirler. Örneğin arabasında seyir halinde iken yasak olduğu halde kimse görmediği için sigara içen bir kişi, içtiği sigaranın izmaritini yine kimse görmediği halde çevre temizliğine dikkat etmeyi bir değer olarak içselleştir olması nedeniyle yere atmayabilir. Bu itibarla her sosyal normun olduğu gibi hukuka ve değerlere ilişkin normların da kişisel tarafı vardır. Fakat bu kişisel taraf, bunların bireye yine de az ya da çok dışarıdan geldiği gerçeğini değiştirmez. Yani değerler her ne kadar otonom sayılsa dahi, birey aslında değer normlarını da kendi kendine değil, içinde yaşadığı toplumdan öğrenmiştir.

Öyleyse değerlerin, bireyin dışında bir varlığa sahip olduklarını söylemek yanlış değildir. Bu sebeple değerler esasen kendiliğinden veya nesiller boyu yavaş yavaş oluşsalar da, zorlayıcı bir kuvvet kullanılarak yapılan bazı planlı çalışmalar ve değişikliklerle aniden olmasa bile daha hızlı biçimde oluşabilir veya dönüşebilirler. Hukuk ve diğer norm kaynakları zaten hem kendileri birer değer olarak hem de insanları belli davranışlara uymaya zorlayan

kurallarının zamanla birer değer hüviyetini kazanması yoluyla sosyolojik olarak saf değer olarak nitelendirebileceğimiz değerleri ürettiklerini ifade etmiştik.

Bunun ötesinde, norm ve kuralları zorla uygulatabilecek yaptırım gücünün sahibi olan devlet yönetimlerinde meydana gelen değişikliklerle yönetimi devralanlar ile bundan daha kapsamlı biçimde değişim (devrim, inkılap, ihtilal) yapanlar, devrimin temel hedefleri doğrultusunda değer üretmek toplumu dönüştürmek isterler. Burada Levy-Bruhl'un (1991: 82) devrim tanımı dikkat çekicidir: *"Devrim, bir hukuk sisteminin, toplumsal bünyedeki faal unsurlardan, yeni değerlerin taşıyıcısı olan bir unsurunun sahneye çıkmasıyla gerçekleşen ani ve şiddetli, topyekûn ya da kısmi bir halk dönüşümü olarak tanımlanabilir."* İşte özellikle bu tarz hızlı toplumsal değişim dönemlerinde hukuk, bir değer üretme aracı olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktadır. İnsanların zorla uymaya başladıkları normların belli bir süre sonra değer haline gelmeleri beklenmektedir.

Örneğin Fransız İhtilalinde 14 Temmuz 1789 tarihinde doruk noktasına ulaşan halk ihtilalini hazırlayan süreç, yaklaşık bir yıldır devam edip 7 Temmuz 1789'da Anayasa Komitesi'nin kurulması ve 9 Temmuz 1789'da Meclis'in kendini Kurucu Meclis'in ilan etmesiyle tamamlanmış olan hukuki inkılaptır (Soboul, 1969: 121-139). Bundan çok kısa bir süre sonra da yapılacak anayasaya bir mukaddime mahiyetinde olması amacıyla 28 Ağustos 1789'da devrimin çerçevesini çizen İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi yayınlamıştır.

Keza İslam peygamberi Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret ettikten hemen sonra, devlet kurmayla başlattığı devrimin ilk adımlarından biri olarak Medine Vesikası (Anayasası) denilen hukuki belgeyi yazdırıp uygulamaya koydurduğunu (Özkan, 2019) görüyoruz. Benzer şekilde İslam'ın kendinden önceki din ve toplum anlayışlarından bambaşka olmak iddiasıyla giriştiği medeniyet inşasında dinin özünü ve daha çok inanç esaslarını ifade eden fıkıh kavramının yaklaşık bir asır içinde hukuk anlamına dönüşerek İslami bilgi denilen şeyin neredeyse zamanla sadece fıkıh alanına inhisar etmesi (Karaman, 1996) de bir başka örnek olarak değerlendirilmelidir.

Yine 19. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nde, bir süredir yapılagelen askeri alandaki teknik ve eğitimsel adımlarla hedeflenen dönüşüm ve atılımın gerçekleştirilemeyeceğinin kabul edilmesi ve Avrupa'nın sosyal ve siyasal hayatına ilişkin değerlerinin de alınması gerekliliğinin devlet adamları ve aydınların çoğunluğunca benimsenmesi sonucunda Sened-i İttifak ile başlayıp Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-i Esasi'nin ilanı ile devam eden süreç, esasında hukuk yoluyla değer üretme süreci olarak betimlenebilir. Bu süreç Osmanlı Devleti açısından II. Meşrutiyet ile son aşamasını gerçekleştirmişse de, Osmanlı-Türk toplumu için sürecin son aşamasını Cumhuriyet'in ilanı ve sonrasında yapılan bir dizi hukuki nitelikteki inkılaplar teşkil etmektedir.

CUMHURİYET DÖNEMİ HUKUK DEVRİMİNİN DEĞER ÜRETME BAĞLAMINDA AMACI

Cumhuriyet döneminde yapılan hukuki devrimin mahiyetini açıklayabilmek için, hukuk devrimiyle beraber diğer devrimleri de içine alan bir tabirle Türk İnkılabının temel amacını anlamak icap etmektedir. Bunun için ise en doğru yolun, Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun söylev ve söylemlerini incelemekten geçtiği inkar edilemez.

Atatürk, 30 Ağustos 1925'te yaptığı Kastamonu Konuşması'nda inkılapların amacını şöyle açıklayacaktı: *"Efendiler! Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti Halkını tamamen asri ve bütün mana ve şekilleri ile medeni bir toplumsal hayat haline ulaştırmaktır. İnkılaplarımızın temel ilkesi budur."*⁶ Bundan sekiz yıl sonra 29 Ekim 1933 tarihinde yaptığı Onuncu Yıl Nutku'nda ise Atatürk bu temel ilkeyi şu şekilde billurlaştıracaktı: *"Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız."* Burada Cumhuriyet Devrimleri olarak çağdaş uygarlık seviyesinin de üstüne çıkarmayı amaçladıkları şeyin, milli kültür olarak özellikle ifade edilmesi önemlidir.

Atatürk ve Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun bilhassa Türklük, milli kimlik, milliyet, milliyetçilik, ırk, kültür, medeniyet gibi kavramlar itibariyle hocalarının ve düşünsel-doktrinel açıdan zihniyetlerini oluşturan kişinin Ziya Gökalp olduğunda hiç şüphe yoktur. Kültür, Gökalp'in en çok konu edindiği meselelerin başında gelmektedir. Hatta Latince asıllı olan kültür kelimesini Latincedeki tarım ve ekin anlamlarından hareketle Türkçeye "hars" (Arapça ekin, tarım) şeklinde ilk olarak çeviren ve Türk düşün hayatına sokan kişinin Gökalp olduğu ifade edilmektedir. Gökalp, kültürü milleti millet yapan değer ve ortak kabullerin bir toplamı olarak tarif ederek, kültürün her milletin kendine özgü olduğunu vurgulamaktadır. Kültür ile medeniyet arasında kesin bir ayırım yapan Gökalp'e göre bir milleti diğer milletlerden ve bilhassa mensubu olduğu medeniyet içerisindeki diğer toplumlardan ayıran temel unsur, o milletin milli kültürüdür. (Sezen, 1997: 128-129)

Dolayısıyla Gökalp'te en temel kavramlardan biri olan kültürün anlam ve mahiyetinin, özellikle de milli sıfatıyla kullandığı düşünülduğünde, Atatürk tarafından iyi bilindiği varsayılmalıdır. Nitekim, Cumhuriyet'in onuncu yılı için yapılmasına rağmen genel itiyadına göre aslında kısa sayılabilecek mezkur konuşmasında Atatürk, kültür kelimesini bir defa daha, "yüksek Türk kültürü" şeklinde kullanarak, kültürü Türkiye Cumhuriyeti'nin iki temelinden birisi olarak anmak suretiyle kültürün millilik özelliğini vurgulamaktadır. Ayrıca yukarıda aldığımız cümlesinde kültür ve medeniyet kavramlarını milli kültür ile muasır medeniyet biçiminde kullanarak Gökalp'i doğrudan çağrıştıran bir ayırım yaptığını görüyoruz.

Öyleyse bizzat Atatürk'ün ortaya koyduğu üzere Cumhuriyet ilke ve inkılaplarının ana hedefi, Türk milletine ait değerler toplamı olarak kültürü, çağdaş medeniyetle uyumlu ve bütünleşmiş hale getirmektir. Peki yeni değerlerin üretilmesi nasıl olacak sorusunun cevabını ise hukuk devriminde bulmaktayız. Hukuk Devrimi hem diğer devrimlerin yapılabilmesinin önünü açma ve yasal/toplumsal zeminini oluşturma hem de yapılan devrimlerin korunmasını temin etme açılarından kurucu ve temel devrim niteliğinde olup, bu fonksiyonlarını normlar yoluyla yeni değerler üreterek ve onları besleyerek icra etmiştir.

Atatürk aslında henüz erken denilebilecek bir zamanda, cumhuriyet ilan edilmeden çok önce, 1 Mart 1922 tarihindeki yasama yılı açış konuşmasında hukuk alanında kapsamlı değişikliklerin yapılacağına işaretini vermişti:

⁶ Bu ve bundan sonra gelecek olan konuşmalar, günümüzdeki anlaşılması zor olduğu düşünülen kelimelerle sınırlı olmak kaydıyla, tarafımızca sadeleştirilmiştir. Ayrıca yazımızda, büyük kısmı meclis konuşmalarından seçilen bu tarzdaki alıntılarda, konuşmalar topluma mal olmuş ve genel nitelikli oldukları gerekçesiyle kaynak verilme yoluna gidilmemiştir.

“Bizim bugün mevcut olan Medeni Kanunumuz Mecelledir. Bu Medeni Kanun takriben yarım asır evvel Cevdet Paşa merhumun başkanlığı altındaki bir ilmi heyet marifetiyle tertip olunmuştur. İşte, o Mecellenin genel kurallarındaki; «Zamanın değişmesi ile hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz» fıkıh kuralı adli politikamızın temel esasıdır. Bu esas dâhilinde hareket eden Adliye Vekâletimiz Mecellenin ihtiva veya tatmin etmediği çağın ve insanların ihtiyaçlarını, en uygun hükümlerle genişletmek ve sağlamlaştırmak lüzumunu takdir eylemiştir.”

Saltanatın kaldırılmasına sekiz ay, Cumhuriyet’in ilanına yirmi ay, Halifeliğin kaldırılmasına ise iki yıl varken ve hukuki devrimlerin emarelerinin bulunmadığı bir tarihte Atatürk’ün, Mecelle’nin mezkur kaidelerini dile getirmesi önemli ve anlamlıdır. Değer üretme ve korumada tedrici usulün insan ve toplum doğası gereği zorunlu olduğunun bilincinde olan Atatürk, yukarıda temas ettiğimiz 30 Ağustos 1925 tarihli Kastamonu Konuşmasında şöyle diyordu: *“Herhangi bir gelişmişlik durumunda bulunan bir insan toplumunu, bulunduğu vaziyetten kaldırıp damdan düşer gibi filan gelişmişlik düzeyine ulaştırmanın doğal olarak imkansız olduğu izaha muhtaç değildir.”*

Ancak bu tedricilik, toplumun kendi haline bırakılarak “devrimsel” değişikliklerin çok ağırdan yapıp benimsenmesinin beklenmesi anlamına gelmemekteydi. Nitekim bu konuşmasından iki ay sonra 1 Kasım 1925 tarihinde yaptığı yasama yılı açış konuşmasında Atatürk şöyle diyecekti:

“Yüce Meclise takdim edilecek olan Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Ticaret Kanununun bu yasama döneminde kanunlaştırılması ve yayımlanmasındaki ivediliği bilhassa ifade etmek isterim. Toplumsal hayatımızı yeni baştan düzenleyecek olan bu temel kanunların, muasır medeniyet kanunları içinden olması tabiidir. Milletimizin dahil olduğu medeni toplumun iktisadi ve sosyal ihtiyaçları o kadar yakındır ki, buna tekabül etmesi lazım gelen kanunlarda dahi aynı yakınlığın bulunması gereklidir. İçinde bulunulan çağın gerekliliklerine uygun kanun yapmak ve onu iyi biçimde uygulamak, medeniyet ve terakki sebeplerinin en mühimlerindenidir.”

MEDENİ HUKUKUN DEĞER ÜRETME ARACI OLMA NİTELİĞİ

Atatürk, gerçekleştirdiği inkılapların varlık ve zihniyetinin esas olarak hukuk devrimine bağlı olduğunu 5 Kasım 1925 tarihinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin (Ankara Hukuk Mektebi) açılışında yaptığı konuşmada ifade ediyordu: *“Senelerden beri devam eden Türk İnkılabı, mevcudiyetini ve zihniyetini, toplumsal hayatın temeli olan yeni hukuk sistemi ve hukuki esaslarda tespit ve teyit etmek çaresine tevessül etmiştir.”* Böylece aslında hukukun değer üretme aracı olarak kullanıldığı ve kullanılacağı açıkça deklare edilmiş oluyordu.

Bu cümlenin işaret ettiği ana fikirden başka, tali diyeceğimiz ama konumuz için önemli bir husus, Atatürk’ün Türk İnkılabının senelerden beri devam ettiğini belirtmesidir. Aslında hem zaman olarak hem de içerik olarak o sırada Türk İnkılabı “senelerden beri” şeklinde nitelendirilebilecek bir genişlikte değildi. Bu ifadeyle, Cumhuriyet öncesinde başlayan değişimin de kastedildiğini anlayabiliriz. Zaten bu cümleden hemen sonraki cümle şu

şekildedir: *“Türk İnkılabı nedir? Bu inkılap, kelimenin ilkin ima ettiği ihtilâl manasından başka, ondan daha vâsi (geniş) bir tahavvül (dönüşüm, değişim) ifade etmektedir.”*

Gerçekten de Cumhuriyet’in ilanından yaklaşık bir asır önce Osmanlı devrinde başlayan ve yine aynı amaca hizmet etmesi öngörülen, yani Garbi/muasır medeniyet ile benzeşme ve bütünleşmeyi sağlamak için yeni değerler üreteceği düşünülen hukuki dönüşüm (inkılap), en tepki çekmeyecek alanlardan biri olan ticaret hukuku alanında, Fransız Ticaret Kanunu’nun birinci ve ikinci kitaplarının tercüme edilerek alınması suretiyle 1850’de somut halini almaya başlamıştı. Daha sonra 1855’te Fransız Ticaret Kanunu’nun ikinci kitabı tercüme edilerek İflas Kanunnamesi adıyla yürürlüğe kondu. Sonrasında 1858’de Fransız Ceza Kanunu, 1861’de Fransız Ticaret Usul Kanunu, 1863’te Deniz Ticaret Kanunu adıyla Fransız Ticaret Kanunu’nun deniz ticaretine dair II. Cildi, 1879’da Fransız Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Fransız Ceza Usulü Muhakemeleri Kanunu aynen tercüme veya adapte edilmek suretiyle kabul edilmiştir. Aynı şekilde Fransız Medeni Kanunu’nun (Code Civil) da tercüme edilerek kabul edilmesi yönünde ciddi ve yoğun talepler ve tartışmalar yaşanmış, hatta bir komisyon oluşturularak Code Civil’in tercüme edilmesine başlanmıştır (Kayak, 2012: 59). Ancak başta Ahmet Cevdet Paşa olmak üzere çok sayıda bürokrattan gelen tepkiler nedeniyle bu talep hayata geçmemiştir.

Diğer hukuki alanlarda Batı ülkelerinden doğrudan iktibas/resepsiyon yoluyla kanunlaştırma yapılırken medeni hukuk alanında böyle bir yola başvurmaktan çekinilmesinin ana sebebi, medeni kanunla düzenlenecek hususların diğerlerine göre milli kültürle çok daha yakın ilişkili olması, milli kültürü ve toplumun değerler sistemini teşkil eden temel hukuki değerleri içermesidir. Özellikle aile, kişiler ve miras hukuklarına dair normlar, her milletin veya toplumun yüzyıllardır süzülgeleyen kendi gelenek ve birikimlerini yansıtmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti için daha da önemlisi, medeni hukuk konularının diğer hukuk alanlarına nispetle İslam hukukunca ayrıntılı olarak ve örfi hukuka neredeyse hiç söz hakkı vermeden “kıskaç” biçimde düzenlenmiş olmasıydı. Keza İslam dininin en yüksek yönetici makamı olan Hilafet’i elinde bulunduran ve “şeriat” ile yönetildiğini beyan eden bir devlette Fransız Medeni Kanunu’nun tercüme edilerek kabul edilmesinin izahı da pek mümkün değildi. Bu nedenlerle, Fransız Medeni Kanunu’nun benimsenmesi tartışmalarında Ahmet Cevdet Paşa ile birlikte buna karşı çıkanlar, böyle bir teşebbüsün milletin yok olması anlamına geleceğini ifade ediyorlardı (Esirgen, 2011: 38). Sonuçta Batılı bir ülkenin medeni kanununun tercüme edilerek kabul edilmesine yönelik taleplerin yaşam bulması, İslam hukuku temel alınarak yapılacak kanunlaştırma için bir komisyon kurulmasına karar verilmesiyle o zaman için önlenmişti. Fakat bundan yarım yüzyıl sonra İsviçre Medeni Kanunu’nun tercüme edilerek kabul edilmesi suretiyle bu talepler hayata geçecekti.

Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında kurulan komisyon, medeni hukuk alanında kanun yapma çalışmalarına başlamış, 1877’de yedi yılı aşan bir süreç sonunda Mecelle-i Ahkam-ı Adliye tamamlanmıştı. Ama 1851 maddelik Mecelle’de medeni hukukun asıl önemli alanları yer almıyordu. Aile, kişiler ve miras hukukları hiç yoktu. Eşya hukukunun da bazı mühim konuları düzenlenmemişti. Bu açığın sadece aile hukuku kısmı, o da kırk yıl sonra 1917’de Hukuk-i Aile Kararnamesi ile kapatılacaktı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, medeni hukuk alanında tam bir kanunlaştırmayı miras bırakamamıştı. Bu boşluğun ise yeni Türk devleti tarafından acil olarak doldurulması zorunlu ve öncelikli bir görev olarak benimsendi.

Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, hukuk devriminde kanunlaştırma işine medeni hukukla başlamaya karar verdi. Bu kararı 1 Mart 1924 tarihli meclis konuşmasında Atatürk şu şekilde beyan edecekti: *"Medeni hukukta, aile hukukunda takip edeceğimiz yol, ancak medeniyet yolu olacaktır."* Zamanın Adliye Vekili olan ve Medeni Kanununun tercüme edilerek hazırlanması işini bizzat idare eden Mahmut Esat Bozkurt, Medeni Kanuna yazdığı Türk Kanun-i Medenîsi Esbab-ı Mucibe Layihası'nda bu yolu daha açık biçimde şöyle dile getiriyordu: *"Unutmamak lazımdır ki Türk milletinin kararı muasır medeniyeti kayıtsız şartsız tüm prensipleri ile kabul etmektir. Bunun en bariz ve canlı delili inkılâbımızın kendisidir."* Mahmut Esat Bozkurt bu görüşünü biraz farklı ama daha dikkat çekici olarak eski hukuk kurallarının düzeltilmesiyle görevli komisyonların görevine son verirken şu şekilde belirmişti: *"Türk İhtilalinin kararı, Batı Medeniyetini kayıtsız-şartsız kendisine mal etmek, benimsetmektir... Bu prensip bakımından kanunlarımızı oldukları gibi Batı'dan almak zorundayız."* (Edis, 1994: 265).

Peki Batı'dan iktibas yoluyla alınan kanunların, nihayetinde başka millet ve kültüre ait olması nedeniyle doğal olarak Türk milli kültürüne aykırı yahut en azında yabancı oldukları gerçeği ile yeni Türk devleti tarafından en önemli ilkelerden sayılan Türklük ve millilik nasıl telif edilecekti? Mahmut Esat Bozkurt bu soruyu öncelikle, zaten eski hukukumuzun da milli kültürümüzün bir ürünü olmadığını öne sürerek cevaplıyordu. Ona göre bundan dolayı milli kültürümüzle uyumlu olması veya uyumlu hale getirilmesi koşuluyla başka kültürler ait kanunlar alınabilirdi. Zaten yeni Türk devleti ve devrimi, kendisini muasır medeniyetlerle aynı kulvarda gördüğü ve görmek istediği için de muasır medeniyete mensup bir ülkenin hukuk sistemini benimsemesi tabiidir. (Bozkurt, 1994: 208)

Böylece İsviçre Medeni Kanununun Fransızca metninden tercüme yapmak üzere bir komisyon oluşturuldu. Komisyonun çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Türk Medeni Kanunu 17 Şubat 1926'da Meclis'te kabul edilerek 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girdi. Hukuk alanındaki inkılapların ve özellikle Medeni Kanunun kabul edilmesinin yeni Türk devleti için önemi ile oluşturulmak istenen yeni Türk ferdi ve toplumu için değer üretici konumunu, Medeni Kanunun kabulüne dair oylama öncesinde Meclis kürsüsünden konuşan Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt şöyle ifade edecekti: *"Arkadaşlar! Medeni Kanunu tasvip ve tasdik buyurduğunuz anda inkılâba ve Türk tarihine, Türk hayatına yeni bir gidişat bahşetmiş olacaksınız. Bu kanunu kabul manasında ellerinizi kaldırdığınız zaman, geçen 13 asır duracak ve Türk Milletine, Türk camiasına yeni ve feyizli medenî bir hayat açılacaktır."*

SONUÇ

İnsanın toplumsal bir canlı olduğuna dair kabul, felsefenin ve dolayısıyla sosyoloji ile bir bilim olarak hukukun en eski ve temel ilkelerindendir. İnsan, yaratılışı itibarıyla toplu halde yaşamak zorundadır. Diğer yandan insan hem akıl ve özgür irade sahibi hem de bedensel ve ruhi dürtü sahibi bir varlıktır. Bunun zorunlu sonucu ise insanların farklı düşünce, davranış, tutum, kabul, değer ve inançlara sahip olduğudur. Ancak toplu halde yaşamak zorunda olan insanın tüm kişisel farklılıklarını eyleme ve harekete dönüştürmesi, toplum hayatını mümkün kılamazdı. Hatta sadece eylem ve harekete geçme değil, genel kabuller ve değerler açısından da bireylerin sayısı kadar

farklılığın var olması, toplum hayatı için kabul edilebilir değildir. Bu nedenle toplum, bir taraftan eylem ve düşünce birliğini sağlamayı hedeflerken diğer taraftan da bu birliği korumayı amaçlamaktadır. Bunun anlamı ise, toplumun bir değerler sistemi olduğu gibi bu sistemi koruyacak normların da koyucusu olduğudur.

Bununla birlikte toplumsal değişme de kaçınılmazdır. Toplumu oluşturan bireyler değerlerin ve normların basit birer objesi değildirler. Değerlerin ve normların oluşturulması açısından bireyler süjedirler de. Fakat süje hali, genel geçer olarak nitelendirilebilecek olan adalet, eşitlik, iyilik gibi üst değerler söz konusu olduğunda pek etkin değildir. Mamafih bu üst değerler açısından dahi, değerlerin yorumlanması ve korunmasında bireyler az da olsa etkinliklerini gösterebilirler.

Değişmenin kendi kendine ilerleyip durdurulamaz hale geldiği durumlarda ahlaki, bilimsel, dini, estetik, hukuki, ekonomik ve benzeri bir kısım eski değerlerin yerine yeni değerlerin gelmesi genellikle kendi kendine gerçekleşir, bireylerin müdahalesi sınırlıdır. Ancak değişimin hızlı bir şekilde gerçekleştiği veya gerçekleştirilmesi planlandığı durumlarda bazı değer üretme araçlarına başvurulur. Burada ise bireylerin müdahalesi oldukça etkindir. İşte devrim, inkılap, ihtilal gibi dönüşüm süreçlerinde hukuk, hem bir değer sistemi olarak hem de özellikle modern toplumlarda sosyal normların temel kaynağı olarak en gözde değer üretme aracı olarak kabul edilir ve kullanılır.

Bizzat kurucularının ifade ettiği üzere Türk Cumhuriyet İnkılabı da büyük ve kapsamlı bir değişim ve dönüşümü amaçlıyordu. Mahmut Esat Bozkurt bu hususu şöyle ifade ediyordu: *“Atatürk bir tutuşta, bin yıllık şark adet ve hukukunu, Garp adet ve hukuku ile değiştirdi.”* (Bozkurt, 1940: 126-127). Cumhuriyetin kurucu kadrosu için hukuk, devlet desteğiyle değer üreteceği gibi üretilen yeni değerler sistemini de koruyacaktı. Bu sebeple Türk İnkılabında hukuk devriminin diğer devrimlere bir önceliğinin olduğu söylenebilir.

Hukuk devrimi içerisinde Medeni Kanunun kabulü ise özellikle değer üretme bakımından belki de en mühim yeri işgal etmektedir. Zira Medeni Kanunla düzenlenen alanlar Türk milletinin milli ve dini kimliğinin en fazla ve mutlak biçimde yansıdığı alanlar olarak kabul ediliyor, medeni hukukun konuları tabir yerindeyse toplumun “mahrem”i olarak değerlendiriliyordu. Gerçekten de toplumların kendine has olma ve onu diğer toplumlardan ayırma noktasında hukuk kurumuna en çok medeni hukukta görev düşmektedir.

Netice itibarıyla Türk Devrimini kesin olarak yerleştirip koruma, eski değerlerin belli bölümüyle bağları kesme, muasır medeniyet topluluğu içine dahil olma ve yeni bir toplum var etme hedeflerini gerçekleştirmek için Cumhuriyetin Kurucu Kadrosu, öncelikle yeni değerlerin üretilmesinin ve yeni değerler sisteminin oluşturulmasının gerektiğinin bilincinde idi. Bu bilinçle başlanan hukuk devriminin en önemli ayağını ise İsviçre Medeni Kanununun tercüme edilerek alınması suretiyle hazırlanan Medeni Kanunun kabulü oluşturmaktadır. Yeni Medeni Kanun, içeriği ve mahiyeti sebebiyle yeni rejimin en önemli değer üretme aracı olarak benimsenmiş ve uygulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aral, V. (1982). Hukukta irade özgürlüğü. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 48 (1-4), 249-282.
- Arslantürk, Z. & Amman, M.T. (2000). *Sosyoloji*. Kaknüs Yayınları.
- Bozkurt, G. (1994). Mahmut Esat Bozkurt'un laik hukuka geçişe katkıları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (4) , 201-209.
- Bozkurt, M. E. (1940). *Atatürk ihtilali*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Edis, S. (1994). Mahmut Esat Bozkurt ve hukuk reformuna katkıları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 263-267.
- Esirgen, S. Ö. (2011). Osmanlı Devleti'nde medeni kanun tartışmaları: Mecelle mi, Fransız Medeni Kanunu mu?. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (29/Bahar), 31-47.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji nedir?*. (N. Çelebi, çev.). Attila Kitabevi.
- Gezgin, Y. (1988). Cemaat-Cemiyet Ayırımı ve Ferdinand Tönnies. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (22), 183-201.
- Güriz, A. (2020). *Hukuk felsefesi*. Siyasal Kitabevi.
- Hirş, E. (2000). *Hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisi*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Karaman, H. (1996). Fıkıh. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 13, ss. 1-14). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Kayak, S. (2012). Türk hukuk tarihinde medeni hukuk alanındaki resepsiyon sürecinin meşruluğu. *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi (pp.55-62)*. İstanbul, Turkey
- Levy-Bruhl, H. (1991). *Hukuk sosyolojisi*. (H. Dilli, çev.). İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*. Cem yayınevi.
- Özkan, M. (2019). Medine Vesikası. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. ek-2, ss. 212-215). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Sezen, Y. (1997). *Sosyolojide temel bilgiler ve tartışmalar*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Sezen, Y. (2000). *İslamın sosyolojik yorumu*. Birleşik Yayıncılık.
- Soboul, A. (1969). *1789 Fransız inkılabı tarihi*. (Ş. Hulusi, çev.). Cem Yayınevi.
- Ülken, H.Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları.
- Weber, M. (1978). *Economy and society*. (G. Roth and C. Wittich, ed.). University of California Press.

GÜNÜMÜZ SANATINA POSTFEMİNİST BİR YAKLAŞIM OLARAK DİL OYUNLARI**Burcu ÖZYONAR ÇIRAK***Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Trabzon, Türkiye, bozyonar@trabzon.edu.tr***ÖZET**

Sanat, tarihsel süreç içerisinde sosyolojik, kültürel, politik paradigmalara değişime uğramıştır. Postmodernizm, var olana kuşkucu bakması ve üst anlatıları sorgulaması ile sanatta da kabul edilen öğretilerin değişmesine neden olmuştur. Modernizmin aksine, Postmodernizmde hakikat ve bilginin muğlak olduğu, toplumun bilgiyi kültür ve dil ile şekillendirdiği kabul edilir. Postmodernin kuşkucu anlayışıyla birlikte gelişen sanattaki Postfeminist yaklaşımlar, sanatta yeni ifade biçimlerini doğurmuştur. Postfeminizmin köklerinden olan Postyapısalcılık dil, söylem, fark, yapıçözüm gibi kavramlarla Postfeminist düşünceye katkı sağlamıştır. Bu anlayışın etkileri sanat alanında da görülerek toplumda yerleşmiş söylemler ve hareketler sanatçılar tarafından irdelenmiştir. Bugün çağdaş sanatın önemli bir misyonu olan soru sorma, dikkat çekme, bilinç uyandırma gibi yaklaşımların, toplumda yerleşmiş dil kodlarının yeniden sorgulanmasının sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı bugünün sanatına dahil olan bu eğilimleri yakından inceleyerek anlamaktır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada doküman incelemesi yapılmış, güncel yazılı ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda postmodernizm, postfeminizm ve postyapısalcılık kavramlarına değinilerek konuyla ilişkili farklı disiplinlerde çalışan yerli ve yabancı sanatçı örneklerine yer verilerek konuya ilişkin yorumlar ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Barbara Kruger, Lorna Simpson, Jenny Holzer, Didem Erk ve Manolya Çelikler gibi sanatçıların eserlerinden örneklerin verildiği bu çalışmada; Barbara Kruger, Jenny Holzer afiş ve reklam, Lorna Simpson fotoğraf ve yazı, Didem Erk kitap ve dikiş, Manolya Çelikler işleme ve yazı kullanarak ürettikleri eserler ile toplum hafızasına yerleşmiş eril iktidar söylemlerini sorgulamış oldukları görülmüştür. Bu çalışmanın sonucunda, Postfeminizmin sanattaki etkileriyle birlikte sanatçıların, kolektif hafızamızdaki öğretileri yeniden sorgulayarak toplum tarafından kabul edilen dili yapıbozuma uğrattıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, postfeminizm, sanat, dil.

LANGUAGE GAMES AS A POSTFEMINIST APPROACH TO CONTEMPORARY ART**ABSTRACT**

Art has changed with sociological, cultural and political paradigms in the historical process. Postmodernism, with its skeptical view of what exists and questioning the upper narratives, has also led to a change in the accepted teachings in art. In contrast to modernism, it is accepted that truth and knowledge are ambiguous in Postmodernism, and that society shapes knowledge through culture and language. Postfeminist approaches in art, which have developed together with the skeptical understanding of postmodernity, have given birth to new forms of expression in art. Poststructuralism, which is one of the roots of Postfeminism, has contributed to Postfeminist thought with concepts such as language, discourse, difference and deconstruction. The effects of this understanding were also seen in the field of art, and the discourses and movements settled in the society were examined by the artists. Today, it is important to ensure that approaches such as asking questions, drawing attention, raising awareness, which are an important mission of contemporary art, are re-questioned of the language codes established in society. The purpose of this study is to understand these trends that are included in today's art by studying them closely. In this study, which is a qualitative research, document review was carried out and current written and electronic sources were used. In this context, the concepts of postmodernism, postfeminism and poststructuralism were touched upon and the examples of domestic and foreign artists working in different disciplines related to the subject were included and comments and conclusions were made on the subject. In this study, examples of the works of artists such as Barbara Kruger, Lorna Simpson, Jenny Holzer, Didem Erk and Magnolia Celikler are given; Barbara Kruger, Jenny Holzer posters and advertising, Lorna Simpson photography and writing, Didem Erk books and sewing, Magnolia Steel processing and writing have been found to have questioned the masculine power discourses that have settled in the memory of society with the works they have produced using writing. As a result of this study, it was seen that along with the effects of Postfeminism in art, artists deconstructed the language accepted by society by questioning the teachings in our collective memory anew.

Keywords: Postmodernism, postfeminism, art, language.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar değişen sanat, döneminin mevcut sosyal, kültürel, ekonomik paradigmalardan etkilenmiştir. Modernizm öncesine kadar sanat burjuva ile iletişim halindeyken, modernizmle birlikte halkla bütünleşmeye başlamıştır. 20. Yüzyıl başlarında ortaya çıkan sanat akımlarıyla beraber toplumun sorunları sanatta yer bulmaya başlamıştır. Günümüz sanatında ise toplumun kanıksadığı konular hakkında politik ve eleştirel yorumlar sanatta yer bulmaktadır. Sanat, tüm bu dönüşümlerle birlikte bugün toplumsal meselelere, soru soran, bilinç uyandıran ve dikkat çeken bir platform olmuştur.

Sanatta yeni yaklaşım, ifade biçimlerinin gelişmesine neden olan postmodernizm ve feminizm, son on yılın en önemli siyasal kültürel akımı olarak görülmektedir(Sarup,2019:220). Feminizm, üst anlatıları sorgulamaları ve bilgiye olan şüpheli yaklaşımları ile Postyapısalcılık ve postmodernizmden önemli ölçüde etkilenmiştir. Postyapısalcı feminist teorisyenler postfeminizme katkıda bulunmuşlardır. Özellikle Fransız feminist teorisyenler Julia Kristeva, Luce Irigaray ve Helene Cixous feminizmi tekrar değerlendirerek dil, simgeleştirme ve söylemsellik bağlamında eril dünyayı yeniden sorgulamışlardır. Patriarkal yapının özellikle dille ilgili olduğunu düşünen bu teorisyenler, dilin yeniden yapılandırılması için önerilerde bulunmuşlardır.

Sanatta da sirayet eden bu düşünce ile kadın sanatçılar toplumda yerleşik olan eril dil üzerine bilinç uyandırıcı eserler üretmeye başlamışlardır. Özellikle 1980'lerin başlarında yazının görsel bir araç olarak kullanarak feminist sanata dahil edilerek kullanılmaktadır. Sanatta protes ve eleştirel dile aracı olan bu eserlerin hala günümüz sanat üretimlerinde etkin bir şekilde farklı disiplinlerde ve yaklaşımlarda kullanılmakta olduğu görülmektedir. Bu bakımdan sanata farklı bir anlatım aracı ve konu olması bakımından bu yeni yaklaşımın altında yatan söylemleri anlayabilmek için bu çalışma önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, postfeminist bir ifade biçimi olan dil üzerindeki yapıbozumların altında yatan anlayışları irdeleyerek anlamaktır. Bu doğrultuda dil ve söylemlerin belirlediği postyapısalcılık, postmodernizm ve Fransız feminizmini belirlenen sınırlılıklar içinde ele alarak, 1980'lerin başlarında beliren ve hala günümüz sanatında ele alınan farklı disiplin ve sanatçı örneklerine yer verilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada konunun içeriğine uygun olarak literatür taraması yapılmış olup, güncel kitaplara, makalelere ve sanat broşürlerine başvurulmuştur. Postyapısalcılık, postmodernizm ve feminizm kavramlarına ait kaynak taraması yapılmıştır. Postfeminist sanat içinde yer alan dile yönelik eleştirileri anlaya bilmek amaçlı, ilk olarak postyapısalcılık, postmodernizm ve feminizmin etkileşimini anlayabilmek amaçlı bu teorilerin dildeki söylemlere olan yaklaşımına bakılmaya çalışılmıştır. Özellikle feminizmde Fransız feministleri olan Julia Kristeva, Luce Irigaray ve Helene Cixous'un görüşleri ve önerileri araştırılmıştır. Çünkü bu teorisyenlerin dile getirdiği eleştirel yorumları sanatçıların üretimlerine tesir etmiştir. Konunun sınırlılığına göre 1980'den günümüze kadar konuya katkı sağlayacağı düşünülen sanatçı ve eser örnekler belirlenip, hakkında kaynaklar incelenmiştir. Araştırmanın örnek alanında tarihsel olarak ilk çalışmalardan güncel çalışmalara doğru bir geçiş sağlanarak sırasıyla Barbara Kruger,

Lorna Simpson, Jenny Holzer, Didem Erk ve Manolya Çelikler'e yer verilmiştir. Seçilen örnekler ışığında sanata dahil olan dil üzerine söylemler incelenerek, sanata getirdiği yeniliklere yakından bakılmıştır.

Postmodernizmde Dil ve Söylem

Dil sorunu üzerine konumlanan yapısalcılık gibi postyapısalcılık da dili söylemlerinin merkezine taşımıştır. Fakat yapısalcılıkta anlam zaman içerisinde niteliğini koruyarak dönüşmezken, postyapısalcılıkta anlam çoklu ve değişkendir(Sands ve Nuccio'dan akt. Demir:100). Anlamı, tarihi, sosyal ve siyasal yapıların etkisiyle değişken kabul etmeleri ve üst anlatılara olan şüpheci bakışları ile postyapısalcılık ve postmodernizm birbirleriyle örtüşmektedir. Öyleki Postmodernizm ile postyapısalcılık çoğu zaman birbiri yerine kullanılmaktadır(Di Leonardo'dan akt. Demir, :100).

Postmodernizm kavramı farklı anlamlara işaret etmesi bakımından belirsiz olarak kabul görürken, bazı düşünürlere göre kültürde oluşan yeni değişim ve özellikleri anlatabilmek için kullanılmaktadır. Postmodernizmin üst anlatılara ve evrensel felsefeye kuşkucu bakarak güvenmemektedir(Sarup, 2019:205). Postyapısalcı felsefe ve postmodernist kültür genel değerlere, erekbilime ve ütopyaya karşı olumsuz ve kuşkulu görüş bildirmektedirler. Bilgiye olan şüpheli yaklaşımları ile; anlamın dönüşümü, bazı anlamların normatifleşmesinin nedenleri ve tüm bunlarda iktidarın rolünün ne olduğu sorularına cevap aramışlardır(Age'den akt. Demir:2014).

Postyapısalcılara göre dil kendi dışında bir şey söylememektedir. Dil bilgiyi yansıtmak yerine anlam oluşturmaktadır. Yansıtılan anlam ise iktidarı temsil etmektedir. Yani dil mevcut ideolojiyle oluşmaktadır (Ward'dan akt. Barrett:2015). Postyapısalcılık dil üzerindeki çalışmaları feminizme katkı sağlamıştır. Postyapısalcılık gibi feminizm de dili eleştirmekte ve kuşkuyla bakmaktadır. Postyapısalcı literatürde yer alan ve postmodern feminist düşünceye katkısı olan dört kavram bulunmaktadır. Bunlar dil, söylem, farklılık ve yapı çözümdür(Scott'dan akt. Demir:100). Cinsiyetçi söylemlerin ve yerleşmiş normların altında yatan nedenlerin kaynağı olarak dili gören feministler, ikinci dalga ve radikal feminizmde özellikle dilin kadını ikincilleştirmesi üzerinde durmalarına rağmen bu duruma çözümcül bir yol önermemişlerdir. Fransız feminizminde ise (linguistik feminizm) de ise dil üzerindeki bu durumu alt üst etmeye yönelik öneriler getirilmiştir.

Fransız feministler genel olarak Michel Foucault'un bilgi, iktidar ve dil arasındaki ilişki ve tarihin yeniden çözümlenmesine ilişkin söylemlerinden ve (Demir, 2014). Jacques Lacan'ın, insanların dili toplumdan aldığını ve bu yönüyle toplum ve birey birbirine dil ile bağlandığı, insanları toplumda özne yapan şey, dil olduğu görüşünden etkilenmişlerdir. (Wright'dan akt. Doğan: 2021).

Feminist düşünceye büyük katkısı olan başlıca önemli Fransız feminist teorisyenler Julia Kristeva, Luce Irigaray ve Helene Cixous' tur. Feminizmi tekrar değerlendirerek dil, simgeleştirme ve söylemsellik bağlamında eril dünyayı yeniden sorgulamışlardır.

Julia Kristeva, göstergesel ve simgesel dönemler olarak adlandırılan iki kavram üzerinde durmaktadır. Göstergesel dönemi çocuğun annesiyle kurduğu bağı libidonal arzuların var olduğu döneme işaret ederken, simgesel dönem

çoğunun toplumsallaşarak baba otoritesine ve fallusmerkezli düzene geçtiği dönemdir. Simgesel döneme karşı göstergesel dönemle sanat aracılığıyla bağ kurmanın gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sanat ürünleri zihnin gündelik hayat ilişkilerinden uzak bir şekilde gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Böylece dilin dönüşümünü göstergesel dönem ile kurulan bağın nihayetinde çıkan sanat ürünlerinin toplumda yer edinerek ve sürekli üretilmesiyle geçeceğine inanmaktadır (Sarup:2019)

Helen Cixous, yazılı ve sözlü tanımların eril bir bakış açısıyla oluşturulduğunu savunur. Var olan kadınlık erkek bakış açısıyla oluşmuştur. Bu bakış ile belirlenen kültürü beden ve kadın deneyimlerine göre yeniden oluşturarak dili dönüştürmeyi önermektedir. Dişil yazın olarak adlandırdığı bu yeni yazın bedensel farklılıkları, cinsel ve dilsel zenginliği öne çıkarmayı amaçlarken, cinsiyetler arasında üstünlük oluşturmaktan öte çoğulcu bir dil geliştirmeye yöneliktir. Cixous dişil yazın edebi metinlerle kadının koybolan bedenleriyle yeniden bir bağ kuracağını düşünmektedir (Kozlu, 2009: 11).

Luce Irigaray, batı kültürünü iki yüzlü bularak bilgiyi çarpıttığını öne sürerek, bilgi, kültür ve dilin yalnızca erkekler arasında gerçekleştirilerek hakikati yitirdiklerine inanmaktadır. Irigaray, kadınların bir dil evi oluşturmaları gerektiğini öne sürer. Erkekler kendi dillerinin hakim olarak kurduğu toplum düzenlerine karşı kadınlarında kadın gibi konuşabilecekleri ve yazabilecekleri yaşam alanları oluşturulmalıdır. Kadın gibi konuşmak ve kadın olarak konuşmanın da farklılığına vurgu yapmaktadır. Kadın olarak konuşmanın toplumsal bir konumlanış olduğunu ifade etmiştir(Sarup,2019:176).

Kristeva, Irigaray, Cixous'un görüşlerine baktığımızda ortak olarak; toplumda kullanılan dilin, erkeklerin oluşturduğunu, kadını ikincilleştirerek erkeği yücelttiğini ve kamusal alanda hakim olduğunu ve bu durumu dilin yeniden yapılandırılarak düzeltilmesi ile çözüleceği konusunda hem fikir olduklarını görmekteyiz.

Çağdaş Sanatta Dil Oyunları

Postmodernizm, var olana kuşkucu bakması ve üst anlatıları sorgulaması ile sanatta da kabul edilen öğretilerin değişmesine neden olmuştur(Sands ve Nuccio'dan akt. Demir:2014).

“Batı kültürünün tek yönlü değişmez modernizm'in yerine, çoğulculuk, çok sesliliğe önem veren postmodern düşünce içerisinde; değişmekte olan ekonomik, politik ve düşünsel süreçlerle birlikte sanatta da önemli gelişmeler yaşanır. Bu sayede postmodern söylem içerisinde feminist sanatta farklılaşarak çok sesliliği önemseyen yaklaşımıyla ırk, sınıf, cinsiyet, etnik köken gibi temalara odaklanır (Çolak, 2011: 38-46).”

Özellikle 1960'ların sonlarına doğru sanat hareketleriyle beraber sanatta kadın sorunlarının ele alınmaya başladığını görülmektedir(Antmen,2012: 19). Kadın sanatçılar kadının ikinciliğinin altında yatan söylemlere odaklanırken, geliştirdikleri kadına özgü sanat pratiklerini de sanata dahil etmişlerdir. Performans, famaj gibi pratikleri sanata katan kadın sanatçılar postmodernist söylemlerden etkilenerek dil ve söylem üzerinde durmuşlardır. Yazının sanatta farklı disiplinlerde kullanılmasını sağlayarak, hem farklı sanat pratiklerinin

gelişmesinde hem de toplumda klişeleşmiş kadın üzerine söylemleri ve normları görünür hale getirerek yapıbozuma uğratmışlardır.

Sanatta postfeminist yaklaşımda sanatçılar görselleri söylemin yani dilin bir parçası olarak görerek sanatlarında yapı söküm, parçalarına ayırmaya sıklıkla başvururlar. Günümüz sanatında politik ve eleştiri toplumun kanıksadığı şeyleri sorgulayarak problematiği haline getirir ve dil ve göstergelerin altında yatan söylemleri görünür kılmaya çalışmaktadır (Barrett, 2015: 77). Özellikle feminizm ile gündeme gelen dilin kullanımı kadın sanatçılar tarafından da ele alınmıştır. Çağdaş sanat tarihinde yer edinebilen sanatçılardan biri olan Amerikalı sanatçı Barbara Kruger (1945) dili sanatına araç eden ilk kadın sanatçılardan biridir. Siyah beyaz fotoğraflar üzerine kırmızı alanlar içine yerleştirdiği beyaz yazılardan oluşan çalışmalarıyla tanınmaktadır (Şekil 1). Geçmişte on yıl boyunca dergilerde çalışmasıyla grafik tasarım deneyimlerini aktardığı çalışmalarında kültürel yapıları hitap eden kısa sloganlara vermektedir. Bu sloganlar öfkeli hitapları oluşturur. Siz, sizin, biz, bizim ve onlar gibi hitap ederek, kimlik, güç, tüketim ve cinsellik gibi konularda öfkeli cümleler kurar. Aynı zamanda mesajlarını kibrit kutularının, tişörtlerin, alışveriş torbalarının, posterlerin ve fotomontajların üzerine koyarak dağıtır (Fineberg: 2015, 460-461). Bireyin kim olduğunu ve kim olması gerektiğini belirlemesi nedeniyle kelimenin ve imajların gücünden yararlandığı belirtir (Wikipedia, t.y.). Kruger'in çalışmaları toplumda yerleşmiş cinsiyetçi, kimlik, güç ve tüketim gibi konuları çoğulcu bir dille elleştirmesi ve onlar, siz ve sizin gibi hitap ederek direk iktidara yönelik öfkeli söylemleri ile meydan okumaktadır. Çalışmalarındaki sloganlarla dilin gücünde yararlanarak var olanın aksine söylemler yaratmaktadır.

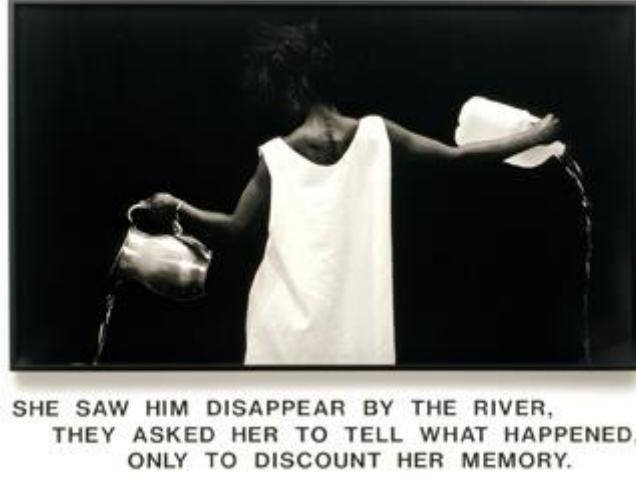

Şekil 1. Barbara Kruger, “İsimsiz (Başka Bir Kahramana İhtiyacımız Yok)” 1987.

<https://www.nytimes.com/interactive/2020/10/19/t-magazine/barbara-kruger.html> Erişim Tarihi: 11.10.2021

Kruger gibi Amerikalı Afrika kökenli sanatçı Lorna Simpson (1960) ise fotoğraflar üzerine yazılarla birleştirdiği eserleriyle tanınmaktadır. Fotoğraf çalışmalarının yanı sıra video ve kısa filimler de üretmektedir. Fotoğraflarında çoğunlukla Afrika kökenli kadınlar yer almaktadır. Sanatçı fotoğraflarında kadın portrelerinin arkası dönük olarak fotoğraflarken modellerinin kimliği gizli tutmaktadır (Şekil 2). Çalışmalarında kısa, net cümleler kuran sanatçı, siyahi kadın figürünün ataerkil bakış açısıyla medyadaki yansımalarının tasvirlerini çalışmalarında kurgulamaktadır. Sanatçı yansıttığı temsilleri kendi ve başka siyahi kadınların deneyimleri üzerinde kurgularken eserlerine açık uçlu söylemler, düşündürücü, farkındalık yaratıcı cümleler ve kelimeler eklemektedir. Klişe sözlerden oluşan bu sorular basmakalıp kadın üzerinde ki dili sorgulamaktadır. Sanatçı bireyi değil basmakalıp dili eleştirmektedir. İrk

ve cinsiyet kavramlarının bu klişe dilin sınırlarını belirlediğini bunun üzerine düşündürücü sorular ile farkındalık yaratmaya çalışmıştır. (Barrett,2015: 283-284).

Şekil 2: Lorna Simpson, "Su Taşıyan", 1986.

<https://www.fep-photo.org/exhibitions/lorna-simpson-retrospective/> Erişim Tarihi: 11.10.2021.

Amerikalı sanatçı Jenny Holzer(1950), çalışmalarında reklamcılığın ve grafitinin araçlarını kullanarak, reklam panolarında ve gökdelenlerdeki billboardlara deyimleri ve kendi yazdığı metinleri yansıtmıştır. Amerikalı sanatçı deyimleri ve kendi yazdığı metinleri kullandığı sanatında özellikle reklam panoları ve gökdelenlere yerleştirilmiş billboardları kullanmaktadır(Şekil 3). Holzer, çalışmalarında söylem siyasetini ele alarak, aslında toplum tarafından sessizce düşünülen fakat dile getirilemeyen, feminizm, şiddet, cinsellik, ölüm, güç, baskı ve savaş konularını ele alır(Kılıç, 2018: 148). Barbara Kruger gibi el ilânlarına, tişörtlere, şapkalara ve elektronik tabelâlara eleştirel eril iktidarı hedef alan cümleleri bastırmıştır(Fineberg,2015: 461). Holzer çalışmalarında söylem siyasetini ele alarak toplum tarafından dile getirilemeyen konuları görünür hale getirmeyi hedeflemektedir(en.wikipedia.org, t.y)⁷. Holzer'ın kamusal alanda söylemler yaratarak oluşturduğu çalışmaları protest bir tavır içermekte ve kitle araçları ile yayılan normları yeniden tersine söylemler yaratarak yine kitle araçlarıyla izleyicilere duyurmaktadır. Sanatçı bazı söylemlerin yeniden düşünülmesini sağlayarak kelimeleri özgürleştirmektedir.

⁷ Jenny Holzer, https://en.wikipedia.org/wiki/Jenny_Holzer Erişim Tarihi: 08.10.2021

Şekil 3: Jenny Holzer, İsimsiz, 1985.

<https://www.tate.org.uk/art/artists/jenny-holzer-1307/5-ways-jenny-holzer-brought-art-streets> Erişim Tarihi: 24.10.2021.

Genç sanatçı Didem Erk(1986) ise ülkemizde sürdürdüğü çalışmalarında yerleştirme, performans, video gibi disiplinlerden yararlanan sanatçı, yazılı metinler üzerinde yaptığı müdahalelerle bellek, dil, sansür, gibi kavramları irdelemektedir(Şekil 4). Toplumsal hafızamıza yerleşmiş normları incelerken performatif bir eyleme dönüştürdüğü sanat dilini kimi zaman performansla dahil ederek kimi zaman bu süreci videoya kaydederek metinleri araç haline getirdiği çalışmalar ile izleyiciyle bağ kurmaktadır (www.zibermangallery.com, t.y⁸). Sanatçı, sansür ve otosansür kavramını geçmişteki yıkıcı dil oyunlarını yeniden görünür hale getirerek farkındalık yaratarak iyileştirme çabasında olmuştur(Arter, 2019). Kadına has olarak görünen nakış dikiş eylemleri aracı edindiği işlerinin yanı sıra seramik üretimlerine yazıyı entegre ettiği çalışmaları da bulunmaktadır. Özellikle kadının ötekileştirilmesi problematiği olan işlerinde dili ön plana çıkararak söylemleri görünür kılmaktadır. Erk, yazılı metinleri simgeleştirerek hafızamıza işlenen kodları yeniden sorgulamaktadır.

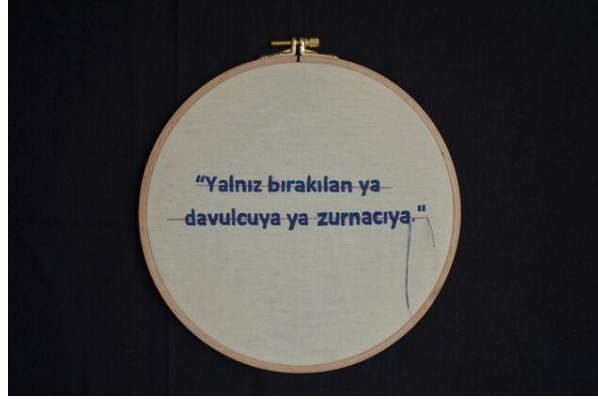

⁸Didem Erk, <https://www.zibermangallery.com/didem-erk-a392.html> Erişim Tarihi: 08.10.2021

Şekil 4: Didem Erk, "Suç ve Ceza", 2017.

<https://artsandculture.google.com/asset/su%C3%A7-ve-ceza-siyah-%C4%B0plik-serisinden/3AG0vG-XN-motw?hl=tr> Erişim Tarihi:08.10.2021

Manolya Çelikler, çalışmalarında kimlik, bellek ve toplumsal cinsiyet gibi kavramları sorgulamaktadır. Yazıyı entegre ettiği çalışmalarında kadına has olarak görünen nakış- dikiş eylemlerini kullanmasının yanı sıra seramik üretimleri de bulunmaktadır(Şekil 5). Kadının ötekileştirilmesinde dilin önemini ön plana çıkaran sanatçı, medya ve yazılı araçlarla kolektif hafızamıza yerleşmiş kelimeleri ve cümleleri yeniden gündeme getirmektedir. Güç ve iktidarı temsillerine, yeni formlar geliştirerek yeni düşünce ve okuma önermektedir. (Pekdoğa,2019). Çeliker'in kumaş, işleme, porselen ev eşyaları gibi kadınlıkla özdeşleştirilen malzemelerle kadın temsilleri yaratarak, toplumda yerleşmiş yine kadına yönelik söylemlere eleştiriler getirdiğini görülmektedir.

Şekil 5: Manolya Çelikler, Söz Uçar Yazı İki Cihanda , Kumaş Üzerine Dikiş, 23 × 23 cm, 2014.

<https://www.artsy.net/artwork/manolya-celikler-soz-ucar-yazi-iki-cihanda-1> Erişim Tarihi: 08.10.2021

TARTIŞMA VE SONUÇ

Feminizm, üst anlatıları sorgulamaları ve bilgiye olan şüphecilik yaklaşımları ile postyapısalcılık ve postmodernizmden önemli ölçüde etkilenmiş, özellikle Fransız feminist teorisyenlerin söylemlerinden yararlandığı görülmektedir. Özellikle Julia Kristeva, Luce Irigaray ve Helene Cixous feminizmi tekrar değerlendirerek dil, simgeleştirme ve söylemsellik bağlamında eril dünyayı yeniden sorgulaması gibi, sanatta da eril dilin topluma yerleşmiş söylemlerinin nedenlerine ve bu söylemlerin görünür kılmaya çalışarak yapıbozuma uğrattıkları görülmüştür.

Barbara Kruger, Jenny Holzer gibi sanatçıların kamusal alana güncel tüketim araçları ile ulaşmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu yaklaşım eril iktidarın kamusal alanına ulaşarak söylemlerini sarsmıştır.

Lorna Simpson ise siyahi kadınları kalıplaştıran söylemleri yalın fotoğraf kompozisyonları kurarak yazıyı birleştirmiştir. Böylelikle iki etkili göstergelyi birleştirerek kanıksanan dil üzerinde farkındalık yaratmıştır.

Ülkemiz sanatçılarından olan Didem Erk ise kolektif hafızamıza yerleşen kitaplar üzerinden dilin otoritesine ve yarattığı sansüre vurgu yapmıştır. Manolya Çeliker ise kadınlık söylemlerini kadına has malzemelerle ve pratiklerle birleştirerek klişeleşmiş söylemleri sorgulamamıza yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak sanata sonradan dahil olan dil ve söylem üzerine postfeminist yaklaşımlarla gelişen bu sanat pratikleri, yerleşmiş dil kodlarının yeniden sorgulanarak değerlendirilmesine yardımcı olmuştur.

KAYNAKÇA

Antmen, A. (2012). *Sanat Cinsiyet: Cinsiyet Tarihi ve Feminist Eleştiri*. (Ed. Ahu Antmen) İstanbul: İletişim Yayınları.

Arter, (2019). Kelimeler Pek Gereksiz, Sergi Kataloğu.

Barbara Kruger, (t.y). https://en.wikipedia.org/wiki/Barbara_Kruger Erişim Tarihi: 08.10.2021

Barrett, T. (2015). *Neden Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri*. (Çev. Esra Ermert). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Çolak, B. (2011). "Yapıt Okuma; Bedenin İçerisi - Dışarı; Kiki Simith'in Çalışmalarında Bedensel Süreçler ve Abjection," *Fe Dergi* 3. Sayı 1, 38-46.

Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: Sentez Yayınları.

Didem Erk, (t.y). <https://www.zilbermangallery.com/didem-erk-a392.html> Erişim Tarihi: 08.10.2021

Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. (Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları. (1985).

Fineberg, J. (2014). *1940'tan Günümüze Sanat Varlık Stratejileri*. (Çev.: Simber Atay Eskier, Göral Erinç Yılmaz). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.

Jenny Holzer,(t.y). https://en.wikipedia.org/wiki/Jenny_Holzer Erişim Tarihi: 08.10.2021

Kılıç, M. (2018). "İnsanın Kendini Keşfinin Temsil Yüzeyi Olarak Deri ya da Cephe – Jenny Holzer'in İşleri Üzerinden Bir Okuma Denemesi" *Tasarım ve Kuram*, Sayı:27, 142-155.

Kozlu, D. (2009). "Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri". *Art-e Sanat Dergisi* , 2 (3), 1-15.

Pekdoğa, D. M. (2019). "İyiyiz Ama Bir Şekilde Değiliz Aslında" <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/iyiyiz-ama-bir-sekilde-degiliz-aslinda-i-17726>

Sarup, M. (2019). *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çev. Abdülbaki Güçlü). Ankara: Pharmakon yayınevi.

KONSERVATUVAR ÖĞRENCİLERİNİN VE ÖĞRETİM ELEMANLARININ BAKIŞ AÇISIYLA EZBER OLGUSU

Serpil UMUZDAŞ

Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye, sumuzdas@hotmail.com

Mehmet Serkan UMUZDAŞ

Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye, sumuzdas@hotmail.com

ÖZET

Ezberleme eylemi, bir veriyi ya da veri setini hafızaya alarak istendiğinde geri çağırma işlemi olarak tanımlanabilir. Bu işlem; alma, algılama/anlama, muhafaza etme, geri çağırma süreçleriyle yürür. Alma işi; işitme, görme, koklama, dokunma gibi duyularla olabilir. Algılama ya da anlama dediğimiz süreçte ezberleyen veriye içselleştirmesi söz konusudur. Müzisyen için müziğin notasını deşifre ile sözleri varsa anlamlandırma, armoniyi inceleme, dönem içinde müziği yapılandırma gibi görevlerden bahsetmek mümkündür. Müzisyen örneğinde eser ve öğeleri olarak ele aldığımız veri setini hafızada muhafaza etmek, alma ve algılama/anlama basamaklarından sonra gelir. Dolayısıyla özellikle öğrenci için bu aşamalardan geçmeden veri depolama çabası boşa zaman kaybetmek demektir. Veriyi muhafaza etme, kısa süreli bellekte ya da uzun süreli bellekte depolanarak yapılabilir. Müzisyenin esere belli aralıklarla maruz kalması depolama süresini uzatır. Böylece son aşamadaki geri çağırma işlemi çabasız yapılabilir. Müzisyenin repertuar oluşturma hedefi için işlevsel bir görev tamamlanmış olur. Ezbere çalma, profesyonel bir müzisyen için kritik bir beceri olarak kabul edilir. Ezberleme sayesinde yorumlama gücünün artacağı düşünülür. Bu nedenle müzisyen yetiştiren kurumlarda ve müzik yarışmalarında icranın ezberlenmiş olması beklentisi sıkça gözlenmektedir. Profesyonellerde ezber sürecinin daha çabasız olduğu bilinmektedir. Bu durum deneyimle açıklanmaktadır ki özellikle algılama/anlama basamağında sağlayacağı kolaylık süreçte ekonomiklik sağlar. Diğer bir deyişle; profesyonel, alanı ile ilgili deneyime sahiptir. Acemi birine göre veriyi daha çabasız algılayabilir. Örneğin bir müzisyen ilk kez gördüğü esere bakarken hangi dönem olduğu, tonu/makamı, ton/makam geçişleri, eserdeki benzerlikler ya da tekrar gibi öğeleri hızlıca görüp deşifrajı kolaylaştırırken öğrenci notalara odaklanıp kaygılanabilir. Bu çalışma ile; çalgı kullanılan lisans dersleri kapsamında öğretim elemanı ve öğrencilerin ezber olgusuna bakış açısı üzerinde durulmaktadır. İlgili literatür, konservatuvar bünyesinde elde edilen nitel veriler ile yorumlanarak raporlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ezber, çalgı eğitimi, müzik eğitimi.

**THE PHENOMENON OF MEMORIZATION FROM THE PERSPECTIVE OF CONSERVATORY
STUDENTS AND LECTURERS**

ABSTRACT

The action of memorization can be defined as the process of recalling a data or data set when desired by memorizing it. This process that it proceeds with the processes of receiving, perceiving/understanding, preserving and recalling. Receiving work; It can be with the senses such as hearing, sight, smell, touch. In the process we call perception or understanding, the memorizer internalizes the data. For the musician, it is possible to talk about tasks such as deciphering the musical note and making sense of the lyrics, examining the harmony, structuring the music in the period. Keeping the data set, which we consider as works and elements in the example of the musician, comes after the steps of receiving and perceiving/understanding. Therefore, especially for the student, the effort to store data without going through these stages means wasting time. Data retention can be done by storing it in short-term memory or long-term memory. Exposure of the musician to the piece at certain intervals prolongs the storage period. Thus, the final stage recall can be done effortlessly. A functional task is completed for the musician's goal of creating a repertoire. Playing by heart is considered a critical skill for a professional musician. It is thought that thanks to memorization, the power of interpretation will increase. For this reason, the expectation that the performance will be memorized is frequently observed in institutions that train musicians and in music competitions. It is known that the memorization process is more effortless in professionals. This situation is explained by experience that the convenience it will provide, especially in the perception/understanding step, provides economy in the process. In another saying that the professional has experience in his field. It can perceive data more effortlessly than a novice. For example, when a musician is looking at the piece that he sees for the first time, he can quickly see the elements such as the period, tone / mode, tone / mode transitions, similarities, or repetition in the piece, while the student can focus on the notes and worry. With this work within the scope of the undergraduate courses in which instruments are used, the perspective of the instructors and students on the phenomenon of memorization is emphasized. The relevant literature has been reported by interpreting the qualitative data obtained within the conservatory.

Keywords: Memorization, instrument education, music education.

GİRİŞ

Ezberleme eylemi, bir veriyi ya da veri setini hafızaya alarak istendiğinde geri çağırma işlemi olarak tanımlanabilir. Bu işlem; alma, algılama/anlama, muhafaza etme, geri çağırma süreçleriyle yürür. Alma işi; işitme, görme, koklama, dokunma gibi duyuyla olabilir. Algılama ya da anlama dediğimiz süreçte ezberleyen veriye içselleştirmesi söz konusudur.

Türkiye’de müzik ezberini çalışan araştırmacılar (Bulut, 2018; Eren, 2006; Eroğlu, 2010; Guseynova, 2019; Gün Duru, 2013; Kalan, 2019; Kanizi, 1999; Uzunoğlu, 2006) yıllar boyunca ezberin müziksel öğrenmedeki gücünü anlamaya çalışmıştır. Türkiye’de araştırma konusu olarak 2000’li yıllarda ilgi duyulmaya başlanan bu olgu, müzisyenler için her zaman farkında olmadan da olsa var olan bir süreç olmuştur. Çünkü profesyonel müzisyenler için çalmak, eylemlerin otomatik olmasını beraberinde getirir ki bu, ezberin ötesindedir.

Müzisyen için; müziğin notasını deşifre ile birlikte, sözleri varsa anlamlandırma, armoniyi inceleme, müziği yazıldığı dönem içinde yapılandırma gibi görevlerden bahsetmek mümkündür. Müzisyen örneğinde, eser ve öğeleri olarak ele aldığımız veri setini hafızada muhafaza etmek, alma ve algılama/anlama basamaklarından sonra gelir. Diğer bir deyişle; ezberleme eyleminde ilk basamak algılamadır. Müzisyeni yetiştiren eğitimci, neden öğrencisinden ezber ister? Ondaki tam olarak ne bekler? Ezber yapmanın avantaj ve dezavantajları var mıdır? Araştırma için yanıt aranan bu gibi sorular araştırma kapsamında öğrenci ve öğretmenlere yöneltilmiştir.

Bu çalışma ile; öğretim elemanı ve öğrencilerin ezber olgusuna bakış açısı üzerinde durulmaktadır. Bunun için oluşturulan alt problemler aşağıdaki gibidir;

1. Öğretim elemanlarının mesleki müzik eğitimi sürecinde öğrencilere yönelik ezber kullanımı ile ilgili görüşleri nasıldır?
2. Öğrencilerin, kendi müzik eğitimi süreçlerinde ezberlemeye yönelik görüşleri nasıldır?

YÖNTEM

Bireylerin ya da grupların bakış açıları, deneyim, gözlem, duygu ve algılarını meydana çıkarmanın istendiği durumlarda görüşme yapmak en sık kullanılan yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada görüşme yoluyla konservatuvar öğrencilerine(n=10) ve öğretim elemanlarına(n=10); müzik alanında ezberin kullanılma amaçları, süreci, işlevi ve sonuçlarıyla ilgili sorular yöneltilerek nitel veriler elde edilmiştir. Uygun örneklem yoluyla belirlenen Sakarya, Ankara ve Tokat’ta görev yapan gönüllü konservatuvar öğretim elemanları ve Tokat’ta öğrenim görmekte olan gönüllü öğrenciler katılımcı olmuştur. Veri toplama sürecinde öğretim elemanlarıyla çevrimiçi görüşme yapılarak, öğrencilerden ise elektronik posta yoluyla yarı yapılandırılmış sorular verilmiştir.

Görüşmeler 10 dakika ile 30 dakika arasında değişim göstermiştir. Katılımcıların kimlik bilgilerine -araştırmayı etkileyecek bir değişken olmadığından- gerek duyulmamıştır. Katılımcıların tamamı gönüllü olduklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca çalışma, araştırmacıların bağlı olduğu üniversitenin Etik Kurulu’nca onaylanmıştır. Veri toplama aracı olarak belirlenen mülakat soruları araştırmacılar yöneltilmiştir. Öğretim elemanlarına; 1. Ezber ne

için istenir? 2. Hangi seviyedeki öğrenciden istemektesiniz? 3. Size göre profesyonel ve acemi ezber farkı nasıldır? soruları, öğrencilere ise; Eserleri ezberlemenin size göre avantaj ve dezavantajları nelerdir? sorusu yöneltilmiştir.

Çalışma raporunda isimleri paylaşılmadan görüşlerine yer verilen öğretim elemanları ve öğrencilerin veri kayıtları araştırmacılar tarafından tutulmuş, veriler kodlanarak betimlenmiştir.

BULGULAR

Bu araştırmadan elde edilen bulgular; mesleki müzik eğitimi sürecinde öğrencilere yönelik ezber kullanımı ile ilgili, öğretim elemanı ve öğrenci bakış açılarına dayalıdır. Bulgular, aşağıda soru bağlamıyla sunulmuştur.

Çalışma için görüşleri alınan öğretim elemanlarının tamamı öğrencilerinin çalgı eğitimi sürecinde ezberi kullandıklarını bildirmişlerdir. Öğretim elemanları öğrencilerinden eserleri ezberlemelerini istemekte ve bunu avantajlı bulduklarını bildirmektedir.

Öğretim elemanlarının öğrencilerinden eserleri ezberlemelerini isteme nedeni olarak; esere ait tüm dinamiklerin iyi öğrenilmesi ve notadan bağımsız olarak sunulması beklentisi ifade edilmiştir. Bu beklentinin icracı açısından yararlar sağlayacağını düşünüldüğü belirtilmiştir. Bu yararlar sıklık sırasına göre; odaklanma, yorum gücü, dinleyici ile iletişim, otomasyon becerisi gücü kodlarıyla ortaya çıkmaktadır.

Bilginin duyuşal hafızadan kısa süreli hafızaya aktarılmasını sağlayan basamaklar, bireyin uyarana dikkat etmesiyle başlar. Birey, farkında olarak ya da olmayarak birçok uyarana maruz kalır. Bu uyarıların farkında olunup, dikkatin yönlendirilmesi durumunda ezber sağlamlaşır.

Bulgularda ortaya çıkan ilk kod olan odaklanma da dikkatle ilgilidir. Öğretim elemanları, öğrencilerinin dikkatini esere yönelterek, eserle ilgili olmayan çoğu şeyi göz ardı etmeye çalışarak çalışması ve çalması gereğini bildirmiştir. Bu bağlamda bir eseri ezberlemek, yani hafızada depolamak için öncelikle dikkat esere yöneltilmelidir. Öğretim elemanı öğrenciden ezberlemesini istediğinde öğrenci dikkatini esere yönelterek odaklanacaktır. Aslında istenen odaklanmadır. Odaklanma ile eserin derinden işlenip icra edileceği düşünülmektedir.

Ayrıca; ezber çalmanın dinleyicilerle iletişimi sağlayacağını bildiren öğretim elemanları, notalara fazlaca bakmak zorunda olmanın karşıdaki dinleyiciyle bağlantıyı kopararak tercih edilmeyen bir görüntüye sebebiyet verdiğini ifade etmişlerdir. Bir öğretim elemanı da ezberleme sürecinin, öğrencinin otomasyon becerisini artıracığını düşündüğünü bildirmiştir.

Ezberi kimden, ne zaman istersiniz? sorusuna verilen yanıtlarına göre; öğretim elemanları, öğrenciye yeni eser verirken eseri ezberlemesini beklediğini ifade etmektedir. Ezber görevi için eseri iyi çözümlemesi ve anlaması gerektiğini öğrenciye bildirmektedirler.

Eseri ödev olarak verme aşamasında ezberlenmesini istemek, öğretim elemanlarınca yine odaklanma ile ilişki kurarak açıklamışlardır. Konuyla ilgili Senemoğlu (2001)'nin bir örneğinden faydalanmak da mümkündür. Yeni

yeni araba kullanmaya başlayan biri, aynı anda arabada çalan müziğe tam olarak kulak veremez. Müzik, orada dikkat dağıtıcı olabilir. Dolayısıyla öğretmenin eseri öğrenciye verirken ezberlemesini istemesi aslında, diğer uyarıları göz ardı etmesini ve esere odaklanmasını istemek anlamına gelmektedir. Öğretim elemanları bu bağlamda başlangıç seviyesindeki öğrencilerinde ezber yöntemini; odaklanma/dikkat yöneltme, daha ileri seviyedeki öğrencilerinden ise yorumlama becerisinin artışı amacıyla istemektedirler.

Ayrıca öğretim elemanları; bu beklentiyi çalışmanın başında bildirmenin, öğrencilerin eseri algılama sürecini hızlandırdığını ve çalışma motivasyonunu artırdığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, eseri verdikten çok sonra, sınav veya konser performans gösterisine yakın zamanda ezber isteyen öğretim elemanı bulunmamaktadır.

Yöntem ve süreç bakımından profesyonel ve acemi ezber farkı nasıldır? sorusuna yönelik olarak toplanan görüşler, profesyonellerin ezberi daha çabuk ve çabasız yaptığı yönündedir. Profesyoneller, müziksel alt yapıya nispeten daha çok sahip olduğu için müziği daha bütünsel algılayabilirler (Klickstein, 2009). Eseri ölçü ölçü değil, cümlelerle bölümlerle algırlar. Bu, parça parça ezberlemekten daha kısa sürer ve daha uzun depolamayı sağlayabilir. Glaser ve Chi (1988), profesyonellerin bütünü gördüğünü, acemilerin ise ayrıntılarda kaybolduklarını benzer şekilde dile getirmiştir. Literatürle bağdaşan görüşler bildiren öğretim elemanları, bu durumu deneyim ve yetenek ile açıklamaktadır.

Çalışma kapsamında öğrencilere eser ezberlemenin avantaj ve dezavantajları hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Öğrencilerin bazıları ezber konusunda yöntem bilmediklerinden sorun yaşadıklarını bildirirse de ezbere yönelik olumlu tutumları olduğu anlaşılmıştır. Ezberlemek için çalışıp geliştiklerini bildirmişlerdir.

Katılımcı öğrenciler arasında; parçaları ezberleyerek çalışmanın, çalışma süresi bağlamında ekonomiklik sağladığı görüşü hakimdir. Diğer bir deyişle; öğrenciler parçaları ezberlerler ise daha kısa zamanda çıkarıp icra ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca sınav, konser ve workshoplara hazırbulunmuşluklarına olumlu etkisi olduğunu bildirmişlerdir.

Dezavantaj olarak bildirilen durum ise, ezberleme düşüncesinin kaygıya neden olduğu yönündedir. Düşünce olarak eserden çok ezberleme ön plana çıkar ise bunun kaygıya neden olarak başarısızlık getirebileceği bildirilmiştir. Ezberle ilgili hata, eksiklik ya da endişelerin performansa yönelik bir kaygı getirebileceği çeşitli yazarlar (Chaffin, Imreh ve Crawford, 2002; Yıldırım, 2020) tarafından da ifade edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Eserlerin ezberlenerek çalınabilmesi için iyi bir müzik belleği gerektiği (Uzunoglu, 2006) gibi, ezberin hatasız ve kalıcı olmasının anahtarı da teorik ve pratik gereklerin icracı tarafından yerine getirilmesidir (Chaffin, Imreh and Crawford, 2002). Bu nedenle ezbere çalmanın, profesyonel olan veya bu amaçla eğitim almakta olan bir müzisyen için önemsendiği bilinmektedir.

Araştırma sonuçları; ezberleme sayesinde özellikle odaklanmanın sağlanabileceğinin ve yorumlama gücünün artacağı düşünülüğünü göstermektedir. Müzik eğitimi veren kuruluşlarda eser ezberinin tercih edilmesi, öğretim elemanlarınca böyle açıklanmaktadır.

Solistik düzeydeki profesyonellerde ezber sürecinin daha çabası olduğu, ancak yetenek veya beceri düzeyinin nispeten düşük olduğu durumlarda ezberlemede zorluklar yaşanabildiği ifade edilmiştir. Bu durum deneyimle açıklanmaktadır ki özellikle algılama/anlama basamağında sağlayacağı kolaylık süreçte de ekonomiklik sağlar. Diğer bir deyişle; profesyonel, alanı ile ilgili deneyime sahiptir. Acemi birine göre veriyi daha çabası algılayabilir. Örneğin bir müzisyen ilk kez gördüğü esere bakarken hangi dönem olduğu, tonu/makamı, ton/makam geçişleri, eserdeki benzerlikler ya da tekrar gibi öğeleri hızlıca görüp deşifraji kolaylaştırırken öğrenci notalara odaklanıp kaygılanabilir.

Özellikle öğrenci için öğrenme için gerekli işlem basamaklarından geçmeden yapılmaya çalışılan ezber çabası boşa zaman kaybetmek anlamına gelecektir. Veriyi muhafaza etme, kısa süreli bellekte ya da uzun süreli bellekte depolanarak yapılabilir. Müzisyenin esere belli aralıklarla maruz kalması, depolama süresini uzatır. Böylece son aşamadaki geri çağırma işlemi çabası yapılabilir. Müzisyenin repertuar oluşturma hedefi için işlevsel bir görev tamamlanmış olur.

Bu çalışmaya katılan ve üniversiteler bünyesinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının her biri müzik alanında uzmandır. Beyanlatları kendi görüşlerini bildirmektedir. Ezberle ilgili benimsedikleri uygulamalar geleneksel olarak hocalarından gördükleri, gözlemledikleri ya da kendi deneyimledikleri pratiklere dayalıdır. Bu çalışmada; 15 yıl öncesindeki (Eren, 2006) benzer bulguların yer aldığı gibi öğretim elemanlarının çoğunluğunun ezber çalmanın gerekliliği ve önemi görüşüne katıldıklarını, fakat bu konuya ilişkin herhangi bir eğitim almadıkları saptanmıştır. Yine; öğretim elemanları, ezberin işleviyle ilgili deneysel bir etkinliğe dahil olmadıkları bilgisini de görüşmeye eklemişlerdir. Dolayısıyla uygulanagelen pratiklerin bilimsel temellerinin araştırılması eğitsel gelişime destek olacaktır. Ezbere dayalı öğretimin ve çıktıların kontrolü gibi süreçlerin deneysel olarak ölçülmesi de zaruri görülmektedir. Zira araştırmacıların yürüttüğü devam çalışmaları buna yöneliktir.

ÖNERİLER

Kuşkusuz hangi tür müziği ezberlemeye çalıştığı ve yaşamın ilk günlerinden beri o müziğe olan aşinalığı gibi durumlar da sonuç üzerinde etkili olabilecektir. Böylece müzik türleri ve yaşantı değişkenleri ile ezber sürecinin korelasyonu konusu yeni araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKÇA

Bulut, M. H. (2018). Eğitim fakültesi müzik eğitimi ana bilim dallarındaki öğrencilerin çalgı çalmada ezberi kullanma durumları sivas örneği. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 4 (2), 1-6.

Chaffin, R., Imreh, G. & Crawford, M. (2002). *Practicing Perfection- Memory and piano performance*. Lawrence Erlbaum Associates.

Eren, S. (2006). Devlet konservatuvarları müzik bölümü ilköğretim ve lise devresi yaylı çalgılar anasanat dalı öğrencilerinin enstrüman çalmada ezberi kullanma / ezber çalma durumları (Hacettepe Üniversitesi Örneği) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Eroğlu, Ö. (2010). Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin piyano eserlerini ezbere çalma başarılarında analitik ezberleme yaklaşımının etkililiği [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Glaser, R. & Chi, M. (1988). Overview. In Chi, M., Glaser, R. & Farr, M. (Eds.), *The nature of expertise* (Pp. Xv–Xviii). Erlbaum.

Guseynova, O. (2019). Bireysel öğrenme modeli olarak üç ezberleme tekniğinin amatör yetişkin piyano sınıfındaki etkileri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Gün Duru, E. (2013). Keman eğitiminde ezber yöntemine dayalı öğretim programının öğrenci performansına etkisi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.

Kalan, K. B. (2019). Kulaktan şarkı öğrenme yönteminin müzik öğretmenliği programı öğrencilerinin ezberleme ve deşifre becerisine etkisi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.

Kanizi, G. (1999). Piyano çalmada ezber. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Klickstein G. (2009). *The musician's way: a guide to practice, performance, and wellness*. Oxford University Press.

Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Gazi Kitabevi,

Uzunoğlu, B. (2006). Müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda ezber çalmanın-söylemenin öğrenci başarısına etkisinin değerlendirilmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

Yıldırım, A. C. (2020). Performans kaygısı ve buna bağlı ortaya çıkan stres sorunlarının piyanistler üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Yıldırım A. & Şimşek H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

ÖZEL YETENEKLİ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE KİRLİLİĞİ KAVRAMINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ İLE İNCELENMESİ

Prof. Dr. Kubilay YAZICI

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, kubilayyazici@ohu.edu.tr

Aylin KARAKUŞ

Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, aylin.karakus@gazi.edu.tr

İsa ALIÇ

Niğde Akşemseddin Bilim ve Sanat Merkezi, Niğde, Türkiye, isa.aliç@hotmail.com

ÖZET

Geçmişten günümüze insanlar, bilerek ya da bilmeyerek çevreyi tahrip etmektedirler. Yapılan bu tahribatın en aza indirgenmesi aşamasında insanların çevreyi korumaya yönelik olumlu tutum sergilemeleri önemli bir yer tutmaktadır. Çevreye yönelik olumlu tutumun ailede başlayıp, formal eğitim kurumlarında devam eden bir süreci içermesi konuyla ilgili verilen eğitimin gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Verilen bu eğitimin önemli bir boyutunu da çevre kirliliğine neden olan faktörlerin neler olduğunun öğrenciler tarafından bilinmesi oluşturmaktadır. Böylece öğrencilerin çevre kirliliğine neden olacak unsurlara karşı daha duyarlı ve bilinçli vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Yapılan bu araştırma ile çevre eğitimi alan özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin, çevre kirliliği kavramına yönelik bilişsel algılarını kelime ilişkilendirme testiyle ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri 2019-2020 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde Niğde Milli Eğitim müdürlüğüne bağlı Akşemseddin Bilim ve Sanat Merkezinde destek eğitimi alan 29'u kız ve 21'i erkek olmak üzere toplam 50 ortaokul öğrencisinden toplanmıştır. Öğrencilere çevre kirliliğine ilişkin altı anahtar kavram (hava, su, toprak, görüntü, gürültü ve ışık kirliliği) yöneltilmiş, onlardan bu anahtar kavramların zihinlerinde oluşturduğu kelimeleri verilen kâğıtlara yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin kâğıtlara yazdıkları kelimeler dikkate alınarak frekans tabloları oluşturulmuştur. Üretilen kelimelerin en çok tekrarlanma durumuna göre 5 kesme noktası "30-26", "25-21", "20-16", "15-11", "10-6" belirlenmiştir. Elde edilen bu kesme noktalarına ilişkin veriler tablolastırılmış ve tablolarda öğrencilerin zihinlerinde yer alan kelimeler ile ilgili 6 anahtar kavramın nasıl kesiştiği gösterilmiştir. Kesişme noktaları gösterilen tablolarda anahtar kavramlar arasındaki ilişki durumu incelendiğinde öğrencilerin en çok hava, su ve toprak kirliliği arasında doğrudan ilişki kurdukları, diğer anahtar kavramlar arasında ise doğrudan bir ilişki kurmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonucun dışında çalışmada ayrıca öğrencilerin en çok hava, su ve toprak kirliliği anahtar kavramlarında ortak kavramlar ürettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelime ilişkilendirme testi, çevre kirliliği, özel yetenekli ortaokul öğrencileri.

**THE INVESTIGATION OF THE COGNITIVE STRUCTURES OF THE GIFTED SECONDARY SCHOOL
STUDENTS ABOUT THE CONCEPT OF ENVIRONMENTAL POLLUTION THROUGH WORD
ASSOCIATION TEST**

ABSTRACT

People have been destroying the environment knowingly or unknowingly throughout history. In this sense, people's positive attitudes towards protecting the environment have an important place in minimizing such destruction. The fact that the positive attitude towards the environment consists of a process that starts in the family and continues in formal education institutions reveals the necessity and importance of the education given on the issue. An important aspect of this training is students' awareness of what the reasons of environmental pollution are. Thus, it is aimed to raise students as citizens who are more sensitive to and conscious of the factors that will cause environmental pollution. The purpose of this research is to reveal the cognitive perceptions of the gifted secondary school students receiving environmental education about the concept of environmental pollution through word association test. The data of the research were collected from a total of 50 secondary school students, 29 girls and 21 boys, who received support education at the Akşemseddin Science and Art Center affiliated to the Niğde National Education Directorate in the fall semester of the 2019-2020 academic year. Six key concepts (air, water, soil, image, noise and light pollution) related to environmental pollution were directed to the students, and they were asked to write down the words they associated with these key concepts on the papers given. Frequency tables were created by taking into account the words that the students wrote on the papers. According to the most frequent repetition of the words, 5 cut-off scores were determined as "30-26", "25-21", "20-16", "15-11", "10-6". The data regarding these cut-off scores were tabulated and how the 6 key concepts intersected with the words in the minds of the students were revealed in the tables. When the relationship between the key concepts was examined in the tables with the intersection points, it was concluded that the students mostly established a direct relationship between air, water and soil pollution while they did not make direct association among the other key concepts. In addition, it was also determined that the students produced common concepts mostly in the key concepts of air, water and soil pollution.

Key Words: Word association test, environmental pollution, gifted secondary school students

GİRİŞ

İnsanoğlu, var olduğu günden bu yana çevresiyle etkileşim içerisinde. Çevre, insanın yaşamını idame ettirdiği, kaynaklarını kullandığı ve aynı zamanda kendi çabasıyla da değiştirebildiği ortam olarak ifade edilebilir. Türk Dil Kurumu (2021)'nin internet sitesinde yer alan Güncel Türkçe Sözlükte ise "Hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğü" şeklinde yer almaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse çevre, canlı ve cansız varlıkların bir bütün halinde birbirleriyle etkileşim içerisinde buldukları ortam olarak özetlenebilir (Parlak, 2004: 15; Şengün, 2015: 111). Bu bağlamda ele alındığında çevre; oluşum biçimi açısından doğal ve yapay çevre olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır (İnce Aka, 2019: 53).

Bu açıklama doğrultusunda oluşum sürecinde insanların herhangi bir etkisinin olmadığı çevre biçimine doğal çevre, doğrudan insan eliyle oluşturulmuş şekline ise yapay çevre denilmektedir (Aydın ve Çamur, 2017: 23). İster doğal isterse yapay olsun uğradığı tahribat karşısında, çevrenin kendini yenileme kapasitesinin azalması, bir dizi çevre probleminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Haftacı ve Soylu, 2007: 103). Çevre kirliliğinin ortaya çıkmasındaki en etkili faktör insanın doğal dengeyi bozan faaliyetleridir. Özellikle 20. yüzyıldan sonra artan nüfus, ulaşım ve sanayinin gelişmesi, insanların çevreyi bilinçsizce kullanmalarına yol açmış, bu durum çevre kirliliğini arttırarak insan yaşamını da olumsuz yönde etkilemiştir (Gürpınar, 1998: 93).

Çevreye etki durumu dikkate alındığında hava, su, toprak, görüntü, gürültü ve ışık kirliliğinin en yaygın görülen kirlilik türleri arasında oldukları ifade edilebilir. Aşağıda bu kirlilik türleri ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Hava kirliliği: Dünya atmosferinin, bir bölgede çeşitli kirletici kaynaklar tarafından, doğal yapısının bozulması olayı (Güney, 2004: 29).

Su kirliliği: İnsan eliyle oluşturulan etkiler sonucunda ortaya çıkan, suyun kullanımını kısıtlayan ya da engelleyen çevresel dengeyi bozan nitelikteki değişimler (Çevre bakanlığı),

Toprak kirliliği: Toprağın kimyasal, fiziksel ve biyolojik birleşiminin bazı kirleticilerden etkilenecek dengesinin bozulması (Özdilek, 2004: 91).

Görüntü kirliliği: Doğal ve kültürel çevrede bulunan, insanı rahatsız eden görüntülerin tamamı (Çolakkadıoğlu & Yücel, 2018: 239).

Gürültü kirliliği: İnsanlarda hoşnutsuzluk yaratan seslerin meydana gelmesi (Cansaran, 2019: 91).

Işık kirliliği: Işığın canlıları rahatsız edecek şekilde kullanılması (Demircioğlu ve Yılmaz, 2005: 118).

Çevre kirliliğine sebep olabilecek durumları en aza indirgeyebilmek tüm ülkelerin hedefleri arasında yer almaktadır (Parlak, 2004: 16). Bu hedeflere ulaşılması aşamasında hava, su, toprak, görüntü, gürültü, ışık gibi çevre kirliliği çeşitleri hakkında bilgilenme, sorunları çözümleme ve sorunun kaynaklarını yok etme konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir (Türküm, 1998: 165). Bir bilgi deposundan diğerine bilgi akışını sağlayan zihinsel eylemler olarak görev ifa eden bilişsel süreçler eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerin çevre kirliliği ile ilgili bilişsel gelişmelerinin sağlanması aşamasında da önemli bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk ve Kısaç, 2014: 317).

Çevre kirliliği ile ilgili var olan bilişsel süreçlerin açığa çıkartılmasında kullanılabilecek araçlardan birinin de kelime ilişkilendirme testi olduğu düşünülmektedir. Çünkü kelime ilişkilendirme testleri, anlamlı öğrenmeyi destekleyen, uzun süreli hafızadaki kavramlar arasında yeterince bağ kurulup kurulmadığının ya da kurulan bağın anlamlı olup olmadığının tespit edilmesini sağlayan alternatif bir ölçme aracı olarak görev üstlenirler (Tokcan, 2015:144).

Gerçekleştirilen bu çalışmada özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin çevre kirliliği konusundaki bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın özel yetenekli öğrenciler üzerinde yürütülmesinin gerekçesi ise Milli Eğitim Bakanlığının da ifade ettiği gibi özel yetenekli öğrencilerin sahip oldukları yeteneklerin ve bu yetenekleri kullanabilme becerilerinin diğer öğrencilere göre farklılık gösterebilmesidir (MEB, 2021).

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak ifade edilen bireyin bir fenomen ile ilgili yaşamış olduğu deneyimleri betimlediği fenomenoloji deseni kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 84). Yapılan bu çalışmada özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin hava, su, toprak, görüntü, gürültü ve ışık kirliliği kavramlarıyla ilgili yaşantı sonucu öğrenmiş oldukları bilgi ve deneyimlerin zihinlerinde hangi kelimelerle ifade ettikleri, bu bilgi ve deneyimlerin kavram yanılgılarına yol açıp açmadığı incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Niğde İli Merkez Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Akşemseddin Bilim ve Sanat merkezinde genel yetenek alanında destek eğitimi alan 29'u kız ve 21'i erkek olmak üzere toplam 50 özel yetenekli ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Gönüllülük esasına göre yürütülen bu araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak "Kelime İlişkilendirme Testi" kullanılmıştır. Testin oluşturulması aşamasında ilgili alan yazında temel çevre kirliliği çeşitleri olarak ifade edilen altı anahtar kavram (hava, su, toprak, görüntü, gürültü ve ışık kirliliği) belirlenmiştir (Türküm, 1998; Güney, 2004; Özdilek, 2004; Büyükgüngör, 2006; Çolakkadıoğlu & Yücel, 2018). Belirlenen bu anahtar kavramlar tek bir sayfada karşılığında öğrencilerin yazmalarına yer kalacak şekilde her bir kavram 8 kez alt alta sıralanıp, uygun boşluklar bırakılarak şablon oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan bu hazır şablonların nasıl doldurulması gerektiği ile ilgili öğrencilere kısa bir açıklama yapılmış ve 50 saniye süre verilerek ilgili boşlukları doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerden ayrıca kendilerine verilen her bir anahtar kavramla ilgili en az bir cümle yazmaları istenmiştir. Oluşturan kelime ilişkilendirme testine ilişkin bir örnek aşağıda Görsel 1'de verilmiştir.

Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği
Hava kirliliği

Görsel 1. Kelime İlişkilendirme Testinde Verilen Anahtar Kavram Örneği.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında öncelikle öğrencilerin doldurmuş oldukları kelime ilişkilendirme testine ilişkin cevaplar toplanmış ve sonrasında bu cevaplar Microsoft Excel programına aktarılmıştır. Bir sonraki aşamada öğrencilerin vermiş oldukları cevapların tekrar sayıları programda yer alan araçlar vasıtasıyla hesaplanarak en çok tekrar edilen kelimelerden en az tekrar edilen kelimelere göre sıralanarak bir tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tabloda yer alan kelimeler tekrar sayıları dikkate alınarak kesme noktaları belirlenip içerik analizine tabii tutulmuşlardır. Analiz sonucunda kelime ilişkilendirme testinde yer alan anahtar kavramlarla ilgili olarak toplam 1211 kelime türetildiği, bu kelimelerden en fazla tekrar edilenlerin sayısının 30 olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle 30-26, 25-21, 20-16, 15-11 ve 10-6 olmak üzere beş kesme noktası belirlenmiştir. Kesme noktalarında yer alan kelimeler yer aldıkları gruba göre renklendirilmiş ve 6 anahtar kavramın yer aldığı kesme noktaları ve türetilen kelimelerin kesişme noktaları tablolardan tespit edilerek kavram haritası oluşturulmuştur.

BULGULAR

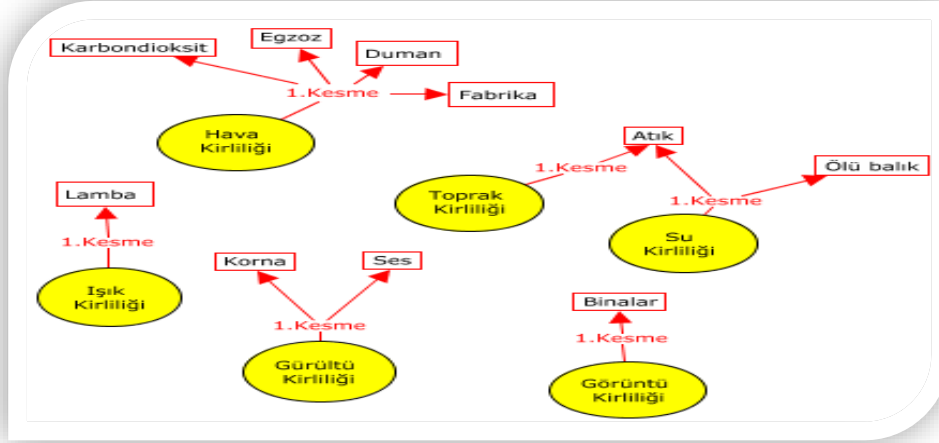
Araştırmanın bu bölümünde özel yetenekli öğrencilerin kelime ilişkilendirme testine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öğrencilerin kelime ilişkilendirme testinde yer alan “hava”, “su”, “toprak”, “görüntü”, “gürültü” ve “ışık” anahtar kavramlarıyla ilişkilendirdikleri kelime sayıları aşağıda Tablo 1’de verildiği gibidir.

Tablo 1. Özel Yetenekli Ortaokul Öğrencilerinin Anahtar Kavramlarla İlişkilendirdikleri Kelime Sayıları

Anahtar Kavramlar	Kelime Sayıları
Hava Kirliliği	286
Su Kirliliği	247
Gürültü Kirliliği	198
Toprak Kirliliği	197
Işık Kirliliği	146
Görüntü Kirliliği	137
Toplam	1211

Tablo 1’de sunulan verilere göre öğrencilerin 286 kelimeyle en fazla hava kirliliği, 137 kelimeyle en az ise görüntü kirliliği anahtar kavramlarında olmak üzere toplam 1211 kelime yazdıkları görülmektedir. Kesme noktalarına ilişkin elde edilen bulgular ise beş alt başlık esas alınarak aşağıda şekillerle desteklenmiş bir biçimde verilmiştir.

1. Kesme Noktası (30- 26)

Şekil 1. Kesme Noktası (1. Kesme) 30 ve 26 Arası Tekrarlanan Kelimeler

30-26 olarak belirlenen kesme noktalarında, 6 anahtar kavramda da kelime türetildiği görülmektedir. 1. kesmede en çok hava kirliliği anahtar kavramında kelime türetilmişken, su ve toprak kirliliği anahtar kavramında ortak kelime olarak “atık” türetilmiştir. 1. kesme noktasında türetilen kelimelerin genel olarak anahtar kavramlarla uyumlu olduğu söylenilebilir. Genel olarak hava kirliliği anahtar kavramının egzoz, duman ve fabrikayla, su ve toprak kirliliklerinin atıkla, görüntü kirliliğinin binayla, gürültü kirliliğinin korna ile ışık kirliliğinin ise lamba kelimesiyle ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

“Hava Kirliliği” anahtar kavramının 1. kesme noktasına ilişkin öğrencilerin örnek cümleleri:

Havayı kirletme geleceğini yok etme! (K.Ö.21)

Fabrika seni zengin eder ama havanı kirleterek zengin öldürür. (E.Ö.1.)

En azından sigara içip havayı kirletme!(E.Ö.12)

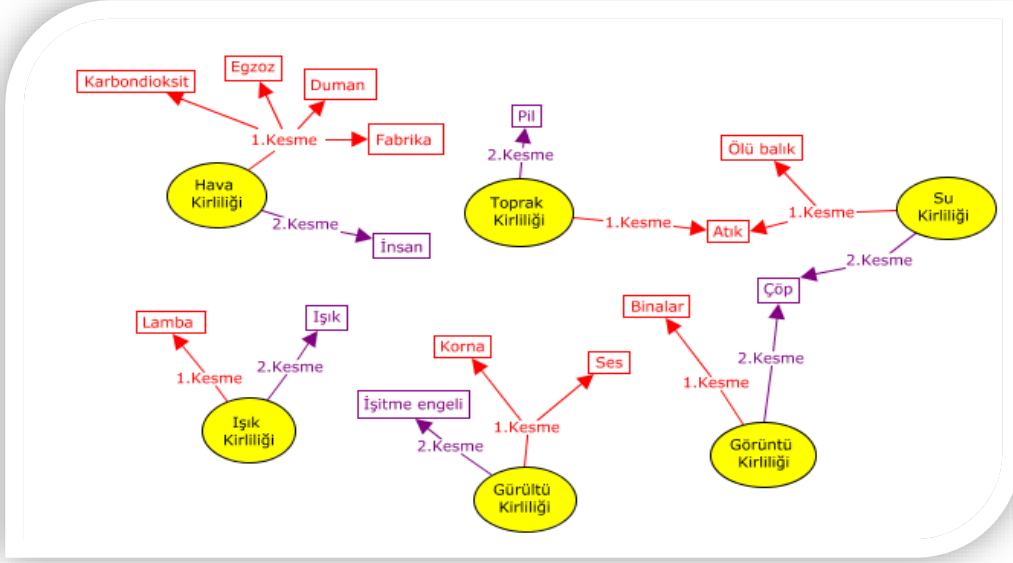
“Su ve Toprak Kirliliği” anahtar kavramlarının 1. kesme noktasına ilişkin öğrencilerin örnek cümleleri:

Vücudunun ve dünyanın ¼ ü su iken bir daha düşün! (K.Ö.4)

Toprağına zehir ektin zehir biçeceksin! (E.Ö.8)

1. kesme noktasındaki anahtar kavramlara ilişkin öğrencilerin örnek olabilecek cümlelerine göre hava su ve toprağın yani yaşamın 3 temel elementinin ne kadar önemli olabileceğine ve korunması gerektiğinin önemine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin 1. kesmedeki anahtar kavramların geneliyle ilgili ortak düşünceleri vardır. Öğrenciler Çevre kirliliği konusunda bireylerin bilinçli olunması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

2. Kesme Noktası (25-21)

Şekil 2. Kesme Noktası (2. Kesme) 25 ve 21 Arası Tekrarlanan Kelimeler

Kesme noktası 25- 21 arası olarak belirlenen 2. kesme noktasında, öğrenciler tarafından hava kirliliği anahtar kavramında insan; toprak kirliliği anahtar kavramında pil; ışık kirliliği anahtar kavramında ışık ve gürültü kirliliği anahtar kavramında ise işitme engeli kelimesi olmak üzere birer kelime türetilmiştir.

Ancak su ve görüntü kirlilikleri, anahtar kavramlarında da birer kelime türetilmiş olmasına karşın ortak noktada olan çöp kelimesi her iki anahtar kavramda yer almaktadır. Çöp kelimesinin her iki anahtar kavramda da öğrenciler tarafından neden yer aldığını aşağıdaki örnek nitelikte olan cümlelerden görebiliriz:

“Su ve Görüntü Kirliliği ” anahtar kavramlarının 2. kesme noktasına ilişkin öğrencilerin örnek cümleleri:

Türkiye’ m 3 tarafı su güzel memleketim plastik atma güzelliği bozma! (K.Ö.4)

Çöp demek susuz çöl demek, yeşili koru.(E.Ö.7)

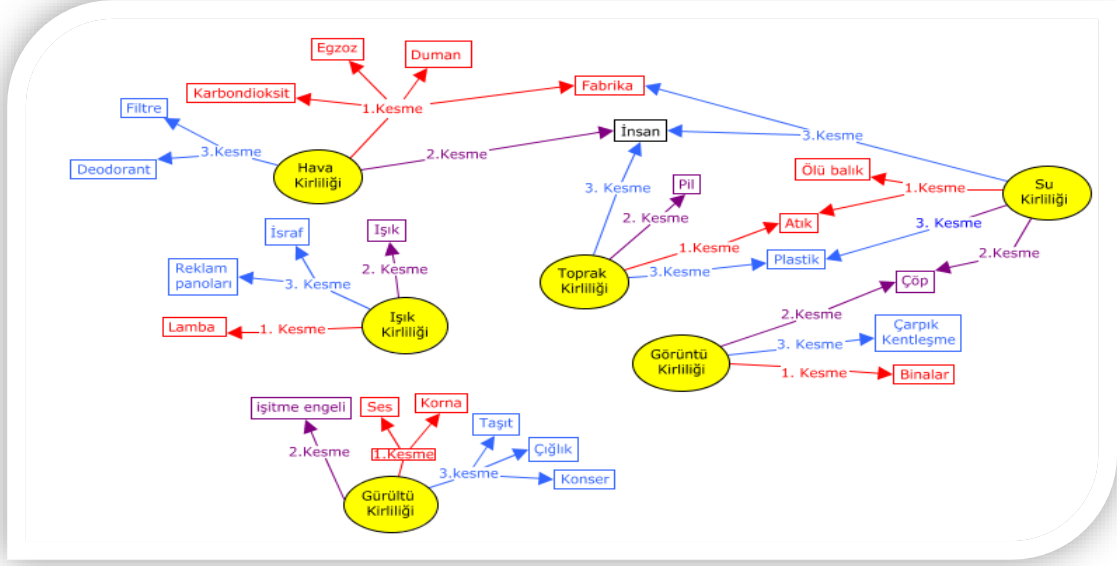
Yığın yığın çöp demek, pis görüntü demek.(K.Ö.5)

Keşke gözümü kapatsam ve çöpsüz sokak görsem. (K.Ö.13)

Denizde yüzerken ayağıma çöp gelmesin, sular çöp kusmasın.(E.Ö.21)

Öğrencilerin su ve görüntü kirliliğine dair yazmış oldukları cümlelerde genel olarak çöplerin su ve görüntü kirliliği yaptığı vurgulanmıştır. Öğrencilerin, 2. kesme noktasında türettiği kelimeler incelendiğinde 1. kesme noktasına kıyasla daha az kelime türettikleri de görülmektedir.

3. Kesme Noktası (20-16)

Şekil 3. Kesme Noktası (3. Kesme) 20 ve 16 Arası Tekrarlanan Kelimeler

Şekil 3'te görülen 20-16 olarak belirlenen 3. kesme noktasında öğrenciler "Hava Kirliliği" anahtar kavramında filtre ve deodorant kelimelerini, "Işık Kirliliği" anahtar kavramında israf ve reklam panoları kelimelerini, "Görüntü Kirliliği" anahtar kavramında çarpık kentleşme kelimesini, "Gürültü Kirliliği" anahtar kavramında ise taşıt-çığlık-konser kelimelerini türetmişlerdir. 3. kesme noktasında genel olarak her bir anahtar kavramda en az bir kelime öğrenciler tarafından türetilmiş olduğu görülmektedir.

"Toprak" ve "Su kirliliği" anahtar kavramlarında ortak olan plastik ve insan kelimesi aynı kesme noktasında kesişmiştir. İnsan kelimesi "Hava kirliliği" Anahtar kavramında 2. kesme (25-21) noktasında olan kelimedir. 3. kesme noktasına hem "Su" hem de "Toprak kirliliği" anahtar kavramlarının ortak kelimesi olduğu görülmektedir. Ayrıca "Su kirliliği" anahtar kavramının "Hava Kirliliği" anahtar kavramının 1. Kesme noktasında yer alan fabrika kelimesiyle 3. kesme noktasında kesiştiği görülmektedir.

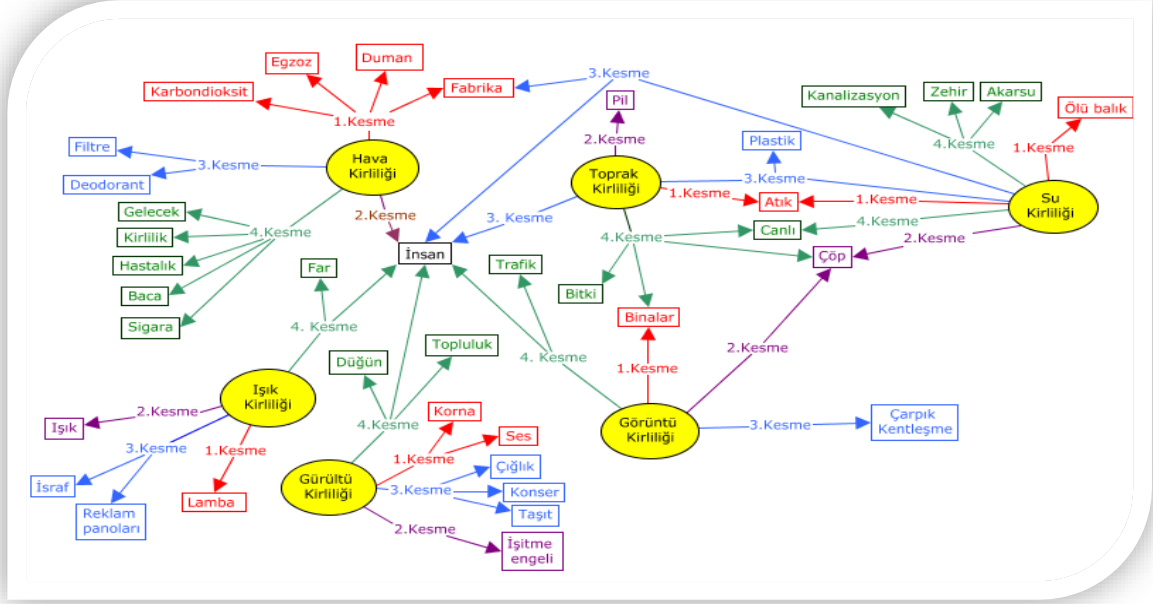
Öğrencilerden sağlanan verilere göre örnek nitelikte 3. kesme noktasına ait bazı cümleler aşağıda verilmektedir:

İnsanların yaptığı görüntü kirliliği örneği çarpık kentleşmedir. (K.Ö.22)

Ozon tabakasına zarar verir deodorant. (E.Ö.8)

3. Kesme noktasına ait örnek cümleler incelendiğinde, görüntü kirliliği anahtar kavramının çarpık kentleşme kelimesi yazılan örnek cümlede de verilmiştir.

4. Kesme Noktası (15-11)

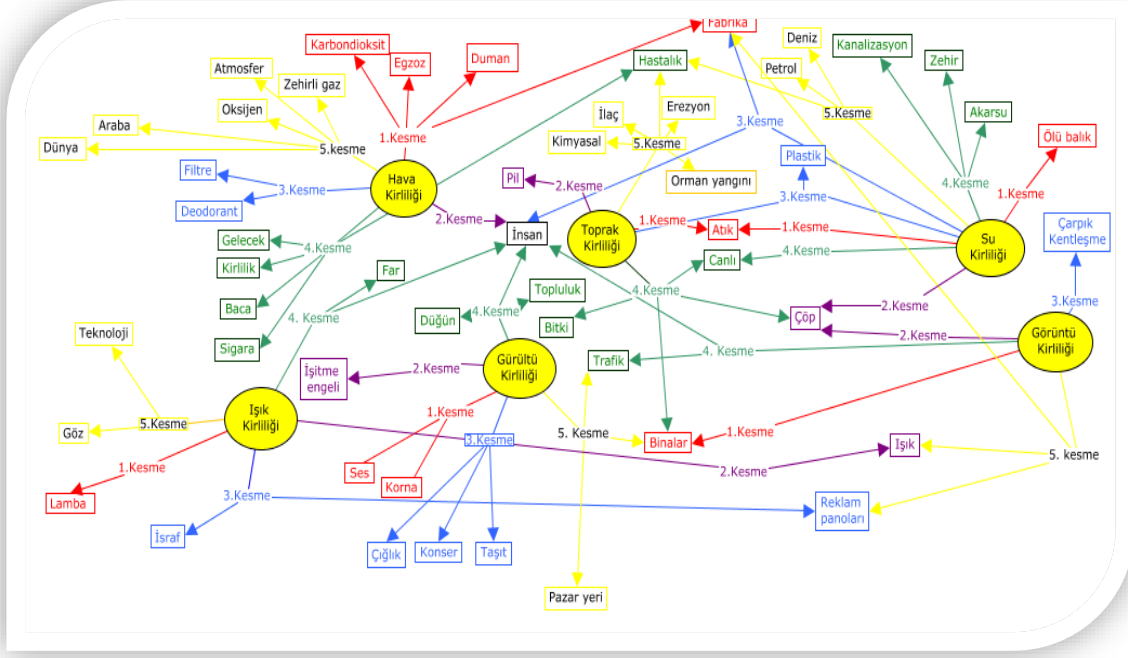

Şekil 4. Kesme Noktası (4. Kesme) 15 ve 11 Arası Tekrarlanan Kelimeler

15-11 arasında belirlenen 4. kesme noktasında yer alan anahtar kavramlara yönelik kelimeler incelendiğinde, “Hava kirliliği” anahtar kavramında gelecek, kirlilik, hastalık baca ve sigara; “Su kirliliği” anahtar kavramında akarsu, zehir, kanalizasyon ve canlı; “Toprak kirliliği” anahtar kavramında bitki, çöp ve canlı; “Görüntü kirliliği” anahtar kavramında trafik ve insan; “Gürültü kirliliği” anahtar kavramında düğün, topluluk ve insan; “Işık kirliliği” anahtar kavramında ise far ve insan kelimeleri türetilmiş görülmektedir.

4. kesme noktasında anahtar kavramlara yönelik türetilen “İnsan” kelimesi, “Görüntü”, “Gürültü” ve “Işık” anahtar kavramlarının keştiği ortak kelime olmuştur. İnsan kelimesinin Hava Kirliliği anahtar kavramının 2. kesme noktasında ilk defa yer almasıyla, “Su” ve “Toprak kirliliği” anahtar kavramında 3. kesme noktasında yer alması, tüm anahtar kavramlarda çeşitli keşme noktalarında türetilen tek kelime olma özelliğini göstermektedir. 4. kesme noktasında öğrenciler her hangi bir cümle yazmamışlardır.

5. Kesme Noktası (10-6)

Şekil 5. Kesme Noktası (5.Kesme) 10 ve 6 Arası Tekrarlanan Kelimeler

Kesme noktası, 10-6 olarak belirlenen 5. Kesme noktası incelendiğinde, “Hava kirliliği” anahtar kavramında dünya, araba, oksijen, zehirli gaz ve atmosfer; “Su kirliliği” anahtar kavramında deniz, petrol ve hastalık; “Toprak kirliliği” anahtar kavramında kimyasal, ilaç, erozyon, orman yangını ve hastalık “Gürültü kirliliği” anahtar kavramında trafik, pazar yeri ve binalar; “Görüntü kirliliği” anahtar kavramında ışık, reklam panoları ve fabrika; “Işık kirliliği” anahtar kavramında ise teknoloji ve göz kelimeleri türetilmiş görülmektedir.

5. kesme noktasında kesişen ortak kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimelerin kesişme yerleri aşağıda verilmektedir:

“Su” ve “Toprak kirliliği” anahtar kavramında yer alan hastalık kelimesi “Hava kirliliği” anahtar kavramının 4. Kesme noktasında yer almaktadır.

“Gürültü kirliliği” anahtar kavramında binalar kelimesi “Toprak kirliliği” anahtar kavramının 4.kesme noktasında yer alırken “Görüntü kirliliği” anahtar kavramının birinci kesme noktasında yer almıştır. Ayrıca yine ortak kelime olan trafik kelimesi, “Görüntü kirliliğinin” 4. Kesme noktasında bulunmaktadır.

“Görüntü kirliliği” anahtar kavramının ise 5. kesme noktasında bulunan tüm kelimeleri, diğer kesme noktalarında çeşitli anahtar kavramlardaki kelimelerle ortak olduğu görülmektedir. Işık kelimesi “Işık kirliliği” anahtar kavramının 4. kesme noktasında, reklam panoları kelimesi ise 3. kesme noktasında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca fabrika kelimesi “Su kirliliği” anahtar kavramında 3. kesme noktasında “Hava kirliliği” anahtar kavramında ise 1. kesme noktasında yer alan ortak kelime olduğu görülmektedir. Yapılan incelemeye göre, 5. kesme

noktasında kesişen kelime sayılarının diğer kesişme noktalarına göre daha fazla olduğu ifade edilebilir. Öğrenciler 5. kesme noktasında her hangi bir cümle yazmamışlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin, çevre kirliliğine ilişkin bilişsel yapılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada, öğrencilerden “Hava, Su, Toprak, Görüntü, Gürültü ve Işık Kirliliği” anahtar kavramlarından kelimeler türetmeleri ve bu kavramlarla ilgili birer cümle yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazmış oldukları kelimeler, en fazla 30 kez yazılan kelimedenden en az 6 kez yazılan kelimeye kadar 5’erli gruplamaya tabii tutulmuş ve bu gruplandırmaya dayalı olarak kesme noktaları hesaplanıp kesme aralıklarıyla “30-26, 25-21, 20-16, 15-11 ve 10-6” belirtilmiştir. Analizler ve tablolar oluşturularak bulgulara ulaşılmıştır. Aşağıda bu bulgulara yönelik sonuç ve öneriler verilmektedir.

Yapılan bu çalışmanın öncesinde literatürde, özel yetenekli öğrencilerin çevre kirliliği kavramına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak özel yetenekli öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla ölçüldüğü yalnız bir çalışmaya (Nacaroglu ve Bozdağ, 2020) ulaşılmıştır. Bu çalışmanın dışında özel yetenekli öğrencilerle yürütülmemekle birlikte, öğrencilerin çevre kirliliğine ilişkin bilişsel yapılarının yapılan çizimler aracılığıyla belirlendiği farklı çalışmalar (Ersoy ve Türkkın, 2010; Özcan ve Demirel, 2019; Özsoy, 2012; Pınar ve Yakışan, 2017) olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin yazmış oldukları kelimeler tekrar sayıları açısından değerlendirildiğinde, 1. kesme noktasında hava, su, toprak, görüntü, gürültü ve ışık kirliliği anahtar kavramları ile ilişkin yazılan kelimeler diğer kesme noktalarına kıyasla öğrencilerin zihinlerinde en fazla oluşan kelimeler olma özelliğini göstermektedir. Bu kesme noktasına yönelik öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, hava kirliliği anahtar kavramında duman, egzoz ve fabrika kelimeleri türetilmiştir. Öğrencilerin çoğunlukla hava kirliliğine neden olabilecek ana etmenleri yazmış olmaları, onların konuyla ilgili bilgi sahibi oldukları sonucunu ortaya çıkarabilir. Kelime ilişkilendirme testine vermiş oldukları cevaplar dikkate alındığında hava kirliliği kavramının öğrencilerin bilişsel açıdan en iyi bildikleri anahtar kavram olduğu görüşü dile getirilebilir. Bu kesme noktasında “Su Kirliliği” ile “Toprak Kirliliği” kavramlarında “atık” kelimesi çevre kirliliği konusunun en geniş kapsamda bilinen ortak kesişme kelimesidir. Öğrencilerin zihinlerinde atık kelimesinin hem suya hem toprağa karışan atıklar olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

2. kesme noktasında öğrenciler tarafından verilen cevaplar incelendiğinde hava kirliliğinde insan; toprak kirliliğinde pil; ışık kirliliğinde ışık ve gürültü kirliliği anahtar kavramında ise işitme engeli kelimesi türetilmiştir. Türetilen bu kelimelerin belirtilen anahtar kavramlar için birer kez ifade edildiği anlaşılmaktadır. Çöp kelimesi ise hem su hem de görüntü kirliliği anahtar kavramında türetilen ortak kelimedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar dikkate alındığında öğrencilerin hem su hem de görüntü kirliliğine neden olan etmenlerin başında “çöp” lerin olduğu düşünüldükleri anlaşılmaktadır.

Doğan (2017) ve Yalçınkaya (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da çöp sorununun öğrenciler tarafından ifade edilen çevre sorunu olduğu dile getirilmiştir. Sadık, Çakan ve Artut (2011)’un çalışmasında öğrencilerin çevre sorunu olarak en fazla hava kirliliğine yönelik çizimler yaptıkları bu sorunu yerlere çöp atma ile ilişkilendirdikleri

sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Yardımcı ve Bağcı Kılıç (2010)'ın çalışmasında da insan ve çöp kavramlarının öğrenciler tarafından en fazla vurgulanan evre sorunu olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmada belirlenen 3. Kesme noktasında görüntü kirliliği anahtar kavramında çarpık kentleşme kelimesinin yer aldığı ve görüntü kirliliği ile ilgili örnek cümlelerde de çarpık kentleşmeyle ilgili cümleler yazıldığı görölmektedir. Elde edilen bu sonuçtan hareketle öğrencilerin çevrelerinde en yaygın olarak gördükleri görüntü kirliliği yapan evre sorununun çarpık kentleşme olduğu ifade edilebilir. Ersoy ve Türkkan (2010) ile Özsoy (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da öğrencilerin çarpık kentleşme sorununu çizimlerle ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4. kesme noktasında yer alan anahtar kavramlara yönelik kelimeler incelendiğinde ağırlıklı olarak bu kirlilik türlerine etki eden durumlar ifade edilmekteyken bazı anahtar kavramlarda canlı ve insan gibi daha genel kelimelerin kullanıldığı görölmektedir. Diğer bir deyişle kirliliğe neden olan durumdan ziyade bu durma neden olan kaynak dile getirilmiştir.

Öğrencilerin kelime ilişkilendirme testinde 5. Kesme noktasına vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde hava kirliliği anahtar kavramında “zehirli gaz, atmosfer, araba, dünya ve oksijen”, su kirliliği anahtar kavramında “petrol ve deniz”, toprak kirliliği anahtar kavramında “orman yangını, erozyon, ilaç ve kimyasal”, ışık kirliliği anahtar kavramında “göz ve teknoloji”, gürültü kirliliği anahtar kavramında “Pazar yeri” kelimelerinin ilk defa yer aldığı görölmektedir. Çağımızda evre kirliliğine yol açan en temel gerekçelerin sanayileşme ve teknoloji olduğu göz önüne alındığında öğrencilerin bu iki kelimedenden sadece ışık kirliliği anahtar kavramında yer vermeleri, sanayileşme kavramına ise kelime ilişkilendirme testini oluşturan kesme noktalarının hiçbirinde değinmemeleri manidar bulunmaktadır.

Öğrencilerin kelime ilişkilendirme testine vermiş oldukları cevaplar dikkate alınarak genel olarak bir değerlendirme yapıldığında en fazla hava kirliliği, en az ise görüntü kirliliği anahtar kavramlarla ilgili kelime türettikleri anlaşılmaktadır. Gürültü, Işık ve Görüntü kirlilikleri; Hava, Su ve Toprak kirliliklerine göre daha az bilinen evre kirliliği türlerinden olduğu ve öğrencilerin de bu anahtar kavramlara yönelik bilişsel algılarının düşük olduğu söylenebilir. Özcan ve Demirel (2019), Pınar ve Yakışan (2017), Özsoy (2012) ile Yalçınkaya (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da öğrenciler çizimlerinde en fazla hava ve su kirliliğine yer verdikleri görölmektedir.

Nacaroğlu ve Bozdağ (2020) tarafından yapılan ve özel yetenekli öğrencilerin evre sorunlarına yönelik algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelendiği çalışmada, evre sorunlarının nedenleri, türleri, çözüm önerileri ve sonuçları kategorize edilmiştir. evre sorunlarının nedenleri olarak ifade edilen çöp, atık, insan, egzoz gazı gibi kelimeler gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen kelimelerle benzerlik göstermektedir. Benzer bir şekilde evre sorunları türleri içerisinde en fazla hava kirliliği kelimesi türetilmiştir. Yapılan bu çalışmada da evre kirliliği türleri içerisinde öğrenciler tarafından en fazla hava kirliliği konusunda kelimelerin türetildiği görölmektedir. Her iki çalışmada da ulaşılan sonuçlar benzerlik göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgularda genellikle, su ve toprak kirliliği anahtar kavramlarının diğer anahtar kavramlara kıyasla daha çok aynı kelimedeki kesişimleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki anahtar kavramın kesiştiği kelimeler sırasıyla; atık, hastalık, canlı, plastik ve insan kelimeleridir. “İnsan” kelimesi, Görüntü, Gürültü ve Işık anahtar kavramlarının kesiştiği ortak kelime olmuştur. İnsan kelimesinin Hava Kirliliği anahtar kavramının 2. kesme noktasında ilk defa yer almasıyla, Su ve Toprak Kirliliği anahtar kavramında 3. Kesme noktasında yer alması, tüm anahtar kavramlarda çeşitli kesişme noktalarında türetilen tek kelime olma özelliğini göstermektedir. Su, Toprak ve Görüntü kirliliği anahtar kavramlarında da “Çöp” kelimesi ortak üretilen kelimedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında aşağıda verilen öneriler dile getirilebilir:

Araştırmanın örneklem grubu genişletilerek farklı Bilim ve Sanat Merkezlerinde destek eğitimi alan öğrencilerin çevre kirliliğine ilişkin bilişsel yapıları daha geniş bir çerçevede ele alınabilir.

Çevre kirliliği ile ilgili kelime ilişkilendirme testleri, özel yetenekli öğrencilerin yanı sıra normal öğrencilere de uygulanıp öğrencilerin bilişsel yapıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı, varsa farklılığın hangi boyutlarda olduğu daha net ortaya konulabilir.

Süreç içerisinde kelime ilişkilendirme testi ile birlikte farklı ölçme araçlarının da kullanılmasının elde edilen sonuçların geçerlik ve güvenilirliğine katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Aydın, A. H., ve Çamur, Ö. (2017). Avrupa birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 21-44.

Büyükgüngör, H. (2006). Çevre kirliliği ve çevre yönetimi. *Toprak İşveren Dergisi*, 72, 9-17.

Cansaran, D. (2019). Gürültü kirliliği düzeyini belirlemeye yönelik bir çalışma: Amasya ili örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 89-108.

Çolakkadioğlu, D., & Yücel, M. (2018). Çukurova üniversitesi yerleşkesinde görüntü kirliliğine neden olan etkenlerin belirlenmesi. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 8(2), 239-246.

Çevre Şehircilik Bakanlığı. (2021). Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler/su-k-rl-l-g--kontrolu-yonetmel-g--20190104091110.pdf>

Doğan, Y. (2017). Ortaokul öğrencilerinin çevre kavramına ilişkin sezgisel algıları: bir metafor analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 721-740.

Ersoy, F. ve Türkan, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıtıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 96-109.

Güney, E. (2004). *Çevre sorunları coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Gürpınar, E. (1998). *Çevre sorunları*. İstanbul: Der Yayınevi.

Haftacı, V., & Soylu, K. (2007). Çevre kirlenmesi ve çevre koruma bağlamında çevre muhasebesinin önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (33), 102-120.

Hastürk, H.G (Ed.). (2019). *Çevre eğitimi: Ekolojik kavramlar ve ekosistem ekolojisi*. İnce Aka., E. Anı yayıncılık. Ankara.

MEB (2021). Özel yeteneklilerin geliştirilmesi daire başkanlığı. <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-yeteneklerin-gelistirilmesi-grup-baskanligi/icerik/111>

- Nacaroğlu, O. ve Bozdağ, T. (2020). Özel yetenekli öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik algılarının kelime ilişkilendirme testi kullanılarak incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2), 385-409.
- Özcan, H., ve Demirel, R. (2019). Ortaokul öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik bilişsel yapılarının çizimleri aracılığıyla incelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 6(1), 68-83.
- Özdilek, H., (2004), "Hava, Su ve Toprak Kirliliği", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, (ed.) Mehmet C. Marın, Uğur Yıldırım, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 75-102.
- Özsoy, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığıyla incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1117-1139.
- Öztürk, B., ve Kısaç, İ. (2018). *Bilgiyi işleme modeli*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Parlak, B. (2004). Çevre-ekoloji-çevrebilim: Kavramsal bir tartışma. *Editörler: MC Marın ve U. Yıldırım, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar–Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, Beta Yayınları, İstanbul, 13-30.*
- Pınar, E., ve Yakışan, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kavramları ile ilgili çizimlerinin analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97-113
- Sadık, F., Çakan, H., & Artut, K. (2011). Analysis of the environmental problems pictures of children from different socio-economical level. *Elementary Education Online*, 10(3).
- Şengün, H. (2015). Türkiye’de çevre yönetimi ve çevre ve şehircilik bakanlığının uygulamaları. *Strategic Public Management Journal*, 1(1), 109-130.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- TDK (2021). <https://sozluk.gov.tr/>
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir*, 165-181.
- Yalçinkaya, E. (2013). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine göre çevre sorunları: nitel bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 416-439.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Demircioğlu, N.,& Yılmaz, H. (2005). Işık kirliliği, ortaya çıkardığı sorunlar ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 117-123.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMININ ÖĞRENCİ TERCİH DURUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ: NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Şükran GEÇGEL

Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, sukrangecgell@gmail.com

Mehmet ÇETİN

Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, mhmt.cetin10@gmail.com

ÖZET

Bilgi çağında değişen yaşam koşullarına bağlı olarak, toplumların iyi yetişmiş nitelikli nüfusa sahip olması gelecekte varlıklarını sürdürebilmeleri ve kalkınmaları açısından önem arz etmektedir. Toplumların kalkınma sürecinde dinamik ve olumlu bir yönde değişimin gerçekleşmesi geleceğe yönelik yatırımların yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu süreçte temel unsurlardan birisi olan eğitim önemli işlev yürütmektedir. Özellikle yükseköğretim kurumları hem bireyler hem de toplum açısından gelişimin ve ilerlemenin öncüsü olarak birçok amaca hizmet etmektedir. Diğer bir ifadeyle, eğitim-öğretim faaliyetlerinin üst tabakasında yer alan yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitesi, akademik yetkinlik, uluslararası başarı oranı gibi konularda günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Nitekim dünya genelinde birçok ülke kalkınma sürecinde yükseköğretim kurumlarını önemli bir yatırım alanı haline getirmekte ve bilimsel, kültürel, sosyo-ekonomik anlamda hem ulusal hem de uluslararası boyutta geleceğe hazırlanmaktadır. Bundan dolayı yükseköğretim kurumlarının mevcut durumlarından yola çıkarak geleceğe yönelik planlama ve değerlendirmeler yapmanın faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin tercih eğilimleri, memnuniyet durumları başarı düzeyleri, bilimsel, sosyal- kültürel gelişimleri, beklentileri gibi pek çok farklı boyutta yükseköğretim kurumlarının geleceğine yönelik eğitim kalitesini artırmada etkili olan faktörlerin bir kısmını oluşturmaktadır. Bu amaçla araştırma kapsamında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği programının 2018-2020 yılları arasında öğrenci tercih durumları (öğrencilerin genel bilgileri, Yükseköğretim kurumları sınavı (YKS) başarı puanları, genel kontenjan yerleşme istatistikleri ve tercih durumları) Yükseköğretim Kurumları (YÖK) lisans atlas verilerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında bu durum hakkında bilgi vermek ve betimsel çıkarımlar yapabilmek için nitel araştırma desenlerinden olan durum çalışması araştırmanın yöntemi olarak belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler ise doküman analizi tekniği ile analiz edilecektir. Araştırma sonucunda ilgili verilere yönelik çeşitli öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, program, tercih.

**EXAMINATION OF THE SOCIAL STUDENTS TEACHER PROGRAM IN TERMS OF STUDENT
PREFERENCE: THE CASE OF NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR UNIVERSITY**

ABSTRACT

Depending on the changing living conditions in the information age, it is important for societies to have a well-educated and qualified population in terms of their survival and development in the future. The realization of a dynamic and positive change in the development process of societies facilitates future investments. Education, which is one of the basic elements in this process, carries out an important function. In particular, higher education institutions serve many purposes as the pioneer of development and progress in terms of both individuals and society. In other words, higher education institutions, which are at the upper level of education and training activities, should be able to meet today's needs in issues such as education quality, academic competence, international success rate. As a matter of fact, many countries around the world are making higher education institutions an important investment area in the development process and are preparing for the future in scientific, cultural, socio-economic terms, both nationally and internationally. For this reason, it is thought that it may be beneficial to make future planning and evaluations based on the current situation of higher education institutions. In addition, the preference tendencies of the students studying in higher education institutions, their satisfaction levels, success levels, scientific, social-cultural developments and expectations constitute some of the factors that are effective in increasing the quality of education for the future of higher education institutions. In this target, it is aimed to see Niğde Ömer Halisdemir University social studies teacher selection between 2018-2020 (the achievements of education students, Higher education students (YKS), higher education exams (YKS) scores, quota selection and preference) Higher education school's higher education institutions. Within the scope of the research, the case study, which is one of the qualitative research designs, was determined as the research method in order to provide information about this situation and to make descriptive inferences. The data obtained from the research will be analyzed with the document analysis technique. As a result of the research, various suggestions will be presented for the relevant data.

Keywords: Social studies, program, preference.

GİRİŞ

Eğitim, toplumda insan yetiştirmenin en temel kurumudur. Her toplumun kendine özel bir eğitim sistemi bulunmaktadır. Eğitim sistemleri, insan, toplum ve diğer bütün sistemlerin ana merkezinde yer almasının yanı sıra bunlara doğrudan bir etkide de bulunmaktadır. Bu etkiden dolayı eğitim sistemleri dinamik bir yapı içerisinde sürekli değişim ve yeniliğe açık sistemler olarak işleyişini sürdürmektedir (Tutkun, 2010:996). Eğitimde gerçekleşen yenileşme ve gelişme girişimleri hem bireyleri hem de toplumun her kesimini ilgilendiren konular arasında olmaktadır (Çakmak, 2008: 34).

Günümüzde yaşanan baş döndürücü değişimler, eğitim sistemlerini de etkilemekte ve eğitim kurumlarına yüklenen sorumlulukları da arttırmaktadır (Çalık ve Sezgin, 2005: 63). Özellikle eğitim kurumları aracılığıyla yaratıcı düşünce yeterliliğine sahip, disiplinli, sağlam muhakeme sahibi nitelikli kişilerin yetiştirilmesinde yükseköğretim kurumları önemli bir yer tutmaktadır (Bolay,2011:106). Gelişmiş ülkeler en başta olmak üzere yükseköğretime olan talebin artması, bireysel getiri oranı, üniversitelerin meslek becerileri kazandırma işlevi görmesi gibi etkenler (Bülbül,2012:221), eğitim kademelerinde yükseköğretim kurumlarının sorumluluklarını arttırmaktadır. Yakut Özek ve Akbaşlı (2021:1052)'da yükseköğretim kurumlarının toplumsal-bireysel büyüme ve kültürel kalkınma için itici bir güç olduğunu ifade etmektedirler. Ülkemizde de 1970'li yıllardan itibaren yükseköğretime olan talebin artması, yükseköğretim kurumlarını genişletme kapsamında vakıf yükseköğretim kurumları, meslek yüksekokulları, açık öğretim kurumlarında politika ve stratejilerin geliştirilmesine yol açmıştır. Yükseköğretimin niteliğini geliştirmede uygulanan bu politika ve stratejiler 21. Yüzyılda da önem taşımaktadır (Kavak,2011:56).

Yükseköğretim kurumlarının bilimsel bilginin üretilmesi noktasında vazgeçilmez bir unsur olması, insan sermayesine yapılan yatırımın kalitesini de yükseltmektedir. Nitekim toplumlar yükseköğretim kurumlarında eğitim gören bireylerin topluma olan katkıları sayesinde gelişim ve değişim göstermektedir (Meraler ve Adıgüzel, 2012:124). Bu kurumdan beklenen başarının gerçekleşmesinde, eğitim sistemlerini biçimlendiren üç ana öge olan öğrenci, öğretmen ve eğitim programları etkili olmaktadır (Tutkun, 2010:996). Yükseköğretim kurumlarının devamlılığı noktasında ise öğrenciler önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışma kapsamında Yüksek Öğretim Kurulu'nun dijital veri bankası YÖK Atlas'ın sunmuş olduğu veriler aracılığıyla Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği programına 2018-2020 yılları arasında yerleşen öğrencilerin tercih eğilimleri farklı durumlar açısından incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek 2018: 189). Yüksek Öğretim Kurulu'nun dijital veri bankası YÖK Atlas'ın sunmuş olduğu verilerden yararlanılan bu çalışmada da doküman incelemesi modeli araştırmanın yöntemi olarak kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aracı YÖK Atlas'tan alınan ve 2018-2019 ve 2020 yıllarında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programına yerleşen öğrencilere ait veriler oluşturmaktadır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği programına 2018-2020 yılları arasında yerleşen öğrencilerin tercih bilgilerine ait veriler sunulmuştur.

Tablo 1: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına Yerleşen Öğrencilerin Genel Bilgileri

Yıl	Genel Kontenjan	Okul Birincisi Kontenjanı	Toplam Kontenjan	Genel Kontenjane Yerleşen	Okul Birincisi Kontenjanına Yerleşen	Toplam Yerleşen	Boş Kalan Kontenjan	İlk Yerleşme Oranı	Yerleşip Kayıt Yaptırmayan	Ek Yerleşen
2018	80	2	82	82	2	82	-	%100	1	1
2019	60	2	62	62	-	62	-	%100	2	2
2020	60	2	62	62	-	62	-	%100	-	-

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans programının genel bilgileri incelendiğinde, 2018 yılında 82 olan kontenjan sayısının 2019 yılında 60'a düşürüldüğü ve buna karşılık olarak 3 yıllık süreçte bütün kontenjanların dolduğu boş kalan kontenjan olmadığı tabloda görülmektedir. Tabloda 2018 yılında okul birincisi kontenjanına yerleşen kişi sayısı 2 olmasına karşın, 2019 ve 2020 yıllarında okul birincisi kontenjanlarında yerleşmenin olmadığı dikkat çeken önemli bir nokta olduğu söylenebilir. Her 3 yıldaki ilk yerleşme oranı %100 olmasına karşın, 2018 ve 2019 yıllarında bölüme yerleşip kayıt yaptırmayan öğrenci varken, 2020 yılında ise bölüme - yerleşip kayıp yaptırmayan öğrenci bulunmamaktadır.

Tablo 2: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına Yerleşen Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

Yıl	Kadın	Oran(%)	Erkek	Oran(%)
2018	63	% 76,8	19	% 23,2
2019	38	%61,3	24	%38,7
2020	43	%69,4	19	%30,7

Niğde Ömer Halisdemir Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 2018-2019 ve 2020 yıllarında yerleşen öğrencilerin cinsiyetleri incelendiğinde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla bölümü daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle 2018 ve 2020 yıllarında kadın öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerin sayısından daha fazla olduğu tabloda dikkat çekmektedir.

Tablo 3: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri İller

2018		2019		2020	
İller	Öğrenci Sayısı	İller	Öğrenci Sayısı	İller	Öğrenci Sayısı
Niğde	13	Niğde	16	Niğde	15
Adana	12	Kayseri	9	Adana	12
Kahramanmaraş	8	Adana	8	Kayseri	6
Kayseri	8	Osmaniye	6	Mersin	6
Mersin	8	Konya	5	Gaziantep	3
Konya	6	Hatay	4	Kahramanmaraş	3
Gaziantep	5	Gaziantep	3	Karaman	3
Karaman	4	Aksaray	2	Konya	3
Aksaray	2	Bursa	2	Ankara	2
Ankara	2	Kahramanmaraş	2	Hatay	2
İstanbul	2	Karaman	2	Aksaray	1
Nevşehir	2	Mersin	1	Antalya	1
Antalya	1	Muş	1	Bitlis	1
Diyarbakır	1	Nevşehir	1	İstanbul	1
Hatay	1	Ankara	0	Kırıkkale	1
Malatya	1	Antalya	0	Osmaniye	1
Manisa	1	Bitlis	0	Tokat	1
Osmaniye	1	Diyarbakır	0	Bursa	0
Şanlıurfa	1	İstanbul	0	Diyarbakır	0
Van	1	Kırıkkale	0	Malatya	0
Yozgat	1	Malatya	0	Manisa	0
Zonguldak	1	Manisa	0	Muş	0
Bitlis	0	Şanlıurfa	0	Nevşehir	0
Bursa	0	Tokat	0	Şanlıurfa	0
Kırıkkale	0	Van	0	Van	0
Muş	0	Yozgat	0	Yozgat	0
Tokat	0	Zonguldak	0	Zonguldak	0

Programa yerleşen öğrencilerin geldikleri iller incelendiğinde birinci sırada Niğde ilinin yer aldığı görülmektedir. Niğde’de ikamet eden öğrencilerin çoğunlukla üniversite tercihlerinde Niğde Ömer Halisdemir üniversitesini tercih ettikleri ifade edilebilir. 2018 yılında Adana, Kahramanmaraş, Kayseri, Mersin, Konya, Gaziantep, Karaman, Aksaray, Ankara, İstanbul ve Nevşehir, 2019 yılında Kayseri, Adana, Osmaniye, Konya, Hatay, Gaziantep, Aksaray, Bursa, Kahramanmaraş ve Karaman, 2020 yılında ise Adana, Kayseri, Mersin, Gaziantep, Kahramanmaraş, Karaman, Konya, Ankara ve Hatay illeri en çok tercih eden diğer iller arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri Coğrafi Bölgeler

2018		2019		2020				
Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)	Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)	Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)
İç Anadolu	38	% 46,3	İç Anadolu	35	%56,5	İç Anadolu	31	%50,0
Akdeniz	31	% 37,8	Akdeniz	21	%33,9	Akdeniz	25	%40,3
Güneydoğu Anadolu	7	% 8,5	Güneydoğu Anadolu	3	%4,8	Güneydoğu Anadolu	3	%4,8
Doğu Anadolu	2	% 2,4	Marmara	2	%3,2	Doğu Anadolu	1	%1,6
Marmara	2	% 2,4	Doğu Anadolu	1	%1,6	Karadeniz	1	%1,6
Ege	1	% 1,2	Ege	-	-	Marmara	1	%1,6
Karadeniz	1	% 1,2	Karadeniz	-	-	Ege	-	-

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesini tercih edenlerin yarısından fazlasının (%56,5) İç Anadolu Bölgesi'ndeki illerde ikamet eden öğrenciler olduğu görülmektedir. Bu tercihin meydana gelmesinde ulaşım kolaylığı ve aileye yakın olma faktörünün etkili olduğu ifade edilebilir. İkinci sırada ise Akdeniz Bölgesi'ndeki bazı illerde ikamet eden öğrenciler yer almaktadır. Özellikle de tercih edenlerin arasında Mersin ve Adana illerinden gelen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 5: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının YKS Başarı Sıralamaları ve Puanları

Yıl	Kontenjan	Tavan Başarı Sırası	Taban Başarı Sırası	Tavan Puan	Taban Puan
2018	80	49.286	123.823	355,48733	323,91322
2019	60	44.667	89.664	370,30383	347,08024
2020	60	33.332	64.192	371,81428	350,06858

2018- 2019 ve 2020 yıllarında Niğde Ömer Halisdemir üniversitesini tercih eden öğrencilerin başarı puanlarında ve başarı sıralamalarında artış olduğu görülmektedir. 2018 yılında tavan ve taban puanları arasındaki fark 31,6 iken, 2019 yılında bu fark 23,2'ye, 2020 yılında ise 21,7'ye düşmüştür.

Tablo 6: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına Yerleşen Öğrencilerin Mezuniyet Yılları

Mezuniyet Yılları	2018		2019		2020	
	Yerleşen Sayısı	Oran(%)	Yerleşen Sayısı	Oran(%)	Yerleşen Sayısı	Oran(%)
2020	-	-	-	-	16	%25,8
2019	-	-	17	%27,4	25	%40,3
2018	31	% 37,8	30	%48,4	13	%21,0
2017	39	% 47,6	7	%11,3	-	-
2016	5	% 6,1	2	%3,2	3	%4,8
2015	2	% 2,4	1	%1,6	1	%1,6
2014	-	-	-	-	1	%1,6
2013	2	% 2,4	-	-	-	-
2011	1	% 1,2	1	%1,6	-	-
2006	-	-	1	%1,6	-	-
2005	-	-	1	%1,6	1	%1,6
2004	-	-	1	%1,6	-	-
1993	1	% 1,2	-	-	-	-
Belli Değil	1	% 1,2	1	1,6	2	%3,2
Toplam	82	%100	62	%100	62	%100

Programa ortaöğretim kurumlarından mezun olup ilk yılında yerleşenlerin oranı, ilk yılında yerleşmeyenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma kapsamında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına 2018-2020 yılları arasında yerleşen öğrencilerin tercih eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla Yüksek Öğretim Kurulu'nun YÖK atlas verilerinden yararlanılarak öğrencilerin genel bilgileri, cinsiyet dağılımları, geldikleri il ve coğrafi bölgeler, YKS başarı puan-sıramaları ve yerleşen öğrencilerin mezuniyet yılları incelenmiştir. Elde edilen verilere yönelik ilgili sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal bilgiler Öğretmenliği lisans programına yerleşen öğrencilerin genel bilgileri incelendiğinde, her üç yıl içinde kontenjanların dolduğu ve 2019 yılından itibaren kontenjanların azaltıldığı görülmektedir. Bu durumun Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programından mezun olan öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle öğretmen atamalarında gerçekleşen sorunlardan kaynaklı olduğu düşünülebilir. Ayrıca 2018 yılında okul birincisi kontenjanına yerleşen öğrenci bulunmasına rağmen 2019-2020 yıllarında okul birincisi kontenjanına yerleşen öğrenci bulunmadığı görülmektedir. Son iki yıl içerisinde yerleşen öğrenci başarısının düşüşünde ilgili sınavların zorluk derecesi, öğrenci profilinin değişimi ve pandemi sürecinin olumsuz etkilerinin olduğu düşünülebilir.

Programa yerleşen öğrencilerin cinsiyetleri incelendiğinde, 2018-2020 yılları arasında kadın öğrencilerin daha çok tercih ettiği görülmektedir. Toplum içerisinde öğretmenlik mesleğinin erkeklere kıyasla kadınlara daha çok uygun görülmesinden dolayı kadın öğrencilerin daha fazla tercih ettiği söylenebilir. 2018-2020 yılları arasında ilgili programa yerleşen öğrencilerin geldikleri iller incelendiğinde, genel anlamda Niğde ilinde ve yakın çevre illerde bulunan öğrencilerin tercih ettiği görülmektedir. Öğrenci tercihlerinde ulaşım, ekonomik kaygılar ve kültürel etkenler gibi faktörlerin etkisi düşünüldüğünde öğrencilerin yakın çevreye odaklandıklarını ve buna göre tercih ettiklerini söylemek mümkündür.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal bilgiler Öğretmenliği lisans programına yerleşen öğrencilerin YKS sınav puanları ve başarı sıramaları incelendiğinde 2018 yılından 2020 yılına kadar belirli oranda başarı sıralaması ve puan düşüşü olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans bölümünü seçen öğrencilerin alanlarının sözel bölüm ağırlıklı olduğu bilinmektedir. 2018 ve 2019 yıllarında Yüksek Öğretim Kurumları sınavlarında sözel alana farklı öğretmenlik bölümlerinin eklenmesi öğrencilerin tercih durumlarında seçeneklerinin artmasına neden olmuştur. Bundan kaynaklı olarak Sosyal bilgiler öğretmenliği programının sınav puan ve başarı sıralamalarının düşüş gösterdiği düşünülebilir.

Öğrencilerin tercih durumlarında ortaöğretim kurumlarından mezun oldukları ilk yıl ve ikinci yıllarında tercih etme oranları incelendiğinde mezun oldukları ilk yıla kıyasla ikinci yıl daha çok tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin ilk mezun oldukları yıllarda ortaöğretim kurumlarına devam etmeleri, yoğun bir süreç içerisinde olmaları ve ilk sınav deneyimlerini yaşamış olma durumlarından dolayı ilk yıllarda yeterli başarı sıramalarına ulaşamadıkları ve bu yüzden çoğunlukla ikinci yıllarında tercih ettikleri düşünülebilir.

Araştırma İle İlgili Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmenliği programına yerleşen öğrencilerin profillerini belirleme ve geleceğe yönelik planlamalar yapılabilmesi için daha detaylı verilere ulaşarak, yerleşen öğrencilerin lisans eğitim süresi boyunca mesleki eğilim durumlarının da belirlenmesi amacıyla çeşitli çalışmaların yapılması önerilebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenliği programını tercih eden öğrencilerin eğilimlerinin neler olduğunu doğru bir biçimde saptayabilmek ve seçimlerinin doğrudan öğretmenlik mesleğine yönelik olduğunu tespit edebilmek için ortaöğretim kurumlarında tercih faaliyetlerinin uzun süreli takip eden veriler aracılığıyla gerçekleştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Bolay, S. H. (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 105-112.

Bülbul, T. (2012). Yükseköğretimde okul terki: Nedenler ve çözümler. *Eğitim ve Bilim*, 37(166).

Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 33-41.

Çalık, T., & Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.

Kavak, Y. (2011). Türkiye'de yükseköğretimin görünümü ve geleceğe bakış. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 55-58.

Meraler, S., & Adıgüzel, A. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin yükseköğretimde kaliteye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 123-144.

Tutkun, Ö. F. (2010). 21. yüzyılda eğitim programının felsefi boyutları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 993-1016.

Yakut-Özek, B. ve Akbaşlı, S., (2021). Yükseköğretim kurumlarının finansmanı: dünyadaki uygulamalar ile karşılaştırmalı bir analiz. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1051-1080.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A., & Çifçi, T. Coğrafya öğretmenliğinin öğrenci tercihi açısından YÖK atlas verilerine göre değerlendirilmesi: Marmara üniversitesi örneği (2016-2020). *International Journal of Geography and Geography Education*, (44), 38-54.

SOSYAL BİLGİLER ALANINDA 2018-2020 YILLARI ARASINDA DEĞERLER EĞİTİMİ ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN İNCELENMESİ

Tuğçe Gamze İşçi

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde, Türkiye, tugcegamzeisci@gmail.com

Prof. Dr. Kubilay YAZICI

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde, Türkiye, kyazici@ohu.edu.tr

ÖZET

Eğitim-öğretim sürecinde yaşanan gelişmeler sadece bilimsel alanda meydana gelen değişimleri değil aynı zamanda toplumsal refahın desteklenmesini odak noktasına alan değerlerinde bu sürece dahil edilmesini zorunlu kılmıştır. Değerlerin toplumsal yaşam içerisindeki öneminin giderek daha fazla anlaşılması eğitim-öğretim sürecinde değerlere verilen öneminde artmasını sağlamıştır. Değer eğitiminin bu süreçte öneminin giderek artması, toplumsal yapının korunarak gelecek nesillere aktarılmasında ve örnek bireyler yetiştirilmesine önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum değerleri hem eğitim-öğretim sürecinin bir parçası hem de toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli bir konuma getirmektedir. Ülkemizde 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımla beraber ortaya çıkan anlayış değişikliği sonucunda değerler eğitimi-öğretim programlarında ayrı başlıklar altında ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreç içerisinde sosyal bilgiler öğretim programlarında da meydana gelen değişimler program temelli olarak karşımıza çıkmakla birlikte bu konuda yapılan lisansüstü tezlerde de içerik açısından farklılaşmasına yol açmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların diğer çalışmalardan ayıran en büyük özelliği alan boyut ve içerik açısından sınırlandırılmış çalışmalardan oluşmasıdır. Bu bağlamda ele alındığında lisansüstü çalışmaların hem lisans düzeyi sosyal bilgiler öğretiminde hem de Milli Eğitim düzeyindeki ilk ve orta dereceli okullarda sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimiye yönelik bir izdüşüm verme durumu göz önüne alındığında yapılan çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Gerçekleştirilen bu çalışma 2018 yılından itibaren sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış tezlerin incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılan 52 lisansüstü tezine ulaşılmıştır. İncelenme esnasında makalelerin; konusu, basım yılı, yöntemi, araştırma deseni, veri toplama aracı, veri analiz yöntemi, örneklem türü gibi değişkenler ele alınmıştır. Bu araştırma kapsamında incelenen tezler amacına uygun şekilde grafikler halinde sunulmuş yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, değerler eğitimi, lisansüstü tez.

INVESTIGATION OF THE GRADUATE THESES ABOUT VALUES EDUCATION BETWEEN 2018-2020 IN THE FIELD OF SOCIAL INFORMATION

ABSTRACT

Developments in the education process have made it necessary to include not only the changes in the scientific field, but also the values that focus on supporting social welfare in this process. More and more understanding of the importance of values in social life has increased the importance given to values in the education and training process. The increasing importance of value education in this process emerges as an important factor in preserving the social structure and transferring it to future generations and raising exemplary individuals. This situation makes values both a part of the education-training process and an important position in the regulation of the relationships between individuals that form the social structure. As a result of the change in understanding that emerged with the constructivist approach in our country since 2005, values education-teaching programs have started to be addressed under separate headings. In this process, the changes that took place in social studies curricula also appeared on a program-based basis, but also caused a differentiation in terms of content in the postgraduate theses made on this subject. The most important feature of the studies on values education that distinguishes it from other studies is that it consists of studies that are limited in terms of size and content. When considered in this context, the importance of the study will be better understood, considering the situation of the studies conducted in the field of graduate education to reflect the situation of values education to be carried out in primary and secondary social studies education at both undergraduate and national education levels in the future. This study aims to examine the theses about values education in the field of social studies education since 2018. The research was carried out using the document analysis method, one of the qualitative research methods. 52 graduate theses on values education in the field of social studies education between 2018-2020 have been reached. During the review, the articles; Variables such as the subject, year of publication, method, research design, data collection tool, data analysis method, sample type were discussed. The theses examined within the scope of this research have been presented and interpreted in graphics in accordance with their purpose.

Keywords: Social studies, values education, graduate thesis.

GİRİŞ

Değerler, toplum tarafından doğruluğu onaylanmış kuralların geçmişten günümüze aktarılmasıyla oluşan bir kavramdır. Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir (Akbaş, 2008). Değer; bir fiyatı olan, kıymetli, değerli ve değerli bir şey olarak tanımlanmaktadır (Venkataiah, 1998: 1). En genel anlamda değerler, bireylerin neyi önemli gördüklerini, isteklerini, tercihlerini, arzu edilen veya istenmeyen durumların bir yansımasıdır (Chouhan, 2020). Milli ve küresel gelişime elverişli olan hayat prensiplerini yönlendiren, dayanma gücü, yaşama sevinci, mutluluk getiren olgu (Ulusoy, 2021: 65) olarak da ifade edilen değerlerin hayatın her alanında birçok misyonu bulunmaktadır. Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi, ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir (Yazıcı, 2006). Toplumsal yapının korunarak sonraki nesillere aktarılmasında ve örnek bireyler yetiştirilmesinde değerler önemli bir unsurdur (Yaylacı ve Beldağ, 2015).

Eğitim öğretim sürecinde yaşanan gelişmeler sadece bilimsel alanda meydana gelen değişimleri değil aynı zamanda toplumsal refahın desteklenmesini odak noktasına alan değerlerinde bu sürece dahil edilmesini zorunlu kılmıştır. Değerlerin toplumsal yaşam içerisindeki öneminin giderek daha fazla anlaşılması eğitim-öğretim sürecinde değerlere verilen önemde artmasına yol açmıştır. Değerlerin sadece eğitim-öğretimin bir parçası olarak düşünülmesi yanlış bir anlayıştır. Akabinde toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesinde görev ifa etmektedir. Günümüzde değer eğitimi, programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilen değerlerin aktarılması ile gerçekleştirilmektedir (Elbir ve Bağcı, 2013). Ülkemizde 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımla beraber ortaya çıkan anlayış değişikliği sonucunda değerler eğitimi öğretim programlarında ayrı başlıklar altında ele alınmaya başlanmıştır. 2018 yılında güncellenen sosyal bilgiler öğretim programında 18 değer bulunmaktadır. Bunlar (MEB, 2018):

Tablo 1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Adalet	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Tasarruf
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardımseverlik

Süreç içerisinde sosyal bilgiler öğretim programlarında meydana gelen değişimler program temelli olarak karşımıza çıkmakla birlikte bu konuda yapılan lisansüstü tezlerde de içerik açısından da farklılaşmalara yol açmıştır. Bu bağlamda ele alındığında lisansüstü çalışmaların hem lisans düzeyinde sosyal bilgiler öğretiminde hem de Milli Eğitim düzeyindeki ilk ve orta dereceli okullarda sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimiye yönelik bir izdüşüm verme durumu göz önüne alındığında yapılan çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların diğer çalışmalardan ayıran en büyük özelliği alan boyut ve içerik açısından sınırlandırılmış çalışmalardan oluşmasıdır. İlgili literatürde değerler eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmaları inceleyen araştırmalar (Baş ve Beyhan, 2012; Elbir ve Bağcı, 2018; Gündüz, Başpınar ve Ayşegül Büyükkarcı, 2017; Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018; Kurtdede-Fidan ve Öner, 2018; Metin ve Yılmaz, 2019) bulunmaktayken, 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili halihazırda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Gerçekleştirilen bu çalışma 2018 yılından itibaren sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış tezlerin incelenmesini amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

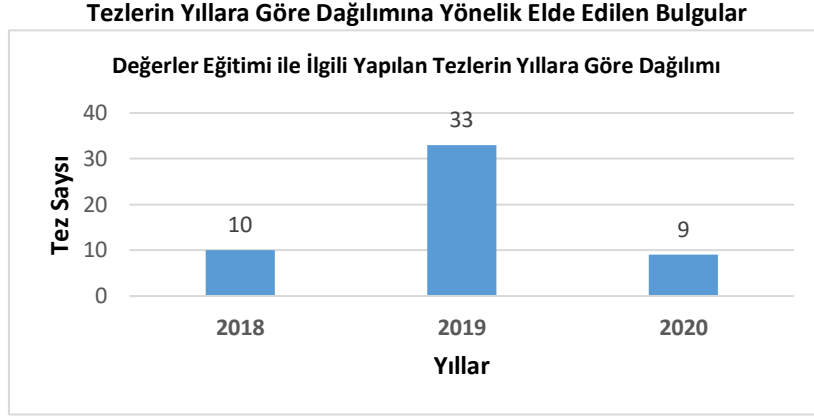
Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda önemli bir veri kaynağıdır ve hem özel hem de resmi dokümanları içerebilir (Creswell, 2013). Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 187).

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında tezlere ulaşmak için YÖK Ulusal Tez Merkezinde ayrıntılı tarama yapılmıştır. 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi bilim dalı bünyesinde 443 tez taranmış aralarından değerler eğitimi ile ilgili olan tezler bilgisayara aktarılmıştır. Çalışmanın 2018 yılından başlamasının temel amacı ise sosyal bilgiler öğretim programlarının bu tarihten itibaren güncellemesi ve içeriğinde var olan değerlerin tekrar yapılandırılmış olmasıdır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yürütülen lisansüstü tezler yıl, yöntem, model, analiz şekli, örneklem türüne tasnif edilmiştir.

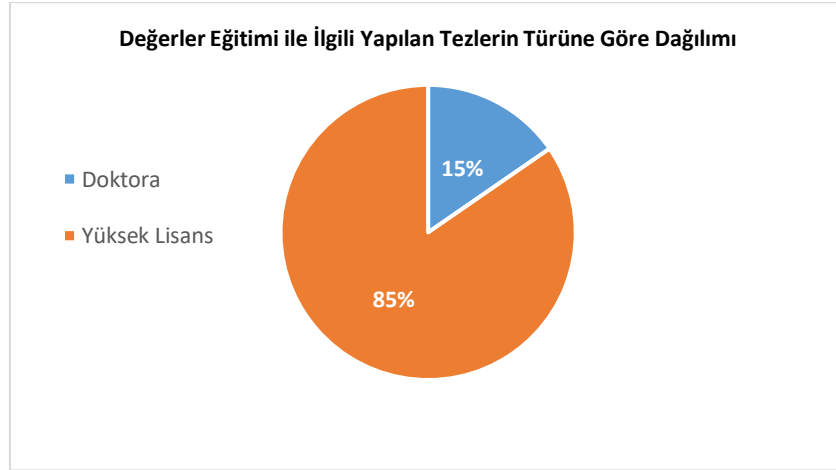
Verilerin Analizi

Bu araştırma kapsamında incelenen tezler amacına uygun olarak grafikler halinde sunulmuştur. Verilerin bu şekilde sunulmasındaki amaç hem görsel olması hem de yürütülen çalışmalar hakkında ilk bakışta fikir sahibi olunabilme imkânı tanınmasıdır. Grafiklerde istatistiki olarak frekans ve yüzdelere yer verilmiştir. Her bir grafiğin altında genel bir açıklama yapıldıktan sonra tez çalışmalarında dikkat çeken kısımlar açıklanmıştır.

BULGULAR

Grafik 1. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

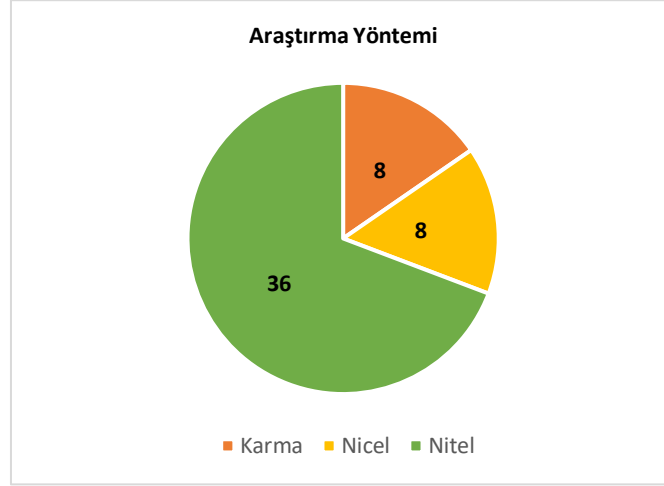
2018-2020 yılları arasında YÖK bünyesinde sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılan tezlerin dağılımı Grafik 1’de yer almaktadır. Elde edilen verilere göre değerler eğitimi ile ilgili tezlere en çok 2019 yılında yer verildiği görülmektedir. Bu durumun YÖK tarafından çıkartılan 20.04.2016 tarih ve 29690 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği gereği daha önceki yıllarda kaydı bulunan öğrencilerin azami sürelerinin 2019 yılı itibari ile dolmasından kaynaklandığı ve 2019 yılında yüksek lisans ve doktora mezuniyetlerinde bir artış olduğu, bu nedenle 2019 yılında tezlerin yoğunluğunun diğer yıllara göre daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Tezlerin Türlerine Yönelik Elde Edilen Bulgular

Grafik 2. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

YÖK bünyesinde 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yayımlanan/yapılan tezlerin türleri incelendiğinde; tezlerin %15’inin doktora (n=8), %85’inin ise yüksek lisans (n=44) tezi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular Grafik 2’de verilmiştir.

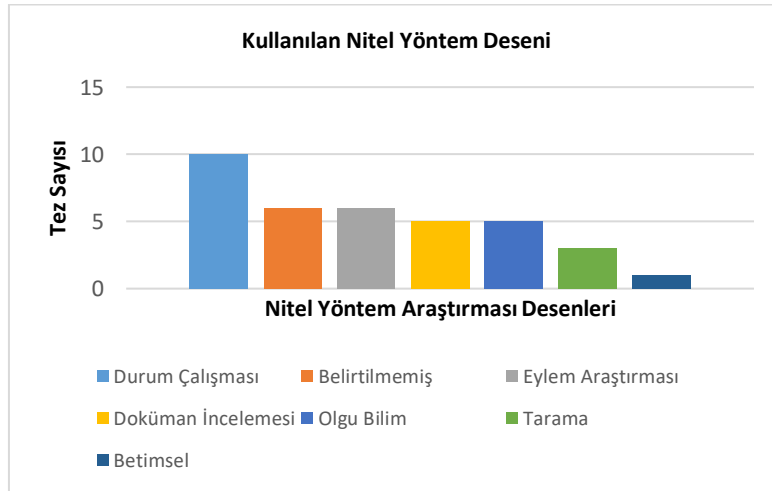
Tezlerde Kullanılan Araştırma Yöntemine Yönelik Elde Edilen Bulgular

Grafik 3. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Araştırma Yönteminin Dağılımı

2018-2020 yılları arasında yapılan değerler eğitimi ile ilgili tezlerde en çok “Nitel Yöntem” kullanıldığı (n=36) bulgusuna ulaşılmıştır. Karma yöntemin ve nicel yöntemin tezlerin nitel yöntemle oranla düşük olması (n=8) dikkat çekmektedir. .

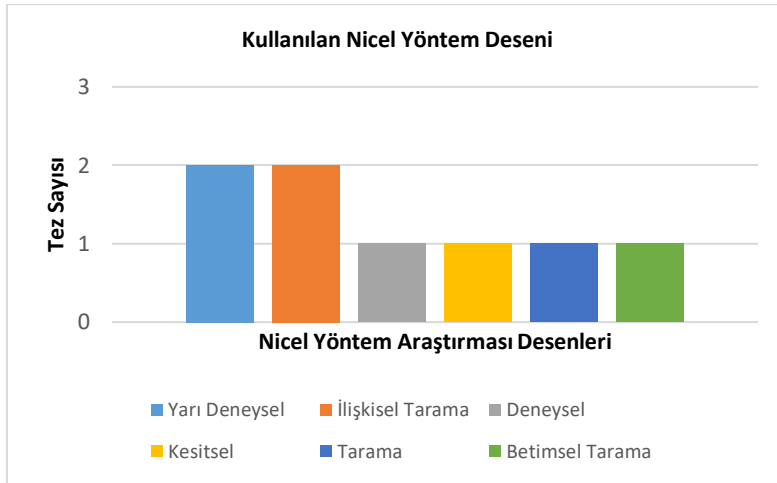
Nitel Yöntemin Kullanıldığı Tezlerde Yer Alan Desenlere Yönelik Bulgular

Grafik 4. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Nitel Yöntem Desenlerinin Dağılımı

2018-2020 yılları arasında YÖK bünyesinde sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış halihazırdaki tezlerde hangi nitel yöntem deseninin kullanıldığını incelenmiştir. Nitel yöntem kullanılarak hazırlanmış tezlerde çoğunlukla “Durum Çalışması” (n=10) deseninin tercih edildiği görülmektedir. Durum çalışması dışında, “Eylem Araştırması” (n=6), “Doküman İncelemesi” (n=5), “Olgu Bilim (Fenomenoloji)” (n=5) tercih edilen diğer nitel araştırma desenleridir. Nitel yöntemin kullanıldığı 6 tez de hangi nitel yöntem deseninin kullanıldığı belirtilmemiştir. Elde edilen verilerle Grafik 4’de sunulmuştur.

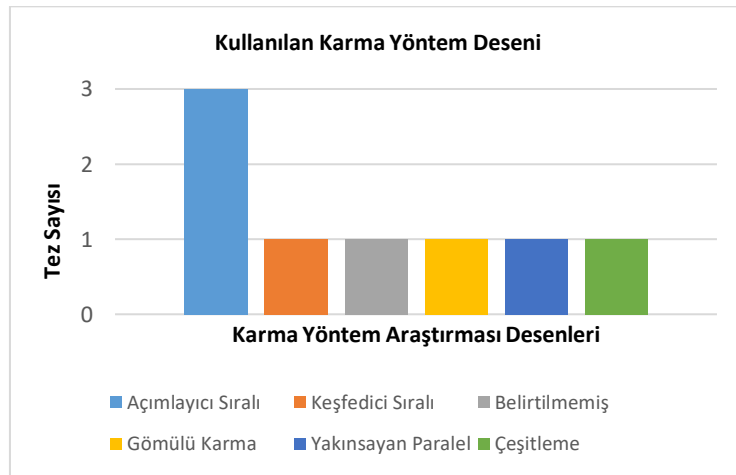
Nicel Yöntemin Kullanıldığı Tezlerde Yer Alan Desenlere Yönelik Bulgular

Grafik 5. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Nicel Yöntem Desenlerinin Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitimi alanında 2018-2020 yılları arasında değerler eğitimi üzerine nicel yöntem kullanılarak hazırlanan 8 tez de hangi desenin kullanıldığı incelenmiştir. Ulaşılan 8 tez de n=2 “Yarı Deneysel”, n=2 de “ilişkisel tarama” desenleri kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Deneysel, Kesitsel, Tarama, Betimsel desenlerde ise 1’er tez hazırlandığı tespit edilmiştir. Grafik 5’de ilgili veriler sunulmuştur.

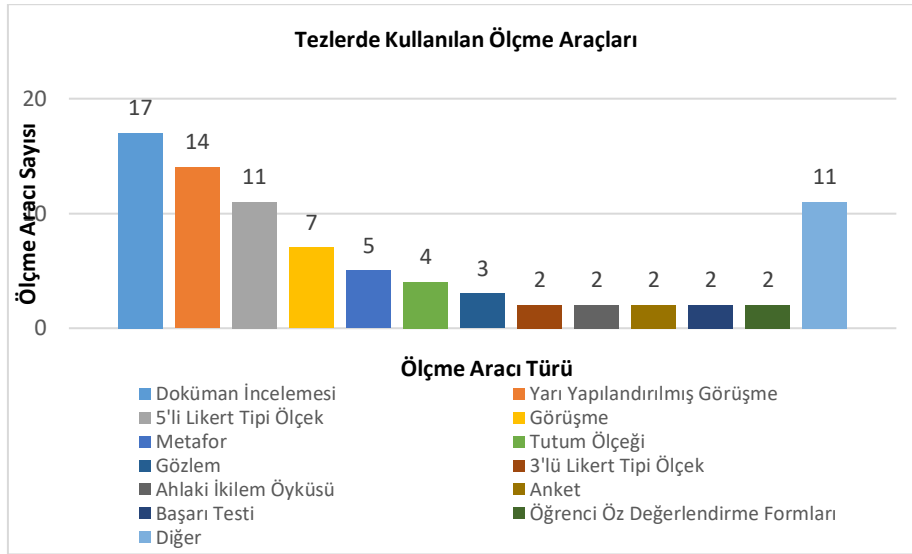
Karma Yöntemin Kullanıldığı Tezlerde Yer Alan Desenlere Yönelik Bulgular

Grafik 6. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Karma Yöntem Desenlerinin Dağılımı

Karma yöntemin kullanıldığı 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında hazırlanan değerler eğitimi konulu 8 Tez’e ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlerin hangi karma yöntem deseni kullanılarak hazırlandığı incelenmiştir. Bulgulara göre n=3 tezin “Açıklayıcı Sıralı” desen kullanılarak hazırlandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen veriler görselleştirilerek Grafik 6’da sunulmuştur.

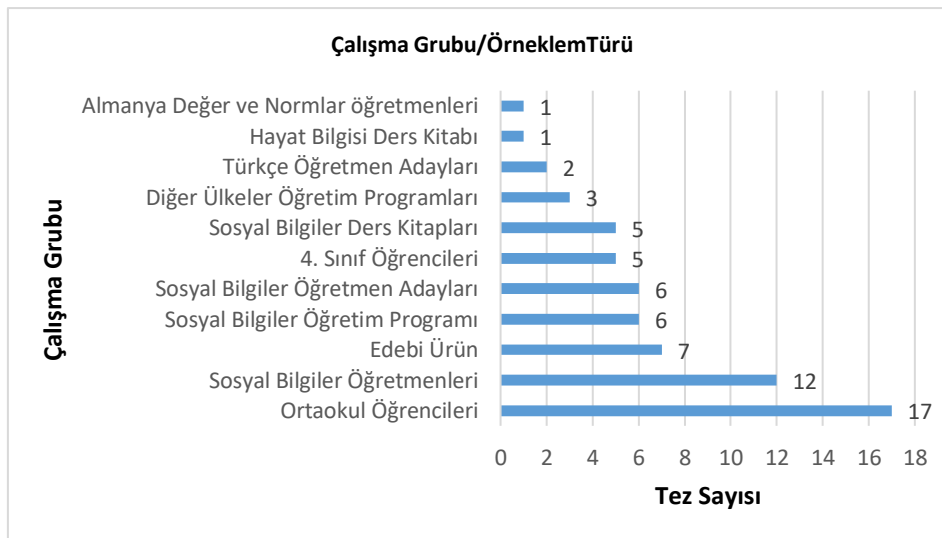
Tezlerde Kullanılan Ölçme Araçlarına Yönelik Bulgular

Grafik 7. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Ölçme Araçlarının Dağılımı

Yapılan incelemede tezlerde veri toplama aracı olarak en çok “Doküman İncelemesi” (n=17) ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme” (n=14) kullanılmıştır. Tezlerde en az “ 4'lü likert tipi ölçek, 7'li likert tipi ölçek, Araştırmacı Günlüğü, Belge Toplama, Çalışma Yaprağı, Değer Yaklaşım Formu, Görüş formu, Odak Grup Görüşmesi, Öğrenci günlüğü, Öğrenci ürün dosyası, Rapor ” kullanıldığı tespit edilmiştir. Tek kullanılan ölçme aracı türleri “Diğer” başlığında birleştirilmiştir. Bazı tezlerde birden fazla ölçme aracının kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezlerde yer alan ölçme araçlarının sayıları Grafik 7’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

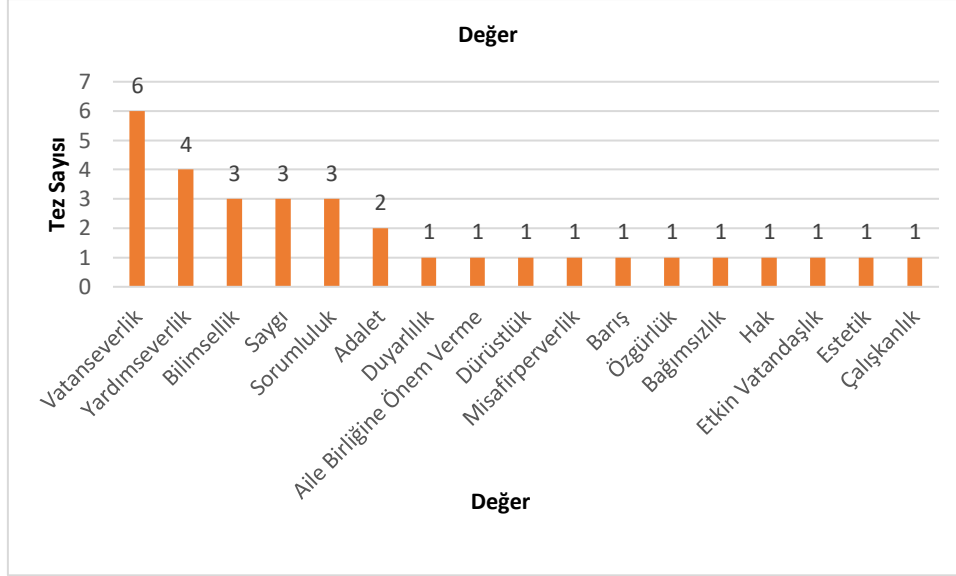
Tezlerde Kullanılan Çalışma Gruplarına Yönelik Bulgular

Grafik 8. 2018-2020 Yılları Arasında YÖK Bünyesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Tezlerde Kullanılan Çalışma Gruplarının Dağılımı

Yapılan incelemede değerler eğitimi ile ilgili tezlerde çalışma grubu/örneklem olarak çoğunlukla ortaokul öğrencileri (n=17) ve sosyal bilgiler öğretmenleri (n=12) ile çalışıldığı tespit edilmiştir. Bazı tezlerde farklı çalışma gruplarının bir arada kullanılması dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgular Grafik 8’de verilmiştir.

Tezlerde Çalışılan Değerlere Yönelik Elde Edilen Bulgular

Yapılan incelemede sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi üzerine yazılmış tezlerin bir kısmının özellikle bazı değerler üzerine olduğu tespit edilmiştir. Bu tezler ayrıca tasnif edilerek çoğunlukla “Vatanserverlik, Yardımseverlik, Bilimsellik, Saygı, Sorumluluk” değerleri üzerine çalışıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Araştırma kapsamında 2018-2020 yılları arasında sosyal bilgiler alanında değerler eğitimi ile ilgili tezlerin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada ele alınan konu başlıkları dikkate alındığında çalışmada elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır. Tezler basım yıllarına göre incelendiğinde 2019 yılında diğer iki yıla göre daha fazla teze ulaşılmıştır. Bu durumun önceki yıllarda kaydı bulunan öğrencilerin azami sürelerinin 2019 yılı itibari ile dolmasından kaynaklandığı ve 2019 yılında yüksek lisans ve doktora mezuniyetlerinde bir artış olduğu, bu nedenle 2019 yılında tezlerin yoğunluğunun diğer yıllara göre daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Değerler eğitimi ile ilgili yayımlanan/yapılan tezlerin türleri incelendiğinde; tezlerin büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum sosyal bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans programlarının sayısının doktora programlarına göre daha fazla olmasından ve yüksek lisans eğitiminin en az 2, doktora eğitiminin en az 4 yıl süre ile bitirilmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yayımlanan tezlerde kullanılan yöntemler incelendiğinde tezlerin çoğunun nitel yöntem kullanılarak yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunlukla nitel yöntemin yapısına daha uygun olmasından kaynaklandığı dile getirilebilir. Nitel yöntemin kullanıldığı tezlerde “Durum

Çalışması”; nicel yöntemin kullanıldığı tezlerde “Yarı Deneysel” ve “İlişkisel Tarama”; karma araştırma yönteminin kullanıldığı tezlerde “Açımlayıcı Sıralı” desenlerinin en çok tercih edilen desenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler alanında değerler eğitimi ile ilgili yürütülen tezlerde ölçme aracı olarak çoğunlukla “Doküman İncelemesi” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme” kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni tezlerin çoğunlukla nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılması gösterilebilir. Bazı tezlerin birden fazla ölçme aracı kullanılarak yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedenlerinden biri olarak karma araştırma yönteminin doğası gereği birden fazla ölçme aracı kullanılarak yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yapılan incelemede değerler eğitimi ile ilgili tezlerde çalışma grubu/örneklem olarak çoğunlukla ortaokul öğrencileri ve sosyal bilgiler öğretmenleri ile çalışıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca tezlerin bazılarının birden fazla çalışma grubu ile yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Değerler eğitimi ile ilgili sosyal bilgiler alanında yapılan tezlerin büyük bir bölümünün özellikle sosyal bilgiler programında yer alan “Vatanseverlik, Yardımseverlik, Bilimsellik, Saygı, Sorumluluk” değerleri üzerine odaklandığı tespit edilmiştir.

İleride yapılacak olan farklı çalışmalarda sosyal bilgiler alanında yapılan değerler eğitimi ile ilgili tüm çalışmaların meta-analiz ve meta-sentez yöntemleriyle incelenmesinin hem etki büyüklüğünün genişletilmesi hem de akademik camianın önüne serilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Eylem araştırması gibi araştırmacının süreç içerisinde tamamen aktif olduğu probleme ve problemlerin çözümüne yönelik çalışmaların arttırılmasının değerlerin kazandırılması noktasında yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.

Baş, G., & Beyhan, Ö. (2012). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-77.

Beldağ, A., & Yaylacı, A. (2015). Karar verme sürecinde okul yöneticileri ve değerler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 165-176.

Chouhan, D. S. (2020). Impacts of value education. *Chetana International Journal of Education*, 5(4), 46-51.

Creswell, J. W. (2013). Araştırma deseni (Çev Edt: Demir, S. B.). Eğiten Kitap

Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333

Fidan, N. K., & Ömer, Ö. (2018). Değerler eğitimine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-17.

Gündüz, M., Başpınar, Z., & Büyükkarcı, A. (2017). 2000-2015 Yılları arasında değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin içerik analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 705-718.

Kapkın, B., Çalışkan, Z., & Sağlam, M. (2018). Türkiye’de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 183-207

MEB. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

Metin, Ö., & Yilmazer, A . (2019). Değerler eğitimi alanındaki çalışmaların eğilimi: USBES örneği (2012-2017). *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 5(2), 72-93.

Ulusoy, K. (2021). *Karakter, değerler ve ahlak eğitimi*. Pegem Akademi.

Venkataiah, N. (1998). *Değer eğitimi*. APH Yayıncılık.

Yazıcı, K. (2006). *Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış*. Türklük Bilimi Araştırmaları, (19), 499-522.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm>

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (2018)'NİN İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KAVRAMLARI AÇISINDAN ANALİZİ

Aysegül TURAL

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, atural@bartin.edu.tr

Gülsün ŞAHAN

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, gsahan@bartin.edu.tr

ÖZET

Disiplinler arası bir ders olan sosyal bilgiler dersi bireyleri hayata hazırlayan becerileri ve değerleri kapsayan temel bir ders olup her zaman ileriye, gelişmeye odaklı dinamik bir yapısı bulunmaktadır. Bu ders doğası gereği insanı merkeze alarak insana dönük uygulamalara yer vermektedir. İnsanın olduğu yerde insana ilişkin hak ve özgürlüklerin de dikkate alınarak insan hakları ve demokrasiye ilişkin kavramların ön plana çıkması beklenmektedir. Sosyal bilgiler ders programları da bu bağlamda çağın koşullarına ayak uydurabilmesi için sıklıkla yeniden düzenlenmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı halen kullanılmakta olup bu kapsamda dikkat çekmekte, incelenmeye değer görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere bir yandan vatandaşlık bilinci aşılarken diğer yandan, vatandaş-devlet ilişkisinin doğru kurulup öğretilmesine olanak sağlar. Hem öğretim programında hem de dersin kapsam ve içeriğinde, insan hayatını düzenleyen haklar, ödevler, demokratik süreçler yer almaktadır. Ayrıca dersin işleniş süreçlerinde insan hak ve özgürlükleri, demokrasi uygulamalarının tanıtılmasına yönelik ilgili kavramların yer alması da bu kapsamda gerekli ve önemli görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan insan hakları ve demokrasi kavramlarının inceleyerek değerlendirmek, alana katkı sunmaktır. İnsanların toplumsal hayatını düzenleme ve geliştirme noktasında bu programın değerlendirilmesinin dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın insan hakları ve demokrasi kavramları çerçevesinde incelenerek detaylı şekilde analiz edilmiştir. Araştırmanın tüm aşamalarında nitel araştırma süreçlerinden yararlanılmıştır. Araştırma süreci boyunca ilgili dersin öğretim programı doküman olarak ele alınmış, veri toplama sürecinde dokümanlar incelenmiştir. Öğretim programından insan hakları ve demokrasi kavramlarına ilişkin olarak toplanan tüm veriler, doküman analizi ile çözümlenmiştir. Sosyal bilgiler ders programında her sınıf düzeyinde insan hakları ve demokrasi kavramlarına yer verildiği, ancak 7. Sınıf düzeyinde daha fazla yer verilmesinin uygun olacağı, ayrıca öğretmenler için uygulamaya yönelik açıklamalara yer verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, insan hakları, öğretim programı, sosyal bilgiler.

**ANALYSIS OF THE HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY CONCEPT IN TERMS OF SOCIAL
STUDIES COURSE CURRICULUM (2018)**

ABSTRACT

Social studies course, which is an interdisciplinary course, is a basic course that covers the skills and values that prepare individuals for life, and it always has a dynamic structure focused on forward and development. This course, by its nature, puts people in the center and includes human-oriented practices. It is expected that the concepts of human rights and democracy will come to the fore, taking into account the rights and freedoms of human beings wherever there are people. In this context, social studies curricula are frequently rearranged in order to keep up with the conditions of the age. The 2018 Social Studies Curriculum is still in use, and in this context, it draws attention and is considered worth examining. While the social studies course instills citizenship awareness in students, it also provides the opportunity to establish and teach the citizen-state relationship correctly. Both the curriculum and the scope and content of the course include rights, duties and democratic processes that regulate human life. In addition, it is considered necessary and important to include the concepts of human rights and freedoms and the promotion of democracy practices in the teaching processes of the course. The aim of this study is to examine and evaluate the concepts of human rights and democracy in the Social Studies curriculum and to contribute to the field. It is thought that the evaluation of this program is remarkable in terms of organizing and improving people's social life. In this direction, the Social Studies Curriculum has been analyzed in detail within the framework of the concepts of human rights and democracy. Qualitative research processes were used at all stages of the research. During the research process, the curriculum of the relevant course was handled as a document, and the documents were examined during the data collection process. All data collected from the curriculum regarding the concepts of human rights and democracy were analyzed by document analysis. It has been understood that the concepts of human rights and democracy are included in the social studies curriculum at every grade level, but it would be appropriate to include more at the 7th grade level, and practical explanations should be included for teachers.

Keywords: Democracy, human rights, curriculum, social studies.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler dersi doğası gereği insanı merkeze almakta ve insana dönük uygulamaları benimsemektedir. İnsanın olduğu yerde hak ve özgürlüklerin dikkate alınarak insan haklarının ve demokratik süreçlerin ön plana çıkması beklenmektedir. Sosyal bilgiler dersi disiplinler arası ve her zaman ileriye, gelişmeye odaklı dinamik yapısı ile hayata dönük beceri ve değerleri içinde barındıran temel bir derstir (Duman ve Aybek, 2013). Sosyal bilgiler dersi öğretim programları da bu bağlamda zaman zaman çağın koşullarına ayak uydurabilmesi için sıklıkla yenilenmektedir (Öztürk ve Kafadar, 2020). Güncel haliyle uygulamada olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da bu kapsamda dikkat çekmekte olup, incelemeye değer görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi, özünde insanı temel alması ile insan haklarına vurgu yapan bir derstir. İnsan hakları kapsamında demokratik tutumların kazandırılması ve demokratik toplumlar yaratılması hedeflenmektedir (MEB, 2018). İnsan değerli ve biricik bir varlık olarak, hak ve özgürlükleri hak etmekte, insan onuruna yaraşır şekilde yaşamını sürdürmelidir diye düşünülmektedir (Yazar, 2020). Demokratik tutuma sahip vatandaşların olduğu toplumlarda, insan hakları ve demokrasinin en iyi şekilde gelişim gösterebilmesi için hukuksal düzenlemelerin de bu bakımdan aktif işlemesi, demokratik ilkelerin benimsenerek, hayata katılması gerekli görülmektedir (Çüçen, 2003). Sosyal bilgiler ve insan haklarının iç içe ele alındığı öğretim programı kapsamında insan hakları ve demokrasi kavramları öne çıkmaktadır.

Türk eğitim sisteminde belirlenmiş yetkinliklerde bilgi, beceri ve davranışlara sahip olan bireyler yetiştirme amaçlanmıştır. Öğrenciler ulusal ve uluslararası düzeyde; sosyal, kişisel, akademik ve meslek yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel yetkinlikler anadil ve yabancı dillerde iletişim, dijital yetkinlik, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik kültürel farkındalık ve ifade olarak belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersini kapsayan sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içerirken; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; ihtiyaç duyulduğunda çatışmalara çözüm bulacak özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır (MEB, 2018)

İnsan, özünde özgür doğup, yaşamı boyunca da özgürlüğü benimsemektedir. Bu nedenle insan hakları ve özgürlüğü kavramları her daim önemini korumaktadır (Üste, 2007). İnsanlara vatandaşlık bilinci aşılanmakta olup, vatandaş-devlet ilişkisinin doğru kurulmasına dikkat çekilmesi bakımından hem öğretim programında hem de Sosyal bilgiler dersinin kapsam ve içeriğinde, insan hayatını düzenleyen haklar, ödevler, demokratik süreçler işlenmektedir (MEB, 2018). Ayrıca dersin işleniş süreçlerinde insan hak ve özgürlükleri, demokrasi uygulamalarının tanıtılmasına yönelik ilgili kavramların yer alması da bu kapsamda gerekli ve önemli görülmektedir. Bu çalışma ile Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretim programında yer alan insan hakları ve demokrasi kavramlarının incelenerek alana katkı sunmak hedeflenmiştir. Bu programın insanların toplumsal hayatını düzenleme ve geliştirme noktasında değerlendirilmesinin dikkate değer olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının insan hakları ve demokrasi kavramları kapsamında değerlendirilmesidir. Bu amaç temelinde; programın Özel Amaçları, Becerileri, Temel Değerleri, Kazanımları ve Öğrenme Alanları incelenmiştir.

YÖNTEM

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın insan hakları ve demokrasi kavramları açısından analizinin amaçlandığı bu çalışmada, çalışma sürecinin tüm aşamalarında nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Öğretim programının doküman olarak kullanıldığı bu süreçte, veriler doküman inceleme ile toplanmış olup; doküman analizi ile analiz edilmiştir. Doküman analizi, basılı ya da dijital kaynaklar gibi belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Doküman analizi nitel çalışmada kullanılan diğer yöntemler gibi verilerden anlam çıkarmak, konu ile ilgili bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenerek yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin & Strauss, 2008, Akt. Kırıl, 2020). Var olan bir çalışmayı incelemek ve değerlendirmek için uygun olan bu yöntemle incelenen 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenerek, elde edilen bulgu ve sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonuçlarına ilişkin elde edilen bulgular sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Bulgular kısmında yer alan kazanımlar için Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018)'dan yararlanılmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Amaçlar

Öğretim programları, Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır. Tüm çalışmalar bu amaç ve ilkelerin gerçekleştirilmesine yönelik olmalıdır. Eğitim ve öğretim programlarının gerçekleştirilmesinde yer alan tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

Okul öncesi eğitimi tamamlayanlar bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimleri, ilkokulu tamamlayanlar ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmaları, ortaokulu tamamlayanlar millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, yeterliklerde tanımlanmış temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmaları, liseyi tamamlayanlar ise ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirerek millî ve manevi değerleri benimseyen hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmaları sağlanmalıdır. Öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalışılan bilgi, beceri ve davranışlar değerler ve yetkinliklerle ele alınmalı, değişiklik gösterebileceği için sürekli gözden geçirilerek güncellenip yenilenmesi önemlidir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Özel Amaçlarda Yer Alan İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarına Yönelik Bulgular

Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun bir şekilde açıklanmış Sosyal Bilgiler Dersine yönelik özel amaçlarda öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, vatan bilincine sahip, aktif, etkin, katılımcı, hukuk sistemine saygılı, birbirinin hak, özgürlüklerine ve kişisel alanına saygılı, değişim ve sürekliliği algılayan, bilimsel bilgiden yararlanan, etkili iletişim becerisine sahip, duyarlı ve demokratik tutumu benimseyen bireyler olmaları için, bu amaçları gerçekleştirecek çalışmalarla desteklenmelidir. Bu amaçlar doğrudan insan hakları ve demokrasi kavramlarına yöneliktir.

Değerler Eğitimi Açısından İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarına Yönelik Bulgular

Öğretim programlarında yer alan değerler programın temel ilkelerini oluşturmaktadır. Öğretim programlarında yer alan temel değerlerin 'adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik' olarak belirlenmiştir. Tüm bu değerlerin insan hakları ve demokrasi kavramları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu değerler, öğretim sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınması önemlidir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ve insan hakları ve demokrasi ile ilgili kavramlara yönelik 'adalet, barış, dayanışma, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, vatanseverlik' değerlerinin yer aldığı görülmektedir.

Temel Beceriler Açısından İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarına Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan insan hakları ve demokrasi kavramlarına yönelik beceriler arasında 'eleştirel düşünme, empati, gözlem, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım' becerileri sayılabilir. Ancak becerilerin hangi yetkinliklerle bağlantısının kurulacağı belirtilmemiş olduğu, öğretmenlerin bu bağlantıları kurması için yeterli örnek ya da açıklamaya yer verilmediği anlaşılmıştır.

Yetkinlikler Açısından İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarına Yönelik Bulgular

Öğrencilerin akademik, sosyal ve kişisel alanda kazanması gereken yetkinlikler anadilde ve yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik ve kültürel farkındalık ve ifade olarak 8 farklı alanda olduğu insan hakları ve demokrasi kavramının sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler çerçevesinde yer bulduğu, bu yetkinliklerin kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içerdiği, öğrencilerin farklılaşan sosyal ve mesleki hayata etkin biçimde katılmasını sağlayacak, problemlere çözüm bulacak özellikle donatılması gerektiği belirtilmiştir. Vatandaşlıkla ilgili yetkinliklere bakıldığında ise kişileri toplumsal, siyasal yönden hayata katmayı hedefleyen, demokratik ve aktif katılımı sağlayacak bilgi ve becerilerle donatılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Ölçme Değerlendirme Açısından Bulgular

Öğretim programlarının ölçme ve değerlendirme boyutlarına bakıldığında, bu tür süreçlerin hazırlanması aşamasında azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi gerektiği söylenmektedir. Öğretim programlarının bu açıdan bir yol gösterici olduğu bilinmektedir. Bu noktada özgünlük ve yaratıcılık öğretmenlerden temel beklentidir. Bu nedenle öğretmenler her kazanıma ilişkin ölçme değerlendirme araçlarını oluşturup öğrenci çıktılarını değerlendirmelidir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan Öğrenme Alanlarına Yönelik Bulgular;

Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar olarak sıralandığı görülmektedir. İnsan hakları ve demokrasi kavramları kapsamında öğretim programına bakıldığında farklı sınıf düzeyleri sırasıyla ele alınmıştır.

a)-4. Sınıf Düzeyinde İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Yer Alma Durumu

Bu sınıf düzeyinde 'Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar' öğrenme alanlarında ilgili kavramlara rastlanılmaktadır.

Birey ve Toplum öğrenme alanında,

SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Öğrencilerin özel hayatında yer alan önemli olayları düzenli olarak sıralamasına uygun çalışmalar yapılabilir.

SB.4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.

SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır. Öğrencilerin yetenek ve isteklerine göre okulda ya da çevrede yapılan çeşitli etkinliklere katılması için yönlendirilmesi uygundur.

SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. Farklı yeteneklere, beğenilere ve özelliklere sahip bireylerin ve dezavantajlı kişilerin durumları dikkate alınmalıdır.

SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar. Öğrencilerin kimlik belgelerinin incelenerek yer alan bölümler hakkında açıklamalar yapılabilir.

Bu öğrenme alanı işlenirken saygı ve sorumluluk gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile empati kurma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesine dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu alanın ilenışinde öğretmenler için açıklamalara yer verilmiştir ancak her kazanım için ayrı bir açıklama, kullanılacak yöntem teknik, araç gereç gibi önerilere yer verilmemiştir.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında,

SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. Çocuk Hakları ile ilgili sözleşmeler ve ayrıntıları üzerinde durulmalıdır.

SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.

SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.

SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenlik ilişkilendirilir. Bayram ve diğer önemli günlerde öğrencilere görev verilmesi önemlidir.

Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle iş birliği, sosyal katılım ve karar verme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır. Bu alanda da sadece ülkenin bağımsızlığı ile ilgili kazanımına açıklama yapılırken diğer kazanımlar için herhangi bir açıklama görülmemektedir.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında,

SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.

Bu öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık ve saygı gibi değerlerle araştırma ve empati gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. 4. Sınıf düzeyinde insan hakları ve demokrasi kavramları konusu ele alındığında, üç farklı öğrenme alanı ve 10 kazanımla, İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarının programda yer aldığı anlaşılmaktadır.

b) 5. Sınıf Düzeyinde İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Yer Alma Durumu

5. Sınıf düzeyinde 'Birey ve Toplum ile Etkin Vatandaşlık' öğrenme alanlarında ilgili kavramlar yer almaktadır.

Birey ve Toplum öğrenme alanında,

SB.5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.

SB.5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.

SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. Çevrede bulunan aile ve diğer yakınlar, kurumlar incelenerek düzenli çalışmanın önemi vurgulanır. Öğrenciler ders çalışma, oyun oynama, kitap okuma, aile ve arkadaşlar ile kaliteli vakit geçirme, sosyal medya kullanma durumlarını dikkate alınması önerilir.

SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.

Bu öğrenme alanında yer alan sahip olduğu haklara ilişkin örnek açıklamalar bulunurken diğer üç kazanımda herhangi bir açıklama bulunmayıp kazanımlar için girişte "Bu öğrenme alanı işlenirken bilimsellik, aile birliğine

önem verme ve sorumluluk gibi değerlerle sosyal katılım becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” şeklinde bir açıklama yer almıştır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında,

SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. Günlük yaşamda karşılaşılan kurumlar ve bunların vatandaşların hakları ile ilgili ne tür çalışma yaptığına ilişkin sorumlulukları olduğuna dikkat çekilir. Bu çalışmalarla e-devlet portalı ve bu alanındaki hizmetlere yer verilir.

SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar. Çevredeki kurumlarda görev alan yöneticilerin çalışmaları gözlenir, öğrencilerin bu konuda araştırma yapmalarına fırsat verilir.

SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. Katılım ve düşünce özgürlüğü konusunda örnekler incelenir.

Bu öğrenme alanı işlenirken özgürlük ve bağımsızlık gibi değerlerle araştırma ve sosyal katılım gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır. 5. Sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, insan hakları ve demokrasi kavramları açısından ele alındığında, iki öğrenme alanı altında 7 kazanımla insan hakları ve demokrasi kavramlarının yer bulduğu dikkat çekmektedir.

c) 6. Sınıf Düzeyinde İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Yer Alma Durumu

Bu sınıf düzeyinde ‘Birey ve Toplum ile Etkin Vatandaşlık’ öğrenme alanlarında insan hakları ve demokrasi kavramları yer almaktadır.

Birey ve Toplum öğrenme alanında,

- SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.
- SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. kültürü oluşturan temel unsurlar incelenir.
- SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. Kalıp yargı ve ön yargıya yönelik uygulamalar, film ya da etkinlikler incelenir. Toplumsal birlikteliğin her türlü farklılığa saygı göstererek sağlanabileceğine yönelik örnekler verilir.
- SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.
- B.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiği savunur.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında,

SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.

SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile yasama, yürütme ve yargı güçlerinin farklı görevleri örneklerle açıklanır.

SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder. Yönetimsel karar verme sürecinde etkili olan toplumun çeşitli kesimleri ile medyanın etkisi incelenir.

SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar. Demokrasiye ilişkin önemli gün ve olaylar örneklendirilir.

SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.

SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin örnek olaylar değerlendirilir.

Bu öğrenme alanı işlenirken eşitlik değeriyle eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile politik okuryazarlık becerilerinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanması gerektiği belirtilmiştir. 6. sınıfta 2 öğrenme alanı ve toplam 11 kazanımla insan hakları ve demokrasiyle alakalı kavramların Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer aldığı görülmektedir.

d) 7. Sınıf Düzeyinde İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Yer Alma Durumu

Bu sınıf düzeyinde insan hakları ve demokrasi kavramları 'Etkin Vatandaşlık' öğrenme alanında yer bulmaktadır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında,

SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar. Geçmişten günümüze demokratik unsurlara ve uygulamalarına örnekler verilir.

SB.7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde yer alan parlamento gibi unsurlar demokrasinin gelişimi açısından incelenir.

SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.

SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder. Demokratik toplumlarda karşılaşılan çeşitli problemler örneklendirilir. Aile ve çevredeki demokratik uygulamalar üzerinde durulur.

Bu öğrenme alanı işlenirken barış değeriyle problem çözme becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. 7. Sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler Dersinde, Etkin Vatandaşlık başlığı altında 4 kazanım ile insan hakları ve demokrasi ile ilgili kavramlara yer verilmiştir. 7. Sınıf öğrencileri insan hakları ve demokrasi

kavramlarını anlayacak, geliştirecek, kendi yaşamlarına aktaracak düzeydedirler, bu düzeyde daha fazla kazanımın yer almasının insan haklarına saygılı demokratik değerleri benimsemiş vatandaş yetiştirilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bulgulara genel olarak bakıldığında, 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında ilgili öğretim programında 'İnsan hakları ve Demokrasi' kavramlarına ilişkin olarak her sınıf düzeyinde verilere rastlanmış olup, toplamda 32 kazanımla bu kavramlar işlenmektedir. Bazı kazanımlarda öğretmenlere yönelik açıklama yer alırken bazı kazanımlarda herhangi bir açıklama yer almamıştır. Her kazanım için öğretmenlere yardımcı olacak açıklamalara yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarının yer alışı durumu ele alınmıştır. Öğrenciyi geleceğe, topluma ve hedeflerine ulaştırma amaçlarına yönelik olarak planlanan tüm eğitim çalışmaları eğitim programlarında açıklanmaktadır. Öğretim programı ise öğretim aşamasında farklı sınıf düzeyleri ve disiplinlerde öğrencilere sunulacak konuları ve örnek durumları kapsayan tüm çalışmaları kapsar (Demirel, 2013). Temel okuma yazma dil, matematik, fen bilgisi gibi sosyal bilgiler programında da hangi aşamada hangi düzeyde hangi kazanımların yer alacağı belirtilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre her sınıf düzeyinde insan hakları ve demokrasi kavramlarının sosyal bilgiler programı kapsamında yer aldığı görülmüş olup: 4. sınıf düzeyinde 3. öğrenme alanında 10 kazanım yer alırken; 5. sınıfta 2 öğrenme alanında 7 kazanım; 6. sınıfta 2 öğrenme alanında 11 kazanım; 7. sınıfta ise 1 öğrenme alanında 4 kazanımda bu kavramların olduğu anlaşılmaktadır. 7. Sınıf düzeyinde daha fazla kazanıma yer verilmesinin gerekli olduğu, kazanımlar için öğretmenlerin uygulamalarına yardımcı olacak, yöntem, araç gereçler için fikir verecek açıklamaların yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmıştır. Bir başka çalışmada bu sonuçları desteklemekte olup sosyal bilgilerin birçok sosyal bilim disiplinini içerdiği, bu disiplinler vasıtasıyla öğrencilerin daha etkin bir şekilde geleceğe ve topluma hazırlandığı, bu programın birbirinden farklı birçok disiplini içerdiği görülmüştür. Disiplinler arası bir yapının ortaya konulması sosyal bilgilerin zenginliği olarak değerlendirilebilecek olan programın bu dersin öğretmenleri tarafından öğrencilere daha iyi bir şekilde aktarılabilmesi önemli görülmektedir. Programlarda hangi öğrenme alanının hangi disiplinleri daha fazla içerdiği belirtilmeli, öğretmenler de derslerini işlerken seçecekleri yöntem, teknik, araç ve uygulamaları daha etkin bir şekilde belirlemelidir (Turan, 2019). Programda temel beceriler ve yetkinlikler belirtilmiş, birbiri ile bağlantısı, ya da nasıl ele alınması gerektiğine yönelik açıklamalar yapılmamıştır. Bir çalışmada bu konuya değinmiş, hangi becerinin hangi kazanımla ilişkilendirileceği açıklanmamıştır. Ayrıca öğrenme alanlarında etkinlik örnekleri yer almaması nedeniyle beceri öğretiminde eksikliklerin bulunduğu (Öztürk, Kafadar, 2020) görülmektedir. Çalışmanın geneline bakıldığında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının etkin ve iyi vatandaş yetiştirme amacından yola çıkılarak, insan hakları ve demokrasi eğitimine önem verdiği ancak çeşitli alanlarla kısmen eksiklikler bulunduğu, ilgili kavramlara ilişkin olarak eğitimcilerle dönük daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, her sınıf düzeyinde insan hakları ve demokrasi kavramlarına çeşitli kazanımlar çerçevesinde yer verildiği anlaşılmakta olup; 7. sınıf düzeyinde, öğrenme alanında ve kazanımlar düzeyinde bu kavramlara daha fazla yer verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Programlar revize edilirken, insan hakları ve demokrasi kavramları gibi güncel ve her daim hayati öneme sahip olan kavramların, ilgili programlarda, somut-soyut düşünme evreleri, yaş-sınıf düzeyleri vb. koşullar göz önüne alınarak geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Çüçen, K. (2003). İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 2.
- Demirel, Ö. (2013). Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Pegem Akademi.
- Duman, B. ve Aybek, B. (2003). Süreç temelli ve disiplinler arası öğretim yaklaşımlarının karşılaştırılması. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Güz, 11.
- Kıral, B. (2020) Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 170- 189
- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- MEB. (2019). 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Ders Kitabı.
- Öztürk, C. Ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. Trakya Eğitim Dergisi, 10 (1), 112-126.
- Turan, S. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Disiplinlerarası Yapısının İncelenmesi. Journal of Innovative Research in Social Studies. 2(2), 166-190.
- Üste, B. (2007). İnsan Hakları Eğitimi Ve İlköğretimdeki Önemi. Ege Akademik Bakış, 7(1), 295-310.
- Yazar, M. (2020). Eğitimle Düzeltilebilir İnsan Doğası ve İnsan Hakları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (2018)'NİN ÇEVRE EĞİTİMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayşegül TURAL

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, atural@bartin.edu.tr

Burcu DUMAN

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, bduman@bartin.edu.tr

ÖZET

Sosyal bilgiler bireyleri hayata katmayı hedefleyen, yaşamın içinden izler taşıyan dinamik yapıya sürekli geleceğe dönük yapıya gelişmeye açık bir derstir. Sosyal bilgiler dersi doğası gereği disiplinler arası bir yapıya benimsemiştir. Bu yönü ile de farklı kavram ve bilimlerle ilişkiler açısından, insan ve çevre etkileşimine önem veren bir temel ders olarak dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da özellikle vurgulanan insan-çevre etkileşimi ve insanın yaşadığı çevreye/doğal çevreye duyarlılığı konusu dikkat çekmektedir. İnsanların doğal çevreyi koruması, iklim olaylarının yaşamın içindeki yeri, doğal çevreye duyarlılık gibi çeşitli durumlar günümüz sosyal bilgiler dersi konu ve kapsamında ele alınmaktadır. Çevre eğitiminin insanlara duyarlılık ve çevre bilinci kazandırması açısından belirli bir sınıf düzeyi yerine tüm sınıfları kapsayan ve farklı öğrenme alanlarına dağılım gösteren bir yapıdadır. Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çevre eğitimi kapsamında değerlendirilmesidir. Bu açıdan çalışma sürecinde nitel araştırma sürecinden yararlanılmış olup, veriler doküman inceleme ile incelenerek doküman analizi ile de çözümlenmiştir. Çalışmanın genel sonuçlarına bakıldığında; dersin Öğretim Programında çevre eğitimi konusunun özellikle “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji Ve Toplum” “Üretim, Dağıtım Ve Tüketim” Ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında ele alındığı anlaşılmaktadır. Çevre konusu “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında doğal çevreye duyarlılık değeri ile çevre okuryazarlığı ve gözlem becerileri ile işlenirken benzer şekilde “Üretim, Dağıtım Ve Tüketim” öğrenme alanında çevreye duyarlılık değeri ön plandadır. Öte yandan konu, “Bilim, Teknoloji Ve Toplum” öğrenme alanında bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararların tartışılması yönüyle ele alınmaktadır. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı boyutunda ise Küresel iklim değişimi ve doğal afetler üzerine odaklanılmaktadır. Araştırma sonuçlarında hareketle çevre eğitimi konusunda sosyal bilgiler öğretim programının (2018) güncellenmesi ile, günümüzde karşı karşıya kaldığımız küresel iklim değişikliği kaynaklı çevre olaylarına ve sorunlarına dikkat çekilerek, farkındalık kazandırılması ve sorunlara çözüm üretilmesine yönelik bir programın geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, öğretim programı, sosyal bilgiler.

**WITHIN THE SCOPE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION EVALUATION OF THE SOCIAL
STUDIES COURSE CURRICULUM (2018)**

ABSTRACT

Social studies is a dynamic structured course that aims to bring individuals into life and carries traces from the inside of life and is open to continuous future-oriented structured development. The course of social studies has adopted an interdisciplinary structure due to its nature. With this aspect, it also attracts attention as a basic course that gives importance to the interaction of man and the environment in terms of relations with different concepts and sciences. The issue of human-environmental interaction and human sensitivity to the environment / natural environment in which they live is especially emphasized in the Curriculum of the Social Studies Course. Various situations such as people's protection of the natural environment, the place of climate events in life, sensitivity to the natural environment are covered in the subject and scope of today's social studies course. In terms of providing environmental education with sensitivity and environmental awareness to people, it is a structure that covers all classes and is distributed in different learning areas instead of a specific class level. The main purpose of this research is to evaluate the Social Studies course curriculum within the scope of environmental education. In this respect, the qualitative research process was used in the study process and the data were analyzed by document review and analyzed by tissue analysis. Looking at the general results of the study; It is understood that the topic of environmental education is discussed in the Curriculum of the course, especially in the learning areas of "People, Places and Environments", "Science, Technology And Society" "Production, Distribution and Consumption" and "Global Connections". While the environmental issue is handled with the value of sensitivity to the natural environment and environmental literacy and observation skills in the learning area of "People, Places and Environments", similarly, the value of environmental sensitivity is at the forefront in the learning area of "Production, Distribution and Consumption". On the other hand, the topic is discussed in the direction of discussing the harm caused to nature by some technological products in the field of learning "Science, Technology and Society". The Global Connections learning area focuses on global climate change and natural disasters. Research results in the social studies curriculum in environmental education with the movement (2018) with updating today we are facing global climate change-induced environmental problems and for producing solutions to the problems pointed to incidents and to gain awareness and it is considered that a program should be developed.

Keywords: Environment, curriculum, social studies.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler bireyleri hayata katmayı hedefleyen, yaşama dönük ve yaşamın içinden izler taşıyan dinamik yapıları bir derstir. Sosyal bilgilerin doğasında bilinçli, duyarlı, etkin ve iyi vatandaş yetiştirme amacı yer almaktadır (Yalçın ve Akhan, 2019). Sosyal bilgiler doğası gereği birçok ders ve bilim ile iç içe disiplinler arası yaklaşımla ilerlemeyi benimsemiş olup, farklı yaklaşım ve yöntemlere açık olarak bireyleri merkeze alan bir yapıdadır (Duman ve Aybek, 2013). Bu bakımdan farklı kavram ve bilimlerle ilişkiler noktasında insan ve çevre etkileşimine de ayrıca önem veren bir ders olarak ön plana çıkmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında özellikle vurgulanan insan-çevre etkileşimi ve insanın yaşadığı çevreye/doğal çevreye duyarlılığı konusu dikkat çekmektedir. Güncel bir konu olması bağlamında çevre eğitimi ve çevresel problemlerin insan hayatına etkisi elbette ki incelenmeye açıktır. Günümüz teknoloji çağı sürecinde çevresel problemlerin yaşattığı sıkıntılarla baş edebilme, insanların doğal çevreyi koruması, iklim olaylarının yaşamın içindeki yeri gibi çeşitli durumlar günümüz sosyal bilgiler dersi konu ve kapsamında ele alınmaktadır (İbret ve Yılmaz, 2019). Çevre eğitiminin insanlara duyarlılık ve çevre bilinci kazandırması açısından belirli bir sınıf düzeyi yerine tüm sınıfları kapsayan ve farklı öğrenme alanlarına dağılım gösteren bir yapıdadır. Sosyal bilgiler içerik ve kapsamı doğrultusunda çevre eğitime yönelik olarak, çevre okuryazarlığı becerisi dikkat çekerken gözlem becerisinin de çevre konularıyla ilişkisi programda vurgulanmıştır (MEB, 2018).

İnsan-çevre ilişkisi bağlamında, bireylerin yaşadıkları doğal çevreyi korumaları hususunda, sorumluluk duygusunu geliştirmeleri, çevre bilincinin bireylerde geliştirilmesi açısından oldukça önemli görülmektedir (Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016). Çevre eğitimi ise, çevrenin biyolojik, fiziksel, sosyo-kültürel yapısının ve çevresel problemlerin kavranıp analiz edilerek çevreye karşı duyarlılığın kazanıldığı önemli bir süreç olarak, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da özellikle vurgulanan insan-çevre etkileşimi ve insanın yaşadığı çevreye/doğal çevreye duyarlılığı konusu dikkat çekmektedir (Küçükçankurtaran, 2008). Kökleri koruma eğitimi, doğa eğitimi, kaynak kullanımı eğitimi, açık hava eğitimi, coğrafya eğitimi, bilim eğitimi gibi çeşitli eğitim alanlarını içermekte ve gücünü bu alanlardan almaktadır. Ancak odağını; *doğal ve sosyal sistemler arasındaki ilişkiler, insanın doğa ile birliği, teknoloji ve seçim yapma ile insanın yaşam döngüsü boyunca gelişimsel öğrenmesi* oluşturmaktadır (Roth, 1992). Güncel bir konu olması bağlamında insan-çevre ilişkisi kapsamında, çevre eğitimi ve çevresel problemlerin insan hayatına etkisi elbette ki incelenmeye açıktır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çevresel problemlerin yaşattığı sıkıntıları bilinçle ve duyarlılıkla karşılama, insanların yaşadıkları ortam-doğal çevreyi koruması ile iklim olaylarının etkileri gibi çeşitli durumlar günümüz sosyal bilgiler dersi konu ve kapsamında ele alınan bazı konulardandır (MEB, 2018). Sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında, bireylerin doğal çevreye duyarlı olarak, bilinçli olmaları, çevreyle ilişkilerde olumlu tutum geliştirmeleri gibi unsurlar, bireylere doğru şekilde verilecek bir çevre eğitimi ile mümkün görünmektedir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler derslerinde çevre eğitimi konusu öne çıkmakta ve her daim dikkate değer görünmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çevre eğitimi kapsamında değerlendirilmesidir.

Bu amaç temelinde;

Programın özel amaçları

Becerileri

Temel değerleri

Kazanımları

Öğrenme Alanları incelenmiştir.

YÖNTEM

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın çevre eğitimi açısından analizinin amaçlandığı bu çalışmada, çalışma sürecinin tüm aşamalarında nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Öğretim programının doküman olarak kullanıldığı bu süreçte, veriler doküman inceleme ile toplanmış olup; doküman analizi ile analiz edilmiştir. Nitel verilerden yararlanılan çalışmalarda doküman analizi uygun yöntem olarak düşünülmekte olduğundan (Patton, 2014) bu çalışma sürecinde yararlanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonuçlarına ilişkin elde edilen bulgular sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki özel amaçlar

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki iki Özel Amacın çevre eğitimi ile ilişkili olduğu söylenebilir:

- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak *insan ile çevre arasındaki etkileşimi* açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri.
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının *farkına varıp çevre duyarlılığı* içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve *sürdürülebilir* bir çevre anlayışına sahip olmaları.

Temel beceriler ve değerler eğitimi açısından çevre eğitimi

Çevre Eğitimi ile ilgili temel beceriler kapsamında programa bakıldığında; çevre okuryazarlığı ve gözlem becerisi çevre eğitimi ile ilişkilendirilebilir. Değerler eğitimi açısından ise duyarlık değeri özelde ise doğal çevreye duyarlık değeri ön plana çıkmaktadır.

4. Sınıf Düzeyinde Çevre Eğitimi

4. sınıf düzeyinde çevre eğitimi ile olan kazanım ve öğrenme alanları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. 4. Sınıf kazanımları ve öğrenme alanları

Kazanım	Öğrenme Alanı
SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını <u>resimli grafiklere aktarır.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında <u>çıkarımlarda bulunur.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli <u>hazırlıkları yapar.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını <u>karşılaştırır.</u> (<i>Teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir</i>)	Bilim, Teknoloji ve Toplum
SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden <u>kullanır.</u>	Bilim, Teknoloji ve Toplum

Toplam beş adet kazanım iki farklı öğrenme alanında yer almıştır. Kazanımların çoğunluğu bilişsel alanın anlama basamağını yansıtırken SB.4.3.6. ve SB.4.4.5. kodlu kazanımların uygulamaya yönelik olduğu görülmektedir. SB.4.4.2. kodlu kazanım “*Teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir*” açıklamasıyla çevre eğitimi ile ilişkilendirilmiştir.

5. Sınıf Düzeyinde Çevre Eğitimi

5. sınıf düzeyinde çevre eğitimi ile olan kazanım ve öğrenme alanları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. 5. Sınıf kazanımları ve öğrenme alanları

Kazanım	Öğrenme Alanı
SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri <u>tanıtır.</u>	Kültür ve Miras
SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından <u>örnekler vererek açıklar.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine <u>örnekler verir.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini <u>sorgular.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini <u>örneklerle açıklar.</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Toplam beş adet kazanım iki farklı öğrenme alanında yer almıştır. SB.5.3.4. kodlu kazanım hariç diğer kazanımlar temel becerilerin yansıtılmasına yöneliktir ve örnek verme yoluyla öğrenciden açıklama yapması beklenmektedir. SB.5.3.4. kodlu kazanım sorgulama becerisini geliştirmeye yönelik olması nedeniyle üst düzey bir kazanım olarak değerlendirilebilir.

6. Sınıf Düzeyinde Çevre Eğitimi

6. sınıf düzeyinde çevre eğitimi ile olan kazanım ve öğrenme alanları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. 6. Sınıf kazanımları ve öğrenme alanları

Kazanım	Öğrenme Alanı
<p>SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu <u>tanımlar.</u></p> <p>(Jeopolitik, <u>iklim</u>, ulaşım gibi Türkiye'nin mutlak ve göreceli konumu ile ilgili özelliklerine yönelik çıkarımlarda bulunulacaktır.)</p>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
<p>SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında <u>çıkarımlarda bulunur.</u></p>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
<p>SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini <u>analiz eder.</u></p>	Üretim, Dağıtım ve Tüketim

6. sınıf düzeyinde çevre eğitimine yönelik üç adet kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar, iki farklı öğrenme alanı kapsamında yer almaktadır. SB.6.5.2. kodlu kazanımın diğerlerine göre daha üst düzey bir beceri olan analiz etme becerisine yönelik olduğu göze çarpmaktadır.

7. Sınıf Düzeyinde Çevre Eğitimi

7. sınıf düzeyinde çevre eğitimi ile olan kazanım ve öğrenme alanı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. 7. Sınıf kazanımı ve öğrenme alanı

Kazanım	Öğrenme Alanı
<p>SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik <u>fikir önerileri geliştirir.</u></p> <p>(Küresel iklim <u>değişimi</u>, <u>doğal afetler</u>, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.)</p>	Küresel Bağlantılar

7. sınıf düzeyinde çevre eğitimine yönelik sadece bir adet kazanım bulunmaktadır. Bu kazanım, küresel bağlantılar öğrenme alanındadır. Sayıca az olmasına rağmen kazanımın içeriğine bakıldığında sorunların çözümüne ilişkin fikirler geliştirmekle ilgili olduğu görülmektedir. Bu yönüyle tüm sınıf düzeyleri açısından üst düzey becerileri geliştirmeye yönelik en önemli kazanım olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada sosyal bilgiler dersi öğretim programı çevre eğitimi konusu bağlamında ele alınmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, çevre eğitimine yönelik konuların özellikle “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında ele alındığı görülmüştür. Çevre eğitimi konusu İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında doğal çevreye duyarlık değeri ile çevre okuryazarlığı ve gözlem becerileri kapsamında ön plana çıkarken Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında çevreye duyarlık değeri vurgulanmıştır. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında konu bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararların tartışılması yönüyle işlenmiştir. Küresel Bağlantılar öğrenme alanında ise küresel iklim değişimi ve doğal afetlere dikkat çekilmiştir. 4. sınıfta uygulamaya yönelik kazanımlar bulunmaktadır. 5. sınıfta tüm kazanımlar sadece bilişsel alana hitap etmekte, sorgulama becerisini içeren kazanım dışında diğerleri temel becerileri gerçekleştirilmeye dönüktür. 6. sınıfta tüm kazanımlar bilişsel alana aittir. Analiz etmek dışında alt düzey becerilere hitap etmektedir. 7. sınıftaki tek kazanım da bilişsel alana ait olmakla beraber sorunların çözümüne ilişkin fikirler geliştirmek yönüyle üst düzey beceri kazanımına uygundur. Sınıf düzeyi yükseldikçe kazanım sayısı azalmıştır. Ancak her geçen gün etkisini fazlasıyla hissettiğimiz ve şimdiden insan ve tüm canlıların yaşamını tehdit edebilecek iklim değişikliği, iklim krizleri vb. konularına yeterince yer verilmemiştir. Bu açıdan programın günceli ve gerçek yaşamı yansıtma bağlamında yetersiz kaldığı söylenebilir. Çevre eğitimi, insanoğlunun doğayı yok etmeden hayatını sürdürebilmesi için zorunlu olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir dönüşümü ve süreci ifade etmesine rağmen kazanımlarda duyuşsal ve davranışsal alanlar ihmal edilmiştir.

ÖNERİLER

Kazanımlar, dersin amaçlarını yansıtır şekilde sadece bilişsel alan değil duyuşsal ve psiko-motor alanı da kapsayacak şekilde güncellenmelidir.

Kazanımlar, dersin amaçlarını yansıtır şekilde sadece bilişsel alan değil duyuşsal ve psiko-motor alanı da kapsayacak şekilde güncellenmelidir.

Sosyal bilgiler öğretim programının (2018), günümüzde karşı karşıya kaldığımız küresel iklim değişikliği kaynaklı çevre olaylarına ve sorunlarına dikkat çekilerek, farkındalık kazandırılması ve sorunlara çözüm üretilmesine yönelik olarak ilgili öğretim programının güncellenmesi önerilmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programının (2018), günümüzde karşı karşıya kaldığımız küresel iklim değişikliği kaynaklı çevre olaylarına ve sorunlarına dikkat çekilerek, farkındalık kazandırılması ve sorunlara çözüm üretilmesine yönelik olarak ilgili öğretim programının güncellenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Duman, B. ve Aybek, B. (2003). Süreç temelli ve disiplinler arası öğretim yaklaşımlarının karşılaştırılması. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Güz, 11.

İbret, B. Ü. Ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme. AJESI - Anadolu Journal of Educational Sciences International, 9(2), 431-449.

Küçükçankurtaran, E. (2008). Çevre eğitiminde internetin kullanımı: Çevreye karşı olan sorumluluklarımızın farkına varmamızda İnternet Nasıl Etkili Olabilir? XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. URL: http://inet-tr.org.tr/inetconf13/kitap/kucukcankurtaran_inet08.pdf adresinden 24 Ekim 2021 tarihinde erişilmiştir.

MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.

Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün, S. B. Demir, Çeviri Ed. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.

Roth, C. E. (1992). Environmental Literacy: Its roots, evolution, and directims in the 1990s. Columbus, OH: ERIC Clearing house for Science, Mathematics, and Environmental Education.

Öztürk, T. & Zayimoğlu Öztürk, F. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi . Kastamonu Eğitim Dergisi, 24 (3), 1533-1550.

Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science], 12(3), 842-873.

TARİH ÖĞRETİMİNDE 3B ÖĞRETİM ARAÇLARI KULLANIMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ:

9.SINIF ÖRNEĞİ

Faruk ERCİYAS

Alfa Akademi Koleji, Türkiye, farukerciyas06@gmail.com

Hamza KELEŞ

Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, hkeles@gazi.edu.tr

Zeynep Çelebi

Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, zyncelebi01@gmail.com

ÖZET

Tarih dersleri, günümüz koşulları dikkate alındığında teknoloji ile harmanlanmış bir öğretim modeline ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda tarih öğretimine yönelik Batı kaynaklı birden çok web destekli materyal sağlayan web siteleri bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle araştırma boyunca 3B materyaller aracılığıyla işlenen tarih derslerinin öğrencilerin başarısına etkisi nedir sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Probleme cevap aramak için Batı kaynaklı sitelerden birisi olan “Mozaweb Education” tercih edilmiştir. Site içerisinde bulunan 3B öğretim araçları ile ders işlenmiştir. Süreç boyunca 9. Sınıf tarih öğretim programında yer alan 2. Ünite kazanımları dikkate alınarak 3B öğretim materyallerinin seçimi yapılmıştır. Bu materyaller tarih öğretim programında yer alan “9.2.1., 9.2.2., 9.2.3., 9.2.4.,” kazanımlarıyla doğrudan; “9.2.5., 9.2.6.,” kazanımlarıyla ise dolaylı yoldan bir ilişkisi bulunmaktadır. Böylelikle bu ünitenin kazanımlarına yönelik öğrenciler; kontrol ve deney grubu olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Kontrol grubuna geleneksel yöntem ile ders işlenmiş, deney grubuna ise 3B öğretim araçlarıyla etkileşimli bir ders işlenmiştir. İşlenen bu dersin sonucunda öğrencilere başarı testi uygulanmıştır. Uygulanan başarı testi alan uzmanlarının kontrolünden geçmiştir. Uygulama sonucu elde edilen verilere madde analizi yapmak için SPSS 22.0 paket programından yararlanılmıştır. Verilerin analizleri sonucu elde edilen bulgular dikkate alındığında başarı puanlarının deney grubu lehine anlamlı bir farklılık ortaya koyduğu anlaşılmıştır. Böylelikle araştırma sonucunda öğrencilerin 3B öğretim araçlarının derse katılım oranına, öğrencinin ders ile daha fazla etkileşimde bulunmasına imkan sağladığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin derse yönelik somut ve teknolojik araçlara ihtiyaç duyduğu ve bu araçların ders sürecine pozitif bir anlam kattığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih öğretimi, etkileşimli öğrenme, 3B öğrenme.

**THE EFFECT OF USING 3D TEACHING TOOLS IN HISTORY TEACHING ON STUDENTS SUCCESS:
9th CLASS EXAMPLE**

ABSTRACT

History courses need a teaching model blended with technology, considering today's conditions. In line with this need, there are websites that provide multiple web-supported materials from the West for history teaching. From this point of view, it has been tried to find an answer to the question of what is the effect of the history lessons taught through 3D materials throughout the research on the success of the students. In order to seek an answer to the problem, one of the Western-sourced sites, "Mozaweb Education" was preferred. The course was taught with the 3D teaching tools available on the site. Throughout the process, 3D teaching materials were selected by taking into account the 2nd Unit achievements in the 9th grade history curriculum. Thus, towards the achievements of this unit, students; were collected in two groups as control and experimental groups. The control group was taught with the traditional method, while the experimental group was taught an interactive lesson with 3D teaching tools. At the end of this lesson, an achievement test was applied to the students. The applied achievement test has passed the control of field experts. SPSS 22.0 package program was used to analyze the data obtained as a result of the application. Considering the findings obtained as a result of the analysis of the data, it was understood that the achievement scores showed a significant difference in favor of the experimental group. The research also reveals the importance of using 3D materials in history teaching.

Keywords: History teaching, interactive learning, 3D teaching.

GİRİŞ

Tarih bilimi kaynağını geçmişten alan bir bilimdir. Bu yönüyle bakıldığında her ne kadar çevremizde geçmişten bu güne kalan pek çok tarihsel kalıntı ve materyal bulunsa da tarih dersi içeriği itibariyle geçmişse dayalı, sözel ifadeler içeren, soyut, bir ders olarak tanımlanabilir. (Demircioğlu & Turan, 2012) Tarihin böyle bir kimliğe sahip olması öğretiminde çeşitli zorlukların oluşmasına neden olmuştur. Çünkü tarih öğretiminin daha çok soyut ifadelere dayanması ve öğrencilerin geçmiş zamandaki olayları algılamada yaşadığı güçlükler bazılarında tarihin sıkıcı bir ders olduğu düşüncesini meydana getirmiştir (Demircioğlu & Turan, 2012). Haliyle bu durum tarihte “geçmiş bugünde göstermeye çalışma” denilen bir yöntemin tercih edilmesine neden olmuştur. Tarihe özgü oluşan bu geçmişin günümüze yansımada çeşitli maddi kalıntılardan söz edilebilir. Tarihsel mekânlar, nesnelere bu kalıntılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle geçmiş bir nebze olsun günümüze yansıtmak için bu maddi kalıntılar tarih öğretiminde kullanılabilir. Tarihin öğrenci gözünde daha somut hale getirilmesinde bu kalıntılar önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle Edgar Dale’nin tasarlamış olduğu yaşantı konisi öğrenme metodolojisinde somut maddelere duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Edgar Dale’nin tasarlamış olduğu bu yaşantı konisinden yola çıkarak sadece sözel ifadelerle başkaları tarafından öğretilen bilgi aktarımının daha az duyu organına hitap ettiği, bireyde bilgilerin karmaşık ve soyut olarak kaldığı söylenebilir. Dale; doğrudan tarihsel olaylarla, yaşantılarla kişi ya da olgularla bir arada hareket edilerek yapılan bir öğretim modelini işaret etmektedir (Şimşek, 2003). Buradan tarih öğretiminin daha kalıcı ve somut hale getirmek için çeşitli araç ve gereçlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Değinmiş olduğumuz tarihsel mekânlar ve nesnelere bu araç-gereçlerin büyük bir bölümüne hizmet etse de günümüz dünyasında sadece bunlarla sınırlı kalmak yeterli değildir. Bu noktadan hareketle tarih öğretiminde çeşitliliği, kalıcılığı arttırmak için birden farklı materyale ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz. Bu materyalleri farklı kategorilerde sıralamak mümkündür. Bu materyallerin bir kısmı Demircioğlu ve Turan’a göre (2012) şu şekilde sıralanabilir:

- Yazılı Materyaller
- Resim ve Grafikler
- Tepegöz Asetatları
- Nesnelere ve Modeller
- Ses Kasetleri ve Televizyon Programları
- Video Kasetleri ve Bilgisayar Yazılımları olarak ifade edilebilir.

Tüm bunlara ek olarak günümüz çağının gerekleri ve koşulları dikkate alındığında teknoloji ile iç içe geçmiş bir dünyadan bahsetmek mümkündür. Modern dünyanın gereklilikleri teknolojinin her alanda kendine uygun bir alan bulmasına yol açmıştır. Bu durumda 2000’li yıllardan itibaren oluşan “z kuşağı” ve bu kuşağın teknoloji ile doğup büyümesinin etkisi oldukça büyüktür. Artık küçük yaşta bireyler teknolojinin getirmiş olduğu araç-gereçlerle büyümektedirler. Bu noktadan hareketle gerek eğitimin genelinde gerekse tarih eğitiminde teknoloji kullanılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Çünkü şimdiki kuşağın eğitimden beklentisi bu yöndedir. Örneğin Köln Mülheim Hölderlin Lisesi öğrencisi Martin, 2010 yılında geleceğe ilişkin görüşlerinde bahsettiği gibi okullarda tahta, kitap ve deftere ihtiyaç kalmayacağını bunun yerine herkesin kendisine ait bir dizüstü bilgisayarı ile çok amaçlı bir kullanıma sahip olabileceğini, böylelikle eğitimin teknoloji ile harmanlanacağını düşünerek geleceğin

eğitiminden beklentisini dile getirmiştir (Siebert, 2010). şuanda Martin'in söylediği durumdan farksız bir tabloya sahip olmadığımız söylenebilir. Günümüz dünyasının eğitim ihtiyaçları bu şekilde ilerleme kaydetmektedir. Bu noktadan hareketle tarih ğretiminde ğretim araç gereçlerinin durumu teknoloji (bilgisayar) destekli ğretim materyalleri ile normal (geleneksel) ğretim materyalleri başlıkları ile sınırlandırılarak aktarılacaktır.

1.1.Normal (Geleneksel) ğretim Materyalleri

Yukarıda sıralamış olduğumuz yazılı materyaller, resim ve grafikler, nesnelere ve modeller, ses kasetleri ve televizyon programları gibi içerikler bu sınıflama içerisinde yer almaktadır.

1.2.Yazılı Materyaller

Uzun yıllar olduğu gibi günümüzde de eğitimin büyük çoğunluğunun temel kaynağını yazılı materyaller oluşturmaktadır. Yazılı materyaller tüm disiplinler için oldukça önemli bir materyaldir. Tarihi geçmiş yazının icadiyla birlikte ortaya çıkmıştır ve o tarihten bu yana eğitimde aktif bir araç olarak kullanılmaktadır. İçerik olarak birden çok tür yazılı materyallerin içerisinde yer almaktadır. Tarihsel dokümanlar (belge, hatıra, anı, harita vb.), kitaplar, gazeteler bu materyallerin içerisinde yer almaktadır. Sayılan bu materyallerin hepsi tarih derslerinde kendine bir kullanım alanı bulmuş ve tarihsel geçmişi daha somut hale getirmek için önemli birer araç olmuşlardır (Demircioğlu & Tufan, 2012). Bunlar günümüzde tarih ğretiminde daha çok açıklayıcı ve destekleyici malzemeler olarak kullanılmaktadır. Bu sayılan materyallerin çoğunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de ders kitaplarında görmek mümkündür. Ders kitapları eğitimde yazılı materyallerin en önemlisi olarak söylenebilir. Nitekim Cumhuriyetin kurulduğu yıldan itibaren Türkiye Cumhuriyeti devletinde eğitimin ana araç-gereçlerini karşılayan materyal ders kitabı olmuştur. Diğer birçok materyal ders sürecine yardımcı sayılabilecek konumdadır. Tarih dersleri sözel içerikli ve çoğunlukla soyut kavramları barındıran bir yapıya sahip olması nedeniyle genellikle ders süreci boyunca tercih edilen en önemli materyaller yazılı materyaller olmuştur.

1.3.Görseller ve Grafikler

Yukarıda da değinildiği gibi tarih dersleri sözel bir ders olması nedeniyle sözlü anlatım modeline yatkınlığının yüksek olduğu bir ders olarak görülmektedir. Bu durum aslında geçtiğimiz yüzyılın da tarih eğitimi açısından en önemli sorunlarından biri olarak görülmesine neden olmuştur. Çünkü sözlü anlatım yöntemiyle ele alınan bir ders daha çok ğretmen merkezli bir yapıdadır ve ğrenci bu durumda bilginin süngeri konumundadır. Bu yüzden tarih öğretimine bir canlılık getirmek adına ortaya yeni yaklaşım düşünceleri atılmıştır. Tarih derslerinin sözel ağırlıklı ve soyut kavramlara sahip olması öğrencilerin derse karşı bakış açısında olumsuz bir tutum oluşmasına neden olabilir. Bu yüzden dönemi aydınlatacak ve öğrenciye soyut ifadeleri somutlaştıracak ögelere ihtiyaç vardır. Özellikle görseller bu duruma hizmet etmektedir. Aynı zamanda görsel içeriklerin ağırlıklı olması öğrencilerin derse karşı olumlu yönde motivasyona sahip olmasına yol açabilir. Öğretmenlerin ders süreci boyunca görsel malzemeleri kullanmaları öğrencinin derse daha aktif katılıma yol açabilir (Aslan & Turan, 2016). Bunun yanı sıra yazılı materyallerde yer alan birinci elden dokümanlar ve görsel kaynakların kullanımı tarih ğretim programında yer alan beceri öğretimine de büyük oranda katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin dokümanlarda ve görsellerde analiz yaparak anlam yüklemeleri, görsellerden yola çıkarak tarihsel mekânlar ve olaylar hakkında

somut fikirler üretebilmeleri, iki ve daha fazla farklı görselden yola çıkarak tarihsel gelişimi ve değişimi analiz edebilmeleri gibi birden çok farklı beceri öğretimine fayda sağladığı söylenebilir. Nitekim Özdemir (2018) tarafından yapılan “Ortaöğretim Tarih Derslerinde Kullanılan Görsel Materyallerin Öğrenci Akademik Başarısına Etkisi: Ankara ve Yozgat Örneği” adlı çalışması dikkate alındığında görsel destekli yapılan tarih dersinin çeşitli bölgelerde deney grubu lehine akademik başarılarında anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Bu çalışmasının bulgularına dayanarak Özdemir, görsel materyal kullanımının tarih müfredatında yer alan becerilerin daha kolay ve daha üst seviyede geliştiğini ifade etmiştir. Daha eski tarihlere bakıldığında Barth ve Demirtaş (1997) yaptıkları çalışmada öğretim araç gereçleri kullanımının öğrenme, öğrendiği hatırlama ve etkili öğretim hususunda oldukça önemli olduğunu; harita kullanımının, küre kullanımının, çeşitli görselleri kullanmanın ve grafik kullanımının öğrencilerde öğrenme oranını yükselttiğini ifade etmişlerdir. Işık (2008) ve Erciyas & Keleş (2020) yaptığı çalışmalarda tarih öğretiminde doküman kullanımının beceri gelişimi ve akademik başarıya olumlu etki yaptığını vurgulamakla birlikte Erdoğan (2007) öğrenci nezdinde analiz ve sentez aşamalarında da görsel kullanımının olumlu yönde bir etkiye neden olduğundan söz etmektedir. Tüm bu ifadelerden hareketle tarih öğretiminde görsel kullanılması tarihsel becerilerin kazandırılmasında, tarihsel imgelerin daha somut hale getirilmesinde ve derslerin daha akışkan ve etkili olmasına yol açtığı söylenebilir. Buna ilaveten elde edilen tarihsel bilgilerin grafikler aracılığıyla ifade edilmesi tarihsel olaylar hakkında daha detaylı bilgi vermesi açısından oldukça önemli görülebilir. Tarihin kapsam alanında olan göç, nüfus, ekonomi vb. birçok alanda grafiklerden yararlanılabilir ve önemli bilgiler karmaşıklığa yer vermeden daha basit bir şekilde ifade edilebilir (Demircioğlu & Turan, 2012).

1.4.Tarihsel Nesnelere ve Modeller

Geçmişin izi olarak sayılabilecek önemli materyallerden birisi de tarihsel nesnelere ve modellerdir. Tarihi dönemin yapısını gözler önüne seren bu nesnelere tarihin bir nevi daha somut hale getirilmesinde önemli bir role sahiptir. Öğrencilerin bu materyallere erişmesiyle birlikte daha aktif bir öğrenme ortamına sahip olmalarını sağlanabilir. Aynı zamanda öğrencilerin de bu tür materyalleri gördükten sonra uygulamalı olarak yapmaları yaparak ve yaşayarak öğrenmeye zemin hazırlayan önemli bir etmendir (Demircioğlu & Turan, 2012). Örneğin Sümerlilere ait bir kil tablet örneği sunulabilir ve öğrenciden bunu yapması istenebilir. Bu durum tarihsel nesnelere öğretim örneği oluşturabilir.

1.5.Tarih Öğretiminde Bilgisayar Destekli Materyaller

Günümüz dünyasında teknolojinin gelişmesiyle bilgisayar, telefon ve internet gibi teknoloji araçlarının günlük hayattaki işlevi oldukça artış gösterdiği söylenebilir. Geçtiğimiz yüzyıla nazaran günümüz dünyasında özellikle 2000’li yıllardan itibaren doğan bireyleri nitelendirmek için kullandığımız “z kuşağı” tabiri çocukluktan itibaren bu bireylerin teknoloji ile iç içe doğmasıyla karşı karşıya kalınmıştır. Bu bireyler daha çocukluktan itibaren telefon, internet ve bilgisayarla iç içe bir dünyada büyümüşlerdir. Haliyle gündelik hayatlarında teknoloji ile bu kadar iç içe olan bu bireylerin öğrenim hayatlarında teknolojik gelişmeleri görmezden gelmek mümkün değildir (Şengül Bircan, 2013). Bu noktadan hareketle gerek bilgisayar gerekse internet kullanımı üzerine yaşanan gelişmeler eğitim sektörü içerisinde bilgisayar ve internet kullanımına talep oluşturmuştur. Artık her bir disiplin kendi içerisinde bilgisayar ve internet destekli bir öğretim stratejisi izleme yolları içerisinde. Çünkü bu durum

günümüz dünyasının eğitim-öğretimden beklentilerine karşılık oluşturmaktadır. Günümüz dünyasında eğitimden beklentinin öğrenci merkezli bir anlayışla ele alınması bilgisayar destekli öğretimin önemine işaret oluşturmaktadır. Bilgisayar destekli öğretim ile eğitim-öğretim birleştirilebilir ve öğretmen merkezli bir görünümünden ziyade öğrenci merkezli öğretime geçiş sağlanabilir (Yağcı, 2017). Bilgisayarın yanı sıra internetin aktif olarak kullanılması da eğitim-öğretime erişim noktasında çeşitli yeniliklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. İnternet ve bilgisayarın birlikte kullanılması sanal öğrenme ortamlarının oluşumuna ve okul dışında öğrencinin istediği zaman istediği bilgiye ulaşabilmesine olanak sağlamıştır (Hakkı Öztürk, 2016). E-öğrenme olarak tanımladığımız bu durum eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde teknoloji destekli öğretimi ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki teknoloji kullanımı ile gelişen bilgisayar, internet gibi teknoloji araçları günümüz dünyasında eğitim-öğretim sektöründe çok önemli bir yer edinmiştir. Her disiplin kendine özgü yöntemler tasarlayarak bu gelişmelere ayak uydurmaya çalışmaktadır. Tarih disiplini de kendine has özellikleriyle birlikte bu ayak uydurmanın içerisinde yerini almıştır.

Tarih disiplini geçmişi araştıran, geçmişin koşullarını analiz eden bir disiplindir. Bu yönüyle bakıldığında ilgi alanını daha çok soyut ve sözel ifadelerin oluşturduğu anlaşılabilir. Bu durum tarih eğitiminde dönemin ruhunu somutlaştıracak araç-gereçlere duyulan ihtiyacı daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Nasıl ki yazılı materyaller ve görsel materyaller olarak sıraladıysak teknolojinin gelişimi ile birlikte bilgisayarları da bu araçların içerisine yerleştirebiliriz. Günümüz dünyasının şartları ise bilgisayarları oldukça önemli bir öğretim aracı olarak belirtmektedir. Çünkü günümüz bireylerinin sosyal hayatlarında bilgisayar ile iç içe büyümeleri ve artık teknolojinin sürekli bir gelişim içinde olması bilgisayarın eğitim-öğretim aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Tarih öğretimi için ise bu durum oldukça önemlidir. Bilgisayar destekli tarih öğretiminin, tarih öğretimine çeşitlilik katmakla birlikte öğrencilerin derse ilişkin düşüncelerini de olumlu yönde değiştirmektedir. Bilgisayar destekli tarih öğretimi, öğrencilerde ilgi ve merak uyandırma, derse karşı motivasyonları artırma, kavram kargaşasına ve algılamada zorluk yaratan soyut kavramların model ve benzetim yoluyla somutlaştırma, çoklu ortam teknikleri (ses, animasyon, resim, video vb.) ile öğretimi daha kalıcı, zevkli ve çeşitli hale getirme gibi özellikleri bulunmaktadır (Yağcı, 2017). Bu noktadan hareketle bilgisayar destekli materyallerin tarih öğretiminde çeşitlilik sağlaması, soyut olanı somutlaştırması gibi birçok özelliği bulunmaktadır. Böylelikle bilgisayar destekli materyallerin geleneksel öğretim araçlarına göre öğrenciler tarafından daha çok ilgiye maruz kaldığı söylenebilir. Yağcı'nın (2017) yaptığı çalışmada deney ve kontrol gruplarına bilgisayar destekli öğretim ve geleneksel metodolojiyi takip eden 10 haftalık bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda tarih öğretiminde bilgisayar kullanımının öğrenci akademik başarısına ve öğrenilenlerin kalıcılığına deney grubu lehine olumlu farklılığın olduğunu gözlemlemiştir. Aynı zamanda (Kılıç, Karadeniz & Karataş, 2003; Usta, Bozdağan & Yıldırım, 2007) tarafından yapılan araştırmalarda bilgisayar destekli öğretimin akademik başarıya ve tutuma etkisini ortaya koymuştur. Bu noktadan hareketle tarih öğretiminde materyal çeşitliliği doğuran bilgisayar destekli araçlar oldukça önemli konumdadır. Bu bilgisayar destekli materyaller çeşitli başlıklar şeklinde sıralanabilir;

- Sanal Gerçeklik Ortamı
- Çoklu Ortam Araçları
- Tarihsel Bilgisayar Oyunları

1.5.1.Sanal Gerçeklik Ortamları

Tarih öğretiminin kapsamını geçmiş olaylar ve durumlar oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle geçmişin izlerini ortaya koyacak materyallere ihtiyaç vardır. Döneme ilişkin kanıtlar, görseller ve izler bu konuda önemli araçlardır. Nitekim günümüz dünyasının gelişen koşulları bu durumu bir üst boyuta taşımıştır. Tarihsel geçmişe ilişkin ifadelerin anlatılardan ve kanıtlardan yola çıkarak yansıtılması ve öğrenciyi o dönemin şahidi yapması çeşitli imkânlarla mümkün hale gelmiştir. Kısacası tarihsel gerçekliği tamamıyla gözler önüne sermek mümkün olmaya başlamıştır. Tarih öğretiminde tüm bunları sağlayan etmen ise sanal gerçekliktir. Sanal gerçeklik, bilgisayar ortamında oluşturulan üç boyutlu animasyonların ve resimlerin teknolojik araçlarla tekrardan tasarlanmasıdır (Hakkı Öztürk, 2012). Bu tasarım ile birlikte bireylerin zihinlerinde kendilerini canlı bir ortamda hissetmesi ve ortamda bulunan objelerle etkileşime girmesi sağlanmaktadır (Çavaş, Çavaş& Can, 2004: 110). Bu yönüyle bakıldığında tarih öğretiminde sanal gerçeklik kullanımının oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü tarihsel yaşanmışlık tekrar canlanacak bir yapıda değildir. Çeşitli yöntemler tarihsel yaşanmışlığı tekrardan ortaya koyulmasına olanak sağlamaktadır. Canlandırma yöntemi, animasyon, video ve görsel içerikli materyaller tarihsel yaşanmışlığı ortaya koyma açısından önemli materyaller olarak sıralanabilir. Nitekim sanal gerçeklik kullanımı 3B öğrenme ortamı oluşturması, tarihsel mekân ve zamanı oradaymış gibi gözler önüne sermesi açısından tarih öğretiminde önemli farklılıklar yaratmaktadır (Hakkı Öztürk, 2012). Böylelikle önemli tarihsel mekânlar, nesnelere ve hatta olaylar 2B öğretim materyali olmaktan çıkıp, 3B bir öğretim materyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum uygulama sırasında öğrencinin kendini o dönemin bir parçası gibi hissedebilmesine ve o dönemi zihninde daha etkin bir şekilde canlandırabilmesine olanak sağlamaktadır (Allison, 2008). Tüm bu ifadeler tarihsel gerçekliğin tekrardan canlandırılması konusunda bilgisayar destekli öğretim materyali olan sanal gerçekliğin tarih öğretiminde önemli bir yeri olduğunu ifade etmektedir.

1.5.2.Çoklu Ortam Araçları

Aslında günümüz dünyasında sıklıkla karşılaştığımız çoklu ortam araçları eğitim sektöründe de önemli bir yer edinmiştir. Çoklu ortama ilişkin birçok tanım yapmak mümkündür. Genel olarak bu tanımların ortak bileşeninde çoklu ortam; bir içeriğin çeşitli formatlardaki (ses, animasyon, video, grafik, metin vb.) öğelerin bilgisayar aracılığıyla bir arada kullanılmasına denilmektedir (Dwyer; Çev. Çeliköz, 1998). Eğitimciler için ise bu kavram aynı anda birden fazla duyu organına hitap edilirse geçerlilik kazanmaktadır (Dwyer; Çev. Çeliköz, 1998). Bu noktadan hareketle çoklu ortam araçlarını bilgisayar tabanlı araçlar bütünü olarak tasvir etmek doğru olacaktır. Çoklu ortam araçları yapısı itibariyle eğitim sektöründe oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Yapısı itibariyle tek başına birden çok üretilebilecek materyali bünyesinde barındırması ekonomik olarak da kullanışlı hale getirmektedir. Böylelikle öğrenci farklı türdeki materyalleri bir arada, bütüncül bir şekilde görebilecek ve daha etkin bir öğrenme sağlayabilecektir (Hakkı Öztürk, 2012). Bunun yanı sıra aynı anda birden fazla duyu organına hitap etmesi de kullanımı açısından önemli bir etkidir. Öğrenim sırasında öğrencinin birden fazla duyu organını aktif hale getirmesi öğrenme üzerinde önemli bir etki sağlamaktadır. Nitekim Kingsley & Bone (2008) çoklu ortam araçlarının öğrenim sürecinde önemli katkıları olduğunu, öğrencinin derse karşı tutumlarını ve motivasyonlarını arttırdığını söylemektedir.

Çoklu ortam araçları tüm disiplinlerde olduğu gibi tarih disiplininde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Yapısı itibariyle soyut kavramları oldukça fazla barındıran tarih, ortaya koyduğu ifadeleri somutlaştıracak araçlara ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada bilgisayar tabanlı bir öğretim araçları bütünü olan çoklu ortam araçları tarih için oldukça önemli hale gelmiştir. Tarih derslerinde günümüz dünyasının gelişimine bağlı olarak kullanımı yaygın olan çoklu ortam araçları oldukça fazla tercih edilmektedir. Bunun nedeni derslerde öğrencinin tarihsel olayı veya durumu daha somut bir şekilde anlaması, tarihsel dönemi daha iyi kavrayabilmesiyle alakalıdır. Dijital haritalar, ses kayıtları, iki boyutlu ve üç boyutlu animasyonlar, videolar, dijital dokümanlar, grafikler ve benzeri birçok bilgisayar tabanlı araç tarih öğretimine önemli katkılar sağlamaktadır. Nitekim Şahingöz & Akbaba'nın (2009) çoklu ortam araçları kullanımının T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinde akademik başarı ve tutuma etkisini ortaya koymak üzerine yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre çoklu ortam araçları kullanımının akademik başarı ve derse karşı tutum konusunda deney grubu lehine anlamlı farklılık ortaya koyduğunu tespit etmişlerdir. Tüm bu ifadelerden hareketle günümüz dünyasının gelişen şartları da dikkate alındığında eğitim-öğretimde çoklu ortam araçlarının önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Özellikle tarih eğitimi esas alındığında çoklu ortam araçları derse ilişkin önemli materyaller sağlamaktadır. Gelişen teknoloji esas alındığında interaktif haritalar, 3B animasyonlar vb. birçok içerik tarih öğretimini daha etkili ve verimli kılmaktadır. Bu yüzden çoklu öğretim araçları tarih öğretiminde kullanımı süreklilik gerektiren önemli materyaller arasındadır.

Bilgisayar destekli materyallerin öğrenci tarafından tasarlanması da mümkündür. Öğrenciler gerekli düzeyde bilgilendirildikten sonra öğretim alanıyla ilgili tasarımlar yapabilirler. Bu şekilde kendilerinin de içerisinde bulunduğu aktif bir öğrenme ortamı yaratılmış olur. Öğrenciler bu noktada metin, ses, video, resim gibi öğeleri bir arada kullanarak yeni materyaller ortaya çıkarabilirler (Hakkı Öztürk, 2012).

1.5.3.Tarihsel Bilgisayar Oyunları

Özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişimini konuştuğumuz bu yüzyılda bireylerin günlük yaşamının her alanında teknolojinin etkisinden söz ediyoruz. Günümüz “z kuşağı” olarak adlandırdığımız öğrencilerin çoğu dikkate alındığında bilgisayarla büyüyen bir öğrenci topluluğu göze çarpmaktadır. Bu bireyler hayatın her alanında bilgisayara aşina bir şekilde büyümektedir. Bu noktadan hareketle eğitim, iş ve eğlence gibi birçok alanda bilgisayarın etkisinden söz edilebilir. Bilgisayarın bir eğlence aracı olarak yaygın olarak kullanılması da dikkat çeken önemli bir noktadır. Zamanının çoğunu bilgisayar ile geçiren öğrenciler dikkate alındığında bu zamanın çoğu bilgisayar oyunlarına ayrılmaktadır. Buna bağlı olarak oyun sektörü küresel çapta çok büyük gelişmeler yaşamakta ve günden güne artan bir talep oranına sahip hale gelmektedir. Günümüz şartları dikkate alındığında birçok oyun platformu buna bağlı olarak ise tüm dünyada milyonlarca profesyonel ve amatör olarak sayabileceğimiz oyuncu grubuyla karşılaşabiliriz. Sadece gençlerin değil orta yaş bireylerinde bilgisayar oyunlarına ilgileri oldukça yüksektir. Oyun sektörünün ülkemizdeki gelişimi ve etkisi ortaya koymak açısından yayımlanan “Türkiye Oyun Sektörü Raporu’na” (2020) göre Türkiye’de oyun oynama oranlarının %30 artış gösterdiği, Türkiye’deki oyuncu sayısının 36 milyonu aştığı ve sektörün 880 milyon dolar büyüklüğe ulaştığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra birçok platform rekorlara ulaşmış ve çok büyük karlar elde etmiştir. Tüm bu gelişmeler oyun sektörünü en fazla yatırım alan sektör konumuna taşımıştır. Durumun böyle olması, hayatın her alanında

bilgisayarın ve oyunların etkisinin olması es geçilecek bir durum değildir. Bu noktadan hareketle eğitim sektöründe oyun kullanımı bir seçenek olmaktan öteye geçip bir zorunluluk haline gelmiştir (Hakkı Öztürk, 2012). Öğrencileri geçmişin klasik eğitimi olarak adlandırdığımız geleneksel modellerle karşı karşıya bırakmak onların derslere karşı olan motivasyonlarını ve ilgilerini yitirmelerine neden olmaktadır. Çünkü gelişen neslin hayat standartlarına uygun bir eğitim modeli gereklidir. Bu da eğitimin içerisinde bilgisayarın yüksek bir orana sahip olduğu gerçeğini kabul etmek demektir. Bu noktadan hareketle bilgisayar destekli öğretim araçlarından biri olarak sayabileceğimiz eğitsel bilgisayar oyunlarına ihtiyaç vardır. Böylelikle eğitim-öğretim süreci içerisinde öğrencilerin beklentilerine karşılık verilebilecektir.

Tarih'in somut hale getirilmesi için o döneme ışık tutacak araçların gerekliliği ortadadır. Bilgisayar destekli tarihsel oyunlarda bu yönüyle hem ilgi çekici hem de ilgili olay, durum ve dönem hakkında bizzat fikir vermesi açısından oldukça önemlidir. Özellikle araştırmalar dikkate alındığında tarih konulu bilgisayar oyunlarının çok yoğun rağbet gördüğü anlaşılmaktadır (Hakkı Öztürk, 2016). Bu durum tarih öğretiminde oyuna duyulan ihtiyacı ve oyunla öğretimin önemine vurgu yapmaktadır. Kee ve Graham'a (2010) göre, BİT araçlarının ve bilgisayar oyunlarının öğrencilerin hayatını kapladığı günümüzde, tarihi öğretmenin en iyi yolu bilgisayar oyunlarını kullanarak işbirlikli öğrenme ortam ve uygulamaları yaratmaktır. Bu noktada birçok oyun sayılabileceği gibi konusunu tarihsel içeriklerden alan bazı tarihsel oyunlar şunlardır:

- Assassin'sCreed Serisi
- Call of Duty
- Civilization
- Mount&Blade Serisi
- Age Of Empires Serisi
- Verdun
- Crusader Kings vb. oyunlar oldukça rağbet görmektedir.

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı; tarih öğretiminde 3B öğretim araçları kullanımının öğrenci başarısına etkisini ortaya koymaktır.

Çalışma Grubu

Çalışma Alfa Akademi Koleji tarih projesi öğrencileriyle birlikte okulda yer alan 9. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Kontrol grubunun öğrenci sayısı 16, deney grubunun öğrenci sayısını ise 15 öğrenciden oluşmaktadır. Bu noktadan hareketle toplam öğrenci sayısı 31 kişidir.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilere Google Form üzerinden 10 sorudan oluşan bir başarı testi uygulanmıştır. Başarı testine verilen cevaplar araştırmanın veri toplama aracını oluşturmuştur.

BULGULAR**Tablo 1: Doğru Cevapların Yüzde Cinsinden Açıklanması**

Sorular	Kontrol Grubu	Deney Grubu
Soru 1	%75	%93,3
Soru 2	%37,5	%86,7
Soru 3	%62,5	%93,3
Soru 4	%81,3	%93,3
Soru 5	%81,3	%93,3
Soru 6	%43,8	%80
Soru 7	%87,5	%93,3
Soru 8	%87,5	%100
Soru 9	%50	%100
Soru 10	%56,3	%93,3

1.soruya kontrol grubu % 75 oranında doğru cevap verirken; bu soruya öğrencilerin %25'inin yanlış cevap verdiği görülmektedir. Deney grubunun ise bu soruya yüzde 93.3 oranında doğru cevap verdiği görülmektedir. Animasyon destekli ders işlenmesinin, deney grubunun çağları birbirinden ayırma konusunda yardımcı olduğu görülmektedir.

2.soruda iki grubun doğru cevap verme oranları arasındaki fark daha net bir şekilde görülmektedir. 2.soruya kontrol grubu %37.5 oranında doğru cevap verirken; öğrenciler %62.5 oranında yanlış cevap vermiştir. Bu soruda öğrencilerin büyük oranda (%50) aynı cevabı verdiği görülmektedir. Deney grubu bu soruya %87.7 oranında doğru cevap verirken; %13.3 oranında yanlış cevap verildiği görülmektedir. Kontrol grubunun eski taş döneminde kullanılan aletlerin hangi amaçla kullanıldığını bilemediği; deney grubunun ise animasyonda yer alan aletleri üç boyutlu bir şekilde inceleme fırsatı olduğu ve bu aletlerin hangi amaçla kullanıldığına dair bilgilere ulaştıkları için bu soruya kontrol grubuna oranla büyük bir oranda doğru cevap verdiği görülmektedir.

3.soruya kontrol grubu %62.5 oranında doğru cevap verirken %37.5 oranında yanlış cevap vermiştir. Deney grubu ise bu soruya %93.3 oranında doğru cevap vermiştir. Bu soruda üç boyutlu animasyonların etkisi daha iyi bir şekilde görülmektedir. Çünkü dönemin ortamını gören öğrenciler ilk çağ'da uygarlıkların çeşitli faaliyetlerle uğraşmalarında coğrafyanın etkili olduğunu kavrayabilmişlerdir.

4. ve 5. Sorulara verilen cevaplara bakıldığında; kontrol ve deney grubunun doğru cevap oranları arasındaki fark az olsa da, deney grubunun bu sorulara kontrol grubuna oranla daha fazla oranda doğru cevap verdiği görülmektedir. Deney grubunun çağların özelliklerini birbirinden daha iyi ayırabildiği görülmektedir.

6.soruya kontrol grubunun %43.8 oranında doğru cevap verirken; deney grubu bu soruya %80 oranında doğru cevap vermiştir. Deney grubunun kontrol grubuna oranla neredeyse iki kat daha fazla oranda doğru cevap verdiği görülmektedir.

7.soruya kontrol grubu öğrencileri %87.5 oranında; deney grubu ise %93.3 oranında doğru cevap vermiştir. İki grubun doğru cevap verme oranları birbirine yakın olsa da deney grubunun bu soruya daha fazla oranda doğru cevap verdiği görülmektedir.

8.soruya kontrol grubu %87.5 oranında doğru cevap verirken; deney grubu %100 oranında doğru cevap vermiştir. Animasyon üzerinden coğrafya unsurlarının daha akılda kalıcı olduğu görülmektedir.

9.soruya kontrol grubu %50 oranında doğru cevap verirken, deney grubu bu soruya %100 oranında doğru cevap vermiştir. Deney grubu kontrol grubuna oranla iki kat daha fazla oranda doğru cevap vermiştir.

10.soruya kontrol grubu %56.3 oranında; deney grubu ise %93.3 oranında doğru cevap vermiştir. Bu soruya da deney grubu, kontrol grubuna oranla neredeyse iki kat daha fazla oranda doğru cevap verdiği görülmektedir.

Sonuç olarak bilgisayar destekli materyallerin kullanımının; öğrencilerin o ders veya konuyla ilgili araştırma yapmalarına yardımcı olduğu, öğrencilerin derse karşı motivasyonunu arttırdığı, öğrenilecek konuyu soyut halden somut hale getirdiği ve karmaşıklıktan kurtardığı, öğrenmeyi hızlandırdığı, öğrencilerin düşünme gücünü arttırdığı, hayal dünyasını zenginleştirdiği, öğrencilerin konuyu zevkle izlemelerini sağladığı söylenebilir. Buradan hareketle tarih dersleri aracılığıyla, nitelikli bireylerin yetiştirilebilmesi için, öğrencilerin farklı duyu organlarına hitap eden ve öğretim teknolojileri açısından zengin öğretim ortamları oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Aslan, H., & Turan, İ. (2016). TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖRSEL MATERYAL KULLANIM DÜZEYLERİ 1. *Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (18), 347-361.

- Barth, J. L., & Demirtaş, A. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi. *YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Öğretmen Eğitimi Dizisi, Ankara.*
- Çavaş, B., ÇAVAS, P. H., & CAN, B. T. (2004). Eğitimde sanal gerçeklik. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3(4).*
- Çeliköz, N. (1998). Eğitimde çoklu ortam (Multimedia). *Eğitim ve Bilim, 22(108).*
- Demircioğlu, İ. H., & Turan, İ. (Eds.). (2012). *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı.* Pegem Akademi.
- Işık, H. (2008). Tarih öğretiminde doküman kullanımının öğrencilerin başarılarına etkisi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(2), 389-402.*
- Keleş, H., & ERCİYAS, F. ÖĞRENCİLERİN DERSE İLİŞKİN TUTUMLARINDA KANIT TEMELLİ TARİH ÖĞRETİMİNİN ETKİSİ: 12. SINIF TC İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖRNEĞİ. In *INTERNATIONAL CONGRESS OF EURASIAN SOCIAL SCIENCES-4* (p. 189).
- Kılıç, E., Karadeniz, Ş., & Karataş, S. (2003). İnternet destekli yapıcı öğrenme ortamları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(2).*
- Özdemir, K. (2014). Ortaöğretim Tarih derslerinde kullanılan görsel materyallerin öğrenci akademik başarı ve tutumuna etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.*
- Öztürk, İ. H. (2012). TARİH ÖĞRETMENİ ADAYLARINA BİT DESTEKLİ ÖĞRETİM BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASINDA TASARIM TEMELLİ ÖĞRENME YAKLAŞIMI. *Education Sciences, 7(3), 945-968.*
- Öztürk, İ. H. (2016). Dijital Tarih. *Web. June, 25.*
- Siebert, D. (2010). *Eğitimde Dijital Devrim (Akal, D, Çev.). Deuthsche: Welle,* <http://www.dw.com/tr/e%C4%9Fitimde-e-dijital-devrim/a-5357922> sayfasından erişilmiştir.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (. Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğt. Fak. Derg.), 4(1), 141-155.*
- Şahingöz, M., & Akbaba, B. (2009). ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ÖĞRETİMİNDE ÇOKLU ORTAM KULLANIMININ AKADEMİK BAŞARI VE TUTUMA ETKİSİ. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (17), 17-37.*
- Şengül Bircan, T. (2013). Animasyon destekli haritalarla tarih öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarına ve mekân algılarına etkisi. *Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.*
- Usta, E., Bozdoğan, A. E., & Yıldırım, K. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının internet kullanımına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi.
- Yağcı, M. (2017). Tarih öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin akademik başarıya, öğrenilenlerin kalıcılığına ve bilgisayara karşı tutuma etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 102-113.*
- <https://www.gaminginturkey.com/turkiye-oyun-sektoru-raporu-2020.pdf>

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA HZ. MUHAMMED'İN BİRİNCİ AKABE BİATI

Cafer ACAR

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/İslami İlimler Fakültesi Türkiye, cacar@ybu.edu.tr

ÖZET

İnsanı varlıklar içinde farklı kılan değerlerdir. Çoğu zaman bu değerler ahlaki ilkeler olarak da anlaşılmıştır. Ahlak ise genelde temel bir gereklilik olarak değil olursa iyi olur kabilinden bir değer olarak kabul görmektedir. Halbuki değerler bir başka ifadeyle ahlak, bir lüks değil hayatın ana eksenini tutan odak nokta olarak görmek gerekir. Değerler olmadan bir toplumun inşası ve o toplumun varlığını sürdürmesi imkansızdır. Risalet vazifesi ile görevlendirilen İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in peygamberlik hayatı 23 yıl sürmüştür. Bunun on üç yılı Mekke'de on yılı Medine'de geçmiştir. Hz. Muhammed Medine'de kendi liderliğinde Yahudi, Hıristiyan ve Müşriklerin katılımıyla yeni bir toplum düzeni inşa etmiştir. Bu süreçte giden temel basamaklardan biri, Hz. Muhammed'in Medine'ye hicret şartları oluşmadan önce Medineli on iki kişi ile yapmış olduğu görüşmede onlara İslam'ı anlatmış ve davette bulunmuştur. Bu bildiride Siyer kaynaklarında Birinci Akabe Biati olarak yer alan görüşme ve bu görüşmede verilen sözler, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Hz. Muhammed, konuyu daha iyi anlamak isteyen altı kişiye zikrettiği altı madde, aynı zamanda sağlıklı bir toplum inşa etmenin değerlerini ortaya koyması yönüyle kıymetlidir. Bu şartlar öylesine önemli görülmüştür ki, daha sonra Medine Toplumu içinde yer almak isteyen tüm muhacirlerden bir vatandaşlık sözleşmesi biatle kabul etmeleri talep edilmiştir.

Bu maddeler şunlardır:

Dünyaya, insanlara ve nefsinize kölelik yapmayacaksınız. Sadece Allah'ın kulu olacaksınız

İnsanların mallarına hürmet edeceksiniz

İnsanların canlarına hürmet edeceksiniz

İnsanların iffetine hürmet edeceksiniz

İnsanların manevi şahsiyetine hürmet edeceksiniz (iftirada bulunmayacaksınız)

İyi ve güzel şeylerde (maruf) peygambere isyanda bulunmayacaksınız.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Siyer, Muhammed, Değerler Eğitimi, Akabe Biati

IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION, THE FIRST AQABAH PLEDGE OF MUHAMMAD**ABSTRACT**

It is the virtues that are defined as the values that make people different among the beings. Often these values have also been understood as moral principles. Morality, on the other hand, is generally accepted not as a basic requirement, but as a good-to-have value. However, values, in other words, morality, should not be seen as a luxury, but as the focal point that holds the main axis of life. Without values, the construction of a society and the survival of that society are impossible. The Prophet of Islam, who was assigned the duty of prophethood, Hz. Muhammad's prophetic life lasted 23 years. Thirteen years of this were spent in Mecca and ten years in Medina. Under his leadership, Muhammad built a new social order in Medina with the participation of Jews, Christians and polytheists. One of the main steps leading up to this process was that before the conditions of the emigration to Medina were formed, Muhammad told them about Islam and invited them during the meeting he had with twelve people from Medina. In this paper, the interview in the siyer sources as the First Aqaba Pledge and the words given in this meeting were examined in terms of values education. The six items that Muhammad mentioned in response to a participant who wanted to understand the subject better are also valuable in that they reveal the values of building a healthy society. These conditions were deemed so important that later on, all immigrants who wanted to take part in the Medina Society were asked to accept a citizenship agreement with pledge. These items are: 1. You will not be a slave to the world, people and your soul. You will only be a servant of Allah 2. You will honor people's property 3. You will honor people's lives 4. You will respect people's chastity 5. You will respect people's spiritual personality (you will not slander) 6. You will not rebel against the prophet in good and beautiful things (maruf).

Keywords: History of Islam, Sirah, Mohamed, Values education, 1. Aqabah Pledge

GİRİŞ

İslam Peygamberi Hz. Muhammed, yirmi üç yıllık risalet vazifesi boyunca verdiği mücadele ile yeni bir toplum inşa etmiştir. Yeni değerler, yeni kurallar ve hayatın her alanına sirayet eden ve kuşatan ilkeler koymuştur. Hz. Muhammed'in bu mücadelesi, etkileri ve bugünlere yansıyan sonuçları binlerce kitabın, tezin ve bildirinin konusu olmuştur. Bu çalışmalarda son peygamber Hz. Muhammed'in yeniden insanlığa tanıttığı ve ilahi dinin ortak adı İslam hakkında tanımama anlatma ve sunum açısından birçok çaba da olmuştur. Hz. Muhammed'in inşa ettiği toplumun temel karakterini oluşturan ana ilkeleri olduğu ve bu değerlerin evrensel boyutlara sahibiyeti beklenen bir durumdur.

Hz. Muhammed'in hayatını konu edinen bilim alanına siyer denir. Siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in yeni inşa ettiği toplumda temel ilkelere dair onlarca örnek bulmak mümkündür. İslam'ın davet, tebliğ ve irşat geleneğine ve ilmi çalışmalarına bu malzemeler kaynak teşkil eder. Değerler de toplumun temel dinamikleri olduğundan mutlaka değerler bağlamında yüzlerce örneği de tespit etmek mümkündür. Ancak bunların öncelik durumu hiyerarşideki yeri her daim müzakereye açıktır.

Değerler açısından Hz. Peygamber'in risalet mücadelesi genelde Kur'an ve hadis literatürü açısından ele alınmıştır. Kur'an ve hadis literatürü, tarih ilmi açısından hadiselerin sebep ve sonuçlarına ve detaylarına genelde yer vermediğinden bu değerlerin tarihi çerçevesini kavramak her zaman mümkün olmayabilmektedir. Siyerde bu husustaki örnekleri tespit etmek değerlerin gündem olduğu zamanı ve şartları anlamak önceliklerini anlamak bakımından da önemlidir.

Akabe Biatleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Tefsir, Hadis, Fıkıh, Siyer ve Tasavvuf penceresinden yapılmış çalışmalar arasında konunun değerler eğitimi açısından ele alındığına dair bir örnek tespit edilememiştir. Bu bildirinin yazarı da Siyer açısından konuya dair bir makale çalışması yapmıştır. Biatler üzerine daha önce de ifade edildiği üzere sınırlı da olsa Tefsir (Köksal, 2015; Sülün ve Köksal, 2015), Fıkıh,(Tınmaz, 1994: Başoğlu, 1996), Tasavvuf (Selvi, 2015) ve Siyer (Altundere, 1989; Kapar 1991; 1994; Yıldırım, 1997) açısından çalışmalar yapılmıştır. Siyer açısından Mehmet Altundere (1989) yüksek lisans tezi ile her üç buluşmayı çalışmış ve kaynaklardaki genel bilgileri neredeyse eksiksiz bir şekilde yansıtmıştır. Mehmet Ali Kapar da (1994) konuyu ilk inceleyenlerden biri olarak konunun muhtelif boyutlarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Zeynep Ekin'in tezi (Şanlıurfa 2013), biatlerin içeriğini özellikle hadisler açısından genel hatlarıyla yansıtmıştır. Bu bildirinin saibi ise çalışmasında, Akabe biatlerini muhtevadaki problematikler açısından ele almıştır.

Bu tebliğde Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinin zemini hazırlayan Akabe görüşmelerinden Birinci Akabe Biatinde ortaya konulan şartlar değerler eğitimi açısından önemi ele alınmıştır. Bu biatte ilk defa İslamla tanışmış ve peygamberimizin insanı hürleştirip yüklerinden kurtarma davasının yanında yer almaya karar vermiş müminlerin tabiri caiz ise "Neyin sözünü sana vereceğiz ey Muhammed!" mahiyetindeki sorusuna verdiği cevap bizim çalışmamızın da ana konusunu oluşturmaktadır. Hz. Muhammed, Müslümanlık ile ilk defa karşılaşmış yahut henüz çok yeni müminler safına katılmış insanlara tercihlerinin anlamını altı madde ile izah etmiştir. Bu maddeler aynı zamanda İslam dininin tarifini, hedeflerini ve yeni dünya kurarken gözettiği değerleri ortaya koymaktadır. Bu

değerler Müslümanlığın olmazsa olmazlarıdır. Sistem içinde ibadetlerin de kişiyi ulaştırmak istediği hedef noktayı göstermesi bakımından oldukça anlaşılır ve izah edici bir çerçeve çizmektedir.

AKABE GÖRÜŞMELERİNE KADAR HZ. PEYGAMBER VE MEKKE DÖNEMİ

İslam Peygamberi Hz. Muhammed, miladi 610 yılında peygamberlik vazifesi ile görevlendirildi. Elçi olarak görevlendirildiği toplumda insanın değeri maddi ölçülere göre şekilleniyordu. Zenginlik, güçlü aile ve kabile sahibi olmak en önemli kıstaslar idi. Toplumun yöneticileri ve eşrafı bunlara sahip olanlardı. Şehir bu niteliğe sahip yöneticilerin konsorsiyumundan oluşan bir sistemle yönetiliyordu. Güçlü olan kişilere yönelik yaptırımlar uygulanamıyordu. Sistemin gücü sadece zayıflara yetiyordu.

Mekke toplumunun çekirdek yapısında üç sınıf insan vardı. Hürler, Mevali ve Köleler. Mevali, köle iken azad edilmiş kişiler için kullanılan bir tabirdi. Bu toplumsal sınıflara ek olarak bir de toplumun zayıfları denilen hürler içinde fakat her kabilenin kendi bünyesindeki fakir ve muhtaç durumda olanlar vardı. Bu kesimin de hem kabilesi içinde hem de dış ortamlarda değeri yoktu.

Bu toplumda kadın, genelde kabilesine ve gücüne göre itibar görürdü. Hz. Hatice gibi, Hind binti Utbe gibi güçlü kadınların varlığı bilinmektedir. Lakin özgül gücü oluşmamış veya kabilesinden ve yakınlarından destek bulamamış kadınlar diğer insanlar için söz konusu olan durumda görüldüğü üzere ezilirdi. Hakkını talep edemezdi.

Mekke toplumunda ticaret, siyaset ve din iç içe bir şekilde putperestlik üzerine inşa edilmişti. Şirk düşüncesi zihinleri işgal etmişti. Hayatı bu kavramlar üzerinden anlamlandırıyorlardı. Mekke ve Ka'be, İbrahim peygamberin eseri olan bu coğrafya, putlarla doldurulmuştu. Ortak putlar olduğu gibi kabilelere has özel putlar da vardı. Özel putlar için çevre bölgelerden hacılar ve kabileler ticari ve siyasi faaliyetleri için Mekke'ye gelir Ka'be'yi ziyaret ederlerdi. Bu faaliyetler aynı zamanda bölge insanları arası münasebetlerin sürdürülmesinde ve yeni politikaların belirlenmesinde Mekke'yi ve Ka'be'yi bir merkez haline getirmişti. (İbn İshak 1978: 314; İbn Hişâm, 1955: I, 429)

Allah Resulü Hz. Muhammed, Hicaz ve çevre bölgelerde insanın köleleştirilmesi üzerine kurulu bir düzen var iken elçi olarak görevlendirilmişti. Onun mesajı, ilerleyen zamanlarda tevhid kavramı ile sembolize edilen insanın özgürleştirilmesi ve prangalarından kurtularak yaratılış fitratına dönmesini sağlamaya dönük bir çabayı ifade ediyordu. İnsanı insanın köleliğinden kurtarma çabası ile ortaya çıkan Hz. Peygamber, insanın köleleştirilmesinden menfaatlenen kabile başkanları ve eşraftan insanların büyük muhalefeti hatta düşmanlığı ile karşı karşıya kalmıştır.

Hız. Peygamber, ailesinin gücü ve kabilesinin Mekke toplumunda etki kabiliyetine sahip olması nedeniyle özellikle ilk beş yılda fazlaca muhalefetten etkilenmedi. Fakat zayıf kabilelere mensup olan ya da kabilesi içinde zayıf ailelerin üyeleri hem kabilelerinden hem de ailelerinden ciddi baskılarla karşılaşmışlardır. Kimi zaman bu baskıların mahiyeti işkenceye ve eziyete dönüşmüştür. Daha bu yıllarda şehit edilen ve hayatını kaybeden Müslümanlar olmuştur. Bunların tek suçu Hz. Muhammed'in insanı özgürleştirme mücadelesinin yanında olduklarını deklare etmeleridir. Yani mümin olmalarıdır.

Müslümanların, Mekke toplumunda gündemi değiştirmeleri, özgürlük taleplerini artırması ve sistemin kodamanlarını rahatsız eden bir bilincin yayılmasına çaba göstermeleri onlara yönelik baskıların daha da belirgin hale gelmesine sebep oldu. Müslümanlar peygamberimize durumlarını anlatan şikayetlerini de anlatıyorlar ve ne zaman bu baskıların sonlanacağını soruyorlardı. Mevcut daralmaya karşı Allah Resulü, hicretin beşinci yılında Mekke toplumunda yaşama şartları iyice zorlaşan Müslümanlara Habeşistan'daki adil bir hükümdarın diyarını işaret etti. İki kabile halinde içlerinde Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye ve damadı Hz. Osman'ın olduğu gruplarla Mekke'den ayrılarak Cidde'den Habeşistan'a geçtiler. Habeşistan Hicreti İslam Tarihinin ilk hicreti olarak tarihe geçti.

Mekkeli putperestler, Peygamberimizin ve Müslümanların Mekke ortamında güçlerinin artması üzerine İslam davetinin son bulması için peygamberimize destek veren Amcası Ebû Talib'in yanına düzenli birkaç ziyaretle baskı oluşturmaya ve maddi tekliflerle Mekke düzeninin bozulmaması için çabalarda bulundular. Peygamberimiz Ebû Talib'in ricasına rağmen insanı özgürleştirmenin yolunu açacak olan mücadelesinden dönmeyeceğini "güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysanız ben yine davamdan dönmem" sözleriyle ortaya koydu. Bu durum sekizinci yıla kadar iniş çıkışlarla devam etti. Nihayet peygamberimize büyük destek olan Amcası ve eşi vefat etti. Müslümanların ve Müslümanlara destek olanlara hayat hakkı tanımayıp yıldırım isteyen boykot uygulaması sonrası peygamberimiz Mekke'nin İslam daveti için dar geldiği kanaatine vardı. Bir arayış içine girdi.

Hz. Peygamber, yeni bir yurt arayışı için Mekke'ye yakın olan ve destek olabilecek akrabalarının da olduğunu düşündüğü Taif'e gitti. Yanında evladı gibi gördüğü azadlı Zeyd b. Harise ve Üsâme b. Zeyd de vardı. Fakat Taif'in önde gelenleri Peygamberimizin davetine iltifat etmediler. (Küçükaşçı, 2010: 39/443-447) Üstelik ayak takımından insanlara peygamberimizi taşlattılar. Ayakları kan revan içinde kaldı. Mekke'ye eli boş olarak dönmek zorunda kaldı. Fakat o dönemin kabile ve şehir hukuku, şehirden ayrılmak üzere çıkanları tekrar almıyordu. Mecburen Hz. Peygamber birilerinden kendisine eman vermesini ve himayesi altına almasını talep etmek zorundaydı. Nitekim Mutim b. Adiy ve ailesi peygamberimizi himaye etti. Allah Resulü ancak bu şartlarda tekrar Mekke'ye dönebilmişti.

Peygamberimiz için Mekke artık sürdürülebilir bir davet için uygun bir yer olmaktan çıkmıştı. Yeni arayışlar için en uygun zaman Hac mevsimiydi. Hac, Mekke için en hareketli dönemdi. Arap Yarımadasının her tarafından insanlar akın akın Mekke'ye gelirdi. Ticaret, siyaset ve ibadetin bir arada olduğu mevsimdi. Mekke'nin Kabe'ye ulaşım yollarında kabileler kendi konaklama yerlerine iner ve kabile düzeyinde iletişim de bu merkezlerde yürütülürdü. Hz. Peygamber Mekke dışında bir yer arayışı için bu mevsimde çıkar ve tek tek kabileleri dolaşarak kendisini misafir edecek ve himaye edecek muhataplar bulmak için davette bulunurdu.

Akabe'de İlk Görüşme

Peygamberimizin Akabe görüşmelerini yaptığı yer, Mekke'de Mescid-i Harâm'a yaklaşık 3 km. uzaklıkta ve Mina hudutları içindedir. Hac sırasında şeytan taşlanan Cemerât bölgesinde, Cemre-i Akabe ismiyle anılan büyük şeytanın taşlandığı yere yakın etrafı tepelerle çevrili küçük, kuytu bir vadidir. (Önkal, 1989: II, 211) Medineli altı

kişi ile başlayan ertesi yıl on iki kişi, üçüncü yılda ise yetmiş üç kişiyle yapılan görüşmeler bu mekânda yapılmıştır. (Belâzürî, 1959:I, 275; Ya'kubî, 1995: II, 37)

Hz. Peygamberin risaletin onuncu yılından sonra yeni yurt arayışı bağlamında hac mevsiminde ziyaretler yaptığı bir hengamda Medine'den, o dönemdeki adıyla Yesrib şehrinden altı kişilik bir grupta görüşme imkanı elde etti. (Altundere, 1989: 53) Bunlar Hazrec kabilesine mensuptu. Hazrec Medine'nin yani Yesrib'in en büyük ve en güçlü kabilesiydi. Müslümanlığı kabul ettiklerini izhar etmişlerdi. Medine için bir umut ışığı doğmuştu. Şehrin ikinci büyük kardeş kabilesi ile aradaki kavganın son bulması mümkün olabilirdi. Ve ikinci yılda tekrar buluşmak üzere karar kılındı. İlk siyer kaynaklarından İbn Hişam'ın kaydettiğine göre bu görüşmede hazır bulunanlar şu isimlerden meydana geliyordu: (Ekin, 2013)

Esad b. Zürene (Ebû Ümame),
Avf b. Haris b. Rifaa (İbn-i Afra)
Afra binti Ubeyd
Rafi b. Malik b. Aclan (Amir b. el-Ezrak)
Kutbe b. Amir (Amr b. Sevad)
Ukbe b. Amir
Cabir b. Abdillâh

Bu isimlere ek olarak Muaz b. Afra, Zekvan b. Abdikays, Ubade b. Samit, Ebû'l-heysem et-Teyyihan, Abdurrahman Yezid b. Salebe, Uveym b. Saide isimleri de zikredilmiştir. Akabe'deki bu buluşmaya katılan kişiler, aynı zamanda Medine'nin genelde ilk Müslümanları kabul edilir. Onların Medine'de İslam'ı duyurmaları ve yaymaları sayesinde Medine'nin şehir merkezinde İslam'ın duyulmadığı hiç ev kalmamıştı. İkinci görüşme için zemin de oluşmuştu. Hz. Peygamber'in bu görüşmede arzusu Medine'ye o dönemdeki adıyla Yesrib'e hicret etmektir. Ancak Medineliler bu grup, böyle bir adımın henüz erken olduğunu ifade ederek bir sonraki yıl tekrar görüşmek üzere sözleşmişlerdi. (Altuntaş, 2009: 34)

Hz. Peygamber'in Akabe görüşmelerinin bu ilkinde Medine'ye hicretin kapısı açılmıştır. Medinelilerin, Hz. Peygamber'i kendi memleketlerinde ağırlayabileceklerine dair ortamın özel şartları da vardı. Bu peygamberimizin oraya gidişini kolaylaştırmış ve hatta Medineliler açısından bir kurtuluş olmuştur. Zira kaynaklarda 120 yıl devam ettiği kaydedilen Buas harbi, binlerce Yesriblinin hayatına mal olmuştu. Kendi memleketlerinde kendi kendilerini yönetemez hale gelmişlerdi. Adeta misafir ve azınlık konumundaki Yahudi kabileleri Yesrib yönetimini ele almak üzereydi.

Medine merkezinde ve havalisinde çok sayıda Yahudi kabilesi mevcuttu. Özellikle Medine merkezindeki üç kabile, Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kureyza, şehirdeki ihtilaflar konusunda taraf idiler. Lider olmaya çok hevesli ve önderleri de hazır. Abdullah b. Übey şayet peygamberimizin hicreti olmasaydı o toplunun hükümdarı olacaktı. Hz. Peygamber'in hicreti ile ulaşmak istedikleri riyaset makamı ellerinden gitmişti. Bu gruplar ilerleyen yıllarda Allah Resulü'nün önüne her zaman engel çıkarmışlardı. Tüm bu engellemeleri, Medine içinde yaşamanın hukuki zeminini oluşturan ve ilk anayasa yorumlarıyla bugün anılan Medine Vesikasına koydukları imzaya rağmen yapmışlardı. Bu davranışlarıyla anlaşmayı ihlal etmişler ve Medine merkezinde Müslümanlarla birlikte yaşama haklarını kaybetmişlerdi. Hz. Peygamber'in kararıyla Medine dışına çıkarılmalarına kara verilmişti.

Birinci Akabe Biati

Hız. Muhammed'in İlk Akabe buluşmasından sonra yeni yurt arayışında önemli bir mesafe kat ettiği anlaşılmaktadır. Yeni bir umut Mekke'nin takriben 480 km uzağında belirmişti. Ertesi yıl yapılacak buluşmayı beklemek gerekiyordu. İslam Tarihinde ve Siyerde Birinci Akabe Biati olarak kaydedilmiş görüşmenin artık vakti gelmişti.

Biat kavramı kimi zaman bey'at şeklinde de yazılıp ifade edilebilmektedir. Transkript yapıldığı zaman da "bey'at" şeklinde yazılır. Satmak ve satın almak anlamına gelen bir kelimedir. Bu kavram Arapların alışverişlerde nihai onayı ifaden bir musafaha ve tasdik şekli iken Risalet döneminde üç önemli biat vesilesiyle zamanla siyasi bir anlam kazanarak İslam Tarihinde hilafet makamına gelenlerin toplumdan ve ileri gelen bireylerinden tek tek aldıkları onay ve kabul anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Ancak kavramın risalet dönemindeki kullanımında siyasi olmaktan ziyade Müslümanların peygamberimizin aldığı bir karar veya karşılıklı sorumlulukların teyidi manasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. (Kallek, 1992; 6/120)

Daha önce de ifade edildiği üzere Hız. Peygamber'in Medine'ye hicret sürecini başlatan Akabe'de toplamda üç görüşme yapılmıştı. Üç yıllık bir zaman diliminde risaletin on üçüncü yılında tamamlanan bu görüşmelerin ikincisi içinde bir biat olduğundan ve ilk biat olması nedeniyle Birinci Akabe Biati olarak adlandırılmıştır. Bu biatin muhtevastaki şartlar ilerleyen yıllarda tekrarlanmıştır. Hudeybiye anlaşmasından sonraki süreçte Mekke'den Medine'ye gelmek isteyen Müslümanların uyması gereken kurallar olarak kadınların da özel olarak çerçevesine dahil edilen ilkeler manzumesine dönüşmüştür.

Hicretin on ikinci yılında, birinci görüşmeden bir yıl sonra aralarında birinci Akabe görüşmesine katılan Müslümanların da olduğu toplamda on iki kişilik bir grup Hac mevsiminde Medine'ye gelmişti. Gizlice, beraber geldikleri gruplardan ayrılarak Hız. Peygamber ile buluştular. Bu görüşmeye katılanların isimleri konusunda kaynaklarda görüş birliği vardır. Bu görüşmede biat de gerçekleşmiştir. Katılanların on kadarı Hazrec kabilesinden iki kişi ise Evs kabilesindedir. Katılanların isimleri şu şekildedir:

Esad b. Zürene
Avf b. Haris
Muaz b. Haris
Rafi b. Malik
Zekvan b. Abd
Ubade b. Samit
Yezid b. Sa'lebe
Abbas b. Ubade
Ukbe b. Amir b. Nabi
Kutbe b. Amir b. Hadise
Ebû'l-heysem Malik b. et-Teyyihan
Uveym b. Saide

İlk Akabe görüşmesinden sonraki ikinci Akabe görüşmesi aynı zamanda İlk biatin yapıldığı görüşme olduğundan Birinci Akabe Biati olarak da isimlendirilmiştir. Bu görüşmeleri yakından takip eden ve ilgili rivayetleri bize aktaran Ubade b. Samit'tir. Ubade b. Samit, Akabe biatlerinde biatin şartlarını da aktarmıştır. Onun aktardığına göre

Akabe’de peygamberimize aşağıdaki şartlar üzere biat etmişlerdir: (Taberî, 1387: II, 336; İbn Hibbân 1987: I, 105; Beyhakî, 1405: II, 436; Belâzûrî, 1959: I, 294.)

Allah’a ortak koşmamak

Hırsızlık etmemek

Cana kıymamak

Zina etmemek

İnsanlara iftirada bulunmamak

Maruf (iyi ve güzel) olan konularda isyan etmemek

Akabe biatlerinin tamamına şahitlik eden Ubade b. Samit daha sonraki biatlere de katılmış ve bu konulardaki rivayetlerin ana ravisi olmuştur. İkinci Akabe Biati, Rıdvan Biati ve Hudeybiye sonrası nazil olan Mümtehine Suresi ile hicret sonraki süreçlerdeki biatleri bize haber vermiştir.

İkinci Akabe Biati, ilerleyen zamanlarda muhtemelen *Ubade b. Samit* tarafından Kadınlar Biati olarak isimlendirilmiştir. Bu yorum, hicretin takribi beşinci veya altıncı yılında yani Birinci Akabe Biatinden yaklaşık yedi yıl sonra yaşanan Hudeybiye anlaşması olarak bilinen hadise sonrasındaki gelişmeler nedeniyle yapılmıştır. Mümtehine Suresi birinci ayette Allah, Müslüman hanımlardan da söz (biat) alınmasını emreden ve Birinci Akabe Biatleri ile aynı muhtevadaki şartları indirmiştir:

“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.” Mümtehine, 60/1.).

Bu ayette Müslüman hanımlardan alınacak biat bağlamını izah eden bir hüküm indirince bu şartlar hanımlar biatinin şartları şeklinde yorumlanmıştır. Yıllar sonra bu hadiseyi aktaran Ubade b. Samit de Birinci Akabe Biatinde “kadınlar biati üzere Allah Resülüne biat ettik” ifadesini kullanmıştır. Böylece Birinci Akabe Biatinin adı *kadınlar biati* olarak şöhret bulmuştur.

Hudeybiye Musalahası, Mekkeliler ile Medine’de yerleşik hayata geçen ve Müslümanlar arasında bir barış ortamı oluştururmuştur. (İbn Sa’d, 1992: I, 203; Kastallanî, I, 163) Bu durum Müslümanların davet, tebliğ ve irşat faaliyetleriyle dahi iyi meşgul olmalarına vesile olmuştur. Ayrıca bölgede Müslümanlarla uğraşan onlara karşı şiddet politikası gütmeye hevesli kimi kabilelerle de sulh ortamının oluşturulması için mücadele etmelerine imkan sağlamıştır.

Değerler Eğitimi Açısından Birinci Akabe Biati

Değerler, toplum inşasında temel harç olarak görülebilecek hayati unsurlardır. Değerler olmadan toplumun var olması ve varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Bu vesile ile her toplum mutlaka kendisini mevcut konjonktürde var kılacak değerlere sahip olmak durumundadır. Bu değerlerin mahiyeti aynı zamanda toplumu sürdürülebilir bir yaşam alanında tutmanın, ekonomik, sosyal ve siyasi yönden var kılmanın yolu olarak görülmüştür.

Hız. Muhammed, Medine’de inşa etmek istediği toplumun temel esaslarını Birinci Akabe biatinde altı madde ile özetlemiş ve Müslümanlık hakkında ilk defa bilgi sahibi olanların da olduğu bir ortamda Müslümanlar üzerine aldıkları sorumluluğun mahiyetini öğrenmek için ne üzerine peygamberimize söz vereceklerini (biat edeceklerini) sormuşlardır. Bunun üzerine de peygamberimiz bu maddeleri sıralamıştır. Bu maddeler daha sonra Medine’ye yerleşeceklerin uymaları gereken temel kuralları da oluşturmuştur. Dolayısıyla Birinci Akabe Biati bir değerler biatidir. Şehrin yaşam şartlarını ortaya koyan ana ilkelerdir. Bunları sırasıyla inceleyelim.

İnsanların köleleştirilmemesi

Allah insanı hür kılmıştır. Hür yaratmıştır. Her insan annesinden hür olarak doğar. Özgürlük insanın mayasının temelidir. Allah kendi yarattığı kullarına bu özgürlüğü tanımış ve kendisinin varlığını kabul noktasında zorlamamıştır. Dileyen iman etsin dileyen inkar etsin demiştir. Hal böyleyken insanların birbirlerine karşı tahakküm kurma hevesinde olmaları ve bunun için şiddet kullanmaları büyük bir günah olarak yeryüzünde işlenmiştir.

İslam bir tevhid dini olarak tanımlanır. Sadece Allah’a kul olunabilir. Yeryüzünde kimse tanrılık taslayamaz. Kimse de tanrılık taslayanlara karşı kulluğa razı olamaz. Allah bu durumu kendisine karşı bir şirk davranışı olarak nitelmiş ve bu günahı asla affetmeyeceğini beyan etmiştir. Allah’ın yeryüzünde en çok gazaplandığı günah insanın özgürlüğüne vurulan prangadır. Yani insanın köleleştirilmesidir. İnsanın insana, eşyaya ve dünyevi değerlere kul köle olması ve bunları elde etmek için hiçbir kural dinlememesi tipik bir köleşme durumudur. Özgürlükten uzaklaşma durumudur. İşte bu nedenle Hz. Peygamber’in bütün risalet mücadelesi insanın özgürleştirilmesi değeri üzerine kurulmuştur. Tevhid onun mücadelesinde başat bir unsurdur. İnsan ruhunda ilahi bir nefes taşır. Allah ilahi niteliklerin birer numunesi ile insanı donatmıştır. Ancak bu, onu tanrılık iddiasına götürmemeli veya sahte tanrılara kul köle yapmamalıdır. Tanrılık iddiası kadar onlara dünyalık menfaatler için kulluğa razı olmak da aynı derecede günahdır.

Tevhid ilkesinin sadece manevi bir boyutu yoktur. Onun asıl tecelli alanı sosyal, siyasi ve ekonomik hayattır. Siyasete hakim olup insanları köleleştirmek, sosyal ve ekonomik hayata hakim olup insanları sömürmek bu ilkenin şiddetle mücadele ettiği hususları ifade etmektedir. İnsan sadece Allah’ın kulu olmalıdır. Ona şirk koşmamalıdır.

Hırsızlık Yapmamak

Mal güvenliği tarih boyunca tüm toplumların önem verdiği bir değerdir. Bu ilahi bir kural olarak insanın fitratına da yerleştirilmiştir. Hırsızlık, adi hırsızlık olabileceği gibi kamu ve kul hakkını ifade eden bütün alanları kapsayan evrensel bir sınırdır. Hz. Peygamber, Medine’de Müslümanlarla bir arada yaşamak isteyen insanların bu ilkeye sadakatini önemsemiş ve buna riayet etmeyi şart koşturmuştur.

Cana Kıymamak

İnsan canı en kutsal değerlerdendir. Allah cana kıyanın yaptığından pişman olmaması ve tevbe etmemesi durumunda ebediyen cehennemde kalacağını ilan etmiştir. Haksız yere cana kıymamak bir kural olarak

konulmuştur. Haklı olarak cana kıymak da bireylerin bir hakkı değil kamu otoritesinin sorumluluk alanına giren bir husustur. Bugün için bu kuralı anlamak adına Müslümanların sadece cana kıymamaya riayet etmeleri yetmeyecek dünyanın herhangi bir yerinde insanların canına kıyılmasına da razı olmayacaklardır. Bu nedenle mezkur sorumluluk evrensel bir vazifedir.

Zina Etmemek

Dünya erkek ve kadından meydana gelen nesillerle yaşanır bir mekan haline gelmiştir. Erkek ve kadın birbirini tamamlayan iki yarımın meydana getirdiği bütünü oluşturmaktadır. Erkeğin kadına kadının da erkeğe meyli insan fitratının ve psikolojisinin bir uzantısıdır. Erkek ve kadın arasındaki cinsel hayatın düzeni hukuki kurallar çerçevesinde yürütülmelidir. Kuralsız ve kayıtsız birliktelikler karşılıklı hak mahrumiyetlerine ve suiistimallere sebebiyet vereceğinden olsa gerek ilahi bir kural olarak kadın ve erkeğin cinsel olarak birbirinden yararlanması nikah bağı ile olmak durumundadır. Bunun dışındaki tevessüller zina olarak nitelendirilmiştir. Nikah dini nitelikleri yanından asıl karakteri hukuki olan bir akit yani sözleşmedir. Taraflara karşılıklı sorumluluklar yüklemektedir. Hiçbir sorumluluk almadan yaşanan birliktelikler özellikle kadın açısından mağduriyetler doğuracağından evlilik dışı ilişkiler hem dinen hem de hukuken yasaklanmıştır. Medine’de yaşamak isteyen bireyler de bu kurala uymakla mükellef kılınmıştır.

İftirada Bulunmamak

İnsanın en kıymetli değerlerinden biri de manevi şahsiyetidir. İnsanın yüz kızartan ithamlarla suçlanması ve hak etmediği yakıştırmalarla itham edilmesi iftira olarak değerlendirilir. İnsanlar bu davranışı genelde bir menfaat elde etmek için yaparlar. İftiralarla ve yakıştırmalarla muhatabın değersizleştirilmesi böylece oluşacak ortamdan yararlanarak müfteri kişilerin pozisyon kazanmaları bu şekilde gerçekleşir. İftira en çirkin davranıştır. İftiraya uğramak da büyük bir mağduriyettir. Bu nedenle Medine içinde yaşayan insanlar haklarında bilgilerinin olmadığı hususlarda ileri geri konuşmalar yapmayacaklarına dair bir sözü Allah Resulüne ve tüm müminlere vermek durumunda olmuşlardır.

Marufta Asi Olmamak

Maruf, iyi ve güzel olan, insanlığa faydalı olan demektir. Allah’ın yer yüzünde insanlar için yararlı gördüğü her türlü davranış bu minvalde değerlendirilir. Devlet başkanı olarak Hz. Peygamber’in Medine içinde ve dışında toplumun yararı ve maslahatı için aldığı kararlara uymak ve onlara karşı isyan etmemek kurala bağlanmıştır. Burada mutlak bir itaat söz konusu değildir. İtaat olabilmesi için itaat edilecek hususun iyi, güzel ve yararlı olması esastır. Hz. Peygamber kendisine bütünüyle bir itaati talep etmediği gibi konuyla ilgili ayette de peygambere mutlak bir itaatten bahsedilmemektedir. itaatın ölçüsü maruftur.

Sonuç

Değerlerin ve bunların eğitim yoluyla sonraki nesillere aktarılmasının temel bir mesele ve müşkil haline döndüğü dünyamızda, Hz. Muhammed'in hayatından bu alana dair bir örneklığı paylaşmaya çalıştığımız bu bildiriye, toplumun inşasında ve varlığını devam ettirmesinde ana unsur olarak Birinci Akabe Biatlerindeki şartların olmazsa olmaz olduğu ana sonucuna varılmıştır.

Hız. Muhammed, risalet vazifesi ile görevlendirildiği toplumdaki başlayarak tüm dünyaya ve tüm insanlığa iyi insan olmanın ve iyi toplum oluşturmanın yollarını göstermiştir. Buna dair yüzlerce örnek bulmak mümkündür. Kendisi içinde bulunduğu toplumda güven vasfıyla tanınmıştır. Emin kişi olmuştur. Mücadelesini bireysel planda başlatmış ve hicretle birlikte yeni bir toplum ve yeni bir devlet inşa etmiştir. Kurulan bu yapı, büyük bir medeniyetin çekirdeğini oluşturmuştur. Temelini attığı medeniyet çeyrek asır içinde tüm coğrafyaya ardından dünyaya hakim bir güç haline dönüşmüştür. Bu kadar hızlı bir sürede dünya ölçeğinde bir güç olmayı başaran Müslümanlar bu başarılarını Hz. Muhammed'in koymuş olduğu bu ilkelere borçludur.

Hız. Muhammed, başarının ve gücün sırrını Medine İslam Toplumunu inşa ederken ortaya koymuştur. Bu değerler tarihin her döneminde insanın muhtaç olduğu değerlerdir. Bu toplumda bu değerlere saygı esastır. Bu değerlere saygı duymayanların bu toplumda yer bulmaları da mümkün olmamıştır. Hız. Muhammed Birinci Akabe Biatinde henüz çiçeği burnunda Müslümanlardan tercihlerinin ne anlama geldiğini izah ederek bizler için de din nedir, İslam nedir sorularının cevaplarını bulmamıza imkan sağlamışlardır.

Medine'de kim yaşamak istiyorsa köleliğe ve kulluğa karşı duracaktır. İnsan insanı köleleştirmeyecek kullandırmayacaktır. İnsan kendisini tanrılaştırmayacak başka insanları tanrılaştırmayacaktır. Kul olmak sadece insanı yaratan ve insana özgürlüğünü bahşeden Allah'a mahsustur.

Medine'de kim yaşamak istiyorsa insanların malını hileli yollarla çalmayacaktır. Kamu malına hürmet edecektir. Ticaretçi ahlaka uygun yapacaktır. İnsanın canını mübarek görecektir ve cana kıymayacaktır. Cana kıyılmasına razı olmayacaktır. Birinin canına kıyılması gerekiyorsa bunun kararını da kamu otoritesi verecektir. Kadın ve erkek birbirinden cinsel olarak ancak nikah bağı ile yararlanacaktır. Aksi halde özellikle kadınların büyük mağduriyetlerle karşılaşması engellenememektedir. İnsanların manevi şahsiyetleri güven altında olacaktır. İnsanlar kötü sözün iftira yoluyla çoğaltılmasından uzak duracaklardır. Yeryüzünde insanın insana itaatinin ölçüsü maruf yani iyi ve güzel davranışlar olacaktır. İşte Hız. Muhammed Birinci Akabe Biatinde tüm insanlığa yaşanabilir bir dünya kurmanın yollarını böylece öğretmiş ve değerlere dair bir örneklığı daha bizlere sunmuştur.

KAYNAKÇA

Acar, C. Siyer Kaynaklarına Göre Akabe Görüşmeleri, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 12/10, p. 1-20.

Altundere, M. (1989). Hız. Muhammed'in Akabe Bey'atları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Altuntaş A. (2009). Kur'an'da Temel Siyasî Kavramlar, doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.

Belâzûrî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el- Belâzûrî (1959) *Ensâbü'l-eşrâf*. (Thk. Muhammed Hamidullah). Kahire: Daru'l-ma'ârif.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhakî (1405). *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifeti sahibî's-şeria*, Beyrut: Darü kütübî'l-ilmîyye.

Kallek, C. (1992). *Biat*: DİA, Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Cevad, A. (2001). *el-Mufassal fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslam*. Daru's-saki.

Ekin, Z.(2013). *Hadislere Göre Bey'at (Biat) ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in Bey'at Aldığı Konular*. Yüksek Lisans tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Şanlıurfa, Türkiye.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî (1955/1375). *Sîretü İbn Hişâm*. (thk. Mustafa es-Seka – İbrahim el-Ebyarî – Abdulhafız eş-Şelebi). Mısır.

İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (1978/1398). *el-Mübtedei ve'l-meb'aş ve'l-meğâzî*. (thk. Süheyl Zekkar, Daru'l-fikr). Beyrut.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfîî (ty). *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. (thk. Komisyon). Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (1992). *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*. (thk. Servet Ukkaşe). Kahire.

İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (1997/1417). *el-Kâmil fi't-târîh*. (thk. Ömer Abdüsselam Tedmüri). Beyrut:Daru'ihyâ'ittürasi'l-Arabî.

Ebû Nuaym el-İsbahânî, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî (1986/1406). *Delâilü'n-nübüvve*, Muhammed Ravas Kalacı-Abdülber Abbas. Beyrut:Daru'n-nefais.

Kapar, M. A. (1994). *Hz. Peygamber Döneminde Bey'at*. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5:75-84. Kapar, M. A. (1998). *İslam'ın İlk Döneminde Bey'at ve Seçim Sistem*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Kapar, M. A. (1991). *İslâm'da Bey'at (Seçim Usulü)*. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 4, 73-83.

Önkal, A. (1989). *Akabe Biatları*. DİA. Ankara.Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Özkan, M. (2008/1) "Emevî İktidarının İşleyişinde Biat Kavramına Yüklenen Anlam ve Biatın Fonksiyonu", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7(13), 113-128.

Özlu, E. (2012). *Kur'an'ı Kerim ve Hadislerde Bey'at'un-Nisa*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Sülün, M. ve Köksal, S. (2015). *60/Mümtehine Sûresinin 12. Ayeti Bağlamında Kadınların Biatı Meselesi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 3(2), 103-126.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (1387). *Târîhu'lümem ve'l-mülük*. Beyrut:Daru't-türas.

Tınmaz, M. (1994). *İslam Hukukunda Bey'at*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Yıldırım, H. (1997). *Hz. Peygamber Döneminde Bey'at*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (1988/1409). Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm, (muhtasar). (thk. Hisamüddin el-Kudsî). Dimaşk: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye.

FEN ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLERİN ÖĞRENİLMESİNE YARDIMLARININ İNCELENMESİ: TALIS 2018'DEN KANITLAR

Gökhan ILGAZ

Doç. Dr., Trakya Üniversite, Edirne, Türkiye, gokhani@trakya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada Avustralya, Avusturya, Belçika, Brezilya, Şili, Kolombiya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İngiltere, Birleşik Krallık), Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Macaristan, İsrail, İtalya, Japonya, Kazakistan, Kore, Letonya, Litvanya, Malta, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Singapur, Slovak cumhuriyeti, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam'dan toplam 13758 fen öğretmenine ait veri kullanılmıştır. TALIS 2018 çalışmasında öğretmenlere “değerlerin öğrenilmesine yardımcı olabilir misiniz?” diye soru sorulmuştur. Bu soruya “hiç de bile=1”, “bir dereceye kadar=2”, “biraz=3” ve “çok fazla=4” seçenekleri ile cevap alınmıştır. Verilen cevapların ülkelere göre genel dağılımı görmek için frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Buna göre tüm ülkeler için en yüksek oran %45 oranında “biraz” düzeyindedir. Bu oranı ikinci sırada %35 oranında “Çok fazla” takip etmektedir. Ülkeler bazında Portekiz (%72,5) en yüksek “Çok fazla” düzeyine sahiptir. Fen öğretmenlerinin bu soruya cevaplarında cinsiyete anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla (2 X c) boyutlu tablolar için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre ise genelde kadınlar lehine anlamlı fark vardır. Ülkelere göre cinsiyet açısından incelendiğinde İsrail ve Japonya'da erkekler lehine anlamlı fark varken, Birleşik Arap Emirlikleri'nde kadınlar lehine anlamlı fark vardır. Fen öğretmenlerinin bu soruya cevaplarında öğretmenliği ilk kariyer olarak seçimlerine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek a (2 X c) boyutlu tablolarda Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre ise genelde kadınlar lehine anlamlı fark vardır. Öğretmenliği ilk kariyer olarak seçime göre incelendiğinde “evet” diyenler lehine anlamlı fark vardır. Ülkelere göre değerlendirildiğinde ise Avusturya, Belçika, Kolombiya, Fransa, İsrail, İtalya, Kazakistan, Yeni Zelanda ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde “evet” diyenler lehine anlamlı fark vardır.

Anahtar Kelimeler: Değerler öğrenimi, fen öğretmeni, TALIS.

EXAMINATION OF SCIENCE TEACHERS' HELP IN LEARNING VALUES: EVIDENCE FROM TALIS 2018

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the values teaching of science teachers. The research is in the survey model and is a quantitative study. The data of the research were obtained from the teachers who attended the science classes in the countries that participated in the Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2018 study and answered the questions to be included in the research. In this study, Australia, Austria, Belgium, Brazil, Chile, Colombia, Croatia, Czech Republic, Denmark, England, United Kingdom, Estonia, Finland, France, Georgia, Hungary, Israel, Italy, Japan, Kazakhstan, Korea, Latvia, Lithuania Total from Malta, Mexico, Netherlands, New Zealand, Norway, Portugal, Romania, Russian Federation, Saudi Arabia, Singapore, Slovak republic, Slovenia, South Africa, Spain, Sweden, Turkey, United Arab Emirates, United States and Vietnam Data of 13758 science teachers were used. In the TALIS 2018 study, teachers were asked "Help students value learning" the question was asked. This question was answered with the options "not at all=1", "to some extent=2", "quite a bit=3" and "a lot=4". Frequency and percentage analysis were performed to see the general distribution of the answers given by country. Accordingly, the highest rate for all countries is "quite a bit" at the rate of 45%. This rate is followed by "a lot" at the rate of 35% in the second place. By country, Portugal (72.5%) has the highest "a lot" level. The Mann-Whitney U for (2 X c) dimensional tables test was applied in order to determine whether there was a significant gender difference in the answers of science teachers to this question. According to the results of the analysis, there is a significant difference in favor of women in general. When examined in terms of gender by countries, there is a significant difference in favor of men in Israel and Japan, while there is a significant difference in favor of women in the United Arab Emirates. In order to determine whether there is a significant difference in the answers of science teachers to this question according to their choice of teaching as their first career, the Mann-Whitney U test for on (2 X c) dimensional tables test was applied. According to the results of the analysis, there is a significant difference in favor of women in general. When teaching is examined according to the choice as the first career, there is a significant difference in favor of those who say "yes". When evaluated according to countries, there is a significant difference in favor of those who say "yes" in Austria, Belgium, Colombia, France, Israel, Italy, Kazakhstan, New Zealand and United Arab Emirates.

Keywords: Value learning, science teacher, TALIS.

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin istedik yönde davranışlar değiştirmesini amaçlamaktadır. Bu amaçlar çok yönlü olup bireyin “insan” olabilmesi yolunda atması gereken adımları oluşturmaktadır. Bireyin “istenilen insan” olabilme kavramı toplumdan etkilenmektedir. Toplum, kendine ait olan kültürel değerler ile evrensel değerlerin aktarılmasını ve bireyin eğitiminin de bu değerler çerçevesinde yapılmasını istemektedir. Birçok açıdan ölçüt olan bu kavram, “milli ve küresel gelişime elverişli olan hayat prensiplerini yönlendiren, hayata yön, dayanma gücü, yaşama sevinci, mutluluk, huzur vb. getiren olgu” (Ulusoy, 2021: 65) olarak tanımlanmaktadır. Hem hayatında içinden olan hem de eğitimi etkileyen bu kavramın eğitimin verilmesi, öğretilmesi ve öğrenilmesi günümüzde gittikçe önemini arttırmaktadır.

Değerler eğitimi ise yetiştirilen bireylerin istenilen değerleri psikolojik ve sosyal gelişimlerine göre kazanmasıdır (Ulusoy ve Arslan, 2019). Bu eğitim doğal olarak en iyi biçimde okullarda verilebilecektir. Değişen dünyada toplum ve ailelerde değişmekte ve değerlerin kazandırılmasında okullar ön plana çıkmaktadır (Erkılıç, 2019, Ulusoy, 2007). Eğitim programları ne kadar doğru adımlarla hazırlanırsa hazırlansın, onu hayata geçirecek olan öğretmenlerdir. Öğretmenler sadece bilgi ve beceri değil, aynı zamanda iyi bir insan olabilme konusunda da önemli role sahiptirler (Demirhan İşcan, 2019). Dolayısıyla öğretmenlerin etkisi büyüktür (Ulusoy, 2021). Bununla birlikte öğretmenlerin ve öğrencilerin değerlere yönelik bakış açıları kademelere göre de şekillenmektedir.

Her eğitim kademesi sistemin bir parçası olarak birbirine benzese de öğrencilerinin özellikleri nedeniyle farklılık göstermektedirler. Öğrencilerin özellikleri etkileyen en önemli faktör gelişim dönemleridir. Her dönem kendine ait özellikler gösterse de bunlardan en karmaşık olanı ortaokul dönemidir. Ortaöğretime doğru bir akademik geçişin olması ile birlikte bu dönemdeki öğrenciler bir takım duyuşsal dengesizlik içinde kalmaktadırlar. Bu dönem öğrencileri ne çocuk ne de ergen özelliğini göstermektedirler. Özellikle ergenlik dönemine geçişin bocalandığı bu süreçte çatışmalar olabilmektedir (Ulusoy, 2021). Bilişsel kazanımlar aynı zamanda duyuşsal alanla da ilişkilidir. Duyuşsal yapıyı etkileyecek çatışmalar ve bu çatışmaların sonucuna değerlerin öğrenilmesine veya reddine; aynı zamanda bu dönemde bilişsel gelişimde, soyut düşünme düzeyine doğru geçiş te eşlik etmektedir (Sarı ve Yolcu, 2019). Bilişsel gelişimin üst düzeyine çıkma süreci değerlerin öğrenilmesine destek olurken bu öğrenmeyi destekleyecek öğrenme-öğretme süreçlerine de ihtiyaç vardır.

Özellikle geçiş döneminde olan ortaokul öğrencilerinin zihinsel gelişimlerinin desteklemesi değerler eğitimlerini kolaylaştıracaktır. Bu tür bir eğitim akıl yürütme, sorgulama, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi becerileri de kapsamalıdır (Kurtdede Findan, 2019). Bu becerilerin en çok verileceği derslerin başında fen dersi gelmektedir. Eğer fen öğretiminde bilişsel alan kadar değerleri de kapsayan duyuşsal alana da önem verildiğinde bilimin, güzelliği, tutarlılığı ve ilerlemeci yönü ortaya çıkacaktır (Herdem, 2016). Her ne kadar fen öğrenmenin önemi değerler eğitiminde de ön plana çıksa da fen öğretmenleri değerlerin fen dersiyle çok ilişkili olduğunu düşünmemektedirler (Ratcliffe, 2007). Öğretmenlerin rol model oldukları hem de öğrencilerin öğrenmelerine rehberlik ve yardımcı oldukları düşünüldüğüne, bu çalışmada fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmesine yardım etmelerine ilişkin algıları incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilmelerine ilişkin algılarının genel durumu nedir?

Fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilmelerine ilişkin algıları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilmelerine ilişkin algıları öğretmenliği birinci kariyer olarak seçmelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve veri analizi hakkında bilgi verilecektir.

Araştırmanın modeli

Bu araştırma Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) tarafından organize edilen Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi (Teaching and Learning International Survey-TALIS) 2018 çalışmasının verileri ile gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı çalışma nicel araştırma türlerinden tarama modelinde tasarlanmıştır.

Çalışma grubu

TALIS 2018 çalışmasında Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması (International Standard Classification of Education ISCED) 1, ISCED level 2, and ISCED level 3 seviyesinde görev yapan öğretmenlere ve müdürlere anket uygulanmıştır. Bu çalışmanın verileri ise ISCED level 2 seviyesinde öğretmenler anketine katılan ve bu ankette yer alan “37. Bu <hedef sınıf> öncelikle hangi ders kategorisine giriyor?” sorusuna “(3) Fen (Bilim, fizik, fizik bilimi, kimya, biyoloji, insan biyolojisi, çevre bilimi, tarım/bahçecilik/ormancılığı içerir” cevap veren fen öğretmenlerinden elde edilmiştir. Katılımcıların ülkelere göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ükelere göre katılımcılar

Ülkeler	f	%	Ülkeler	f	%
Avusturalya	375	2,62	Litvanya	419	2,93
Avusturya	282	1,97	Malta	162	1,13
Belçika	373	2,61	Meksika	345	2,41
Brezilya	227	1,59	Hollanda	180	1,26
Şili	150	1,05	Yeni Zelanda	223	1,56
Kolombiya	339	2,37	Norveç	229	1,60
Hırvatistan	336	2,35	Portekiz	667	4,67
Çekya	491	3,44	Romanya	446	3,12
Danimarka	208	1,46	Rusya Federasyonu	458	3,21
İngiltere (Birleşik Krallık)	259	1,81	Suudi Arabistan	187	1,31
Estonya	355	2,48	Singapur	438	3,07
Finlandiya	274	1,92	Slovakya	316	2,21
Fransa	321	2,25	Slovenya	260	1,82
Gürcistan	328	2,30	Güney Afrika	214	1

Macaristan	334	2,34	İspanya	877	6,14
İsrail	304	2,13	İsveç	187	1,31
İtalya	157	1,10	Türkiye	369	2,58
Japonya	315	2,20	Birleşik Arap Emirlikleri	881	6,17
Kazakistan	1054	7,38	Amerika Birleşik Devletleri	278	1,95
Kore	325	2,27	Vietnam	88	0,62
Letonya	258	1,81	Toplam	14289	100

Tablo 1 incelendiğinde TALIS 2018’ de yer alan tüm veri toplama yerlerinin olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada bölgelerden toplanan veriler dikkate alınmamıştır. Sadece tüm ülke çapında uygulama yapan ülkelerin verilerinden yararlanılmıştır. Bu verilerde çalışmanın sorularına ve demografik bilgilerine eksiksiz cevaplayan bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla her alt soruda cevap veren birey ile katılımcı sayısı değişmektedir.

Veri toplama araçları

TALIS 2018 çalışmasında öğretmenlere “34. Öğretiminizde aşağıdakileri ne ölçüde yapabilirsiniz?” sorusu ile öz-yeterlik düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde “b) Öğrencinin değer öğrenmesine yardım eder- Help students value learning” sorusu sorulmuştur. Bu soruya “Hiç de bile”, “Bir dereceye kadar”, “Biraz” ve “Çok fazla” olacak şekilde sıralı ölçek şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Çalışmanın diğer analizleri için katılımcıların cinsiyet bilgileri ile öğretmenliği birinci kariyer olarak seçip seçmemeleri ile ilgili sorulara verilen cevaplar kullanılmıştır.

Veri analizi

Verilen cevapların ülkelere göre genel dağılımı görmek için frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Fen öğretmenlerinin bu soruya cevaplarında cinsiyete anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla (2 X c) boyutlu tablolar için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Fen öğretmenlerinin bu soruya cevaplarında öğretmenliği ilk kariyer olarak seçimlerine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek a (2 X c) boyutlu tablolarda Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Anlamlı fark çıkan sonuçlarda etki düzeyini belirlemek için Lenhard ve Lenhard (2016)’ın çalışmasından yararlanılmıştır. Bu hesaplamada Cohen d katsıysı referans alınmıştır. Etki düzeyinin yorumlanmasında Cohen (1988)’in görüşlerinden yararlanılmıştır. Buna göre 0 düşük olması durumunda “olumsuz etki”; 0.00-0.19 “etki yok”, “0.20-0.49” küçük etki, 0.50-0.79 “orta düzey etki”, “0.80 ve üstü” büyük etki arası değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Ülkelere göre genel dağılımı görmek için frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ülkelere göre katılımcıların düzeylerine yönelik dağılım

Ülkeler	Seçenekler	f	%	Ülkeler	Seçenekler	f	%
Avusturya	Hiç de bile	2	0,5	Litvanya	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	80	21,4		Bir dereceye kadar	70	16,9
	Biraz	179	48,0		Biraz	247	59,5

	Çok fazla	112	30,0		Çok fazla	98	23,6
	Toplam	373	100,0		Toplam	415	100,0
Avusturya	Hiç de bile	1	0,4	Malta	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	42	14,9		Bir dereceye kadar	30	18,6
	Biraz	124	44,0		Biraz	58	36,0
	Çok fazla	115	40,8		Çok fazla	73	45,3
	Toplam	282	100,0		Toplam	161	100,0
Belçika	Hiç de bile	5	1,4	Meksika	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	86	23,2		Bir dereceye kadar	38	11,0
	Biraz	185	50,0		Biraz	156	45,2
	Çok fazla	94	25,4		Çok fazla	151	43,8
	Toplam	370	100,0		Toplam	345	100,0
Brezilya	Hiç de bile	0	0,0	Hollanda	Hiç de bile	3	1,7
	Bir dereceye kadar	14	6,3		Bir dereceye kadar	20	11,1
	Biraz	88	39,3		Biraz	118	65,6
	Çok fazla	122	54,5		Çok fazla	39	21,7
	Toplam	224	100,0		Toplam	180	100,0
Şili	Hiç de bile	0	0,0	Yeni Zelanda	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	14	9,3		Bir dereceye kadar	44	19,7
	Biraz	77	51,3		Biraz	102	45,7
	Çok fazla	59	39,3		Çok fazla	77	34,5
	Toplam	150	100,0		Toplam	223	100,0
Kolombiya	Hiç de bile	0	0,0	Norveç	Hiç de bile	2	0,9
	Bir dereceye kadar	6	1,8		Bir dereceye kadar	100	43,7
	Biraz	102	30,3		Biraz	116	50,7
	Çok fazla	229	68,0		Çok fazla	11	4,8
	Toplam	337	100,0		Toplam	229	100,0
Hırvatistan	Hiç de bile	7	2,1	Portekiz	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	179	53,6		Bir dereceye kadar	6	0,9
	Biraz	129	38,6		Biraz	176	26,5
	Çok fazla	19	5,7		Çok fazla	481	72,5
	Toplam	334	100,0		Toplam	663	100,0
Çekya	Hiç de bile	4	0,8	Romanya	Hiç de bile	1	0,2
	Bir dereceye kadar	231	47,0		Bir dereceye kadar	83	18,8
	Biraz	223	45,4		Biraz	210	47,5
	Çok fazla	33	6,7		Çok fazla	148	33,5
	Toplam	491	100,0		Toplam	442	100,0
Danimarka	Hiç de bile	0	0,0	Suudi Arabistan	Hiç de bile	1	0,5
	Bir dereceye kadar	6	2,9		Bir dereceye kadar	8	4,4
	Biraz	105	51,5		Biraz	55	30,2
	Çok fazla	93	45,6		Çok fazla	118	64,8
	Toplam	204	100,0		Toplam	182	100,0
İngiltere (Birleşik Krallık)	Hiç de bile	0	0,0	Singapur	Hiç de bile	2	0,5
	Bir dereceye kadar	48	18,7		Bir dereceye kadar	68	15,6
	Biraz	115	44,7		Biraz	211	48,5
	Çok fazla	94	36,6		Çok fazla	154	35,4

	Toplam	257	100,0		Toplam	435	100,0
Estonya	Hiç de bile	1	0,3	Slovakya	Hiç de bile	3	1,0
	Bir dereceye kadar	39	11,0		Bir dereceye kadar	81	25,8
	Biraz	216	61,2		Biraz	145	46,2
	Çok fazla	97	27,5		Çok fazla	85	27,1
	Toplam	353	100,0		Toplam	314	100,0
Finlandiya	Hiç de bile	1	0,4	Slovenya	Hiç de bile	1	0,4
	Bir dereceye kadar	66	24,4		Bir dereceye kadar	68	26,4
	Biraz	118	43,5		Biraz	120	46,5
	Çok fazla	86	31,7		Çok fazla	69	26,7
	Toplam	271	100,0		Toplam	258	100,0
Fransa	Hiç de bile	10	3,1	Güney Afrika	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	130	40,6		Bir dereceye kadar	53	24,8
	Biraz	124	38,8		Biraz	62	29,0
	Çok fazla	56	17,5		Çok fazla	99	46,3
	Toplam	320	100,0		Toplam	214	100,0
Gürcistan	Hiç de bile	0	0,0	İspanya	Hiç de bile	3	0,3
	Bir dereceye kadar	39	12,0		Bir dereceye kadar	232	26,5
	Biraz	151	46,3		Biraz	451	51,5
	Çok fazla	136	41,7		Çok fazla	190	21,7
	Toplam	326	100,0		Toplam	876	100,0
Macaristan	Hiç de bile	1	0,3	İsveç	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	50	15,1		Bir dereceye kadar	43	23,1
	Biraz	179	53,9		Biraz	107	57,5
	Çok fazla	102	30,7		Çok fazla	36	19,4
	Toplam	332	100,0		Toplam	186	100,0
İsrail	Hiç de bile	1	0,3	Türkiye	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	47	15,6		Bir dereceye kadar	49	13,5
	Biraz	143	47,4		Biraz	176	48,4
	Çok fazla	111	36,8		Çok fazla	139	38,2
	Toplam	302	100,0		Toplam	364	100,0
İtalya	Hiç de bile	1	0,6	Birleşik Arap Emirlikleri	Hiç de bile	6	0,7
	Bir dereceye kadar	6	3,8		Bir dereceye kadar	81	9,3
	Biraz	88	56,1		Biraz	234	26,7
	Çok fazla	62	39,5		Çok fazla	554	63,3
	Toplam	157	100,0		Toplam	875	100,0
Japonya	Hiç de bile	12	3,8	Amerika Birleşik Devletleri	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	198	62,9		Bir dereceye kadar	65	23,4
	Biraz	92	29,2		Biraz	119	42,8
	Çok fazla	13	4,1		Çok fazla	94	33,8
	Toplam	315	100,0		Toplam	278	100,0
Kazakistan	Hiç de bile	3	0,3	Vietnam	Hiç de bile	0	0,0
	Bir dereceye kadar	162	15,4		Bir dereceye kadar	1	1,1
	Biraz	533	50,7		Biraz	33	37,5
	Çok fazla	354	33,7		Çok fazla	54	61,4
	Toplam	1052	100,0		Toplam	88	100,0

Kore	Hiç de bile	1	0,3	Toplam	Hiç de bile	72	0,5
	Bir dereceye kadar	43	13,4		Bir dereceye kadar	2678	19,5
	Biraz	173	53,7		Biraz	6193	45,0
	Çok fazla	105	32,6		Çok fazla	4815	35,0
	Toplam	322	100,0		Toplam	13758	100,0
Letonya	Hiç de bile	0	0,0				
	Bir dereceye kadar	52	20,2				
	Biraz	153	59,3				
	Çok fazla	53	20,5				
	Toplam	258	100,0				

Bu analizde Rusya cevap vermediği için yer almamıştır. Buna göre tüm ülkeler için en yüksek oran %45 oranında “biraz” düzeyindedir. Bu oranı ikinci sırada %35 oranında “Çok fazla” takip etmektedir. Ülkeler bazında Portekiz (%72,5) en yüksek “Çok fazla” düzeyine sahiptir. Onu ikinci sırada Kolombiya (%68) takip ederken üçüncü sırada ise Suudi Arabistan (%64,8) takip etmektedir.

Cinsiyete göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için (2 X c) boyutlu tablolar için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Ülkelerde cinsiyete göre dağılım

Ülkeler	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Etki Düzeyi d
Avustralya	Kadın	234	193,69	45324	14697	
	Erkek	139	175,73	24427		
Avusturya	Kadın	191	146,13	27911	7806	
	Erkek	91	131,78	11992		
Belçika	Kadın	240	188,84	45322	14798	
	Erkek	130	179,33	23313		
Brezilya	Kadın	151	115,26	17404,5	5094,5	
	Erkek	73	106,79	7795,5		
Şili	Kadın	118	74	8790,5	1769,5	
	Erkek	32	79,20	2534,5		
Kolombiya	Kadın	186	161,62	30062	12671	
	Erkek	151	178,09	26891		
Hırvatistan	Kadın	287	167,82	48164	6653	
	Erkek	47	165,55	7781		
Çekya	Kadın	340	245	83471	25501	
	Erkek	151	247,12	37314		
Danimarka	Kadın	81	103,39	8374	4909,5	
	Erkek	123	101,91	12535		
İngiltere (Birleşik Krallık)	Kadın	156	130,89	20419	7585,5	
	Erkek	101	126,07	12733		
Estonya	Kadın	274	176,27	48297	10622,5	
	Erkek	79	179,54	14183		
Finlandiya	Kadın	171	136,71	23377	8428,5	

	Erkek	100	134,79	13478		
Fransa	Kadın	202	162,33	32791	11548	
	Erkek	118	157,36	18569		
Gürcistan	Kadın	292	164,39	48000	4705,5	
	Erkek	34	155,90	5300		
Macaristan	Kadın	249	167,44	41691	10100,5	
	Erkek	83	163,69	13586		
İsrail	Kadın	233	146,52	34138	6877*	0,211***
	Erkek	69	168,33	11615		
İtalya	Kadın	127	80,58	10233	1704,5	
	Erkek	30	72,32	2169		
Japonya	Kadın	91	141,06	12836	8650,5*	0,239***
	Erkek	224	164,88	36933		
Kazakistan	Kadın	838	533,27	446882	83990,5	
	Erkek	214	499,98	106995		
Kore	Kadın	224	162,15	36322	10830	
	Erkek	98	160,01	15681		
Letonya	Kadın	216	131,96	28502	4005,5	
	Erkek	42	116,87	4908		
Litvanya	Kadın	347	211,17	73277	10,697	
	Erkek	68	191,81	13043		
Malta	Kadın	112	82,84	9278	2538	
	Erkek	49	76,80	3763		
Meksika	Kadın	190	172,41	32757	14612,5	
	Erkek	155	173,73	26927		
Hollanda	Kadın	77	95,45	7349	3584,5	
	Erkek	103	86,80	8940		
Yeni Zelanda	Kadın	136	114,33	15548	5599,5	
	Erkek	87	108,36	9427		
Norveç	Kadın	116	109,84	12741	5955	
	Erkek	113	120,30	13594		
Portekiz	Kadın	511	336,79	172098	36289,5	
	Erkek	152	315,90	48017		
Romanya	Kadın	385	222,52	85670	10580	
	Erkek	57	214,61	12233		
Suudi Arabistan	Kadın	94	88,11	8282	3817,5	
	Erkek	88	95,12	8370		
Singapur	Kadın	255	212,53	54195	21555	
	Erkek	180	225,75	40635		
Slovakya	Kadın	264	156,20	41238	6258	
	Erkek	50	164,34	8217		
Slovenya	Kadın	209	133,08	27813	4372,5	
	Erkek	49	114,23	5597		
Güney Afrika	Kadın	144	103,99	14974	4534	
	Erkek	70	114,73	8031		
İspanya	Kadın	580	441,72	256196	83973,5	

	Erkek	296	432,19	127929		
İsveç	Kadın	113	94,99	10734	3956	
	Erkek	73	91,19	6657		
Türkiye	Kadın	226	181	41020	15389	
	Erkek	138	184,13	25410		
Birleşik Arap Emirlikler	Kadın	575	451,65	259696	78403,5*	0,15**
	Erkek	300	411,85	123553		
Amerika Birleşik Devletleri	Kadın	173	133,70	23129	8078,5	
	Erkek	105	149,06	15651		
Vietnam	Kadın	55	45,37	2495	859,5	
	Erkek	33	43,05	1420		
Toplam	Kadın	9463	6939,93	65672567	19749934*	0,045**
	Erkek	4295	6746,35	28975594		

*p<.05, ** Etki yok, *** Küçük etki

Tablo 3 incelendiğinde Rusya bu dağılıma katılmadığı görülmektedir. Genel olarak sonuçlar değerlendirildiğinde “etki yok” düzeyinde kadınlar lehine anlamlı farklılık vardır. Ülkeler açısından değerlendirildiğinde İsrail, Japonya ve Birleşik Arap Emirlikleri hariç diğer ülkelerde anlamlı fark bulunmamıştır. Belirtilen ülkelerde ise İsrail ve Japonya’da, genelin tersine, erkekler lehine “küçük etki” düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri’nde kadınlar lehine “etki yok” düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur.

Öğretmenliği birinci kariyer olarak seçme durumuna göre fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilmeleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için (2 X c) boyutlu tablolar için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Ülkelerde birinci kariyer olarak öğretmenliği seçme durumlarına göre dağılım

Ülkeler	Birinci kariyer olarak öğretmenliği seçmek	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Etki Düzeyi d
Avustralya	Evet	148	195,29	28902,5	15423,5	
	Hayır	225	181,55	40848,5		
Avusturya	Evet	169	151,66	25630	7832*	0,308***
	Hayır	113	126,31	14273		
Belçika	Evet	238	194,25	46231	13626*	0,221***
	Hayır	132	169,73	22404		
Brezilya	Evet	124	118,10	14644	5258	
	Hayır	98	103,15	10109		
Şili	Evet	91	74,41	6771	2585	
	Hayır	59	77,19	4554		
Kolombiya	Evet	208	174,99	36398	11546*	0,2***
	Hayır	126	155,13	19547		
Hırvatistan	Evet	176	174,76	30758	12626	
	Hayır	158	159,41	25187		
Çekya	Evet	320	245,49	78556	27196	
	Hayır	171	246,96	42230		
Danimarka	Evet	118	102,42	12086	5065	

	Hayır	86	102,60	8824		
İngiltere (Birleşik Krallık)	Evet	116	123,68	14346,5	7560,5	
	Hayır	141	133,38	18806,5		
Estonya	Evet	205	180,38	36978,5	14476,5	
	Hayır	148	172,31	25502,5		
Finlandiya	Evet	146	135,72	19815,5	9084,5	
	Hayır	125	136,32	17040,5		
Fransa	Evet	204	167,13	34095	10275	
	Hayır	115	147,35	16945		
Gürcistan	Evet	286	165,75	47403,5	5077,5	
	Hayır	40	147,44	5897,5		
Macaristan	Evet	250	171,41	42852,5	9022,5	
	Hayır	82	151,53	12425,5		
İsrail	Evet	166	157,75	26186	9587*	0,216***
	Hayır	132	139,13	18365		
İtalya	Evet	89	84,51	7521	2447*	0,31***
	Hayır	67	70,52	4725		
Japonya	Evet	251	159,69	40082	7357	
	Hayır	63	148,78	9373		
Kazakistan	Evet	717	558,04	400112	96769*	0,31***
	Hayır	334	457,23	152714		
Kore	Evet	263	158,41	41663	6947	
	Hayır	59	175,25	10340		
Letonya	Evet	168	133,39	22409	69,7	
	Hayır	90	122,24	11002		
Litvanya	Evet	332	207,23	68800,5	13522,5	
	Hayır	83	211,08	17519,5		
Malta	Evet	96	78,54	7540	2884	
	Hayır	65	84,63	5501		
Meksika	Evet	180	177,74	31992,5	13637,5	
	Hayır	163	165,67	27003,5		
Hollanda	Evet	83	87,11	7230	3744	
	Hayır	96	92,5	8880		
Yeni Zelanda	Evet	100	121,65	12164,5	5185,5*	0,272**
	Hayır	123	104,16	12811,5		
Norveç	Evet	118	116,03	13692	6309	
	Hayır	110	112,85	12414		
Portekiz	Evet	561	329,25	184707,5	27066,5	
	Hayır	102	347,14	35408,5		
Romanya	Evet	340	224,35	76280,5	16369,5	
	Hayır	102	211,99	21622,5		
Suudi Arabistan	Evet	153	92,30	14122	1943	
	Hayır	28	83,89	2349		
Singapur	Evet	321	218,90	70265,5	17367,5	
	Hayır	112	211,57	23695,5		
Slovakya	Evet	189	159,72	30187	11393	

	Hayır	125	154,14	19268		
Slovenya	Evet	212	132,51	28092		
	Hayır	45	112,47	5061	4026	
Güney Afrika	Evet	108	102,92	11115,5		
	Hayır	106	112,17	11889,5	5229,5	
İspanya	Evet	419	443,77	185941		
	Hayır	456	432,70	197309	93113	
İsveç	Evet	87	92,95	8086,5		
	Hayır	99	93,98	9304,5	4258,5	
Türkiye	Evet	179	178,17	31892,5		
	Hayır	184	185,73	34173,5	15782,5	
Birleşik Arap Emirlikler	Evet	570	459,28	261788		
	Hayır	304	396,67	120587	74227*	0,238***
Amerika Birleşik Devletleri	Evet	142	141,67	20116,5		
	Hayır	136	137,24	18664,5	9348,5	
Vietnam	Evet	80	45,52	3641,5		
	Hayır	8	34,31	274,5	238,5	
Toplam	Evet	8723	7078,43	61745102,5		
	Hayır	5011	6500,33	32573142,5	20015576,5	0,141**

* p<.05, **Etki yok, *** Küçük etki

Tablo 4 incelendiğinde Rusya bu dağılıma katılmadığı görülmektedir. Genel olarak sonuçlar değerlendirildiğinde “etki yok” düzeyinde öğretmenliği birinci kariyer olarak seçenler lehine anlamlı farklılık vardır. Ülkeler açısından değerlendirildiğinde Avusturya, Belçika, Kolombiya, İsrail, İtalya, Kazakistan, Yeni Zelanda, Birleşik Arap Emirlikleri’nde “küçük etki” düzeyinde öğretmenliği birinci kariyer olarak seçenler lehine anlamlı farklılık vardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada TALIS 2018 alışmasına katılan fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabileme durumlarına yönelik inançları incelenmiştir. Çalışmanın katılımcıları arasında Rusya Federasyonu’ndan öğretmenlerde yer almakta iken, çalışmanın verilerini doldurmadıkları için yer almamıştır. Araştırma genel durumu değerlendirmiş, ardından cinsiyet ve kariyer olarak öğretmenliği seçme durumlarına göre de dağılımları incelemiştir.

Araştırmanın ilk sorusu fen öğretmenlerinin öğrencilerin değerleri öğrenmelerine yardımcı olabileme durumlarına yönelik inançları ilgili maddeye verdikleri cevaptır. Bu madde dağılımda “çok fazla” ve “biraz” düzeylerinin %70 oranında olduğu görülmektedir. Bu oranın kabul edilebilir bir yükseklikte olduğu söylenebilir. OECD (2019) raporunda da tüm öğretmenler için yapılan analizde de “çok fazla” ve “biraz” durumunun %80’in biraz üstünde olduğu görülmektedir. Hem fen öğretmenlerinin hem diğer tüm öğretmenlerin bu yüzeyde olması olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. İnançların eylemlerin arka planında yer alan itici güçlerden biri olduğu değerlendirildiğinde bu sonuçlar ile öğretmenlerin özellikle ergenliğe geçiş döneminde yer alan kuşağa değerleri öğrenmelerine destek oldukları ifade edilebilir. Öte yanda öğretmenler rol modellerdir. Özellikle ortaokul döneminde rol modeller bireyleri tercih edecekleri liseye yönlendirmelerinde etkilidirler. Bu bakımdan

öğretmenlerin öğrencilere rol model oldukları ifade edilebilir. Değerler eğitimi ile birey, toplumsal değerlerin mirasını alır ve günlük hayatında kullanır (Ulusoy, 2021). Bu açıdan ele alındığında fen öğretmenleri kültürel mirası aktarmakta da sorumluluk hissettikleri ifade edilebilir. Diğer yandan değerler eğitimi akıl yürütme, sorgulama, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi becerileri (Kurtdeğeri Findan, 2019) de kapsamı gerektiği ifade edilmektedir. Fen dersi bu becerileri kazandırmayı amaçladığından, fen öğretmenleri öğrencilerin değerleri öğrenmesini destekledikleri ifade edilebilir.

Genel dağılımı sonuçları ülkeler bazında incelenmiştir. Ülkeler bazında “çok fazla” durumunda birinci sırada Portekiz yer almaktadır. Portekiz Avrupa’da yer aldığı için batı dünyasının bir parçası olarak görülebilir. Batı dünyası göç almakta olup; değerler eğitimine gittikçe önem vermektedirler ve bu konuda en dikkat çeken ülke İngiltere’dir (Ulusoy, 2021). Bu araştırma sonucunda birinci sırada İngiltere çıkmamıştır. Bununla birlikte Avrupa ülkelerinden Portekiz’den sonra “çok fazla” düzeyinde Danimarka sekizinci sırada yer almaktadır. “Çok fazla” düzeyinde Avrupa ülkeleri genel olarak orta sırada oldukları gözlenmiştir. Sözel olarak çok fazla Avrupa değerlerinden söz eden ülkelerin fen öğretmenlerinin öğrencilerine değerleri öğrenmesine yardımları konusunda “çok fazla” düzeyinde olmaması olumsuz ve düşündürücü bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde “çok fazla” (%38.2) ile “biraz” düzeylerinin (%48.4) toplamının yük olduğu görülmektedir. Bu durum olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte bu durum “çok fazla” durumunun yüksek olmamasından dolayı düşündürücüdür. Öğretmenlerin çoğu bu dersi değerler ile bütünleştirememiş olabilirler. Öğrenmenin, değerler ve duygu durumlarımız ile ilişkisi düşünüldüğünde fen öğretmenlerinin çoğunun sınıflarında bu bütünleşmeyi sağlayacakları öğrenme ortamı oluşturmalarına ihtiyaçları oldukları ifade edilebilir.

Çalışmada bir diğer sorgulanan değişken cinsiyettir. Sadece dört ülkede anlamlı fark çıkmakla birlikte genelde de anlamlı fark çıkmıştır. Genelde ve Birleşik Arap Emirliklerin kadınlar lehine anlamlı fark çıkmıştır. İsrail ve Japonya’da ise erkekler lehine fark çıkmaktadır. Etki düzeyleri ile incelendiğinde kadınlar lehine olan durum çok önemli düzeyde olmadığı için ve birçok ülkede cinsiyetler arası farkın önemsiz olması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. İsrail ve Japonya’da ise erkekler lehine anlamlı fark çıkmıştır. Bu fark dikkate alınacak düzeydedir. Genellik öğretmenliğin kadın mesleği gibi algılanması karşısında bu iki ülkedeki erkekler lehine olan durum kültürden kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırmanın son değişkeni ise öğretmenliği birinci kariyer olarak seçmedir. Genel olarak sonuçlarda anlamlı bir fark olsa da bu farkın “etki yok” düzeyinde olması olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir. Eylemlerin duygusal özelliğimize bağlı olması eylemlerin niteliğini ve yapmaya yönelik inançları etkilemesi yüksektir. Bu açıdan öğretmenliği birinci kariyer olarak seçenler lehine farkın çıkması beklenen bir durumdur. Ancak bu fark küçük düzeydedir ve olumlu olarak değerlendirilmelidir. Kariyer olarak sırası ne olursa olsun, birey artık öğretmendir ve mesleğin gerektirdiği şekilde hareket etmelidir. Bu gerekliliklerin yerine getirilmesi için yeterli algılarının yüksek olması önemlidir. Bunda dolayı bu durum olumlu olarak ele alınmıştır. Bu değişkende ülkeler bazında, bazı ülkelerde, öğretmenliği birinci kariyer olarak seçenler lehine anlamlı farklılıklar görülmektedir. Bu

durum yukarıda ifade edildiği gibi beklenen bir sonuçtur. Ülkelerin sayılarına bakıldığında ise bu oranın çok yüksek olmadığı görülmektedir.

ÖNERİLER

Çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde bir takım önerilerde bulunmaktadır. Bunların başında öncelikle çalışmanın nicel tasarımından dolayı nitel olarak da tasarlanması önerilmektedir. Türkiye’deki dağılımın “çok fazla” olmamasının nedenleri, özellikle nitel yöntemlerle incelenmelidir. Bununla birlikte Avrupa’daki dağılım yüksek oranda “çok fazla” düzeyinde değildir. Genellikle değerler üzerine çok fazla vurgu yapan Avrupa ülkelerindeki bu yeni araştırmalarla incelenebilir. Cinsiyet değişkeni üzerinde İsrail ve Japonya’nın lehine olan durumun incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Demirhan İşcan, C. (2019). Değerler eğitiminde temel kavramlar. In F. Ersoy & P. Ünüvar (Eds.), *Karakter ve değerler eğitimi* (pp. 31–50). Anı Yayıncılık.

Erkılıç, T. A. (2019). Değişim ve değerler eğitiminin gerekçeleri. In F. Ersoy & P. Ünüvar (Eds.), *Karakter ve değer eğitimi* (s.1-30). Anı Yayıncılık.

Herdem, K. (2016). Yedinci sınıf fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.

Kurtdede Findan, N. (2019). Sarı, M. & Yolcu, E. (2019). İlköğretim ve ortaöğretim programlarında değerler. In F. Ersoy & P. Ünüvar (Eds.), *Karakter ve değerler eğitimi* (pp. 135–176). Anı Yayıncılık

Lenhard, W. & Lenhard, A. (2016). *Calculation of effect sizes*. Retrieved from: https://www.psychometrica.de/effect_size.html. Dettelbach (Germany): Psychometrica. DOI: 10.13140/RG.2.2.17823.92329

OECD (2019). TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

Ratcliffe, M. (2007). Values in the science classroom—the ‘enacted’ curriculum. In D. Corrigan, J. Dillon, & R. Gunstone (Eds.), *The re-emergence of values in science education* (pp. 119–132). Rotterdam, The Netherlands: Sense.

Sarı, M. & Yolcu, E. (2019). İlköğretim ve ortaöğretim programlarında değerler. In F. Ersoy & P. Ünüvar (Eds.), *Karakter ve değerler eğitimi* (pp. 135–176). Anı Yayıncılık.

Ulusoy, K. (2007). Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ulusoy, K. (2021). *Karakter değerler ve ahlak eğitimi*. Pegem Akademi.

Ulusoy, K. & Arslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”. In K. Ulusoy & A. Arslan (Eds.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (pp. 1-16). Pegem Akademi.

EFFECTIVENESS OF LEVERAGING TECHNOLOGICAL ONLINE RESOURCES FOR THE IMPLEMENTATION OF PSYCHOMOTOR ACTIVITIES IN ENGINEERING EDUCATION

Fazida ADLAN

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, fazida@psa.edu.my

Aslinda ZAMAH SHARI

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, aslindaz@psa.edu.my

Sabariah BOHANUDIN

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, sabariah@psa.edu.my

ABSTRACT

Psychomotor is one of the most important aspects in the engineering education field besides cognitive and affective domain which can be assessed based on practical work activities. Unfortunately in the current pandemic situation, assessment methods involving hands-on practical work are restricted since face-to-face classes are prohibited due to the current pandemic situation and it constrains the best practical sessions to be done accordingly. This paper focuses on analyzing the effectiveness of leveraging technological resources during implementation of psychomotor activities for engineering education based on the psychomotor learning outcome as stated in Programme Learning Outcome (PLO). Comparison of the students psychomotor achievement during face-to-face and remote approach has been done amongst different courses for both Diploma and Degree Program. Based on the Course Outcome Result Review (CORR) analysis, 86% of students are able to attend more than 50% achievement of the psychomotor learning outcome via leveraging technological online resources compared to face-to-face.

Keywords: Psychomotor, education engineering, online approach, hands-on.

MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNDE PSİKOMOTOR FAALİYETLERİN UYGULANMASI İÇİN TEKNOLOJİK ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLARDAN YARARLANMA ETKİLİ

ÖZET

Psikomotor, uygulamalı çalışma etkinliklerine dayalı olarak değerlendirilebilen bilişsel ve duyuşsal alanın yanı sıra mühendislik eğitimi alanındaki en önemli yönlerden biridir. Ne yazık ki mevcut pandemi durumunda, mevcut pandemi durumu nedeniyle yüz yüze derslerin yapılması yasak olduğu ve buna göre yapılacak en iyi uygulamalı oturumları sınırladığı için uygulamalı pratik çalışmayı içeren değerlendirme yöntemleri kısıtlanmıştır. Bu makale, Program Öğrenme Çıktısında (PLO) belirtildiği gibi psikomotor başarı öğrenme çıktısına dayalı olarak mühendislik eğitimi için psikomotor etkinliklerin uygulanması sırasında teknolojik kaynaklardan yararlanmanın etkinliğini analiz etmeye odaklanmaktadır. Öğrencilerin yüz yüze ve uzaktan yaklaşımdaki psikomotor başarılarının karşılaştırılması, hem Diploma hem de Diploma Programı için farklı dersler arasında yapılmıştır. Course Outcome Result Review (CORR) analizine dayalı olarak, öğrencilerin %86'i, yüz yüze kıyasla teknolojik çevrimiçi kaynaklardan yararlanarak psikomotor öğrenme çıktısının %50'sinden fazlasını elde edebiliyor.

Anahtar Kelimeler: Psikomotor, eğitim mühendisliği, çevrimiçi yaklaşım, uygulamalı.

INTRODUCTION

The demands of the 21st century require a combination of the latest technology and its advantages in various fields, including education. The integration of technology in education is an exceptional mechanism to instill more critical thinking, problem solving, effective communication and broader collaboration among the students. Teaching and learning methods can be integrated with the use of technology including the use of interactive videos, appropriate tools and applications to enhance the learning process. However, the integration used should be more comprehensive to cover various domains of learning, including cognitive, psychomotor and affective aspects. There is a lot of published research clarifying the level of success when adapting effective instructional modes by incorporating the latest technology for online laboratory activities. Laboratory work is a major method of sharpening psychomotor skills, especially for engineering students. Online learning is only appropriate if it relates to a cognitive domain that requires students to understand concepts, perform exercises that can be implemented with minimal interaction between students and lecturers virtually, yet it is not sufficient to satisfy the psychomotor domain. The psychomotor learning domain indicates the level of direct skills that are important for engineering students to learn through laboratory work.

The development of these skills requires training and is measured in terms of speed, accuracy, distance, procedure, or technique in its implementation. It covers physical movement, coordination, and controlling skills for example in the field of robotics or involves the control of motors, machines and more. In engineering programs, students need laboratory courses that deliver psychomotor skill, however, online learning is a bit stalled in terms of providing exposure of psychomotor skills to students when compared to other aspects of skills. Notably, very few engineering programs are offered through Online Distance Learning (ODL) due to the constraints that exist related to laboratory work requirements.

ONLINE DISTANCE LEARNING (ODL)

E-learning is a combination of technological resources and innovative learning approaches making use of Information and Communication Technology (ICT) that change the conventional method of teaching and learning. Previous studies have shown that e-learning methods contribute to effective teaching and learning for various fields, where student performance and improvement of knowledge and understanding are proven to be equivalent when compared to face-to-face teaching methods in the classroom (Donkin et al., 2019). Schlenz et al. 2020 described that blended learning provides better student satisfaction, motivation, engagement and performance even though class was done at a distance and no physical interactions between students and instructors.

Distance learning offers greater convenience for the teacher and learner as well as it can provide easier access and more flexibility to course resources and scheduling. A survey by Chegg.org on e-learning shows that 78 percent of higher education students in Malaysia choose to study online as it can reduce costs compared to conventional face-to-face sessions. However, e-learning requires 40 to 60 percent less time to learn compared to the traditional classroom environment and it is quite challenging in the context of recognizing and understanding the abilities and capabilities of different students. Among the challenges faced by students in

online classes are technical problems, declining motivation, interference everywhere and lack of social aspect. However, in the context of a more comprehensive implementation involving technical studies, for example, skills improvement or hands-on learning, seems more appropriate to be implemented face to face and needs to be experienced and handled in real time for students to acquire skills.

Psychomotor skills are an important domain of learning especially in engineering courses that involve the use of laboratories. According to Mat Isa et. al (2020), the psychomotor domain is important for engineering courses to provide engineering students with the skills and experience of engineering practices in the real world of work. M Firman & Irwanto (2017) stated that numerous university researchers and lecturers showed high interest in incorporating remote control virtual labs in e-learning for the same objective of realizing teaching processes that utilize modern technology in order to help students to acquire psychomotor skills. The biggest challenge now is how to place the actual laboratory operation process in the e-learning concept that needs to be refined by all parties including institutions and teaching staff. There are various new technologies that are emerging and can be used in helping the psychomotor domain to be enabled among engineering students while online learning is being practiced. For example, 3 -dimensional computer graphics, Augmented Reality (AR), the computing dynamics of virtual dynamics. Salim et al. (2013) explained that there was no significant difference in the results of comparison from the use of traditional hands-on laboratories and virtual laboratories for basic chemistry courses in terms of lab learning outcomes. Similar results were also expressed by Sebastian et al (2007) for physics courses which showed that courses that require hands-on activities can and should be considered as an alternative approach to replace face-to-face learning processes. Yet for virtual and remote laboratories, it requires specialists for the handling of the equipment used.

ODL IMPLEMENTATION IN POLITEKNIK SULTAN SALAHUDDIN ABDUL AZIZ SHAH (PSA)

The e-Learning or ODL learning method in PSA started when the Covid 19 pandemic hit the world in 2019. Online learning sessions were actively conducted in PSA starting in early 2020 taking into account all aspects required in meeting the previously planned learning framework, Outcome Based Education (OBE). To achieve all aspects of the curriculum that are emphasized, namely Cognitive, Psychomotor and Affective, lecturers need to carefully plan the teaching and learning methods that could be implemented in the online classes involved.

In this paper, a discussion on the psychomotor domain aspect applied for engineering courses based on e-learning activities will be discussed, and the analysis of its effectiveness especially in achieving the level set by the academic committee through course learning outcome review results (CORR) will be presented. The implementation of these three major domains, cognitive, psychomotor and affective are based on the Engineering Accreditation Council (EAC) requirements for engineering diploma programme and Engineering Technology Accreditation Council (ETAC) requirements for Engineering degree programme offered by PSA as a TVET institution. These domain ratios for engineering courses are set based on a 12:7:1 ratio. For psychomotor domains, the assessment method is 70% from hands-on activities and 30% from report writings that have to be written by students based on the lab work carried out.

Figure 1 shows the architecture of Outcome-Based Education (OBE) system development and implementation in TVET institutions involves Programme Learning Outcome (PLO), Course Learning Outcome (CLO) that is aligned with the Programme Educational Outcome (PEO). The OBE system correlates the constructive alignments between the main parts of Programme Educational Outcomes (PEO), Programme Learning Outcomes (PLO) and Course Learning Outcomes (CLO) accordingly based on curriculum designed by the institution. The PLOs and CLOs are key elements and as a guidance to ensure the OBE system is implemented and achieved as stated in the programme requirements.

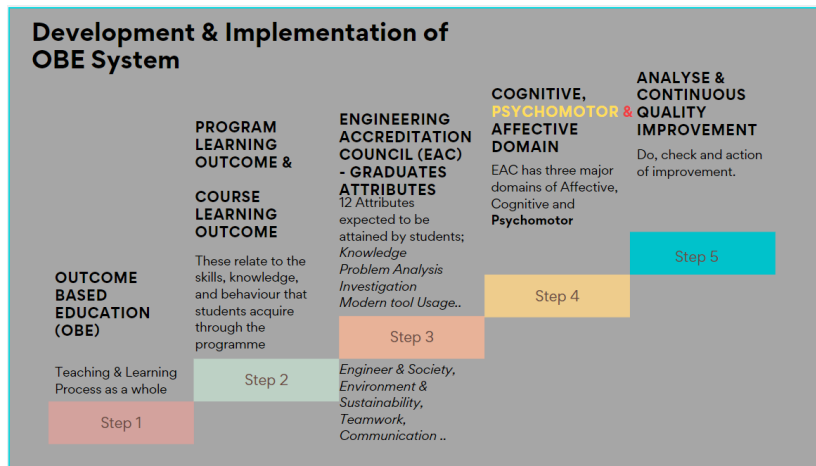

Figure 1. Architecture of OBE System Development and Implementation

This guided PLO list as shown in Fig. 2 has been issued by the Engineering Program Accreditation Manual 2020, and all engineering curriculum programme designation should meet the requirements set by the Ministry of Higher Education based on 11 PLOs. There are 11 recommended PLOs outlined in the manual and disclosures for guidance in designing the engineering curriculum for TVET institutions. Each PLO is specifically designed to support the achievement of PEO and it is translated through the mapping of PEOs to PLOs that are aligned to the Course Learning Outcomes (CLOs). To enable the measurement of PLO achievement, the key performance index of PLO is determined by the achievement scores for the relevant courses. Practical skills stated as PLO 5 that will be covering the psychomotor domain which focuses on practical activities experienced by engineering students based on related courses offered by the programme. For the course learning outcome, CLO2 activities correlate to the achievements of the 5th Programme Learning Outcome (PLO5) that is to apply appropriate techniques, resources, and modern engineering and IT tools.

PROGRAM LEARNING OUTCOME (PLO)	
PLO1	Application Knowledge
PLO2	Problem Solving Knowledge
PLO3	Analysis & investigation Knowledge
PLO4	Design Knowledge
PLO5	Practical Skills
PLO6	Communication skill
PLO7	Social Responsibility

PLO8	Lifelong Learning/ Info Management
PLO9	Entrepreneurship
PLO10	Professionalism & Ethics
PLO11	Leadership/ Teamwork skill

Figure 2. Standard Program Learning Outcome (PLO)

Based on literature review related to this study, in this paper there are three issues that will be focussed on and can be summarized as follows;

The assessment method involving hands on restricted due to current situation.

The online psychomotor activities limit the best practical sessions to be done accordingly.

The biggest challenge facing both institutions and instructors is how they are going to place real labs on the Internet.

The first objective of this paper is to identify the e-learning method used in psychomotor activities during pandemic for three different courses. The second objective is to compare the psychomotor achievement of students through face-to-face and remote approach amongst different courses for both Diploma and Degree programmes. Then, the effectiveness of leveraging technological resources during implementation of psychomotor activities for engineering education based on the psychomotor learning outcome as stated in Programmed Learning Outcome (PLO) will be analyzed.

METHODOLOGY

In this paper, psychomotors achievement among Diploma and Degree engineering students in PSA were examined and analysed by replacing the psychomotor hands-on activities with the online tools techniques that will be elaborate and discussed in the next section. Comparison between semesters of pre and post Covid-19 where the physical activities especially hands-on labworks can be done and online tools used as a substitution has been analyzed to see the students' achievement and the effectiveness of assessments performed for the psychomotor domain. There are 3 courses involved, 2 of which are from Diploma in Communication Engineering (DEP) and 1 is a course for the Bachelor of Technology in Medical Electronic (BEU). The courses involved are DEP50063 Wireless Communication, DEP50033 Data Communication And Network and BEU40123 Power Electronics. A total of 300 students' achievements were assessed from CLO2 percentage at the end of the semester for all courses which related to the PLO5 practical skills.

The average marks for all students for each semester are compared between semesters as stated at the beginning of this section. Figure 3 shows the e-learning model concept for the psychomotor activities implemented for Data Communication and Network course based on cognitive domain acquired. All of the activities follow the guideline from PLO5 statement which is to construct a simple LAN and WLAN in accordance with IEEE or TIA/EIA-568-A/B and the related data communication and networking equipment systematically in

performing data transmission. Previously, students were able to perform practical work with simple LAN construction, troubleshoots and analyze the network connection. As face-to-face activities are prohibited and not allowed, online tools used to replace this practical work are Packet Tracer and Network Simulator. Both of these software and applications, help students to develop a virtual network using the element involved same as in the real situation. Students need to understand and configure all the equipment chosen in the simulator and test the connection accordingly. The range of assessment done in this course are 70% for the practical skills and 30% on investigation report done by the students.

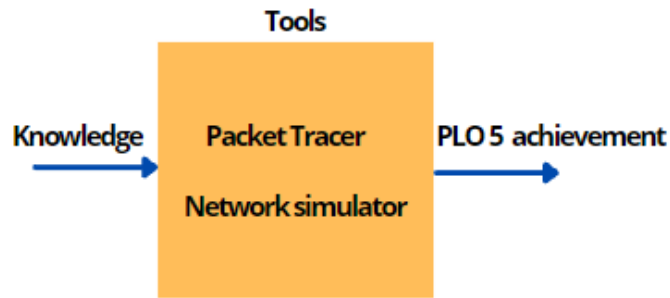

Figure 3. Data Communication Psychomotor activities Model

Figure 4 shows the e-learning model concept for the psychomotor activities implemented for Power Electronics Course based on cognitive domain acquired. All of the activities follow the guideline from PLO5 statement that is to select and apply appropriate techniques, resources, and modern engineering and IT tools, including prediction and modelling, to broadly-defined engineering activities, with an understanding of the limitations. Simulation based methods have been conducted by students for all practical work (PW) activities including mini projects that are required in the Assessment System Table (AST) of the syllabus. There are at least four different topics of PW that should be completed by each group of students related to AC-DC converters. Each practical work reflects the understanding and hands on skill based on principles of AC-DC converter that is delivered during theory classes. The range of assessment for practical works activities are 30% of all of the course assessment of the power electronics course.

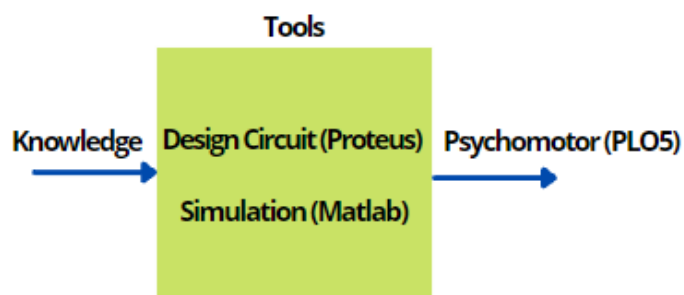

Figure 4. Power Electronic Psychomotor activities Model

Figure 5 shown course for Wireless Communication Psychomotor activities Model. CLO2 for this course is to assemble the related wireless communication equipment systematically in performing the assigned practical work. The PLO 5 for this course is to apply appropriate techniques, resources, and modern engineering and IT tools to well-defined engineering problems, with an awareness of the limitations. Mobile-based and Mobile Application-based methods have been conducted by students for all practical work activities that are required in the Assessment System Table (AST) of the syllabus. There are at least four different topics of PW that should be completed by each group of students related to cellular communication systems. The range of assessment for practical works activities of Wireless Communication course are 70% for practical skill and 30% for writing reports.

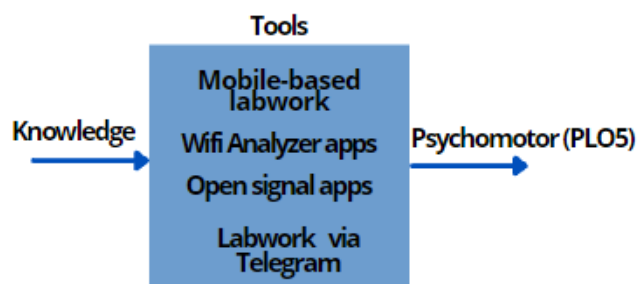

Figure 5. Wireless Communication Psychomotor activities Model

FINDINGS AND DISCUSSION

Bar chart in Fig. 6 shows the comparison of CORR results between face-to-face and ODL activities fthree identified courses in the achievement of PLO5.

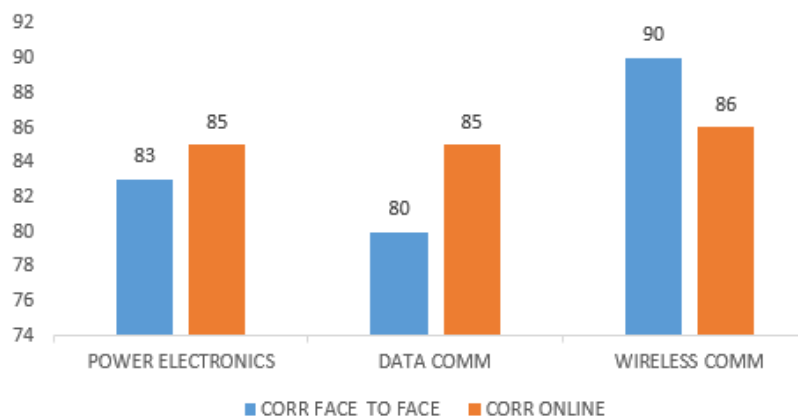

Figure 6. Courses vs PLO5 Achievement

Based on Figure 6, the three courses are Power electronics that are offered in the Medical Electronics degree Programme whereas Data Communication and Wireless Communication are courses offered by diploma level of electronic engineering programme. The achievement of psychomotor activities assessment by using face-to-face and ODL learning have been observed at each of the practical work of each course which can be summarized as shown in Table 1.

Table 1: Summary result between F2F and ODL Psychomotor Assessment

Psychomotor activities	Degree level course	Diploma level course (Average)
Face-to-face (F2F)	83%	85%
Online Distance Learning (ODL)	85%	85.5%

Referring to Table 1, the achievement of psychomotor activities show no significant difference in the results of comparison from the use of traditional hands-on practical works or face-to-face and virtual practical works for both diploma and degree level of the identified engineering programme courses in terms of lab learning outcomes (PLO5). Similar results have been expressed by Plummer et al. (2021) for Institute of Health Profession (IHP) matriculated students and Kim (2020) for teachers' education course in Early Childhood Education which showed that courses that require hands-on activities can be considered and implemented as an alternative approach to replace face-to-face learning processes.

LIMITATION OF STUDY

One limitation is represented by the fact that the sample was non-probabilistic and the research was conducted only on 3 courses. Thus, the results can not be generalized to the entire course in the Electrical Engineering Department (JKE) PSA. It would be useful to broaden the sample of courses, in order to be able to generalize results but also to make comparisons between courses, tools and CORR for courses with online learning. Furthermore, it would be useful to conduct a longitudinal study that would allow us to see how courses adapted to online teaching and learning exclusively, adaptation of lecturers' teaching and learning style, students' interaction and attitude towards online learning.

CONCLUSION

This paper offers a perspective concerning the way the educational process took place in a period of sudden and multiple changes during pandemic Covid-19. After a certain time of practicing the ODL it is possible for students and lecturers to adapt and familiarize with the online environment. It is expected that the quality of the educational process will improve and the perception for both students and lecturers will be more encouraging. Still, there should be consideration to the students' abilities in terms of technical aspects, facilities, internet

connections as well as the background of the students especially those who live in rural areas and from low incomes families.

On the other hand, lecturers should be prepared to respond to the students' feedback, offering options or support, providing multiple ways information (audio, video, text), and to find alternative approaches to encourage interest and keep students focused during ODL. The pandemic has resulted in global disruption and challenges for education, but there were opportunities for innovation and reflection on traditional teaching methods to be improved. As programs continue to navigate uncertain and evolving educational and technical changes, future blended and hybrid teaching methods via ODL and physical activities can be enhanced. Feedbacks from students and institutions allow for greater practice and reflection necessary for the development of engineering education, specifically for psychomotor activities reflection during ODL.

REFERENCES

- <https://www.chegg.org/state-of-the-student>. Global Student Summit Highlights (20 October 2021)
- Donkin R., Askew E, Stevenson H. Video feedback and e-Learning enhances laboratory skills and engagement in medical laboratory science students. *BMC Med Educ.* 2019;19:310. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1745-1>
- Firman M. & Irwanto (2017). Using Virtual Labs To Enhance Students' Thinking Abilities, Skills, And Scientific Attitudes. International Conference on Educational Research and Innovation (ICERI 2017)
- Kim, J. Learning and Teaching Online During Covid-19: Experiences of Student Teachers in an Early Childhood Education Practicum. *IJEC* 52, 145–158 (2020). <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00272-6>
- Mat Isa, C. M., Joseph, E. O., Mohd Saman, H., Janij, J., Tahir, W., & Mukri, M. (2020). Development of Psychomotor Skill and Programme Outcome Attainment of Civil Engineering Students in Malaysia. *Asian Journal of Vocational Education And Humanities* Vol. 1 No. 2
- Plummer L., Smith L., Cornforth E., Gore S. Teaching Psychomotor Skill in a Virtual Environment: An Educational Case Study. *Educ. Sci.* 2021, 11, 537 <https://doi.org/10.3390/educsci11090537>
- Schlenz MA, Michel K. , Wegner K. , et al. Undergraduate dental students' perspective on the implementation of digital dentistry in the preclinical curriculum: A questionnaire survey. *BMC Oral Health.* 2020;20:78. <https://doi.org/10.1186/s12903-020-01071-0>.
- Salim, K.R., Rosmah, A., HUSSAIN, N.H. and HARON, H.N., 2013. An Instrument for Measuring the Learning Outcomes of Laboratory Work. International Engineering and Technology Education Conference, Ho Chi Minh City, Vietnam.
- Sebastián, D., Héctor, V., José, S., Natividad, D., Raquel, D., Sebastián, D.C. and Francisco, E., 2007, September. Using web-based laboratories for control engineering education. International Conference on Engineering Education–ICEE 2007.

5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ ÇEVRE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Burcu DUMAN

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, bduman@bartin.edu.tr

Ayşegül TURAL

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, atural@bartin.edu.tr

ÖZET

Çevre, en genel ifadesiyle, tüm canlıların ortak alanı ve hayatlarını devam ettirdiği yerdir. Çevrede olan her şeyin tüm canlıları etkilemesi nedeniyle çevrenin korunması tüm canlılar için yaşanabilir bir yer olarak kalması için insanlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Çevre eğitimi, insanoğlunun doğayı yok etmeden hayatını sürdürebilmesi için zorunlu olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir dönüşümü ve süreci anlatmaktadır. Bu bağlamda öğretim materyallerinde çevre eğitiminin ele alınması elzemdir. Programlarda herhangi bir konunun ele alınış biçimi en iyi yansıtması gereken materyallerden biri olarak ders kitapları ayrıca önemlidir. Herhangi bir kitabın, konu alanının ders kitabı olmasına karar verilirken öğretim programının kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri birer ölçüt olmalıdır. Araştırmada, çevre eğitimi konusunun sosyal bilgiler dersi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır ve incelemenin bir ders kitabı üzerinden yapılmasına karar verilmiştir. Sadece bir sınıf düzeyi seçilmiş ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ele alınmıştır. Araştırmada şu soruya cevap aranmıştır: Amaç-kazanımlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme yönünden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çevre eğitimi nasıl ele alınmıştır? Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı doküman olarak ele alınmıştır. Veriler, doküman analizi ile çözümlenmiştir. Söz konusu ders kitabı, amaç ve kazanımlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme öğelerine göre analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ders kitabında yer alan “Neler Öğreneceğiz?” başlığında yer alan cümlelerin kazanımları yansıttığı görülmüştür. Kitap içeriği kazanımlarla uyumludur. Öğrenme-öğretme sürecinde ders kitabının öğrenci merkezli yöntem- teknik uygulamasına yeterince yöneltmemesi önemli bir eksiklik olarak belirtilebilir. Ders kitabı ölçme-değerlendirme açısından üst düzey becerileri ölçmeye yönelik sorularla zenginleştirilmelidir. Diğer sınıf düzeylerinde çevre eğitiminin nasıl ele alındığı hem Sosyal bilgiler hem de diğer derslerde araştırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, ders kitabı, çevre eğitimi, öğretim programı

EXAMINATION OF THE 5TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

ABSTRACT

The environment, in its most general terms, is the common area of all living things and the place where they continue their lives. Since everything in the environment affects all living things, people have important responsibilities to protect the environment and keep it as a habitable place for all living things. Environmental education describes a cognitive, affective and behavioral transformation and process that is necessary for human beings to survive without destroying nature. In this context, it is essential to address environmental education in teaching materials. Textbooks are also important as one of the materials that should best reflect the way any subject is handled in the programs. While deciding whether a book should be a textbook of the subject area, the learning outcome, content, learning-teaching process and evaluation elements of the curriculum should be criteria. In the research, it is aimed to examine the environmental education subject in the context of social studies course. It was decided to conduct the study on a textbook. Only one grade level was selected and the 5th grade Social Studies textbook was discussed. Qualitative research approach was adopted in the study. The 5th grade Social Studies textbook was handled as a document. The data were analyzed by document analysis. The course book was analyzed according to its acquisitions, content, learning-teaching process and assessment and evaluation items. According to the results of the research, "What Will We Learn?" in the textbook. It has been seen that the sentences in the title reflect the acquisitions. The content of the book is compatible with the acquisitions. In the learning-teaching process, it is an important deficiency that the textbook does not sufficiently direct the student-centered method-technique practice. The textbook should be enriched with questions to measure high-level skills in terms of assessment and evaluation. How environmental education is handled at other grade levels can be explored in both social studies and other courses.

Keywords: Social Studies, textbook, environmental education, curriculum

GİRİŞ

Çevre, en genel ifadesiyle, tüm canlıların ortak alanı ve hayatlarını devam ettirdiği yerdir. Çevrede olan herşeyin tüm canlıları etkilemesi nedeniyle çevrenin korunması tüm canlılar için yaşanabilir bir yer olarak kalması için insanlara önemli sorumluluklar düşmektedir (Aydede, Deveci ve Gönen, 2019). İnsanların çevreye dair sorumlulukları konusunda eğitilmesi önemli görülmektedir. Çevre eğitimi 1960'ların ortalarında ayrı bir alan olarak ortaya çıkmaya başladı. Kökleri koruma eğitimi, doğa eğitimi, kaynak kullanımı eğitimi, açık hava eğitimi, coğrafya eğitimi, bilim eğitimi gibi çeşitli eğitim alanlarını içermekte ve gücünü bu alanlardan almaktadır. Ancak odağını; doğal ve sosyal sistemler arasındaki ilişkiler, insanın doğa ile birliği, teknoloji ve seçim yapma ile insanın yaşam döngüsü boyunca gelişimsel öğrenmesi oluşturmaktadır (Roth,1992). Çevre eğitimi, insanoğlunun doğayı yok etmeden hayatını sürdürebilmesi için zorunlu olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir dönüşümü ve süreci ifade etmektedir (Özdemir, 2017). Çevre eğitimi hem ekolojik bilgileri aktarır hem de bireylerde çevreye yönelik tutumlarının gelişmesini ve bu tutumların davranışa dönüşmesini sağlar. Başka bir ifadeyle, çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor öğrenme alanlarına hitap eder (Erten, 2004). Çevre eğitiminin bilişsel boyutunu, doğanın yapısını, işleyişini, insan-doğa ilişkisini bilme ve tanıma ile insanın doğa üzerindeki etkilerinin gelecekteki sonuçlarını tahmin etme gibi yeterlikler oluşturmaktadır. Duyuşsal boyut canlı-cansız varlıklarla empati kurabilme, duygusal bağlar oluşturma, önemseme, değer verme ve koruyucu tutumlar sergileme gibi yaklaşımları içermektedir. Davranışsal boyut ise karmaşık çevre sorunlarıyla baş etme yetkinliği kazanmak olarak ifade edilebilir (Özdemir, 2017). Çevre eğitiminin temel amacı, bireyleri çevre okuryazarı haline getirmektir. Çevre okuryazarlığı (ekolojik okuryazarlık), çevre ile karşılıklı ilişkiler hakkındaki insan söylemini içerir ve bireyin çevre ile ilgili bilgilerini davranış olarak sergileme yeterliğidir (Roth,1992).

Çevre okuryazarlığının geliştirilmesi ve desteklenmesi, bir eğitim programının temel amacı olmalıdır (Roth, 1992). Bu durum bizleri, eğitim programı içinde önemli bir yer kaplayan öğretim programlarının da temel amaçları arasında çevre okuryazarlığının yer alması gerektiği şeklinde bir çıkarıma götürmektedir. Nitekim, çevre okuryazarlığı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerilerden biridir. Öğretim programında, duyarlılık değeri bağlamında doğal çevreye duyarlılığın öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Öte yandan amacı, bireyleri çevre okuryazarı haline getirmek olan çevre eğitimi konusuna yönelik Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki amaçlar bulunmaktadır (MEB, 2018):

- “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri”
- “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda çevre eğitimine yönelik amaçları yer alması demek, programdaki kazanımların, içeriğin, öğrenme-öğretme sürecinin ve değerlendirme öğeleri içinde de çevre eğitimine yer verilmesi anlamına gelmektedir. Özelde ise öğretim materyallerinde çevre eğitiminin ele alınması elzemdir. Öğretim materyali denilince her ne kadar teknolojik gelişmeler ve yeni yaklaşımlar ışığında farklı materyal türleri akla gelse de Demirel ve Kiroğlu (2020)'nin ifadesiyle ders kitapları hala bir öğretim materyali olarak popülerliğini korumakta olup amaç olarak eğitim programlarının bütün olarak görülmesi ders kitaplarının da amaç olarak işe

koşulması gerekmektedir. Dolayısıyla programlarda herhangi bir konunun ele alınış biçimi en iyi yansıtması gereken materyallerden biri olarak ders kitapları ayrıca önemsenmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde ders kitabı, "Herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, Kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipi" olarak tanımlanmaktadır (Yönetmelik, 2021). Ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutlarına uygun hazırlanmış bir öğretim materyalidir (Demirel ve Kiroğlu, 2020). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde, ders kitaplarının nitelikleri: a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermemesi, b) Bilimsel hata içermemesi c) Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsamaması ç) Dil ve anlatıma uygunluk yönünden hata içermemesi d) Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yazılması olarak ifade edilmektedir (Yönetmelik, 2021). Demirel ve Kiroğlu (2020)'nin sıraladığı haliyle bir ders kitabında olması gereken niteliklerden bazıları şöyledir:

- Öğrencilerin özelliklerini dikkate alma ve çok yönlü gelişimlerine destek olma
- Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamaya yardımcı olma
- Düşünme becerilerini geliştiren etkili sorgulama tekniklerini içermek; eleştirel düşünmeye ve kendi kendine öğrenmeye yer verme
- Öğrencilere farklı yöntemler sunma
- Kazanımlara uygun araç-gereç önerme ve değerlendirme yolları sunma
- Dikkat çekici, motive edici olma
- Yaşamla ilişkili olma ve güncel gelişmeleri yansıtmak
- Üst düzeydeki becerileri ölçecek değerlendirme sorularına yer verme

Herhangi bir kitabın, konu alanının ders kitabı olmasına karar verilirken öğretim programının kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri birer ölçüt olmalıdır (Oral, 2020). Kazanımlar bir öğretim programının sınırlarını belirler ve kazanımların uygun bir içerikle ilişkilendirilmesi gerekir (Kılıç ve Sever, 2002). Kazanımlar içeriğin öğretim programına uygunluğunu belirlemede ölçüt olarak ele alınabilir (Oral, 2020). Öğretim programının içerik boyutu, öğretilecek konuların düzenlenmesi ile ilgilidir ve bu boyutta, ne öğretelim? sorusuna cevap aranır (Demirel, 2020). Ders kitapları hazırlanırken öğrenme-öğretme sürecine etkinlikler ön plana çıkmaktadır. Bu etkinliklerin öğretim ilkeleri, öğretim strateji, yöntem – teknikleri, araç-gereç, öğretim hizmetinin niteliği, öğrenci ve öğretmen nitelikleri dikkate alınarak hazırlanması gerekir. Değerlendirme ögesi açısından ders kitaplarında hazırlık çalışması, içerik sunumu ve ünite hakkında toplu bir değerlendirmenin yapıldığı soru türleri bulunabilir (Oral, 2020).

Araştırmada, çevre eğitimi konusunun sosyal bilgiler dersi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır ve incelemenin bir ders kitabı üzerinden yapılmasına karar verilmiştir. Sadece bir sınıf düzeyi seçilmiş ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ele alınmıştır. Araştırmanın genel amacına yönelik olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Amaç ve kazanımlar yönünden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çevre eğitimi nasıl ele alınmıştır?
2. İçerik yönünden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çevre eğitimi nasıl ele alınmıştır?

3. Öğrenme-Öğretme süreci yönünden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çevre eğitimi nasıl ele alınmıştır?
4. Ölçme-değerlendirme yönünden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çevre eğitimi nasıl ele alınmıştır?

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. MEB yayınlarının 2021-2022 eğitim öğretim yılına ait hazırlanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı doküman olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla veriler, doküman analizi ile çözümlenmiştir. Söz konusu ders kitabı, amaç ve kazanımlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme öğelerine göre analiz edilmiştir.

BULGULAR

Amaç ve kazanımlar yönünden 5. Sınıf ders kitabında çevre eğitimi

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda çevre eğitimine dair aşağıdaki genel amaçlar bulunmaktadır (MEB, 2018):

- “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri”
- “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”

Bu genel amaçlarla uyumlu olarak 5. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimiyle ilişkili olan beş adet kazanım şöyledir:

SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.

SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.

SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.

SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.

SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Bu kazanımların tamamı bilişsel alan kapsamındadır. Duyuşsal ve psikomotor alana yönelik ise herhangi bir kazanım bulunmamaktadır. SB.5.2.2, SB.5.3.2, SB.5.3.3. ve SB.5.3.5. kodlu kazanımlarda yer alan yüklem ifadeleri, alt düzey bilişsel becerilere karşılık gelmektedir. Sadece, “sorgular” ifadesinin yer aldığı SB.5.3.4. kodlu kazanım diğerlerine göre üst düzey bilişsel becerileri gerçekleştirmeye yöneliktir.

Ders kitabında bu kazanımlara karşılık olarak “Neler öğreneceğiz?” başlığı altında yer alan cümleler şöyledir (MEB, Tarihsiz):

- Çevrenizdeki doğal varlıkları, tarihi mekanları ve yapıtları tanıtılabileceksiniz. (SB.5.2.2.)
- Yaşadığınız çevrede etkili olan iklimin hayatınızı nasıl etkilediğine örnekler verebileceksiniz. (SB.5.3.2.)

- Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerini fark edeceksiniz. (SB.5.3.3.)
- Yaşadığınız yerdeki doğal afet ve çevre sorunlarının neden oluştuğuna cevap bulabileceksiniz. (SB.5.3.4.)
- Doğal afetlerin toplum hayatını nasıl etkilediğini fark edeceksiniz. (SB.5.3.5.)

Ders kitabında konuların başında yer alan yukarıdaki soruların kazanımları kapsadığı ve yansıttığı söylenebilir. Ancak kazanımlardan farklı olarak cümle sonlarında “fark edeceksiniz” ifadesinin duyuşsal alanın alt düzey becerisine karşılık geldiğine dikkat çekmek gerekir.

İçerik yönüyle 5. Sınıf ders kitabında çevre eğitimi

Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre eğitime yönelik konuların büyük bir bölümü “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında iken az bir kısmı ise “Kültür ve miras” öğrenme alanında sunulmaktadır. Çevre eğitime yönelik konuların yer aldığı “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı, 5. Sınıf ders kitabında, “Yaşadığımız Yer” ana başlığı ile verilmiştir. Alt konu başlıklarının kazanım ifadeleri ile uygun olduğu görülmektedir. “İklim ve yaşamım” alt başlığında iklim türleri açıklanarak iklim türlerinin yaşama etkisi üzerinde durulmuştur. Ancak, günümüzde etkisini her geçen gün çok daha şiddetle hissettiğimiz iklim değişikliği konusuna yer verilmemiştir. “Afet ve çevre sorunları” alt başlığı altında afet türleri kısaca tanımlanarak açıklanmıştır. Doğal afetlere yönelik haber örneklerine yer verilmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. Haber Örnekleri

Dünyada görülen bazı çevre sorunları görsellerle desteklenerek açıklanmıştır. Yer yer araştırmaya yönelik sorular sorulmuştur. “Afetlerin insan üzerine etkileri” alt başlığında afetlerin toplumsal hayata etkilerine dair haber örneklerine yer verilmiştir. Ağırlıklı olarak sel ve depremlerin etkilerine odaklanılmıştır. “Neler öğrendik?” başlığı altında genel ve özetleyici bir görsel kullanılmıştır.

Öğrenme-Öğretme süreci yönüyle 5. Sınıf ders kitabında çevre eğitimi

Ders kitabında öğrenme-öğretme süreci açısından belirli bir öğretim yöntem ve tekniğin uygulanmasına işaret eden herhangi bir yönlendirme bulunmaktadır. Öğrenme-Öğretme süreci adına sadece belirli aralıklarda kısa etkinliklere yer verilmiştir. Etkinliklerin bir bölümünde kısa bir paragraf sonrası o paragrafı anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bazı etkinlikler doğrudan bilgi üzerine kuruluyken bazıları araştırmaya yönlendirmektedir. Aşağıdaki görselde bahsedilen etkinliklerden biri yer almaktadır (Görsel 2).

Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar

Mersin'de son yaşanan sel felaketini değerlendiren Belediye Başkanı, dünyanın her yerinde zaman zaman yaşanan ve bazen büyük kayıplara da neden olan selin bir doğal afet olduğunu söyledi. Doğal afetlerin önüne geçmenin mümkün olmadığını, ancak bu afetlerin nedenleri üzerinde durmak gerektiğini belirten Belediye Başkanı, imar planlarında yapılan hatalara işaret etti. Tüm Türkiye'de geçmişten gelen ve zaman zaman sıkıntılar yaşanmasına neden olan imar planlarından kaynaklanan bir sorun olduğunu dile getirdi. Belediye Başkanı, "Yağmur suyu için Mersin'de mevcut kuzey-güney istikametindeki tüm dereler rahatlıkla kullanılabilir durumda ve deniz de bunların son noktası. Oysa ilçeler de dahil ne yapılmış Mersin'de? Dere yatakları imara açılmış. Birinci sorun bu. Tapulu yerlerde dere yatağında arsası olan kişilerin imarlı arsası olduğundan bu inşaatlar maalesef şu anda da devam ediyor. Mersin özelinde önemli nedenlerden birisi dere yataklarının kapatılması." diye konuştu.

Genel Ağ haberi, 16 Şubat 2017 (Düzenlenmiştir.)

1. Haberde **hangi** afetten bahsedilmektedir?

2. Haberde **afetin zararlarını** arttırdığı belirtilen insan uygulamaları nelerdir?

3. Haberde bahsedilen afet dışında diğer afetlerin etkisini arttıran **insan uygulamalarını** araştırarak aşağıya yazınız.

Görsel 2. Etkinlik Örneği

Bir ders kitabında olması gereken niteliklerden biri de kazanımlara uygun araç-gereç önermedir. Bu bağlamda az da olsa incelenen konu kapsamında araç ya da materyal kullanımını teşvik eden ifadelerle karşılaşmıştır. Aşağıdaki görselde araç ya da materyal kullanımına yönelten ifade ve fotoğraflar yer almaktadır.

Sıra Sizde

1. Arkadaşlarınızla birlikte yer şekillerini aşağıdaki örnekleri inceleyerek oyun hamuru, kar ya da toprak kullanarak yapıp eğlenerek öğrenebilirsiniz.
2. Yaşadığınız yerin uydu görüntüleri üzerinden çevrenizdeki yer şekillerini inceleyip küçük bir maketini yapabilirsiniz.

3.4

3.5

Görsel 3. Araç ve materyal kullanımına yönelten ifade ve fotoğraflar

Görsel 3'te oyun hamuru, kar, toprak, uydu görüntüleri araç olarak sunulmuş yer şekilleri ve maket materyali yapımı önerilmiştir. Öte yandan ders kitabının öğretim ilkeleri açısından görsel öğelere yer verilerek somuttan soyuta ilerlemesi, açıklık ve yaşama uygunluk ilkelerine uygun olması olumlu özelliklerdir.

Ölçme değerlendirme yönüyle 5. Sınıf ders kitabında çevre eğitimi

Ders kitabında hazırlık çalışmaları niteliğinde her alt konu başlığında sorulara yer verilmiştir. Konu ortalarında içeriği pekiştirici sorular bulunmaktadır. Az da olsa tartışma sorularıyla karşılaşmaktadır. Tartışma soru örnekleri Görsel 4'de sunulmuştur.

Yukarıda okuduğunuz haber başlıklarında söz edilen afetlerin bu yerlerde meydana gelmesi sizce bir rastlantı mıdır? Neden? Tartışınız.

İnsan doğayı şekillendirebilir mi? Tartışınız.

Görsel 4. Tartışma soru örnekleri

Öte yandan kitapta yer alan “Bir doğal afet sırasında neler yaşarsınız, hangi duyguları hissedersiniz? Söyleyiniz.” sorusu duyuşsal alana örnek olarak; “Haberde bahsedilen afet dışında diğer afetlerin etkisini arttıran insan uygulamalarını araştırarak yazınız.” sorusu araştırma sorusuna örnek olarak verilebilir.

Konu sonlarında “kendimi değerlendiriyorum” başlığı kapsamında ünite değerlendirme soruları yer almıştır. Ünite değerlendirme soruları doğru yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli test biçimindeki sorulardan oluşmaktadır. Ancak, özellikle sorgulama kazanımına yönelik soruların olmaması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Bu bağlamda neden – niçin soruları temelinde açık uçlu sorularla öğrencileri üst düzey düşünme becerini ölçmeye yönelik soruların sorulmaması program anlayışı açısından uygun olmamıştır. Öte yandan alt konu başlıklarında düşündürücü sorulara yer verilmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çevre eğitimi konusunun 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bağlamında incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma, program öğeleri bağlamında şekillenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çevre eğitimine yönelik kazanımların tamamı bilişsel alana yöneliktir. Duyuşsal ve psikomotor alana dair kazanım ifadeleri bulunmamaktadır. Halbuki çevre eğitimi bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir dönüşümü ifade etmektedir (Özdemir, 2017). Bu nedenle kazanım ifadelerinin çevre eğitiminin özünü yansıtmakta yetersiz kaldığı ifade edilebilir. Buna bağlı olarak ders kitabında yer alan “Neler Öğreneceğiz?” başlıklarında yer alan cümlelerin kazanımları yansıttığı görülmekle birlikte “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerini fark edeceksiniz.” Ve “Doğal afetlerin toplum hayatını nasıl etkilediğini fark edeceksiniz.” cümlelerinde duyuşsal alana yönelik yüklem kullanılmıştır. Ders kitabının içeriği kazanımları yansıtmaktadır. Ancak iklimle ilgili kazanım ve içerik kapsamında günümüzde etkisini her geçen gün çok daha şiddetle hissettiğimiz iklim değişikliği konusuna yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Halbuki, bir ders kitabında olması gereken temel niteliklerden biri yaşamla ilişkili olma ve güncel gelişmeleri yansıtmadır (Demirel ve Kiroğlu, 2020). Bu yönüyle ders kitabında iklim değişikliği ve etkilerinden bahsedilmesi elzem görülmektedir. Ders kitabında sadece etkinlikler, öğrenme-öğretme sürecine yönelik dikkat çekmektedir. Bu etkinlikler okuduğunu anlama, bilgi ve araştırma odaklıdır. Öğrenme-öğretme sürecinde ders kitabının öğrenci merkezli yöntem- teknik uygulamasına yeterince yönelmemesi önemli bir eksiklik olarak belirtilebilir. Ders kitabının Sadece düz anlatım, soru-cevap, tartışma ve araştırma yöntemlerine göre hazırlanması ders kitabını sığ bir hale getirmekte ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye destek olma açısından yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Öte yandan ders kitabının bazı öğretim ilkelerine uygun hazırlandığı söylenebilir. Ölçme-değerlendirme yönüyle ilgili konuların başında, ortasında ve sonunda çeşitli sorulara yer verilmiştir. Ancak özellikle konu sonundaki soruların temel bilişsel düzeyde kalması, neden – niçin soruları temelinde açık uçlu sorularla öğrencileri üst düzey düşünmeye yönelmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

ÖNERİLER

- 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, çevre eğitiminin bir gereği olarak sadece bilişsel alan değil duyuşsal ve psikomotor alana yönelik olarak da tasarlanmalıdır.
- 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına çevre eğitiminin içeriğinin bağlamında iklim değişikliği, iklim krizi gibi güncel ve önemli konuları eklenmelidir.
- 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenme-öğretme süreci açısından daha fazla öğrenen merkezli yöntem- tekniklerin kullanımını teşvik etmelidir.
- 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme-değerlendirme açısından üst düzey becerileri ölçmeye yönelik sorularla zenginleştirilmelidir.

-Diğer sınıf düzeylerinde çevre eğitiminin nasıl ele alındığı hem Sosyal bilgiler hem de diğer derslerde araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Aydede, M. N., Deveci, E. Ü. ve Gönen, Ç. (2019). Çevre Okuryazarlığı ve Sürdürülebilirlik (s. 249-276) (Ed. G. Hastürk). Çevre Eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirel, Ö. Ve Kıroğlu, K. (2020). Eğitim ve Ders Kitapları. (Ed. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu). Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Erten, S. (2004): Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66.

Oral, B. (2020). Ders Kitaplarının Öğretim Programına Uygunluğu. (Ed. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu). Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özdemir, O. (2017). Ekolojik Okuryazarlık ve Çevre Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kılıç, A. ve Sever, S. (2002). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.

MEB. (Tarihsiz). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.

Roth, C. E. (1992). Environmental Literacy: Its roots, evolution, and directims in the 1990s. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.

Yönetmelik (2021). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Resmî Gazete Sayı: 31628
Tarih:14.10. 2021

CUMHURİYET DÖNEMİ LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA ENVER PAŞA**Mücahit POYRAZ***Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, pyrmcht@gmail.com***Şafak OĞUZ***Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, safakoguz@live.com***ÖZET**

Cumhuriyet Dönemi farklı siyasal düşünceye sahip iktidarların hakim olduğu, bir dönem hakimiyeti söz konusu olan siyasal düşüncelerin doğrudan eğitim – öğretimi etki altına aldığı bir dönemdir. Özellikle tarih öğretimi, değişen farklı siyasal düşünceye sahip iktidarlar tarafından yön verilmek istenen bir alan olarak öne çıkmıştır. İstendik vatandaş yetiştirmek isteyen yine tarihin istendik şekilde öğretilmesini amaçlayan her farklı siyasal iktidar, bu doğrultuda tarih müfredatını etkilemiş, günümüzde hala tarih dersleri için önemli bir materyal olan ders kitapları yakından ilgilenmiştir. Çünkü tarih ders kitapları, soyut olan tarihsel bilginin anlatılarak gerçeğe döküldüğü, anlatımı ve üslubuyla öğrenci üzerinde doğrudan etki bırakabilen, uzun zaman boyunca kesin doğru olduğu kabul edilen içeriği ile önemli bir yere sahip materyaller olmuştur. Yakın Dönem Türk Tarihi önemli olayların ve değişimlerin keskin bir şekilde yaşandığı, önemli tarihsel karakterlerin yer aldığı bir dönemdir. Günümüzde başta siyasal ve sosyal olmak üzere etkilerinin birçok alanda görüldüğü bu tarihsel döneme ait önemli olaylara yön veren tarihsel karakterler ise Cumhuriyet dönemi ile birlikte farklı siyasal iktidarlarca tabii şekilde yorumlanmıştır. Enver Paşa, almış olduğu kararlarla yakın dönem Türk Tarihine yön veren önemli bir isim olarak farklı siyasal düşünceye sahip kişiler ve iktidarlarca yorumlanan kişilerin başında gelmektedir. Bu durum tarih ders kitaplarına da yansımış, Enver Paşa farklı şekillerde tarih ders kitaplarında yer almıştır. Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyetin farklı siyasal dönemlerinde yazılmış lise tarih ders kitaplarında Enver Paşa'nın nasıl anlatıldığını inceleyerek ortaya koymaktır. Bu doğrultuda Erken Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yazılmış dört farklı siyasal iktidar dönemine ait, konu ile ilgili içerikleri yer aldığı Lise – III tarih ders kitabı kapsama alınarak incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi seçilmiştir. Yapılan incelemelerde, her farklı dönemde Enver Paşa ile ilgili anlatımların yer aldığı metinlerde hatalı, çarpıtılmış ya da eksik sayılabilecek bilgilerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: tarih öğretimi, materyal, Enver Paşa.

ENVER PASHA IN THE REPUBLICAN PERIOD HIGH SCHOOL HISTORY TEXTBOOKS

Mücahit POYRAZ

Marmara University, Istanbul, Turkey, pyzmcht@gmail.com

Şafak OĞUZ

Marmara University, Istanbul, Turkey, safakoguz@live.com

ABSTRACT

The Republican Period is a period in which governments with different political ideas dominate and the political thoughts that once dominated education directly affect education. In particular, history teaching has come to the fore as an area that is desired to be directed by governments with different political ideas. Every different political power, which aims to teach history in a desired way, that wants to raise desired citizens, has affected the history curriculum in this direction and textbooks, which are still an important material for history lessons, have been closely interested. Because history textbooks have been materials that have an important place with their content, which is accepted to be accurate for a long time, and which can have a direct effect on the student with its expression and style, in which the abstract historical knowledge is explained and put into reality. Recent Turkish History is a period in which important events and changes are experienced sharply and important historical characters take place. The historical characters that shape the important events of this historical period, whose effects are seen in many areas, especially in political and social areas have been naturally interpreted by different political powers with the Republican period. Enver Pasha, as an important name shaping the recent Turkish History with the decisions she has taken, is one of the people who have different political thoughts and are interpreted by the governments. This situation was also reflected in the history textbooks and Enver Pasha took place in the history textbooks in different ways. The aim of this research is to examine how Enver Pasha is described in high school history textbooks written in different political periods of the Republic. In this direction, it has been examined by taking into consideration the High School III history textbook, which includes the contents related to the subject, belonging to four different political power periods, written from the Early Republican Period to the present. Document analysis, one of the qualitative research methods, was chosen as the research method. In the examinations made it has been determined that there are erroneous distorted or incomplete information in the text in which there are narratives about Enver Pasha in each different period.

Keywords: history teaching, material, Enver Pasha.

GİRİŞ

Öğrenme, hatırlama ve etkili öğretim konusunda yapılan araştırmalar, öğrenim-öğretim araç ve gereçlerinin faydaları konusunda birçok önemli sonuç ortaya koymaktadır. Öğrenme sürecinde kullanacak materyaller, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırarak daha kaliteli bir öğrenme fırsatı sağlar (Köstüklü, 2014: 119). Ders kitapları, geçmişten günümüze öğrenme ortamında hem öğretmenin hem de öğrencinin etkili şekilde kullandığı pratik ve ekonomik bir ders materyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, özellikle tarih öğretimi açısından ele alındığında daha fazla önem kazanmaktadır. Bir tarih ders kitabından yola çıkılarak, dönemin siyasi iktidarına ilişkin bilgi almak mümkün olduğu gibi dersin müfredatı hakkında bilgi almak, tarih öğretiminin pedagojik amaçlarının yanısıra disiplin dışı amaçlarını da öğrenmek mümkündür. İktidarların tarihi ve tarih ders kitaplarını kendilerini meşrulaştırma alanı olarak görmesi, tarih ders kitabı yazarlarının iktidarla ve onun düşüncesiyle olan kronik bağı, bu kitapların tarih öğretiminin disiplin dışı amaçlarına göre de şekillenmesine sebep olmuştur (Yazıcı, 2013: 197).

Yakın dönem Türk Tarihi bir yandan Osmanlı Devleti'nin çöküşüne bir yandan da yeni bir Türk Devleti'nin doğuşuna sahne olmuştur. Türk Siyasi Tarihi açısından önemli değişimler yaşanmış, yine bu değişimlerin yaşanmasına etki eden önemli tarihsel karakterler ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yönetim anlayışı ve sonraki dönemde yönetimde söz sahibi olan siyasi iktidarlara ait farklı anlayışlar, yakın dönemde yaşanan tarihe farklı açılardan bakarak değerlendirmiştir. Bu durum kendi içinde zaten karmaşık ve anlaşılması güç olan bir takım tarihi konuların ve kişilerin daha da tartışmalı hale gelmesine neden olmuştur. Tarih ders kitapları bilerek ya da bilmeyerek ihtilafli söylemleri içermektedir (Çelik, 2020: 571).

Günümüzde tarihçiler tarafından halen tartışma konusu haline getirilen Enver Paşa, verdiği kararlarla yakın tarihteki gelişmeleri doğrudan etkileyen önemli tarihsel karakterlerden bir tanesidir. Enver Paşa gibi tarihsel bir kişiliği tam anlamıyla anlatmak çetin bir çalışma konusu olup bu çalışmanın amacı dışında kalmaktadır. Eğer kısaca Enver Paşa'dan bahsedecek olursak, girmiş olduğu askeri okullardan iyi derecelerle mezun olmuş, Bulgar Çeteleri ile çatışırken bacağından vurulmuş daha sonra İtalyanlar ile savaşmak üzere Trablusgarp'a gitmiş ve halkı örgütleyerek İtalyanlar'a karşı büyük bir mücadele vermiş, Balkan Savaşları'nın başlaması üzerine vatanını savunmak üzere geri dönerek yeniden savaşa katılmış ve düşmanın durdurulmasında önemli rol oynamış, İttihat ve Terakki'ye katılarak kısa sürede bu örgütün önemli liderlerinden biri haline gelen, II. Abdülhamit'e karşı isyan ederek II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde önemli rol alan, müfettişlik, ataşelik gibi görevlerde bulunan, 31 Mart Olayı'nın patlamasıyla Hareket Ordusu'na katılarak önemli rol oynayan, arkadaşları ile birlikte Bab-ı Ali Baskını'nı gerçekleştiren, İttihatçılar ile birlikte iktidarı ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin son dönemini derinden etkileyen, Harbiye Nazırı olarak Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesinde en etkili rolü oynayan asker ve siyaset adamıdır. Sarıkamış Harekati'nda büyük bir hezimete uğrayan, I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle de ülkesini terk eden Enver Paşa, bir süre Berlin 'de yaşayarak Doğu Müslüman halklarını birleştirerek özgürlüklerini kazandırmak için uğraşmışsa da başarılı olamamış, Basmacı Harekati'nda Rus ateşi sonucu şehitlik mertebesine ulaşmıştır (Hanioglu, 1995).

Bu doğrultuda Enver Paşa'nın tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığı, Yakın Türk Tarihinin ve Enver Paşa'nın doğru anlaşılması adına önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyetin farklı siyasi dönemlerinde yazılmış lise tarih ders kitaplarında Enver Paşa'nın nasıl anlatıldığını inceleyerek ortaya koymaktır. Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında Enver Paşa nasıl anlatılmıştır? Sorusu ise bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Tarih ders kitaplarında Enver Paşa ile ilgili eksik, yanlış ya da çarpıtılmış anlatımları ortaya koyması ve bu yönde herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması, bu çalışmanın literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması bakımından önem taşıdığını göstermektedir.

Cumhuriyet Dönemi Tarih Eğitime Dönemsel Bir Bakış

Yeni kurulmuş ve rejiminde köklü bir değişim yaşamış bir devlet, yönetenlerin bu yönde yeni ve çağdaş bir toplum yaratma arzusu şüphesiz eğitimde yeni ve farklı anlayışların hakimiyetini de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değişen siyasi iktidarların sahip olduğu düşünce çerçevesinde şekillenen eğitim anlayışı ile birlikte dönemlere göre farklılık gösteren bir tarih eğitimi ortaya çıkmıştır. Erken Cumhuriyet ve Atatürk Döneminde, Meşrutiyet döneminde temelleri atılan tarih anlayışında bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye'de milli tarihin gelişim süreci, doğrudan tarih eğitiminin gidişatı ile alakalı olmuştur. Erken Cumhuriyet ve Atatürk dönemi olarak nitelendirdiğimiz bu dönemde de milli tarih, tarihçilikte ve tarih eğitiminde ana vurgu olarak yerini almıştır (Vurgun, 2016: 69). Tarih yazılması Cumhuriyetçi kadrolar tarafından bir devlet görevi addedilmiş ve tarih eğitimi milli esaslar çerçevesinde ve Cumhuriyet ideolojisine uygun hale getirilmiştir. Atatürk konuşmalarında milli tarih eğitiminin önemini defalarca vurgulamıştır (Köken, 2014: 187). Bu doğrultuda ilk ve ortaöğretim müfredatında ve tarih ders kitaplarında önemli değişikliklere gidilmiştir. Milli tarih anlayışı çerçevesinde, ortaöğretimde 1931-1932 yılları arasında, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nce oluşturulan bir komisyon tarafından liseler için dört ayrı tarih kitabı hazırlandı. Bu kitaplar aynı zamanda Maarif Vekaleti tarafından yazdırılan ilkokul ve ortaokul kitaplarının temelini oluşturdu (Çapa, 2017: 101).

Atatürk'ün ölümünde sonra iç politikada özellikle eğitim ve kültür politikalarında değişimler ortaya çıkmıştır. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı dönemiyle "Milli Şef" dönemi olarak adlandırılan bir dönem başlamıştır. Eğitim ve kültür politikalarındaki bu çekici değişimlerin esasını "Batıcılık" teşkil etmiştir (Vurgun, 2016: 88). Bu dönemde, Atatürk döneminde benimsenen milli eğitim ve milli tarih anlayışının terkedilerek özellikle Yeni Yunancılık fikrinin savunulduğu, bu düşünce perspektifinde Yunan tarihinde yer alan eserlerin medeniyetin temellerini oluşturduğu varsayılarak hümanizmanın öne çıkarıldığı görülmektedir. Milli tarih yerine Batı medeniyeti ile Türk medeniyetini yaklaştıran bir tarih anlayışı bu dönemde savunulmuştur (Köken, 2014: 222). Dönemin tarih öğretim anlayışı, hümanist ve Anadolu tarih kurgusuyla yaşanan bir değişimin sonucu olarak, Atatürk dönemindeki Türk Tarihini kendisine miğfer edinen yapısından çıkarılmıştır. Bunun yerine Yunan ve Roma tarih ve medeniyetlerinin öğretilmesi zaman zaman Türk Tarihinin önüne geçmiştir (Şimşek ve Yazıcı, 2013: 19). Bu dönemin tarih ders kitapları, benimsenen yeni tarih anlayışıyla birlikte yeniden şekillenmiştir. Bu kitaplar yeni döneme uygun ders kitapları yazma gereksiniminin ürünü olarak yazılıp yayınlanmıştır. Türk tarih kurumu

tarafından basılmış tarih ders kitapları en başından beri öğretmenler, aileler ve öğrenciler tarafından eleştirilere uğramıştı (Yıldırım, 2018: 138). Bu çerçevede tarih ders kitaplarının pedagojik sorunlardan kurtarılması için çalışılmıştır.

Türkiye’de siyasi iktidarlar, demokratik olmayan yollar ile de değişime uğramış, 1980 yılında meydana gelen askeri darbe siyasetin dışında eğitim boyutuyla da kendini göstermiştir. 1980 darbesinden sonra eğitim müfredatında ve tarih ders kitaplarında bir takım değişiklikler yaşanmıştır. 1983’te hazırlanmış olan programın itici gücü 1980 askeri darbesi olmuş ve özellikle tarih eğitimi, yeni bir toplumsal ve siyasi düzen içinde kontrol altına alınmak istenmiştir. Amaç, yurdunu seven, geçmişiyile ve tarihi Türk büyükleriyle gurur duyan, köklü bir tarihe sahip olmanın güveniyile Atatürkçü gençler yetiştirmek olmuştur (Çencen, 2017: 257). 12 Eylül sonrası eğitim ve kültür hayatına “Atatürkçülük” damgasını vurmuştur. Türk milletini “Atatürk Milliyetçiliği” çatısı altında bir ve beraber kılmak amaçlanmıştır (Vurgun, 2016: 104-105). 1980 darbesinden üç yıl sonra yapılan seçimlerde Anavatan Partisi tek parti olarak iktidara gelmiştir. Atatürkçülük fikri tarih programlarının oluşturulmasında yerini korumaya devam ederken; yeni siyasi iktidarla beraber Türk-İslam Sentezi düşüncesi tarih eğitiminde etkisini göstermeye başlamıştır. Türk-İslam Sentezi anlayışı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sahiplenilmiş ve tarih öğretim programlarını şekillendirmeye devam etmiştir. 1983 tarihli program Türk tarihine, kültür ve uygarlığına geniş biçimde yer vererek, dünya kültür ve uygarlığının gelişimindeki büyük payını öğretip kavratmayı amaç olarak belirlemiştir (Şimşek ve Yazıcı, 2013: 22). Bu dönemin tarih ders kitapları 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra hazırlanmış ve dönemin gelişmeleri arasında şekillenmiştir. Gerçekçi bir anlatıma dayalı, kronolojik ve bölüm bazlı bir yaklaşımın sergilediği ders kitaplarının bilgi yüklü olması dikkat çekmektedir (Çencen, 2017: 264).

Türkiye’de yapılandırmacı eğitim anlayışı, her alanda olduğu gibi tarih eğitimi alanında da etkisini göstermiştir. 2000’li yıllardan itibaren yapılandırmacılık olarak adlandırılan değişimlerin tarih programında yaşandığı bir dönem başlamaktadır (Vurgun, 2016: 117). Bu anlayış ile ilköğretimden ortaöğretime her düzeyde tarih ders müfredatı ve kitaplarında önemli değişimler yaşanmıştır. Bu anlayış ile salt tarih bilgisinin öğretilmesinin yanısıra kavrama, düşünme, analiz ve yorumlama gibi becerilerin öğrenciyeye kazandırılması hedeflenmiştir. 2007 tarih öğretim programı ile birlikte, ilk defa olarak bilgi yanında beceriyeye atfedilen değer, tarih eğitimi ile ilgili güncel tartışmaların öğretim programına yansması bakımından önemlidir (Yazıcı, 2017: 371). Böylece tarih eğitimi vatandaş yetiştirme, kimlik oluşturma gibi geleneksel amaçlarının yanında, eğitim müfredatlarındaki varoluşunu yeniden ve farklı biçimde anlamlandırarak duygusalıktan az da olsa uzaklaşmış ve pedagojik kaygılarını birkaç adım öne alarak öğretiminde daha nesnel bir tavır sergilemeye başlamıştır. Bu anlayışın tabii şekilde tarih ders kitaplarının hazırlanmasında da etkili olduğu görülmektedir. Fakat yapılan araştırmalar göstermektedir ki, tarih ders kitaplarının henüz tam manada yapılandırmacı yaklaşımın doğasına uygun şekilde hazırlanmamaktadır (Oral ve Tama, 2013: 21).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile desenlenmiştir. İçerik analizi, bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır (Büyüköztürk, 2019: 259). Bu yöntem, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın verileri Cumhuriyet Döneminde yazılmış lise tarih ders kitaplarından elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazılarak lise öğretiminde kullanılmış, amaçlı örnekleme tekniği doğrultusunda seçilen toplam dört farklı tarih ders kitabı oluşturmaktadır. İncelenen lise tarih ders kitaplarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1 Araştırmanın Çalışma Gruba Alınan Kitaplara İlişkin Bilgiler

Kitabın Adı	Sınıf ve Yıl	Yazar ve Yayınevi
Tarih III	Lise 3 - 1933	Türk Tarih Cemiyeti - Devlet Matbaası
Tarih III	Lise 3 - 1942	Arif Müfid MANSEL – MEB Basımvevi Cavid BAYSUN Enver Ziya KARAL
Tarih III	Lise 3 - 1986	Emin Oktay – Atlas Yayınevi İdris AKDİN
T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Lise 3 - 2008	Muhittin ÇAKMAK – Aykut Basım Mustafa GENÇ

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında Enver Paşa'nın doğrudan yer aldığı ya da etkide bulunduğu tarihsel olaylara dair anlatımların yer aldığı içeriklerden elde edilmiştir. Bu doğrultuda, ilgili öğrenme alanlarında yer alan görseller ve metinler tespit edilerek Enver Paşa ile ilgisi anlatımlar incelenmiştir.

Geçerlik-Güvenirlilik

Bu araştırmanın nasıl yürütüldüğüne ilişkin adımların açık ve net bir şekilde belirtilmiş olması; araştırmanın yöntemi doğrultusunda sürecin yürütülerek verilerin toplanması ve analiz edilmesi, elde edilen bulguların kaynakları ile birlikte verilmiş olması, bu araştırmanın geçerliliği ve güvenirliliği bakımından önem arz etmektedir.

Veri Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin yüzeysel şekilde incelenerek devamında farklı özellikler gösteren verilerin ayırımının yapılması ve yoruma tutulmasıdır. İçerik analizinde ise temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız (Yıldırım ve şimşek, 2013: 217). İçerik analizi ile elde edilen verilerin daha derinlemesine bir analize tabii tutulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen tarih ders kitaplarından elde edilen verilerin eksik, yanlış ya da çarpıtılmış olup olmadığı analiz edilmiştir.

BULGULAR

1. 1933 Baskılı Lise Tarih Ders Kitabında Enver Paşa'nın Nasıl Anlatıldığına İlişkin Bulgular

1.1 Enver Paşa ile İlgili Eksik Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu ders kitabında Enver Paşa ile ilgili anlatımlar, Osmanlı Devlet'nin dağılış ve yıkılışının anlatıldığı kısımda (sayfa 296 – 310) yer almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda bu ders kitabında Enver Paşa'nın almış olduğu kararlarla doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği birçok tarihsel olayda, kendisinden bahsedilmediği görülmektedir. Bu kısımda, ilk olarak *Abdülhamit Devri'nin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri* konu başlığı altında, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortaya çıkışından ve faaliyetlerinden bahsedilirken Enver Paşa'dan hiçbir şekilde bahsedilmediği görülmektedir (TTK, 1933: 296-298). Fakat Enver Paşa, Selanik'te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne on ikinci ye olarak katılmıştır. Manastır'a dönüşünde cemiyetin buradaki teşkilatını kurma faaliyetinde bulundu. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından başlatılan suikast girişmelerine katılmıştır (Hanioğlu, 1995: 261-262).

Yine bu kısımda bulunan, *Makedonya'da bulunan III. Ordunun Meşrutiyet Talebi: İkinci Meşrutiyet, Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi* konu başlığı altında Enver Paşa'nın dağa çıkmasından II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesine kadar ki süreçte gerçekleşen olayların hiçbirinde etkisi olmasına rağmen Enver Paşa'dan bahsedilmediği görülmektedir (TTK, 1933: 298 - 301). Enver Paşa, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde doğrudan etkili olmuş, 31 Mart Olayı'nda kolağası olarak III. orduya katılmış, yine bu olayın bastırılmasında etkin bir rol oynamıştır. Bab-ı Ali Baskı'nın gerçekleştirilmesinde de nc bir rol oynamıştır (Hanioğlu, 1995: 262).

Yine bu kısımin, *Bulgar, Girit ve Bosna Hersek Meseleleri: İtalya'nın Trablusgarp'ı Topraklarına Katması ve Balkan Savaşı* konu başlığı altında gerek Trablusgarp'a giderek bilfiil savaşan daha sonra Balkan Savaşı'nın patıka vermesiyle yeniden Anadolu'ya geçerek düşmanın durdurulmasında etkin rol oynayan Enver Paşa'dan bahsedilmediği görülmektedir (TTK, 1933: 301 - 302). Fakat Enver Paşa Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Trablusgarp'a gitmiş, bir yıl boyunca buradaki halkın örgütlenmesine katkıda bulunarak savaş vermiştir (Kartal, 2011: 276). Balkan Savaşı'nde alınan ağır yenilginin ardından Çatalya'ya kadar çekilen Osmanlı Ordusu'nun Edirne'yi yeniden ele geçirmesindeki önemli isimlerden biri de Enver Paşa'dır (Kartal, 2011: 344).

Bu kısımda yer alan *Türk Milliyet Fikri ve İttihat ve Terakki* konu başlığı altında, İttihat ve Terakki'nin düşünce yapısından ve gerçekleştirdiklerinden bahsedilirken de Enver Paşa ile ilgili herhangi bir anlatıma rastlanılmamıştır (TTK, 1933: 303 - 305). Oysa ki en başından beri Enver Paşa İttihat ve Terakki'nin en önde gelen birkaç karar alıcı ve uygulayıcıdan bir tanesidir (Kartal, 2011: 27).

Bu kısmın bir diğer konusu olan *Dünya Savaşı* başlığı altında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişi anlatılırken, Almanya'nın yanında savaşa girilmesinde sadece Enver Paşa'nın Almanlar ile olan yakın dostluğundan bahsedilmiş, savaşa girilmesine neden olan Alman zırhlılarının Türk boğazlarından içeri alınmasında bilfiil karar alan Harbiye Nazırı Enver Paşa'dan bahsedilmemiştir (TTK, 1933: 305 - 309). Oysa Enver Paşa, Alman amiraller ile bizzat görüşerek gerek gemilerin boğazlardan içeri alınmasında gerek bu gemilerin Karadeniz'e açılmasında karar alıcılardan bir tanesidir (Hanioglu, 2011: 263).

Bu kısmın son konusu *Sevr Antlaşması ve Osmanlı Devleti'nin Son Parçalanması* başlığı altında, Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilgiye uğrayarak parçalanan Osmanlı Devleti ve son iktidar hükümeti İttihat ve Terakki'nin parçalanmasından sonra, Enver Paşa'dan hiçbir şekilde bahsedilmediği görülmektedir (TTK, 1933: 309 - 310). Enver Paşa ise Birinci Dünya Savaşı sonunda yurtdışına, Berlin'e ve Moskova'ya giderek bir süre daha siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmuş, Ruslara karşı giriştiği bir harekatta Rus ateşi sonucu şehitlik mertebesine ulaşmıştır (Hanioglu, 2011: 264).

1.2 Enver Paşa ile İlgili Yanlış ve Çarpıtılmış Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu tarih ders kitabında, Enver Paşa'nın içinde olduğu tarihsel dönemin anlatımında, Enver Paşa'dan sadece *Dünya Savaşı* konu başlığı altında bahsedilmiş (TTK, 1933: 305 - 309), bu anlatımlarda da herhangi bir yanlış ya da çarpıtılmış bilgiye rastlanılmamıştır. Diğer konu başlıklarında yer alan içeriklerde, Enver Paşa'nın anlatılması gerekirken tam tersi şekilde anlatılmamış olmasından ötürü bu içeriklerde Enver Paşa ile ilgili yanlış ya da çarpıtılmış bir anlatım da bulunmamaktadır.

2. 1942 Baskı Lise Tarih Ders Kitabında Enver Paşa'nın Nasıl Anlatıldığına İlişkin Bulgular

2.1 Enver Paşa ile İlgili Eksik Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu ders kitabında Enver Paşa ile ilgili anlatımlar, *XIX'uncu ve XX'nci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu* kısmında (sayfa 163 -164 ve 173- 174) yer almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda bu ders kitabında da Enver Paşa'nın almış olduğu kararlarla doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği birçok tarihsel olayda kendisinden bahsedilmediği görülmektedir. Kitabın bu kısmındaki konulardan biri olan *Balkan Harbi* başlığı altında savaşın sonunda Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi geri alışı anlatılmaktadır (Mansel, 1942: 163). Oysa Balkan Savaşı'nda alınan ağır yenilginin ardından Çatalya'ya kadar çekilen Osmanlı Ordusu'nun Edirne'yi yeniden ele geçirmesindeki önemli isimlerden biri de Enver Paşa'dır (Kartal, 2011: 344).

Bu kısımda yer alan *Cihan Harbi ve Osmanlı İmparatorluğu (1914 - 1918)* konu başlığı altında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinde Enver Paşa'nın etkisinden bahsedilse de, Enver Paşa'nın bu etkisinden tam olarak

bahsedilmemiştir (Mansel, 1942: 163). Oysa Enver Paşa, Alman amiraller ile bizzat görüşerek gerek gemilerin boğazlardan içeri alınmasında gerek bu gemilerin Karadeniz'e açılmasında karar alıcılardan bir tanesidir (Hanioğlu, 2011: 263).

Bu kısımdaki bir diğer konu, *Cihan Harbinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Rolü* başlığı altında, Osmanlı Devleti'nin parçalanışından bahsedilirken, Enver Paşa'nın akıbeti hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır (Mansel, 1942: 164). Oysa Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı sonunda yurtdışına, Berlin'e ve Moskova'ya giderek bir süre daha siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmuş, Ruslara karşı giriştiği bir harekatta Rus ateşi sonucu şehitlik mertebesine ulaşmıştır (Hanioğlu, 2011: 264).

Bu kısmın son konusu *İkinci Meşrutiyet (1908)* başlığı altında, İttihat ve Terakki'den kısa bir şekilde bahsedilerek II. Meşrutiyetin ilanı ve 31 Mart Olayı anlatılmıştır (Mansel, 1942: 173). Gerek II. Meşrutiyet'in ilanında gerek 31 Mart Olayında Enver Paşa ile ilgili herhangi bir anlatıma rastlanılmamıştır. Bab-ı Ali Baskınından hiçbir şekilde bahsedilmemiş, dolayısıyla Enver Paşa'nın bu baskındaki etkisi de anlatılmamıştır. Enver Paşa, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde doğrudan etkili olmuş, 31 Mart Olayı'nda kolağası olarak III. orduya katılmış, yine bu olayın bastırılmasında etkin bir rol oynamıştır. Bab-ı Ali Baskı'nın gerçekleştirilmesinde de öncü bir rol oynamıştır (Hanioğlu, 1995: 262).

2.2 Enver Paşa ile İlgili Yanlış ve Çarpıtılmış Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu tarih ders kitabında, Enver Paşa'nın içinde olduğu tarihsel dönemin anlatımında, Enver Paşa'dan sadece *Cihan Harbi ve Osmanlı İmparatorluğu (1914 - 1918)* konu başlığı altında bahsedilmiş (Mansel, 1942: 163), bu anlatımlarda da herhangi bir yanlış ya da çarpıtılmış bilgiye rastlanılmamıştır. Diğer konu başlıklarında yer alan içeriklerde, Enver Paşa'nın anlatılması gereken yerlerde anlatılmamış olmasından dolayı da bu içeriklerde Enver Paşa ile ilgili yanlış ya da çarpıtılmış bir anlatım da bulunmamaktadır.

3. 1986 Baskılı Lise Tarih Ders Kitabında Enver Paşa'nın Nasıl Anlatıldığına İlişkin Bulgular

3.1 Enver Paşa ile İlgili Eksik Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu ders kitabında Enver Paşa ile ilgili anlatımlar, *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu* başlıklı kısımda (sayfa 255 - 265) yer almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda Enver Paşa ile ilgili eksik anlatımların yer aldığı görülmektedir. Bu kısımda, ilk olarak *Trablusgarp Savaşı'nın Nedenleri, Dönemleri ve Sonuçları* başlıklı konuda, Enver Paşa'dan herhangi bir şekilde bahsedilmezken Mustafa Kemal Atatürk koyu puntolarla vurgulanmış ve bu cephedeki başarıları anlatılmıştır (Oktay, 1986: 258). Fakat Enver Paşa Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Trablusgarp'a gitmiş, bir yıl boyunca buradaki halkın örgütlenmesine katkıda bulunarak savaş vermiştir (Kartal, 2011: 276).

Bu kısımda yer alan *Edirne'nin Geri Alınması ve Balkan Savaşını Bitiren Antlaşmalar (1913)* konu başlığı altında, Edirne'nin geri alınmasında önemli rol oynayan Enver Paşa'dan herhangi bir şekilde bahsedilmemiştir (Oktay,

1986: 261). Oysa Balkan Savaşı'nda alınan ağır yenilginin ardından Çatalya'ya kadar çekilen Osmanlı Ordusu'nun Edirne'yi yeniden ele geçirmesindeki önemli isimlerden biri de Enver Paşa'dır (Kartal, 2011: 344).

Bu kısımdaki bir diğer konu olan *Birinci Cihan Savaşı* başlığı altında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde Enver Paşa'nın etkisinden bahsedilse de, bu konu tam olarak anlatılmamıştır (Oktay, 1986: 262). Oysa Enver Paşa, Alman amiraller ile bizzat görüşerek gerek gemilerin boğazlardan içeri alınmasında gerek bu gemilerin Karadeniz'e açılmasında karar alıcılardan bir tanesidir (Hanioglu, 2011: 263).

Bu kısımdaki *Birinci Cihan Savaşı'nın Bitmesi. Mondros Ateşkes Antlaşması* konu başlığı altında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonundaki parçalanışı anlatılırken, savaşın başlangıcında önemli rol oynayan Enver Paşa'dan bahsedilmemiştir (Oktay, 1986: 264). Oysa Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı sonunda yurtdışına, Berlin'e ve Moskova'ya giderek bir süre daha siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmuş, Ruslara karşı giriştiği bir harekatta Rus ateşi sonucu şehitlik mertebesine ulaşmıştır (Hanioglu, 2011: 264).

Bu kısımda yer alan *İkinci Meşrutiyet'in Hazırlanması ve İlanı (23 Temmuz 1908)* başlığı altında İttihat ve Terakki'nin kuruluşundan bahsedilmiş, fakat Enver Paşa'nın İttihat ve Terakki içindeki yeri ve öneminden bahsedilmemiştir (Oktay, 1986: 276). Bu kısımdaki *31 Mart (13 Nisan) Olayı ve Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi (1909)*: konu başlığı altında ise 31 Mart Olayı'nı bastırmak üzere harekete geçen Hareket Ordusu'ndan bahsedilirken yine Enver Paşa'dan bahsedilmediği görülmektedir (Oktay, 1986: 277). Ayrıca Bab-ı Ali Baskını da anlatılmamış ve dolayısıyla bu konuda da Enver Paşa'dan bahsedilmemiştir. Enver Paşa, 31 Mart Olayı'nda kolağası olarak III. orduya katılmış, yine bu olayın bastırılmasında etkin bir rol oynamıştır. Bab-ı Ali Baskı'nın gerçekleştirilmesinde de öncü bir rol oynamıştır (Hanioglu, 1995: 262).

3.2 Enver Paşa ile İlgili Yanlış ve Çarpıtılmış Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu tarih ders kitabında, Enver Paşa'nın içinde olduğu tarihsel dönemin anlatımında, Enver Paşa'dan *Birinci Cihan Savaşı* başlığı altında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişine olan etkisi anlatılırken bahsedilmiş (Oktay, 1986: 262), *Kafkasya Cephesi Savaşları* konu başlığı altında Sarıkamış Harekatında almış olduğu yenilgi üzerinden Enver Paşa anlatılmıştır (Oktay, 1986: 262). Ayrıca *İkinci Meşrutiyet'in Hazırlanması ve İlanı (23 Temmuz 1908)* konu başlığı altında II. Meşrutiyet'in ilanına giden süreçte Enver Paşa'nın faaliyetleri anlatılmıştır (Oktay, 1986: 274). Bu anlatımların hiçbirinde yanlış ya da çarpıtılmış herhangi bir anlatıma rastlanılmamıştır.

4. 2008 Baskılı Lise Tarih Ders Kitabında Enver Paşa'nın Nasıl Anlatıldığına İlişkin Bulgular

4.1 Enver Paşa ile İlgili Eksik Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu ders kitabında Enver Paşa ile ilgili anlatımlar, *20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu* kısmında ve *Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu* kısmında yer almaktadır. Yapılan incelemeler neticesinde Enver Paşa'nın almış olduğu kararlarla doğrudan ya da dolaylı tarihsel olayda, kendisinden bahsedilmediği görülmektedir. *20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu* kısmında ilk olarak, *II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)* konu başlığı altında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortaya çıkışından bahsedilirken, Mustafa

Kemal Atatürk'ten bahsedilirken, Enver Paşa'dan hiçbir şekilde bahsedilmemiştir. Bu konu başlığı altında anlatılan 31 Mart Olayı'nın bastırılmasında da Enver Paşa'nın faaliyetlerinden bahsedilmediği tespit edilmiştir (Akden, 2008: 2-3). Fakat Enver Paşa, Selanik'te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne on ikinci üye olarak katılmıştır. Manastır'a dönüşünde cemiyetin buradaki teşkilatını kurma faaliyetinde bulundu. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından başlatılan suikast girişimlerine katılmıştır (Hanioglu, 1995: 261-262). Enver Paşa, 31 Mart Olayı'nda kolağası olarak III. orduya katılmış, yine bu olayın bastırılmasında etkin bir rol oynamıştır. Bab-ı Ali Baskı'nın gerçekleştirilmesinde de öncü bir rol oynamıştır (Hanioglu, 1995: 262).

Bu kısımda yer alan *İkinci Balkan Savaşı* konu başlığı altında Edirne ve Kırklareli'nin elen geçirilmesinde Enver Paşa'dan bahsedilmediği görülmektedir (Akden, 2008: 7). Balkan Savaşı'nda alınan ağır yenilginin ardından Çatalya'ya kadar çekilen Osmanlı Ordusu'nun Edirne'yi yeniden ele geçirmesindeki önemli isimlerden biri de Enver Paşa'dır (Karal, 2011: 344).

Yine bu kısımda yer alan *Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi* konu başlığı altında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde en etkili rolü üstlenen Enver Paşa'dan yine bahsedilmediği görülmektedir. *Kafkasya Cephesi* konu başlığı altında da, Enver Paşa'nın bu cephede almış olduğu yenilgiden bahsedilmediği görülmektedir (Akden, 2008: 10-13). Oysa Enver Paşa, Alman amiraller ile bizzat görüşerek gerek gemilerin boğazlardan içeri alınmasında gerek bu gemilerin Karadeniz'e açılmasında karar alıcılardan bir tanesidir. Enver Paşa Kafkas cephesindeki başarısızlığından sonra herhangi bir cephede görev almamıştır (Hanioglu, 2011: 263).

Bu kitabın bir diğer kısmı olan *Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu* başlığı altında yer alan *Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları* konu başlığı altında, savaşın kaybedilmesiyle birlikte İttihat ve Terakki üyelerinden sadece gizlendikleri şeklinde bahsedilmiş, Enver Paşa'nın akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir (Akden, 2008: 24). Enver Paşa ise Birinci Dünya Savaşı sonunda yurtdışına, Berlin'e ve Moskova'ya giderek bir süre daha siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmuş, Ruslara karşı giriştiği bir harekatta Rus ateşi sonucu şehitlik mertebesine ulaşmıştır (Hanioglu, 2011: 264).

4.2 Enver Paşa ile İlgili Yanlış ve Çarpıtılmış Anlatımlara İlişkin İçerikler

Bu tarih ders kitabında, Enver Paşa'nın içinde olduğu tarihsel dönemin anlatımında, Enver Paşa'dan ilk olarak *II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)* başlığı altında, II. Meşrutiyet'in ilanına giden sürecin anlatıldığı kısımda bahsedilmiştir (Akden, 2008: 3). Daha sonra yer alan *Trablusgarp Savaşı (1911-1912)* konu başlığı altında Enver Paşa'nın Trablusgarp'a giderek vermiş olduğu mücadele anlatılmıştır (Akden, 2008: 4). Bu konu başlıkları altında yapılan anlatımların hiçbirinde Enver Paşa ile ilgili herhangi bir yanlış ya da çarpıtılmış bir anlatıma rastlanılmamıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmamızın amacı doğrultusunda Cumhuriyetin dört farklı döneminde yazılmış lise seviyesindeki dört farklı tarih ders kitabı incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda bu tarih ders kitaplarında Enver Paşa'nın doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunduğu tarihsel olaylarda, Enver Paşa ile ilgili eksik, yanlış ya da çarpıtılmış anlatımlar tespit edilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılan bir dönemde yazılmış, Cumhuriyet tarihinin ilk ders kitaplarından biri olan, Türk Tarih Cemiyeti tarafından yazılmış 1933 baskılı tarih ders kitabında sadece *Dünya Savaşı* (TTK, 1933: 305 - 309) konu başlığı altında bahsedilmiş olması önemlidir. Bu ders kitabının yazılmış olduğu tarih ve dönem göz önüne alındığında, Balkan Savaşlarıyla başlayan büyük hezimetler, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle devam etmiş, ordu ve millet büyük bir buhrana sürüklenmiş ardından yokluk içinde büyük bir Kurtuluş Savaşı'na girilmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda yaşananların en büyük sorumlusu, İttihat ve Terakki partisi olarak görülmüş, Enver Paşa İttihat ve Teraki'nin önde gelen liderlerinden biri olarak alınan sonuçlardan sorumlu tutulmuştur. Dolayısıyla bu tarih ders kitabında Enver Paşa'dan sadece bir kez bahsedilmiş olması normal görülmektedir. Fakat yaşadığı dönemi derinden etkilemiş bu tarihsel kişiliğin adının ve yaptıklarının içerik olarak yer almaması, bu dönemden yapılacak çıkarımların eksik olmasına sebep olmuştur. Bu durumun diğer bir nedeni olarak da, Enver Paşa'nın Kurtuluş Savaşı'nda halen Mustafa Kemal'e rakip bir siyasi ve askeri figür olarak yer almaya devam ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim Enver Paşa Kurtuluş Savaşı'nın zafere dönüşmeye başladığı döneme kadar kendini bir kurtarıcı olarak görmüş, Kurtuluş Savaşı'nda ortaya çıkarabileceği iki başlılık Mustafa Kemal tarafından endişe kaynağı olarak görülmüştür. Bu tarih ders kitabı da Atatürk tarafından kurulan ve desteklenen Türk Tarih Cemiyeti tarafından yazılmış, bu sebeple de Enver Paşa'dan çoğu yerde bahsedilmemiştir sonucu çıkarılmaktadır.

Milli Şef İsmet İnönü döneminde yazılan 1942 baskılı tarih ders kitabında da Enver Paşa'dan sadece *Cihan Harbi ve Osmanlı İmparatorluğu (1914 - 1918)* konu başlığı altında bahsedilmiş olması önemlidir. Bu duruma sebep olarak, Enver Paşa'nın yakın tarihte yaşanan hezimetlerin en önemli sorumlularından biri olarak görülmesi ileri sürülebilir. Bu dönemde kendi adına köklü değişimler yapmaya çalışan İsmet İnönü, tarih ders kitaplarında yaşanan değişimlere tabii şekilde etki etmiş, yakın tarihte gelişmelere bilfiil tanık olmuş bir liderdir. Ayrıca 1942 yılına kadar Enver Paşa ile ilgili herhangi bir algı değişiminin yaşanması da mümkün değildir. Sonuç itibarıyla bu tarih ders kitaplarında da Enver Paşa'ya yeterince yer verilmemiş, bu durum Enver Paşa dönemiyle ilgili yapılacak çıkarımların eksik kalmasına sebebiyet vermiştir.

1980 Askeri darbesi sonrası dönemde Emin Oktay tarafında yazılan 1986 baskılı tarih ders kitabında, Enver Paşa'dan *Birinci Cihan Savaşı* başlığı altında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişine olan etkisi anlatılırken bahsedilmiş (Oktay, 1986: 262), *Kafkasya Cephesi Savaşları* konu başlığı altında Sarıkamış Harekatında almış olduğu yenilgi üzerinden Enver Paşa anlatılmıştır (Oktay, 1986: 262). Diğer ders kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da Enver Paşa ile ilgili anlatımların eksik kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Trablusgarp Savaşı'nda özellikle Mustafa Kemal vurgusu yapılırken Enver Paşa'nın başarısından herhangi bir şekilde bahsedilmediği görülmektedir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi, etkisini eğitim boyutunda da göstermiş, Atatürkçü düşünce sisteminin genç nesillere aktarılmasını isteyen anlayış, bu ders kitabında Atatürk dışında kalan Enver

Paşa gibi diğer tarihsel figürleri arka plana atmış, sonuç itibarıyla Enver Paşa bu tarih ders kitaplarında eksik şekilde yer almıştır.

Son olarak, eğitimde yapılandırmacılığın etkili olmaya başladığı dönemde, Akdin tarafından 2008 yılında yazılan tarih ders kitabında, *II.Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)* başlığı altında, II. Meşrutiyet'in ilanına giden sürecin anlatıldığı başlıkta (Akdin, 2008: 3) ve *Trablusgarp Savaşı (1911-1912)* konu başlığı altında Enver Paşa'nın Trablusgarp'a giderek vermiş olduğu mücadele anlatılmıştır (Akdin, 2008: 4). Söz konusu kitap her ne kadar yapılandırmacı anlayış çerçevesinde yazılmış olsa da, Enver Paşa'nın yeteri derecede anlatılmadığı, bu yönde önceki tarih ders kitaplarında olduğu gibi eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç itibarıyla, Enver Paşa'nın almış olduğu kararlarla son dönem Osmanlı siyasi ve askeri tarihine olan etkisi düşünüldüğünde, tarih ders kitaplarında gerek tarihçilik gerek tarih eğitimi açısından Enver Paşa'ya hak ettiği yerin vermediği, bu hususta büyük eksikliklerin olduğu sonucu varılmıştır. İncelenen tarih ders kitaplarının tümünde Enver Paşa ile ilgili yanlış ya da çarpıtılmış herhangi anlatıma rastlanılmamıştır. Elbette bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebebi Enver Paşa ile eksik kalan anlatımların çok fazla olmasıdır. Tarih ders kitaplarında Enver Paşa ile ilgili anlatımlarda yanlış ya da çarpıtılmış anlatımların yer almayışı, eksik anlatımların da birer yanlış olduğu fikri çerçevesinde düşünüldüğünde karşımıza doğru bir tablo çıkarmamaktadır.

ÖNERİLER

Gelecekte yazılacak tarih ders kitaplarında Enver Paşa, tarihçiliğin ve tarih eğitiminin gereği olarak tüm yönleriyle yer almalı, öğrencilere Enver Paşa'yı daha iyi öğrenme ve değerlendirme fırsatı verilerek yakın dönem Türk tarihinin de daha iyi anlaşılabilmesine fırsat tanınmalıdır. Özellikle yakın tarihimizden olumlu veya olumsuz anlamda çıkarılacak dersler geleceğimiz adına muhakak önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2018). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi
- Çakmak, M., Genç, M. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*. Aykut Basım
- Çapa, M., (2017). Türkiye’de Tarih Eğitimi. Şimşek, A. (Ed.), *Erken Cumhuriyet Döneminde Tarih Eğitimi* (s. 63–104). Pegem Akademi.
- Çelik, H., (2020). Tarih Ders Kitabı Araştırmalarına Kısa Bir Bakış. *VAKANÜVİS – Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 565 - 586.
- Çencen, N., (2017). Türkiye’de Tarih Eğitimi. Şimşek, A. (Ed.), *1980’lerde Tarih Eğitimi* (s.253-274). Pegem Akademi.
- Hanioğlu, M. (1995). *Enver Paşa*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi. (11), 261-264.
- Köken, N. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karal, E. (2011). *Osmanlı Tarihi - İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mansel, A., Baysun, C., Karal, E. (1942). *Tarih III*. MEB Basımevi.
- Oral, E., Tama, M., (2013) Yapılandırmacı Eğitim Anlayışının Lise Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları: Uzman Değerlendirmeleri. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-22.
- Oktay, E., Akdin, İ. (1986). *Tarih III*. Atlas Yayınevi.
- Şimşek, A., Yazıcı, F. (2013). Türkiye’de Tarih Öğretiminin Dünü, Bugünü. *TBY Akademi Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 11-33.
- Türk Tarih Cemiyeti. (1933). *Tarih III*. Devlet Matbaası.
- Vurgun, A. (2016). *Milli Tarih Nedir?*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Yazıcı, F., (2017). Türkiye’de Tarih Eğitimi. Şimşek, A. (Ed.), *2000’lerde Tarih Eğitimi (2000-2017)* (s.369-392). Pegem Akademi.
- Yazıcı, F., (2017). Türkiye’de Tarih Yazımı. Engin, V. & Şimşek, A.(Ed.), *Cumhuriyet Dönemi Tarih Ders Kitaplarında Tarih Yazımı* (s.197-220). Yeditepe Yayınevi.
- Yıldırım, E., (2017). Türkiye’de Tarih Eğitimi. Şimşek, A. (Ed.), *Milli Şef (İsmet İnönü) Döneminde Tarih Eğitimi (1938 - 1950)* (s.133-171). Pegem Akademi.

DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMANIN TEKSTİL VE MODA TASARIMI EĞİTİMİNDE ÖNEMİ

Arş. Gör. Çiğdem Ertikin

Doğuş Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, certikin@dogus.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmada, tekstil ve moda tasarımı eğitimi üzerinde disiplinlerarası çalışmanın moda tasarımı öğrencileri üzerindeki katkısının sunulması amaçlanmaktadır. Alanında yapılan sosyolojik, psikolojik ve ampirik yaklaşımlı araştırmalardan inceleyebileceğimiz gibi, geleneksel moda araştırmalarının bir sanat tarihi inceleme dalı olmasının yanı sıra, çok sesli bir yapıya sahip olduğunu da göstermektedir. Moda kavramı, sosyal, kültürel, ekonomik ve yaşayan fenomene sahip bir alandır. Moda kavramının oluşumu ve moda tasarımının yaratımı tek bir birey tarafından değil tekstil ve moda üretiminde dahil olan tüm organlar tarafından yaratılmaktadır. Tekstil ve moda alanı hali hazırda farklı disiplinleri kendi içinde barındırmakta ve tekstil ve moda çalışma alanı, birçok endüstri ve diğer alanlarla işbirlikçi bir konuma sahiptir. Bu sebeple öğrencilerin tekstil ve moda tasarımını farklı tüm yönleriyle alanı irdeleyebilmesi gerekliliği ortaya çıkmakta ve günümüz küreselleşen dünyasıyla moda dünyasının temelini oluşturan sürekli değişim anlayışı, tekstil ve moda tasarımı eğitiminin disiplinlerarası çalışmanın önemini arttırmaktadır. Disiplinlerarası tekstil ve moda eğitimi, uzmanlık alanından istikametle öğrencilere çok yönlü bir bakışı açısı kazandırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin kavramlar ve alanlar arasında eleştirel ve sistematik düşünmeye yönlendirmek amaçlanmaktadır. Bu araştırma ile, öğrencilerin kendi disiplinlerarası yollarını oluşturmaları için teşvik etme, ilintili alanlara yönlendirme, fikirler, kavramlar ve endüstri arasında bağlantı kurma, edinilen bilgilerin farklı disiplinlere uygulanabilme yeteneği geliştirme, uygun çalışma alanı yaratabilme ve potansiyellerini en iyi şekilde kullanmaları amaçlanmaktadır. Tekstil ve moda tasarımında eğitimde disiplinlerarası eğitimde önemi ile ilgili alanında yazılmış kaynaklar çok kısıtlı kalmaktadır. Bu araştırma, moda disiplini, sosyolojisi ve psikolojisine dair yazılmış kitaplar, makaleler ve tekstil ve moda endüstrisinde teknolojik gelişmeler üzerinde yoğunlaşarak elde edilen veriler çerçevesinde hazırlanmış olup bir öneri niteliğindedir. Bu sebeple bu araştırma alan yazımına katkı sağlayaması hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, disiplinlerarası, tekstil, moda

THE IMPORTANCE OF INTERDISCIPLINARY WORK IN TEXTILE AND FASHION DESIGN EDUCATION

Arş. Gör. Çiğdem Ertikin

Doğuş University, İstanbul, Turkey, certikin@dogus.edu.tr

ABSTRACT

In this research, it is aimed to present the contribution of interdisciplinary study on textile and fashion design education on fashion design students. As we can examine from the sociological, psychological and empirical studies conducted in the field, it shows that traditional fashion studies, besides being a branch of art history, also have a polyphonic structure. The concept of fashion is a field with social, cultural, economic and living phenomena. The formation of the concept of fashion and the creation of fashion design are not created by a single individual, but by all involved in textile and fashion production. The field of textile and fashion already includes different disciplines and the field of textile and fashion has a collaborative position with many industries and other fields. For this reason, the necessity for students to examine the field of textile and fashion design with all its different aspects emerges, and the understanding of continuous change, which forms the basis of the fashion world with today's globalizing world, increases the importance of interdisciplinary work in textile and fashion design education. Interdisciplinary textile and fashion education aims to provide students with a versatile perspective from the field of specialization. In this direction, it is aimed to guide students to think critically and systematically between concepts and fields. With this research, it is aimed to encourage students to create their own interdisciplinary paths, to direct them to related fields, to connect ideas, concepts and industry, to develop the ability to apply the acquired knowledge to different disciplines, to create a suitable study area and to use their potential in the best way. The resources written in the field about the importance of interdisciplinary education in textile and fashion design education are very limited. This research is a recommendation and has been prepared within the framework of the data obtained by focusing on the books, articles and on the discipline, sociology and psychology of fashion and technological developments in the textile and fashion industry. For this reason, this research aims to contribute to the field writing.

Keywords: Education, interdisciplinary, textile, fashion

GİRİŞ

Moda olgusu, toplumsal bir eylem olup, tüm fikir süreçlerini kapsayan, disiplinler ve endüstri arasında işbirlikçi durumundadır. Moda yaratımı tarih, kültürel, sosyolojik, politik, ekonomik, teknolojik oluşumlardan etkilenmektedir. Bu bağlamda tekstil ve moda tasarımı eğitimi veren kurumların bu alt yapıda, disiplinlerarası bir eğitim modeli uygulanması ve yeniliği, özgünlüğü teşvik eden, yaratıcı, pratik ve entelektüel gelişimi destekleyen bir eğitim modeli uygulaması önem taşımaktadır. Genel kanı olarak disiplinlerarası eğitimin önemine dair ortak fikirler bulunmasına karşın, tüm müfredatlarda tam olarak uygulanmadığı görülmektedir.

Bu araştırma, alana dair disiplinlerarası eğitim modelini gösterebilmek amacıyla tasarlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı; tekstil ve moda tasarımı eğitiminde disiplinlerarasılık perspektifinin önemini ortaya koymaktır. Bu çalışmada örneklem olarak, disiplinlerarası bir eğitim yapısı olan, Marmara Üniversitesi Tekstil Bölümü Kadın Giyim uzmanlık alanı ve Central Saint Martin's Kadın Giyim Tasarımı Bölümü müfredatları çalışmaya dahil edilmiş ve nitel bir analizle irdelenmektedir. Çalışmanın kuramsal alt yapısını anlayabilmek amacıyla, disiplinlerarasılık kavramı, sanat eğitimde disiplinlerarasılık ve tekstil ve moda tasarımı eğitiminde disiplinlerarasılık alan araştırmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda araştırmanın önemini vurgulamak için alana dair genel bilgiler sunulmuştur.

DİSİPLİNERARASILIK

Müfredat entegrasyonu ve 21. yüzyıl öğretim ve öğrenim yaklaşımları ile tanınan bir yazar ve eğitimci olan Jacobs (1989) bir kavramın, konunun ya da problemin anlaşılabilmesi için ve çözüm getirilebilmesi için birçok disiplinden yararlanılması gerektiğini savunmaktadır. Disiplinlerarasılığı ise; bu disiplinlerin getirdiği becerileri kullanarak belirlenen yöntem olarak tanımlamaktadır. Cluck (1980) ise birden fazla alanın konuları birleştirilerek, ortaya anlamlı bir bütün çıkması olarak tanımlamaktadır. Aybek (2011) benzer bir tanımla farklı disiplinlerde yer alan konuların, kavramların anlaşılabilmesi için o disipline ait becerelerin öğrenilmesi ve bu disiplinler göz önünde bulundurularak bütünleştirilmesi olarak açıklamaktadır. Buna göre; farklı kavramları, konuları ve problemleri anlamak ve çözebilmek için farklı disiplinleri de kavramak ve farklı bakış açılarıyla soruna çözüm bulabilmek için başvurduğumuz öğrenme yöntemi olarak açıklayabiliriz. Jacobs'un (1989) hazırlamış olduğu disiplinlerarası kavram modeli ile, Matematik, Sanat, Dil Bilimleri, Felsefe, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ile birbirleriyle ilişkilendirilerek konu incelemeli ve kavramalıdır.

Disiplinlerarası eğitim, belirlenen temanın anlamlı bir bütünlük içinde farklı disiplinlerin bakış açısından öğretilmesi ve öğrenilmesine imkân sağlamaktadır (Yalçın& Yıldırım, 1998). "The Art and Science of Creativity"ın yazarı Kneller (1965: 4), yaratıcı yenilik, büyük ölçüde mevcut bilginin yeniden düzenlenmesinden kaynaklandığını savunmaktadır. Birey, uzun zamandır sahip olduğu bilgiye yeniden ek düzenlemeler getirebilmekte, yeniden bilgiyi kurgulamakta ve birbirinden ayrı gibi düşünülen bilgileri bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Yıldırım (1996), disiplinlerarası düşünme yetisiyle, devamlı kendini yenileyen bir bilgi birikimi, öğrendiği bilgiyi pratiğe aktarabilen ve bu doğrultuda karar verebilen bireyler yetişmekte önemli bir adım olduğunu savunmaktadır.

Disiplinlerarası eğitim yaklaşımının ilk uygulamalarını, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında görmekteyiz (Wraga, 1997). Disiplinlerarasılık yakın zamanda incelemeye alınan bir kavram olmasına karşın farklı disiplinleri ilişkilendirmek daha eskiye dayanmaktadır. Günümüz üniversitelerinin temeli olarak kabul edilen "Akademia" bir felsefe okuludur. Matematik, geometri, astronomi gibi dersler bulunmaktadır (Rihll, 2003, s.169- 190). Leonarda Da Vinci ressam, heykeltıraş ve mimar kişiliğinin yanında, fizik, matematik, anatomi, astronomi, zooloji bilimlerine katkılar sağlamıştır.

SANAT EĞİTİMİNDE DİSİPLİNLERARASILIK

Almanya'da 19. yüzyılın başlarında, resim ve çizim derslerinin el ve göz koordinasyonlarını eğittiği algısıyla, seçmeli olarak her öğrenim kuruluşun müfredatında eklenmiştir. Bu dönemde endüstrileşme ile birlikte, İngiltere ve diğer Avrupa ülkeleri ile Amerika'da sanat eğitime ilginin arttığı gözlenmektedir. 1919'da Almanya'da kurulan Bauhaus, sanat eğitimi sistemini köklü bir şekilde etkilemiştir (San, 2001). 1919'dan itibaren Bauhaus'ta uygulamalı sanat eğitiminde, resim ve heykel gibi disiplinlerarası bir sanat anlayışı bir çatı altında birleşmekte (Erkmen, 2009: 19), atölyelerde metal, halı, dokuma, emaye, nakış, resim, perspektif, iç mimari, çömlekçilik gibi öğretilerinin yanı sıra sahne ve duvar resmi gibi sanat ve zanaat iş birliği atölyeleri bulunmaktaydı (Bilgin, 2009: 104-107). Bauhausun eğitiminin temelinde, Atölyeler araştırma laboratuvarları gibi kullanılmış olup, sanatçının yeteneklerini geliştirmek ve aynı zamanda endüstrinin ihtiyacına yönelik tasarım ihtiyacına çözüm yaratmak bulunmaktadır (Atalayer, 2009: 426). Öğrenci Bauhaus temelli bir eğitim sistemi içerisinde geleneksel müfredatların aksine, bireysel yaratıcılığın ortaya çıkmasına olanak sağlayan ve deneysel araştırma imkânı sunan atölye dersleriyle daha serbest bırakılmaktadır (Aliçavuşoğlu, 2009: 26).

TEKSTİL VE MODA TASARIMI EĞİTİMİNDE DİSİPLİNLERARASILIK

Sanat eğitiminde de öğrenme ve öğretme yöntemleri geleneksel eğitim sistemin uygulanması yeterli değildir. Sanat eğitiminde konuların çeşitliliği, imgesel düşünme yetisi, özgür ve esnek yaklaşımlar özgün bir eser ortaya koymada disiplinlerarası eğitimin katkısı yüksektir (San, 2008). Sanatsal bir çalışma duysal, imgesel ve yaratıcılık süreçlerini içeriyor olsa da toplumdan, ekonomiden, teknolojiden, dünyadan ve felsefi kuramlardan uzak düşünülemez. Sanatsal bir çalışma alanı olarak tekstil ve moda tasarımı tüm disiplinlerden beslenmektedir. "Bir moda ancak bir diğeri tarafından yok edilir" (La Bruyere, 1885: 392). Kültürel, yaşayan ve kendini sürekli yenileyen moda olgusu, bu kavram çevresinde şekillenir. Bu eğilim modayı güncellemeyle bağlantılıdır. Sosyal ve siyasi olaylar moda eğilimlerinin değişiklik göstermesine sebebiyet vermiş ve tarih boyunca moda yaratımında birçok örneği bulunmaktadır (Barbarosoğlu, 2013: 37). Özellikle günümüz küreselleşen dünyasında, ekonomik, politik ve özellikle tekstil alanında teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmamak, bu gelişmeler doğrultusunda bir yol haritası belirlemek önem taşımaktadır.

Türkiye bir tekstil ülkesi olarak bilinmektedir. Tekstil ve moda alanından mezun öğrencilerin çalışma imkânı bulacağı birçok iş kolu bulunmaktadır. Giyim modası, ev tekstili modası ve mobilya modası dışındaki tüm tekstiller "teknik tekstiller" olarak adlandırılmaktadır (Teker, 2015). Hijyen ürünleri, taşımacılık, koruyucu tekstiller, akıllı ev ve giyim tekstilleri, bina ve inşaat tekstilleri, gıda paketleme gibi birçok alanda tekstil malzemeleri

kullanılmaktadır. 2020 yılında Türkiye Teknik Tekstil ihracatı, Tablo 1’de incelenebileceği üzere, geçen yıla göre %17,5 oranında artışla 2,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.⁹ Bu bağlamda, endüstrideki ihtiyaca uygun bir eğitim belirlemek önem taşımaktadır. Türkiye’de tekstil ve moda tasarımı üzerine birçok eğitim kurumu bulunmakta olup, bu araştırmada Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarım Bölümü Giyim uzmanlık alanı müfredatı örnek olarak alınmıştır. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi esin kaynağı Bauhaus olup, temel ilke sanayinin gelişmesine hizmet ve tasarım olmuştur (Artun, 2009: 14). Tekstil Bölümü 1957’de Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun 5 bölümünden birisi olarak kurulmuştur ve 4 yıllık bir lisans eğitimi vermektedir. Bölümün amacı; öğrencinin görsel algısını ve yaratıcı gücünü geliştirmektir. Form ve fonksiyonelliğe bağlı yaratıcı gücü kullanırken tekstil endüstrisinin gelişimine ve teknolojisine ayak uydurmak bölümün amacını oluşturmaktadır.¹⁰ Öğrenci 1. yılında Temel Sanat eğitimi ile tüm bölümlerle ortak kültür dersleri almaktadır. Temel Sanat Eğitimi dersinin uygulamasını “Buluş Kompozisyon” dersi üzerinde deneysel ve temel tasarım ilkerine ve öğelerine uygun bir çalışma yapılmaktadır. 2. Yılda öğrenciler Baskı, Dokuma, Giyim ve Örmeye tasarımına giriş dersleri almaktadır. Seçmeli havuzundan bir “Sanat ve Tasarım” ve iki adet “Kültür/Teknoloji” derslerinden seçebilmektedir. 3. Sınıfta öğrenciler uzmanlık alanları belirleyerek Baskı, Dokuma, Giyim ve Örmeye alanında seçim yapmaktadır. Seçmeli havuzundan “Sanat ve Tasarım” ve iki adet “Kültür/Teknoloji” ve “Üniversite Seçmeli” derslerinden ders seçebilmektedir. Son sınıfta ise “Giyim Tasarımı” “Diploma Proje” derslerinin haricinde “Tekstil Tasarımında Karışık Teknikler” ve “Deneysel Tekstil” derslerinin eğitimini almaktadır.

540710	NAYLON,DİĞER POLIAMİDLER VEYA POLYESTERDEN YÜKSEK MUKAVEMETLİ İPLIKLERDEN DOKUNMUŞ MENSUCAT	7.799	10.168	6.636	7.886	8.268
5906	YAPISKAN KAUCUKLU BANT (EN<20CM)	4.522	5.352	5.681	4.598	3.946
5609	SİCİMLER, İP VE HALATLAR / SENTETİK-SUNİ MONOFİLAMENTLERDEN	2.801	3.079	4.639	4.895	5.884
540220	POLİESTERLERDEN YÜKSEK MUKAVEMETLİ İPLIKLER	4.139	3.556	4.030	2.595	3.120
5910	TASIVICI KOLANLAR VE TRANSMİSYON KOLANLARI / DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDELERDEN	4.394	4.899	2.633	2.404	2.348
540211	ARAMİDLERDEN YÜKSEK MUKAVEMETLİ İPLIKLER	1.232	1.724	2.020	3.766	2.672
530720	CANKURTARAN YELEKLERİ VE KEMERLERİ	1.107	1.021	1.634	1.426	1.104
540810	VİSKOZ İPEĞİNDEN MAMUL YÜKSEK MUKAVEMETLİ İPLIKLERDEN DOKUNMUŞ MENSUCAT	817	838	1.048	833	477
5113	KAPLANMIŞ, LAMİNE EDİLMİŞ ÖRME MENSUCATTAN GİYİM EŞYASI	316	516	927	1116	3410
5909	TULUMBA HORTUMLARI VE BENZERİ HORTUMLAR / DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDELERDEN	250	517	814	711	798
5904	BİR SIVAMA VE KAPLAMA MADDESİNİN DOKUMAYA ELVERİŞLİ MESNET ÜZERİNE TATBİKİ İLE ELDE EDİLEN YER KAPLAMALARI	1.548	1.479	781	825	412
5908	DOKUNMUŞ VEYA ÖRÜLMÜŞ FITİLLER / DOKUMAYA ELVERİŞLİ LİFLERDEN	188	508	262	88	56
5804	PARAŞÜTLER VE BUNLARIN AKSAM VE PARÇALARI	83	152	215	663	111
5809	METAL İPLIKLERDEN DOKUNMUŞ KUMAŞ	163	81	135	52	32
540310	VİSKOZ İPEĞİNDEN YÜKSEK MUKAVEMETLİ İPLIKLER	282	280	19	8	57
540210	NAYLON/POLIAMİDLERDEN ELDE EDİLEN DAYANIKLI İPLIK	-	-	-	-	-
	GENEL TOPLAM	1.588.435	1.674.233	1.883.141	1.858.734	2.872.356

Tablo 1: 2020 Türkiye Ürün Grubu Bazında Teknik Tekstil İhracatı Raporu, (<https://www.trademap.org/Index.aspx>, 2020)

4 yıllık Tekstil ve Moda eğitiminde Giyim Bölümünde uzmanlaşmış bir öğrenci bölüm derslerinin haricinde müfredatta bulunan “Felsefe”, “Sanat Psikolojisi” “Düşünce Tarihi” “Sanat Kuramları”, Yaratıcı Yazarlık”, “Kültürel Tekstillere”, “Sanat Sosyolojisi”, “Halk Bilim”, “Sinemada Edebiyat Uyarlamaları”, “Görsel Antropoloji”, “Müzecilik Tarihi ve Pratikleri”, “Görsel Kültür”, “Göstergebilim” gibi alan dışı “Kültür Seçmeli” derslerini alabilmektedirler.

⁹ Bknz: <https://uib.org.tr/tr/kbfile/teknik-tekstil-raporu> (Erişim Tarihi: 14.09.2021).

¹⁰ Bknz: <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/guzel-sanatlar-fakultesi/lisans-4-yillik-turkce-49-60-0> (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

“Sanat ve Tasarım” seçmeli derslerinde “Aksesuar Tasarımı”, “Kristal Taş Atölyesi”, “Moda Editörlüğü”, “Yaratıcı Halı Tasarımı”, “Deri Tasarımı”, “Moda Fotoğrafçılığı”, “Yaratıcı Halı Tasarımı” gibi derleri seçebilmektedirler. Üniversite seçmeli derslerinde ise; “Sanatta Bireysel Çalışmalar”, “Ekoloji, Sanat ve İnsan”, “Müzik Terapi”, “Plastik Sanatlarda Ses”, “Müzik ve Dans” gibi dersleri seçme imkanları bulunmaktadır.

Araştırma çerçevesinde incelenen diğer bir tekstil ve moda tasarımı eğitimi veren üniversite The Arts London Üniversitesi Central Saint Martin's'dir. Central Saint Martin's 1896 yılında kurulmuştur. Okulda tekstil ve moda tasarım alanında “Erkek Giyim Tasarım”, “Kadın Giyim Tasarım”, “Baskı Tasarımı” “Örgü Tasarımı”, “Moda Tasarım” olarak beş farklı uzmanlık sunulmaktadır. Bu araştırmada Kadın Giyim Tasarımı üzerine 3 yıllık lisans eğitimi veren bölüm incelenmiştir. Bölümün amaçları arasında, öğrencilere moda endüstrisindeki farklı rollerin doğasını ve ilişkilerini anlayabilmesi ve keşfedebilmesi için teknik ve profesyonel becerileri geliştirmeye yol göstermektir. Yaratıcı fikirler ile profesyonel düşünceler arasında uygun bir denge kurulmasıdır. Moda tasarımının gelişimini etkileyen tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörleri anlamak, sektöre istihdam sağlanmasına desteklemek için uygun bir eğitim oluşturmak bulunmaktadır.¹¹

Öğrenci 3 yıllık program içinde; “Moda Programına Giriş”, “Yaratıcı Araştırma, Geliştirme ve Teknik Beceriler”, “Moda Kültür Tarihi ve Teorisi “Modada Araştırma Yöntemleri ve Yaklaşımları”, “Uzmanlık Geliştirme”, “Konumlandırma ve Profesyonel Hazırlık”, “Mezuniyet Proje Araştırma ve Geliştirme”, “Araştırma Projesi” ve “Mezuniyet Projesi ve Sunumu” gibi derslerin eğitimini almaktadır.

Mezunları arasında John Galliano, Stella McCartney, Alexander McQueen, Zac Posen gibi birçok tasarımcı bulunmaktadır. Mezunlar arasında teknoloji ve tasarımı birleştiren olan Hüseyin Çağlayan da vardır. Tasarımcı en yenilikçi tasarımcılar arasında yer almaktadır. Siyasasal, sosyal, bilim, genetik, felsefe, mimari ve kültürel tarihten seçtiği konularını yeni teknolojilerden yararlanarak tasarlamaktadır.¹²

Resim: 1 : Hüseyin Çağlayan; 111 Yılı Temalı, 2007 İlkbahar-Yaz Koleksiyonu, (<https://www.independent.co.uk/life-style/fashion/features/hussein-chalayan-man-moment-2306216.html>, 2021)

¹¹ Bknz: <https://docreader.reciteme.com/doc/view/id/6169cb953ca9b#page-2> (Erişim Tarihi: 20.09.2021).

¹² Bknz: https://www.istanbulmodern.org/dosya/2234/huseyin-caglayan1_2234_7223324.pdf (Erişim Tarihi: 22.09.2021).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada örneklem olarak Marmara Üniversitesi Tekstil Bölümü Giyim Tasarım uzmanlık alanı ve Central Saint Martin's Kadın Giyim Tasarım Bölümü müfredatları incelenmiştir. Esin kaynağı Bauhaus olan Marmara Üniversitesi bu geleneği halen devam ettirmektedir. Öğrenci 3. sınıftan itibaren giyim bölümü uzmalığını seçtiği takdirde, biçim, hacim ve malzeme ilişkisinin denendiği ve dikiş tekniklerinin uygulandığı giyim atölyelerini kullanabilmektedir. Bölümde yaratıcılığın ön planda olduğu, serbest, deneysel sanatsal çalışmaların yanısıra, hazır giyime yönelik uygulamalar ve teknik dersler yer almaktadır. Baskı veya dokuma uygulamalarıyla öğrenci tarafından üretilmiş özgün kumaşlarla, giyim tasarım projeleri uygulanmaktadır. Zorunlu ders olarak alınan "Baskı", "Örme", "Dokuma" dersleri ile alan ile ilgili tüm teknik ve uygulamalara hakim olmaktadır. Atölyeler, öğrenci hangi uzmanlık alanını seçmiş olursa olsun, tüm öğrencilerin deneysel çalışmasına imkân tanımaktadır. Öğrenci seçmeli derslerle farklı disiplinlerden dersler seçilebilmektedir. Tekstil Bölümünün mezunları Türkiye'de tekstil sektöründe önemli bir yere sahip Sümerbank'ta önemli pozisyonlarında çalışmış ve büyük katkılarda bulunmuştur. Ayrıca uluslararası ve ulusal alanda tanınan birçok önemli tasarımcıyı yetiştirmiştir. Bölüm bu anlamda, sektörün ihtiyacı olan hem sanatsal hem estetiğe cevap verebilen ve aynı zamanda tekniğin bulunduğu bir kurumdur.

Central Saint Martin's müfredat dersleri, moda kuramı, proje-uygulama ve sektör ile ortak çalışmalara dayanmaktadır. Üniversite atölye eğitimi, proje çalışması, ekip çalışması, seminerler, sunumlar, grup eleştirileri, stüdyo gösterileri, saha ziyaretleri, bağımsız çalışmalar ile disiplinlerarası çalışma fırsatı sunmaktadır. Bölüm müfredatı inceleyebileceğimiz üzere, öğrenciye esneklik tanıyan bir şekilde kurgulanmıştır. Bölüm uygulama ve proje tabanlı aktif öğrenmeye odaklanmaktadır. Öğrenci projeler uygulamaları için profesyoneller, şirketler ve kuruluşlarla çalışabilmektedir. Bölüm, inovasyonun desteklediği bir öğrenme ortamı yaratmaktadır. Bu yapı sayesinde, sorunları yaratıcı bir şekilde çözebilen, çok yönlü moda uzmanlarını yetiştirmeyi amaçlar.

Moda olgusu, toplumsal bir eylem olup, disiplinler ve endüstri arasında işbirlikçi durumundadır. Moda çoksesli, bir toplumsal birliktelik şeklidir ve ortak ekonomik katılımı vurgulanan, toplumunda akışa yön veren, moda endüstrisi tarafından yönetilen uygulamalar bütünüdür (Busch, 2017: 14). Tasarımcıdan beklenen teknoloji zorlayan, estetik kaygılarla endüstriye uygulamasında çözüm önerilerini sunmasıdır. Bir tekstil ülkesi olarak Türkiye'de moda ve tekstil alanında istihdam sağlayacak meslek dalları bulunmaktadır. Müfredatlar, metodoloji, terminolojileri ve içerikler bu yönde belirlenerek, tüm öğrencilerin özgürce kullanabileceği atölyelerde deneysel bir çalışma ortamı sağlayacak şekilde düzenlemeler getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Fiziki ortamlar genişletilmeli, laboratuvarlar eklenmelidir. Teknoloji ile değişen ihtiyaçlar arasında, yüksek teknoloji malzemeleri, yeni form oluşturma akıllı tekstillerin önemi bu doğrusal anlamda artmaktadır. Moda eğitiminde standartlaşmış eğitim uygulamaları yeterli değildir. Farklı disiplinler arasında iletişim arttırmak için tekstil ve moda tasarım eğitimi veren bölümlerin mevcut müfradata inovatif tarafı güçlendirecek dersler eklenebilir. Çünkü, çağın ilerisinde bireyler yetiştirmek için, öğrenci odaklı, demokratik, atölye ortamında üretmek öğrenmek, deneysel çalışmaya imkan vermek ve tasarımın geliştirilmesine yönelik bir eğitim anlayışının oluşturulması, bir kavramın ve ürünün ortaya konulması demek endüstri ile birebirde somut bir bağ kurulması demektir (Ataley, 2009: 436).

KAYNAKÇA

Aliçavuşoğlu, E. Artun, A., Atalayer, G., Bilgin, İ., Erkmen, N. (2014). Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aybek, B. (2001). İlköğretim 4 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Sosyal Ve Diğer Bilimlerle İlişkisinin Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(7), 35-48.

Busch, O.V. (2017). Moda Praksisi, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Cluck, N.A. (1980). Reflections In The Interdisciplinary Approach To The Humanities. Liberal Education. 66 (1): 67-77.

Jacobs, H.H. (1989). The Growing Need For Interdisciplinary Curriculum Content. H.H. Jacobs, (Ed), Interdisciplinary Curriculum: Design And Implementation. (1-12).

Kneller, G. (1965). The Art and Science of Creativity, London: Holt, Rinehart and Winston.

La Bruyere, J. (1885). Caracteres, Bölüm XIII, New York: Scribner&Welford.

Rihll, T.E. (2003). “Teaching And Learning In Classical Athens”, Greece And Rome, Vol.50, No.2,Pp.168-190.

San, İ. (2001). Sanatlar Eğitimi . Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences (Jfes), 34 (1) , 23-34 . Doi: 10.1501/Egifak_0000000048

San, İ. (2008). Sanat Ve Eğitim Yaratıcılık Temel Sanat Kuramları Sanat Eleştirisi Yaklaşımları, Ankara: Ütopya.

Yalçın, P., & Yıldırım, H. (1998). Disiplinlerarası öğretim üzerine bir uygulama. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17, 146-150. Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 89-94.

Wraga, W.G. (1997). Patterns Of Interdisciplinary Curriculum Organization And Professional Knowledge Of The Curriculum Field. Journal Of Curriculum And Supervision, 12(2), 1-24.

İnternet Kaynakları

http-1: <https://docreader.reciteme.com/doc/view/id/6169cb953ca9b#page-2> (Erişim Tarihi: 30.09.2021) Central Saint Martin’s Kadın Giyim Tasarım Bölümü Müfredatı.

http-2: <https://Uib.Org.Tr/Tr/Kbfile/Teknik-Tekstil-Raporu> sitesinden (Erişim Tarihi: 15.09.2021) Uludağ İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği Ar&Ge Şubesi ,2021

http-3: https://www.istanbulmodern.org/dosya/2234/huseyin-caglayan1_2234_7223324.pdf (Erişim Tarihi: 12.09.2021) Sanatçı ve Zamanı “Hüseyin Çağlayan 1970”

http-4: <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/guzel-sanatlar-fakultesi/lisans-4-yillik-turkce-49-60-0> (Erişim Tarihi: 30.09.2021). Marmara Üniversitesi Tekstil Bölümü Giyim Uzmanlık Alanı Müfredatı.

http-5: <https://www.reportlinker.com/docoverview/c477ffc67ff2fb0f6e1ae8fc575bc1aa3a137ca1fea1c88e9459b349767cc280/Global-Polypropylene-Market.html> (Erişim Tarihi: 12.11.2020) Rigby, D. (2003). "150 End-Use Products In Technical Textiles And Nonwovens: Market Forecasts To 2010".

http-6: https://www.Researchgate.Net/Publication/318393893_Teknik_Tekstillerin_Ortaya_Cikisi_Moda_Tasarimi_Ile_Iliskisi_Ve_Bir_Turk_Moda_Tasarimcisi_Huseyin_Caglayan (Erişim Tarihi: 08.09.2021) Teker; M. S. (2015). Teknik Tekstillerin Ortaya Çıkışı, Moda Tasarımı İle İlişkisi Ve Bir Türk Moda Tasarımcısı Hüseyin Çağlayan.

TEKNOPEDAGOGİK EĞİTİMİ ALAN BİLGİSİ

Arzu KARAGÜL

Doktora öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye, arzukaragul12@gmail.com

İsmail KINAY

Doç. Dr, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye, ismailkinay84@gmail.com

ÖZET

1980’li dönemlerde ABD’de çok tartışılan eğitim sistemi, farklı reform hareketleri ve birçok araştırmadan elde edilen sonuçlar neticesinde teknoloji ile bütünleştirilmiştir. Gelişmelere paralel olarak dört temel soru öne çıkmıştır: 1. Öğretim için bilgi tabanının kaynakları nelerdir? 2. Bu kaynaklar hangi terimlerle kavramsallaştırılabilir? 3. Pedagojik akıl yürütme ve eylem süreçleri nelerdir? 4. Bunların öğretim politikası ve eğitim reformu için sonuçları nelerdir? Elde edilen bulgular, deneyimli araştırmacıların yürüttüğü büyüyen bir durum çalışmasına dönüşür ve mevcut reform çalışmalarının da çok ötesine geçerek öğretimin nasıl anlaşılacağı, öğretmenlerin nasıl eğitileceği ve değerlendirileceği konusunda yönlendirici olmuştur. Böylelikle, öğretmenlerin alan bilgileri ve içerik bilgilerinin çok ötesinde olduğu düşünülen Pedagojik Alan Bilgisinin, öğretmenlerin öğretim yaşantılarını oluşturma noktasında en önemli unsur olduğu görülmüştür. Pedagojik Alan Bilgisi Modeli, farklı araştırmalarla teknolojinin eğitime entegrasyonu ile TPAB modeli olarak geliştirilmiştir. TPAB bileşenleri incelendiğinde pedagoji bilgisi ve teknoloji bilgisinin karşılıklı etkileşimi ile teknolojik pedagojik bilgisinin; pedagoji ve alan bilgisinin karşılıklı etkileşiminden pedagojik alan bilgisinin; alan bilgisi ve teknolojinin karşılıklı etkileşiminden de teknolojik alan bilgisinin oluştuğu görülmektedir. Her üçünün etkileşimiyle TPAB bileşenlerinin birbiriyle olan ilişkisi ortaya konulmuştur. TPAB’ın eğitimle entegrasyonu ile birlikte öğretmen merkezli eğitim anlayışından öğrenen merkezli eğitim anlayışının geliştiği görülmektedir. Öğrenen merkezli eğitim anlayışının uygulanabilirliği; öğretmenlerin bilgi, pedagoji ve teknolojik bilgilerinin etkili kullanılması noktasında en önemli unsurlar olarak görülmüştür. Dolayısıyla TPAB bileşenleri, 21. yüzyıl becerileri olarak kabul edilen teknoloji, bilgi ve yaşam boyu eğitim anlayışıyla yakından ilişkilidir. Bu yüzden günümüzde teknolojiyi etkili kullanabilen, hızlı düşünen ve yeniliklere farklı bağlamlarda kolayca ayak uydurabilen nitelikler birçok alanda olduğu gibi eğitim açısından da önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, alan bilgisi, pedagojik bilgi, teknopedagoji eğitimi.

TECHNOPEDAGOGICAL EDUCATION FIELD KNOWLEDGE**ABSTRACT**

The highly discussed education system in the United States during the 1980s was integrated in technology as a result of different reform movements and many researches. Parallely these developments, four basic questions have been raised; 1. What are the sources of the knowledge base for teaching? 2. In what regard can they be conceptualized? 3. What are the processes of pedagogical reasoning and action? 4. What are the implications for teaching policy and educational reform? The findings have been become a growing case study carried out by professional researchers, and have got beyond the current reform progresses to guide how to understand teaching and how to train and evaluate teachers. Along these lines, Pedagogical Field Knowledge, which is thought to be far beyond the field knowledge and content knowledge of teachers, has been deduced to be the most important factor in creating their teaching experiences. The Pedagogical Field Knowledge model has been developed as TPACK with integrating technology in education as a result of different researches. When the TPACK components are analyzed, it is seen that technological pedagogical knowledge is composed of the interaction of pedagogical knowledge and technological knowledge; pedagogical content knowledge is composed of the pedagogy and content knowledge; technological content knowledge is composed of the content knowledge and technology. The interaction of all three has revealed the relationship between and among TPACK components. TPACK's integration with education is seen as a development from the teacher-centred education approach to the student-centred education approach. The practicability of the student-centred education perception is also seen as the most significant factor in the effective use of knowledge, pedagogical and technological knowledge of teachers. Therefore, TPACK components, which are regarded as 20th-century skills, are firmly connected with the understanding of technology, knowledge, and lifelong education approach. For this reason, using technology effectively, thinking fast and adapting innovation in different contexts, have been very important in education as in many other fields in today's world.

Keywords: Technology, field knowledge, pedagogical knowledge, tehcnopedagogical education.

GİRİŞ

21. yüzyılda bilgi ve teknoloji alanındaki gelişimler, eğitim ve öğretim alanında anlamlı öğrenmelerin yapılandırılması adına birçok yeniliklerin ve reformların yapılmasında önemli bir rol oynamıştır (Kaya ve Yılayaz, 2013:58). Ancak eğitim, okuryazarlık, bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki beceri ve gelişimler, genellikle daha az dinamik ve daha küçük değişikliklerle bölgeler, gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomiler arasında büyük farklılıklar göstermektedir (ITU, 2009). Bundan dolayı, teknoloji alanındaki ve eğitim alanındaki hızlı değişimlerin tamamlayıcı şekilde sürdürülebilmesi, elde edilen bulguların teknolojik açıdan genellenebilirliğini zorlaştırmaktadır (Valdez, McNabb, Foertsch, Anderson, Hawkess ve Raack, 1999:6). Bu açıdan ele alındığında, bugünün ve yarının toplumları her zaman olduğundan daha zorlu gereksinimlerle karşı karşıyadırlar. Çünkü bilginin ve teknolojinin hızla değiştiği bu ortamda toplumlar; problemlere eleştirel ve stratejik yaklaşabilen, farklı kaynaklardan ve farklı bakış açılarıyla hem öğrenmeyi hem de bilgiyi yapılandırabilen, bunları yerel ve küresel boyutta işbirliği içinde kullanabilecek bireylerin gelişimlerine odaklanmak durumundadırlar (Jones, Valdez, Nowakowski ve Rasmussen, 1995: 5). Bu yüzden bilginin niteliği ve niceliğindeki değişimler, yaşam boyu öğrenmeyi, üst-düzye düşünme becerilerinin geliştirilmesini ve kullanılmasını, bilgi okuryazarlığı açısından önemli bir hâle getirmiştir (Gülcü, Solak, Aydın ve Koçak, 2013:198). Bu noktada teknoloji; öğrenci kontrolünü, motivasyonunu ve başarısını artıran, gerçek dünyayla iletişim içinde olma, içerik standartlarına bağlı ve veri odaklı değerlendirmeler sunmaktadır (Valdez vd., 1999: 6). Sonuç olarak; bu perspektife sahip olmak, mevcut problemleri tanımlamanın da ötesine geçerek olay ve olgulara bakmanın ve anlamının yeni yollarının keşfedilmesinde, yararlı ve gerçekle ilintili kararlar alınmasında temel oluşturmaktadır (Mishra ve Koehler, 2006: 1019).

Teknopedagojik Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Öğretmenlerin pedagojik alan bilgilerine yönelik sorgulamalar ve çalışmalar, Amerika'da "No Child Left Behind" yasasıyla başlamıştır ve bu çalışmalar, John Dewey'in 1902'de "The Child and the Curriculum" adlı çalışmasına kadar uzanmaktadır (McArthur-Harris ve Bain, 2011: 9). Bu açıdan 1980'li yıllar, eğitim reformları açısından bir baskı ve hareket dönemi olarak tanımlanmaktadır. O dönemlerde yapılan birçok araştırma, Amerikalı öğrencilerin fen ve matematik başta olmak üzere, eğitimdeki başarısızlıklarına odaklanarak öğrencileri 21. yüzyıla hazırlamaya yönelik reform hareketlerini ve teknoloji kullanımını kapsamaktaydı (Bybee, Powell ve Ellis, 1991:143). Bu araştırmaların çoğu, davranışçı öğrenme temelli yazılımların özelliklerini taşıyan bilgisayar tabanlı eğitime yoğunlaşmaktaydı. Zamanla teknoloji, problem çözme becerilerini geliştirmenin ve öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının oluşmasında bir araç olarak gelişme göstermiştir (Valdez vd., 1999:12). Sanayi temelli bir toplumdaki bilgi temelli bir topluma geçiş için asıl çalışmalar ise bilgi teknolojisinin "bilgisayarlar, telekomünikasyon donanımı ve yazılımları" gelişim gösterdiği 1991 yılı olarak gösterilmektedir. Asıl amacın eğitim, bilgi ve becerileri geliştirmek olan bu dönüm noktasıyla birlikte, eğitim ve öğrenimin oynayacağı yeni roller, önemli bir dönüşüme uğramaya başlamıştır (Trilling ve Hood, 1999:5). Bu dönemlerde eğitim alanında çeşitli çalışmalar yürüten ve Amerikalı bir eğitim psikoloğu olan Lee S. Shulman, bu alanda yapılan reformları öğretmek için kaynağı anlama ve akıl yürütme, dönüşüm ve yansıtmayı vurgulayan bir öğretim fikri geliştirmiştir. Bunun için Shulman, bu dört

soruya yanıt vermiştir: 1. Öğretim için bilgi tabanının kaynakları nelerdir? 2. Bu kaynaklar hangi terimlerle kavramsallaştırılabilir? 3. Pedagojik akıl yürütme ve eylem süreçleri nelerdir? 4. Bunların öğretim politikası ve eğitim reformu için sonuçları nelerdir? Verilen cevaplar, genç ve deneyimli araştırmacıların yürüttüğü mevcut reform çalışmalarının da çok ötesine geçerek büyüyen bir vaka çalışmasına dönüşmüştür. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar; eğitim uygulayıcıları, akademisyenler ve politika yapıcılar için öğretimin nasıl anlaşılacağı ve öğretmenlerin nasıl eğitileceği ve değerlendirileceği konusunda önemli bir yönelime doğru götürmüştür (Shulman, 1987:1). Çalışmalara paralel bir şekilde yaşanan gelişmeler de teknolojinin eğitimde kullanımına yönelik olmuştur. Saettler'e (1990) göre, medyanın öğretim amaçlı kullanımı, 20.yüzyılın ilk yıllarında Amerika'da okul müzelerinin oluşturulmasıyla başlamıştır. Müzelerde eğitimle ilgili taşınabilir sergiler, stereograflar (üç boyutlu çizelgeler), slaytlar, filmler, baskı çalışmaları, çizelgeler ve diğer görsel materyaller bulunmaktaydı. 1995'e gelindiğinde digital teknoloji ve internetin yaygınlaşması ile eğitim alanındaki gelişmeler hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Böylelikle, 20. yüzyılın başlarında çeşitli meslek örgütlerinin ve kuruluşlarının birleşerek oluşturduğu ve günümüzde Eğitsel İletişim ve Teknoloji Derneği "AECT" (Association for Educational Communications and Technology) olarak bilinen organizasyon, öğretim tasarımı ve teknolojisi alanında yapılacak çalışmalarda liderlik rolünü üstlenmiştir (Reiser, 2001: 55-60). Yaşanan gelişmeler öğrenme kuramları ve teknolojinin seçimini ve kullanımını eğitsel anlamda etkilediği için eğitim teknolojileri, öğrenciyi öğretim programından ve öğretmen kontrolünden uzaklaştırarak eğitimi öğrenen kontrolüne bırakmıştır. Zamanla bireysel öğrenmeden topluluk öğrenimine, içerik odaklı öğrenmeden süreç odaklı öğrenmeye, izole edilmiş medya kullanımından entegre kullanıma, sunum medyasından etkileşimli medyaya, yer ve zamana bağlı öğrenme ortamlarından her yerde ve her zaman öğrenmeye doğru bir evrim yaşanmıştır. Bu gelişmeler öğrencileri öğrenen bir toplumda aktif katılımcılar olma sorumluluğu ile yüz yüze bırakmıştır (Lowyck, 2014:3). Eğitim açısından yaşanan bu tarihsel ayırım, hem farklı bağlamlarda ve durumlarda teknolojiyle geliştirilmiş öğrenim için farklı kavramların, odakların ve etiketlerin eşzamanlı gelişimine hem de edinimsel ve katılımcı öğrenme metaforları yoluyla ortaya çıkan farklı kavramsal kökenlere de yol açmıştır (Nicholson, 2007:1).

Eğitimsel Teknolojinin Entegrasyonu Problemi

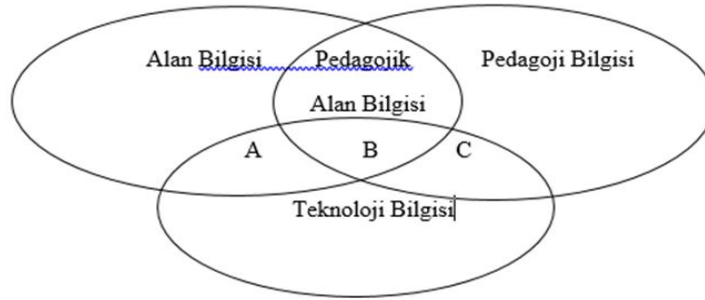
Farklı disiplinlerde farklı şekilde tanımlanan teknoloji genel olarak maddi kullanımlarının yanı sıra entelektüel, sosyal bağlamlar, bilgi organizasyonu, araç ve teknikler yoluyla yeteneklerin geliştirildiği bir uygulama olarak tanımlanmaktadır (Luppisini, 2005: 104). Bu açıdan teknoloji, bilgi ve kaynakların eğitim ortamlarına ulaşma şeklini değiştirmiş ve ders kitaplarının artık eğitimde birincil materyaller olmaktan çıkmasına ve öğretmenlerin hedefleri teknolojik açıdan yeniden yapılandırmasına zemin hazırlamıştır (Jones vd., 1995: 37). Buna ek olarak, teknolojinin eğitim ortamına entegrasyonu konusu, her şeyden önce öğretmenlerin ve öğrencilerin teknolojiyi nasıl kullandıklarına yönelik kapsamlı bir anlayış oluşturmalarıyla ilgilidir (Bebell, Russell ve O'Dwyer, 2004: 45). Bu yüzden eğitimde teknoloji entegrasyonu, öğretimin kara tahta ve ders kitaplarının dışında (Reiser, 2001: 55) dijital ortamda oluşturulmuş; metin, grafik, animasyon, fotoğraf, ses, video ve film gibi teknolojik materyaller ile öğrencilere aktarılmasını içermektedir (Taylor ve Carpenter, 2007: 85). Öğrenme yaşantılarının yapılandırılması açısından donanımlı bir öğretmenin varlığına da işaret eden (Incantalupo, Treagust ve Koul, 2013:104) teknoloji entegrasyonu, pedagojik açıdan bilgi edinmenin ve teknolojik bir araç kullanımının ötesine geçerek, içerik ve etkili

öğretimle ilgili uygulamalarla ilgili bilşi de temsil etmektedir. Bir başka değişle, öğretim programı ve öğrenmeyle ilişkili olarak nasıl ve neden kullanıldığıyla yakından ilgilidir (Earle, 2002:7). Dolayısıyla, öğrenme yaşantılarının farklı duyu organlarıyla pekiştirildiği, bilginin analitik araçlarla geliştirildiği, öğretmen öğrenci iletişiminin sağlandığı pedagojik bir anlayışın, teknolojik tabanlı öğretim programlarıyla bütünleştirilerek geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir (Zinger, Tate ve Warschauer, 2017:588-589). Teknoloji kullanımı, öğretimi ve öğrenimi bireyselleştirerek öğrenmeyi yeniden şekillendirdiği için eğitimin önemli bir bileşenidir ve bu yüzden eğitim kurumlarının, öğretmen ve öğrenci ihtiyaçlarının teknolojik açıdan geliştirilmesi göz önünde tutulmalıdır (Lemoine, Waller, Garretson ve Richardson, 2020:85). Bu uygulamalar, öğrencilerin derse aktif katılımını amaçladığı için eğitim sürecinde öğretmenlerin teknolojik bilgi eksikliklerinin giderilmesine (Kocaman-Karoğlu, 2016: 175), konu alanı gibi değişkenlere göre çeşitli uygulamaların zengin bir öğretim içeriği ve öğretim anlayışı geliştirilmesine dikkat edilmelidir (Bebell vd., 2004: 59). Bu yüzden, öğretmenlerin hangi teknolojik araçları hangi amaçlarla kullanacaklarını bilmeleri ve bunları göz önünde tutarak derslerini planlamaları ve uygulamaları (Bozkurt ve Cilavdaroğlu, 2011: 868), anlamlı ve kalıcı öğrenme yaşantılarının oluşturulması noktasında öğretim programları da değerlendirilmelidir. Öğrencilerin zorlandıkları alanlar nedenleriyle belirlenmeli, yenilikçi öğretim yöntem, teknik ve stratejileri ile öğrenci merkezli eğitim anlayışının göz önünde tutularak, pedagojik alan bilgisi ve teknopedagojik alan bilgisinin bir bütünlük sağlanmasına dikkat edilerek öğretmen adaylarının eğitimi bu doğrultuda düzenlenmelidir (Kaya ve Yılayaz, 2013; Gokdas ve Torun, 2017). Bunun için de öncelikle öğretim elemanlarının bu alanda donanımlı olup olmadıklarının değerlendirilmesi (Şimşek, Demir, Bağçeci ve Kinay, 2013: 18) ve Milli Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim fırsatları yaratarak destek mekanizmalarını oluşturması gerekmektedir. Tüm bu unsurlar; eğitimsel programların ve öğretmenlerin öğrenmeyi kolaylaştırmak adına teknolojiyi öğretim ve öğrenme uygulamalarına nasıl entegre edeceklerini anlamalarına yardımcı olacak şekilde tasarlanmalıdır (Kurt, 2012).

Teknopedagojik Alan Bilgisi Modeli

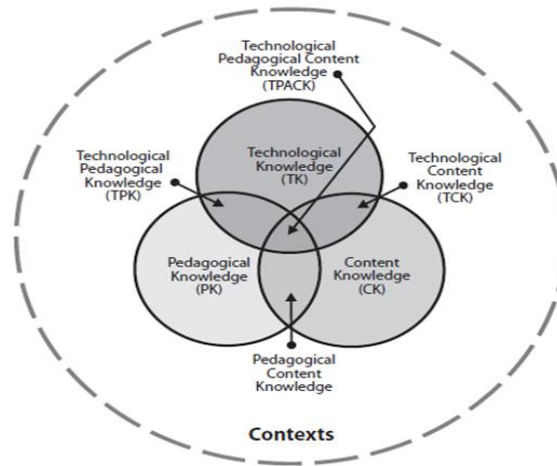
Gelişen teknoloji ile birlikte öğretim tasarımı anlayışı, öğretim teknolojisinin sadece yardımcı bir materyal olarak algılanmasından ziyade öğretim-öğrenme yaşantılarının oluşturulmasında (Şimşek, 2017: 24); ders içerikleriyle paralel bir şekilde pedagojik anlayışın da göz önünde tutularak kapsamlı bir yaklaşımı gerektirmektedir (Pamuk, Ülken ve Dilek, 2012). Öğretmenlerin pedagojik, alan ve teknolojik bilgilerini öğretim yaşantılarına entegre etmeleri, onların en önemli mesleki yeterlilikleri olarak görülmektedir. Bu nedenle, pedagojik alan bilgisi tanımı ilk kez Shulman tarafından 1983’de Texas’da Amerika Eğitim Araştırmaları Derneği konferansında eksik paradigma “missing paradigm” adı altında ele alınmıştır. Eksik paradigma ile farklı çalışma paradigmalarının konuyu yeterince ele almaması açısından tartışan (Shulman, 1986: 6-7) Shulman, öğretmenlerin alan bilgileri ve içerik bilgilerinin ötesinde olduğunu düşündüğü pedagojik alan bilgisinin, öğretmenlerin öğretimde kullanacakları en güçlü silah olarak nitelendirmiştir. Öğretmenlerin öğretimi nasıl gerçekleştirecekleri hakkındaki bilgi birikimlerinin, içerik bilgi birikimlerinin çok daha ötesinde olması gerektiğini vurgulamaktadır. Pedagojik alan bilgisini, öğretmenlerin öğretimin doğası hakkındaki bilgi birikimi ve uygulamaları olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, öğretmenlik mesleğinin öğretimin temel becerileri, içerik bilgisi ve genel pedagojik becerilerle harmanlanması gerektirdiğinin altını çizmektedir. Bu noktadan hareketle Shulman yaptığı çalışmalar sonunda alan bilgisi bileşenlerini; Konu Alan

Bilgisi (Content Knowledge), Pedagojik Alan Bilgisi (Pedagogical Content Knowledge) ve Öğretim Programı Bilgisi (Curriculum Knowledge) olarak belirlemiştir (Shulman, 1987: 6-9). Shulman'ın oluşturduğu Pedagojik Alan Bilgisi modeli temel alınarak yapılan sonraki araştırmalar da teknolojinin eğitime entegrasyonu ile ilgili geniş bir kuramsal altyapı ile TPAB kavramı olarak ortaya konmuş (Stoilescu, 2011: 248; Tabach, 2011: 1) ve Pierson'un teknolojik alanı eklemesiyle Teknopedagojik Alan Bilgisi (TPAB) öğelerini ve bu öğeler arasındaki ilişkiyi (öğretmen bilgi türleri arasındaki ilişki) Şekil 1'de göstermiştir (Pierson, 2001: 427).

Şekil 1. Teknolojik Entegrasyon Bileşenleri ve Aralarındaki İlişkileri (Pierson, 2001: 427).

Bölüm A, içerikle ilgili teknolojik kaynaklar hakkındaki bilgileri temsil etmektedir. Bölüm B, öğrenme teknolojisi kullanımı yönetme ve organize etme gibi bilgileri temsil etmektedir. Bölüm C, gerçek teknoloji entegrasyonu olan kesişim veya teknolojik-pedagojik içerik bilgisini temsil etmektedir (Pierson, 2001: 427). Teknolojiyi, pedagojik ve alan bilgisiyle kullanan öğretmenlerin alan gelişimleri açısından bireyselleştirilmiş ve anlamlı öğrenme fırsatları geliştirdiği görülmektedir (Zinger, Naranjo, Amador, Gilbertson ve Warschauer, 2017: 406). Niteli bir öğretim anlayışı için de teknoloji, alan ve pedagoji arasındaki karmaşık ilişkilere ilişkin kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmeli ve bağlama özgün stratejilerle uygulamalar bir bütünlük oluşturmalıdır. Öğretimde teknoloji entegrasyonu, bu üç alanın tek başına değil, üç temel unsur tarafından tanımlanan sistemdeki bağlantılı ilişkiler açısından ele alınmasını gerektirmektedir (Mishra ve Koehler, 2006: 1029).

Şekil 2. TPAB Bileşenleri (Koehler, Mishra, Akcaoglu ve Rosenberg, 2013: 3).

Teknolojik Bilgi

Sürekli değişen teknolojinin ve bilginin hızına yetişmek neredeyse mümkün değildir. Öyle ki teknolojik bir aletin nasıl kullanılacağını öğrenmek için geçen sürede o aletin çoktan modası geçebilmektedir. Bu hızlı değişimin, teknolojiyi öğretimlerine entegre etmenin yeni yollarını öğrenmeleri için öğretmenler üzerinde bir baskı oluşturduğu görülmektedir. Daha birkaç on yıl önce teknolojik bilgi; öğretmenler tarafından karatahta, tv, video ve projektörler olarak algılanmaktaydı. Ancak bu algı, günümüz öğretmenleri ve gelecek nesil öğretmenleri için kesinlikle geçerli olmayacaktır (Mishra, Koehler ve Kereluik, 2009: 49-50). Aksine teknolojinin yeni yüzü; dijital bilgisayarlar, eğitici oyunlar, internet ve bilgisayar yazılımları ve mekanizmaları tarafından desteklenen sayısız uygulama ile ilgilidir (Mishra ve Koehler, 2006: 1023; Koehler vd., 2013: 3). Bu doğrultuda, geleneksel teknik okuryazarlık kavramlarının ötesinde teknolojik bilgi, öğretmenlerin üretken bir şekilde günlük ve iş yaşamlarında uygulayabilecekleri hedeflere ulaşma konusunda teknolojik bilgidен yararlanabileceğini veya engellenebileceğini anlayacak ve değişikliklere sürekli adapte olacak bir şekilde geniş anlayışı gerektirmektedir. Bu okuryazarlık bilgiyi işleme, iletişim ve problem çözme gibi daha derin, daha temel bir anlayış ve ustalık da gerektirir. Kısaca teknoloji bilgisi, teknoloji ile açık uçlu bir etkileşimden oluşan bir ömür boyunca gelişen ve devam eden bilgi oluşumuna karşılık gelmektedir (Mishra ve Koehler, 2008: 4). Bu yüzden, öğretmenlerden geleneksel uygulamalardan ziyade yeni teknolojik uygulamaları öğrencilerini de dâhil ederek tercih etmeleri ve öğretim yaşantılarını bu doğrultuda yapılandırılmaları beklenmektedir (Tabach, 2011: 247).

Pedagojik Bilgi

Pedagojik bilgi; öğretme ve öğrenme süreçleri, uygulamaları, genel eğitim amaçları, değerleri ve amaçların nasıl oluştuğu hakkında derin bir bilgi sahibi olma anlamına gelmektedir. Öğrenci öğrenimi, sınıf yönetimi, ders planı geliştirme, uygulama, ölçme ve değerlendirme ile ilgili tüm konuların bilgisini kapsamaktadır. Pedagojik bilgiye sahip bir öğretmen; öğrencilerin doğası, tutumlarını değerlendirmek ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum geliştirmeleri için onların bilgiyi nasıl inşa ettiklerini ve becerileri nasıl kazandıklarını anlar. Buna uygun olarak pedagojik bilgi; bilişsel, sosyal, gelişimsel öğrenme teorileri ve sınıflarda bunların nasıl uygulandıklarını anlamayı gerektirmektedir (Mishra ve Koehler, 2008:6). Böylece pedagojik akıl yürütme ve eylem; öğretmenlerin anlama, dönüştürme, öğretim, değerlendirme ve yansıtma faaliyetleri boyunca bir döngüyü içerir ve onların eğitim sürecinin başlangıç noktası ve bitiş noktası hakkında bir anlama eylemini gerçekleştiriyor olabilmelerini gerektirir. Çünkü öğretmek önce anlamayı gerektirmektedir. Bu yüzden, bir öğretmenin bir konunun bir başka konu veya fikirler ile ilişkili olduğunu anlaması ve onun öğretim hakkında eleştirel ve değerlendirci bir yaklaşım benimsemiş olması gerekmektedir (Shulman, 1987: 14).

Alan Bilgisi

Bir disiplinin veya konunun bilgisine atıfta bulunan alan bilgisi, farklı eğitim bağlamlarında büyük ölçekte farklılık gösterir (ilkokul matematiğin içeriği ile lisansüstü matematik içeriği arasındaki farklar gibi) ve öğretmenlerin öğrettikleri içerikle uzmanlaşmaları beklenir. Alan bilgisi önemlidir çünkü her alana ve disipline özgü düşünme biçimlerini belirlemektedir (Koehler vd., 2013: 3). Öncelikle, öğretmenin alanıyla ilgili kuramsal yapıları, literatür çalışmaları ve bu çalışma alanlarındaki bilginin doğası üzerine tarihsel ve felsefi bilgisiyle ilgili bilişleri önemlidir. Örneğin; İngilizce öğretmeni, İngiliz ve Amerikan düzyazı ve şiirini, yazılı ve sözlü dili kullanma, anlama ve

dilbilgisini bilmelidir. İkinci olarak, sınıfta tartışılan belirli romanlar veya okuma etkinlikleri için gerekli olan literatür hakkında geniş bilgiye sahip olmalıdır. Üçüncü olarak, öğretmen alternatif yorumlama ve eleştiri kuramlarını ve bunların öğretim programı ve konuları ile nasıl ilişkili olabileceğini bilmelidir (Shulman, 1987: 8-9). Diğer bir deyişle, öğretmenin öğretimi gerçekleştireceği alan ile ilgili kapsamlı bilgisini ifade eden (Mishra ve Koehler, 2006:1021; Mishra vd., 2009: 51) alan bilgisi ile pedagojik alan bilgisinin aynı şey olmadığını göstermektedir. Öğretmenin alanında sahip olduğu bilgi ile onun öğretimi için gereken bilgi ve öğrenci ilgi ve yeteneklerine göre nasıl uyarlayacağına yönelik bilgiler birbirinden farklı bilgi türleridir. Bir öğretmen bir bilgi alanında güçlü olabilirken bir diğerinde zayıf olabileceği (Hill, Ball ve Schilling, 2008: 378) için öğretmenlerin alanlarına yönelik bu açıdan kapsamlı bir şekilde uzmanlaşması önemli görülmektedir.

Pedagojik Alan Bilgisi

Shulman, pedagojik alan bilgisi ile anlama, akıl yürütme, dönüşüm ve yansıtmayı vurgulayan öğretmen bilgisi üzerine düşünceler geliştirmiş ve bu alanda çeşitli araştırmalar yaparak (Shulman, 1987:1) PAB'ın etkili bir öğretim için alan ve pedagojik bilgilerinin ayrı bir şekilde anlaşılmasından çok daha fazlası olduğunu belirtmiştir (Koehler vd., 2013: 4). PAB, belirli bir alanın sorunlarının veya konularının nasıl organize edildiğini, temsil edildiğini ve öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre nasıl harmanlandığını ve uyarlandığını açıkladığı alandır (Shulman, 1987:8). Dahası, farklı öğretim alanlarının farklı öğretim yöntemlerine uygun bir şekilde düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapar. Yabancı dil öğretiminin konuşma becerisini öğretmesi için öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimsemesi buna örnek gösterilebilir. Bu açıdan PAB, alan ve pedagojik uzmanlığın çok ötesinde ikisi arasındaki benzersiz etkileşimi anlamak ve uygulamakla ilgilidir (Koehler vd., 2013: 4). Dolayısıyla PAB, bir öğretmenin konu alanındaki düzenli olarak öğretilen konuların temsil biçimleri, en güçlü analogileri, örnekleri, açıklamaları ve gösterileri yani, konuyu başkaları için anlaşılır kılan uygulama ve formüle etme yollarına karşılık gelmektedir (Shulman, 1986: 9).

Teknolojik Alan Bilgisi

Teknoloji alan bilgisi, teknoloji ve alan arasındaki karşılıklı ilişkinin varlığıyla ilgilidir. Teknoloji bildiklerimizi etkiler ve belirli içerikleri daha önce mümkün olmayan yeni yollarla nasıl uygulayabileceğimize dair yeni olanaklar sunmaktadır. Örneğin; Günümüzde öğrenciler elde taşınabilir cihazlar ile geometrik şekiller ve açılar arasındaki ilişkiyi öğrenebilirler (Koehler vd., 2013:4). Bu açıdan ele alındığında, teknoloji ve içeriğin karşılıklı olarak nasıl bir iletişim içinde olduğunu ve öğrenme açısından nasıl bir esneklik sağladığını bilmek önemlidir. Bu yüzden, öğretmenlerin sadece öğrettikleri konuyu değil, aynı zamanda konunun teknolojinin uygulanmasıyla nasıl değiştirilebileceğini (Mishra ve Koehler, 2006:1028) ve teknolojinin belirli bir disiplinin uygulamalarını ve bilgisini üzerindeki etkisini anlamaları önemlidir. Çünkü teknolojinin seçimi hem öğretilen alan fikirlerinin çeşitlerini sağlar hem de kısıtlamaktadır. Aynı şekilde, farklı konu alanları uygulamaları için kullanılacak teknoloji türlerini de sınırlandırabilmektedir. Teknoloji olası temsil türlerini kısıtlar, ancak daha yeni ve daha çeşitli temsillerin inşasını sağlayarak teknolojik araçlar vasıtasıyla bu temsiller arasında gezinirken daha fazla esneklik sağlamaktadır. Kısaca TAB, teknoloji ve alanın birbirini nasıl etkilediğini ve sınırlandırdığını anlamakla ilgilidir. Öğretmenlerin hangi teknolojilerin kendi alanlarındaki konu öğretimi ve içeriği nasıl dikte ettiğini hatta nasıl

değiştirdiğini ya da tam tersini nasıl ele almaları için en uygun olanına karar vermesi için derin bir anlayışa sahip olmaları gerekmektedir (Mishra ve Koehler, 2008:7).

Teknolojik Pedagojik Bilgi

Teknoloji ve pedagoji arasındaki karşılıklı ilişkiyi tanımlayan teknolojik pedagojik bilgi, öğrenim ortamlarında kullanılan çeşitli teknoloji, bileşen ve yetenek hakkındaki bilgiyle yakından ilişkilidir. Pedagojik hedefler için teknolojinin nasıl kullanılacağını ve öğretmenlerin belli bir pedagojik yaklaşıma en uygun aracı seçmesini mümkün kılmaktadır. Başka bir deyişle, bir görev için farklı araçların mevcut olduğu bilgisi; o göreve uygun araç seçme becerisi, seçilen aracın sunduğu olanak ve kullanma stratejileri, pedagojik strateji bilgisi ve bu stratejilerin teknoloji ile uygulama becerisiyle ilişkilidir (Mishra ve Koehler, 2006: 1028; Koehler vd., 2013: 4). TPB, pedagojik bir bağlamda kullanılacak teknolojik imkân ve kısıtlamaların, öğretmenlerin pedagojik stratejilerini nasıl etkilediğini veya bunlardan nasıl etkilendiğinin bir anlayışıdır (Cox, 2008: 148). Sonuç olarak, birçok yazılım programları eğitim amaçlı tasarlandığı için teknolojik pedagojik bilgi, öğretim açısından çok önemlidir ve öğretmenlerin pedagojik amaçları için bilgi, beceri ve yeteneklerini yeniden yapılandırmaları gerekmektedir (Mishra ve Koehler, 2006; 2009).

SONUÇ

1980'li dönemlerde ABD'de sorgulanmaya başlanan eğitim sistemi, yenilikçi reform hareketlerini ve bilimsel araştırmaların kapsamında değerlendirilecek şekilde ele alınmıştır. Alanında uzman kişilerin bu alanda çalışmalar yapmaya başlamalarıyla birlikte, pedagojik alan bilgisi ve beraberinde teknolojinin eğitim alanına entegre edilmesi ile önemli değişiklikler yaşanmaya başlanmış ve zamanla bu değişimler, farklı toplumların eğitim ortamlarına da yansımıştır. Teknoloji ve bilgi alanındaki yaşanan tüm gelişmeler, toplumlarda farklı alanlarda gerekli bireysel nitelikleri; teknolojik ve bilgi açısından farklı bir boyuta taşımıştır. Bunlar; teknolojiyi her alanda etkili kullanabilen, hızlı düşünen ve yeniliklere farklı bağlamlarda kolayca ayak uydurabilen birey nitelikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu hızlı değişim, doğal olarak öğretmen niteliklerinin geliştirilmesine ve dönüştürülmesine yönelik olarak da ele alınmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin teknolojiyi derslerine nasıl entegre edecekleri konusunda yaşadıkları problemler, araştırmacıların bu alanda kuramsal altyapı oluşturmalarına ortam da sağlamıştır. Ancak, teknolojinin eğitimle bir bütünlük gösterebilmesi için öğretmenlerin pedagojik, teknolojik ve alan bilgilerini bir bütünlük içinde öğretim yaşantılarına entegre edebilmeleri ve öğrencilerini de bu doğrultuda yönlendirmeleri önemli görülmektedir. Pedagojik alan bilgisiyle bu yeni kültürün bir bütünlük göstermesi, eğitim-öğretim yaşantılarına yansıtılmasıyla yakından ilişkilidir. Bu yüzden, tüm eğitim kurum ve kuruluşlarının hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere ağırlık verip; öğretim üyelerinin, öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve eğitim ortamlarının bu açıdan donatılması ve geliştirilmesi için gerekli olanakları sağlamaları önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bebell, D., Russell, M., & O'Dwyer, L. (2004) Measuring teachers' technology uses: Why multiple-measure are more revealing. *Journal of Research on Technology in Education*, 37(1), 45-63. <https://eric.ed.gov/?id=EJ690959>.
- Bozkurt, A., & Cilavdaroğlu, A. K. (2011). Matematik ve sınıf öğretmenlerinin teknolojiyi kullanma ve derslerine teknolojiyi entegre etme algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 859-870. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/817397>.
- Bybee, R. W., Powell, J. C., & Ellis, J. D. (1991). Integrating the history and nature of science and technology in science and social studies curriculum. *Science Education*, 75(1), 143-155. Doi: org/10.1002/sce.3730750113.
- Cox, S. M. (2008). *A conceptual analysis of technological pedagogical content knowledge*. [Unpublished doctoral dissertation]. Brigham Young University.
- Earle, R.S. (2002). The integration of instructional technology into public education: Promises and challenges. *Educational Technology*, 42(1), 5-13. <https://www.jstor.org/stable/44428716>.
- Gokdas, I., & Torun, F. (2017). Examining the impact of instructional technology and material design courses on technopedagogical education competency acquisition according to different variables. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(5), 1733-1758. Doi: 10.12738/estp.2017.5.0322.
- Gülcü, A., Solak, M., Aydın, S., & Koçak, Ö. (2013). İlköğretimde görev yapan branş öğretmenlerinin eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin görüşleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6), 195-213. Doi: org/10.7827/TurkishStudies.4899.
- McArthur-Harris, L., & Bain, R.B. (2011). Pedagogical content knowledge for world history teachers: What is it? How might prospective teachers develop it? *The Social Studies*, 102, 9-17. Doi:10.1080/00377996.2011.532724.
- Hill, H. C., Ball, D. L., & Schilling, S.G. (2008). Unpacking pedagogical content knowledge: Conceptualizing and measuring teachers' topic-specific knowledge of students. *Journal for Research in Mathematics Education*, 39(4), 372-400. <https://pubs.nctm.org/view/journals/jrme/39/4/article-p372.xml>.
- Incantalupo, L., Treagust, D.F., & Koul, R. (2013). Measuring student attitude and knowledge in technology-rich biology classrooms. *Journal of Science Education and Technology*, 23(1), 98-107. Doi: 10.1007/s10956-013-9453-9.
- International Telecommunication Union [ITU]. (2009). Measuring the information society: The ICT Development Index. <https://www.itu.int/council/C2009/index.html>.
- Jones, B. F., Valdez, G., Nowakowski, J., & Rasmussen, C. (1995). Plugging in: Choosing and using educational technology. Washington DC: Council for Educational Development and Research. <https://eric.ed.gov/>.
- Kaya, Z., & Yılayaz, Ö. (2013). Öğretmen eğitimine teknoloji entegrasyonu modelleri ve teknolojikpedagojik alan bilgisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 57-83. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/39520>.
- Kocaman-Karoğlu, A. (2016). Okul öncesi eğitimde dijital hikâye anlatımı üzerine öğretmen görüşleri. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 7(1), 175-205. Doi: 10.17569/tojq.87166.
- Koehler, M.J., Mishra, P., Akcaoglu, M., & Rosenberg, J. (2013). The technological pedagogical content knowledge framework for teachers and teacher educators. In R. Thyagarajan (Ed.), *ICT integrated teacher education: A resource book* (pp.2-7). <http://cemca.org.in/resources/books>.
- Kurt, S. (2012). Examining teacher's use of computer-based technologies: A case study. *Education and Information Technologies*, 18(4), 557-570. Doi: 10.1007/s10639-012-9199-7.

Lemoine, P.A., Waller, R.E., Garretson, C.J., & Richardson, M.D. (2020). Examining technology for teaching and learning. *Journal of Education and Development*, 4(2), 80-89. Doi: org/10.20849/jed.v4i2.781.

Lowyck, J. (2014). Bridging learning theories and technology-enhanced environments: A critical appraisal of its history. In J. M. Spector, M. D. Merrill, J. Elen, & M. J. Bishop (Eds.), *Handbook of research on educational communications and technology* (pp.3-20). Springer. <https://www.springer.com/gp>.

Luppigini, R. (2005). A systems definition of educational technology in society. *Educational Technology & Society*, 8(3), 103-109. <https://www.jstor.org/>.

Mishra, P., & Koehler, M.J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054. <https://www.learntechlib.org/p/99246/?nl=1>

Mishra, P., & Koehler, M.J. (2008). Introducing technological pedagogical content knowledge. Paper presented at American Educational Research Association, New York, United States, March 24–28 2008. <http://www.matt-koehler.com/>.

Mishra, P., Koehler, M.J., & Kereluik, K. (2009). The song remains the same: Looking back to the future of educational technology. *TechTrends*, 53(5), 48-53. <http://www.matt-koehler.com/>.

Nicholson, P. (2007). A history of e-learning: Echoes of the pioneers. In B. Fernández-Manjón, J. M. Sanchez-Pérez, J.A. Gómez-Pulido, M.A. Vega-Rodríguez, & J. Bravo-Rodríguez (Eds.), *Computers and education: E-learning, from theory to practice* (p.1-11). Springer. <https://www.springer.com/gp>.

Pamuk, S., Ülken, A., & Dilek, Ş. (2012). Öğretmen adaylarının öğretimde teknoloji kullanım yeterliliklerinin teknolojik pedagojik içerik bilgisi kuramsal perspektifinden incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 415-438. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/182990>.

Pierson, M. E. (2001). Technology integration practice as a function of pedagogical expertise. *Journal of Research on Computing in Education*, 33(4), 413-430. <https://www.learntechlib.org/p/94569/>.

Reiser, R. A. (2001). A history of instructional design and technology: Part I: A history of instructional media. *ETR&D* 49, 53. Doi: org/10.1007/BF02504506.

Shulman, L.S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-44. <https://www.jstor.org/stable/1175860>.

Shulman, L.S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-23. Doi: org/10.17763/haer.57.1.j463w79r56455411.

Stoilescu, D. (2011). *Technological pedagogical content knowledge: Secondary school mathematics teachers' use of technology* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Toronto.

Şimşek, A. (2017). *Öğretim tasarımı*. (4.basım). Nobel Yayınları.

Şimşek, Ö., Demir, S., Bağçeci, B., & Kinay, İ. (2013). Öğretim elemanlarının teknopedagojik eğitim yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 1-23. <https://www.researchgate.net/>.

Tabach, M. (2011). A mathematics teacher's practice in a technological environment: A case study analysis using two complementary theories. *Technology, Knowledge and Learning*, 16(3), 247-265. Doi: 10.1007/s10758-011-9186-x.

Taylor, P.G., & Carpenter, B. S. (2007). Mediating art education: Digital kids, art, and technology. *Visual Arts Research*, 33(2), 84-95. <https://www.semanticscholar.org/>.

Trilling, B., & Hood, P. (1999). Learning, technology, and education reform in the Knowledge Age or “We’re wired, webbed, and windowed, now what?” *Educational Technology*, 39(3), 5-18. <https://www.wested.org/>.

Valdez, G., McNabb, M., Foertsch, M., Anderson, M., Hawkes, M., & Raack, L. (1999). Computer-based technology and learning: Evolving uses and expectations. North Central Regional Educational Laboratory. <https://eric.ed.gov/?id=ED456816>.

Zinger, D., Naranjo, A., Amador, I., Gilbertson, N., & Warschauer, M. (2017). A design-based research approach to improving Professional development and teacher knowledge: The case of the Smithsonian learning lab. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 17(3), 388-410. <https://www.semanticscholar.org/>.

Zinger, D., Tate, T., & Warschauer, M. (2017). Learning and teaching with technology: Technological pedagogy and teacher practice. In J. Clandinin, & J. Husu (Eds.), *The SAGE handbook of research on teacher education* (p. 577-593). CA:SAGE. Doi:10.4135/9781526402042.n33.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE DİJİTAL ÇAĞIN HABERCİLİK ANLAYIŞI: İNTERNET VE ELEŞTİREL HABER OKURYAZARLIĞI

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi Üniversitesi, Ankara, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Göksel ERSOY

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin, gokselersoy1990@hotmail.com

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin medya ortamında kullanılmaya başlaması, geleneksel habercilik uygulamalarının değişmesine neden olmuştur. Medya içerisinde en önemli kavramlardan biri de haberciliktir. Haber, gazetecilik temeline dayanan kamuoyunu bilgilendirmek amacı taşıırken; internet çağıyla birlikte sahte haber ve tıkla tuzağı habercilik yarışı haline dönüşmüştür. İnternet teknolojisindeki gelişmeler, insanın bilgiye zahmetsiz bir şekilde ulaşmasını mümkün kılmıştır. Bu bağlamda okur alışkanlıklarının değişmesi de kaçınılmaz olmuştur. Medyada yer alan haberler okur ve izleyici profilinin ilgisine yönelik üretilmeye başlanmıştır ve yalan haberlere itibar oranı artmıştır. İnternet üzerindeki haberlerin sayısı gün geçtikçe artmakta ancak niteliği ise düşmektedir. Böyle bir ortamda güvenilir haberlere ulaşmak ve haberlere eleştirel bakış açısı kazandırmak sosyal bilgiler derslerinde eleştirel haber okuryazarlığı ile küçük yaşlardan itibaren eğitimle sağlanabilir. Dijital çağda internet üzerinde okunma ve tıklanma yarışına giren birçok haber kuruluşu rekabet uğruna gerçeklikten uzak haberler ile kamuoyunun güven algısını kaybetmesine sebep olabiliyor. İnternet ortamında yapılan haberlerin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalarda Türkiye internette yalan habere maruz kalan ülkeler sıralamasında 1. sırada yer almıştır. Sosyal bilgiler dersinde eleştirel haber okuryazarlığı eğitiminin verilmesi, dijital ortamda doğru haber analizi yapan ve güvenilir kaynaklara erişim konusunda dijital yetkinliğe ulaşmış vatandaşlar yetiştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerde internet haberlerine yönelik sorgulama yeteneğinin geliştirilmesi ve analiz yapabilme becerilerinin kazandırılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin internet haberciliği ve eleştirel haber okuryazarlığı konusundaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve Mersin'in Mezitli ilçesinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin güvenilir haber kaynaklarına nasıl ulaşacaklarını bilmedikleri, sosyal medyada yapılan haberlerde etik ihlallerinin olduğu ve haberlerin doğruluğundan emin olmadıkları için önyargılar oluştuğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Tıkla habercilik, İnternet haberciliği, Sosyal bilgiler öğretmenleri

**DIGITAL AGE OF NEWS APPROACH ACCORDING TO SOCIAL STUDIES TEACHERS: THE
INTERNET AND CRITICAL NEWS LITERACY**

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi University, Ankara, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Göksel ERSOY

Mersin University Institute of Educational Sciences Graduate Student, Mersin, gokselersoy1990@hotmail.com

ABSTRACT

The use of the developments in information and communication technology in the media has led to a change in traditional journalism practices. One of the most important concepts in the media is journalism. While the news aims to inform the public based on journalism; With the internet age, fake news and the click trap have turned into a journalism race. Advances in internet technology have made it possible for people to reach information effortlessly. In this context, it has become inevitable to change the habits of readers. The news in the media has started to be produced for the interest of the reader and viewer profile, and the reputation rate for fake news has increased. The number of news on the Internet is increasing day by day, but the quality is decreasing. In such an environment, reaching reliable news and gaining a critical perspective on news can be achieved through critical news literacy in social studies lessons and education from an early age. Many news organizations competing to be read and clicked on the internet in the digital age can cause the public to lose their perception of trust with unrealistic news for the sake of competition. In the researches carried out to determine the reliability of the news on the Internet, Turkey ranked first among the countries exposed to fake news on the Internet. Providing critical news literacy education in the social studies course is of great importance in terms of raising citizens who can make accurate news analysis in the digital environment and have reached digital competence in accessing reliable sources. For this reason, it is important for social studies teachers to develop the ability to question internet news in students and to gain analysis skills. In this study, it was tried to determine the views of social studies teachers on internet journalism and critical news literacy. The semi-structured interview form prepared in the research was used and 20 social studies teachers working in the Mezitli district of Mersin were interviewed. According to the findings obtained in the study, it was revealed that teachers do not know how to reach reliable news sources, there are ethical violations in the news made on social media and prejudices occur because they are not sure of the accuracy of the news.

Keywords: Click-through journalism, Internet journalism, Social studies teachers

GİRİŞ

Sosyal bir canlı olan insan tarihin başlangıcından itibaren süregelen etkileşim halindedir. İnsanlığın var olma nedenleri arasında önemli bir yeri olan merak duygusunun tatmini için insanlar haber almak, haber vermek ve çeşitli iletişim biçimlerini kullanarak merak duygusunu doyuma ulaştırmaya çalışmıştır. İngilizce'deki North (Kuzey), East (Doğu), West (Batı) ve South (Güney) kelimelerinin baş harflerinden meydana geldiği bilinen haber (News) kelimesi, "her yönde meydana gelen olaylar" olarak da tanımlanmaktadır (Utma, 2010: 12). Nitekim haber, kitle iletişim araçlarının topluma sunduğu en yaygın ve önemli enformasyonu oluşturmaktadır. Haberin insanlarca en çok tüketilen medya içeriği olması, haberi diğer medya içeriklerinden ayıran bir özellik olarak görülür. Haberin bu özelliği, onun toplum içinde yaygın bir etki alınını olduğunu da göstermektedir (Yurdakul, 2018: 62). İnsanlar haberlerde kendilerini ilgilendiren bir durum olmadığını düşünse bile haberler her yerdedir ve herkesi etkilemektedir. Haber metinlerinden ve haber ekranlarından kaçınmak neredeyse imkânsızdır (Klurfeld ve Schneider, 2014: 8). Haberler bugün diğer medya içeriklerine oranla, kitleler tarafından nispeten daha güvenilir bulunmakta, esas amacı olup biteni yani "haber" i iletmek olduğu düşünülmektedir. Oysaki medyada hangi haberlerin nasıl yer aldığı ile ilişkili olarak haberler bilinçaltı mesajları da barındırmaktadır. Kitleler farkında olmadan bu iletiler aracılığıyla yönlendirilebilmektedir (Çakmak, 2019: 1128). Haberde etki şiddetini belirleyici olan faktörlerin başında bireyin içinde bulunduğu ruh hali, enformasyona karşı olan açlık, ideolojik görüş veya içinde bulunulan ortam gelmektedir. Haberin topluma ulaştırılması ve herkese uygun düzeye getirilmesinde bir ölçü var olabilir ama herkesi aynı düzeyde etkileyebilecek bir ölçüden bahsetmek olası değildir. Haberin bireyi etkileme düzeyi; eğitim, gelir, siyasi görüş, tutulan takım gibi çeşitli unsurlara da bağlı olmaktadır. Bunun dışında haberin nerde ve ne şekilde yayınlandığı da önemli bir ayrıntıyı oluşturur. Hedef kitleye göre mecra seçimi, haberin sunuş biçimi ve dilin kullanımı gibi etkenler haberin etkisi ile doğrudan ilişki olan kavramlardır (Yurdakul, 2018: 70). Küreselleşme süreciyle birlikte medyanın kitleler üzerindeki gücünün farkına varan sermaye sahipleri, yatırımlarını enformasyon alanına aktarmaya başlamışlardır. Bu durum haber yapısının değişmesine neden olmuş, haber adeta ticari bir meta olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak da haber dezenformasyona uğramakta, çoğu kez manipüle edilmektedir. Toplumun bilgilendirilmesi ve kamuoyunun oluşturulması gibi önemli misyonları olan medya kuruluşları, asli görevlerini çoğu kez arka plana atarak, reyting ve tirajları arttırma gayesiyle yeni bir habercilik anlayışını benimsemiş durumdadır (Utma, 2018: 2904). Özellikle son dönemde Twitter, Facebook gibi sosyal medya araçları önemli bir haber takibi ve bilgi edinim alanına dönüşmüştür. Bu durum ulusal ve uluslararası toplumu söz konusu sosyal medya hesapları üzerinden yönlendirme imkânını kolaylaştırmaktadır. Facebook ve Twitter üzerinden sahte hesap açarak gerçek olmayan bilgiler üreten yüz binlerce hesabın varlığı ve bunların paylaştığı bilgilerin doğruluğunu tespit edebilecek bir mekanizmanın olmayışı göz önüne alındığında, yalan bilgilerin uluslararası alanda yarattığı etki de anlaşılabilir. Örneğin ABD'de yapılan bir araştırmaya göre Trump konusunda Facebook ve diğer sosyal medya organları üzerinden yayınlanan yalan haberlerin okunma oranı, Washington Post'un okunma oranını geçmiştir (Özcan, 2018: 3-4).

Sahte Haberler ve Haber Okuryazarlığı

Bazen sosyal medyadaki haberlerin içerikleri kötü niyetli kullanıcılar tarafından farklı amaçlar için değiştirilmektedir. Buna ek olarak, bu tip içerikler kontrol edilmeden iyi niyetli kişiler tarafından paylaşılarak yayılmaktadır. Sosyal medyadaki haberler ve yorumlar kullanıcıların fikirlerini önemli ölçüde etkiler. Sahte haber olarak adlandırılan düşük kaliteli bu tip haberlerin yayılması bireyleri ve toplumları olumsuz yönde etkilemektedir. Sahte haberler sadece bireyler ve toplumlar için değil, iş dünyası ve hükümetler için de tehlike oluşturabilmektedir. Bu nedenle, çevrimiçi sosyal medyadaki sahte haberlerin belirlenip tespit edilmesi gerekmektedir. Sahte haberlerin tespit edilmesi problemi sosyal medyada yeni bir araştırma alanı olmasına rağmen, son yıllarda önemli ölçüde dikkat çekmiştir (Özbay ve Alataş, 2020: 92). Reuters Haber Ajansı'nın 2018 dijital haber raporuna göre 37 ülkede yaptığı araştırmada sosyal medyada insanların yalan habere en çok maruz kalan ülke Türkiye olmuştur (teyit.org.com, 2021). Türkiye'de sahte habere maruz kalmanın nedenleri konusunda, araştırmada herhangi bir bilgi verilmemektedir. Sahte habere maruz kalma oranlarının düşük olduğu ülkelere bakıldığında haber kaynağı olarak internet ve sosyal medyanın TV ve gazetelerden sonra geldiği, Türkiye'de ise kullanıcıların haberleri özellikle siyasi gündemi ağırlıklı olarak yeni medyadan takip ettiği görülmektedir (Kazaz ve Akyüz, 2019: 44). Sahte habercilik kavramı, yeni bir kavramdır. Geleneksel habercilikte "masa başında üretilmiş" haberler olarak bilinen "asparagas" haberler, yeni medyada sahte haber olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Amerikan Başkanı Donald Trump'ın kendisine cephe alan medya kuruluşları ve yaptıkları haberler için kullandığı "fake news" ifadesi, yeni medyadaki sahte haberler için yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Gerçekte hiç var olmayan olay ya da açıklamalar, belli merkezlerde ya da belli kişi ve gruplar tarafından üretilmekte ve sosyal medyanın etkileşim gücünden yararlanılarak hızla yayılmaktadır. Bu haberlerin gerçek olmadığı, yapılan açıklama ya da araştırmalarla ortaya çıkarılsa da gerçek haberler hem yalan haberler gibi geniş kitlelere ulaşmamakta hem de etki gücü daha düşük olmaktadır. Özellikle ideolojik ve siyasi gruplar, yeni medyanın açtığı bu alandan ciddi şekilde yararlanmakta, karşıt görüş, kuruluş ve kişilerin söylemediği şeyleri gerçekmiş gibi yaymakta, özel hazırlanmış sahte içerikler ve haber hikâyeleri üretmektedir. Bu yolla fikirlerini geniş kitlelere ulaştırırken hitap ettikleri ideolojik kitlenin inandığı görüşlerin sürekli yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Kazaz ve Akyüz, 2019: 18). Dijital medyada ise manipülasyon birçok tekniğin kullanımı ile gerçekleştirilebilir. Sözelimi; sunulacak olan iletilerin içerisinde yer alan görseller üzerinde montajlama sayesinde farklılıklar ortaya konulabilir. İletinin içeriğini oluşturan metinler değişime uğratılarak veyahut eksik bir şekilde sunulmuş gerçekliğin dışından bir bağlam üzerinde inşa edilebilir ve doğru olanın çok ötesinde farklı anlamlar ve hedef kitle tarafından algılamalar ortaya çıkabilir. Gerçeklikte varlığı söz konusu olmayan veriler kamuoyunu tarafından sözüne inanılacak kişiler kaynak gösterilerek sunulabilir (Ulaş ve Yeşil, 2020: 944).

BBC sosyal medya uzmanı Sue Llewellyn'den sosyal medya üzerinden sahte haberlerin niteliğini şu tespitlere dayanarak anlaşılabilirliğini 5 yöntem olarak belirtmiştir (Klurfeld ve Schneider, 2014: 18).

Hikâye ne kadar büyükse, haberin sahteliği ve asılsızlığı daha yüksek olacaktır.

Sahte twitter hesaplarında kişi veya kuruluşların gerçek adlarında ekranda oynarken genellikle 0 yerine 0 veya 1 yerine 1 kullanır.

Haberleri kendileri yapan kişilerin tweet'lerine dikkat edin. Aldatmacaların asıl hedefi habercilerdir. (Örnek olay; Papa Francis'in seçiminden birkaç dakika sonra haberlerde "kapan manşet " için sahte twitter tutamaçları ile bir karışıklık kitleyi yaratmaya çalışıldı.)

Twitter profillerinde biyografiyi kontrol edin. Rahatsız edici yazım hataları var mı veya dilbilgisi zayıf mı? Kamuya açık bir kişinin hesabında Twitter'ın resmi "onay işareti" yoksa ekstra dikkatli olmalısınız. Sahte haber ile mücadele kapsamında son dönemde üzerinde en çok durulan konulardan biri haber okuryazarlığıdır (Brown ve Hulme 2018; Vraga ve Tully, 2019; Yorio'dan aktaran Şencan, 2020: 5). Haber okuryazarlığı, gazete, dergi, televizyon veya İnternet'ten elde edilen haberlerin güvenilirliğini ve itibarını değerlendirmek üzere eleştirel düşünme becerilerini kullanma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Digital Resource Center'dan aktaran Şencan, 2020: 5). Dijital çağda haber okuryazarlığı önemli bir beceridir, çünkü herkes aşırı bilgi yüklemesi ve raporların gerçekliğini belirlemedeki zorluklarla başa çıkmakta zorlanır. Bu zorluklar, yeni bir tür okuryazarlık talebini yarattı haber tüketicilerinin bilginin güvenilir olup olmadığını belirlemesini ve ardından buna göre hareket etmesini sağlayan bir okuryazarlık. Çünkü insanlar söylentilere veya dedikodulara kolayca inandırılabilir, sonuçları tehlikeli olabilir (www.centerfornewsliteracy.org, 2021). Haber okuryazarlığını diğer okuryazarlık türlerinden ayrı tutan tanımlardan biride haber okuryazarlığı, gazetelerden, dergilerden, televizyondan veya internet'ten elde edilen haberlerin güvenilirliğini ve itibarını değerlendirmek üzere, eleştirel düşünme becerilerini kullanma yeteneği olarak ifade edilmektedir ("Digital Resource Center" dan aktaran Şencan, 2020: 36).

Merak Odaklı Habercilik: Tıkla Tuzağı

Dijital gazeteciliğin, yeni medya ortamının sunduğu olanaklar nedeniyle geleneksel gazetecilikten yapısal olarak farklı pek çok yönü bulunmaktadır. Hız, rekabet, haber üretim sürecine etki eden unsurların değişmesi, gazetecinin farklılaşan çalışma koşulları bu değişimlerden bazılarıdır. Bunlardan aşkın bir şekilde gazeteciliğin temel amaçlarında da değişiklikler olmuştur; geleneksel gazetecilik için önce kamunun bilgilendirilmesi ve gazetenin tirajının yüksek olması temel amaçlarken, dijital gazetelerde tıklanma dolayısıyla daha fazla reklam alma diğer amaçların önünü geçmiştir (Deniz ve Özel, 2018: 81). Rekabetin sonucu ortaya çıkan ve internet gazeteciliğinin üstesinden gelmek zorunda olduğu en ciddi sorun güvenilirlikle ilgili olandır. Sadece kullanıcıya haberi daha hızlı iletme aceleciliğine bağlı yanlış bilgilendirme değil, daha çok reklâm için daha fazla tıklanmak amacıyla kullanılan yöntemler de bazı etik sorunlar doğurabilmektedir (Dönmez, 2010: 106 – 107). Dijital çağda üzerinde durulması gereken haber türlerinden biri haline gelen "çöp haber, tuzak haber, matruşka haber, mause haber" olarak da bilinen tıkla tuzağı haberlerdir. Tık yemi diye adlandırılan tuzak haberlerde içerik olarak haber değeri olmayan ve yanıltıcı başlık ve görsellerden oluşmakta ve sahte haberin farklı türü olarak yeni medyada çokça karşımıza çıkmaktadır. Bu tip haberler siber zorbalığa kadar giden güvenli olmayan siteleri de barındırmaktadır. Bu nedenle, haber okuryazarlığı, etkileşimli medyada ve sosyal ağlarda dolaşımdaki, sözde, özgür bilginin ardında ne olduğu, yani medyanın, siyasetin veya bir işletmenin hangi çıkarlara sahip olabileceği konusunda halkın farkındalığını ve anlayışını artırmada özel bir öneme sahiptir (Balcytiene ve Wadbring'den aktaran Şencan, 2020: 15). Tıkla haber hakkında yapılan tanımlamaya bakıldığında Oxford sözlüğü web sayfasında; Clickbait "Dikkat çekmek ve ziyaretçileri belirli bir web sayfasının bağlantısını tıklamaya teşvik etmek için internete konulan materyal, fotoğraflar" olarak açıklanmıştır(<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>, 2021). Tık odaklı haber sunumlarına ilişkin tanımlamalarda vurgu haber başlıklarının üzerinde olsa da, haber sunumunu hazırlarken kullanılan görseller ve diğer multimedya fonksiyonları da tık odaklı habercilik içerisinde

yer sahibidirler. Haber başlıklarına iliştirilen görüntülerin haber ile olan ilişkisinin anlaşılmağı, merak uyandırıcılığı veya aşırılığı, haberin tık alma amacına başlık metni ile birlikte hatta kimi zaman tek başına hizmet eder. Bu kullanımlar sayesinde görece zayıf bir içerik rahatlıkla haber yapılabilenkte veya haber değeri düşük olan bir içerik en çok okunan haber haline getirilebilmektedir (Özyal, 2016: 282). Clickbait içerikli haberler farklı türlerde servis edilmektedir. Haberin konusundan uzaklaşarak önemsiz bir detay üzerinde yoğunlaşma, temanın dışına çıkılarak abartılı bir başlık atılması, haber içeriğine uygun olmayan görsellerin yerleştirilmesi vb. gibi birçok okuyucuyu aldatma şekilleri bulunmaktadır (Kalender, 2019: 10). Gazetecilik mesleği dijitalleşme ile birlikte tıklanma hedefleri, sayfa görüntüleme sayısı, tık tuzağı, yanıltıcı başlık, banner, advertorial, arama motoru optimizasyonu gibi yeni kavramlarla ve etik sorunlarla tanışmıştır (Deniz ve Özel, 2019: 445). Bu şekilde sunulan haberler insanlar arasında korku ve panik havası yaratmaya, ön yargılar oluşturmaya ve yanlışlığa neden olmaktadır. Öncelikli amacı kitleleri bilgilendirmek olan medyanın, asli görevini geleneksel mecrada icra etmesinde belirli oturmuş kurallar çerçevesinde işleyen bir süreç söz konusuysen, tık odaklı gazetecilikte durum daha farklı bir noktaya evrilmiş bulunmaktadır. Bu görevi yerine getiren gazetecilerin yerini artık bizzat bireyin kendisinin alması bu sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. İnternetin çok hızlı bir şekilde iletişim eyleminin vazgeçilmez aracı haline gelmesi, bilgi paylaşımının çok kolay bir şekilde yapılması, temelde yanlış bilgilendirmeye sebep olmakta ve dijital okuryazarlığı zayıf olan kitleleri olumsuz manada etkilemektedir (Çelik, 2020: 17).

Medyada Algı ve Etki Süreçleri

İlk dönemlerde medyanın (güçlü) etkisi konusunda 30 Ekim 1938'de Orsan Wells'in H. G. Wells'in "Dünyalar Savaşı" adlı romanından adapte ettiği ve CBS radyosunda yayınlanan oyunun dinleyiciler tarafından gerçekmiş gibi algılanmasının sebep olduğu panik ve olaylar örnek gösterilmektedir. Bu oyun, dinleyiciler üzerinde büyük duygusal patlamalara ve aşırı heyecana neden olmuş ve bunun neticesinde binlerce insan evlerini ve şehirlerini terk ederek güvenli bölgelere kaçmaya başlamışlardır (Yaylagül, 2006, s. 40). Kitle iletişim araçlarının bireyleri nasıl etkilediği konusunda geçmişten günümüze birçok araştırma yapılmıştır. İlk dönem çalışmaları 1920-1930 yılları arasında Amerika 'da ve Avrupa'da sinema, radyo ve popüler basın üzerine yapılan araştırmalarla başlamıştır. Bu dönemde yapılan araştırmalarda izleyici genelde pasif bir etken olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla pasif izleyici üzerine yapılan bütün çalışmalarda izleyicinin sadece tükettiği, kitle iletişim araçlarından gelen mesajları sorgulamadan kabul ettiği üzerinde durulmaktadır (Kalender'den aktaran Barak, 2018: 2). Kitle iletişim araçlarının söz konusu etkinliğini Althusser'in devletin ideolojik aygıtları yaklaşımında da bulmak mümkündür. Ona göre devletin baskı aygıtları olan "asker ve polis" in yanında bir de ideolojik aygıtlar vardır. Bu ideolojik aygıtlar, bireyi ve toplumu "egemen gücün" ya da "yaygın düşüncenin" istediği biçimde şekillendirir ve onları daha kolay ikna edilesi bireyler hâline getirir. İdeolojik aygıtlar içinde eğitimi, dini, ibadet mekânlarını, ticari birlikleri ve hukuku sayan Althusser, iletişim araçlarına, medyaya özel bir vurgu yapmıştır. Bu aygıtlar, devlet veya güç erklerince kabul edilmese de gayri resmî olarak devlete, iktidarlara hizmet etmekte ve hegemonyanın ideolojisi ve değerlerini topluma aktarmaktadır. Devamlılık üzerine kurgulanan ideolojik aktarım, böylece bireyi ve toplumu pasifize ederek onları düzene itaatkâr kılar (Althusser'dan aktaran Geçer, 2019: 417). Söz gelimi siyasal olarak kendisini belli bir ideolojiye yakın hisseden izleyici, o ideolojinin televizyon kanallarını, gazetelerini ve internet

haber platformlarını takip etmekte, yaşadığı çevreyi sadece o gözle görebilmektedir. Ona göre diğer haber kanallarını seyredenler yanılgı içerisindedirler. Üstelik çevrede “ötekiler” gibi düşünenlerin sayısı oldukça azdır ve onlar, yaşadıkları toplumun ahengini bozmaktadırlar. Farklı yaklaşımlardan haberdar olmadığı için böyle bir bakış açısı izleyicide zamanla bazı yanlışların kalıcı olmasına neden olabilecek, onun gibi düşünmeyenleri “düşman” olarak konumlandırmasına yol açacak bu da toplumsal kutuplaşmanın oluşmasını neden olacaktır (Geçer, 2019: 418). Medyada görüşler topluma ulaşırken belli kişilerin süzgecinden ve süreçlerinden geçmektedir. D. M. White tarafından geliştirilen "Eşik Bekçiliği" modelinde medya mesajlarını belirleyen kişi olarak eşik bekçileri üzerinde durulmuştur. Medya kurumlarında haber üretim sürecinde neyin haber olacağına ya da olmayacağına karar vermede eşik bekçisi kavramsallaştırması önemlidir. Eşik bekçileri, haber üretim sürecinin ilk aşamasında karar alan insanlardır. Haber kanalının eşliğinde yer alan bu insanlar, eşliği açacak ve kanal aracılığıyla izleyiciye ulaşacak olan kendilerine haber olmak üzere gelen olayların seçimini yaparlar. Hangi olayın hangi sırada ve ne süreyle haber olacağına karar verirler. (Yaylagül, 2006, s. 72). Bir haberi oluşturan gerçeklikler arasından bazılarının ön plana çıkarılması, bazılarının gözlerden kaçırılması, haberin kurgulanırken politik, ekonomik ya da kültürel ilgiler doğrultusunda olması gereken bilgilerin saklanması eşik bekçiliği faaliyetleri arasında sayılabilir. Bir haberin ayrıntılara boğularak esas konunun üzerinin örtülmesi ya da belli olayların hiç haber konusu yapılmaması gibi işlemler de sıkça tartışılan eşik bekçiliği kavramı etrafında tartışılabilir (Narmanlıoğlu, 2016, s. 156). Kişilerin algısını yöneten husus, dış dünyayı ve nesnelere bize yansıyan şekliyle yorumlamamızda yatar. Algı sürecinde birey, iki tür gerçeklik ile karşılaşmaktadır. Birincisi kendisinin yaptığı gözlemler neticesinde ulaştığı gerçeklik, ikincisi ise kitle iletişim araçları yani medya yoluyla sunulan gerçekliktir. Kitle iletişim araçları tarafından sunulan enformasyonların, insanın kendi algılarıyla edindiği bilgiye oranla zihnindeki imgelerin ve gerçekliğine inandığımız sahte dünyanın oluşumundaki egemenliği dikkat çekicidir (Ceng’den aktaran Kiraz, 2019: 11). Aynı şekilde haberlerde bir medya vasıtasıyla bizlere ulaşmakta ve algı sürecinde etki faktörü oluşturmaktadır. Haber, insanlara hayatın ve dünyanın farklı “yönlerini göstererek, farklı düşünceleri insanlara” çağrıştırır ayrıca “insan ilişkilerine ve çeşitli toplumsal örgütlenmelere katkıda” bulunur. “Özellikle yaşamın sürekli devingen koşulları içinde haberlerin etkileri insanlara; kendilerini güncelleme, güncel koşullara uyarılma ve güncel konular içinde davranışlarını düzenleme olanağı sağlamaktadır” (Sauder ve Lancaster’dan aktaran Cereci, 2010: 106). Pasif, izleyici/okuyucu kültüründen aktif ve katılımcı bir kültüre geçişin deney sahası niteliğindeki yeni medya alanı karmaşık bir manzarada ve henüz hala gelişimini tamamlamamış biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, ortaya çıkan ilişki ve üretim biçimlerini somutlaştırabilmek, alanı tanıyabilmek için geleneksel olandan farklı olarak neyin “yeni” olduğunu keşfetmek gerekmektedir (Parlak, 2018: 60). Medya ve haberlere karşı bilinçli bir toplum olabilmek için bir takım donanımlara sahip olmamız gerekmektedir. Bilgi toplumu olabilmek için ise en büyük pay eğitim sistemlerine düşmektedir. Eğitim sisteminin en önemli sonucu çağın gerekleri ve ilerisi için yetiştirilmiş bireyler olarak gözükmektedir. Eğitim sistemlerinin bu niteliklere sahip bireyler yetiştirebilmek için ana amaçlarından bazıları ise öğrenmeyi öğrenmek, yaşam boyu öğrenme bilincine sahip olmak, eleştirel düşünebilmek, okuryazarlık (medya, bilgisayar, internet, teknoloji vb. okuryazarlıklar) becerilerine sahip olmak, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilmek olarak belirtilebilir. Bilgi toplumunu oluşturacak bireylerin yetiştirilmesinde ise en büyük görev öğretmenlere ve medyaya düşmektedir (Karaman, 2016: 327). Dijital teknolojinin gelişmesi ile medyaya eleştirel yaklaşım giderek önem kazanmış ve Avrupa Birliği “eleştirel yurttaşlık”

(critical citizenship) kavramını ortaya atmıştır. Bu kavram, kitlesel medya ve yeni medyada gelişen teknolojiler karşısında Avrupa yurttaşlarının geliştirmesi gereken becerilere işaret eder (Bostancı, 2019: 84). Günümüzde haberlerin internet'te hızla yayılması önemli sorunları beraberinde getirmektedir ve bundan dolayı öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin internet haberlerinde eleştirel düşünme ile haber okuryazarlık beceri düzeylerinin belirlenmesi ve derslerde teorik ve pratik olarak deneyimlerini tespit etmektir.

Araştırmanın Önemi

Dijital çağda internet platformlarında ve sosyal medya mecraları üzerinde yayınlanan sahte haberlerin, sahte haberin yeni medyadaki dönüşmüş hali olan tıkla tuzağı haberlerin varlığı her geçen gün artmaktadır. Bu tür haberlerin insanlar üzerinde olumsuz etkileri oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Türkiye'de henüz haber okuryazarlığı ile sadece bir doktora çalışması bulunmaktadır. Güncel haberlerin sosyal bilgiler derslerinde ilkökul ve ortaokul seviyesinde öğrencilere verilmesi eleştirel becerileri pekiştirmede ve bilinçli yurttaş olma konusunda yol gösterici olacaktır. Dijital ortamda yapılan bu tür haberlere maruz kalan bireyler 21. yüzyılın yeni okuryazarlık türlerine hâkim değilse ya da eksik bilgiler varsa internet üzerinden verilen haberlerin manipülasyonuna maruz kalarak pasif bir birey haline sokmaktadır. Araştırmada internet ortamında verilen haberleri doğru anlamak, analiz edebilmek, sorgulama yapabilen ve eleştirel okur ve yazar bireyler yetişmesi için sosyal bilgiler derslerinde haber okuryazarlığı becerisinin önemini ortaya koymak olacaktır.

Araştırmanın Problemi

Dijital çağda teknolojiyi kullanma becerisinin tek başına yeterli olmadığı bunun ötesinde dijital ortamda üretilen bilgileri anlamak ve analiz edebilmek dijital çağın gereklilikleri arasında görülmüştür. Okuryazar profili günümüzde değişerek medya, teknoloji, dijital vb. yeni okuryazarlık türleri eğitimde giderek önem kazanmaya başladı ve bu yeni okuryazarlık eğitimleri internet ortamında insanlara verilen iletileri anlamlandırmada etkili bir yöntem olmuştur. İnternetin özellikle çocuklarda ve gençlerde daha çok tercih edilmektedir. Bunun nedeni hızlı, kolay ulaşılabilir, öğrenilebilir ve kişiselleştirilebilir olmasıdır. Bunun yanında internet erişimi sayesinde bir tuşla ulaşılabilen çeşitli sitelerde haber okuma ve sosyal içeriğe ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bu araştırmanın problemi; sosyal bilgiler öğretmenlerinin internet haberlerinde okur ve izleyiciyi yanlış bilgilendirmeye ve yönlendirmeye karşı sosyal bilgiler programında eleştirel bakış açısı kazandırmak için haber okuryazarlığını ve eleştirel düşünme becerisini önemini fark ettirmek olmuştur.

Araştırmanın Amacı

Kitle iletişim araçlarından günümüze gelene kadar haberin yapısı yeni teknolojilerin gelişimi ile büyük değişimlere uğramıştır. Bu hızlı gelişim karşısında küçük yaşlarda haber izleyerek yetişen bireyler için yanlış bilgiyi sorgulamadan eleştirmeden kabul eden bireyler olmaktadır. Güncel olaylar sosyal bilgiler dersinde en fazla işlenen konular arasındadır. Gelecekte bilinçli bir nesil yetiştirmek; internet ve medya üzerinden haber iletilerinin manipülmesine izin vermeyen, çevresinde ve dünyada olan biten haberler hakkında sorgulama becerisine sahip ve eleştirel bir okuryazar yetiştirmek çok önemlidir. Bu çalışmada haber analizi yapabilen bireylerin yetişmesi için

sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel okuyazar düzeyi yüksek ve haber analizi yapabilen öğrenciler yetişmesini sağlamak amaç edinilmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin internet haberciliğinin tanımlamaları ve olumsuzlukları hakkında görüşlerini belirlemek ve öğrencilere eleştirel haber bakış açısının nasıl kazandırılması konusunda kapsamlı bir araştırma için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırmalarda en fazla kullanılan veri toplama araçlarından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşme “görüşmeciye önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma” özgürlüğünü vermektedir (Yıldırım ve Şimşek’ten aktaran Karataş, 2015: 68).

Araştırmanın Deseni

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital medyada eleştirel haber okuyazarlık düzeylerine ilişkin görüşleri farklı değişkenler açısından incelenen bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenolojik) desenine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Olgubilim deseni ile birlikte farkında olduğumuz, fakat hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığımız durumlara odaklanıldığından (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 37), araştırmada bu desenden yararlanılmıştır. Çünkü haber okuyazarlığı popüler olarak bilindik, fakat bilimsel çalışmalarda yeteri düzeyde çalışması yapılmayan bir konudur.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin nedeni, olası görüşme yanlılığının ortadan kaldırılmak istenmesidir (Yıldırım ve Şimşek’ten aktaran Karataş, 2005). Kişisel bilgilerin olduğu formda sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaç yıldır görevlerinde çalıştıkları, cinsiyet bilgileri ve sorular yer almaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel haber okuyazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara yazılı cevap vermeleri istenmiştir. Görüşme formundaki soruların geçerliği için üç uzmanın görüşüne başvurulup gelen öneriler doğrultusunda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra sosyal bilgiler öğretmenlerine hazırlanan sorular google formlar üzerinden yükleme yapılarak açık uçlu sorular gönderilmiştir. Sosyal bilgiler alanında deneyimli öğretmenler bu soruları cevaplamışlardır. Veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen verilere daha sonra içerik analizi yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmada Mersin ili Mezitli ilçesinde bulunan farklı ilkokul ve ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşmuş kişilerden yararlanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısı 20 kişiden oluşmaktadır. Çalışmada çeşitlilik olması için cinsiyet, kıdem ve eğitim düzeyleri dikkate alınmıştır. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı döneminde görev yapan öğretmenlerden oluşturulmuş olup her bir öğretmen ile gönüllülük esasına dayalı olarak görüşülmüştür.

Erkek	13(Kod:1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13)	
Lisans	9 (1,2,3,4,5,6,7,8,9)	
Yüksek Lisans	4 (10,11,12,13)	
Kadın	7 (Kod= 14,15,16,17,18,19,20)	
Lisans	4 (14,15,16,17)	
Yüksek lisans	3 (18,19,20)	
Kıdem	Sayı	1-5
yıl	8	6-10 yıl
5	11-15 yıl	4
16-20 yıl	3	

Verilerin Toplanması

Araştırmada belirlenen ve katılım sağlayan sosyal bilgiler öğretmenleri ile korona virüs salgını nedeniyle vaka artışlarındaki yükseliş ve karantinada olan kişiler sebebiyle yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunun yerine öğretmenlerle telekonferans yöntemiyle iletişim kurulmuştur, araştırma hakkında bilgilendirme ve görüşme formundan detaylı bir şekilde açıklama yapılmıştır bu sayede öğretmenlerin motivasyonuna uygun ortam oluşturulmuştur. Bu telekonferans sırasında gerekli görülen durumlarda yazılı notlar alınmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu google form üzerinden hazırlanarak mail yoluyla öğretmenlere gönderilmiştir ve doldurmaları için belli bir süre verilmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlere kendi isimleri yerine numaralar verilmiştir, erkekler A kadınlar B kod isim verilmiştir ve bunun bilgisi de katılımcılarla paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda toplanan verilerin yorumlanmasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde bulgular, araştırma sorularına dayalı olup önceden belirlenen temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Burada amaç elde edilen verileri sistematik ve açık bir şekilde betimleyerek bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2008: 38).

BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış soruların sonucunda internet ortamındaki haberlere karşı sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ile birlikte haber okuryazarlığı arasında ilişkinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çağımızın gereklilikleri arasında eleştirel haber okuryazarlığının önemi ortaya konulmuştur ve internet haberlerinin olumsuz yönleri hakkında da görüşlere de yer verilmiştir. Haber okuryazarlığı becerisi henüz verilmediği için öğretmenlerin bu konuda bilgi eksikliği ve ders içinde öğrencilere haberlerin eleştirel düşünme becerisiyle aktarmada yetkinlik olmadığı görülmüştür. Haberlerin sosyal bilgiler derslerinde öğrenme alanı olarak kullanamadıkları görülmüştür. Güncel haberlerin ders içinde verilmesi sosyal bilgilerde çağrışım yaparak öğrencinin algısında öğrenmeyi desteleyen bir özelliğe sahiptir. Haberlerin somut olayları ele alması gündelik hayatta yaşadığımız toplumun yapısını anlamada da etkili bir yöntemdir. Haber okuryazarlığı konusunda yeterli çalışma yapılmaması sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterli seviyede bu bilgiyi derslerde kullanmasını engel bir durum olarak belirlenmiştir. Görüşmede sonrası verilerin analizi yapılmıştır ve görüşlerin bazılarına yer verilmiştir.

Dijital çağda eleştirel haber okuryazarı olmanın gerekliliği hakkında bilgi veriniz?

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel haber okuryazarlık becerisi hakkında tüm katılımcılar (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20) yaşadığımız dijital çağın gerekleri arasında eleştirel ve sorgulayan bir okuryazar olması gerektiği hakkında nedenleriyle birlikte benzer görüşler belirtmiştir. Bunlardan bazıları: 2, 4, 5

Doğru bilgiye ulaşmanın zorlaştığı dijital çağda eleştirel haber okuyazarı olmak çok önemlidir(2). Günümüzde medya denilen olgu insanları bilgilendirmekten öte manipülatif amaçlarla kullanılmakta olup toplumları dizayn etmek için önemli bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple her bir haberi dikkatle incelemek zarureti doğmaktadır. İnsanlar ulaştığı haberleri eleştirel bir bakış açısı ile okumazsa haberin gerçekliğini doğruluğunu araştırmazsa ne yazık ki tercihlerinde hataya düşebilir. Bu gerek siyasi gerek toplumsal gerekse ekonomik açıdan toplumları zayıf düşürebildiği gibi operasyonlara da açık hale getirecektir. Bu sebeple her ferden eleştirel haber okuru olması elzem bir durumdur(4). Çağımızın en önemli sorunlarından olan doğru haber alamama problemi, sanal dünyanın artan etkisiyle gitgide büyümektedir. Bu durum eleştirel okuyazar olabilmenin ve eleştirel okuyazarlık eğitiminin önemini de artırmaktadır (5).

Tıklatan/merak uyandıran haber türlerinin özellikleri hakkında bilgiler veriniz?

Katılımcılar bu soruda bir katılımcı görüşü(4) bilgisi olmadığı dışında diğer katılımcılar tıkla haberlerin merak uyandıran fakat haber değeri olmadığını ifade etmiştir. Bazı görüşler şu şekildedir: 5, 12, 14

Kişilerin veya toplumun genel beklentilerinden ve ilgi alanlarından yola çıkarak hazırlanır. Bu tip haberler görüntüsünden başka bir amaca hizmet eder. Genel olarak maskeleye üzerine hazırladıklarını ifade etmiştir(5). Merak uyandırması bu haber türlerini çekici kılıyor şeklinde belirtmiştir(12). Dikkat çekici içerikle alakasız başlık yalan indirim vurgusu müstehcen görüntüler olarak belirtmiştir(14).

Siyasi görüşünüzü belirlemede ve yönlendirmede haber medyasının etkileri hakkında bilgi veriniz?

Öğretmenlere yöneltilen haberlerin siyasi görüşü belirlemede etkisi hakkında sadece iki kişi(16, 12) etkilenmediğini belirtirken diğer tüm katılımcılar haberlerin siyasi görüşleri değiştirmekte olduğunu ve etkilerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Etkilediğini belirten görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Kişilerin siyasi tercihlerinde medya önemli bir yere sahiptir. Siyasi düşünce propagandalar ile kitleler arasında yayılır. Bu sebeple medya üzerinden etkili bir propaganda yürütebilen siyasi düşünceler toplumda daha çok rağbet görecektir(5). Haber medyası ülkemizde siyasi oluşumların icraatlarını meşrulaştırma aracı olarak en sık kullanılan araçtır. Özellikle araştırmacı ve doğru habere ulaşmayı amaçlamayan kesimler üzerinde önemli bir siyasi görüş oluşturma aracıdır(6). Siyasi görüşümü haber medyalarından çok vaatlerin yapılmasına göre oluşturuyorum çünkü her kaynağın savunduğu veya yermek için kullandığı bir asparagas haberin oluşabileceğinden dolayı izlediğim veya okuduğumda etkilenebiliyorum şeklinde ifade etmiştir(14).

Günümüz haber medyasının tüketici odaklı haberlerine karşı kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz?

Sosyal bilgiler öğretmenleri bu soruda kendilerini farklı bir konumda görmemekte yaşadıkları toplumun tüketim üzerine kurulu bir düzenin olduğunun bilincine sahip olduklarını ifade etmişlerdir ve bilinçli okuyazar olan kişilerin bu sorunun farkına varabileceğini söylemişlerdir. Bu konuda bazı görüşler şu şekildedir: 3, 16, 17

İnternet haberciliği çabuk tüketim sağlayan bu nedenle de hızlı erişime açık ve sahte haberlerle dolu bir ortam yaratmaktadır. Bu nedenle geleneksel haberciliği tercih ediyorum ve haberleri gazete ve TV den takip ediyorum(3). Haber medyasında seçici olurum ilgi çeken haberlerin değersiz bilgi olduğunu bunu okumak ve tıklamak yerine genelde ana haberleri televizyon üzerinden izlemektedirim(16). Haberlere kanmayan durumdayım izlediğim okuduğum haberler genelde yaşadığım toplumla alakalı olursa tercih etmekteyim(17).

İnternet haberlerine itibar ederek siyasi tutum ve davranışlarınız üzerinde yarattığı etkiler hakkında örnekler veriniz?

Katılımcıların çoğunluğu haberlerin etkilerini farklı şekilde örneklerle belirtmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: 4, 6, 12

Bir ülkenin iktidarında ya da muhalefesinde bulunan siyasi düşünce yaptığı faaliyetleri toplumun ve ülkenin menfaatleri doğrultusunda yaptığına inandırabilirse, bu hem toplumun hem de benim bu durumu desteklememe neden olacaktır. Örnek olarak, ülke menfaatleri düşünülerek yapılmış bir sınır dışı operasyonu destekleyerek iktidarı bu anlamda takdir etmişimdir(4). Her haber farklı bir habere ve bilgiye yönlendiriyor. Takip ettiklerimden genel olarak siyasi olanlar bazı milli duygularımı harekete geçirmekte(6). Siyasi partimi izlediğim haber sayesinde tercih etmemi sağlamıştır(12).

Geleneksel habercilikten internet haberciliğine geçişin avantajlı yönlerini belirtiniz?

Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından bu soruya verilen yanıtlar genel çoğunluk internet haberlerinin avantajları hızlı ve kolay erişime sahip olunması şeklinde olmuştur. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir: 1, 3, 18

Birinci katılımcı “Daha hızlı habere ulaşabiliyoruz. Önceki habercilikte bir sonraki gün alacakken bugün ki noktada saniyesinde öğrenebiliyoruz. Coğrafya olarak sınırlı kalmıyor, dünyanın her yerinden anında haber alabiliyoruz” diye belirtmiştir(1). Bilgiye hızlı ve çabuk bir şekilde erişebilmek(3). Hız, görsellik, anında haber alabilme, daha fazla kitleye ulaşabilme şeklinde ifade etmiştir. (18).

Geleneksel habercilikten internet haberciliğine geçişte yaşanan etik sorunları belirtiniz?

Katılımcı öğretmenlerin genel görüşü haberlerde doğruluk konusunda güven yaşanması yanlış haberlerin yapıldığı ve geleneksel haber kaynaklarından daha hızlı etki ve yayılıma sahip oldukları görüşünü ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların farklı görüşleri şu şekildedir: 1, 5, 9

Video görsellerinde her şeyin yayınlanıyor oluşunu etik bulmuyorum. İnsanların vurulması, bıçaklanması vb olayların sansürlenerek izlenilmesi gerektiğini düşünüyorum çünkü sürekli kanlı vahşet haberlerini görürsek bir süre sonra bunu normal karşılamaya başlarız. Vahşetin hiçbir şekilde normalleştirilmemesi gerektiği kanısındayım(1). Özel hayatın ifşa edilmesi daha sık karşılaşılan bir sorun haline gelmiştir. Yeni kuşakların etik dışı (şiddet, madde kullanımı, cinsellik vb.) haberlere ulaşması ve karşılaşması sıklaşmış bu da sosyal hayata yansımıştır(5). Magazinsel değeri yüksek haberlerin miktarı artması ve tıklanma sayılarıyla birlikte haberlerin bu anlamda etik değerlerden yoksunlaştığını ve haber değeri taşıyan insanların kişilik haklarını ihlal ettiklerini düşünmekteyim(9).

İnternetteki güncel haberlerin ve olayların sosyal bilgiler programında öğrenme açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Sosyal bilgiler öğretmenleri bu soruda haberlerin öğrencilerin yaşadığı toplumu tanınması açısından önemli olduğunu ve öğrenmede çağrışım yapabilecek bir araç olduğunu ifade etmiştir. İki görüş fikirlerinin olmadığını, 9, 13, 16 hariç diğer öğretmenler öğrenme açısından olumlu bir ilişkinin sosyal bilgiler dersleriyle bağlantısının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu olumlu görüş hakkında bazıları şu şekildedir: 4, 14, 17

Medya okuryazarlığı ve eleştirel haber okuyuculuğu her bir vatandaşın sahip olması gereken (özellikle bu çağda) bir beceridir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Programı bu anlamda daha zengin bir içeriğe sahip olmalıdır. Öğretmenler bu konuda ciddi bir hizmet içi eğitime tabi tutulmalı ve uygulamalı olarak haberlerin incelenmesi suretiyle eleştirel haber okuryazarlığı çocuklara kazandırılmalıdır(4). Dijital vatandaşlık ve erişim ağlarının öğretimi gibi teknolojik değişimleri ilgilendiren konuların öğretimine daha çok ağırlık verilmelidir(14). Gayet yararlı kuramsal bilgilerin hayatsal gerçeklerini görmeye yardımcı oluyor(17).

Haber okuryazarlığı ile ilişkili olabilecek diğer okuryazarlık türleri hangileridir?

Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından verilen yanıtlar benzer şekilde medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık becerisi olarak cevaplanmıştır. Bazı görüşler şu şekildedir: 4, 15, 17

4 kod numaralı katılımcı haberlerde farklı haberleri barındırdığı için “Haber okuryazarlığı yanında medya okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı da aslında iç içe geçmiş okuryazarlık türleridir.” şeklinde olduğunu belirtmiştir(4). Finansal okuryazarlık bilgi okuryazarlığı, proje okuryazarlığı(15). Dijital okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık, politik okuryazarlık vs.(17).

Haber kaynaklarının güvenilirliğinden ve doğruluğundan emin olmak için neler yapmaktasınız?

Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından verilen cevaplar benzer şekilde olmuştur. Genel olarak farklı kaynaklardan ve daha önce uzun ve köklü haber kaynaklarını takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı görüşler şu şekildedir: 4, 9, 14

Öncelikle haberin bağlamında geçen olayın ya da kişilerin durumunu dikkate alırım. Bununla birlikte haberin yapılma amacını sorgularım Bu anlamda haberin kaynağı da benim için önemlidir. Yine yapılan haberler resmi bir kurumu bağlıyorsa mutlaka resmi sitelerden doğruluğunu araştırırım. Bununla birlikte haberin kimi nasıl etkileyeceğini sorgular ve haberin bu anlamda bağlantılarını sorgularım(4). Birkaç siteyi karşılaştırıp, denklemden inanç dirençlerimi çıkartmak koşuluyla tarafsız bir bakış ile düşünmeye çalışırım(9). Site bilgilerinin güvenli olup olmadığına bakıyorum bazen de her zaman kullandığım doğruluk payının yüksek olduğu kanal veya haber sitelerine bakıyorum şeklinde ifade etmiştir(14).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Hayatımızda yadsınamaz varlığı ile haberler dijitalleşme süreciyle yeni bir oluşuma dönüşmüştür. Haberlerin insanlara birçok enformasyonu sürekli olarak vermesi ve bunların internet medyasında engele takılmadan yayılması ve paylaşılması okur ve izleyiciyi sorgulamadan etkisi altına alabilmektedir. Günümüz haber medyası her zamankinden daha çeşitli, erişilebilir, eğlenceli ve kafa karıştırıcı bir hal almıştır. Bununla birlikte geleneksel eğitim sistemleri, bu bilgi patlaması ve toplumumuzdaki medyadaki teknolojik ilerlemelerden kaynaklanan hızlı değişimlere ayak uyduramamıştır (Luke’den aktaran Kaya, 2021: 31). Eğitim sisteminin bu zafiyeti genel olarak eğitim sistemlerinin 'kanıtları neyin oluşturduğunu ve nasıl değerlendirileceğini' öğretmeyi başaramadığı kanaatindedir. Bu zafiyet sahte haberlerin gelişimine izin vermektedir. Bu noktada eğitim ve medya okuryazarlığının sahte habere karşı en önemli mücadele yöntemi olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Levitin’den aktaran Kaya, 2021: 31). Yaşanan bu hızlı gelişmeler ve dönüşümler doğruluğu teyit edilmekte zorlanılan birçok enformasyonun yayılmasına sebep olmakta ve bir bilgi karmaşası ortaya çıkarmaktadır. Sosyal bilgilerin amacı etkin vatandaş yetiştirmek için sorgulayan bireyler, eleştiren bireyler yetiştirilmesi önemlidir. Bilinçli bireylerin haberlerde meydana gelen dezenformasyona uğramış bilgilerin arkasında yatan gerçeği görebilmesini özellikle ilkokul ve ortaokul düzeyindeki çocukların bu konuda eleştirel bakışla okuryazar bilinci oluşturmak çok önemlidir. Haber okuryazarlığı, başlangıçta, haber içerikleri medyanın bir türü olarak değerlendirildiğinden medya okuryazarlığı kapsamında ele alınmıştır (Powers’dan aktaran Şencan, 2020: 35). Sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme sonucunda daha çok dikkat çeken cevaplar internet ortamında verilen haberlerin genel olarak etik ihlaller yapıldığı ve olumsuz yönlerine vurgu yapılmıştır. Haber okuryazarlığı konusunda henüz sosyal bilgiler müfredatında bu beceri verilmemektedir. Bu konuda medya okuryazarlığı becerisi ile derslerde işlenmekte olan medya iletileri daha ayrıntılı ve ayrı bir beceri olarak haber okuryazarlığı becerisiyle ele alınması gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Eğitimsiz bir medya izleyicisi/okuyucusu tüm bu haber iletilerinden ister istemez olumlu ya da

olumsuz şekilde etkilenmektedir. Eleştirel düşünen bir medya okuryazarı; medyadan edinilen bilgilerin bir başkasının bakış açısıyla oluşturulduğunu bu nedenle bazı gerçekler üzerinde durulduğu, bazılarının görmezden gelindiği, bazılarının da üzerinde oynandığının farkındadır. Bir başka deyişle medya mesajlarının belirli bir yaratım sürecinde oluştuğunun bilincindedir. Bu durumda bireyin, düşünmenin bakış açıları/ açık fikirlilik/sistematiklik öğelerine dayanarak “Okuduğum/ dinlediğim/ gördüğüm durumlar hangi bakış açılarıyla ele alınmıştır? Bu mesajlar nasıl bir süreçten geçirilerek oluşturulmuştur? Okuduğum /dinlediğim/ gördüğüm durumlar hangi bağlamda üretilmektedir?” türünden sorulara yanıt arar (Kurt, Kürüm, 2010: 30). Eleştirel düşünen bir medya okuryazarı; okuduklarını, dinlediklerini, gördüklerini ayrıntılı bir biçimde ele alır. Aradığı bilgiye ulaşmak için alternatif bilgi kaynaklarını tarar, bu kaynaklardan gelen bilginin doğruluğunu değerlendirir. Bir başka deyişle, medya aracılığıyla edindiği bilgilerde yanlış bilgilendirme, çarpıtma olabileceğini düşünür ve belli bir şüphe içinde bu bilgileri algılar (Kurt ve Kürüm, 2010: 29). Sosyal bilgilerde eleştirel düşünme becerilerinin diğer becerilerle birlikte kullanıldığı bilinmektedir. Böyle bir eğitimin öğrencilere verilmesi başta öğrenme üzerinde daha sonra sorgulama ve analiz becerisini geliştirmekte büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler dersi, okulu ve dersleri günlük hayattan koparmamak için bazı güncel olayları derslere taşımak eğitim ve öğretimde faydalı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Güncel konularla en fazla iç içe olan derslerden biri sosyal bilgiler dersidir. Çocukların güncel olaylardan haberdar olmanın gerekliliğini anlaması, sosyal bilgiler dersinin amaçları doğrultusunda bilinçli bir vatandaş olarak yetiştirilmeleri için önemlidir (Gedik, 2017: 120). Güncel olayları öğretimde kullanmak bilgili vatandaşlar ve yaşam boyu haber okuyucular yetiştirilmesine yardımcı olur. Güncel olayları çalışma, öğrencilerin haberlerdeki insanların, olayların ve konuların önemini anlamalarına yardımcı olur; haberleri araştırmaları ve daha fazla bilgi edinmeleri için öğrencileri teşvik eder; ayrıca okul dışında gördükleri ve işittikleri haberlere de dikkat etmelerini teşvik eder (Smith’den aktaran Gedik, 2017: 119). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel haber okuryazarlığı hakkında yeterli bir bilgi düzeyi henüz oluşmamıştır ve bu konuda öğrencilere ders içerisinde medya okuryazarlığının ötesinde teorik ve pratik bilgilere sahip olmadıkları görülmüştür.

ÖNERİLER

Sosyal bilgilerde haber okuryazarlığı becerisinin öğrencilere verilmesi gelecekte bilinçli bir vatandaş olarak izlediğini, okuduğunu, duyduğunu ve kullandığı araçlardan gelen haber mesajlarının arkasında yatan gerçekleri görebilen, doğru analiz yapabilen bireyler olma açısından fayda sağlayan becerilerdendir. Sosyal bilgiler becerilerinden olan haber okuryazarlığı medya okuryazarlığı becerisinden ayrı tutulmalıdır. Haber okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı becerilerinin ayrı bir şekilde sosyal bilgiler programında işlenmesi böylece haberler karşısında bilinçli bir okuyazar olma açısından daha yetkin bireyler olmasını sağlayacaktır. Medyada yer alan haberler karşısında bilinçli bireyler yetişmesinde küçük yaşlardan itibaren haber okuryazarlığı eğitiminin verilmesi çağın gereklilikleri arasında olduğundan bu konuda sosyal bilgiler öğretmenlerine haber okuryazarlığı becerileri lisans seviyesinde mutlaka teorik ve pratik olarak verilmeli ve görev yapan öğretmenlere hizmet içi eğitimlerle alanında uzman kişilerce öğretmenlere dersler verilmelidir. Haberlerin doğruluk kontrollerini takip edebilecekleri siteler yabancı ülkelerde daha önceden kullanılmaktadır (FactCheck, Ground News, Washington Post ve Snopes) ülkemizde ise bu platform teyit.org.com’dan yapılmaya başladı ve haberleri doğrulama hizmeti vermektedir. Öğretmenlerin bu platformlar hakkında bilgi sahibi olması ve öğrenciler için gerekli yönlendirmeler yapmalıdır.

Sosyal bilgiler derslerinde öğrenme açısından da güncel haberleri ders içerisinde çağrışım yapabilecek şekilde birbirleriyle ilişkilendirilebilir hale getirip örnek olaylar üzerinden aktarılmasının öğrencilerde öğrenme üzerinde daha verimli olabileceği düşünülmektedir. Haberlerin eleştirel şekilde eğitim programında öğretme yöntemleri olarak kullanılması, öğrencilerin günlük hayatlarında kullanabilme becerileri sergilemeleri açısından da faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

Bostancı, M.(2019). *Manipülasyon, dezenformasyon ve propaganda politikalarına yönelik farkındalık*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Boyer, A.(2009). Haber nedir? Nasıl biçimlendirilir? Geleneksel ve internet gazetelerindeki farklılık ve benzerlikler. *E – Journal of New World Sciences Academy*. 1(5), 115-125.

Cereci, S.(2010). Haber ve toplum arasındaki ilişkinin toplumsal yaşama yansımaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(3), 105-112.

Çakmak, F.(2019). Medyada dezenformasyon sorunsalı ve manipülasyon gücü: İdeoloji ve söylem açısından seçim haberlerinin siyasal iletişimdeki rolü. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 12(2), 1127-1154.

Çelik, R.(2020). Tık odaklı habercilikte “Tık Yemi” taktiği: Koronavirüs (kovid-19)örneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. 9(2), 14-25.

Dönmez, H.(2010). İnternet haberciliğinde tıklanma kaygısı ve kapan manşetler. *Akdeniz İletişim Dergisi*. 14, 106-127.

Geçer, E.(2019). Medya içeriğinin psikolojisi: Kuramsal bir alt yapı. *TRT Akademi*. 8(4), 412-427.

Gedik, H.(2008). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konular. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1, 117-134.

Kalander, A. (2019). İnternet haberciliğinde clickbait savaşları: Bir okuyucu tepkisi olarak limon haber örneği. *Dördüncü Kuvvet*. 2(2), 1-21.

Karataş, Z.(2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmetler Araştırma Dergisi*. 1(1), 62-80.

Kaya, R.(2021). Eski bir hakikat yeni bir kavram: Hakikatin önemsizleşmesi ya da posth – truth. *Isparta Okulu Dergisi*. 1(1), 25-35.

Karaman, K.(2016). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 1(4), 327-350.

Kazaz, M, & Akyüz, S.(2019). *Sahte haber*. Literatürk Academia.

Kiraz, E.(2019). Sosyal medya ve algı yönetimi: İngilterenin Brexit sürecinde sosyal medya dezenformasyonu. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 15(1), 1-16.

Klurfeld, J. & Schneider, H.(2014). News licteracy: Teaching the internet generation to make reliable information choices. *Center for Effective Public Management at Brookings*. 1(1), 1-25.

Kurt, A& Kürüm, D.(2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: Kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,2(2), 20-34.

- Narmanlıoğlu, H.(2016). İnternet haber sitelerinde eşik bekliliği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 20(1), 153-168.
- Özbyay, F. & Alataş, B.(2020). Çevrimiçi sosyal medyada sahte haber tespiti. *DÜMF Mühendislik Dergisi*. 11(1), 91-103.
- Özel, K. & Deniz, Ş.(2018). Google gazeteciliği: Dijital çağda ‘Gerekli Kötü’ olarak SEO haberleri ve haberin ‘Tık’ uğruna deformasyonu. *Connectist: İstanbul University Journal of Communication Sciences*. 55, 77-112.
- Özel, K. & Deniz, Ş.(2019). “Tık” ve “Etik” arasında sıkışan gazetecilik: İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkardığı yeni etik sorunlar ve gazetecilerin konuya bakış açısı üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*. 1(6), 443-466.
- Özyal, B.(2016). Tık odaklı habercilik: Tık odaklı haberciliğin Türk dijital gazetelerindeki kullanım biçimleri. *Global Media Journal Turkish Edition*. 6(12), 273-301.
- Parlak, O.(2018). Yeni medya ve haberciliğin dönüşümü. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(7), 60-82.
- Şencan, İ.(2020). *Haber okuryazarlığı programı: İçerik tasarımı ve etkililiğinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Ulaş, M. & Yeşil, A.(2020). Batı dijital medyasının Türkiye’ye yönelik algı manipölasyonu: Koronavirüs haberleri üzerine ampirik bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*. 2(7), 939-963.
- Utma, S.(2018). Dijital çağda medyanın psikolojik gücü: Algı yönetimi perspektifinden kuramsal bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22, 2903-2013.
- Yaylagül, L.(2006). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, Ş. & Şimşek, H.(2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yoloğlu, N.(2017). Küresel medya ve iletişim anlayışında aktüel enformasyondan dezenformasyona yöneliş. *Middle Black Sea Journal of Commication Studies*. 2(1), 8-15.
- Yurdakul, H.(2018). Kitle iletişimde haber ve etki: Liberal ve eleştirel yaklaşımlar. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*. 1, 62-77.

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN HUKUK OKURYAZARLIĞINA OLAN ALGILARININ İNCELENMESİ

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi Üniversitesi, Ankara, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Gamze ÇAM

Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin, gamzecam98@gmail.com

ÖZET

Hukuk okuryazarlığı üst düzey muhakeme yeteneği geliştirerek karmaşık durumları anlamak, geliştirmek ve yanıt vermek yolunda önemli adım seyreden bir yoldur. Sosyal bilgiler dersini alan öğrencilerin hukuki problemler karşısında nasıl davranacağı, iletişime geçmesi gerektiği kişiler ve bu kişilerin görev ve sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olması ile birlikte aynı zamanda öğrencilerin bir vatandaş olarak sorumluluklarını bilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Hukuk okuryazarlığının eğitsel, yetkinlik ve kritik (eleştirel) hedefleri vardır. Ancak eğitim hedefi en ön planda yer alır. Ülkemizde ilkokul ve ortaokullarda sosyal bilimleri temel alan çeşitli derslerin öğretim programlarında hukukla ilgili kazanım, kavram, beceri ve değerler yer almaktadır. Bu araştırmada, sosyal bilgiler derslerinde ortaokul düzeyindeki öğrencilerin hukuk okuryazarlığına ilişkin olan algılarının incelenmesi ve hukuksal değerlerin kazandırılması bağlamında öğrencilerin ne gibi yollar izleyeceği ve bu konu hakkında hangi düşüncelere sahip olduklarını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel analiz modeli ile birlikte ilişkisel bir yöntem kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak 5, 6 ve 7. sınıflardan 10'ar öğrenci seçilmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın örnekleme Mersin ilinin Tarsus ilçesinde, farklı okullarda öğrenim gören 30 öğrenci ile oluşturulmuştur. Öğrencilerin görüşlerinin belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada hukuk okuryazarlığına ilişkin olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorulardan elde edilen bulgular içerik analizi yoluyla yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre Sosyal bilgiler 5-7 öğretim programında yer alan 136 kazanımdan 23 kazanımın hukuk okuryazarlığı ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu kazanımlar sonucunda öğrencilerin davranışına ve uygulamasına yönelik kişisel gelişim ve duyarlılığını desteklemeye yönelik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda sosyal bilgiler ile öğrencilerin hukuk mesleği seçimi arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Ancak adalet ve hukuk tanımlarında bazı sorunlar bulunmaktadır. Hukuk ve Adalet eğitimine ilişkin sorunlarda en fazla program kaynaklı, etkinlik uygulaması kaynaklı ve öğrenci kaynaklı sorunlara ulaşılmıştır. Hukuk alanında temel basamakları olan değerler, temel vatandaşlık bilgisi, adalet bilgisi, hak ve sorumluluk, tutum ve beceriler gibi pek çok konuda sosyal bilgiler öğretmenlerinin uyguladığı çalışmaların tür ve nitelikleri artırılmalıdır. Aileler hukuk ve adalet konusunda bilinçlendirilmeli ve okul dışı yaşamında ailelerin öğrencilere etkinlik ve uygulamaya yönelik çeşitli faaliyetlere yer vermesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hukuk okuryazarlığı, sosyal bilgiler eğitimi, hukuk.

EXAMINATION OF STUDENTS' PERCEPTIONS TO LEGAL LITERACY IN SOCIAL STUDIES COURSES

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi University, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Gamze ÇAM

Mersin University, Institute of Education Sciences Graduate Student , gamzecam98@gmail.com

ABSTRACT

Legal literacy is an important way to understand, develop and respond to complex situations by developing high-level reasoning ability. It is very important for the students who take the social studies course to have information about how to behave in the face of legal problems, the people they should contact, and the duties and responsibilities of these people, as well as knowing their responsibilities as a citizen. Legal literacy has educational, competence and critical objectives. However, the educational goal is at the forefront. In our country, there are acquisitions, concepts, skills and values related to law in the curriculum of various courses based on social sciences in primary and secondary schools. In this research, it is aimed to examine the perceptions of secondary school students about legal literacy in social studies courses and to determine what ways students will follow in the context of gaining legal values and what thoughts they have about this subject. In the research, a relational method was used together with the descriptive analysis model. Using the stratified sampling method, 10 students from 5th, 6th and 7th grades were each selected and included in the research. The sample of the research was formed with 30 students studying in different schools in Tarsus, Mersin. Qualitative research methods were used to determine the views of the students. In the research, the findings obtained from the semi-structured questions prepared on legal literacy were interpreted through content analysis. According to the findings obtained within the scope of the research, it has been determined that 23 outcomes out of 136 acquisitions in the Social Studies 5-7 curriculum are related to legal literacy. As a result of these achievements, results have emerged to support students' personal development and sensitivity towards their behavior and practice. At the same time, there is an important relationship between social studies and students' choice of legal profession. However, there are some problems in the definitions of justice and law. The problems related to Law and Justice education were mostly related to the program, activity implementation and student-based problems. The types and qualities of the studies carried out by social studies teachers in many subjects such as values, basic citizenship knowledge, knowledge of justice, rights and responsibilities, attitudes and skills, which are the basic steps in the field of law, should be increased. Families should be made aware of law and justice, and families should include activities and practice-oriented activities for students in their out-of-school life.

Keywords: Legal literacy, social studies education, law.

GİRİŞ

Her toplumun gelişmesi neticesinde çeşitli kurumlar varlığını sürekli yenilemesi ve faaliyetlerini geliştirmesi gerekir. Aile, din, hükümet, ekonomi ve eğitim bu kurumlardan en etkili ve önemli olanlardır. Bu bakımdan eğitim kurumları çeşitli nedenlerle bilimsel, ekonomik, kültürel, sosyal ve politik sonuçları, bu kurumlar arasında temel ve hayati bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle, günümüzde siyasi sistemler ve hükümetler tam anlamıyla siyasi, mali ve eğitim kurumlarından idari yönde temel destek oluşturur. Çünkü hiçbir toplum, kapsamlı ve verimli eğitim kurumlarına sahip olmadan gelişemez (Marzooghi, 2005). Ayrıca, bu konuların karmaşıklıklarıyla ilgili olarak küreselleşme çağında güncel yaşamda eğitim, sosyal, kültürel ve hukuk (yasal) okuryazarlığı gibi konuları eğitim kurumu mutlaka ele almalıdır.

Toplum içinde yaşamak, var oluşundan bu yana insan için zorunlu bir durum olmuştur. Bilgi ve gücü birleştirerek gelişmeyi sağlamak, bu zorunluluğun temel dayanağını oluşturmuştur. Ancak toplum içinde yaşamak da düzen ve güveni sağlayacak birtakım kuralları gerekli kılmıştır. Ahlak, din, görgü, örf ve âdet toplum yaşamını düzenleyen kurallar arasında yer almaktadır. Toplum yaşamının düzenlenmesi için kuralların varlığı yeterli olmamakta; bu kurallara uyulmadığı durumda uyulmasını sağlayacak bir güç gerekmektedir. Bu noktada diğer kurallardan farklı olarak hukuk kuralları ön plana çıkmaktadır (Dural ve Sarı, 2009: 1-2).

Hak kavramının çoğulu olan hukuk kavramı, haklar anlamına gelmektedir. Daha genel bir tanımla hukuk, “Örgütlenmiş bir toplum içinde yaşayan insanların birbiriyle veya kişilerin yine kendilerinin meydana getirdikleri topluluklarla veya bu toplulukların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, kişilerin hukuki güvencesini ve insan haklarını sağlamak amacıyla oluşturulan ve devlet gücü ile desteklenen bağlayıcı, genel ve devamlı hukuk kurallarının bütünü” olarak ifade edilmektedir (Öztan, 2006: 11-12). Sosyal bir bilim olarak hukukun amacı, toplum içerisinde devlet ile birey ve birey ile birey arasındaki ilişkiyi düzenlemektir (Kaplan, 1994; Anayurt, 2007; Andaç, 2008; Bilge, 2012). Ayrıca toplumda hukukun belli başlı fonksiyonlarını tanımlama, kanunlar ve yasal sisteme ilişkin problemlere eleştirel yaklaşabilme ve hukuki sorunlar için çözüm önerileri sağlayabilme, yasal süreçlerin gelişimine yönelik toplumsal değerlerin ortaya çıkarılması da hukukun amaçları arasındadır (Adal, 1995). Tanımdan da anlaşıldığı üzere hukuk, toplum hayatının düzenli işlemlerini olanaklı kılan kurallar bütünüdür. Hukuk okuryazarlığı ise “Giderek yasalara daha bağlı duruma gelen çatışmacı bir kültürde anlamlı ve etkin yaşam için yasal söylemde gerekli yeterlik düzeyine sahip olmak” biçiminde tanımlanmaktadır (White, 1983: 144). Hukuk okuryazarlığı, hukuki süreçlerin yürütülmesine ilişkin düşünme, okuma, yazma ve konuşma becerilerini içermektedir. Hukuk okuryazarlığı, bireylere hukuki süreçleri tanımlama ve bu süreçlerle ilgili kişileri bilme gibi çeşitli işlevsel katkılar sağlamaktadır (Bilder 1999: 51). Hukuk okuryazarlığı, demokratik bir toplumda haklarını ve sorumluluklarını bilen, gerektiğinde haklarını yasal süreçleri kullanarak arayabilen bireyler yetiştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Her halükarda; sosyal, siyasi ve ekonomik katılım için hukuk okuryazarlığı edinmek temel bir ihtiyaçtır ve aynı zamanda insanlara kalkınma ve sosyal yoksulluğun azaltılması konusunda yardımcı olabilir. Ayrıca, hukuk okuryazarı olan insanlar, özel bilgi ve eğitimlere ihtiyaç duyduklarında yasal hakları hakkında bilgi sahibi olabilir. Yasal haklar, insan hakları, sivil özgürlükler, anayasal haklar, hükümler ve benzeri kanunlardan habersiz insanlar

ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca bu bilgiler ışığında; insan onuru, adalete erişimde özgürlük, eşitlik hakkı ve savunmasız faktörlerin korunması anlamında yardımcı olacaktır. Bu sebeple çoğu sosyal düzeltici çabalar, insanların yaşamlarında daha derin temasa sahip olan organizasyonlarda değişiklikler yaratmayı gerektirir ve bunu hedefler. Çünkü hukuk ve hukuk okuryazarlığı eğitimi, sosyal yaşam temellerinde toplumu ve geleceği güçlendirme ve pekiştirme için pratik çözümdür. İnsanlar hak ve görevlerinin bilincine sahipse, adaleti yerine getirme ve dengeyi sağlamada topluluktaki çeşitli faydalı çıkarlar doğrultusunda çok daha kolay şekilde davranabileceklerdir. Bu nedenle hukuk (yasal) okuryazarlığı artışı sonucunda “Hukukun Üstünlüğü”ne dayalı şeffaf ve duyarlı bir hükümetin geliştirilmesi ve sağlamaştırılmasıyla birlikte toplumda da aynı şekilde yönetim, gelişim ve otorite sağlıklı bir şekilde sağlanacaktır (Pulikuthiyil, 2012). Bu açıdan hukuk okuryazarlığının niteliksel içerik oluşturmada insanların yaşam standartlarında değişiklik yapan önemli bir araç olduğu söylenebilir. Kanıtlar ayrıca, çeşitli çalışma alanlarında kuralların daha iyi bilindiğinde toplum düzeni ve huzuru anlamında kalite standartlarının geliştiğini göstermektedir. Bu durum da kurallar insanlara etkili bir şekilde yardımcı olur ve bazı kuralların uygulanmaması bir şekilde yararlanıcıların bilgisizliği ile ilgili olarak devam eder.

Bu açıdan bakıldığında, hakların daha iyi tanınması için ilk adımın, bunların eğitimini farklı seviyeli eğitim müfredatında öğretmek olacaktır. Öğrencileri hukuk (yasal) okuryazarlığı ile donatmak müfredat formlarında gerçekleştirilebilecek okuryazarlık becerilerini geliştirerek bu hakların farkında olmalarına ve kendi haklarını ve diğerlerinin haklarını gerektiği gibi savunabilme becerisi kazanmalarına yardımcı olacaktır (Power ve Alison, 2000). Ders kitaplarının, özellikle sosyal bilgiler kitaplarının bu açıdan önemli rol oynayabileceği program unsurlarının en önemlisi olduğunu göz ardı etmemek gerekir, çünkü bu tür kitaplar bir bakıma öğrencilerin sosyal ihtiyaç ve sorunlarının bir yansımasıdır, dolayısıyla bu tür kitaplarla yöntemler kişiliklerinde içselleştirilir ve görev ve sorumluluklarına aşına olunabilir.

Yükseköğrenim öncesi ve üniversite öğrencilerinin vatandaşlık yaşamının temeli ve temeli haline gelen veya onları haklarını tanımaya ikna eden bilgi, beceri ve değerleri öğrenmek, hakları bilmenin temel aşamalardan biri olduğuna inanmak, yaşamın ve vatandaşlığın ön koşuludur (Soltanifar ve diğerleri, 2011). Rivolli (2010) yaptığı bir çalışmada, toplumsal çıkarlarda ve sivil-politik olaylarda öğrencilerin bilgilerinin öğrenim gördüğü müfredat içeriği ile güçlü bir ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Laird Hunter (2010) hukuk sisteminin insanları hukuki bir süreçte yönlendirebilmesi ve aynı zamanda onlara hangi yasal sorunun veya çatışmanın var olduğunu tanıma ve yasal çözümün ne zaman olduğunun farkında olma gücü gösterdi. Problemlerin önlenmesi ve önlenmesi için gerekli tedbirlerin bilincinde olmak ve bunları uygulayabilmek ve ne zaman kendilerine doğru şekilde nasıl yardım edeceklerini bilmek ancak hukuk (yasal) okuryazarlığı bilinci ile geliştirilip kazandırılabilir.

Bu nedenle hukuk okuryazarlığının öğretimi sosyal ve ekonomik kalkınma için ve mağdurların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Ayrıca, insanların düşüklüğü ve güncel olmayan hukuk okuryazarlığı, toplumda var olan en önemli problemlerdir ve bu konu yargıda yüksek dava dosyalarına neden olmuştur. Bu nedenle, toplumun hukuk okuryazarlığını geliştirmek ve yaygınlaştırmak için araştırmalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır ve araştırmacı kişilere her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Eğitimde önemli ve birçok kapasiteye sahip faktörlerden biri öğrencilerin hukuk (yasal) okuryazarlığını teşvik eden okuldaki öğretmenleridir. Öğretmen, eğitimin ana faktörü olarak kabul edilir. Böylelikle eğitim sisteminin yürütme ve aynı zamanda

mükemmel hedeflerinin nihai olarak gerçekleştiği ve gerçekleştirildiği yer, eğitimin ilk kademeleridir. Öğretmenin üstün rolünden dolayı uygun nitelik ve özelliklerine sahip olması için öğrenciler güçlendirilmelidir ve uygun niteliklerde donatılmış bir eğitmen öğrencilerin niteliğini de artıracaktır. Her eğitim sisteminde öğretmen, programın uygulanmasında önemli bir rol oynayabilecek kilit unsurdur.

Hukuk Okuryazarlığı

Hukuk genel olarak toplumsal hayatta bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu gücü tarafından desteklenen sosyal kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Hukukun yaygın tanımlarında bir diğerinde de devlet otoritesi kavramı önemli bir etken olarak vurgulanmaktadır. Bu tanıma göre hukuk, bireylerin ve toplumun ortak iyiliğini sağlamak amacıyla yetkili makam tarafından düzenlenmiş ve devletin yaptırım gücünün var olduğu sosyal kurallar bütünüdür (Bal, 2003). Türkçe olarak "okuryazarlık", İngilizce olarak "literacy" şeklinde ifade edilen kavram sadece okuma yazma becerisini içeren bir kavram değildir. Kapsam itibari ile ilk okuma dâhil daha geniş bir alanı içine almaktadır. Günümüzde toplumsal ve teknolojik değişiklikler yaşamın tüm alanını etkilediği gibi okuryazarlığı da etkilemiştir. Bu süreç sonrasında yeni birçok okuryazarlık alanı ortaya çıkmaktadır (Çakmak, 2013).

Hukuk okuryazarlığı, hukuka ait kaynakları doğru okuyabilmeye ek olarak hukuk terimlerini doğru anlamaktır. Hukuk okuryazarı bir birey yaşamında hukuka ilişkin kavramlarla karşılaştığında bunları doğru zamanda ve doğru yerde kullanabilmelidir. Toplum düzenini sağlayan hukuk kuralları açısından önemli olan da hukuk kurallarının hayata geçirilebilmesidir (Oğuz, 2013). Hukuk okuryazarlığının amacı ise hukuk alanında uzmanlaşmaktan ziyade bireylerin etkin bir vatandaş olarak hukuk kapsamındaki hak ve sorumluluklarının farkına varmalarını sağlamak, hukuk bilgilerini yaşamlarında davranış haline dönüştürebilmelerini olanaklı hale getirmektir (Zariski, 2014). Okuryazarlığın özellikle batı toplumlarında hukuk ile ilişkisi güçlüdür. Hukuk kuralları toplumu yönlendiren bir etkiye sahip olduğu için, yasal çerçevede topluma katılmak da önem taşımaktadır. Sadece temel seviyede okuma yazma becerisi ile bireyler günlük problemlerini çözebilirler bile, hukuki durumlarla ilgili bilgi ve belgeleri yorumlayamazlar. Hukuk okuryazarlığı, özellikle yazılı karmaşık hukuk kurallarına sahip modern toplumlar için gereklidir. Günümüzde hukuksal okuryazarlık kavramı, hukuk sistemi ile etkili bir iletişim kurmak için gerekli tüm bilgi ve becerileri içeren bir anlama sahiptir. Başlangıçta hukuk okuryazarlığı kavramı, hukuka ilişkin mesleki eğitimin bir parçası olarak görülmüştür. Zamanla gelişen yaklaşımla ise hukuksal okuryazarlık, bir vatandaşın hukuk okullarının verdiği eğitim gibi mesleki bir eğitim olmamakla beraber, modern topluma etkin katılım için belli bir derecede hukuk okuryazarlığına sahip olması gerektiğini savunur (Zariski, 2014).

Eğitimde Hukuk Okuryazarlığının Önemi ve Vatandaşlık Bilgisi İle Olan İlişkisi

Eğitim; bilimsel teorileri test eden, deneysel ve analitik ilişkileri tespit eden ve eğitsel uygulamaların değerlerini ortaya çıkaran disiplinler arası bir araştırma ve uygulama alanıdır. Bu amaçları gerçekleştirirken kuram ve kavramlarını; sosyoloji, psikoloji, antropoloji, politika vb. alanlardan almaktadır (Balci, 2010). Bireylere bilişsel becerilerin kazandırılmasının yanı sıra toplumda etkin bir vatandaş olabilmeleri için gerekli olan beceri ve tutumlarını geliştirmek, eğitimin en önemli görevlerinden birini oluşturur. Ulusal egemenliği benimsemiş devletlerde yönetim gücü bir tekelin ya da çoğunluğun yerine tüm ulusa ait olduğu için, kullanılması da tüm

vatandaşların lehine olacaktır. Bu sayede çoğunluğun adaletsiz ve yanlış kararlar alması önlenilecek ve bir kontrol mekanizması oluşturulabilecektir. Demokrasinin yöntem olarak gelişmesi de, ulusal egemenlik ve dünya görüşünün belirli bir sistem içerisinde evrimleşmesi sonucu oluşmuştur. Bu bağlamda demokrasiyi bir adım daha ileriye taşıyacak ve geliştirecek olan yeni nesildir. Çünkü demokrasi açısından eğitimin temel amaçlarından biri katılımcı ve çoğulcu demokratik toplum yapısının vatandaşlar tarafından benimsenmesi ve bir yaşam biçimi haline dönüştürülmesidir. Bir diğer amaç ise bireyleri; insan hak ve özgürlüklerinin farkında, demokratik değer ve tutumu içselleştirmiş ve onları davranışa dönüştüren etkin vatandaşlar haline getirebilmektir. Eğitim süreci içerisinde bireyin bir yandan kendi benlik yapısını korurken aynı zamanda topluma katkıda bulunma sorumluluğunu üstlenmiş kişiler olması beklenmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin amacı, etkin ve sorumluluk bilinci gelişmiş vatandaş yetiştirmektir (MEB, 2009). Etkin bir vatandaş ise; devlete karşı hak ve sorumluluklarını bilen, kültürel değerlerine sahip çıkan aynı zamanda gelişim ve değişimlere açık, seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı gibi hak ve özgürlüklerini kullanabilen vasıflara sahip kişi demektir (Oğuz, 2013). Demokrasiyi benimsemiş devletler hukukun üstünlüğünü kabul eden ve vatandaşların politik katılımlarıyla yaşamını sürdüren tüzel kişiliklerdir. Anayasanın değişmez 2. maddesinde belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti toplumun millî birlik ve adalet anlayışı çerçevesinde, demokratik, sosyal, laik ve bir hukuk devletidir (Anayasa, 1982). Bu bağlamda vatandaşların hukuk ve politik okuryazarlığına ilişkin bilinçlerinin gelişmiş olması beklenmektedir. Kurumlar arası ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında, bireyin, diğer insanlarla olan ilişkilerini; toplumdaki formal ve informal gruplar ve bu grupların fonksiyonlarını; aile ile başlayıp, hükümet ve devlet gibi yapılara kadar uzanan toplumsal kurumları ve işlevlerini öğrenme gibi toplumsal olguları öğrenmesi temel bir gereksinimdir. Birey bu temel gereksinimlerin çoğunu formal bir yapı olan eğitim kurumlarından elde etmektedir (Oğuz, 2013). Bu yüzden demokratik bir yapıya sahip olan devletlerin ilkökul kademelerinde öğrenciler; ailede, sınıfta, okulda, ulusal ve uluslararası düzeyde kuralların ne şekilde meydana geldiğini, nasıl uygulandığını ve yorumlandığını hukukla ilişkili derslerle ve yasal düzenlemelerin fonksiyonlarına odaklanarak öğrenmektedir (Merey, Karatekin ve Kuş, 2012). Hukukla ilişkili derslerde, temel hukuki kavramlar, anayasa ve insan hakları bildirgesi, hukuk sistemi gibi konularla birlikte; öğrencilerin ilgilerine yönelik olarak da hukukla alakalı konulara yer verilmektedir. Temel hukuki kavramların öğretilmesindeki amaç, öğrencilerin hukukun fonksiyonunu anlamalarına yardımcı olmaktır. Dersler genel olarak yasalar, değerler ve yasalar arasındaki ilişki, adalet, özgürlük, eşitlik, mülkiyet ve güç gibi kavramları içermektedir. Ayrıca derslerde Anayasa ve insan hakları beyanname gibi somut belgelerin gösterilmesi de hukuk konularının daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Bireyler için kurallar ve yasaların neden önemli olduğunu anlama, yasaların bireyleri nasıl koruduğunu öğrenme ve bir problem karşısında ne yapılabileceğini bilme gibi konular hukukla ilişkili derslerde yer almaktadır (Oğuz, 2013).

Türk Eğitim Sisteminde Hukuk

Ülkemiz eğitim sisteminde hukuk eğitimi denilince akla ilk olarak yükseköğretim seviyesinde eğitim verilen hukuk fakülteleri gelmektedir. En yaygın hukuk eğitimi bu kurumlarda yapılmaktadır. Bunun yanında lisans ve ön lisans düzeyindeki programlarda da çeşitli dersler içerisinde genel hukuk bilgisi veya bölüme özgü hukuksal bilgiler verilmektedir. Ancak ülkemizde bilimsel bakış açısıyla detaylı bir hukuk eğitimi söz konusu eğitim kurumlarında

verilirken, temel eğitim düzeyinde de farklı derslerin öğretim programında hukuk ile ilgili kazanım, kavram, beceri ve değerler yer almaktadır. Temel eğitim kademesi olarak kabul ettiğimiz ilkököl ve ortaokullarda hukuk ile ilgili bilgiler, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, hukuk ve adalet, insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi dersleri kapsamında verilmektedir. Bu kapsamda Hayat Bilgisi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, İnsan Hakları Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim programı ve Hukuk ve Adalet seçmeli dersi programı hukuk ile ilişkili kazanımları bağlamında incelenecektir (İrşi, E.; Sönmez, 2019).

Sosyal Bilgiler ve Hukuk

Sosyal bilim disiplinlerini öğrencilerin gelişim düzeyine uygun biçimde bütünleştiren Sosyal Bilgiler dersinde Hukuk da önemli bir disiplin olarak yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilere içinde yaşadıkları toplumun etkin bir üyesi olmalarına katkı sağlayacak bilgi, beceri ve değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu derste hukuk disiplini kapsamında öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumda var olan düzen, haklar ve sorumluluklar ele alınmaktadır. Türkiye’de hukuk okuryazarlığı konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında Oğuz (2013) ortaokul öğrencilerinin hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan çalışmasında sekizinci sınıf öğrencilerinin hukuk okuryazarlığı düzeylerinin belirlenen değerlere göre yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alıcı ve Van’ın (2016) ortaokulda seçmeli ders olarak okutulan Hukuk ve Adalet dersinin öğrencilerde hukuk bilinci geliştirmeye etkisini araştırdıkları çalışmalarında, öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersleri sonrasında hukuka güven ve hukuki sorumluluk algılarının düştüğü, buna karşılık hukuka ilgi ve hukuki yaptırım algılarının yükseldiği ortaya çıkmıştır. Çengelci Köse (2017) Hukuk ve Adalet dersi öğretim programı ve öğretim materyalinde yer verilen değerleri incelediği araştırmasında, Hukuk ve Adalet öğretim programında adalet, sorumluluk, eşitlik, saygı, cesaret, duyarlılık, barış ve uzlaşma ile güven değerlerine yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Literatürde Sosyal Bilgiler Öğretim Programının politik okuryazarlık ve hukuk okuryazarlığı bakımından incelendiği; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir (Görmez, 2018; Kara ve Tangülü, 2017). Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin hukuk okuryazarlığına ilişkin bakış açılarının betimlenmesinin literatüre katkı sağlayacağı yanı sıra öğretmen eğitiminde hukuk okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine yönelik öneriler getireceği söylenebilir.

Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin hukuk okuryazarlığına ilişkin algılarını belirlemektir. Bu bağlamda çalışmanın genel amacı doğrultusunda alt amaçlar şunlardır:

- Sosyal Bilgiler dersini alan öğrenciler hukuk kavramını nasıl tanımlamaktadır?
- Sosyal Bilgiler öğrencilerinin hukuk okuryazarlığına ilişkin algıları nasıldır?
- Sosyal Bilgiler derslerinde hukuk, adalet ve demokrasi gibi kavramları öğrenciler güncel hayatında nasıl kullanmıştır?
- Hukuk konularına duyulan merak, öğrencilerin sınıfsal farklılığına göre ne düzeyde değişim göstermiştir?

Araştırmanın Amacı

Hukuk okuryazarlığı, günümüz toplumlarında önem verilen bir konudur. Ortaokul yıllarında gelecekteki yaşamları için hazırlık aşamasında olan öğrencilerin asgari yasal konuların farkında olması önemlidir. Bu bilinç, öğrencilerin sorumlu vatandaşlar olmasında yardımcı olmaktadır (Patil ve Lavanya, 2012). Bu araştırmada, sosyal bilgiler derslerinde ortaokul düzeyindeki öğrencilerin hukuk okuryazarlığına ilişkin olan algılarının incelenmesi ve hukuksal değerlerin kazandırılması bağlamında öğrencilerin ne gibi yollar izleyeceği ve bu konu hakkında hangi düşüncelere sahip olduklarını belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Sosyal bilgiler öğrencilerinin hukuk okuryazarlığına ilişkin olan algılarının incelenmesi ile birlikte öğrencilerin hukuki konularda ne kadar bilgi sahibi olduğu ve bu bilgilerinin gündelik hayatlarına ne ölçüde uygulandığının incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada betimsel analiz modeli ile birlikte ilişkisel bir yöntem kullanılmıştır.

Araştırmanın Deseni ve Veri Toplama Aracı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde yer verdikleri hukuk okuryazarlığı becerileri ve öğrencilerin hukuki bilgi düzeyleri, kullandıkları yöntem ve teknikler ve öğrencilerin hukuk okuryazarlığına olan bakış açılarını belirlemek amacıyla Sosyal Bilgiler dersini alan 5. sınıf, 6. sınıf ve 7. sınıf öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılarak bilgiler toplanmıştır. Elde edilen bulgular üzerinden içerik analizlerine yer verilmiştir.

Konu ile ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra sosyal bilgiler öğrencilerinin fikirlerini öğrenmek amacıyla 10 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme formu sosyal bilgiler eğitimi alanında bir Prof. Dr. 'un görüşüne sunulmuştur. Araştırmada veriler toplanmaya başlanmadan önce çalışma grubu haricinde 10 sosyal bilgiler öğrencileri ile pilot uygulama yapılmıştır. Uzman görüşleri ve pilot uygulamadan elde edilen geri bildirimler sonucunda soruların anlaşılabilirliği göz önünde bulundurularak görüşme formu üzerinde gerekli düzeltmeler yapılarak 10 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu oluşturulurken maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi, araştırılan konuyla alakalı benzer ve farklı durumların betimlenmesi maksadıyla içinde homojen ancak farklı deneyim, bilgi ve donanıma sahip olanların araştırmaya katıldığı örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışma grubu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Mersin ilinin Tarsus ilçesinde, farklı okullarda öğrenim gören 30 sosyal bilgiler dersini alan 5. sınıf (10 kişi), 6. sınıf (10 kişi) ve 7. sınıf (10 kişi) ile oluşmuştur. Çalışma grubundaki öğrencilerin 5. Sınıf (4 erkek, 6 kız); 6. Sınıf (5 erkek, 5 kız); 7. Sınıf (3 erkek, 7 kız) toplamı olmak üzere 12'sini erkek öğrenci ve 18'ini kız öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1: Görüşme Yapılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı
--------------	--------------------	----------------------

5. Sınıf	4	6
6. Sınıf	5	5
7. Sınıf	3	7

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında verilerin toplanması amacıyla toplam 30 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde temel kavramlardan genel kavramlara doğru bir sıralama gerçekleştirilmiş ve öğrenci velilerinin de eğitim yaşamlarına ilişkin sorular, hukuk ve hukuk okuryazarlığı tanımları, hukuk okuryazarlığına ilişkin yaşam deneyimleri ile Sosyal Bilgiler eğitiminde hukuk okuryazarlığını nasıl algıladıkları, Sosyal Bilgiler eğitiminde hukuk okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi konusunda görüşlerini ortaya koymaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcılardan sözlü ve yazılı olarak izin alınmış; kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı yönünde kendilerine bilgi verilmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu öğrencilerin kendilerini rahat hissetmeleri için branş öğretmenleri tarafından sıradan bir ders etkinliği şeklinde sunulmuş olup görüşlerini rahatlıkla ifade etmelerine olanak sağlamıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin isimleri kullanılmayıp, kod adlar şeklinde (Ö1, Ö2, Ö3, ...) gruplandırılmış ve bununla ilgili gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

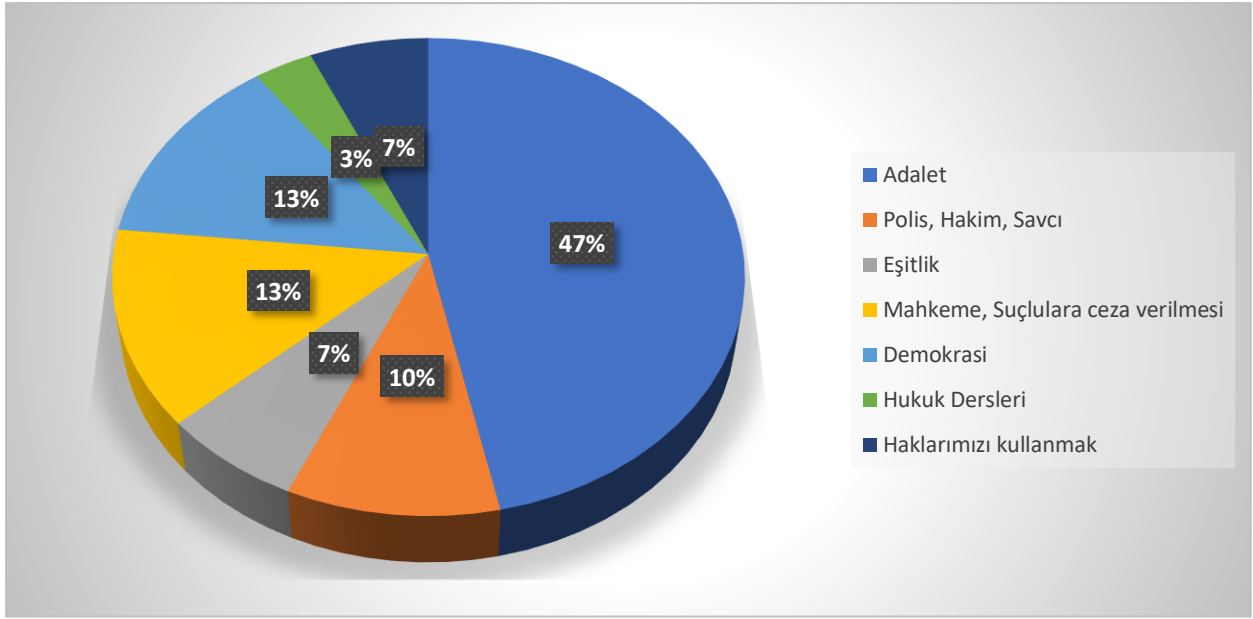
Verilerin Analizi

Öğrenciler ile yapılan görüşmeler neticesinde toplanan verilerin yorumlamasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz; toplanan verilerin araştırmacının daha önceden belirlediği temalara göre incelendiği, katılımcıların duygu, düşünce ve fikirlerinin neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde doğrudan alıntılar kullanılarak yorumlandığı analiz şeklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden hareketle kodlamalar yapılmış, sonrasında bu kodlamalardan araştırmanın kapsamını belirlenmiştir. Betimsel analiz tekniği ile toplanan veriler ilk etapta azaltılmış, ikinci etapta ise veriler organize edilmiş, üçüncü etapta sonuçlara ulaşılmış ve son olarak da bulgular özetlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Öğrencilerin bazı konular hakkındaki görüşleri var olan durumu olduğu şekliyle ortaya koymak için üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan sunulmuştur.

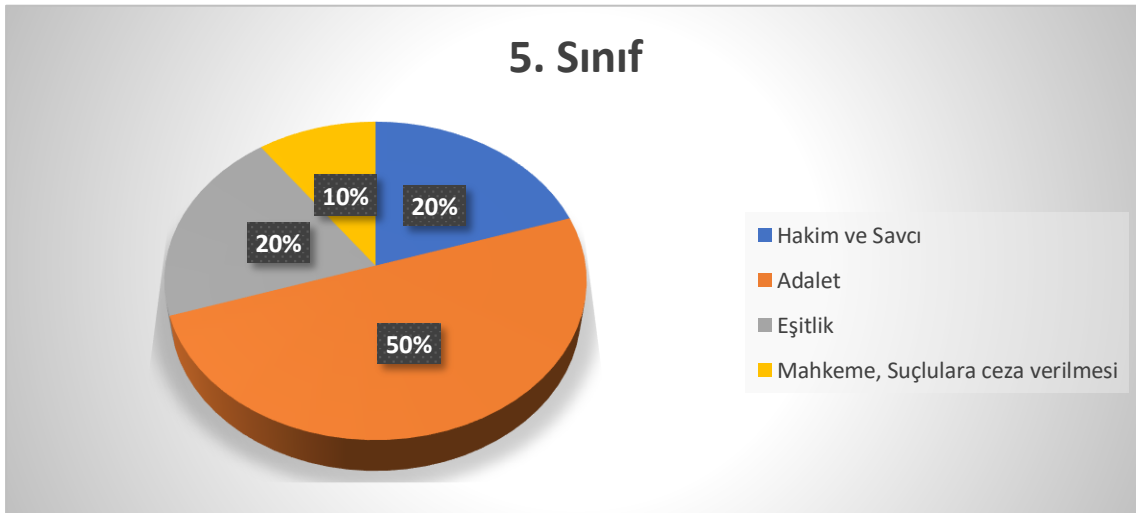
BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular gruplandırılmış, gerekli durumlarda öğrencilerle yapılan görüşmelerden doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur. Araştırmada yapılan görüşmeler sonucunda verilerin analiziyle elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda organize edilmiştir.

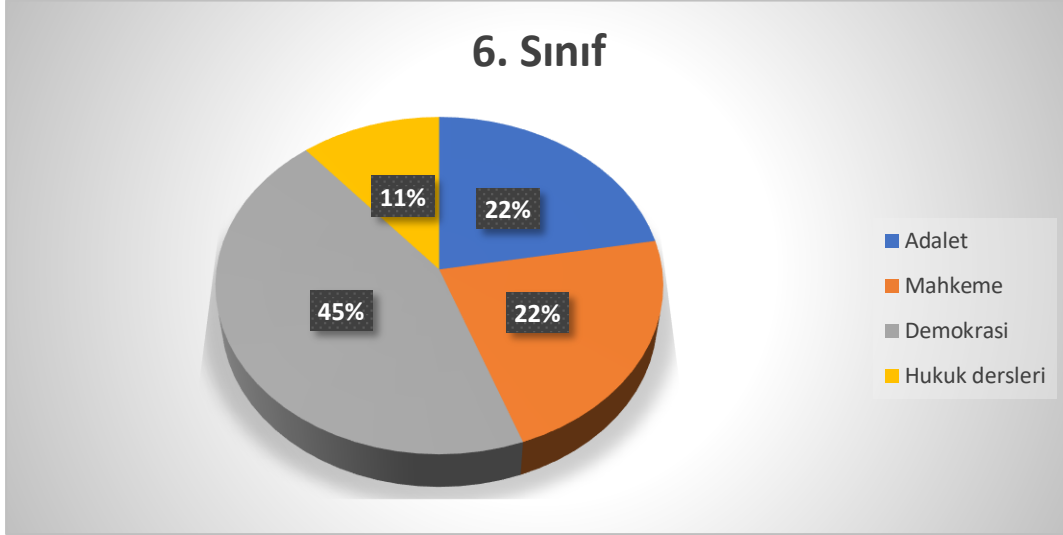
*Hukuk deyince aklınıza ne geliyor ?

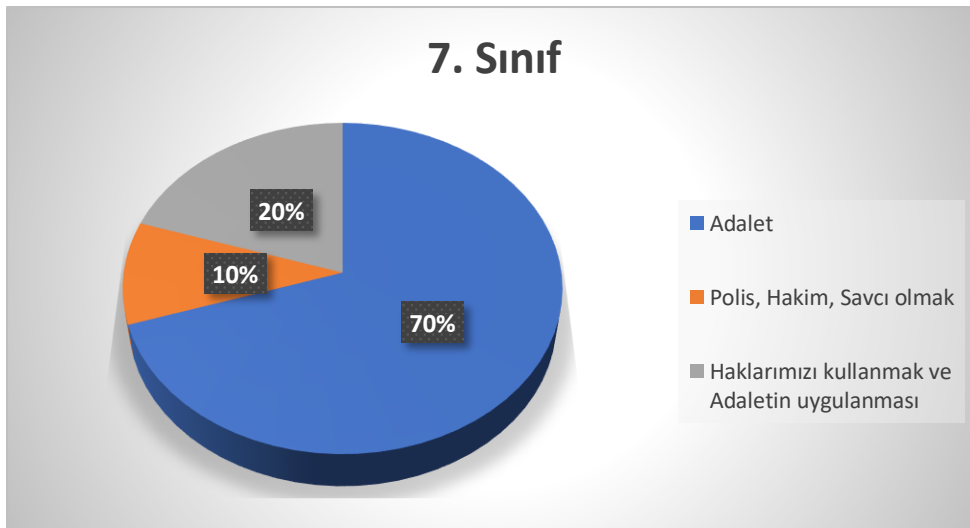
Genel ortalama grafiğine baktığımızda Hukuk ve Adalet kavramlarının ilişkili olarak bütünleştirici bir şekilde öğrencilerin bunu algıladığı söylenebilir. Bu nedenle en yüksek oran Adalet ve adalet ile ilgili kavramlara yönelik cevaplar verilmiştir. En az oranın Hukuk derslerinde olmasının nedeni ise hukuk ile ilgili derslerin ortaokul öğrencileri için sadece yükseköğrenim kurumlarında verilen bir eğitim olduğunu düşünmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bu soru ile ilgili olarak 5. sınıf grafiğine baktığımızda, hukuk ile ilgili meslekleri düşünülmesi oldukça önem arz etmektedir. Koşullar dikkate alındığında hukuksal terim ve kavramlara öğrencilerin önem vermesiyle geleceğe yönelik mesleki eğilimlerinde ciddi oranlarda yükselmelere sebep olabileceği görüşme formunda yer alan sonraki sorularla alakalı olarak bu sonuca varılabilir.

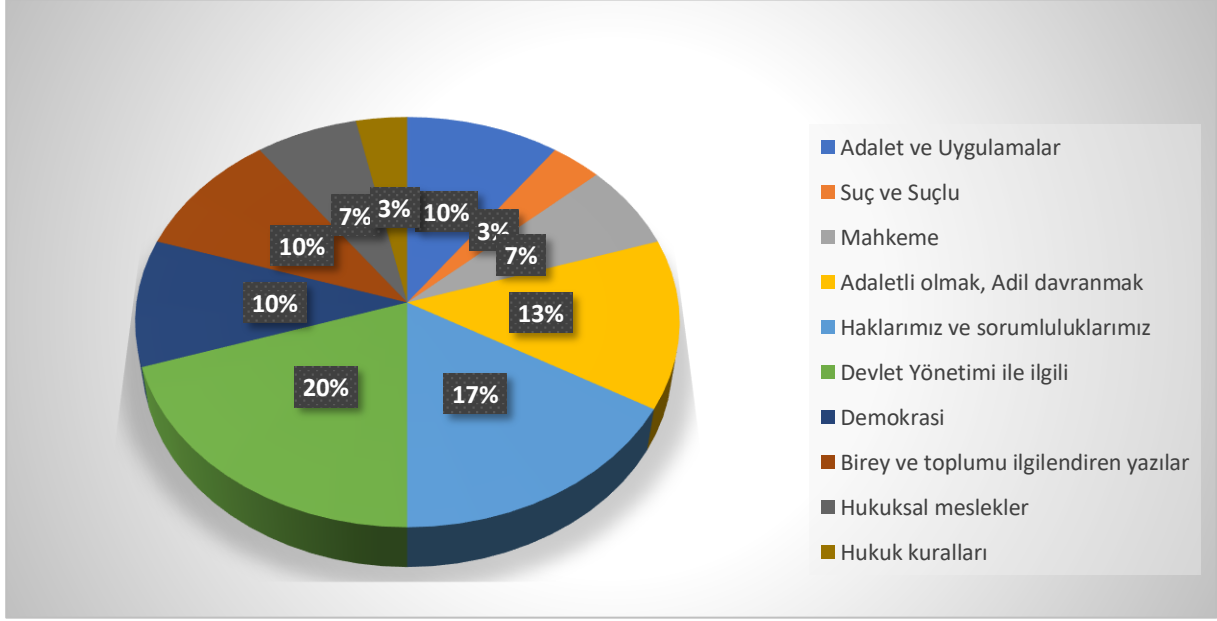

6. sınıf öğrencilerinin Hukuk kavramını daha çok hukuki bir terim olan “Demokrasi” kavramı ile ilişkilendirdiği söylenebilir. Bu anlamda demokrasi ve demokrasiye yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi bu düzeydeki öğrencileri etkilemiştir.

7. sınıf öğrencilerinde ise hukuk terimi ile ilgili olarak daha çok adalet ve adalet ile ilgili kavramlardan bahsedilmesine rağmen adaletin yeteri kadar uygulanmadığı ve adaletsizlik ile ilgili ifade ve görüşleri ön planda olmuştur. Olumsuz ifadelerle yer veren düzeyin çoğunluk olarak 7. sınıf düzeyi olduğu söylenebilir.

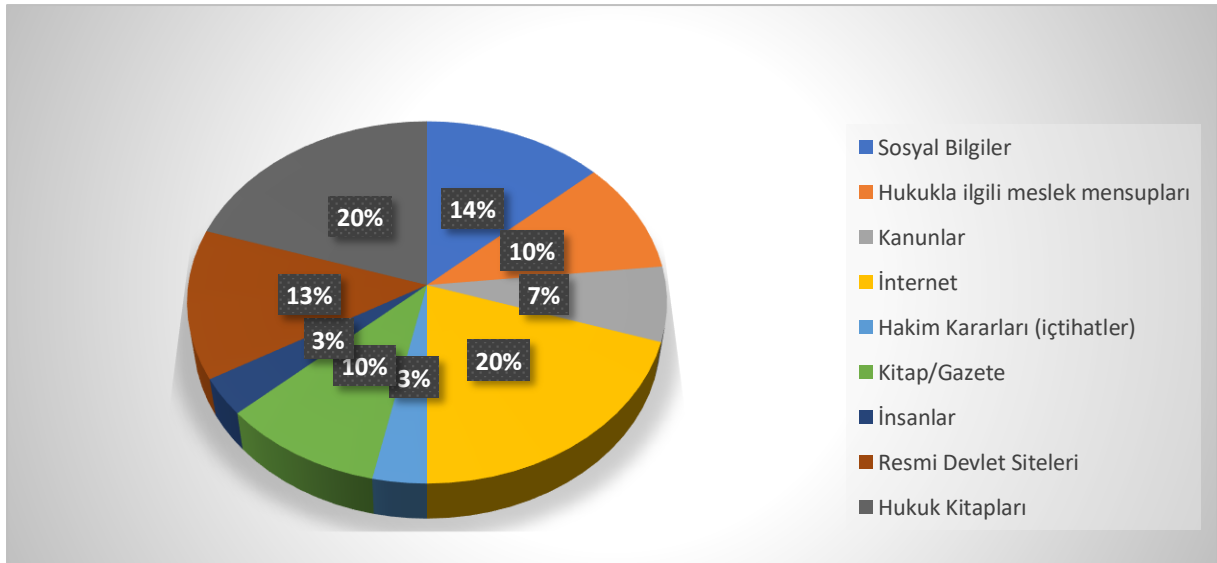
*Konusu hukuk ile ilgili olan yazılar sizin için ne anlam ifade ediyor?

Konusu hukuk ile ilgili olan yazıların ortaokul öğrencileri için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda yüzde 20 dilimlik bir oran ile devlet yönetimi ve bununla ilgili kavramlar ön plana çıkmıştır. Bunun başlıca nedenlerinden biri olan pandemi döneminde öğrencilerin aile ortamında daha fazla bulunması ile birlikte yayın organlarının etkisi olduğu söylenebilir.

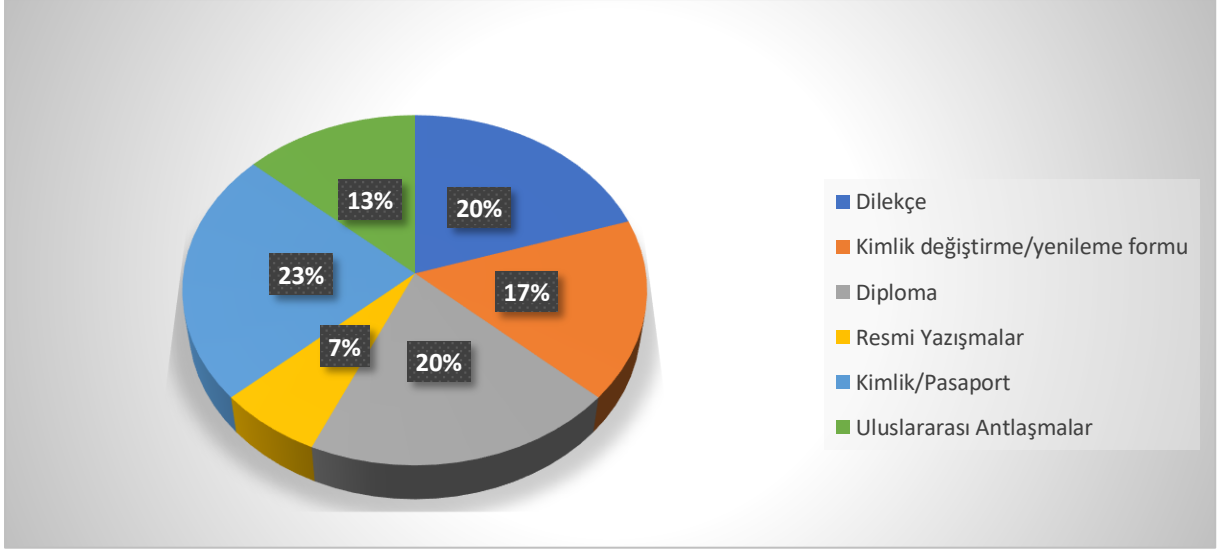
Oransal olarak anlamlı farklılıklar görülmediği için 5 - 6 ve 7. Sınıf düzeyinde grafik işlemine başvurulmamıştır.

*Hukuksal konularda bilgi almak için sizce hangi kaynakları kullanmalıyız ?

Hukuksal konularda doğru ve kesin bilgilere ulaşmak için hukuk kitaplarından ve kanunlardan yararlanmak oldukça önemlidir. Ortaokul öğrencilerinin genel ortalamasına bakıldığı zaman grafikte %20 lik dilimlerle internet ve hukuk kitapları yer almaktadır. Lakin alt bir soru olarak internet cevabını veren öğrencilere ekstra olarak sorulan bilgilerin doğruluğu hakkında ya da kullanacağı siteler sorulduğunda öğrencilerin bir kısmı doğruluğunu sorgulamadan veya başka kaynaklar kullanmadan bilgilerin güvenilir olduğu yanıtını vermiştir.

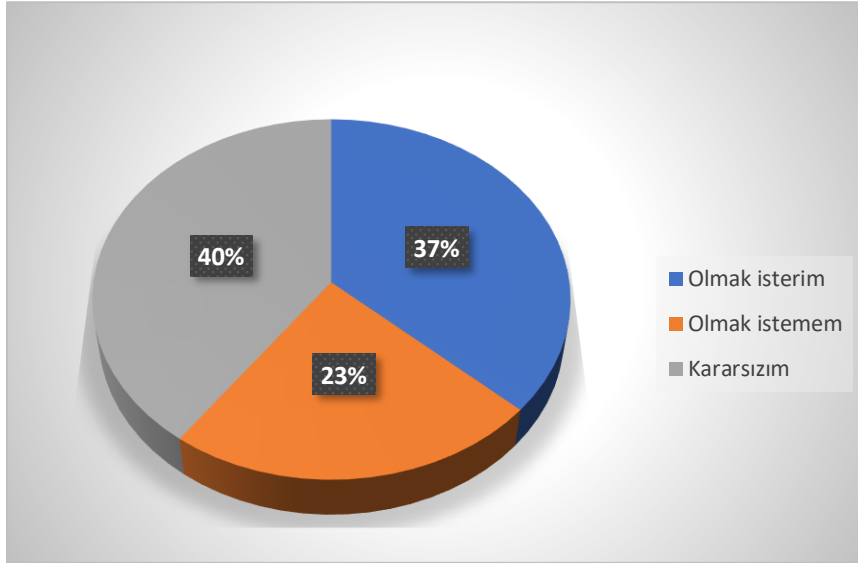
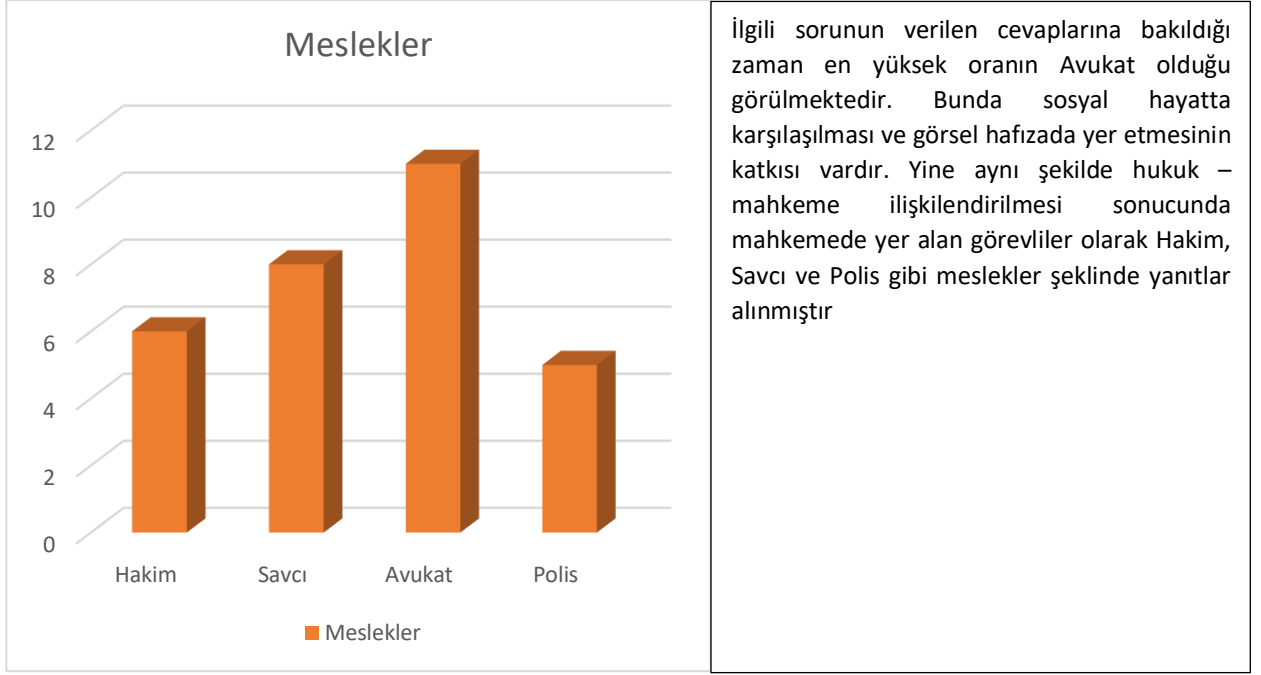
***Hukuki anlamı olduğunu düşündüğün bir belgeye örnek verir misin ?**

Hukuki belgelere örnek olarak güncel hayatımızda pek çoğunu kullanırken sosyal bilgiler eğitiminde vergi ödevi, vatandaşlık, haklarımız gibi temel kavramların yanında yanal kavramlar olarak belgelerden çoğunlukla bahsedilir. Bununla ilgili bazı dilekçe etkinlikleri yapılırken resmi yazışma veya antlaşma şeklinde oyunlar üretilebilir.

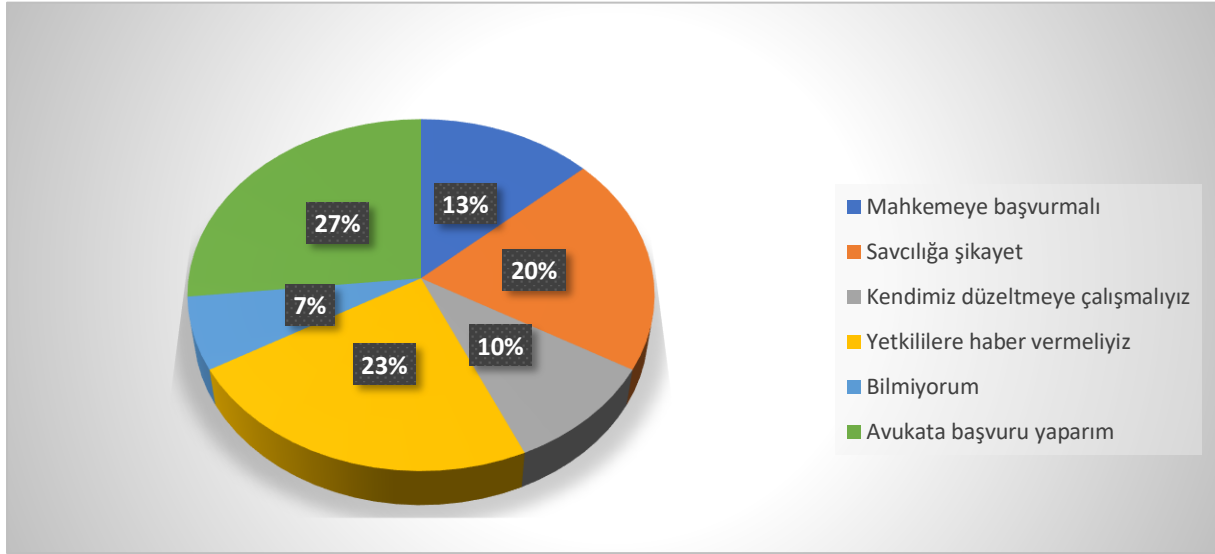
Verilen cevaplara bakıldığında uluslararası antlaşmalar ve resmi yazışmalar hakkında bilgilerin yoğun olduğu 5. Sınıf düzeyindeki öğrenciler yanıtlarken; kimlik, pasaport, dilekçe gibi örnekler her sınıf düzeyinde verilen belirgin cevaplar olmuştur. Uluslararası antlaşma yanıtını veren öğrencilerin Sosyal bilgiler ile Tarih disiplinini ilişkilendirmiş olması disiplinlerarasılık etkisinin etkinliklerde uygulanmasının önemine dikkat çekebilir.

***Hukukla ilgili meslekler nelerdir? Bunlardan birisi olmak ister miydin?**

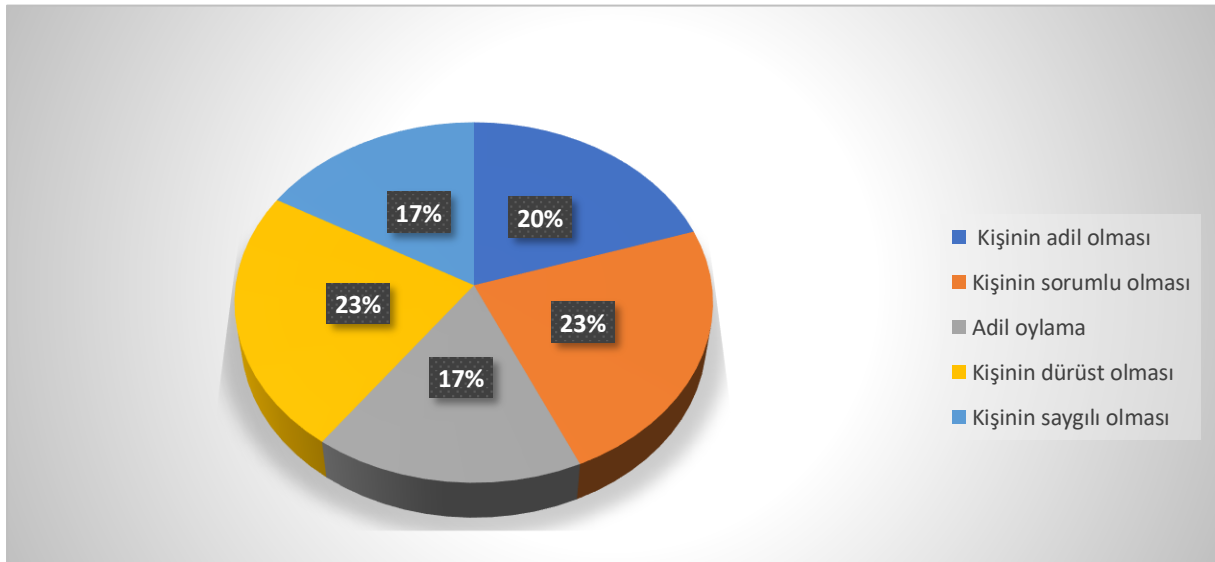

Hukukla ilgili mesleklerin geleceğe yönelik ortaokul öğrencileri daha çok 5. ve 6. Sınıf düzeyleri olumlu yanıt vererek olmak istediğini ve 7. sınıf öğrencilerinin çoğunun ise bu meslekleri yapmak istememe ve kararsızlık durumu söz konusu olmuştur. Görüşmeler esnasında çekimser ve olumsuz yanıt veren öğrencilerin ise bu mesleklerin ciddi sorumluluk ve yoğun bir yaşam gerektirmesinden kaynaklı olduklarını ifade ederken diğer bir kısmı ise başka meslekleri tercih edeceğini söylemiştir.

Olumlu yanıt veren öğrencilere, ayrıca görüşme esnasında “Olmak isteseydin hangisi olurdu?” sorusu sorularak yanıtlar alınmıştır. Bu yanıtlarda ilk sırada Hâkim yer alırken, ikinci sırayı Savcı ve üçüncü sırayı Avukat takip etmektedir.

***Hukuka aykırı bir durum karşısında ne yapmalıyız ?**

Hukuka aykırılık; hukuk düzeni ile çatışma, karşı gelme anlamına gelmektedir. Bir fiilin hukuka aykırı olması, tüm hukuk düzenini ihlal etmesi anlamına gelir (TCK 6. Md.). Hukuka aykırılık karşısında %27 dilimlik bir oranla öğrencilerin yanıtı avukata başvuru yapmak olmuştur. İkinci en yüksek dilimi ise %23 ile yetkililere haber vermek oluştururken %7 lik bir dilim ise bilmiyorum yanıtını vermiştir.

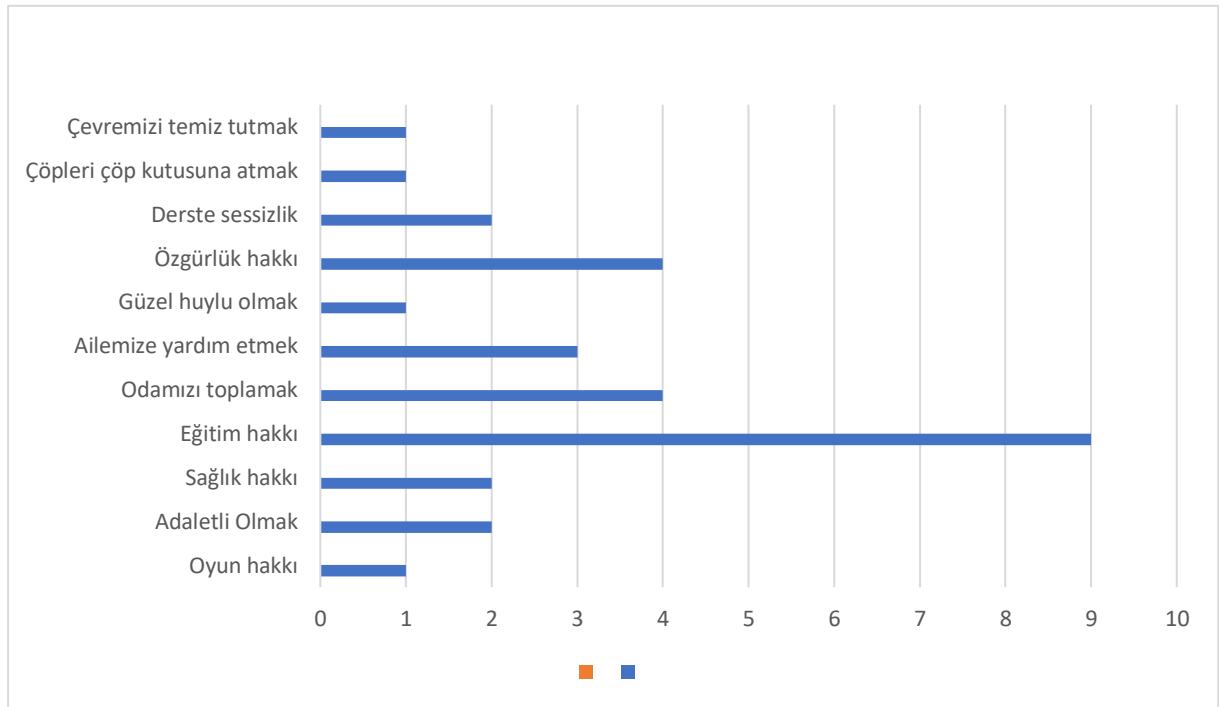
***Sınıf başkanı seçerken nelere dikkat etmeliyiz ?**

Sınıfta hukuk ve hukuka dair uygulamalar öğrenim hayatında kalıcı izli davranışların pratiğe dökülmesine ve etkileşim sonucu kalıcı öğrenmeye götürür. Bu durumda öğrencilerin bu gibi etkinlik ve oyunlara katılımı sağlanmalı, katılımının yanı sıra geri bildirim olarak öğrenimin ne düzeyde tamamlandığı tespit edilmelidir. Aslında bu etkinlikler içerisinde hemen hemen öğretimin her kademesinde karşılaşılan sınıf başkanı seçimi bu konuda önemli bir adım oluşturmaktadır. Öğrenciler sınıf başkanı seçerken nelere dikkat ediyor ve seçimini etkileyen

faktörler nelerdir gibi detaylı incelemelerin yapılması literatüre katkı sağlayabilir. Burada görüşme formu sorusuna verilen cevapların genel özelliklerine baktığımızda değerler ön planda olmuştur. Grafikte görüldüğü üzere en yüksek paya sahip dürüstlük ve sorumluluk kök değerler ön plana çıkmıştır.

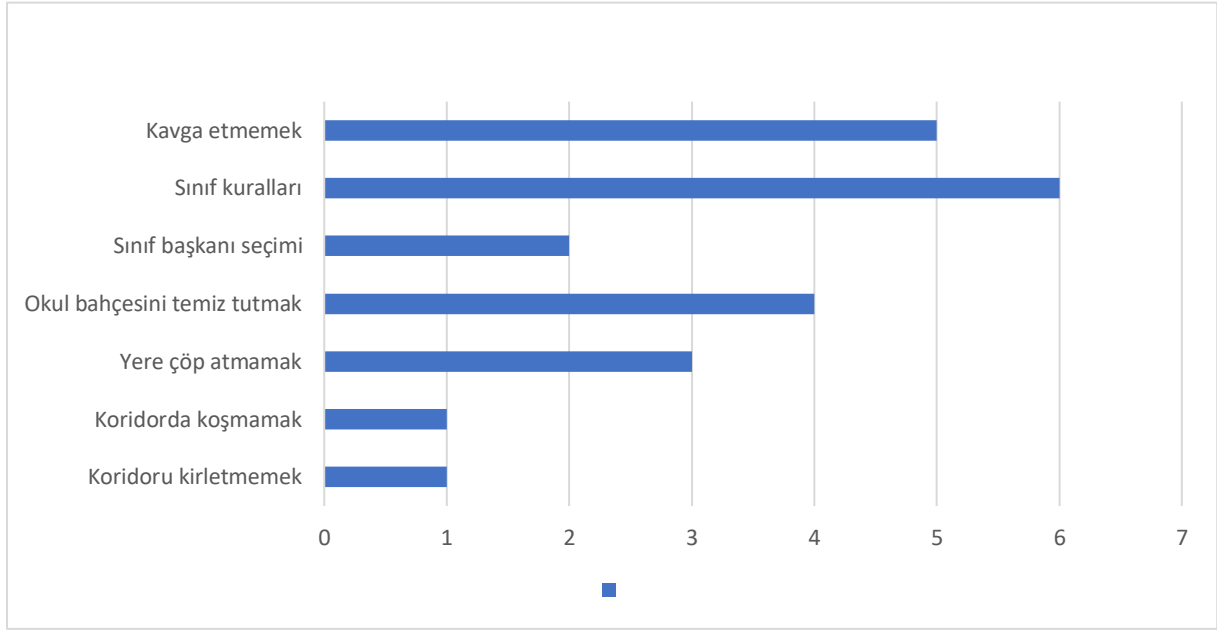
*Hak ve sorumluluklarımız nelerdir ?

Ortaokul düzeyi öğretim programının amacı incelendiği zaman; ortaokulu tamamlayan öğrencilerin milli manevi değerlerini benimseyen, beceri ve yetkinlikleri kazanmış, haklarını kullanabilen, sorumluluklarını yerine getirebilen bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir.

Verilen yanıtlar incelendiğinde; hak ve sorumluluk kavramlarının birlikte bir bütünü teşkil edildiği ifade edilmiş ve sorumluluklar yanıtlarda daha çok ön planda yer almıştır. Ancak eğitim hakkı en çok akla gelen yanıt olarak zirvede olmuştur.

***Kanun ve kuralların uygulanmasında okul içinde nerede rastlarız ?**

Okul içerisinde uygulanan kanun ve kurallar nelerdir sorusuna karşılık öğrencilerin çoğu sınıf kurallarından bahsetmiş ve okulun bütününe sınıf kurallarına indirgeyerek düşünmüşlerdir. Öğrencilerin kendi sınıflarını benimsemesi ve daha fazla vakit geçirmesinden dolayı bu cevaplar alındığı söylenebilir.

***Adalet ve düzen sizin için ne anlam ifade ediyor ?**

Adalet ve düzen yıllardır siyaset felsefesi konusunun önemli bir parçası olmuştur. Düzen toplumsal bir sosyal varlık için, bizler için gerekli bir yapılandırma. Adalet bu yapılandırmanın nasıl düzgün ve dürüst bir şekilde işlenmesi

gerektiğine olanak sağlar. Adalet ve düzen ortaokul öğrencileri için ise mutlu ve huzurlu bir toplumun inşası şeklinde anlamlandırılabilir. İyi ve yüksek yaşam standartları, kanunlara uyulması, kuralların düzenli bir şekilde işlenmesi gibi farklı yanıtlar ile mutlu ve huzurlu toplumun temel inşasını destekledikleri söylenebilir. Yani çoğunluk çıkan yanıtın diğer bütün yanıtların birleşimi ve büyük bir parçası olduğunu ifade edebiliriz.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Her toplumun gelişimi; inançların, bilgilerin, iç görülerin ve siyasi, kültürel ve topluluk üyelerine bağlı sosyal değerler kapsamında oluşmaya başlar. Kapsamlı gelişme aynı zamanda vatandaşların aktif mevcudiyetini de gerektirir. Siyasi ve sosyal konular başta olmak üzere çeşitli alanlarda devamlı bir katılımı sürdürmeye başlar. Bu tür vatandaşları eğitmek için, temel ve gerekli uygulamalara yer verilmelidir. Ayrıca, toplumun sorunlarını çözmek ancak toplumsal değişim yaratmak ile mümkün olabilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının da bu konudaki etkisi yadsınamaz. Ayrıca, vatandaşlık haklarının farkında olmadan sivil, siyasi ve sosyal boyutlarda aktif katılım için teorik destek de oluşturulamayacaktır. Kamu yönetiminde de görev alacak vatandaşlar ve siyasi yönetime katılım sağlayacak vatandaşlar uygun şekilde katılım sağlayamazlar. Bu açıdan hukuk okuryazarlığı, görevlerin yasal hakları konusunda kamuoyunda farkındalık yaratmak anlamına gelir.

Hukuk, toplum yaşamında bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzene koyan, uyulması kamu gücü ile desteklenen kurallar bütünü biçiminde tanımlanmaktadır (Bilge, 1997: 12). İcrai durumlar karşısında nasıl davranılması gerektiği ve yasaların ihlalleri ile adli celp ve kovuşturmayı takip etmeyi öğrenir. Önemli hakların öğrenimine ilişkin farklı boyutlar kazanarak, toplulukların mevcut durumunda bir yandan da dünya kültürlerinin küreselleşmesi ve yayılması ile birlikte; diğer yandan modern fenomenlerin toplumsal ve kültürel alanlarda, toplumsal rollerin ve bilincin değişmesine neden olmuş ve bu nokta tutumların değişmesini, beklenti ve taleplerin artmasını takip etmiş, çeşitli ülkelerde olduğu gibi yeni konularda çeşitli gruplar ve sınıflar tarafından yasal iddialar öne sürülmüştür. Bu açıdan öğrencilerin tutumları eğitim sisteminin ve müfredatlarının içeriğinin şekillenmesinde önemli bir payı olacaktır.

Yasal okuryazarlık veya diğer bir adıyla hukuk okuryazarlığı eğitimi, eğitimin en önemli endişesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü hakları öğrenmek, insanların hak ve görevlerinin farkında olmasına neden olur ve bunları sosyal yaşamda kullanmaya başlar. Kaderlerine bir nevi bilinçli olarak müdahale ederler. Aynı zamanda bir kişinin haklarının gerçekleşmesi ve uygulanması toplumdaki diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenleyerek onlar için daha iyi bir yaşam ile sonuçlanır. Sosyal sistem, öğretim hakları yoluyla kendine daha fazla büyüyen bir eğilim alır. Topluluğun daha aktif ve dinamik bir yapıya dönüşmesi ile birlikte öğrencilerin birbirleriyle ve yöneten durumdaki siyasi sistemle sosyal etkileşimleri bu konuda gelişmesi hedeflenir. Bu konuda çeşitli olmakla birlikte resmi ve gayri resmi kurumlar hakları öğretmeye çalışırlar, öğretmenlik görevinin büyük bir kısmı öğretmenin sorumluluğundadır. Eğitim sisteminin etkili faktörlerinden biri de öğretmendir. Sosyal yasaklar ve hakları öğretmek öğrenciyi güçlendirme veya azaltılmasında öğretmenler önemli bir rol oynayabilir.

Haklar hakkında bilgi, sosyal ilişkiyi genişletebilir ve ayrıca öğrencileri bir dereceye kadar diğer toplum üyelerinden veya yönetimden kaynaklanabilecek olası kayıpları engeller. İçindeki haklara aşinalık sağlarken bireyin bu şekilde yaptığı uygulamalara ek olarak hukuk okuryazarlığı artırarak, bireysel zararlar vb. toplum için

de faydalı bir sistematik zemine dönüşür, sosyal zararları azaltmanın yanı sıra yargıdaki dava dosyalarının azaltılması da bu iyileştirmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular olarak kendini gösterir. Bu nedenle hukuk okuryazarlığı eğitimine dikkat etmek; haklar hakkında bilgi sağlarken toplumu sağlıklı hale getirmede önemli bir role sahip olabilir. Öğretmenin rolü ise bu açıdan çok değerlidir. Bu nedenle öğretmenlerin hukuk okuryazarlığı ve farkındalığı da çok önemli ve gereklidir.

Literatürde konu ile ilgili daha önceki çalışmalar öğretmen ve öğretmen adayı bazlı olmuştur. Çengelci Köse ve Bursa (2020) öğretmen adayları hukuk okuryazarlığını hukukla ilgili temel kavramları bilme, hukuki işleyişi bilme ve haklarını kullanabilme biçiminde tanımlamışlardır. Marzooghi ve diğerlerinin (2016) ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin hukuk okuryazarlığı düzeylerini karşılaştırmalı olarak inceledikleri araştırmanın sonuçları ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin hukuk okuryazarlığının yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Mirabile (2013) araştırmasında öğrenci güvenliği ve öğrenci hakları gibi öğretmen-öğrenci etkileşiminin önemli bir boyutunu oluşturan yasal konularda öğretmenlerin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını ortaya koymuştur. Kara (2017) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini incelediği araştırmasında, öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin orta düzeyde olduğunu, ancak öğretmen adaylarının çoğunlukla Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili olarak hukukla ilgili konuların öğretiminde kendilerini yeterli görmediklerini ortaya koymuştur.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinin hukuk okuryazarlığı ile yakından ilişkili olduğunu, Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere hukuk okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında önemli rol oynadığını düşünmektedirler. Bu bağlamda öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk okuryazarlığı ile ilişkili olduğunu düşündükleri öğrenme alanlarını ve konu başlıklarını vurgulamışlardır. Bu doğrultuda Birey ve Toplum ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarının hukuk okuryazarlığı ile doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Görmez (2018) 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını politik okuryazarlık becerisini kazandırma bakımından incelediği çalışmasında, programdaki dört öğrenme alanında doğrudan veya dolaylı biçimde politik okuryazarlık becerisine yer verildiğini belirlemiştir. Bu öğrenme alanları Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ve Etkin Vatandaşlık biçiminde sıralanmıştır. Bu çalışmada da öğretmen adayları Birey ve Toplum ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarında hukuk okuryazarlığı becerisine yer verildiğini düşünmektedir. Kara ve Tangülü'nün (2017) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hukuk okuryazarlığını ve politik okuryazarlığı inceledikleri çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçlar, kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler boyutlarında hukuk okuryazarlığına ilişkin unsurlara sahip olmakla birlikte, özellikle beceri boyutunda programla ilişkilendirmenin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere özellikle hak ve sorumluluklarının öğretilmesinde görev üstlendiğini belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersinde hak ve sorumlulukların öğretilmesi boyutunda ise günlük yaşamla ilişkilendirmeden ve öğretme-öğrenme sürecinde düzenlenebilecek etkinliklerden söz etmişlerdir. Kara (2017)'nin araştırmasında da öğretmen adayları hukukla ilgili konuların kendilerine sosyal yaşamla ilişkilendirilerek verilmesini istedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda her iki çalışmada da öğretmen adaylarının hukukla ilgili konuların öğretiminde yaşamla ilişkilendirmenin üzerinde durduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi ilkököl kademesinde öğrencilere, etkin vatandaşlık davranışının kazandırıldığı en önemli derslerden biridir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçları arasında yer alan "demokrasiyi benimsemiş ve etkin vatandaşlık davranışını içselleştirmiş bireyler yetiştirmek" maddesi, ilköğretim kademesinde çoğunlukla sosyal bilgiler dersi ile hayat bulmaktadır. Etkin vatandaşlık davranışının gelişimi ise hukuk okuryazarlığı ve politik okuryazarlık seviyesinin yüksek olmasıyla sağlanabilir. Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrencilerde etkin vatandaş davranışlarının gelişmesini sağlamaktır (TTKB, 2009).

Konu ile ilgili literatürde daha önceden yapılmış öğrenci bazlı çalışmalara bakıldığında; Oğuz (2013) tarafından yapılan çalışmada, 8.sınıf öğrencilerinin hukuk okuryazarlığı düzeylerini ölçmek amaçlanmış ve 8.sınıf öğrencilerinin hukuk okuryazarlığı düzeyinin belirlenen değerlere göre yüksek çıktığı belirlenmiştir. Alıcı (2013) tarafından yapılan çalışmada, Hukuk ve Adalet dersinin öğrencilerde hukuk bilincini geliştirmeye etkisi incelenmiş, uygulanan hukuk davranış ölçeğinde tüm algılarda yükseliş görülmüş, hukuk ve adalet dersinin hukuk davranış algılarını yükselttiği tespit edilmiştir.

Çengelci (2017) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerde hukuk ve adalet bilincini geliştirmeyi amaçlayan Hukuk ve Adalet dersi öğretim programı ve öğretim materyalinde hangi değerlere yer verildiği incelenmiş, Hukuk ve Adalet öğretim programında adalet, sorumluluk, eşitlik, saygı, cesaret, duyarlılık, barış ve uzlaşma ile güven değerlerine yer verildiği görülmüştür. Hukuk ve Adalet dersi öğretim materyalinde ise adalet, sorumluluk, güven, saygı, özgürlük, eşitlik, yardımlaşma, dayanışma, sevgi, ölçülü olma, doğal çevreye duyarlılık ile barış değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi, Hayat Bilgisi, Hukuk ve Adalet dersleri programlarında hukuk okuryazarlığı ile ilişkili birçok kazanımın var olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu kazanımları, hukuku tanıyan, sorunlarla karşılaştığında çözüm yollarını bilen, hukuki bilgi ve belgeleri okuma-anlama becerisine sahip bireylerin yetişmesinde önemli rol sahibi olacaktır.

Araştırma verileri sonucunda, Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin hukuk okuryazarlığı konusundaki görüşlerini biçimlendiren üç önemli kaynak olduğunu göstermektedir. Bu kaynaklar öğrenim yaşamlarında aldıkları dersler, yaşam deneyimleri ve güncel olaylardır. Bu bağlamda öğretmen eğitimi programlarında hukuk okuryazarlığına ilişkin derslerin yer almasının önemli olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinin hukuk okuryazarlığı ile yakından ilişkili olduğunu, Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere hukuk okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğrencilerin hukuk kavramını kurallar, hak ve düzen kapsamında tanımladıklarını göstermektedir.

Hukuk kavramı ile ilgili olarak hukukun bir kurallar bütünü olmasına, hakları içermesine ve toplum yaşamındaki ilişkileri düzenlemesine vurgu yapan öğrencilerin, yapılan görüşme formu sonucunda 5. ve 6. Sınıf düzeyinde zihin haritasında önemli anlamlar yüklediği ve geçerli düzeyde cevapladığı görülürken; 7. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerinin yetersiz kaldığı görülmüştür. Hukuk okuryazarlığı ile bireylere sadece hukuki bilgi ve becerilerin kazandırılması değil, bu becerilerin günlük yaşamla ilişkilendirilerek toplumsal düzenin geleceğini de teminat altına alma becerisini içerir. Toplumsal roller açısından öğrenci rolünde olan birey hukuka ilişkin temel kavram ve becerileri, okul ortamında öğrenerek yaşamının bir parçası haline getirebilirse, toplumsal hukuk ve adalet bilinci yerleşecek ve toplumsal ilişkilerde uyumsuzluklar olabildiğince az yaşanacaktır.

ÖNERİLER

Hukuk okuryazarlığının öğretilmesinin gerekliliği göz önünde bulundurularak, “öğretmenlere” aşağıdaki uygulamalı çözüm ve öneriler sunulmaktadır:

Hukuk okuryazarlığının tüm eğitim kademelerinde öğretimine yönelik müfredat geliştirilmesi,
Hukuk okuryazarlığı öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerine yönelik eğitim kurslarının geliştirilmesi,
Okullarda hukuki danışma merkezlerinin kurulması,
Hukuk öğrencilerine okullarda ve eğitim merkezlerinde staj dersleri verilmesi,
Hukuk eğitimi konusunda başta radyo ve televizyon olmak üzere medya aracılığıyla insanları bilgilendirmek,
Hukuk okuryazarlığı konusunda seminerler ve bilimsel dersler düzenlemek.

“Öğrencilere” yönelik öneriler ise aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin hukuk okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerin yapılması,
Sosyal Bilgiler dersinde hukuk okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında günlük yaşamla ilişkilendirme ve güncel olayların etkililiğini belirleme,
Hukuksal terim ve ifadelerin içinde bulunacağı oyunlar üreterek oynama,
Hukuki ve adli işlemlerin yapıldığı kamu binalarını ziyaret etme,
Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlığı ile ilgili becerilerin sayısı arttırmak gibi bir çok farklı alanda öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik öneriler sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Adal, E. (1995). *Hukukun Temel İlkeleri*. İstanbul: Fatih Yayınevi.
- Alıcı, A ve Van, N . (2016). Ortaokullarda okutulan “hukuk ve adalet” dersinin öğrenciler üzerinde hukuka yönelik duyuşsal eğilimler algısına etkisi. *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2 (1), 107-131.
- Anayurt, Ö. (2007). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. 8. Baskı. Ankara: Seçkin.
- Andaç, F. (2008). *Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Detay.
- Bal, H. (2003). Hukuk sosyolojisi. Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları*.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. 8. Baskı. Ankara: Pegem A.
- Bilder, M. S. (1999). The lost lawyers: Early american legal literates and transatlantic legal culture. *Yale Journal of Law and the Humanities*, 11, 47-112.
- Bilge, N. (2012). *Hukuk Başlangıcı*. 30. Baskı. Ankara: Turhan
- Bilge, N. (1997). *Hukuk başlangıcı hukukun temel kavram ve kurumları*. (12. baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Çakmak, E. (2013). Kil tabletten tablet bilgisayara okuryazarlık. E. Gençtürk, ve K. Karatekin içinde, *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar (1-19)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çengelci Köse, T. (2017). Hukuk ve adalet dersi öğretim programı ve öğretim materyalinde değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 656-664. doi: 10.17719/jisr.2017.1801.

Çengelci Köse, T. & Bursa, S. (2020). SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ HUKUK OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN ALGILARI . *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 33 (2) , 372-388 . DOI: 10.19171/uefad.609049

Dural, M., & Sarı, S. (2009). *Türk özel hukuku Cilt I. temel kavramlar ve medeni kanunun başlangıç hükümleri. (4. baskı)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Gökdemir, A. & Polat, B. (2019). 1924 İLE 2005 YILLARI ARASINDAKİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN HUKUK KONULARININ İNCELENMESİ . *Kesit Akademi Dergisi* , (20) , 344-360 .

Görmez, E. (2018). Güncellenen Sosyal Bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES'18), 109-114. doi: 10.18506/anemon.464391.

İrşi, E. & Sönmez, Ö. F. (2019). Ortaokul Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi . *Kastamonu Eğitim Dergisi* , 27 (4) , 1457-1469 . DOI: 10.24106/kefdergi.2928

İrşi, E. , Sönmez, Ö. F. , Önlen, M. & Polat, U. (2019). 2018 ORTAOKUL ÖĞRETİM PROGRAMLARININ HUKUK OKURYAZARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ . *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 20 (2) , 906-928 .

Kara, H., & Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28.

Kaplan, İ. (1994). Demokrasi-Hukuk-Otorite. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 49 (1): 267-271.

LEGAL LITERACY AND OTHER LITERACIES, <https://read.aupress.ca/read/legal-literacy/section/7fe16bd2-06b3-4042-af5b-805ad954c0ba>

Marzooghi, R., ve diğerleri. (2016) Comparative Study of Legal Literacy Level of the Elementary and Secondary School Teachers. *Journal of Politics and Law; Vol. 9, No. 9; 2016 ISSN 1913-9047*

Marzooghi, R. (2005, Fall-Winter). Civic Education from an Islamic Perspective: An Approach to Political Training. *Journal of Islamic Education*, (1), 93-108.

Merey, Z. , Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı Kuramsal Bir Çalışma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32(3): 795-821.

Mirabile, C. (2013). *A comparison of legal literacy among teacher subgroups*. (Doktora Tezi). Virginia Commonwealth University, USA.

Oğuz, S (2013). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztan, B. (2006). *Medeni hukuk'un temel kavramları. (21. baskı)*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Patil, S., & Lavanya, C. (2012, Ağustos). A Study On Legal Literacy Among Secondary School Students. *Indian Streams Research Journal*.

Power, S., & Allison, G. (Eds.). (2000). *Realizing human rights: Moving from inspiration to impact*. Palgrave Macmillan. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-137-03608-7>

Pulikuthiyil, G. (2012). *Legal Literacy: Social Empowerment for Democracy and Good Governance*. Jananeethi & Jananeethi Institute, Mannuthy Post, Thrissur 680651, Kerala, India

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, Ankara.

White, J. B. (1983). *The invisible discourse of the law: Reflections on legal literacy and general education*. University of Colorado Law Review, 54, 143-159

W. laird hunter. (2010). legal literacy. *Law Now Magazine*.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. 7. Baskı. Ankara: Seçkin.

Zariski, A. (2017). *Legal Literacyan introduction to legal studies*.

TÜRKİYE’DE ÖZEL ÖĞRETİMİN ÖNCÜSÜ OLARAK TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

Oğuz KALAFAT

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, 03kalafat03@gmail.com.

ÖZET

Türk Eğitim Derneği 31 Ocak 1928 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün himayelerinde ve Maarif Vekilliği’nin öncülüğünde, Cumhuriyeti kuran kadro tarafından Türk çocuklarının eğitimi için kurulmuştur. Fakir olmasına rağmen zeki, başarılı ve çalışkan Türk çocukları, vatandaşların özel girişimleri ile o dönemdeki adı Türk Maarif Cemiyeti adı altında çalışmalarına başlamış ve ülke genelinde örgütlenmiştir. TED Ankara Koleji de 1931 yılından itibaren anasınıfından başlayarak bu Cemiyet bünyesinde açılmış ve 1937 yılında ortaöğretim (lise) kademesinde faaliyetlerine başlamış ve günümüze kadar vakıf üniversitesi de dâhil olmak üzere birçok okul ile yurtla faaliyetlerini devam ettirmiştir. Uzun yıllar boyunca bir kurumda eğitim faaliyetlerinin devam edebilmesi ve kurumun sürekliliğinin sağlanması sistematik çalışma isteyen bir iş olmuştur. Kurum tarihi olarak bakıldığında kişi veya vatandaşların katılımcı veya çalışan olduğu, hizmet alanı içerisinde çalışmaların sürdürüldüğü, kurum adının hep ön planda olduğu bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Kurumun sürekliliği kendi iç dinamiklerine ve yapısal reformlarına bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu çalışmada Türk Eğitim Derneği’nin kendi ana prensiplerine bağlı olarak hukuki alt yapısını sürekli yenileyerek uzun yıllar kalıcı olabildiğini inceleyeceğiz. Kurumun tarihsel serüveni içerisinde kişi veya vatandaş katılımlarının görevlere bağlı kaldığı ve asıl çalışmanın eğitim hizmeti sunmak adına akılcı yatırımlar yapıldığını göreceğiz. Adı geçen kurumla ilgili çalışmayı yaparken en önemli olgulardan birinin kurum tarihini iyi bilmek, doğru aktarmak ve başka kurumlara örnek teşkil edebilmesini sağlamak olduğundan Derneğin tüm faktörleri ve Türk eğitim sistemine katkıları da ortaya konacaktır. Dernek, başta İngilizce dili olmak üzere Fransızca ve Almanca öğretimine önem vermiştir. Hatta bunun için yabancı dil öğretim uzmanları getirmiştir. Sadece İngiltere veya Fransa’dan değil iyi bir yabancı dil bilen Mısır vatandaşı bir öğretmeni de kurumlarında görevlendirmiştir. Yabancı dil öğretimi için kurum bünyesinde bir komisyon kurmuş ve yabancı kitapların yanında kendi yayınladığı dil bilgisi kitaplarını da öğrencilerin hizmetine sunmuştur. Dernek, Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak en iyi öğretimi okullarında öğrencilere yapmayı amaçlamıştır. Dernek, öğrencilerin uzak bölgelerden eğitim almak için geldiği kentlerde kötü, bakımsız ve sağlıksız han köşeleri gibi yerlerde kalmaması gerektiğini iyi kavramış ve bu duruma el atmıştır. Barınma hizmeti adına nezih ve sağlıklı ortamlar düzenlenmiştir. Dernek, yurt hizmetlerini ülkenin her bölgesine sunmayı amaçlamıştır. İlk olarak Ankara kentinde faaliyete geçirilen öğrenci yurtları daha sonra başta İç Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve son olarak Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde bu hizmeti sunmuştur. Bu anlamda devletin yetersiz kaldığı alanlarda destek olmak amacını gütmüş ve sayısız öğrenciyi yurtlarında barındırmıştır. Dernek, kültürel işler anlamında birçok faaliyet gerçekleştirmiş hatta bazılarını öncülük etmiştir. Dernek başta gazete olmak üzere dergi, kitap, ders kitabı, el broşürü, rehberlik ve pedagoji serileri, tarih kitapları, ders defterleri basmış ve satmıştır. Eğitim alanında uluslara arası saygınlığa sahip “Eğitim ve Bilim” dergisi uzun yıllardır ülkenin eğitim konularına yönelik bir yayın olarak faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte ünlü eğitimcileri anma günleri düzenleyerek birçok insanı anmıştır. Okul marşı ve izcilik konularının okullarda aktif hale gelmesine çalışmış ve okullarında bu tür faaliyetleri ilk başlatan kurumlardan olmuştur. Türk öğrencilerin eğitimleri adına fakir, kimsesiz ve zeki öğrencilerin Dernek tüm ihtiyaçlarını karşılamıştır. Sayısız öğrenciyeye burs imkânı da sunmuştur. Korunan Öğrenciler Yönetmeliği çıkarmış ve bu alanda da burs hizmetleri düzene sokulmuştur. Gelirlerinin çoğunu yeni eğitim yuvaları açmaya ve öğrencilere burs vermeyi yöneltmiştir. Mezun olan öğrenciler sonradan burs vermek için kurumla bağlantıya geçmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Türk Eğitim Derneği, Türk Maarif Cemiyeti, Özel Okul, Öncü Eğitim Kurumu, Dernek, Cemiyet.

TURKEY AS A LEADER IN SPECIAL EDUCATION TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

ABSTRACT

The Turkish Education Association was established on January 31, 1928, under the auspices of Ghazi Mustafa Kemal Atatürk and under the leadership of the Ministry of Education, for the education of Turkish children by the staff that established the Republic. Despite being poor, the intelligent, successful and hardworking Turkish children started to work under the name of the Turkish Education Society with the private initiatives of the citizens and were organized throughout the country. TED Ankara College started in kindergarten since 1931, opened in this Society and started its activities in secondary education (high school) in 1937 and has continued its activities with many schools and dormitories, including foundation universities. For many years, continuing education activities in an institution and ensuring the continuity of the institution has been a job that requires systematic work. Considering the institution's history, we come across a structure in which the person or citizens are participants or employees, where the works are carried out within the service area, and the name of the institution is always in the foreground. The continuity of the institution varies depending on its internal dynamics and structural reforms. In this study, we will examine the Turkish Education Association's renewal of its legal infrastructure, based on its main principles, to be permanent for many years. In the historical adventure of the institution, we will see that the participation of individuals or citizens adheres to the tasks and rational investments are made in order to provide education service. Since one of the most important facts while doing the work related to the said institution is to know the history of the institution, to convey it correctly and to set an example for other institutions, all the factors of the Association and its contributions to the Turkish education system will also be revealed. The association has attached importance to the instruction of German, French and particularly English language. For that matter it has provided foreign language educationists. It has charged not only teachers from France or England but also an Egyptian teacher who has a good language proficiency in its institutions. It has established a committee on behalf of foreign language teaching within the scope of institution and put grammar books published by the association itself at student's disposal alongside the books of foreign origin. By collaborating with Ministry of National Education it has aimed at providing the best education to the students in its institutions. The association has had a good grasp of the fact that students coming from distant regions to get education in cities should not stay at unclean, neglected and unhealthy public houses and took this situation in hand. For the sake of sheltering service, decent and healthy places have been arranged. It has intended to carry these dormitory services to each and every part of the country. These dormitories entered into service firstly in Ankara and later on respectively Central Anatolia, Marmara, Aegean, Mediterranean, Eastern Anatolia and lastly Southern Anatolia Regions. In this sense, the association has pursued the goal of supporting the fields that the government failed to satisfy and accommodated numerous students at its dormitories. In terms of cultural services, the association has organized many occasions and even pioneered some of them. It has published and sold newspapers being in the first place, magazines, books, textbooks, handouts, counseling and pedagogy books, history books and notebooks. "Eğitim ve Bilim" magazine which has an international regard in educational fields is in service as a publishing devoted to educational subjects for many years. Besides, it has commemorated many renowned educationists by arranging memorial days. It has spread on effort to activate the alma mater and scouting topics at schools and become one of the first institutions starting this kind of activities. In favor of Turkish students' education, the association has met all the needs of poor, forlorn and clever students. It has provided scholarship opportunity to countless students. It has issued Maintained Students bylaw and made scholarship regulations in this field. It has canalized much of its income to found new schools and give scholarship to students. The grad students have got in touch with the institution to give scholarship as well.

Keywords: Turkish Education Association, Private School, Öncü Educational Institution, Association, Society.

GİRİŞ

Türk Maarif Cemiyetinin (TED) kuruluşunu inceleyebilmemiz için öncelikle Cumhuriyet öncesi eğitim politikaları, eğitim cemiyetleri ve özel öğretim kurumlarını genel başlıklar olarak iyi anlamamız gerekmektedir. Bununla birlikte *Eğitim* ve *Cemiyet* kavramları da özel öğretim kurumu olarak TED'in önemli olgularındandır. Cemiyet çatısı altında gönüllü vatandaşların katılımı ile özel öğretim kurumları açmak ve faaliyet göstermek iyi şekilde örgütlenme isteyen bir iştir. Ayrıca devletin normlarına uygun hareket etmek zorunluluğu da bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti gerileme dönemlerinde eğitim kurumlarını iyi anlayabilmek de önemli bir durumdur. Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut eğitim anlamında önemli değişimleri başlatan padişahlar arasında olmuştur. 1773 yılında *Mühendishane-i Bahri Hümayun* ve 1794 yılında *Mühendishane-i Berri Hümayun gibi* yeni tip askeri okulların faaliyete geçmesi ve 1824 yılında çıkarılan fermanla tüm Osmanlı vatandaşlarının ilk öğreniminin zorunlu hale getirilmesi çalışmaları değişimlerin habercisi olmuştur.

Avrupa'da 17. Yüzyılda toplantı şeklinde faaliyet gösteren bilimsel topluluklar 18. yüzyılda cemiyetlere dönüşmüştür. Avrupa devletlerinde faaliyet gösteren eğitim cemiyetleri Tanzimat dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti'nde de oluşmaya başlamıştır. Eğitim ve bilim toplantıları içeriğinde yapılan çalışmalar ilk olarak İsmail Ferruh Efendi, Şanizade Ataullah Efendi, Melekpaşazade Abdülkadir Efendi ve Kethüdazade Mehmet Arif Efendi'nin kendi konaklarında yaptıkları resmi olmayan bilimsel toplantılar olmuş ve Ahmet Cevdet Paşa, *Cevdet Tarihi* eserinde Bektaşî topluluğunu "*Beşiktaş tarafında bir Cemiyet-i İlmiye olup*"¹³ sözleriyle bu faaliyetleri cemiyetleşme olarak değerlendirmiştir. Bektaşî topluluğunun ilk faaliyetleri sonrasında bu grup dağılmış fakat Tahsin, Şinasi ve Münif Paşa gibi isimlerle başka oluşumlarda kendini göstermiştir.¹⁴ Bununla birlikte Tercüme Odası Sultan II. Mahmut tarafından 1929 yılında Yunan isyanı sonunda bazı gayrimüslim kökenli vatandaşlara duyulan güvensizlik nedeniyle nitelikli Müslüman tercüman istenmesiyle ortaya çıkmıştır.¹⁵ Bu tür oluşumlar özel ilgi ve gereksinimlerden kaynaklanmış ve faaliyet göstermişlerdir.

1839 yılında Tanzimat Fermanının ilan edilmesi sonrasında tahta geçen Sultan II. 1845 yılında Sadrazam'a, "*Eğitim din işlerinde olduğu kadar dünya işlerinde de cahilliğin kaldırılmasına bağlı olduğundan, ilim, fen ve sanat öğretimini sağlayan okulların kurulmasını ön plana alınacak işlerden sayıyorum.*" şeklindeki sözleri ile bir komisyon kurulması düşünülmüş ve 1846 yılında "*Meclis-i Daimî-i Maarif-i Umumiye*" kurulmuştur.¹⁶ Meclis-i Maarif-i Umumiye 1847 yılında Bakanlık olmuş halini almıştır. Böylece eğitim konularında bağımsız karar alabilecek yetkiye de kavuşmuştur.¹⁷ *Encümen-i Daniş* bu dönemde ortaya çıkmış ve ilk defa nizamnamesinde "Cemiyet" kelimesi kullanılmıştır.¹⁸ 1845'te Meclis-i Maarif'te teklif edilmiş ve 1851 yılında padişah iradesiyle resmîyet kazanmıştır. Lewis, *Encümen-i Daniş'i Bilgi Derneği*;¹⁹ Berkes ise *maarif ve eğitimi birleştirme çabası*²⁰

¹³Mahmut Cevat, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-yi Tekilat ve İcraatı*, (Yay. Haz.) Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s. 62-63.

¹⁴Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (Yay. Haz.) Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 239.

¹⁵Cahit Bilim, "*Tercüme Odaları*", *OTAM*, Ankara, Haziran 1990, s. 29-43.

¹⁶Karal, *Osmanlı Tarihi: Nizamı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, s. 181-183.

¹⁷Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 159.

¹⁸Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı İlimi ve Mesleki Cemiyetleri*, *Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 1987, s. 6.

¹⁹Lewis, *a.g.e.*, s. 589.

²⁰Berkes, *a.g.e.*, s. 235.

olarak tanımlamıştır. Üyelerinin ortak özelliği bir yabancı dil bilmesi ve tercüme yapacak niteliklere sahip olmasıdır. Cevdet Tarihi, Mukaddime Tercümesi ve Kavaid-i Osmaniye eserleri bu cemiyetin başlıca çalışmaları arasında olmuştur. Ayrıca başka bir oluşum 1856 yılında Kırım Savaşında sırasında yabancı hekimler tarafından İstanbul'da *Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane* kurulmuş ve tıp alanında çalışmalar yapmıştır.

1861 yılında Sultan Abdülaziz tahta geçmiş ve cemiyetleşme faaliyetleri devam etmiştir. 1861 yılında Münif Paşa tarafından batı bilimlerinin öğretilmesi amacıyla *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye*,²¹ 1864 yılında devlet desteği ve halkın yardımlarıyla fakir ve yoksul Müslüman çocukların eğitim öğretimi için *Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye*,²² 1865 yılında Türk doktorlar tarafından tıp dilinin Türkçeleştirilmesi amacıyla *Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye*, 1865 yılında Münif Paşa'nın başkanlığında yabancı kitapların tercümesi için Maarif Nezareti'ne bağlı *Tercüme Cemiyeti* kurulmuştur.²³

Ücret karşılığında öğrencilerin okula kaydının yapıldığı önemli kurumlardan birisi Türklerin, Fransızların baskısıyla açmış olduğu 1868 yılında Galatasaray Sultanisi olmuştur.²⁴ Başlangıcında Osmanlılık ideolojisine göre açılan bu okul ilerleyen yıllarda ülkede çıkan isyanlar sonrasında milliyetçi bir yapıda eğitim vermiştir.²⁵ Okulun açılmasında Fransa'nın etkisi olması nedeniyle öğretim dili Fransızca başlamış sonraları ise Türk öğrenci sayısı artırılmış ve Türk öğretmenler istihdam edilmiştir.²⁶ Öğrencilerinden öğretim karşılığında ücret alınması durumu bir anlamda günümüzde özel öğretim kurumlarının işleyişine de benzemiş ve ilk özel okul olarak nitelendirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin eğitim-öğretim politikasında en önemli değişimlerden biri 1869 yılında çıkarılan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*²⁷ olmuştur. Adı geçen bu nizamname ile eğitim sistemi ilk, orta ve yükseköğretim olarak kademelendirilmiş, sıbyan mekteplerinin sayısı artırılması planlanmış, Darülmualimler ve bir Darülfünun kurulması düşünülmüştür. Uzun yıllar devletin eğitimine yön vermiş ve ülkenin her bölgesine eğitim hizmeti götürülmesi için yapısal alt yapı oluşturmuştur. Nizamnamede önemli olgulardan birisi de her vilayet merkezine bir Sultani (İdadi) açılması olmuştur.²⁸ Bunun yanı sıra 129. maddesinde özel öğretim kurumları ile ilgili olarak şu bilgiler yer almıştır: “*Özel okullar, toplumlar ya da Osmanlı veya yabancı devletlerin uyruğundaki kişiler tarafından ücretli veya ücretsiz olarak kurulan okullardır. Masraflarını kurucuları ya da bağlı oldukları vakıfları karşılar. Kurulmalarının şartları şunlar: 1- Bu okulların öğretmenlerinin elinde Maarif Nezareti tarafından ya da mahallî eğitim idareleri tarafından verilmiş diplomaların bulunması; 2- Bu okullarda terbiye ve ahlâk kurallarına ve politikaya (Devletin Politikası) aykırı ders okutturulmaması ve ders programları ve kitaplarının Maarif Nezareti ya da mahallî eğitim idaresi ve vali tarafından onaylanması; 3- Maarif Nezareti ya da mahallî eğitim idareleri ve vali*

²¹Aynı yer.

²²Aynur Soydan, “*Darüşşafaka Tarihinden Kesitler*”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2003, s. 250;.

²³Kodaman, a.g.e., s. 47; Doğan, *Tanzimat'ın İki Ucu Münif Paşa ve Ali Suavi*, s. 207; Tekeli, İlkin, a.g.e., s. 75.

²⁴ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. 1, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, 1982, s. 482-486.

²⁵Maarif Nizamnamesine göre 41. maddeye istinaden Sultanilerin her vilayette kurulması planlanmıştır. Bkz. **Osmanlı Eğitiminde Modernleşme-Maarif-i Umumiye Nizamnamesi**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:134, İstanbul, 2014, s. 108.

²⁶Lewis, a.g.e, s. 180-181; Osmanlı Devleti'nin en önemli ayrıcalıklı eğitim kurumlarından olan Sultani, 1924 yılındaki Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile günümüze kadar varlığını sürdüren *Galatasaray Lisesi* olmuştur. Bkz. **Tanzimat ve Türkiye**, Edt. Engelhardt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976, s. 171.

²⁷Osmanlı maarifinin temeli sayılan nizamnamesidir.

²⁸Başbakanlık Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, **Osmanlı Eğitiminde Modernleşme**, İstanbul, 2014, Kutu No: 134, s. 100.

tarafından izin verilmesi.” Mekatib-i Hususiye adı ile adlandırılan bu okullar, Müslüman, Gayrimüslim ve yabancıların açtıkları okullar olarak belirtilmiştir.²⁹

1873 yılında daha önceden faaliyet gösteren Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyye'nin yerine *Darüş-şafakati'l-İslamiyye* kurulmuştur. İstanbul Kapalı Çarşı esnaflarının çıraklarına okuma-yazma ve İslam bilgileri öğretmek için eğitim veren bu cemiyet daha sonra Ummetullah Mektebinde çırak eğitimine başlamış ve 28 Haziran 1873 tarihinde kendi yeni binasında öğretim çalışmalarına devam etmiştir.³⁰ Sakızlı Ahmet Esad Paşa'nın tavsiyesi üzerine kurulan ve Paris'ten gelen öğretim programlarını uygulayan bu okula talep artmış ve öğrenci sayısı giderek çoğalmaya başlamıştır. Darüşşafaka öksüz ve yetim çocuklarına eşit eğitim imkânı vermesiyle de ön plana çıkmıştır.³¹

1876 yılında Kanuni Esasi'nin 114. maddesinde tüm Osmanlı vatandaşlarına ilköğrenim kademesi zorunlu hale getirilmiştir: “Osmanlı efradının kâffesince tahsili maarifin birinci mertebesi mecburi olacak ve bunun derecat ve teferruati nizamı mahsus ile tâyin kılınacaktır.”³² Nitekim çıkarılan bu kanun ile eğitimin birinci kademesi tüm vatandaşlara zorunlu tutulması Avrupa Devletlerinde de aynı tarihlerde anayasa metinlerine girmiştir. Hicaz dışında tüm vilayet merkezlerinde Maarif Müdürlüğü ve meclisi, sancak ve kazalarda Maarif Meclis Şubesi açılmış ve daha teşkilatlı yapıya kavuşması planlanmıştır. Rüştüye ve İdadi müdürlükleri ile yeni okulların sayısının artırılması çalışmalarına hız verilmiştir. 1879 yılında ise Maarif Merkez Teşkilatı yapısı değiştirilmiş ve beş bölüme ayrılmıştır.³³

Sultan II. Abdülhamit döneminde yapılan çalışmalar sonucunda eğitim konusunda nicel artışlar görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte gayrimüslim ve azınlık okulları da gelişme göstermiştir.³⁴ Özel öğretim kurumları bu dönemde ortaya çıkmaya başlamış ve sayıları artmıştır. Abdi Kâmil Efendi ve Mehmet Nadir Beyin 15 Ocak 1894 tarihinde açmış olduğu ve İstanbul Erkek Lisesinin temelini de oluşturan ilk özel Türk okulu *Şems-ül Maarif Rüştüyesi* olmuştur. Adı geçen bu özel okulu takiben 1885 yılında *Nümune-i Terakki*, 1885 yılında *Rehber-i Marifet*, *Ravza-i Terakki*, 1888 yılında *Bürhan-i Terakki*, *Darü'ttâlim* ve 1891 yılında *Dilsiz ve Körler Okulu* açılmıştır. Özel

²⁹Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ötügen Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 25.

³⁰Aynur Soydan, “*Darüşşafaka Tarihinden Kesitler*”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 2003, s. 250-255; Ayrıca.

³¹**İslam Ansiklopedisi**, C. 9, s. 8; Darüşşafaka Lisesinin ilginç bir yanı da bulunmaktadır. Telgraf Okulu açılınca bu işi yapacak kişiler Galatasaray Lisesi ve Darüşşafaka'dan alınmak istenmiş ise de Galatasaray öğrencileri elit düşüncelerden dolayı kabul etmemiş, iş bu lisenin öğrencilerine kalmıştır. İletişimin gelişmesi adına önemli bir görev üstlenmişlerdir. Bkz. Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C. 3, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, 1982, s. 1736; İlk mezunlarını 1879'da veren Darüşşafaka'yı bitirenlerin çoğu Telgraf ve Posta Nazırlığında çalışmış ve okul giderek Telgrafçı yetiştiren bir yer haline gelmiştir. Bkz. İlhan Tekeli, “*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler*”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 468; Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra eğitimde köklü değişiklikler gerçekleştirilmiş ve 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile Darüşşafaka tam devreli bir okul haline getirilmiş ve adı *Darüşşafaka Lisesi* olmuştur. Tarihte ilk halk okulu olarak anılan Darüşşafaka, günümüzde de eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulmasına yaptığı katkı nedeniyle önemli bir sosyal görev üstlenmiştir. Bkz. Soydan, **a.g.m**, s. 259-262; Adı geçen lise 2000'li yıllarda Darüşşafaka Cemiyeti tarafından yönetilmekte olup, Işık Üniversitesi olarak yeni yükseköğretim kurumlarına da sahip olmuştur. Bkz. Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi “Araştırmalar”**, Ertem Matbaası, Ankara, 2005, s. 28.

³²**Düstur**, Birinci Tertip, C. 4, s.1-40; Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri, Sened-i İttifaktan Günümüze**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55; Kodaman, **a.g.e.**, s. 28.

³³II. Abdülhamit döneminde ilköğretime büyük önem verilmişti. O'nun ilköğretim siyaseti, okulların yaptırılması ve genel eğitim hizmetlerinin halka götürülmesi konusunda önceliğin Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgelere verilmesiydi. Müslüman kız çocukları bu öncelikten yararlanmasa düşünülmemiştir. Bkz. Yasemin Tümer Erdem, **II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Kızların Eğitimi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 100; Kodaman, **a.g.e.**, s. 164.

³⁴Akyüz **Türk Eğitim Tarihi**, s. 240.

öğretim kurumları kapsamında açılan bu özel okullar, özel öğretime öncülük etmişlerdir. 1903 yılına gelindiğinde 28 özel öğretim kurumunun 4.500 kadar öğrencisi olmuştur.³⁵

Meşrutiyet dönemlerinde gayrimüslim ve azınlık okullarının sayısı özel öğretim veren Türk okullarından fazla olmuştur. Özellikle 1900 yılları başında İngiliz, Fransız, Alman ve Amerika Birleşik Devletleri kökenli Katolik okulların sayısı 300'e yaklaşmış ve bunların dışında 108 Protestan okulu da bu dönemde faaliyete geçmiştir. Denetim ve kontrolden uzak bu azınlık okulları ülke içerisinde zararlı faaliyetlerde de bulunmuştur.³⁶ Yabancı ülkelerin desteklediği bu azınlık okulları Katolik ve Protestan mezheplerinin etkisiyle Osmanlı topraklarında mücadeleye de girişmişlerdir. Bu rekabetin ana sebebi ekonomik temelli olup Osmanlı Devleti topraklarında hammadde ve pazar arayışı sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin Katolik okullarına karşılık Protestan okullarını açma politikasıyla gerçekleşmiştir.³⁷

1914 yılında Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren yabancı okullara yönelik "*Memalik-i Osmaniye'de Ecnebilere Hukuk ve Vezaifine Dair Muvakkat Kanunu*" ile "*İmtiyaz-ı Ecnebiyenin İlgası Üzerine Ecanib Hakkında İcra Olunacak Muameleye Dair Talimatname*" çıkarılmıştır.³⁸ Zafer Toprak'a göre bu talimatnameler baskı kurmak amacıyla olmamış ve Türkçülük içermemiştir.³⁹ Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak devletlerinin yanında savaşa girmesi sonrası kapitülasyonlar kaldırılmış ve İtilaf Devletlerinin okullarının yönetimi devlete geçmiş⁴⁰ buna karşılık İttifak devletlerinin okullarına dokunulmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ne ait Protestan okullarının faaliyetleri 1918 yılında sonlandırılmıştır.

Cumhuriyet dönemi eğitim sistemi üzerine yapısal düzenlemeler ise önemli değişimlerin olduğu bir süreç olmuştur. Özellikle eğitim kurumları dikkatle incelenmesi gereken varlıklar olarak ön plan çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde medreseler, Gayrimüslim okulları ve Batı'nın öğretim programlarına göre eğitim veren okullar olmak üzere üç tip eğitim kurumu oluşmuştur. Bu kurumlar kendi yapısal sistemleri içerisinde eğitimlerine devam etmiş ve ülkenin genelinde ülkü birliği sağlanamamıştır. Bu olumsuz durum 1921 yılından itibaren yeni Türk devletinin kurulma safhasında Maarif Kongresi ve Muallime ve Muallimler Derneği toplantıları gibi platformlarda gündeme gelmiş fakat silahlı eylem aşaması olması nedeniyle gecikmeye uğramıştır.⁴¹ Ulusal Kurtuluş Savaşının sonlanması ile birlikte devletin yönetim biçimi Cumhuriyet ilan edilmiş ve eğitim reformlarının yapılması için gereken ortam ortaya çıkmıştır. Nitekim 1924 yılında çıkarılan Anayasanın 87. maddesinde "*Kadın, erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim Devlet okullarında parasızdır*"⁴² hükmü ile yeni sistemin ilk adımları atılmıştır. Bununla birlikte 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmaları

³⁵Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 102.

³⁶II. Abdülhamit gayrimüslim ve yabancıların açmış olduğu okullarla ilgili olarak "*Eğitim Bakanının bu konudaki ilgisizliği affedilemez. Belki de harekete geçmek için cesareti yoktur. Fakat her zaman her şeyi yalnız başıma yapmam beklenemez. Kuşkusuz bu okullara müdahale etmenin her zaman pek kolay olmadığı bir gerçektir. Pek çok defa bu okullar kendi elçi ve konsoloslarının arkasına sığınmaktadır.*" demiştir. Bkz. Sultan Abdülhamit, **Siyasi Hatıratım**, İstanbul, 1984, s. 189; Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, s. 240-246.

³⁷Gülbadi Alan, **Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2008, s. 4.

³⁸**Düster**, C. 6, II. Tertip, s. 1273.

³⁹Zafer Toprak, "*Bir Hayal Ürünü: İttihatçıların Türkleştirme Politikası*", **Toplumsal Tarih Dergisi**, S. 146, 2006, s. 22.

⁴⁰**Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, C. 2, Ankara, 1960, s. 275.

⁴¹**Türk Eğitim Tarihi**, (Edt.) Güray Kırpık, Otorite Yayınları, Ankara, 2014, s. 224.

⁴²**1924 Anayasası**, Resmî Gazete, 15 Ocak 1945; **Düster**, C. 26, s.170.

sonunda Saruhan Milletvekili Vasıf Bey ve 57 arkadaşı tarafından Meclise sunulan 430 sayılı *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* çıkarılmıştır.⁴³ Bu kanunla beraber hedef ve denetim anlamında ülkedeki tüm eğitim kurumları tek çatı altında toplanmış, öğretimin birleştirilmiş ve “*halkın duygu-fikir birliği*” sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca eğitimin laikleşmesinin temelleri atılmış ve sadece ülkede bulunan milli okullar değil yabancılara ait dini amaçlı misyoner okulları da denetim altına alınmıştır.⁴⁴ Bununla birlikte 1924 yılında yürürlüğe giren Lozan Barış antlaşmasınının 40. ve 41. maddeleri ise Azınlık okullarının durumunu içermiştir. Adı geçen antlaşma ile Müslüman olmayan Türk vatandaşları da eşit haklardan yararlanabilecekleri hüküm altına alınmıştır.⁴⁵

3 Mart 1926 tarihinde hükümet tarafından hazırlanan ve 154 milletvekili tarafından teklif edilen *Maarif Teşkilatına Dair Kanun*,⁴⁶ Maarif Vekâletinin önemli hukuki dayanaklarından biri olmuştur. Adı geçen bu kanunla Türk dili için heyet oluşturulmuş, Talim Terbiye bölümü açılmış, tüm resmi-özel okulların açılması ve derecelendirilme izinleri Vekâlete bırakılmış, okullarda çalışanların özlük hakları belirlenmiş, ilk-orta-lise tüm kademeler ile ilgili düzenlemeler yapılmış, merkez ve taşra teşkilatı yönetimi planlanmış, kütüphaneler ve müzelerin açılması için gerekli işler düzenlenmiştir. 2 Mart 1926 tarihinde çıkarılan Maarif Teşkilatına Dair Kanunu’nun 6. maddesinde; “*İlköğretim çağına girmiş çocuklar meslek okullarına giremezler. İlköğretim çağını geçirmiş ve hiç öğrenim görmemiş çocukları alan kurumlar bunlara ilköğrenimi vermek zorunda*” olduğu kanunda yer almıştır. Her türlü ücret kaldırılarak eğitim parasız hale getirilmiştir. ABD’li eğitimci John Dewey’in 1926 yılında yazmış olduğu raporun bu kanunun çıkmasında etkisi olmuştur. Dewey’in yazmış olduğu rapor, adı geçen kanunla bir nevi somutlaşmıştır.

Yeni Türk devletinin kurulması esnasında bazı kanun, yönetmelik ve yönergelerin hızlıca değişime uğradığı görülmüştür. Özellikle özel eğitim kurumları ile ilgili hukuki alt yapı değişerek yenilenmiştir. Osmanlı Devleti de Birinci Dünya Savaşı esnasında İttifak devletleri bloğunda yer almış ve İtilaf Devletleri bloğunda yer olan devletlere karşı savaşmıştır. Savaş devam ederken kapitülasyonların kaldırılmış ve bununla birlikte devletin sınırları içerisinde faaliyetlerine devam eden İtilaf devletleri destekli yabancı destekli gayri Müslim okullarını kontrol altına almak için “*Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi*”⁴⁷ adı altında özel okul kurallarını çıkarmıştır. Bu talimatname yeni Türk devletinin kurulduğu yıllarda da kullanılmış hatta 1924, 1925 ve 1926 yıllarında çıkarılan birtakım tamim ve düzenlemelerle değişikliğe uğramıştır.⁴⁸ Yabancılar dışında Türk vatandaşların kuracağı tüm özel okullar içinde kullanılacak bu talimatname⁴⁹ 1935 yılında yürürlüğe giren “*Özel Okullar Yönergesi*” ile misyonunu tamamlamıştır.⁵⁰ Ayrıca Dewey’in hazırladığı raporda, özel okullar ile ilgili olarak şu ifadeler yer vermiştir;⁵¹

“Türkiye Maarifinin bugün geçirdiği dönüşüm devresinde ve iktisadî muzayaka zamanında hususî okullar, kıymetli bir hizmet ifa edebilir. Hususî okullar, malî sebeplerden dolayı zorunlu eğitimin tatbik edilemediği bir devrede okul

⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 7, 03 Mart 1924, s. 17,24-27, 98.

⁴⁴ Ayten Sezer Arıç, *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 31-32.

⁴⁵ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. 5, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, 1982, s. 2078.

⁴⁶ *Maarif Teşkilatına Dair Kanun*, C. 22-23, S. 338, No: 789, 24 Mart 1926, Madde: 1-27 s. 522-525.

⁴⁷ *Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi*, s.1-3; “*Mülkümüzde Ecnebi Okulları*”, Bkz. *Hâkimiyet-i Milliye*, 21 Kasım 1922.

⁴⁸ Arıç, a.g.e., s. 37-47.

⁴⁹ Zafer Toprak, “*1909 Cemiyetler Kanunu*”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 16.

⁵⁰ Arıç, a.g.e., s. 44-47.

⁵¹ Dewey, a.g.e., s. 29-30.

noksanını telâfi eder. Fakat fazla olarak yeni terbiye usulleri ile prensiplerinin gelişimine ve bunların neticelerini tespitte yol açarlar. Resmî okullar daha muhafazakâr ve daha tekdüze bir programı takip etmek mecburiyetindedirler. Hususî okullar ise usullerde çeşitlilik gösterecek ve muhtelif tecrübelerle girişecek bir mevkedirler. Diğer memleketlerde tecrübe gösteriyor ki umumiyetle terbiye sahasında eski itiyatlara bağlı kalmayarak yeni teşebbüslere ilk evvel girişen müesseseler, hususî okullardır. Yeni usuller, hususî okullarda tetkik edilir ve uygun olunursa o zaman resmî okullarda de tatbikine başlanılır. Binaenaleyh Maarif Vekilliği, Türkiye maarifinin menfaati namına gerek yerli gerek yabancı hususî okullarla mümkün olduğu mertebe çok düşüncüyü bir araya getirip düşünmeli ve okullarda tatbik edilecek usullerde ve yapılabilecekler dâhilinde olarak ders müfredatlarında çeşitlilikler gösterilmesini teşvik etmelidir.”

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte 1923-1929 yılları arasında eğitim istatistikleri aşağıda verilmiştir:⁵²

Tablo 1. Yıllara okul, öğretmen, öğrenci sayısı

Yıllar	Okul		Öğretmen		Öğrenci	
	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%
1923-1924	5.062	100	12.734	100	358.548	100
1924-1925	6.149	121	16.420	132	413.284	115
1925-1926	6.134	121	17.089	137	431.923	120
1926-1927	6.156	122	18.019	145	466.192	130
1927-1928	6.192	122	17.728	143	497.298	139

Yukarıdaki eğitim istatistiğine bakıldığında okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının reel olarak arttığı görülmektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere hızlı bir artışla yüzde 35-50 oranında gelişme yaşanmasında eğitim teşkilatının yapısının yenilenmesi önemli olmuştur. Ayrıca Cumhuriyeti kuran Kadronun yapmış olduğu hukuki reformlar bu gelişmelerin temelini oluşturduğu da söylenebilir.

Türk Maarif Cemiyetinin kurulması

1 Kasım 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa özel eğitim kurumlarının ülke genelinde açılmasını fiili olarak dile getirmiş ve ulusal eğitim politikasına dâhil edilmesini vatandaşlardan şu şekilde istemiştir:⁵³

“Mâarifimizden bahse başlarken kız ve erkek çocuklarımızın ve ana ve babalarının tahsil için gösterdikleri umumî şevk ve coşkuyu takdirlerle anmak isterim. Büyük Millet Meclisi'nin ve Cumhuriyet Hükümeti'nin bu konuda büyük çabalar harcadığı açık olmakla beraber ilim ve tahsilin feyiz ve nuruna olan genel isteği

⁵²BCA, 18 Nisan 1939, 030.01./90.559.2.

⁵³TBMM Zabıt Ceridesi, C. 19, Birinci Birleşim, 1 Kasım 1925, s. 10.

tatmin edilebilmekten henüz uzaktır. Önümüzdeki sene için devletçe yapılabilecek azamî fedakârlığı rica ederken, zengin ve varlıklı olan vatandaşlarımıza da korunmalarına verilmiş olan çocuklarımızı hususî teşebbüsleriyle okutup yetiştirmelerini ehemmiyetle tavsiye ederim.”

Mustafa Kemal Paşa'nın özel eğitim kurumlarının açılmasını vatandaşlardan istemesinin altında yatan en önemli düşüncesi eğitim konusunda herkesin katkısını istemesidir. Bu yönlendirme ile ülkede yaşayan tüm kurum, kuruluş ve vatandaşları eğitim seferberliğine dâhil etmeyi amaçlamıştır.

Türk çocuklarının eğitim ve öğretim konusu üzerinde önemle durmuş, onların öğrenimi için anne ve babaların gösterdikleri ilgiyi takdirle belirtmiştir. Ülkenin hızla artan öğrenim isteklerini karşılamak üzere devletçe mümkün olan azamî fedakârlığın yapılmasını rica ederken; yurttaşların da kendi çabalarıyla çocukları eğitim ve öğretim alanında yetiştirerek devlete yardımcı olmalarını önemle istemiştir. Atatürk'ün eğitim alanında belirttiği bu çözüm şekli, özel girişimin kendi olanakları ile devlete yardımcı olmalarını ve bir eğitim cemiyetinin kurulmasını işaret etmiştir.⁵⁴ Cemiyetin önemli başkanlarından Refet Ülgen bu konuşmayı daha sonra; *“Atatürk'ün bu veciz ve kıymetli sözleri Türk ulusuna bir teşvik, maarifçilere de bir ihtardır. Ne duruyorsunuz, neden teşebbüslere girip teşkilat yapmıyorsunuz, ulusun kültür alanında ilerlemesine, yükselmesine, neden çalışmıyorsunuz demek istiyordu”* olarak yorumlamıştır.⁵⁵ Bir dönem TED başkanlığı yapan Suat Ballar bu mesajı şu şekilde yorumlamıştır:⁵⁶

“Bu mesaj temel ilkeleri içeren inkılâplar ile birlikte değer taşımış ve gerçekleşmesi istenen öğretim ve eğitim düzeyinin geleceğe yönelik sınırlarını açıklamıştır. 1 Kasım 1925 öncesi başlayan ve sonrasında devam eden durum, Türk Maarif Cemiyeti'nin kurulmasıyla vurgulanan ve bu tarihten sonra da devam ettirilen gelişmeler, Türk öğretim ve eğitimine yeni ufuklar açmıştır.”

Cumhuriyetin ilanı sonrası ülkede Azınlıklara ait özel okullar bulunmasına rağmen resmi okullar dışında Maarif Vekâletine bağlı ve Türklere ait faaliyet gösteren milli bir özel eğitim kurumu yoktur. Bu durumun nedenleri arasında ilk olarak Millî Mücadele esnasında ve öncesinde Azınlıklara ait okulların ulusal mücadele karşı hareket etmelerinden kaynaklanan Türk toplumun olumsuz bakışı olmuştur. Mehmet Mithad Bey, 1928 yılında *“Fikirler Dergisi”*nde ikinci sebebinin Avrupalı toplumların kendi özel eğitim kurumlarını desteklemelerine karşın Türk toplumunun bu duruma hazır olmamasıyla açıklamıştır. Çünkü ekonomisi gelişmiş Avrupalı devletler kendi toplumunun eğitiminin önemini kavramış ve vatandaşları da bu konuda ülkelerine desteklemekten geri kalmamıştır. Avrupalı devletlerin vatandaşlarının o dönemde yüzde doksan beşinin okuma yazma bildiği için her türlü eğitim kurumunun açılmasını istemişlerdir. Yeni kurulan Türk devletinde ise bazı eksikleri şu şekilde özetlemiştir:⁵⁷

İngiltere’de, Amerika’da üniversiteler bile özel teşebbüsün yardımıyla veya isteğiyle açılmasına rağmen Türkiye’de bulunan savaştan yeni çıkmış halk fakirdir. Bu sebeple daha elzem konularda sermaye yatırımları yapılmaktadır,

⁵⁴Türk Eğitim Derneği'nin Yapısı, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1977, s. 3-4.

⁵⁵ Refet Ülgen, *Türk Maarif Cemiyeti (1928-1940) Çalışmaları ve Yaptıkları Yardımlar*, Türk Maarif Cemiyeti Yayını, Ankara, 1940, s. 38.

⁵⁶ Suat Ballar, *Bir Atatürk Kurumu: Türk Eğitim Derneği*, TED İstanbul Koleji Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 14;

⁵⁷ Mehmet Mithad, *“Toplumsal Hizmetler ve Dernekler”*, *Fikirler Dergisi*, 1928, s. 194.

Halk, maalesef cahildir,

Daha önceden açılmış olan özel teşebbüs destekli okullarda devletin denetim ve kontrol eksikliği bulunmaktadır, Eğitim almış tüccar, esnaf, memur ve serbest meslek sahipleri ülkenin çıkarları doğrultusundaki amaçlarına karşı uzak durmaktadır. Çünkü bu tür vatandaşların aldığı eğitim millilikten uzak olmuştur.

Mithad Bey, bu eksiklikler dışında eğitim işini bilen kişilerin bu tür işlerin içerisinde yer almasının gerekliliğini belirtmiştir. Ayrıca belediye, hayır kurumu ve her türlü kurumsal işletmelerin özel eğitim kurumu açmalarını vurgulamıştır. 1928 yılında Maarif Vekâleti'nde Yüksek ve Teknik Öğretim Genel Müdür Yardımcılığı yapan Şevket Süreyya (Aydemir) Bey, bu durumun üçüncü sebebini şu şekilde ifade ederek ortaya koymuştur:⁵⁸

“O zaman Ankara’da yeni devletin bütçesi çok mecalsizdi. Türkiye’nin hemen hemen hiçbir müttefikî yoktu. İstikrazlara, yabancı sermayeye karşı haklı bir çekingenlik vardı. Bütün kaynakları kurutan iki büyük harpten henüz yeni çıkmıştı. Her şeyi yeniden ve temelden yapmak lâzımdı. Hâlbuki bütçe, karşılıksız bir paraya dayanan nazârî bir muvazeneden ibaretti. Cihan iktisat buhranı ise bütün ihracat maddelerini birden vurmak üzereydi. Fakat Ankara, bu mecalsiz ve takatsız bütçeye kendi ruhundan bir şeyler katan, onu böylece zenginleştiren idealist insanlara malikti. Ben, devlet dairesi ve devlet işi deyince soğuk, şahsiyeti öldüren ve sinsî bir ortam, bir çevre düşünürdüm. Hâlbuki gördüğüm bu manzara kalbe şevk veren bir şeydi.”

1925 yılından sonra özel eğitim kurumları adına hemen bir gelişme olmamıştır. Bu durumun iki önemli sebebi olmuştur. İlki vatandaşlar arasında gönüllü müteşebbis olmaması ve ikincisi ise Maarif Vekâletinin yapması gereken “Dil Devrimi” gibi çalışmaların daha öncelikle durumda olmasından kaynaklanmıştır. Bu iki önemli neden bu tür kurumların açılmasını geciktirmiştir.

Vakit gazetesi 23 Aralık 1927 tarihinde Cemiyetin kuruluşu ile ilgili bir haber yayınlamıştır. Bu haber aslında Cemiyetin fiili olarak kuruluşunun bir belgesi olmuştur. Adı geçen gazetede haber şu şekildedir:⁵⁹

“Bugün Mâaârif Vekili Necati Bey’in başkanlığında bir içtima vuku bulmuştur. Vekâlet binasında akıt olunan bu içtimaya memleketin maarif hayatıyla alakadar birçok davet edilen kişi vardır. İbrahim Alaeddin, İhsan Paşa, Ahmet Ağaoğlu, Ruşen Eşref, Zeki Mesut, Refet, Ferit Celal, Mehmet Asım, Necmeddin Sadık, Nâfi Âtuf ve Maarif Vekâletinden Müsteşar Kemal, yüksek tedrisat müdür-i umumisi Rüştü, orta tedrisat müdür-i umumisi Cevat, ilk tedrisat müdür umumisi Ragıp, talim terbiye azasından Avni, Türk ocağı kâtip-i umumisi Hasan Ferit Beyler iştirak etmişlerdir. Maarif Vekili Necati Bey hususi ve gayri resmi bir mahiyette olan bu içtimanın maksadı hakkında izahat verdikten sonra bazı müzakerat cereyan etmiştir. Neticede memleketimizde yalnız hükümet vesaiti ile çalışmak kâfi olmadığına, bu sahada memleketin yüksek münevver tabakasının iştiraki ile vücut bulacak bir cemiyet tarafından pek çok hizmetler ifa edilebileceğine karar verilmiştir. Bu cemiyet kendileri bir nizamname hazırlanması için müteşekkil bir heyeti faale intihap olunmuştur. Pazartesi günü yeniden umumi bir toplantı ile bu proje üzerinde görüşülecek ve nizamnameye

⁵⁸Aydemir, a.g.e., s. 458-459.

⁵⁹Vakit, 23 Aralık 1927, s. 1,4.

katı bir şekil verilecektir. Ondan sonra memleketin tanınmış olan, hürmet ve itimat sahibi birçok simaları da imzası alınarak faaliyet sahasına geçilecektir.”

Cemiyetin kurulma sahasında dönemin Maarif Vekili Necati Bey başkanlığında bir “Heyet” kurulmuştur. Adı geçen bu Heyet eğitim faaliyetlerine katılacak, maddi ve manevi kaynaklar bulacak, özel okullar ve yurtlar açmak için çalışmalara başlayacak ve maddi durumu iyi olmayan yetenekli Türk çocuklarının eğitimlerini tamamlamaları için çalışmalar gerçekleştirecektir. Nitekim çalışmaların hızlıca yürütülebilmesi için İhsan Paşa, Ağaoğlu Ahmet, İbrahim Alaaddin, Doktor Hasan Ferit, Refet, Ruşen Eşref, Zeki Mesut, Nâfi Âtuf, Necmeddin Sadık Beyler’den oluşan bir yürütme kurulu oluşturulmuştur.⁶⁰

Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın direktifleri sonrasında 31 Ocak 1928 tarihinde Büyük Millet Meclisi binasında Cumhuriyet Halk Fırkası toplantısı yapılmıştır. Adı geçen bu toplantı Cemiyetin ikinci toplantısı olmuş ve kurulacak eğitim kurumunun bir cemiyet şeklinde tüm ülkeye uzanabilecek bir yapıyla oluşması fikrine varılmıştır. Çünkü o dönemde müteşebbis olmadığından bu tür yapının daha işlevli olması gerekmektedir. Türk Maarif Cemiyeti, 16 Ağustos 1909 tarihli ve o dönemde yürürlükte olan 3513 Sayılı Cemiyetler Kanunu’na göre kurulmuş ve bu çalışmaların resmiyete kavuşması için hızlıca gerekli kurul ve komisyonlar oluşturulmuştur. 31 Ocak 1928 tarihindeki toplantıya 248 kişi katılmış ve Cemiyetin kurucu üyeleri şunlardır:⁶¹

“Başvekil İsmet İnönü, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak, Sağlık Vekili Dr. Refik Saydam, Milli Savunma Vekili M. Abdülhak Renda, Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras, Maarif Vekili Mustafa Necati, Bayındırlık Vekili Behiç Bey, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Ticaret Vekili Rahmi Köken ve Adalet Vekili Mahmut Esat Bozkurt.”

Kurucu üyeler dışında “Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi Reisi Mehmed Fuad Köprülü (sonradan Hariciye Vekili) ve yine Darülfünun Hukuk Fakültesi Reisi Tâhir Taner, iki yüzü aşkın milletvekili, iki Danıştay üyesi, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı ve aynı bakanlığın on iki genel müdürü, dekanlar, iki bakanlık genel müdürü, bir iş adamı ve bir gazeteci” yer almıştır. Bu tarihte yürütme kurulunun hazırladığı tüzük kabul edilmiş, dönemin Başvekili İsmet İnönü Cemiyetin Umumi Reisi olmuş ve Merkez Yürütme Kurulu şu kişilerden oluşmuştur:⁶² *“İsmet İnönü (Başbakan), Mustafa Necati Uğural (Maarif Vekili) Haydar Çerçel (Afyon Milletvekili) Ruşen Eşref Ünaydın (Afyon Milletvekili), Hayrettin Karan (Balıkesir Milletvekili), İsmail Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir Milletvekili), Halit Bayrak (Bayazıt Milletvekili), Sami Rifat (Çanakkale Milletvekili), Haydar Rüştü Öktem (Denizli Milletvekili), Şakir Kesebir (Edirne Milletvekili), Zeki Mesud Alsan (Edirne Milletvekili), Saffet Arkan (Erzincan Milletvekili), Aziz Akyürek (Erzurum Milletvekili), Nafi Atuf Kansu (Erzurum Milletvekili), Hakkı Tarık Us (Giresun Milletvekili), Hüseyin Hüsni (İstanbul Milletvekili), İhsan Sökmen (İstanbul Milletvekili), Nurettin Ali Berkol (İstanbul Milletvekili) Osman Hamdi Aksoy (İzmir Milletvekili), Ahmet Ağaoğlu (Kars Milletvekili), Musa Kazım Onar (Konya Milletvekili), Yunus Nadi Abalıoğlu (Muğla Milletvekili), Mahmut Soydan (Siirt Milletvekili), İbrahim Alâaddin Gövsa (Sivas Milletvekili), Necmettin Sadık Sadak (Sivas Milletvekili), M. Emin Yurdakul (Şarkikarahisar*

⁶⁰Türk Eğitim Derneği’nin Yapısı, s. 3-4.

⁶¹50. Yılında Türk Eğitim Derneği, Türk Eğitim Derneği, Ankara, 1968, s. 18.

⁶²Ballar, a.g.e., s. 97-98.

Milletvekili), Kemal Zaim Sunel (Maarif Müsteşarı), M. Emin Erişirgil (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı), Neşet Ömer İrdelp (Darülfünun Rektörü), Mustafa Şefik Yürekli (Danıştay Üyesi)."

İkinci toplantıdan sonra bir heyet oluşturulmuştur. Büyük Millet Meclisi Reis Vekili ve yürütme kurulu başkanı Hasan Saka, İstanbul Mebusu Dr. Nureddin Ali ve Erzurum Mebusu Nafi Atuf Beylerden oluşan heyet hızlı bir şekilde görüşmelere başlamıştır. Heyet ilk ziyaretini de 4 Şubat 1928 tarihinde Çankaya köşküne yapmıştır. Köşkte Mustafa Kemal Paşa tarafından karşılanan kurul üyeleri tarafından Cemiyetin hedefleri, çalışma prensipleri ve yardım talepleri iletilmiştir.⁶³ Mustafa Kemal Paşa ise bu açıklamalar karşısında: *"Maksadın hayırlı ve semeredar olduğunu ve bu gibi hayırlı teşebbüsleri himayeyi tabî bulunduğunu"* söyleyerek memnuniyetini dile getirmiştir.⁶⁴ Bu görüşme sonrası Türk Maarif Cemiyeti, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın himayesine alınmış ve Cemiyet ana tüzüğünde yer alan *"Cumhurbaşkanı, Türk Maarif Cemiyeti'nin yüksek koruyucusudur"* hükmü ile çalışmalar hızlanmıştır.⁶⁵ Bununla birlikte İsmet İnönü'nün Cemiyetin Umumi Reisliğini kabul etmiş olması da devletin eğitim konusuna büyük destek verdiğini de ortaya koymuştur.⁶⁶

Modern bir deneme okulu olarak kurulan Cemiyet, ülkenin kültür hayatına destek vermek amacıyla hızlıca örgütlenmeye başlamıştır.⁶⁷ Siyasi faaliyetlerden uzak ülkenin kültür hayatına destek vermek için kurulan Cemiyet, amaçları doğrultusunda çalışan tüm kurum ve kuruluşları kardeş örgüt olarak kabul etmiştir. Cemiyetin ilk başkanı Mahmut Soydan olmuş ve amaçları dört ana başlık halinde belirlenmiştir:⁶⁸

Ülkenin iç ve dışındaki Kültür merkezlerinde Türk öğrencisine özel yurtlar kurmak, devam ettirmek ve korumak, Yükseköğrenimi bitirmeye imkân bulamayan anlayışlı ve çalışkan öğrenciye öğrenimini bitirmek üzere belli edilecek şartlar içinde yardımda bulunmak,

Türk çocuklarını yabancı okullara başvurmadan kurtaracak okullar açmak ve Cemiyetin amaçlarını elde ettirecek her türlü yayında bulunmak,

İmkân çevresi içinde Türk yurttaşların ulusal ve sosyal eğitimini yükseltecek girişimlerde bulunmak.

31 Ocak 1928 tarihinde çıkarılan 43 maddelik Türk Maarif Cemiyeti Tüzüğü⁶⁹ yürürlüğe girmiştir.⁷⁰ Cumhurbaşkanının himayesinde ve Cemiyet başkanının devlet başkanı olduğu maddeler içermiştir. 1935 yılında tüzük Cemiyet Genel kurul toplantısında Harf İnkılabının etkileriyle öz Türkçe kelime ve yapılarının kullanımı teklifi ile değişikliğe uğramıştır. 1938 yılında da bazı değişikliklere uğrasa da önemli farklılık Cemiyetler Kanunu değişikliği sonrasında olmuştur. 3 Temmuz 1939 tarihinde değişen kanuna göre ilaveten 20 madde daha eklenmiştir. Atatürk'ün vefatı üzerine Cemiyet, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı kalmayı ve Cumhuriyet Halk Fırkası prensiplerini uygulamayı ana hedefleri olarak belirlemiştir. 1939 yılındaki göze çarpan değişimlerden biriside Cemiyetin başkanlığını bu tarihten sonra Kültür Vekili üstlenmiştir. Tüzüğü incelediğimizde yürürlüğe konulan maddelerinin günümüze kadar neredeyse aynı kaldığı bazı rakamların ve şartların ülkede yaşanan

⁶³Turan Tanyer, *Cumhuriyetin Meşalesi TED Ankara Koleji, 80 Yılın Hikâyesi*, Türk Eğitim Derneği Ankara Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, s. 81.

⁶⁴Hâkimiyet-i Milliye, 5 Şubat 1928, s. 6.

⁶⁵Türk Eğitim Derneği Haberler Bülteni, 1969 Ocak Sayısı, Ankara, s. 5.

⁶⁶Faruk Kurtuluş, *Türk Maarif Cemiyeti'nin Kuruluşu, Gayesi ve Çalışmaları*, Çankaya Matbaası, Ankara, 1941, s. 157.

⁶⁷Türk Maarif Cemiyeti İlk ve Orta Okulları, Başvekâlet Matbaası, Ankara, 1935, s. 1.

⁶⁸Türk Eğitim Derneği Nizamnamesi, 31 Ocak 1928, s. 2-3.

⁶⁹Türk Maarif Cemiyeti Tüzüğü, 28 Ocak 1928, s. 1.

⁷⁰50. Yılında Türk Eğitim Derneği, s. 18.

değişikliklere uyarlandığını görebiliriz. Örneğin üye aidatı miktarı veya asil üyelik hakkı kazanımının kaç yılda elde edilmesi gibi değişimler olmuştur. Ayrıca Tüzükte dikkat çeken en önemli olgular ise maddelerinin devletçi ve milliyetçi bir yapıda hazırlanması olmuştur. Nitekim Türk çocuklarının eğitime önem vermesi ve Bursa Kız Lisesi gibi yabancılara ait okulların satın alınıp millileştirilmesi Cemiyetin tüzüğü içerisinde yer alan maddelere dayanarak yapılmıştır.

Cumhuriyeti kuran Kadro ve devlet desteğini alan Cemiyet kuruluş çalışmaları sonrasında ilk faaliyet olarak resmî kabulü için uğraşmıştır. Nitekim yapılan başvuru sonucunda Devlet Şurası Mülkiye İdaresi'nin 1 Mart 1928 ve 18 Nisan 1928 tarihli ve 54/54 Sayılı Kararlarıyla Türk Maarif Cemiyeti'nin resmî kabulü onaylanmıştır.

Yeni kurulan devletin ekonomik olarak sıkıntıları bulunmaktaydı. Özel bir eğitim cemiyeti açmak, maddi anlamda ayakta kalmasını sağlamak ve yeni okul ile yurtlar açmak için halkın desteği son derece elzem bir konu olmuştur. Hamilik müessesesi kapsamında vatandaşları ve hayır yapacak kurumların bir araya getirilmesi, adı geçen Cemiyetin o dönemde halka tanıtılması, her türlü propagandanın yapılarak vatandaşlara ulaşılması ve ülke çapında örgütlenmesini sağlamak son derece ciddi bir çalışma olmuştur.

Cemiyetin kurulmasındaki en önemli olgulardan biride Azınlık okullarına karşın milli kurumlar alternatifi oluşturmaktır. Çünkü Türk çocuklarının eğitimi son derece önemlidir. Eğitimde fakir ama yetenekli ve akıllı çocukları eğitmek için bir fırsat eşitliği sunulması gerekmiştir. Bu durumun önemli sebepleri olmuştur. O dönemde Bursa'da faaliyet gösteren Amerikan Kız Kolejinde eğitim alan "*üç Türk kızının yabancı öğretmenlerden etkilenerek Hristiyan olması*"⁷¹ toplumda sert tepkilere neden olmuştur. Adı geçen kolej bu olaylar sonrasında Türk Maarif Cemiyeti tarafından satın alınmıştır. Cemiyetin kurucu ve yöneticilerinden İbrahim Alaaddin Gövsa'da bu konu ile ilgili olarak yayınladığı makalesinde milli kurumların önemine dikkat çekmiş ve bu konunun vatan borcu olduğunu dile getirmiştir.⁷²

Cemiyet, Cumhuriyeti kuran Kadro tarafından planlandığı ortadadır. Çünkü böyle bir kurumu oluşturmak plansız bir eylemle açıklanamaz. Yeni kurulan devletin önceliklerine göre yapılan çalışmalar arasında eğitim konusu devletin uzun yıllar kendi kaynaklarını oluşturması için gereklidir. Özellikle nitelikli insan kaynağı için sanatçı, sporcu, bürokrat, aydın ve burjuva vb. kesimlerini oluşturmak devletler için önemli bir olgudur. Özellikle savaşlardan çıkmış bir toplumun nitelikli insan kaynaklarını kaybetmesi ve yeniden oluşturması da zaman gerektiren bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Adı geçen bu Cemiyetin kurulmasının amaçları arasında vatanını seven, verilen görevleri yerine getirirken bilinçli olan, ülkesi ile dünyayı tanıyan ve iyi bir yabancı dil bilen bireyler yetişmesi olmuştur. Paramiliter bir yapıdan ziyade devlete destek amaçlı kurulan Cemiyetten yetişecek öğrencilerin Cumhuriyetçi, Ulusçu, Laik, Devletçi ve Halkçı olmaları da amaçlanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın himayelerinde kurulan Türk Maarif Cemiyeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurmuş olduğu ilk ve tek özel eğitim kurumudur.

Türk Eğitim Derneğinin örgütlenmesi ve kurumsal eğitim faaliyetleri

2.1. Türk Maarif Cemiyeti dönemi (1928-1946)

⁷¹ Toprak, "*Türk Maarif Cemiyeti/Türk Kültür Kurumu, Ankara'nın İlk Özel Koleji 1923-1938, Taş Mektepten Koleje*", s. 5.

⁷² Hayat Mecmuası, C. 3, S. 67, 8 Mart 1928, s. 6.

31 Ocak 1928 tarihinde kurulan Türk Maarif Cemiyetinin (TMC) resmi kabulü onaylandıktan sonra ülke genelinde eğitim faaliyetlerine başlamak için yapısal çalışmalara başlamıştır. Cemiyetin ilk başkanı Mahmut Soydan olmuş ve kurumun tüzüğü hazırlanmıştır. Ülke genelinde valiliklere yazı gönderilmiş, her vilayete şube veya temsilcilikler açılmış, amaçları anlatılmış, Cemiyetin kurulduğu halka duyurulmaya çalışılmıştır. Cemiyetin ilk fiili çalışmaları arasında İstanbul vilayetinde bir erkek yurdu tahsis etmesi ve Bursa vilayetindeki Amerikan Kız Kolejini satın alarak kuruma kazandırması olmuştur. 1928 yılında Kültür faaliyeti adına “Okullara Gireceklere Rehber” adında ülkedeki tüm kurumların iletişim bilgilerinin yer aldığı rehber kitap çıkarmıştır. Bununla birlikte 1896 yılında kurulan ve Antep vilayetinde faaliyetlerini sürdüren Maarif Cemiyeti İslamiye’nin 1931 yılında Türk Maarif Cemiyeti’ne devredilmiştir. Bu olay sonucunda Cemiyeti İslamiye’nin kurum bünyesindeki maddi varlıkları, TMC’ye önemli destek kazandırmış ve Türk hükümetinin kuruma güvenini ortaya koymuştur.⁷³

Soydan’dan sonra başkanlığa 15 Nisan 1931 tarihinde Nafi Atuf Kansu geçmiş ve bu dönemde yeni harflerin kabulü çalışmalarına destek verilmiştir. Bu kapsamda birçok öğrenciye okuma-yazma öğretilmiş ve sivil toplum kurumu olarak devlete bağlılığını ortaya koymuştur. Cemiyet bünyesinde okullar ve yurtlar açılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Cemiyet yurtlarında barınan öğrencilerin sayısı 1400’ü bulmuştur. Cemiyetin fakir ama zeki Türk çocuklarına barınma imkânları dışında kitap, yol ve yiyecek yardımı yapmış, Avrupa’da okuyan bazı öğrencilere maddi eğitim desteği sağlamıştır.

Cemiyetin en önemli çalışmalarından biri şüphesiz yabancı dil eğitimi vermesi olmuştur. İlk dönemler Fransızca ve İngilizce dillerinin eğitimi verilmiştir. Cemiyetin okullarının “Kolej” olarak anılması da okullarında yabancı dil eğitimi verilmesinden kaynaklanmıştır.⁷⁴ Türk çocuklarının en az bir yabancı dil bilmesini amaçlayan Cemiyet bu bağlamda Amerikalı İngilizce öğretmeni Miss Lockie Parker ve pedagoji uzmanı Bayan Beryl Parker’ı okullarında çalıştırmıştır. Kansu’dan sonra 24 Haziran 1934 tarihinde altı ay gibi bir dönemde İhsan Sökmen, 25 Haziran 1934 tarihinde de Refik Koraltan başkan seçilmiş ve yabancı dil eğitimi tüm hızıyla devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde Yenişehir Mektebi’nin yabancı dile önem veren bir kolej olması adına ilk kısım 3, 4 ve 5. sınıflardan itibaren ve ortaokul kısmı Fen Bilgisi ve Matematik derslerinin İngilizce okutulmasına başlanmıştır.⁷⁵

1928-1935 yıllarında kuruluş ve örgütlenme çalışmaları ön planda iken 15 Kasım 1935 tarihinde Refet Ülgen başkanlığa seçilmesiyle birlikte kurumsallaşma ve gelişme faaliyetlerinin yer aldığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanı sonrası eğitimin en önemli kenti İstanbul olarak görülürken TMC okullarının faaliyete geçmeye başlamasıyla İzmir ve Ankara’da bu süreçte ön plana çıkmıştır. Milli bir çizgide yer olan kurumları Türk çocuklarına eğitim hizmeti sunarken halk tarafından tanınmaya ve benimsenmeye başlanmıştır. Mali olarak güçlenen Cemiyet özel öğretim kurumlarını bir bir faaliyete geçirmeye başlamıştır. 1938 yılında Atatürk’ün ölümü üzerine de Cemiyetin “Yüksek Koruyucusu” Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuş ve Hasan Ali Yücel’e Cemiyetin fahri başkanlığı teklif edilmiştir.⁷⁶ Bu durum sonrasında Cemiyet, bu kurumu bir “Atatürk Kurumu” olarak benimsemiş ve O’nun ilke ve inkılâplarına bağlı kalmayı prensip haline getirmiştir. Cemiyetin her toplantısında Atatürk anılmış, sevgi ve

⁷³ **Gaziantep Kültür Dergisi**, C. 5, S. 50, 10 Şubat 1962, s. 5-6.

⁷⁴Suat Ballar, **Bir Atatürk Kurumu: Türk Eğitim Derneği**, TED İstanbul Koleji Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 99-113.

⁷⁵ **İkinci Kongre’ye Arz Edilen 1931-1932-1933 Senelerine Ait Mesai ve Hesap Raporu**, s. 3.

⁷⁶Ballar, **a.g.e.**, s. 153, 156.

saygısının tüm öğrencilere benimsetilmesi adına çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca Cemiyetin Dördüncü Kurultayında, Yönetim Kurulu Başkanı Refet Ülgen kurultayda söz alarak şunları dile getirmiştir:⁷⁷

“Ebedi Şefimiz Atatürk’ün emir ve işaretlerde kurulan ve değişmez Millî Şefimiz İsmet İnönü’nün yüksek himayesi altında çalışmakla onur duyan Cemiyetimiz; gücünü büyük kurtarıcılarında ve çalışma yollarında da Cumhuriyet Halk Partisi’nden ve Genel Başkanı Sayın Dr. Refik Saydam’ın irşatlarından almaktadır. Büyük iki kudret kaynağına dayanan Cemiyetimiz, her yıl bir önceki yıldan daha kuvvetli ve sağlam, daha geniş ve emin adımlarla ereğine ermek için çalışmakta ve çalışmalarını da utku ile bitirmektedir. Cemiyetimizin bütün çalışmalarındaki en önemli arzusu, büyük Ebedi Şefimiz Atatürk’ün ruhunu şad etmek ve yüce koruyucumuz ve Millî Şefimiz İsmet İnönü’nün emirlerini ve isteklerini yerine getirmek olmuştur.”

Refet Ülgen’in istifası üzerine 24 Nisan 1941 tarihinde İstanbul Milletvekili ve Cemiyet Başkanı Fakihe Öymen göreve seçilmiştir.⁷⁸ Bu dönemde yeni öğretmen ve personel işe alınmış, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” mezunları öğretmen olarak kolejlerde çalışmaya başlatılmıştır. İngilizce dersi için Maarif Vekâlet’inden uzmanlar getirilip, Cemiyet kolejleri denetlenmiştir. 1946 yılında Cemiyet, derneğe dönüşmüş ve adı da “*Türk Eğitim Derneği*” olmuştur. Bu dönüşüm İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesi sonrasında gerçekleşmiş ve derneğin mali yönden kâr eden güçlü yapıya kavuşmuştur. Eğitim faaliyetleri de ve kurumların işleyişi hız kesmeden devam etmiştir.

1928-1949 yılları arasında ülke genelinde yaşanan kurum binası sıkıntısı öğrenci yurtları açısında da büyük eksiklik oluşturmuştur. Eğitim almak için kent merkezlerine gelen Türk çocukları kalacak yer sıkıntısı çekmiştir. Bu durum Cemiyetin dikkatini çekmiş ve bu yönde çalışmalarına ağırlık vermiştir. Cemiyet tarafından yapılan çalışmalar sonrasında çocuklar han köşeleri gibi kötü yerlerden daha nezih ortamlarda barınmaya başlamıştır. Yurt çalışmaları ülkenin her bölgesinde yapılmaya çalışılmış ve İç Anadolu Bölgesi’nde üç, Marmara Bölgesi’nde üç, Akdeniz Bölgesi’nde iki ve Ege Bölgesi’nde bir yurt olmak üzere toplam on öğrenci yurdunu faaliyete geçirmiştir.⁷⁹ İstanbul (Kadırga ve Çatalca), Ankara, İzmir, Edirne, Bursa, Çorum, Konya, Adana ve Hatay öğrencilere yurt açılan kent merkezleri olmuştur. Ankara, İzmir ve Edirne’de bulunan yurtları kız ve erkek öğrencilere ayrı ayrı hizmet vermiştir. Bu yurtlar dışında Bursa’da sadece kız öğrenciler; Kadırga, Çatalca, Çorum, Konya, Adana ve Hatay’da ise sadece erkek öğrenciler barınmıştır. Cemiyetin kolejlerinde Ankara, İzmir ve Bursa’da yurttan kalan öğrenci dışında normal ve gündüzlü öğrenciler de aynı kolejde eğitim almıştır. Bununla birlikte Çorum gibi kent merkezinde meslek liseliler için açılan bölgede TMC’nin herhangi bir koleji olmamış ve sadece barınma hizmeti sunulmuştur. Bunların yanı sıra 1939 yılında Erzincan depreminde zarar gören ve Bulgaristan’dan siyasi nedenlerden zorunlu göçen çocuklara yurtlarda barınma imkânı verilmiştir. 1934 yılında öğrencilerin barınma talepleri artmış ve Cemiyetin yurtları fazla kapasiteyle çalışmaya başlamıştır. Cemiyetin 1930-1940 yılları arasında okuttuğu ve yurtlarında barındırdığı öğrenci sayısı şu şekildedir:⁸⁰

Tablo 2. TMC yurtlardaki öğrenci sayıları

⁷⁷Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Kurultayı, 1940, s. 9.

⁷⁸ Türk Maarif Cemiyeti Beşinci Umumi Heyeti, 1942, s. 3.

⁷⁹ Türk Maarif Cemiyeti Beşinci Umumi Heyeti İki Yıllık Çalışma Raporu, s. 7.

⁸⁰Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Umumi Heyeti, s. 10; Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı, s. 42.

Okulların Bulunduğu Yer	Ücretli	Ücretsiz	Toplam
İzmir (Erkek)	364	483	847
İzmir (Kız)	103	64	167
Bursa	365	201	566
İstanbul	676	1.580	2.256
Çorum	167	135	302
Çatalca	200	130	330
Konya	40	85	125
Adana	49	529	578
Ankara	180	558	738
TMC Merkez Yardımları	-	312	312
Merkez Harici Yardımları	-	586	586
Genel Toplam	2.144	4.663	6.807

TMC'nin okulculuk faaliyetleri 1931 yılında Ankara'da anasınıfının açılmasıyla başlamıştır.⁸¹ Adı geçen anaokulu açılması esnasında bazı eksiklikle baş göstermiş ve o dönem Ankara Valisi Nevzat Doğan'ın yardımları bu sıkıntılar giderilmiştir. Cemiyet Ankara'da kendi öğrencisinin eğitimleri devam ettikçe İlkokul, Ortaokul ve sonrasında Lise açmıştır. Bu noktada kendi öğrencisine güvenerek ilerlemiştir. Ankara dışında Antep Ana Mektebi, Eskişehir Yatı Mektebi, Bursa Kız Lisesi, İzmir, Mersin ve Uşak liseleri açmıştır. Bu okullar o dönemde devlete destek vermek amaçlı açılmış ve yapmış olduğu eğitim faaliyetleri ile kaliteli bir çizgi yakalamıştır. Mezun olan öğrenciler devlette ve özel sektörde yetişmiş nitelikli insan gücü olarak sanat, tıp, mühendislik, basın ve eğitim alanlarında ara vermeden çalışmaya başlamışlardır. Cemiyet okullarında eğitim alan öğrencilerin illere göre dağılımı şu şekildedir:⁸²

Tablo 3. TMC okullarında il bazında öğrenci sayıları

Okulların Bulunduğu Yer	Ücretli	Ücretsiz	Toplam
İzmir	98	167	265
Bursa	1.788	290	2.078
Ankara	3.592	443	4.035
TMC Merkez Yardımları	-	626	626
Merkez Harici Yardımları	-	1.157	1.157
Genel Toplam	5.478	2.683	8.161

⁸¹ Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı, s. 37.

⁸² Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Umumi Heyeti Toplantı Tutanaqları, s. 10; Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı, s. 42.

TMC'nin 1928-1949 yılları arasında kültür faaliyetlerine önem vermiş ve çeşitli alanlarda yayınlar çıkarmıştır. Cemiyet Tüzüğü'nün 8. ve 9. maddelerine istinaden çıkarılan bu yayınlar kapsamında daha kurumsal çalışmalara yapmak için 1931 yılında Makbule Hanımefendi, Nafi Atuf ve Ali Haydar Beylerin yer aldığı "*Neşriyat Komisyonu*" kurulmuştur.⁸³ Adı geçen bu komisyon kültür alanında yapılacak çalışmaları seçmek, planlamak, destek vermek için faaliyetlerde bulunmuş ve sadece kendi bünyesinde değil ülkedeki tüm eğitim kurumlarına katkı sağlamıştır. Genel anlamda basım yayın işleri ise yabancı dildeki kitapların tercümesi, arkeoloji ve tarih alanında kitaplar, öğrenci ve öğretmenlere faydalı olacak basılı hazır evraklar, dergiler, risaleler, eğitim içerikli pedagojik yayınlar ve çeviriler, okula gireceklere rehberler, muallim yıllıkları, piyesler, hitabetler ve aile toplantı konuşmaları gibi birçok çeşitliliğe ulaşmıştır. Cemiyetin yayınları "*Okullara Gireceklere Rehber*", "*Numaralar*" isimli piyes, yaz okulları için "*Öğrenci Kolonileri*", "*Muallim Yıllığı*", bayram günlerinde "*Bayram Gazetesi*", Dilek Bağı Mecmuası, Ankara'nın merkez ve kazaları bilgilerin yer aldığı "*Ankara Vilayeti*", bir Anadolu kavmi hakkında geniş bilgi içeren bir kitap "*Etiler*", "*Hitabetler ve Konferanslar*", pedagoji serisinden "*Kerschensteiner*" ve "*Condorcet*" kitapları olmuştur.

Cemiyet okul-yurt açma, fakir öğrencilere eşit eğitim imkânı sağlama ve diğer eğitim faaliyetlerini sürdürebilmesi için maddi kaynağa ihtiyaç duymuştur. Bu kaynaklar öncelikle üyelerin aidatı olmuş ve özel öğretim kurumu olduğu için fakir öğrenciler dışında maddi durumu iyi olan öğrencilerden yıllık öğretim ücreti alınmıştır. Cemiyetin gelir getirici Eşya Piyangosu, Resmi İlan İşleri, Gayri Menkul Mallar, Çeşitli Yardımlar, Neşriyat, Lisan Dersleri, Diğer Gelirler ve Maarifi İslamiye Cemiyeti'nden Türk Maarif Cemiyeti'ne Devreden Taşınmazlar'dan oluşmaktadır. Bu sekiz başlık dışında farklı olarak rozet geliri, balo ve müsamere, faiz ve teberrü gelirleri de bulunmaktadır. Türk Maarif Cemiyetinin 1928-1949 yılları arasında gelirleri şu şekildedir:⁸⁴

Tablo 4. TMC Gelirleri

Gelir Türü	Gelir Miktarı
Yurt	598.840
Okul	1655.647
Neşriyat	74.053
Aza	29.200
Şahıs Yardımı	483.444
Hükümet Yardımı	120.000
Resmi İlan İşleri	277.597

⁸³Cemiyetin Kuruluşundan İtibaren Beş Senelik Faaliyet Raporu, s. 31.

⁸⁴Türk Maarif Cemiyeti Cemiyetin Kuruluşundan İtibaren İlk Beş Senelik Faaliyet Raporu 1928-1933, s. 40-44; Türk Maarif Cemiyeti Üçüncü Kongreye Arz Edilen 1931,1932 ve 1933 Senelerine Ait Mesai ve Hesap Raporu, s. 12; Türk Maarif Cemiyeti Üçüncü Kongreye Arz Edilen 1934, 1935 ve 1936 Senelerine Ait Mesai ve Hesap Raporu, Ankara 1937, s. 9; Türk Maarif Cemiyeti Beşinci Umumi Heyeti Toplantı Tutanakları Ek:5, A Cetveli, B Cetveli; BCA, Fon No:30.10.0.0., Kutu No:117, Dosya No: 817, SıraNo:15; BCA, Fon No:30.10.0.0., Kutu No: 80, Dosya No: 526, SıraNo:9; BCA, Fon No:490.1.0.0., Kutu No: 598, Dosya No: 71, SıraNo:8, s. 18-29; Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Kongreye Arz Edilen 1937,1938-1939 Senelerine Ait Mesai ve Hesap Raporu, s. 9.

Eşya Piyangosu	422.616
TOPLAM	3.661.397

2.2. 1950-1973 Dönemi (Belirsizlik)

Cemiyet kuruluşundan itibaren kâr amacı gütmeyen, devletin eğitim politikalarını destekleyen ve fakir Türk öğrencilerine eşit öğretim hakkı veren bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyetlerine başlamıştır. Bu bağlamda 6 okul, 15 yurt, birçok kültür yayını ve sayısız öğrenciyi korumuştur. 1950’li yıllarda ülkede siyasal değişimler yaşanmış ve Cumhuriyet Halk Partisi yerine Demokrat Parti yönetime geçmiştir. Bu değişiklikler Derneğe de yansımış ve bu kuruluşun kültür faaliyetleri ve şube temsilciliklerinin sayısı azalmaya başlamıştır. Bununla birlikte her zaman iktidar partisinin desteğini gören Dernek, bu desteklerden uzak kalmaya başlamıştır. 2 Şubat 1950 tarihinde başkanlığına seçilen Kâmil İdil dönemi yönetim kurulunda hiçbir faal milletvekili bulunmamıştır. Nitekim Dernek bu gelişmeler sonrası bir belirsizliğe girmeye başlamış ve İdil’in başkanlığı sonrasında 1958 yılına kadar Mümtaz Tarhan başkanlık yapmıştır.

25 Ekim 1959 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısında Atatürk sevgisinin benimsenmesi noktasında eksikliklerin bulunduğu, eşya piyangosuna ayrılan paranın kitap ve yayınlara ayrılan paradan daha fazla olduğu, Dernek üyelerinin zengin kimseler ve kolej velilerinden oluşmasına rağmen hamilik müessesesinin hiç kalmadığı, yurtlarda velilerle yurt yönetimi arasında düzensizliklerin baş gösterdiği ve öğretmen özlük haklarının belirsizliklerinin bulunduğu durumlar ortaya koymuştur.⁸⁵ Tutanaklara yansıyan problemler aslında son dönemde yaşananların özeti olmuştur. Aslında en göze çarpan durum ise Derneğin işletmeci bir mantıkla faaliyet göstermesi olmuş ve bu dönemde sivil toplum kuruluşu mahiyetinden uzaklaşmaya başlamıştır. Bu yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen 1950 yılında bestesini Prof. Dr. Muzaffer Arkan’ın yaptığı “Ankara Koleji Marşı”,⁸⁶ 1951 yılında Türkiye’de izcilik faaliyetlerinin başlangıcı olan “Ankara Koleji İzci Oymağı” kurulmuş ve ülkedeki diğer okullara örnek teşkil etmiş⁸⁷ ve 1954 yılında TED Ankara Koleji Mezunları Derneği tarafından “*TED Ankara Spor Kulübü*” kurulmuştur.

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup bazı subaylar “Milli Birlik Komitesi” adı altında bir grup oluşturup ülke yönetimine el koymuştur. Bu süreçte demokrasinin sıkıntılı bir döneme girildiğini ortaya koyan bir bildiri okunmuş ve en kısa sürede seçime gidileceği belirtilmiştir.⁸⁸ Ülkede yaşanan bu Askeri Müdahale Derneğe de yansımış, yönetimde hayli fazla değişiklikler olmuş ve bu bağlamda eski Başkan Berk’in yerine Ekrem Barlas 3 Haziran 1960 tarihinde başkan olmuş ve sonraki kurullarda sırasıyla Enver Ziya Karal, Sami Küçük ve Nuri Sertoğlu başkanlık yapmıştır. Ayrıca 3 Haziran 1960 tarihinde yapılan toplantıda, toplantılara gelmeyen yönetim kurulu üyelerinden Mithat Dülge, Mümtaz Tarhan, Muzaffer Öztunç, Mehmet Akın ve Feridun Söğütligil Dernek

⁸⁵Türk Eğitim Derneği On Dokuzuncu Genel Kurul Toplantı Tutanakları, 25 Ekim 1959, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s. 2-11.

⁸⁶ Türk Eğitim Derneği 16 Mayıs 1950 Tarihli Toplantı Tutanakları, Madde: 10, s. 3-4.

⁸⁷TED Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği Eğitim Dergisi, C. 1, S.10, Eğitim Dergisi, Ankara, 1951, s. 5.

⁸⁸Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Temuçin Faik Ertan (Edt.), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2011, s. 279.

Tüzüğü'nün 43. maddesi gereği üyelikten düşürülmüştür.⁸⁹ Ankara Kolejinin erkek kısmı müdürlüğüne Kurmay Albay Burhan Göksel, Milli Birlik komitesinin uygun görüşüyle atanmıştır.

Ülkede yaşanan gelişmelerin Derneğe etkilerinin hissedildiği bu süreçte kurum işletmeci mantıkla yönetilmeye devam etmiş, veliler kolej yönetimlerine girmiş, burs ve yardım faaliyetleri azalmış ve mali anlamda sıkıntılar çekilmeye başlanmıştır. Bu gelişmelere rağmen Dernek bu dönemde eğitim faaliyetlerine devam edebilmek için çok önemli adımlar atmıştır. Bu adımların en önemlisi 1963 yılında Nasır Zeytinoğlu başkanlığı döneminde Ankara Koleji, 29 Nisan 1963 tarihinde yapılan toplantıda yeni bir hukuki süreçle “*Vakıf*” şekline dönüştürülmüş ve adı “*Ankara Koleji Vakfı*” olmuştur. Bu hukuki süreç sonrası Dernek ile Vakıf yönetimleri ayrılmış ve daha sağlam temelli bir yapı kurulmuştur. Bununla birlikte Ankara Kolejinin yok olmasının önüne geçilmiştir. Ankara Kolejinden sonra açılan okullarda vakıf statüsüyle eğitim vermeye başlamıştır. İkinci önemli adım ise Millî Eğitim Bakanlığı kanun ve yönetmelikleri çerçevesinde değişiklikler olmuş ve Suat ballar döneminde Dernek 8 Haziran 1965 tarih ve 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun⁹⁰ bazı maddelerinin değiştirilmesi kapsamında tüzüklerini değiştirmiştir. Böylelikle Dernek hızlı bir şekilde yaşanan değişimlere adapte olmuş ve akılcı hamlelerle ayakta kalmayı başarmıştır. Bu anlamda Başkan Zeytinoğlu dönemi aslında bir yenilenme dönemi olarak karşımıza çıkmıştır.

1966 yılında “TED Öğrenci Sahnesi” kurulmuş, 1967 yılında “Korunan Öğrenciler Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu olumlu çalışmalara rağmen 1970-1974 yılları arası Dernek gerileme dönemine girmiştir. Yönetim kurulu üyeleri çok fazla değişmiş, dernek sahipsiz kalmış hatta yok olmaya yüz tutmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi belirsizlikler ve ülke yönetimindeki iktidarların değişmesi derneği ayrıca olumsuz etkilemiştir. Vakıflarla dernek yönetimi arasında iletişim zayıflamış ve maddi konularda uyumsuzluklara düşülmüştür. TED adı altında okulculuk yapıldığı buna karşılık Derneğin amaçlarından uzaklaşıldığı ortaya konmuştur.⁹¹ Tüm yurttaki şube ve temsilcilikleri neredeyse kalmamış, bazı kent ve sanayi merkezlerinde eğitim faaliyetlerine devam etmiş, halktan tamamen kopmuş, belirli çevrenin okulu olmuş ve fakir öğrencilerin eğitimleri çok azalmıştır. Okul dışı faaliyetlerden olan kurs, seminer ve kampçılık çalışmaları neredeyse kalmamıştır. Kurumun mal varlığının güçlü olmasına rağmen gelirleri azalmış ve üyelerinin sayısı 482'ye düşmüştür. Okullar ve yurtların kapanma noktasına geldiği de görülmüştür. Bu dönemde Dernek Millî Eğitim Şuralarına bile çağrılmamış ve kurum kendi içine kapanmıştır.⁹² Bu olumsuz gelişmelere rağmen Dernek yeni bir tüzük hazırlamış ve kuruma yeni bir yön verilmeye çalışılmıştır.

2.3. 1974-2003 Dönemi (Yapılanma)

TED geçirdiği belirsizlik döneminde halk tarafından unutulmaya başlamış ve Atatürk'ün kurmuş olduğu kurum yok olma tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır. 20 Kasım 1973 tarihinde Celal Şardan başkan seçilmiş ve Dernek adına yaşanan olumsuzluklar sona ermeye başlamıştır. Bu değişimde en önemli faktörlerden biri hiç şüphesiz son dönemlerde yaşanan yönetim değişikliklerinin sık olmayışı ve bu dönemde Dernek yönetiminde istikrarlı bir çizgi izlenmesi olmuştur.

⁸⁹Türk Eğitim Derneği 3 Haziran 1960 Tarihli Toplantı Tutanaqları, Madde: 1-3.

⁹⁰TBMM Zabıt Ceridesi, C. 48, Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 18 Haziran 1965, S. 625, s. 10.

⁹¹Türk Eğitim Derneği Otuz Birinci Genel Kurul Toplantı Tutanaqları, s. 3-13.

⁹²Anıl Çeçen, *Yeni Koşullarda Türk Eğitim Derneği, Eğitim ve Bilim Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara, 1976, s. 19.

21 Ocak 1974 tarihinde 1630 Sayılı Dernekler Kanunu değişikliği olmuştur. Adı geçen bu kanuna göre “*Türk, Türkiye, Millî, Cumhuriyet ve Atatürk*” kelimeleri derneklerin isminde yer alması Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır. Türk Eğitim Derneğinin isminde yer alan Türk kelimesi de aynı durumla karşılaşmış ve çıkarılan: “*Bazı kurum, cemiyet, federasyon ve derneklerin unvanlarında Türk ve Türkiye kelimelerini kullanmalarına izin verilmesi hakkında kararı*”⁹³ ekinde yer alan 06.10.025 kodu ile Derneğin adı, “*Türk Eğitim Derneği*” olarak aynen kalmıştır.

Bu dönemde TED Ankara Koleji Vakfından sonra Zonguldak, Kayseri ve Karabük kolejleri de vakfa dönüştürülmüştür. Derneğin yurtlarının çoğu Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yurtlar açıldığından kapanmış ve sadece Adana’daki yurt faaliyetlerine devam etmiştir. Böylelikle kurumların yönetimi kolaylaştığından Dernek ile vakıflar arasında sağlıklı ilişkilerin başladığı dönem olmuştur. İşletmeci mantıktan uzaklaşan Dernek “Yeniden Yapılanma” dönemine girmiş ve bu dönemde Türk eğitim tarihine kalıcı eserler bırakılmaya başlamıştır. Bunların en önemlisi 1976 yılında çıkarılması kararı alınan “*Eğitim ve Bilim*” dergisi olmuştur.⁹⁴ Ayrıca 1977 yılı Genel Kurul Toplantısında daha önce yaşanan maddi sıkıntıların sona erdiği raporlara yansımıştır. Bununla birlikte “*TED Bilim Kurulu Yönetmeliği*” de çıkarılmış, Kolej bünyesinde İngilizce bölümünün girişiyle “*Functional National Approach*” metodu uygulanmaya başlamış ve UNESCO Eğitim Komisyonu’na seçilmiştir. 1977 yılında TRT kanalında “*Olayların İçinden*” programında Derneğin tanıtımı yapılmıştır. 1978 yılında “I. Eğitim Toplantısı” düzenlenmiş ve bu çalışmanın metinleri kitap haline getirilmiştir.⁹⁵

Türkiye’nin “*24 Ocak 1980 Kararları*” sonrası devalüasyon, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) zamları ve fiyat denetiminin kaldırılması ile Serbest Piyasa Ekonomisi’ni uygulamaya başlaması ve bundan kısa süre sonra gerçekleşen 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi’nden sonra Milli Güvenlik Konseyi Başkanlığının da politikayı devam ettirmesiyle ülkede hızlı bir değişim baş göstermiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi parayı yöneten kuruluşların Türkiye’ye hızla giriş yaptığı bir dönem olması nedeniyle özel sermaye ve buna bağlı şirketler büyümüş,⁹⁶ Dernekte bu büyümeden etkilenmiştir. O dönemde ekonomik yönden ülkede yaşanan değişimlerde Dernek yönetimi sıkı tedbirler almış ve iyi yönetilerek güçlü kalmayı başarmayı amaçlamıştır. Dernek yönetiminde bazı değişiklikler olsa da 4 Kasım 1984 tarihinde TED okullarından mezun ve basketbolcu Rüştü Yüce başkanlığa seçilmiş ve bu görevini 28 Aralık 1993 tarihine kadar yaklaşık dokuz yıl sürdürmüştür.

Yüce döneminde “*TED Satranç ve Dokümantasyon Merkezi*” açılmış ve öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif anlamda gelişimlerine özen gösterilmiştir. Kurulan satranç merkezi ilerleyen yıllarda ülke çapında başarılarla elde etmiştir. Bu dönemdeki istikrarlı yapı kurumlarına da yansımış ve 1985-1993 yılları arası öğrenci- öğretmen sayıları şu şekilde oluşmuştur:⁹⁷

Tablo 5. Dernek 1985-1993 yılları arası öğretmen-öğrenci sayıları

⁹³ *Resmî Gazete*, 21 Ocak 1974, s. 1.

⁹⁴ *Türk Eğitim Derneği Otuz Yedinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 17 Ekim 1976, s. 4.

⁹⁵ *Türk Eğitim Derneği Otuz Dokuzuncu Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 5 Kasım 1978, s. 4-10.

⁹⁶ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 145-150.

⁹⁷ *Türk Eğitim Derneği Kırk Sekizinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 8 Kasım 1987, s. 3-9; *Türk Eğitim Derneği Kırk Dokuzuncu Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 27 Kasım 1988, s. 4-11; *Türk Eğitim Derneği Ellinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 12 Kasım 1989, s. 3-10; *Türk Eğitim Derneği Elli Birinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 18 Kasım 1990, s. 4-10; *Türk Eğitim Derneği Elli İkinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 17 Kasım 1991, s. 3-9; *Türk Eğitim Derneği Elli Üçüncü Genel Kurul Toplantı Tutanakları*, 15 Kasım 1992, s. 4-10.

Okul	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Ankara	7.284	597
Zonguldak	1.191	59
Karabük	1.076	33
Kdz. Ereğli	702	33
Kayseri	1.865	81
Batman	102	14
Aliağa	108	10
Toplam	12.328	827

Dernek istikrarlı yönetim ve amaçlarına bağlı gelişimini sürdürmüştür. Kurumlarında ise kaliteli öğretmenler çalıştırmıştır. Deneyimli ve kuruma aidiyet hisseden eğitimcilerin görev yapması okul sayısının zamanla artmasının da temelini oluşturmuştur. Öğretmenlerin mesleki gelişimleri ön planda tutulmuş ve düzenli aralıklarla yapılan bu faaliyetlerde Derneğin eğitim işini önemseydiğini ortaya koymuştur. Bilim kurulu toplantıları, seminer, kültürel faaliyetlerin sayısını artırmış ve dernek armağanları dağıtmıştır. Çeşitli toplantılar yapmış ve bu toplantı tutanaklarını kitaplaştırmıştır. Örneğin 1994 yılında Şerafettin Turan tarafından kolej okullarında “Atatürk ve Kemalizm” konulu konferans verilmiştir. Ünlü eğitimcileri anma günleri düzenlenmeye başlamış ve bu kapsamda Mustafa Necati Bey ve Enver Ziya Karal gibi birçok isim anılmıştır. Bununla birlikte okulların 20. yüzyılda değişen eğitim ortamlarına hazırlıklı olunması ve teknolojik altyapıları kurmaları da istenmiştir. Ayrıca Kurumun yapmış olduğu genel toplantılarda Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı kalınmasına özen gösterilmiştir.

31 Ocak 2000 tarihinde Çankaya Köşkü’nde TED adına Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından resepsiyon düzenlenmiştir. Meclis Başkanı Yıldırım Akbulut, Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu, Maliye Bakanı Sümer Oral ve birçok milletvekili bu törene katılmıştır. Mehmet Mağdenli başkanlığındaki yönetim kurulu ilk iş olarak 26 Mart 2002 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu; 27 Mart 2002 tarihinde ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’i ziyaret etmiştir. 31 Ocak 2003 tarihinde Derneğin kuruluşunun 75. yılı nedeniyle sabah Anıtkabir ziyaret edilmiş, akşam Devlet Konukevi’nde Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan ve Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu’nun da katıldığı bir kokteyl verilmiştir. Bu ziyaret, temsil ve kokteyller ile Dernek; hükümet, siyasi aktör ve partilerle arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı çalıştaylarına çağırılmıştır. Dernek tekrardan halk tarafından bilinen, güçlü eğitim kurumları olan ve iyi bir yabancı dil öğretimi yapan öncü kurumlar arasında yer almıştır.

2.4. 2003-2020 Dönemi (Yeniden öncü kurum)

10 Mart 2003 tarihinde Selçuk Pehlivanoğlu başkan seçilmiş ve günümüze kadar bu görevini istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Bu dönemde ülkede birçok özel öğretim kurulu açılmaya ve faaliyet göstermeye başlamıştır. TED uzun yıllar süren birikimleri bu dönemde hızlandırmaya başlamış ve günün gereklerine uygun yeni sistemler ile öncülüğüne devam etmiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli değişikliklerden birisi 2008 yılında tüzük değişikliği

olmuş⁹⁸ ve şu önemli maddeler eklenmiştir. Dernek önceki tüzüklerde sadece yurt içinde faaliyet gösterebiliyorken yeni tüzükle beraber yurt dışında Türk çocuklarına hizmet verebilme yetkisi ile çalışmalarını hızlandırmıştır.

Öğretmen alımları sistemli hale getirilmiş ve en az beş yıllık deneyimi olan öğretmenler “*Merkezi Öğretmen Alım Sistemi*” ile göreve başlatılmıştır. Uzun yıllar süren burs sistemi değiştirilmiş ve bununla beraber bu sistemin geliştirilmesi için “*Eğitim Meşaleleri Yürütme Kurulu*” oluşturulmuştur. 25 Ağustos 2008 tarihinde TED okulları, temsilcilikleri, mezun dernekleri, spor kulüplerinin tüm çalışanlarını kapsayan ve beş yıllık vizyonunun ortaya konulduğu “*Tek Yürek Tek Meşale Aile Toplantısı*” düzenlenmiştir.⁹⁹ Ayrıca Kırmızı Ev Operası ve Kuğu Gölü Balesi gibi birçok eğitici, sosyal, kültürel etkinlikler Dernek okulları, yurtları ve alt birimlerince düzenlenmiştir.¹⁰⁰ Dernek bünyesinde eğitim koordinatörlüğü oluşturulmuştur. Bu birimle her türlü yönetici, öğretmen, öğrenciye çalışanları izleme ve destekleme çalışmaları yapılmıştır. Okul geliştirme koordinatörlüğü çerçevesinde öğretmen alımı, hizmet içi eğitim, okul müdürleri toplantıları, vakıf-şirket başkanları ve kurucu temsilcileri toplantıları, sınav hazırlama ve değerlendirme, soru bankası, anket ve analiz, okul izleme ve program geliştirme, yeni okul açma, standardizasyon çalışmaları ve projeleri düzenlemiştir. Derneğin 10 Mart 2014 tarihinde yapılan 70. Olağan Genel Kurulu açılış konuşmasında Başkan Pehlivanoglu şu ifadelerle yer vermiştir;¹⁰¹

“Büyük Önder Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadroları öncülüğünde 1928 yılında kurulmuş olan Türk Eğitim Derneği, eğitim alanında öncü ve köklü bir sivil toplum örgütü olarak faaliyetlerini sürdürüyor. Çalışmalarımızı yürütürken gücümüzü Cumhuriyete ve demokrasiye olan inancımız ve toplumsal sorumluluk bilincimizden alıyoruz. Türk Eğitim Derneği markası ve ailesine duyduğumuz güven ve inançla faaliyetlerimizi üç ana alanda yürütüyoruz. Eğitimde fırsat eşitliğine katkı sağlamak ve ülkemizin yetenekli çocuklarını topluma kazandırmak amacıyla, en fazla sayıda öğrenciye, üniversite eğitimlerinin sonuna kadar burs veren eğitim kurumu olma misyonumuza devam etmek için gerek kişisel gerekse kurumsal katılımı burs verenlerimizin sayısını artırmak yönündeki çalışmalarımızı yoğun bir şekilde yürütüyoruz.”

Ülkede yapılan merkezi sınavlarda öğrencilerin başarısı hayli fazladır.¹⁰² Eğitimlerini kaliteli bir şekilde sürdüren kurum bu alanda sürdürülebilir bir başarıya sahiptir. Mezun öğrencileri ise sanattan spora birçok alanda ülkeye hizmet vermiştir. Özgün bir öğretim sistemi ve yabancı dili iyi bir şekilde öğrencilere aktaran Dernek okulları, vatandaşlar tarafından aranan bir yapıda faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti ile eğitim faaliyetlere başlayan ve akılcı yatırımlarla günümüze kadar yaşayan kurum dünyada da örneğine az rastlanır başarıya sahip olmuştur.

⁹⁸ Türk Eğitim Derneği 2008 Ana Tüzüğü.

⁹⁹ Türk Eğitim Derneği 65. Olağan Genel Kurul 2004 Faaliyet Raporu, Ankara, 2005, s. 1-20; Türk Eğitim Derneği 66. Olağan Genel Kurul 2005 Faaliyet Raporu, Ankara, 2006, s. 1-23; Türk Eğitim Derneği 67. Olağan Genel Kurul 2006 Faaliyet Raporu, Ankara, 2007, s. 1-20; Türk Eğitim Derneği 68. Olağan Genel Kurul 2007 Faaliyet Raporu, Ankara, 2008, s. 1-22.

¹⁰⁰ Türk Eğitim Derneği 70. Olağan Genel Kurul Toplantısı: 2011-2012-2013 Yılları Faaliyet Raporu, 1-9 Mart 2014, s. 1-110.

¹⁰¹ Türk Eğitim Derneği 70. Olağan Genel Kurul Toplantısı: 2011-2012-2013 Yılları Faaliyet Raporu, 1-9 Mart 2014, s. 1-110.

¹⁰² Türk Eğitim Derneği 70. Olağan Genel Kurul Toplantısı: 2011-2012-2013 Yılları Faaliyet Raporu, s. 67.

Derneğin yurtları Türk öğrencilerine barınma imkânı sağlamış ve maddi durumu iyi olmayan öğrencilere önemli hizmet olmuştur. Türk Maarif Cemiyetinden hizmet veren yurtlar Derneğe dönüşümünden sonrada faaliyetlerine devam etmiştir. Derneğin yurtları ülkenin değişik bölgelerinde hizmet vermiş ve özellikle Marmara Bölgesinde beş, İç Anadolu Bölgesinde üç, Akdeniz Bölgesinde iki, Güney Doğu Anadolu Bölgesinde iki ve Ege Bölgesinde bir yurt açmıştır. Bunların dışında İstanbul Laleli Kız Öğrenci Yurdu, Beyazıt Erkek Öğrenci Yurdu ve Cağaloğlu Kız Öğrenci Yurdu 1947 yılında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Derneğe verilmiş fakat bu yurtlar ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır.¹⁰³ 1948 yılında Urfa Erkek Öğrenci Yurdu ve 1953-1954 yılları arasında faaliyet gösteren Diyarbakır Öğrenci Yurdu ile ilgili de fazla bilgiye ulaşılamamıştır.¹⁰⁴ Konya, Antakya, İzmir, Edirne ve Çorum yurtları o bölgede gereksinimin azalması ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yurtların açılması nedeniyle kapanmıştır. Derneğin günümüze kadar faaliyetlerini sürdüren tek yurt ise Adana Bekir Sıpmaz Erkek Öğrenci yurdu olmuştur.

Derneğin Kolejlerinin öğretim faaliyetleri kurumun en önemli çalışmaları arasında yer almıştır. Yabancı dil eğitimi verilen kolejlerde en modern öğretim teknikleri uygulanmıştır. Fiziki olarak donanımlı bina, sınıf, laboratuvar, atölye ve spor alanlarına sahip okullarda eğitim verilerek bu alanda da öncü kurum olarak hizmet vermiştir. 1963 yılından itibaren ekonomik kaygılar nedeniyle kolejler vakfa dönüştürülmüştür. Vakfa dönüştürülen kolejler Dernek tarafından desteklenmiş ve öğrenci ücretleri en aza indirilmeye çalışılmıştır. 2000 yılından itibaren ise istekli vatandaşlar ile iş birliği içinde okullar açılmıştır. Dernek ve gönüllü vatandaşlar arasında *eğitim-öğretim iş birliği* sözleşmesi imzalamıştır. Dernek bu istekli vatandaşlara kurumun tecrübesini aktarmış ve tüm desteği belirli şartlarla sağlamıştır. Böylelikle eğitim işine uzak başka sektörlerde faaliyet gösteren gönüllü vatandaşlar bu deneyimler sayesinde kaliteli eğitim kurumları açmıştır. 2011 yılından sonra TED adının ve markasının kullanılması karşılığında şirketlerle imzalanan *Okul İşletim ve Eğitim İşbirliği Sözleşmesi* gereği gelirleri üzerinden tahakkuka bağlanan marka kiralama işleri de yapılmıştır.¹⁰⁵ Derneğin vakıf kapsamında açılan kolejleri faaliyete geçiş sırasına göre TED Ankara Koleji Vakfı, TED Zonguldak Koleji Vakfı, TED Karabük Koleji Vakfı, TED Kayseri Koleji Vakfı, TED Karadeniz Ereğli Koleji Vakfı, TED Erzurum Koleji Vakfı, TED Batman Koleji Vakfı, TED Aliğa Koleji Vakfı ve TED İstanbul Koleji Vakfı olmuştur. TED Polatlı Koleji İktisadi İşletmesi ise farklı bir çalışma sistemi ile açılmıştır. Kurumun vakıf dışında açtığı okullar ile Eğitim-Öğretim İş birliği çerçevesinde Afyon, Bursa, Ereğli, Isparta, Konya, Malatya, Mersin, Gaziantep, Antalya, Samsun, Eskişehir, Aydın, Bodrum, Hatay, Alanya, Ege, Adana, Denizli, İzmir, Trabzon, Rönesans, Çorum, Diyarbakır, Kocaeli, İstanbul Atakent, İstanbul Atakent Bahçeşehir, Kocaeli, Van, Elâzığ, Edirne ve Sakarya kolejleri eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bunların dışında yurt dışında yaşayan Türklerin yoğun olduğu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde TED'in ilk yurt dışı okulu TED Kuzey Kıbrıs Koleji açılmıştır. Ayrıca TED 2012 yılında yükseköğretim kurumu olan TED Üniversitesini kurumun doğduğu Ankara kentinde açmıştır.

Derneğin kültür yayınları tüm ülkede saygın yayınlar arasında yer almıştır. Eğitim, bilim ve kültür faaliyetleri ülkenin öncü yayınları arasında olmuştur. Dernek kültür faaliyetlerini devamlı sürdürmüştür. Bazen uzun süreli bazen kısa süreli yayınlar olmuş ama kalıcı eserleri ile iz bırakmıştır. Bu yayınlarından "Eğitim ve Bilim" isimli uluslararası hakemli dergi ve "TED Bilim Kurulu" yayınları ön plana çıkmıştır. Eğitim konusunda uzun yıllar

¹⁰³ Türk Eğitim Derneği Sekizinci Genel Kurul Çalışma Raporu, s. 6.

¹⁰⁴ 50. Yılında Türk Eğitim Derneği, s. 36.

¹⁰⁵ Türk Eğitim Derneği 70. Olağan Genel Kurul Toplantısı: 2011-2012-2013 Yılları Faaliyet Raporu, s. 83-85.

tecrübesi olan Dernek sivil bir toplum kuruluşu olarak eğitim konusundan uzaklaşmadan ders kitaplarından eğitim kültür yayınlarına kadar çok geniş çerçevede yayınları kâr amacı gütmeyen basmıştır. Yayınları öncelikle kendi kurum faaliyetlerine göre şekillenirken daha sonra tüm ülkedeki eğitim kurumlarına örnek olmuş hatta çoğu saygın eğitim kuruluşu da yayınlarını okullarında kullanmışlardır. Yabancı dil materyalleri ve e-bültenleri ile yaşanan döneme ayak uyduran bir yapıya kavuşmuştur. 1 Mart 1951 tarihinde derneğin tek okulu TED Ankara Koleji tarafından tüm lise ve ortaokullara örnek olan “Eğitim” dergisi,¹⁰⁶ 1967 yılında kurumla ilgili yanlış haberleri düzeltmek ve bilgi vermek amacıyla *Haberler Bülteni*,¹⁰⁷ 31 Ocak 1968 tarihinde Derneğin çalışmalarını, eğitim faaliyetlerini ve kolejlerini anlatan “40. Yılında Türk Eğitim Derneği”¹⁰⁸ ile 31 Ocak 1978 tarihinde “50. Yılında Türk Eğitim Derneği” kitapları, 1976 yılında okul öncesi eğitimden yükseköğrenime kadar eğitim ile bilim çalışmalarını içeren ve çoğu akademisyenin yazılarına yer veren, uluslararası hakemli “Eğitim ve Bilim”¹⁰⁹ dergisi çıkarılmıştır. Bunların dışında Derneğin kültür yayınlarını tek çatı altında toplayıp yayınları bir yönetmelik çerçevesinde çıkarmak için TED Bilim Kurulu Yönetmeliğini çıkarmıştır. Ayrıca 2006 yılı Aralık ayından itibaren Derneğin vizyon ve misyon faaliyetlerini aktaran “TED Meşale Dergisi”¹¹⁰ yayınlanmaya başlamıştır. Dernek birçok konuda bilimsel toplantı, seminer, sempozyum ve çeşitli kültür faaliyeti yapmış ve bu çalışmalarını kitaplaştırmıştır. Özellikle Derneğin kurulmasını sağlayan ve koruyuculuğunu üstlenen Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili birçok yayını kültür hizmeti olarak sunmuştur. Derneğin kolejlerinin kendi kurumlarını tanıtan bazı yayınları şunlardır: 25. Yılında Türk Eğitim Derneği Karabük Koleji, Karadeniz Ereğli Koleji Gelişim Dergisi, TED Ankara Kolejliler Dergisi, TED Kayseri Koleji Vakfı Dergisi, TED Mersin Koleji Bülteni, TED Özel Aliaga İlköğretim Okulu Cumhuriyetin 80. Yılı Anısına Dergisi ve TED Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği Eğitim Dergisi, TEDES.

İlkokul ve ortaöğretim öğrencilerine Türkiye’de ilk ve tek burs veren kurum olma özelliğini taşıyan¹¹¹ Derneğin öğrencilere yönelik burs ve yardım faaliyetleri yıllar içerisinde sistemli hale gelmiştir. Kuruluş amaçlarına istinaden yardım çalışmaları yapan Dernek bu anlamda hamilik müessesesi ile başlayan süreçle devletin eğitim sistemini desteklemiştir. Gönüllülük üzerine kurulan yardım faaliyetleri yürüten TED sayısız öğrenciye bir sivil toplum kuruluşu olarak burs vermiştir. Kolejlerinde birçok öğrenciye ücretsiz eğitim imkânı tanımış, yurtlarında barındırmış ve çeşitli burslar vererek katkı sağlamıştır. 1967 yılında Dernek tarafından bu tür öğrencilere yapılacak yardımların düzene sokulması adına “Korunan Öğrenciler Yönetmeliği”¹¹² çıkarılmış, korunacak öğrenciler için şartlar gazetede kamuoyuna bildirilmiş ve bu yardımın niteliği açıklanmıştır. O yıl içerisinde 70 öğrenci de korunmuş ve bu öğrencilerin on sekizi ise Varto ve Hınıs’ta depremde zarar görmüş çocuklar olmuştur. Adı geçen bu yönetmeliğe göre yardım yapılacak öğrencilerin not ortalamasının 85-100 ve 8-10 başarı aralığında olması gerekmiştir. İlerleyen yıllarda burs almak isteyen öğrencilerin sayısı artınca Dernek ayrıca bir sınav yaparak bu öğrencileri belirleme yöntemi izlemiştir. Bunun dışında yardım yapılacak öğrencilerin başka hiçbir yerden burs

¹⁰⁶Eğitim Dergisi, C.1, S. 1, Yeni Matbaa, Ankara, 1951, s. 1.

¹⁰⁷ Türk Eğitim Derneği Haber Bülteni, S.2, 15 Aralık 1967, s. 3; Türk Eğitim Derneği Haber Bülteni, S.3, Haziran 1968, s. 6; Türk Eğitim Derneği Haber Bülteni, S. 6-10, Ocak 1969, s. 2.

¹⁰⁸Ballar, a.g.e., s. 340-398.

¹⁰⁹Türk Eğitim Derneği Otuz Yedinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları, 17 Ekim 1976, s. 4.

¹¹⁰ TED Meşale Dergisi, Türk Eğitim Derneği İktisadi İşletmesi, Ankara, 2008-2013, Sayılar 1-14.

¹¹¹Ballar, a.g.e., s. 542-549.

¹¹² Korunan Öğrenciler Yönetmeliği, Ankara, 1968, s. 1-20.

almadığına dikkat edilmiş ve aileleri ziyaret edilmiştir. Dernek bünyesinde 1975 yılında “Ankara Koleji Vakfı Orta Kısım Okulu ve Öğrencileri Koruma Derneği” kurulmuş ve adı geçen bu derneğin amaçları şu şekildedir:¹¹³

Okul yönetimi veya aile birliği tarafından gerekli olan yere inşaat, tamir, bakım, onarım yapar ve ders araç gereçlerini sağlar,

Öğrencilere eğitim öğretim, sağlık, temizlik, sosyal yardım hizmeti verir ve okula gidiş-dönüşlerine yardım eder,

Muhtaç öğrencilere giyim ve ilaç yardımı yapar,

Veli, öğrenci ve öğretmenlerin istek ve dileklerini para ile karşılar,

Amacı için ekonomik faaliyetler gerçekleştirir.

Dernek ayrıca Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerin kurmuş olduğu Türk Eğitim Vakfı’nın (TEF) kuruma yapmış olduğu yardımları da öğrencilere aktarmıştır. 20 öğrenci ile başlayan bu yardım daha sonraki yıllarda 127 sayısına ulaşmıştır. Türkiye Vakıflar Bankası, Derneğe yüklü miktarda yardım yapmış ve bu yapılan yardım kuruma yapılan en yüksek yardım olmuştur. Sayısız vatandaşın maddi desteğini alan Dernek birçok öğrenciye ulaşmış ve korunan öğrenci sayıları şu şekilde gerçekleşmiştir:¹¹⁴

Tablo 6. Derneğin Koruduğu Öğrenciler

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Aylık Burs (TL)
1979-1980	227	
1980-1981	566	
1980-1981	585	
1982-1983	674	
1984-1985	677	3.000
1985-1986	700	4.000
1986-1987	816	5.000
1987-1988	850	6.500
1988- 989	850	10.000
1989-1990	850	20.000
1990-1991	764	35.000
1991-1992	750	70.000
1993-1994	585	
1993-1994	750	
1994-1995	700	
1995-1997	700	

1996-1997 eğitim yılında 400 lise öğrencisine aylık 1,5 milyon ve 300 üniversite öğrencisine aylık 4 milyon Türk lirası burs verilmiştir. 2002 yılından sonra burslu öğrenci sayısı ortaöğretimde 650, üniversitede 650 olmak üzere toplamda 1.300’e ulaşmıştır.¹¹⁵ Derneğin mezun ettiği öğrenciler çalışma hayatına başladığında kendileri de Türk

¹¹³Ankara Koleji Vakfı Orta Kısım Okulu ve Öğrencileri Koruma Derneği Tüzüğü, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 1-10.

¹¹⁴Ballar, a.g.e., s. 598-710.

¹¹⁵Ballar, a.g.e., s. 896-903.

çocuklarını korumaya yönelmiştir. Örneğin TED Polatlı Kolejinde öğrenciyken burs alıp, iş hayatına başladığında burs vermeyi düşünen Canan Genç bu öğrencilerden biri olmuştur.¹¹⁶ Bunların dışında Dernek Erzurum depreminde zarar görmüş 50 öğrenciye burs vermiş, “Güneydoğu Gazileri” kampanyasına 5 milyon Türk lirası yardım yapmış, Polis Kolejlerinde öğrenim gören 25 öğrenciye bur desteği sağlamış, ülkenin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren birçok okula donatım malzemesi ve araç-gereç yardımı sağlamıştır. Derneğin 2008-2010 yılları arasında öğrencilere burs ve destek verme çalışmalarını yeniden düzenlenmiş¹¹⁷ ve bursları “Tam Eğitim, Tam Destek ve Destekleme” olarak üç bölüme ayırmıştır. Bu çalışmalarla Dernek günümüzde kâr amacı gütmeyen özel öğretim kurumları çerçevesinde burs vermeye devam eden özelliğini günümüze kadar korumuştur.

Derneğin gelirleri günümüze kadar değişim göstermiştir. TMC’den kalan gelirlerine yenilerini eklemiş kuruma ait taşınmaz malları yıllar içerisinde artmıştır. Bunların dışında TED kolejlerinde eğitim almak isteyen öğrencilerden yıllık ücret alınmış, Düşlerim Silinmesin, Eğitimde İlerleme yılı, Fransız ve Amerikan büyükelçiliklerinden Master Eğitim ve Chevening bursları, bağış kumbarası, çelenk ve mutlu gün panosu, TED çikolata hazırlanmış ve Hastalıkta Sağlıkta Yanınızda projeleri ile burslarına kaynak oluşturmuştur. TED gelirlerini artırmak için yaptığı çalışmalar sayesinde bu alanda öncü eğitim kurumlarından bir olmaya devam etmiştir. Yapılan projeler ve gönüllü vatandaşların sağlamış olduğu yardımlara birde kurumlardan mezun olan öğrencilerin aidiyet duygusu içerisinde burs vermeye başlaması ile bu yardımlar daha da artmıştır. TED mezunu öğrencilerin ülkenin saygın sanayii ve ticaret kuruluşlarında Ceo, genel müdür veya üst yönetici pozisyonlarında bulunması sonucunda bu kurumların eğitime katkı sağlama düşüncesi olduğunda bu kaynakları Derneğe yönlendirmiştir. Örneğin Groupama Türkiye Ceo’su ve TED mezunu Yılmaz Yıldız, öğrenci bursları konusunda şunları dile getirmiştir:¹¹⁸

“STK sayısı çoğaldı ama içlerinden gerçekten ciddiyle çalışacağına inandığınızı seçmeniz gerekiyor. Bize her gün bir sürü proje geliyor. Çoğuna hayır diyoruz çünkü sonunda ne olacağını bilemiyoruz. Türk Eğitim Derneği bu açıdan hiçbir şekilde sorun yaşamayacağımız, bu işin iyi yürütüleceği ve 10.000’e ulaşma konusunda da sıkı çalışacağını bildiğimiz bir kurum. Bunun önemi büyük. 10 yıllık bir destek diyoruz... Bunu herkes yapamaz. Türk Eğitim Derneği ile birlikte şu anda hazırlığını yaptığımız yeni projelerimiz de olacak.”

İlki 1943 yılında kurulan mezun dernekleri TED Ankara Koleji öğrencileri tarafından faaliyete geçirilmiş fakat katılımın az olması nedeniyle uzun süreli olamamıştır. 1944 yılında ise Ümran Ertem, Emel Say, Ferhan Tarhan, Nezahat Kıymir ve Emel Temel adlarında adı geçen okuldan mezun olan beş kız öğrenci bir araya gelerek dernek kurmak istemiştir. Bu girişim sonucunda “Türk Maarif Cemiyeti Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği” kurulmuştur. Uzun ömürlü olmayan bu dernek kapanmış ve üyeleri dağılmıştır.¹¹⁹ Bu iki faaliyet bu okuldan mezun olan öğrencilerin okullarına aidiyet duygusunun kazanıldığını da göstermiştir. Türk Maarif Cemiyeti 1946 yılından sonra Türk Eğitim Derneği adını almıştır. Dernekleşme çalışmaları da kesintiye uğrasa da 1951 yılından itibaren yeniden başlamış ve “Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği” kurulmuştur. Derneğin amaçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:¹²⁰

¹¹⁶TED Meşale Dergisi, C. 1, S. 14, Ankara, 2012, s. 8-9.

¹¹⁷Türk Eğitim Derneği Altmış Dokuzuncu Genel Kurulu 2008-2009-2010 Faaliyet Raporu, s. 1-102.

¹¹⁸TED Meşale Dergisi, C. 1, S. 12, Ankara, 2011, s. 8-12.

¹¹⁹Tanyer, a.g.e., s. 371.

¹²⁰TED Ankara Koleji Mezunları Derneği Ana Tüzüğü, s. 1-5.

Eğitimine devam eden veya mezun olan kişilerin aralarında sosyal dayanışmayı sağlama,
Okullarına, Türk Eğitim Derneği'ne ve TED Ankara Kolejliler Spor Kulübü'ne destek olma.

Adı geçen bu mezun derneği "Eğitim Dergisi" adı altında bir yayın da çıkar mıştır.¹²¹ Derginin içeriğinde eğitim konularında makaleler ve tanıtım yazıları bulunmaktadır. Ayrıca o dönemde Ankara'da faaliyet gösteren diğer liseleri tanıt mış ve çalışmalarına yer ver miştir. Eğitim sohbetleri ve ğrenci yararına olabilecek konular yer almıştır. Bu derginin amaçları şu şekildedir:¹²²

Öğretmen, ğrenci ve veli ilişkilerinin anlatılması,
Koleje destek verilmesi,

Ülkedeki tüm ortaokul ve liselerin aylık kültürel, sportif ve sosyal faaliyetlerinin ortaya çıkarılması,

Ülkedeki tüm ortaokul ve liselerin okul aile birliği çalışma ve dileklerini yayımlamak,

Yeni yetişen kabiliyetleri, eserleri ve yazıları ile tanıt mak ve eğitim alanındaki yenilikleri herkese anlatmak.

1961 yılında Derneğin adı okul ismi değişikliği sebebiyle "Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunlar Derneği" olmuştur. 1963 yılında ise Ankara Koleji, vakfa dönüştürülmüş ve adı geçen Derneğin tüzüğü de şu şekilde değiştirilmiştir: "1963 yılına kadar Türk Eğitim Derneği ve TED Ankara Koleji Vakfı eğitim kurumlarında eğitim hayatına devam eden ve mezun olan ğrenci ve vatandaşları bir araya toplamak."¹²³ Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunlar Derneği yelerinin arasında bağlantının zayıflaması ve mezun üyelerin dağılmasıyla 1968 yılında kapanmıştır.

TED Ankara Kolejinin yeniden dernekleşmesi uzun sürmemiş ve 11 Ocak 1968 yılında Berati Arısoy, Orhan Ertuğruloğlu, Zehra Odyakmaz, Ahmet Ertay ve Necdet Atakul tarafından "TED Ankara Kolejliler Derneği" kurulmuştur. Dernek yeleri kuruluş işlemleri ile birlikte bir tüzük hazırlamış ve derneğin amaı şu şekilde belirtilmiştir:¹²⁴ "Dernek, 1963 yılına kadar Türk Eğitim Derneği, sonrasında TED Ankara Koleji'nde eğitim görenleri bir araya toplayarak, aralarında sosyal dayanışmayı sağlamak, okullarına, Türk Eğitim Derneğine ve TED Ankara Kolejliler Spor Kulübüne destek olmak amaçıyla kurulmuştur."¹⁰ Kasım 1968 tarihinde mezun üyelerinin katılımıyla Birinci Genel Kurul Toplantısı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıya o dönemde TED başkanı olan Suat Ballar da katılmıştır.¹²⁵ Günümüzde Derneğin modern tesislerinde sosyal, kültürel, sportif amaçlı birçok imkânı bünyesinde barındırmıştır.¹²⁶ Derneğin kurulması ile beraber farklı zamanlarda "TED Ankara Kolejliler Dergisi" ıkarılmıştır.¹²⁷ 2013 yılına kadar 114 sayı çıkarılan bu dergide Derneğin faaliyetlerinin yanı sıra her türden haber ve etkinlik bilgilendirmeleri de yer almaktadır. 2019 yılı sonu itibari ile Derneğin ye sayısı toplamda 5.638 olmuştur.¹²⁸ TED Ankara dışında Kayseri, Polatlı, Bodrum, Alanya, İstanbul, Zonguldak, Batman Karadeniz Ereğli, Antalya, Karabük, Mersin, Bursa ve TED niversitesi mezun dernekleri de kurulmuş ve faaliyet göstermiştir.

¹²¹Trk Eğitim Derneği Haber Bülteni, S. 6, s. 2; 50. Yılında Türk Eğitim Derneği 2. Bölüm, s. 31.

¹²²TED Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği Eğitim Dergisi, C. 1, S. 1, Ankara, 1951, s. 1-5.

¹²³TED Ankara Koleji Mezunları Derneği Ana Tüzüğü, s. 1.

¹²⁴TED Ankara Koleji Mezunlar Derneği Ana Tüzüğü, 27 Mart 2016, s. 1.

¹²⁵Trk Eğitim Derneği Haber Bülteni, Ocak 1969, s. 2.

¹²⁶Trk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2014 Takvim Yılı İç Denetim Raporu, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2017 Yılı Faaliyet Rehberi, TED Yayınları, 2017, s. 55-63.

¹²⁷TED Ankara Kolejliler Dergisi, Temmuz 2012, S. 110, s. 16.

¹²⁸TED Ankara Kolejliler Dergisi, İmaj A.ř., Ankara, Nisan 2007, S. 88, s. 4; TED Ankara Kolejliler Dergisi, İmaj A.ř., Ankara, Nisan 2013, S. 114, s. 1-88.

Türk Eğitim Derneği Ana Tüzüğü'nün 5. maddesinin D fıkrasında yer alan “*Türk çocuklarının ulusal, sosyal, kültürel ve sportif eğitimlerini yükseltmeye çalışmak*” esasına göre 1954 yılında bir Ankara koleji bünyesinde bir spor kulübü kurmuştur. Adı geçen bu kulüp ilk olarak “Eğitim Spor Kulübü” mahiyetiyle öğrencilere ve mezunlarına spor sevgisi, ahlakını aşlamak ve nitelikli sporcu yetiştirmek için kurulmuştur.¹²⁹ Renkleri okulun öğrenci forması rengi kırmızı-lacivert olan kulübün 1956 yılında adı değişerek “*Ankara Kolejliler Spor Kulübü*” olmuş ve sonrasında ise *TED Ankara Kolejliler Spor Kulübü* ismiyle 62 yıldır çeşitli branşlarda faaliyet göstermiştir. Kulübün ilk başkanı Suat Sarıgöllü olmuş¹³⁰ ve TED tarafından desteklenen kulüp günümüzde atletizm, atıcılık, badminton, basketbol (erkek-kız), bilardo, binicilik, bowling, buz hokeyi, buz pateni, eskrim, futbol, halter, hentbol, jimnastik, kayak, masa tenisi, okçuluk, satranç, tekvando, tenis, voleybol (erkek-kız) ve yüzme dallarında lisanslı sporcu yetiştirmektedir. Halen basketbol (erkek-kız), voleybol (erkek-kız), yıldız erkek hentbol, erkek futbolu U-16, yüzme A takımı, modern pentatlon olmak üzere toplamda 8 branşta yaklaşık 600 lisanslı sporcusuyla hizmet vermektedir. Murat Evliyaoğlu, Haluk Yıldırım, Akın Öngör, Birol Öngör, Rüstü Yüce, Erdem Tulgar, Gürol Öngör, Erdal Poyrazvoğlu, Barış Küce, Seyfi Kuştimur, Tansev Mihçioğlu, Erdinç Talu, Murat Didin, Ercüment Sunter, Haydar Kemal Ateş, Aytek Gürkan, Tunç Girgin, Serdar Apaydın, Tolga Tekinalp, Gökhan Üçoklar ve Serkan Erdoğan gibi millî takımlar seviyesinde önemli spor insanlarını Türk sporuna kazandırmıştır.¹³¹ Derneğin spor branşında yapmış olduğu faaliyet ülkedeki diğer okullara örnek olmuş ve uzun yıllar faaliyet gösteren başka özel öğretim kurumları da zamanla kendi spor kulüplerini kurmuştur.

SONUÇ

Türkiye’de özel öğretim kurumlarını değerlendirdiğimizde kurucularının varlıklı-istekli vatandaşlar, dernekler, vakıflar, azınlıklar ve yabancı milletler olduğunu görmekteyiz. Cumhuriyetin kuruluşunda Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün 1925 yılında belirttiği ve yönlendirdiği “Kadro” bir eğitim derneği kurmuştur. Başlangıcında kısıtlı imkanlarla hizmet veren TED günümüzde faaliyetlerini bir dernek olarak sürdürmektedir. Türk öğrencilerinin barınma ile öğretim amaçlarına yardım etmek, devlete destek olmak ve eğitimde öncü olmak için çalışan Dernek günümüzde bir vakıf üniversitesi, yurt dışı koleji ve TEDMEM adında bir düşünce kuruluşuna kadar kültürel hayatımıza yön veren modern ve etkili kurum görünümündedir.

Dernek yapmış olduğu çalışmalarla her türlü eğitim faaliyetinin içinde yer almış, başkentin Ankara olması sonrası kentin eğitim olanaklarının yükseltilmesinde yer almış, Dil Devrimi sonrası bu alanda çalışmalara destek vermiş, fakir ama zeki-çalışkan Türk öğrencilere eşit eğitim imkânı sağlamış, yabancı dili iyi bilen vatandaşlar yetiştirmiş, öğrencilere kurulduğu günden beri burs verip çeşitli yardımlarda bulunmuş, fiziki donanımları yüksek kaliteli eğitim kampüslerinde eğitim olanağı sunmuş, basımını gerçekleştirdiği eğitim ile diğer konularda yayınlarla ülke okullarına örnek olmuş, ülkenin değerli eğitimcilerini düzenlediği programlarla anmış, Bilim Kurulu kurarak akademik çalışmalara desteklemiş ve öğrencilerini okula aidiyet duygusu içinde yetiştirmeye özen göstermiştir. Bununla birlikte sanayi, ticaret, bilim, spor ve kültür gibi birçok alanda ülkenin nitelikli yetişmiş vatandaş ihtiyacını

¹²⁹Ted Ankara Kolejliler Spor Kulübü Derneği Tüzüğü, s. 1.

¹³⁰Tanyer, a.g.e., s. 368.

¹³¹Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2017 Yılı Faaliyet Rehberi, TED Yayınları, 2017, s. 58-59.

gidermeye çalışmıştır. Hukuksal alanda devletin tüm kanunlarına sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalışarak ülkenin ve Derneğin zor dönemlerinde geçirdiği değişimlerle günümüze kadar ayakta kalıp eğitim hizmeti vermeye çalışmıştır. Mali disiplini her dönem önemseyerek bazı dönemler dışında eğitimde ticari anlayıştan uzak kalmayı başarmıştır.

Dernek olarak çalışmalarını özel okullar kapsamında yapan kurum ülkede öncü olabilmeyi başarmıştır. Ülkenin her bölgesine hizmet götürebilen bir sivil toplum örgütü olan TED hiçbir siyasi görüşü benimsememeyi kendisine ilke edinmiştir. Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalmaya özen göstermiş ve devletin tüm normlarına bağlı kalmıştır. Sonuç olarak TED, özel okulları olarak evrensel kriterlere uygun ve öncü eğitim derneği özelliklerine sahip milli bir kurum olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akalın, G. (1980). Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 444, Ankara, s. 96.
- Akyüz, Y. Türk Eğitim Tarihi, s. 240.
- Alan, G. (2008). Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ankara Koleji Vakfı Orta Kısım Okulu ve Öğrencileri Koruma Derneği Tüzüğü, Sevinç Matbaası. (1975). Ankara, s. 1-10.
- Arıç, A., S. (2014). Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Balcı, A. (2001). Etkili Okul ve Okul Geliştirme (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ballar, S. (2004). Bir Atatürk Kurumu: Türk Eğitim Derneği. İstanbul: TED İstanbul Koleji Vakfı, s. 99-113.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, [BDAOADB]. (2014). Osmanlı Eğitiminde Modernleşme. İstanbul, Kutu No: 134, s. 100.
- Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. (2011). (Edt. Temuçin Faik Ertan), Ankara: Siyasal Kitapevi, s. 279.
- Berkes, N. (2013). Türkiye'de Çağdaşlaşma. (Yay. Haz.) Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 239.
- BCA. (1939). 030.01./90.559.2.
- Bilim, C. (1990). "Tercüme Odaları". OTAM, Ankara, s. 29-43.
- Boratav, K. (2010). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009. İmge Kitabevi, İstanbul, s. 145-150.
- Cemiyetin Kuruluşundan İtibaren Beş Senelik Faaliyet Raporu. (t.y.). s. 31.
- Cevat, M. (2001). Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-yi Tekilat ve İcraatı. (Yay. Haz.) Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 62-63.
- Çeçen, A. (1976). Yeni Koşullarda Türk Eğitim Derneği. Ankara, Eğitim ve Bilim Dergisi, C. 1, S. 1.
- Düstur. (2000). Birinci Tertip, C. 4, s.1-40; Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük, Türk Anayasa Metinleri, Sened-i İttifaktan Günümüze, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55.
- Eğitim Dergisi. (1951). C.1, S. 1, Ankara: Yeni Matbaa.
- Ergin, O. (1982). Türk Maarif Tarihi, C. 5, İstanbul: Eser Kültür.
- Gaziantep Kültür Dergisi. (1962). C. 5, S. 50, s. 5-6.
- Hâkimiyet-i Milliye. (1928).

- Hayat Mecmuası. (1928). C. 3, S. 67.
- Hesapçioğlu, M., Durmuş, A., Başaran, G. (1998). Özel Öğretim Kurumlarının Öğrenci Çekme Politikaları-Bir ön Araştırma. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 10, 1998, s. 139-162.
- Hesapçioğlu, M., Özcan, H. (1995). Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 7, s. 149-167.
- İhsanoğlu, E. (1987). Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- İkinci Kongre’ye Arz Edilen 1931-1932-1933 Senelerine Ait Mesai ve Hesap Raporu, s. 3.
- Karal, Osmanlı Tarihi: Nizamı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856). s. 181-183.
- Kodaman, B. (1980). Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi. Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Kurtuluş, F. (1941). Türk Maarif Cemiyeti’nin Kuruluşu, Gayesi ve Çalışmaları. Ankara: Çankaya Matbaası, s. 157.
- Korunan Öğrenciler Yönetmeliği. (1968). Ankara, s. 1-20.
- Lewis, B. (2009). Modern Türkiye’nin Doğuşu. Ankara: Arkadaş.
- Maarif Teşkilatına Dair Kanun, (1926). C. 22-23, No: 789, Madde: 1-27 s. 522-525.
- Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi, (1922). “Mülkümüzde Ecnebi Okulları”, Bkz. Hâkimiyet-i Milliye, 1-3.
- Millî Eğitimle İlgili Kanunlar. (1960). C. 2.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. (2020). Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi, Ankara, s. 1-39.
- Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı. (2015). Ankara.
- Millî Eğitim İstatistikleri [Örgün Eğitim]. (2018/2019).
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği. (2018). Resmî Gazete, S. 30455.
- Mithad, M. (1928). “Toplumsal Hizmetler ve Dernekler”, Fikirler Dergisi.
- Özoğlu, S. Ç. (1983). Orta Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunlar, “Bilimsel Toplantıyı Açış Konuşması”, Ankara: TED.
- Petzko, V. N., Clark, D. C., Valentine, J. W., Hackmann, D. G. (2002). Leadersand Leadership in Middle Level Schools. NASSP Bulletin(Reston), 86: (631), 3.
- Resmî Gazete. (Rega-2012). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. S. 28239.
- Resmî Gazete. (1974).
- Sakaoğlu, N. (2003). Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Soydan, A. (2003). “Darüşşafaka Tarihinden Kesitler”. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi; Ayrıca Bkz. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuydta/article/view/1023019452>, Erişim Tarihi: 08 Mart 2016.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2018). 94 ve 95 Sayılı Kararları.
- Tanyer, T. (2011). Cumhuriyetin Meşalesi TED Ankara Koleji, 80 Yılın Hikâyesi. Türk Eğitim Derneği Ankara Vakfı Yayınları, Ankara.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1965). C. 48, Özel Öğretim Kurumları Kanunu. S. 625, s. 10.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1924) C. 7,(98): 24-27.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1925). C. 19, Birinci Birleşim.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (t.y.). C. 56, Dernekler Kanunu, S. 1630, s. 10.
- TED Bursa Koleji Haftalık Veli E-Bülteni, S. 1-52, 2013-2014.
- TED Meşale Dergisi. (2012). C. 1, S. 14, Ankara, s. 8-9.
- TED Meşale Dergisi. (2011). C. 1, S. 12, Ankara, s. 8-12.
- TED Meşale Dergisi. (2008-2013). Türk Eğitim Derneği İktisadi İşletmesi, Ankara, Sayılar 1-14.

- TED Yenişehir Lisesini Bitirenler Derneği Eğitim Dergisi. (1951). C. 1, S. 1, Ankara: Eğitim Dergisi, s. 1-5.
- TED Ankara Koleji Mezunlar Derneği Ana Tüzüğü. (2016).
- TED Ankara Kolejliler Dergisi. (2012). S. 110.
- TED Ankara Kolejliler Dergisi, İmaj A.Ş., Ankara, Nisan 2007, S. 88, s. 4; TED Ankara Kolejliler Dergisi, İmaj A.Ş., Ankara, Nisan 2013, S. 114, s. 1-88.
- TED Ankara Kolejliler Spor Kulübü Derneği Tüzüğü. (t.y.).
- TED Tanıtım Kataloğu. (2016). TED Yayınları, s. 30-42.
- Türk Eğitim Derneği'nin Ana Tüzüğü. (2008). Madde 5b/c.
- Toprak, Z. (2006). "Bir Hayal Ürünü: İttihatçıların Türkleştirme Politikası". Toplumsal Tarih Dergisi, S. 146, s. 22.
- Toprak, Z. (1985). "1909 Cemiyetler Kanunu", Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim.
- Toprak, Z. (1985). "Türk Maarif Cemiyeti/Türk Kültür Kurumu, Ankara'nın İlk Özel Koleji 1923-1938, Taş Mektepten Koleje", Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim. s. 5.
- Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2017 Yılı Faaliyet Rehberi. (2017). TED Yayınları, s. 58-59.
- Türk Eğitim Derneği Altmış Dokuzuncu Genel Kurulu 2008-2009-2010 Faaliyet Raporu, s. 1-102.
- Türk Eğitim Derneği Haber Bülteni. (t.y.). S. 6, s. 2; 50. Yılında Türk Eğitim Derneği 2. Bölüm, s. 31.
- Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2014 Takvim Yılı İç Denetim Raporu. (2017). Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Mezunları Derneği 2017 Yılı Faaliyet Rehberi, TED Yayınları, s. 55-63.
- Türk Eğitim Derneği Nizamnamesi. (1928). s. 2-3.
- Türk Eğitim Derneği Haber Bülteni. (1969).
- Türk Eğitim Derneği Otuz Yedinci Genel Kurul Toplantı Tutanakları. (1976).
- Türk Eğitim Derneği Haberler Bülteni. (1969). Ankara.
- Türk Eğitim Derneği'nin Yapısı, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi. (1977). Ankara: Ayyıldız Matbaası, s. 3-4.
- Türk Maarif Cemiyeti Bursa Öğrenci Yurdu Talimatnamesi. (1929). Bursa: Bursa Vilayet Matbaası.
- Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Kurultayı. (1940).
- Türk Maarif Cemiyeti Beşinci Umumi Heyeti. (1942).
- Türk Maarif Cemiyeti Tüzüğü. (1928).
- Türk Maarif Cemiyeti İlk ve Orta Okulları. (1935). Ankara: Başvekâlet Matbaası.
- Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı. (t.y.).
- Türk Maarif Cemiyeti Beşinci Umumi Heyeti İki Yıllık Çalışma Raporu. (t.y.).
- Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Umumi Heyeti, s. 10; Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı, s. 42.
- Türk Maarif Cemiyeti Dördüncü Umumi Heyeti Toplantı Tutanakları, s. 10; Türk Maarif Cemiyeti 1938 Üsnomal Kurultayı, s. 42
- Türk Eğitim Derneği On Dokuzuncu Genel Kurul Toplantı Tutanakları. (1959). Ankara: Ayyıldız Matbaası, s. 2-11.
- Türk Eğitim Derneği 16 Mayıs 1950 Tarihli Toplantı Tutanakları, Madde: 10, s. 3-4.
- Ülgen, R. (1940). Türk Maarif Cemiyeti (1928-1940) Çalışmaları ve Yaptıkları Yardımlar, Ankara: Türk Maarif Cemiyeti. s. 38.
- Walker, A.,Stott, K., ChengYin, C. (2003). Principal Supplyand Quality Demands: ATale of Two AsiaPacific Citystates. Australian Journal of Education, 47(2), 197-208.
- Wernick, Andrew, (1998). Promosyon Kültürü-Reklâm, İdeoloji ve Sembolik Anlatım. (çev.Osman Akınhay), Ankara: Bilim ve Sanat.

Vakit. (1927). s. 1-4.

50. Yılında Türk Eğitim Derneği, (1968). Ankara: Türk Eğitim Derneği.

1924 Anayasası, (1945). Resmî Gazete. Düstur, C. 26.

2014-2015-2016 Yılları Faaliyet Raporu, 2017, s. 11-12.

2017-2018-2019 Yılları Faaliyet Raporu, 2020, s. 8-10.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME PRATİKLERİNİN OKURYAZARLIK BECERİLERİNE FAYDALARI

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi Üniversitesi, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Merve Kelek

Mersin üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü yüksek lisans öğrencisi, mervekelek99@gmail.com

ÖZET

Tüm insanlar kendi doğaları gereği düşünürler. Ancak etkili düşünme becerileri ve alışkanlıkları kazandırılmamışsa, insanlar genelde önyargılı, eksik, yanlış ve amaca dönük olmayan bilgilere dayalı olarak düşünürler. Günümüz eğitim anlayışı bireye daha çok önem veren, bireyin kişisel gelişimini ve bireysel farklılıklarını daha çok dikkate alan bir anlayış üzerine kurulmuştur. Düşünmeyi bilen ve öğrendiklerini yaşamda kullanabilen bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu noktada düşünmenin önemi daha çok anlaşılmıştır. Türk Millî Eğitim sisteminde öğretim programlarının tümünde kazandırılması hedeflenen ortak beceriler bulunmaktadır. Bu üst düzey becerilerden biri de eleştirel düşünme becerisidir. Eleştirel düşünme becerisi bireyin her durum karşısında düşünebilme, yanlış ya da yanlış bilgiyi fark edip ayırt edebilme, kendi öz düzenlemesini yapabilme ve değerlendirebilme becerisidir. Eleştirel düşünme; kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma, bir konuyla ilgili parçalar halindeki bilgileri birleştirip doğruluk süzgecinden geçirdikten sonra kendi öz fikrini düzenleyebilme ve karar verme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sebep-sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma gibi alt becerileri içermektedir. Eleştirel düşünmenin doğru anlaşılması ve doğru aktarılmasıyla öğrenciler eleştirel düşünme becerisini kavramış olacaklardır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi hakkındaki bakış açıları ve bu beceriyi kazandırmak için kullandıkları yöntemler, uyguladıkları etkinlikler hakkında bir görüş geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri hakkındaki bilgi düzeyleri ve görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve Mersin'in Tarsus ilçesinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgulara göre eleştirel düşünme becerilerinin eleştirel okumayla paralellik gösterdiği, eleştirel okumanın eleştirel düşünme becerisini anlamlı bir şekilde geliştirdiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düşünme kavramı, eleştirel düşünme, eleştirel düşünme öğretimi

BENEFITS OF SOCIAL STUDY TEACHERS' CRITICAL THINKING PRACTICES ON LITERACY SKILLS

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Gazi University, kadirulusoy@gazi.edu.tr

Merve Kelek

Mersin University, Graduate School of Educational Sciences, mervekelek99@gmail.com

ABSTRACT

All people think by their nature. However, if effective thinking skills and habits are not taught, people often think based on biased, incomplete, inaccurate and inaccurate information. Today's understanding of education is based on an understanding that gives more importance to the individual and takes more into account the individual's personal development and individual differences. It is aimed to raise individuals who know how to think and can use what they have learned in life. At this point, the importance of thinking is understood more. In the Turkish National Education system, there are common skills that are aimed to be gained in all curricula. One of these high-level skills is critical thinking. Critical thinking skill is the ability of an individual to think in every situation, to notice and distinguish wrong or biased information, to make and evaluate his own self-regulation. critical thinking; It is defined as the ability to look at subjects with a questioning approach based on doubt, to make comments, to organize one's own opinion and make a decision after combining pieces of information on a subject and passing it through a truth filter. In addition, it includes sub-skills such as finding cause-effect relationships, capturing similarities and differences in details, sequencing using various criteria, determining the acceptability and validity of the given information, analyzing, evaluating, making sense of, and making inferences. With the correct understanding and transfer of critical thinking, students will be able to comprehend critical thinking skills. In this study, it is aimed to develop an opinion about the perspectives of social studies teachers about critical thinking skills, the methods they use to gain this skill, and the activities they implement. In the research, it was tried to determine the knowledge levels and opinions of social studies teachers about critical thinking skills. In the research, a semi-structured interview form was used and 20 social studies teachers working in Tarsus, Mersin were interviewed. According to the findings obtained in the research, it has been revealed that critical thinking skills are in parallel with critical reading, and critical reading significantly improves critical thinking skills.

Keywords: Concept of thinking, critical thinking, critical thinking teaching

GİRİŞ

İnsanoğlu doğası gereği düşünür. İnsanlar düşünürken önyargılı, çarpıtılmış ve yanlı görüşlere göre davranabilirler. Birey bu aşamada yanlış anlamlar sonucu farklı hedeflere yönelme eğilimi gösterebilir. Düşünme aşamasında birey düşünme sürecini anlamlı ve etkili bir şekilde kullanamamaktadır. Bu aşamada da, bireyin kendi düşünme sistemini iyi bir şekilde yapılandırması gerekmektedir. Bu sebep ile “düşünme nedir?” sorusunun irdelenmesi gerekmektedir.

Sahip olduğumuz bilgilerin tepkisine düşünme diyebiliriz. Birey yaşadığı süre boyunca karşılaştığı olaylara tepki verir ve düşünür. Düşünme, yaşamımızın her alanında oldukça ihtiyaç duyduğumuz önemli bir davranış biçimidir. Çünkü düşünürsek yaşantımıza yön vermiş oluruz. İnsanoğlu yaşadığı sürece düşünme eylemini gerçekleştirmektedir (Ersoy ve Başer, 2011).

Eleştirel düşünme bilgiyi seçme, ayıklama, toplama, örgütlenme ve işleme becerisini içerir. Eleştirel düşünme aynı zamanda çok yönlü düşünme olabilir yani, bir konuyu birden çok yönüyle ele alıp irdelemeye çalışma biçiminde tanımlanabilir. Bilgi üretimini hareket ettiren motor, bu süreci tetikleyen bir güç olan eleştirel düşünme, toplumları demokratik anlamda geliştirmelerini, ekonomik olarak zenginleşmelerini sağlayan bir olgudur. Eleştirel düşünmenin temelinde akıl yürütme ve mantık kullanma vardır (Karaboğa, 2019). Sıradan ya da normal düşünme süreci ile eleştirel düşünme süreci arasında fark vardır. Sıradan ya da normal düşünme sürecinde şu aşamalar yer alır.

Herhangi bir problemle karşılaşma durumu

Karşılaşılan problemin sınırlarını belirleme

Olası çözüm önerileri bulma

Çözümü mantıksal olarak netleştirip uygulama

Sonuca varma ve özetleme

“Eleştirel düşünme nedir?” diye bir soru sorulacak olursa, derinlemesine düşünme (reflective thinking) olarak tanımlanmaktadır. Derinlemesine düşünmenin yani eleştirel düşünmenin temelinde ise şu şartlar yer alır:

– Önyargılara dayanan düşüncelerden uzak olma

– Açık fikirli olma

– Şüpheli olma.

Eleştirel düşünme konusunda eğitimcilerin; problem çözme, sorgulama ve araştırma gibi kazanımları kapsayan genel bir süreç olarak tanımladıkları ve hem bir beceri hem de bir tutum olarak görüp beş boyutta inceledikleri düşünülmektedir.

İşte eleştirel düşünmenin boyutları:

Sorunu tanımlama,

Sorunun çözümü için eldeki verileri toparlayıp ayıklama

Yapılandırılmış ve yapılandırılmamış varsayımları tanıma,

Sonuca götürücü ve ilişkili varsayımları seçme ve formüle etme,

Geçerli sonuçları çıkarma ve tartışmadır (Çiftçi, 2019).

Düşünme Becerileri

Düşünme becerileri "temel işlemler, problem çözme, karar verme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme" olmak üzere aşamalı bir biçimde ele alınmaktadır. Temel işlemler, neden sonuç ilişkilerini belirleme, benzetmeleri belirleme, ilişkileri belirleme, sınıflandırma ve nitelikleri belirleme olarak ele alınmaktadır. Problem çözme kısaca; tanımlanmış bir zorluğun üstesinden gelme, zorlukla ilgili bilinenleri birleştirme, zorlukla ilgili toplanması gereken veriyi belirleme, çözümler üretme, üretilen çözümleri sınaama, problemlerin daha basit ifade edilişlerini arama becerilerini içermektedir. Karar verme ise, konuyla ilgili bilgileri birleştirme, seçenekleri kıyaslama, gereksinim duyulan bilgiyi belirleme ve nihayet seçenekler içinde en uygununu belirleme becerilerinden oluşmaktadır. Eleştirel düşünme becerileri kısaca; ifadeleri çözümlenme, ifade edilmemiş düşüncelerin farkına varma, önyargıların farkına varma, düşüncelerin farklı ifade edilişlerini arama olarak özetlenebilir. Yaratıcı düşünme ise temel olarak düşünmenin mantığa, sezgiye dayalı yönlerini kullanarak özgün, estetik bir ürün ortaya koyma becerilerinden oluşmaktadır (Serefoğlu ve Akbıyık, 2006).

Eleştirel Düşünme Becerisi

Eleştiri, etimolojik olarak Yunanca "critic" ya da "kritike" sözcüklerinden gelen ve Latinceye "criticus" olarak aktarıldıktan sonra, giderek farklı dillerde "yargılama sanatı" anlamında kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Düşünceyi bir yargılama sanatı çerçevesinde iyileştirme çabalarının M.Ö. 600 yılında ilk kez Socrates tarafından kullandığı bilinmektedir. Sokrates "Bir şeyi iyi ya da kötü yanlarıyla değerlendirme" olarak tanımladığı eleştirel düşünmeyi, tüm dünyaya bir sorgulama yöntemi olarak tanıtmış ve sonunda yaşamına da mâl olacak bir bağlılıkla otoriteye olduğu gibi inanmanın yanlış olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Şenşekerci ve Bilgin, 2008). Eleştirel düşünme becerisi genel olarak üst düzeyde düşünmeyi gerektirir, yani uygulama veya analizden çok sentez ve değerlendirme yapabilmeyi gerektirmektedir. Bireyin bir bilginin ya da bir iddianın doğruluğunu, gerçekliğini ve güvenilirliğini kanıtlayabilme, bir konu hakkında karar vermeden o konu hakkında çeşitli kriterlerden yararlanabilme, okuduğu ya da duyduğu bir şeye ilişkin kanıt elde edebilme, başkalarının iddia ve düşüncelerini kabul etmeden önce, onların bu düşüncelerini çeşitli dayanaklara göre kanıtlamalarını isteme, açıklık, dürüstlük, tutarlılık, doğruluk gibi zihinsel ya da entelektüel becerilerdir (Özdemir, 2005).

Eleştirel Düşünmenin Özellikleri

Eleştirel düşünme, argümanların nasıl analiz edileceği, dedüktif argümanların nasıl değerlendirileceği, argümanların amacının ne olduğu ve ne şekilde işlev gösterdiği üzerinde durur. Bunun içinde öncelikle nasıl düşünüldüğü ve nasıl akıl yürütüldüğü üzerinde odaklanmak gereklidir. Sorun neyi düşünmek değil, nasıl düşünüleceğidir ilk planda. Bunun için argümanın ne olduğu üzerinde durmak gerekir.

Argüman: Bir sav oluşturacak şekilde birbirini takip eden önermeler bütünü.

Bu anlamıyla argümantasyon süreci, entelektüel bir süreçtir ve sadece düşünceleri ifade etmek değil, düşüncelere nedenler (gerekçeler) gösterme sürecidir (Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları).

Eleştirel düşünme, normal düşünme sistemi üzerine kuruludur. Bir kişinin kendini geliştirerek eleştirel düşünmeye ulaşabilmesi için üç temel adımı atması gerekir;

- Düşünme sürecinin bilincine varılması,
- Başkalarının düşünme süreçleri incelenebilmeli,
- Öğrenilen bilgiler günlük yaşama uyarlanmalıdır (Cantürk-Günhan ve Başer, 2009).

Eleştirel düşünme, temelde bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, değerlendirme ve kullanma yeteneğine ve

eğilimine dayanır. Bazı kaynaklara göre eleştirel düşünmenin beş temel boyutu vardır;

- **Tutarlık:** Eleştirel düşünüp, düşüncedeki tezatlıkları ortadan kaldıracaktır.
- **Birleştirme:** Eleştirel düşünüp, düşüncenin tüm boyutlarını ele alacaktır.
- **Uygulanabilirlik:** Kişinin anlayabildiklerini de ekleyerek bir modele uygulayacaktır.
- **Yeterlilik:** Eleştirel düşünen kişilerin, deneyimlerini ve sonuçlarını sağlam bir şekilde oturtabilmeleridir.
- **İletişim Kurabilme:** Eleştirel düşünen kişilerin düşündüklerini birleştirerek anladıklarını çevrelerine anlaşılır bir şekilde iletebilmeleridir (Cantürk-Günhan ve Başer, 2009).

Eleştirel Düşünme Öğretimi

Eleştirel düşünme becerisi öğretime yönelik çalışmaların temeli 1960'larda atılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle yazılı dokümanlardan yararlanılarak değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Düşünme becerisi ilk olarak 1960'larda Perry tarafından ele alınmış daha sonra Paul ve arkadaşları tarafından 1980'lerde eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye yönelik modeller oluşturulmuştur. Ülkemizde eleştirel düşünme çalışmaları ilk olarak 1989 yılında Kazancı tarafından gerçekleştirilmiştir. 1980'li yıllarda Ennis, Robert ve Beyer (1987) eleştirel düşünme öğretimi farklı şekillerde ele almışlardır. Beyer eleştirel düşünme öğretiminin sadece teknik performanslardan ibaret olmadığını ayrıca uygulamadaki bilginin, eleştirel düşünme becerisinin gelişimine etkisinin önemi üzerinde durmuş, bunun yanı sıra uygulamaya olduğu kadar günlük hayatta kullanılmasına da önem verilmesi gerektiğini ancak bu şekilde düşüncelerin kontrolünde ustalaşabileceğini ifade etmiştir. Ennis (1991) çalışmalarında eleştirel düşünme becerilerinin öğretiminin derslerden bağımsız olarak ayrı bir beceri şeklinde öğretilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu şekilde konu içerisindeki temel disiplinlerin tekrarlanmasının ve kazanılan bilişsel becerilerin diğer derslere uygulanmasının daha kolay olacağına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda bireyin kazandığı eleştirel düşünme becerilerini, karşılaştığı problemlerin çözümünde de kullanabileceğini savunmuştur. Kazancı (1989) düşünme becerisi öğretiminin zor bir çalışma olduğu ancak eğitim faaliyetleri içerisinde verilmesi en çok istenilen zihinsel davranışların başında geldiğini ifade etmektedir. Dutoğlu ve Tuncel (2008) eleştirel düşünme öğretiminin gerçekleşebilmesi için gerekli olan iki koşulla dikkat çekmişlerdir. Birincisi meraklılık, koşulsuz bilgi edinme ve yeni bilgiler öğrenme, ikincisi ise kendine güvendir. Birey kendine olan güveninden dolayı kendinin farkında olup duygu ve düşüncelerini açıkça ifade edebilmeli ve kendine saygı duymalıdır. Araştırma sonuçları gösteriyor ki yeni nesillere bilgilerin doğru bir şekilde aktarılabilmesi için eğitim öğretim faaliyetlerinde eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması son derece önemlidir.

1. Vatandaşların demokrasi aracılığı ile toplumun idaresinde söz sahibi olduklarında doğru kararlar verebilecek yeterlilikte olmaları için,
2. Gündelik yaşamdaki olayları doğru şekilde algılayarak, eleştirel düşünebilen ve olayı bir bütün olarak gören bir toplum meydana getirebilmek için,
3. Bireylerde sürekli hale gelmiş davranışları, ezber bilgileri yıkabilen eleştirel düşünme becerilerine sahip, elde ettiği bilgileri kendisi yorumlayabilen, özgür düşünebilen bireyler yetiştirebilmek için,
4. Bilgi kirliliğinin fazla olduğu günümüzde ihtiyaç duyduğu bilgileri seçebilen, bu bilgilerin doğruluğunu araştırabilen ve elde ettiği bilgilerden yeni bilgiler üreten bireyler yetiştirebilmek için,
5. Yayın organları aracılığıyla yapılan kasıtlı ve gereksiz reklamlar ve kampanyalar ile ilgili bilinç sahibi olan ve

amaçlı yürütülen bu çalışmaların farkında olarak karar alabilen bireyler yetiştirebilmek için eleştirel düşünme becerilerinin öğretilmesinin önemi üzerinde durmuştur(Arı, 2020).

Eğitim Sistemimizde Eleştirel Düşünmenin Yeri

Devlet okullarında ilköğretim öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflar bazında yapılan analizlerin sonucunda eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bulguların da yansıttığı sonuca göre sınıflar farklı olsa da eleştirel düşünme eğilim puanlarının düşük olmaya devam ettiği şeklindedir. Yani ilköğretim düzeyinde verilen eğitimin öğrencilere eleştirel düşünme eğilimi becerisi kazandıramadığı sonucu çıkmaktadır. Bu da öğrencilerin üst düzey düşünme becerisine sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Oysa bu aşamada öğrencilerin soyut fikirleri somuttan ayırması için söz konusu becerileri kazanmaları gerekmektedir. Araştırmalarda özel okul 6,7.ve 8.sınıf öğrencilerinde de eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Özel okul öğrencileri ile sınıf bazında yapılan karşılaştırmalarda eleştirel düşünme eğilim puanları arasında anlamlı bir farklılığın çıkmamış olması, öğrencilerin üst düzey düşünme sürecine tam olarak geçişi sağlayamadıklarının bir göstergesidir denilebilir. Çünkü, öğrencilerin eleştirel düşünebilmeleri için, tüm durumlar karşısında iyi düşünebilmeleri, iyi sorular sorabilmeleri, sebepleri irdeleyebilmeleri, kaynaklara ulaşabilmeleri ve açık fikirli olabilmeleri gerekmektedir (Ersoy ve Başer, 2011).

Araştırmanın önemi

Bilgiye ulaşmanın çok basit olduğu bir zamanda doğru bilgiye ulaşmak oldukça zorlaşmıştır. Günümüzde bilgiye ulaşmakla doğru bilgiye ulaşmak arasında bir ters orantı vardır. Doğru bilgiye ulaşmak için eleştirel düşünme becerisine sahip olmak gerektiği söylenebilir. Eğitim sistemimizde yeni yer alan okuryazarlıkların da doğrudan eleştirel düşünmeyle ilgisi olduğu düşünülebilir. Eleştirel düşünen bireyler çevrelerinde olup bitenleri yorumlayıp değerlendirebildikleri üst düzey düşünme becerilerinin gelişmiş olduğu da düşünülmektedir. Araştırmada eleştirel düşünme becerilerinin sosyal bilgiler programında yeni okuryazarlık türleri olan medya, dijital, teknoloji, bilgi, internet vd. ile arasındaki ilişkiyi öğretmen görüşleri ile ortaya çıkarmak ve eleştirel düşünmenin diğer okuryazarlık türleriyle nedenselliğini elde etmek hedeflenmiştir. Bu hususta sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme pratiklerinin ne düzeyde olduğu ve eleştirel düşünmenin okuryazarlık becerilerine etkisinin katkısının belirlenmesinde fayda olacaktır.

Araştırmanın amacı

Okulun temel amaçlarından biri de öğrencilere temel düzeyde araştırma, sorgulama becerisi kazandırmaktır. Bu becerileri öğretmenlerinin rehberliği dâhilinde kazanırlar. Günümüz eğitim sisteminde öğretim programlarında araştırma, sorgulama, eleştirel düşünme gibi becerilerle birlikte okuryazarlık becerileri de bulunmaktadır. Bu beceriler birer ders olarak değil, programın içine yayılmış şekilde ve kazanımlarla kazandırılmaktadır. Teknolojik yenilikler insanların ihtiyacı olan bilgiye daha kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak mevcut bilgi yığınının her geçen gün artmasıyla insan hangi bilginin faydalı olduğunu anlaması için bilinçli bir okuryazar olması gerekmektedir. Bu sorunlara karşı sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırması bakımından önem arz etmektedir. Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersi üzerinden kazandırılması öngörülen eleştirel düşünme becerisi ve okuryazarlık becerileri düşünülerek sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme pratiklerinin diğer okuryazarlık becerileriyle

ilişkisinin araştırılmasıdır.

Araştırmanın problemi

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme pratiklerinin okuryazarlık becerilerine olan faydalarının neler olduğu hakkındadır. Bu çalışmada eleştirel düşünme becerisi kazanmış bireylerin 21. yüzyıl yeni okuryazarlık türlerinde ne gibi fayda sağlamaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Bu çalışmada nitel bir araştırma yoluyla fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmada, konuyla ilgili olarak derinlemesine bilgi edinilmesine olanak sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Çalışma grubu

Çalışma grubu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Mersin ilinin Tarsus ilçesinde görev yapan toplam 20 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde ise maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin 10'u erkek (% 50), 10'u ise kadındır (% 50). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet süreleri değişkenlik göstermektedir.

Verilerin toplanması

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması için daha önceden belirlen sosyal bilgiler öğretmenleriyle ülkemizde korona virüse karşı alınan tedbirler kapsamında okulların kapanmasından dolayı yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunun yerine öğretmenlerle online olarak irtibata geçilmiş, çalışma ve görüşme formu hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılarak öğretmenlerin kendilerini rahat hissedeceği bir zemin oluşturulmuştur. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara mail yoluyla gönderilerek görüşlerini rahatlıkla ifade etmelerine fırsat verilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin isimleri kullanılmayıp, kod adlar (A1,.....A20) kullanılmış ve bununla ilgili sosyal bilgiler öğretmenleri bilgilendirilmiştir.

Veri analizi

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmeler neticesinde toplanan verilerin yorumlamasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden hareketle kodlamalar yapılmış, betimsel analiz tekniği ile toplanan veriler azaltılıp, gruplandırılmıştır. Öğretmenlerin sorulara verdiği cevaplardan hareketle ortak kavramlardan oluşan temalar tablolar şeklinde organize edilmiştir.

BULGULAR

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda katılımcıların cinsiyetleri sorulmuştur. Katılımcıların 5'i kadın(%25) 15'i erkektir(%75).

Katılımcıların çalışma yılları değişkenlik göstermektedir. 6 katılımcı 1-5 yıl arası, 2 katılımcı 15 yıl üzeri, 1 katılımcı 11-15 yıl arası, 3 katılımcı 6-10 yıl arası çalışma yılı belirtmiştir.

Katılımcılara aşağıdaki sorular sorulmuştur;

1-Eleştirel düşünme becerisi hakkında bildiklerinizi yazınız? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Sorgulayan düşünen karşılaştıran, gördüklerini ya da okuduklarını çok farklı kaynaktan karşılaştıran tek bir duruma odaklanmama durumu.” Görüşü ortaya çıkmıştır.

2-Gündelik hayatta karşılaştığınız sorunlara karşı nasıl çözümler bulmaktasınız? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların sonucunda genel bir görüş görülmemiştir. Örneğin A2 katılımcısı “Bir bilene danışırım.” , A16 katılımcısı “düşünme becerilerinden yararlanırım.” , A3 ve A15 katılımcıları “Pratik ve uzun vadeli.” Şeklinde bir yorum yapmışlardır.

3-Sosyal bilgiler programında eleştirel düşünme becerisi kazanmanın önemi nedir? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Düşünme, mantık ve akıllı kullanarak var olan bilgileri yorumlayabilme, yerinde ve zamanında bilgileri analiz edebilme yeteneğini ön plana çıkarma önemli olmaktadır.” Ortaya çıkmıştır.

4-Okuryazarlık becerilerinde eleştirel düşünme becerisinin etkilerini açıklayınız? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda A11 kod adlı katılımcının ” Programdaki birçok beceri birbiriyle ilintilidir. Okuryazarlık becerilerinin gelişmesinde eleştirel düşünme becerileri etkilidir. Örneğin hukuk okuryazarlığı becerisine erişebilmek için hukukî olayları mantık süzgecinden geçirmek, nesnel değerlendirme yapabilmek, argüman toplamak ve kanıta dayalı hareket etmek gerekir. Keza tüm bunlar eleştirel düşünmenin barındırdığı becerilerdir.” görüşü bu sorunun genel cevabı olarak kabul edilmiştir. Çünkü diğer katılımcılardan A2,A3,A5,A6,A8,A18 ve A20 katılımcıları da 4. soruyu aynı doğrultuda yanıtlamışlardır.

5- Etkin vatandaş olmakla eleştirel düşünme becerisi arasında nasıl bir bağ kurarsınız? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Etkin vatandaş sorgulayan bireydir sorgulayan birey ise eleştirel düşündürdür dolayısıyla birbirinin tamamlayıcısı.” Görüşü ortaya çıkmıştır.

6-Dijital çağda teknoloji, internet, medya gibi ortamlarda eleştirel düşünme becerisine sahip olmak neden gereklidir bilgi veriniz? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Bilgi çağı çok fazla bilgi üretmekte ama bu bilgilerin tamamı doğru ve güvenilir olmamaktadır. Eleştirel düşünme becerisi kişinin ulaştığı bilgiyi ön yargısız sorgulamasını sağlar.” Görüşü ortaya çıkmıştır.

7-Öğrencilerinize eleştirel düşünme becerisi kazandırmak için neler yapıyorsunuz? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda; diğer olasılıkları da göz önünde bulundurmalarını sağladıkları, yönünde bir görüş ortaya çıkmıştır.

8-Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerden hangilerini eleştirel düşünme becerisiyle ilişkilendirirsiniz? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Yaratıcılık, İletişim, Sorumluluk, Üretkenlik” gibi beceri ve değerlerin sıralandığı görülmüştür.

9-Eleştirel düşünme becerisini kazanmış bireylerde neler gözlemlenebilir? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Kendine güvenen, karşılaştığı problemlerle mücadele eden, Empati, Analiz yapma, Farkındalık” gibi özelliklerin sıralandığı görülmüştür.

10-Eleştirel düşünme becerisi kazanamamış bireylerin tutumları nasıldır? Sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda “Öz güven eksikliği ve bos vermişlik, Sabit fikirli, Karşılaştığı her bilgiyi doğru kabul eden.” gibi özelliklerin sıralandığı görülmüştür.

SONUÇ

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme pratiklerinin okuryazarlık becerilerine etkilerinin araştırıldığı bu çalışma sonucunda; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi hakkındaki görüşleri sorgulamak düşünmek karşılaştırmak, gördüklerini ya da okuduklarını çok farklı kaynaktan araştırmak, tek bir duruma odaklanmadan bilgiye ulaşmayı hedeflemek olarak görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunlara pratik çözümler buldukları, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırırken bir durumun farklı olasılıklarını da öğrencilere fark ettirdikleri, ayrıca yaratıcı düşünme, iletişim becerisi gibi hedeflerle direkt ilişkili olduğu düşünülmektedir. Eleştirel düşünme becerisi kazanmış bireylerin özgüven sahibi, araştıran, sorgulayan, dogmatik düşünce sahibi olmayıp doğru bilgiye ulaşmayı isteyen bireyler oldukları, eleştirel düşünme becerisine sahip olmayan bireylerin ise tam tersi olarak pasif, doğru bilgiye ulaşmada isteksiz ve özgüveni eksik bireyler oldukları düşünülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış soruların sonucunda eleştirel düşünme becerisinin 21. yüzyıl okuryazarlık becerileri üzerindeki etkisinin öğrenmeyi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca çağımızın gereklilikleri arasında öğretmenlerin sahip olduğu eleştirel düşünme ile okuryazarlık becerileri arasındaki ilişki incelendiğinde bu değişkenler arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmenleri eleştirel düşünme becerisi konusunda bilgilendirilmeli, öğrencilere bu becerilerle alakalı daha fazla uygulamalı etkinlik düzenlenmelidir ve çalışmanın evreni genişletilerek yeni bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları (acikders.ankara.edu.tr)

Arı, D. (2020). *Beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.

Cantürk-Günhan, B., ve Başer, N. (2009). Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 451-482.

Çiftçi, B. (2019). Eleştirel Düşünme Nedir? Nasıl Eleştirel Düşünülür? Erişim adresi: kisiselgelisim.com: <https://www.kisiselgelisim.com/elestirel-dusunme-nedir-nasil-elestirel-dusunulur/>

Ersoy, E., ve Başer, N. (2011). İlköğretim İkinci Kademedeki Eleştirel Düşünmenin Yeri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, s.1-10.

- Karaboğa, M. T. (2019). Bilgi Toplumunda Eleştirel Düşünme Eğitiminin Önemi ve Gerekliliğine İlişkin Bir Çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 8,(3), 37-49.
- Narin, N., ve Aybek, B. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.336-350.
- Özdemir, S. M. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi . *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, s.297-316.
- Serefoğlu, S. S., ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.193-200.
- Şenşekerci, E., ve Bilgin, A. (2008). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.15-43.

ONLINE LEARNING EXPERIENCE DURING THE COVID- 19 PANDEMIC AMONG STUDENTS

Azma Husnaiza Abdul Aziz

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, azmahusnaiza@psa.edu.my

Nurfadillah Ahmad Mahmud

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, nurfadillah@psa.edu.my

Norfaizah Abas

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, norfaizahabas@psa.edu.my

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has affected many organisations worldwide including higher educational institutions. The majority of higher education institutions have switched to a completely online learning method to ensure the continuation of academic activities. Both lecturers and students were required to adjust their style of teaching and learning methods as to suit with the new landscape of education. Synchronous and asynchronous learning become more interactive during this period, which it brings new experience and enjoyment to students. Thus, this study aims to assess students' experience in online learning implementation during this pandemic. This study employed an online survey and 115 undergraduate students from Diploma in International Business at Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia participated in the survey. The findings of the study revealed that students are satisfied with the current online learning experiences at polytechnic. Besides, this study also provides an overview and recommendation in enhancing sustainable online learning implementation specifically on the element of the interaction and instruction. It will help in future improvement towards teaching delivery and materials.

Keywords: Online learning, COVID-19 pandemic, higher educational institution, student's experience

BACKGROUND OF THE STUDY

On March 2020, the World Health Organisation (WHO) declared COVID-19 outbreak as a pandemic (World Health Organisation, 2020). Countries worldwide are still battling the spread of the virus which affect almost all aspect of people's lives which lead to dramatic changes in health, business, economy, politics and education sector. In order to curb the spread of the virus, educational institutions which include schools, colleges and universities were compelled to suspend their operation for an extended period of time. Consequently, the closure of the educational institution had led to the increased demand for online learning to ensure continuity of academic activities worldwide including Malaysia. The COVID-19 in Malaysia has necessitated the implementation of online learning approaches for over 5 million pupils and 1.2 million university students (Abdullah et al., 2020).

Previous studies identified the change to online learning approach by educational institution as forceful, yet necessary for continuing the learning process (Halim et al., 2020; Zhu et al., 2020). The changes from traditional face-to-face learning to online learning has sparked a discussion regarding the quality of learning and student satisfaction. Therefore, this paper aim to study the students' experience towards online learning during lockdown period in Malaysia.

ONLINE LEARNING EXPERIENCE

Online learning refers to the use of the internet and other significant technologies to create educational resources, deliver teaching, and administer programs (Fry, 2001). Furthermore, online learning focuses on providing both teachers and students the freedom to study whenever and wherever they choose (Fuller, 2020). Algahtani (2011) classified online learning into synchronous online learning which offer direct interaction between instructors and students during class through video conference or chatroom while asynchronous approach assist lecturers and students to communicate before or after the online class through online messages and emails. Both method of online learning increases the quality and quantity of interaction among students, teachers and peers (Wei & Chou, 2020). This is because, online learning include flexibility in term of interaction with peers and instructors anytime and everywhere, and accessible to diverse online content and professional knowledge (Wei & Chou, 2020).

Nevertheless, online learning can be burdensome specifically for disabled and underprivileged students with limited resources and access to online learning which lead to disparity and dropout among them (Selvanathan et al., 2020). Furthermore, the success of online learning also involves students' dedication and discipline (UNESCO IESALC, 2020). Previous literature has investigated the key success factors and failures of online learning in developing countries(e.g., Iqbal & Ahmad, 2010; Bhuasiri, 2012; Sanchez-Gordon & Luj'an-Mora, 2014). Most of higher educational institution in developing countries are having limited supply of online learning tools such as efficient devices and internet connections. This is supported by Bhuasiri (2012), the challenges of online learning in developing countries include investments in technology such as hardware, software, learning material, maintenance, training and support from management.

In Malaysia, The Ministry of Higher Education declared that all public and private universities to conduct teaching and learning activities via online learning until the end of December 2020 in order to minimise the spread of COVID-19 (Malaysian Ministry of Higher Education, 2020). Polytechnics in Malaysia has started online learning on end March 2020. The Learning Management System (LMS), Microsoft teams was launched to complement the earlier CIDOS system. Prior to the implementation of full online learning, blended learning (BL) was used. This rapid changes in educational sector have discovered that students were struggling to adapt with online learning (Chung et al., 2020). Lee (2020) reported that inadequate online learning infrastructure and limited internet access has complicate online learning among students living in rural and remote locations in Malaysia. Moreover, students are also having difficulties to interact with their lecturers and peers which have an impact on their academics (Selvanathan et al., 2020)

Thus, this paper attempts to examine the students' experience through online learning in order to take effective actions to ensure successful implementation of online learning.

RESEARCH METHODOLOGY

A quantitative approach is employed in this study. This approach was selected as it is naturally immediate and has the ability to reach more respondents at a relatively low cost (Babbie, 2007). The target population of this research was the students from programme Diploma in International Business, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah. The target population of this research was the students from Semester 1 until Semester 5 in Academic Session Dec 2020. The total population of this study is 163 students. Therefore, based on Krejcie and Morgan (1970), the sample size in this study, 115 respondents is adequate to reflect the population.

Besides, descriptive analysis is used to describe the characteristics of the data collected. The method used for data collection in this study is through a questionnaire. The questionnaire consists of two sections. The first part is about demographic profile while the second divided into five (5) dimensions of students' experiences in online learning adapted from Selvanathan et al. (2020) which include interaction, instruction, instructor, course management, and Technology. Each item was measured using a 5-point Likert scale, specifically (1) Strongly Disagree, (2) Disagree, (3) Neutral, (4) Agree, (5) Strongly Agree. A pilot study was conducted to ensure the questionnaire is suitable for the polytechnic's setting. A total of 30 respondents participated in the pilot study. The results of the reliability showed that all item ranged from 0.765 to 0.924 indicated reliable internal consistency (Sekaran & Bougie, 2010).

DATA ANALYSIS

Statistical analysis was performed using SPSS software package version 26. All measurement showed acceptable reliability value from 0.694 to 0.885. A descriptive statistic was performed to describe the data by mean, percentage and frequency. From the instrument used, the data was analysed based on the mean value as

classified by Julie (2010); 1.00–2.33 is considered as low, 2.34–3.66 is considered as medium and 3.67–5.00 is considered as high.

RESULTS

DEMOGRAPHIC PROFILE

Based on the 115 data collected, majority of the respondents are female (73.9%) while 30 (26.1 %) male. The respondents consist of student from first year (34.8%), second year (48.7%) and third year (16.5%). 58.3% of the students are from Klang Valley and 99 students (86.1%) are living in urban and sub urban area while 16 (13.9%) are living in rural areas. Most of the student (88.7%) are using laptop for online learning followed by mobile phone (76.5%), tablet (4.3%) and desktop (4.3%). Besides, participant in the study is from low-income household (58.2%), 27.8% from middle income and 18.2% are in high income category. Furthermore, there are 38 (33%) students who are currently working while studying.

DESCRIPTIVE ANALYSIS

The finding is based on the objective to study the students' perception towards online learning experiences during Covid-19 pandemic in Malaysia. Table 1 indicated the mean values for students' learning experiences through online teaching. Generally, the students showed high satisfaction towards online learning experience specifically on course management with total mean score of 4.3252 followed by the usage of technology (4.2768) and instructors (4.0800). While instruction (3.6496) and interaction (3.2652) aspect demonstrated medium level of satisfaction.

For the interaction aspect, most students agreed that online learning sessions keep them alert and satisfied with the process of collaboration activities during the course. Besides, students indicated high agreement as lecturer allow them to ask question when he or she is lecturing and satisfied with their participation in class. As for the instruction section, students agreed that the use of online learning technology has encouraged them to learn independently. Moreover, they are satisfied with the level of effort and the final grade from online learning classes. However, students indicated medium level of agreement in term of their understanding through online classes as compared to face-to-face class.

In the context of instructor, the students indicated high level of agreement with the lecturers' ability to use the technology appropriately. Besides, students are satisfied with the accessibility and availability of the lecturer. Students agreed that their lecturers are considerate and understand if they face any difficulty during classes. However, instructions on class assignments need to be improved and clearly communicated to students. For the course management section, the students indicated high agreement on the class discipline and attendance monitored by the lecturer and feel that the online classes as the same with face-to-face class. Furthermore, students agreed that the lecture recording help them to study after class.

In the aspect of technology, the result reported that students agreed that they are not having frequent technical problems that negatively affect their understanding in class as the lecturer's voice is audible and course content shown or displayed on the screen is clear during online classes. Most students agreed that technology used is reliable and adequate to support online learning. The result of this study revealed that students were satisfied with their online learning experience suggesting that high acceptance of online learning implementation among students. Thus, higher education institution should be considering the integration of online teaching as a new approach for teaching and learning processes in the future.

Table 1. Students learning experience in online teaching

	N	Mean
Interaction		
Online learning sessions keep me always alert and focused	115	3.3826
Interaction is adequately maintained with the lecturer	115	3.7130
These teaching methods make it more important for students to be with the lecturer in real time or live more frequently	115	3.8435
My lecturer allow me to ask question when he/she is lecturing	115	4.5739
I am satisfied with the quality of interaction between all involved parties	115	3.7739
I am satisfied with the process of collaboration activities during the course	115	3.5826
I am satisfied with the way I interact with other students	115	3.7043
I am satisfied with my participation	115	4.1217
Total	115	3.2652
Instruction		
The use of online learning technology in this course encourages me to learn independently	115	4.0348
My understanding is improved compared to face-to-face class	115	3.0609
My performance in exams is improved compared with face-to-face class	115	3.5913
I am satisfied with the level of effort this course required	115	4.0435
I am satisfied with my performance in this course	115	4.0000
I believe I will be satisfied with my final grade in the course	115	4.0087
I am willing to take another course or repeat the course when they are taught it in face-to-face delivery later	115	2.5304
I am satisfied enough with this course to recommend it to others	115	4.1217
Compared with face-to-face course settings, I am satisfied with this learning experience	115	3.3739
I enjoy working on assignments by myself	115	3.7304

	Total	115	3.6496
Instructor			
The lecturer makes me feel that I am a true member of the class		115	4.0870
I am satisfied with the accessibility and availability of the lecturer		115	4.1478
The lecturer uses technology appropriately		115	4.2087
Class assignments were clearly communicated to me		115	3.8522
Lecturer is considerate and understand if I face any difficulty during class		115	4.1043
	Total	115	4.0800
Course Management			
Discipline is highly observed by the lecturer		115	4.1913
My lecturer monitor my attendance		115	4.6609
I attend these classes the same way I attend face-to-face classes		115	4.3478
Lecture recording help me to study after class		115	4.5826
I prefer recording lecture as compared to live online lecture		115	3.8435
	Total	115	4.3252
Technology			
The instructor's voice is audible		115	4.1913
Course content shown or displayed on the screen is clear		115	4.6609
The microphone is in good working condition		115	4.3478
Technical problems are not frequent, and they do not adversely affect my understanding of the course		115	4.5826
The technology used for online teaching is reliable		115	3.8435
Online resources are adequate to support my learning		115	4.0348
	Total	115	4.2768

DISCUSSION

From the findings, online learning and teaching in Malaysia required improvement specifically in the interaction and instruction aspect. Even though most respondents are satisfied with the instructor, course management and the technology element, some improvements should be implemented to ensure effective delivery on online teaching and learning in Malaysia. This paper emphasises the need of higher education institution in Malaysia specifically polytechnics to take more attention to ensure their online courses interesting and creative in order to attract and enhance students' engagement. This study suggested that all the material and assignment given by lecturers have to be preceded by clear explanation. Besides, it is important to establish clear goals and expected outcomes from the learning sessions (Cukusic, 2010). Support from management by providing training and improving internet connectivity is also needed to accommodate online teaching and learning.

REFERENCES

- Abdullah, J.M. (2020) "A critical appraisal of COVID-19 in Malaysia and beyond," *Malaysian J. Med. Sci.*, 27 (2), 1–9.
- Algahtani, A. (2011). *Evaluating the effectiveness of the e-learning experience in some universities in Saudi Arabia from male students' perceptions* (Doctoral dissertation, Durham University).
- Babbie, E. (2007). *The practice of social research* (11th ed.). Thomson Wadsworth.
- Bhuasiri W, Xaymoungkhoun O, Zo H, et al. (2012) Critical success factors for e-learning in developing countries: a comparative analysis between ICT experts and faculty. *Computers and Education* 58(1): 843–855.
- Chung, E., Subramaniam, G., & Dass, L. C. (2020). Online learning readiness among university students in Malaysia amidst COVID-19. *Asian Journal of University Education*, 16(2), 46-58.
- Fry, K. (2001). E-learning markets and providers: some issues and prospects. *Education+ Training*.
- Fuller, R., Joynes, V., Cooper, J., Boursicot, K., & Roberts, T. (2020). Could COVID-19 be our 'There is no alternative' (TINA) opportunity to enhance assessment?. *Medical teacher*, 42(7), 781-786.
- Halim, A., Soewarno, S., Elmi, E., Zainuddin, Z., Huda, I., & Irwandi, I. (2020). The Impact of the E-Learning Module on Remediation of Misconceptions in Modern Physics Courses. *Jurnal Penelitian & Pengembangan Pendidikan Fisika*, 6(2), 203-216.
- Huei-Chuan Wei & Chien Chou (2020): Online learning performance and satisfaction: do perceptions and readiness matter?, *Distance Education*, DOI:10.1080/01587919.2020.1724768
- Iqbal MJ and Ahmad M (2010) Enhancing quality of education through e-learning: the case study of Allama Iqbal Open University. *Turkish Online Journal of Distance Education*, (11), 84–97.
- Julie P (2010) *SPSS Survival Manual*. McGraw-Hill Education.
- Krejcie RV and Morgan DW (1970) Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement* 30: 607–610.
- Lee, S (2020, 16 June). Sabah student stays overnight in tree to get better Internet connection for online university exams. Available at: <https://www.thestar.com.my/news/nation/2020/06/16/>
- Malaysian Ministry of Higher Education (2020). *Press Release by the Malaysian Ministry of Higher Education*, retrieved from <https://www.nst.com.my/education/2020/06/599586/overseas-dream-put-hold>
- Sanchez-Gordon S and Luján-Mora S (2014) MOOCs gone wild. In: *The 8th International Technology, Education and Development Conference INTED*. Valencia, Spain, 8–10 March 2021, pp. 1449–1458.

Selvanathan, M., Hussin, N. A. M., & Azazi, N. A. N. (2020). Students learning experiences during COVID-19: Work from home period in Malaysian Higher Learning Institutions. *Teaching Public Administration*, 0144739420977900.

Sekaran, U., & Bougie, R. (2014). *Research methods for business* (6th ed.). India: John Wiley & Son Ltd

UNESCO IESALC (2020) UNESCO IESALC: COVID-19 and higher education: today and tomorrow. Impact analysis, policy responses and recommendations. Available at: [http:// www.iesalc.unesco.org/en/wp-content/uploads/2020/04/COVID-19-EN-090420-2.pdf](http://www.iesalc.unesco.org/en/wp-content/uploads/2020/04/COVID-19-EN-090420-2.pdf)

World Health Organization. (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020.

Zhu, Y., Zhang, J. H., Au, W., & Yates, G. (2020). University students' online learning attitudes and continuous intention to undertake online courses: A self-regulated learning perspective. *Educational technology research and development*, 68(3), 1485-1519.

THE EFFECT OF WORK FROM HOME ON JOB SATISFACTION DURING PANDEMIC AMONG LECTURERS

Hasni Hashim

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, hasnihashim@psa.edu.my

Michelle Anne a/p Henry Pragash

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, chele00.anne@gmail.com

Thivyah a/p Nanthakumar

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, thivyah63at@gmail.com

Divyasini a/p Manogaran

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, Divyasinimanogaran@gmail.com

Muhamad Ikram Bin Muhamad

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, mhmd.ikrammhmd@gmail.com

ABSTRACT

This study reported the results of the effect of working from home on job satisfaction during the pandemic Covid 19 among lecturers at Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah. Lecturers are allowed to work from home to minimize the exposure risk of Covid 19 infections. The respondents answered self-administrated questionnaires. The questionnaires were divided into three sections, which are Section A, Section B, and Section C. Section A consists of demographic profiles of the respondents and general information regarding respondents. In Section B and Section C, much deeper questions were included whereas Section B is about the job satisfaction, while Section C is about the job performance and work environment. Data relating to the constructs was collected from 152 respondents of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah from various departments at a response rate of 100%. The findings demonstrated that there is significant positive relationship between job performance (0.540) and work environment (0.411) with job satisfaction. From this, it can be concluded that lecturers at Politeknik Salahuddin Abdul Aziz Shah were satisfied working from home with their work environment and job performance during pandemic.

Keywords: work from home, job satisfaction, job performance, work environment, lecturer

INTRODUCTION

Remote learning has become the new norm, a variety of teaching and learning methods and this must continue long even after the pandemic is over, to guarantee that effective learning carried out in the most efficient manner possible. The Malaysian Higher Education Ministry (MOHE) has advised all higher learning institutions to conduct academic activities in a remote location and has also issued a directive to postpone students' on-campus registration due to the rapid rise in Covid-19 cases (Muhd Asyraf, 2020). Until the situation improved, there are order to encourage higher learning institutions to implement online registration for new and returning students for the Semester 1 2020/2021 session, as well as to complete the entire teaching and learning process online, until the situation improves. Malaysian universities also figuring out the best ways to improve teaching and learning methods while keeping their lecturers, staff, and students away from COVID-19 virus infection. However, precautions must be made to ensure that teaching and learning process are not interrupted by internet connectivity issues. As a result, synchronous and asynchronous teaching methods are required to ensure that all students can join the class, but able gain knowledge and information, as well as submit their online tutorial or assignment, which has become the new standard in education (Muhd Asyraf, 2020).

Lecturers also need to work from home during Covid 19 pandemic, following this new path. Several organisations relocated their employees from the workplace to a work from home model during global Covid-19 pandemic, making work from home a hot subject. When millions of people were obliged to work from home for the first time, this new norm, and the practice became even more widespread (Chang, 2020). Work from home can be defined as work done at home rather than at an office (Meredith, H., 2019).

Problem Statement

Work from home was not always an option for all industries, particularly education, but it has now become the requirement. Since the first MCO was declared in Malaysia in March 2020, Malaysian workers have been advised to work from home, with exception of those participating in essential services, to reduce the risk of infection. Changes of the workplace brought on by the pandemic, on the other hand, would have a long-term negative influence on the workforce (Arun, M., 2021). Majority of them are dealing with insufficient home-office setup, acute loneliness, isolation, and even work-life balance issues. Some of them are worried about their job security and are stressed because the change in routine, a shift in habit, as well as family pressure while struggling with their job. So, online teaching and learning are mandatory. Therefore, it is important to figure out if working from home affects workers' job satisfaction, specifically focuses on lecturers at Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah.

Objective

Objective of this study are to examine the effect on working environment and job performance on job satisfaction among lecturers of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah while work from home

Scope of study

This study focuses on lecturers of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah. From this study researcher can figure out the effects of work from home on job satisfaction during COVID-19 among lecturers in Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah. This study will allow analysis and conclusions based on lecturers responses in the questionnaire which was distributed on online. At the end of the research the outcome of the study will be able to assist researchers to recognize the effects of work from home on job satisfaction during COVID-19 among lecturers in Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah.

Significance of the Study

The researchers gather data and evaluate the effect of work from home and job satisfaction among lecturers. The researchers discover the relationship between work from home and job satisfaction among lecturers that may be weakened or decreased in value at work. As a result of the new normal created by the pandemic, the management of polytechnic was able determine whether there is a connection between work from home and job satisfaction among lecturers in higher educational institutions.

LITERATURE REVIEW

Work from Home

Many organizations shifted from traditional office operations to full or partial work from home. Some employees have found the procedure to be easier than others, particularly if they are already used to working remotely and have access to the relevant technology prior to the MCO (News Straits Times, 2020). This is also causing educational systems to shift to a fully online learning environment, whether synchronous or asynchronous. Students no longer attended traditional teaching and learning methods. During the pandemic, there is a need to use online teaching and learning approaches as an alternative teaching method (Christina, C., 2020). Therefore, lecturers also need to work from home, or conduct the lesson from home via online platform to avoid from covid 19 infections. Work from home is thought to improve job satisfaction, and studies found a link between remote working and job satisfaction are associated (Smith,S.A, Patmas, M.J. Pitts, 2018).

Job Performance

Employees' job performance will be measured against all of their activities which contributed to the organization's goals (Campbell, J.P., & Wiernik, B.M., 2015). While performing their job, employees' mental health specifically stress and depression has an impact on their performance (Hamouche & Salima, 2020). Employees may be less engaged during the pandemic, due to the need to adjust to distant work, deal with life changes, or balance caregiving responsibilities. Employees with higher telecommuting tends to have higher work motivation than those who have lower levels of telecommuting. Thus, it has the potential to improve performance (Caillier, J. G, 2016). Employees' top concerns include security, virus risk, social isolation, financial loss, and job insecurity. To minimise stress and promote employee performance, the organisation must secure the health, social distance, financial stability, and job security of its employees (Sasaki N., Kuroda R., Tsuno K., Kawakami N., 2020). For the evaluation, organisations demand trustworthy performance evaluations, and it's much better if they can get the same result while saving time and effort (DeNisi, A. S., & Murphy, K. R., 2017). During this time, evaluating their performance can be very challenging.

Work Environment

The working environment has an impact on employee productivity. All aspects that influence and respond to an employee's body and mind are included in the work environment. The primary goal is to establish a workplace that maximises effort efficiency while minimising all sources of discontent, discomfort, and stress. In a good setting, fatigue, repetition, and boredom are decreased, and work efficiency is boosted (Ruchi, J. & Surinder, K., 2014). The working environment has a favourable effect on job productivity. People can work well in an enjoyable, healthy, comfortable, and ideal work environment (Mughtar, M., 2017). A positive work atmosphere will enhance employee morale and success in any industry, according to Jayaweera, T. (2015). Furthermore, job satisfaction influenced the beneficial association between work environment and job performance (Donny, S., 2020). However, while working from home during Covid 19, individuals are required to complete household responsibilities in addition to their profession, resulting in low productivity (Thorstensson, 2020).

Job Satisfaction

Job satisfaction is a person's subjective assessment of how happy he or she is with his or her job and the company where he or she works. Work satisfaction is also defined as a favourable emotional state that emerges as a result of attaining corporate objectives (Cronley, C. & Kim, Y.k., 2017). Furthermore, increasing the psychological, social, and physical components of the workplace might improve job satisfaction (Agbozo, G. K., Owusu, I. S., Hoedoafia, M. A., & Atakorah, Y.B., 2017). As a result, job satisfaction is critical in an employee's work in order for the person to excel. Common knowledge that employee performance is

crucial to a company's success and that a satisfied employee performs better than a fellow employee (Khan, A.A., Abbasi, S. O. H., Waseem, R. M., Ayaz, M., &, 2016). According to Ismail, A. & M. R. Abd Razak , (2016) compensation is one of the diverse and complex factors of work satisfaction in higher education institutions. Thus, job satisfaction will increase the productivity of an organization and increase the overall work performance. However, Madell, R., (2019) argued that work from home has disadvantages, such as a lack of supervision, which increases the risk of miscommunication. Other flaws include a lack of a physical separation between work and personal time, as well as the possibility of a monotonous work environment at home. These drawbacks might lead to ambiguity, which can undermine job satisfaction.

Lecturers of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah

There are total of 258 lecturers in Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah from Jabatan Perdagangan (JPG), Jabatan Pengajian Am (JPA), Jabatan Kemahiran Elektrik (JKE), Jabatan Kemahiran Am (JKA), Jabatan Matematik & Sains Kemahiran (JMSK), and Jabatan Kemahiran Mekanikal (JKM). The information was gathered from 152 lecturers.

RESEARCH METHODOLOGY

To complete this study, the researcher used quantitative methodologies such as questionnaire surveys. Section A of the questionnaires comprises demographic information on the respondents, whereas section B contains questions about job satisfaction. Questions about job performance and work environment are found in section C. Each variable measured using 5 points Likert Scale (1= strongly disagree to 5= strongly agree) (Sekaran, 2004.) The targeted populations are Lecturers of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah with the sample of 152 respondents.

FINDINGS

Reliability test performed using Cronbach's Alpha. This test indicated how well the items positively correlated to one another. If the result of Cronbach's alpha is close to 1, it means the internal consistency reliability is higher (Sekaran, 2004). The Cronbach's alpha test on 30 respondents showed that all constructs are exceeding the minimum alpha value of 0.6.

Table 1. Summary of Reliability

Construct	Cronbach's Alpha	Number of Item
Job Performance	0.893	5
Work Environment	0.763	5
Job Satisfaction	0.828	5

Source: Developed for the research

Basically, on analysis of demographic profiles of the respondents, 81.6% of them are female and 18.4% are male. The majority of the respondents are age between 41 to 50 years old (47.4%). Among them, 90.8% of are married. Majority (27.6%) of the respondent are from Jabatan Kejuruteraan Awam (JKA)

Table 2. Demographic Profiles

Respondent's Demographic		Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	28	18.4
	Female	124	81.6
Age			
21 – 30 years old		6	3.9
31 – 40 years old		56	36.8
41 -50 years old		72	47.4
51 and above		18	11.9
Marital Status			
Married		138	90.8
Single		14	9.2
Department			
JKA		42	27.6
JKE		31	20.4
JKM		31	20.4
JMSK		11	7.2
JPA		13	8.6
JPG		24	15.8

Source: Developed for the research

Analysis on general information, 42.8% of the respondents using laptop for work from home and some of them even combine the devices used for online teaching. And out of 152 respondents, only 55.3% of the respondent using home internet. However, majority of 69.7% never have any experience on online teaching before.

Table 3. General Information

General	Frequency	Percentage (%)
Device Used During Online Teaching		
Laptop	65	42.8
Smartphone	3	2
Desktop	10	6.6
Laptop & Smartphone	19	12.5
Laptop & Desktop	8	5.3
Laptop & Tablet	4	2.6
Smartphone & Desktop	3	2.0
Laptop, Smartphone & Desktop	25	16.4
Laptop, Smartphone & Tablet	11	7.2
Laptop, Desktop & Tablet	2	1.3
Laptop, Smartphone, Desktop & Tablet	2	1.3
Type of Internet Connection		
Home	84	55.3
Mobile Internet	28	18.4

Home Internet & Mobile Internet	40	26.3
Do you had experience online teaching before Covid 19		
Yes	46	30.3
No	106	69.7

Source: Developed for the research

Table 4. Descriptive Analysis

Variable	Mean	Standard Deviation
Job Satisfaction	4.44	0.528
Job Performance	4.30	0.617
Work Environment	4.32	0.514

Source: Developed for the research

The work environment and job performance have similar mean values of 4.31 and 4.30 in Table 4.2.4. It demonstrated that Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah lecturers were satisfied with their work environment and job performance during the Covid-19 pandemic because they are able to spend more time at home, where they feel more comfortable performing their jobs while working from home.

Table 5. Relationship Between Job Satisfaction, Job Performance and Work Environment

		Job Satisfaction	Job Performance	Work Environment
Job Satisfaction	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2 tailed)			
	N			
Job Performance	Pearson Correlation	0.540**	1	
	Sig. (2 tailed)	0.000		
	N	152		
Work Environment	Pearson Correlation	0.411**	0.544**	1
	Sig. (2 tailed)	0.000	0.000	
	N	152	152	

** . Correlation is significant at the 0.01 level(2-tailed).

Source: Developed for the research

Based on above table, the result of the correlation coefficient for the pair of variables of job performance and job satisfaction was higher and significant and were in positive relationship which is $r = 0.540$ ($p\text{-value} = 0.000$) ($p < 0.005$). And the result for work environment and job satisfaction was the moderate and significant which is $r = 0.411$ ($p\text{-value} = 0.000$) ($p < 0.005$). The value of the correlation coefficient ($r = 0.411$) indicated that the linear relationship that exists between the two variables were in moderate positive relationship.

DISCUSSION AND CONCLUSION

There was a significant positive relationship between job performance, work environment with job satisfaction during work from home among lecturers. These results are consistent with prior research by Donny, S., 2020, which revealed that increased of employee job satisfaction leads to improved performance and encouraging work-from-home policies is one strategy to improve the working environment. It is critical for employers to boost job satisfaction and employee performance. The researcher also found that the lecturers are very satisfied working from home during Covid-19. The positive preparedness and experiences were important for online education for the acceptance, satisfaction, and efficiency of lecturers during working from home. It also proven that working from home not affecting the lecturer's job performance and they are satisfied and comfortable with their working environment.

RECOMMENDATION

The utility of technology plays a crucial role in work from home productivity. To facilitate the transition and support all aspects of academic productivity, access should be given to the lecturers which identical hardware and software to what they use in their polytechnic's office. Lecturers should be equipped with laptop and additional equipment such as video recording and editing software, as well as microphones and cameras, for them to achieve high-quality student interaction which can be used both at the office and at home in the future. Mobile data is used by a surprising percentage of respondents. Here, employer can compensate by providing portable internet connection to access from remote sites so that academics can work safely in solitude. 69.7% of the respondents stated that they have no prior experience teaching online. Training on online or hybrid experience that is similar to a face-to-face interaction can be provided to support in the form of training, technical assistance during class, and readily available virus-prevention resources. Head of department might also form virtual support groups to bring lecturer together to share best practises and offer one another assistance. The utility of technology plays a crucial role in student productivity as well during online class. To facilitate the transition and support, all aspects of academic productivity, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah should provide student access to free WIFI to use at home, for them to speed up their online classes and therefore they will be able to achieve high-quality student interaction.

ETHICAL TEXT

"In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author(s) for any violations that may arise regarding the article. "

REFERENCE

- Agbozo, G. K., Owusu, I. S., Hoedoafia, M. A., & Atakorah, Y.B. (2017). The effect of work environment on job satisfaction: Evidence from the banking sector in Ghana. *Journal of Human Resource Management*, 5(1), 12.
- Arun menon. (2021). Pandemic's impact on Malaysian workforce. *IPSOS Malaysia* , 1-7.
- Caillier, J. G. (2016). Do Teleworkers Possess Higher Levels of Public Service Motivation? *Public Organization Review*, 16(4), 461-476.
- Campbell, J.P., & Wiernik,B.M. (2015). The modeling and assessment of work performance. *Annual Review of Organizational psychology and Organizational Behavior*, 47-74.
- Chang, A. (2020, november 12). *The San Diego Union-Tribune*. Retrieved from Work from anywhere is here to stay. how will it change our workplaces?: <https://www.sandiegouniontribune.com/business/technology/story/2020-11-12/companies-will-allow-employees-to-work-whenever-they-want>
- Christina, C. (2020, March 29). *The Star*. Retrieved from Learning mustn't stop with covid-19: <https://www.thestar.com.my/news/education/2020/03/29/learning-mustnt-stop-with-covid-19>
- Cronley,C. & Kim, Y.k. (2017). Intentions to turnover: Testing the moderated effects of organization culture, as mediated by job satisfaction, within the Salvation Army. *Leadership & Organization Development Journal*, 38(2), pp. 194-209.
- DeNisi,A. S., & Murphy, K. R. (2017). Performance appraisal and performance management: 100 years of progress? *Journal of Applied Psychology*, 102, 421-433.
- Donny Susilo. (2020). Revealing the Effect of Work-From-Home on Job Performance during the Covid- 19 Crisis: Empirical Evidence from Indonesia. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 25-29.
- Hamouche & Salima. (2020). COVID-19 and employees' mental health: stressors, moderators and agenda for organizational actions. *Emerald Open Research*, Volume 2.
- Ismail, A. & M. R. Abd Razak . (2016). A study of job satisfaction as a determinant of job motivation . *Acta Universitatis Danabius*, 12: 30-44.
- Jayaweera. (2015). Impact of work environmental factors on job performance, mediating role of . *International Journal of Business and* , 271.

- Khan, A.A., Abbasi, S. O. H., Waseem, R. M., Ayaz, M., &. (2016). Impact of training and development of employees on employee performance through job satisfaction: A study of telecom sector of Pakistan. *Business Management and Strategy*, 7(1), 29-46.
- Madell. (2020, february 11). *Pros and Cons of Working From Home*. Retrieved from <https://money.usnews.com/money/blogs/outside-voices-careers/articles/pros-and-cons-of-working-from-home>
- Meredith, H. (2019, July 26). *OWL LABS*. Retrieved from What does WFH Mean?: <https://resources.owllabs.com/blog/wfh-meaning>
- Muchtar, M. (2017). The influence of motivation and work environment on the performance of employees. *Sinergi: Jurnal Ilmiah Ilmu Manajemen*, 6 (2): 27-40.
- Muhd Asyraf, S. (2020, November 25). *New Straits Times*. Retrieved from Embracing online teaching during the pandemic: <https://www.nst.com.my/news/nation/2020/11/644079/embracing-online-teaching-during-pandemic>
- News Straits Times. (2020, April 16). *New Straits Time*. Retrieved from www.nst.com.my: <https://www.nst.com.my/news/nation/2020/04/584802/work-home-revolution>
- Ruchi, J. & Surinder, K. (2014). IMPACT OF WORK ENVIRONMENT ON JOB SATISFACTION. *International Journal of Scientific and Research Publications*, Volume 4, Issue 1 , 1-8.
- Sasaki N., Kuroda R., Tsuno K.,Kawakami N. (2020). Workplace responses to COVID-19 associated with mental health and work performance of employees in Japan. *Journal of occupational health*, Volume 62, Issue 1, Page e2134.
- Sekaran, U. (2004). *Research Methods For Business (Fourth Edition)*. John Wiley & Sons, Inc.
- Smith,S.A, Patmas, M.J. Pitts. (2018). Communication and telecommuting: A study of communication channel Satisfaction, Personality and Job Satisfaction for teleworking employees. *International Journal of Business Communication*, 55(1): 44-68.
- Thorstensson, E. (2020). The Influence of Working From Home. *Handelshogskolan*, 16-20.

ÜNİVERSİTELERDE TÜRK DİLİ ÖĞRETİMİ

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Mustafa KARACA

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, mmkaraca@gmail.com

ÖZET

Üniversitelerde bütün bölüm/programlarda zorunlu olarak okutulan Türk Dili dersiyle ilgili öğrenci, bölüm/birim, öğretim elemanı, uygulama ve müfredat kaynaklı birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Öğrenci, bölüm/birim kaynaklı sorunların temelinde dersin verimliliğine dair şüpheler yatmaktadır. Öğretim elemanı, uygulama ve müfredattan kaynaklanan sorunlar ise nicel ve nitel yetersizlik temellidir. Bu çalışmada genel olarak Türk Dili dersini öğretme yöntemlerinden bahsedildi, bu yöntemlere dair eleştirel değerlendirmelerde bulunuldu. Öğrencilerin derse bakışlarını ölçmek ve öğrenmek amacıyla Gaziantep Üniversitesinde çeşitli bölümlerde okumakta olan ve Türk Dili dersini alan öğrencilere uygulanan anketin sonuçları analiz edildi. Uygulanan ankette öğrencilere “Türk Dili dersini faydalı buluyor musunuz?”, “Bu ders bildiklerinize yeni bir şeyler katıyor mu?”, “Sizce bu ders sıkıcı mı?”, “Aşağıdaki konulardan hangilerini daha faydalı buluyorsunuz?”, “Aşağıdaki konulardan gereksiz bulduklarınız var mı?” soruları yöneltilerek onların uygulama ve müfredatla ilgili düşünceleri öğrenilmeye çalışıldı. Anket verileri tablo şeklinde matematiksel sonuçlarıyla ortaya konuldu. Bu veriler doğrultusunda öğrencilerin derse, işlenen konulara, öğretim elemanı ve dersten beklentilerine dair görüşleri değerlendirildi. Bu değerlendirmeler ışığında doğru müfredat ve yöntemle dersin amacına ulaşmanın mümkün olduğu, aslında öğrencilerin dersin önemine dair gerekli bilinci taşıdıkları görüldü. Konuya dair akademik çalışmalar ve uygulanan anket ışığında üniversitelerde okutulan Türk Dili dersine dair şu tespit ve önerilerde bulunuldu: Dersler öğrenci ve metin merkezli işlenmeli. Konunun teorik bilgisi hızla verilip uygulaması üzerinde durulmalı. Dersler konuşma, dinleme, okuma ve yazmadan oluşan dilin dört kullanım boyutunun uygulama alanı olmalıdır. Kitap okuma ödevleri verilmelidir. Dersin müfredatı gözden geçirilip yeniden yapılandırılmalıdır. Dersin haftalık ders saati arttırılmalıdır. Bu dersin belirlenmiş metotlarına işlerlik kazandırılmalıdır. Derste Hemen her türlü örnekleme öğrencilere yaptırılmalıdır. Servis dersi adı altında okutulmakta olan Türk Dili dersinin amacı Türkçe öğretmenin ötesinde çerçeve programda da belirtildiği üzere “anadili bilincine sahip gençler yetiştirmek”tir.

Anahtar kelimeler: Türk Dili, Türkçe, zorunlu dersler, dil bilinci, ana dili

TURKISH LANGUAGE TEACHING IN UNIVERSITIES**ABSTRACT**

There are some problems related to the Turkish Language course, which is compulsory in all departments/programs in universities, due to students, departments/units, instructors, practice and curriculum. Suspicions about the efficiency of the lesson lie on the basis of student, department/unit based problems. Problems arising from the instructor, practice and curriculum are based on quantitative and qualitative inadequacies. In this study, the methods of teaching Turkish language lesson were mentioned in general, and critical evaluations were made about these methods. The results of the questionnaire applied to the students who were studying in various departments at Gaziantep University and who took the Turkish Language course were analyzed in order to measure and learn the students' view of the course. In the questionnaire, "Do you find the Turkish language course useful?", "Does this course add anything new to what you already know?", "Do you think this lesson is boring?", "Which of the following topics do you find most useful?", "Do you have any of the following topics that you find unnecessary?" by asking questions, it was tried to learn their thoughts about the application and the curriculum. Survey data were presented in tabular form with mathematical results. In line with these data, students' views on the course, the topics covered, the instructor and their expectations from the course were evaluated. In the light of these evaluations, it was seen that it was possible to reach the aim of the course with the right curriculum and method, and in fact, the students had the necessary awareness about the importance of the course. In the light of academic studies on the subject and the questionnaire applied, the following determinations and suggestions were made about the Turkish Language course taught in universities: Lessons should be student and text-centered. Theoretical knowledge of the subject should be given quickly and its application should be emphasized. Reading assignments should be given. The curriculum of the course should be revised and restructured. The weekly course hours of the course should be increased. The determined methods of this course should be made operational. Almost all kinds of sampling should be done by the students in the course. The aim of the Turkish language course, which is taught under the name of the service course, is to "raise young people with mother tongue conscious", as stated in the framework program, beyond teaching Turkish.

Keywords: Turcic Language, Turkish, compulsory course, language awareness, native language

GİRİŞ

Dil-kültür ilişkisi ve dilin değerleri gelecek nesillere aktarma işlevi anadili öğretimini ve bilincini önemli kılmaktadır. Milletlerin manevî bayrakları dilleridir ve her milletin dili o milletin adını taşır. Bu sebeple her millet varlığını sürdürmek için bireylerine anadilini öğretme çabasıdır. Ölü diller aynı zamanda ölü milletleri de ifade eder. Bu çerçevede hem millî amaçlar hem de yetişen neslin kişisel donanımı için üniversitelerin bütün bölüm ve programlarında Türk Dili dersi zorunlu olarak okutulmaktadır. Dersin yasal dayanağı 1981 yılında YÖK'ün kurulmasıyla çıkarılmış olan Yükseköğretim Kanunu'dur. Bu kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasına göre, *“Yükseköğretim kurumlarında, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca, zorunlu olmamak koşuluyla beden eğitimi veya güzel sanat dallarındaki derslerden birisi okutulur. Bütün bu dersler en az iki yarı yıl olarak programlanır ve uygulanır.”* Ne yazık ki bu kanun amacına uygun olarak sağlıklı bir şekilde uygulanmamaktadır. Hâlihazırda birçok üniversite dersin yüz yüze öğretiminden vazgeçmiş, uzaktan eğitim adı altında yasal yükümlülüğünü yerine getirmektedir. Öte yandan dersin yüz yüze okutulduğu üniversitelerde ise derse ayrılan süre, kanunda belirtilen asgari süre, yani iki yarı yıldır. Bu durumda YÖK'ün çerçeve programıyla amacı *Yüksek öğrenim döneminde her gence ana dilinin yapı ve işleyiş özelliklerini gereğince kavrayabilmek; yazılı ve sözlü anlatım aracı olarak Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilme yeteneğini kazandırabilmek; Türk ve dünya edebiyatının bazı seçkin yapıtlarının okunmasıyla öğrencilerin eleştirel, sorgulayıcı, araştırmacı ve yaratıcı düşüncelerini geliştirmek; öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dil oluşumunu sağlamak ve ana dil bilincine sahip gençler yetiştirmek* olarak belirlenmiş olan bu dersten beklenen verim alınmamaktadır. Hâlbuki bu ders vazgeçilmez olduğu düşünülen bir derstir (Karataş, 2013: 1895).

Amaç noktasındaki kargaşa üniversite öncesine dayanmaktadır. Üniversite öncesi eğitimde veli, öğrenci ve eğitim kurumu arasında amaç ve beklenti farklılıkları bulunmaktadır. Amaç kargaşası beraberinde amaçsızlığı getirmekte, amaçların gerçekçiliğini ve gerçekleştirilmesini ortadan kaldırmaktadır (Ataman, 1981: 28).

Bu çalışmayla Türk Dili dersinin müfredat ve uygulama sorunlarını öğrenci penceresinden analiz etmek amacıyla Gaziantep Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde okumakta olan iki yüz öğrenciye uygulanan beş soruluk anketin sonuçları ortaya konulup değerlendirildi.

GENEL OLARAK TÜRK DİLİNİ ÖĞRETME YÖNTEMLERİ

Hâlihazırda ülkemizde üniversite öncesi eğitim-öğretim, üniversiteye hazırlık amacına kilitlenmiş durumdadır. Kurumların amacı, öğrencilerin amacı, eğitimcilerin amacı ve velilerin amacı bambaşka şeyler olmuştur. Bu amaçlar içinde kişinin dilini doğru ve güzel kullanabilme, kendisini anlatabilme ve karşısındakini anlayabilme yetisine sahip olma amacı sadece sözde kalmaktadır. Bu amaç kargaşası beraberinde amaçsızlığı getirmekte, amaçların gerçekçiliğini ve gerçekleştirilmesini ortadan kaldırmaktadır (Ataman, 1981: 28). Şunu da bilmekteyiz ki bize kadar gelen öğrenciler üniversiteye giriş sınavındaki ağırlığından dolayı Türkçeden başarılı olmuş öğrencilerdir.

Hepimizin deneyimleri göstermiştir ki öğrenciye hiç bilmediği bir konuyu, kavratmak bildiğini sandığı veya yarım bildiği bir konuyu öğretmekten çok daha kolaydır. Ve öğrenci doğru bilgiyi unutsa da yanlış unutmamakta, yanlışta ısrar etmektedir. Üniversitelerde öğrenci, “Nasıl olsa biliyorum.” düşüncesinden hareketle artık bu bilgilerle gireceği sınav kalmadığına göre faydasının da sınıf geçmenin ötesinde olamayacağını düşünmektedir. İdarî mekanizma ise “Nasıl olsa biliyorlar.” düşüncesiyle derse savılması gereken bir yasak gözüyle bakmaktadır. Çünkü öğrenci de yönetici de aynı eğitim sistemiyle yetişmiştir.

Müfredata ve uygulamaya ait sorunlar aslında birbirini doğurmaktadır. Müfredata dair en büyük sorun kuru gramer bilgilerinden ibaret konulardır. Bunların bir amaca hizmet etmelerinden ziyade kendilerinin öğrenilmesi veya öğretilmesi önemsenmektedir. “Ana dili öğretimi bir bilgi dersi olmaktan çok bir beceri ve alışkanlık kazandırma dersidir; beceriler de uygulama yoluyla kazandırılır.” (Sever,2002: 192). Gramer konularının, kullanımdaki dilden bağımsız soyut ve matematikleştirilmiş bir sistemle ele alınması konularla kullanımdaki dil arasına mesafe koymaktadır. Uygulamanın belli başlı diğer yanlış yöntemleri ise şunlardır:

1. Dersi bazı sözel derslere mahsus olan sadece anlatarak işlemek. Bu durumda öğrencilerin sadece işitme yoluyla öğrenmeleri mümkün olabilmektedir. Öğrenme sürecine görerek ve yaşayarak öğrenme yolu kapatılmış olmaktadır. Oysa bilimsel araştırmalar öğrenmede görmenin bütün diğer duylardan daha fazla rolü olduğunu, yaşayarak öğrenmenin de en kalıcı öğrenmeyi sağladığını göstermektedir. Şu hâlde tahtayı kullanmadan ve özellikle örnekleri öğrenciden almadan bu dersin işlenmesi beklenen yararı sağlamayacaktır.

2. Bir kaynaktan, ki bu çoğu zaman ders hocası veya ders kitabıdır, yazdırmak suretiyle dersin işlenmesi uygulanan bir diğer yöntemdir. Bu durumda öğretilmek istenen bilginin derste değil de ders dışı zamanda öğrenilmesi hedeflenmektedir. Ders, sadece öğrenilecek bilgiyi kayıt altına alma zamanı olmaktadır. Öğrencinin ders dışı zamanda öğrenilecek bilgiye ulaşma motivasyonu haftalık ders yükü dikkate alınırsa zaten çok güçsüzdür. Bu yöntemin diğer bir sakıncası da eğitim-öğretim sürecinde insan etkeninin oldukça edilgen duruma düşmesidir. Bilinmektedir ki bütün teknolojik gelişmelere rağmen insanı ancak insan eğitebilmektedir. Öğrenci için sorun bilgiye ulaşmak değil, bilgiyi öğrenebilmektir.

3. Genel olarak eğitim-öğretim sistemimizin bir sorunu olan öğrenciyi ders ortamında susturarak eğitmek çabası bu dersin işlenmesinde de başvurulan bir yoldur. Konusu dil, amacı dili kullanma kabiliyetini kazandırmak olan bir derste öğrenciyi konuşturmamak, pasif alıcı durumuna düşürmek elbette amacın tersine hizmet edecektir. “Okuma, konuşma, yazma ve dinleme etkinlikleri, düşüncenin oluşmasına, gelişmesine ve paylaşılmasına olanak sağlar.” (Sever,2002: 191-192). Bu dersin ortamı öğrencinin bilimin denetiminde dili kullandığı bir alan olmalıdır (Sever,2002: 191).

4. Türk Dili dersinin uygulama eksikliklerinden birisi de sınavlarda ve yazılı uygulamalarda öğrencinin, yaptığı yanlışlardan haberdar edilmemesidir. Dolayısıyla öğrenci doğru sandığı yanlış kullanmaya devam etmektedir. Bunun sonucunda özellikle yazım yanlışları öğrencide alışkanlığa yol açmaktadır. Öyle ki öğrenci ilköğretimin birinci kademesinde yapmaya başladığı bir yanlışla üniversiteye kadar gelebilmektedir. Çoğunlukla

bu yanlış üniversite sonrasına da taşınmaktadır. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarındaki dil kusurları bunu göstermektedir (Akalin, 1998:9).

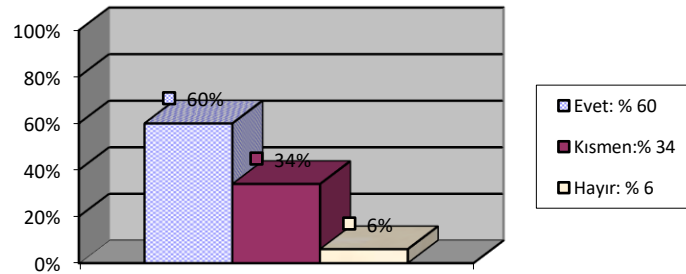
5. Kompozisyon çalışmalarında yazma yöntemi kavratılmadan öğrencilerden yazmaları istenmektedir. Çok yazmanın yazma kabiliyetine katkısı vardır, ancak sadece çok yazdırmakla öğrenci duygu ve düşüncelerini ifade etme becerisini geliştiremez. Zamanla öğrenci kendisini tekrarlamının ötesine geçememektedir. Yazı yazdırmanın kendisine mahsus yöntemleri geliştirilmelidir. Bu yöntemler amaca göre de değişebilir. Amacınız öğrencinin yazım yanlışlarını gidermekse farklı, cümle kurma yeteneğini geliştirmekse farklı, öğrencinin duygu ve düşünce dünyasına inmekse farklı kriterler söz konusu olmalıdır. Temelde yapılması gereken öğrenciyi “tümünden gelim” metodundan vazgeçirip “tüme varım” metoduyla düşünmeye ve yazmaya sevk etmek olmalıdır. Eğitim-öğretim sürecinin başından beri yapılan, öğrenciden bir sözü açıklamasını istemektir. Bu noktadan itibaren öğrenci iki temel problemle karşılaşmaktadır. Ya hiçbir şey yazamıyor ya da kontrolsüz bir şekilde bir yazı yığını oluşturuyor. Çünkü öğrenci “tümünden gelim” metoduyla verilen konunun kendisine açtığı bilgi dünyasında cümle avına çıkmakta ve bocalamaktadır. Ve yazdıklarının çoğu da kendi düşünce ve duygu dünyasının ürünü olmayıp sağda solda öğrendiği genel ifadeleri arka arkaya sıralamaktan öteye geçmiyor. Her iki durumun neticesinde de yazma eylemi sıkıcı, sevimsiz ve soğuk bir iş oluyor. Hâlbuki öğrenciye konuyu zihninde parçalayıp “tüme varım” metoduyla birleştirmesi yeterince kavratılır ve uygulamalar bu noktada yoğunlaştırılırsa öğrencinin sağlıklı düşünmesi sağlanacak ve başarı elde edilebilecektir.

ANKET VE DEĞERLENDİRME

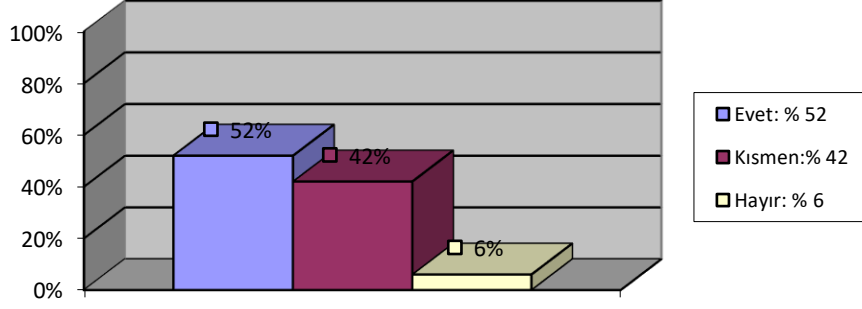
Ankette öğrencilere beş soru yöneltildi. Bu sorularla dersin uygulama ve müfredatına dair öğrencilerin olumlu ve olumsuz tutumları tespit edilmeye çalışıldı.

Farklı bölümlere ait ve bu dersi farklı öğretim elemanlarından alan 200 öğrenciye uygulanan ankette “Türk Dili dersini faydalı buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Türk Dili Dersini Faydalı Buluyor musunuz?

Tablo 2. Bu Ders Bildiklerinize Yeni Bir Şeyler Katıyor mu?

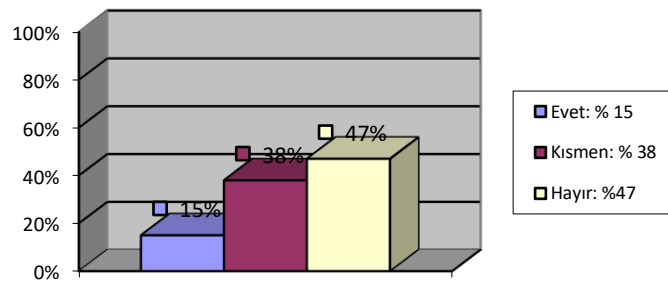

Yukarıdaki iki tablodan, öğrencilerin ilköğretimden beri gördükleri konulardan hâlâ öğrenecekleri bir şeylerin olduğuna inandıkları sonucu çıkmaktadır. Öğrenciler Türk Dili ile ilgili olarak kendilerini yetersiz hissetmektedirler. Muhakkak ki bu yetersiz hissetme mezun olduktan sonra da devam etmektedir. Burada “hayır”ın oranı fazla önemsenmemelidir. Çünkü üniversite öğrencilerinin aşağı yukarı bu kadarı, bütün dersleri faydasız ve sıkıcı bulmaktadır (Aydoğan, 1998: 19).

Bilginin tamamını yoğun biçimde öğretme çabası, öğrenciye öğrendiklerini kavrama ve pekiştirme fırsatı vermeme sonucunu doğurmaktadır. Bu da Türkçe öğretimini birtakım terim ve kavramlardan ibaret kılıyor. Sınıfların kalabalıklığı bu konudaki birçok çözüm çabasını etkisiz kılmaktadır (Köksel, 1998: 70). Üniversitelerde de bu kısır döngünün devam ettiğini söyleyebiliriz.

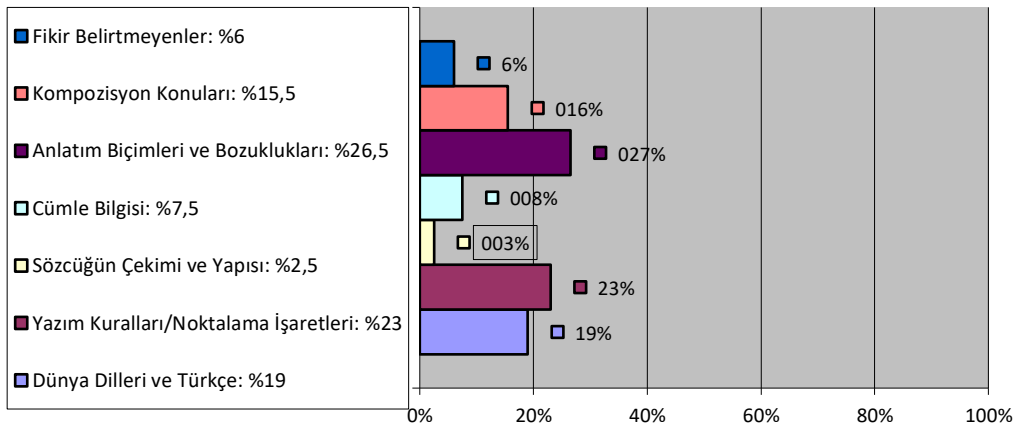
Aşağıdaki tabloda “Sizce bu ders sıkıcı mı?” sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Bu tablo, öğrencilerin dersin işleniş ve konularıyla ilgili sıkıntılarının olduğunu yansıtıyor. Uygulayıcıların ve uygulama yöntemlerinin öğrencilerin beklentilerine cevap verememesi sorunun temelini teşkil etmektedir. Sıkıcılığı giderecek olan, verilen konunun dilin kullanım boyutuna katkıda bulunmasını sağlamaktır.

Tablo 3. Sizce Bu Ders Sıkıcı mı?

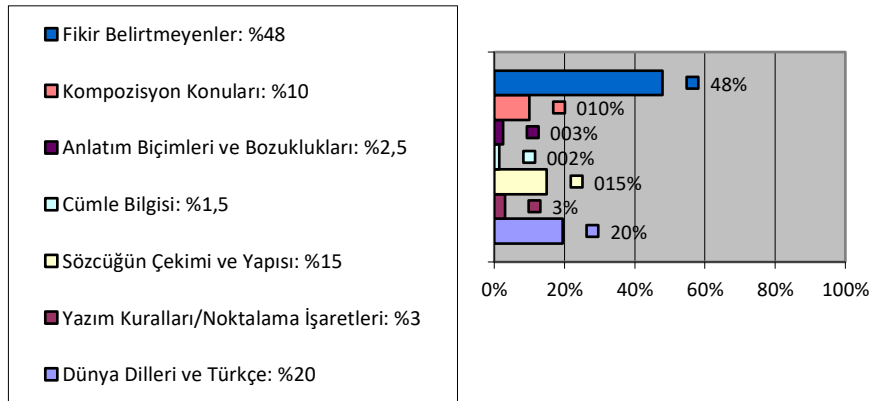
Türk Dili dersi müfredatını oluşturan konuları faydalı bulma veya gereksiz bulma noktasında öğrencilerin görüşü bundan önce yaptığımız tespitleri doğrular niteliktedir. “Aşağıdaki konulardan hangilerini daha faydalı buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların yüzdelik dağılımı şöyledir:

Tablo 4. Aşağıdaki konulardan hangilerini daha faydalı buluyorsunuz?

Öğrenciler, dilin konuşma ve yazma boyutlarında sıkıntılar yaşamakta, dolayısıyla bu açıklarını giderebilecek konuları (anlatım biçimleri ve bozuklukları, yazım kuralları ve noktalama işaretleri, kompozisyon konuları) önemsemektedirler. Ayrıca “dünya dilleri ve Türkçe” konusunun oldukça yüksek oranda önemsenmesi kültürel varlığımız üzerinde bir tehdit olduğu algılamasıyla ve dilin kültürle olan sıkı bağıyla açıklanabilir. Gramer konuları (sözcüğün çekimi ve yapısı, cümle bilgisi), amaca hizmet edecek şekilde verilemediği için fayda sıralamasında en geride yer almaktadır.

Tablo 5. Aşağıdaki konulardan gereksiz bulduklarınız var mı?

Yukarıdaki tabloda ise “Aşağıdaki konulardan gereksiz bulduklarınız

var mı?” sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Fikir belirtmeyenlerin %48 oranında olması, 1. ve 2. tablo için yapılan değerlendirmelerin doğruluğunu göstermektedir. Bu oran aslında böyle bir sorunun sorulmaması gerektiğine işaret etmektedir. Tablodaki oranlar bir önceki tablonun verileriyle örtüşmektedir. Genel olarak bir önceki tabloda en faydalı bulunan konular bu tabloda en az, en az faydalı bulunan konular ise bu tabloda en fazla orana sahiptir.

Bu dersin konuları ve işlenişleriyle ilgili olarak öğrencilere uyguladığımız anketlerden öğrencilerin aslında dersi yararlı ve gerekli gördükleri, ancak birtakım konuların ve uygulamaların kendilerinin istemelerine rağmen dersten yeterince yararlanmalarını engellediği sonucu çıkmıştır.

SONUÇ

Üniversitelerde Türk Dili dersinden beklenen verimin alınabilmesi için alınacak önlemlerin ve yapılacak işlerin bir kısmını gerçekleştirmek gerçekten zaman ve köklü değişiklikler istemektedir. Sınıf mevcutlarının makul seviyede olması, dersin haftalık saatinin arttırılması gibi. Öte yandan birtakım uygulamalarla mevcut şartlarda iyileştirmeler yapılabilir, dersin verimi arttırılabilir. Faydalı olacağına inandığımız önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

1. Dersler öğrenci ve metin merkezli işlenmeli.
2. Konunun teorik bilgisi hızla verilip uygulaması üzerinde durulmalı.
3. Dersler konuşma, dinleme, okuma ve yazmadan oluşan dilin dört kullanım boyutunun uygulama alanı olmalıdır. Hatta Türk Dili adlandırması yerine Okuma dersi, Yazma dersi, Dinleme dersi gibi adlandırmalarla haftanın ders saatleri adlandırılmalıdır.
4. Kitap okuma ödevleri verilmelidir. Ancak bunda öğrencinin yasak savma mantığıyla hareket etmesini engellemek gerekir.
5. Dersin müfredatı gözden geçirilip yeniden yapılandırılmalıdır. Dört yıllık çerçeve programının iki yarısıyla göre düzenlenmesi gerekmektedir.
6. Dersin haftalık ders saati arttırılmalıdır.
7. Bu dersin belirlenmiş metotlarına (soru-cevap, anlatma, tartışma, dramatizasyon, gözlem, analiz, sentez, tüme varım) işlerlik kazandırılmalıdır.
8. Hemen her türlü örnekleme öğrencilere yaptırılmalıdır. Öğrencinin bozuk ve basit cümlesi öğretim elemanının vereceği düzgün bir cümleden çoğu zaman daha kavratıcı olmaktadır.

Elbette bunlara yeni öneriler eklemek mümkündür. Uygulamadaki başarı bunlara değer katacaktır. Türk Dili dersi için bilgi, bilinince değil uygulanınca anlam kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Ş. H. (1998). Yüksek Öğretimde Türkçenin Öğretimi. *Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi, Sempozyum Bildirileri*, 5-6 Haziran 1998, Gaziantep.
- ATAMAN, S. (1981). *Dil Çıkmazı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- AYDOĞAN, B. (1998). Yüksek Öğretimde Türk Dili Dersi Çerçevesinde Türkçe Öğretimi Üzerinde Düşünceler. *Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Sempozyum Bildirileri*, 5-6 Haziran 1998, Gaziantep.
- KORKMAZ, Zeynep vd. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- KÖKSEL, B. (1998). Üniversitelerde Türk Dili Derslerinin Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Bazı Öneriler. *Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Sempozyum Bildirileri*, 5-6 Haziran 1998, Gaziantep.
- SEVER, S. (2002). Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar. *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını* (Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Ocak 2002), Ankara.
- KARATAŞ, M. (2013). Üniversitelerdeki Türk Dili Dersi ve Türkçe Konusundaki Tutumlar. *Turkish Studies*, Volume 8(1), 1881-1898.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> (Erişim Tarihi: 20.09.2021)

SAİT FAİK'İN “SON KUŞLAR” BAŞLIKLİ ÖYKÜSÜNÜ “DERİN EKOLOJİ” ETİĞİ AÇISINDAN OKUMAK

Dr. Öğr. Üyesi Şaban Çobanoğlu

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, scobanoglu@fsm.edu.tr

ÖZET

Edebiyat sanatının insan, zaman ve mekân kavramlarıyla sıkı bir bağlantısı vardır. Mekânın daha geniş bir bakış açısıyla yorumlanması ve yansıtılması çevre olarak tanımlanabilir. Çevrenin insana, insanın çevreye etkisi sosyoloji, biyoloji, coğrafya gibi birçok disiplin açısından incelendiği kadar, edebiyat ilmi açısından da yakından incelenmiştir. Çevre ve mekân roman, öykü ve tiyatro türlerinin en önemli konularından birisini oluşturmaktadır. XIX. asrın sonlarından itibaren özensiz sanayileşme, kazanç hırsı, tüketim çılgınlığı, doğaya tüm canlıların kendilerini gerçekleştirme hakkı açısından değil, sadece insana hizmet ve fayda açısından yaklaşılması çevre üzerinde onarılması mümkün olmayan tahribatlara yol açmış bulunmaktadır. Bu etik dışı tahribatların en dikkat çekenlerini şu başlıklar altında sıralamak mümkündür: Fauna ve Floraya (hayvan ve bitki) bilinçsiz müdahaleler, hayvan haklarını hiçe sayma ve kötü muamele, çevre kirliliği ve çarpık kentleşme olarak ifade etmek mümkündür. Sanayileşmiş ülkelerin XX. Yüzyılın ikinci yarısında itibaren çevreye korumacı bir anlayışla yaklaşmadıkları görülmektedir. Genel yaklaşım çok tüketim, seri üretim, az maliyet ve çok kazanım şeklinde ifade edilebilir. Bu süreç sonunda en olumsuz etkilenen çevrenin fauna ve flora (hayvan ve bitki) dünyası olduğu bilinen bir gerçektir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yukarıda işaret edilen çevre sorunlarının çözümüne dair filozoflar, sanatçılar, biyologlar, zoologlar, hukukçular ve edebiyatçılar yakın ilgi duymaya başlamışlardır. Özellikle 1970'lerden sonra çevre eleştirisi (eko-kritik), ve çevre etiği (eko-etik) kavramları işlenmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu kavramlardan birisi de bizim incelememize konu ettiğimiz “Derin ekoloji” konusudur. “Derin ekoloji” anlayışı, çevreye sadece insana yarar sağlayan sıradan ve araçsal bir nesne gözüyle bakmaz. Tersine insana yarar sağlasın veya sağlamasın, her varlığın kendi içinde eşsiz ve değerli olduğuna, ayrıca tüm ekolojik sistemin kendi içinde birbirini tamamlayan ayrılmaz bir bütün olduğuna vurgu yapar. “Derin ekoloji” kavramını ortaya atan ve ilkelerini belirleyen Norveç’li filozof Arnes Naess olmuştur. Naess, Gandi’nin şiddete dayanmayan sessiz protesto yaklaşımından etkilenerek, çevre sorunlarının altında yatan asıl gerçeğin kültürel, felsefi ve etik arka planının olduğuna dikkatleri çekti. “Derin ekoloji” konusundaki temel görüşlerini 1973 yılında yayımlanan “*The Shallow and The Deep: Long Range Ecology Movement*” (*Uzun Dönem Ekolojik Hareket: Sığlık ve Derinlik*) başlıklı makalesinde ortaya koymuştur. Makale çevre etiğinin derin kodlarının izini sürmesi ve insanın çevreye karşı sorumluluklarının etik boyutunu farklı bir bakış açısıyla sergilemesi bakımından önemli bulunmuştur. Bu mukalede “derin ekoloji” etiğinin izleri Sait Faik Abasıyanık’ın “Son Kuşlar” başlıklı öyküsünden hareketle çözümlenmeye çalışıldı. Sonuç olarak, söz konusu öyküde, çevre etiğinin bir alt başlığı olarak “derin ekoloji” kavramının izlerini sürmek mümkün olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Derin ekoloji, çevre eleştirisi, çevre etiği, Son Kuşlar, Sait Faik

INTERPRETING SAİT FAİK'S SHORT STORY TITLED "LAST BIRDS" IN TERMS OF "DEEP ECOLOGY" ETHICS

Dr. Şaban Çobanoğlu

Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Education, Istanbul, Turkey, scobanoğlu@fsm.edu.tr

ABSTRACT

Literary art has a close connection with the concepts of human, time and space. Interpreting and reflecting the space from a wider perspective can be defined as the environment. The effect of the environment on humans and humans on the environment has been closely examined in terms of literature, as well as in terms of many disciplines such as sociology, biology and geography. Environment and space constitute one of the most important subjects of novel, story and theater genres. Since the end of XIX. century, careless industrialization, greed for profit, consumption frenzy, approaching nature only in terms of service and benefit to humans, not in terms of the right of all living things to realize themselves, have caused irreparable damage to the environment. It is possible to list the most striking of these unethical destructions under the following headings: Unconscious interventions in fauna and flora, Ignoring animal rights and ill-treatment, Environmental pollution and unplanned urbanization. Industrialized countries, since the second half of XX. Century, It is seen that they have not approached the environment with a protectionist approach. The general approach can be expressed as more consumption, mass production, less cost and more gain. It is a known fact that the most adversely affected environment at the end of this process is the fauna and flora (animal and plant) world. Since the second half of the XX. Century, philosophers, artists, biologists, zoologists, lawyers and men of letters have begun to take a close interest in solving the environmental problems mentioned above. Especially after the 1970s, the concepts of environmental criticism (eco-critic) and environmental ethics (eco-ethics) began to be studied and discussed. One of the concepts in question is the subject of "Deep ecology", which is the subject of our study. The concept of "deep ecology" does not see the environment as an ordinary and instrumental object that only benefits people. On the contrary, it emphasizes that every being is unique and valuable in itself, whether it benefits people or not, and that the entire ecological system is an inseparable whole that complements each other. The Norwegian philosopher Arnes Naess, who introduced the concept of "deep ecology", determined its principles as well. Naess was influenced by Gandhi's approach to non-violent silent protest, drew attention to the cultural, philosophical and ethical background of environmental problems. He put forward his basic views on "deep ecology" in his article titled "The Shallow and The Deep: Long Range Ecology Movement" published in 1973. The article was found important in that it traces the deep codes of environmental ethics and presents the ethical dimension of human responsibilities towards the environment from a different perspective. In this article, we will try to analyze the traces of the "deep ecology" ethics based on Sait Faik Abasıyanık's story titled "Last Birds". The story in question has provided us to follow some traces of the concept of "deep ecology", as a sub-title of environmental ethics.

Keywords: Deep ecology, environmental criticism, environmental ethics, Last Birds, Sait Faik

GİRİŞ

İnsan ve çevre ilişkisi edebiyat sanatının ana temalarından birisidir. Roman ve hikayelerde üzerinde durulan hususlar arasında sosyolojik, psikolojik ve ekolojik çevrenin insana etkisinin geldiği söylenebilir. İnsanın çevreye olan olumsuz etkileri doğa ve sosyal bilimler açısından 1970’li yıllardan beri sistemli olarak incelenmeye başlanmıştır.

Çevre bilinci konusunda çalışmaların edebiyata yansımalarının iki ana başlık altında incelendiği görülmektedir. Bunlardan ilki, “*çevre eleştirisi*” (ekolojik eleştiri) diğeri de “*çevre etiği*” (Ekolojik etik) olarak adlandırılmaktadır. Çevre ve çevre eleştirisi konusunda değişik disiplinlere mensup uzman ve bilim insanları tarafından dünyada olduğu kadar, ülkemizde de akademik çalışmalar yapılmaktadır. Konuya Edebiyat disiplini açısından yaklaştığımızda yapılan çalışmaların çoğunun çevre eleştirisi başlığı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda çevre duyarlılığı yüksek bir sanatçı olarak, Sait Faik Abasıyanık’ın hikayeleri üzerinde de çevre etiği ve eleştirisi bakış açısıyla makale ve tezlerin yapıldığı görülmektedir. Biz bu makalemizde diğer araştırmacılardan farklı olarak, Sait Faik’in çok sayıda hikayesi üzerinde durmayacağız. Yazarın “*Son Kuşlar*” adlı hikayesini çevre etiğinin en önemli başlığını oluşturan “*derin ekoloji*” kavramı çerçevesinde değerlendireceğiz.

Konumuzun akışını şu sıralamaya dikkat ederek gerçekleştireceğiz. Öncelikle kısaca günümüzde çevre tahribatının ulaştığı üzücü tablodan ve çevreci yaklaşımların gelişiminden bahsedeceğiz. Ardından çevre etiği ve derin ekoloji konularına değineceğiz. Daha sonra bu ifadelerin “*Son Kuşlar*” adlı Sait Faik öyküsünde nasıl işlendiğini analiz ederek, değerlendirmelerimizi bir sonuca bağlamaya çalışacağız.

Çevreci Eleştiri

1900’lü yıllara kadar insanlar çevreyi bozulmaz ve doğal kaynakları da bitip tükenmez bir nimet olarak düşünmekteydiler. Ancak bilinçsiz sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte insanoğlunun bitip tükenmez kazanma ve tüketim arzusu, doğal çevre üzerinde olumsuz baskılar oluşturarak, çevresel sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çevre sorunları insanların yaşam kalitelerini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Akalın’ın da altını çizdiği gibi, “*Londra’da 1952 yılında dört binden fazla kişinin hava kirliliği nedeniyle hayatını kaybetmesi, insanları çevre ve çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olmaya yöneltten çarpıcı bir gelişme olmuştur.*” (Akalın, 2019: s. 2)

Çevreci eleştiri ve etik yaklaşımların gelişimini üç önemli süreç üzerinden değerlendirmek mümkündür. Birinci aşamada, çevrenin bilimsel açıdan ele alınmaya başlanması gelir. Biyolog Ernest Haeckle, 1876 yılında ekolojinin bir bilim olarak tanınarak, geniş kitlelerce kabul görmesini sağlamıştır. Böylece çevre konusu bilim açısından yakından incelenmeye başlamıştır. Çevre bilincinin gelişmesinin ikinci aşaması, 68 kuşağı olarak bilinen çevreci gençlik hareketlerinin, toplumsal boyuta taşınması sonucunda gerçekleşmiştir. Üçüncü aşama ise, 70’li yılların sonlarında ortaya çıkan Yeşiller Hareketi’nin başını çektiği ve daha sonra siyasal bir görünüm kazanan çevreci yönelim olmuştur (Akalın, 2019: s. 3). “*Yeşiller Hareketi*”nin temel felsefesinin kısaca, “*taban demokrasisi, toplumsal adalet, ekolojik bilgelik, şiddetten uzak durma, ademi merkezîyetçilik, topluluk temelli ekonomi ve*

iktisadi adalet, feminizm ve farklılıklara saygı, kişisel ve küresel sorumluluk, geleceğe odaklanmak ve sürdürülebilirlik” (Kovel, 2005 : s.252) gibi konulardan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Çevre etiği kavramı

Çevre etiği, insanların çevreyle kurdukları ve kuracakları ilişkilerini, çevrenin değerini ve mevcut durumunu etik bakış açısıyla inceleyen felsefi bir disiplindir. Çevre etiği açısından önemle incelenen konuların başında şu husus dikkat çekmektedir: Geleneksel çevre eleştirisinde insan merkezli çevre anlayışı üstün tutulurken, yeni yaklaşımda çevrenin insan dışında, kendi içinde önemli bir varlık ve değer olduğu düşüncesi hâkim olmuştur.

Çevre etiğinin ortaya çıkışı ve gelişiminin 1960'la 1970'li yıllar arasında gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Çağdaş çevresel kaygıları desteklemek maksadıyla, doğunun mistik metinlerinden, deontoloji ve ahlaktan ve ayrıca geleneksel etik teorilerinden yararlanan bir disiplin olarak bilinir. Etik bir hedef olarak, biyolojik çeşitliliğin ve vahşi hayatın korunmasını, ayrıca dünyadaki adaletsiz gelir dağılımı ve yoksulluk politikaları ile ilgili kaygıları ele alır. Sürdürülebilir bir çevre etiği ve iklim değişiklikleri konularına erdemli bir bakış açısıyla yaklaşır. Sadece belirli bir bölgenin değil, tüm gezegenin geleceği için bilimsel ve insanlığı bilinçlendirici çalışmalarda bulunmak amacıyla geliştirilmiştir. (plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental e.t: 1. 10. 2021)

Bu açıklamaya ilave olarak, *çevre etiği* konusunda alanda çalışan uzmanların tanımlamaları da kısaca şu şekilde özetlenebilir: (Akt. Yıldırım, 2021: s. 225)

1. Uygulamalı bir etik olarak çevre etiği, insanlar ile doğal çevre arasındaki ahlâkî ilişkileri sistematik bir biçimde inceler (Desjardins, 2006: s.46).
2. Çevre etiği, birey ile kentsel çevre arasındaki ilişkileri, bugünkü ve gelecek kuşakların haklarını gözeterek vicdan, sorumluluk ve denge içinde düzenler (Akkoyunlu, 2008: s. 1-22).
3. Çevre etiği, insanlar ve insanların doğal çevreleri arasındaki ahlâkî ilişkilerin sistematik bir değerlendirmesi (Ertan, 2004: s) olmasının yanı sıra; insan ve doğal çevre arasındaki ahlâkî ilişkilerin de sistematik bir muhasebesidir (Desjardins,2006: s.17).

Yukarıda aktarılan tanımlamalardan hareketle, *çevre etiğini*, klasik çevre anlayışının sınırlarının genişletilerek insanın doğa, toprak, su, bitki ve hayvan gibi bütün doğal çevreyle insani, vicdani ve ahlaki sorumluluk ve ilişkilerini inceleyen, çevreyi yüksek ve kendine özgü bir değer olarak kabul eden yeni bir disiplin olarak tanımlayabiliriz.

Derin ekoloji kavramı

Derin ekoloji kavramı, çevre etiğinin en önemli başlıklarından birisini oluşturur. İnsanın doğa ile etkileşimini ve doğaya karşı ahlâkî olarak doğru davranış biçimlerini ve doğa hakkında derin ve köklü düşünme yetilerinin geliştirilmesini esas alan felsefi bir alandır. *Çevreci ekoloji* genel olarak çevreyi biyolojik bir zeminde değerlendirirken, *derin ekoloji*, konuyu felsefe, ahlak ve etik açılarından yorumlamaktadır. *Derin ekoloji*, insanların doğadaki diğer türler ve varlıklarla etkileşime girerken temel değerlerini ve amaçlarını sorgulamalarının gerekliliğine vurgu yapar. İnsanların modern çağlardaki sağlıksız faydacı ve bencil doğa algılarının kökten değiştirilmesi üzerinde durur. *Derin ekoloji* olarak adlandırılmasının sebebi, insan ve çevre ilişkileriyle ilgili olarak

“niçin”, “nasıl”, “doğanın ve insanın varlık sebebi nedir?”, “doğa ve insan ilişkilerinin tinsel bağları nelerdir?” benzeri kapsamlı felsefi ve ontolojik sorulara cevap araması ve insanı bu konularda düşünerek hareket etmeye yönlendirmesidir. Öte yandan, insanın doğadan ayrı düşünülmeceğini, ruhsal ve zihinsel gelişimini ancak doğayla karşılıklı ilişkileri ve deneyimleri neticesinde tamamlayabileceğini savunur. Derin ekolojistlere göre, doğa “yaratılan”la “yaratılan” arasında duran, saygı duyulması gereken bir konumda bulunur (Naess, 1989: p. 187).

Derin ekoloji, insanların doğayla ilişkilerini sadece fayda ve yarar açısından ele almaz; aksine doğanın bitki ve hayvanlardan oluşan eşsiz bir bütün olarak, her bir parçasının kendi içinde yüce ve eşsiz bir değere sahip olduğunu vurgular. “**Ekozofi**” (çevre sevgisi) olarak da adlandırılan *derin ekoloji*, çevre kavramının geleneksel bakış açılarından farklı bir tanımını sunar. Kısaca, kaynağını sadece ilmi değil, aynı zamanda dini ve mistik yaklaşımlardan alan sosyal bir hareket olarak tanımlanabilir. (Internet Encyclopedia of Philosophy, e.t.; 1.10.2021)

“*Derin ekoloji*” kavramını, en kolay, karşıtı olan “*siğ ekoloji*” teriminden hareket ederek açıklamak mümkündür. Çevre konusunda siğ-derin ayrımının ana hatlarını ilk kez ortaya koyan Norveçli filozof Arne Naess olmuştur. Naess’e göre, derin ekolojistler, modern endüstriyel toplumun yıkıcı felsefesinin yerini alacak yeni bir ekofelsefenin veya “ekozofinin” geliştirilmesini savunmaktadırlar. (Naess, 1973). Derin ekoloji içinde geliştirilen ekofelsefeler çeşitli olmakla birlikte, Naess ve George Sessions derin ekoloji için temel olan sekiz ilke veya ifadeden oluşan bir liste belirlemişlerdir: Ayaz’ın aktardığına göre (Ayaz, 2014: s.279-280) *derin ekoloji* kavramını ilk olarak İsveçli bilim adamı Arne Naess kullanır ve *derin*

ekoloji-siğ ekoloji ayrımını 1972 yılında Bükreş’teki “Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansı”nda dile getirir (Yaylı - Çelik, 2011: 371).

Günseli Tamkoç, *Derin Ekolojinin Genel Çizgileri* (1994) adlı yazısında, derin ekoloji ile sığ ekoloji arasındaki temel farklılıklara işaret etmiştir. Tamkoç'a göre (1994), *yüzeysel (sığ) ekoloji, derin ekolojiden* şu yönleriyle ayrılmaktadır:

Yüzeysel ekolojiyle derin ekoloji arasındaki farklar: (Tamkoç, 1994: s. 99).

Yüzeysel (sığ) Ekoloji:	Derin Ekoloji:
Doğadaki çeşitlilik insanlar için değerli bir kaynaktır.	Doğadaki çeşitlilik kendi içinde bir değer taşımaktadır.
İnsan için olmayan bir değerden söz açmayı saçma bulur.	Bu yaklaşım ırkçı bir önyargı ifadesi olarak değerlendirilir.
Bitki türlerini, insanların yararına olduğu, tarım ve tıp alanlarında kullanıldığı için değerli bulur.	Bitki türlerinin öz değere sahip olduğu için korunması taraftarıdır.
Doğadaki çeşitlilik insanlar için değerli bir kaynaktır.	Hayvan ve bitkiler insanlar için değil, kendi içlerinde bir değer taşımaktadır.
Gelişen toplumlardaki nüfus artışı ekolojik dengeyi tehlikeye düşürmektedir.	Kirlenmeyi durdurma konusu ekonomik gelişmelerden daha önce düşünülmelidir.
Gelişen toplumlardaki nüfus artışı ekolojik dengeyi tehlikeye düşürmektedir.	Dünya nüfusundaki artış ekosistemi tehdit etmektedir, fakat endüstriyel ve gelişmiş devletlerin nüfusu ve davranışları daha tehlikelidir.
Kaynak kavramı, sığ ekolojik anlayışa göre 'insana yararlı kaynak' anlamını taşır.	Kaynak, 'tüm yaşam için kaynak' anlamında kullanılmalıdır.
İnsanların yaşam standartlarında geniş çaplı bir gerilemeye razı olamayacaklarını savunur.	İnsanlar çok gelişmiş milletlerin yaşam standartlarının düşmesine değil, tüm insanlığın yaşam niteliğinin düşmesine razı olmamalıdır.
Doğa zalimdir ve böyle olması gereklidir.	İnsan zalimdir ancak böyle olması gerekmez.

Yıldırım'ın aktardığına göre, Arne Naess, 1973'te yayınlanan *The Shallow and The Deep, Long-Range Ecology Movement* (Sığ ve Derin, Uzun Menzilli Ekoloji Hareketi) adlı yazısında sığ ekolojiyle derin ekolojik hareketi karşılaştırır. O'na göre sığ ekolojik hareket, kirlilik ve kaynakların tükenmesine karşı bir mücadeleyi kapsar; ana hedefi ise, gelişmiş ülkelerdeki insanların sağlığını ve refahını korumaktır (Naess, 1995b: s. 151). Ancak Naess, sığ ekolojinin bu sınırlandırmasını uygun görmez. Bu hareket, çevreci etik anlayışı açısından yetersizdir. Buna karşı geliştirdiği derin ekoloji ise, sekiz ana ilkedен oluşan, bütünsel evren görüşüne dayanan, oldukça kapsamlı bir

akımdır. Arne Naess ve George Sessions'un 1986'da ortak yargıları üzerine belirlenen bu sekiz ilke ve anahtar terimler, *derin ekolojik* hareketin temeli olarak önerilmektedir. (Yıldırım, 2021: s.11). Söz konusu ilkeler aşağıdaki konulardan oluşmaktadır:

- Hem insan hem de insan dışı dünya üzerindeki tüm yaşamın özünde bir değer vardır.
- Bu içsel değer, gezegendeki zengin yaşam formlarının çeşitliliğinde gerçekleştirilir ve desteklenir.
- Hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılamanın dışında, insanların bu zengin çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur.
- Diğer yaşam formları üzerindeki mevcut insan etkisi zararlıdır, aşırıdır ve her geçen gün hız ve ivme kazanmaktadır.
- İnsan dışı yaşamın gelişmesi için, insan nüfusunun önemli ölçüde azalması gerekir. Ancak bu, insanların gelişemeyeceği veya insan kültürlerinin zengin çeşitliliğinin azaltılması anlamına gelmez.
- Toplumun doğa üzerindeki etkisine çare bulmak için politikalarda, ekonomide, teknolojiye ve hatta ideolojilerde çok farklı bir toplumla sonuçlanacak derin ve köklü bir değişiklik olmalıdır.
- Gerekli ideolojik değişiklikler arasında, sürekli artan yaşam standartları arayışından, özellikle de amansız aşırı zenginlik arayışından vazgeçilmesi yer almalıdır.
- Bu ilkelere inananlar, gerekli değişikliklerin yapılmasına yardım etmekle ahlaki olarak yükümlüdürler (Naess, 1995a: s. 68).

Derin ekolojistlere göre, sığ (yüzeysel) ekolojistlerin bakış açısı insan merkezlidir. Genel olarak, çevre kirliliği ve kaynakların tükenmesi gibi gözle görülen ve kısa vadeli sonuçlara bağlı konularla ilgilenirler. Günümüzde çevre korumacılığıyla ilgili çalışmaların çoğu bu çerçevede yürütülmektedir. *Derin ekoloji*, aksine, insan ve fayda merkeziliği reddeder; çevre sorunlarının bölgesel olarak değil, "*toplam alan*" yani tüm yeryüzü ve gezegen perspektifinden ele alınmasını öngörür. Başka bir deyişle, *derin ekoloji* savunucuları, mevcut etik çerçevemizi tamamlamak için, çevre ile ilgili ahlaki ilkeleri formüle etmekle yetinmezler. Bunun yerine, tamamen yeni bir dünya görüşü ve felsefi bir bakış açısı talep ederler.

Sait Faik ve derin ekolojik çevre anlayışı

Sait Faik'in hikayelerinde canlı veya cansız çevre, sadece bir anlatı mekânı ve dekoru olarak yer almaz. Çevre hayatın ve hikâyenin vazgeçilmez bir parçası olarak özenle işlenir. Bu yaklaşımın küresel ölçekte henüz çevre bilincinin akademik ve sistematik düzeyde gelişmediği 1950'li yıllarda yazarın eserlerine yansımış olması incelenmeğe değer bir konudur.

Sait Faik, *Son Kuşlar* adlı hikayesinde çevreyle ilgili normal insanların kolaylıkla anlamayacağı düzeyde terimlere yer vermektedir. Burgaz Adası'nın rüzgarlarından söz ederken "*yıldız, poyraz, maystro, dramudana, gündeğusu, batı karayel, karayel*" gibi ancak uzmanların bilebileceği meteorolojik terimlere yer vermektedir. (Son Kuşlar, s.1) Bu yaklaşım çevre duyarlılığının ve alanda derin düşüncelerinin açık bir göstergesidir.

Aydın ve Sevinç, Sait Faik'in çevre duyarlılığı konusunda önde gelen bazı sanatçı ve ilim adamlarının görüşlerinin şu noktalarda toplandığına işaret etmektedirler: (Aydın ve Sevinç, 2016: s. 245)

“Sait Faik özellikle “şehirden her yılışında, bezişinde tabiatın koynuna sığınır. (Necatigil, 1999, s. 199)” Doğanın içinde de özellikle bir sığınak olarak “ada” önemli bir yer tutar (Sarısayın, 2013, s. 499). (...) Yazarımız çoğu hikâyesinde doğanın yok edilmesine az ya da çok değinmektedir. Çünkü o öykülerinde bireylere içinde yaşadığı dünyayı ve sorunları tanıtan Türk edebiyatının önde gelen öykü yazarları arasındadır (Korkmaz, 2014, s.10). Faik, bir doğa tutkunudur. Doğayı, çiçeği, böceği, kurdu, kuşuyla; denizi, balığı, balıkçısıyla; gökyüzünü ayıyla, yıldızıyla sever (Gültekin ve Çaklı, 2005, s. 122). (...) Fethi Naci (2008, s. 48), belirtilen yönüyle Son Kuşlar’ın bu tehlikeye dikkat çeken “düzyazı şiir gibi” yazılmış “yeşil bir hikâye” olduğunu belirtir.”

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi, Sait Faik doğayı bir bütün olarak sevmekte, doğayı ana kucağı gibi sığınacak emin bir liman olarak görmektedir. Çevreye karşı gözü, kulağı ve yüreği açık bir sanatçı olarak gök yüzünü, denizleri, ağaçları, çiçekleri ve balıkları büyük bir duyarlılıkla hikayelerine aktarmaktadır. Çevrenin yok olmasına karşı etik bir yaklaşım sergilemekte ve bu konuda okurlarında derin ekolojik ve etik bilincin gelişmesine katkı sunmaya çalışmaktadır.

Derin Çevre duygusu ve hipnotik söylemle donanmış bir anlatıcı

*Son Kuşlar’*daki anlatıcı, yani Sait Faik, duygusal olarak, *Derin çevre etiğine* yürekten inanmıştır. Eserlerinde çevrenin insanlar için fiziksel değerinden çok, duygusal değerine vurgu yapar. Çevre konusundaki duyarlılığını sığ ve yüzeysel bir dille anlatmaz. Derin ve hipnotik bir dil kullanır. Çevre sorunlarının çoğunun bilinçsiz insanların doğayı yalnız kendi bencil menfaat ve ihtiraslarına alet etmelerinden kaynaklandığını düşünür. Sanatçının yaşadığı çevreye ve doğal hayata içten bağlılığını gösteren birkaç örnek aktardıktan sonra, Sait Faik’in hipnotik dil kullanım özelliklerine de değinmek gerekir.

Sait Faik, sakin tabiatlı insanları sevmekte, asık suratlı devlet memurluğu gibi resmi işlere sıcak bakmamaktadır. Bu sevgisini adadaki sakin kır kahvesini tasvir ederken yapmaktadır:

“Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır. Kahveciden çok, ters bir devlet memuru hüviyeti taşır. Hastalıklı olmasa, doktorlar fazla yorulmamasını sağlık vermemiş olsalar, dünyada kahveci olmazdı” (son Kuşlar, s.).

Kendisi ise mümkün olsaydı böyle güzel bir yerde, tabiatın kucağında zevkle bir kır kahvesi işleteceğini şu sözlerle anlatır:

“Tersine, ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için kahveci olamadışımdır. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi... Bundan güzel bir ömür mü olur, elli altmış senelik yaşama bundan güzel başlar ve biter mi?” (Son Kuşlar, s. 2).

Anlatıcı Sait Faik’in hikayelerinde seçtiği ifadeler, sıfatlar ve tasvirler, duygusal ve hipnotik dil unsurlarıyla okuru da etkilemektedir. Hipnotik dil kalıpları, Milton Erickson'un günlük hayatında ve terapilerinde kullandığı cümle dizinlerinin incelenip modellenmesiyle ortaya çıkartılmıştır. Milton Ericson'un dili kullanma üslubu karşısında muhatapların bilinçaltıyla kolayca uyuma girebilmekte ve böylece ihtiyaç duyulan değişimi gizli telkinlerle sağlayabilmektedir. (Maviş, <https://biletino.com/tr/e-cq5/hipnotik-dil-kaliplari-egitimi/> (e.t. 16. 10. 2021).

Söz konusu kalıplar muhatabın ruh halini, dilediğiniz yöne çekmenizi sağlayacak özel ve sözel sırlarla dokunmuştur. Hipnotik kalıpların kökeni varsayımlardan oluşur. Bu, sözlerinizin ardında gizlenen, asıl niyettir. Örneğin; size, muhatabınız tarafından, *“Sanırım hızlı okuma yeteneğin sayesinde bu kadar çabuk öğreniyorsun.”* Ya da, *“Neden bazı insanlar, sadece büyüklüğe önem verir, diğer özellikleri görmez?”* dendiğini düşünelim. Bu cümlelerde insanı derin ve içsel düşüncelere sevk eden farklı bir dil ve üslup söz konusudur. Bu durum, gizli iknânın kapılarını aralamaktadır. Bu tür örtülü varsayımların hipnotik bir gücü vardır (Hogan, 2012 : s. 34).

Ericson’un dil kalıplarında amaç ve içerik net biçimde ortaya konmaz. Ortada derin ama gizemli bir etkileme süreci vardır. Muhataba doğrudan bir sorumluluk yüklenmez. Okurun zihnine ve bilinçaltının derinliklerine inerek, onda derin bir duygusal tesir bırakır (Hogan, 2012: 34). Şemsi Tebrizi’nin ifade ettiği gibi, *“Söz dediğin, dilden öze dokunur”* anlayışı hakimdir. Yürekten inanarak söylenen bir söz, özden gelen sözdür Aşağıdaki ifadeler, çevre endişesi taşıyan ve hipnotik dil kalıplarıyla bu endişesini anlatan duyarlı bir anlatıcı olan Sait Faik’e aittir:

“Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez Konstantin Efendinin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmıyan güneşi, durgun maviliği, bol yeşiliyle kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevişmiş, acısız, hırssız bir dünya düşündürüyor” (Son Kuşlar,2013: s.5).

Yukarıdaki ifadelerde gerçekten insanın yüreğine dokunan ancak açıklaması kolay olmayan sade, ancak derinlerden gelen gizemli ve etkileyici bir ses, okuru büyülenmişçesine ve hipnotize olmuşçasına etkileyebilmekte, onu içten içe çevre bilincine ve sevgisine sevk etmektedir.

Son Kuşlar’da, ekolojik bir tehdit olarak insan

Çevre konusunda yangın, sel ve kuraklık gibi doğal felaketlerin yanında esas tehdit, bilinçsiz ve acımasız insanlardan gelmektedir. Derin çevre etiği anlayışına göre, hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılamanın dışında, insanların bu zengin çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur. Diğer yaşam formları üzerindeki mevcut insan etkisi zararlıdır, aşırıdır ve her geçen gün hız ve ivme kazanmaktadır. Oysa Son Kuşlar’da olay tam tersi istikamette gelişmektedir.

Bu bölümde Son Kuşlar adlı öyküde ekolojik bir tehdit olarak insan görünüşleri yorumlanacaktır. Öyküde dört çeşit insan anlatılmaktadır. Bunlar anlatıcı, Kahveci, Kuşları tuzakla yakalayan Konstantin, ona yardımcı olan çocuklar ve bir de doğa tahribinin simgesi olarak bir inşaat mühendisi.

Sonbahar mevsimi gelince, Konstantin denen tuzakla kuşları avlayan merhametsiz adamın peşine bir yığın insan ve çocuk takılır. Konstantin, hür kuşları ökselerle tuzağa düşürür, “pilavlık” diyerek küçük küçük kuşları çeşitli hilelerle avlamaktadır. Öyküde Konstantin denen karakter, kuşlara karşı tuzakları hazırlayan, milleti bu işe kışkırtan son derece olumsuz ve merhametsiz bir tip olarak anlatılmaktadır. Konstantin, zengin sayılabilecek bir adamdır.

“Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz iriliğine, sallapatiliğine, Karaman ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine

basit, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi halinde, işi yolunda, hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi.” (Son Kuşlar, 2013: s.4).

Konstantin Galata’da zahire tüccarıdır. Sonbaharda kuşların göç mevsimi geldiğinde adeta bir canavar kesilir. Sait Faik, kuşlara karşı duyarsız, hatta merhametsiz bu adamı şu şekilde anlatır:

“Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da...”

Konstantin isminde bir herifti, Galatada bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi... O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilâvın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...” (Son Kuşlar, 2013: ss. 3-4).

Sait Faik, Ada’da hâlâ görülmekte olan son kuşların birkaç gram etleri için bilinçsiz ve acımasız adamların hileli tuzaklarıyla yok edilmesini dokunaklı cümlelerle resmeder. Yalın fakat bir o kadar da derin ve hipnotik bir dil kullanır. Konstantin’in komutasındaki bu kocaman heriflerden ve çocuklardan oluşan kalabalık, zavallı kuşları hain tuzaklarla avlamak için adanın tek tepesindeki ağaçların altında toplanırlar. Sonra büyük bir zevkle minnacık kuşları 10 gramlık etleri için tuzaklara düşürerek katlederler. Sait Faik bu can yakıcı ekolojik katliamı şu ifadelerle anlatılmaktadır:

“Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.” (Son Kuşlar,2013: s.3)

Konstantin denen ele başı yeterince varlıklı, dükkân tezgâh sahibi bir esnaf olduğu halde, bilinçsizce hiç acımadan kuşları “bizim plavlıklar” diyerek tuzağa düşürerek avlamaktadır. Kuşların seslerini tanımakta, hatta taklit ederek uzaklardan geçen kuşları bile aldatarak -sanki dostmuşçasına – yanına, yakınına çağırabilmektedir. Sait Faik Konstantin Efendi’nin bu hallerini okura şu ifadelerle aktarmaktadır.

“Konstantin Efendi, onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısırdı. Esmer lekelerin adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görecektense gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:

— Bizim pilâvlıklar geldi, derdi.

Kuşlar pek yakından geçmiştense, seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca aldandıklarına, bu sesi duyarak, dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.” (Son Kuşlar,2013: ss.4-5)

Son Kuşlar’da ekolojik bir tehdit olarak teknoloji

Sait Faik, Son Kuşlar’ın giriş bölümüne henüz kirlenmemiş ve teknolojinin zararlarından olumsuz etkilenmemiş doğal bir çevre tasviriyle başlar: Karıncalar, açık ve berrak bir hava, tahta masalar ve sakin bir kır kahvesi...

“Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâlâ karıncalar gezer. Hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir.” (Son kuşlar,2013: s.4-5)

Gürültü kirliliği insan ve çevre sağlığı açısından önemli tehditlerden birisidir. Yukarıda anlatılan sakin ve asude doğallığı ve sessizliği uçakların homurtusu bozmuştur. Sait Faik doğadaki bu sessizlik ve yalınlığı bozan uçak “homurtusu” üzerine uçaklara daha yakından bakmaya ve düşünmeye başlamıştır. Bu bakış, aynı zamanda okurun dikkatini teknolojinin çevreye verdiği olumsuz etkilere çekme işlevi görmektedir. Anlatıcı ve okur, sükutun nabzını dinlerken, homurtulu gürültünün peşine takılarak erken bir çevre bilinci uyanışının sinyalinin almışlardır:

“Bütün sesler kesilmiştir. Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir. İçindeki, şimdi Yeşilköy’e incek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti. Ama, hiç içindeki yolcuların Yeşilköy’e neredeyse inceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim.” (Son kuşlar, 2013: s.2)

Sait Faik, Bu öyküde Burgaz Adası’nı sessizliğin ve güzelliğin henüz bozulmamış ve elden çıkmamış bir simgesi olarak anlatmaktadır. Kuşlar da adanın doğal bir parçası olarak canlılığın, doğallığın ve naifliğin bir simgesi olarak görüntülenmektedir. Oysa uçaklar kuşların tam da zıddıdır. Devasa cüsseleri, çelik gövde ve kanatları, özellikle korkutucu homurtularıyla kuşların yerini alan, sıcak çarpan bir yürek yerine, korkutucu homurtularla gökyüzünü işgal eden canavarları andırmaktadırlar. Güzelim ada ekolojisini ve masmavi gökyüzünü, cıvı cıvı ve rengarenk kuş sesleri yerine, sürekli olarak ada üzerindeki rotadan akan çelik kanatlı kuş sürüleri işgal etmiştir. Ada’nın ayrılmaz bir parçası olmuş kuşlar ise artık görünmez olmuştur. İki senedir Ada’ya uğramaz olmuşlar, neredeyse adadan ellini ve ayağını kesmişlerdir. Bu tablo Yazar tarafından şu iç burkan ifadelerle aktarılmaktadır:

“Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların üstünden geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki hep ya üstümden, ya solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu adaya bu zamanda kuşlar uğradı. Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.” (Son kuşlar, 2013: ss.2-3).

Sait Faik, Kuşların hileli ve aldatıcı yollarla yok edilmesinden sonra, doğanın ve ekolojik dengenin bozulmasında bir simge haline gelen betonlaşma konusuna dikkatlerimizi çekmektedir. Çevre konusunda dikkatsiz ve bilinçsiz sözde mühendis ve zenginlerin, Ada’daki doğal yeşillikleri söktürerek kendi özel villalarına taşımalarını üzülerek anlatmaktadır. Sözde mühendislerin bir anlamda bilinçsizce vatan toprağını yabancılara peşkeş çekmelerini sembolik biçimde eleştirmektedir. Mühendis Ahmet Bey tarafından, yol kenarında bulunan yeşil çimenler bizim kendi çocuklarımızın eliyle söktürülmektedir. Zengin bir Hollandalı’nın bahçesine taşınmakta ve orada dekorasyon malzemesi olarak kullanılmaktadır. Sait Faik, bu tabloyu görünce çok üzülür, karakola haber verir. Ancak olayın üzerine düşülmez. “Belediye Nizamnamesi’nde yol kenarındaki çimleri sökmek cezayı mucip” olmuyormuş diyerek Ahmet Bey’e bir ceza bile kesilmez. Yapılanlar yapanın yanına kar kalır. Sait Faik bu noktada çevre konusunda gerekli yasal düzenlemelerin eksikliğine bu şekilde yıllar öncesinden biz okurların dikkatini ustaca çekmiş olur.

Bu çerçevede aşağıda alıntılatacağımız bölümde Sait Faik, doğal zenginliklerimizin sözde aydınlarımızın eliyle tahrip edilmesinin hikayesini anlatmaktadır:

"(...) Kuşlar yoktu şimdi havada ama, yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bâzı yerleri sökülmiş, biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dol duruyorlardı:

— *Ne yapıyorsunuz, yahu? dedim.*

— *Sana ne? dediler. Fıkara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.*

— *Canım, neden söküyorsunuz? dedim.*

— *Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.*

— *Ne yapacak bunları?*

— *Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya, hani onun bahçesini düzeltiyorlar da...*

— *İngiliz çimi alsın, eksin, mademki herif zengin..*

— *İngiliz çimiyle bu bir mi?*

— *Bu daha mı iyi?*

— *İyi de lâf mı?*

Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş Karakola koştum. Polislere haber verdim. Gûya menettiler. Gizli gizli yine çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Beye ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde yol kenarlarındaki çimenleri sökmek, cezayı mucip olmuyormuş." (Son kuşlar, 2013: s.6)

Sait Faik, ekolojik dengenin bozulmasına seyirci kalmaz. Eskilerin deyimiyle eliyle, diliyle ve kalemiyle çevrenin, bitki ve hayvanların doğal halleriyle korunmasına gayret eder. O'na göre hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılamanın dışında, insanların bu zengin çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur. Bitkilerin de kendi öz değerlerini korumaya hakları vardır. Doğal kaynaklar sadece insan için değil, bütün bitki ve hayvan türleri yani tüm yaşam için kaynak anlamında kullanılmalı ve değerlendirilmelidir. Derin çevre etiği konusunda yapılan açıklamalar ve verilen örneklerden sonra, Sait Faik'in Son Kuşlar adlı hikayesinde geniş bir çevre bilincinin ve *derin ekolojik etik* kaygı ve anlayışının izlerinin yansıtıldığı söylenebilir.

Sonuç

Sait Faik, Son Kuşlar başlıklı dokunaklı hikayesinde biz okurlara olduğu kadar, tüm dünya milletlerine de bir tür çevre etiği manifestosu sayılabilecek anlatı örnekleri sunmaktadır. Konuya yüzeysel olarak değil, derin ekolojik kaygılarla bakmaktadır. Bitki ve hayvan türlerini, insanların yararına olduğu, tarım ve tıp alanlarında kullanıldığı için değerli bulmamakta: aksine bitki ve hayvan türlerinin kendi içlerinde öz değere sahip olduğu için kıymetli olduğuna inanmakta ve sırf bu yüzden korunması gerektiğini savunmaktadır.

Çevreye yönelik davranışlar çevrenin korunmasına yönelik samimi ve gerçek davranışlar şeklindeyse, bu tür davranışlar literatürde, çevre dostu veya çevreye yararlı davranışlar olarak yer alır (Erten, 2004: s. 4). Sait Faik bu

tanım çerçevesinde hakiki çevre dostu olarak anılmayı layıkıyla hak eden yazarların başında sayılabilir. Yazdıklarından ve hakkında yazılanlardan anlaşılacağı gibi, hikayelerinde ekolojik kaygıları üst düzeyde olan bir yazarımızdır. İnsanların çevreye yüzeysel olarak değil, derin ahlâkî ve ekolojik kaygılarla bakmaları gerektiğine inanır. Bu duyguyu anlatının içine ustaca gizleyerek, estetik bir dil ve üslupla aktarmayı başarabilmiş bir hikayecimizdir.

Sait Faik'e göre kaynak kavramı, sadece 'insana yararlı kaynak' anlamını taşımaz. Kaynak, 'tüm yaşam için kaynak' anlamına gelir. Kaynakların tükenip bozulması bağlamında faunaya ve floraya müdahaleye yönelik örneklerle ilişkin olarak, *Son Kuşlar*'da bir manifesto ortaya koymuştur. Doğanın tahrip edilmesi, insanın güzel düşünmesine ve güzellikleri görmesine engeldir. Bu öyküde insan, doğal yaşam için en büyük tehdit olarak görülür. Sait Faik, bir edebiyatçı olarak, içinde yaşadığı toplumun bu tür meselelerine duyarsız kalmamış, en azından kendisinin çok gördüğü, sevdiği kuşları ve yeşillikleri çocukların göremeyecek olmasından duyduğu üzüntüyü belirtmiştir. (Aydın ve Sevinç, 2016: s. 250)

Bütün bu aktarılanlardan çıkarılacak en önemli sonuç, çevre etiğine duyarlı nesillerin yetişmesidir. Hikâyede anlatıldığı gibi, kuru kalabalıkların ve merhametten yoksun insanların peşinden sürüklenen genç nesillerle şüphesiz böyle bir duyarlılık kazanılamaz. Bu bilincin ancak başarılı ve sistemli bir çevre etiği ve çevre okur yazarlığı eğitiminin verilmesiyle genç kuşaklara aktarılabilceği açıktır.

Çoğu insanın düşüncelerinin aksine doğada zalimlik, rekabet ve ihtiyaç fazlasını kazanma ve israf hırsı yoktur. Zalim olan ve gereksiz tutku ve hedonist zevk anlayışı uğruna çevre ekolojisini tahrip edenler bilinçsiz, muhteris, şefkat ve merhamet duygusundan uzak, zalim tabiatlı insanlardır. Bu makalemizi Sait Faik'in Derin Çevre Etiği anlayışını çarpıcı ve bir o kadar da acı sözlerle yansıtan şu sözleriyle bitirelim:

"Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi." (Son kuşlar, 2013: s.7)

KAYNAKLAR

ABASIYANIK, S. Faik, (2013). *Son Kuşlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

AKALIN, Mehmet, (1991). *Çevre Etiği Çevreye Flsefi Yönelimler*, İksad Publishing.

AKKOYUNLU, K., (2008). "*Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği*", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Bahar, Sayı 20.

AYAZ, Hüseyin, (2014). "*Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3/1 2014 s. 278-292, TÜRKİYE International Journal of Turkish Literature Culture Education Volume 3/1 2014 p. 278-292, TURKEY.*

- AYDIN, Y, Sevinç Ö. S; (2016). “Sürdürülebilirliğin Karşısındaki Engeller Bağlamında Sait Faik Öykülerinin Çevresel Sorunlar Açısından Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi.” Marmara Coğrafya Dergisi, Yıl/Year: Temmuz/July 2016 Sayı: 34.
- DESJARDINS, J. R., (2006). Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş, Çev. R. KELEŞ, İmge Kitabevi, Ankara.
- ERTAN B., (2004). “2000’li Yıllarda Çevre Etiği Yaklaşımları ve Türkiye”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 3.
- ERTEN, S. (2004). “Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?” Çevre ve İnsan Dergisi, Sayı: 65.
- GÜLTEKİN A. & Çaklı, L, (2005). “Sait Faik Abasıyanık ve Andre Gide’de insan ve doğa sevgisi.” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1).
- HORN, Sam, (1996). Tongue Fu: Sözlü Dövüş Sanatı, Boyner Holding Yayınları, İst.
- KORKMAZ, F., (2014). “Sait Faik’in poetik görüşleri.” Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 4(1).
- KOVEL, J, (2005), Doğanın Düşmanı, Kapitalizmin Sonumu, Dünyanın Sonu mu? Metis Yayınları, İstanbul.
- MAVİŞ, Adil, “Adil Maviş ile Hipnotik Dil Kalıpları Eğitimi” <https://biletino.com/tr/e-cq5/hipnotik-dil-kaliplari-egitimi/> (e.t. 16. 10. 2021).
- NAESS, Arne, (1989). Ecology, Community and Life Style:Outline of An Ecosophy, Cambridge University Press.
- NAESS, Arne, (1995 b). The Shallow &The Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary, Boston & London.
- NACİ, Fethi, (2008). Sait Fâik’in Hikâyeciliği. İstanbul: YKY.
- NECATİGİL, Behçet, (1999). Düzyazılar II. İstanbul: YKY.
- SARISAYIN, A., (2013). Türk edebiyatında bir “ada”: Sait Faik. Y. Armağan (Ed.), Sait Faik Abasıyanık içinde (s. 495-505). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, “Environmental Ethics”, First published Mon. Jun 3, 2002; substantive revision Tue. Jul. 21, 2015 (stanford.edu/entries/ethics-environmental/) e.t. 1.10.2021.
- TAMKOÇ, Günseli, (1994). “Derin Ekolojinin genel çizgileri”, Birikim, sayı: 57-58, Ocak-Şubat 1994.
- UYGUNER, M., (1996). Sait Abasıyanık 90 Yaşında. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- YILDIRIM, R. Sena, (2021). “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinin Çevreci Eleştiri Işığında İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

MUSTAFA KUTLU'NUN 'HAYAT GÜZELDİR'DEKİ HİKÂYELERİ VE 'KAMBUR HAFİZ VE MINÂRE' HİKÂYESİ ÖRNEĞİNDE 'AHLÂK – SANAT' VE 'TEMSİL – TAKLİT' DİYALEKTİĞİ

Prof. Dr. Şaban SAĞLIK

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / İSTANBUL, sabansaglik@hotmail.com

ÖZET

Sanat ve ahlâk kavramları arasında yakın bir ilişki vardır. İnsan, herhangi bir varlığı ya da objeyi kurgu yoluyla güzelleştirirse, güzelleştirilen o şey “sanat” olur. Bu bağlamda sanat sanatçıyı gerektirir. Sanatçı olmak da yetmez, burada bir anlamda eğitim de devreye girer. İnsan, herhangi bir varlık ya da objeyi değil de, doğal bir şekilde kendi tavır ve davranışlarını güzelleştirirse, buna da “ahlâk” denir. Yani insan kendini merkeze alarak, kendini kuşatan bütün varlık alemiyle girdiği ilişkide, çok olumlu tavırlar sergileyebilir. Bütün bu olumlu tavır ve davranışlar da insanlarda belirli bir güzellik (hoşluk) duygusu yaratır. İşte insan merkezli bu güzellik ve hoşluk alanına en genel manada “ahlâk” deniliyor. Yani ahlâk, sanatın kurgusuz boyutudur. Dolayısıyla “sanat” kavramı ile “ahlâk” kavramı “güzel” (haz, hoşluk vs.) ortak paydasında bir araya getirilebilir. İnsanın hayatında her iki alanın ve güzelin de etkisi ve önemi vardır. Bunlardan “sanat” kalıcı değer olurken, “ahlâk”, günlük-rutin pratik değerler arasında yer alır. “Ahlâk” ve “sanat” arasındaki bu yakın ilişki, İslâm Medeniyeti ile diğer medeniyetler arasındaki temel farkı da ortaya koymaktadır. İslâm Medeniyetinde genelde “ahlâk” merkezli bir sanat anlayışı vardır. Bunda Hz. Muhammet’in “Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim” hadis-i şerifinin de etkisi vardır. Yani İslâm Medeniyetinde gelişen sanatta hep ahlâki kaygı etkili olmuştur. Bu kaygı sanat anlayışlarına da yansımıştır. Mesela İslâm sanatlarında ahlâk öncelendiği için, genelde kişi değil de kişinin tavır ve davranışları (yani ahlâki) yüceltilir. Buna Hz. Muhammet de dahildir. Gerek sinema filmlerinde gerekse roman ve hikâye gibi kurgusal eserlerde Hz. Muhammet’in tasvir edilmemesinin sebebi de budur. Yani İslâm sanatlarında Hz. Muhammet’in bile bedeni nasıl olsa toprak olacaktır; oysa Peygamber’in sözleri, tavır ve davranışları hep örnek olmağa devam edecektir. İslâm medeniyetinde bu anlayışın adı “temsil”dir. Bu manada hemen her Müslüman güzel tavır ve davranışlar sergilediği sürece Hz. Muhammet’in ahlâkını yeniden üretecektir. Yani Hz. Muhammet’i temsil edecektir. Buna karşılık İslâm dışındaki sanatlarda ise tavır ve davranışlardan çok “kişi” yüceltilecektir. Yüceltilen kişinin her yönü anlatılacaktır. Bu da karşımıza “taklit” (mimesis) kavramını çıkarır. Aristo’dan hareket ederek, Batı medeniyetinde “sanat”ın “mimesis”ten doğduğunu da burada hatırlatalım. Günümüz hikâye yazarlarından Mustafa Kutlu, hemen her hikâyesinde bu iki sanat anlayışını sergilemektedir. Bu çalışmada biz yazarın “Hayat Güzeldir” kitabını “ahlâk” ve “temsil” bağlamında; “Kambur Hafiz ve Minare” hikâyesini de “sanat” ve “taklit” bağlamında ele alacağız. Çalışmanın sonunda da bu iki anlayıştaki hikâyeleri karşılaştıracacağız.

Anahtar kelimeler: Ahlâk, sanat, temsil, taklit, Mustafa Kutlu.

**MUSTAFA KUTLU'S STORIES IN 'LIFE IS BEAUTIFUL' AND
IN THE EXAMPLE OF THE STORY OF THE 'HUMPBACK HAFIZ AND THE MINARET'
THE DIALECTIC OF 'MORALITY- ART' AND 'REPRESENTION - IMITATION'**

SUMMARY

There is a close relationship between the concepts of art and morality. If a person beautifies any being or object through fiction, that beautified thing becomes "art". In this context, art requires the artist. Being an artist is not enough, education comes into play here in a sense. If a person naturally beautifies his own attitudes and behaviors, not any being or object, this is called "morality". In other words, by putting himself in the center, a person can exhibit very positive attitudes in his relationship with the whole realm of existence that surrounds him. All these positive attitudes and behaviors create a certain sense of beauty (pleasure) in people. This human-centered field of beauty and pleasantness is called "morality" in the most general sense. In other words, morality is the non-fictional dimension of art. Therefore, the concept of "art" and the concept of "morality" can be brought together on the common denominator of "beautiful" (pleasure, pleasantness, etc.). Both areas and beauty have an impact and importance in a person's life. While "art" is a permanent value, "morality" is among the daily-routine practical values. This close relationship between "morality" and "art" reveals the fundamental difference between Islamic Civilization and other civilizations. In Islamic Civilization, there is generally a "morality"-centered understanding of art. In this, Hz. The hadith of Muhammad "I was sent to complete good morals" also has an effect. In other words, moral concern has always been effective in the art that developed in Islamic Civilization. This concern is also reflected in the understanding of art. For example, since morality is prioritized in Islamic arts, a person's attitudes and behaviors (ie morality) are generally exalted, not the person. To this Hz. Mohammed is also included.. In both movies and fictional works such as novels and stories, Hz. This is why Muhammad is not depicted. In other words, in Islamic arts, Hz. Even Muhammad's body will be soil anyway; however, the words, attitudes and behaviors of the Prophet will always continue to be exemplary. The name of this understanding in Islamic civilization is "representation". In this sense, as long as almost every Muslim exhibits good attitudes and behaviors, It will reproduce Hz. Muhammad's morality. That is, He will represent Hz. Muhammad. On the other hand, in non-Islamic arts, "person" will be glorified rather than attitudes and behaviors. Every aspect of the glorified person will be explained. This brings us the concept of "imitation" (mimesis). Starting from Aristotle, let us remind here that "art" in Western civilization was born from "mimesis". Mustafa Kutlu, one of today's story writers, exhibits these two understandings of art in almost every story. In this study, we use the author's book "Life is Beautiful" (Hayat Güzeldir) in the context of "morality" and "representation"; We will also consider the story of "Humpback Hafiz and the Minaret" (Kambur Hafız ve Minare" in the context of "art" and "imitation". At the end of the study, we will compare the stories in these two understandings.

Keywords: Morality, art, representation, imitation, Mustafa Kutlu.

GİRİŞ

Medeniyetler ve kültürler, beslendikleri temel kaynaklardan gelen bir etkiyle şekillenirler. Beslenen temel kaynaklar farklı olunca ister istemez medeniyet ve kültürler de farklı olacaktır. Bu yüzden bir milletin medeniyet ve kültürü ile başka bir milletin medeniyet ve kültürü arasında farklar vardır. Söz konusu farklar hemen her alanda görülebilir. Bu alanlardan biri de ‘sanat’ tır. Sanat kavramına bakışta mevcut olan farklar, aynı zamanda ‘Doğu’ ve ‘Batı’ gibi medeniyet merkezli ayrımlara da sebep olur.

Burada “*Doğu ile Batı sanatlarını nasıl ve neye göre ayırıyoruz?*” sorusu bizim temel problemimizi oluşturuyor. Biz bu problemi “*Sanat ve Ahlâk*” ve “*İslâm Sanatı ‘Temsil’ Batı Sanatı ‘Tasvir’ (mimesis, ikon) Esasına Dayanır*” gibi alt başlıklar altınca tartışacağız.

1-Sanat ve Ahlâk

‘Sanat’ ve ‘ahlâk’ kavramları arasında yakın bir ilişki vardır. İnsan, herhangi bir varlığı ya da objeyi kurgu yoluyla güzelleştirirse, güzelleştirilen o şey “sanat” olur. Bu bağlamda sanat, sanatçıyı gerektirir. Sanatçı olmak da yetmez, burada bir anlamda eğitim de devreye girer. İnsan, herhangi bir varlık ya da objeyi değil de doğal bir şekilde kendi tavır ve davranışlarını güzelleştirirse, buna da “ahlâk” denir. Yani insan kendini merkeze alarak, kendini kuşatan bütün varlık alemiyle girdiği ilişkide, çok olumlu tavırlar sergileyebilir. Bütün bu olumlu tavır ve davranışlar da insanlarda belirli bir güzellik (hoşluk) duygusu yaratır. İşte insan merkezli bu güzellik ve hoşluk alanına en genel manada “ahlâk” deniliyor. Yani ahlâk, sanatın kurgusuz boyutudur. Dolayısıyla sanat kavramı ile ahlâk kavramı “güzel” (haz, hoşluk vs.) ortak paydasında bir araya getirilebilir. İnsanın hayatında her iki alanın ve güzelin de etkisi ve önemi vardır. Bunlardan sanat kalıcı değer olurken, ahlâk, günlük-rutin pratik değerler arasında yer alır.

Ahlâk ve sanat arasındaki bu yakın ilişki, İslâm Medeniyeti ile diğer medeniyetler arasındaki temel farkı da ortaya koymaktadır. İslâm Medeniyetinde genelde ahlâk merkezli bir sanat anlayışı vardır. Bunda Hz. Muhammet’in “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim*” hadis-i şerifinin etkisini de hatırlatalım. Yani İslâm Medeniyetinde gelişen sanatta hep ahlâki kaygı etkili olmuştur. Bu kaygı sanat anlayışlarına da yansımıştır. Mesela İslâm sanatlarında ahlâk öncelendiği için, genelde kişi değil de kişinin tavır ve davranışları (yani ahlâkı) yüceltilir. Buna Hz. Muhammet de dahildir. Gerek sinema filmlerinde gerekse roman ve hikâye gibi kurgusal eserlerde Hz. Muhammet’in tasvir edilmemesinin sebebi de budur. Yani İslâm sanatlarında Hz. Muhammet’in bile bedeni nasıl olsa toprak olacaktır; oysa Peygamber’in sözleri, tavır ve davranışları hep örnek olmağa devam edecektir. İslâm medeniyetinde bu anlayışın adı ‘temsil’dir. Bu manada hemen her Müslüman güzel tavır ve davranışlar sergilediği sürece Hz. Muhammet’in ahlâkını yeniden üretecektir. Yani Hz. Muhammet’i temsil edecektir. Buna karşılık İslâm dışındaki sanatlarda ise tavır ve davranışlardan çok “kişi” yüceltilecektir. Yüceltilen kişinin her yönü anlatılacaktır. Bu da karşımıza “taklit” (mimesis, ikon) kavramını çıkarır. Aristo’dan hareket ederek, Batı medeniyetinde sanatın mimesisten doğduğunu da burada hatırlatalım. Bu durumda İslâm sanatı ile İslâm dışı sanatı kısaca mukayese etmek gerekecektir.

2-İslâm Sanatı ‘Temsil’ Batı Sanatı ‘Tasvir’ (Mimesis, ikon) Esasına Dayanır

Roman sanatından bahseden Cemil Meriç ve Tanpınar, bu sanatın “*kilisede günah çıkarma*” (itiraf) kültürüyle ilişkisi olduğunu söylerler. Bu yüzden de Batı sanatları için “ifşa” tabirini kullanırlar. Bu manada gazete, resim, sinema, tiyatro gibi araçların hepsi varlığı Aristo’nun “mimesis” dediği şekilde aynıyla gösterirler / tasvir ederler

(adeta ayna tutarlar). Buna karşılık İslâm sanatlarında “esrar” (sır) ve “mahremiyet” gibi kavramları akla getiren bir “kapalılık” vardır. Söz konusu kapalılık birtakım “temsil”lerle ima edilir; alegorilerle sezdirilir; sembollerle işaret edilir. Bu yüzden İslâm sanatlarında pek tasvir (mimesis) yer almaz. Bilhassa Kur’an kıssaları, Mantıku’t-Tayr ve Mesnevi gibi anlatılarda olup bitenler genellikle alegorik olarak sezdirilir. Mesela tasvir sanatı olan “resim” karşılığı İslâm’da “minyatür” gelişmiştir. Minyatür, taklit değil temsil sanatıdır.

Martin Lings, sanat eserlerini “batını sanat eserleri” ve “batını olmayan çağın eserleri” şeklinde kategorize eder. Bu ikinci kategori bir anlamda modern çağı ifade eder. Bir genelleme ile söylersek, batını sanat deyince akla Şark (İslâm-Doğu) sanatı gelir. Lings’e göre Ortaçağ’da Batının sanatı da batını bir nitelik göstermektedir. Dünyevi olan batını olanı ancak “temsil” eder; yani dünyevi olan batını olanın aracıdır (Lings, 2001: 1-3). Allen, İslâm sanatlarının “ikonsuz” oluşuna dikkat çeker. İkon olmadığı için de gerçekçi tasvire (mimesis) dayalı “anlatı” geleneği İslâm medeniyetinde pek karşılık bulamamıştır (Leaman, 2004: 39). Tasvirle hikâye arasında, dolayısıyla “ikon” arasında da bir ilişki vardır. Oliver Leaman, İslâmi anlatılar içinde çokça anılan Yusuf ve Züleyha hikâyesinde Züleyha’nın dış (fiziki) güzelliğinin yok edilmesini, tasvirle ve dış güzellikle ima edilen “ikon”un (put) yok edilmesine bağlar. Ne zaman ki Züleyha “asıl olana” döner, işte o zaman güzelliği geri verilir. Çünkü Züleyha artık dış güzelliği ile değil, temsil ettiği Rahmani misyon ile yeni bir konum kazanır. Yani Züleyha artık gelip geçici benliğinden kurtulup “hakikati” bulmuştur (Leaman, 2004: 82-83).

İslâm sanatlarında tasviriden neden uzak durulur? Louis Massignon’a göre, tasviri sanatlarda, sanatçının Allah’ın yarattıklarına benzer şeyler ortaya koyduğu vehmine kapılıp yaratma heyecanı duyması, İslâm’da iman açısından sakıncalı görülür (Ayvazoğlu, 1989: 42). Beşir Ayvazoğlu bu durum için “Pygmalion tavrı” ifadesini kullanır. (Pygmalion, bir heykeltıraştır ve yaptığı heykele aşık olmuştur.) François Maurac konu hakkında şunu söyler: *“Romancı insanların arasında, en çok Allah’a benzeyendir. Allah’ın maymunudur. Canlı yaratıklar doğurur, kaderler icat eder ve bu kaderleri olaylar ve felaketlerle dokur. Onları karşılaştırır ve amaçlarına götürür.”* (Toprak, 2006: 33).

Bütün bu açıklamalar İslâm sanatlarında neden tasviriden uzak kalındığını ima etmektedir. Bu konuda bazı ayet ve hadislerden de söz edilir. Bakara Suresi 6. Ayet bu manada hatırlanabilir. *“Deyin ki: ‘Biz Allah’ın boyasıyla boyandık! Allah’tan daha güzel boyası olan kim vardır? Biz ancak O’na ibâdet ederiz”* âyetinde Cenâb-ı Hak, Allah’a imânı, aklın ve kalbin imân ve ibâdetle terbiyesini, nefsin islahını ve güzel ahlâkı “Allah’ın boyası” temsiliyle aktarmıştır. *“Ahlâkın en güzeli Allah’ın (CC) yüce ahlâkıdır.”* Bu hadis-i şerifte geçen “Allah’ın (CC) ahlâkı”ndan maksat; esma-i hüsnâ, başka bir deyimle Allah’ın (CC) sıfatlarıdır. Bir hadisinde Hz. Peygamber, *“Allah’ın (CC) ahlâkı ile ahlâklanın.”* buyurur. Mesela Allah’ın (CC) sıfatlarından biri “Gafûr”dur. Gafur, günahları bağışlayıcı demektir. Bu sıfatla sıfatlanan bir kimse kusurları bağışlayıcı olmalıdır. Diğer bir sıfatı “Halîm”dir. Bu sıfatı kendisinde huy edinen bir kimse sert olmamalı, yumuşak başlı ve mütevazi olmalıdır. İşte Allah’ın (CC) evliyası Allah’a (CC) yakın sevgili kulları esma-i hüsnânın tecellisine mazhar olurlar.

Gerek sanat ve ahlâk gerekse temsil ve taklit kavramlarıyla vurgulanan Doğu (İslâm) sanatları ile İslâm dışı sanatlar arasında mevcut olan temel farklar, bu çalışmanın temel problemini oluşturuyor. Bu problemin yansıma alanı olarak Mustafa Kutlu’nun hikâyelerini seçtik. Çalışmamızda Mustafa Kutlu’dan seçtiğimiz hikâyeleri bu problem çerçevesinde ele alacağız. Söz konusu hikâyeleri inceleme yöntemi olarak da “temsil” ve “taklit” kavramları ile İslâm kültür ve medeniyetinde çokça önemsenen “Değerler” kavramını ileri süreceğiz.

YÖNTEM

İslâm sanatlarının ‘temsil’; buna karşılık Batı sanatının da ‘tasvir’ (mimesis, ikon) esasına dayanması bizlere bir bakış açısı ve yöntem sunmaktadır. Ayrıca İslâm sanatlarında “değerler” konusunun önemsenmesi de söz konusu yönetime bir başka açıdan katkı sunuyor. Dolayısıyla “yöntem” konusunu “değerler” açısından temellendirmek gerekiyor:

‘Sanat’tan ‘Ahlâk’a ‘Taklit’ten ‘Temsil’e Gelinek Nokta: Değerler¹³²

İslâm dininin birinci kaynağı Kur’an-ı Kerim’dir. Ancak her Müslüman Kur’an’ı anlama hususunda eşit durumda değildir. Kur’an’ın anlamı konusunda ehil olmayan kişilerin yorum ya da tefsir yapmaları da dinde pek hoş karşılanmaz. Bu yüzden özellikle Türkiye’de İslâm’ın ikinci temel kaynağı sayılan Peygamber hadisleri ve Peygamber’in tavır ve davranışları (sünnet) çok yaygındır. Bunda birincil kaynağa saygı durumu da etkilidir. İnsanlar “yanlış yapma” ya da “yanlış anlama” korkusuyla Kur’an’dan uzak durmaya çalışmışlardır. Bunun yerine daha somut ve daha açık bir kaynak olan Hz. Peygamber’in hadis ve sünnetleri kaynak olarak kullanılmıştır. Hz. Ayşe’nin (RA) kendisine Hz. Peygamber’in ahlâkını sorduklarında “Siz Kur’an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur’an’dı.” diye cevap vermesi de bizce bu durumu teyit ediyor. Cahit Zarifoğlu, Hz. Ayşe’nin sözünü temel alarak Hz. Muhammet’in tanınması ve bilinmesinin Kur’an’ın tanınıp bilinmesi anlamına geldiğine inanır. O yüzden Zarifoğlu, her fırsatta Peygamber’in hayatını anlatan “siyer” kitaplarının okunmasını tavsiye eder.

Cahit Zarifoğlu’nun bilhassa gençlere peygamber ahlâkını model almalarını tavsiye edişini yani gençlere sürekli siyer okumayı telkin ettiğini Dursun Ali Tökel de söyler. Komünist Çin istilasını altında Kur’an’dan uzak kalan Türkistanlı gençlerin Hz. Peygamber’i model alarak hayatta kaldıklarını söyleyen Zarifoğlu, bilhassa Çin’de gençlere Marksizm ve sosyalizm aşılıp bu ideolojilerin önderleri tanıtılıp sevdirilince, Türkistan’daki Türklerin yenildiklerini ifade eder. Zarifoğlu’na göre gençlerin kimi model aldıkları hususu çok önemlidir. Zarifoğlu, Müslüman Türklerin hep Hz. Muhammet’i model almalarının onları var kılacağını da söyler. Dursun Ali Tökel, Hz. Muhammet’in bu manada ahlâki bir model oluşunu ve her zaman örnek alınması gerektiğini belirtir ve Zarifoğlu’ndan da alıntı yapar:

“Zarifoğlu, kafadaki yanlış modelleri doğru savaşı verilemeyeceğini ve kafamızda Peygamber efendimizin ana model olması gerektiğini ve her işte ve her an onun yapısını taklit etmemizi salık veriyor ve “...bunu gerçekleştirmek için ise peygamberimizin zihinlerde teşekkül etmesi ve bu görüntünün tek taklit merkezi olarak devam etmesi, tek denetleyici olarak kaybolmaması... Onu anlatan makbul siyer kitapları okumak ve yaygınlaştırmak, yapılacakların, diğer modellerden kaçmanın en kestirme yolu...”dur diyor.” (Tökel, 2017: 182).

Gerek burada vurgulanan siyer kitaplarındaki Hz. Muhammet’in örnek ahlâki ve bütün özellikleri, gerekse söz konusu ahlâk ve diğer güzel davranışların yüceltildiği kıssa ve hikâyeler İslâm medeniyetinde çokça önemsenmiştir. Doğru insanı pek çok işini yüzyıllarca hikâyelerle halletmiştir. İletişim aracı hikâyeler olmuş; terapi aracı hikâyeler olmuş; eğlence aracı hikâyeler olmuş, fikir edinme ve eğitime aracı da hikâyeler olmuştur. Çocukların dünyasındaki masallar da bu durumun başka bir ifadesi değil mi?.. Bu açıdan bakınca, Allah’ın (CC) kutsal kitaplarda neden kıssalara geniş yer verdiği de daha bir anlaşılacaktır. Burada Yusuf Kıssası’nın neden

¹³² Bu konuda bak. Şaban Sağlık, “Değerli Öyküler Yahut Hüseyin Su’nun Gülşefdeli Yemeni adlı Kitabındaki Öykülerde Değerler”, *Hüseyin Su Kitabı*, Nehir Yay. İst. 2005, s. 151-185.

Kur'an-ı Kerim'de "ahsene'l-kasas" olarak nitelendirildiğini de anlıyoruz. "Ahsene'l-kasas" ise "kissaların (hikâyelerin) en güzeli" demektir. Yine bu bağlamda "Mantıku't-Tayr" (Feridü'ttin Attar), "Mesnevi" (Mevlana), "Kelile ve Dimne", "Binbir Gece Hikâyeleri", "Nasrettin Hoca Fıkraları", "İncili Çavuş Fıkraları" gibi Doğu anlatılarının hep neden gündemde olduğu da anlaşılır olmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar hocası olarak gördüğü Yahya Kemal'e bir gün sorar: "Türkler Viyana kapılarına nasıl gitti?" Yahya Kemal de şu cevabı verir: "Türkler Viyana kapılarına kadar kılıçla mı gitti zannediyorsun? Hayır, Osmanlı, Viyana kapılarına bulgur pilavı yiyerek ve Mesnevî okuyarak gittiler. Medeniyetimiz pilav ve Mesnevi medeniyetiydi." (Tanpınar, 1982: 25-26). Yahya Kemal'in bu cevabı bile hikâyenin önemini ortaya koymuyor mu?

İslâm medeniyetinde hikâyeler neden böylesine önemsenmiştir? Burada seçtiğimiz kelime "hikâye"dir; "öykü" değil. Kısaca belirtelim ki, hikâye ile öykü birçok ortak paydası olsa da aynı kavram değildir. Yani bu iki kavram arasında farklar vardır. Hikâyede olay (vaka), öyküde ise kişi önemlidir. Hikâye kelimesi, tarih, gelenek ve kadim unsurlarla birlikte anılır. Buna karşılık öykü ise modern zamanlarla sınırlandırılabilir. Hatta bu yaklaşıma siyasi bir dekor da ilave edebiliriz. Hikâye, bir anlamda imparatorlukların, kadim kültürlerin ve eski zamanların anlatıları olmuştur. Öykü ise modern zamanların ve "an"ın anlatısıdır. Bu bağlamda şöyle bir cümle abartılı olmayacaktır: "Osmanlı'nın hikâyesi vardı; Türkiye Cumhuriyeti'nin ise öyküsü var." Yine bu bağlamda, imparatorluklar çağında hakim olan sosyolojinin insanı, "cemaat", modern zamanlardaki sosyolojinin ise "birey" olarak algılaması da anlamlı hale gelmektedir.

Hikâye ile öykü ayrımını, bu kavramların her ikisinin ilişkili olduğu sosyoloji ve psikoloji disiplinleri bağlamında da ele alabiliriz. Elbette sanat olması hasebiyle hem hikâye hem de öykü sosyolojik bir dekora (zemine) yaslanmaktadır. Ancak bunlardan hikâyede sosyolojinin varlığı daha bir belirgin gibidir. Buna karşılık öyküde ise psikoloji ağırlıklı olarak hissedilir. Hikâye ile öykü kelimeleri arasındaki bir diğer fark, hikâyenin sözel kültüre yakınlığı; buna karşılık öykünün ise yazı kültürüne yakınlığı bağlamında ele alınabilir.¹³³

Biz burada "hikâye" kavramının içerdiği bir başka önemli hususa da dikkat çekmek istiyoruz. O husus ise "Değerler" kavramıdır. Hikâye, "değerler" açısından öyküden daha ileri bir noktada durur. Gerçi öyküler de pek çok değer içerir; ancak onlar hikâyeler kadar "değer zengini" sayılmazlar. "Değer" kavramını hem sanatın işlevi hem de İslâm'da sanatın yeri konusunda işlevsel bulup ele alabiliriz.

Hz. Peygamber'in şu sözü, İslâm'ın sanat anlayışına esas teşkil etmektedir: "Allah güzeldir, güzeli sever." Bu durumda "güzel" in ne olduğu sorgulanabilir. İslâm açısından bakıldığında iki ayrı "güzel" olduğunu yukarıda belirtmiştik. Biri "varlığın" (eşyanın) güzelliği ki buna en genel manada "sanat" denir. Diğeri ise insan davranışlarının güzelliği; buna da en genel manada "güzel ahlâk" denilir. Burada "sanat" ile "güzel ahlâk"ın birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu görülür. İşte tam bu noktada gündeme "değerler" konusu gelir. İslâm estetiğine uygun her sanat eseri ya da ahlâki davranış, şu dört niteliği taşımalıdır:

- 1- Neyin "iyi" neyin "kötü" olduğunu ima / işaret eden ahlâki değer;
- 2- Hangi bilginin "doğru" hangi bilginin "yanlış" olduğunu ima / işaret eden "ilmi" değer;
- 3- Hangi varlığın / objenin faydalı hangisinin zararlı olduğunu ima / işaret eden "pratik" değer;

¹³³ Bu konuda bak. Şaban Sağlık, "Her Öykü Hikâyedir Amma Her Hikâye Öykü Değildir", Hece-Öykü, Ağustos-Eylül 2015, Sayı: 70, s. 99-105.

4- Neyin “güzel” neyin “eksik” olduğunu (İslâm estetiğinde güzelin zıddı “çirkin” değil, “eksik”tir) ima / işaret eden estetik değer...

Böylece İslâm sanatında “iyi”, “doğru”, “faydalı” ve “güzel” öncelenir; buna karşılık “kötü”, “yanlış”, “zararlı” ve “eksik” (çirkin) olandan ise uzak kalınması gerektiği ima / işaret edilir. Sanatta mevcut olan bu durumun pedagojide ve terbiyedeki adı ise “ahlâk eğitimi”dir.¹³⁴

İslâm sanatında dört değer bir arada olması esasına dayanan bu anlayışa karşılık Batıda ve bilhassa tüm dünyadaki modern sanatlarda İmmanuel Kant’ın “değerlerin ayrıştırılması” dediği anlayış hakim olmuştur. Bu da şu demektir: Bir sanat eseri “iyi”yi içeriyorsa, bu “doğru” olmak zorunda değildir. Şayet “güzel”i içeriyorsa, “iyi” olmak zorunda değildir. Bu da İslâm sanatının Batı ve modern sanat anlayışından farklı olduğu anlamına gelir. Ancak modern zamanlarda İslâm ülkelerinde bu konudaki “kafa karışıklığı” ve “yabancılaşma” (batılılaşma) da bir başka mevzudur.

İslâm sanatında dört değer bir arada olması esasına dayanan bu anlayışa karşılık Batıda ve bilhassa tüm dünyadaki modern sanatlarda İmmanuel Kant’ın “değerlerin ayrıştırılması” dediği anlayış hakim olmuştur. Bu da şu demektir: Bir sanat eseri “iyi”yi içeriyorsa, bu “doğru” olmak zorunda değildir. Şayet “güzel”i içeriyorsa, “iyi” olmak zorunda değildir. Bu da İslâm sanatının Batı ve modern sanat anlayışından farklı olduğu anlamına gelir. Ancak modern zamanlarda İslâm ülkelerinde bu konudaki “kafa karışıklığı” ve “yabancılaşma” (batılılaşma) da bir başka mevzudur.

“Değerler”, hayatın hemen her alanında karşımıza çıkar. Çoğu kez birbirinin yerine kullanılan bu değerlerin bazılarını ve bu değerlerin ait oldukları alanları şöyle sıralayabiliriz: “iyi” (toplumsal değer), “iyilik” (ahlâki değer), “kutsal” (dini değer), “doğru” (kuramsal bilimsel değer), “güzel” (estetik değer), “güçlü” (siyasal değer), “hoş” (duygusal değer), “yararlı” (pratik değer),... Bu değerler nesnel dünyasında salt olarak bulunmazlar. Söz konusu değerleri kişi sahip olduğu bakış açısıyla objeye yükler. Bakış açısı ise belirli bir “meşruiyet” gerektirir. Bir şeye değer verirken ya da o şeyin değerini belirlerken “Ne’ye göre?”, “Hangi ölçüte göre?” gibi soruların cevabıdır meşruiyet. Mesela bir şeye “kötü” diyoruz; o şey “neye göre kötü”? Ya da aynı şeye “iyi” dediğimizde “neye göre” iyi? Bu gibi soruların cevabıdır meşruiyet.

Burada “meşruiyet”in kaynağına da kısaca değinelim. Başta dinler olmak üzere pek çok meşruiyet kaynağı vardır: Din, kültür, medeniyet, töre, gelenek, ideoloji, yönetmelik, kanun, tüzük, bölgesel / yöresel ölçütler.... (Bizim oralarda şu şu hoş karşılanmaz, şeklindeki cümleler de meşruiyeti yansıtır.) Değerler, meşruiyete dayandığı için, aynı zamanda sınırlıdır da. Yani her meşruiyetin bir sınırı vardır. Söz konusu meşruiyet o sınırlar içinde geçerlidir. Mesela bir Budisti İslâmî ölçütlere göre yargılayamazsınız. Bu durum, yani meşruiyet meselesi, “değerler”in neden “görece” olduğu sorusunun da cevabıdır. Görece olduğu için de çeşit çeşittir.

Türk Edebiyatında “değerler” daha çok geleneksel – Anadolu insanı merkezli sanat eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Sezai Karakoç, “Kasaba Edebiyatı” adlı yazısında, edebiyatın bugünkü olumlu örneklerinin kasaba edebiyatında bulunduğunu söyler. Hatta Karakoç bu hükmünü bir temenniye de dönüştürür ve “*edebiyatımızın ağırlık merkezi, kasaba ve küçük şehirler edebiyatı olmalıdır*” (Karakoç, 2014: 62) der. Hikâye estetiğini “kasaba”

¹³⁴ Ayrıntısı hakkında Beşir Ayvazoğlu’nun “Aşk Estetiği” ve Seyit Ahmet Arvası’nın “Diyalektikimiz ve Estetiğimiz” adlı kitaplarında bilgi bulunan bu konu, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatlarında “Değerler Eğitimi” (aktarımı) adı altında son yıllarda bir hayli gündem oluşturmaktadır.

üzerine oturtan Mustafa Kutlu, Hz. Peygamber'in hemen her tavrının örnek alınmasını ima eder. Zaten hikâyeleri bunun örnekleri ile doludur. Mustafa Kutlu, hemen her hikâyesinde "temsil – taklit" karşılığı esasına dayanan iki sanat anlayışını da sergilemektedir. Bu çalışmada biz yazarın "Hayat Güzeldir" kitabını "ahlâk" ve "temsil" bağlamında; "Kambur Hafız ve Minare" hikâyesini de "sanat" ve "taklit" bağlamında ele alacağız. Ayrıca söz konusu hikâyelere "değerler" açısından da bakış yönelteceğiz. Çalışmanın sonunda da bu iki anlayıştaki hikâyeleri karşılaştıracacağız. Bu metodoloji ile inceleyeceğimiz hikâyelerden elde ettiğimiz bulguları da aşağıda tartışacağız.

BULGULAR

Bu makalede iki ayrı sanat anlayışına uygun metinler inceleyecek ve elde edilen bulgular yorumlayacağız. Mustafa Kutlu'nun "Hayat Güzeldir" adlı kitabındaki hikâyeler "temsil" esaslı sanata (Doğu-İslâm hikâye anlayışına) örnek olarak seçilmiş; yine Kutlu'nun "Kambur Hafız ve Minare" adlı hikâyesi de "taklit" esaslı Batılı hikâye anlayışına örnek olarak seçilmiştir. Bu durumda bulguları da iki alt başlık altında inceleyeceğiz: "*Hayat Güzeldir' Yahut Güzeli İnsanların Güzeli Ahlâkları*" ve "*Hikâye Bahsinde 'Yeni Bir Sayfa Açmak' Yahut Kambur Hafız ve Minare*".

1- 'Hayat Güzeldir' Yahut Güzeli İnsanların Güzeli Ahlâkları

Mustafa Kutlu'nun "Hayat Güzeldir"¹³⁵ adını taşıyan kitabında 21 (yirmi bir) kısa hikâye yer alır. Yazar bu hikâyelerin her birinde yukarıda kısaca bahsettiğimiz özellikle "güzeli ahlâk" konusunda çokça örneğe yer verir. Satır aralarında hayata dair pek çok bilginin de yer aldığı hikâyeler, aynı zamanda sanat – edebiyat açısından da oldukça başarılıdır. Kısaca Kutlu'nun bu kitabındaki bütün hikâyeler "değer"ler açısından oldukça zengindir. Şimdi bütün hikâyeleri bu açıdan kısaca değerlendirelim:

Kitaptaki ilk hikâye "Sevinç" adını taşır. Bu hikâyede iki yoksul çocuğun masumiyeti ve erdemli davranışları anlatılır. Bu çocuklar simit satarak aile bütçelerine katkı sağlamak isterler. Çocuklar aynı zamanda yorgun ve de açtırlar. Öğle yemeği niyetine her gün bir simiti ikiye bölüp yiyen bu çocuklar, herhangi birinin tepsisinden bir tür kura çekerek simit alırlar. Çocukların yediği simitlerin susamları yere dökülünce, o kırıntıları güvercinler yemeğe başlar. Çocuklar ellerindeki simitten parçalar koparıp güvercinlere verirler. "*Kalan simitlerini de doğradılar. Kuşlar yedikçe sanki onlar doyuyordu. (...) Sonunda simitler bitti. Ortada tek bir susam tanesi kalmadı. (...) Çocukların her ikisi de sevincini bulmuştu. Artık ne açlık ne tasa. Artık gidebilirler, yeniden satışa çıkabilirler.*" (s. 9-10). Çocukların bu yaptıkları öylesine erdem doludur ki, söz konusu davranışlar tam da Peygamber'in arzuladığı ve hoşnut olduğu tutum ve tavrıdır.

Bizim medeniyetimizde zengin kişilerin değil yoksul kişilerin "cömert"liği çok makbuldür. İki çocuk da yoksuldur ve de cömerttir. Çocukların bu cömertliği akla bir hadis-i şerifi getiriyor. Resulullah buyurdu ki: "*Zenginlik mal çokluğu ile değildir. Bilakis zenginlik göz tokluğu iledir.*"

Çocuklar, çocuk olmaları hasebiyle zaten masum insanlardır. Bu çocuklar hem cömertlikleri hem merhametleri hem de hayvan sevgileri ile katmerli bir erdem sergilemişlerdir. Bu çocukların söz konusu hareketleri Peygamberi bir nitelik gösterir. Dolayısıyla çocukların bu hareketleri çok güçlü bir şekilde Peygamberi temsil etmektedir. Dolayısıyla bu çocukların söz konusu Peygamberi hareketleri okuyanları ve de dinleyenleri çok büyük bir hazza ve hayranlığa sevk etmektedir. Bu haz ve hayret de bir tür sanat tadı verir. Söz konusu davranışlar aynı zamanda güzel birer "ahlâk" örneğidir.

¹³⁵ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, Dergah Yay. İst. 2011. (Metin içinde hikâyelerden yapılan alıntılardaki sayfa numaraları bu baskıya aittir.)

Kitaptaki ikinci hikâye “Nöbetçi Aşık” adını taşır. Hikâyede nöbet tutan bir Mehmetçiğin, nöbet süresince içinden geçen düşünceler ve özlemler (sıla özlemi, sevgili özlemi...) anlatılır. Nöbetçi asker *“içini ısıtacak bir şey”* (s. 11) düşünür. Cebinden sevgilisinin fotoğrafını çıkarır. Fotoğrafa uzun uzun bakar; bakarken birden bulunduğu nöbetçi kulübesine ateş açılır. O anda oluşan panik ve telaşla nöbetçi asker elindeki fotoğrafı yere düşürür. Fotoğrafı yerden almaya uğraşırken ister istemez eğilir. O eğilince de kendine doğru gelen kurşundan kurtulmuş olur. Böylece sevgilisinin fotoğrafı nöbetçi askerin hayatını kurtarmış olur. *“Nöbetçi hala sırtüstü yatıyor, ve nur yüzlü sevgilisine bir can borcu olduğunu düşünüyor.”* (s. 13). Bu asker çatışmadan fotoğrafı almak için yere eğildiği için kurtulmuştur. O sırada teröristler ateş açınca asker yere yatar. Çatışma bir süre devam ettikten sonra biter. Mehmetçik hâlâ yerde yatmaktadır. *“Nöbetçinin sağ yanından güzel bir koku geliyor. Dönüp bakıyor, bir ot. Ottan bir yaprak koparıp parmaklarının arasında eziyor. Ohh!... Kekik ile nane arası bir koku. “Yarabbi dünyada ne güzellikler var” diyor.”* (s. 14). Askerin bu tavrı aynı zamanda “estetik hazz” a da örnek teşkil eder.

Nöbetçi asker, çatışmadan yara almadan kurtulur. Komutanı dahil herkes bunun sırrını merak eder. Mehmetçik bu sırrı “aşk” a bağlar. Kendisine bunun sırrı sorulunca da şu ilginç sözleri söyler: *“Sanki rüzgar kalkanım, çiçekler miğferim, otlar siperim olmuştu. Kurşunlar sağımdan solumdan geçiyor ama bana değmiyordu. Sanki orada ben değil de bir başkası vardı.”* (s. 14). Nöbetçi askerin bu sözünden kimse bir şey anlamaz. Mehmetçik bu anlattıklarına kendisi de gülümser. Hatta komutanı Mehmetçiğe neden güldüğünü sorar. Mehmetçik *“Diyemem komutanım”* (s. 16) cevabını verir. Mehmetçik, aşkını adeta gizli (sır) tutmak ister.

Bu hikâye aklımıza öncelikle Hz. Peygamber’in *“Allah yolunda hudutta bir gün nöbet beklemek, hudut dışındaki yerlerde bin yıl nöbet tutmaktan daha hayırlıdır.”* mealindeki hadisini hatırlatıyor. Bu hadis dışında hikâyede vatan sevgisi, aile sevgisi, en önemlisi de aşk vurgusu yapılıyor. Hikâyede vurgusu yapılan bütün bu “değer”lerin Peygamberi bir tarafı vardır. Yani hepsi Hz. Muhammet’in yüce ahlâkı ile ilişkilidir. Bu ahlâkı (davranışları) bariz bir şekilde ortaya koyan Mehmetçik, böylece adındaki *“Muhammed’in küçük temsilcisi”* (Mehmetçik) olmanın da hakkını vermiş olur.

Kutlu, “Çiçek Tefsiri” hikâyesinde de oldukça hikmetli hususlara değinir. Hikâye, hem Mustafa Kutlu fikriyatında önemli bir yer tutan “kanaat ekonomisi” kavramını hem İslâmi anlamda “şükür” kavramını hem de tabiata ibret gözüyle bakanların fark ettikleri İlahi güzellikleri içerir. Hikâyede kötü bir hastalıktan dolayı hastaneye giden ve tedkik yaptıran bir kişinin korktuğu hastalığı olmadığını öğrenince dışa vurduğu sevinç ve şükür anlatılır. Gerçi bu adam, korktuğu hastalık olsaydı da *“Kahrın da hoş lütfun da hoş”* deyip kadere teslim olacağını söyler. Bir esnaf olduğu anlaşılan bu adam, hastane çıkışında trafik gürültüleri, korna sesleri ve şehrin / caddenin hengamesi içinde yol ortasındaki lale çiçeklerini görüp sever. Bu sevinçle birlikte mescide gelir ve şükür namazı kılar. Daha sonra problem yaşadığı dükkan sahibini rahatlatır. Dükkan sahibi bu adamın dükkanı boşaltmasını ister. Oldukça da zengin olan dükkan sahibi (Refik Bey) mahkemeye gitmeyi bile düşünmektedir. Pek çok dükkanı olan ve asla gözü doymayan biri olan Refik Bey, anlaşıyor ki “kanaat ekonomisi” fikriyatının tam karşısında yer alır. Neyse ki adam, Refik Bey’e dükkanı boşaltıp kendisini rahatlatacağını söyler.

Kanaat sahibi olduğu anlaşılan adam, korktuğu hastalığa yakalanmadığını öğrenince büyük bir şükür tavrı içine girer. *“Ne güzel nefes almak. Şu çiçeklerin, kuşların arasında olmak.”* (s. 20). Bu adam, kendi oğlu ile de çatışır. Refik Bey’in dükkanını boşaltıp daha küçük bir dükkana geçeceğini söyleyen bu adam ile oğlu arasında şöyle bir

konuşma geçer: *“Oğlan sıkıntı ile yükseltti sesini: -Yahu baba, eller her geçen gün büyüyor, biz küçülüyoruz. Oldu mu yani. Babası acıyla gülümsedi. -Oldu, oldu. Küçük güzeldir.”* (s. 22).

Baba bu tavrıyla, özellikle “Küçük güzeldir” sözüyle “kanaat ekonomisi”ne sahip olduğunu söylemiş olur. Oğlu ise tam tersi yönde bir fikriyata sahip gibidir. Bu hikâye aklımıza iki hadis-i şerif getiriyor. Birincisi, *“Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur.”* Diğeri ise Hz. Peygamber’in *“Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah’ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur.”* sözüdür.

“Profesyonel” adlı hikâyede de Peygamberi davranışlar vardır. Hikâyede ihtiyar bir adamın çocuklara gösterdiği ilgi ve sevgi anlatılır. Çocuklara ilgi ve sevgi göstermek, Hz. Muhammet’in en meşhur davranışlarından. Bir kış günü sokağa çıkan yaşlı adam, boş bir top sahasının yanından geçmektedir. Adam, kendi çocukluğu döneminde boş alanlarda top oynadıklarını, kışın da değişik oyunlar oynadıklarını hatırlar. Sonunda çocukları görür ve sorar: *“Neden top sahasında oynamıyorsunuz?”* Çocuklar topları ve oyuncakları olmadığını söyler. Yaşlı adam, evine gelir. Çok eskiden işlettiği bakkal dükkanından kalma eşyaları karıştırırken “topaç” adlı oyuncakları bulur. O oyuncakları alır çocuklara dağıtır. Çocuklar mutlu olurlar ama topaç çevirmesini de bilmezler. Yaşlı adam çocukları eğlendirmek için topaç çevir. Topaç çevirme işini yaparken Yaşlı adam dengesini kaybedip buzların üstüne düşer, kolunu kırar. Yaşlı adamı hastaneye kaldırır. Kolunu da alçıya alırlar. Tedavisi bitince evine gelen yaşlı adam karısına, eskiden futbol oynadığını, işin peşini bırakmasa profesyonel bir oyuncu olacağını söyler.

Mustafa Kutlu, bu hikâyeye aracılığı ile o kadar çok Peygamberi mesaj verir ki... Bazıları şöyledir. Mesela yaşlı adam bir zamanlar işlettiği bakkal dükkanındaki fazla malları, bir gün lazım olur düşüncesiyle çöpe atmaz. *“Eski adamlar böyle idi, hiçbir şeyi atmaz; bir gün lazım olur diye saklardı.”* (s. 25). Yaşlı adamın bu tavrı akla *“Nehir kenarında abdest alıyor bile olsanız, bir damla suyu israf etmeyiniz.”* hadisini hatırlatır. Yaşlı adam, çocukları sever ve onlara hediyeler verir. Bu da Hz. Enes’in naklettiği şu hadiseyi hatırlatır: Hazret-i Enes, şunu anlatmıştır: *“Çocuklarla birlikte oyun oynadığım o çocukluk günlerimden birinde, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- yanımıza gelerek bize selâm verdi. Elimden tuttu ve beni bir işe gönderdi. Kendisi de ben dönene kadar duvarın gölgesinde oturdu.”* “Sırlıklam” hikâyesi, isimden de anlaşılacağı gibi bir aşk hikâyesidir. Hikâyede berber kalfası olan bir gençle tezgahtar olan bir kızın aşkları anlatılır. Bu aşk, modern bir dünyada kirlenmeden ve çevrenin baskısı ya da etkisi altında kalmadan vuku bulan bir aşktır. Genç adam, hem berber kalfası olarak çalışır hem de mahalle takımında futbol oynar. Bu oyuncu tarafı mahallede ve çevrede bir hayli tanınmıştır. İrfan adlı bu delikanlı ile Ebru adlı tezgahtar kız, bir otobüs durağında tanışır. Hikâyede tanışma anlarındaki “edeb” dolu tavır ve davranışlar şöyle anlatılır: *“Ben Ebru, dedi. Tezgahtarım, filan pasajda, filan mağazada. Oğlan şaşkınlıktan elindeki spor gazetesini düşürdü. Eğilip alırken: -Tedadüfe bak, ben de aynı pasajdayım. Kuaförde. Adım İrfan. (...) Kızın yüreği pır pır etti. El sıkıştılar. Yakışıklı çocuktü. Hem yüzü kızardığına göre terbiyeli olmalıydı.”* (s. 30). Kız, delikanlı ile aynı pasajda çalıştığını öğrenince, *“Ne güzel işte. Artık beraber gider geliriz.”* (s. 30). Kız böylece delikanlıdan bir adım önde hareket edip, adeta aşkını açığa vurmuştur. İrfan bu durumu onuruna yedirmeyip içinden şunu söyler: *“Yuh bize, dedi. Guya ilk adımı erkek atar. Kız üç gol kaydetti, bende tık yok.”* (s. 31). İrfan’la Ebru bu şekilde tanışmış olurlar. Aradan belirli zaman geçince, İrfan ile Ebru sinemaya giderler. *“O muhitten uzakta bir sinemaya gittiler. El ele tutuştular ama Ebru’nun korktuğu gibi İrfan ona sarkmaya kalkışmadı. Dedik ya, efendi çocuk.”* (s. 33). Bu şekilde başlayan aşk zamanla evliliğe dönüşür.

Mustafa Kutlu bu hikâyede edep sınırlarını aşan aşk ilişkilerine ve gençler arasında yaygın olan seviyesiz ilişki biçimlerine inat, toplumun sempati ile bakacağı, hatta onaylayacağı tarzda bir aşk hikâyesi anlatmıştır. Dolayısıyla bu hikâye de bazı hadis-i şerifleri akla getirir. Bu hadislerden biri şöyledir: *“Aşkını gizleyip, iffetini muhafaza ederek ölen şehittir.”* Bir diğeri de şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ümmetimin üstün olan kimseleri, aşk belasına maruz kalınca iffetini muhafaza edenlerdir.”*

Kutlu, “Karga” adlı hikâyede ise kargalar üzerinden insanı anlatır. Anlatıcı, ilk önce çerçöp toplayıp kendisine yuva yapan kargaları izler. Kargalar, diye çoğul kullanıyoruz, çünkü anlatıcı bu kargaları karı koca olarak nitelendirir. Yuva tamamlandıktan sonra kargalar yuvaya yumurta bırakırlar. Belirli bir süre sonra da yumurtalardan yavru kargalar çıkar. Ana baba kargalar yavru kargaları yuvadan zorla atıp onlara uçmayı öğretirler. Bu arada ana baba kargalar etraftaki atmacaların saldırı ihtimaline karşılık olarak yavru kargayı uzaktan izlerler. Yavru karga bu şekilde “uçmayı öğrenir” ve yuvadan ayrılır. Mustafa Kutlu hikâyede şunu söyler: *“İnsanoğlu da kızını gelin ederken “yuvadan uçuyor” der.”* (s. 42).

Hikâyede yavru karganın uçmayı öğrendiği gün ve sonrası şöyle anlatılır: *“Karga ordusu o gün akşama kadar yavru kargayı gagalaya gagalaya ona uçmayı öğretti. Bir gün içinde çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa terfi etti. Sonra kendisini ana babasına teslim edip dağıldılar.”* (s. 42). Kutlu bu hikâyede ana baba olmanın yüceliği ve sorumluluğunu hayvanlar üzerinden yorumlar. Ayrıca, çocuk eğitimi de hikâyede ustaca işlenmiştir. *“Hiçbir ana-baba evladına iyi bir eğitimden, iyi bir ahlâktan daha değerli miras bırakmış olmaz.”* hadisi de adeta hikâyenin arka planında bir ‘zemin metin’ olarak yerini almıştır.

“Paranın Yükü” hikâyesinde ise Kutlu, sadaka ve zekat verme gibi zengin Müslümanların fakir Müslümanlara karşı sorumluluklarını ele alır. Latif Bey adlı zengin biri, yaşlanınca çokça biriken paranın yükü altında ezilmeğe başlar. Bu zengin adam, kazanıp biriktirdiği paranın evlatlarına kalmasını da istemez. Yani oğlunun cimriliği ve aç gözlü oluşu ve torununun İngiltere’deki gayrı ahlâki tavırları yüzünden Latif Bey, servetini onlara bırakmak istemez. Dini arzu ettiği derecede yaşayan biri olmasa da Latif Bey, *“Öte dünyaya, hesap gününe inanıyordu. Ama hayatın hayhuyu içinde dini vecibelerini -kurban hariç- yerine getirememiş, kimseye bir hayrı dokunmamıştı.”* (s. 45). Latif Bey, biriktirdiği parayı hayır amaçlı olarak harcamak istemektedir. Avukatına durumu söyler. Sonunda isteğini nasıl yerine getireceğinin yolunu öğrenir. Emektar hizmetkârı olan dini bütün Adil Efendi’ye paraları devredecek ve onun bu parayı ihtiyaç sahiplerine dağıtmasını sağlayacaktır. Latif Efendi sonunda bu isteğini yerine getirir paranın yükünden de kurtulmuş olur. Adil Efendi bu işi öyle ustalıklarla yapar ki, hemen her hafta farklı bir camide Cuma namazı kılar ve muhtar ve imamdan mahallenin yoksullarının kim olduğunu öğrenir. Adil Efendi bu şekilde pek çok kişiye yardım etmiş olur. Bu durum İstanbul’un kenar mahallelerinde bir “şehir efsanesi”nin oluşmasına da yol açar. Bu şehir efsanesine göre *“...Hızır Aleyhisselam Cenab-ı Hakk’ın izni ile boz atına binip geceleri dolaşmaya başlamış. Nerde bir fukara bir aile varsa kapısını çalıyor, onlara gerekli yardımı yaptığı gibi ortadan kayboluyormuş.”* (s. 50). Görüldüğü gibi, yoksula yardım, sadaka fitre gibi sosyal dayanışma örneklerini içeren bu hikâyede aynı zamanda “veren el”in üstünlüğü de ima edilir. Ayrıca komşu hakları da hikâyede sezdirilen bir husustur. Bütün bunların da elbette Peygamber ahlâki ile bir şekilde ilişkisi vardır.

Mustafa Kutlu, kitaba adını veren “Hayat Güzeldir” adını taşıyan hikâyesinde ise bir trafik kazasından yola çıkarak, bir kişinin yaşadığı değişimi (fark ettiği gerçekleri) anlatır. Anlatıcı trafikte iken nasıl olduğunu anlayamadan şarampole yuvarlanır. Yuvarlanma anında kelime-i şahadet getirir. Bir süre geçtikten sonra kendine gelir. İlk önce

kendisini kontrol eder. Bacağındaki ağrı dışında her şeyin normal olduğunu fark eder ve şükreder. O anda etrafa bakar ve bir gelincik görür. *“Sonra papatyaları, öteki kır çiçeklerini fark etti. Arıları, kelebekleri gördü. Toprağa daha bir dikkatle baktı. Karıncalar, adını bilmediği böcekler bir o yana, bir bu yana gidip geliyor. Toprakta nasıl bir hareket var anlatılmaz.”* (s. 54). Anlatıcı işte o anda şunu düşünür: *“Yarabbi hayat ne kadar güzel. Ama bizim gözümüz kör, kulağımız sağır. Ancak dara düştüğümüzde, paçamız sıkıştığında görüyoruz bu güzellikleri.”* (s. 54). Bu son cümle anlatıcının tavrını da özetliyor. Daha sonra eşi ve oğlunu, bir de şehre gelmemek için direnen anne ve babasını hatırlayan anlatıcı, onları telaşa düşürmemek için bacanağını arar. Bacanağı gelip onu bir hastaneye getirir ve yaralarını tedavi ettirir. Kaza haberini duyan eşi ve oğluna yalan söylemek zorunda kalır. Ancak ikna olmayan eşine hakikati anlatmak zorunda kalır.

Yaşadığı kazadan kurtulduğu için şükreden anlatıcı, belirli bir değişim de yaşar. *“Ramazandan ramazana; cumadan cumaya kıldığı namazı bütün yıla beş vakit yaymaya karar verdi. Yaşı geldi geçiyor. Fakiri doyurmalı, garibi giydirmeli. Hz. Peygamber’in ahlâkı ile davranmaya niyet etti. Ve tabii şu kazayı sağ salım atlattığı için bir de kurban kesecekti.”* (s. 55-56). Bu hikâyeye, bir halk deyişimi olan *“Bir musibet bin nasihatten evladır.”* sözünü de akla getiriyor. İnsanların zor zamanlarında Allah’ı anmalarına dikkat çekiliyor. Bir de “şükür” kavramı yüceltiliyor. İma edilen bütün bu tavır ve davranışlar gerek hadislerle gerek ayetlerle Müslümanlara sürekli hatırlatılmaktır zaten.

“Kötü Bülbül” hikâyesi edebiyatımızda çokça anlatılan bir bülbül-gül hikâyesidir. Kutlu burada adeta bülbül-gül hikâyesini modernize etmiştir. Modern zamanların bülbülü nezaketini yitirmiştir ve “gül”e hiç de bir “aşık” edasıyla davranmaz. Hikâyede iki bülbül görürüz. Biri “Baba bülbül”, diğeri ise “oğul bülbül”dür. Baba bülbül, içki falan içer. Baba oğul bülbüller güle aşkırtırlar. Baba bülbül güle oğul bülbül de goncaya musallat olur. *“Kendisi ana bülbülün sapına, oğlu goncanın gövdesine saldırdı. Güller çiğlik atarak uyandı. İlk darbeyi yemişler ve gövdelerinin yarısı kopmuştu.”* (s. 63). Burada baba bülbülü “erkek”, “gül”ü de “kadın” olarak kodlarsak, Hz. Peygamber’in kadınlara nasıl davranılacağı konusundaki çok sayıda hadis-i şerife de muhatap oluruz. Bu hadislerden biri şöyledir: *“Sizin hayırlınız, eşine hayırlı olanıdır. Ben de eşime karşı sizin en hayırlınızım. Kadınlara ancak iyi insanlar iyi davranır; onlara karşı ancak kötü kişiler, ihanet eder.”* Hem kadına değer verme hem de aşk konusu hikâyede yüceltilen bir değer olarak ima edilir.

Şifa verici özelliği olan bir çiçeğin anlatıldığı “Çiğdem Güzeli” hikâyesi de tabiat merkezli bir metindir. Hikâyenin kahramanı Ali, arkadaşlarıyla birlikte gittiği piknik dönüşünde bir çiçek bulur. Ali parlayan bu sarı çiğdeme adeta vurulur. O çiçeği ısrarla almak isteyen çocuklardan birine okunu ve yayını vererek çiçeği alır, annesine götürür. Annesi çiçeği görünce çok sevinir. Ardından çiçeği ninesine gösterirler. Ninesi bunun adının “sarıçiğdem” olduğunu ve masalını da yatarken ona anlatacağını söyler. Babası da bunun bir dağ çiçeği olduğunu ve su vermemesi gerektiğini belirtir. Ninesinin Ali’ye anlattığı “sarıçiğdem” masalı vardır. Masalda amansız bir hastalığa düşen Hanım Sultan için yaşlı bir kadın, ismini hatırlamadığı ama sultanı iyileştirecek bir çiçekten söz açar. Bunun üzerine şehzade de sevgilisi için çiçeklerin padişahı gülden yardım ister. Gül de şehzadeye endişe etmemesini bütün çiçeklerin en kısa zamanda sarayında olacağını söyler. Ardından da kuşlar, rüzgârlar, arılar, kelebekler ve bulutlarla bu haberi dünyanın bütün çiçeklerine duyurur. Turna, leylek gibi göçmen kuşlar uzaktakileri; serçe, güvercin, kumru gibi kuşlar da yakındaki çiçekleri gagalarıyla ve kanatlarıyla taşıyarak saraya bırakırlar. Saray kuş sesleri ve çiçek kokularıyla dolup taşar. Şehzade yaşlı kadının dediği gibi her gün bir çiçeği eşinin yarasına koyar.

Ancak bir türlü şifa veren çiçeğe ulaşamaz. Sultanın iyice ağırlaştığı bir gece çiçeklerden biri kafasını çıkarıp sırrını açıklar. Sarıçiğdem adlı bu çiçek Şehzade'ye Sultan'ın yarasına beni koyun, der. Şehzade bu isteği derhal yapar, sabahına Sultan iyileşip gözlerini açarken "Çiğdem Güzeli" adlı çiçek ise ölür.

Kutlu bu hikâyede çiçek dili, tabiat sevgisi, masallar ve en önemlisi "hediye verme"nin öneminin altını çizmiştir. Hikâyede çiçekler üzerinden "güzellik" yorumu da yapılır. *"Ali çiçeği görür görmez vuruldu. Güzellik böyledir; çocuk da olsa, yaşlı da olsa, dilinden anlamayanı yüreğinden vurur."* (s. 66). Elbette bütün bu durumlar bize Hz. Peygamber'i hatırlatır.

"Şafak Pembesi" hikâyesinde ise kocasını çok seven Saliha Kadın'ın eşi Haşim Efendi öldükten sonra çok isteyen olmasına rağmen ömründe kendisini incitmeyen kocasının üstüne gül koklamadığından bahsedilir. Yine hikâyede yaşlı kadın bir sabah, namazını kılıp tespihini çekerken evin bahçe kapısı alışılmadık bir şekilde vurulur. Terliklerini giyip bahçe kapısına doğru yürüyen Saliha Kadın garip bir hisse kapılır. Bu duygulanımlarla kapıyı açan yaşlı kadın bir ara kendisine seslenen sesin sahibini kapıda göremez. Çok sonra akli başına gelir ve Hızır'ın evlerine uğradığını düşünür. Burada herkese yardım elini uzatan, insanları darlıktan esenliğe kavuşturan Hızır'ın yaşlı kadının evine uğraması gül imgesi ve gülün insanın içini ferahlatan kokusu vurgulanır. Dolayısıyla hikâyede hem Hz. Peygamber'in sembolü olan "gül"e yer verilir hem Hızır Aleyhiselam'dan bahsedilir hem de eşlerin birbirine sadakati ve saygısı ima edilir. Çok yönlü olarak hissettirilen bütün bu durumların her birinin Hz. Muhammet'le bir şekilde ilişkisi vardır.

"Caney" hikâyesinde ise kahraman anlatıcının tramvay camından gördükleri anlatılmıştır. Hikâyede havanın o gün güzel ve güneşli olmasının herkesi mutlu ettiğinden söz açılır. Bu husus serçelerin de neşeli ötmelerine, cıvıldaşmalarına vesile olur. O gün diğer günlerden bir başka güzeldir, zira beklenen bahar gelmiştir. Kahraman anlatıcı tramvay camından dışarıya bakarken bir çocuğa tesadüf eder. Burada çocuğun sevinçli sesi Türk edebiyatında özel bir yeri olan ve güzel sesiyle tanınan bülbülle özdeşleştirilir. Daha sonra kahraman anlatıcı alüminyum tepsideki bütün helvasını satıp bitiren çocuğu gözlemleyerek *"Evet insanlarımız bu kadarcık olsun sevinmek, gülmek istiyorlar. Bir iyilik edip kalplerinde çırpınan kuşu sakinleştirmek istiyorlar"* (s. 85) yorumunda bulunur. Küçük çocuk tepsideki helvalarını satınca sanki tüm sıkıntıları sona ermiş ve her şey yoluna girmiştir. Yazar, insanların kendilerine bir iyilik edip kalplerinde çaresizce, telaşlı bir şekilde çırpınan kuşu sakinleştirerek sıkıntılarını son verme arzularını kuş imgesi/metaforu üzerinden dile getirmiştir. Dolayısıyla bu hikâyede de Kutlu "kanaat ekonomisi" vurgusu yapmıştır.

"Her Kuşun Bir Dalı Var" hikâyesinde ise Kutlu, "usta – çırak ilişkisi"ni bir anlamda da Ahi felsefesini ele almıştır. Sırrı isimli anasız babasız genç, yaşlı nenesinin bakımına muhtaçtır. Kadir Usta Sırrı'yı çırak olarak alır. Bir gün Sırrı bir olaya müdahale eder. Bir kavgayı ayırır. Sırrı'nın bu davranışı akla *"Bir yerde bir kötülük gördüğünüzde elinizle, dilinizle ya da en azından kalben buğzederek müdahale edin"* mealindeki hadisi hatırlatır. Kavgada bıçak darbesi alan genç biri ölür. Suç Sırrı'nın üzerine kalır. Sırrı hapse girer. Bir süre yatar ve çıkar. Kadir Usta dükkanı ona teslim eder. Sonra da kızıyla evlendirir.

Hikâyede usta – çırak ilişkisi idealize edilir. *"Son bir çırak olarak şu Sırrı'yı yetiştireyim, kimsesizin teki, belki bize yar olur."* dedi, oğlanı terbiye etti, sanat öğretti. Sırrı da yukarıda Allah var, ustasının yüzünü yere baktırmadı." (s. 90). Bu hikâye de çok sayıda ayet, hadis gibi göndermeler içeriyor.

“Yara” adlı hikâyede ise Kutlu baba sevgisini işler. Küçük yaşta babasını kaybeden adam, yıllar sonra babasını hatırlar. Bu babasızlık içinde adeta “yara” açmıştır. Anlatıcı, top oynadığı açık alanları anıyor. Babasının çocukken kendisini döğüşünü bile özler. Hikâyede geçen “*Biz büyüdükçe mekan küçülüyor.*” (s. 94) cümlesi dikkat çekiyor. Anlatıcı çocukken yaşadığı hayatı “fakir ama mutluyduk” dercesine anar. Hikâyede baba sevgisi, özlenen çocukluk ve aile gibi pek çok değer ima edilir.

“Rüzgârın Oğlu”nda ise atletizme meraklı olan ve ailesi şehre taşınınca simit satmaya başlayan Süleyman’ın durumu anlatılır. Hikâye baş kişisi olan bu Süleyman, gazetede koşu müsabakalarıyla ilgili bir ilan görür. Küçüklüğünden itibaren atletizm yarışmasına katılma hayali kuran Süleyman, bu ilan metninin üzerinde, düzenleme kurulunda yer alan köylüsü bir adamın fotoğrafını fark eder. Ardından onun yanına gidip yarışmaya katılmak için kaydını yaptırır. Anlatıcı, Süleyman’ın akşam yemekten sonra ev halkına bütün olup bitenleri anlatmasıyla yoksul aile fertlerinin hepsinin içinde umut kuşunun kanat çırpmaya başladığını aktarır. Burada aile fertlerinin ertesi gün yarışmaya katılacak Süleyman’ın birinci geleceği yönündeki tasavvurları kuş benzetmesiyle belirtilmiştir. Hikâyede “hemşehrilik”, “yardım”, “vefa”, “komşuluk” gibi değerler de yüceltilir. İnsanların umutları ve dualarının öneminin de altı çizilir. Hikâyede baş kahraman olan Süleyman koşuda şampiyon olan Afrikalı genci de örnek alır. Burada bir zencinin örnek alınması da oldukça anlamlıdır.

“Sebebimsin” hikâyesinde ise İbrahim ve Ayşe zamanla birbirlerine derin bir aşkla bağlanırlar. İkisi de çok mutlu mesut günler geçirirler. Öyle ki dolaştıkları bir gün İbrahim, gölgesine sığındıkları ıhlamurun dalında öten Saka kuşunu Ayşe’ye tanıtır. Aşıklar saka kuşunun kendileri için burada kalmış olabileceğini düşünürler. Bu hikâyede saka kuşu, genç aşıkların sığındıkları ıhlamur ağacı altında onları bekleyen ve gençlerin birbirlerine olan sevgilerini simgeleyen bir varlık olarak işlenmiştir.

Hikâyede “taşralı genç” ile, “şehirli şımarık genç” diyalektiğine de yer verilir. Taşralı (Gümüşhane Kelkit) bir genç olan İbrahim okumak üzere şehre gelir. Üniversite ortamına yabancı olduğu için bazı acemilikler yaşar. En çok da memleketini özler. “*İnsanın ait olduğu yerden kopması nasıl da zor. Ekşi elmadan, yaban armudundan, keklik sesinden, pınar suyundan ayrılması; üstüne üstüne gelen arabalara, apartmanlara, makyajlı yarı çıplak kadınlara alışması nasıl zor.*” (s. 116). İbrahim bir şekilde şehirde zengin bir ailenin şımarık çocuğu ile de tanışır. Tolga adlı bu genç, İbrahim’le tanışınca, şu sözleri söyler: “*Temiz arkadaşsın. İstanbul seni bozmamış. Ne güzel. Biz esnaf çocuğu olduğumuzdan adamı bir bakışta çözeriz.*” (s. 121). Tolga’nın da yardımıyla İbrahim Ayşe adlı bir kızla tanışır. Ayşe başı örtülü olduğu halde pek de dindar sayılmaz. Hatta namaz bile kılmaz. İbrahim sevdiği Ayşe’ye her şeyi öğretir. “*Aradan epey zaman geçti. Ayşe Kur’an okumayı öğrendi, namaza başladı. Üniversite sınavlarını kazandı. İşletme’ye yazıldı. Şimdi o birinci sınıfta, İbrahim üçte.*” (s. 129). Hikâyede Kutlu, “taşra” insanların saflığını ve bozulmamışlığını vurgular. İbrahim’in şahsında “edepli genç delikanlı” imajı yüceltilir. İslâm’da dindar gençlerin ne kadar yüceltildiği bilinmektedir.

“Döne Döne” hikâyesinde ise atadan çiçekçi, gençliğinde hızlı yaşamış, hovarda ve kabadayı bir delikanlı olan Hacı’nın daha sonra bir mürşidin elinden tutmasıyla durulduğundan bahsedilir. Gençliğinde dedesi tarafından evden kovulan Hacı, mübarek bir zat olarak geri dönünce dedesi tarafından affedilmiştir. Hacı, bir gün zor durumda olan bir kadına yardım eder. Yani hikâyede yanlış yoldan dönüp “hidayete erme” durumu anlatılır. Bu işi ilk önce Hacı gerçekleştirir, daha sonra da yardım ettiği bir kadın. Hikâyede insanların hidayete ermesine yardım etme (vesile olma) da işlenmiştir. İslâm’da tövbe etme, pişman olma gibi durumlar da çok yüceltilir. Kutlu

hikâyesinde işte bu durumları ima etmektedir. Hikâyede çiçeğin anlam değeri bakımından kişinin iyiye, güzele ve doğru olana yönelmesi dile getirilmiştir. Kahramanın eski-kötü yaşamını terk ederek çiçeklerin içinde âdeta melek gibi bir insana dönüşmesi çiçekler üzerinden ifade edilmiştir.

“Karpuz” hikâyesinden ise eve geç geldiği için babasından tokat yiyen Cemal, annesinin “*Oğlum çalışmış, para kazanmış üstelik bir karpuzla eve gelmiş*” uyarısından sonra babasının şefkatine ve öpücüğüne mazhar olur. Anlatıcı, çocuğun heyecanını ve sevincini “*Bu ilk sevgi seli Cemal’i de içine alıyor. Tokatı unutuyor. Ağzı rakı kokan bir baba. İçinde kuşlar uçuyor Cemal’in*” (s. 142) şeklinde dile getirir. Yazar, babanın oğluna gösterdiği sevgi ve şefkat karşısındaki çocuğun mutluluğunu kuş metaforuyla ifade eder.

Mustafa Kutlu bu hikâyede, bu yazıda altını çizdiğimiz davranış güzelliği (ahlâk) yorumu da yapar. Sanatçı ile zanaatçı kavramları üzerinden bu ayrımı tartışır:

“Bazıları sanatla zenaatı birbirinden ayırır. Beyhude bir ayırım. Daha doğrusu sanatçının kendini ötekilerin üstünde tutmak için seçtiği ve gariptir destek bulduğu bir şey. Batıdan bize gelmiş. Bizde “dahi” yoktur. Herkes işini yapar. İşini iyi yapmak ahlâk gereğidir. Zenaat erbabının yaptığı bir sandalye bir mezar taşı ile ressamın tablosu arasında ne fark var? Efendim ressam tablosuna kendini koymuş, yenilik yapıyormuş vesaire. Öteki de yapıyor. Sanatçının yüce, erişilmez bir mevkiye çıkarılması pagan döneminden kalmadır. İlla bir ayırım yapılması gerekiyorsa, onu Cenab-ı Hak kitabında bildirmiş. Ulu olan ancak takva sahibi olandır. İster vezir, ister şair, isterse çömlekçi olsun. Dahilik abartıdır. Tevazu asıldır.” (s. 140).

İstanbul’da geçen “Roman Havası”nda ise intihar etmek için Roma devrinden kalan kemerlerin üzerine çıkan bir kadından bahsedilir. İtfaiye, polis ve insan kalabalığı arasında kadının bir ara sakinleşip oturduğundan ve sarı çiçeklerin yanına çökerek çiçekleri okşayıp içini onlara döktüğü anlatılır. Devamında ise anlatıcı, orada bir süre öylece kaldıktan sonra kadının artık direnmediğini ve sadece sarı çiçeklere odaklandığını, bazen de bakışlarından çiçeklere mi yoksa çocuklarına mı baktığının anlaşılamadığını dile getirir. Burada ardındaki her şeyi bırakıp intihar etmek üzere olan kadın, sarı çiçekleri görünce sakinleşir ve intihar fikrinden vazgeçer. Bu bağlamda yazar, hikâyede çiçeğin insan üzerindeki olumlu etkisinden söz eder. Bu da tabiata bağlı “güzellik” (haz) anlamına gelir. Hikâyede Kutlu, medya eleştirisi de yapar. İntihar etmek üzere gösteri yapan, bütün medyayı olay yerine çağırın bir kadın... Bu kadın aynı zamanda Roman vatandaşlarımızdandır. Hayatlarını şen şakrak oyun ve müzikle geçiren Romanlar, bu kadının intihardan vazgeçmesinde de etkili olur.

“Meğer bu kadın ve kocası hatta öteki kadın Roman vatandaşlarımızdanmış. Adamın arkadaşları adam gibi müzisyen. Bir anda klarnet, keman ve darbuka devreye giriyor. Meydanı oynak bir hava dolduruyor. Gam gitti, neşe yeniden buldu can, misali. Aklınız almaz ama, olmaz olmaz demeyin. İntihara kalkışan kadın ile öteki kadın karşılıklı oynuyor, göbek atıyor.” (s. 149).

Hikâyede musiki sanatının insanı nasıl etkilediği (estetik haz) ima edilir. Ayrıca tabiatın güzelliğinin somut örneği olan “çiçek”lere de dikkat çekilir.

“Son İki Yaz” hikâyesinde ise İstanbul’da yaşayan ve şehrin kenar semtlerinin birinde kırk yıldır bakkallık yapan Osman Efendi’nin yalnız kaldığı zamanlarda elini çenesine koyarak dükkânın duvarındaki resme dalıp gittiği anlatılır. Osman Efendi duvardaki bu köy resmine bakarken kendi köyünü düşünür ve “*Ellerde ne köyler, ne memleketler var be!*” (s. 151) diyerek hayıflanır. Bazen de kendinin “*Ön planda yemyeşil bir çayır var, çiçeklerle*

donanmış” (s. 151) resimdeki köyde olduğunu hayal eder. Burada şehir-köy zıtlığı ve köyün güzelliği çiçeğin anlam değeri üzerinden aktarılır. Kutlu bu hikâyede tarım toplumu özlemini anlatır. Bu özlem kendini biraz da “tabiata dönüş” olarak belli eder. Aynı zamanda hikâyede şehirden kaçma arzusu da sezdirilir.

Kitaptaki son hikâye olan “Allah Bes!” hikâyesinde ise kocası Yaşar’ı bırakıp evden ayrılan Fatma, eşinin ısrarıyla ve kendisine sürprizi olduğu yönündeki sözleriyle evine geri döner. Çiftin bu dönüşlerinden sonra daha mutlu ve huzurlu bir yuvaları olur. Oğulları Ömer yürümeye başlar. Anlatıcı, ailenin bu mutluluk tablosunu “*Fatma evi terk etmeden önce bir teneke kutuya dikerek pencere önüne koyduğu camgüzelinin bir sabah sessizce açtığını gördü. İçi pır pır etti. Gidip parmağının ucu ile çiçeğe dokundu. Bu ufaklık çiçeğin kırmızıya çalan pembesi bütün evi ışığa boğmuştu. Allah bes*” (s. 175) cümleleriyle aktarır. Burada ailenin saadete erişmesi çiçek imgesi üzerinden anlatılarak çiçeğin açması, canlanması ailenin mutlu ve huzurlu olmasıyla özdeşleştirilir. Hikâyede yine tabiat yüceltilir; ayrıca aile vurgusu da yapılır.

“Hayat Güzeldir”deki hikâyelerin hemen hepsinde Mustafa Kutlu, İslâm-Türk kültüründe yüceltilen tavır ve tutumları birer “değer” olarak aktarır. Hikâyelerin satır aralarında ima edilen tavır ve davranışların hepsi örnek birer ahlâki tavidir. Kutlu ayrıca buradaki hikâyelerin hepsinin satır aralarında hayata ve kültüre dair “çok doğru bilgiler” aktarır. Yani hikâyeler “bilgi değeri” açısından da güçlüdür. Bilhassa hikâye kişilerinin ima ettikleri tavır ve davranışlar arasında genelde “faydalı” olanlar öne çıkarılmıştır. Bu da söz konusu metinlerin “pratik-ekonomik değer” yönünden ne kadar zengin olduklarına işaret eder. Ayrıca bu hikâyelerin her biri “hikâye” sanatının en başarılı örnekleri arasındadır. “Hayat Güzeldir” bu açıdan, yani “estetik değer” açısından da sorunsuzdur.

2-Hikâye Bahsinde “Yeni Bir Sayfa Açmak” Yahut Kambur Hafız ve Minare

Mustafa Kutlu, Batılı anlamda “sanat”ın (hikâyenin) ne olduğunu bir anlamda “Kambur Hafız ve Minare” adlı hikâyesinde tartışır. Bu hikâye yazarın “Hüzün ve Tesadüf” adlı kitabında yer alır.¹³⁶ Hikâyede Kutlu, yukarıda değindiğimiz Batılı sanatın “taklit” (mimesis) boyutunu ele alır. Güya Mustafa Kutlu adlı bir yazar, “Kambur Hafız” adlı bir müezzinin mahremini deşifre etmiştir. Çevresinde “Kambur Hafız” olarak bilinen bu kişinin adı Ali’dir. Kambur Hafız “*sürmeli gözlü bir dilbere aşık olmuş; bu güzele kavuşamayacağını anlayınca da intihar etmiştir.*” Kambur Hafız bunu öğrenince çok kızar. Gidip Mustafa Kutlu adlı yazardan hesap sormak ister. Ona Müslümanca bir iş yapmadığını hatırlatmak ister. Çünkü İslâm’da aşık olursa da, bu durum ifşa edilmez. Hatta bir Müslüman intihar da etmez. Kambur Hafız yazarla karşılaşınca tepkisini şöyle dile getirir: “*Benim yazımı yazmışsın, yakışksız bir şey olmuş, dedi.*” (s. 49). Kutlu, batılı anlamdaki hikâyeyi “yakışksız bir şey” olarak nitelemiş olur.

Şimdi hikâyeye daha genel anlamda bakalım: Hikâyenin ilk iki kısmı Mustafa Kutlu adlı yazarın, aşk acısı yüzünden intihar eden Kambur bir hafızı anlattığı hikâyeden parçalardır. Bundan sonra bu hikâyeyi okuyan ve dinleyen iki kişinin diyaloguna şahit oluruz. Bunlardan biri, henüz okunuşu biten hikâyedeki gibi kambur bir hafız, Ali’dir. Ali, hikâyeyi dinledikten sonra çok öfkelenir. Her şeyiyle tastamam kendisinin anlatıldığına inanır ve İstanbul’a giderek Mustafa Kutlu’yu bulur. Kutlu’yu bulduğu yer, İstanbul Beyazıt’ta bir zamanlar bir şubesi bulunan, İlesam (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği)’dir.¹³⁷ Zira Ali, yazar Kutlu’nun İlesam’da “*ikinci ile akşam arasında eğleştiğini*” (s. 48) öğrenmiştir. Kutlu’yla tanıştıktan sonra meramını anlatır ve “*Benim yazımı yazmışsın, yakışksız*

¹³⁶ Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf*, Dergah Yay. İst. 1999. (Metin içinde bu hikâyeden yapılan alıntılardaki sayfa numaraları bu baskıya aittir.)

¹³⁷ İstanbul Beyazıt’ta İLESAM’ın yer aldığı mekan daha sonra Balkan Türkleri Derneği oldu. Günümüzde (2021) ise bu mekan bir kiraathane olarak varlığını sürdürmektedir.

bir şey olmuş” diyerek yazara çıkışır. Yazar ise eserinin bir kurgu olduğunu, dünyada sayısız Kambur Hafız olabileceğini anlatmaya çalışır. Ancak Ali ikna olmaz. Hikâyenin sonunu değiştirmesi için üsteler/diretir. Sonunda yazar biraz da kurtulmak için, kabul etmiş görünür. Bundan sonrası, yani “Kambur Hafız ve Minare”nin son iki paragrafı, ilk iki paragrafı gibidir. Ancak ilk iki paragrafta intiharı anlatılan Hafız, bu kez intihar etmez. Kalbine söz geçirir. Dahası, içinden *“Neyin nasıl yazılacağını anladı teres”* (s. 51) diye bir düşünce geçirir. Bu, reel dünyada yazar Kutlu ile görüşen Hafız Ali’nin başarısına bir gönderme ve kurmaca bir kişiliğin (Kambur Hafız’ın), kendisini yaratan yazarla hesaplaşmasının göstergesidir. Aynı zamanda birçok romancının röportajlarda dile getirdiği, karakterin bir süre sonra yazarın kontrolünden çıktığı, kendi kişiliğini dayattığı tespitini de hatırlatır.

Mustafa Kutlu bu hikâyesinde çok önemli “hikâyecilik” dersleri verir. *“O bir hikâye, diye cevapladı yazar, alın yazısı değil.”* (s. 49). Kambur Hafız, Mustafa Kutlu’nun yazdığı hikâyeye birçok açıdan eleştiri yöneltir. Bu eleştirilerin temel referansı ise İslâm kültürü ve medeniyetidir. Yani “temsil” ilkesine göre değil de “taklit” (mimesis) ilkesine göre yazılan bir hikâyeye karşı gösterilen bir reaksiyondur. Bu reaksiyonu üç başlık altında somutlayabiliriz:

- 1-Mustafa Kutlu adlı yazar, Kambur Hafız diye birinin sırrını ifşa etmiştir. Bu “yakışsız bir şey” olmuştur. İslâm’da ifşa (deşifre etme), mahremiyeti kurcalama yaktır.
- 2- İslâm’da intihar haramdır. Hele Müslüman bir Hafız asla intihar etmez. Hikâye yazarı bu İslâmi kuralı ihlal etmiştir.
- 3-Müslüman aşık olsa bile bunu belli etmez. (Gizli aşkın, ölüm halinde şehitlikle eşit sayılması....)

Bu üç madde Batılı (modern) anlamda hikâye kavramıyla da yakından ilişkilidir. Yani Batılı anlamda hikâyede olan / yaşanan gerçekler aynıyla anlatılır. Kambur Hafız aşık olmuş ve sonunda intihar etmiştir. Yazar da bunu anlatmıştır, yani mimesis (olanı olduğu gibi anlatmak) vuku bulmuştur. Oysa İslâm medeniyetinde hikâye böyle (mimesis tarzında) anlatılmaz. Kutlu bu hikâye aracılığı ile adeta batılı anlamdaki hikâyeyi masaya yatırmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

“İnsan davranışının güzelliği” ve “eşyanın güzelliği” gibi iki farklı “güzellik” anlayışı olduğunu yukarıda vurguladık. İnsan her iki güzelle de muhatap olabilir. Kur’an-ı Kerim’de (Yusuf Suresi’nde) Hz. Yusuf’un kıssası anlatılır. Kıssada Mısırlı kadınların Hz. Yusuf’un güzelliği karşısında nasıl hipnotize oldukları ve ellerini nasıl kestikleri anlatılır. İnsan “kurgu” dışında herhangi bir davranış ya da olgu karşısında da böylesine etkilenip hazza gark olabilir. Hz. Yusuf’un hem güzelliği hem de davranışları onu görenleri hazza gark eden bir niteliktedir. Bu durumda şunu ifade edelim ki, “ahlâk güzelliği” bütün peygamberlerde mevcut olan bir durumdur. Bu yüzden İslâm’da sanat her daim “ahlâk” ile irtibatlandırılır. Özellikle son Peygamber Hz. Muhammet bu manada her zaman “güzel ahlâk”la birlikte anılır olmuştur. Kur’an okusa da anlamını yorumlamakta zorlanan Müslümanlar “Yürüyen Kur’an” (somut ahlâk) sayılan Hz. Muhammet’i model olarak almışlardır. Hz. Muhammet’in şahsının her hareketi ve tavrı (ahlâk) şu dört değeri bizzat içerir: “İyi”, “Doğru”, “Faydalı” ve “Güzel”. Bu dört değer bir anlamda “İslâm Estetiği”nin de temelidir. İslâm estetiğine bu gözle bakan sanatçılar açık ya da örtük olarak Hz. Muhammet’in bu yönünü mutlaka vurgulama ihtiyacı hissetmişlerdir. Mesela Cahit Zarifoğlu şunu söylemiştir: *“Benim şiirlerimde hadis-i şerifler, belki ayetler, tasavvuf, menkıbeler, İslâmi davranış biçimleri, tavırlar, tepkiler, kabuller, suda erimiş madenler gibi vardır. Genellikle doğrudan doğruya bangır bangır bağırarak söylemem.”* (Zarifoğlu: 110). Cahit Zarifoğlu bu yüzden özellikle gençlere sürekli olarak *“Siyer okuyun, siyer öğrenin”* tavsiyesini yapar. Çünkü siyer okumak ve öğrenmek bir anlamda Hz. Peygamber’in yüce ahlâkını öğrenmek demektir.

Günümüz yazarlarından Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde Peygamberimizin hemen her şeyi (sünneti, hadisleri, tavır ve davranışları...) hissedilir. Çayda şeker nasıl hissedilirse, Peygamberi unsurlar da bu hikâyelerde sezilir. Sezai Karakoç'un kavramsallaştırdığı "kasaba edebiyatı" kavramına en çok uyan bizce Mustafa Kutlu'dur. Çünkü kasabalar "küçük şehirler"dir ve buralardaki insanlar her ne kadar modern şehir problemlerine az çok bulaşsalar da, genelde bu insanlar özlerine sadık kalmaya çalışırlar. Hatta pek çok hikâye karakteri kasaba ortamında hem inançlarını hem de geleneklerini yaşatmağa çalışır.

Bu bağlamda biz bu çalışmada Kutlu'nun "Hayat Güzeldir" adlı kitabındaki hikâyeleri inceledik. Her hikâyenin peygamberi boyutlara sahip olduğunu gördük. Hikâye kişileri "güzel" (hayret etme) bağlamında ele alırsak, okuyuculara Peygamberi olanı hatırlatacak nitelikte kurgulanmışlardır. Hemen her hikâyede birçok hadis-i şerif hatırlatılmıştır. Her hadis bir davranış (tavır, tutum, ahlâk) önerir. Var oluş "eylem"le kaim olduğuna göre hadis-i şerifler Müslümanların var oluş meselelerine ışık tutan kaynaklardır. Müslümanın tıkanıdığı yerlerde (var oluş sancısı, ayakta kalma durumu...) hadis-i şerifler yol açarlar. Dolayısıyla Mustafa Kutlu hadislerde önerilen davranış, tavır ve tutumların hikâyesini yazmıştır.

İslâm sanatı ile İslâm dışı sanatı "hikâye" üzerinden tartışmaya açan Kutlu, söz konusu tartışmayı da "Kambur Hafız ve Minare" adlı hikâyede yapmıştır. Hikâye kahramanı Kambur Hafız, Mustafa Kutlu'nun yazdığı hikâyeye birçok açıdan eleştiri yöneltir. Bu eleştirilerin temel referansı ise İslâm kültürü ve medeniyetidir. Yukarıda yer vermiştik; önemine binaen bir kere daha tekrar edecek olursak;

1-Kambur Hafız diye birinin sırrını ifşa etmiştir. Bu "yakışsız bir şey" olmuştur. İslâm'da ifşa (deşifre etme), mahremiyeti kurcalama yoktur.

2- Müslüman bir Hafız intihar etmez. İslâm'da intiharın günah sayılması...

3-Müslüman aşık olsa bile bunu belli etmez. (Gizli aşkın, ölüm halinde şehitlikle eşit sayılması...)

"Hayat Güzeldir" kitabında İslâmi anlamda hikâyenin bütün kodlarına riayet eden Kutlu, Kambur Hafız ve Minare'de İslâm dışı hikâyeyi tartışmaya açmıştır. Dolayısıyla yazar bu şekilde adeta İslâm sanatının "temsil", batı sanatının da "tasvir" (mimesis, ikon) esasına dayandığını görünür kılmıştır.

Sanattan ahlâka taklitten temsile gelinen noktada yine İslâm sanatlarında işlek olan bir başka kavram da karşımıza çıkar. O kavram "değerler"dir. Bir dil sanatı olarak edebiyatın değerler konusunda, sadece fikrî (bilgisel) değere indirgenmesi, bu sanatı yeterince anlamamak demektir. Çünkü, edebiyat bilgi değeri dışında başka değerlere de sahiptir. Edebi eserin ontolojik bütünlüğünde bulunan bu değerler, "ahlâkî değer", "bilgi (fikir) değeri", "pratik-ekonomik değer" ve "estetik değer" olarak karşımıza çıkar. Bu değerlerin idealize edilmiş şekli olana "iyi", "doğru", "faydalı" ve "güzel" kavramları söz konusu değerlerin kısa adıdır. Mustafa Kutlu hemen hemen bütün hikâyelerinde işte bu değerleri hikâye diliyle görünür kılmaktadır.

ÖNERİLER

1-Biz, seçtiğimiz terimlere örnek olsun diye bir hikâye kitabı ve bir diğer kitaptan başka bir hikâye metni seçerek inceleme yaptık. Mustafa Kutlu'nun diğer eserleri de bu açıdan incelenmelidir.

2-Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde çok yoğun bir şekilde Türk İslâm kültürüne ait "değer"ler yer almaktadır. Söz konusu hikâyelerin tamamı bu açıdan da incelenmelidir.

3-İnceleme yapılırken Mustafa Kutlu edebiyatımızdan seçilen başka yazarlarla da karşılaştırılmalıdır.

4-"Temsil", "taklit", "değerler" gibi kriterler Mustafa Kutlu dışında daha başka yazarlara da uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, B. (1989). *İslâm Estetiği ve İnsan*, Çağ Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, S. (2014). *Edebiyat Yazıları II*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Leaman, O. (2004). *İslâm Estetiğine Giriş*, Çev. Nuh Yılmaz, Küre Yayınları, İstanbul.
- Lings, M. (2001). *Shakespeare'in Kutsal Sanatı*, Çev. İhsan Durdu, Ayışığı Kitapları, İstanbul.
- Kutlu, M. (1999). *Hüzün ve Tesadüf*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, M. (2011). *Hayat Güzeldir*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, A.H. (1982), *Yahya Kemal*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Toprak, B. (2006). *Din ve Sanat*, Hece Yayınları, Ankara.
- Tökel, D.A. (2017). "Bir Kavram Mimarı Olarak Cahit Zarifoğlu", *Bir Dağ Nasıl Söylerse Öyle / Cahit Zarifoğlu*, Hz. M. Fatih Andı – Hüseyin Yorulmaz, Hat Yayınevi, İstanbul.
- Zarifoğlu, C. (Tarihi belli değil). *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, İstanbul.

HADİSLERDEN ŞİİRLERE: MEHMED ÂRİF BEY'İN “BİNBİR HADİS” ŞERHİ

Doç. Dr. Muhammet Sani Adıgüzel

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi, msadiguzel@fsm.edu.tr

ÖZET

Mehmed Ârif Bey'in (1845-1897), biri “Binbir Hadis”, diğeri “Başımıza Gelenler” olmak üzere toplam iki eseri vardır. Eserlerin yazılma sebebi yazarın kendi tecrübeleridir. Her iki eserinin de vefatından sonra basılması bu özelliğe bağlanabilir. Bu arada bu tecrübelerin iş hayatıyla çok yakından ilgisi olduğu söylenebilir. Kendisi gibi maiyetinde çalıştığı Gazi Ahmed Muhtar Paşa (1839-1919) da hadislerin ışığında yazdığı hadiselerin önemli tanıklarından biridir. Yazar kitap yazma düşüncesiyle hadis şerhlerini yazmamıştır. Onu yazma eylemine Batı dillerinden yapılan tercüme eserlere gösterilen ilgi yönlendirmiştir. Batı dışında kaynak arama düşüncesi onun Arapça eserler okumaya başlaması sonucunu doğurmuştur. Arapça konuşulan bir ülkede, Mısır'da bulunmasının bunda etken olduğu da düşünülebilir. Zira “Binbir Hadis” kitabına esas aldığı “Camiu's-Sagir”ın yazarı olan İmam Celaleddin Es-Suyuti (1445 –1505) Mısır asıllıdır. Yazar eserin giriş kısmında eserini nasıl yazdığı sorusuna cevap verir. Bu cevap Kur'an ve Hadis'in bütün Batılı kaynaklardan üstün olduğu şeklindedir. İslam dininin özelliği gereği bu kaynaklardan dünya ve ahiret ayrımı yapmadan yararlanılması gerektiğini düşünen yazar bunu önce kendisi denemiştir. Esasen eser bütünüyle böyle bir denemenin bir ürünü sayılabilir. Onun bir başka eserine “Başımıza Gelenler” ismini vermesi de bu çerçevede ele alınabilir. Başımıza gelenlere Batı'da çare ararken Doğu'dan da vazgeçmemek gerektiği temel düşüncesinden hareket eden yazar bu vazgeçilmezlerin başına hadisleri koyar. Daha doğrusu bu amaçla Arapça kaynak araştırması yaparken rastladığı “Camiu's-Sagir” onda bu fikri uyandırır. Hadislerden çok etkilenen yazar bunlardan bazılarını not alarak yanında bulundurur ve bunlarla yaşadıkları arasında bağ kurarak eserini yazmaya başlar. Bu bağlar kurulurken Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerden de yararlanır. Bu çalışmada Mehmed Ârif Bey'in “Binbir Hadis” şerhinde şiire yer verdiği hadisler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Ârif Bey, Binbir Hadis, İmam Suyutî, Camiu's-Sagir, Hadis şerhi.

FROM HADITHS TO POEMS: MEHMED ÂRİF BEY'S COMMENTARY ON "BİNBİR HADİS"

ABSTRACT

Mehmed Ârif Bey (1845-1897) has a total of two works, one being "Binbir Hadis (A Thousand and One Hadiths)" and the other "Başımıza Gelenler (Those That Have Befallen Us)". The reasons of writing of the works are the author's own experiences. The fact that both works were published posthumously can be related to this characteristic. Also, these experiences can be said to be closely related to his professional life. Gazi Ahmed Muhtar Pasha (1839-1919), as himself, is one of the important witnesses to the events which he wrote in light of hadiths. The author did not write the hadith commentaries with the intention of writing a book. It was the attention given to works translated from Western languages that led him to the act of writing. The idea to look for sources outside the West has resulted in his beginning to read Arabic works. His residing in an Arabic speaking country may also be considered as an influence in this. Likewise, the author of "Camiu's-Sagir", upon which he based his "Binbir Hadis", İmam Celaleddin Es-Suyuti (1445-1505) is originally from Egypt. In the introduction of the work, the author answers to the question of how he wrote his work. This answer is that Koran and Hadith are superior to all Western sources. The author, believing that these sources should be utilized, as required by the characteristic of the religion of Islam, without making a distinction between this world and hereafter, tries to apply this principle firstly himself. In fact, the work can be regarded in its entirety as a product of such an attempt. The author's naming his other work "Başımıza Gelenler" can be considered in this framework. The author, motivated by the basic idea that while looking for remedies for those that have befallen us in the West one should not renounce the East, puts hadiths on top of such indispensables. More precisely, "Camiu's-Sagir", which he coincided while searching Arabic sources, provides him with this idea. The author, being deeply affected by hadiths, takes notes and carries around some of them and starts writing his work through building connections with hadiths and his experiences. Arabic, Persian, and Turkish poems are drawn on while these connections are being made. This paper will discuss hadith commentaries which include poems in Mehmed Ârif Bey's "Binbir Hadis".

Keywords: Mehmed Ârif Bey, Binbi Hadis, İmam Suyuti, Camiu's-Sagir, Hadith commentary

GİRİŞ

İbrahim Alâattin Gövsa, “Türk Meşhurları Ansiklopedisi” adlı eserinde Mehmed Ârif Bey’e (1845-1897) de yer verir. Mehmed Ârif Bey’i ilim adamı olarak niteleyen Gövsa’ya göre onun “tanınmış ilim adamları” arasında sayılmasının nedeni birden fazla baskı yapan “Başımıza Gelenler” ve “Binbir Hadis” adlı eserleridir. Gövsa’nın biyografi türündeki söz konusu eserinde yer alan “Arif Bey, Mehmet” maddesi hem onun hayatı hakkında bilgi edinmek hem de eserlerinin gördüğü ilgi açısından okunabilir:

“Mehmet Arif “Başımıza Gelenler” ve “Binbir Hadis” adlı eserlerle tanınmış ilim adamlarımızdandır. Erzurum Topçu Komutanı Miralay Hacı Ömer Beyin oğlu olup Erzurumda doğmuş, önce Erzurum ve civarında küçük memurluklarda bulmuştur. Son vazifesi Mısır Fevkalâde Komiserliği başkâtipliği idi. 1876 Osmanlı-Rus Harbinin Anadolu kısmına ve Mısır vakalarına dair olan “Başımıza Gelenler” kitabı Şimal türkçesine çevrilmiştir. “Binbir Hadis” de bir kaç defa basılmış, çok rağbet bulup okunmuştur.” (Gövsa 1946: 44)

Mehmed Ârif Bey’in eserleri vefatından sonra basılmıştır. Bu demektir ki, o sağlığında değil, vefatından sonra meşhur olmuştur. Onun meşhur olmasını sağlayan ilk eseri vefatından dört yıl sonra, 1901’de, Mısır’da basılan “Binbir Hadis”; ikincisi ise, ilkinden iki yıl sonra, yine Mısır’da, 1903’te basılan “Başımıza Gelenler” adlı eseridir. Eserlerin gördüğü ilgi açısından söz konusu iki eserden ilki, Binbir Hadis” ile ilgili baskı sayılarına yer verilebilir. Şimdiye kadar sekiz baskı yapan eserin ilk üç baskısı birkaç yıl arayla yapılmıştır. Üç defa Arap, beş defa Latin harfleriyle basılan eserin tespit edilen baskıları şöyledir:

Binbir Hadis-i Şerif Şerhi. Eser-i Merhum Mehmed Arif Bey, Sabık Mısır Fevkalâde Komiserliği Başkâtibi. Matba’atü’l-Maarif, Mısır, 1901.

Binbir Hadis-i Şerif Şerhi. Eser-i Merhum Mehmed Arif Bey. Nâşir ve mütercimi: “Ülfet” ve “et-Tirmiz” muharriri Abdürreşid İbrahimof, Petesburg, 1905.

Binbir Hadis. Müellifi Mehmed Arif, Mısır Fevkalâde Komiserliği Başkâtib-i Esbakı. Ceride matbaası, Kahire, 1909.

Binbir Hadis, Mehmet Arif, Mısır Fevkalâde Komiserliği Esbak Başkâtibi, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1959.

Binbir Hadis, Mehmed Arif, Mısır Fevkalâde Komiserliği Esbak Başkâtibi, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1966.

Binbir Hadis, Mehmed Arif, Mısır Fevkalâde Komiserliği Esbak Başkâtibi, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1975.

Binbir Hadis. Mehmet Arif. Mısır Fevkalâde Esbak Başkâtibi, Baskıya Hazırlayan: Ahmet Karaman, 2 cilt, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık A.Ş, Ofset Tesisleri, İstanbul, Tarihsiz (t.y.)

Binbir Hadîs-i Şerif ve Şerhi, Mehmed Arif Bey, Yayına Hazırlayan: Kemal Doğan, Kandil Yayınları, Ankara, 2006.

Baskı sayılarına ve özellikle de kısa aralıklarla yapılan ilk üç baskıya göre, “Binbir Hadis” için gereken ilgiyi gördü yorumu yapılabilir. Hadislerin gördüğü ilgi konusunda “Bize Yön Veren Metinler” adlı esere de bakılabilir (Alatlı 2021) Konuya böyle bir ayrımla, yani “Bize Yön Veren Metinler” ve “Batıya Yön Veren Metinler” açısından yaklaşırsa, “Binbir Hadis” hakkında, “Bize Yön Veren Metinler” arasında yer almak, daha doğrusu “Batıya Yön Veren Metinler”in aynı zamanda “Bize Yön Veren Metinler”in olmaması için yazıldığı hükmü verilebilir. Hem

yazara göre “Şark şarktır, garp garptır. Şark garp olmaz.” Şarkın varlığını sürdürmesi gerekir. Zaten bunun aksi mümkün de değildir. Zira Garb’ın etkisinde kalarak Şark’ın ortadan kalkması eşyanın tabiatına aykırıdır:

“Bir de azizim, şurayı şöyle bilmeliyiz ki, şark şarktır, garp garptır. Şark garp olmaz. Garbın usul ve adeti şarka gelmez, biz onların her usul-i medeniyetini ihtiyar eder isek, mevânî’-i tabiiyemiz cihetiyle külliyyen onlara munkalip olamayacağız, ve olur isek bile bombozuk bir suret kesp edeceğimiz derkârdır.

Farzımuhal olarak onlar olacağımızı tahayyül etsek, bizim yerimizi kim tutacak? Şu âlemde ihraz ettiğimiz bir mevki-i siyasi ve medeniye niçin kaybedelim? Onlar adam ise biz neyiz? Biz biz olalım, onlar onlar olsunlar. Biz bizliğimiz dairesinde kesb-i kemâl ve iktidâr edelim.

Ne hâcet, her mıntika-i arzın nebât ve hayvanı kendine göredir, her birinin tarz-ı perveriş ve nevi başkadır, birisinininki diğerine uymaz, zorla uydurulanlar da ehl-i zevk ve vicdan indinde tatsız tuzsuz kekremsi bir şey olur. Hiç kanûn-ı hilkatın âheng-i tabiisinden taklit ile kurtulmak mümkün müdür.” (Mehmed Ârif 1909: 6)

Her ne kadar “Hüküm galibindir.” anlayışı doğrultusunda Batı medeniyetinin eserleri daha üstün tutuluyor olsa da, mağlup da olursa, aslında İslam medeniyetinin eserleri daha üstündür. Yazara göre hiçbir Batılı kaynak İslam medeniyetinin temel kaynağı olan ayet ve hadislerin önüne geçemez. Örnek vermek gerekirse, Montesquieu’nün Rûhu’l-Kavânîn (Kanunların Ruhı) adlı eserinden alınan “Her millet lâıyk olduğu hükûmeti bulur.” (Mehmed Ârif 1909: 5) sözünden, “Bulduğunuz hâle göre idare edilirsiniz.” (Mehmed Ârif 1909: 5) hadisi, hem daha güzel hem de daha anlamlıdır. Yine aynı şekilde “Kuşkusuz Allah bir kavmin durumunu, onlar nefislerinde olanı (güzel hâl ve ahlakı) değiştirmedikçe değiştirmez.” (Mehmed Ârif 1909: 5) ayeti bu çerçevede düşünülebilir. “Allah indinde din İslamdır.” (Mehmed Ârif 1909: 7) ayetiyle “Müslüman, elinden ve dilinden bütün insanların selamette olduğu kimsedir.” ve “Zarar ve zarara karşılık vermek İslamda yoktur.” (Mehmed Ârif 1909: 7) hadisleri de birlikte düşünüldüğünde İslamın bütün insanlığı kuşattığı yorumu yapılabilir. Bu görüşlerin sahibi bu yorumu Hz. Peygamber ile ilgili bir beyitle destekler:

“Zuhûru perde olmuştur zuhûra

Gözü olan delil ister mi nûra.” (Mehmed Ârif 1909: 8)

Şiirde, her ne kadar, gözü olana, bütün varlıkları perde gibi kaplayan Peygamber nurunu görmek için delil istemez dense de, Mehmed Ârif Bey’in söz konusu eseri yazması ve dolayısıyla gözünün önündeki perdenin kalkmasına, İmam Suyutî’nin “Camiü’s-Sagîr” adlı eseri vesile olmuştur. “Batıya Yön Veren Metinler”in kendi toplumuna da yön vermeye başlaması üzerine “Bize Yön Veren Metinler”den “Camiü’s-Sagîr”i keşfeden Mehmed Ârif Bey bu keşfin neticesinde “Binbir Hadis” şerhini yazmaya nasıl karar verdiğini şöyle anlatır:

“Bir gün yine Camiü’s-Sagîr’i karıştırır iken [Ümmetimden kim kırk hadis ezberlerse ...] hadis-i şerifini gördüğümde tamah-ı şefaât ve havf-ı cehalet gibi iki tazyikin arasında bir müddet kısıldım durdum.

Akıbet, kesret-i isyanım sebebiyle şefaât-ı seniyyeye olan tamahım, cehaletimin irâs etmesi tabii bulunan hecâletini unutturduğundan, herçi bâd âbâd [her ne olursa olsun] diyerek, eserin tedvinine karar verdim.” (Mehmed Ârif 1909: 9-10)

Kırk Hadisle İlgili Hadisin Şerhi

Kırk Hadis yazma geleneğinin temelini oluşturan ve Mehmed Ârif'in Bey'in "Binbir Hadis" şerhini yazmasına vesile olan "Ümmetimden kim kırk hadis ezberlerse..." diye başlayan hadisin muhtelif rivayetleri vardır. Bunlar; "Allah onu fakih ve âlim olarak ba's ve haşreder.", "Ben de kıyamet gününde ona şefaataçı ve lehine şahid-i makbul olurum.", "Ona, cennet kapılarının hangisinden istersen oradan gir denilecek." ve "Ulema zümresinde yazılır ve şüheda zümresinde haşrolunur." şeklinde devam eden rivayetlerdir (İmâm Muhyî'd-Dîn-i Nevevi 1967: 6).

Bu hadisin Suyutî'nin Cami'us-Sagîr ve dolayısıyla Ahmed Ârif Bey'in "Binbir Hadis" şerhinde yer alan rivayeti ise şöyledir:

"Her kim yazmakla, yahut hafızasına hıfzetmekle benim sünnetimden kırk hadisi ümmetime tabliğ eder ise, rûz-i cezâda şefaataçıma mazhar olur."

Eserin sebab-i telifi hükmündeki bu hadis şerhi olduğu gibi okunabilir:

"Bu hadis-i şerifin hükmüne tabiiyeten ulemâ-yı azamın pek çokları, hadis-i erbainler yazmışlar. Her biri, hikmeti mütezammin nice kelimat ilavesiyle dâire-i tebliğlerini tevsi eylemişlerdir. Maksad-ı seniyeleleri, ehâdis-i aliye-i nebeviyeyi, sudûrda kalmasın da, ümmet-i celileri istifade etmek için, meydan-ı intişare çıksından başka değildir.

Bu abd-i kesîr'ül hatayie dahi, kudretsizliğine bakmayarak mücerret bu hadis-i şerife mâsadak olmak tamahı ile küstahane ve şeremsarâne, binbir adet hadis-i şerif cemine teşebbüs etti. Bununla ümmet-i seniyye-i Muhammediyenin selamet ve saadet hâline acaba bir hizmet edebilir miyim hevesine düştü. Kesret-i isyanım sebebiyle şefaataçı seniyyeye tamahım, cehaletimin irâs etmesi tabii olan hacâleti unuttuğundan, perde-ber-endâz-ı tecâsür oldum [cesaretle örtüyü kaldırdım]. Ulemâ-yı kirâm kusurumu affederlerse iyilik ederler, etmezler ise kendileri bilirler. Zira zaten garîk-i bahr- isyan ve noksan olan adam, cezasını bulmuş demek olduğundan hitab ve hesaba çekilmez, çekilse de artık bir kere doludan ıslanmış olması ile yağmurdan pervası olmaz." (Mehmed Ârif 1909: 356)

"Osmanlı Ulemasının Büyük Rağbetine Mazhar Olmuş Eser"

Hidayet Aydar, "Bize Yön Veren Metinler" de Hadis başlığı altında, beş hadis kitabına yer verir. Bunlar eserde verilmiş sırasıyla; 1. Yüz Hadis Yüz Hikâye (Erzurumlu Darîr tarafından Arapça bir hadîs derlemesinden tercüme yoluyla telif edilen ilk Türkçe hadis kitabıdır.); 2. Hadîs-i Erbâin (Molla Câmî'ye ait Hadîs-i Erbâin Çihil Hadîs diye de anılan bu risale, kırk hadisin Farsça manzum tercümesinden ibarettir.); 3. el-Câmu's-Sagîr (Celâleddin es-Süyût'nin (ö. 1505) Hz. Peygamber'in bütün hadislerini derlemek amacıyla yazmaya başladığı eserin muhtasar hâlidir.); 4. Terceme-i Hadîs-i Erbâin (Molla Câmî'nin manzum olarak kaleme aldığı Hadîs-i Erbâin'ine Fuzulî tarafından birer kıta ile yapılmış Türkçe çeviridir.); 5. Sübhatü'l-Uşşâk (Tezkire müellifi Latîfî'nin Sübhatü'l-Uşşâk (Âşıkların Tespihi) adlı eseri, manzum bir yüz hadis tercümesidir (Aydar 2021)

Bu eserler arasında yer alan el-Câmu's-Sagîr hakkında verilen bilgiler şöyledir: "Celâleddin es-Süyût'nin (ö. 1505; bkz. Tefsîr'ül-Celâleyn) Hz. Peygamber'in bütün hadislerini derlemek amacıyla yazmaya başladığı eserin muhtasar hâlidir. Tam adı el-Câmi'us-sagîr min hadîsi'l-beşîri'n-nezîr olan eser, on bine yakın hadis içermektedir.

“Umumiyetle bir veya birkaç cümlelik kısa hadislerden meydana gelen eser daha çok akaid, âdâb, tıp, tergîp ve terhîp, ilim, dua ve zikir, tövbe ve istiğfar, şemâil ve fezâil konularına dairdir. Ahkam hadisleri yok denecek kadar azdır.” [Mücteba Uğur, “el-câmi’u’s-Sagîr”, DİA, 7, İstanbul 1993, 113-114; seçki için bkz. Celâleddin es-SDüyûtî, el-Câmiu’s-Sagîr Tercümesi, haz. Seyit Avcı, Serhat, Konya 2014]” (Aydar 2021, 250).

Eserin şerhlerinden biri de Feyzü’l-Kadîr bugün de baskısı bulunan bir şerhtir (Münâvî, Câmiü’s-Sagîr Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi I, II, III, çev. İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Abdülaziz Hatip, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2000). Mücteba Uğur, Diyanet İslam Ansiklopedisi, “el-câmi’u’s-Sagîr” maddesinde eserle ilgili yapılan şerhler arasında ilk olarak Mehmed Ârif Bey’in “Binbir Hadis” şerhi’ne yer verir (Uğur 2003). Bunlardan başka Abdülbâki Gölpinarlı’nın “Hz. Muhammed ve Hadisleri” adlı eserinin de bir “Binbir Hadis” şerhi olduğunu belirtmek gerekir (Gölpinarlı 2010). Gölpinarlı da Mehmed Ârif Bey gibi şerhinde yer alan hadisler için “Câmi’u’s-Sagîr”i esas almıştır.

İsmail Lütfi Çakan, “Osmanlı ulemasının büyük rağbetine mazhar olmuş eser” nitelemesinde bulunduğu “Câmi’u’s-Sagîr”de yer alan hadislerin tam sayısını verir: 10031 (Çakan 2016: 167). Mehmed Ârif Bey de, bu mazhariyete riayet ederek, “Binbir Hadis” şerhinde yer alan hadislerin, biri dışında, tamamını, yani binini “Câmi’u’s-Sagîr”den almıştır. Kendi ifadesine göre binde bir demek olan bu hadisi, 580 sayılı hadisi, “Mecmua-i Menâvî”den almıştır (Mehmed Arif 1908). Bir hadisi farklı bir kaynaktan alan Mehmed Ârif Bey bir hadisi, eserdeki birinci hadisi de sıralamaya tabi tutmamıştır. Böyle bir yol takip etmesine sebep olarak hadis kitaplarının genellikle bu hadisle başlamasını göstermiştir. Böylece bin sayılı hadisten oluşan bu eserde, sıralamaya girmeyen, daha doğrusu ilk hadis olarak verilen ve dolayısıyla diğer bütün hadislerin bir nevi şerhine dâhil edilen hadis “Ameller niyetlere göredir.” hadisidir.

Hadis Şerh Usulü

Mehmed Ârif Bey eserinde “Câmi’u’s-Sagîr”deki alfabetik düzenlemeye uymuştur. “Mecmua-i Menâvî”den aldığı bir hadisi, 580’inci hadisi de, alfabetik olarak yapılan bu düzenlemeye tabi tutmuştur. Bir esere, bin hadisin bir kaynaktan, aynı kaynaktan alındığı bin bir hadisten meydana gelen bir esere, başka bir kaynaktan alınan bu bir hadis şudur:

“Bir hâcetin fevt olması onun zımında ihtiyâr olunacak, zül ve ihtikârdan daha kolaydır. 664’ncü hadis-i şerife nazar oluna.”

Bu hadis vesilesiyle Mehmed Ârif Bey’in şerh usulünden bahsedilebilir. Ârif Bey, hadislerin tematik değil, alfabetik olarak düzenlendiği eserinde, hadisler arasında tematik beraberlik kurma yoluna da gider. Bunu da atıflarla yapar. Aynı temada olan hadisler arasında ileriye ve geriye dönük atıflarda bulunur. Mesela söz konusu hadis şerhi için, “664’üncü hadis-i şerife nazar oluna” demek suretiyle ileriye doğru atıfta bulunmuştur. Yapılan atıflar dikkate alındığında “Binbir Hadis”in hem alfabetik hem de tematik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Hadislerin alfabetik sıralandığı eserdeki tematik yapı için; 580’den sonra verilen 664’üncü hadis ve 664’üncü hadisten sonra verilen 672’nci hadis, 672’nci hadisten sonra verilen ileriye ve geriye atıf yoluyla verilen 111 ve 580 ve 664’üncü hadisler, 111’inci hadisten sonra verilen geriye doğru atıf yapılarak verilen 106’ncı ve yine ileriye doğru atıf yapılarak verilen 672’nci hadisler örnek olarak verilebilir. Bunlardan ilk sırada yer alan 106’ncü hadisin tam ve

diğerlerinin kısmen veya hiç şerh edilmeden bu şerhe dâhil edildiği bu hadisler eserdeki sıraya riayet edilerek okunabilir:

Tematik Okuma: İstekle İlgili Hadisler

1.

“106. Dünyadan tamahını ref et ki Hakk’ın, âlemin elindeki şeyden gözünü kes ki halkın, sevgilisi olasın.

Dünyada perhizkâr olarak yaşamının hayrı ve fevâidi pek çok delâil ile sabit olduğu gibi, kimseden bir şey istememek, kimsenin bir şeyine göz dikmemek dahi benî-nev’imiz arasında insanı mahbûbiyetin en âlî derecesine ıblâğ edeceği mücerreptir.

“Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır

Gül ve gülzâr olup hâr olmamaktır”

beyti din ve dünya mehâsinini cem eden âsârın güzidelerindedir. Bir de İbrahim Hakkı merhum, “Tamahsız âdemin halk-ı cihân hep akrabasıdır.” mısraı ile bu hadîs-i şerifi telmîhan pek güzel tasvir-i hakikat-i hâl eylemiştir.

Halkın eline göz dikmemek, herkes için vacip ise, ulemaya göre farzdır. Zira alicenaplığını muhafaza eden bir adamın sözü, âleme karşı pek tesirli olur. Âharın ihsanına, lütfuna nasb-ı ayn eden zatın beyza-i istidâd-ı insâniyesi cılık olacağından, sonra o adamdan mensup olduğu cemiyetin ve milletin nef’î için hiçbir hayır ve menfaat tevellüd edemez.

Hatta ulema-yı izâmın bazılarında mûcib fesâd-ı dîn ve dünya olacak derecede görülen hâlât-ı müteessifenin bir sebebi de, müşârün-ileyhimin eyyâm-ı tahsîliyeri bidayetlerinde medreselerde küberâ-yı kavmin in’âm ve ihsanları zuhuruna Zeyd ve Amr’un muavenetine göz dikmelerinden, ders kesimi denilen üç aylar yani recep, şaban, ramazan geldiği gibi âlemden sadaka ve zekat toplamak üzere (cerre) çıkışları ve onların bu hâllerini rüesâdan bulunan ulemâ-yı azâmın da tasvîp etmesi kadar soğuk ve hadîs-i şerîf-i mezkûrun meal-i âlisiyle gayri kabil-i tatbik bir hareket tasavvur olunamaz. İnsanı zül-sûâli kabule alıştıran, ahlakını bozan, bir fi’l-i mekruhun ismini değiştirmekle zât-ı fi’lin hakikati değişir mi? Bu bidat-ı seyyie haddi zatında, âfif, kâni’, sabûr, alicenaplıkla meftûr olan nice secâyâ-yı kâmile ashabının mâye-i asliyesindeki şecaat ve ulviyete hâlel getirerek gedâ-çeşmân menzilesine tenzil eylemiştir. Ne yapsın biçare ki bu üç ay zarfında ettiği seyahatte eline geçecek birkaç mangır ile bir sene-i kâmile medresede ömür geçirecek ve tahsil-i ilme çalışacaktır.

Bu cihetle fakir, biçare ahaliye ettiği vaiz ve nasihat esnasında sadaka-i âdiyenin ve zekâtın hayır ve menfaatinden ve sevabından ve gayri makbul bazı makeddemât-ı hurâfiye ile dünyanın ve mal ve emlâkın fenasından bahis ile, onun zımnında kendi menfaatlerinin husulüne de hizmet eder. Rızk-ı helâl tahsil etmek için çalışmak, akd-i şirket etmek, muhtaç olmamak, fakara düşmemek, kabul-i zillet etmemek, cebîn olmamak, kerimü’n-nefs olmak gibi hasâil ve mesâil, emsâl ve edille ile b’ît-teşrîh, halkın makule kâil olmak melesini istihzar eylemezler. Bazı kere fikrin müeddî-i küfür olacak dereceye varacağı ve risâletpenâh efendimizin fakrdan Allah’a sığındıklarını ve efrâd-ı ümmette görülen fakrın ne türlü zayıat-ı siyâsiyeyi mûcib olacağını ve hasbü’z-zaman fakrın müeddî-i izmihlâl-i

devlet ve millet olduğunu tafsil ve tebyin lazım iken, bilmem hangi zahidin bir kuru ekmekle kanaat edip Allah'a ibadete koyulduğunu tekrar ve mükerrer söyleyerek bu suretle de kendilerine bir hisse-i ticaret ayırırlar.

Bir de doğru söz hakikatte tatlı bile olsa, halka biraz acı geleceği ve acı söz ise âlemin ürkmelerini mucip olarak kâilin beklediği menfaate halel vereceği mücerreb olmasına mebni, bunların müdür-i umûr-i amme olan bazı küberâyâ karşı ihtiyar ettikleri ihtiyat şer'an menhî olan müdâhane derecesine kadar varıyor.

İhtimâli var ki bu (cer) usulünün vaz'-ı asliyesi mücerred vilâyât ve elviyede bulunan ibâd-ı müslimîne usul ve fûru'-i dini öğretmek gibi bir niyet-i islâh perverânedan neşet etmiş ola. Lakin bugünkü günde bu usul, mülkü ve idâre-i devleti islâh değil ifsad ediyor. Böyle bidâyet hâlinde halkın eline göz dikmek ve israf-ı âbru etmekle büyüyen zevâtın, bilahare ihraz eyleyecekleri menâsıb-ı mühime ve âliyede ve hususiyle ba'd-ı ikmâlüt-tahsîl sülûk edecekleri tarik-i kazâda, aldıkları ilk terbiyenin icabı olarak, ekserisi bir câni-i gayri mesul şeklini alıyorlar, âlemin eline bakıyorlar, sözlerinde tesir kalmıyor, halk nazarında kadirleri küçülüyor.

(El-ennü ismehullah, kayd-ı ihtirâzîsi bâkîdir ha!)

Yine bu gibi ulemanın (el-avâmü kelhevâm) dedikleri bakiye-i ahali dahi ulemadan gördükleri fesâd-ı ahlaka imtisal ettikleri için, bunların ekserisinde din ve devlete yarar bir iş beklenemiyor. Zira ifsâd-ı ahlak denilen illet-i müdhişeyi bi't-tedris iktisâb etmiş ve onun tesiri altında mahvolup gitmişlerdir. Ulemânın gafleti sebebiyle cemiyet-i islâmiye nâmına pek mühim endişe tevellüd ediyor.

Kabahat, bu türlü fenalıkların men'i için, emvâl-i azîme vakfeden eslâf-ı izâmın ale vakfu'l-merâm-i şerâit vakfiyelerine riayet ettirmeyen ve medârise geçinilecek derecede mahsusât itasıyla talebenin tahsilleri için asrın icabına göre taslîhât ve tashîhât icrasında bulunmayanlardır, Onlar da yine sınıf-ı ulemadır intihâ." (Mehmed Ârif 1909: 52)

Bu hadisin sonunda şerhin tamamlandığı anlamına gelen "intihâ" kelimesine yer verilmiştir. Ancak "intihâ" sadece bu hadis için geçerlidir. Bu hadise atıf yapılan diğer hadisler için geçerli değildir. Nitekim sonuna "intihâ" konulan bu hadisten, 106'ncı hadisten, başka hadislerle atıf yapılmaz iken, sonuna "intiha" konulmayan hadislerden 111'inci hadisten bu hadise atıf yapılmıştır.

2.

"111. Nâstan istiğna ediniz yani bir şey istemeyiniz, velev misvakınızı yıkamak ve ayıklamak dahi olur ise de. (106) ncı hadîs-i şerîf zımında söylenen tafsilâtı müeyyedir. (672) hadîs-i şerîfe de bak."

Sadece tercümesi verilen 111'inci hadisten bir geriye doğru, 106'ncı hadise; bir de ileriye doğru, 672'nci hadise atıf yapılmıştır. Sadece tercümesi verilen ve şerh için 106'ncı hadise atıf yapılan 111'inci hadiste bir atıf da 672'nci hadise yapılır." (Mehmed Ârif 1909: 56)

3.

"672. Bir adam muhtaç olduğu şeyi Allah'ından istesin, hatta nalının kırılmış bağını bile.

Yani halk üzerine yük olmayınız. Zeyd ve Amr'dan bir şey istemeyiniz, kendiniz çalışınız çabalayınız, her istediğiniz şeyi Cenâb-ı Mu'tî'il-Hâcet'ten isteyiniz. Suâl [dilenme] maddesi sahib-i saadet efendimiz hazretlerine pek menfurdur, suâl edilmesin yolunda varit olan ehâdîs-i seniyelerine, birçok mülaki olduğumuz gibi (664 ve 580 ve 111) inci hadîs-i şerîflere dahi ol babda bazı evâmîr-i risâletpenâhlarını telakki eylemişizdir.

Bu hadisle birlikte okunması istenen üç hadisten biri olan 664'üncü hadiste de 672'nci hadise bakılması istenir.” (Mehmed Ârif 1909: 297)

4.

“664. Eğer bilerseniz, halktan sual etmekte [istemek] neler vardır, biriniz diğerinizden bir şey istemek için bir hatve bile atmazdınız. (672) nci hadîs-i şerife de nazar oluna.” (Mehmed Ârif 1909: 295)

Bu hadise, 664'üncü hadise atıf yapılan hadîs ise, 580'inci hadîstir.

5.

“580. Bir hâcetin fevt olması onun zimmında ihtiyâr olunacak zül ve ihtikârdan daha kolaydır. 664'ncü hadîs-i şerife nazar oluna.” (Mehmed Ârif 1909: 264)

Görüldüğü gibi birinden bir şey istemekle ilgili beş hadîs arasında ilgi kurulmak suretiyle alfabetik olan eserin aynı zamanda tematik olmasına çalışılmıştır. Her ne kadar zikredilmese de, bu beş hadîsin bir başka beşle, Fatiha suresinin beşinci ayetiyle ilgisi kurulabilir:

(Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.)

Ayrıca şârih kurmamakla beraber 226'nci hadîs ile de bu karşılıklı atıf zinciri arasında ilgi kurulabilir.

6.

“226. Halktan istiâne etmek yani suâl eylemek Türkçesi dilenmek, helâl olmaz illâ şu üç adamdan birisine helâl olur. Birincisi bir adamın diyetini tediye mahkûm olsa,ödemek için de kudreti olmasa; ikincisi, gayet şedîd bir garâmete tutulmuş, mesela ya gemisi gark ya hanümanı hark olmuş, yahut ansızın buna muadil acınacak bir hâle düşmüş bulunsa; üçüncüsü, bir adamı topraklar üzerinde bırakacak surette kuvvet-i yevmiyesi dahi olmamak üzere bir fakir istila etse, işte bunlardan maadâsına dilenmek haramdır. (642) nci hadîs-i şerife de nazar buyrula.” (Mehmed Ârif 1909: 104)

Yine bu hadîs şerh edildikten sonra 642'nci hadîs de zincire dâhil edilebilir.

7.

“Birinizin bir ip alıp dağa giderek kestiği odunu götürüp satması ve onunla teayyüş ve ondan tasadduk etmesi, halktan suâl eylemesinden hayırlıdır.

Zülli suâlin derece-i kerahetine dair yukarıda haylice mühim mühim ehâdîs-i şerife geçmişti. Maksud-ı seniyyeden münfehim olan, insan her türlü meşakkati ihtiyar etsin, tek ulûvv-i cenâbını ve izzet-i zâtını ihlâl edecek evzâdan içtinap eylesin emr-i şerifidir. 226'nci hadîs-i şerife de bak.” (Mehmed Ârif 1909: 289)

Zincire dâhil edilen, daha doğrusu şârihin şerh usulüne örnek verilen beş hadis zinciri içine, karşılıklı atıfla verilen bu iki hadisin, 642 ve 226'ncı hadislerin de dâhil edilmesi gerektiği, 642'nci hadis şerhinde geçen "Dilenme zilletinin kerâhet derecesine dair yukarıda haylice mühim ehâdis-i şerîfe geçmişti." cümlesinden hareketle söylenebilir.

İçinde Şiir Olan Şerhler

Hadis şerh usulüne verilen örneklerden, hadisler arası ilişkiler kurmak suretiyle, hadisin hadisle açıklama yoluna gidildiği örneklerden birinde, 106'ncı hadiste görüldüğü üzere, Mehmed Ârif, hadis şerhlerinde şiirlerden de yararlanmıştı. Mehmed Ârif Bey'in "Binbir Hadis" şerhinde yararlandığı şiirler Türkçe, Arapça ve Farsçadır.

Mehmed Ârif Bey'in "Binbir Hadis" adlı eserinde, hadis şerhleri dışında, mukaddime bölümünde de bir beyit vardır. Bu beyte, Hz. Peygamber'in bütün insanlığa gönderilmesiyle ilgili bir ayetten, Sebe suresi 28. ayetten sonra yer verilmiştir. Söz konusu ayetin mukaddime bölümünde yer verilen kısmı şöyledir: "Biz seni bütün insanlara gönderdik."

Bütün insanlığa gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in sözlerinin, yani hadislerin muhatabı bütün insanlıktır. Yine aynı şekilde hadisler sadece asr-ı saadet için değil, daha sonraki asırlar için de geçerlidir. Bu durum gözü olan için son derece açıktır:

"Zuhûru perde olmuştur zuhûra

Gözü olan delil ister mi nûra." (Mehmed Ârif 1908: 8)

"Peygamberimizin gelmesi, Peygamberlik nuru, bütün varlıklara örtü olmuş, onları kaplamıştır. Gözü olan kimse, bu açık ve meydandaki nuru görmek için, bir kılavuz ve gösterici ister mi? Onu görmek için bir aracıya ihtiyaç yoktur. Şayet görecek ve kabul edecek gözü varsa?" (Kahraman, t.y. 24)

Mehmed Ârif Bey, "Binbir Hadis" şerhinde bin bir hadis vardır. Ancak hadislere birden bine kadar numara verilmiştir. Bunun sebebi ilk hadise, "Ameller niyetlere göredir." hadisine numara verilmemesidir. Yazar başka kaynaklarda da ilk sırada yer verilen bu hadise, diğer bütün hadislerin bu hadise bağlı olduğu gerekçesiyle numara vermemiştir. Bir başka deyişle, söz konusu hadis, bin tanesi olan tesbihin bir tanesi, yani imamesi gibi düşünülmüştür:

"Ekser ehâdis-i şerîfe mecmuaları, bu hadis-i hayrû'l-beşerle dîbâce ve tîrâz-ı iftâh ve tahrir olduklarından, eâzım-ı eslâfın o sünnet-i müteyyemmesine teberrüken biliktifâ, fakîr dahi muhtârât-ı küstâhnameme bu haber-i sâmiyi pişvâ ve delîl addederek mütevekkilen alellâh alt tarafının cemi ve tertibine hâmerân ve ictirâ oldum."

İlk hadise numara verilmediği için birden bine kadar numaranın verildiği eserde bir numaralı hadis şerhi içinde şiir geçen bir şerhtir. Bu ve diğer şerhlerde geçen şiirler, eserdeki numara sırasına göre, ait olduğu hadisle birlikte bir tablo hâlinde gösterilebilir:

Sıra	Hadis	Şiir
1	Dinin âfeti üçtür: Birincisi, fîsk ve fücûr ile melûf fakih; ikincisi, cevir ve zulmü itiyat eden imam; üçüncüsü, cehliyle beraber çalışıp çabalayan, yani ne yaptığından haberi olamayan nadandır [cahil müçtehit].	Halk eder dâd ü sited biz pür telâş ü bînasib Çârsu-yu âlemin bir onmadık dellâliyiz
15	Emvâl-i eytâm ile ticaret ediniz ki her sene o emvâl için mefrûz olan zekât, re's-i mâlını yiyip bitirmesin.	Dile her mûyu bir ejder görünür o zülfün Nice bin ejderi bir yerde tahayyül ne belâ
43	Meddahın yüzlerine toprak saçınız. Diğeri: Meddahın hitâm-ı dünyadan tamah ettikleri şey ne ise ağızlarına atınız.	Eğer hakikat-i islâm der cihan inest Hezâr hande küned küfr ber müselmani [Dünyada İslâm'ın hakikati bu ise, küfür binlerce kez Müslümanlığa güler.]
106	Dünyadan tamahını ref et kî, Hakk'ın; âlemin elindeki şeyden gözünü kes ki, halkın sevgilisi olasın.	Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır Gül ve güzâr olup hâr olmamaktır ... Tamahsız âdemin halk-ı cihân hep akrabasıdır (İbrahim Hakkı).
117	Bir adam kendisinin melikü'l-emlâk olduğunu zu'm ederse, şiddet-i gadabullâh'a müstehak olur. Çünkü Hakk'tan başka melikü'l-emlâk yoktur.	Mal sahibi mülk sahibi Nerde bunun ilk sahibi O da yalan bu da yalan Var sen de bîzâr oyalan
121	En doğru söz şair Lebîd'in dediği sözdür: "El-eklü şey'in mâ halâllâhe bâtilün."	El-eklü şey'in mâ halâllâhe bâtilün (Lebîd) Allah'tan maada her şey bâtil ve hâlik ve müzmahildir.
173	Nef' vermeyecek ilimden, hâlis olmayan amelden, kabul olunmayacak duadan Allah'a sığınırım.	Eğer hakikat-i islâm der cihan inest Hezâr hande küned küfür ber müslümânî [Dünyada İslâm'ın hakikati bu ise, küfür binlerce kez Müslümanlığa güler.] ... Cehlin ol mertebesi sehl olmaz Tâ kesbsiz bu kadar cehl olmaz
203	Hazreti Allah aksırığı sever, esnekten ikrah eder.	Müştemi' ger kâbil ü cûyide şod Vâ'iz ez morde şevved kûbide şod (Mevlâna)

		[Dinleyen meraklı ve kabiliyetli ise, vaiz ölü de olsa, söylegen olur.]
212	Bir erkek zevcesine, zevcesi dahi zevcine nazar eder yani ikisinin dahi nazarı gayriden mekfûf olarak birbirine münhasır kalır ise, Cenâbı Hak dahi onları nazar-ı rahmet ve ref'etiyle manzur kılar. Eğerçi böyle iki sevgili eş el ele vererek mülâabe ederler ise, kazanılmış olan günahları parmakları arasından dökülür gider.	Aman gözden ırak olsun ne hoş saattir o saat Ki maşuk ile âşık naz edip renc ü itâb oynar (Fuzûlî)
248	Bazı beyan ve kelimeler, mutlaka sihirdir. Bazı şiirlerde hikmet vardır.	Bihterin-i gevheri gencine-i hesti-i suhanest Ger sühen-i cân nebûd mürde çerâ hâmuşest [Varlık hazinesinin en iyi cevheri sözdür. Eğer söz can değilse ölü neden sessizdir.]
270	Nâs, niyeti üzerine ba's olunur.	Ey birader tu heman endişei Mâ bekâyet istühûn u ve rîşei (Mevlâna) [Ey birader, düşünce ve endişe senden, gerisi et, kemik ve tüyden ibarettir.]
335	Bereket, atların nâsiyesindedir.	Hazır ol cenge eğer istersen sulh u salah
336	Cümle belâyâ, insanın sözü üzerine müekkeldir.	Önün ardın gözet fikri dekik et onda bir söyle Öğütme ağzına her ne gelir ise âsiyâb âsâ
361	Üç kimsenin yevm-i kıyâmette hasmı benim. Ben kiminle husûmet edersem husûmetim husûmettir. Bunların evvelkisi bir adam ki, benimle yani isimle bir söz verdikten ve halef billâh (yemini billah) ile şeyi taahhüd eyledikten sonra sözünde durmaz, ahdine vefa etmez. İkincisi erkek veya kadın bir hürü satarak onun semenini yer. (Kızlarını, müteallikâtını hür olduğu hâlde esir diye satan bazı Kafkasya ahalisi hâllerini düşünsünler). Üçüncüsü bir adamı ücretle tutup işini gördürdükten sonra, ücretten olan borcunu ifâ eylemez.	Gerçi Kur'an ez lebi peygamberest Her ki gûyed hak ne gûyed kâfirest (Mevlâna) [Kur'an peygamberin dediğinden zuhur etmekle beraber, her kim ki onu Hak söyledi derse kâfir olur.]

383	Bir şeyi ziyade sevmekliğin, seni gözsüz ve sağır eder.	Ve aynü'r-rizâ an külli aybin kaliletin Kemâ enne aynü's-sahta tübdî'l-müsaviyen (Ayn-i rizâ her ayıbı görmekten kapalıdır. Lakin dargınlık gözü her fenalığı meydana çıkarır.)
421	Ahbab [ve] ashâbın en hayırlısı, sen Allah'ı zikrettiğin vakit sana iâne eder, sen Allah'ı unuttur isen hatırına getirir.	Neş'e-i şevk ile âyâtına tapmak dilerim Anla var hâlıkına gayri ne yapmak dilerim Cenâbı kibriyâ el-hak sezâvâr-ı ibâdettir İbadet ana zikru fikr-i halisten ibarettir (Şinasî)
466	Vakit vakit ağır ağır ziyaret ediniz ki hubbunuz izdiyad bula.	Bârını gerdeni ahbaba edenler tahmil Ne kadar olsa sebük-i rûh olur elbette sakil
467	Kubûru ziyaret ediniz. Zira âkıbet ve âhiretinizin mûcib-i tezekkürüdür.	Amma bu ihtilaf ile maksudu cümlelerin Bir hâlika hulûsla etmektir inkiyâd Sübhone men tahayyare fî sun'ihî'l-ukûl Sübhone men bikudretihi ya'cizü'l-fuhûl [Sanatıyla, eserleriyle akılları hayrete düşüren, Kudretiyle anlayışları aciz bırakan Allah'ı tesbih ederim.]
535	İstifâza-i ilim ile geçen bir saat, ibadet ve taatle geçirilen bir geceden, ve yine telakki-i ilm-i şerîf ile geçirilen bir gün, üç ay oruç tutmaktan hayırlıdır.	Mecnûn ile bahs etmeğe gitti ukalâmız Var eyle kıyâs onu ki neyler budalâmız
566	Ulemâ, halk üzerine Allah'ın ümenasıdır.	Bize mülhid diyenin kendinde iman olsa Dahl eden dinimize bari müselman olsa
743	Ümmetim matar gibidir. Yağmurun evveli, yahut ahiri mi hayırlıdır? Burası bilinmediği gibi, ümmetimin de evveli, ya ahiri mi hayırlıdır? Orası da, anlaşılmaz.	Harîfan bâdehâ hordend reftend Tehi humhânâ kerdend reftend

		[Dostlar şarap içip gittiler. Meyhaneleri boş bırakıp gittiler.]
748	İlim ve ukûl-i beşerden mestur olan ahvâl, beş şeyden ibarettir ki onları Allah'tan başka kimse bilmez. Birincisi bir adam bilemez ki yarın ne olacak ve yapacaktır. İkincisi validelerin rahminde olan müzekker midir müennes mi, yahut başka bir üçüncü şey mi? Bunu dahi bilmek mümkün değildir. Üçüncüsü kıyametin vakt-i vukuunu hiç kimse tayin edemez. Dördüncüsü bir adam nerede vefat edeceğini bilemez. Beşincisi yağmurun ne vakit yağacağını kestirmek mümkün değildir.	Hallâk-ı cihân âleme kıldıkta tecelli Her şahsı bir hâl ile kılmış müteselli
766	Her kim ki, bir kimsenin kendisine kıyam etmesini isterse, oturmak için ateşten bir yer hazırlasın.	Yazmışız hazret-i Kur'an'a mükemmel tefsir Mekremetlû yazılır mı bize ey kilk-i debîr
831	Galayân ve fevarân eden gadabını defedenin, Cenâbı Hak azabını defeder. Lisanını hıfz eyleyenin, halıkın muttali olmasını istemediği serâirini, Hazreti Hâlik setreder.	Önün ardin gözet fikr-i dakik et onda bir söyle Öğütme ağzına her ne gelir ise âsiyâb âsâ
845	Her kim akvâ-yı nâsdan olmasını ister, bu sıfat-ı mübeccel ile mesrur olmak emelinde bulunur ise, Allah'a tevekkül etsin yani her kârında doğruluğu iltizâm eylesin.	Ben her ne kadar gördüm ise ba'zı mazarrat, Sâbit-kademim yine bu re'yin üzerinde İnsana sadâkat yakışır görse de ikrâh; Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah (Ziya Paşa)

(Mehmed Ârif 1909)

Sonuç

Tablo incelendiğinde bin bir hadisten yirmi beş hadis şerhinde şiirden yararlandığı görülür. Hatta bu sayıyı yirmi dört olarak görmek daha doğru olur. Çünkü 121 numaralı hadiste şiirden yararlanılma söz konusu değildir. Hadisin bünyesinde şiir, Lebîd'in bir mısraı vardır. Ayrıca hadisler dışında, eserin mukaddime bölümünde, Hz. Peygamber'i anlatırken bir şiirden yararlanılmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında eserde toplam 26 defa şiirlerden yararlandığı söylenebilir. Bunların sayısı; 1'i dörtlük, 3'ü mısra ve 26'sı beyit olmak toplam 30'dur. Bunlardan tekrarlar çıkarıldığında bu sayı 28'e düşer. Çünkü 43 ve 173 sayılı hadis şerhleri ile 336 ve 831 sayılı hadis şerhlerindeki beyitler aynıdır.

Şiirlerin dillere göre dağılımı da yapılabilir. Şiirler üç dilde verilmiştir: Türkçe, Arapça ve Farsça. Türkçe dışındaki dillerde verilen şiirlerin çevirileri bazen verilmiş bazen de verilmemiştir. Söz konusu tabloda çevirilerine yer verilen şiirlerin çevirileri ayrıca içinde, yer verilmeyenlerin çevirileri ise köşeli ayrıca içinde gösterilmiştir. Bu kısa açıklamanın ardından şiirlerin, daha doğrusu nazım birimi esasına göre, dörtlük, beyit ve mısraların dillere göre dağılımı da yapılabilir: Türkçe (21), Farsça (7), Arapça (2). Bu dağılım Türkçenin edebiyat açısından Arapçadan çok Farsçaya daha yakın bir dil olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Hadis şerhlerindeki şiir sayımı yapılırken Türkçe bir şiirde geçen Arapça bir beyit Türkçe kabul edilmiştir. Bunun dışında tekrar edilen bir Türkçe beyit düşülürse farklı şiir birimi sayısı 20 olarak düşünülebilir. Yine aynı şekilde Farsça beyitlerden tekrar edilen bir beyit düşülürse Farsça beyit sayısı 7'den 6'ya düşer ve bu durumda tekrarlar çıkarıldığında söz konusu eserdeki toplam şiir birimi sayısı 28 olarak belirlenebilir.

Şairlere gelince, şerhlerde bunlardan çoğunun adının belirtilmediği görülür. Eserde adı belirtilen şairler başta Mevlâna olmak üzere; Fuzûlî, Lebîd, İbrahim Hakkı, Şinasî ve Ziya Paşa şeklinde sıralanabilir. Bu durum Osmanlı toplumunda en etkili yazarın Mevlâna olduğu şeklinde bir yorum yapılabilir. Yine adı bir defa geçse bile, birçok şiirin şairi belirtilmezken, Fuzûlî'nin adının belirtilmesi önemlidir. Bundan başka İbrahim Hakkı'nın isminin verilmesini başka birtakım sebeplerle birlikte yazarın da onun gibi Erzurumlu olmasına bağlanabilir. Şinasî ve Ziya Paşa isimleri ise yazarın çağdaşı olmalarıyla açıklanabilir.

KAYNAKÇA

Alatlı, A. (2021). Bize Yön Veren Metinler III: Beylik'ten Cihan Devleti'ne (1299-1606), ed. Prof. Dr. Ömür Ceylan, Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları

Aydar, H. (2021). "Osmanlı Düşüncesinin İnanç Kaynakları (Kur'ân, Tefsîr, Meâl, Hadîs, Siyer)", Derleyen: Alev Alatlı, Bize Yön Veren Metinler III Beylik'ten Cihan Devleti'ne (1299-1606), Kapadokya Üniversitesi Yayınları, Editör Prof. Dr. Ömür Ceylan, Nevşehir, 2021.

Çakan, İ. L. (2016). Hadis Edebiyatı. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2010). Hz. Muhammed ve Hadisleri. İstanbul: Elif Kitabevi.

İmâm Muhyî'd-Dîn-i Nevevi (1967). Kırk Hadîs. Terceme eden: Ahmed Naîm, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Mehmed Ârif (1909). Binbir Hadis. Kahire: Ceride Matbaası.

Mehmet Arif (t.y.). 1001 Hadis. 2 Cilt, Tercüman 1001 Temel Eser. Baskıya Hazırlayan: Ahmet Karaman. İstanbul: Kervan Kitapçılık A.Ş., Ofset Tesisleri.

Uğur, M. (2003). "el-Câmiu's-Sagîr". TDV İslâm Ansiklopedisi. C 7, s. 113-114.

BASIC INCOME PROPOSAL IN THE FIGHT AGAINST POVERTY IN TURKEY

Arş. Gör. Tarık DURAN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Muğla, Türkiye, tarikduran@mu.edu.tr

ABSTRACT

From the past to the present, the problems of division and poverty have been one of the most important topics of economic science. The views on how the total product will be divided between labor and non-labor elements have also been the focus of many economic currents in the economic process. Today, discourses on the fair distribution of distribution have increased considerably. A fair distribution of income becomes very important as a requirement of being a social state. An unequal distribution of income creates the problem of poverty. The concept of poverty is the state of not having enough income to meet all or most of the basic needs such as food, drink, shelter, clothing and heating. Financial inadequacy underlies all economic and social problems arising from poverty. The basic income system, on the other hand, is the regular cash income support given to all citizens living in a society, regardless of their status in working life, without being bound by any conditions, just because they are a member of the society. In this study, the basic income system is proposed in the fight against poverty in Turkey. It is believed that the basic income system will reduce the devastating economic and social effects of unemployment, social welfare, social justice and income distribution imbalances, especially poverty, in Turkey.

Keywords: Turkish Economy, Basic Income, Poverty

TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE TEMEL GELİR ÖNERİSİ

Arş. Gör. Tarık DURAN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Muğla, Türkiye, tarikduran@mu.edu.tr

ÖZET

Geçmişten günümüze bölüşüm ve yoksulluk sorunları iktisat biliminin en önemli konularından olmuştur. Toplam ürünün emek ve emek dışı unsurlar arasında nasıl bölüşüleceğine ilişkin görüşler, iktisadi süreçte birçok iktisadi akımların da odak noktası olmuştur. Günümüzde ise bölüşümün adil bir şekilde dağılımına yönelik söylemler oldukça artmıştır. Adil bir gelir dağılımı, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak oldukça önem kazanmaktadır. Adil olmayan bir gelir dağılımı beraberinde yoksulluk sorununu meydana getirmektedir. Yoksulluk kavramı yiyecek, içecek, barınma, giyinme, ısınma gibi temel ihtiyaçların tamamını ya da büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmama durumudur. Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan tüm ekonomik ve sosyal problemlerin altında maddi yetersizlik yatmaktadır. Temel gelir sistemi ise bir toplumda yaşayan bütün vatandaşlara çalışma hayatındaki durumuna bakılmaksızın sadece toplumun bir ferdi olduğu için hiçbir koşula bağlı kalmadan verilen düzenli nakit gelir desteğidir. Bu çalışmada Türkiye’de yoksullukla mücadelede temel gelir sistemi önerilmektedir. Temel gelir sisteminin, Türkiye’de başta yoksulluk olmak üzere işsizlik, toplumsal refah, sosyal adalet ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin yıkıcı ekonomik ve sosyal etkilerini azaltacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Temel Gelir, Yoksulluk

GİRİŞ

Yoksulluk sorunu, 19 yüzyıla birlikte sosyal bilimciler tarafından sistematik olarak ele alınan konular arasında yer almaktadır. Yoksulluk sorunu en başta sosyo-kültürel ve ekonomik sorun olmasının yanında felsefi, ahlaki ve politik durumlarla da ilişkilendirilebilmektedir (Alcock, 1993:3) (Altay, 2007: 58), (Karakas, 2010:2) (Spicker, 1993: 11) (Chossudovsky, 1999: 29). Yoksulluk sorunu; yeterli ve dengeli beslenememe, eğitimsizlik, tedavi olamamak, barınma sorunu, işsizlik, temiz su tüketememek gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Froyen & Greer, 1990: 69)(Gündoğan, 2008: 43) (Şenses, 2003: 63). Dolayısıyla bireyin temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelire ve kültürel kaynaklara sahip olmadığı durumu ifade etmektedir (Arpacioğlu & Yıldırım, 2011: 61) (Marshall, 1999: 825) (Sen, 2004). Bouman'a göre yoksulluk, bireyin mutlu bir yaşam için gerekli olan imkanlardan mahrum olması durumunu ifade etmektedir (Bauman, 1999:60). Yoksulluk algısı kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Bazı toplumlarda sıhhi tesisat temel ihtiyaçlar arasında görülürken bazı toplumlarda lüks bir tüketim olarak değerlendirilmesi mümkündür (World Development Report, 1990: 27-28). Dolayısıyla ülkelerin gelişmişlik durumuna göre yoksulluğu farklı açılardan değerlendirmek mümkündür. Bu durum, yoksulluğun hem ortaya çıkışında hem de yoksulluğun yaşanmasında birçok boyutun olduğunu ifade etmektedir (TÜSİAD, 2000: 95).

Yoksullukla mücadelede öncelikle yoksulluğu meydana getiren unsurları belirlemek gerekmektedir. Yoksulluğun unsurları aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir.

- Barınma kalitesinin düşüklüğü ve konut güvencesizliği
- Güvenli olmayan çevre
- Güvensiz çalışma
- Yoğun trafik
- Yeterli eğitim olanaklarının olmaması
- Yetersiz giyim ve kuşam
- Kronik hastalıklar
- Kalıcı fiziksel veya zihinsel engellilik
- Sürekli hastalık hali
- Yaşam süresinin kısalığı
- Gelir yetersizliği
- Sosyal fırsat ve aktivitelerin sınırlı olması
- Sosyal statü eksikliği
- Geleceğe dair umutsuzluk
- Aile yapısının parçalanması vb. durumlar yoksulluğu oluşturan unsurlar olarak ifade edilebilmektedir (Spicker, 1993: 12-13).

Yoksulluğun kategorize edilmesi, yoksulluğun tanımlanması ve yoksullukla ilgili ölçümlerin yapılabilmesi için oldukça önemlidir. Bu amaçla yoksulluğu; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, objektif yoksulluk, geçici ve kronik yoksulluk, gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk olarak ayırmak mümkündür. Sen'e göre yoksulluk, öncelikle mutlak yoksulluk olarak görülmektedir. Daha sonra mutlak yoksulluğun yanında görelî yoksulluğun da üzerinde durması gerektiğini ifade etmektedir (Sen, 1983: 153). Bireyin ve ailenin mevcut gelirleri temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değilse mutlak yoksulluktan bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla mutlak yoksullukta, hayatta kalmak için gereken asgari geçim düzeyine dikkat çekilmektedir (Spicker, 1993:8) (Townsend, 2010: 86). Görelî yoksulluk ise kişinin mutlak olarak ihtiyaçlarını karşıladığı fakat toplumun genel refah düzeyinin altında bir yaşam sürdürdüğü durumu ifade etmektedir (Gündoğan, 2008: 43). Görelî yoksullukta gelir eşitsizliğiyle ilgili analitik hesaplamalar yapılmaktadır (Hulme, Moore, & Sepherd, 2001: 8).

Günümüzde birçok gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkede, toplumun çalışan ve çalışmayan kesimlerine çeşitli kriterlere göre sosyal gelir bağlanmaktadır. Çocuk parası, yaşlı bakım parası, işsizlik ödeneği, engelli maaşı, kira yardımı gibi uygulamalar gelir transferine örnek olarak verilebilmektedir (Seyyar, 2010: 2). Temel gelir kavramı bölüşümün daha adil yapılmasına olanak veren ve dolayısıyla yoksulluğu azaltma yönünde olumlu etkisi olan uygulamalardan biri olarak değerlendirilmektedir (Çeviköz, 2017: 2).

Bu çalışmada Türkiye'de yoksullukla mücadelede temel gelir sistemi önerilmektedir. Temel gelir sistemi, Türkiye'de başta yoksulluk olmak üzere işsizlik, toplumsal refah, sosyal adalet ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin yıkıcı ekonomik ve sosyal etkilerini azaltacağı düşünülmektedir.

Temel Gelir Kavramı

Temel gelir kavramı, son yıllarda hem akademisyenler hem de birçok politikacı tarafından tartışılmaktadır. Kanada, İtalya, Finlandiya, Hollanda, Uganda, İran gibi birçok ülke temel gelirle ilgili çalışmalar yürütmektedir (Lant, 2020: 1-3). Temel gelir kavramı ülkelerde farklı isimlerle bilinmektedir. Örneğin Belçika'da "evrensel yardım", İngiltere'de "yurttaşlık geliri", Hollanda'da "temel gelir", Fransa'da "yaşam geliri" olarak ifade edilmektedir (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 67-68). Temel gelir, toplumdaki her bireye düzenli verilen bir çeşit nakit transferidir (BIEN, 2018). Temel gelirin en çarpıcı özelliği, toplumdaki bireylerin çalışıp çalışmadığına bakmadan sadece toplumun bir ferdi olduğu için verilen düzenli nakit gelir desteğidir (Parijs, 2005: 8) (Buğra ve Keyder, 2007: 8). Temel gelirin 5 temel özelliği aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir;

- Periyodik olarak verilmektedir.
- Ödeme şekli nakittir.
- Ödemeler bireysel olarak yapılmaktadır.
- Maddi duruma bakılmaksızın herkese eşit ödenmektedir.
- Bireylerin çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın (koşul aranmaksızın) ödenmektedir (BIEN, 2018).

Temel gelir düşüncesi ilk olarak 18-19. yüzyıllarda Thomas Paine tarafından ortaya atılmıştır (Buğra, 2008: 55) (Munger, 2015: 485). Daha sonraki yıllarda Bertrand Russell, "Proposed Roads to Freedom" (1918) çalışmasında garantili gelirden bahsetmektedir. Aynı yılda Dennis Milner, İngiltere'deki tüm vatandaşlar için temel gelir sisteminin oluşturulması gerektiğini dile getirmiştir (Widerquist, A. Noguera, Vanderborght, & De Wispelaere, 2013: 17-18). Temel gelir sistemi, 1960'lı yıllarda "garantili gelir", 1970'li yıllarda "negatif gelir vergisi" adlarıyla incelenmiştir (Lewis, Pressman, & Widerquist, 2005: 587). Temel gelir sisteminin başlıca savunucularına; James Meade, Jan Tinbergen, James Tobin, Gunnar Myrdal, Friedrich Hayek, Milton Friedman, Philippe Van Parijs vb. akademisyenler örnek olarak verilebilmektedir (Widerquist, A. Noguera, Vanderborght, & De Wispelaere, 2013: 17-18).

Temel gelir sistemi, günümüzde birçok ülkede siyasetçiler tarafından tartışılmaktadır. Bu sistem; Avustralya, Belçika, Kanada, Almanya, İrlanda, Finlandiya, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde seçimlere de konu olmuştur. Ancak günümüzde bu ülkelerde, temel gelir sisteminin önemli bir basamağı sayılabilecek "şartlı gelir transferi" sistemleriyle nakit transferleri gerçekleştirilmektedir (Widerquist, A. Noguera, Vanderborght, & De Wispelaere, 2013: 18-19). "Alaska Daimi Fonu", temel gelir sistemine oldukça yakın uygulamalar içerisinde gösterilmektedir. Alaska örneğinin yanında İran, Finlandiya, Namibya, Kanada, Brezilya, Portekiz ve Almanya ülkelerinde de bazı yönleriyle benzer temel gelir uygulamaları söz konusudur.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sosyal harcamalar söz konusudur. Türkiye'de yapılan sosyal harcamaların GSYİH içerisindeki payı birçok OECD ülkesinin gerisinde kalmaktadır. Örneğin 2016 yılında Türkiye'de yapılan sosyal harcamalar, GSYİH'nın %12,5'ini oluşturmaktadır. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Norveç gibi ülkelerde ise sosyal harcamaların GSYİH içerisindeki payı %25'in üzerindedir. 2016 yılında OECD ülkelerinde sosyal harcamaların GSYİH içerisindeki payı ortalama %20.4'tür (OECD, 2020). Türkiye'de 2019 yılı bütçesinden sosyal harcamalara 62,1 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Bu ödenek; gücü olmayan vatandaşların sağlık giderlerine, engelli vatandaşların evde bakımına, şiddete maruz kalan kadınların barınma ihtiyaçlarına, kreş hizmetlerine, koruyucu aile hizmetlerine, 65 yaş üstü yaşlıların bakımlarına, kısmi doğum yardımlarına ve yoksul ailelere sosyal ve ekonomik destek için ayrılmaktadır (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze hemen hemen tüm dünya ülkelerinin temel problemleri arasında yer almaktadır. Yoksulluğun ortaya çıkış şekli ve kronik hale gelmesi açısından farklı boyutları söz konusudur. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde mutlak yoksulluk ön planda iken gelişmiş ülkelerde daha çok göreceli yoksulluğun ön plana çıktığı söylenebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun daha şiddetli boyutlarıyla karşılaşmak mümkündür. Yoksulluk sorununun birçok boyutu olması nedeniyle yoksullukla mücadelede ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere topyekûn mücadele edilmesi gerekmektedir. Türkiye'de yoksullukla mücadelede ve gelir dağılımını iyileştirmede temel gelir sisteminin önemli

katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Temel gelir sisteminin, dünyadaki örneklerinden hareketle Türkiye’de de aşağıda sıralanan olası etkileri meydana getirmesi mümkündür.

- Mutlak yoksulluğun en şiddetli etkilerini ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir.
- Sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesine katkı sağlaması.
- Adil gelir dağılımına yardımcı olması.
- Küreselleşmenin meydana getirdiği olumsuz yan etkileri giderme potansiyeli taşıması.
- Kişilerin ya da hanelerin gelirinde meydana gelebilecek iniş ve çıkışların giderilmesi.
- Yoksul ailelerin eğitim durumlarında, beslenmelerinde pozitif etki meydana getirmesi.

KAYNAKÇA

Alcock, P. (1993). *Understanding Poverty*. MacMillan Education UK.

Altay, A. (2007). Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44, 57–67. (Erişim Tarihi: 06.10.2021).
http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf

Arpacioğlu, Ö., & Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(3), 60–76.

Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar (Çev. Ümit Öktem)* (Sarmal Yay). İstanbul.

BIEN. (2018). *Basic Income Earth Network*.

Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İletişim Yayınları.

Buğra, A., & Sınmazdemir, N. T. (2007). Yoksullukla Mücadelede İnsanı ve Etkili Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği. *İçinde Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss. 1–262). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Çeviköz, Ü. (2017). Asgari Ücret Tartışmaları ve Evrensel Temel Gelir Hakkı. (Erişim Tarihi: 04.10.2021).
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/unal-cevikoz/asgari-ucret-tartismalari-ve-evrensel-temel-gelir-hakki-40688896>

Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi - IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü*.

Froyen, R., & Greer, D. F. (1990). *Principles of Economics* (Macmillan).

Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2007). *Tutunamayanlar ve Hukuk*. Ankara: Dost Yayınevi.

Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *ASOMEDYA (Ankara Sanayi Odası Dergisi)*, 42–56.

Hulme, D., Moore, K., & Shepherd, A. (2001). *Chronic poverty : meanings and analytical frameworks*. *Chronic Poverty Research Centre*.

Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *İçinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (C. 12, ss. 1–16).

Lant, S. K. (2020). *Universal Basic Income Pilot Programs (Futurism)*. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).
<https://futurism.com/images/universal-basic-income-ubi-pilot-programs-around-the-world>

Lewis, M., Pressman, S., & Widerquist, K. (2005). The basic income guarantee and social economics. *Review of*

- Social Economy*, 63(4), 587–593. <https://doi.org/10.1080/00346760500364536>
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Munger, M. (2015). Editor's Introduction: The Basic-Income Debate. *The Independent Review*, 19(4), 485–488.
- OECD. (2020). Social Spending. https://doi.org/10.1787/soc_glance-2016-19-en
- Parijs, P. Van. (2004). Basic Income: A Simple and Powerful Idea For The Twenty-First Century. *Redesigning Distribution*, 31(1), 7–38. <https://doi.org/10.1515/danb-2015-0010>
- Sen, A. (1983). Poor , Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers, New Series*, 35(2), 153–169.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma (Çev. Yavuz Alagon)* (Ayrıntı Ya). İstanbul.
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seyyar, A. (2010). Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri Modelleri Tartışmaları: Tarihi Perspektiften Günümüze Bir Yolculuk. *Türk- İş Dergisi*, (389), 1–14.
- Spicker, P. (1993). *Poverty and social security: concepts and principles. Revija za socijalnu politiku* (C. 3). London. <https://doi.org/10.3935/rsp.v3i2.482>
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). Sosyal Yardımlar. (Erişim Tarihi: 01.10.2021). <https://www.sbb.gov.tr/sosyal-yardimlar/>
- Townsend, P. (2010). The meaning of poverty. *British Journal of Sociology*, 61, 85–102. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01241.x>
- TÜSİAD. (2000). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk / Avrupa Birliği İle Karşılaştırma. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği*. Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/295).
- Widerquist, K., A. Noguera, J., Vanderborght, Y., & De Wispelaere, J. (2013). *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*. (Erişim Tarihi: 05.10.2021). <http://www.ssc.wisc.edu/~wright/RedesigningDistributionv1.pdf#page=6>
- World Development Report. (1990). *Poverty*. Oxford University Press.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DERS DIŞI ÇALIŞMA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ

Furkan ALTUNAY

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com

ÖZET

Günümüzde her kademedeki öğrenci için okuldaki akademik başarıyı etkileyen önemli faktörler vardır. Bunlardan bir tanesi de ders dışında yapılan verimli, planlı ve etkili ders çalışma stratejileridir. Şüphesiz ki derslerin dikkatlice dinlenmesi, derse katılım ve okul içi etkinlikler de öğrencinin genel başarı durumu için önemli bir yer teşkil etmektedir. Fakat yapılan araştırmalar da göstermektedir ki ders dışında çalışma alışkanlığı kazanmayan öğrencilerin akademik başarı düzeyi sınırlı bir seviyede kalmaktadır. Çünkü derste öğrenilen bilgilerin çoğu ders dışında tekrar edilmediği takdirde kısa süreli bellekten silinip gidecektir. Derste öğrenilen bilginin kalıcı olması ders dışında yapılacak olan etkili bir ders çalışma programı ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple özellikle ülkemizdeki öğrencilerin ders dışı çalışma alışkanlıklarının hangi boyutta olduğu ve ders dışında etkili bir ders çalışma stratejisine sahip olup olmadıkları araştırılması gereken konular arasındadır. Gerçekleştirilecek olan bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıklarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıklarının cinsiyet, sınıf ve okul dışında ortalama ders çalışma süresi değişkenleri kapsamında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın meydana gelme durumu irdelenecektir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılarak yürütülecektir. Araştırmanın çalışma grubunu, araştırmaya gönüllük esasına göre katılım gösterecek 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan 1.2.3 ve 4. Sınıf öğrencileri oluşturacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Eryaman (2019) tarafından geliştirilen "Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği" kullanılacaktır. Araştırmada elde edilen veriler istatistik programları kullanılarak analiz edilecektir. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretmen adayı, ders dışı çalışma alışkanlıkları

EXAMINATION OF AFTER STUDY WORKING HABITS OF SOCIAL STUDY TEACHERS

CANDIDATE

Furkan ALTUNAY

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com

ABSTRACT

Today, one of the important factors affecting the academic success at school for students from all levels is the efficient, planned and effective study strategies outside the classroom. Undoubtedly, listening to the lessons carefully, participation in the lesson and in-school activities are also important for the student's overall success. However, studies show that the academic success level of students who do not acquire the habit of working outside the classroom remains at a limited level. Because most of the information learned in the lesson will be erased from the short-term memory if it is not repeated outside the lesson. The permanence of the knowledge learned in the course is also directly related to an effective study program to be carried out outside the classroom. For this reason, the extent of the after study habits of the students in our country and whether they have an effective study strategy outside the classroom are among the subjects that need to be investigated. In this study, it is aimed to examine the after study habits of social studies teacher candidates. For this purpose, it will be examined whether there is a statistically significant difference in the after study habits of social studies teacher candidates within the scope of gender, class and average study time outside of school variables. The research will be carried out using the survey model, which is one of the quantitative research methods. The study group of the research will consist of 1,2,3 and 4th grade students studying in a social studies teaching undergraduate program in a state university in the 2021-2022 academic year, who will participate in the research on a voluntary basis. The "After School Study Habits Scale of Teachers Candidate" developed by Eryaman (2019) will be used as a data collection tool in the research. The data obtained in the research will be analyzed using statistical programs. Various suggestions will be made in line with the results obtained in the research.

Keywords: Social studies, teacher candidate, after school study habits

GİRİŞ

Toplumların ekonomik, kültürel, siyasal, bilim ve teknolojik olarak kalkınması ve refah içerisinde yaşam sürebilmelerinin en önemli sağlayıcılarından birisi de eğitim kavramıdır. Eğitim, Ertürk (1972) tarafından 'Bireyin kendi yaşantısı yolu ile kasıtlı olarak, kendi davranışlarında istendik değişimler meydana getirme süreci' olarak tanımlanmıştır (Yenilmez & Özbey, 2007). Aynı zamanda eğitim kişinin davranışını içgüdüsel davranıştan insan davranışına dönüştüren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Siahi & Maiyo, 2015). Bireyin eğitim-öğretim sürecindeki başarısı kişisel, sosyal ve kariyer boyutlarına doğrudan etki etmektedir. Eğitim-öğretim sürecindeki bu başarıyı sağlayabilmenin yolu da düzgün, planlı ve yeterli seviyede ders çalışma becerisine sahip olmaktan geçmektedir (Sherafat & Murthy, 2016). Sharma (2005)'e göre öğrencinin akademik performansı ve bu performans sonucunda yapılan değerlendirme gerekli bir kötülüktür. Çünkü bu değerlendirmeler sonucunda ders çalışma becerilerine sahip olan başarılı öğrenciler diğerlerine göre daha fazla ödüllendirilir. Bu bağlamda eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütürken aynı zamanda öğrencilere yeterli düzeyde ve verimli ders çalışma alışkanlığı kazandırmak büyük öneme sahiptir. Bu yüzden verimsiz ve kalitesiz bir ders çalışma alışkanlığı kazanmak zamanın boşa harcanması ve sonucunda da başarısızlıktan başka bir şey ifade etmeyecektir (Hashemian & Hashemian, 2014). Aynı zamanda öğrencinin hangi derse nasıl, ne sürede ve hangi strateji ile çalışacağını bilmemesi de ders çalışma alışkanlığı kazanmasına olumsuz etki edecektir (Demirezen & Akhan, 2013).

Ders çalışma alışkanlığının sadece okul içerisinde kazanılması hem eğitim-öğretim sürecini hem de öğrencinin akademik performansını sınırlandırabilir. Bu sebeple okul ve ders saatleri dışında kazanılacak olan ders çalışma alışkanlığı öğrenimin niteliğini ve kalitesini arttırdığı gibi aynı zamanda öğrencilerin akademik başarılarına da olumlu etkide bulunacaktır (Yiğit & Kaçire, 2015). Eğitim süreci boyunca başarılı olmak arzusunda olan öğrenciler için okul ve ders süresi içerisinde kazandıkları ders çalışma alışkanlığı yanında ders dışında da bu alışkanlığı kazanması bir gerekliliktir (Sırmacı, 2003). Çağımızın eğitim-öğretim anlayışı ve yaklaşımları göz önüne alındığında ders dışında çalışma alışkanlığının öğrenciye kazandırılmasında en büyük pay sahiplerinden birisi de öğretmenler olacaktır. Öğrencinin çalışma yeteneklerini geliştirmesi, bilgiye nasıl ulaşacağı, bu bilgiyi nasıl kullanacağı ve yeni bilgileri nasıl üretmesi gerektiği konusunda öğretmenlerin öğrencilerine yardımcı olması gerektiği söylenebilir (Aslan, 2005). Öğrencilerin tamamı aynı eğitim-öğretim programları çerçevesinde eğitim görseler de akademik başarı düzeyleri birbirlerinden farklılık göstermektedir. Hazırbulunuşluk, güdülenme, motivasyon, fırsat eşitliği, dikkat düzeyleri vb. gibi birçok faktör öğrencilerin başarılarına etki edebilmektedir (Crede & Kuncel, 2008). Eğitim-öğretim sürecinde öğretmenden beklenen ise bu faktörlerin öğrencinin üzerindeki etkisini olumlu düzeyde kontrol edebilmesi veya olumsuz etkileri azaltabilmesi durumudur (Ermeydan, 2019). Bu nedenle geleceğin öğretmenlerinin ders içi ve ders dışı çalışma stratejilerine hâkim olması ve bu becerileri öğrencilere kazandırabilecek yetiye sahip olarak mesleğe başlamaları önem arz etmektedir (Erdamar, 2010). Özellikle topluma faydalı, sorgulayan, hak ve ödevlerini bilen ve etkili vatandaş yetiştirmek gayesinde olan sosyal bilgiler öğretimi için öğrencilere ders dışı çalışma alışkanlığı kazandırma ayrıca bir öneme sahiptir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıklarının incelenmesinin hem literatüre katkı sağlayacağı düşünülmekte hem de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıkları hakkında fikir sahibi olunması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanımına yönelik öz-yeterlik inançlarını belirlemek adına nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tarama kullanılmıştır. Betimsel tarama araştırması, bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalardır ve şu üç özelliğe sahiptirler (Franken & Wallen, 2006).

1. Büyük bir topluluğun bir konuyla ilgili görüşlerinin ya da özelliklerinin (inanç, bilgi, tutum, kaygı vb.) betimlenmesi için topluluğu temsil edebilecek insanlardan oluşan bir parçası seçilir. Evrenden örneklemin seçilmesi
2. Araştırma için ihtiyaç duyulan verileri toplama süreci, veri kaynakları olan kişilere yöneltilen sorulara verilen cevaplara dayalıdır.
3. Veriler, özelliği betimlenecek topluluğun her bir bireyinden değil, bu topluluğu temsil eden bir parçasından, yani örneklemden toplanır.

Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma gurubunu; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarından gönüllülük esasına uygun olarak katılan toplamda 118 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile Eryaman (2019) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği” kullanılmıştır. “Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeğinde” öğrencilerin ders dışı çalışma alışkanlıklarını belirlemeye yönelik 17 madde bulunmaktadır. Bu soruların değerlendirilmesi için “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerinden oluşan beş basamaklı likert tipi ölçeğe yer verilmiştir. Eryaman (2019) tarafından geliştirilen “Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği”nin Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı .88 bulunmuştur. Gerçekleştirilen bu çalışmada ise Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı .77 bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler istatistiksel paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların bireysel girişimcilik algıları ölçeğinde bulunan sorulara verdikleri ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkeni ilişkisiz örneklem için t-testi (Independent Samples t-Test) ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sınıf ve ders çalışma süresi için tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ olarak hesaplanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

		Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları	Kadın		78	63.54	8.86	116	1.526	.130
	Erkek		40	60.63	11.48			

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıkları ölçek ortalamaları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($t_{(132)}=1.526>.05$) Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçek Ortalamalarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

		Sınıf	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları	1. Sınıf	21	63.33	7.14	Gruplar Arası	224.714	3	74.905	.764	.517	
	2. Sınıf	24	59.83	11.46							Gruplar İçi
	3. Sınıf	32	63.03	10.01	Toplam	11405.195	117				
	4. Sınıf	41	63.37	10.04							

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri ile ders dışı çalışma alışkanlıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($F_{(3-114)}=.764>.05$) görülmektedir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları Ölçek Ortalamalarının Okul Dışında Ortalama Ders Çalışma Süresi Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

		Ders Çalışma Süresi	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Ders Dışı Çalışma Alışkanlıkları	1-2 Saat	45	61.91	9.15	Gruplar Arası	361.345	3	120.448	1.243	.297	
	3-4 Saat	54	63.19	9.51							Gruplar İçi
	5-6 Saat	14	64.71	11.02	Toplam	11405.195	117				
	6 Saatten Fazla	5	55.40	15.71							

Tablo 3’te yer alan veriler incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul dışında ortalama ders çalışma süreleri ile ders çalışma alışkanlıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($F_{(3-114)}=.764>.05$) görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının çoğunlukla 3-4 saat aralığında ders çalıştıklarını ifade etmelerine rağmen ders dışı çalışma alışkanlıkları ile ders dışı çalışma süresi arasında bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıkları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Ders dışı çalışma alışkanlığı bireyin sahip olduğu cinsiyet durumundan bağımsız olarak çocukluk çağında bu alışkanlığın kazanılması, bireyin ihtiyaç ve beklenti durumlarının var olması, ders dışı çalışmalarında gelecek kaygısının bulunması vb. etkilerin bireylerin ders dışı çalışmalarında daha baskın olmasının bu sonucun meydana gelmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Yıldız-Çolak (2016), Köse (2007), Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar da benzer sonuçlara ulaşılmış olup, gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Yenilmez ve Özbey (2007), Yiğit ve Kaçire (2015), Ermeşyan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise cinsiyet ile ders dışı çalışma

arasında bir ilişkinin olduğu, kadın katılımcıların ders dışı çalışma alışkanlıklarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri ile ders dışı çalışma alışkanlıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri ile ders dışı çalışma alışkanlıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Sırmacı (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sınıf düzeyi ile ders çalışma alışkanlıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın ilişkinin olduğuna dair çeşitli çalışmalar da yer almaktadır. Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005), Ermeydan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda 4. Sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan katılımcılar lehine anlamlı bir sonucun olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul dışında ders çalışma sürelerinin ders dışı çalışma alışkanlıkları üzerinde bir etki meydana getirmediği gerçekleştirilen bu çalışmada tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde okul dışında ders çalışma süresi ile ders dışı çalışma alışkanlıkları arasındaki ilişkinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırma sonuçları ışığında;

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ders dışı çalışma alışkanlıklarının kazandırılması için okullarda eğitici rehberlik faaliyetlerinin yapılması,
2. Üniversite eğitimi süresince ders dışı çalışmanın ödev yapmak olmadığı ödev ve görevlerin dersin tamamlayıcı unsuru olduğu bilinci öğrencilere kazandırılması,
3. Ders dışı çalışma alışkanlığının akademik başarıyı artırdı göz önüne alındığında, geleceğin öğretmeni olacak öğretmen adaylarına okul içerisinde öğrencilerin etkileşime girip bilgi paylaşımında bulunacağı ortamların (çalışma salonlarının) sağlanması,
4. Alana katkı sağlayacağı düşünülerek çalışmanın farklı örneklem grupları ve farklı değişkenlerle yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarçay, G. Ö., Demirezen, S., & akhan, N. E. (2013). İlköğretim öğrencilerinin ders çalışma üzerine algıları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 169-183.
- Aslan, S. A. (2005). Ergenlerde ana-baba tutumu, sınav kaygısı, ders çalışma becerilerinin lise giriş sınavını yordama düzeyleri [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi], Mersin Üniversitesi.
- Bay, E., Tuğluk, M. N., & Gençdoğan, B. (2005). Üniversite öğrencilerinin ders çalışma becerilerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 94-105.
- Credé, M., & Kuncel, N. R. (2008). Study habits, skills, and attitudes: The third pillar supporting collegiate academic performance. *Perspectives on psychological science*, 3(6), 425-453.
- Erdamar, G. (2010). Öğretmen adaylarının ders çalışma stratejilerini etkileyen bazı değişkenler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(38), 82-93.
- Ermeydan, Z. (2019). Öğretmen adaylarının ders dışı çalışma alışkanlıkları: bir ölçek geliştirme çalışması ve uygulaması [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi] Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Yelken Yayınları.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th Ed.). McGraw-Hill International Edition.

- Hashemian, M & Hashemian, A (2014), Investigating study Habits of Library and Information Sciences Students of Isfahan University and Isfahan University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*, 14(9). 751-757.
- Köse, E. (2007). İlköğretim öğrencilerinin ders dışı etkinlikleri tercih etme nedenleri. A.Ü. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2(3). 46-61.
- Maiyo, J., & Siahi, E. A. (2015). Study of the relationship between study habits and academic achievement of students: A case of Spicer Higher Secondary School, India. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 7(7), 134-141.
- Sharma, S.R. (2005). *Management of School Organizations*. New Delhi: Shri Sai Printographers.
- Sherafat, R., & Murthy, C. V. (2016). A study of study habits and academic achievement among secondary and senior secondary school students of mysore city. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(2), 161-170.
- Sırmacı, N. (2003). Matematik öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ders çalışma alışkanlıklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(2), 359-366.
- Yenilmez, K., & Özbey, N. (2007). İlköğretim öğrencilerinin ders çalışma alışkanlıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-15.
- Yıldız Çolak, S. (2016). *Fen bilimleri öğretmen adaylarının öğrenme ve ders çalışma yaklaşımlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Adıyaman Üniversitesi.
- Yiğit, B., & Kaçire, İ. (2015). Ortaokul öğrencilerinin ders çalışma alışkanlıklarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 309-319.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ TEKNOLOJİYE YÖNELİK TUTUMLARI**Furkan ALTUNAY***Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com***ÖZET**

Teknoloji kavramı uzun yıllardır hayatımızın değişmez bir parçası haline gelmiştir. İnsanoğlunun ihtiyaçlarına yönelik olarak üretme ya da icat edebilme kapasitesine göre sürekli bir değişim ve gelişim gösteren teknoloji günümüzde hayatın her alanında kullanılmaktadır. Eğitim de bu alanlardan bir tanesidir. Ülkeler eğitim-öğretim faaliyetlerini daha aktif ve verimli hale getirmek için teknolojiden faydalanmaktadır. Teknolojinin eğitim-öğretime entegre edilmesi birçok açıdan hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin işini kolaylaştırmıştır. Çok hızlı değişimlerin yaşandığı dünya koşullarında öğretmenlerin bu teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmeleri ve kendilerini güncelleyebilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin göreve başlamadan önce teknolojiyi eğitim-öğretim de etkili bir şekilde kullanmayı öğrenmesi veya buna yönelik derslerin verilmesi sağlıklı olacaktır. Hali hazırda devam pandemi sürecini de göz önüne aldığımızda teknolojik alt yapı sayesinde uzaktan verilen dersler ile eğitime devam edilebilmesi de teknolojinin eğitim-öğretim faaliyetleri açısından ne kadar faydalı ve gerekli olduğu kanıtlar niteliktedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma öğretmen adaylarının cinsiyet, aile gelir durumu ve yerleşim birimi değişkenleri kapsamında incelenecektir. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılacaktır. Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan ve araştırmaya gönüllük esasına göre seçilecek olan 1. 2. 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile yapılacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Aydın ve Karaa (2013) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Ölçeği” kullanılacaktır. Araştırmada elde edilen veriler istatistik programları kullanılarak analiz edilecektir. Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, teknoloji, tutum.

ATTITUDES OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES TOWARDS TECHNOLOGY

Furkan ALTUNAY

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com

ABSTRACT

The concept of technology has become an indispensable part of our lives for many years. Technology, which constantly changes and develops according to the capacity of producing or inventing for the needs of human beings, is used in all areas of life today. Education is one of these areas. Countries benefit from technology to make education and training activities more active and efficient. The integration of technology into education has facilitated the work of both students and teachers in many ways. In today's world conjuncture where very rapid changes are experienced, teachers need to be able to keep up with these technological developments and update themselves. In this context, it would be healthy for teachers to learn how to use technology effectively in education or to give lessons for this before starting to work. If we still take into account the ongoing pandemic process, being able to continue education with distance lessons thanks to the technological infrastructure proves how useful and necessary technology is in terms of educational activities. This study, which aims to examine the attitudes of social studies teacher candidates towards technology, will be examined within the scope of gender, family income and settlement variables of prospective teachers. In the research, survey model, one of the quantitative research methods, will be used. The study group of the research will be conducted with 1, 2, 3 and 4th grade students who are studying in a social studies teaching undergraduate program at a state university in the 2021-2022 academic year and will be selected on a voluntary basis for the research. As a data collection tool in the research, "The Attitudes Towards Technology Scale of Teacher Candidates" developed by Aydın and Karaa (2013) will be used. The data obtained in the research will be analyzed using statistical programs. Various suggestions will be made within the scope of the findings obtained in the research.

Keywords: Social studies, technology, attitude.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana hayatını devam ettirmek ve yaşamını kolaylaştırmak için çok çeşitli araç-gereçler geliştirmiştir. Yaşamın getirmiş olduğu sorumluluklar, ihtiyaçlar ve istekleri karşılamak için bazen de insan gücünün yetmediği durumlar karşısında insanlar, sahip oldukları akıl, bilgi ve tecrübe sayesinde birçok icat yaparak yaşamlarını daha kaliteli ve nitelikli bir hale getirmişlerdir (Yiğit, 2011). Bilgi ve tecrübe seviyesindeki artışa paralel olarak geline nokta teknoloji kavramı hayatımıza girmiş ve günümüz dünyasının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Teknoloji, kökeni Yunanca “techne” yani sanat ve maharet (hüner) ve “logia” bilim ve çalışma anlamına karşılık gelen kelimelerin birleşmesi ile ortaya çıkmıştır (Kılıçer, 2008). Teknoloji bilimin ulaştığı bilgilerin insan yaşamına uyarlanması olarak ifade edilirse bu bağlamda teknolojik gelişmeler bilim dünyasında ki gelişmelerle paralel olarak seyretmektedir (Demirez, 2019). Neredeyse her gün birçok alanda yeni bir teknolojik gelişme yaşanmaktadır. Teknolojinin gelişimi ve kullanımı baş döndüren bir hızda ilerlemeye devam ederken var olan meslek gurupları ve meslekleri icra edenlerin bu değişime ayak uydurmaları gerekmektedir. Bütün bu değişim ve gelişmelerden büyük oranda etkilenen alanlardan biriside eğitimidir. Teknolojinin eğitime entegre edilmesi ve ortaya çıkan yenilikler bağlamında kendini güncellemesi, eğitim ve uygulayıcıları için kaçınılmazdır (Akkoyunlu & Kurbanoglu, 2003).

Gelişmiş ülkelere bakıldığında, eğitim, sanayi ve ekonomi alanlarıyla teknolojiyi iyi bir şekilde bütünleştirdikleri görülmektedir. Yetiştirilen insanların sahip oldukları niteliklerin içerisinde teknolojiyi kullanabilme, kendini yenileme, sorgulama, analiz etme ve üretebilme yeterlikleri göze çarpmaktadır (Halis, 2002). Günümüzde bu yeterliklere sahip, teknolojik gelişmelere ayak uydurabilen nitelikli insan yetiştirmek oldukça önemli bir hale gelmiştir (Sarı & Kartal, 2018). Bu niteliklere sahip insan gücünü yetiştirmek konusunda eğitim-öğretimin uygulayıcısı olan öğretmenlerimize büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. 21 yüz yıl sınıflarına teknolojiyi entegre etme ve bu konuda öğrencilere rehberlik etme görevinin merkezinde öğretmenlerin olduğu aşıkardır (Chen, Looi & Chen, 2009). Üzerinde fikir birliği olan başka bir konu ise teknolojinin tek başına eğitim-öğretim sürecini etkili hale getirmesinin mümkün olmadığıdır. Ancak bu sürece öğretmenlerin dâhil olarak teknolojinin doğru bir biçimde, içerikle harmanlanarak kullanılması durumunda etkili bir süreç sağlanmış olur (Koehler & Mishra, 2005). Öğretmenlerin mesleklerine başladıklarında, teknolojiyi etkili ve verimli kullanabilmeleri için gereken yeterlik ve becerileri üniversite yıllarında kazanmaları gerekmektedir (Erdemir, Bakırcı & Eydurhan, 2009). Öğretmen adaylarının eğitim aldıkları süre zarfında teknolojiyi etkili şekilde kullanabilmeleri, ders ortamını verimli hale getirme, teknolojinin kullanımı ile ilgili öğrenciye rehberlik edebilme ve teknolojiye yönelik olumlu tutum geliştirebilmeleri önem arz etmektedir (Russell, Bebell & O’Dwyer, 2003). Allport’a göre tutum, belirli bir yönde sergilenmesi planlanan davranış için yapılan hazırlık veya eğilimdir (Karatekin, Meray ve Keçe, 2015). Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının belirlenmesi ve çalışma yapılması da gereklilik arz etmektedir. Sosyal bilgiler kapsamında bulunan tarih, coğrafya ve vatandaşlık ders içerikleri düşünüldüğünde öğretim teknolojinin nimetlerinden faydalandığı takdirde birçok konu ve soyut kavramlar öğrenciler için daha açıklayıcı, görsel, açık ve somut hale getirilebilir (Dere & Ateş, 2020). Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının cinsiyet, aile gelir durumu ve yerleşim birimi değişkenleri bağlamında incelemektir.

Yöntem

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarını belirlemek adına nicel araştırma basamaklarından olan betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama araştırmalarından genellikle geniş bir kitleden, araştırmacı tarafından belirlenen cevap seçenekleri kullanılarak bilgi toplanır. Bunun dışında genellikle araştırmacılar, görüşlerin ve özelliklerin neden kaynaklandığından çok örneklemdaki bireyler açısından nasıl dağıldığıyla ilgilenmektedirler (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2018). Bu bağlamda araştırmada seçilen grubun belirli bir konu hakkında tutum, inanç ve görüşlerini öğrenmek amacıyla tarama yöntemi kullanıldığı için bu çalışmada da temel araştırma deseni olarak betimsel tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır (McMillan & Schumacher, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarından gönüllülük esasına uygun olarak katılan toplamda 119 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile Aydın ve Karaa (2013) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Ölçeği” kullanılmıştır. Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları ölçeği bünyesinde öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumlarını belirlemesi amacıyla 17 maddeden oluşturulmuştur. Beşli likert tipi olan ölçeğin değerlendirilmesi “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerinden oluşmaktadır.

Aydın ve Karaa (2013) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Ölçeği”nin iç tutarlılık kat sayısı (Cronbach Alpha) değeri .87 olarak hesaplanmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmada Cronbach Alpha değeri .90 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler istatistiksel paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların bireysel girişimcilik algıları ölçeğinde bulunan sorulara verdikleri ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkeni ilişkisiz örneklemler için t-testi (Independent Samples t-Test) ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aile gelir düzeyi ve yerleşim birimi değişkenleri için tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p \leq .05$ olarak hesaplanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Teknolojiye Yönelik Tutum	Kadın	78	61.17	10.74	116	1.264	.209
	Erkek	40	58.03	16.07			

Tablo 1 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum ölçeği ortalamaları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($t_{(132)}=1.264>.05$) görülmektedir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

	Aile Gelir Düzeyi	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Teknolojiye Yönelik Tutum	1500tl ve altı	20	61.45	13.33	Gruplar Arası	492.823	4	123.206	.744	.564
	1501tl-2500tl	25	58.16	11.34	Gruplar İçi	18715.956	113	165.628		
	2501tl-3500tl	32	62.56	12.18	Toplam	19208.780	117			
	3501tl-4500tl	20	57.20	15.63						
	4501tl ve üzeri	21	60.14	12.27						

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aile gelir düzeyleri ile teknolojiye yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($F_{(3-114)}=.744>.05$) görülmektedir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Yerleşim Birimi Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

	Yerleşim Birimi	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Teknolojiye Yönelik Tutum	İl	49	61.73	10.57	Gruplar Arası	253.974	3	84.658	.509	.677
	İlçe	53	59.28	14.70	Gruplar İçi	18954.806	114	166.270		
	Mezra	2	56.50	17.68	Toplam	19208.780	117			
	Köy	14	58.00	12.56						

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yerleşim birimleri ile teknolojiye yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($F_{(3-114)}=.509>.05$) görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları ölçek ortalamaları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde teknolojinin kullanımının bir seçenektir ziyade gereklilik halini almasının cinsiyetten bağımsız olarak her birey için bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. Artık her birey teknolojiye ilgi duymakta, cinsiyet değil ihtiyaç ve beklentiler teknolojiye yönelik

tutum üzerinde daha etkili olabilmektedir (Kılıçer, 2008). Cinsiyet değişkeni ile teknolojiye yönelik tutum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın meydana gelmesinde bu durumun etkili olduğu düşünülmektedir. İpek ve Acuner (2011), Deniz, Görgen ve Şeker (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da cinsiyet değişkeninin etkisinin olmadığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Buna karşın Şahin ve Arslan-Namlı (2018), Özdemir ve Taç (2017), Demirez (2019), Ekici (2008), Dargut ve Çelik (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda erkek katılımcıların teknolojiye yönelik tutumlarının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının aile gelir düzeyi ile teknolojiye yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde teknolojik olanaklara erişimde her gelir düzeyine uygun teknolojik seçeneklerin olması insanların teknolojik ekipmanlara ulaşmalarında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu durumun aile gelir düzeyi ile teknolojiye yönelik tutum arasında bir ilişkinin olmamasında etkili olduğu düşünülmektedir. (atıf bakılacak)

Yerleşim birimi türü değişkeni ile teknolojiye yönelik tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşadığımız çağda çoğunlukla köyden şehirlere kadar yerleşim birimlerinde internete erişim imkânlarının olduğu ve bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik araç-gereçlerin kullanıldığı göz önüne alındığında yerleşim birimi değişkeninin teknolojiye yönelik tutum üzerinde bir etki meydana getirmediği ifade edilebilir. Ayrıca Covid-19 pandemi sürecinde eğitim-öğretim sürecine uzaktan devam edilmesi nedeniyle pek çok bölgede internet olanakları genişletilmiş ve bireyler eğitimin devamlılığı için teknolojiyi aktif bir şekilde kullanmaları da yerleşim biriminden bağımsız olarak bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Öneriler;

- Yükseköğretim sürecinde teknoloji destekli ders sayılarının artırılması,
- Öğrencilerin teknoloji kullanımına yönelik bilgi ve özgüvenlerinin artırılması için teorik bilgilerin pratiğe dönüştürüleceği performans ödevlerinin verilmesi,
- Ders içeriklerinin sadece bilgisayar temelli olmaktan çıkarılarak farklı teknolojik ekipmanların eğitim-öğretim sürecine entegre edilmesi,
- Teknolojiye yönelik tutumların hangi boyutta olduğuna ilişkin çalışmaların yapılması ve buna ilişkin bilgilendirici seminerlerin, konferansların vb. etkinliklerin yapılması,
- Öğretmen adaylarının kendi bilgi ve becerileri dâhilinde WEB 2.0 araçlarının eğitimde nasıl kullanılabileceği hakkında çeşitli eğitimler verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, B., & Kurbanoglu, S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(24).
- Chen, F. H., Looi, C. K., & Chen, W. (2009). Integrating technology in the classroom: a visual conceptualization of teachers' knowledge, goals and beliefs. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(5), 470-488.
- Dargut, T., & Çelik, G. (2014). Türkçe öğretmeni adaylarının eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin tutum ve düşünceleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 28-41.
- Demirez, G. M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının temel teknolojik yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Niğde il örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Deniz, S., Görgen, İ., & Şeker, H. (2006). Tezsiz yüksek lisans öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları. *Eurasian Journal of Educational Research*, 23, 62-71.
- Dere, İ., & Ateş, Y. (2020). Sosyal bilgiler derslerinde teknolojik araç ve materyal kullanımı: Bir durum çalışması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 496-514.
- Ekici, G. (2008). Teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 42-55.
- Erdemir, N., bakırcı, H., & Eyduran, E. (2009). Öğretmen adaylarının eğitimde teknolojiyi kullanabilme özgüvenlerinin tespiti. *Journal of Turkish Science Education*, 6(3), 99-108.
- Halis, İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Nobel Yayınları.
- Halis, İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Nobel Yayınları.
- İpek, C., & Acuner, H. Y. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının bilgisayar öz-yeterlilik inançları ve eğitim teknolojilerine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-40.
- Karatekin, K., Merey, Z., & Murat, K. E. Ç. E. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 72-96.
- Kılıçer, K. (2008). Teknolojik yeniliklerin yayılmasını ve benimsenmesini arttıran etmenler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 209-222.
- Koehler, M. J., & Mishra, P. (2005). Teachers learning technology by design. *Journal of Computing in Teacher Education*, 21(3), 94-102.
- McMillan, H. ve J. Schumacher, S. (2006). *Research in Education Evidence-Based Inquiry*. Allyn and Bacon Inc.
- Özdemir, U., & İmra, T. A. Ç. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 1(1), 1-7.
- Russell, M., Bebell, D., O'Dwyer, L., & O'Connor, K. (2003). Examining teacher technology use: Implications for preservice and inservice teacher preparation. *Journal of teacher Education*, 54(4), 297-310.
- Sarı, İ., & Kartal, F. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknoloji kullanımına yönelik tutumlarının bireysel yenilikçilik düzeyleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1673-1689.
- Şahin, M. C., & Namli, N. A. (2019). Öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji kullanma tutumlarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 95-112.
- Yiğit, E. Ö. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknoloji okuryazarlığı düzeylerinin ve teknoloji ile bütünleştirilmiş sosyal bilgiler öğretimine yönelik görüşlerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ EĞİTSEL SOSYAL AĞ KULLANIM ÖZ-YETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Furkan ALTUNAY

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com

ÖZET

Teknolojik gelişmelerin çok hızlı yaşandığı 21. yüzyılda internet hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnternet, bilgisayarın icadından uzun yıllar sonra keşfedilmiş ve ilerleyen yıllarda ayrılmaz bir ikili olarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bugüne baktığımızda internet, bilgiye ulaşma, iletişim, alışveriş, eğlence, oyun vb. birçok amaç için hem resmi kurumlar hem özel sektör hem de bireysel olarak çok yaygın şekilde kullanılmaktadır. Buna ek olarak internetin hızlı gelişimi hayatımıza sosyal ağ kavramını da kazandırmıştır. Sosyal ağlar internet tabanlı platformlar olduğu için internetin sağladığı pek çok faydaya ek olarak insanlar arasındaki etkileşimi önemli derecede arttırmıştır. Bu etkileşimle beraber insanların sosyalleşmesi, iletişim halinde olması ve karşılıklı bilgi paylaşımı her geçen gün artmaktadır. Her alanda olduğu gibi eğitimde de sosyal ağların kullanımının önemi büyük ölçüde artmaktadır. Özellikle bilgiye ulaşma, araştırma ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütme konusunda sosyal ağlar insanlara büyük avantajlar sağlamıştır. Bu noktada sosyal ağların eğitsel amaçlar doğrultusunda kullanımı öğrenci ve öğretmenler için elzemdir. Ancak hem öğretmen hem de öğrencilerin istedik davranışları kazanması, istenilen hedeflere ulaşması, öğretim sürecinin zenginleştirilmesi ve sosyal ağların eğitsel amaçlar doğrultusunda kullanması için gerekli öz-yeterliğe sahip olunması gerekmektedir. Bilhassa öğretmen yetiştiren kurumların bu konuda eğitim vermesi öğretmen adaylarının sosyal ağ kullanımına yönelik öz-yeterliklerini arttırılması önemli bir konudur. Bu kapsamda geleceğin sosyal bilgiler öğretmeni olacak öğretmen adaylarının da eğitsel sosyal ağ kullanımı konusunda öz-yeterliğe sahip olmaları gerektiği ifade edilebilir. Bu çalışmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz-yeterliklerini cinsiyet, sosyal ağları hangi amaçla kullandıkları, internet kullanım süresi ve sosyal ağları kullanırken en çok tercih ettikleri cihaz türü değişkenlerine göre incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan ve araştırmaya gönüllük esasına göre seçilecek olan 1. 2. 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturacaktır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Teke ve Özkılıç (2016) tarafından geliştirilen “Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz-Yeterliği Ölçeği” kullanılacaktır. Araştırmada elde edilen veriler istatistik programları kullanılarak analiz edilecektir. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, sosyal ağ, öz-yeterlik.

**EXAMINATION OF THE EDUCATIONAL SOCIAL NETWORK USE SELF-EFFICACY LEVELS OF
SOCIAL STUDIES TEACHERS CANDIDATES**

Furkan ALTUNAY

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, f.altunay69@gmail.com

ABSTRACT

The internet has become an indispensable part of our lives in the 21st century, where technological developments are experienced very rapidly. The internet, which was discovered many years after the invention of the computer, influenced the whole world as an inseparable duo in the following years. When we look at today, the internet, accessing information, communication, shopping, entertainment, games and so on. In addition, the rapid development of the internet has brought the concept of social networking into our lives. Since social networks are internet-based platforms, in addition to many benefits provided by the internet, they have significantly increased the interaction between people. With this interaction, people's socialization, communication and mutual information sharing are increasing day by day. As in every field, the importance of the use of social networks in education is increasing to a great extent. Social networks have provided great advantages to people, especially in accessing information, conducting research and educational activities. At this point, the use of social networks for educational purposes is essential for students and teachers. However, it is necessary to have the necessary self-efficacy for both teachers and students to acquire desired behaviours, achieve desired goals, enrich the teaching process and use social networks for educational purposes. It is an important issue to increase the self-efficacy of teacher candidates regarding the use of social networks, especially if teacher training institutions provide training on this subject. In this context, it can be stated that teacher candidates who will be social studies teachers of the future should also have self-efficacy in the use of educational social networks. The aim of this study is to examine the social studies teacher candidates' educational social network use self-efficacy according to the variables of gender, the purpose for which they use social networks, duration of internet use and the type of device they most prefer when using social networks. The study group of the research will consist of 1, 2, 3 and 4th grade students who are studying in a social studies teaching undergraduate program at a state university in the 2021-2022 academic year and will be selected on a voluntary basis. In the research, survey model, one of the quantitative research methods, will be used. The "Educational Social Network Use Self-Efficacy Scale" developed by Teke and Özkılıç (2016) will be used as a data collection tool in the research. The data obtained in the research will be analyzed using statistical programs. Various suggestions will be made in the light of the findings obtained in the research.

Keywords: Social studies, social network, self-efficacy.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bugüne kadar gelen teknolojik gelişmeler toplumlara hızlı bir şekilde değiştirmiş ve insanlığın önemli bir parçası haline gelmiştir (Altun & Palancı, 2015). Yaşanan bu teknolojik gelişmeler insan hayatını kolaylaştırmış ve rahatlık sağlamıştır. Özellikle internetin keşfiyle birlikte teknolojik gelişmeler büyük bir ivme kazanmıştır. İnternet, akademik, eğlence ve çeşitli iş sektörlerinde yoğun şekilde kullanıldığı için insanlar ve internet arasındaki ilişki ayrılmaz bir hale gelmiştir (Lin, Wu, You, Chang & Hu, 2018). Günümüzde internet kullanımı 3,3 milyar kullanıcıya ulaşmıştır. Bu da dünya nüfusunun %46,4 ü yani dünyanın neredeyse yarısı internet kullanıcıdır diyebiliriz (Xin, Xing, Pengfei, Houru, Mengceheng & Hong, 2018). İnternetin bu kadar hızlı gelişip, insan hayatında önemli bir noktaya gelmesine, internetin farklı kültürlerden farklı toplumlara ulaşan ve bütün dünyayı kapsayan kolay erişilebilir bir ağ olması, farklı yaş gruplarına ve pek çok değişik amaca yönelik olarak kullanılabilmesi gibi çeşitli etkenler sebep olarak gösterilebilir (Yoldaş & Arğın, 2015). Akkoyunlu (2002)'ya göre internet, genel anlamda iki amaç doğrultusunda kullanılmaktadır: Bilgi ve İletişim. Ayrıca internet, Web 2.0 teknolojisini gelişmesiyle bilgiye ulaşmayı kolay hale getiren ve insanlar arasındaki ilişkiyi mesafe tanımaksızın en üst noktaya taşıyan bir araç haline gelmiştir (Warschauer, 2009). Web 2.0 teknolojisi daha çok insanların, internet üzerinden sosyal olarak etkileşime girmeleri, bilgi paylaşımında ve aktarımında bulunabilmeleri ve birbirleri ile işbirliği yapabilmelerini amaçlamaktadır (Uslu ve Hamarat, 2016). Bu kapsamda Web 2.0 teknolojisinin en önemli paydaşlarından olan ve günümüzde popülaritesi en yüksek paylaşım ortamları sosyal ağlardır (Karal & Kokoç, 2010). Sosyal ağlar, insanların kişisel bilgilerinin (isim, fotoğraf, yaş, iş vb.) ve ilgi alanlarının yer aldığı, oluşturdukları profiller aracılığı ile birbirleriyle sosyal olarak etkileşimde bulunabildikleri, çevrim içi mesaj, ses, fotoğraf ve video gönderebildikleri internet tabanlı platformlardır (Pempek, Yermolayeva & Calvert, 2009). Bu kapsamda Facebook, Twitter, İnstagram, Telegram, Whatsapp vb. sosyal ağlar en çok tercih edilen uygulamalar arasındadır.

İnternet tabanlı sosyal ağ platformlarının eğitsel amaçlar doğrultusunda kullanılması önemlidir. Çünkü içinde bulunduğumuz çağın gereksinimleri bunu gerektirmektedir. Sosyal ağ platformları, ulaşılabilirliği ve esnek olması sayesinde diğer internet platformlarına kıyasla kullanım açısından daha kolaydır. Eğitimci, araştırmacı veya öğrenciler oldukça basit yönergeleri uygulayarak, kendi aralarında bilgi paylaşımı, iletişim kurma, veri aktarımı, soru-cevap, ödevler, dönütler veya farklı öğretim materyallerini kullanabilecekleri topluluklar oluşturabilirler. Sosyal ağların kullanıcılarına sağladığı imkânlar zenginleşmeye devam ederken, kullanıcı sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu sebeple sosyal ağların eğitsel amaçlar doğrultusunda kullanılması, gelişen teknoloji ve değişen zamana ayak uydurmak için önemlidir (Özmen, Aküzüm, Sünkür & Baysal, 2012). Sosyal ağlar vasıtasıyla istenilen konu üzerinde araştırma yapmak, bu platformları kullanan alan uzmanlarına soru sormak, geri bildirim almak ve konuya katkıda bulunabilmek daha kolay bir hale gelmiştir (Teke & Özkılıç, 2016). İnternet ve sosyal ağların eğitime yansıyan bu olumlu sonuçlarının yanında bir diğer faydası da teknolojiyi tanıyan ve aktif kullanabilen nesillerin yetişmesini sağlamasıdır (Köseoğlu, Yılmaz, Gerçek & Soran, 2007). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanımı konusunda ki öz yeterlikleri de çok önemli ve üstünde durulması gereken bir konudur. Gerçekleştirilen bu araştırmanın genel amacını sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz-yeterlik inançlarının belirlenmesi oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanımına yönelik öz-yeterlik düzeylerini belirlemek adına betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, geniş kitlelerin görüşlerini özelliklerini betimlemeyi hedefleyen araştırmalardır. Bu tür araştırmalar, daha çok “ne, nerede, ne zaman, hangi sıklıkta, hangi düzeyde, nasıl” gibi soruların cevaplandırılmasına olanak tanır. Tarama araştırmalarının amacı genellikle araştırma konusu ile ilgili var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır (Wellington, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarından gönüllülük esasına uygun olarak katılan toplamda 119 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile Teke ve Özkılıç (2016) tarafından geliştirilen “Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz-Yeterliği Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek bünyesinde öğretmen adaylarının öğrencilerin Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz-Yeterliklerini belirlemeye yönelik 20 madde bulunmaktadır ve 3 boyuttan oluşmaktadır. Bu maddelerin değerlendirilmesi için “Tamamen İnanıyorum”, “Oldukça İnanıyorum”, “İnanıyorum”, “Kısmen İnanıyorum”, “İnanmıyorum” ifadelerinin oluşturduğu beşli likert tipi ölçeğe yer verilmiştir. Teke ve Özkılıç (2016) tarafından geliştirilen “Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz-Yeterliği Ölçeği”nin Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı .88 bulunmuştur. Gerçekleştirilen bu çalışmada ise Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı .77 bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler istatistiksel paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların bireysel girişimcilik algıları ölçeğinde bulunan sorulara verdikleri ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkeni ilişkisiz örneklem için t-testi (Independent Samples t-Test) ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sosyal Ağları Kullanım Amacı ve Sosyal Ağlara Girerken En Çok Tercih Ettikleri Cihaz Türü değişkenleri için tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p \leq .05$ olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğretmen Adaylarının Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz-Yeterliklerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Eğitsel Kullanım	Kadın	78	10.54	4.49	116	.170	.865
	Erkek	40	11.85	4.74			
Lisans Eğitimi	Kadın	78	10.54	4.49	116	1.475	.143
	Erkek	40	11.85	4.74			
Meslek Hayatı	Kadın	78	28.38	11.69	116	1.116	.267
	Erkek	40	28.78	11.96			

Toplam	Kadın	78	44.62	17.98	116	.780	.437
	Erkek	40	47.33	17.61			

Tablo 1 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlik ölçek ortalamaları ile cinsiyetleri arasında Eğitsel Kullanım($t_{(116)}=.170>.05$), Lisans Eğitimi($t_{(116)}=1.475>.05$), Meslek Hayatı ($t_{(116)}=1.116>.05$) faktörlerinde ve ölçeğin genelinde ($t_{(132)}=.780>.05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz Yeterlikleri ile Sosyal Ağları Kullanım Amacı Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

Faktör	Kullanım Amacı	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Lisans Eğitimi	Eğlence	20	11.10	5.04	Gruplar Arası	72.947	3	24.316	1.155	.330
	İletişim	35	12.06	4.69	Gruplar İçi	2399.019	114	21.044		
	Bilgiye Erişim	33	10.67	4.33	Toplam	2471.966	117			
	Sosyalleşme	30	10.00	4.43						
Meslek Hayatı	Eğlence	20	7.30	4.41	Gruplar Arası	62.833	3	20.944	1.108	.349
	İletişim	35	9.14	5.19	Gruplar İçi	2154.861	114	18.902		
	Bilgiye Erişim	33	7.82	4.25	Toplam	2217.695	117			
	Sosyalleşme	30	7.53	3.16						
Eğitsel Kullanım	Eğlence	20	28.75	13.96	Gruplar Arası	483.991	3	161.330	1.177	.322
	İletişim	35	31.11	13.44	Gruplar İçi	15619.475	114	137.013		
	Bilgiye Erişim	33	28.21	10.41	Toplam	16103.466	117			
	Sosyalleşme	30	25.67	8.92						
Toplam	Eğlence	20	44.95	19.81	Gruplar Arası	1246.072	3	415.357	1.318	.272
	İletişim	35	50.11	19.86	Gruplar İçi	35925.293	114	315.134		
	Bilgiye Erişim	33	44.67	16.71	Toplam	37171.364	117			
	Sosyalleşme	30	41.53	14.54						

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri ile sosyal ağları kullanım amaçları arasında Eğitsel Kullanım($F_{(3-114)}=.170>.05$), Lisans Eğitimi ($F_{(3-114)}=.170>.05$), Meslek Hayatı ($F_{(3-114)}=.170>.05$) faktörlerinde ve ölçeğin genelinde ($F_{(3-114)}=1.264>.05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Tablo 2’de katılımcıların aritmetik ortalama puanları incelendiğinde, aritmetik ortalama puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu durumun sosyal ağları kullanım amaçları eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın oluşmasının nedeni olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitsel Sosyal Ağ Kullanım Öz Yeterlikleri ile Sosyal Ağlara Girerken En Çok Tercih Ettikleri Cihaz Türü Değişkenine Göre *One-Way ANOVA Sonuçları*

Faktör	Cihaz Türü	n	\bar{X}	Ss	VK	KT	sd	KO	F	p
Lisans Eğitimi	Bilgisayar	5	13.80	5.67	Gruplar Arası	42.932	2	21.466	1.016	.365
	Cep Telefonu	111	10.87	4.56	Gruplar İçi	2429.034	115	21.122		
	Tablet	2	10.00	2.83	Toplam	2471.966	117			
Meslek Hayatı	Bilgisayar	5	12.40	6.07	Gruplar Arası	121.725	2	60.862	3.339	.039*
	Cep Telefonu	111	7.92	4.21	Gruplar İçi	2095.970	115	18.226		

					Toplam	2217.695	117			
	Tablet	2 5	4.50	.707	Farkın Kaynağı (Scheffe)					
					Bilgisayar> Cep Telefonu. Tablet					
Eğitsel Kullanım	Bilgisayar	111	38.00	14.27	Gruplar Arası	638.043	2	319.021	2.372	.098
	Cep Telefonu	2	28.26	11.54	Gruplar İçi	15465.423	115	134.482		
	Tablet	5	19.00	2.83	Toplam	16103.466	117			
Toplam	Bilgisayar	111	61.80	22.53	Gruplar Arası	1690.209	2	845.104	2.739	.069
	Cep Telefonu	2	45.04	17.44	Gruplar İçi	35481.156	115	308.532		
	Tablet	5	32.50	.707	Toplam	37171.364	117			

* $p \leq .05$

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal ağlara girerken en çok tercih ettikleri cihaz türü ile eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri arasında Lisans Eğitimi($F_{(2-115)}=1.016 > .05$), Eğitsel Kullanım Lisans Eğitimi($F_{(2-115)}=2.372 > .05$) faktörlerinde ve ölçeğin genelinde Lisans Eğitimi ($F_{(2-115)}=2.739 > .05$) toplum puan açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı, Meslek hayatı Lisans Eğitimi($F_{(2-115)}=3.339 \leq .05$) faktöründe ise anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Bu farklılığın bilgisayar kullanan öğretmen adayları lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde tablet ve telefonlar bilgisayarların yaptığı pek çok işlemi yapabilmesine karşın halen pek çok noktada bilgisayarın sağladığı olanakları sunamamaktadırlar. Örneğin, bir sınav kâğıdının hazırlanması veya ders materyalinin hazırlanmasında bilgisayar kolaylık sağlamaktadır. Eğitsel sosyal ağ kullanımı açısından sosyal ağ siteleri/platformları oluşturmada yine bilgisayarlar tablet ve telefonlara kıyasla daha stabilize bir performans ortaya koyabilmektedir. Bu sonuç doğrultusunda sosyal ağlara girerken bilgisayar kullanmayı tercih eden öğretmen adaylarının meslek hayatlarında eğitsel sosyal ağları kullanmada daha etkili olacağı söylenebilir.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde sosyal ağlar cinsiyet gözetmeksizin her birey tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır (Filiz, Erol, Dönmez ve Kurt, 2014). Bu durumun eğitsel sosyal ağ kullanım öz-yeterlik ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın meydana gelmemesinde etkisinin olduğu düşünülmektedir. Soysal ve Aldal (2020) tarafından gerçekleştirilen “Eğitsel Sosyal Ağ Kullanımında Öz-Yeterlik Algısı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma” başlıklı çalışmada cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özgür (2013) tarafından gerçekleştirilen “Sosyal Ağların Benimsenmesi ve Eğitsel Bağlamda Kullanımı Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” ise cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlı farklılığın olduğu ve bu farklılığın kadın öğretmen adayları lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri ile sosyal ağları kullanım amaçları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aritmetik ortalama puanları incelendiğinde, aritmetik ortalama puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu durumun sosyal ağları kullanım amaçları eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın oluşmasının nedeni olduğu düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal ağları kullanırken en çok tercih ettikleri cihaz türü ile eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlikleri arasında meslek hayatı boyutunda anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın bilgisayar kullanan öğretmen adayları lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde tablet ve telefonlar bilgisayarların yaptığı pek çok işlemi yapabilmesine karşın halen pek çok noktada bilgisayarın sağladığı olanakları sunamamaktadırlar. Örneğin, bir sınav kâğıdının hazırlanması veya ders materyalinin hazırlanmasında bilgisayar kolaylık sağlamaktadır. Eğitsel sosyal ağ kullanımı açısından sosyal ağ siteleri/platformları oluşturmada yine bilgisayarlar tablet ve telefonlara kıyasla daha stabilize bir performans ortaya koyabilmektedir. Bu sonuç doğrultusunda sosyal ağlara girerken bilgisayar kullanmayı tercih eden öğretmen adaylarının meslek hayatlarında eğitsel sosyal ağları kullanmada daha etkili olacağı söylenebilir (Mora, Pont, Casado & Iglesias, 2015).

Öneriler;

- Sosyal ağlara girerken en çok bilgisayarı tercih eden öğretmen adaylarının meslek hayatlarında eğitsel sosyal ağ kullanım öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucundan hareketle, öğretmen adaylarının bilgisayar derslerinin sadece 1.sınıfla sınırlandırılmayıp 4.sınıf düzeyine kadar çeşitlilik içerecek şekilde yayılması,
- Çeşitli sosyal ağlar aracılığı ile öğretmen adayları ile öğretim üyelerinin bilgi paylaşımlarının artırılarak öğrencilere sosyal ağların eğitsel amaçla kullanımı yönünde rehberlik edici hizmetlerin artırılması,
- Üniversitelerde sosyal ağlar üzerinden ödevlendirme, proje, soru-cevap vb. eğitim-öğretim sürecinin basamakları dâhil edilerek hem okul içinde hem de okul dışında bu sürekliliğin sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu B. (2002). Öğretmenlerin internet kullanımı ve bu konudaki öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1–8.
- Altun, T., & Palancı, M. (2015). Web kullanıcıları öz-yeterlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik güvenilirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 473-491.
- Aziz, T. E. K. E., & Özkiliç, R. (2016). Öğretmen adaylarının eğitim amaçlı sosyal ağ ve internet kullanma öz-yeterlik algıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 303-323.
- Filiz, O., Osman, E., Dönmez, F., & Adile, K. (2014). BÖTE bölümü öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçları ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 3(2), 26-28.
- Karal, H., & Kokoç, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 1(3), 251-263.
- Köseoğlu, P., Yılmaz, M., Gerçek, C., & Soran, H. (2007). Bilgisayar kursunun bilgisayara yönelik başarı, tutum ve öz-yeterlik inançları üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 203-209.
- Lin, M.P., Wu, J.Y.W., You, J., Chang, K.M., Hu, W.H., & Xu, S. (2018). Association between online and offline social support and interest addiction in an representative sample of senior high school student in Taiwan: The mediating role of self-esteem. *Computer in Human Behavior*, 84, 1-7.
- Mora, H. M., Pont, M. T. S., Casado, G. D. M., & Iglesias, V. G. (2015). Management of social networks in the educational process. *Computers in Human Behavior*, 51, 890-895.

- Özgür, H. (2013). Sosyal ağların benimsenmesi ve eğitsel bağlamda kullanımı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 169-182.
- Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M., & Baysal, N. (2012). Sosyal Ağ Sitelerinin Eğitsel Ortamlardaki İşlevselliği. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2), 496-506.
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., & Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 227-238.
- Soysal, A., & Aldal, H. (2020). Eğitsel sosyal ağ kullanımında öz-yeterlik: üniversite öğrencileri üzerine bir çalışma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 125-135.
- Uslu, S, & hamarat, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal ağları kullanım amaçlarının belirlenmesi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 3(1), 26-35.
- Warschauer, M. (2009). Digital literacy studies: Progress and prospects. In *The future of literacy studies* (pp. 123-140). Palgrave Macmillan.
- Wellington, J. (2006). *Educational research: contemporary issues and partical approaches*. Continuum.
- Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W., & Hong, Z. (2018). Online activities, prevalence of internet addiction and risk factors related to family and school among adolescents in china. *Addictive Behavior Reporst*, 7, 14-18.
- Yoldaş, C., Argın, F. S. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 276-283.

INFLATION PROBLEM IN TURKISH ECONOMY FROM PAST TO PRESENT**Arş. Gör. Tarık DURAN***Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Muğla, Türkiye, tarikduran@mu.edu.tr***ABSTRACT**

The phenomenon of inflation refers to the decrease in the purchasing power of individuals due to increases in the general price level of goods and services. Continuous increases in the general price levels of goods and services are defined as inflation. Before 1971, inflation figures in the Turkish economy remained below 10%. In the period 1971 – 2003, CPI figures were consistently 10% and on average more than 50%. This period is expressed as the 32-year period of very high inflation. The years 1980 and 1994 appear as the years when the CPI figures in the Turkish economy exceeded 100%. In the post-2004 period, there are constant transitions between medium inflation and high inflation. In 2017, with the increase in uncertainty in the Turkish economy, inflation rates again rose above 10% and in 2018, the inflation rate rose to 20%. In 2019, with the effect of the COVID epidemic, many macroeconomic indicators in the Turkish economy deteriorated. Inflation rates are 20% in the first months of 2019, and 18.15% in general average. According to 2020 TurkStat data, there has been a partial improvement in inflation in the Turkish economy and the inflation rate has decreased to 14.6%. The aim of this study is to reveal the developments in inflation in the Turkish economy, especially after 2000. The study will focus on the inflation problem observed in the Turkish economy after 2000, inflation targeting and fighting inflation. Various solutions will be presented regarding the solution of the inflation problem experienced in Turkey.

Keywords: Turkish Economy, Inflation, Fighting Inflation

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENFLASYON SORUNU**Arş. Gör. Tarık DURAN***Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Muğla, Türkiye, tarikduran@mu.edu.tr***ÖZET**

Enflasyon olgusu, mal ve hizmetlerin genel fiyat düzeyindeki artışlar nedeniyle bireylerin alım gücünde meydana gelen azalmayı ifade etmektedir. Mal ve hizmetlerin genel fiyat düzeylerinde sürekli artışlar, enflasyon olarak tanımlanmaktadır. 1971 yılı öncesinde Türkiye ekonomisinde enflasyon rakamları %10'un altında seyretmiştir. 1971 – 2003 döneminde ise TÜFE rakamları sürekli olarak %10, ortalama olarak ise %50'nin üzerinde bir seyir izlemiştir. Bu dönem, 32 yıllık çok yüksek enflasyonlu dönem olarak ifade edilmektedir. 1980 ve 1994 yılları Türkiye ekonomisinde TÜFE rakamlarının %100'ü aştığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2004 sonrası dönemde ise orta enflasyon ve yüksek enflasyon arasında sürekli geçişler söz konusudur. 2017 yılında Türkiye ekonomisinde belirsizliklerin de artmasıyla birlikte enflasyon oranları tekrar %10 seviyesinin üzerine çıkmış ve 2018 yılında enflasyon oranı %20 seviyelerine yükselmiştir. 2019 yılında COVID salgının da etkisiyle Türkiye ekonomisinde birçok makro ekonomik göstergelerde kötüleşmeler meydana gelmiştir. Enflasyon oranları 2019 yılının ilk aylarında %20, genel ortalama ise %18,15 seviyelerinde gerçekleşmektedir. 2020 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisinde enflasyonda kısmi iyileşme gerçekleşmiş ve enflasyon oranı %14,6'ya gerilemiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisinde özellikle 2000 sonrasında enflasyonda meydana gelen gelişmeleri ortaya koymaktır. Çalışmada, 2000 yılı sonrasında Türkiye ekonomisinde görülen enflasyon sorunu, enflasyon hedeflemesi ve enflasyonla mücadele üzerinde durulacaktır. Türkiye'de yaşanan enflasyon sorununun çözümüne ilişkin çeşitli çözüm önerileri ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Enflasyon, Enflasyonla Mücadele

GİRİŞ

Enflasyon kavramı geçmişten günümüze iktisat biliminde en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Klasik iktisadi görüşte temel anlayış, piyasaya herhangi bir müdahalenin piyasa dengesini bozacağı yönündedir. Klasik ekolde enflasyonun reel ekonomik faaliyetler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı ve para arzının arttırılmasıyla birlikte reel sektörde enflasyonun meydana gelebileceği üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla klasik ekolde enflasyonun nedeni para arzındaki artışlar olarak görülmektedir (Yılmaz, 2012: 55). Keynesyen ekolde ise enflasyon, efektif talebe dayandırılmaktadır. Deflasyon, efektif talebin eksikliğinden kaynaklanmakta, efektif talepteki artış ise enflasyona sebep olmaktadır (Jain, 2006: 96-97). Monetarist iktisadi ekolde enflasyon, parasal bir gelişme olarak görülmektedir (Aydın & Ardıç, 2011: 124). Marksist, Post-Keynesyen ve Yapısalcı iktisadi ekollerde ise enflasyonun, gelir dağılımı çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Vernengo, 2007: 482).

Enflasyon, genel anlamıyla fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış olarak ifade edilmektedir. Bir başka deyişle ülkelerin yerel para birimi değerinin sürekli düşmesiyle birlikte alım gücünün de azalması söz konusudur (Karluk, 2007: 379). Enflasyonun üç kriteri bulunmaktadır. Öncelikle her fiyat artışı enflasyon değildir. Fiyat artışları genel anlamda bütün mallar için geçerli olmalıdır. İkinci olarak fiyat artışlarının sürekli olması gerekmektedir. Son olarak fiyat artışları anlamlı düzeyde olmalıdır (Eren, 2014 138-139), (Bocutoğlu, 2011: 86-87). Fiyatlarda meydana gelen artışların geriye döndürülemediği durumda enflasyondan söz etmek mümkündür. Enflasyon olgusu, ekonomilerde gelir ve kaynak dağılımının adaletsiz bir şekilde dağıldığının göstergelerindedir. Enflasyon, bireylerin tasarruf ve yatırım kararlarını etkilemekle birlikte ekonomik gelişmenin de ilerlemesine engel bir süreci ortaya çıkarabilmektedir (Karaçor, 2007: 100).

Enflasyonla ilgili sık kullanılan bazı terimler aşağıda tanımlarıyla birlikte verilmektedir.

- **Deflasyon:** Fiyatlar genel seviyesinde yaşanan sürekli düşüşler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla enflasyonun tersi olarak ifade edilebilmektedir.
- **Dezenflasyon:** Yüksek enflasyondan, düşük enflasyon sürecine geçiş sürecini ifade etmektedir. Dezenflasyonda fiyat artış hızlarının azalması söz konusudur.
- **Hiperenflasyon:** Olağandışı yüksek enflasyon olarak tanımlanmaktadır. Hiperenflasyon, ülkenin parasal sisteminin çöküşüne neden olabilmektedir. Almanya'da 1923 yılında fiyatların bir ayda %2.500 oranında artmış olması hiperenflasyona örnek olarak verilebilmektedir.
- **Stagflasyon:** Ekonomilerde enflasyonla işsizliğin aynı anda yaşanması durumunu ifade etmektedir. Stagflasyon olgusuna, 1970'li yıllarda petrol fiyatlarındaki artışlarla birlikte ekonomik koşulların kötüleştiği endüstrilemiş ülkelerin durumu örnek olarak verilebilmektedir.
- **Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE):** Tüketicilerin satın aldıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarında yaşanan değişimi ölçen endekstir.
- **Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE):** Ekonomideki üretim sürecinde girdi olarak kullanılan maddelerin fiyatlarındaki değişimleri toptancı aşamasında ölçen endekstir.

- **Çekirdek Enflasyon:** Uzun dönem fiyat hareketlerini yansıtan ve geçici nitelikteki göreceli fiyat şoklarını dışlayan enflasyon oranıdır (T.C. Merkez Bankası, 2013: 10).

Devletin ekonomiye müdahale etmediği durumda **açık enflasyon**, devletin piyasaya taban ya da tavan fiyat uygulaması vb. şekillerde müdahale ettiği durumlarda **bastırılmış enflasyondan** söz edilebilmektedir. Fiyatlar enflasyonun %2-3 aralığında kaldığı durum **sürünen enflasyon**, %10'u geçmediği durum **ılımlı enflasyon**, fiyatlarda %25-80 arasında artış söz konusu olduğunda **dört nala enflasyon** ve aylık enflasyon haddinin bir yıl boyunca en az %50 arttığı durum ise **hiperenflasyon** olarak tanımlanmaktadır (Frisch, 1989: 2).

İktisat literatüründe enflasyonun; gelir dağılımı, servet, ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde etkisine ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Enflasyonun gelir dağılımı üzerine etkisine ilişkin (Bulir & Gulde, 1995), (Adelman & Fuwa, 1992), (Schultz, 1969), (Dwivedi, 2010) çalışmaları örnek olarak verilebilir. Ayrıca enflasyonun servet üzerindeki etkisine (Doepke & Schneider, 2006), enflasyonun büyüme üzerindeki etkisine (Berber & Artan, 2004) ve (Asfuroglu & Elgin, 2016), enflasyonun istihdam üzerine etkisine ilişkin (Dwivedi, 2010), (Setterfield & Leblond 2003), (Alancooğlu, 2020) ve (Özer, 2020) çalışmaları örnek olarak verilebilmektedir.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde görülen enflasyon sorununu üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla Türkiye ekonomisinde 2000 yılı sonrasında enflasyon oranlarında meydana gelen değişimler ortaya konmaktadır. Enflasyonla ilgili teorik bilgilendirmelerden sonra OECD ülkelerinin enflasyon verileri paylaşılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin enflasyon oranları açısından OECD ülkelerindeki yerine değinilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde Türkiye'de enflasyonla mücadelede alınması gereken çeşitli önlemler ve çözüm önerileri ortaya konmaktadır.

Merkez Bankalarının Fiyat İstikrarında Rolü

Merkez bankalarının görevi, enflasyonu kontrol altına alarak büyüme ve istihdama yönelik ekonomik birimlerin karar alma süreçlerini olumsuz etkilemeyecek düzeyde fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaçla merkez bankaları düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını sağlamaları gerekmektedir. Fiyat istikrarı; fiyatların hiç değişmemesi değil, fiyatlar genel seviyesinde sürekli artış (enflasyon) veya sürekli düşüş (deflasyon) eğiliminin önlenmesi anlamına gelmektedir (T.C. Merkez Bankası, 2021c).

Bir ekonomide enflasyon oluşmasının temel olarak 4 nedeni vardır.

- **Talep Enflasyonu:** Mal ve hizmet arzının toplam talebin artış hızına ayak uydurmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum genellikle ekonominin toparlanmaya girdiği süreçte ortaya çıkmaktadır.
- **Maliyet enflasyonu:** Genellikle petrol ve gıda gibi ürünlerin fiyatlarının yükselmesine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğal afetler nedeniyle üretim maliyetlerinde artış söz konusu olduğu durumlarda da maliyet enflasyonundan söz etmek mümkündür.
- **Para Arzı:** Para arzının artmasıyla birlikte meydana gelen enflasyondur. Yatırım ve tüketim harcamalarının artmasıyla birlikte fiyatlar genel seviyesinde artışlar söz konusudur.

- **Enflasyon Beklentileri:** Tüketici ve üreticilerin gelecekte fiyatların yükselmeye devam edeceğiyle ilgili beklentileri sonucunda meydana gelen enflasyondur (T.C. Merkez Bankası, 2021b).

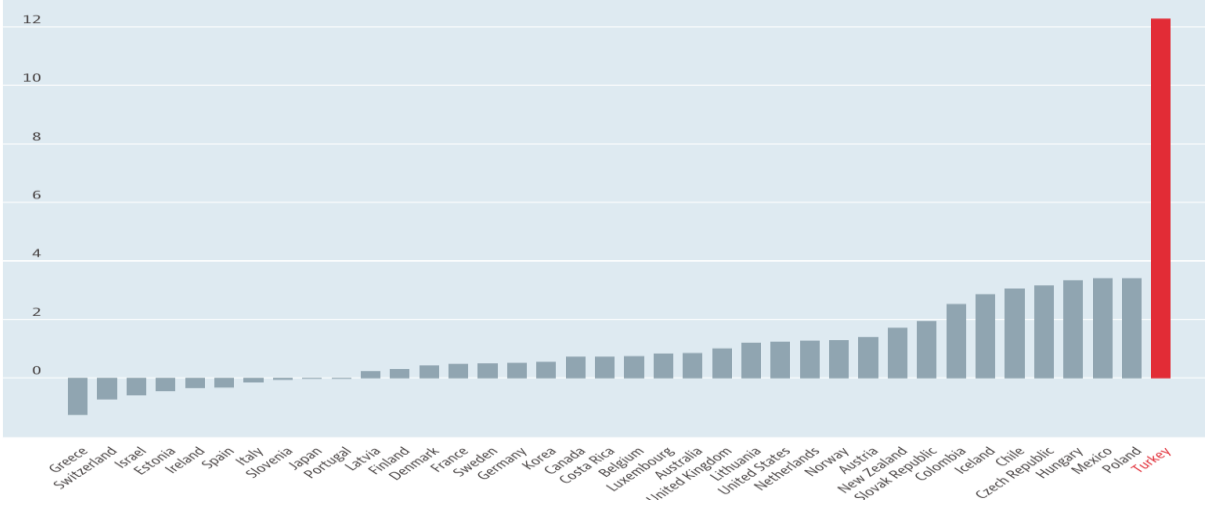
Fiyat istikrarının sağlanması ekonomilerin büyümesinde birçok avantaj sağlanmaktadır. Bu avantajlar aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir.

- Fiyat istikrarıyla birlikte yatırımcılara ve tüketicilere yatırım ve tüketim kararlarında kolayca karşılaştırma imkânı ortaya çıkmaktadır. Böylece yatırımlar daha verimli alanlara kaydırılarak ülke ekonomisinin büyüme potansiyeli söz konusu olmaktadır.
- Yüksek enflasyonun söz konusu olduğu ülkelerde tasarruf sahipleri veya yatırımcılar girişimlerini enflasyon riskinden korumak için olması gerekenden daha yüksek getiri talep ederler. Bu durumda faizlerin yükselmesi ve dolayısıyla yatırım maliyetlerinin artması söz konusudur. Yüksek faiz ise yatırımların azalmasına ve ekonomik büyüme ve kalkınmanın olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır.
- Enflasyonun yüksek olduğu ortamlarda hanehalkları ya da firmalar henüz ihtiyaç duymadığı malları stoklama eğilimine girmektedir. Bu durum kaynakların verimsiz alanlarda kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Fiyat istikrarının olduğu ortamlarda bu gibi stoklama eğilimlerine ihtiyaç duyulmamakta ve kaynaklar verimli alanlara aktarılabilir. Bu durum kaynakların verimsiz alanlarda kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Fiyat istikrarının olduğu ortamlarda bu gibi stoklama eğilimlerine ihtiyaç duyulmamakta ve kaynaklar verimli alanlara aktarılabilir.
- Yüksek enflasyon, yatırım kararlarının sık sık değiştirilmesine neden olabilmektedir.
- Yüksek enflasyon, yabancı para birimlerine talebin artmasına neden olmaktadır. Para ikamesi, ülkenin senyoraaj gelirinin azalmasına neden olmaktadır.
- Yüksek enflasyondan en fazla sabit gelirli hanehalkları zarar görmektedir. Sabit gelirli haneler ise genellikle toplumun alt ya da orta gelir gruplarıdır (T.C. Merkez Bankası, 2013: 9).

OECD Ülkelerinde Enflasyon Oranları

Grafik 1’de 2020 yılında OECD ülkelerinin enflasyon oranlarına yer verilmektedir. 2020 yılı OECD verilerine göre Türkiye %14,6 enflasyon orana sahiptir. Türkiye’yi %3,4 ile Polonya ve Meksika, %3,3 ile Macaristan, %3 ile Şili takip etmektedir. Bu grafik, Türkiye’nin OECD ülkeleri arasında en fazla enflasyon oranına sahip olduğunu ve barındırdığı ekonomik kırılganlıklar nedeniyle acilen iyileştirilmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Grafik 1’ enflasyon oranlarının sıfırın altında olduğu ülkeler de bulunmaktadır. Bu ülkeler Portekiz, Japonya, Slovenya, İtalya, İspanya, İrlanda, Estonya, İsrail, İsviçre ve Yunanistan olarak sıralanmaktadır.

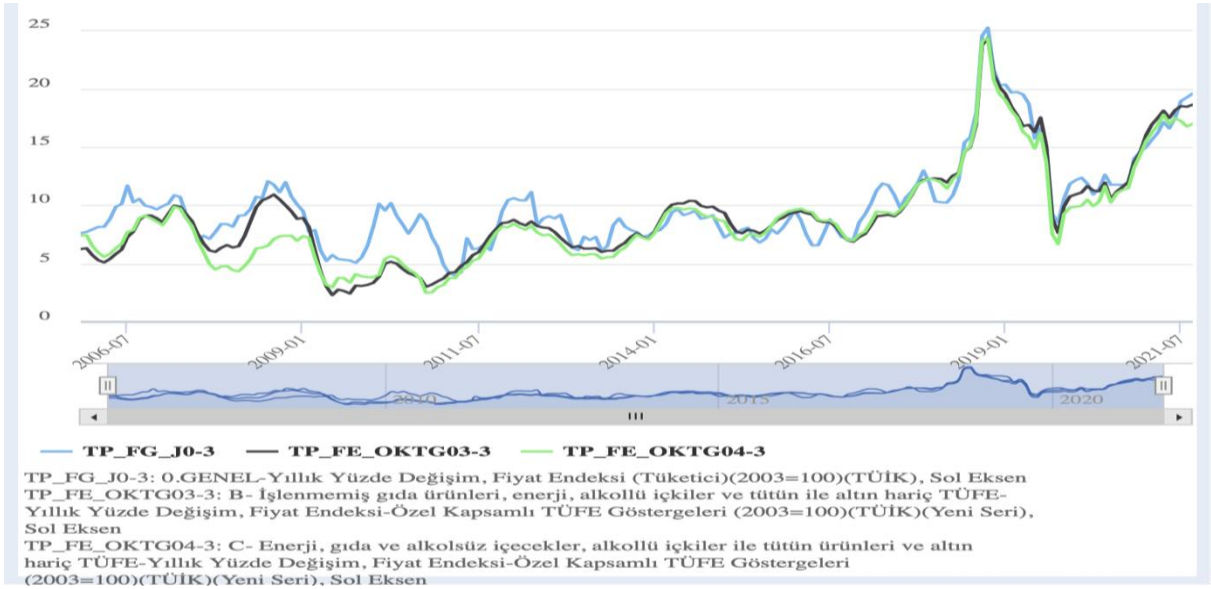
Türkiye 2021 yılının 3. çeyreğine göre dünyada enflasyon oranları sıralamasında 9. sırada yer almaktadır. 2021 yılının 3. çeyreği verilerinde Türkiye’nin enflasyon oranı %19,25 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, dünya enflasyon oranı sıralamasında Venezuela, Sudan, Arjantin, Zimbabve, İran, Etiyopya gibi ülkelere sonra gelmektedir. Türkiye’yi takiben Nijerya, Kırgızistan, Gana, Gürcistan gibi ülkeler gelmektedir (Trading Economics, 2021).

Grafik 1: OECD Ülkelerinin Enflasyon Oranları 2020 (OECD, 2021).

Türkiye’de Enflasyon Oranı

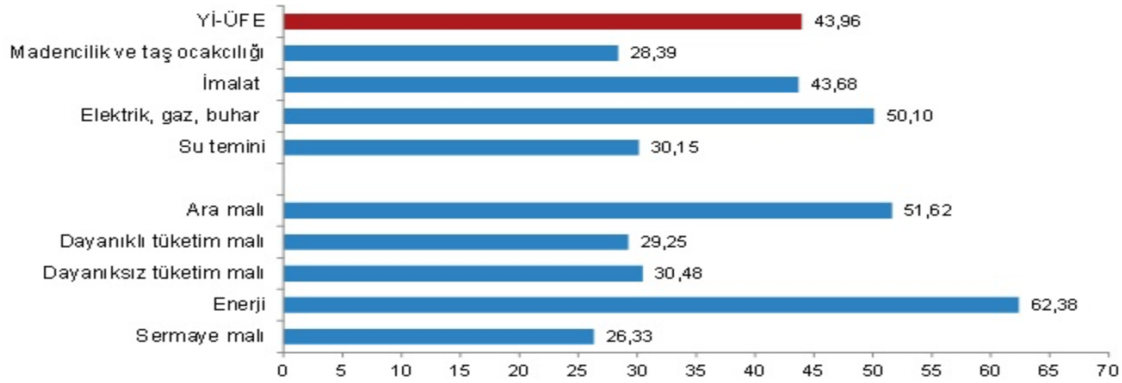
Türkiye’de 2004-2016 döneminde enflasyon oranları tek haneli rakamlarda gerçekleşmiştir. 2008 ve 2011 yıllarında tek haneli rakamları küçük aşımalar söz konusu olsa da ilgili dönemde ortalama enflasyon oranı %8,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Grafik 2’de görüldüğü üzere Türkiye’de 2017 yılı sonrasında enflasyon oranları oldukça yükselmiştir. 2020-2021 döneminde ise %19’un üzerinde enflasyon oranı söz konusu olmuştur.

Grafik 2: Türkiye’de Enflasyon Verileri (2005-2021) (T.C. Merkez Bankası, 2021d).

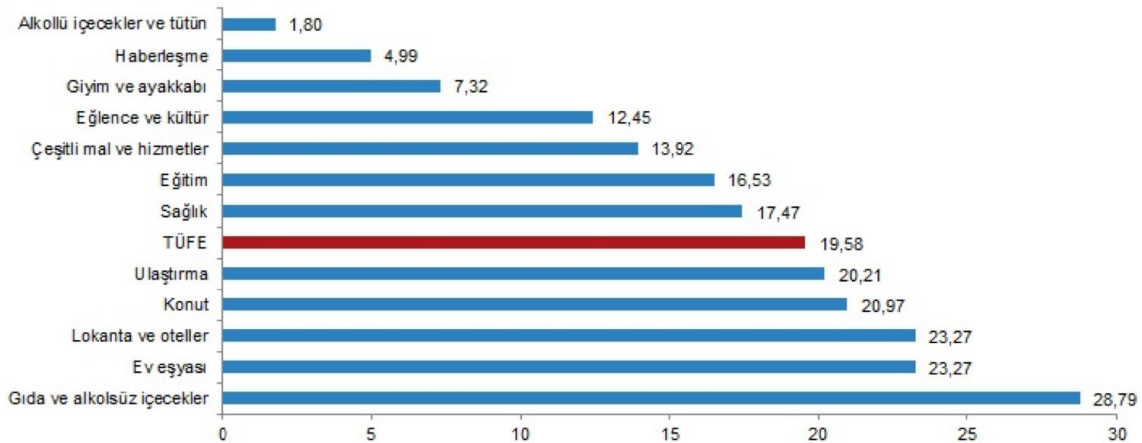
Grafik 3’de Eylül 2021 ayına ait Türkiye’de yurt içi üretici fiyat endeksi verileri paylaşılmıştır. Türkiye’de Eylül ayı itibarıyla Yi-ÜFE oranı %43,96 olarak gerçekleşmiştir. Yi-ÜFE oranının yükselmesinde en fazla paya, enerji sektörü sahiptir. İlgili dönemde enerji maliyetlerinde yaklaşık %62’lik bir artış söz konusudur. Enerji fiyatlarındaki artışları %51,82 ile ara malları, %50,10 ile elektrik, gaz ve buhar takip etmektedir. Sanayinin en önemli girdilerinden olan

kok ve rafine petrol ürünleri ise 2020 (Eylül) - 2021 (Eylül) döneminde yaklaşık %102 artış göstermiştir. Bu durum petrolün üretim girdisi olarak kullanıldığı sanayi sektörlerinde maliyet enflasyonunun en önemli etkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili dönemde petrol ürünlerindeki enflasyon artışlarını sırasıyla “ana metaller” (%91,7), “ağaç ve mantar ürünleri” (%68,5), “ham petrol ve doğalgaz” (%64,5), “kağıt ve kağıt ürünleri” (%53,1) ve “elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı” (%50,1) olarak sıralanabilmektedir. İlgili dönemde Yİ-ÜFE oranlarının en az arttığı sektörler ise giyim eşyası (%9,8), “deri ve ilgili ürünler” (%11,1), “basım ve kâğıt malzemeleri” (%12) olarak sıralanabilmektedir.

Grafik 3: Türkiye’de Yİ-ÜFE Değişim Oranları, Eylül 2021 (TÜİK, 2021b).

Grafik 4’de Türkiye’de Eylül 2021 ayına ilişkin yıllık TÜFE oranları verilmiştir. 2020 (Eylül) - 2021 (Eylül) döneminde Türkiye’de en fazla gıda ve alkolsüz içeceklerde artış gerçekleşmiştir. İlgili dönemde yıllık TÜFE oranı %19,58 iken bu oran “gıda ve alkolsüz içecekler” grubunda %28,7 olarak gerçekleşmiştir. Gıdadaki artış fiyatlarını sırasıyla %23,7 ile “ev eşyası” ve “lokanta ve oteller”, %20,9 ile “konut” %20,1 ile “ulaştırma” sektörü takip etmektedir. İlgili dönemde fiyatların en az arttığı ana harcama grupları ise “alkollü içecekler ve tütün” (%1,8), haberleşme (%4,9) ve “giyim ve ayakkabı” (%7,3) şeklinde sıralanabilmektedir. Bir önceki aya göre kıyaslama yapıldığında, Eylül 2021 tarihinde en fazla fiyat artışı %5,5 ile “eğitim” sektöründe gerçekleşmiştir. Eğitimi takiben “ev eşyası”, “konut”, “lokanta ve oteller” gelmektedir.

Grafik 4: Türkiye’de Tüfe Ana Harcama Gruplarına Göre Yıllık Değişim Oranları, Eylül 2021 (TÜİK, 2021a).

Türkiye’de Enflasyon Oranlarında Hedef ve Gerçekleşme Verileri

Tablo 1’de 2002-2020 dönemine ilişkin enflasyon hedef ve gerçekleşme verileri paylaşılmıştır. Türkiye’de 2001 kriziyle birlikte enflasyon oranları %30’ların üzerine çıkmıştır. Takip eden süreçte ise ekonomik tedbirlerin de etkisiyle enflasyon oranlarında iyileşmeler meydana gelmiştir. 2003 yılı sonrasında enflasyon oranları 2008 yılına kadar tek haneli rakamlar seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2002-2005 döneminde hedeflenen enflasyon oranlarının da üzerinde bir iyileşme söz konusu olmuştur. Dolayısıyla ekonomide fiyat istikrarının nispeten yakalandığı ifade edilebilmektedir. 2006-2008 döneminde ise Türkiye’de hedeflenen enflasyon oranlarındaki gerçekleştirmelerde sapmalar meydana gelmiştir. Türkiye’de geçtiğimiz son 20 yılda en düşük enflasyon oranı 2012 yılında %6,2 oranında gerçekleşmiştir. 2012-2020 döneminde ise enflasyon oranlarında sürekli bir artış söz konusu olmuştur. Türkiye’de 2016 yılına kadar enflasyon oranları tek haneli seviyelerdeyken 2016 yılı sonrasında iki haneli seviyelere yükselmiştir. 2018 yılında ise geçtiğimiz yirmi yılın en yüksek enflasyon oranına ulaşılmıştır (%20,3). Türkiye’de 2012 yılından sonra enflasyon hedefi olarak %5 alınsa da takip eden yıllarda bu orandan oldukça uzak enflasyon gerçekleştirmeleri söz konusu olmuştur. Enflasyon hedefinden en büyük sapma 2018 yılında (%15,3) gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Enflasyon Hedef ve Gerçekleşme Verileri 2002-2020

Yıllar	Hedef (%)	Gerçekleşme (%)	Sapma (%)
2002	35	29,7	5,3
2003	20	18,4	1,6
2004	12	9,3	2,7
2005	8	7,7	0,3
2006	5	9,7	-4,7
2007	4	8,4	-4,4
2008	4	10,1	-6,1
2009	7,5	6,5	1,0
2010	6,5	6,4	0,1
2011	5,5	10,4	-4,9
2012	5	6,2	-1,2
2013	5	7,4	-2,4
2014	5	8,2	-3,2
2015	5	8,8	-3,8
2016	5	8,5	-3,5
2017	5	11,9	-6,9
2018	5	20,3	-15,3
2019	5	11,8	-6,8
2020	5	14,6	-9,6

Kaynak: (T.C. Merkez Bankası, 2021a).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bir ülkede fiyat istikrarının olması, yatırımcılara ve tüketicilere yatırım ve tüketim kararlarında kolayca karşılaştırmam yapma imkânı vermektedir. Böylece yatırımlar daha verimli alanlara kaydırılarak ülke ekonomisinin büyüme potansiyeli söz konusu olabilmektedir. Enflasyon sorunu, 2000’li yıllara kadar Türkiye’de ekonominin önemli problemleri arasında yer almaktaydı. Ancak 2003 yılından 2017 yılına kadar Türkiye ekonomisinde enflasyon oranları genellikle tek haneli seviyelerde olmuştur. 2017 yılından sonra ise tekrar

Türkiye'nin 2000 yılı öncesinde olduğu gibi özellikle ele alınması gereken problemler arasında yerini almıştır. Türkiye, daha önce enflasyon sorununu nasıl çözdüyse yine aynı tedbirleri alarak enflasyonla mücadele etmesi mümkündür. Enflasyonla mücadelede alınması gereken tedbirler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir.

- Öncelikle fiyat istikrarını sağlamakla mükellef olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın bağımsız olması gerekmektedir. Böylece fiyat istikrarını sağlamak amacıyla alınan tedbirlerin olumlu etkisi görülebilecektir.
- Ekonominin gelecekte daha da büyüyeceğine ve gelişeceğine ilişkin beklentiler, enflasyon oranlarının azalmasına olumlu katkı sağlayacaktır. Hükümetler, atacakları yapısal reform adımlarıyla birlikte girişimcileri gelecekte ekonominin daha iyi olacağına ikna edebilirler ve böylece yatırımlarını teşvik edebilirler.
- Fiyatlar genel seviyesinde istikrarın sağlanabilmesi için dolar kurunda da istikrarın sağlanmasına ihtiyaç vardır. Çünkü ithal edilen her bir hammadde veya ara mal, yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasında rol oynamaktadır.
- Ekonomide dışa bağımlılığın azalması, fiyat istikrarının sağlanmasına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Büyüme modelinin üretime dayalı şekilde tekrar yapılandırılması, fiyat istikrarı açısından oldukça önemli görülmektedir.
- Siyasal açıdan istikrarın olması, fiyat istikrarının sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adelman, I., & Fuwa, N. (1992). Income Inequality and Development during the 1980s. *Indian Economic Review*, 27, 329–345.
- Alancooğlu, E. (2020). Türkiye'de Enflasyon ve İstihdam Arasındaki İlişki: Bootstrap Rolling Windoe Nedensellik Testi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 305–317.
- Asfuroglu, D., & Elgin, C. (2016). Growth Effects of Inflation Under the Presence of Informality. *Bulletin of Economic Research*, 68(4), 311–328. <https://doi.org/10.1111/boer.12057>
- Aydın, Y., & Ardiç, K. (2011). *İktisat Okulları ve Emek Piyasası* (2. Baskı). İstanbul: Derin Yayınları.
- Berber, M., & Artan, S. (2004). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği* (No. 21).
- Bocutoğlu, E. (2011). *Makro İktisat / Teoriler ve Politikalar* (8. Baskı). Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bulir, A., & Gulde, A.-M. (1995). *Inflation and Income Distribution*. IMF WORKING PAPER. https://doi.org/10.1007/978-1-349-03260-0_10
- Doepke, M., & Schneider, M. (2006). Inflation and the redistribution of nominal wealth. *Journal of Political Economy*, 114(6), 1069–1097. <https://doi.org/10.1086/508379>
- Dwivedi, D. (2010). *Macroeconomics Theory and Policy* (Third Edit). New Delhi: The Tata McGraw Hill Education Private Limited.
- Eren, A. (2014). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa.
- Frisch, H. (1989). *Enflasyon Teorileri (Çev. Ertan Oktay)*. Ankara: Elif Matbaacılık Neşriyat.

- Jain, T. R. (2006). *Macroeconomics and Elementary Statistics*. Delhi: V.K Publications.
- Karaçor, Z. (2007). Enflasyon Kültür ve Geleneği. İçinde M. Ay (Ed.), *Türkiye Ekonomisi / Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (ss. 99–142). Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Karluk, R. (2007). *Türkiye Ekonomisi / Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- OECD. (2021). *Inflation (CPI) Total, Annual growth rate (%)*, 2020. (Erişim Tarihi: 05.10.2021). <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>
- Özer, M. O. (2020). Türkiye'de Enflasyon ve İşsizlik Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Analizi: Phillips eğrisine Fourier Yaklaşımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 179–192.
- Schultz, T. P. (1969). Secular Trends and Cyclical Behavior of Income Distribution in the United States: 1944-1965. İçinde L. Soltow (Ed.), *Six Papers on the Size Distribution of Wealth and Income* (ss. 75–106). NBER. (Erişim Tarihi: 01.10.2021). <http://ideas.repec.org/h/nbr/nberch/4341.html>
- Setterfield, M., & Leblond, K. (2003). The Phillips Curve and US Macroeconomic Performance During the 1990s. *International Review of Applied Economics*, 17(4), 361–376. <https://doi.org/10.1080/0269217032000118729>
- T.C. Merkez Bankası. (2013). *Enflasyon ve Fiyat İstikrarı*.
- T.C. Merkez Bankası. (2021a). *Enflasyon Hedefleri*. (Erişim Tarihi: 05.10.2021). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Enflasyonun+Hedefleri>
- T.C. Merkez Bankası. (2021b). *Enflasyonun Nedenleri*. (Erişim Tarihi: 02.10.2021). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Neden>
- T.C. Merkez Bankası. (2021c). *Fiyat İstikrarı ve Enflasyon*. (Erişim Tarihi: 03.10.2021). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/>
- T.C. Merkez Bankası. (2021d). *TÜFE ve Temel Göstergeler*. (Erişim Tarihi: 01.10.2021). <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/dashboard/1448>
- Trading Economics. (2021). *Inflation Rate*. (Erişim Tarihi: 01.10.2021). <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate>
- TÜİK. (2021a). *Tüketici Fiyat Endeksi, Eylül 2021*. (Erişim Tarihi: 03.10.2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Eylul-2021-37387>
- TÜİK. (2021b). *Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi, Eylül 2021*. (Erişim Tarihi: 01.10.2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yurt-Ici-Uretici-Fiyat-Endeksi-Eylul-2021-37315>
- Vernengo, M. (2007). Money and Inflation. İçinde P. Arestis & M. Sawyer (Ed.), *A Handbook of Alternative Monetary Economics*. Edward Elgar Publishing.
- Yılmaz, S. (2012). *Makroekonomik Teoride Yatırım Büyüme ve Enflasyon*. İstanbul: Beşir Kitabevi.

**YÖK ATLAS VERİLERİNE GÖRE ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
COĞRAFYA BÖLÜMÜ ÖĞRENCİ PROFİLİ¹³⁸**

Adem YÜCEL¹

*Doktora Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Ana Bilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, Sivas, Türkiye, admycl75@gmail.com*

Taner ÇİFÇİ²

*Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi A.B.D.,
Sivas, Türkiye, tcifci@cumhuriyet.edu.tr*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Yükseköğretim Lisans Atlası verileri çerçevesinde 2016-2019 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin profil özelliklerini ve eğilimlerini belirleyerek değerlendirmeler yapmaktır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin genel durumunu ve öğrenci profilini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada Nicel Araştırma yöntemlerinden Betimsel Tarama Yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2016-2019 yılları arasında Yükseköğretim Program Atlası verilerine göre Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler oluşturmaktadır. Bu araştırmadaki veriler üniversite adaylarının tercih yaparken faydalanmaları amacıyla oluşturulan YÖK Atlastaki bilgilerden elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde Excel ve ArcGIS 10.7 paket programları kullanılmıştır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin üst sıralama ile öğrenci aldığı, kayıtlı öğrencilerden erkeklerin oranının fazla olduğu, bölüme en fazla İç Anadolu Bölgesinden öğrenci yerleştiği, yerleşenlerin çoğunun Anadolu Lisesi mezunu olduğu, testlerde yapmış oldukları netlerin değiştiği ve meslek olarak en çok coğrafya bölümünü tercih ettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün istikbali için mezunların istihdam imkânlarının artırılması gibi çeşitli öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, coğrafya bölümü, profil

¹³⁸ Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığındaki yüksek lisans tezinden alıntılanmıştır.

**ACCORDING TO YÖK ATLAS DATA, THE STUDENT PROFILE OF GEOGRAPHY
DEPARTMENT OF ANKARA UNIVERSITY FACULTY OF LANGUAGE AND HISTORY-
GEOGRAPHY**

ABSTRACT

The aim of this study is to make evaluations by determining the profile characteristics and tendencies of the students who were placed in the Department of Geography of the Faculty of Languages and History-Geography of Ankara University between 2016-2019 within the framework of the Higher Education Undergraduate Atlas data. Descriptive Survey Method, one of the Quantitative Research methods, which was carried out to examine the general status and student profile of the students placed in the Department of Geography of the Faculty of Languages and History-Geography was used in this study. The universe of the research consists of students who were placed in the Department of Geography of the Faculty of Languages and History-Geography, according to the Higher Education Program Atlas data between 2016-2019. The data in this research was obtained from the information in the YÖK Atlas, which was created for the benefit of university candidates while making their choices. Excel and ArcGIS 10.7 package programs were used to analyze the data. The students placed in the Department of Geography of the Faculty of Languages and History-Geography are admitted to the Department of Geography with a higher ranking, the ratio of male students is higher than the number of registered students, the highest number of students from the Central Anatolia Region are placed in the department, most of the settlers are Anatolian High School graduates, the scores they have done in the tests have changed, and the geography as a profession is the most. were found to be preferred. In addition, various suggestions were made for the future of the Faculty of Language, History-Geography, Department of Geography, such as increasing the employment opportunities of graduates.

Keywords: Faculty of Language and History-Geography, department of geography, profil

GİRİŞ

İnsanoğlunun tüm yaşamsal faaliyetleri yaşadığı mekân tarafından şekillenmektedir. Mekân bilgisinin öneminin artmasına paralel olarak coğrafya biliminin önemi de artmıştır. Adına, vatan dediğimiz bir coğrafi ünite olmaksızın, devlet kurulamaz; millî kültürler ve uygarlık eserleri oluşamaz (Doğanay, 2011). Hayatı yaşadığı mekân tarafından şekillenen ve mekâna bağlı birçok problemle karşı karşıya kalan insan günümüzde coğrafya bilgisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bir bilim dalının saygınlığı o bilim dalının toplumun ihtiyaçlarına ne derecede cevap verdiği ile doğru orantılıdır. Dünyada coğrafya biliminin önemi artmasına rağmen bu bilime olan rağbet aynı oranda artmamaktadır. Coğrafya bilimi günümüzde maalesef birçok alanda hâkimiyet kaybetmekte ve etkililiği tartışılmaktadır. Mekân bilgisinin öneminin artmasına rağmen coğrafya biliminin yerinin tartışılması coğrafya eğitimi ile ilgili bir takım sorunlar olduğunu göstermektedir. Aynı problem ülkemizin coğrafya eğitiminde de gözlenmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1941 1. Coğrafya Kongresine, oradan 1980 yılına ve nihayet günümüze kadar coğrafya öğretiminde çok önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu süreç içerisinde gerek coğrafya öğretimi gerekse coğrafyacıların istihdamı konusunda birçok problemle karşılaşmıştır. Her ne kadar bu problemlerin çözümü için birçok çalışma yapılmışsa da bunların önemli bir kısmı günümüzde hala devam etmektedir. Coğrafya eğitimi ile ilgili bu problemlerin bir an önce ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için öncelikle coğrafya eğitiminin içinde bulunduğu koşulların bilinmesi gerekir.

Öğrencilerin üniversitelere yerleştirilmesi, alacakları eğitimin niteliği, okuldaki uyumu, öğrencilerin beklentileri istikametinde verilen hizmet, gelecekteki istidam durumu eğitimin bütün paydaşlarıncı bilinmesi gereken konulardır. Üniversite giriş sınavlarından sonra milyonlarca aday tercih döneminde geleceğine dair en kritik kararlarını vermektedir. Bu dinamik nüfus kitlesinin ülkenin ihtiyaçları ve milli hedefleri doğrultusunda yönlendirilmesi ve yetiştirilmesi gerekir. Aksi takdirde çok önemli bir milli gücün gereksiz bir şekilde heba edilmesine ve gençlerin hayatlarının çok verimli devresinin boşa harcanmasına neden olacaktır. Öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda, kendisi, ailesi ve ülke menfaatlerine uygun üniversite ve bölüm tercihinde bulunması gerekir. Öğrencilerin uygun tercih yapabilmeleri için bölümleri ve bölümlerin gelecekteki istidam olanaklarını bilmesi gerekir. Coğrafya bölümlerini tercih edecek olan öğrencilerin de aynı şekilde Türkiye'deki coğrafya bölümleri hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Yükseköğretimde arz talep dengesinin gözetilmeden her yere üniversite açılması coğrafya bölümlerinin niteliğini etkilediği gibi coğrafyacıların istidam durumunu da etkilemiştir. Türkiye'de üniversitelerin Edebiyat, Fen Edebiyat, Dil ve Tarih Coğrafya, İnsani ve Sosyal Bilimler, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler, İnsani Bilimler ve Edebiyat, Sosyal ve Beşeri Bilimler fakültelerine bağlı toplam 44 adet birinci öğretim coğrafya bölümü vardır (YÖK, 2020). Bu bölümlerden mezun olan coğrafyacılar çalışmaları gereken kurum ve kuruluşlarda hemen hemen iş bulamamaktadırlar. Kamu personeli alımlarına bakıldığında da coğrafyacılar herhangi bir kurum tarafından talep olmadığı görülmektedir. Coğrafya mezunlarının çok az bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara coğrafya öğretmeni olarak atanma fırsatı bulmaktadır. Ülkemizde 2020 yılı haziran ayında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan öğretmen alımlarında toplamda 138 coğrafya öğretmeni kontenjanı tahsis edilmiştir (MEB, 2020). Bu

kontenjanların çoğunu da eğitim fakültelerinden mezun olan coğrafya öğretmenleri doldurmaktadır. Üniversitelerin fen edebiyat fakültelerinden mezun olan coğrafyacıların öğretmenlikten başka istihdam alanının hemen hemen olmadığı göz önüne alındığında Türkiye’de coğrafya öğretimi ile birlikte coğrafyacıların istihdamı konusunda da ciddi bir problemin olduğu ortadadır. Coğrafya bölümlerinden mezun olanların nerede istihdam edilecekleri konusunda ciddi ortamlarda yaptığımız tartışmalarda ortaya konulan görüşler daha çok “üniversite bitirmiş aydın gençler olarak hayata atılacaklar ve toplum içinde sosyal prestij sahibi olacaklar” veya “araştırmacı coğrafyacı olabilirler” şeklindedir (Kayan, 2000). Bu düşünce mezunların ciddi bir kısmının gelecekte işsiz kalacağı anlamına gelmektedir. Bu duruma rağmen bu bölümlere yerleşen ve bu bölümlerden mezun olanların sayısı çok fazladır. Bu durum yerleşenlerin çoğunun istemedikleri bölümü veya meslekleri tercih ettiğini göstermektedir. Bu sayıların artmasına bağlı olarak bölümlere yerleşen öğrencilerin profillerinde de son zamanlarda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu profillerin ne istikamette değiştiğinin tespit edilmesi coğrafya bölümleri ve coğrafya mezunları ile ilgili sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır. Üniversiteler bir taraftan bilimsel, fiziksel ve sosyal altyapılarını geliştirirken diğer yandan nitelikli ve başarılı öğrencileri kendilerine çekmek amacındadırlar. (Sandal & Karademir, 2013). Öğrenci profili araştırmaları ile eğitim kalitesinin artırılması arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Artık üniversiteler, kurumlarından eğitim gören bireyleri sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik tüm yönleriyle tanıyıp ona göre bir eğitim-öğretim planlaması yapmaktadırlar (Tamer Gencer & Daşlı, 2019). Üniversitelerin hem alacağı öğrencilerin hem de mevcut öğrencilerinin profil özelliklerini bilmeleri gerekir. Coğrafya bölümlerine yerleşmiş olan öğrencilerin de bu çerçevede profillerinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Türkiye’de coğrafya eğitimi ve coğrafya bölümleri ile ilgili problemlerin ortadan kalkması, coğrafya biliminin saygınlığını koruması ve hak ettiği yere gelmesi için öncelikle mevcut durumun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında bu bölümlerden biri olan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin genel durumları, bölümlere yerleşen öğrencilerin profil özellikleri ve eğilimlerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Ülkemizin eğitim bakımından kalkınmasında cumhuriyet tarihinin öncü kurumlardan olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk milletinin tarih, dil ve coğrafya eğitiminde yükselmesi ve çağdaş nesillerin yetişmesi amacıyla kurulmuştur. Fakültenin kuruluşunun tüm aşamalarında bizzat Mustafa Kemal Atatürk’ün öncülük ettiği en önemli eğitim kurumumuzdur. Filhakika Cumhurbaşkanı Atatürk, bu fakültenin ismini bizzat koymuş ve kuruluşu ile en yakından meşgul olmuştur (İnan, 1957). Tüm hazırlıkları tamamlanan fakülte 14 Haziran 1935’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen 2795 sayılı kanununun 22 Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle kuruluşu tamamlanmıştır (DTCF, 2021). Tarih çalışmalarının coğrafya biliminden ayrı tutulamayacağını söyleyen Mustafa Kemal ATATÜRK’ ün tavsiye ve öğütleri ile fakültede coğrafya bölümünün de kurulması kararlaştırıldı. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin bünyesinde, Almanya’dan gelen Herbert Louis başkanlığında Coğrafya Enstitüsü (1936-1947) kurulmuş ve enstitüye Türk dili ve Türk tarihi gibi Türkiye coğrafyasını araştırma görevi yüklenmişti (Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü, 2021). Bu araştırmada YÖK Atlas veri tabanı çerçevesinde 2016-2019 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün kontenjan, kayıt, yerleşme istatistikleri gibi genel durumları ile bölüme yerleşen öğrencilerin cinsiyet, geldikleri coğrafi bölgeler, mezuniyet bilgileri, başarı istatistikleri, sınav bilgileri,

tercih eğilimleri gibi profil özelliklerinin neler olduğu tespit edilmiştir. 2016-2019 yılları arasında en iyi sıralama ile öğrenci alan, Türkiye'nin modern eğitim kurumu olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin profillerinin tespiti sonucunda elde edilen veriler coğrafya eğitimi ve coğrafya bölümleri ile ilgili yapılan değerlendirmelere farklı bir boyut kazandıracaktır. Bu amaçla çalışmanın problem cümlesini "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne 2016-2019 yılları arasında yerleşen öğrencilerin profil bilgileri nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki alt sorulara da cevaplar aranmıştır.

1. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün genel bilgileri nelerdir?
2. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin cinsiyet dağılımı nasıldır?
3. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldikleri coğrafi bölgeler hangileridir?
4. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin mezun oldukları lise grubu/tipleri hangileridir?
5. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin YGS/LYS (2016-2017) ve TYT/AYT (2018-2019) net ortalamaları nasıldır?
6. YÖK Atlas verilerine göre 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler hangi programları (meslekleri) tercih etti?

YÖNTEM

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin profil bilgilerinin incelendiği bu çalışmada Nicel Araştırma yöntemlerinden Betimsel Tarama Yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama, bir değişkene ilişkin sayısal değerlerin toplanması, betimlenmesi ve sunulmasına olanak sağlayan istatistiksel işlemlerdir (Büyüköztürk vd., 2014). Betimsel tarama orta düzeyde nicel bir yöntemdir (Guzzo, Jackson, & Katzell, 1987; He & King, 2005). Bu yöntemin seçilme nedeni Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin araştırmamızın alt amaçları bakımından profil bilgilerini yüzde ve frekans olarak sunmaktır. Çalışmanın evrenini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler oluşturmaktadır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün seçilme nedeni 2016-2019 yılları arasında üniversite yerleştirme sınavında belirli kriterlere göre en yüksek sıralamalarla öğrenci alan coğrafya bölümü olmasıdır. Çalışmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleminin çeşitlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan tüm durumların çalışılması olarak ifade edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Çalışmanın örneklemini ise 2016-2019 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler oluşturmaktadır. Bu araştırmadaki veriler üniversite adaylarının tercih yaparken faydalanmaları amacıyla oluşturulan YÖK Atlasındaki bilgilerden elde edilmiştir. YÖK Atlas, YÖK tarafından oluşturulan verilerin yer aldığı güvenilir kaynaktır. Yazılım bir "tercih robotu"

değildir. Sadece YÖK tarafından derlenebilecek/paylaşılabilecek işlenmiş verilerin yer aldığı seçkin ve güvenilir referans kaynaktır. Oluşturulan bu yazılımda üniversitelere ait “girdi, süreç ve çıktılar” başlıklar halinde kitlelere sunulmaktadır (YÖK, 2020). Araştırma 2016-2019 yılları arasındaki YÖK Atlas veri tabanındaki bilgiler ile sınırlıdır. Araştırmada her bir alt problemle ilgili YÖK Atlastan elde edilen veriler Microsoft Excel’de frekans ve yüzde tabloları haline getirilip betimsel tarzda yorumlanmıştır. Bazı alt problemlerde 2016-2019 yılları arası dört yıllık ortalamalar alınmıştır. Sayısal veriler kullanılırken gerekli durumlarda küsuratlar atılmıştır. Bölüme yerleşen öğrencilerin Türkiye’deki dağılışı ArcGIS 10. 7 programı kullanılarak haritası çıkarılmıştır. Elde edilen nicel veriler aynı zamanda Microsoft Excel’de grafikler haline getirilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

1. 2016-2019 Yılları Arasında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün Genel Bilgileri

Öğrencilerin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşme bilgileri bölümün Türkiye’deki genel durumu ve özellikleri hakkında önemli bir göstergedir. YÖK Atlas veri tabanından 2016-2019 yıllarına ait veriler alınarak tablo haline getirilmiştir. Tabloda özellikle öğrencilerin yerleşme bilgilerine öncelik verilmiştir. Veriler bölüme her yıl yerleşen son öğrencinin başarı sıralamasına ait bilgilerdir. Ayrıca bölümün ilgili yılda belirlemiş olduğu kontenjan bilgilerinin dört yıllık ortalaması da alınarak tabloya dâhil edilmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün YÖK Atlastan alınan verileri ve dört yıllık ortalaması Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 2. 2016-2019 Yılları Arasında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün Genel Özellikleri

GENEL BİLGİLER	2016	2017	2018	2019	Ort.
Puan Türü	TS-1	TS-1	SÖZ	SÖZ	...
Burs Türü	Ücretsiz	Ücretsiz	Ücretsiz	Ücretsiz	...
Genel Kontenjan	30	40	40	50	40
Okul Birincisi Kontenjanı	1	1	1	2	1,25
Toplam Kontenjan	31	41	41	52	41,25
Genel Kontenjane Yerleşen	30	40	40	51	40,25
Okul Birincisi Kontenjanına Yerleşen	1	1	1	1	1
Toplam Yerleşen	31	41	41	52	41,25
Boş Kalan Kontenjan
İlk Yerleşme Oranı	100%	100%	100%	100%	100%
Yerleşip Kayıt Yaptırmayan	3	3	3
Ek Yerleşen	3	1	2
0,12 Katsayı ile Yerleşen Puanı	390,457	373,945	356,326	366,094	371,7054
0,12 + 0,06 Katsayı ile Yerleşme Puanı
0.12 Katsayı ile Yerleşen Başarı Sırası	27.439	55.026	47.995	51.156	45404
0.12 + 0.06 ile Yerleşen Başarı Sırası
Tavan Puan	425,713	426,263	418,968	420,64	422,8961
Tavan Başarı Sırası	9.219	11.741	3.774	6.134	7717
OBP’si Kırılarak Yerleşen Sayısı	...	3	2	6	3,666667
Yerleşenlerin Ortalama OBP’si	376,585	375,71	370,255	384,233	376,6958
Yerleşenlerin Ort. Diploma Notu	75,3	75,1	74,1	76,8	75,33

Tablo 1 incelendiğinde genel kontenjanın Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümünde ortalama 40 olduğu görülmektedir. Okul birinciliği kontenjanının ortalama 1,25 olduğu görülmektedir. Toplam kontenjanın ise son yıl

arttığı ve ortalamasının 41,25 olduğu görülmektedir. Genel kontenjana yerleşen öğrenci sayısı ortalamasının 40,25 olduğu görülmektedir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne her yıl ortalama bir öğrencinin okul birinciliği kontenjanına yerleştiği görülmektedir. İlk yerleşmede tüm kontenjanlar dolmuş olup yerleşme oranlarının bölümde %100 olduğu, boş kontenjanın kalmadığı görülmektedir. Ek yerleştirme incelendiğinde ortalama 2 öğrencinin ek yerleştirme ile yerleştiği görülmektedir. Son kişinin puanı incelendiğinde Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümünde ortalama yerleşme puanının 371,7054, olduğu görülmektedir. Son kişinin 0,12 katsayıya göre başarı sıralaması 45404 olduğu görülmektedir. Son Kişinin Puanı (0,12+0,6) katsayısına göre yani ek puanla öğrenci yerleşmediği için veri olmadığı görülmektedir. Tavan puanlarının ortalamasına bakıldığında puanın 422,8961 olduğu görülmektedir. Tavan başarı sıralamaları incelendiğinde yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte ortalamasının 7717 olduğu görülmektedir. Yerleşenlerin ortalama ortaöğretim başarı puanlarına bakıldığında ortalamasının 376,6958 olduğu görülmektedir. Yerleşenlerin ortalama diploma notları 75,33 şeklinde olduğu görülmektedir.

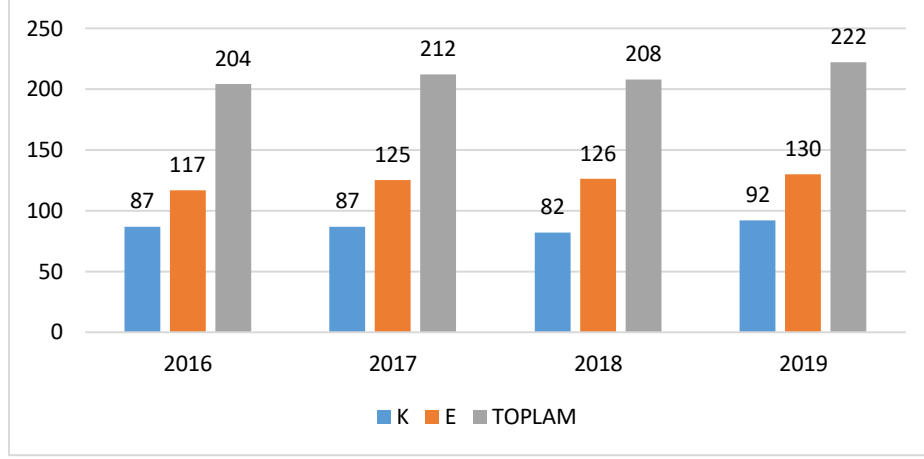
2. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün Yerleşen Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilere ait veriler 2016-2019 yılları arasında bölüme kayıtlı mevcut tüm öğrencilere aittir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne kayıtlı olan tüm öğrencilerin YÖK Atlas verilerine göre kız ve erkek sayıları ve yüzde dağılımları tablo haline getirilerek Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 3. 2016 Yılında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşmiş Olan Öğrencilerin YÖK Atlas Verilerine Göre Kız Ve Erkek Sayıları

Yıllar	K	%	E	%	Toplam
2016	87	42,65	117	57,35	204
2017	87	41,04	125	58,96	212
2018	82	39,42	126	60,58	208
2019	92	41,44	130	58,56	222

Tablo 2 incelendiğinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenci sayısının 2016 yılında 87’si kadın 117’si erkek olmak üzere toplam 204 olduğu, erkek öğrenci oranının daha fazla olduğu görülmektedir. 2017 yılında 87 kadın, 125 erkek ile toplamda 212 öğrencinin kayıtlı olduğu ve önceki yıla oranla toplam sayının arttığı görülmektedir. 2018 yılında kadın öğrenci sayısı 82, erkek sayısının 126, toplamda ise sayının 208 olduğu görülmektedir. 2019 yılında ise 92 kadın, 130 erkek toplam 222 öğrencinin kayıtlı olduğu görülmektedir. 2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşmiş olan öğrencilerin YÖK Atlas verilerine göre kız ve erkek sayıları ayrıca sütun grafik haline getirilerek Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. 2016-2019 Yılları Arasında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşmiş Olan Öğrencilerin YÖK Atlas Verilerine Göre Kız Ve Erkek Sayıları

Şekil 1 incelendiğinde yıllara göre kayıtlı öğrenci sayılarının genelde yıllara göre farklılık gösterdiği görülmektedir. 2016 ve 2017 yıllarında kadın öğrenci sayısı aynı ama erkek sayısında farklılık olduğu görülmektedir. Verilen tüm yıllarda erkeklerin sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. 2018 yılında kadın öğrenci sayısının bir önceki yıla göre azaldığı fakat 2019 yılında artarak sayının 92 olduğu görülmektedir. 2018 yılında toplam kayıtlı öğrenci sayısı 208 ile bir önceki yıla göre azaldığı daha sonra 222 ile tekrar arttığı görülmektedir.

3. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri Coğrafi Bölgeler

Araştırmanın üçüncü alt problemini “2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldikleri coğrafi bölgeler hangileridir?” sorusu oluşturmaktadır. 2019 yılında bölüme yerleşen öğrencilerin geldiği coğrafi bölgeler incelenerek elde edilen bulgular Excel ortamında tablo haline getirilerek yorumlanmıştır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldiği coğrafi bölgelere ilişkin bulguların bölgeler bazında frekans ve yüzde dağılımı Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 4. 2019 Yılında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri Coğrafi Bölgeler

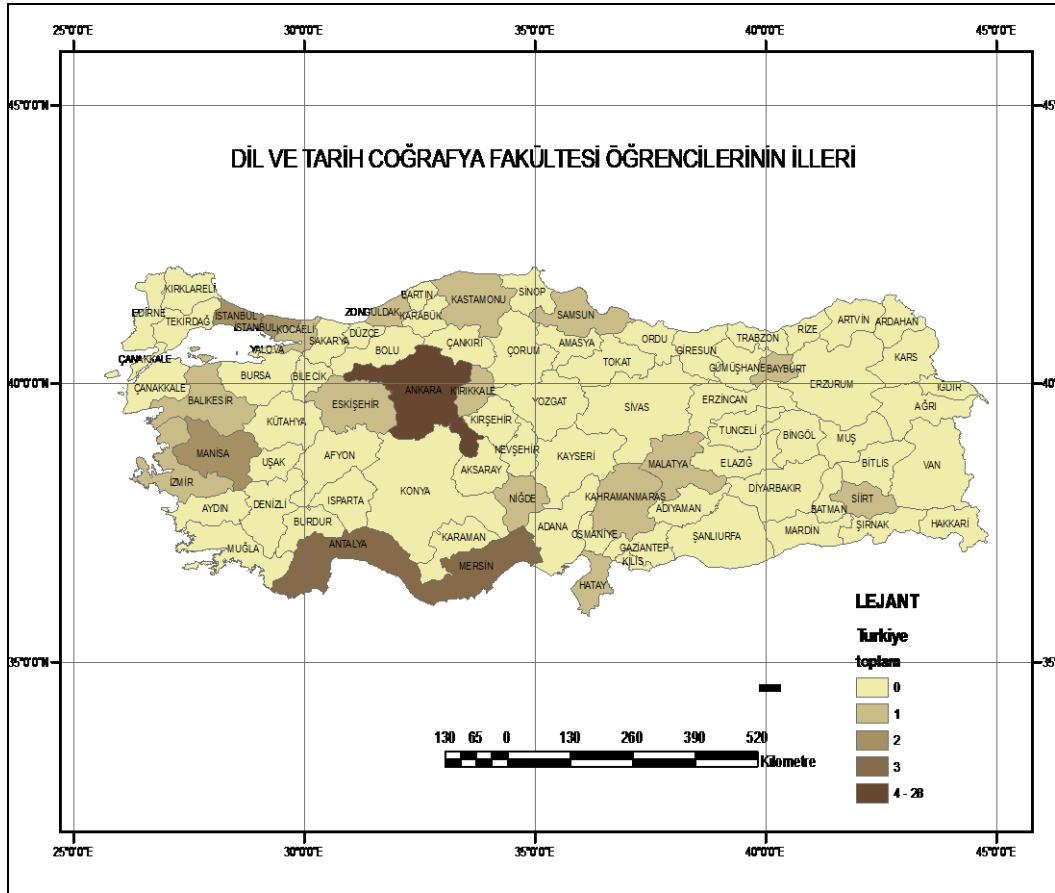
Bölgeler	f	%
Marmara Bölgesi	4	7,7
Karadeniz Bölgesi	4	7,7
İç Anadolu Bölgesi	31	60
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1	1,9
Ege Bölgesi	3	5,8
Doğu Anadolu Bölgesi	1	1,9
Akdeniz Bölgesi	8	15
Toplam	52	100

Tablo 3 incelendiğinde 2019 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin en fazla geldiği bölgenin %60 ile İç Anadolu Bölgesi olduğu görülmektedir. Marmara ve Karadeniz Bölgelerinden 4’er

öğrencinin geldiği bunların ise oran olarak yerleşenlerin %7,7'sine tekabül ettiği görülmektedir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin en az geldiği bölgelerin 1'er öğrenci ile Güneydoğu Anadolu Bölesi ve Doğu Anadolu Bölgesi olduğu görülmektedir. Bu bölgelerden gelen öğrencilerin oranı ise yerleşenlerin %1,9'unu oluşturmaktadır.

3.1. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri İller

YÖK Atlas verilerine göre 2019 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldikleri iller ayrıca ArcMap 10.7 paket programında Türkiye haritası üzerinde de dağılımı gösterilmiştir. Öğrencilerin geldikleri iller YÖK Atlastan alındıktan sonra programa yüklenerek lejantta gösterildiği gibi kategorik olarak illere göre dağılımı yapılmıştır. Öğrencilerin iller bazında dağılımı Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldikleri iller

Şekil 2'de de gösterildiği gibi öğrencilerin en fazla geldiği ilin Ankara(28) olduğu görülmektedir. Ankara'dan sonra en fazla öğrencinin geldiği illerin Antalya(3) ve Mersin(3) olduğu görülmektedir. İstanbul ve Manisa'dan 2 öğrencinin yerleştiği görülmektedir. Haritada "0" ile kategorize edilen illerden öğrenci yerleşmediği, "1" ile kategorize edilen illerden 1'er öğrencinin yerleştiği görülmektedir. 2019 yılında toplam 19 ilden öğrenci yerleştiği geriye kalan illerden öğrenci gelmediği görülmektedir.

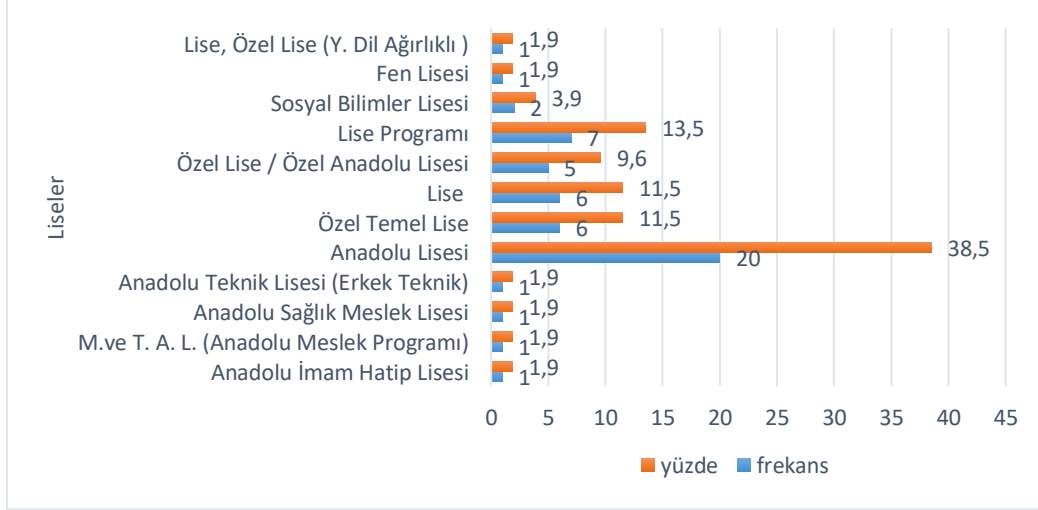
4. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Mezun Oldukları Liseler

Araştırmanın dördüncü alt problemini “2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin mezun oldukları lise grubu/tipleri hangileridir?” sorusu oluşturmaktadır. Öğrencilerin mezun oldukları liseler öğrenci profili hakkında fikir veren en önemli göstergelerden birisidir. Türkiye’de lise türlerinin çeşitli olmasına bağlı olarak coğrafya bölümlerine yerleşenlerin geldikleri liselerin de çeşitlilik gösterdiği düşünülmektedir. Her ne kadar öğrencilerin bölümlere yerleşmesinde üniversite giriş sınavından alınan yerleşme ve sıralama üstünlüğü esas alınsa da mezun olunan lise tipi öğrenci profilinin tespitinde çok önemli bir göstergedir. 2019 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin geldikleri liseler 2019 YÖK Atlas verilerinden alınarak frekans ve yüzde oranları tespit edilerek Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 5. 2019 Yılında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri Liseler

Lisesi Tipi	Mezun Sayısı	
	f	%
Anadolu İmam Hatip Lisesi	1	1,9
M.ve T. A. L. (Anadolu Meslek Programı)	1	1,9
Anadolu Sağlık Meslek Lisesi	1	1,9
Anadolu Teknik Lisesi (Erkek Teknik)	1	1,9
Anadolu Lisesi	20	38,5
Özel Temel Lise	6	11,5
Lise	6	11,5
Özel Lise / Özel Anadolu Lisesi	5	9,6
Lise Programı	7	13,5
Sosyal Bilimler Lisesi	2	3,9
Fen Lisesi	1	1,9
Lise, Özel Lise (Y. Dil Ağırlıklı)	1	1,9
Toplam	52	100

Tablo 4’ten anlaşılacağı gibi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin en çok geldiği lisenin 20 öğrenci ile Anadolu Lisesi olduğu görülmektedir. Anadolu Lisesinden sonra en çok Lise Programından (7), Özel Temel Liselerinden (6), Liselerden (6) ve Özel Anadolu Liselerinden (5) öğrencinin geldiği görülmektedir. Anadolu Lisesinden mezun olan öğrenciler Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin %38,5’ini oluşturduğu görülmektedir. Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Anadolu Teknik Lisesi, Fen Lisesi ve Lise, Özel Liselerden 1’er öğrencinin geldiği görülmektedir.

Şekil 3. 2019 Yılında Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Geldikleri Liseler

Şekil 2’de görüldüğü gibi Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümü’ne yerleşen öğrencilerin en çok geldiği lisenin %38 ile Anadolu Lisesi mezunu olduğu anlaşılmaktadır. En az öğrencinin geldiği liselerin ise %1,9 ile Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Anadolu Teknik Lisesi, Fen Lisesi ve Lise ve Özel liselerin olduğu görülmektedir.

5. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin YGS/LYS (2016-2017) ve TYT/AYT (2018-2019) Net Ortalamaları

Araştırmanın beşinci alt problemini “2016-2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin YGS/LYS (2016-2017) ve TYT/AYT (2018-2019) net ortalamaları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin net ortalamaları 2018 yılındaki üniversite giriş sınavı değişikliğinden dolayı 2016-2017 ve 2018-2019 yılları olarak ayrı ayrı hesaplanmıştır. 2016-2017 yıllarında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne en son yerleşen öğrencinin YGS-LYS net ortalamaları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 6. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin YGS/LYS (2016-2017) Net Ortalamaları

Testler	Yıllar	
	2016	2017
YGS Türkçe (40 soruda)	28,5	27,3
YGS Sosyal Bilimler (40 soruda)	25	26,7
YGS Matematik (40 soruda)	7,9	5,3
YGS Fen Bilimleri (40 soruda)	2,3	2,5
YGS Toplam	63,7	61,8
LYS-3 Türk Dili ve Edebiyatı (56 soruda)	40,2	32
LYS-3 Coğrafya-1 (24 soruda)	16,3	14,4
LYS-4 Tarih (44 soruda)	30	31,6
LYS-4 Coğrafya-2 (14 soruda)	10,9	9,6
LYS-4 Felsefe-Din (32 soruda)	17	18,7
LYS Toplam	114,4	106,3
Genel Toplam	178,1	168,1

Tablo 5'te görüldüğü gibi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün yerleşen öğrencinin YGS Türkçe Testinden 2016 yılında 40 soruda ortalama 28,50, 2017 yılında ise 27,3 net yaptığı görülmektedir. Öğrencinin YGS Sosyal Bilimler Testi 2016 yılı netleri 25, 2017 yılı netleri ise 26,7'dir. YGS Matematik netlerinin 2016 yılı ortalamalarının 7,9, 2017 yılında ise 5,3 olduğu görülmektedir. YGS Fen Bilimleri testinde 2016 yılı 2,3, 2017 yılında ise 2,5 olduğu görülmektedir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen en son öğrencinin LYS Coğrafya-1 testinde 2016 yılında 16,3, 2017 yılında 14,4 ve LYS Coğrafya-2 testlerinde de 2016 yılında 10,9, 2017 yılında ise 9,6 net yaptığı görülmektedir. 2018 yılında üniversite sınav sistemindeki değişiklik nedeni ile 2018 ve 2019 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen son öğrencinin netleri ayrıca tespit edilerek Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 7. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencinin TYT/AYT (2018-2019) Net Ortalamaları

Testler	Yıllar	
	2018	2019
TYT Türkçe (40 soruda)	26,8	18,3
TYT Sosyal Bilimler (20 soruda)	13,1	14,3
TYT Temel Matematik (40 soruda)	6,3	1
TYT Fen Bilimleri (20 soruda)	1,6	0
TYT Toplam	47,8	33,6
AYT Türk Dili ve Edebiyatı (24 soruda)	15,8	18
AYT Tarih-1 (10 soruda)	5,5	5,5
AYT Coğrafya-1 (6 soruda)	4,9	6
AYT Tarih-2 (11 soruda)	5,2	6
AYT Coğrafya-2 (11 soruda)	7,1	11
AYT Felsefe Grubu (12 soruda)	6,7	7,3
AYT Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (6 soruda)	4,6	3,5
AYT Toplam	49,8	57,3
Genel Toplam	97,6	90,9

Tablo 6 incelendiğinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen en son öğrencinin 2018-2019 yıllarında TYT Türkçe netleri incelendiğinde 2018'de ortalamaların 28,8, 2019'da ise 18,3 olduğu görülmektedir. TYT Sosyal Bilimler Testi ortalamasının 2018 yılında 20 soruda 13,1, 2019 da ise 14,3 olduğu görülmektedir. TYT Matematik netleri incelendiğinde netlerin 2018'de 6,3, 2019 yılında da 1 olduğu görülmektedir. TYT Fen Bilimleri Testi netlerinin 2018'de 1,6, 2019 yılında ise 0 olduğu görülmektedir. 2018 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün yerleşen öğrencinin AYT netleri incelendiğinde Türk Dili ve Edebiyatı Testinde 24 soruda netlerin 2018 yılında 15,8, 2019 yılında ise 18 olduğu tespit edilmiştir. Coğrafya 1 Testinde netlerin 6 soruda 2018'de 4,9, 2019 da ise 6 olduğu görülmektedir. Öğrencinin AYT Coğrafya 2 Testine bakıldığında ortalamaların 2018 yılında 11 soruda 7,1, 2019 da ise 11 olduğu görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Testinde netlerin 2018 yılında 4,6, 2019 yılında ise 3,5 olduğu görülmektedir.

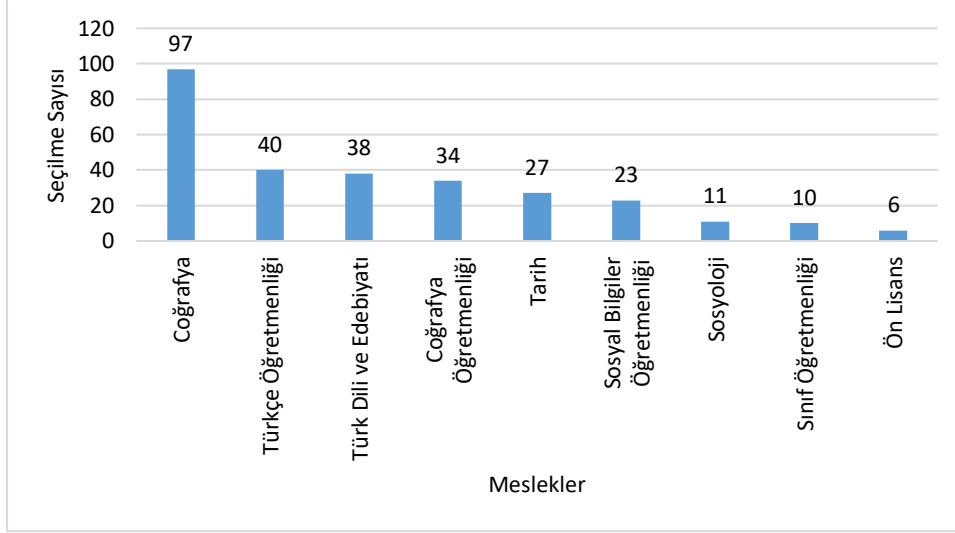
6. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşenlerin Tercih Ettiği Programlar (Meslekler)

Araştırmanın 6. alt problemini “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler hangi programları (meslekleri) tercih etti?” sorusu oluşturmaktadır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin meslek tercihi ile ilgili olarak YÖK Atlas veri tabanında 2016 ile 2019 yılları arasındaki veriler incelenmiştir. Yerleşenlerin 2016-2019 yıllarındaki değerlerinin birbirine yakın olmasından dolayı yalnız 2016 verilerinin alınarak tablo haline getirilmesi uygun bulunmuştur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin en fazla seçtiği ilk 10 meslek seçilmiştir. Elde edilen bulgulara göre yerleşenlerin en fazla tercih ettiği programlar ve sıklık dereceleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 8. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Tercih Ettiği Programlar(Meslekleri)

Meslekler	f	%
Coğrafya	97	33,92
Türkçe Öğretmenliği	40	13,99
Türk Dili ve Edebiyatı	38	13,29
Coğrafya Öğretmenliği	34	11,89
Tarih	27	9,44
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	23	8,04
Sosyoloji	11	3,85
Sınıf Öğretmenliği	10	3,50
Ön Lisans	6	2,10
Toplam	286	100

Tablo 7 incelendiğinde 2016 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin en çok tercih ettiği programlar büyükten küçüğe sıralanmıştır. Tabloda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin 97 kez coğrafya programını tercih ettiği görülmektedir. Öğrenciler coğrafya bölümünden sonra 40 kez Türkçe Öğretmenliğini, 38 kez Türk Dili ve Edebiyatı, 34 kez Coğrafya Öğretmenliğini, 27 kez Tarih bölümünü, 23 kez Sosyal Bilgiler Öğretmenliğini, 11 kez Sosyoloji bölümünü, 10 kez Sınıf Öğretmenliğini ve 6 kez Ön Lisans tercih ettiği görülmektedir. Tabloda Coğrafya bölümünün %97 ile en yüksek seçilme oranına sahip olduğu görülmektedir. Türkçe Öğretmenliği 13,99 ve Türk Dili ve Edebiyatının % 13,29 ile birbirine yakın olduğu görülmektedir. Tarih bölümünün seçilme oranı ise %9,44 olduğu görülmektedir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin %2,10 ile en az Ön Lisans tercih ettiği görülmektedir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin meslek tercihi ayrıca grafik haline getirilerek Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 4. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne Yerleşen Öğrencilerin Tercih Ettiği Programlar(Meslekler)

Şekil 7 incelendiğinde 2016 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin en çok tercih ettiği programlar büyükten küçüğe sıralanmıştır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin 97 ile en çok coğrafya bölümünü tercih ettiği görülmektedir. Coğrafya bölümünden sonra öğrencilerin 40 kez Türkçe Öğretmenliğini, 38 kez Türk Dili ve Edebiyatı, 34 kez Coğrafya Öğretmenliğini, 27 kez Tarih bölümünü, 23 kez Sosyal Bilgiler Öğretmenliğini, 11 kez Sosyoloji bölümünü, 10 kez Sınıf Öğretmenliğini ve 6 kez Ön Lisans tercihi ettiği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

YÖK Atlas verilerine göre Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü öğrenci profilinin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular sonucunda tartışmalar, varılan sonuçlar ve sunulan öneriler aşağıda sunulmuştur.

Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümünde yerleşen en son öğrencinin yerleşme puanı ortalamasının 371,7054 gibi yüksek olması bu bölümün verilen yıllarda kontenjanının ortalama 40 olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Bölümün Ankara'da olması, ülkemizin İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümünden sonra en köklü bölüm olması, bölümün akademik kadrosu gibi faktörlerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Taban başarı sıralamalarının sözel puan türü bakımından üst sıralamalarda olduğu, tavan başarı sıralamalarının 7717 olduğu ve çok üst sıralama ile öğrenci yerleştiği görülmektedir. Sonuç olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü 2016-2019 YÖK Atlas verilerine göre yüksek sıralamalarla öğrenci alan coğrafya bölümü olduğu görülmektedir.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin dört yıllık ortalaması bakımından erkek öğrenci oranlarının kadın öğrenci oranlarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya

çıkmasında bölümün kontenjanının az olmasının yanısıra erkek öğrencilerin TYT ve AYT sıralaması ve puanlarının yüksek olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Buna sonuca benzer olarak Erzincan (2011) “Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Resim Bölümü Öğrenci Profilinin Saptanmasına Yönelik Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında, Ege Bölgesi’nde bulunan Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri’nin resim bölümlerindeki 9. sınıf öğrencilerinden erkek öğrencilerin daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerden erkeklerin oranı yüksektir.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne %60 ile en fazla öğrencenin geldiği bölgenin İç Anadolu Bölgesi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunda bölümün de bu bölgede yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde benzer örnekler olduğu tespit edilmiştir. Arık (2009) “Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Bölümü Kimya Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Profilleri” adlı makalesinde 2004-2008 yılları arasında Kimya Bölümüne aktif devam edenlerin çoğunluğunun ailesinin İç Anadolu Bölgesinde ikamet etmekte olduğunu tespit etmiştir. Bölümün bulunduğu bölge yerleşenlerin hangi bölgeden geldiği üzerin etkili rol oynamaktadır. Günel (2019) “Öğrenci Tercihlerine Göre Harran Üniversitesi Coğrafya Bölümünün Etki Alanındaki Değişim” adlı makalesinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi kökenli öğrencilerin toplam öğrenciler içindeki payı ve il olarak da Şanlıurfa kökenli öğrencilerin payında önemli artış olduğunu tespit etmiştir. İl olarak yerleşen öğrenciler en fazla Ankara ilinden gelmişlerdir. Bunda da Fakültenin Ankara’da olmasının önemli etken olduğu düşünülmektedir. Birçok ilden öğrencinin olmamasının nedeninin de bölümün kontenjanının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2019 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin en fazla geldiği lise türü Anadolu Lisesi en az ise Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Anadolu Teknik Lisesi, Fen Lisesi, Lise ve Özel liseler olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara benzer olarak Özdamar, (2015) “Coğrafya ve Coğrafya Öğretmenliği Lisans Öğrencilerinin Profilleri” adlı tezinde öğrencilerin hemen hemen tamamının devlet lisesi mezunu olduğunu, yaklaşık dörtte üçünün genel liseden mezun olduğu ve yarıdan fazlasının coğrafya ve coğrafya öğretmenliği bölümlerini ilk üç tercihi içine yazdıklarını belirlemiştir. Anadolu Lisesi oranının fazla olmasında Anadolu Lisesi öğrencilerinin sınavlarda almış olduğu puanların ve sıralamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer liselerde oranın düşük olmasında bu lislerden mezun olan öğrencilerin öğrenim gördüğü mesleki alana yönelik üniversite bölümü tercih yapmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrencilerin 2016-2017 ortalamaları ile 2018-2019 ortalamaları farklılık göstermektedir. Diğer coğrafya bölümlerine yerleşen öğrencilere göre bu bölüme yerleşen öğrencilerin netleri yüksek olsa da yıllara göre genel netlerin düştüğü görülmektedir. Bunda bu bölümün kontenjan durumu ve bölümün kalitesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ama genel ortalamalara bakıldığında net sayılarında azalma olduğu görülmektedir. Çifçi ve Yılmaz, (2021) çalışmasında 2016 yılından sonra taban başarı sıralamalarının belirgin bir şekilde düştüğünü ve 2018 yılından itibaren ise istikrarlı bir şekilde gerilemeye başladığını tespit edilmiştir.

2016 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerin bölüm olarak en çok coğrafya bölümünü tercih ettiğini bunu sırasıyla Türkçe Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı ve Coğrafya Öğretmenliği takip etmektedir. Buradan yerleşen öğrencilerin sahip olduğu yerleşme puanı ile bölümü bilerek ve isteyerek tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir. Buna benzer olarak Özel, (2006) “Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı” adlı makalelerinde öğrencilerin tercihlerini meslek saygınlığı ve mesleğe karşı olumlu tutum beslemelerinin etkilediğini tespit etmiştir.

ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları ve sonuçları ışığında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünün mevcut durumu ve geleceğine yönelik olarak şu öneriler getirilmiştir.

- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne daha yüksek sıralama ile öğrenci alınması için çalışma yapılması,
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşenlerden kadın öğrencilerin az olmasının nedenlerinin araştırılması,
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne İç Anadolu Bölgesi dışından daha fazla öğrenci gelmesi için tanıtım ve rehberlik faaliyetlerin yapılması,
- Lise grupları içinde Sosyal Bilimler Lisesi mezunu öğrencilerin yerleşmediği, bu lise mezunlarının Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümünü tercih etmeleri için çalışmalar yapılması,
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümüne yerleşen öğrenciler en fazla coğrafya bölümünü tercih etmişlerdir. Bu bölümden mezun olanların istihdam sorunlarının çözülmesi yönünde öneriler getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arık, M. (2009). *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Bölümü Kimya Eğitimi Anabilim Dalı öğrenci profili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Çifçi, T., & Yılmaz, A. (2021). Coğrafya öğretmenliğinin öğrenci tercihi açısından YÖK Atlas verilerine göre değerlendirilmesi: Marmara Üniversitesi örneği (2016-2020). *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*(44), 38-54.
- Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü. (2021). *Bölüm tarihçemiz*. 22 Eylül 2021 tarihinde <http://geography.humanity.ankara.edu.tr/bolum-tarihcemiz/> adresinden alındı
- Doğanay, H. (2011). Anlamı, tanımı, konusu ve felefi bakımdan coğrafya ilmi hakkında bazı düşünceler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1-44.
- DTCF. (2021). *Dil ve tarih-coğrafya fakültesinin tarihçesi, vizyon ve misyonu*. 22 Eylül 2021 tarihinde <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/kurumsal/fakulte-hakkinda/> adresinden alındı
- Erzincan, G. (2011). *Güzel sanatlar ve spor liseleri resim bölümü öğrenci profilinin saptanmasına yönelik bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Guzzo, R. A., Jackson, S. E., & Katzell, R. A. (1987). Meta-analysis analysis. *Research in Organizational Behavior*(9), 407-442.
- Günal, V. (2019). Öğrenci tercihlerine göre Harran Üniversitesi coğrafya bölümünün etki alanındaki değişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 358-378.
- He, j., & King, W. R. (2005). Understanding the role and methods of meta-analysis in IS research. *Communications of the Association for Information Systems*(16), 665-686.
- İnan, A. (1957). Dil ve tarih - coğrafya fakültesinin kuruluş hazırlıkları üzerine. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 0(1), 0-0.
- Kayan, İ. (2000). Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 7-22.
- MEB. (2020). *Sözleşmeli öğretmenliğe başvuru ve atama duyurusu*. 11 Mayıs 2020 tarihinde http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_04/03173325_takvim_ve_kontenjanlar.pdf adresinden alındı
- Özdamar, N. (2015). *Coğrafya ve coğrafya öğretmenliği lisans öğrencilerinin profilleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Özel, A. (2006). Dumlupınar üniversitesi eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyo- ekonomik ve kültürel yapısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 317-336.
- Sandal, E., & Karademir, N. (2013). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi coğrafya bölümü öğrencilerinin profili, beklenti ve sorunlarının değerlendirilmesi. *Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 129-155.
- Tamer Gencer, Z., & Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin profillerinin üzerine bir çalışma: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 1190-1213.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- YÖK. (2020). *Tyt-ayt net sihirbazı*. 18 Mayıs 2020 tarihinde <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=10036> adresinden alındı
- YÖK. (2020). *Yükseköğretim girdi göstergeleri*. 30 Mayıs 2020 tarihinde <https://yokatlas.yok.gov.tr/2016/lisans.php?y=100410069> adresinden alındı
- YÖK. (2020). *Yükseköğretim kanunu (2547)*. 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> adresinden alındı

ANADOLU'DA BİR HİPER-REALİST RESSAM: HASAN DEMİR

Yasemin GÜL

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye, yasemingul4406@gmail.com.

ÖZET

Hiper-realist resim ve heykellerin kökeni 1960'da ABD ortaya çıkan bir akıma fotoğraftan beslenen ve fotoğraf kadar gerçekçi çalışmaları tanımlayan foto-realizme dayanır. Hiper-realist sanatçılar, güncel, politik ve kültürel meselelerle ilgili toplumsal bir bilinç taşıyan mesajlar veren eserlerinin alan derinliği, rengi ve kompozisyonu üzerinde özenli ve titiz çalışmalar yaparlar. Hiper-realaizm foto gerçekçilikten çalışmalara yüklenen duygusallık açısından ayrışır. Bu akımın ilk öncüleri ABD'den çıkmıştır. Sonra dünyanın birçok ülkesindeki sanatçıyı etkilemiştir. Bu sanatçıların ortak yönü, bir eseri yapmak için aylarca emek vermeleridir. Bu sadece resim sanatıyla sınırlı olmayıp, heykel alanında da örnekleri bulunmaktadır. Yurt dışından ve yurt içerisinde bu sanat anlayışı çerçevesinde eser veren çok sayıda sanatçı bulunmaktadır. Özellikle son zamanlarda ülkemizde hiper-realist çalışmalar yapan sanatçıların sayısı giderek artmaktadır. Ancak bu sanatçıların çok büyük kısmı sanat çevrelerine yakın olmak amacıyla başta İstanbul olmak üzere büyük şehirleri tercih etmektedirler. Bu bildiriye konu olan hiper-realist sanatçı ise Erzincan Şehrinde ikamet eden Hasan Demir'dir. Çalışmada sanatçının resim sanatındaki serüveni, eğitimi, sanatsal eğilimleri ve eserleri ele alınmıştır. Sanatçıyla yapılan mülakat ve eserleri çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmalarında teknik olarak tuval üzerine akrilik boya tercih etmektedir. Resimlerinin boyutlarını seçilen mekânların kompozisyonları belirlemiştir. Resimlerde sıklıkla sert kontrast kullanmıştır. Işık ve gölge, yapıtların hepsinde baskın bir teknik olarak ortaya çıkmaktadır. Tablolar bu yaklaşım ile geçmiş, şimdi ve gelecek arasında duygusal bir bağ kurmayı hedeflemektedir. Çalışmalar bu yönüyle foto-gerçekçilik anlayışı içerisinde olsa da duyu ve kavramı ön plana çıkarma açısından ayrışarak hiper-realist bir anlayış içerisinde kalmıştır.

Anahtar Kelime: Hiper-realizm, Erzincan, Anadolu, Resim, Hasan Demir.

A HYPER-REALIST ARTIST IN ANATOLIA: HASAN DEMİR

ABSTRACT

The origins of hyper-realist paintings and sculptures are based on photo-realism, a movement that emerged in the USA in 1960, which feeds on photography and defines works that are as realistic as photographs. Hyper-realist artists work meticulously on the depth of field, color and composition of their works, which convey a socially conscious message about current, political and cultural issues. Hyper-realism differs from photorealism in terms of the emotionality attached to the work. The first pioneers of this movement came from the USA. Then it influenced artists in many countries of the world. What these artists have in common is that they work for months to make a piece. This is not only limited to the art of painting, there are also examples in the field of sculpture. There are many artists from abroad and in the country who work within the framework of this understanding of art. Especially recently, the number of artists making hyper-realist works in our country has been increasing. However, most of these artists prefer big cities, especially Istanbul, in order to be close to the art circles. The hyper-realist artist who is the subject of this paper is Hasan Demir, residing in the city of Erzincan. In the study, the adventure of the artist in painting, his education, artistic tendencies and works are discussed. Interviews with the artist and his works form the basis of the study. He technically prefers acrylic paint on canvas in his works. The compositions of the selected spaces determined the dimensions of his paintings. He often used harsh contrast in his paintings. Light and shadow emerge as a dominant technique in all of the works. With this approach, the paintings aim to establish an emotional connection between the past, present and future. Although the studies are in the understanding of photo-realism in this respect, they have remained in a hyper-realist understanding by being different in terms of bringing emotion and concept to the fore.

Keywords: Hyper-realism, Erzincan, Anatolia, Painting, Hasan Demir.

Foto-realizm ve Hiper-realizm: Bu iki isim aslında aynı akımın isimleridir. Akımın birçok farklı ismi vardır: Radical-realizm, Sharp-focus-realizm, Süper-realizm bunlardan öne çıkanıdır. Kendilerini Hiperrealist sanatçı diye sınıflandıran ressamlar, foto-gerçekçiliğin aksine, ortaya çıkardıkları eserlerde, gerçeğin detaylı bir temsili olmanın ötesine geçerek duygu aktardıklarını söylerler. Hiper-realizm bu yönüyle foto-gerçekçilikten ayrılır(Sözen-Tanyeli, 2014, s.136).

Hiper-realist resim ve heykellerin kökeni 1960'da ABD ortaya çıkan bir akıma fotoğraftan beslenen ve fotoğraf kadar gerçekçi çalışmaları tanımlayan foto-realizme dayanır. Amerikalı ressam Denis Peterson hiper-realizm de görsel imgelerin neredeyse fotoğraftan daha gerçekçi bir görüntü elde etmek için kullanıldığına, foto-realizmin ise yalnızca fotoğrafı taklit ettiğine işaret ederek, bu iki akımı birbirinden anlayış ve bakış açısı olarak ayırır(Yılmaz, 2013, s.37). Hiper-realist sanatçılar, güncel, politik ve kültürel meselelerle ilgili toplumsal bir bilinç taşıyan mesajlar veren eserlerinin alan derinliği, rengi ve kompozisyonu üzerinde özenli ve titiz çalışmalar yaparlar. Bu akımın ilk öncüleri ABD'den çıkmıştır. Bu sanatçıların ortak yönü, bir eseri yapmak için uzunca bir süre emek vermeleridir. Eseri ortaya koyma süreci resim sanatıyla sınırlı olmayıp, heykel alanında da örnekleri bulunmaktadır.Hiper-realizm adı ilk olarak 1973'te Belçikalı sanat tüccarı Isy Brachot tarafından, dönemin birçok foto-gerçekçi sanatçısını buluşturan Brüksel'deki bir serginin adında kullanıldı (Farthing, 2014, s.536-537).

Hiper-realist sanatçılar da fotogerçekçiler gibi eserlerinde fotoğraflardan yararlanıp, fotoğrafı model olarak kullanırlar. Pop sanatın uzantısı olan foto-gerçekçilik, hiper-realizmin yanında daha kuralcı, gündelik yaşama ait ve mekanik kalır. Hiper-realizmin temeli Jean Baudrillard'ın felsefesine dayanır; yani "gerçekte var olmayan bir şeyin simülasyonu" ilkesi üzerine kurgulanmıştır. İster resim ister heykel olsun, hiper-realist bir sergi mekânına adım attığınızda, gerçek olmayan bir gerçeklikle karşılaşır ve mekan içerisinde kaybolursunuz. Bu akımın en ünlü ve en iyi temsilcilerinden Ron Mueck, bunun nedenini şu şekilde ifade ediyor: "Yüzeyde çok vakit harcıyor gibi görünsem de, aslında yüzeyin altındaki yaşamı ortaya çıkarmak istiyorum." Çoğunlukla anti-kahraman olan çağdaş hiper-realist heykel, fiziksel olanın ötesine geçmeyi, konunun içine nüfuz etmeyi amaçlar, yani hiper-realist heykeller klasik heykellerin aksine idealize edilmiş kahramansı heykeller sunmaz, doğal olanı saklı olanı her şeyi tüm çıplaklığıyla ortaya koyar. İnsan vücudunun tüm detaylarını ve o detaydaki kusurları sergiler ve ona derinlik kazandırmaya çalışır (<http://www.tempomag.com.tr/detail/gercekten-daha-sarsici-hiperrealizm>).

Hiper-realist sanatçıların heykellerinde olduğu gibi, hiper-realist sanatçıların resimleri de bir kavram, kurgu ve duygu içermektedir. Özellikle portre çalışmalarının olduğu bu akımda, mekân kavramı üzerine Randy Dudley'in yapıtlarını örnek gösterebiliriz. Sanatçı diğer ressamlardan farklı olarak, eserlerinde sanayi bölgesinde yer alan fabrikaları, köprüleri ve demir istasyonlarını idealize etmeden en doğal haliyle resmetmiştir. Kapitalizmin yıkıcı etkisine dikkat çekmek isteyen Dudley sanayi bölgelerinde özellikle terk edilmiş fabrikaları resimlerine konu ederek bir tepki göstermek istemiştir. Dudley kendisini bu anlamda hiperrealist ressamlardan ayrı görse de, ismi yine de bu ressamlar arasında anılmaktadır. Çünkü resimlerinde tasvir ettiği konularda üslup açısından her hangi bir yoruma gitmemiş ve çektiği fotoğrafları birebir aynı etkiyle uyguladığı için, ismi hiper-gerçekçiler arasında anılmamaktadır(Koçak, 1983).

Hiperrealizm, foto-realizmden, duygu, hikâye, kurgu ve kavram açısından ayrılmakta fakat ikisinin de ortak noktası olan gerçekten daha gerçek anlayışını, ressamlar resim dili olarak kullanmaktadır. Rönesans'tan günümüze kadar gelmiş tüm akımlar, kendinden önce gelen akımlar tarafından eleştiriye maruz kalmışlardır. Gerek teorik olarak ve gerekse yapısal olarak eleştirilen akımlar, kendi manifestosuyla yoluna devam edip sanat tarihinde yerlerini almışlardır. Hiperrealizm sanatçıları da "sanat sınırları olamayan bir dildir"düşüncesiyle yola çıkarak, kendi akımlarını dünyaya bir şekilde kabul ettirmişlerdir(Keser,2009, s.121). Hiperrealizm akımı, sanatın evrensel tanımı çerçevesinde ve işlevleri bağlamında ele alınmış ve neredeyse tüm dünyada tartışma konusu haline gelmiştir. Hiçbir duygu aktarmayan ve sadece izleyiciyi şaşırtmak amaçlı fotoğraf gibi resimler, özgünlükten ve kavramdan uzak olduğu iddiasıyla, sanat olarak kabul edilmeyip ve tartışma konusu haline gelmiştir(Keloğlu, 2014).

Hiper-gerçekçi portrelere Mike Dargas'ın işlerini de örnek gösterebiliriz. Sanatçı canlı bir model üzerine bal veya çikolata döküp, sonra onların fotoğrafını çekerek yine foto-realistler gibi, fotoğraftan yararlanarak resimlerini tuvale aktarmıştır. Yani model fotoğrafın kendisidir. Sanatçı foto-realist anlayışla çizmiş olduğu portrelere, yaptığı bu eylemle, izleyicide bir etki uyandırmakta ve cinsel mesajlar vermektedir ve böylece fotorealizmin hiçbir duygu ve hikâye içermeyen yönünden ayrılmaktadır. Buna bir örnekte Türk ressamlarından Taner Ceylan (<http://tanerceylan.com/>) ve Hasan Demir'in işlerini gösterebiliriz.

Anadolu'da Hiperrealist Bir Ressam Hasan Demir

Görsel:1 Hasan Demir (Hasan Demir Kişisel Arşivi)

Ressam Hasan Demir, Gümüşhane İli Kelkit İlçesinde dünyaya gelmiştir. Ailesi Hasan Demir küçükken Erzincan merkeze taşınmışlardır. Temel eğitiminin, peşi sıra orta ve lise eğitimini de bu şehirde tamamlamıştır. 1998 Yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin açmış olduğu özel yetenek sınavlarını kazanarak resim

bölümüne kayıt yaptırmıştır. Lisans eğitiminin 2002 yılında bitirmiştir. Peşi sıra eğitimine bir dönem ara vermiştir. Ancak uzunca bir dönem Erzincan, İstanbul ve Ankara şehirlerinde aşk derecesinde tutkulu olduğu resim sanatına çeşitli sanat ortamları ve atolyelerde devam etmiştir. Ankara ve İstanbul dönemleri onun resim sanatına bakışını ve gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Bu süreçte çeşitli sanatçılar ile temasları olmuş ve aynı atolyelerde çalışma imkanı bulmuştur. 2018 yılında mezun olduğu bölümün lisansüstü programına kayıt yaptırarak 2020 yılında Yüksek Lisansını tamamlamıştır. Erzincan'da ikamet eden sanatçı kurmuş olduğu atolyesinde sanatsal çalışmalarının yanısıra sanat ve resme ilgi duyanlara yardımcı olmaktadır. Ressam Hasan Demir fırsat buldukça yurt içi ve yurt dışındaki sanatsal faaliyetlere ve çevrelere katıldığı, ülkemizde ve dünyada yaşanan sanatsal gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ressam Demir'in eserleri birçok koleksiyonerler tarafından satın alınmakta ve eserleri sanat camiyasında rağbet görmektedir. Sanatçının çok sayıda karma, kişisel sergileri ve diğer sanatsal faaliyetleri bulunmaktadır.

Ressam Hasan Demir'in Katıldığı Bazı Sergiler şunlardır:

Kursart Sanat Galerisi Ankara 2019,

Galeri Soyut Ankara 2018,

Galeri Soyut Ankara 2017,

Merkür Sanat Galerisi İstanbul 2017,

Nişart Maçka İstanbul 2015,

Lütfü Kırdar Kongre Salonu İstanbul 2014,

DYO Resim Sergisi İstanbul, Ankara, İzmir, Rusya 2012,

Tüyük Sanat Fuarı İstanbul 2009,

Valör Resim Galerisi Ankara 2009,

Tüyük Sanat Fuarı İstanbul 2008,

Sheraton Oteli Ankara 2008,

Vakko Sanat Galerisi Adana 2007,

Tüyük Sanat Fuarı İstanbul 2006,

Armoni Sanat Galerisi Ankara 2006,

Galeri Grape Ankara 2005,

Ulusal Gençlik Sergisi Ankara 2002,

Şefik Bursalı Resim Sergisi Ankara 2005,

Devlet Resim Sergisi Ankara 2004, (Bu sergide eseri ödüle layık görülmüştür)

Devlet Resim Sergisi Ankara 2003,

Şefik Bursalı Resim Sergisi Ankara 2003,

Devlet Resim Sergisi Ankara 2002,

Ressam Hasan Demir'in İlk Dönem Çalışmalarından Örnekler

“Dünyayı eserlerimdeki gibi görüyorum” diyor sanatçı. Yaptığı “aşırı gerçekçi” resimlerle dikkat çeken sanatçı “Bu eserler ruhumun birer yansıması. Tabiata baktığım zaman her şeyi resmettiğim gibi görüyorum” diyor. Eserlerine baktığınız zaman önce fotoğraf zannediyorsunuz, bir müddet baktıktan sonra resim olduğuna kanaat getiriyorsunuz. “Hiperrealist” (aşırı gerçekçi) tarzda yapılan resimler, hakikate o kadar yakın ki adeta algılarımızla oyun oynuyorlar. Bu resimlerde sanat, yağlı boya ve akrilikle hiç olmadığı kadar gerçeğe yaklaşıyor. Ressam Hasan Demir de yıllardır dünyada çok popüler olan bu tarzın Türkiye’deki öncülerinden.

Ressam Hasan Demir resim yapmaya çocukluğunda başlamıştır. İlköğretim yıllarında yanlış anlaşıldığından dolayı resim derslerinden kaldığını ifade etmektedir. Ancak bu durumun kendisini daha çok resme bağladığını ifade etmektedir. Hasan Demir’in sanat yolculuğu birçok ressam gibi enteresan başlamış. İlk mektepte okurken, yaptığı resimlerin kendi emeği olduğuna hocasını inandıramamış. Önce kulağı çekilmiş, sonra resim dersinden sınıfta bırakılmış. Demir, işte o gün ressam olmaya karar vermiş. Üniversitede okurken de hiperrealizmle tanışmış. Hasan Demir realist resimlerde ne bulduğunu şu sözlerle izah ediyor: “Aslında bu çalışmalar ruhumun bir yansıması. Sanatçıların kullandıkları resim dilleri pek onların tercihleri değildir. Yaptığınız resim tarzını size ruhunuz söyler.” Batı’daki hiperrealist resamlardan farklı bir yerde durduğunu söyleyen Demir “Aslında kendimi tam olarak hiperrealist saymam. Çünkü Batı’daki hiperrealizm duygudan çok yoksun. Ben Amerikalılar gibi değil, kendi kültür ve duygularımızdan beslenerek eserler vermeye çalışıyorum. Bir hikâye koyuyorum resimlerime...” ifadelerini kullanıyor. “Etrafıma baktığım zaman her şeyi resmettiğim gibi görüyorum” diyen sanatçı şöyle devam ediyor: “Bu tarzı tatbik eden ressamlar, aşırı simetri hastası ve mükemmeliyetçiler. Tabiata baktığımda beni de rahatsız eden birçok şey olabiliyor. Yaptığım resimlerde bunları yok ediyorum.”

Görsel:2 Natürmort, Tuval Üzerine Akrilik Boya, (Hasan Demir Özel Koleksiyon)

Görsel: 3 Tuval Üzerine, Akrilik Boya, "İstanbuldan Kesitler", (Hasan Demir Özel Koleksiyon)

Görsel:4 Tuval Üzerine, Akrilik Boya,"İstanbuldan Kesitler", (Hasan Demir Özel Koleksiyon)

Demir'in sanatında İstanbul'un çok hususi bir yeri var. Sanatçı bunu şu sözlerle anlatıyor: "İstanbul'u resmetmeye başlamadan önce oturup onunla konuştum. Çünkü İstanbul ruhu olan bir şehir, Ankara gibi değil... Bana ne verirse, onu süzgecimden geçirerek resmedeyim dedim. Şehri tuvale taşıırken, tüm kalabalığına ve keşmekeşine rağmen oldukça yalnız olduğunu gördüm. Ve bu yalnızlığı sanatımla anlatmaya çalıştım. İstanbul, görünüşte süslü bir gelin gibi ama özünde yalnız ve mutsuz bir şehir. Krallara ve Sultanlara ev sahipliği yapan bu yer, üzerinde meydana gelen bunca kültür yozlaşmasından da şikâyetçi... Kültürel kodlar ve enerjinin İstanbul'daki birikimi o kadar yoğun ki, ben her bir taşın bunu güçlü bir şekilde hissediyorum. Bu enerjinin neticesinde resimlerim ortaya çıkıyor.

Ressam Hasan Demir'in Son Dönem Yapmış Olduğu Çalışmalardan Bazı Örnekler

Sanatçı, hiperrealist resim dili kullanarak yapılan ve "Saklı Mekânların Paslı Yüzü" olarak adlandırdığı tablolarında, kaybolmaya yüz tutmuş özellikle eski sanayi bölgelerinde yer alan, duygu ve anlam yüklü, emeğin, alın terinin, mücadelenin, işçiliğin, paylaşmanın ifadesi olan nesnelere, imgelere ve mekânları resimlerde ön plana çıkarmıştır. Sanayinin tüm doğallığı, kiri pası ve hurdasıyla olduğu gibi resmedilen tablolarda sanatsal bir eylemle ifadesi ile kapitalizme ve foto-realizmin hiçbir duygu ve kavram içermeyen yönüne bir tepki göstermektedir. Bu mekânların fotoğrafları özellikle sabah ve öğlen vakti, güneşli havalarda çekilmiş ve mekânlar gerek yapısal haliyle ve gerekse genel konu itibarıyla bilinçli bir şekilde tercih etmiştir. Fotoğrafın kendisi model olarak kullanmıştır. Resimlerinde

figüre yer verilmemiş özellikle mekânları yakın planda kompoze etmiştir. Yüzeyle geometrik şekiller abartılı bir şekilde sunularak resmin plastik değerleri güçlenmesini hedeflemiştir. Her ne kadar bir duygu ve hikâye aktarımı olsada, resimlerde plastik değerler güçlü tutulmuş hikâye ikinci plana atılarak, resimlerin illüstrasyon dan kurtulması sağlamaya çalışmıştır. Bu etki resim yüzeyinde yataylar, dikeyler, diyagonaller ve geometrik şekillerin güçlü ifade edilmesiyle sağlamaya çalışmıştır. Bütün tablolarında renkler pastel tonlarda uygulanmış ve bu vesileyle sanayi mekânlarının eskimiş, paslanmış havası güçlendirilmek istemiştir. Daha sonra fotoğrafların görüntüleri tuval üzerine karakalemle aktarmış ve akrilik boya ile aşama halinde boyama işlemi gerçekleştirmiştir. Tablolarda hazır tuval bezi kullanılmış, çizimler yapıldıktan sonra, bir kat şeffaf beyaz akrilik boya ve yine bir kat şeffaf ok sarı akrilik boya sürmüştür. Eserlerde, özellikle mekân yüzeyindeki eskimiş ve paslanmış etkisini vermek için, akrilik boya erken kurumamasından dolayı tercih etmiş ve renkler koyudan açık tona doğru aşamalı bir şekilde uygulamıştır. Seçilen konu mekânları bir duygu ve kavram aktarsa da, mekânlar resimde amaç değil araç olarak değer taşımaktadır. Bu mekânlar vesilesiyle yüzey özellikle geometrik şekillerle çözümlenmiş ve plastik değerler ışığında resimlerde mekân olgusu ifade edilmek istemiştir.

Görsel:5 Hasan Demir, 2018, "Soğuk ve Sarı" T.Ü.A.B. 80 x 100

Mart ayının soğuk kış gününde, sabah 10.00 sularında çekilen bu fotoğrafta, özellikle duvara yansımış güneş ışığı, tabloda güçlü bir sarıya boyanmış ve diyagonal yapısıyla, tabloda plastik değerler açısından bir etki olarak sunulmaya çalışmıştır. Sağ tarafta, kullanılan fakat sol tarafta ise kullanılmayan iki mekân yan yana çekilmiş ve bu şekilde kompoze edilerek, resimde zıt bir etki ifade edilmek istemiştir. Hem kompozisyon olarak hem de renk ve doku olarak fotoğrafa bağlı kalmamış, gereksiz elemanlar çıkarmış ve detay alınarak yorum yapmıştır. Zemindeki soğuk mor renkli kar görüntüsüne zıt armoni olarak, duvarda pastel limon sarı renk kullanmış, sağ ve soldaki

kırmızı ve yeşil renkli elemanlarla desteklenerek resimde denge sağlanıp etkisini güçlendirmiştir. Tabloda, diyagonal çizgiler hâkim kılınmış, ışık ve gölgeler sert kullanılarak diğer tüm tablolarında olduğu gibi, rölyef etkisi vermek istemiştir. Mekân penceresinde kırık cam görünümü vererek, hem plastik değerler açısından, derinlik etkisi oluşturulmuş hem de resimlerin genel konusu olan, eski ve terk edilmiş havası oluşturmak istemiştir. Fotoğrafın sol tarafında olmayan fakat tabloda yeşil örtünün ön tarafına dikey olarak yerleştirilen paslı demir nesneyle hem denge oluşturulmuş hem de resimde derinlik oluşturmak istemiştir

Görsel:6 Hasan Demir, 2018, “Hurdacı” T.Ü.A.B. 60 x 80

Fotoğrafta sade olan mekân renkleri, tabloda yüzey üzerine uygulanan zıt renk lekeleriyle ilişki içerisine sokup, resmin plastik değerleri güçlendirmiştir. Resmin üst, sağ ve sol kısmında soğuk ultramarin mavisi uygulamış, yerdeki sarı renkli boruya ile solda pencere üzerindeki sarı lekeyle denge sağlamıştır. Resmin genel yapısındaki doğal doku, izleyiciyi kendisine çekmekte ve zamanda yolculuk yaptırarak hüznün havası oluşturmaktadır. Yüzeydeki lekeler, kir ve pas dokusu, mekândakilerin emeğinin izlerini taşımakta ve kapitalist yaşam biçimine gönderme yapmaktadır.

Görsel:7 Hasan Demir, 2018, “Kırmızı kaldıraç” T.Ü.Y.B. 60 x 80

Diğer resimlerde olduğu gibi bu çalışmasında da pencerede kırık cam görünümü ile resme mekân kazandırmıştır. Kaldıraçın üzerine serilen mavi renkli eski pantolon, üzerinde duran kurumuş yapraklı dal ve mekânın yıpranmış ve terkedilmiş olması, izleyiciye; her şeyin bir gün yıpranmaya ve sonunda yok olmaya mahkûm olduğu duygusunu aktarmaktadır. Bu etkisine rağmen mekâna yansıyan güneş ışığı ve güçlü sarı renk ile izleyicide umut hissi uyandırmak istemiştir. Bu resimde de kapı numarası ve sokak numarası levhaları dikkat çekmekte ve kaldıraç üzerindeki siyah kutu ile kırık cam lekesi denge oluşturmaktadır.

Görsel:8 Hasan Demir, 2019 “Yeşil makine” T.Ü.A.B. 50 x 65

Çalışmada iki mekânı da kaplayan güneş ışığı, tabloda sağ mekânda baskın hale getirilerek bir yaşam belirtisi vermek istemiştir. Diğer resimlerinde olduğu gibi bu resimde de hüzün havası hâkim kılınmış, yalnızlaşma ve yabancılaşmaya vurgu yapmak istemiştir. Mekânı saran kuru ağaç gölgesi, izleyiciyi kışkırtır vaziyette sanki. Yine kırık pencere izleyiciyi içeri çekmekte derinlik ve merak duygusu oluşturmaktadır. Teknik olarak fotoğrafa fazla bağlı kalınmamış renkler yumuşatılmıştır. Toprak renklerin hâkim olduğu resimde, gri ve mavi renklerle plastik değerler güçlendirilmiş resmin üst bölümünde ve mekân yüzeyindeki pas renkli elemanlarla denge sağlamıştır.

SONUÇ

Bu bildirinin giriş kısmında hiperrealizm hakkında kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra bu sanat akımından etklenen ve yapıtlar veren Ressam Hasan Demir’in biyografisi ve eserleri değerlendirilmiştir. Hasan Demir’in yapıtları bu sanat akımı anlayışı sınırları içerisinde irdelenmiş ve bazı çıkarımlar yapılmıştır. Ressam Demir’in, natüremort çalışması, İstanbul döneminde yaptığı iki tablo, sanat hayatının ilk ve kalfalık dönemlerine rastlamaktadır. Son dönem çalışmaları bir ifade biçimi olarak, özellikle küçük esnasfların faaliyet gösterdiği sanayi bölgelerinde, önce fotoğraflar çekerek sonra ise bu görsellerden hareketler paslı mekânlar adı verdiği çalışmaları değerlendirildi.

Esasen fotogerçekçi ressamların ve onların duygu ve hikâye içermeyen tablolarının aksine, Hasan Demir bu tabloları, günlük hayatın içerisinde seçilen insan-mekân ilişkilerine atıf yapan duygu yüklü çalışmalardır. Çalışmalarının genelinde sıklıkla sert kontrast kullanılmıştır. Işık ve gölge, yapıtların hepsinde baskın bir teknik olarak ortaya çıkmaktadır. Yapıtlarında aynı resim dilini kullanarak, içinde duygunun, hikâyenin de olabileceği hiperrealist resimler ortaya koymuştur. Çalışmalarda teknik olarak tuval üzerine akrilik boya tercih etmiştir. Resimlerin boyutlarını seçilen mekânların kompozisyonları belirlemiştir. Sanayi bölgesinden seçilen mekânlardaki

doğal olan kir, pas, yağ, demir, hurda gibi objelerin dokuları abartılı şekilde ifade etmiştir. Böylece resimlerin izleyici üzerine etkisi güçlendirilmek istemiştir. Aslında bir yönüyle belirli yaş gruplarının geçmişe gitmeleri, hüzün, kaybolmuş hafıza, özlem ve kaygı gibi karışık duygular keskin bir ifadeyle ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Farthing S. (2014), Sanatın Tam Öyküsü.

Keloğlu, O.(1973), Hiperrealizm Akımı Gerçekten Daha Gerçeği Yansıtmak İstiyor, Milliyet Sanat.

Keser, N. (2009), Sanat Sözlüğü, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Koçak N.(1983 Ocak), Foto-gerçekçilik, Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi, (1983 sayısı).

Sözen M.-Tanyeli U.(2014), Sanat Sözlüğü, İstanbul :Remzi Kitapevi.

Yılmaz, M. (2013). Modernden Postmoderne Sanat, Ankara: Ütopya Yayıncılık.

(<http://www.tempomag.com.tr/detail/gerçekten-daha-sarsici-hiperrealizm.10.10.2021>).

(<http://tanerceylan.com/12.10.2021>)

BİR KÖY TOPLUMUNDA DEĞİŞEN TARIMSAL YAPIYA VE AİLE KURUMUNA SOSYOLOJİK

BAKIŞ: TEKİRDAĞ KARACAKILAVUZ KÖYÜ

Süheyla SARITAŞ

*Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Türkiye
saritassuheyla@gmail.com*

Beyza SİRKECİ

*Sosyolog, Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Türkiye
beyzasirkeci4@gmail.com*

ÖZET

Sosyal bilimcilere göre değişme, mevcut durumdan farklı bir durumu ifade eden bir kavramdır. Bu nedenle toplum yapısında hemen her alanda meydana gelen değişimler geçmişten beri bilim insanlarının ilgi odağında olmuştur. Bu alanların başında, insanlığın sosyal ve kültürel gelişmesinin hemen her basamağında yer alan aile kurumu gelmektedir. Hem toplumun en küçük birimi hem de neslin devamını sağlayan bir kurum olan aile özellikle de sosyolojinin en önemli araştırma konularından biridir. Evrensel bir tanımını yapmanın oldukça güç olduğu aile kurumu, tarih boyunca pek çok değişikliğe uğramıştır. Özellikle de kültürel yapıdaki değişim ve dönüşümler aile kurumu üzerinde doğrudan etkilidir. Aile kurumunda meydana gelen değişimlerin köy ve benzeri küçük toplumlarda da izleri sürülebilir. Örneğin köy toplumların en karakteristik özelliği olan tarımsal faaliyetler aile kurumu üzerinde değiştirici ve dönüştürücü role sahiptir. Öyle ki bitkisel üretimden çok daha fazlasını ifade eden tarım, ilk çağlardan beri aile kurumunun değişiminde âdeta anahtar kavramlardan biri olmuştur. Bu yüzden yaşamını tarımsal faaliyetlerle geçiren toplumlarda değişimin, aile kurumu üzerindeki etkisinin sosyolojik bakış açısı ile irdelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Tekirdağ ilinin Karacakılavuz köyü özelinde, sosyo-kültürel ve tarımsal değişimlerin aile yapısında ne tür değişimlere sebep olduğu, bu değişimlerin karşılıklı olarak birbirlerini nasıl etkilediği üzerine bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada aynı zamanda köy toplumu ile ilgili genel bilgilere yer verilmesi ve köy toplumlarının aile yapısındaki değişimin topluma yansımaları üzerinde durulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, tarım, değişim, Karacakılavuz köyü

SOCIOLOGICAL EVALUATION ABOUT THE CHANGE ON FAMILY INSTITUTION AND AGRICULTURAL STRUCTURE: THE CASE OF TEKIRDAG KARACILAVUZ VILLAGE

Süheyla SARITAŞ

*Prof. Dr. Balikesir University, Faculty of Science and Letters, The Department of Sociology, Turkey
saritassuheyla@gmail.com*

Beyza SİRKECİ

*Sociologist, Balikesir University, Faculty of Science and Letters, The Department of Sociology, Turkey
beyzasirkeci4@gmail.com*

ABSTRACT

According to social scientists, change is a concept that expresses a situation different from the current situation. For this reason, changes that occur in almost every field in the structure of society have been in the focus of attention of scientists since the past. In these areas the family institution is the first one, which takes place in almost every step of the social and cultural development of humanity. In particular, as one of the most important research topics of sociology, the family is both the smallest unit of the society and an institution that ensures the continuation of the generation. This institution, which is very difficult to make a universal definition, has undergone many changes throughout history. In particular, changes and transformations in the cultural structure have had a direct impact on the family institution. Changes and transformations in agricultural activities, as well as cultural structure, have a very large and transformative role on the family. Besides agriculture, which expresses much more than plant production, has been one of the key concepts in the change of the family institution since ancient times. For this reason, it is important to examine the effect of change on the family institution, especially in small communities, like villages which spend their lives with agricultural activities from a sociological perspective. In this study, it is aimed to make an evaluation on what kind of changes socio-cultural and agricultural changes cause in family structure and how these changes mutually affect each other, in the village of Karacakılavuz of Tekirdag province. In the study, it is also aimed to include general information about the village society and to focus on the reflections of the change in the family institution in the village communities to the society

Keywords: Family, agriculture, change, Karacakılavuz village

GİRİŞ

Değişim olgusu geçmişten beri sosyolojinin en önemli araştırma alanlarından biridir. Öyle ki Avrupa'da sosyo-ekonomik ve kültürel alanda meydana gelen değişim ve dönüşümler sosyoloji disiplininin bu alana yönelmesini kaçılmaz kılmıştır. Sosyolojide toplumsal değişim kavramını açıklayan pek çok tanım ve yaklaşımdan söz edilebilir. Bu tanım ve yaklaşımların sosyolojide makro ve mikro düzeyde açıklandığı görülür. Genel olarak sosyal yapıda zaman içerisinde meydana gelen farklılaşmalar olarak ele alınan bu kavramın makro düzeydeki bir tanım şöyledir: toplumsal ilişkilerde, kurumlarda ve yapıda belirli bir durumdan ya da varlık biçiminden başka bir durum ya da biçime geçiş (Tan, 1981:102). Makro kuramcılar tüm toplumları insanlık tarihi içerisindeki gelişmeleri açısından ele alarak değişim olgusu üzerine çeşitli görüşler ortaya koyarlar. Evrimsel değişim kuramları makro düzeyde kuramlar içerisinde örneklendirilir. Toplumsal değişimin kavramına mikro düzeyde de yaklaşım ve tanımlardan söz edilebilir. Bu kavramın mikro tanımı şu şekildedir: toplumsal yapının ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi (Tezcan, 1998:191).

Toplumsal değişime etki eden unsurların başında eğitim, ekonomi, kültür, siyaset, teknoloji, ideoloji gibi pek çok unsur gelir. Şüphesiz ki toplumsal değişim tek bir unsura bağlı olarak gelişen bir süreç değildir. Aile, din, tarım ve hukuk gibi kurumlar da toplumsal değişime yön veren kurumlar olmuşlardır. Bu kurumlar içerisinde yer alan aile ve tarım toplumsal değişimi en çok etkileyen ve etkilenen kurumlar olmuştur. Özellikle de sosyolojik araştırmalarda geçmişten beri toplumsal değişimin en çok irdelendiği toplumların köyler olduğu görülür. Köyün toplumsal değişim açısından en fazla incelenmesi ise şöyle açıklanır:

Köyün, sosyal yapısının, sosyal kontrol ve dayanışma gücünün kuvvetli olması bakımından, değişimler karşısında dirençli olduğu düşünüldüğünde ilginç bir durumla karşı karşıyayız. Her ikisinin birleştiği çerçeve olan köy ailesi, birçok faktöre bağlı olarak hızlı bir değişim geçirmektedir. Köy ailesindeki değişimi, aile yapısında ve özellikle de bağlantılı olarak aile içi ilişkilerde görmek mümkündür (Taylan, 2009).

Toplumsal değişim olgusu köyler üzerinden sık sık irdelenmesine rağmen, her köyün kendine özgü sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı nedeniyle toplumsal değişim açısından farklılık gösterdikleri görülür:

Köyün kente uzak ya da yakın olma durumu, köyün büyüklüğü, köyün tarımsal yapısı, köyün eğitim durumu, köyün işletme arazilerinin durumu vs. gibi bir takım sosyal ve ekonomik faktörler köylerin her birinin farklı gelişim göstermelerine neden olmaktadır. Bu da farklı faktörlere göre her bir köyün gelişmesinin yönünün değişiklik gösterebileceğini ifade etmektedir (Kızılaslan, 2006).

Bütün toplumlarda olduğu gibi köy toplumlarında da toplumsal yapıyı ve ilişkilerini belirleyen belirli toplumsal kurumlar vardır. Köy toplumlarının sahip oldukları ekonomik faaliyetler aynı zamanda diğer kurumları da doğrudan etkiler. Tarımsal faaliyetler ile aile kurumu arasındaki ilişkiler toplumsal değişimi belirleyen ya da etkileyen husustur. Aile sosyalleşme sürecinin ilk gerçekleştiği, biyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuksal ve sosyal görevleri olan bir kurum olarak aynı zamanda sosyal hayatı şekillendiren bir kurumdur. Köy ailesi sosyal yapısı

ilişkiler itibariyle daha statik bir durumdadır, enformel ilişkiler ağı yönünden, sosyal denetim ve dayanışma yönünden daha güçlü, aile açısından ise sosyal kontrol gücü dolayısıyla daha homojen bir yapı arz eder (Taylan, 2009). Geçmişten beri insanlığın en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım ile toprağa bağlılık artmış ve toplumsal yaşama geçiş süreci hızlanmıştır. Bu sürecin başlangıcında bireyin, toplum ve çevre ile olan ilişkileri daha belirgin ve açıkken, teknolojik gelişme, küreselleşme, toplumsal ve bireysel isteklerin farklılaşması ile sürecin yoğunlaşması sonucunda ilişkiler karmaşıklaşmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma geçmişten günümüze değişime uğrayan tarımsal faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin aile yapısı ve ilişkileri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma bir “vaka” incelemesi çalışmasıdır. Bu çalışmanın bulguları genellenemez, ancak günümüzde köy toplumlarında aile kurumu ile tarımsal faaliyetler arasındaki ilişkiler hakkında geçerli genel bilgi sunar. Araştırma Tekirdağ ilinin Karacakılavuz köyünde gerçekleştirilmiştir. Karacakılavuz köyü özelinde, sosyo-kültürel ve tarımsal değişimlerin aile yapısında ne tür değişimlere sebep olduğu, bu değişimlerin karşılıklı olarak birbirlerini nasıl etkilediği üzerine bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada tesadüfi örneklem yoluyla, 15 kadın ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 köylü ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Köylülerin yaş ortalaması 52-78 arasında değişmekte olup tarım ile uğraşmaları 30-55 yıl aralığındadır. Görüşmelerden elde edilen veriler kayıt altına alınmıştır. Çalışmada elde edilen veriler bulgular kısmında sunulacaktır.

Karacakılavuz köyü 1884-85 yıllarında Bulgaristan'ın Sevlievo (Selvi) kasabasına bağlı Krushevo (Kruşva) ve Sennik (Çadırılı) köylerinden göç etmiş muhacirler tarafından kurulmuştur. Köyün tarihçesi ile ilgili açıklamalar Tekirdağ ilinin tarihçesi ile ilişkilendirilerek açıklanır (Köseoğulları,2010: 12). Karacakılavuz 1884 yılında 800 dekar arazi üzerine, 120 hane, 700 nüfuslu bir köy olarak kurulmuştur. Beldenin kuruluş sahası 120 yıl içinde genişleyerek 2004 yılında 1200 dekara ulaşmıştır.

BULGULAR

Tarımsal Faaliyetlerde Aile, İşbölümü ve İlişkiler

Çalışmanın konusu belirlenirken bir köy toplumunda değişen tarımsal yapının yanı sıra söz konusu değişimlerin tarımsal faaliyetlerde bulunan insanların aile ilişkileri ve genel anlamda aile kurumu üzerinde hangi noktalarda ve ne derece değişimlere neden olduğu da incelenmek istenmiştir. İlk olarak aile üyelerinin tarımsal faaliyetlere katılımıyla ilgili şu cevaplar alınmıştır:

“Geniş aile olarak yaşadığımız için eşim, kayınbiraderim, kızım, oğlum ve elim hep birlikte yapıyoruz. Herkes bir işin ucundan tutuyor dahil oluyor.” “Geniş aileyiz. Elim var. Yetişemediğimiz yerde işçi götürmek zorunda kalıyoruz. Eşim destek olmaya çalışıyor ama fazla değil. Çocuklar da evlendikten sonra fazla dahil olmadı.” “Tek başımayım. Fazla dahil olmuyorlar. Sadece getir götür işlerini yapıyorlar. Çok yoruluyorum.” “Eşimle birlikte yapıyoruz. Çocuklar daha küçük olduğu için

yardımcı olamıyorlar o yüzden işçi götürüyoruz.” “Eşim ve ben yapıyoruz. Çocuklar dahil olmuyor. Burada olmadıkları için tabii. Anca iş zamanı gelirse yardımcı oluyorlar. Onun dışında herkes kendi işinde.” “Çekirdek aile içerisinde sürdürüyoruz. Kızım ve eşim çapa kazmak için geliyorlar. Ben fabrikaya giderken babam yürütüyordu. Sonra yaşlanınca 2000 yılında ben devraldım.” “Eşim ve ben yürütüyoruz. Çocuklar uzakta olduğu için hafta sonları geldiklerinde yardım ediyorlar. Ama genelde biz.” “Eniştemle birlikte yürütmeye çalışıyorum. Babamdan kalan meslek olduğu için yapmak zorunda kaldım. Kardeşim okudu bu işi yapmayacağını söyledi. Çocuklarım daha bebek. Eşim onlarla ilgilendiği için sürece dahil olamıyor.” “Geniş bir aileye sahibim. Abim ve kardeşlerimle birlikte çalışıyoruz. Bu sürece eşlerimiz ve çocuklarımız da dahil oluyorlar.”

Yukarıdaki cevaplar doğrultusunda tarımsal faaliyetler tüm aile fertlerinin de dahil olduğunu görülmektedir. Köy toplumunda geniş aile yapısının varlığı tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesinde önemli etkidir. Tarımsal faaliyetlerin birlikte yürütülmesi aynı zamanda aile bütünlüğünün korunmasında ve ortak çıkarların ve değerlerin sürdürülmesi için de önemli görülmektedir.

Tarımsal faaliyetlerde kadın ve erkek arasında işbölümünün nasıl gerçekleştiği ve aile bağları üzerindeki etkisi ile ilgili soruya köylüler şu cevapları vermiştir:

“Kadınlar çapalama yapar, kazma işini yapar. Erkekler eleme yapar. Eleme daha zor. Ama bu paylaşımlar bizi bir arada tutuyor, mutlu yaşıyoruz.” “Ben çapa kazıyorum eşim eker, diker, sürer. Makine işi yani. Bu paylaşım güçlendirir bizi. Bir arada tutar.” “İşbölümü yok. Çoğunluk iş bende. Ağır olan olmayan her işi yapıyorum. Ev işleri hariç bir de her şey bende. Aile bağlarımız üzerinde de yorgun olunca illa ki tartışmalar çıkıyor, herkes kendine göre haklı olduğunu düşünüyor. Yine de oğlum ve eşimle iş yapıyoruz. Karışan yok yarışan yok. Kafama göre.” “Bedenen yapılan işleri ben yapıyorum. Çapalama ve gübreleme gibi. Makineleri eşim kullanıyor. Aile içinde de çok samimi yani. Kavgalar illa ki oluyor. Bazen insanın canı istemiyor.” “Ben tarla sürerim, çapayı ikimiz kazarız. Genelde ikimiz ama makineyi ben kullanırım. Gelir yüksek olsaydı belki daha geniş ailede yaşardık. Daha bir arada olurduk.” “Kadınların daha çok işi var bence. Çünkü tarla işlerinden hariç ev işleri var. Erkekler tarladan geliyor bitiyor. İşbölümü sadece tarlada var evde yok. Yine de bir aradayız. Aynı iş aynı ekmek güçlendiriyor bizi.” “Ben traktör işlerini yapıyorum. Ev işleri eşimde. Ama kaynaşyoruz. Kopukluk olmuyor. Hem çocukları da bu yönde aşıyoruz, onları da tarımdan koparmamış oluyoruz.” “Eşim motorlu aletleri kullanır. Ben çapalarım. Yardımcı oluyorum. Aile bağları üzerinde de etkili tabii, bir arada tutuyor.” “Genelde ben tekim. 5-6 sene önce çapaya kadınlar gelirdi. Artık yok. Bu faaliyetleri kardeşimle birlikte yapsaydım güçlenirdik.” “Makineler erkeklerde çapa kadınlarda. Bu ilişkiler bizi bir arada tutuyor tabii. Tek elle bir şey olmaz bir yere varamayız.” “Eskiden kadın erkek çoluk çocuk herkes tarlada çalışırdı. Şimdilerde tarımda erkek daha ön planda oluyor. Üretimin başından sonuna kadar erkek ilgileniyor. Kadınlar daha çok bahçe işleriyle ilgileniyor. Birlikte bir şeylerin üretilmesi beraberlik duygusunu yaşıyor tabii.”

Yukarıdaki cevaplar doğrultusunda tarımsal faaliyetlerde kadın ve erkek arasındaki işbölümü ile ilgili olarak erkeklerin daha çok makine kullanımında, tarlanın tarım aletleri ile sürülmesinde ve getir götür işlerinde aktif rol aldıkları görülmektedir. Kadınlar ise çapa ve kazma işlerinin çoğunlukla kendilerine ait olduğunu, tarımsal faaliyetlerde işbölümünün yaygın olduğunu belirtirler. Ancak kadın katılımcılar erkeklerin tarlada işleri bitirdikten sonra başka bir sorumluluklarının olmadığını, kendilerinin ise tarla işlerinin yanı sıra ev içi sorumlulukların oldukça fazla olduğunu ifade edilmiştir.

Karacakılavuz köyünde bugün tarımsal faaliyetleri sürdürülmesinde aile içi ilişkiler ve aile üyelerinin tutumları ve konumları eski yıllara göre farklılık göstermektedir. Köy halkı eğitimin yaygın olmadığı dönemlerde ilkokul veya ortaokuldan sonra çocukların eğitimine devam etmesi pek mümkün olmadığı ve çocukların hane içinde, hane nüfusu ve ekonomisi için çalışmaya başladıklarını bildirmiştir. Ancak katılımcılar bugün köyde eğitim seviyesini arttığını, genç neslin eğitim ve istihdam için başka şehirlere göç ettikleri belirtmiştir. Bunun sonucu olarak tarlada çalışacak genç nüfusun giderek azaldığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı bazı aileler tarımsal faaliyetlerine kimi zaman dışardan işçi temin ederek devam ettirmektedirler.

Geçmişten günümüze tarımsal yapı üretim, sistem, yaygınlık, sürdürülebilirlik ve memnuniyet açısından değişimlere ve dönüşümlere uğramış olsa da Karacakılavuz köyünde aile biçimi ne olursa olsun aile üyeleri arasındaki ilişkilerin devam ettiği tespit edilmiştir.

Boş Zamanlar

Kentleşme ve teknoloji ile birlikte daha formel ilişkilerin hâkim olduğu, metropol, şehir, ilçe ve beldelerden farklı bir yerleşim biçimi köy toplulukları informal ilişkilerin ve tarımsal faaliyetlerin yaygın olduğu toplumlardır. Karacakılavuz köyünde halkın boş zaman olgusuna bakış açıları ve boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri ile ilgili görüşleri ele alınmıştır. Karacakılavuz köylüleri bu soruya şu cevapları vermişlerdir:

“Sabah hayvanları bakıyorum. Öğlen olduğunda kahve mutlaka içerim, ikindi de çay her zaman demlenir bizde. Onun dışında bağ-bahçedesin işte hep. Belki Tekirdağ’a alışverişe gidersek gidiyoruz, çay-kahve, yemek işi bende. Yürüyüş yaparım.” “Hiç boş vaktim yok ki. Anca olursa akşamları el işi yapıyorum. Bir de mecburiyetten markete pazara...” “Gündüzleri bahçede yapılacak bir iş varsa onları yapıyorum akşamları da televizyon seyrediyorum.” “Emekliyim zaten. Varsa bahçede bir iş toprakla uğraşıyorum. Kahveye gidiyorum.” “Boş vaktimde bahçeme bakıyorum çünkü çiçek böcek seviyorum. Örgü örerim, komşuma giderim.” “Boş vaktim olmuyor. Olursa da kahvede ya da evde ailemle vakit geçiriyorum.” “Bahçede çiçeklerimle ilgileniyorum. Yemek yapıyorum. Gelirseler torunlarla öyle vakit geçiyor.” “Genelde evdeyim, Çocuklarım küçük olduğu için bağda bahçede piknik anca yapabiliyoruz.” “Boş zamanım yok. Köyün muhtarı olduğu için idari işler anca yetişiyorum zaten.” “Boş zamanlarımda ailemle ve arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Eş dost akraba bizde çok kıymetlidir.” “Vakit buldukça kitap okurum, ailemle birlikte evde vakit geçiririz bazen de piknik gibi aktiviteler yaparız.”

Yukarıdaki cevaplardan hareketle tarımsal faaliyetlerin sürdürüldüğü ve geçim kaynağı olarak tarımın yaygın ve neredeyse hâkim olduğu Karacakılavuz köyünde katılımcıların genel olarak boş zamanlarında da toprakla uğraşmaktan keyif aldıkları ve yalnızca ekonomik getiri olarak değil, hobi olarak da bağ-bahçe ve ekim-dikim gibi aktiviteleri gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kadın katılımcılardan hemen hepsi hiç boş vakitlerinin olmadığını, tarımsal faaliyetlerinin dışında kalan zamanlarda ev içi sorumluluklarını yerine getirdiklerini, erkekler ise boş zamanlarında kahvehanede sosyalleştiklerini veya aileleriyle birlikte vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Memnuniyet, Değişim ve Gelecek

Karacakılavuz köylülerine tarımsal faaliyetleri sürdürmeleri ile ilgili görüşleri sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

“Tarımla uğraşmaktan memnunum, zevk alıyorum. Maddi manevi her şey onda.” “Gençliğimden beri tarımla uğraşırım. Baba evinden koca evine kadar hep tarımın içinde buldum kendimi.”
 “Babam çiftçilikten geldiği için okul da okumayınca mecbur kaldık. Ama toprağı seviyorum, memnunum.” “Memnunum tabi, toprak bana rahatlık veriyor.” “Bir şeyler üretmek çok güzel o yüzden memnunum.” “Memnunum, üretmek ve ürettiğinin karşılığını almak memnun edici.”

Katılımcılar arasında memnun olma veya memnuniyet duygusunun gelişmesinin nedenleri farklılık göstermektedir. Kimisi en önemli veya tek geçim kaynağı olduğu için, kimisi babasından kalan miras meslek olarak gördüğü ve bu geleneği sürdürmek istediği için, kimisi de toprağı ve üretmeyi sevdiği için tarımsal faaliyetlerde bulunmaktan memnun olduklarını belirtmiştir.

Karacakılavuz köyünde üretilen ürünlere, üretim sistemine, tarımsal faaliyetlerde bulunmanın katılımcılar üzerinde memnuniyet derecesine ve faaliyet geçmişine bakıldığında birçok alanda değişimin yaşandığı görülmektedir. Katılımcılar tarım alanındaki değişimlerle ilgili olarak şunları vurgulamışlardır:

“Tarlaların kurak gitmesi, iklim değişiklikleri çok etkili. Motorlar büyüdü, makineler büyüdü. Tarlalarda fazla ot olunca ilaç kullandık. E ilaç olunca az ot oldu kolay ekilip biçildi. Daha az insan gücüne ihtiyaç oldu. Önceden ilaç yoktu ki...” “Teknoloji. Her şey ilaçlandı. Çapa makinesi, biçerdöver. Önceden her şey el ile olurdu. İnsan gücüne daha çok ihtiyaç vardı şimdi kolay her şey.”
 “Eskiden çok verim alamıyorduk. Şimdi çok ama zararlı. Böcek oluyor ilaç atıyoruz, gübre atıyoruz. Başka türlü olmuyor. Eskiden hayvan gübresi kullanırdık şimdi yapay gübre. Eskiden ayçiçeğini elle ekerdik şimdi makinenin ayarı santim santim ekiyor. Verim için, zaman için değişti işte.” “Teknoloji sayesinde değişim kaçınılmaz oldu. Geçmişte kendi tohumlarımız vardı şimdi domatesin tohumunu bile satın alıyoruz. Geçmişte elle biçerdik şimdi biçerdöver. Her gün daha da kolaylaşıyor. Çiftçilik kolaylaştır eskisi kadar bedenen yorulmuyorsun.” “Ben önceden sırt pompasıyla ilaç atardım. Şimdi büyük takımlar çıktı. İnsan gücüne gerek yok. Ama elle çapa devam ediyor onsuz olmaz çünkü. Bu değişimler hayırsızlığa alıştırdı bizi.” “Teknolojiye ayak uydurmak için değiştik. Vücut fazla çalışmıyor artık. Ama maddi yönden zorlaştırdı bu bizi.” “Değişimin en büyük sebebi ekonomik.

Girdi maliyetlerinin artması. Traktör ve takımlar değişti. Çağa uyduk. Hibrit tohuma göre ilaçlar da değişti. İş gücünden de tasarruf sağlamak için değiştik.” “Makineleşme kolaylaştırdı ama gübreler maddi yönden çok zorlaştırdı.” “Teknoloji sayesinde iş yükümüz azaldı ve verimlilik arttı. Bunların olması için değişim gerekiyordu.”

Yukarıdaki cevaplardan hareketle köy toplumunun tarımsal yapısındaki değişimin en büyük nedeni olarak gelişen teknolojinin olduğu görülmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte makineleşmenin, yerli/organik tohum kullanımının azalmasının ve ilaç-gübre kullanımının artması da tarımsal yapı ve faaliyetler üzerindeki etkilerin baş nedenlerindedir. Bunlarla birlikte katılımcıların değişimin sonucu olarak insan gücüne daha az ihtiyaç duyulmasının yanı sıra mevcut hâkim olan sistemin zararlı oluşundan da memnun olmadıkları fakat yüksek verimlilik elde edebilmek için bu yollara başvurmaya mecbur hissettikleri anlaşılmaktadır.

Öte yandan gelişen teknoloji, makineleşme, gübre ve ilaç kullanımının tarımsal faaliyetlerde yaygın olduğunu göstermektedir. Eskiden elde edilen verime göre yüksek oranda artış gösteren günümüz verim oranları ekonomik anlamda tarımla uğraşan kişiye parasal olarak geri döndüğünden dolayı ürünün organikliğini ve ürüne verilen değer de azaldığı anlaşılmaktadır. Yüksek verim elde etmenin ilaç ve gübre kullanımına bağlı olduğunu belirten katılımcılar eskiye göre yüksek oranda farklılık gösteren verimden dahi memnuniyet duymadıklarını artan masraflara bağlamaktadırlar. Söz konusu masrafların üretim aşamasında ilaç, gübre, tarım makineleri ve işçi giderleri olduğu ve bunların yanı sıra diğer giderler göz önünde bulundurulduğunda, tarımdan elde edilen gelirin üretimin tekrarlanabilmesi için sermaye niteliğinde kullanıldığı belirtilmiştir.

Katılımcıların tarımın geleceği ile ilgili düşüncelerinden hareketle ortak düşünceleri tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi gerektiğidir. Tarım sadece geçim kaynağı olan insanlar için değil, tüm insanlık için önemli görülmektedir. Katılımcılar arasında tarımın sürdürülmesi ve geleceğe taşınması için de ilaçlamanın mecbur olduğunu düşünenler de mevcuttur. Öte yandan tarımın sürdürülmesi ve geleceğe taşınması umut edilse de eğitim seviyesinin artması, çiftçilik yapmak isteyen genç neslin olmaması, fabrikalaşma, tekelleşme, ekolojik dengenin bozulması, iklim değişikliklerinin yaşanması, suların azalması ve çiftçinin almak istediği değeri ve desteği görememesi gibi nedenlerden dolayı tarımsal faaliyetlerinin sürdürülmesinde durağanlık yaşanacağı ve tarımın geleceğinin parlak olmadığı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

SONUÇ

Günümüzde bütün toplumlar gibi köy toplumlarının da hızlı değişim ve dönüşüm sürecine girmeleri kaçınılmazdır. Özellikle tarım ve tarımsal faaliyetler ile aile kurumu arasındaki dinamikler bu değişimi gözler önüne serer. Bu dinamikler arasında yer alan tarımsal üretimin geçmişi, biçimi, sistemi, üretilen ürünler, verim ve memnuniyet gibi olgular aynı düzlemde aile kurumunu da etkilemektedir. Aile ilişkileri, işbölümü, ekonomik zorluklar, eğitim seviyesinde artış, tarımsal faaliyetlerde bulunma düzeyi ve tarımı sürdüreceği yeni neslin olmayışı köy toplumlarındaki değişimin başlıca sebepleri arasındadır.

KAYNAKÇA

- Kızılaslan, N. (2006). *Kente Uzaklığın Kırsal Aile Yapısına Etkileri*. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (3), 141-162.
- Köseoğulları, G. (2010). *Kırsal Kadın ve Katılımcılık: Tekirdağ İli Karacaklavuz Beldesi Küçük Sanat Kooperatifi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi).
- Özbay, F. (2015). *Aile, Kent, Nüfus*. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Tan, M. (1981). *Toplumbilimine Giriş: Temel Kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Taylan, H. (2009). Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (22),117-138.
- Tezcan, M. (1998). *Toplumsal Değişme ve Eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak.

İSMAIL BEY GASPIRALI'NIN UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE USUL-Ü CEDİDE GÖRE SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİ

Prof. Dr. Necdet HAYTA

Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, nhayta@gazi.edu.tr

Arş. Gör. Selen YAKAR

Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, selenyakar@gazi.edu.tr

ÖZET

Türk dünyasının, 19. yüzyılın ikinci yarısında bilimin geldiği noktayı yakalamak ve sanayi çağına uyum sağlamak mecburiyetiyle başlattığı Cedidcilik, Türk aydınlanmasını ifade eden sosyal bir harekettir. Tarihî süreç incelendiğinde Cedidciliğin belli bir alanla sınırlı olmadığı görülmekle beraber, aydınlanmanın öncelikle eğitimle sağlanacağı gerçeğinden yola çıkarak bu hareket esas olarak eğitim ve kültür alanında aydınlanmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede hareketin temel amacı, Türk okullarında reform yaparak öğrencilerin modern şartlarda eğitim almasını sağlamaktır. Usul-ü cedid üzerine eğitimde Osmanlı ve Rusya Türkleri içinde faaliyet gösteren birçok aydın olmakla beraber, bu amaca yönelik olarak geliştirdiği eğitim modeliyle usul-ü cedidin asıl uygulayıcısı İsmail Bey Gaspıralı olmuştur. Türk dünyasında köklü bir yenileşme hareketi olmasına karşın usul-ü cedid üzerine eğitimin sosyal bilimler özelinde katkıları yeterince incelenmemiştir. Bu çalışmada, İsmail Gaspıralı'nın konuyla ilgili yazıları doküman analizi yöntemiyle incelenerek, usul-ü cedidin sosyal bilimlerin öğretimine dolaylı ve doğrudan etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Gaspıralı, usul-ü cedid, sosyal bilimler öğretimi

**EDUCATION OF SOCIAL SCIENCES ACCORDING TO THE PROCEDURE WITHIN THE
FRAMEWORK OF İSMAIL BEY GASPIRALI'S PRACTICES**

Prof. Dr. Necdet HAYTA

Gazi University, Ankara, Turkey, nhayta@gazi.edu.tr

Res. Assist. Selen YAKAR

Gazi University, Ankara, Turkey, selenyakar@gazi.edu.tr

ABSTRACT

Cedidism, which the Turkish world started in the second half of the 19th century with the obligation to catch up with the point of science and adapt to the industrial age, is a social movement that expresses the Turkish enlightenment. When the historical process is examined, although it is seen that Jadidism is not limited to a certain field, this movement mainly aimed at enlightenment in the field of education and culture, starting from the fact that enlightenment will be achieved primarily through education. In this framework, the main purpose of the movement is to reform Turkish schools and to ensure that students receive education in modern conditions. Although there are many intellectuals operating in the Ottoman and Russian Turks in education according to the new method, İsmail Gaspıralı was the main practitioner of the new method with the education model he developed for this purpose. Although there is a radical innovation movement in the Turkish world, the contributions and predictions of education in social sciences according to the new method have not been adequately examined. In this study; by examining İsmail Gaspıralı's writings on the subject with the document analysis method, it is aimed to reveal the indirect and direct effects of the *usul-ü cedid* on the teaching of social science courses.

Keywords: İsmail Gaspıralı, the new method, education in social sciences

GİRİŞ

Türk Dünyasının Modernleşme İhtiyacı

Rusya Türklerinde eğitim, Çarlık Rusyası'nın işgaline kadar dinî eğitim kurumları olan mektep ve medreselerde yapılmaktaydı. İşgalden sonra Rusya, yerel eğitim kurumlarının gelişmesini istemediği için bu kurumları desteklemeyerek kendi haline bırakmıştır. Çarlık, ayrıca misyonerlik faaliyetlerini yürütmek amacıyla okullar açmış, yerel halkın çocuklarını Rus okullarında ve üniversitelerinde okutarak Ruslaştırma çalışmaları yürütmüştür. Bu gelişmelerden sonra Türkler bilinçlenmeye, neden esir olduklarını ve geri kaldıklarını sorgulamaya başlamışlardır. Böylece ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda bir modern hareketi başlatmışlardır: "**Cedidcilik**".

İdil-Ural coğrafyasındaki aydınların 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarından itibaren geliştirdikleri yenileşme düşüncesine "**Cedidcilik**" ve takipçilerine de "**Cedidciler**" denmektedir. Cedidcilik, genel tanımıyla Türk aydınlanmasını ifade etmektedir. Her yönden Türk aydınlanmasını, yenileşmesini kapsayan Cedidciliğin esas uygulanma sahası eğitim-öğretim olmuştur. Çünkü aydınlanmanın temel koşulu modern şartlarda yapılan eğitim-öğretim uygulamalarıdır. Cedidciliğin ivme kazanması 19. yüzyılın son çeyreğinde, bilhassa usul-ü cedid eğitim modeliyle Türk eğitim sistemine yeni bir yön veren İsmail Bey Gaspıralı ile olmuştur. Usul-ü cedid Semerkant, Taşkent ve Buhara başta olmak üzere bütün Türkistan'da, Kırım'da ve Doğu Türkistan'da topluma mâl olmuştur. Bir terim olarak Cedidcilik, ağırlıklı olarak Kazan bölgesinde doğan ve oradan yayılan dinde ve eğitimde yenileşme düşüncesi için kullanılmıştır (Maraş, 2007: 569). Etki alanını giderek genişleten Cedidcilik hareketinin şekillenmesinde İdil-Ural aydınlarıyla Osmanlı aydınlarının temas halinde olmaları önemli rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti'nde modernleşme hareketleri, Lâle devriyle başlamıştır ve Tanzimat'a kadar olan süre boyunca yenilikler bir sistem ve plan doğrultusunda yapılmamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti, Batı ülkeleri karşısında en çok askerî alanda yetersiz olduğunu düşündüğü için yenilikler bu alanda yoğunlaşmakla beraber Batılılaşma çizgisindeki ilk eğitim kurumları yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Batılılaşmanın ikinci evresi olan Tanzimat döneminde, Batı tarzı bir sosyo-kültürel yapıya doğru bir dizi sosyal değişimler yaşanmıştır. Tanzimatçıların en büyük başarısı eğitim alanında olmuştur ve Batılı eğitim modelinin temelleri bu dönemde atılmıştır.

Siyasi bir karakterle kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin Batı ülkelerinden geri kalmasını durdurmak için devletin siyasi ve idari yapısını düzenlemeyi amaçlayan Batılılaşma sürecinin bir halkasını oluşturmuştur. Yeni Osmanlılar, sonuca giden yolda ıslahatları yeterli görmeyerek devletin idaresini kökten değiştirme hedefinde birleşmişlerdir. Cemiyetin üyeleri arasında Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi dönemin aydınları da yer almıştır. Fransız yazarların eserlerini orijinal diliyle okuyarak yeni bir dünya keşfetmişler ve hayata bu gözle bakmışlardır.

Cedidciliğin doğduğu coğrafya, Rusya toprakları olmakla birlikte kaynağının Osmanlı Devleti olduğu söylenebilir. Nitekim İsmail Bey zaman zaman İstanbul'a giderek oradaki aydınlarla iletişim halinde olmuştur, fikirlerini yaymada önemli yayın organları olan **Tercüman** gazetesi ile **Âlem-i Nisvan** ve **Âlem-i Sibyan** dergilerinde Osmanlı

eğitim sistemi hakkında bilgi ve değerlendirmelerine yer vermiştir. *“Osmanlı Devleti’nde Genç Türkler olarak ortaya çıkan fikri ve siyasi hareketi Rusya İmparatorluğu içinde yaşayan genç aydınlarda Ceditcilik şeklinde bir eğitim ve kültür hareketi şeklinde tezahür etmiştir.”* (Koncak, 2013: 106).

Rusya Türkleri ğrenmeye istekli ve kabiliyetli olmalarına rağmen yanlış eğitim-ğretim yöntemleri yüzünden ve bilim ve meslek açıdan onları geliştirecek nitelikli eğitim kurumlarının olmayışı sebebiyle bilgisiz kalmışlardır. Bilgisizlik beraberinde zgven eksikliğini ve tembelliği getirmiştir. Bu yüzden bu yüzyılda Rusya Türklerinin ncelikli olarak düzeltmesi gereken mesele eğitim olmuştur. Bazı ceditci aydınlr bu meseleye eğilmişlerdir (Devlet, 2014: 22). Fakat bu aydınlrın çalışmaları sonuç vermemiştir ve hiçbirisi İsmail Bey gibi bu fikri açıklıkla, sabırla ve ısrarla teoride takip edip uygulamaya geçirmekte gayret etmiş değillerdir (Akçura, 2009: 363).

Gaspıralı, Türk dünyasının geri kalmışlığının temelinde eğitim alanındaki yetersizliği grmştir. Ona göre toplumun yenileşme yoluna girebilmesi ancak eğitim reformu ile mümkün olabilirdi. Onun eğitim reformu; Osmanlı Devleti’nde başlayan mektep ve medreselerin modernleştirilmesi, öğrencileri hayata hazırlayacak içerikteki ders programlarının oluşturulması, bu programları destekleyecek ders kitaplarının yazılıp basılması, bunları uygulayabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi, erkeklerle beraber kızların eğitimine de önem verilmesi gibi birçok yenileşme faaliyetlerini kapsamaktadır.

Usul- Ceditin Sosyal Bilimler ğretimine Katkıları

Batı’daki aydınlanma felsefesinin Türk dünyasına etkisi Ceditcilik ile olmuştur. Ceditciler, öncelikle sosyal düzeni değiştirmek ve sonra manevi hayatı düzenlemeyi amaçlamışlardır ve bunun yolunun geleneksel din anlayışını yenilemekten geçtiğini düşünmüşlerdir. Bu sebeple yeni usule göre eğitim veren okullar açmış; gazete, dergiler yayınlamış; sosyal ve fen bilimlerine ait ders kitapları yazıp basmışlardır. Gelişmiş ülkelerin bilim ve teknolojisini öğrenerek bunları uygulamanın artık bir seçenek değil, zorunluluk olduğunu görmüşlerdir. Eğitim kanalıyla manevi hayatı yenileyip zenginleştirerek millî kimliğin halk arasında yerleşmesine ortam hazırlamışlardır. Dolayısıyla Ceditciler, amaçlarına ulaşabilmek için din derslerin yanında sosyal ve fen bilimlerinin de okutulması konusunda kararlı davranmışlardır.

Usul- cedit gerçek manası ile Batının ilmini, talim ve terbiyesini benimsemektir. Nitekim Batı eğitim sisteminin yol göstericiliğinde kurulan Türk okullarında büyük başarılar elde edilmiştir. Usul- cedit terimini ilk olarak Osmanlı Türkleri kullanmıştır. İdil-Ural coğrafyasında olduğu gibi o zamanlar İstanbul sosyal hayatında yaygın olarak kullanılan bu terim başta yalnızca eğitim metodunu tanımlarken zamanla anlamı genişleyerek bir hayat tarzını kapsar hale gelmiştir (Akçura, 2009: 359). Eğitim tarihimizde ise başlangıçta okuma-yazma ğretiminde bir metodu tanımlarken sonraları eğitim ve öğretimde başlı başına yeni bir sistemi ifade etmek için kullanılmıştır.

Usul- cedit terimi Gaspıralı’nın bütün eğitim kademeleri için geliştirdiği yenilikleri kapsar. Onun yazıları incelendiğinde usul- cediti üç farklı anlamda kullandığı görülür. **Birincisi** ve konumuzu doğrudan ilgilendiren anlamı; öğrencilerin belirli bir zamanda mektep ve medreselere devam etmesi, ders giriş ve çıkış saatlerinin düzenli olması, derslerin önceden tanımlanmış bir programlarının olması ve öğretilecek yeni dersleri kapsar.

İkincisi sıbyan mekteplerinde okuma ve yazmanın kısa zamanda kolayca öğretilmesidir. **Üçüncüsü** ve konumuzu ilgilendiren anlamı ise eğitim sisteminde süreklilik gerektiren değişim ve gelişimdir.

İsmail Bey Gaspıralı'nın mimarı olduğu cedid okullarının anlaşılabilmesi için öncelikle geleneksel eğitimi ifade eden usul-ü kadimin ele alınması gerekmektedir. Usul-ü kadim üzerine eğitimde mekteplerin asıl amacı İslam dinini öğretmektir. Dolayısıyla sosyal bilimler okutulmaz. Herhangi bir programı, denetimi ve sınavı yoktur. Sınıf ve yıl ayrımı yapılmaz, yılın herhangi bir zamanında öğrenci kaydı yapılır ve öğretmen her öğrenciye bireysel eğitim uygular. İlk olarak temel Arapça dualar ve sonra hece usulüyle Arap alfabesi ezberletilir. Eğitim yöntemi olarak ezbercilik ve tekrar kullanılır. Bitirme sınavı olmadığı için mezuniyet sınavla değil, yalnızca belirli malzemenin okunmasıyla hak edilir. Öğrencinin ilmî seviyesi *"filân kadar sene medresede yattı"* denilerek belirtilir. Netice olarak da *"molla oldu mu, oldu"* şeklinde mezun edilir (Gaspıralı, 2017b: 157).

Medreselerde akıl yürütme yerine bilineni tekrar etmeye dayalı yöntem uygulanır ve uzun sürede az bilgi öğretilirdi. Sosyal ve fen bilim disiplinleri ise hiç öğretilmezdi. Ders kitapları 12. yüzyıldan kalma kitapların yorumlanmış hallerinden ibaretti. Medreselerde okutulan kitaplardan başka kitaplar okuma ve farklı görüşlere sahip insanlarla tanışma imkânı bulan İsmail Bey, medreselerin zamanın gerisinde kalmış eğitim kurumları haline geldiğini görmüş ve eğitimde reform yapılması gerektiğine inanmıştır (Maraş, 2002: 132).

İsmail Bey Gaspıralı, Türk-İslam toplumunun eğitim sisteminde temel eksikliğin plan ve program olduğunu birçok yazısında dile getirmiştir. Nitekim *"Mûlahaza ve Haber"* başlıklı yazısında *"Millî mektep ve medreselerimiz her yerde vardır. Her yerde hürmettedir. Fakat tahsil yalnız umur-ı diniyeden (dinî işlerden) ibaret olup bu tahsile mekteplerde beş sene, medreselerde on beş sene ömür gittiği hâlde fûnun-ı saireden ve kemalâtta (diğer fenlerden, bilgi ve ahlak olgunluğundan) geri kalmakta olduğumuz teessüf ile görülmektedir. (...) Kabahat bizde değil; usulsüzlüktedir."* (Gaspıralı, 2017b: 201-202) demek suretiyle bu duruma dikkat çekmiştir.

Türk-Müslüman toplumunda eğitimden beklenen, Kur'an okumak olduğu için farklı bilimlerin öğretilmesi söz konusu olmamıştır. Bu eksikliğe ilk işaret eden aydınlardan biri olan İsmail Bey, İslam dinini okuma ve anlama kaygısını taşımakla beraber sosyal bilimlerin okullarda öğretilmesinin öğrencilerin düşünce ve duyu dünyasını bir bütün olarak geliştireceği düşüncesini benimsemiştir. Nitekim 1884 yılında, temel eğitim alan öğrencilere Türkçe okuma-yazmayı kısa zamanda kolayca öğretmek ve farklı bilim dallarına ait temel bilgileri vermek amacıyla yazdığı *Hoca-i Sıbyan* adlı eserinde bu düşüncesini destekleyecek nitelikte yazılara yer vermiştir.

İsmail Gaspıralı; bu eserinin ikinci kısmında Kıraat-ı Arabî, Kıraat-ı Türkî, Hesap, İlm-i Hâl, İlm-i Coğrafya ve İlm-i Tarih bölümlerine yer vermiştir (Özkaya, 2006: 6). Buradan anlaşılabilir ki İsmail Bey Gaspıralı; tarih ve coğrafyanın henüz yeni *"bilim"* olarak kabul gördüğü 19. yüzyılda bunları sosyal bilim disiplini olarak kabul etmiş ve eserinde bu şekilde yazmış bir Türk aydınıdır. Eserin Kıraat-ı Türkî bölümünde; kahramanları hayvanlar olan ve ders verme amacı taşıyan fabl türündeki hikâyeler ve bundan başka bilgi içeren metin ve hikâyeler de yazmıştır. Öğrencilerin günlük yaşamlarını yazıya dökerek bilgilendirici metinler oluşturmuştur. Bu metinler; öğrencinin yakın çevresinden, bildiği şeylerle ilgili, öğrenciye olumlu mesajlar ileten ve fayda sağlayan metinlerdir. Bu sayede İsmail Bey; öğrencilerin okullarda bilim öğrenirken aynı zamanda günlük hayata hazırlanmasına, bakış açılarının

genişlemesine, düşünce ve duygu dünyalarının zenginleşmesine, eleştirel düşünme becerisi kazanmalarına imkân tanımıştır. Buradan anlaşılabilir ki Gaspıralı; usul-ü kadimin ezberci, yararlı bilgilere ve farklı bilimlere yer vermeyen eğitim-öğretim uygulamalarına karşı çıkmıştır.

Gaspıralı'nın çağdaş eğitimle örtüşen bir diğer yöntemi, eğitim reformuna katkı sağlaması için rehber niteliğinde yazdığı *Rehber-i Muallimîn Ya Ki Muallimlere Yoldaş* eserinde açıkladığı usul-ü tedriciye olmuştur. Parçadan bütüne giderek öğrenciye bilgi aktarılmasını ifade eden usul-ü tedriciye aynı zamanda kolaydan zora ve basitten karmaşığa doğru bir anlatımı da içermektedir. Bu yönüyle usul-ü tedriciyenin pedagojik açıdan sosyal bilimlerin öğretimini desteklediği ifade edilebilir. Çağdaş öğretim ilkeleri arasında, kolaydan zora ve basitten karmaşığa şeklinde kendine yer bulan usul-ü tedriciye, bilgilerin en temelden üst düzey bilgilere ve öğrenilmesi en kolay olandan en zor olana doğru sıralanmasını ifade etmektedir. Usul-ü tedriciye ile İsmail Bey, öğrencilerin ilk olarak zor bilgi ile yüzleşmeleri sonucunda oluşabilecek kaygı, özgüven eksikliği ve öğrenmeye karşı dirençlerini engellemeyi amaçlamıştır. Bu durumu "*Tedrisât-ı Umûmiyye Hakkında*" adlı konferansında şu şekilde dile getirmiştir: "*Üç harf ile yazıp okumak sanatına giren çocuk bir kaleyi fethetmiş gibi sevinir. Vâkâ da öyle olur. Çocuklar bir kere lezzet aldı mı sonra bizden evvel koşarlar.*" (Gaspıralı, 2012: 340). Gaspıralı, burada esas olarak okuma-yazmanın öğretilmesinden söz etse de yukarıda açıkladığımız sebeplerden ötürü aynı faydanın sosyal bilimler öğretiminde de sağlandığını ifade etmek yerinde olacaktır.

İsmail Bey Gaspıralı, öğrencinin bildiğinden yola çıkarak bilmediğini öğretmenin elverişli olacağı düşüncesini ders kitabı mahiyetinde yazdığı eserlerin diline de yansıtmıştır. Nitekim *Hoca-i Sıbyan* eserinin İlm-i Tarih bölümlerinde Eski Türkler, Kıtaylılar (veya Çinliler) ve Hindular olmak üzere üç büyük medeniyetten bahsederken bunları yalın bir dil ve basit bir anlatımla kaleme almıştır:

"ESKİ TÜRKLER

Dünyanın Aziya kıtasındaki eski zamanlardan beri büyük halk ve kavim oturmaktadır. Bunların biri Türkler, biri Kıtaylılar ve biri Hintlilerdir.

Türkler Aziya'nın cihet-i şark-i şimalisinde bedevî (göçüp cürmek) halinde yaşarlar idi. Ordu ordu, cins cins idiyeler de bazı içlerinden kâmil ve bahadır kişiler çıkıp cümle Türkleri birleştirip büyük devletler teşkil ederler idi. Bu halde büyük seferlere, muharebelere tutunup etrafta olan başka halkları, ülkeleri özlerine tabi ederler, lâkin Türkler bedevî olduklarından yani hünersiz, ticaretsiz, istikametsiz olduklarından teşkil ettikleri devlet tez vakit harap olup gider idi. (...)" (Özkaya, 2006: 6).

İsmail Bey aynı eserinde, tarih biliminin yanı sıra coğrafya bilimine de yer vermiştir:

"KIRIM

Bu kitap, Kırım'da Bahçesaray'da basılmıştır. Kırım her taraftan Karadeniz ve Azak Deniz'i ile çevrilmiş yarımada'dır ki Çungar Köprüsü ve Or geçidi ile Rusya'nın ana toprağına bağlanmıştır. Eğer Or geçidi olmasa idi Kırım bütün ada sayılır idi. Kırım'ın cenup ciheti dağlıktır. En yüksek dağlara yayla ve yaylanın en yüksek tepesine Çadır Dağ derler. Kırım'ın şimal ciheti tuzluk ve çöllüktür. Dağlık tarafında akarsular ve özenler çok olup meyve, sebzevat ve tütün yetişir. Çöllerinde ise piçen ve aşlık ziyadesiyle olmaktadır. (...)" (Özkaya, 2006: 6).

İsmail Bey Gaspıralı, usul-ü cedit üzerine eğitimde ders kitaplarının yanı sıra ders programına da özen göstermiştir. Hoca-i Sıbyan eserinin sonunda öğretmenlere verdiği nasihatleri genişleterek 1898 yılında yayımladığı *Rehber-i Muallimîn Ya Ki Muallimlere Yolbaş* isimli eserinde ders programının nasıl olması gerektiğini yazmıştır. Öğrencinin bıkmadan ve yorulmadan ders dinlemesini sağlamak için arka arkaya aynı dersin işlenmemesi gerekmektedir ve sosyal bilim ile fen bilim dersleri sırayla verilmelidir. Örneğin birinci sınıf öğrencileri ilk ders metin okuması yaptı ise ikinci ders zihinden hesap yapmalı ve üçüncü ders yazı yazmalıdır.

Tablo 1: Usul-ü Cedit Mekteplerinin Ders Programı

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Peygamberler Tarihi	-	3	-	-
İslam Tarihi	-	-	4	6
Türk Halkları Tarihi	-	-	-	1
Tabiat Bilimi	-	-	4	-
Coğrafya	-	-	4	3
Hijyen	2	2	2	2
İlk Okuma Kitabı	11	-	-	-
Okuma	4	2	-	2
Yazma	2	3	4	4
Kur'an	-	6	5	4
Din Dersi	3	3	4	2
Aritmetik	3	4	3	6
Toplam	23	23	30	30

Tablo incelendiğinde görülebilir ki birinci sınıf öğrencilerinde okuma-yazma ve matematiğe ağırlık veren Gaspıralı, sosyal bilim derslerini ikinci sınıftan itibaren programa eklemiştir. Buna göre birinci sınıftan sonra ideal ders sıralaması, örneğin ilk ders Peygamberler Tarihi ise ikinci ders Aritmetik ve üçüncü ders Kur'an olabilir.

İsmail Bey, cedit okulları için yazdığı ders kitaplarının yanı sıra roman ve hikâyelerinde de farklı bilimlerin eğitimine sıkça vurgu yapmıştır. Tercüman gazetesinde *Molla Abbas Fransevî* takma adıyla yayımladığı *Frengistan Mektupları'nın* devamı olan ve sonradan müstakil kitap olarak basılan *Darürrahah Müslümanları'nın* başkahramanı Molla Abbas, farklı bilim dallarının eğitimini aldığını ve kendisinden daha bilgili kimselerle karşılaştığında hissettiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Taşkent'te bunca tahsil edip Fransa'da dahi günün-ı cedideye (yeni bilimlere) aşına olduğum halde Cenab-ı Şeyh bendenize "bir nâdan (cahil) ve bedevî" nazarıyla baktığı ve hüsn-i cemal (güzellik sahibi) kızlara bu surette takdim ettiği gönlüme hoş gelmedi; ama, n'ışleyem? Sarf (morfoloji), nahiv (sentaks), mantık, usul-i akaid, coğrafya, tarih, kimya, hikmet (fizik), hendese (geometri), hesap ve gayri fûnun

tahsil ettim. Türkistan'a kaytır (geri döner) isem birinci ulemadan (önde gelen âlimlerden) olurum deyü hesap ettiğimde, elifba başlamış bir şakirt (alfabeye yeni başlamış bir öğrenci) derecesinde görüyorlar! Ne acayip kişiler!" (Gaspıralı, 2017a: 202).

Molla Abbas'ın bu sözlerinden anlaşılabilir ki, İsmail Gaspıralı'ya göre öğrenmenin sonu yoktur ve eğitim-öğretim sürekli devam eden bir süreçtir. Yine aynı hikâyede Molla Abbas'ın Darürrahat'ın imamı ile yaptığı konuşmada Gaspıralı'nın dinî derslerin yanı sıra pozitif bilimlerin öğretilmesine verdiği önemi görmek mümkündür:

"-Senin sözüne göre medreselerde ulum-ı diniyeden (dinî ilimlerden) maada (başka) bir fen tahsil olunmayıp, tıp, hendese, kimya, hikmet-i tabiiye, ilm-i servet ve gayri... Bu gibi fünundan ders olunmayıp, ehli-i ruhanîden maada (din adamlarından başka) erkân-ı mülk ve millet (milletin ve memleketin ileri gelenleri, seçkinleri) yetişmiyor, böyle mi? dedi.

-Evet efendim, din ve şeriatın maada (başka) fen ve ulum tahsil olunmuyor.

-Huda'ya şükürler olsun, ulum-ı diniyeden (dinî bilimlerden) mahrum kalmamışsınız! Lakin fünun-ı mütenevvia (çeşitli bilimler) ve kemalâtın bî-behre olup (bilgi ve ahlak güzelliğinden nasipsiz olup), dünyada niçik (nasıl) idare, niçik maişet kılarsınız (geçiminizi nasıl temin ediyorsunuz)? Acaip hâl! Hükûmetleriniz niçik idare, niçik muhafaza olunuyorlar? Ulum-ı mütenevvia tahsili, fünun ve kemalât (bilimler ve uzmanlıklar) ne için terk olunmuş, eski İslamlarda buna büyük gayret var idi." (Gaspıralı, 2017a: 223-224).

Yazılarının tamamında faydalı olmak ve bilgi vermek amacını taşıyan Gaspıralı, yazdığı ders kitaplarında olduğu gibi roman ve hikâyelerinde de okunabilir ve anlaşılabilir bir Osmanlı Türkçesi kullanmıştır. Türk dünyasında ortak bir dil oluşturma çabasıyla da paralel olan bu uygulaması, günümüz dil bilgisi öğretilerinde kabul edilen ideal anlatım özelliklerindedir.

SONUÇ

Türk Dünyasının tamamını etkileyen ve her yönüyle Türk aydınlanmasını ifade eden Cedidcilik hareketinin asıl uygulayıcısı *"Dilde, Fikirde, İşte Birlik"* diyerek bütün Türklüğü kucaklayan İsmail Bey Gaspıralı olmuştur. İsmail Bey, yenilikçi fikirleri, yöntem ve teknikleriyle bütün Türk Dünyasına eğitim-öğretimde yol göstermiştir. Onun, çağının çok ilerisinde olan öngörüsü ve reform planı sayesinde Türk okulları tanzim edilmiştir.

Bu çerçevede İsmail Bey öncelikle okuma-yazmanın kısa sürede etkili bir şekilde öğretilmesinin yöntem ve tekniklerini ortaya koymuştur. Çağdaş eğitim seviyesine ulaşabilmek için yeni ders kitapları yazmıştır ve basmıştır. Ders kitaplarının yanı sıra derslerin içeriklerini ve programlarını da belirlemiştir.

İsmail Bey; dünyada henüz yeni *"bilim"* olarak kabul edilen sosyal bilimlerin öğretiminin gerekliliğini sorgulamamıştır. Aksine fikrî eserlerini kaleme alırken sosyal bilim disiplinlerinden faydalanmış ve hazırladığı ders kitaplarında bu disiplinlere yer vermiştir. İsmail Bey, usul-ü cedid üzerine eğitimin materyallerinde öğrencilerin

işlevsel okuma ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Günümüzde geçerliği kabul edilen öğretim ilkelerinden olan kolaydan zora ve basitten karmaşığa ilkelerini benimsemiştir. Böylelikle ezberci ve tekrarcı usul-ü kadimi eleştirmiştir ve okuldan az vakitte çok verim alarak Türk aydınlanmasının hızla ilerlemesini sağlamıştır.

Gaspıralı'nın, Türk-Müslüman toplumun geri kalmışlığının tek sebebi olarak gördüğü cehaleti yok etmek amacıyla başladığı mücadelesi hayatı boyunca sürmüştür. Vefat ettiği 1914 yılında dahi cedid okulları, gelişimin sürdüğü tek yer olarak varlığını korumaktaydı. Eski usul okulların yerini alan cedid okulları, kaliteli ve modern şartlarda yapılan eğitimin öneminin Türk-Müslüman toplum tarafından da önemsendiğinin kanıtı olmuştur.

İsmail Bey Gaspıralı'nın vefatından sonra da yenilikçi fikirlerinin unutulmadığını, onun en önemli temsilcilerinden biri olan Fatih Kerimî, 12 Eylül 1914 tarihinde Vakıf gazetesinde yazdığı makalede şöyle ifade etmiştir: "20-30 milyon şakirt bırakıp ölen bir üstat, 20-30 milyon manevi evlat bırakıp ölen bir ata bahtiyardır. Bundan da büyük bahtiyarlığı tasvir etmek akıllara sığmaz." (Türkoğlu, 2012: 121).

KAYNAKÇA

AKÇURA, Y. (2009). *Türk yılı 1928*. Türk Tarih Kurumu.

DEVLET, N. (2014). *Rusya Türklerinin millî mücadele tarihi (1905-1917)*. Türk Tarih Kurumu.

GASPIRALI, İ. (2012). Tedrîsât-ı umûmiyye hakkında. *Sıratımüstakim*, (2).

GASPIRALI, İ. (2017a). *Seçilmiş eserleri: 1 roman ve hikâyeleri*. Ötüken Neşriyat.

GASPIRALI, İ. (2017b). *Seçilmiş eserleri: 4 eğitim yazıları*. Ötüken Neşriyat.

KONCAK, İ. (2013). Ceditçilik hareketi ve Türkistan-Osmanlı devleti ilişkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, (2), 1.

MARAŞ, İ. (2002). *Türk dünyasında dinî yenileşme*. Ötüken Neşriyat.

MARAŞ, İ. (2007). İdil-Ural bölgesi Müslümanları ve ceditçilik düşüncesi. *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu*.

ÖZKAYA, Y. İsmail Gaspıralı'nın Hoca-i Sıbyan kitabı hakkında bazı düşünceler. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri*.

TÜRKOĞLU, İ. (2012). *Türk dünyasının kuzey yıldızları Türk-Tatar aydınları*. Türkiz.

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE YÜZ YÜZE EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR

Prof. Dr. Kubilay YAZICI

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde, Türkiye, kyazici@ohu.edu.tr

Dr. Bahattin ERKUŞ

Milli Eğitim Bakanlığı, Güzelbağ İlkokulu, Antalya, Türkiye, bahattinerkus@gmail.com

Tuğçe Gamze İŞÇİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde, Türkiye, tugcegamzeisci@gmail.com

ÖZET

Covid-19 virüsünün tüm dünyaya yayılmasıyla yaşanan pandemi süreci, insan hayatının odak noktasında olan birçok alanı derinden etkilemiştir. Bu alanlardan biri de hiç kuşkusuz ki eğitimidir. Öyle ki dünya çapında okul öncesinden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde akademik faaliyetlerin kesintiye uğramaması için çevrimiçi öğrenme yöntemlerine geçilmiş ve yaklaşık 3 yarıyıl süresince eğitim-öğretim faaliyetleri uzaktan eğitime dayalı biçimde sürdürülmüştür. Yaşanan pandemi sürecinin ne zaman sona ereceğinin tam olarak bilinmemesi ve yalnızca uzaktan eğitimle yürütülen derslerde ortaya çıkan öğrenme kayıplarının üstesinden gelinemeyeceğinin anlaşılması üzerine ülkemizde tüm eğitim kademelerinde 2021 yılının I. Yarıyılından itibaren yüz yüze eğitime tekrar başlanılmıştır. Ancak pandemi süreci devam ederken gerçekleştirilen yüz yüze eğitimde çeşitli sorunların yaşandığı farklı mecralarda sıklıkla dile getirilmektedir. Bu aşamada eğitim-öğretim sürecinin yöneticisi konumunda bulunan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları birinci ağızdan ifade etmeleri sorunların tespiti ve gerekli önlemlerin alınması aşamasında oldukça önemli görülmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada pandemi sürecinde yüz yüze eğitim boyunca öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar kendi görüşleri esas alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlere yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları; öğrenciler, öğretim programları, öğretmenler, veliler ve okul yönteminden kaynaklanan sorunlar başlıkları altında oluşturulmuş ve verdikleri cevaplar içerik analizine tabii tutularak incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma türlerinden fenomenoloji deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda milli eğitim bakanlığına bağlı bir okulda görev yapan 18 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, yüz yüze eğitim, öğretmen görüşleri, covid 19.

PROBLEMS IN FACE-TO-FACE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS

ABSTRACT

The pandemic process, with the spread of the Covid-19 virus all over the world, has deeply affected many areas that are at the focal point of human life. One of these areas is undoubtedly education. So much so that, in order not to interrupt academic activities at all levels of education from pre-school to higher education around the world, online learning methods have been adopted and education activities have been carried out based on distance education for about 3 semesters. Since it is not known exactly when the pandemic process will end and it is understood that the learning losses that occur only in distance education courses cannot be overcome, face-to-face education has started again in all education levels in our country as of the 1st semester of 2021. However, it is frequently mentioned in different channels that various problems are experienced in face-to-face education carried out while the pandemic process continues. At this stage, it is very important for the teachers, who are in the position of administrators of the education process, to express the problems they face first-hand, during the determination of the problems and taking the necessary precautions. In this study, the problems faced by teachers during face-to-face education during the pandemic process were tried to be examined based on their own views. For this purpose, semi-structured interview questions directed to teachers; students, curricula, teachers, parents and the problems arising from the school method were created under the headings and their answers were analyzed by subjecting them to content analysis. The research was carried out using the phenomenology design, which is one of the qualitative research types. Easily accessible sampling, one of the purposeful sampling methods, was used in the formation of the study group of the research. In this direction, 18 classroom teachers working in a school affiliated to the Ministry of National Education constitute the study group of the research.

Keywords: Pandemic, face-to-face education, teacher opinions, covid 19.

GİRİŞ

Covid-19, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktıktan sonra kısa sürede tüm dünyaya yayılan bir pandemidir. Virüsün yayılımını tersine çevirmek amacıyla küresel çapta her alanda çeşitli önlemler alınmıştır. Bu alanlardan biri de şüphesiz ki eğitimidir. Öyle ki Covid-19 ulusal eğitim sistemlerinin şimdiki kadar karşılaştığı en büyük zorluk olarak görülmektedir (Dainal, 2020). Dünya çapında okul öncesinden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde akademik faaliyetlerin kesintiye uğramaması için çevrimiçi öğrenme yöntemlerine geçilmiş ve yaklaşık 3 yarıyıl süresince eğitim-öğretim faaliyetleri uzaktan eğitime dayalı biçimde sürdürülmüştür. Türkiye'de de 2020 Mart ayında ilk Covid-19 vakasının görülmesinin ardından pandeminin doğrudan ve dolaylı etkileri çeşitli zorlukları beraberinde getirerek her alanda günlük yaşam rutinlerini kesintiye uğratmıştır (Özdoğan ve Berkant, 2020). Ülkemizde eğitim-öğretim faaliyetleri bu dönem içerisinde uzaktan eğitimle yürütülmüştür (Bayburtlu, 2020; Demir ve Özdaş, 2020). Bu süreç içerisinde öğrenciler ve öğretmenler çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Uzaktan eğitimde öğrencilerin sosyalleşme olanaklarının sınırlı olması, bazı beceri ve tutumları kazandırmada etkisinin az olması, uygulama dönük derslerden yeterince faydalı olmaması, öz-kontrol becerisi olmayan öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yürütememesi, teknoloji bağımlılığını artırması bu süreçte öğrencilerin maruz kalığı problemler arasında gösterilmektedir (Kaya, 2002). Benzer çalışmalarda da Covid-19 sürecinde uzaktan eğitimle yürütülen derslerde öğretmenler alt yapı eksikliği, derse katılımın az olması, haberleşmede kopukluk gibi sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir (Demir ve Özdaş, 2020).

Öğrenciler olduğu kadar öğretmenlerde olağandışı bir dönemden geçmektedir. Uzaktan eğitimde öğretmenlerin iş yükü önemli ölçüde artmıştır (Allen, Rowan, & Singh, 2020). Yaşanan pandemi sürecinin ne zaman sona ereceğinin tam olarak bilinmemesi ve yalnızca uzaktan eğitimle yürütülen derslerde ortaya çıkan öğrenme kayıplarının üstesinden gelinemeyeceğinin anlaşılması üzerine ülkemizde tüm eğitim kademelerinde 2021 yılının I. Yarıyılından itibaren yüz yüze eğitime tekrar başlanılmıştır. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda pandemi döneminde uzaktan eğitim sonrasında geçilen yüz yüze eğitim normal süreç içerisinde yaşanan yüz yüze eğitimden farklı olarak birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Eğitim-öğretim sürecinin en önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlerin de hem sınıf hem sınıf dışı ortamlarda bu sorunlarla karşı karşıya kaldığı düşünülmektedir. Öğretmenlerin; öğrenciler, veliler, okul idaresi ile olan iletişimi düşünüldüğünde yüz yüze eğitimde yaşadıkları sorunların ne olduğunu ve bu sorunların kaynağını ortaya koymak, problemlere çözüm üretmek adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı pandemi döneminde yüz yüze eğitime geçişte öğretmenlerin yaşadığı sorunları tespit etmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (case study, örnek olay) türünde yapılandırılmıştır. Durum çalışması, ilginç ve özel bir olgunun, durumun kendi şartları ve sınırları içerisinde derinlemesine incelenmesidir (Glesne, 2012: 30; Merriam, 2013: 40; Sönmez ve Alacapınar, 2011: 82). Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin pandemi sürecinde yüz yüze eğitimde karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiştir.

Çalışma Grubu

Katılımcıların seçiminde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Katılımcılar 2021-2022 eğitim öğretim yılında çeşitli illerde görev yapan 18 sınıf öğretmeninden oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler tablo şeklinde belirtilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubu Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Mesleki kıdem	Görev yeri	il	Okuttuğu sınıf
Ö1	Kadın	Lisans	14 yıl	İlçe	Trabzon	3. sınıf
Ö2	Erkek	Lisans	9 yıl	il	İstanbul	3. sınıf
Ö3	Kadın	Lisans	13 yıl	il	İstanbul	1. sınıf
Ö4	Erkek	Yüksek Lisans	19 yıl	Mahalle/Köy	Niğde	4. sınıf
Ö5	Erkek	Lisans	15 yıl	İlçe	Bursa	2. sınıf
Ö6	Erkek	Lisans	24 yıl	Mahalle/Köy	Antalya	3. sınıf
Ö7	Erkek	Lisans	21 yıl	Mahalle/Köy	Balıkesir	3. sınıf
Ö8	Kadın	Lisans	16 yıl	İlçe	Ankara	1. sınıf
Ö9	Erkek	Lisans	14 yıl	Mahalle/Köy	Antalya	4. sınıf
Ö10	Erkek	Lisans	16 yıl	Mahalle/Köy	Antalya	2. sınıf
Ö11	Kadın	Yüksek Lisans	11 yıl	il	Konya	4. sınıf
Ö12	Erkek	Lisans	17 yıl	Mahalle/Köy	Samsun	4. sınıf
Ö13	Kadın	Lisans	4 yıl	İlçe	Kahramanmaraş	2. sınıf
Ö14	Erkek	Lisans	33 yıl	İlçe	Antalya	4. sınıf
Ö15	Kadın	Lisans	17 yıl	İlçe	Ankara	3. sınıf
Ö16	Erkek	Lisans	20 yıl	İlçe	Ankara	1. sınıf
Ö17	Kadın	Lisans	17 yıl	İlçe	Ankara	1. sınıf
Ö18	Kadın	Lisans	21 yıl	İlçe	Ankara	1. sınıf

Tablo 1’de yer alan bilgiler incelendiğinde 8 öğretmenin kadın 10 öğretmenin erkek olduğu görülmektedir. Sınıf Öğretmenlerinin 16’sı lisans mezunu, 2’si yüksek lisans mezunudur. 3 öğretmen il merkezinde, 9 öğretmen ilçe merkezinde, 6 öğretmen ise mahalle/köy’de görev yapmaktadır. 5 öğretmen 1. sınıf, 3 öğretmen 2. sınıf, 5 öğretmen 3. sınıf, 5 öğretmen ise 4. sınıf okutmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri nitel görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu teknikte araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soruları, soruları cevaplayan katılımcı ile birlikte yeniden düzenlenebilir. Bu teknik genellikle nitel araştırmalarda kullanılabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik verilere ilişkin sorular, ikinci bölümde ise araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları yer almaktadır. Kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim-öğretim yılının başlangıcında toplanmıştır. Türkiye'nin çeşitli illerinde görev yapan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yapılmadan önce öğretmenlerden izin alınarak form üzerine kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizin amacı, ham verilerin okuyucunun anlayabileceği ve isterse kullanabileceği bir biçime sokulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma kapsamında elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından daha önceden belirlenen temalara göre düzenlenmiş, özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

1. Yüz yüze eğitim sürecinde öğrencilerden kaynaklanan problemlerle karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bu problemlerin çözümü için neler yapıyorsunuz?

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun (15) yüz yüze eğitimde sorunlarla karşılaştığı, çok azının (3) ise yüz yüze eğitime geçişte sorunlarla karşılaşmadığı görülmektedir. Yüz yüze eğitime geçişte problemlerle karşılaşan öğretmenler bu problemleri ailelerle görüşerek (6), öğrencilerle konuşarak (3), ek etkinlikler yaparak (2) çözmeye çalışmaktadırlar. Bir öğretmen ise sorunun çözümü için elinden bir şey gelmediğini ifade etmiştir.

Aşağıda öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin örnekler yer almaktadır.

“Okul kuralları unutulmuş, öğrenciler çok rahat hareket ediyor. Tüm sınıflarda kuralları ilk kez okula geliyorlarmış gibi öğretmeye uğraşıyoruz.”

“Derse katılmayanlar geri kaldı onlarla uğraşıyorum. Onlara ek etkinlikler hazırlayarak derse katılmadığı süreçteki kazanımları kazandırmaya çalışıyorum.”

“Anasınıfı gitmedikleri için kalem okulu oyun oynama yeri olarak görüyorlar, disiplin sorunları var, söz ve davranışlarda sorunlu olan öğrenciler var, hiperaktivite çok artmış, kalem tutmayı bilmeyenler var.., Tüm sorunların çözümünde aile ile iletişimi açık tutup her an desteğe yardıma hazır olduğumu söyleyerek önce gerekirse zoom üzerinden aileye eğitim veriyorum, herhangi bir nedenle okula gelemeyen olursa ya da aile de evde nasıl yapacağını öğretsin diye her gün her ders zoomdan ders atayıp linkleri önceden gönderiyorum.”

“Karşılaşıyoruz. Geçen yıldan kazanımları kazanamayan öğrenciler var. Çözüm olarak ek etkinlik ve ek çalışma yaparak kazanımları kazandırmaya çalışıyoruz.”

“Karşılaşıyoruz, okul hayatı unutulmuş. Sıfırdan başlayıp kural belirlemeye çalışıyoruz.”

**2. Yüz yüze eğitim sürecinde öğretmenlerden kaynaklanan problemlerle karşılaşıyor musunuz?
Karşılaşıyorsanız bu problemlerin çözümü için neler yapıyorsunuz?**

Görüşme yapılan sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu (15) yüz yüze eğitim sürecinde öğretmenlerden kaynaklanan problemlerle karşılaşmadığını ifade etmişlerdir. Çok az bir kısmı ise (3) öğretmenlerden kaynaklı problem olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerden kaynaklı sorun olduğunu belirten bir sınıf öğretmeni pandemi sürecinde öğretmenlerde oluşan kaygılar nedeniyle öğretmenlere psikodestek verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir öğretmen, öğretmenler arasında kendi kendilerine konuşarak moral verdiklerini söylerken, bir öğretmen ise hiçbir şey yapmadığını ifade etmiştir.

Aşağıda öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin örnekler yer almaktadır.

“Öğretmenler çok mutlu, uzaktan eğitim çok daha zordu.”

“Öğretmenlerden sıkıntı yok.”

“Öğretmenlerin salgınla birlikte hastalanacağı endişesi salgından kaynaklanan kaygılar nedeniyle ders verimi düşürdüğünü düşünüyorum. Çözüm olarak öğretmenlere psikodestek verilmeli.”

“Öğretmenlerde hep bir sitem hem bir bıkkınlık var, kendi kendimize moral veriyoruz.”

“Öğretmenler birbirini nasıl elesem yarışına girmiş, yeni atanan öğretmenleri biraz da maskelerin etkisiyle tanıyamıyoruz, kimsenin kimseye doğru dürüst selamı kalmamış. Bu sorunlar kişisel olarak çözülmez, hiçbir şey yapmıyorum.”

**3. Yüz yüze eğitim sürecinde öğretim programından kaynaklanan problemlerle karşılaşıyor musunuz?
Karşılaşıyorsanız bu problemlerin çözümü için neler yapıyorsunuz?**

Sınıf öğretmenlerinin yarıdan fazlası (12) öğretim programından kaynaklı problem yaşadıklarını, bir kısmı (6) ise yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretim programından kaynaklanan sorunların çözümü için öğretmenler yardımcı kaynaklardan yararlanmakta (5), ek/destekleyici etkinlikler yapmakta (3), bir önceki yılın eksikliklerini tamamlamaktadırlar (2). Bir öğretmen pandemi sürecinde programların sadeleştirilmesi ve kısaltılmasıyla ilgili öneride bulunurken, bir öğretmen ise sorunun çözümü için hiçbir şey yapmadığını ifade etmiştir.

Aşağıda öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin örnekler yer almaktadır.

“Öğretim programında bir problem yok.”

“Evet yardımcı kaynaklardan yararlanıyoruz.”

“Öğretim programları salgın şartlarına ve pandemi sürecine uygun değil. Programlar daha sadeleştirilmeli ve kısaltılmalı.”

“Etkinlikler yetersiz. Yardımcı kaynaklardan faydalanıyorum.”

“Bir önceki yılın açığını kapatarak ilerlemeye çalışıyoruz.”

“Kitaplar yeterli değil. Ek kaynağa yönlendiriyor.”

4. Yüz yüze eğitim sürecinde öğrenci velilerinden kaynaklanan problemlerle karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bu problemlerin çözümü için neler yapıyorsunuz?

Sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu (12) pandemi sürecinde yüz yüze eğitimde velilerle ilgili problemlerle karşılaştıklarını, bir kısmı (6) ise herhangi bir problemle karşılaşmadığını ifade etmişlerdir. Velilerden kaynaklanan problem yaşayan sınıf öğretmenleri sorunun çözümü için velilerle birebir iletişim kurduklarını (5), veli toplantıları (3) ve ev ziyaretleri yaptıklarını (1) belirtmişlerdir. Bir öğretmen velilere psikodestek ve salgın süreci ile ilgili eğitim verilmesiyle ilgili öneride bulunmuş, bir öğretmen bunun çözümünün bakanlık tarafından olacağını belirtmiş, bir öğretmen ise hiçbir şey yapmadığını ifade etmiştir.

Aşağıda öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin örnekler yer almaktadır.

“Veliler öğretmenlere destek olmuyor. Whatsapp gruplarına yazıyoruz. Veli toplantısı yapıyoruz vs”

“Velilerin de salgın nedeniyle endişeli olması ve öğrencilerle çok ilgili olmaması sorunlardan. Velilere de psikodestek ve salgın süreci ile ilgili eğitim verilmeli”

“Velilerimle bir problem yaşamadım.”

“Veliler disiplin cezası kalktığından beri cimer e başvurular gibi öğretmeni şikayet edebileceklerini bildikleri her yeri olur olmaz nedenlerle bile kullanıyor. Bunun çözümü bizde değil ve bu konu çok büyük sorun, şahsımla ilgili bir sorun yok ama etrafta görüyorum haksızlık çok oluyor ve veli her koşulda haklı oluyor, bunu kabul etmek çok zor, bu sorun Bakanlıkça düzeltilmeli diye düşünüyorum.”

“Okula gelip öğrencilerin durumlarıyla ilgilenmiyorlar. Ben velileri ziyaret ediyorum.”

“Veliler eğitim sürecine çok karışıyorlar, onlara öğretmenlere güvenmelerini söylüyorum.”

5. Yüz yüze eğitim sürecinde okul yönteminden kaynaklanan problemlerle karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bu problemlerin çözümü için neler yapıyorsunuz?

Sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu (14) pandemi sürecinde yüz yüze eğitime geçişte okul yönetiminden kaynaklanan problemlerle karşılaşmadıklarını, çok azı ise (4) karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Sorunun çözümü ile ilgili öğretmenler okul yönetiminin yapması gerekenlerle ilgili; öğretmenlerin üzerinde baskı kurmamaları (2), okul idaresinin kendilerini geliştirmeleri (1) ve okulu ve çevresini eğitim öğretime hazır hale getirmeleri (1) şeklinde önerilerde bulunmuşlardır.

Aşağıda öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin örnekler yer almaktadır.

“Okul yönetiminden kaynaklanan problem yaşamıyorum.”

“Çocukların hemen davranışı öğreneceklerini sanıyorlar gereksiz bir baskı yapılıyor. Öğretmenlerin üzerinde bu kadar baskı kurulmamalı.”

“Okul yönetimi ve öğretmenlerin de ortak bir şekilde hareket ederek okul ve çevre şartlarına uygun eğitim ve öğretim planlarını pandemi sürecine göre hazırlaması yürütmesi ve uygulaması gerekiyor.”

SONUÇ

Pandemi döneminde yüz yüze eğitime geçişte katılımcıların büyük çoğunluğunun çeşitli sorunlarla karşılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar genel olarak öğrencilerin okula uyum sorunu, sınıf ve okul kurallarını unutma, bir önceki yıl bazı kazanımların öğrenilmemesi gibi sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar, öğrencilerin aileleriyle görüşerek, öğrencilerle konuştuklarını, ek etkinlikler yaparak bu problemleri gidermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı yüz yüze eğitime geçişte herhangi bir problemle karşılaşmadığını belirtmiştir. Yılmaz, Yılmaz ve Savaş'ın (2021) çalışmasında sınıf öğretmenlerinin pandemi döneminde öğrencilerin maske kullanımı konusunda sorun yaşadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların çoğu yüz yüze eğitime geçiş sürecinde öğretmenlerden kaynaklanan bir problem yaşamadığını ifade etmişlerdir. Problem yaşayan katılımcılar ise öğretmenlerin halihazırda yaşadıkları pandemiyle ilgili kaygılar sebebiyle sorunlar yaşadıklarını dile getirmiş, bu sorunun çözümü için ise öğretmenlere psikodestek verilmesi noktasında öneride bulunmuşlardır.

Pandemi sürecinde yüz yüze eğitime geçişte öğretim programından kaynaklı sorunlarla ilgili katılımcılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların çoğunun herhangi bir problem yaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sorun yaşayan katılımcılar ise öğretim programlarının salgın sürecine uygun olmadığını belirterek programın sadeleştirilmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Programın yoğunluğu sebebiyle bir önceki yılın eksiklerini kapatmak içinde destekleyici etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların çoğu yüz yüze eğitime geçiş sürecinde velilerden kaynaklanan problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Velilerin pandemi sürecinde kaygı düzeylerinin yüksek olması, öğrencilerle ilgilenmemesi, öğretmenlere destek olmamalarının katılımcıların yaşadıkları sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Velilerden kaynaklanan problem yaşayan katılımcılar sorunun çözümü için velilerle birebir iletişim kurduklarını, veli toplantıları ve ev ziyaretleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri velilere salgın süreci ile ilgili eğitim ve psikodestek verilmesiyle ilgili öneride bulunmuştur.

Pandemi sürecinde yüz yüze eğitime geçişte katılımcıların çoğu okul yönteminden kaynaklanan bir problemle karşılaşmadıklarını ifade etmiştir. Bir kısmı ise okul yönetimi ve öğretmenler arasında kopukluk yaşandığını, pandemi döneminde işbirliği içerisinde hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcılardan biri okul ve çevresinin pandemi sürecinde eğitim-öğretime hazır hale getirilmesi önerisinde bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Allen, J., Rowan, L., & Singh, P. (2020). Teaching and teacher education in the time of COVID-19.
- Bayburtlu, Y. S. (2020). Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Daniel, J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, 49(1), 91-96.
- Demir, F., & Özdaş, F. (2020). Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 273-292.
- Glesne, C. (2012). Nitel Araştırmaya Giriş (Çeviri Editörleri: Ali Ersoy, Pelin Yalçinoğlu). Anı Yayıncılık.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Pegem Yayıncılık.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber (Çeviri Editörü: Prof. Dr. Selahattin Turan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdoğan, A. Ç., & Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 13-43.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. (6. baskı).
- Yılmaz, İ., Yılmaz, E., & Savaş, B. (2021). İlkokul 1. Sınıf Öğretmenlerinin Pandemi Döneminde Yüz Yüze Eğitime İlişkin Görüşleri. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 38-50.

UZUNKÖPRÜ İLÇESİNDE (EDİRNE) ÇELTİK TARIMI***Fatih AYDIN***Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye, fatihaydin@karabuk.edu.tr***Özge SAĞLAM***Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye, ozges._@hotmail.com***ÖZET**

Çeltik dünyada 25 bin çeşidi bulunan ve temel besin maddeleri içinde önemli bir yere sahip olan bir tahıl bitkisidir. Tarımı nüfusun artması ile birlikte ülkemizde ve dünyada artmaya devam etmektedir. Çeltik üretilirken belirli iklim şartlarına ihtiyaç duyar. Türkiye’de; başta Marmara bölgesi olmak üzere, bazı alanlar bu şartlara uygun alanlardır. Bunların başında Edirne, Samsun, Balıkesir, Çanakkale ve Çorum gelmektedir. Edirne ili Türkiye çeltik üretimi içinde %43,7’lik bir paya sahiptir. Uzunköprü ilçesi Edirne ilinde önemli bir çeltik üreticidir. Bunun asıl sebebi ilçeden geçmekte olan Meriç ve Ergene nehrinin, sulu arazilerde üretilmekte olan çeltik tarımında su kaynağını oluşturmasıdır. 1.215 km²’ye sahip Uzunköprü ilçesinde tarım yapılan toplan alan 550.587 dekarıdır. Bu tarım alanının içinde çeltik tarımı 72.700 dekar alan kaplamaktadır. 2020 yılı verilerine göre ise yıllık çeltik üretim miktarının 54.655 ton olduğu görülmektedir. Uzunköprü aynı zamanda ilde ve ilçede üretilen çeltiğin işlendiği fabrikaların ve atölyelerin çoğunun bulunduğu bir ilçedir. Bu bağlamda çeltik; tesislerde piriç olarak işlenerek İstanbul, Tekirdağ, Çorlu, Kırklareli, Çanakkale gibi yakın şehirlerin piriç ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaktadır. etnin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve 250-300 kelimededen oluşan İngilizce özet (Abstract) bulunmalıdır. Özet metni 10 punto, 1.15 satır aralığıyla yazım alanından sağ ve sol kenarlardan 1 cm içten yazılmalıdır. Başlık içerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalıdır. Özet metninde araştırmanın amacı, araştırmanın yöntemi, araştırmanın sonucuna ilişkin bilgilere yer verilmelidir. Özeti altında bir satır boşluk bırakılarak, en az 3, en çok 5 sözcükten oluşan anahtar kelimeler (keywords) verilmelidir. Yalnızca ilk anahtar kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır. Özel isimler hariç diğer anahtar kelimelerin tamamı küçük harfle yazılmalıdır. İngilizce özet ve metinden sonra Türkçe özet ve metin eklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çeltik, çeltik tarımı, uzunköprü ilçesi, piriç

* Bu çalışma Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: KBÜBAP-21-YL-079

PADDY FARMING IN UZUNKOPRU DISTRICT (EDİRNE)

ABSTRACT

Paddy is a cereal plant that has 25 thousand varieties in the world and has an important place in basic nutrients. With the increase in population, agriculture increases in our country and the world. Paddy needs certain climatic conditions while being produced. Some areas, especially the Marmara region, are suitable for these conditions in Turkey. Edirne, Samsun, Balıkesir, Çanakkale and Çorum are the leading ones among these. Edirne province has a 43.7% share in Turkey's paddy production. Uzunköprü district is a vital paddy producer in Edirne province. The main reason is that the Meriç and Ergene rivers, which pass through the district, form the water source for the paddy agriculture produced in irrigated lands. The total area of agriculture in Uzunköprü district, which has an area of 1.215 km², is 550,587 decares. In this agricultural area, paddy cultivation covers an area of 72,700 decares. According to the data of 2020, it is seen that the annual paddy production amount is 54,655 tons. Uzunköprü is also a district where most of the factories and workshops where the paddy produced in the province and district are processed. In this context, paddy is processed as rice in the facilities and meets most of the rice needs of nearby cities such as Istanbul, Tekirdağ, Çorlu, Kırklareli, and Çanakkale.

Keywords: Paddy, paddy farming, uzunköprü district, rice.

Giriş

Buğdaygiller familyasından olan çeltik ve çeltiğin işlenmiş hali olan pirinç insan beslenmesinin temel gıda maddelerinden biridir. Besin değeri açısından ele alındığında pirinç buğdaya göre daha avantajlıdır. Çünkü 100 gr. buğday 350 kalori ve % 1,5 yağ içerirken pirinç 360 kalori ve % 1,7 yağ içermektedir (Tarım Bakanlığı, 1969). Çeltik bitkisinin varlığı, kayıtlara göre M.Ö 2800 yıllarına dayansa da çeltik tarımına daha önce başlanılmıştır (Gözenç, 1985).

Çeltik bitkisinin anavatanı Güneydoğu Asya'dır ve Avrupa'ya gelişi Ortaçağ yıllarına rastlamaktadır. Araplar tarafından önce Kuzey Afrika'ya, ardından İspanya'ya ve daha sonra Fransa'nın güneyine yayılmıştır (Göney, 1980). Türkiye'de 500 yıllık bir geçmişe sahip olan çeltik, ülkemize Mısır'dan gelmiştir ve ilk ekimlerin Kastamonu ilinin Tosya ilçesinde yapıldığı düşünülmektedir. Öyle ki ilk çeltik fabrikası 1926 yılında Tosya'da kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından önce sadece Kastamonu, Maraş, Diyarbakır ve Bursa illerinde az miktarda çeltiğin yetiştiriciliği yapılmıştır (Türkoğlu, 1979). Çeltik günümüzde bölge bazında en çok Marmara Bölgesinde, il olarak da Edirne ilinde üretilmektedir.

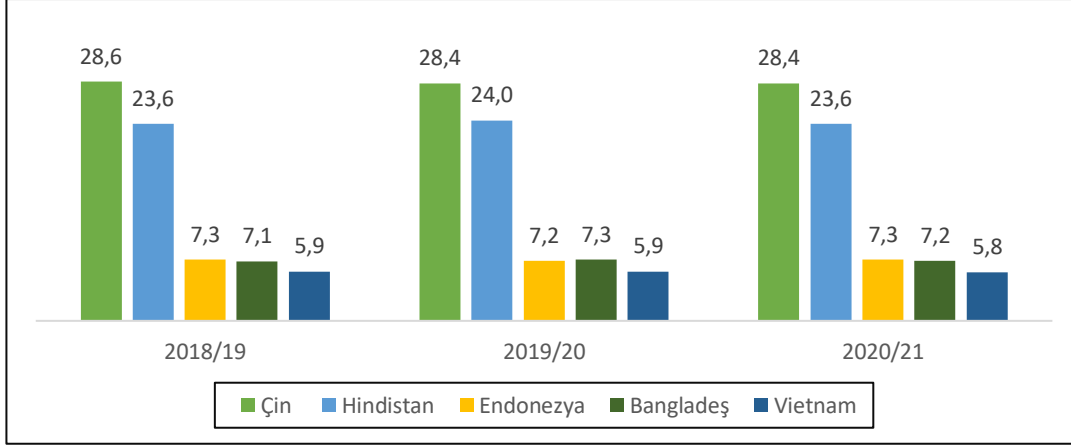
Araştırmanın amacı; dünya ve Türkiye'de çeltik üretim ve tüketim durumlarını incelemek, analiz etmek ve aynı zamanda Uzunköprü ilçesinde bulunan Meriç ve Ergene nehrinin çeltik üretimi için önemli bir su kaynağı olması sebebiyle ilçede gelişen çeltik tarımının niteliklerini belirlemek ve ilçe ekonomisine olan katkısını ortaya koymaktır.

Dünyada Çeltik Tarımı

Çeltik bitkisi; sulak alanları, geçirgenliği az toprakları ve sıcak iklimi sevmektedir. Toprak istediği bakımından çok fazla seçici değildir; fakat derin, tınlı ve besin maddelerince zengin topraklarda daha iyi yetişir. Çeltik tarımı için optimum pH değerinin 5.5-7.5 arası olması gerekmektedir. Tuzluluk arttıkça bitkinin su alabilmek için harcaacağı enerji de arttığı için tuzluluk genel anlamda bitkinin su kullanımını azaltan bir durumdur. Çeltik tuza dayanıklı bir bitki olmasa da sulu arazilerde yetiştirildiği için tuzluluğun yıkanması sebebiyle tuzdan çok fazla etkilenmez. Toprağın su altında tutulması tuzluluğu azaltır ve demir, manganez, fosfor ve azottan faydalanmayı artırır. Sulama durumuna veya su kontrolüne bağlı olarak 3 farklı çeltik üretim sistemi vardır. Bunlar; sulanarak yapılan üretim, sulamaksızın yapılan üretim ve derin su şartlarında yapılan üretim. Türkiye'de yağış değerleri çeltiğin yetişmesi için yeterli değildir. Bu nedenle ülkemizde sulanarak yapılan yetiştiricilik sistemi uygulanmaktadır. Bu sistem sulu tarlada 5-50 cm su bulundurulmasıyla yapılmaktadır. Çeltik; 45 derece kuzey ve 35 derece güney enlemleri arasında denizden 1500 m yüksekliğe kadar olan yerlerde yetişir. Ekim yapılırken su sıcaklığının 12 C° üzerinde olması gerekir. Ekim ve çimlenme döneminde hava sıcaklığının 15 C° altına düşmemesi gerekir. (Çeltik - Hastalık ve Zararları İle Mücadele, 2009).

Dünyada en fazla çeşide sahip olan ve en çok tüketilen tahıllardan biri çeltiktir. Nüfusun artmasıyla birlikte çeltik tarımı da artmaya devam etmektedir. Dünya genelindeki nüfus artış hızı artmaya devam ettiği takdirde 2030 yılında talebi karşılamak için çeltik üretiminin tüm Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de %50 oranında

artırılması gerekecektir (Çeltik - Hastalık ve Zararları İle Mücadele, 2009). Dünyada en fazla çeltik üretimi yapılan ülkeler sırasıyla; Çin, Hindistan, Endonezya, Bangladeş ve Vietnam'dır (Şekil 1.)

Şekil 5. Çeltik Üretiminde Önemli Ülkeler (%) (Tarım Ürünleri Piyasa Raporu - Çeltik, 2020)

Şekil 1'de görüldüğü gibi son üç yılda dünya çeltik üretiminde en fazla pay Çin'e aittir. İkinci sırada Hindistan gelmektedir. Bangladeş ve Endonezya yakın üretim miktarlarına sahiptir ve yıldan yıla sıralamadaki yerleri değişim içindedir. Vietnam ise dünya sıralamasında beşinci ülke konumundadır. Dünya 2019/20 sezonunda 160,6 milyon hektar alandan yaklaşık 498 milyon ton pirinç elde edilmiştir. İhracatta Hindistan ve Tayland, ithalatta ise Filipinler ve Çin öne çıkan ülkelerdir. Aynı zamanda bu sezonunda 484 milyon ton tüketim gerçekleşmiştir (Pirinç Durum Tahmin Raporu, 2020).

Tablo 9. Ülkeler Bazında Dünya Pirinç Üretimi (Milyon Ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21
Çin	148,5	146,7	148,3
Hindistan	116,5	118,9	120,3
Endonezya	34,3	34,6	35,2
Bangladeş	34,9	35,9	34,8
Vietnam	28,6	28,2	28,2
Tayland	20,2	17,9	18,7
Myanmar	13,2	12,6	12,6
Filipinler	12,2	12,4	12,3
Pakistan	7,4	7,3	7,6
Brezilya	7,1	7,6	7,5
Japonya	7,4	7,4	7,4
ABD	7,1	5,8	7,2
Kamboçya	6,0	6,0	6,1
Türkiye	0,6	0,6	0,6
Dünya	498,3	498,7	503,6

Kaynak: (Hububat Sektör Raporu, 2020)

Tablo 1'de görüldüğü üzere Çin dünya ülkeleri arasında en fazla çeltik üretim payına sahip ülke olsa da en kalabalık ülke olması ve bol miktarda tüketilmesi sebebiyle üretilen miktar ülkedeki çeltik talebini karşılayamamaktadır ve bu nedenden dolayı çeltik ihtiyacının büyük bir bölümünü ithal etmektedir. Öyle ki Filipinler'den sonra dünyada en çok çeltik ithalatı yapan ikinci ülke konumundadır. Bunun yanında Çin'de çeltik üretim alanının az olmasına karşılık üretim miktarı fazladır. Birim alandan (ton/ha) alınan verimi kıyasladığımız zaman Dünya üzerinde en fazla verim alan ülke ABD (Amerika Birleşik Devletleri) bunu takip eden ilk beş ülke sırasıyla Çin, Japonya, Brezilya,

Vietnam ve Endonezya'dır. Türkiye dünya ortalamasının çok altında kalmaktadır. Dünyada ortalama çeltik verimi 3.03 ton/ha iken, Türkiye ortalaması 0.793 ton/ha civarındadır (Kudal, 2019).

Günümüzde Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü 2020 verilerine göre dünyada tahıl üretiminde çeltik tarımının payı %25 ile büyük bir yere sahiptir. Nitekim 2018 yılı itibariyle dünyada yaklaşık 3 milyar ton olarak gerçekleştirilen hububat üretiminde çeltik 782.000.145 ton ile ikinci sırada yer alır (Özçelebi & Yılmaz, 2020).

Türkiye'de Çeltik Üretimi

Türkiye, çeltik bitkisinin yetişmesi için uygun iklimsel koşullara sahip bir ülkedir. Özellikle ülkemizde bu ürünün yetiştirildiği alanlarda yaz aylarında sıcaklık ortalamaları 25°C civarındadır. Bu sıcaklık değeri de çeltiğin yetişmesi açısından uygundur. Bu yüzden çeltik ülkemizde yaz aylarında yetiştirilmektedir (Hububat Sektör Raporu, 2020).

Türkiye, çeltik ve pirinçte ithalatçı bir ülke konumunda olmasına rağmen özellikle 2000 yılından sonra uygulamaya konulan tarımsal politika ve yapılan desteklemelerin yanında kaliteli ve yüksek verimli çeşitlerin kullanılması, çeltik yetiştirme tekniği uygulamalarının iyileştirilmesi ve çeltik üreticisinin modern tarım yöntemlerini kullanmasına bağlı olarak üretimde ciddi artışlar olmuştur. Örneğin; 2002 yılında 60.000 hektar alanda çeltik ekimi yapılırken bu alan 2020 yılında 125.398 hektara çıkmıştır. Aynı şekilde 2002'de 360.000 ton olan çeltik üretimi 2020 yılında 980.000 tona yükselmiştir.

Sonuç olarak 2019/20 sezonunda Türkiye'de 125 bin 398 hektar alanda 980 bin ton çeltik üretimi gerçekleştirilmiştir. Türkiye; %0,12'lik oranla 38. sırada yer alıp dünya çeltik üretimindeki payı oldukça düşüktür (FAO, 2020).

Tablo 2'te 2020 yılı bölgelere göre çeltik ekim alanları ve üretim miktarları verilmiştir. Bölgeler arasında üretim miktarına göre; başta Trakya kesimi olmak üzere ilk sırada %68 paya sahip olan Marmara Bölgesi yer almaktadır. İkinci sırada ise %27 pay ile Karadeniz Bölgesi yer almaktadır. Bu iki bölge Türkiye çeltik üretiminin %95'ini oluşturmaktadır. Kalan %5'lik kısmı ise İç Anadolu Bölgesi (%3), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (%1), Akdeniz Bölgesi (%1) ve Doğu Anadolu Bölgesi (%0,12) oluşturmaktadır.

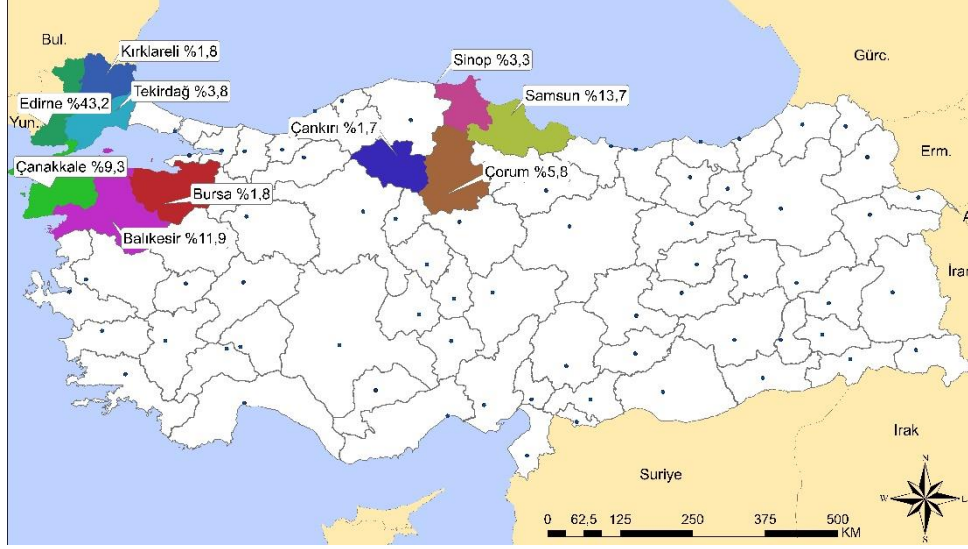
Tablo 10. Bölgelere Göre Çeltik Ekim Alanı ve Üretim Miktarı (2020)

Bölgeler	2020	
	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)
Marmara Bölgesi	84.309	667.789
Karadeniz Bölgesi	33.498	264.979
İç Anadolu Bölgesi	3.667	27.146
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2.179	9.457
Akdeniz Bölgesi	1.494	9.370
Doğu Anadolu Bölgesi	252	1259
Ege Bölgesi	0	0
TOPLAM	125.398	980.000

Kaynak: (Hububat Sektör Raporu, 2020)

2019/20 sezonunda Türkiye’de çeltik üretiminde ilk sıralarda yer alan iller Harita 1’de gösterilmiştir. İl bazında bakıldığında en çok üretim sırasıyla Edirne, Samsun, Balıkesir, Çanakkale ve Çorum illerine aittir. (Tarım Ürünleri Piyasa Raporu, 2020).

Kaynak: (Tarım Ürünleri Piyasa Raporu - Çeltik, 2020)

Harita 1. 2019/20 sezonunda illere göre Türkiye çeltik üretim payları

Çeltiğin üretiminden sonra fabrikalarda veya atölyelerde pirinç işlenip halka arz edilmesi çeltiğin tüketimi için oldukça önemlidir. Bu bağlamda çeltik ekim alanı ile pirinç fabrikaları arasında yakın ilişki söz konusudur. Türkiye’de pirinç imalatı ile ilgili yapılan tüm faaliyetleri gerçekleştiren fabrikaların sayısı sırasıyla Edirne’de 32, Balıkesir’de 22, Samsun’da 16, Mersin’de 12, Çorum’da 5, Çanakkale ve Sinop’ta 3’tür (Özçelebi & Yılmaz, 2020).

Nüfusun artışıyla birlikte dünyada olduğu gibi ülkemizde de pirinç tüketimi üretim alanlarının sınırlılığına karşın gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle Tablo 3’te görüldüğü üzere Türkiye çeltik üretimi tüketim miktarımızın bir miktar altında seyretmekte ve bu durum pirinçte ithalat gerekliliği doğurmaktadır. 2020 yılı verilerine bakıldığında ithalatın 154.166 ton olmasına rağmen, ihracatın 14.267 ton olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Türkiye Yıllara Göre Pirinç İthalat ve İhracat Miktarı

Yıllar	İthalat	İhracat
	Miktar (Ton)	Miktar (Ton)
2018	191.061	32.911
2019	141.701	8.007
2020	154.166	14.267

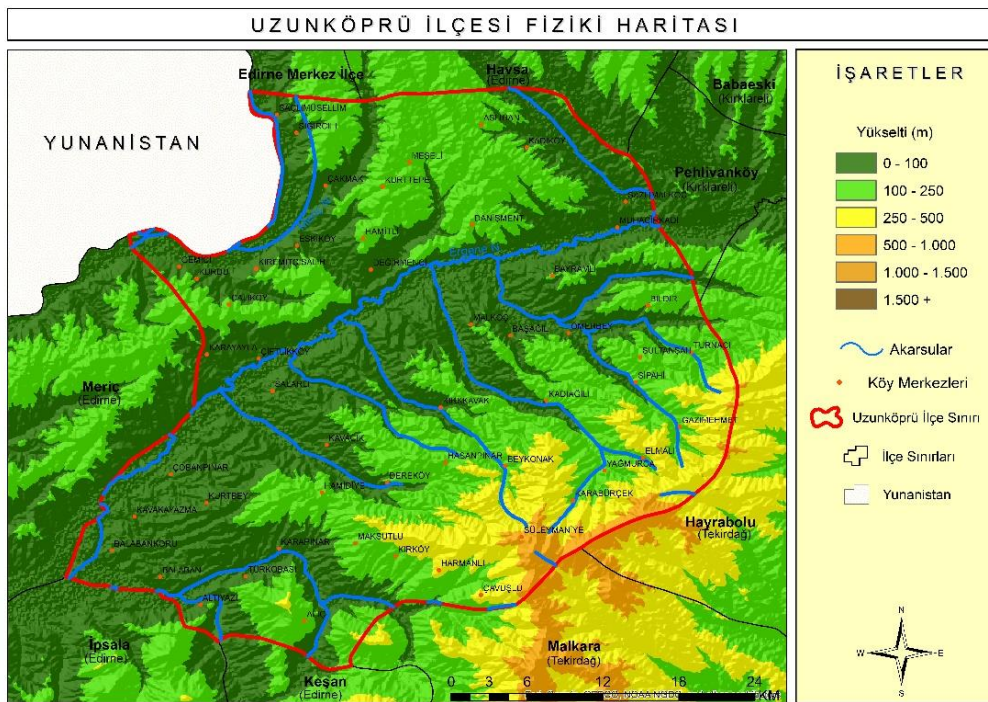
Kaynak: (Hububat Sektör Raporu, 2020)

Uzunköprü İlçesinde Çeltik Tarımı

Marmara bölgesinin çeltik üretiminde söz sahibi olmasının en önemli nedeni Trakya kesiminde yapılan çeltik tarımıdır. Bu kesimdeki çeltiğin ekim alanları ve üretim miktarına baktığımızda birinci sırada Edirne ili yer almaktadır. Edirne ili 2019 verilerine göre Türkiye çeltik ekiminin %40,4'ünü, üretiminin ise %43,7'sini karşılamaktadır.

Edirne'de çeltik tarımının yaygınlaşmasında ve uzun yıllardır yetiştiriliyor olmasında en büyük neden; Meriç ve Ergene nehirlerinin çeltik tarımı için önemli bir su kaynağı olmasıdır. Özellikle Meriç nehri kenarındaki çoğu ilçe ve köylerde çeltikten başka ürünün tarımı yapılmamaktadır.

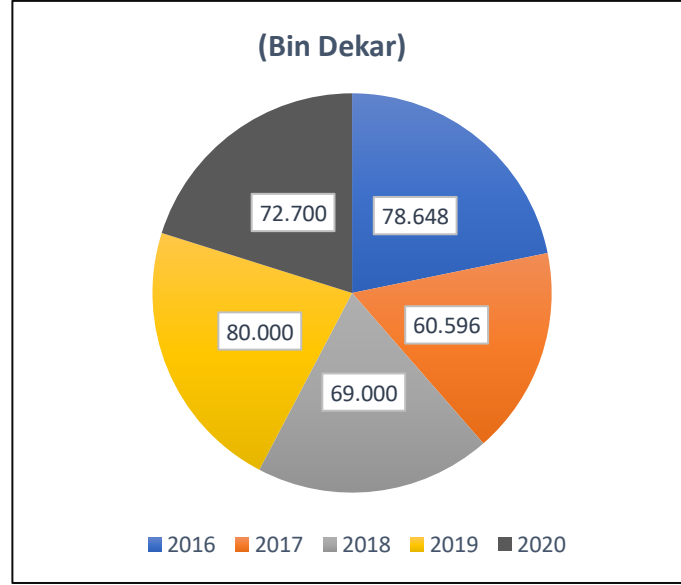
Edirne ili içerisinde İpsala ve Meriç ilçelerinin yanı sıra, Uzunköprü ilçesi çeltik üretiminde önemli bir yere sahiptir. Harita 2'deki Uzunköprü'nün fiziki haritasında görüldüğü üzere ilçenin tam ortasından Yıldız Dağlarından doğan ve Meriç nehriyle birleşip Ege Denizine dökülen Ergene nehri geçmekte ve kuzeybatısında Bulgaristan'dan soğan ve Yunanistan ile sınırlarımızı oluşturan Meriç nehrinin bir bölümü yer almaktadır. İlçe; Meriç ve Ergene nehirlerinin ana kolları ve ilçenin içine fazlaca yayılmış olan yan kolları sayesinde çeltik tarımında en önemli faktör olan su kaynağı bakımından zengin durumdadır. Bunun yanında yer şekilleri bakımından az engebeli olması, aynı zamanda uygun sıcaklık koşullarına sahip olması Uzunköprü'yü çeltik tarımına elverişli hale getirmektedir.

Harita 2. Uzunköprü İlçesi Fiziki Haritası

2020 toplam nüfusu 60.608 olan Uzunköprü ilçesinin yüzölçümü 1.215 km²'dir. Bu alan içinde tarım yapılan toplam alan 550.587 dekadır. Bu alanda tarımı yapılan bitkilerin içinde en fazla pay; çeltik, ayçiçeği ve buğdaya aittir. İlçede 2020 yılı çeltik tarımı verilerine bakıldığında; ekilen alanın toplamda 72.700 dekar olduğu ve toplam çeltik üretim miktarının ise 54.655 ton olduğu görülmektedir.

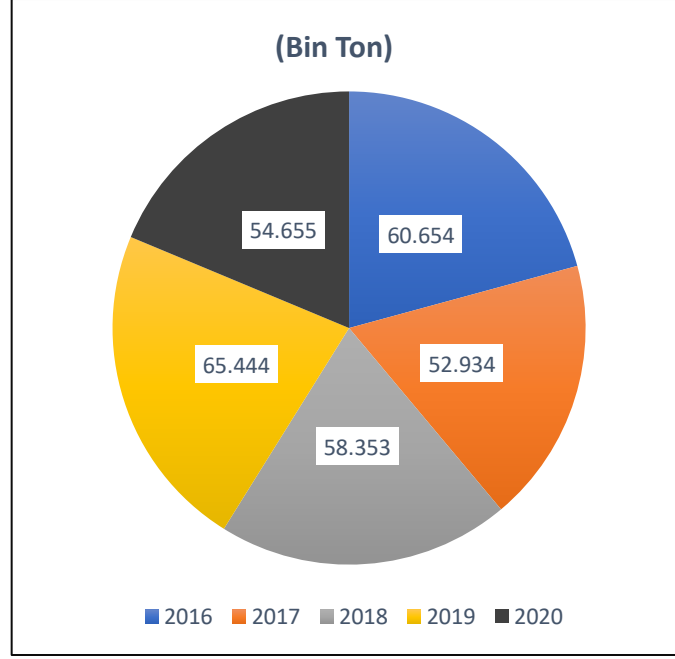
Şekil 1’de Uzunköprü ilçesinde son beş yılın çeltik ekim alanları dekar cinsinden verilmiştir. İlçede 2016 yılında 78.648 dekar alan kaplayan çeltik ekim alanı, 2017 yılında 60.596 dekar ekim alanına, 2018 yılında 69.000 dekar ekim alanına, 2019 yılında 80.000 dekar ekim alanına ve 2020 yılında 72.700 dekar ekim alanına sahiptir.

Şekil 1. Yıllara Göre Uzunköprü Çeltik Ekim Alanı (Bin Dekar) (TÜİK)

Şekil 1’e göre Uzunköprü ilçesinde çeltik ekimine ayrılan pay dekar cinsinden yıllara göre farklılık göstermiştir. Bu duruma etki eden faktörler; o yılda oluşan çeltik tarımı ile uğraşan kişi sayısındaki azalışlar, bazı çeltik bölgelerinin imara açılması ve devletin uygulamakta olduğu tarım politikalarındaki değişikliklerdir.

Şekil 2’de Uzunköprü ilçesinde son beş yılın çeltik üretim miktarı ton cinsinden verilmiştir. İlçede 2016 yılında 60.654 ton çeltik üretimi gerçekleşmiş olup, 2017 yılında 52.934 ton, 2018 yılında 58.353 ton, 2019 yılında 65.444 ton ve son olarak 2020 yılında 54.655 ton çeltik üretimi gerçekleşmiştir.

Şekil 2. Yıllara Göre Uzunköprü Çeltik Üretim Miktarı (Bin Ton)

Şekil 1 ve Şekil 2 de Uzunköprü ilçesinde çeltiğin dekar cinsinden ekim alanı ve ton cinsinden üretim miktarları verilmiştir. İki şekilde de son beş yılın verilerine bakıldığında Uzunköprü ilçesinde en fazla çeltik ekim alanı ve üretim miktarı 2019 yılına aittir. Bu yılda 80.000 dekar olan üretim alanından 65.444 ton çeltik üretimi yapılmıştır. Ancak 2020 yılında ekim alanı fazla olmasına rağmen çeltik üretim miktarının az olduğu görülmektedir. Bu durum bize ekim alanıyla üretim miktarının her zaman doğru orantıda olmadığını göstermektedir. Yıldan yıla üretim miktarında görülen değişimler sadece o yılda ekilen alan miktarına bağlı olmayıp o yıldaki iklim koşullarına, sulama miktarlarına, gübreleme ve ilaçlamaya bağlı olarak değişmektedir.

Yetiştirilen bu çeltik; tesislerde pirinç olarak işlenerek İstanbul, Tekirdağ, Çorlu, Kırklareli, Çanakkale gibi yakın şehirlerin pirinç ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaktadır. Aynı zamanda il genelinde ve ilçede üretilen çeltiğin işlendiği fabrikaların ve atölyelerin çoğu Uzunköprü ilçesinde toplanmıştır. Bu nedenle çeltik üretimine dayalı pirinç sanayisi ilçe için önemli bir ekonomik faaliyettir.

Sonuç

Günümüzde besin maddelerinin arasında önemli bir tahıl olan pirinç, nüfusun artmasıyla birlikte daha fazla tüketilmekte olup ülkemizde de olduğu gibi çoğu ülkenin yemek alışkanlıklarında önemli bir yer tutmaktadır. Dünya hububat üretim değerlerine bakıldığında mısırdan sonra en fazla değer çeltik tahılına aittir. En kalabalık ülkeler olan Çin ve Hindistan dünya çeltik üretiminde ilk iki sırayı paylaşırken, dünya çeltik tüketiminde de yine ilk ikinin içinde yer almaktadırlar. Öyle ki Çin’de pirinç tüketimi o kadar fazladır ki en fazla çeltik üreten ülke olmasına karşın en fazla çeltik ithal eden ikinci ülke konumundadır.

Türkiye’de ise çeltik üretiminin %43,7’si Edirne ilinde yapılmaktadır. İlçe bazında ilk sırada Uzunköprü, İpsala ve Meriç ilçeleri yer almaktadır. Uzunköprü ilçesi; pirincin yetiştirme koşullarından en önemlileri olan su kaynağı, 20-25 sıcaklık değeri ve az engebeli arazi isteği bakımından uygun bir ilçedir. İlçede çeltiği pirince dönüştüren birçok

fabrika ve atölye bulunmaktadır. İlçede ve çevre illerden gelen çeltikler Uzunköprü'de yer alan bu tesislerde işlenerek pirinç halini almakta ve Türkiye'nin bazı illerinin pirinç ihtiyacının çoğu buradan karşılanır. Tarıma dayalı sanayide Edirne ilinde birinci sırada yer alan Uzunköprü; çeltik sanayisinde ilin merkezi konumunda yer almaktadır. Sonuç olarak Uzunköprü ilçesi hem çeltik üretiminde Türkiye için önemli bir paya sahiptir hem de pirinç sanayisinin önemli bir merkezi konumundadır.

KAYNAKÇA

- Food and Agriculture Organization Corporate Statistical Database (FAOSTAT). (2020)
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2009). Çeltik - Hastalık ve Zararları İle Mücadele https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/Uretici_Bilgi_Kosesi/Dokumanlar/celtik.pdf adresinden 12.10.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kudal, G. Ç. (2019). Edirne İlinde Çeltik Destekleme Politikalarının İncelenmesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi
- Özçelebi, M. A., & Yılmaz, C. (2020). Samsun'da Çeltik Üretimi ve Pirinç İmalat Sanayi. Kesit Akademi Dergisi, Sayı:6
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020). Pirinç-Durum ve Tahmin. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Durum-Tahmin%20Raporlar%20B1/2020%20Durum-Tahmin%20Raporlar%20B1/Pirin%20Durum%20Tahmin%20Raporu%202020-322%20TEPGE.pdf> adresinden 11.10.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. (2020). Tarım Ürünleri Piyasaları - Çeltik. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%20Piyasalar%20B1/2020-Temmuz%20Tar%20Piyasalar%20Raporu/%2087eltik,%20Temmuz-2020,%20Tar%20Piyasalar%20Raporu.pdf> adresinden 12.10.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Toprak Mahsülleri Ofisi Genel Müdürlüğü. (2020). Hububat Sektör Raporu. <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sektorraporlari/hububat2020.pdf> adresinden 13.10.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkiye'nin Tarımsal Üretim Projeksiyonu. (1969). Tarım Bakanlığı. Baskı/Yayın: Ankara : MPM, 1969.